

การพัฒนารูปแบบการจัดการสารสนเทศประวัติและผลงานพุทธทาสภิกขุ
เพื่อการบริการและเผยแพร่สารสนเทศ
(เล่ม 1)

นางสาวธณิศา สุขขารมย์

คู่มือฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต
แขนงวิชาสารสนเทศศาสตร์ สาขาวิชาศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

พ.ศ. 2560

**The Development of Information Management Model of Buddhadasa Bhikkhu's
Life and Works for Information Services and Dissemination
(Volume I)**

Miss Thanisa Sukkharom

A Dissertation Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements for
the Degree of Doctor of Philosophy in Information Science

School of Liberal Art

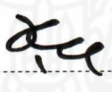
Sukhothai Thammathirat Open University

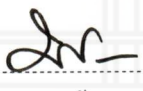
2017

หัวข้อคุณิพนธ์ การพัฒนารูปแบบการจัดการสารสนเทศประวัติและผลงานพุทธทาสภิกขุ
เพื่อการบริการและเผยแพร่สารสนเทศ
ชื่อและนามสกุล นางสาวฉนิศา สุขขารมย์
แขนงวิชา สารสนเทศศาสตร์
สาขาวิชา ศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช
อาจารย์ที่ปรึกษา 1. รองศาสตราจารย์ ดร.น้ำทิพย์ วิภาวิน
2. ศาสตราจารย์ชวน เพชรแก้ว
3. รองศาสตราจารย์ ดร.ศักดิ์ชัย นิรัญทวี

คุณิพนธ์นี้ ได้รับความเห็นชอบให้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรระดับปริญญาเอก เมื่อวันที่ 27 กุมภาพันธ์ 2561

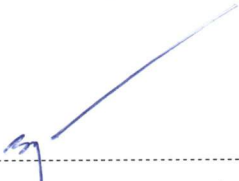
คณะกรรมการสอบคุณิพนธ์

..... ประธานกรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ดร.จุมพจน์ วนิชกุล)

..... กรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ดร.น้ำทิพย์ วิภาวิน)

..... กรรมการ
(ศาสตราจารย์ชวน เพชรแก้ว)

..... กรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ดร.ศักดิ์ชัย นิรัญทวี)

..... ประธานกรรมการบัณฑิตศึกษา
(รองศาสตราจารย์ ดร.กฤษณา รุ่งโรจน์วิชย์)

ชื่อคุณิพนธ์ การพัฒนารูปแบบการจัดการสารสนเทศประวัติและผลงานพุทธทาสภิกขุเพื่อการบริการและเผยแพร่สารสนเทศ

ผู้วิจัย นางสาวธนิศา สุขขารมย์ **รหัสนักศึกษา** 4561000052 **ปริญญา** ปรัชญาคุณวุฒิปบัณฑิต

(สารสนเทศศาสตร์) **อาจารย์ที่ปรึกษา** (1) รองศาสตราจารย์ ดร.น้ำทิพย์ วิชาวิน

(2) ศาสตราจารย์ชวัน เพชรแก้ว (3) รองศาสตราจารย์ ดร.ศักดิ์ชัย นิรัญทวิ **ปีการศึกษา** 2560

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ (1) วิเคราะห์และสังเคราะห์ประวัติและผลงานของพุทธทาสภิกขุ (2) ศึกษากระบวนการจัดการสารสนเทศประวัติและผลงานของพุทธทาสภิกขุ (3) ศึกษาสภาพการบริการและเผยแพร่ประวัติและผลงานพุทธทาสภิกขุ และ (4) พัฒนารูปแบบการจัดการสารสนเทศประวัติและผลงานพุทธทาสภิกขุ

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการวิเคราะห์เอกสาร การสัมภาษณ์ และการจัดสนทนากลุ่ม ประชากร ได้แก่ ผลงานประเภทสื่อสิ่งพิมพ์ ของพุทธทาสภิกขุจำนวน 1,065 ชื่อเรื่อง โดยกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ผู้บริหารและปฏิบัติงานจำนวน 47 คน คัดเลือกแบบเจาะจงตามเกณฑ์ที่กำหนดจากหน่วยงานที่มีการจัดการสารสนเทศประวัติและผลงานพุทธทาสภิกขุในประเทศไทยจำนวน 4 แห่ง ผู้เชี่ยวชาญตรวจร่างรูปแบบเลือกแบบเจาะจงตามเกณฑ์ที่กำหนดจำนวน 15 คน การวิเคราะห์ข้อมูลใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหาแบบอุปนัยและนำเสนอโดยการสรุปและพรรณนาความ

ผลการวิจัย พบว่า (1) องค์ความรู้จากการวิเคราะห์และสังเคราะห์ประวัติและผลงานของพุทธทาสภิกขุ จำแนกเป็น 2 กลุ่ม ได้แก่กลุ่มหนังสือชุดธรรมโฆษณ และหนังสือชุดธรรมะคำสอน มี 3 หมวดประกอบด้วยธรรมะสำหรับผู้เริ่มศึกษา ธรรมะระดับกลาง และธรรมะระดับลึก โดยมีเนื้อหาที่มุ่งเน้นอานาปานสติ การดับทุกข์ และการลดความเห็นแก่ตัว (2) กระบวนการจัดการสารสนเทศประวัติและผลงานของพุทธทาสภิกขุ ของหน่วยงานที่ศึกษา ประกอบด้วย การจัดหาทรัพยากรสารสนเทศโดยการผลิตเองและขอรับบริจาค การจัดหมวดหมู่ตามระบบทศนิยมดิวอี้ การให้หัวเรื่องและดรรชนี การจัดการฐานข้อมูล และการบริการและเผยแพร่สารสนเทศ (3) สภาพการบริการ และเผยแพร่ประวัติและผลงานพุทธทาสภิกขุ เป็นการบริการพื้นฐาน ได้แก่ การยืมคืนทรัพยากรสารสนเทศ การบริการโดยอาสาสมัคร การบริการและเผยแพร่ทรัพยากรสารสนเทศในฐานข้อมูลและเว็บไซต์ และการจัดกิจกรรมในวันสำคัญเกี่ยวกับพุทธทาสภิกขุ และ (4) รูปแบบการจัดการสารสนเทศประวัติ และผลงานพุทธทาสภิกขุเพื่อการบริการและเผยแพร่สารสนเทศเป็นการจัดการสารสนเทศที่เชื่อมโยงข้อมูลเพื่อบริการสารสนเทศแบบร่วมมือ ประกอบด้วย การใช้ทรัพยากรสารสนเทศร่วมกัน การหมุนเวียนนิทรรศการ และการบริการการเข้าถึงทรัพยากรสารสนเทศดิจิทัล

คำสำคัญ การจัดการสารสนเทศ การบริการและการเผยแพร่ ประวัติและผลงานพุทธทาสภิกขุ

Dissertation title: The Development of Information Management Model of Buddhadasa Bhikkhu's Life and Works for Information Services and Dissemination

Researcher: Miss Thanisa Sukraron **ID:** 4561000052; **Degree:** Doctor of Philosophy (Information Science); **Dissertation advisors:** (1) Dr. Namtip Wipawin, Associate Professor; (2) Chuan Petkaew, Professor; (3) Dr. Akchai Niruntawee, Associate Professor;

Academic year: 2017

Abstract

This research aims to (1) analyze and synthesize Buddhadasa Bhikkhu's life and works; (2) study the procedure of information management for Buddhadasa Bhikkhu's life and works; (3) investigate the dissemination of Buddhadasa Bhikkhu's life and works and (4) develop a model of information management for Buddhadasa Bhikkhu's life and works.

This research employed qualitative methods including of documentary analysis, interview and focus group discussion. The research population included 1,065 Buddhadasa Bhikkhu's printed a work, the representative samples consisted of 47 administrators and staff selected by defined purposive sampling for four Thai organizations responsible for management of information regarding Buddhadasa Bhikkhu's life and works. A group of 15 experts verified the research design with defined purposive sampling in order to try out the design. The data analysis adopted the analytic inductive method, and the results were presented by the summary and descriptive method.

The research findings were as follows : (1) The body of knowledge acquired from the analysis and synthesis of Buddhadasa Bhikkhu's life and works could be classified into 2 parts, namely Dharma Khot sets and Dhamma Teaching sets, which mainly contained 3 sections, composed of Dhamma for Beginners, Intermediate Dhamma and Advanced Dhamma. These aforementioned contents focused on Anapanasati (Buddhist meditation), cessation of suffering and relieving the burden of selfishness. (2) The information management procedure for Buddhadasa Bhikkhu's life and works at the agencies studied consisted of information resource management by self-production and donation appeal, Dewey decimal classification, providing heading and indexes, database management, services and dissemination. (3) The services and dissemination of Buddhadasa Bhikkhu's life and works were basic services, i.e. borrowing and return of information resources, services provided by volunteers, services and dissemination of Buddhadasa Bhikkhu's life and works for database and websites, and organizing Buddhadasa Bhikkhu-related holy day activities. (4) The management model of information management for Buddhadasa Bhikkhu's life and works for information services and dissemination was the management of linked data for collaborative information services, consists of sharing information resources, circulating exhibitions and accessing digital information services.

Keywords: Information Management, Services and Dissemination, Buddhadasa Bhikkhu's Life and Works

กิตติกรรมประกาศ

คุษฎีนิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงด้วยดี ด้วยความกรุณาและความเมตตาให้คำแนะนำ แก้ไขและดูแลความก้าวหน้าอยู่ตลอดเวลาจากรองศาสตราจารย์ ดร.น้ำทิพย์ วิภาวิน อาจารย์ที่ปรึกษาหลัก ศาสตราจารย์ชวน เพชรแก้ว รองศาสตราจารย์ ดร.ศักดิ์ชัย นิรัญทวี อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม และรองศาสตราจารย์ ดร.จุมพจน์ วนิชกุล ประธานกรรมการ ที่ได้ให้ข้อเสนอแนะความคิดเห็น รวมทั้งกำลังใจในการทำคุษฎีนิพนธ์ในครั้งนี้ ผู้วิจัยรู้สึกซาบซึ้งในความกรุณาของอาจารย์ทุกท่านเป็นอย่างยิ่ง

ขอกราบขอบพระคุณ อาจารย์นายแพทย์บัญชา พงษ์พานิช คุณสมบัติ ทาร์ก คุณเพียงพร ลากคล้อยมา คุณเกียรติศักดิ์ รุ่งเรืองวัฒนชัย ทีมงานอาสาสมัครทุกท่าน หอจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญโญ พระภิกษุโพธิคุณ (โพธิ์ จนทสโร) ที่ปภาวันธรรมสถาน อำเภอเกาะสมุย จังหวัดสุราษฎร์ธานี พระครูใบฎีกามณเฑียร มณชิโร เจ้าอาวาสวัดตระกรับ อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี พระนุ้ย สมบูรณ์ พระอาจารย์ทวี จนทสโร พระอาจารย์ มารุต คำชะเอม วัดธารน้ำไหล อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี คุณเมตตา พานิช ชรรมาศมรรมาตา อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี และคุณระวีวรรณ ขำพล หอสมุดจอห์น เอฟ.เคนเนดี มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ จังหวัดปัตตานี ผู้คุณวุฒิที่อำนวยความสะดวกในการจัดทำบรรณนิทัศน์ประวัติ และผลงานพุทธทาสภิกขุ ตลอดจนให้คำแนะนำ ข้อเสนอแนะในการเก็บรวบรวมข้อมูลในครั้งนี้

ขอกราบขอบพระคุณคณาจารย์ประจำแขนงวิชาสารสนเทศศาสตร์ สาขาศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราชทุกท่านที่ให้ความรู้ และความเมตตาแก่ผู้วิจัยตลอดระยะเวลาที่ศึกษาอยู่

ขอกราบขอบพระคุณ ผู้บริหาร คณาจารย์ เพื่อนร่วมงาน มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี ตลอดจน พี่ๆ น้องๆ เพื่อนร่วมรุ่นสาขาสารสนเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช ให้คำแนะนำ และกำลังใจมาโดยตลอด

เหนือสิ่งอื่นใด ผู้วิจัยกราบขอบพระคุณบิดา มารดา ญาติพี่น้องทุกท่านที่สนับสนุนทุนการศึกษาและให้กำลังใจตลอดระยะเวลาที่ผ่านมา คุณประโยชน์ที่เกิดจากงานวิจัยครั้งนี้ ขอมอบแด่บุพการี ครู อาจารย์ทุกท่าน

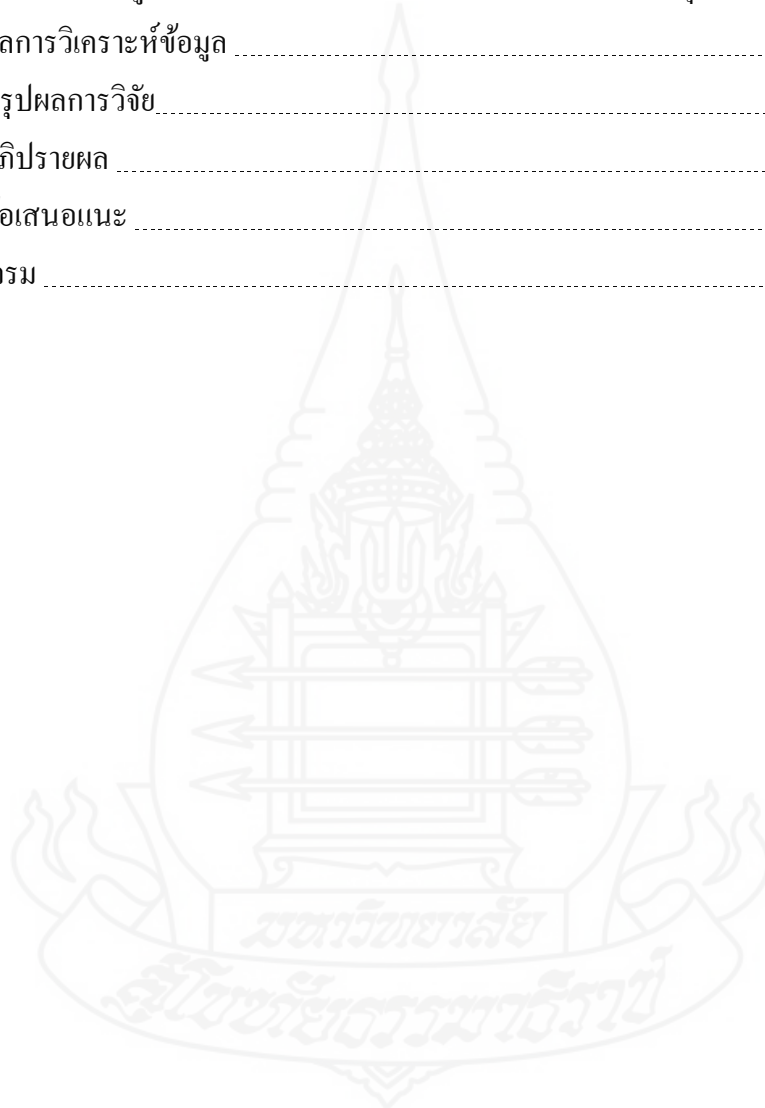
ธนิศา สุขขารมย์
กุมภาพันธ์ 2561

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
สารบัญตาราง.....	ฅ
สารบัญภาพ.....	ญ
บทที่ 1 บทนำ.....	1
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
วัตถุประสงค์การวิจัย.....	4
กรอบแนวคิดการวิจัย.....	5
ขอบเขตการวิจัย.....	6
นิยามศัพท์เฉพาะ.....	8
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	9
บทที่ 2 วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง.....	11
ประวัติและผลงานพุทธทาสภิกขุ.....	12
แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการสารสนเทศ.....	20
แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการบริการและเผยแพร่สารสนเทศ.....	26
การวิเคราะห์และสังเคราะห์เนื้อหา.....	48
การกำหนดคำสำคัญ (Keyword).....	56
แนวคิดเกี่ยวกับประวัติและผลงานพุทธทาส.....	20
งานวิจัยที่เกี่ยวข้องการจัดการสารสนเทศประวัติและผลงานพุทธทาสภิกขุ เพื่อการบริการ และเผยแพร่สารสนเทศ.....	62
บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย.....	72
ขั้นตอนการดำเนินการวิจัย.....	73
บทที่ 4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล.....	85
ผลการวิเคราะห์และสังเคราะห์ประวัติและผลงานของพุทธทาสภิกขุ.....	85
ผลการวิเคราะห์ข้อมูลกระบวนการจัดการสารสนเทศประวัติพุทธทาสภิกขุ.....	112

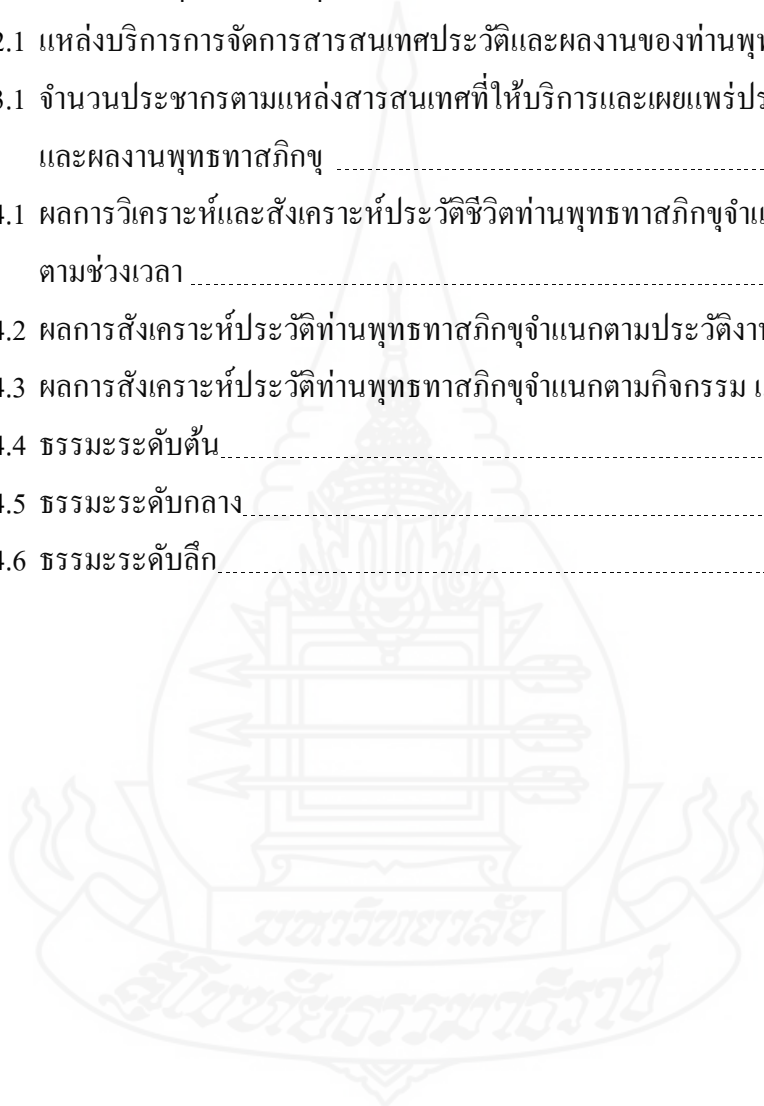
สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
ข้อมูลสภาพการบริการและการเผยแพร่ประวัติและผลงานพุทธทาสภิกขุ.....	115
ผลการพัฒนารูปแบบการจัดการสารสนเทศประวัติและผลงานพุทธทาสภิกขุ.....	122
บทที่ 5 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล	130
สรุปผลการวิจัย.....	130
อภิปรายผล	131
ข้อเสนอแนะ	138
บรรณานุกรม	140

สารบัญตาราง

	หน้า
ตารางที่ 1.1 จำนวนประชากรตามแหล่งสารสนเทศที่ให้บริการและเผยแพร่ประวัติ และผลงานพุทธทาสภิกขุ.....	8
ตารางที่ 2.1 แหล่งบริการการจัดการสารสนเทศประวัติและผลงานของท่านพุทธทาสภิกขุ.....	46
ตารางที่ 3.1 จำนวนประชากรตามแหล่งสารสนเทศที่ให้บริการและเผยแพร่ประวัติ และผลงานพุทธทาสภิกขุ.....	80
ตารางที่ 4.1 ผลการวิเคราะห์และสังเคราะห์ประวัติชีวิตท่านพุทธทาสภิกขุจำแนก ตามช่วงเวลา.....	88
ตารางที่ 4.2 ผลการสังเคราะห์ประวัติท่านพุทธทาสภิกขุจำแนกตามประวัติงาน.....	90
ตารางที่ 4.3 ผลการสังเคราะห์ประวัติท่านพุทธทาสภิกขุจำแนกตามกิจกรรม และการปฏิบัติ.....	93
ตารางที่ 4.4 ธรรมะระดับต้น.....	98
ตารางที่ 4.5 ธรรมะระดับกลาง.....	104
ตารางที่ 4.6 ธรรมะระดับลึก.....	108

ญ

สารบัญภาพ

	หน้า
ภาพที่ 1.1 กรอบแนวคิดการวิจัย.....	6
ภาพที่ 2.1 การเข้าถึงทรัพยากรสารสนเทศ.....	61
ภาพที่ 3.1 แผนภูมิขั้นตอนการวิจัย	84
ภาพที่ 4.1 โมเดลที่ 1 การจัดการสารสนเทศประวัติและผลงานพุทธทาสภิกขุ.....	123
ภาพที่ 4.2 โมเดลที่ 2 การบริการและเผยแพร่ประวัติและผลงานพุทธทาสภิกขุ.....	126

สารบัญ

	หน้า
ภาคผนวก.....	159
ก งานบรรณนิทัศน์จัดเรียงตามอักษร.....	160
ข งานบรรณนิทัศน์เฉพาะบรรณานุกรม.....	645
ค แบบสัมภาษณ์ตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 และ 3	701
ง คู่มือการทำบรรณนิทัศน์.....	708
จ จดหมายเชิญผู้เข้าร่วมการสนทนากลุ่มครั้งที่ 1 และ 2.....	711
ประวัติผู้วิจัย	722

บทที่ 1

บทนำ

1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

พระธรรมโกศาจารย์ (พุทธทาส อินทปัญโญ) ได้รับการยกย่องจากองค์การศึกษา วิทยาศาสตร์ และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (ยูเนสโก) ให้เป็นบุคคลสำคัญหรือผู้มีผลงานดีเด่น และเหตุการณ์สำคัญทางประวัติศาสตร์ประจำปี 2549-2550 ท่านเป็นคนไทยคนที่ 18 ที่องค์การ ยูเนสโกประกาศยกย่องให้เป็นบุคคลสำคัญของโลก (Philosophy Manual: UNESCO: 2014, น. 138-140) พุทธทาสภิกขุได้คิดว่าท่านเป็นบุคคลสำคัญหรือมหาบุรุษที่เกิดมาเพื่อทำภารกิจทาง ประวัติศาสตร์ เช่น เปลี่ยนแปลงโลก หรือพลิกฟ้าพลิกแผ่นดิน ท่านมีสำนึกอย่างชาวพุทธธรรมคา คนหนึ่งซึ่งตระหนักว่าตนมีหน้าที่ต่อพระศาสนา อย่างไรก็ตามในฐานะปัจเจกบุคคล ท่านเชื่อว่า ถ้าเรามีความมุ่งมั่นเด็ดเดี่ยวแล้ว ก็สามารถทำสิ่งที่ยากได้ โดยเฉพาะการบรรลุถึงอุดมคติของ ชาวพุทธ ในจดหมายที่ท่านเขียนถึงนายธรรมทาส พานิช ผู้น้อง ก่อนจะทิ้งชีวิตที่สะดวกสบาย ในกรุงเทพฯ และกลับไปยังบ้านเกิดเพื่อสร้างสวนโมกข์ ท่านได้ประกาศความมุ่งมั่นว่า “เราเดิน ตามโลกตั้งแต่นาทีที่เกิดมา จนถึงนาทีที่มีความรู้สึกตอนนี้ ตอนนี้ไปเราจะไม่เดินตามโลก และ ลาโลกไปค้นหาสิ่งที่บริสุทธิ์ ตามรอยพระอริยะที่ค้นแล้วจนพบ ถึงแม้ว่าเราได้เกิดอีกตั้งแสนชาติ ก็ดี บัดนี้เราจะไม่เดินตามหลังโลกอีกต่อไป จะอาศัยโลกสักแต่กาย ส่วนใจเราจะทำให้เป็นอิสระ จากโลกอย่างถึงที่สุด เพื่อเราจะได้พบความบริสุทธิ์ในขณะนั้น” (ตามรอยพุทธทาส ภาคชีวิต. 2549, น. 1-105; มุลนิธิหอจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญโญ. 2559, น. 5-9; พระประชา ปสนนธมโม 2549, น. 1-93)

พุทธทาสภิกขุได้เริ่มต้นสร้างสวนโมกข์โดยเริ่มจากศูนย์ คือ ไปเช่าที่วัดร้าง โดยมีท่าน พานักแต่ผู้เดียว แต่ด้วยความเพียรอย่างยิ่ง และการใช้สติปัญญาอย่างถึงที่สุด โดยมุ่งที่จะทำสิ่งที่ ดีที่สุด ทั้ง ๆ ที่ไม่มีวาสนาบารมีอะไรเลย (เมตตา พานิช. 2560: สัมภาษณ์) ผลงานของท่านสามารถ สร้างคุณประโยชน์ให้แก่วงการพระศาสนา และก่อให้เกิดความตื่นตัวในหมู่ชาวพุทธจำนวน ไม่น้อย ในเมื่อธรรมะ คือ สิ่งที่จะยังโลกให้ขับเคลื่อนไปข้างหน้า ถ้าโลกจะเสื่อมก็เพราะธรรมะนั้น เสื่อมถอยลงไป เพราะฉะนั้นท่านถือว่า ภารกิจของท่าน คือ การฟื้นฟูธรรมะขึ้นมา โดยพยายามทำ สวนโมกข์ให้เป็นแบบอย่าง ท่านพุทธทาสภิกขุมีหลักการอย่างหนึ่งที่น่าสนใจ คือ ท่านเชื่อว่า

การที่เราจะพุ่งไปข้างหน้าได้อย่างมีพลัง จำต้องถอยกลับมาก่อน ดังนั้นเมื่อท่านตั้งใจที่จะขับเคลื่อนธรรมะหรือพระศาสนาไปข้างหน้า ท่านจึงถอยกลับไปเพื่อการประพฤติปฏิบัติสมัยพุทธกาล ท่านสนใจค้นคว้าว่าพระภิกษุสงฆ์สมัยพุทธกาล มีชีวิตความเป็นอยู่ มีการศึกษาและปฏิบัติกันอย่างไร จนเกิดแบบแผนความเป็นอยู่ในสวนโมกข์ที่เรียกว่า “ฉันข้าวจานแมว อาบน้ำในคู นอนกฏิ เล้าหมู ฟังยุงร้องเพลง” ขณะเดียวกันในด้านการศึกษาและปฏิบัติธรรม ท่านก็ถอยกลับไปพระไตรปิฎกในฐานะแหล่งที่มาสำหรับการเข้าถึงแก่นแท้ของพุทธศาสนา โดยถือว่า คัมภีร์อรุณกถามีความสำคัญรองลงมา นับว่าสวนทางกับแนวทางปริยัติศึกษาในเวลานั้นซึ่งสืบทอดกันมาหลายศตวรรษตามแบบแผนที่มาจากลังกาทวีป ท่านพุทธทาสภิกขุศึกษาพระไตรปิฎกอย่างแตกฉาน จนถือได้ว่าพระไตรปิฎก คือ ครูที่สำคัญที่สุดของท่านทั้งในทางปริยัติและปฏิบัติ ซึ่งต่างจากครูอาจารย์ท่านอื่น ๆ ทั้งก่อนหน้านั้นและร่วมสมัยเดียวกับท่านที่มีครูเป็นตัวบุคคล ดูเหมือนว่า ครูที่มีความสำคัญที่สุดรองลงมาจากพระไตรปิฎก ในทัศนะของท่านพุทธทาสภิกขุ ก็คือ “อาจารย์คล้า” หมายถึง การปฏิบัติด้วยตนเองอย่างลองผิดลองถูก จนรู้ว่าอะไรควรไม่ควร (พระไพศาล วิสาโล. 2552) พุทธทาสภิกขุได้ศึกษาปฏิบัติด้วยการทดลองทำหลายวิธี อาทิ การฉันผักอย่างเดียว หรือฉันแต่ของหวาน ไม่ฉันของขาว การอดนอน รวมทั้งการนั่งให้ขยับก้นนานเป็นชั่วโมง ประสบการณ์เหล่านี้ส่วนหนึ่งท่านได้บันทึกไว้ในสมุดส่วนตัว ซึ่งต่อมาได้พิมพ์เผยแพร่ในชื่อ อนุทินปฏิบัติธรรม หรือ บันทึกgrayวันขณะฝึกฝนตนเองอย่างเข้มข้น ในวัยหนุ่ม นอกจากการถอยกลับไปแบบแผนสมัยพุทธกาล และพระไตรปิฎกแล้ว (อนุทินการปฏิบัติธรรม. 2536, น. 3-23; พระไพศาล วิสาโล. 2552) พุทธทาสภิกขุได้กลับไปตั้งหลักที่บ้านเกิด คือ อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี แทนที่จะอยู่กรุงเทพฯ ต่อไป เพราะเป็นศูนย์กลางของทุกสิ่งทุกอย่าง ในที่สุดทุกคนก็ได้ประจักษ์ว่า การที่ท่านกลับมาที่บ้านเกิด และสร้างสวนโมกข์ขึ้นที่นั่น สามารถก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงไปถึงกรุงเทพฯ ได้ ประการสุดท้าย คือ ท่านพุทธทาสภิกขุได้ถอยกลับมาเริ่มต้นที่จิตใจของตนเอง (ธรรมปราโมทย์. 2549, น. 29-32) ท่านให้ความสำคัญอย่างมากในการศึกษาและพัฒนาจิตใจของตนเอง เพื่อเอาชนะกิเลส ตัณหา อวิชชา ทั้งนี้เพราะท่านเห็นว่า จิตใจนั้นเป็นต้นตอของทุกสิ่งทุกอย่าง ท่านพยายามเรียนรู้จิตใจของตนเอง และพยายามฝึกฝนขัดเกลาตนเองอย่างจริงจังจนคิดที่ “อาศัยโลกสักแต่กาย ส่วนใจเราจะทำให้เป็นอิสระจากโลกอย่างถึงที่สุด” (เกียรติคุณของท่านอาจารย์พุทธทาสภิกขุ. 2529, น. 1-2; ธรรมนิทัศน์ในงานสัปดาห์พุทธธรรม - พุทธทาส. 2531, น. 74-76) ท่านเป็นตัวอย่างของพระบ้านนอกคนหนึ่งซึ่งสามารถก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงอย่างมหาศาลให้แก่พระพุทธศาสนาไทย ถ้าเปรียบเทียบกับสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส ท่านพุทธทาสภิกขุอ่อนด้อยทั้งชาติวุฒิและคุณวุฒิ ท่านเป็นลูกชาวบ้านธรรมดา ไม่มีอำนาจวาสนาใด ๆ ทั้งสิ้น ขณะที่สมเด็จพระมหาสมณเจ้าฯ เป็นทั้งพระโอรส และพระอนุชาของพระมหากษัตริย์

ที่ยิ่งใหญ่ 2 พระองค์ อีกทั้งยังได้ครองตำแหน่งสูงสุดในคณะสงฆ์ คือ เป็นถึงสมเด็จพระสังฆราช แต่พุทธทาสภิกขุ สามารถก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงแก่พุทธศาสนาไทยไม่น้อยไปกว่าสมเด็จพระมหาสมณเจ้า แม้จะในลักษณะที่ต่างกัน ดังที่กล่าวนี้ หมายความว่า คนเล็ก ๆ คนหนึ่งหรือไม่ก็คน สามารถก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงอย่างสำคัญได้ ถ้าใช้ปัญญาอย่างถึงที่สุด และมีจิตใจที่เปี่ยมไปด้วยธรรมฉันทะ ไม่ได้คิดถึงตัวเอง แต่มุ่งเอาธรรมะเป็นใหญ่ มาถึงยุคนี้จึงมีความจำเป็นอย่างมากที่ชาวพุทธในปัจจุบันจะต้องช่วยกันสืบทอดคณิศรานและภารกิจของท่านพุทธทาสภิกขุ (พระประกาศปสนนธมโม. 2555, น. 14-17)

เมื่อครั้งที่พุทธทาสภิกขุบุกเบิกสวน โมกข์ ท่านมีความประสงค์เพียงแค่ว่าจะฟื้นฟูการปฏิบัติอย่างสมัยพุทธกาลที่สูญหายไปให้กลับคืนมา แต่ในระยะหลังท่านมีปัญหามากกว่านั้น นั่นคือ ฟื้นฟูศีลธรรมให้กลับมา ดังท่านย้ำอยู่เสมอว่า “ศีลธรรมไม่กลับมา โลกจะวินาศ” ท่านมองไกลถึงทั้งโลก ในขณะที่เรา ๆ ท่าน ๆ อาจไม่หาญกล้าพอที่จะฟื้นฟูศีลธรรมให้กับทั้งโลกได้ แต่เราก็น่าจะกล้าพอที่จะคิดฟื้นฟูศีลธรรมให้กับประเทศไทย โดยประกาศว่า “ศีลธรรมไม่กลับมา สยามรัฐนาวาจะวิบัติ “อย่างไรก็ตามการฟื้นฟูศีลธรรมให้กลับมาในยุคนี้ นั่นจะได้ผลก็ต่อเมื่อ ต้องใช้วิธีการที่สมสมัย ลำพังการเผยแผ่พุทธศาสนาอย่างที่นิยมทำในปัจจุบัน เช่น การเทศน์ให้มากขึ้น พิมพ์หนังสือ หรือทำซีดีธรรมะเผยแพร่ให้มากขึ้น รวมทั้งการสอนศีลธรรมในห้องเรียนให้มากขึ้น เท่านั้นไม่น่าจะเพียงพอ เพราะปัญหาความเสื่อมโทรมทางศีลธรรมในปัจจุบัน มิได้เกิดจากการสอนธรรมะน้อยไปเท่านั้น หากยังเป็น เพราะธรรมะทุกวันนี้ไม่สามารถไล่ทันอธรรม หรือความชั่วร้ายของยุคสมัยได้ ทุกวันนี้สิ่งที่เรียกว่าอธรรมนั้น ไม่ว่าจะเป็ความโลภ ความมักมากในกาม การฉ้อฉล ได้พัฒนาไปมาก จนสามารถอำพรางตนให้คนเห็นว่าเป็นเรื่องธรรมดา ไม่ผิดศีลธรรม หรือยิ่งกว่านั้น คือ เห็นเป็นเรื่องดี ดังที่คนในปัจจุบันเห็นว่าความโลภเป็นของดี ทั้งนี้เพราะถูกระบบทุนนิยมกระตุ้นเร้าความโลภอยู่ทั้งวันทั้งคืน (คณะศิษยานุศิษย์วันล้ออายุท่านพุทธทาสภิกขุ. 2539, น. 357-547; ร้อยคน ร้อยธรรม 100 ปีพุทธทาส. 2549, น. 241) เป็นต้น

จากการศึกษา และการลงพื้นที่สำรวจแหล่งบริการ และเผยแพร่สารสนเทศที่สำคัญเกี่ยวกับประวัติ และผลงานพุทธทาสภิกขุในประเทศไทย พบว่า มีจำนวน 4 แหล่ง ที่มีการจัดระบบการจัดเก็บ การรวบรวม การบริการและการเผยแพร่ประวัติ และผลงานพุทธทาสภิกขุ ได้แก่ (1) ห้องสมุดโมกข์บรรณาลัย วัดธารน้ำไหล (สวนโมกข์พลาราม) จังหวัดสุราษฎร์ธานี (2) หอพุทธทาสธรรมโฆษณ์ สำนักศิลปะและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี (3) หอพุทธทาส หอสมุดจอห์น เอฟ. เคนเนดี มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ จังหวัดปัตตานี และ (4) หอจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญโญ กรุงเทพฯ (พระอาจารย์โพธิ พันธุ์พานิช. 2559: สัมภาษณ์; สมบัติ ทารัก. 2559: สัมภาษณ์; ระวีวรรณ ขำพล. 2559: สัมภาษณ์; กิตติกร ไสยรินทร์. 2560: สัมภาษณ์) ทั้ง 4 แหล่งนี้

เป็นแหล่งสารสนเทศที่เกิดผลมาจากการนำแนวคิด ความศรัทธาจากลูกศิษย์ที่ใกล้ชิดท่านพุทธทาส เพื่อเป็นการเผยแผ่ธรรมะ และเป็นสื่อกลางช่วยเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน เพื่อความสงบเย็นเป็นประโยชน์แก่สังคม แต่ก็พบว่า แหล่งบริการสารสนเทศทั้ง 4 แหล่ง ดังกล่าว ยังมีสภาพการบริการ และการเผยแพร่ประวัติ และผลงานพุทธทาสเป็นหลัก โดยเริ่มจากกระบวนการจัดการสารสนเทศ ตามนโยบายของแต่ละหน่วยงาน คือ ด้านการจัดสรรชนิ การจัดหมวดหมู่ และการจัดเก็บข้อมูล ส่วนประเภทการบริการผู้ใช้ยังเข้าถึง และทั่วถึงยังมีข้อจำกัดบางประการ อีกทั้งบุคลากร ที่ให้บริการยังขาดความรู้เฉพาะศาสตร์ ความชำนาญเฉพาะด้านและยังคงใช้บุคลากรหมุนเวียน ผลัดเปลี่ยนเวรมาให้บริการที่ห้องบริการตามแหล่งสารสนเทศ นอกจากนี้ พบว่าบางแห่งให้บริการ โดยการอ่านภายในห้องสมุดเท่านั้น ไม่นอนุญาตให้ยืม การจัดระบบการใช้บริการแบบคุ้นชิน ขาดการติดต่อขอความร่วมมือจากหน่วยงานที่ให้บริการ และเผยแพร่ ผู้ใช้ไม่ทราบแหล่งปฐมภูมิ และการเข้าถึงประวัติ และผลงานพุทธทาสได้ทั้งสื่อพิมพ์ และสื่อดิจิทัล

จากที่กล่าวมาแล้วรวมถึงความต้องการจัดการสารสนเทศให้พัฒนาขึ้น ทำให้ผู้วิจัย สนใจศึกษา เรื่อง การพัฒนารูปแบบการจัดการสารสนเทศ ประวัติ และผลงานพุทธทาสภิกขุ เพื่อการบริการ และเผยแพร่สารสนเทศทั้งนี้เพราะว่าการพัฒนาศึกษามีส่วนสำคัญอย่างยิ่ง ต่อการจัดการกระบวนการสารสนเทศเพื่อการบริการ และเผยแพร่ในปัจจุบัน เนื่องจากรูปแบบ ความต้องการของผู้ใช้สารสนเทศเปลี่ยนแปลงไป ผู้ใช้ต้องการเข้าถึงเนื้อหาสารสนเทศอย่างรวดเร็ว ละเอียดมากขึ้น แนวทางใหม่ในการจัดการสารสนเทศที่ต้องมีระบบการจัดการกระบวนการสารสนเทศ ที่มีความสามารถในการคัดเลือก กลั่นกรอง และอำนวยความสะดวกต่อการเข้าถึง จึงเป็นการ ตอบสนองที่เหมาะสมในสภาพการณ์ที่เปลี่ยนไป กระบวนการจัดการสารสนเทศที่พัฒนาขึ้นใหม่ อันเป็นผลจากการวิจัยครั้งนี้จะเป็นระบบ จึงเป็นที่คาดหวังได้ว่า นอกจากยังช่วยให้การบริการ สารสนเทศ และการเผยแพร่ผลงานพุทธทาสภิกขุ มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้นแล้ว ยังเป็นแนวทางต่อการ จัดการสารสนเทศบุคคลสำคัญอื่น ๆ อีกด้วย

2. วัตถุประสงค์การวิจัย

- 2.1 เพื่อศึกษาวิเคราะห์และสังเคราะห์ประวัติและผลงานของพุทธทาสภิกขุ
- 2.2 เพื่อศึกษากระบวนการจัดการสารสนเทศประวัติและผลงานของพุทธทาสภิกขุ
- 2.3 เพื่อศึกษาสภาพการบริการและเผยแพร่ประวัติและผลงานพุทธทาสภิกขุ
- 2.4 เพื่อพัฒนารูปแบบการจัดการสารสนเทศประวัติและผลงานพุทธทาสภิกขุ

3. กรอบแนวคิดการวิจัย

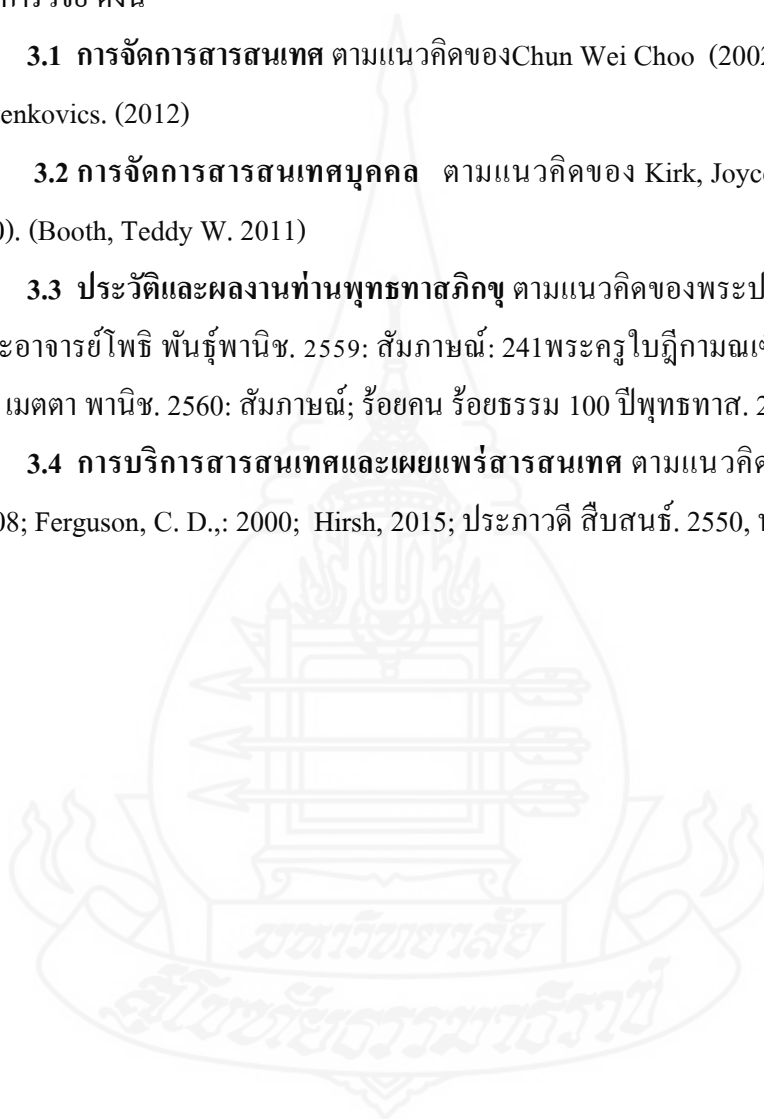
ในการศึกษาการพัฒนารูปแบบการจัดการสารสนเทศประวัติและผลงานพุทธทาสภิกขุ เพื่อการบริการและ เผยแพร่สารสนเทศผู้วิจัยได้นำแนวคิดทฤษฎี ที่เกี่ยวข้องนำมากำหนดเป็นกรอบแนวคิดในการวิจัย ดังนี้

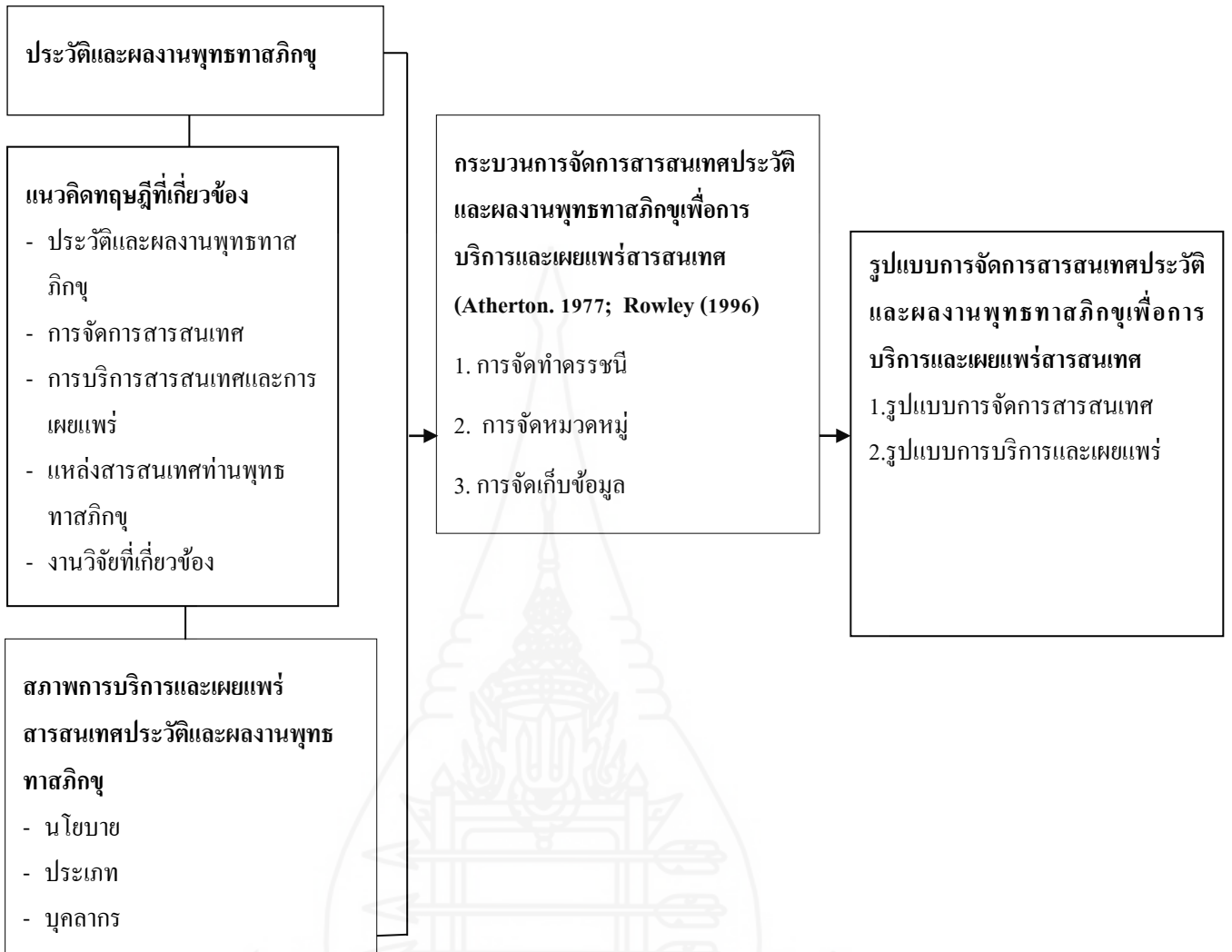
3.1 การจัดการสารสนเทศ ตามแนวคิดของChun Wei Choo (2002). Saifey, Tehreem. (2011). Szenkovics. (2012)

3.2 การจัดการสารสนเทศบุคคล ตามแนวคิดของ Kirk, Joyce. (2005). Myburgh, Sue. (2000). (Booth, Teddy W. 2011)

3.3 ประวัติและผลงานท่านพุทธทาสภิกขุ ตามแนวคิดของพระประชา ปสนนธมโม. 2555; (พระอาจารย์โพธิ พันธุ์พานิช. 2559: สัมภาษณ์: 241พระครูใบฎีกาณเทียร มณฑิโร. 2559: สัมภาษณ์; เมตตา พานิช. 2560: สัมภาษณ์; ร้อยคน ร้อยธรรม 100 ปีพุทธทาส. 2549

3.4 การบริการสารสนเทศและเผยแพร่สารสนเทศ ตามแนวคิดของ(Nitecki 2001; Liu Y, 2008; Ferguson, C. D.,: 2000; Hirsh, 2015; ประภาวดี สืบสนธิ์. 2550, น. 101)

ภาพที่ 1.1 กรอบแนวคิดการวิจัย

4. ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยเรื่องการพัฒนาารูปแบบการจัดการสารสนเทศประวัติและผลงานพุทธทาสภิกขุเพื่อการบริหารและเผยแพร่สารสนเทศใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ได้กำหนดขอบเขตการวิจัยในแต่ละขั้นตอนของการวิจัย ดังต่อไปนี้

4.1 ขอบเขตด้านเนื้อหา

งานวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตด้านเนื้อหาที่มีรายละเอียด ดังนี้

4.1.1 ด้านประวัติ และผลงานพุทธทาสภิกขุกระบวนการจัดการสารสนเทศ ประวัติ และผลงานพุทธทาสภิกขุการบริการ และการเผยแพร่สารสนเทศ

4.1.2 ด้านรูปแบบการจัดการสารสนเทศประวัติและผลงานพุทธทาสภิกขุ เพื่อการบริการ และเผยแพร่สารสนเทศ

4.2 ขอบเขตด้านพื้นที่

ผู้วิจัยได้กำหนดพื้นที่ โดยเจาะจงเลือกพื้นที่ที่มีการจัดการสารสนเทศประวัติ และผลงานพุทธทาสภิกขุการบริการ และการเผยแพร่สารสนเทศ ได้แก่ ห้องสมุดโมกขบรรณาลัย วัดธารน้ำไหล (สวนโมกขพลาราม) จังหวัดสุราษฎร์ธานี หอพุทธทาสธรรมโฆษณ์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี

4.2.1 เป็นแหล่งสารสนเทศที่มีการจัดตั้ง และดำเนินงานแสดงประวัติ และผลงานของพุทธทาสภิกขุมีระยะเวลาไม่น้อยกว่า 5 ปี

4.2.2 เป็นแหล่งสารสนเทศที่มีการจัดกิจกรรมรูปแบบทางกายภาพ และทางระบบดิจิทัลของพุทธทาสภิกขุ

4.2.3 เป็นแหล่งสารสนเทศที่มีการจัดตั้งพื้นที่เฉพาะส่วนที่แสดงประวัติ และผลงานของพุทธทาสภิกขุอย่างเป็นเอกเทศ

4.3 ขอบเขตประชากรและกลุ่มเป้าหมาย

ประชากร และกลุ่มเป้าหมาย เป็นการสัมภาษณ์ข้อมูลเชิงลึกเพื่อศึกษาประวัติ และผลงานพุทธทาสภิกขุการบริการ และการเผยแพร่สารสนเทศ และรูปแบบการจัดการสารสนเทศ ประวัติ และผลงานพุทธทาสภิกขุ เพื่อการบริการ และเผยแพร่สารสนเทศ โดยคัดเลือกแบบเจาะจง (Purposive selection) ซึ่งเป็นตัวแทนของแต่ละแหล่งสารสนเทศ จำนวน 3 คน จากแหล่งสารสนเทศที่ให้บริการและเผยแพร่ประวัติ และผลงานพุทธทาสภิกขุจำนวนทั้ง 4 แห่ง ประกอบด้วย ผู้บริหารระดับนโยบาย ผู้บริหารแหล่งสารสนเทศ และผู้ปฏิบัติงานรวมถึงข้อมูลจากผู้ใช้บริการ จำนวนทั้งหมด 47 คน โดยจากการเฉลี่ยจากจำนวนคนที่เข้ามาใช้บริการจากแหล่งสารสนเทศที่ให้บริการ และเผยแพร่ประวัติ และผลงานพุทธทาสภิกขุจำนวนทั้ง 4 แห่ง จากการศึกษาข้อมูลเบื้องต้น ผู้วิจัยได้นำเสนอข้อมูล ดังตารางที่ 1.1

ตารางที่ 1.1 จำนวนประชากรตามแหล่งสารสนเทศที่ให้บริการ และเผยแพร่ประวัติ และผลงาน
พุทธทาสภิกขุ

แหล่งสารสนเทศที่ให้บริการและ เผยแพร่ประวัติและผลงานพุทธทาส ภิกขุ	ผู้บริหาร ระดับ นโยบาย	ผู้บริหาร แหล่ง สารสนเทศ	ผู้ปฏิบัติงาน แหล่ง สารสนเทศ	ผู้ให้บริการ	รวม
1. ห้องสมุดโมกขบรรณาลัย วัดธารน้ำไหล (สวนโมกขพลาราม) จังหวัดสุราษฎร์ธานี	1	1	1	5	8
2. หอพุทธทาสธรรมโฆษณ์ สำนัก ศิลปะและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัย ราชภัฏสุราษฎร์ธานี	1	1	1	10	13
3. ห้องพุทธทาสหอสมุดจอห์น เอฟ. เคน มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์วิทยา เขตปัตตานี จังหวัดปัตตานี	1	1	1	10	13
4. หอจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญญาอุรุกเทศฯ	1	1	1	10	13
					รวม
					47

5. นิยามศัพท์เฉพาะ

5.1 การวิเคราะห์และสังเคราะห์ผลงานพุทธทาสภิกขุ หมายถึง การรวบรวมประวัติ และผลงานของพุทธทาสภิกขุ เพื่อวิเคราะห์กลุ่มเนื้อหาการจำแนกหมวดหมู่ และสังเคราะห์ตาม วิธีที่กำหนด จำกัดขอบเขตผลงานพุทธทาสภิกขุที่เป็นหนังสือตามเนื้อหาพุทธประวัติงานเขียน ของท่านพุทธทาส โดยผู้วิจัยเก็บข้อมูลตั้งแต่เดือนมกราคม 2559 จนถึงธันวาคม 2559 จากแหล่ง บริการสารสนเทศ 4 แห่งในครั้งนี้

5.2 กระบวนการจัดการสารสนเทศประวัติและผลงานพุทธทาสภิกขุเพื่อการบริการ และเผยแพร่สารสนเทศ ประกอบด้วย

5.2.1 การจัดทำดรชนี หมายถึง การจัดทำดรชนีประวัติและผลงานพุทธทาสภิกขุ โดยใช้วิธีการสังเคราะห์ประเภทคำ หรือหัวข้อจากโปรแกรม Word Clouds (www.wordle.net) เพื่อสร้างลำดับขนาดคำหรือหัวข้อ (Content Word) ที่พบในลำดับความถี่สูง และลดหลั่นลงมาตามลำดับ

5.2.2 การจัดหมวดหมู่ หมายถึง รวบรวมประวัติและผลงานพุทธทาสภิกขุ จากแหล่งสารสนเทศที่ให้บริการ และเผยแพร่ จำนวน 4 แห่ง โดยแบ่งตามหมวดหมู่ระบบทศนิยมดิวอี้ ที่สันหนังสือให้สัญลักษณ์ “พ” ซึ่งย่อมาจาก “พุทธทาส” อยู่เหนือเลขเรียกหนังสือ

5.2.3 การจัดเก็บข้อมูล หมายถึง แหล่งบริการสารสนเทศทั้ง 4 แห่งที่มี กระบวนการจัดการสารสนเทศด้านจัดเก็บข้อมูล ได้แก่ เครื่องมือช่วยค้น (OPAC) และฐานข้อมูลเฉพาะ

5.3 การบริการและเผยแพร่สารสนเทศประวัติและผลงานพุทธทาสภิกขุ หมายถึง แหล่งศึกษาปฏิบัติ และเผยแพร่หลักธรรมที่เป็นแหล่งกลางในการศึกษาเกี่ยวกับชีวิตและผลงานของ พุทธทาสภิกขุ ทั้ง 4 แห่ง ที่มีการใช้นโยบาย ประเภท และบุคคลากรในการให้บริการและเผยแพร่ ประวัติและผลงานพุทธทาสภิกขุ

5.4 แหล่งสารสนเทศที่ให้บริการและเผยแพร่ประวัติและผลงานพุทธทาสภิกขุ หมายถึงแหล่งที่มีการจัดเก็บ บริการ และเผยแพร่สารสนเทศประวัติและผลงานพุทธทาสภิกขุทั้งใน รูปสิ่งพิมพ์ และสื่ออิเล็กทรอนิกส์ ได้แก่ ห้องสมุดโมกขพลบรรณาลัย วัดธารน้ำไหล(สวนโมก ขพลาราม) จังหวัดสุราษฎร์ธานี หอพุทธทาสธรรมโฆษณ์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี ห้องพุทธทาส หอสมุดจอห์น เอฟ เคนเนดี มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี จังหวัด ปัตตานี และหอจดหมายเหตุพุทธทาสอินทปัญญา กรุงเทพฯ

5.5 รูปแบบการจัดการสารสนเทศประวัติ และผลงานพุทธทาสภิกขุ เพื่อการบริการ และเผยแพร่สารสนเทศหมายถึง แนวทางหรือต้นแบบที่เหมาะสมของการจัดการสารสนเทศ เพื่อการบริการ และเผยแพร่ ด้านการจัดการสารสนเทศ ด้านการจัดการบริการสารสนเทศ การเข้าถึงรายการบรรณานุกรม และบรรณานุกรม และด้านความร่วมมือในการบริการสารสนเทศ

6. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

6.1 ข้อค้นพบจากผลวิจัยในครั้งนี้จะทำให้ได้ข้อมูลรูปแบบประวัติ และผลงานพุทธทาส ภิกขุ สภาพการจัดการสารสนเทศประวัติ และผลงานพุทธทาสภิกขุ และสภาพการบริการ และ เผยแพร่สารสนเทศประวัติ และผลงานพุทธทาสภิกขุ ให้เห็นภาพรวมถึงสภาพปัจจุบันของการ นโยบายหน่วยงานที่รับผิดชอบกระบวนการจัดการ ทรัพยากรสารสนเทศบุคลากร แลงบประมาณ ตลอดจนกระบวนการ ซึ่งหน่วยงานที่มีการจัดการสารสนเทศแหล่งสารสนเทศที่ให้บริการ และ เผยแพร่ประวัติ และผลงานพุทธทาสภิกขุในประเทศไทย สามารถนำผลวิจัยไปนำเสนอเป็นข้อมูล ข้อเหตุผลต่อหน่วยงาน หรือผู้บริหารระดับสูงขึ้นไป เช่นหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชนที่สังกัดอยู่ ได้แก่ หน่วยงานในระดับกระทรวง กรม สำนัก สถาบันการศึกษา และองค์กร ที่เกี่ยวข้อง หรือเป็น

หน่วยงานมีผล โดยตรงต่อการจัดการสารสนเทศประวัตินี้ และผลงานท่านพุทธทาส ซึ่งจะส่งผลต่อการได้รับการสนับสนุนในการดำเนินงานด้านต่าง ๆ เช่น ด้านการปรับโครงสร้างองค์กร ด้านงบประมาณ บุคลากร ให้เหมาะสม และมีประสิทธิภาพสอดคล้องกับสภาวการณ์ปัจจุบัน

6.2 รูปแบบการจัดการสารสนเทศประวัตินี้และผลงานพุทธทาสศึกษาเพื่อการบริการ และเผยแพร่ผลงานพุทธทาสศึกษาที่พัฒนาขึ้นนี้ หน่วยงานที่มีการจัดการสารสนเทศบุคคล ในระดับชาติ ระดับสถาบันและระดับท้องถิ่น สามารถใช้เป็นแนวทาง หรือนำส่วนใดส่วนหนึ่งของรูปแบบไปประยุกต์ใช้งานให้เหมาะสม และก่อให้เกิดประสิทธิภาพ และประสิทธิผล ต่อดำเนินงานการจัดการสารสนเทศประวัตินี้ และผลงานพุทธทาสศึกษาของหน่วยงาน ให้บรรลุผลตามเป้าหมาย และวัตถุประสงค์และยังสามารถนำรูปแบบนี้ไปนำเสนอต่อหน่วยงาน หรือผู้บริหาร ระดับสูงขึ้นไปที่เกี่ยวข้องนำเข้าไปเป็นแผนยุทธศาสตร์ขององค์กร ซึ่งจะส่งผลที่ดี และเป็นประโยชน์ให้เหมาะสม และมีประสิทธิภาพในอนาคตได้

บทที่ 2

วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยเรื่อง “การพัฒนารูปแบบการจัดการสารสนเทศประวัตื และผลงานพุทธทาสภิกขุ เพื่อการบริการ และเผยแพร่สารสนเทศ” ผู้วิจัยศึกษาวรรณกรรม และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยนำเสนอตามลำดับหัวข้อดังนี้

1. ประวัตืและผลงานพุทธทาสภิกขุ
  - 1.1 ช่วงวัยต้นแห่งชีวิต
  - 1.2 ช่วงการบวช
  - 1.3 ช่วงแห่งการบุกเบิก
  - 1.4 ช่วงสุดท้ายแห่งชีวิต
2. แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการสารสนเทศ
  - 2.1 ความสำคัญของการจัดการสารสนเทศ
  - 2.2 กระบวนการจัดการสารสนเทศ
  - 2.3 การจัดการสารสนเทศบุคคล
3. แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการบริการและเผยแพร่สารสนเทศ
  - 3.1 แนวคิดเกี่ยวกับการบริการสารสนเทศ
  - 3.2 แนวคิดเกี่ยวกับการเผยแพร่สารสนเทศ
4. การวิเคราะห์และสังเคราะห์เนื้อหา
5. การกำหนดคำสำคัญ
6. แหล่งบริการและเผยแพร่สารสนเทศประวัตืและผลงานพุทธทาสภิกขุ
  - 6.1 วัดธารน้ำไหล (สวนโมกขพลาราม) จังหวัดสุราษฎร์ธานี
  - 6.2 หอพุทธทาสธรรมโฆษณ์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี
  - 6.3 ห้องพุทธทาส หอสมุดจอห์น เอฟ เคนเนดี มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
จังหวัดปัตตานี
  - 6.4 หอจดหมายเหตุพุทธทาสอินทปญโญ กรุงเทพฯ

7. งานวิจัยที่เกี่ยวข้องของการจัดการสารสนเทศประวัติ และผลงานพุทธทาส ภิกขุ เพื่อการบริการ และเผยแพร่สารสนเทศ

7.1 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องต่างประเทศ

7.2 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องในประเทศ

1. ประวัติและผลงานพุทธทาสภิกขุ

พระธรรมโกศาจารย์ ที่รู้จักกันในนามพุทธทาสภิกขุเป็นพระภิกษุที่มีบทบาทสำคัญยิ่งในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา เป็นผู้บุกเบิกและก่อตั้งสำนักปฏิบัติธรรม วัดธารน้ำไหล หรือชื่อเรียกที่รู้จักกันในนามของสวน โมกขพลาราม ตั้งอยู่ที่อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี ท่านเป็นพระนักเทศน์ นักคิด และนักเขียน จึงทำให้ท่านมีผลงานเขียนเกี่ยวกับพุทธศาสนาเป็นจำนวนมาก จึงทำให้เป็นที่ยอมรับกันกว้างขวางทั้งในและต่างประเทศ ดังรายละเอียดประวัติ และผลงานของท่าน สามารถแบ่งตามช่วงเวลาได้ดังนี้

1.1 ช่วงวัยต้น

พุทธทาสภิกขุ เดิมชื่อ เสื่อม พานิช เกิดเมื่อวันอาทิตย์ที่ 27 พฤษภาคม พ.ศ. 2449 ตรงกับวันขึ้น 7 ค่ำ เดือน 7 ปีมะเมีย ที่บ้านพุมเรียง ปัจจุบันเป็นตำบลหนึ่งของอำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี เป็นบุตรของนายเชียง และนางเคลื่อน พานิช มีน้องชายร่วมสายโลหิต 2 คน คือ ยี่เกย พานิช หรือนายธรรมทาส และน้องหญิงชื่อกิมซ้อย แต่งงานไปทำอาชีพค้าขายอยู่ที่บ้านดอน (ปัจจุบันคืออำเภอเมือง ฯ) ใช้นามสกุลสามีว่าหมะกุล ส่วนบรรพบุรุษทางฝ่ายบิดามาจากเมืองจีน จากมณฑลฮกเกี้ยนแต่เดิม แซ่โจว หรือช่อ ออกเสียงแต่จิวเป็นแซ่ไค้ว ต่อมาเมื่อมีพระราชบัญญัตินามสกุลในสมัยรัชกาลที่ 6 ได้เปลี่ยนให้เป็นนามสกุล “พานิช” เนื่องจากที่บ้านเป็นร้านค้า หรือปัจจุบันนี้เรียกว่า ชายของชำ (สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคใต้ เล่ม 10. 2542, PP. 49-70; ธรรมปราโมทย์. 2549, P. 3; อรศรี งามวิทยาพงศ์. 2555, PP. 4-5; เกียรติคุณของท่านอาจารย์. 2529, P. 1) อิทธิพลของบิดาและมารดาที่ส่งผลต่อพุทธทาสภิกขุโดยตรง เนื่องจากบิดาชอบแต่งกลอนโคลงชอบกวี และเป็นช่างไม้ มารดาเป็นคนประณีตละเอียดลออ ประหยัดและชอบไปวัด นอกจากนั้น มารดามักจะพร่ำสอนอยู่เสมอว่าให้รู้จักบุญคุณคน (พจน์ ยังพลจันทร์. 2547, น. 9-10) ทำให้เด็กชาย เสื่อม ได้รับการถ่ายทอดสิ่งที่ดี ดังกล่าวมาตั้งแต่วัยเด็ก ขณะที่อายุ 8 – 10 ปี ได้ออกจากบ้านไปอยู่วัดจึงได้เรียน ก ข. ก กา กระทั่งมูลบทบรรพกิจ ทำให้อ่านเขียนหนังสือได้คล่อง และยังได้รับการอบรมเรื่องไหว้พระ และการสวดมนต์อีกทั้งความรู้เรื่องยาสมุนไพร หรือยาโบราณจากทางวัด

อีกด้วย (อรศรี งามวิทยาพงศ์. 2535, น. 6-7; ชาตกาล 100 ปี ประวัติชีวิต การงาน หลักธรรม. 2536, น. 5-6)

พ.ศ. 2460 ได้ออกจากวัดมาอยู่บ้าน และเข้าเรียนหนังสือที่วัดเหนือ หรือวัดโพธาราม เป็นโรงเรียนแบบใหม่ชื่อโรงเรียนโพธิพิทยากรที่ปรับปรุงในรัชกาลที่ 5 โรงเรียนประถม ขณะนั้นมีชั้นเรียนถึงประถมปีที่ 5 แต่พอจบชั้นประถมปีที่ 3 ได้ย้ายไปเรียนชั้นมัธยมปีที่ 1 ที่โรงเรียนสารภีอุทิศเป็นโรงเรียนประจำอำเภอไชยา ด้วยต้องย้ายตามบิดา ซึ่งไปเปิดร้านขายข้าวเปลือกที่ตลาดไชยา เมื่อจบชั้นมัธยมปีที่ 3 ในปี พ.ศ. 2465 ก็ออกจากโรงเรียนเนื่องจากบิดาเสียชีวิต จึงต้องช่วยรับภาระเพื่อให้นายธรรมทาสน้องชายได้มีโอกาสเรียนต่อ นอกจากนั้นต้องเลิกกิจการร้านค้าที่ตลาดไชยา กลับไปอยู่กับมารดาที่พุมเรียงตามเดิม โดยรับหน้าที่เหมือนผู้จัดการดูแลกิจการทั้งหมด

ขณะที่กลับมาช่วยมารดาทำการค้าที่พุมเรียง ความสนใจเรื่องธรรมะเกิดขึ้น เนื่องจากต้องพูดคุยตอบโต้ธรรมะกับข้าราชการผู้หนึ่งและคนอื่น ๆ ในบริเวณนั้น จึงได้ซื้อหาหนังสือนักธรรมตรี นักธรรมโท นักธรรมเอก และอภิธรรมมาอ่านทำให้ต้องทำตัวเป็นอาจารย์ธรรมะกลาย ๆ อีกทั้งในเวลานั้น ได้มีการเปิดสอนนักธรรมขึ้นที่วัด จึงทำให้มีการสนทนาธรรมะเป็นไปอย่างกว้างขวาง นอกจากสนใจเรื่องธรรมะแล้ว นายเงื่อมยังได้ใช้เวลาว่างอ่านหนังสือทุกประเภท เนื่องจากที่บ้านเป็นร้านขายหนังสือด้วย นอกจากเรื่องจักร ๆ วงศ์ ๆ ที่ได้อ่านแล้ว ยังได้อ่านงานแปล คือโซโรดา และพันหนึ่งทิวา อีกทั้งยังได้อ่านงานของเทียนวรรณและ ก.ศ.ร. กุหลาบ ทั้งนี้เพราะบิดารับมาอ่านเป็นประจำ ผู้ที่ช่วยให้นายเงื่อม ได้มีโอกาสอ่านหนังสือต่าง ๆ อย่างกว้างขวางอีกคนหนึ่งคืออา ซึ่งบวชอยู่ที่กรุงเทพฯ ได้จัดส่งหนังสือต่าง ๆ มาให้อ่านอยู่เสมอ จึงทำให้นิสัยการอ่าน การค้นคว้าศึกษา พอพูนมาตั้งแต่สมัยนั้น นอกจากจะสนใจการอ่านแล้ว นายเงื่อมยังสนใจ ธรรมชาติ คนตรี และวิทยาศาสตร์อย่างมากด้วย (สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคใต้ เล่ม 10. 2542, น. 4968-4971; ประชาหุตานุวัตร. 2555, น. 13-16)

1.2 ช่วงการบวช

ในปี พ.ศ. 2469 นายเงื่อมออกบวชทั้ง ๆ ที่ความคิดของตัวเองนั้นจะบวชก็ได้หรือไม่บวชก็ได้ แต่คิดว่าความประสงค์ของมารดานั้นต้องการให้บวชเพราะคนหนุ่มในสมัยนั้นเมื่ออายุครบบวชก็จะบวชกันเป็นส่วนมาก นายเงื่อมออกบวชเมื่อวันอาทิตย์ที่ 29 กรกฎาคม พ.ศ. 2469 ที่โบสถ์วัดนอก (วัดอุบล) มีท่านพระครูโสภณ เจตสิกaram (กง วิมล) เป็นพระอุปัชฌาย์ พระปลัดท่ม อินทโชโต เจ้าอาวาสวัดนอกและพระครูศักดิ์ธมมกุจิโต เจ้าอาวาสวัดหัวคู เป็นพระคู่สวด หลังจากบวชต้องไปอยู่ที่วัดใหม่ (พุมเรียง) เพราะปู่ที่เป็นน้องของย่าเคยเป็นสมภารวัดนั้น จนมรณภาพ เพราะฉะนั้นลูกหลาน เหลนจึงต้องอยู่ที่วัดนั้นหลังจากบวชได้หลายวัน อุปัชฌาย์

ได้ขอร้องให้อาจารย์จูล (จนทโท) ในฐานะที่มีความรู้บาลีช่วยคิดฉายาให้จึงได้ฉายาว่า “อินทุปลญ โญ”เจ้าอาวาสได้สนับสนุนให้เรียนนักรธรรมที่วัดเหนือ (โพธาราม) ซึ่งตรงกับความประสงค์ของพระเงื่อม ประกอบกับท่านมีความรู้เป็นทุนเดิมอยู่แล้ว จึงสามารถเรียนไปได้ด้วยดีสามารถสอบนักรธรรมตรีได้ในปีนั้น ระหว่างที่เรียนนักรธรรมนั้นมีความสนใจเรื่องการเทศน์ด้วย ได้เตรียมคู่มือเพื่อเทศน์ในพรรษาทุกคืน การเทศน์ของพระเงื่อมแตกต่างไปจากเดิมด้วยท่านนำเอาข้อความที่เรียนนักรธรรมทุกวัน ไปเทศน์ประกอบขยาย แล้วหาชาดกหรือเรื่องดี ๆ ที่เข้ากันได้มาเล่าประกอบทำให้ผู้ฟังสนุกเข้ากันได้กับเรื่องธรรมะ ผู้ฟังจึงมีมากขึ้นเรื่อย ๆ พระเงื่อมเทศน์ในพรรษาจนกระทั่งจบคัมภีร์มิลินทปัญหาจากการที่ทำงานหนักด้วยการเรียนนักรธรรม และเทศน์ดังกล่าวทำให้เป็นโรคที่ชาวบ้านเรียกว่า กระจับ หรือโรคไต มีอาการตาเหลือง ร้อนส้นหลัง ปัสสาวะแดง แต่ก็ไม่แก้ไขได้ด้วยการกินยาแผนโบราณ และทำงานให้เบาลงจนทำให้หายเป็นปกติ (ประชาหุตานุวัตร. 2555, น. 38-41; ธรรมปราโมทย์. 2549, น. 31-39)

ความตั้งใจตอนแรกพระเงื่อมจะบวชเพียง 3 เดือน เท่านั้น เพื่อให้พ้นข้อผูกพันทางประเพณีของแม่ แต่เมื่อการบวชทำให้เพลิดเพลินในธรรมะและสนุกในเรื่องของพระจึงไม่คิดจะลาสิกขา ประกอบกับราวกลางเดือนมีนาคม พ.ศ. 2470 นายธรรมทาส ซึ่งไปเรียนหนังสือที่กรุงเทพฯ กลับมาอยู่บ้านเนื่องจากโรงเรียนปิดเทอม แล้วไม่กลับไปเรียนต่อได้ช่วยรับผิดชอบดูแลงานทางบ้านแทน เมื่อไม่ลาสิกขาก็เรียนนักรธรรมโทต่อในพรรษาที่สองและสอบนักรธรรมโทได้ภายหลังจากออกพรรษาแล้วไม่นานประมาณต้นปี พ.ศ. 2471 อาเสียงซึ่งอยู่ที่ชุมพรได้สนับสนุนให้ไปเรียนต่อที่กรุงเทพฯ ด้วยต้องการให้เรียนมาก ๆ เพื่อเป็นเกียรติแก่วงศ์ตระกูล จึงเดินทางไปศึกษาต่อที่กรุงเทพฯ โดยไปพักอยู่กับพระมหากลั่น ปิยทสุลี ที่กำลังเรียนพระปริยัติธรรมอยู่ที่วัดปทุมคงคา ซึ่งขณะนั้นพระปราการมุนี (จิบ) เป็นเจ้าอาวาสวัดนี้ เรียนอยู่ที่กรุงเทพฯ ได้เพียงไม่กี่เดือนก็เกิดความเบื่อหน่าย เนื่องจากเห็นว่าสังคมของพระในกรุงเทพฯ ไม่ค่อยมีวินัย การเรียนที่กรุงเทพฯ ก็ไม่ค่อยมีอะไรเป็นแก่นสารตรงตามที่คิดไว้ว่าพระที่กรุงเทพฯ ต้องดีที่สุดในดวงใจที่สุด แต่พอพบเข้าจริงกลับไม่มีอะไรน่าเลื่อมใส จึงเดินทางกลับไชยาด้วยตั้งใจว่าจะกลับมาลาสิกขา แต่เมื่อมาถึงพุมเรียงก็ใกล้เวลาเข้าพรรษา มีคนทั่วทั้งดิงว่าจะลาสิกขาตอนนี้ไม่ดีขอให้ออกพรรษาก่อนจึงค่อยลาสิกขา จึงอยู่เข้าพรรษาที่วัดใหม่พุมเรียงอีกปีหนึ่ง ระยะเวลาเองได้เรียนนักรธรรมเอกด้วยตนเอง ไม่ได้ไปเรียนในโรงเรียน แต่ก็สามารถสอบผ่านได้ด้วยดี และช่วงนี้ได้ชวนขวยอ่านหนังสือมากขึ้น โดยอ่านหนังสือทุกชนิดที่พบ แต่ที่อ่านมาก คือหนังสือไทยเขมมรายเดือน นอกจากนั้นยังอ่านหนังสือ โคลงกลอนของครูเทพ (เจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี) หนังสือของหลวงวิจิตรวาทการและหนังสือของ น.ม.ส. (ประชาหุตานุวัตร. 2555, น. 63; *ชาดกาล 100 ปี ประวัติชีวิต การงาน หลักรธรรม*. 2536, น. 7-8)

ในช่วงซึ่งจำพรรษาอยู่ที่วัดใหม่พุมเรียงได้ออกหนังสือพิมพ์เดือนเป็นกระดาษ พลุสแก้ป 2 คู่ โดยเขียนเรื่องต่าง ๆ ก่อนสวดมนต์ตอนค่ำ พอพระสวดมนต์เสร็จ พระเงื่อมก็จะ นำมาให้พระอื่น ๆ อ่านและวิพากษ์วิจารณ์กัน เนื้อหาสาระไม่ได้คำนึงถึงอะไรมากมายนัก และก็ ออกตามสบายเกือบทุกวัน นอกจากเขียนเรื่องต่าง ๆ แล้ว ยังมีคอลัมน์การ์ตูน ภาพล้อ ทำให้ผู้ที่ได้อ่านมีความสุข ทำอยู่ 2 – 3 ปี ก็เลิก เมื่อสอบนักธรรมเอกได้ในปี พ.ศ. 2472 ญาติคนหนึ่งมีศักดิ์ เป็นน้ำ คือ คุณนายหังวัน เศรษฐภักดี ได้บริจาคเงินสร้างโรงเรียนนักธรรม ที่วัดพระบรมธาตุไชยา แต่หาผู้สอนไม่ได้ยาก จึงขอร้องให้พระเงื่อมมาสอนนักธรรมตรี และโท การสอนนักธรรมในพรรษานั้น ผู้เรียนสอบได้เกือบหมด มีเพียงคนเดียวที่สอบตก เนื่องจากกระดาษคำตอบหาย จากผลดังกล่าว ทำให้พระเงื่อมมีชื่อเสียง และเป็นความสุขอย่างหนึ่งที่ทำให้การอยู่ในสมณเพศดำรงต่อไป นอกจากนี้คุณนายหังวันยังได้ให้รางวัลพิมพ์ติดกระเป๋าทิวเรมิงตัน 1 เครื่องด้วย ทำให้มีความสุข สะดวกในการเขียนบทความ หรือพิมพ์หนังสือต่าง ๆ ในขณะที่เป็นครูสอนนักธรรมนี้เอง พระเงื่อม ได้เขียนหนังสือขึ้นเป็นเรื่องแรกชื่อ “การทำงาน” ได้พิมพ์แจกเป็นที่ระลึกในงานฉลองโรงเรียน ปริยัติธรรมหลังนั้น เมื่อการสอบนักธรรมผ่านไปแล้ว อาเสียงที่ชุมพรก็ได้เร่งเร้าให้ไปเรียนต่อ ที่กรุงเทพฯ อีก รวมทั้งคนอื่น ๆ ก็สนับสนุน เช่น พระครูชยาภิวดี (กลิ่น) ซึ่งจำพรรษาที่วัดปทุมคงคา พระเงื่อมจึงเดินทางไปศึกษาต่อที่กรุงเทพฯ อีกครั้งในปี พ.ศ. 2473 และพักอยู่กับพระครูชยาภิวดี (กลิ่น) เช่นเดิม ในขณะนี้ความคิดที่จะลาสิกขาได้หมดไปแล้วความคิดเรื่องพระกรุงเทพฯ จะเป็นอย่างไรก็ไม่สนใจ ตั้งใจแต่เพียงว่าให้มีความรู้เรื่องภาษาบาลีเท่านั้น อย่างไรก็ตามเนื่องจากการ สอนชักช้า อืดอาด และใช้วิธีการที่ไม่น่าสนใจ พระเงื่อมจึงไม่ค่อยได้เข้าชั้นเรียนแต่ได้ขอพระครู ชยาภิวดี (กลิ่น) สอนพิเศษรวมกับพระเณรอื่น ๆ อีก และก็สามารสอบได้เปรียญ 3 ประโยคในปีนั้น เป็นพระมหาเงื่อม อินุทปญโญ (ประชาหุตานุวัตร. 2555, น. 80-87)

พ.ศ. 2474 พระมหาเงื่อมได้อุดหนุนเรียนเปรียญธรรมประโยค 4 ต่อมาแต่ก็เกิดความ เบื่อหน่าย ชีวิตในกรุงเทพฯ มากขึ้น จึงหันไปสนใจวิชาอื่นเพื่อดับความเบื่อหน่ายบ้าง เช่น วิทยาศาสตร์ การถ่ายรูปและวิทยุ เป็นต้น จึงสอบเปรียญธรรม 4 ประโยคตก ในขณะเดียวกันนั้น ก็ได้สะสมหนังสือธรรมะ และนำปัญหาที่มีผู้วิจารณ์โจมตีการสืบทอดพระพุทธศาสนา และการ ปฏิบัติธรรมเสื่อมมาพิจารณา เพื่อคิดหาทางที่จะรื้อฟื้นการปฏิบัติธรรมให้ดีขึ้น ส่วนการเรียนภาษา บาลีคิดว่าจะหยุดแค่นั้น เพราะคิดว่าความรู้เท่าที่มีอยู่ก็พอจะเป็นพื้นฐานในการศึกษาด้วยตนเองได้ นอกจากความรู้ภาษาบาลีแล้ว พระมหาเงื่อม ยังมีความรู้ภาษาอังกฤษเป็นอย่างดี เพราะว่าได้ใช้เวลาว่างเมื่อครั้งเรียนบาลีที่วัดปทุมคงคาไปศึกษาภาษาอังกฤษด้วย เมื่อเกิดความเบื่อหน่ายชีวิต ในกรุงเทพฯ และตัดสินใจเด็ดขาดที่จะหาที่เงียบสงบ เพื่อศึกษาค้นคว้าธรรมะ ให้เข้าใจถูกต้อง จะได้เผยแพร่ยังผู้สนใจและปฏิบัติด้วยตนเองด้วยแล้ว พระมหาเงื่อม ก็มีจดหมายติดต่อกับนาย

ธรรมทาสน้องชายปรารถนาเรื่องอยู่เสมอ ประกอบกับทราบข่าวว่าที่พุมเรียงมีผู้สนใจปฏิบัติธรรมมากขึ้น จึงตัดสินใจเดินทางกลับมาสู่พุมเรียงบ้านเกิดความตอนหนึ่งในจดหมายที่ท่านเขียนถึงนายธรรมทาส น้องชายเกี่ยวกับการตัดสินใจที่จะรับใช้พระพุทธศาสนาตามความตั้งใจนี้มีว่า (ประชา หุตานวัตร. 2555, น. 101-105) พุทธทาสภิกขุเคยให้สัมภาษณ์ไว้ในหนังสืออัตชีวประวัติของพุทธทาสภิกขุเอาไว้เมื่อวัยสนธยา ดังนี้

“การมาบ้านของฉันทันยังบอกไม่ได้ในเวลานี้ให้แน่นอนนักคือฉันทัน ได้เปลี่ยนความเห็นจากเดิมอย่างเด็ดขาด แน่ใจลงไปแล้วเนื่องแต่เป็น โชคดีที่ฉันทัน ได้พบคัมภีร์ดี ๆ พอที่ฉันทัน จะตัดสินใจได้อย่างเด็ดขาด ฉันทันจะออกจากกรุงเทพฯ ซึ่งฉันทันคิดว่าควรอยู่เป็นการออกครั้งสุดท้าย และตั้งใจจะไปหาที่สงบปราศจากการรบกวนทั้งภายนอกและภายในสักแห่งหนึ่งเพื่อสอบสวน ค้นคว้าวิชาธรรมที่ได้เรียนมาแล้วจะได้เพิ่มเข้าใจใหม่เมื่อเรียบร้อยเป็นการพ้นความจำ และได้หลักธรรมพอที่จะเชื่อว่า การค้นคว้าของฉันทัน ไม่ผิดทางแล้วก็จะทิ้งตำราที่ฉันทันเคยรัก และชอบหิว มาแล้ว โดยไม่เหลือเลยมีชีวิตอย่างปลอดโปร่งเป็นอิสระที่สุดเพื่อค้นหาความบริสุทธิ์ และความจริงต่อไปและไม่แน่ว่าจะอยู่ที่ไหนหากว่าค้นลำพังเอง ไม่พบแม้แต่เบื้องต้นแล้ว จึงคิดว่าจะไปสมาคมกับพวกที่อาจเป็นเหตุผลแห่งการค้นคว้า เช่น พวกโยคี ในอินเดียตามที่คิดไว้ บัดนี้เรากำลังรออยู่ว่าจะได้ที่สงบที่ไหนอาศัยสักชั่วคราวเพื่อจัดการกับตำราสักห้าหกเดือน

...เรารดกลงกันแน่นอนแล้วว่ากรุงเทพฯ มิใช่เป็นที่ที่จะพบความบริสุทธิ์ เราล่ำเข้าเรียนปริยัติธรรมทางเจ็ดด้วยศักดิ์เป็นผลดีให้เราารู้สึกตัวว่า เป็นการก้าวผิดไปก้าวหนึ่งหากู้ไม่ทันก็จะต้องก้าวผิดไปอีกหลายก้าว และยากที่จะถอนออกได้เหมือนบางคน จาการู้ตัวว่าก้าวผิดนั่นเอง ทำให้พบเงื่อมง่าว่าทำอย่างไรเราจะก้าวถูกต้องด้วย...

ฉันทันก็มีคิดแค้นด้านไม่รู้ว่าจะไปขอสถานที่ที่ไหนเพื่อการศึกษาของเราจึงจะเหมาะสมนอกจากบ้านเราเอง และไม่มีที่ไหนนอกจากบ้านเรา คือ ที่พุมเรียงก่อนที่อื่น จึงจำเป็นต้องขอความช่วยเหลือรบกวนในบางอย่างคือต้องมีผู้ช่วยให้ได้โอกาสเรียนมากที่สุดและใคร ๆ จงถือเสียว่าฉันทัน ไม่ได้กลับออกมาพักอยู่ที่พุมเรียงเลย การกินอยู่ขอรบกวนให้มีการเปลี่ยนแปลง ไปจากเดิมสักเล็กน้อยคือ ถ้าไม่ยากทำอย่างอื่น ข้าวที่ใส่บาตรจะคลุกน้ำปลาสักนิดก็จะดี ลูกศิษย์ของพระพุทธเจ้าจะไม่รบกวนอย่างอื่นอีกเลย...”

พระมหาเจื่อมเดินทางจากกรุงเทพฯ กลับพุมเรียงเมื่อปลายปี พ.ศ. 2474 นั้นเองแรกที่เดียวได้ไปพักอยู่ที่วัดใหม่พุมเรียง แล้วก็เริ่มหาที่ที่เหมาะสม โดยมีคณะธรรมทาน 4 – 5 คน เป็นคนออกไปสำรวจ ประมาณเดือนเศษก็ตกลงกันว่าจะใช้วัดร้างชื่อตระพังจิก ที่ตำบลพุมเรียงเป็นที่ศึกษาปฏิบัติธรรมได้จัดทำที่พักเล็ก ๆ ง่าย ๆ ต่อออกไปจากหลังคาพระอุโบสถ ให้ชื่อสถานที่ใหม่นี้ว่า “สวนโมกขพลาราม” แปลว่า “ป่าไม้ที่ยินดีเป็นกำลังให้ถึงธรรมเครื่องหลุดพ้นจากทุกข์”

พอลถึงเดือนพฤษภาคม ตรงกับวันวิสาขบูชา พ.ศ. 2475 ก็เริ่มเปิดกิจการของสวน โมกขพลาราม ที่พุมเรียง เจตนารมณ์ของสวน โมกขพลารามที่ตั้งไว้ในระยะแรกคือ การค้นคว้าพระไตรปิฎก (ปริยัติ) การตามรอยพระอรหันต์ (ปฏิบัติ) และการเผยแพร่ความรู้ธรรมชั้นลึกต่อมาในตอนหลัง ปณิธานดังกล่าวได้มีการเพิ่มเติมเข้าไปใหม่ว่า “ให้ทุกคนเข้าถึงหัวใจของศาสนาของตน ๆ ให้เกิดความเข้าใจกันระหว่างศาสนาและช่วยกันเข็น โลกให้ออกจากวัตถุนิยม” (พุทธทาสวิถิ. 2549, น. 39-41; พุทธทาสภิกขุ. 2497, น. 54-59; พรีมเพรา คงชนะ. 2549, น. 2-5)

1.3 ช่วงแห่งการบุกเบิก

1.3.1 การก่อตั้งคณะธรรมทาน

คณะธรรมทานก็ได้ตั้งขึ้นเพื่อสนับสนุนกิจการของสวน โมกขพลาราม เมื่อเดือนกรกฎาคม พ.ศ. 2475 ที่ตำบลพุมเรียง อำเภอไชยานันต์เอง โดยมีจุดประสงค์ “เพื่อมีส่วนช่วยเหลือให้พระพุทธรศาสนาเจริญยิ่งขึ้นในยุคกิ่งพุทธศาสนายุกาล โดยมีการเผยแพร่พระธรรมวินัยอย่างไม่ปิดบังซ่อนเร้น เพื่อให้พุทธบริษัทได้มีความรู้ยังกันและกัน ให้ชำระล้างความชั่วอันเป็นเลืยนหนาม และเพาะปลูกการประพฤติชอบแท้จริงอันเป็นความสุข” การดำเนินงานของสวนโมกข์ ๆ และคณะธรรมทาน ได้รับการสนับสนุนเป็นอย่างดีจากนางเคลื่อนผู้เป็นมารดานางเคลื่อนได้จัดทำพินัยกรรมยกทรัพย์สินเป็นจำนวนเงิน 6,378 บาท ตั้งเป็นทุนชื่อว่า “ทุนต้นตระกูลพานิช” เพื่อใช้ดอกผล ในกิจการพระศาสนา นอกจากทุนที่ได้จากมารดาแล้ว พระยาลัดพลีธรรมประคัลภ์ ผู้เป็นสหายธรรมได้สละเงินสร้างกุฏิเพิ่มสำหรับการฝึกพระเณรรุ่นพิเศษด้วย จากการที่พุทธทาสภิกขุต้องไปเทศน์ที่คณะธรรมทานเป็นประจำ จึงต้องไปสร้างกุฏิที่วัดชยารามขึ้น เมื่อปี พ.ศ. 2482 เพื่อใช้เป็นที่พัก เป็นที่เก็บหนังสือ และเขียนหนังสือด้วย นอกจากนั้นก็มีความคิดว่าควรจะมีที่ที่สะดวกที่วัดชยารามสำหรับอบรมสั่งสอนประชาชนบ้าง จึงคิดสร้าง “ส โมสรธรรมทาน” ขึ้น (สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคใต้ เล่ม 10. 2542. 4973)

1.3.2 หนังสือพิมพ์พุทธศาสนา

พ.ศ. 2476 พุทธทาสภิกขุ และคณะธรรมทานได้ออกหนังสือพิมพ์ “พุทธศาสนา” รายตรีมาสเพื่อเป็นสื่อเผยแพร่ธรรมอีกด้านหนึ่ง ในฉบับปฐมฤกษ์ วันที่ 28 สิงหาคม พ.ศ. 2476 พุทธทาสภิกขุได้เขียนข้อความปฤญาณตนไว้ว่า “ข้าพเจ้าเป็นทาสของพระพุทธเจ้า พระพุทธเจ้าเป็นนายของข้าพเจ้า ด้วยเหตุตั้งว่ามานี้ ข้าพเจ้าจึงชื่อว่า พุทธทาส” นี้เป็นจุดเริ่มต้นของนาม “พุทธทาส” ซึ่งในเวลาต่อมาได้เป็นที่รู้จักกันอย่างกว้างขวาง (ประชาหุตานุวัตร. 2555, น. 146)

1.3.3 สวนโมกขพลาราม

จากการที่คณะธรรมทาน ได้ย้ายจากพุมเรียง ไปอยู่ที่ตลาด ตำบลไชยา ทำให้ไม่สะดวกในการติดต่อ และด้วยธรรมชาติที่พุมเรียงมีปัญหาเรื่องน้ำและเริ่มมีผู้คนมาจับจองที่ดินรอบบริเวณนั้น ทำให้ไม่มีความสงบเสียบเช่นเดิม จึงมีความคิดที่จะย้ายไปอยู่ที่ใหม่ เมื่อได้เข้าไปสำรวจหาไม้ในป่าและดูการทำไม้เพื่อสร้างสโสมธรรมทานดังที่กล่าวแล้ว จึงได้พบที่ดิน ตั้งอยู่ที่เขาพุทททอง บริเวณด้านน้ำไหล ด้านหนึ่งเป็นเขานางเอ อีกด้านหนึ่งเป็นพรุเห็นว่าเป็นที่เหมาะสมจึงตกลงซื้อที่ดินทั้งหมด 90 ไร่ เป็นเงิน 450 บาท และได้ขอบริจาค และขอแลกที่ดินที่ติดต่อกันจนได้เนื้อที่รวมทั้งหมด 310 ไร่ หลังจากนั้นก็เริ่มดำเนินการสร้างกุฏิหลังที่ 1 โดยขอรื้ออั้งให้มหาเจี๊ยนซึ่งอยู่ที่วัดชยารามมาอยู่ที่สวนโมกข์ฯ เป็นรูปแรกในปี พ.ศ. 2485 ครั้นถึงปี พ.ศ. 2487 พุทธทาสภิกขุก็ได้ติดตามมาอยู่ด้วย และเริ่มสร้างสวนโมกขพลารามใหม่ ชาวบ้านในบริเวณนั้นเรียกกันเองว่า “วัดเขาพุทททอง” โดยเรียก ตามชื่อภูเขาหลวง วัดแต่เมื่อจดทะเบียนชื่อวัดใช้ชื่อว่า “วัดธารน้ำไหล” เพราะมีธารน้ำไหลอยู่ในบริเวณวัดด้วย สิ่งก่อสร้างภายในวัดระยะแรกท่านพุทธทาสมุ่งสร้างกุฏิเพื่อเป็นที่พัก ต่อมาก็สร้างโรงครัว โรงธรรม สำหรับกุฏิท่านตั้งใจว่าจะสร้างเพียง 25 หลัง แต่ก็ไม่พอกับความต้องการ ต้องเพิ่มขึ้นเป็น 70 หลัง (ธรรมปริาโมทย์. 2549, น. 3-5)

การสร้างกุฏินั้น ได้ทยอยสร้างไปเรื่อย ๆ กว่าจะเสร็จหมดก็ใช้เวลานานหลายปี ระหว่างที่สร้างกุฏิเล็ก ๆ ยังไม่ครบก็เริ่มสร้างโรงหนังหรือโรงมหรสพทางวิญญาณ สร้างเรือ โรงปั้นและบ้านพักอุบาสิกา สำหรับโรงมหรสพทางวิญญาณนั้น ท่านพุทธทาสได้แนวความคิดมาจากการไปเห็นภาพถ้ำอชันดา ซึ่งเป็นถ้ำพระพุทธรศาสนาในประเทศอินเดีย จุดประสงค์ของการสร้าง เพื่อเขียนภาพสอนธรรมะ ใช้เป็นที่ประชุม ฟังธรรมหรือฉายสไลด์ฉายภาพยนตร์ หรือใช้ประโยชน์อย่างอื่น ๆ ในทางศาสนา ใช้เวลาสร้างติดภาพหินสลักและเขียนภาพอยู่หลายปี จึงสำเร็จผู้ที่ควบคุมการเขียนภาพทั้งหมดคืออดีตพระโกวิท เขมานันทะ ท่านพุทธทาสเคยกล่าวไว้ว่า “โรงหนังจะเป็นสิ่งที่ให้ประโยชน์มากที่สุดแก่ประชาชน คนมาใช้เป็นที่ศึกษาธรรมะกันมากขึ้นเรื่อย ๆ” ส่วนเรือสองลำที่สร้างขึ้นในเวลาไล่เลี่ยกัน ใช้เป็นที่สำหรับเก็บน้ำฝน ในส่วนของโรงปั้นท่านพุทธทาสได้ดำเนินการให้ปั้นภาพชุดพุทธประวัติในยุคที่ยังไม่มีรูปเคารพของพระพุทธเจ้า นอกจากได้แบบอย่างมาจากอินเดียแล้ว ยังได้รับภาพจาก British Museum ประเทศอังกฤษท่านพุทธทาสกล่าวว่า “ภาพพุทธประวัติชุดนี้ของราชมบูรณี่ที่สุดในโลก มันแสดงถึงความเจริญทางวิทยาการสมัยนั้นที่เขาไม่บูชาเคารพกัน เขาใช้สัญลักษณ์ไม่ใช่รูปสำหรับบูชา” การปั้นภาพดังกล่าว เป็นฝีมือการปั้นของพระทั้งสี่ กว่าจะเสร็จใช้เวลาหลายปี แต่ก็เสร็จบริบูรณ์ และได้รับประโยชน์อย่างค้ำค่านอกจากสิ่งก่อสร้างที่กล่าวมาแล้ว ท่านพุทธทาสยังได้ดำเนินการให้มีสิ่งที่เป็นประโยชน์อื่น ๆ อีกมาก เช่น รูปปั้นอวโลกิเมศร โบสถ์แบบสวนโมกข์ฯ ลานหินโค้ง โรงเรียน

สรณะพิเฏร์ เสา 5 เสา กุฎิอาจารย์ชา ศาลาธรรมโฆษณ์ และสวนโมกข์ฯ นานาชาติ เป็นต้น (ประมวลภาพชีวิตจากอดีตถึงปัจจุบันของพุทธทาสภิกขุ. 2532, น. 12-20; เกียรติคุณของท่านอาจารย์. 2529, น. 27-29)

1.3.4 การเผยแพร่ธรรมคำสอน

งานสำคัญงานหนึ่งของท่านพุทธทาสระหว่างที่ท่านมีชีวิตคือ การเผยแพร่ธรรมะด้วยการแสดงธรรม เมื่อย้ายมาอยู่ที่สวนโมกขพลารามปัจจุบันใหม่ ๆ จะแสดงธรรมทุกวันพระและวันสำคัญประจำปี ส่วนในระหว่างพรรษาจะบรรยายธรรมประจำทุกคืน นอกจากนี้ยังมีการบรรยายเป็นประจำทุกวันเสาร์ ซึ่งบรรยายมาตั้งแต่ ปี พ.ศ. 2514 – 2536 งานบรรยายธรรมนั้น นอกจากบรรยายเป็นประจำดังกล่าวแล้ว ยังต้องบรรยายอบรมนักศึกษา ข้าราชการต่าง ๆ เช่น ข้าราชการตุลาการ ซึ่งส่งเข้าอบรมเป็นรุ่น ๆ อีกด้วย ส่วนงานบรรยายธรรมซึ่งไม่ใช่กระทำที่สวนโมกขพลารามก็มีไม่น้อย เช่น ต้องเดินทางไปแสดงธรรมที่กรุงเทพฯ ต่างจังหวัด และต่างประเทศ นอกจากการเผยแพร่ธรรมะด้วยการแสดงธรรมแล้วท่านพุทธทาสยังได้เผยแพร่ธรรมะด้วยการศึกษาค้นคว้าเรื่องราวต่าง ๆ อันเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาเขียนเป็นหนังสือต่าง ๆ ในการเขียนหนังสือท่านมักใช้นามปากกาเป็นส่วนใหญ่ นามปากกาที่ใช้คือ “พุทธทาส” ใช้เขียนเรื่องธรรมะโดยตรง “อินทบุณญ” กับ “ธรรมโยธ” ใช้เขียนเรื่องให้คนโกรธเพราะเขย่าวิจารณ์กันอย่างแรง กระแทกกันแรง “สิริยาส” ใช้เขียนโครงกลอน “สังฆเสนา” ใช้เขียนแบบนักรบเพื่อธรรม “ทุโรโลกา รณจิต” ใช้เขียนเรื่องปรารถโลก “ข้าพเจ้า” ใช้เขียนเรื่องแง่คิดขำ ๆ และ “นายเหตุผล” ใช้เขียนเรื่องที่เป็นเจตนาที่ผู้อ่านนึกคิดในทุกแง่มุม นอกจากผลงานดังกล่าวแล้ว ยังมีผลงานซึ่งเป็นเทปธรรมบรรยายอีกเป็นจำนวนมาก เทปธรรมบรรยายบางส่วนได้จัดพิมพ์เผยแพร่แล้ว ส่วนที่ยังไม่ได้จัดพิมพ์ก็ยังมีอยู่อีกจำนวนมากเช่นเดียวกัน เช่น ธรรมบรรยายประจำวันเสาร์ ธรรมบรรยายชุดมานุษยวิทยา วิชาขงูชาติ และอาสาฬหบูชาเทศนา ธรรมบรรยาย รายชุดอบรมคณะผู้ปฏิบัติสมาธิภาวนา ธรรมบรรยายชุดอบรมพระนวกะในพรรษา ธรรมบรรยาย อบรมพระภิกษุ และธรรมบรรยายทั่วไป (เกียรติคุณของท่านอาจารย์. 2529, น. 45-49 ; สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคใต้ เล่ม 10. 2542, น. 4975)

1.4 ช่วงสุดท้ายแห่งชีวิต

ในวันที่ 25 พฤษภาคม พ.ศ. 2536 พุทธทาสภิกขุอาพาธด้วยอาการเลือดออกในสมอง คณะแพทย์ได้ถวายการรักษาท่านที่โรงพยาบาลสุราษฎร์ธานี จนกระทั่งถึงวันที่ 27 พฤษภาคม พ.ศ. 2536 คณะศิษยานุศิษย์จึงได้นิมนต์ท่านกลับสวนโมกข์ฯ จนกระทั่งถึงวันที่ 29 พฤษภาคม พ.ศ. 2536 ก็ได้นิมนต์ท่านเข้ารับการรักษาที่โรงพยาบาลศิริราช ต่อมาใน วันที่

8 กรกฎาคม พ.ศ. 2536 คณะศิษยานุศิษย์ก็ได้นิมนต์ท่านกลับสวนโมกขพลาราม และท่านได้มรณภาพเมื่อเวลา 11.20 นาฬิกาของวันเดียวกัน ในตอนค่ำของวันนั้น ได้กระทำพิธีบรรจุศพที่อาคารเก็บศพ ซึ่งท่านสร้างเตรียมไว้แล้ว ครั้นถึงวันที่ 28 กันยายน พ.ศ. 2536 ก็ได้กระทำพิธีฌาปนกิจศพของท่านอย่างเรียบง่ายที่เนินเขาพุทธทอง ภายหลังจากได้ดับไปธาตุแล้ว ได้มีการเก็บอัฐิธาตุของท่าน และได้นำไปบรรจุไว้ที่ใต้ฐานพระพุทธรูปในศาลาธรรมโฆษณ์ เมื่อวันที่ 29 กันยายน พ.ศ. 2536 ส่วนเจ้าอังคารของท่านได้นำไปโปรยในที่ 3 แห่ง คือ ช่องอ่างทอง อำเภอเกาะสมุย เขาประสงค์ อำเภอท่าชนะ และต้นแม่น้ำตาปี เขาสก จังหวัดสุราษฎร์ธานี ตามพินัยกรรมที่ท่านพุทธทาสได้เขียนไว้ (ชวน เพชรแก้ว, 2542, น. 4962-4976; ประชาหุตานุกัฏ. 2555, น. 433)

2. แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการสารสนเทศ

การจัดการสารสนเทศเกี่ยวข้องกับการบริหารองค์การ การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ คุณค่าของทรัพยากรสารสนเทศของผู้ใช้แต่ละกลุ่ม การสร้างความได้เปรียบทางการแข่งขัน กลยุทธ์การบริหารองค์การ และการจัดการความรู้ นอกจากนี้ระดับของการจัดการสารสนเทศยังจำแนกได้เป็นระดับบุคคล ระดับกลุ่มบุคคล และระดับองค์กร ดังรายละเอียดนี้

2.1 ความสำคัญของการจัดการสารสนเทศ

ในปัจจุบันมีการผลิตสารสนเทศออกมาท่วมท้น หลายรูปแบบ และความต้องการของผู้ใช้เปลี่ยนแปลงไป ทำให้ผู้ใช้ต้องการความช่วยเหลือในการเข้าเนื้อหาสารสนเทศอย่างความรวดเร็ว เจาะลึก และหลากหลาย ประกอบกับการพัฒนาทางด้านเทคโนโลยีคอมพิวเตอร์ และเทคโนโลยี โทรคมนาคมมีมากขึ้น จึงเกิดแนวทางใหม่ในการจัดการกับสารสนเทศทั้งในด้านความคิด และการใช้เครื่องจักรกลต่าง ๆ ซึ่งสุนทร แก้วลาย (2533, น. 56-57) ได้กล่าวถึงผลดีของการที่มีสารสนเทศมาก คือก่อให้เกิดความแพร่หลายและผู้ใช้สามารถเลือกได้ตามความสนใจ แต่ก็มีปัญหาคือ ยากต่อการเข้าถึงสารสนเทศที่ต้องการ ทั้งในด้านภาษา รูปแบบการนำเสนอ การผลิตออกมาจำนวนมากเกินไป การใช้ศัพท์เฉพาะกลุ่มอาชีพ ค่าใช้จ่ายสูงไม่ทันกับเวลาที่ต้องการใช้ รวมถึงวัฒนธรรมที่แตกต่างกันก็เป็นอุปสรรคในการเรียนรู้ และการเข้าใจสารสนเทศ ดังนั้น จึงต้องมีระบบการจัดการ และบริการสารสนเทศที่มีความสามารถในการคัดเลือก กลั่นกรอง และอำนวยความสะดวกในการเข้าถึง เพื่อตอบสนองความต้องการของผู้ใช้ ส่วนนิธิ เอียวศรีวงศ์ (2541, น. 73) กล่าวไว้เช่นเดียวกันว่า สังคมไทยกำลังย่างเข้าสู่ยุคข้อมูลข่าวสาร แต่ไม่ได้พัฒนาความสามารถในการจัดการกับข้อมูลข่าวสารอย่างมีประสิทธิภาพ จึงไม่สามารถคัดกรองประโยชน์จากยุคใหม่ได้ และคนไทยเข้าใจผิดว่าข่าวสารข้อมูลในโลกยุคใหม่นี้มีลักษณะเป็นสากล ข่าวสาร

ข้อมูลของสังคมไทยใช้ได้เหมือน ๆ กันหมด แต่ตรงกันข้ามข่าวสารข้อมูลยังมีลักษณะเฉพาะของแต่ละท้องถิ่นอยู่นั่นเอง มีข่าวสารข้อมูลจากภายนอกจำนวนมากซึ่งไม่มีประโยชน์อะไรเลยแก่คนในสังคมไทย และมีข่าวสารข้อมูลจากภายนอกอีกจำนวนมากจะมีประโยชน์ได้ก็ต่อเมื่อเข้าใจมันในบริบทของสังคมไทย และจะเข้าใจได้ก็ต้องมีข่าวสารข้อมูลเกี่ยวกับสังคมไทยไว้ในมือมากพอที่จะเอามันได้ลงไปให้เกิดความหมายที่เป็นประโยชน์ได้

จึงกล่าวโดยสรุปการจัดการสารสนเทศมีหลากหลายรูปแบบ และความต้องการของผู้ใช้เปลี่ยนแปลงไปผู้ใช้ต้องการเข้าถึงเนื้อหาสารสนเทศอย่างรวดเร็วเจาะลึกหลากหลาย จึงเกิดแนวทางใหม่ในการจัดการกับสารสนเทศ การที่มีสารสนเทศหลากหลาย และมากมายเกินความต้องการทำให้ยากต่อการเข้าถึงสารสนเทศที่การใช้ ค่าใช้จ่ายสูง ไม่ทันกับเวลาที่ต้องการใช้ ดังนั้นจึงต้องมีระบบการจัดการและบริการสารสนเทศที่มีความสามารถในการคัดเลือก กลั่นกรอง และอำนวยความสะดวกในการเข้าถึงเพื่อตอบสนองความต้องการของผู้ใช้ปัญหาขาดการพัฒนาความสามารถในการจัดการกับข้อมูลข่าวสารอย่างมีประสิทธิภาพ และเข้าใจผิดว่าข่าวสารข้อมูลในโลกยุคใหม่มีลักษณะเป็นสากล ข่าวสารข้อมูลจากภายนอกจำนวนมากซึ่งไม่มีประโยชน์แก่คนในสังคมไทย จำเป็นต้องมีข่าวสารข้อมูลเกี่ยวกับสังคมไทยไว้ในมือมากพอที่จะนำไปทำให้เกิดความหมายที่เป็นประโยชน์ได้

2.2 กระบวนการจัดการสารสนเทศ

กระบวนการจัดการสารสนเทศ Rowley, J.E (1996) ได้กล่าวถึงการจัดการสารสนเทศ หมายถึงการดำเนินงานที่เกี่ยวข้องกับระบบสารสนเทศ (Information Systems) คือ การรวบรวมการจัดเก็บ กระบวนการเผยแพร่สารสนเทศไปยังผู้ใช้ ซึ่งไม่ได้จำกัดอยู่ที่ฮาร์ดแวร์ และซอฟต์แวร์ แต่ได้รวมถึงความสำคัญของคนและเป้าหมายในการสร้างเทคโนโลยีคุณค่าในการสร้างทางเลือก การใช้เกณฑ์ประเมินผล การวางแผนนโยบายการเผยแพร่สารสนเทศขององค์กร การพัฒนา และบำรุงรักษาการบูรณาการระบบ และบริการเข้าด้วยกัน การทำให้เกิดความเหมาะสมของการไหลเวียนสารสนเทศ และการควบคุมที่นำไปสู่ขอบเขตของเทคโนโลยีและหน้าที่กำหนดไว้ตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ของผู้ใช้ ไม่ว่าจะเป็สถานภาพหรือบทบาทในองค์กร ให้จัดการสารสนเทศคือการส่งเสริมให้เกิดความสำเร็จขององค์กร โดยยกระดับประสิทธิภาพขององค์กร ให้จัดการกับความต้องการของสิ่งแวดล้อมทั้งภายในและภายนอก ทั้งที่ไม่หยุดนิ่งและอยู่ในสถานะที่มีเสถียรภาพมั่นคง

Atherton (1996) และ Rowley, J.E (1996) เสนอแนวคิดเกี่ยวกับกระบวนการในการจัดการและบริการสารสนเทศ และอธิบายถึงกระบวนการในการจัดการตัวต่อไปนี้

1. การจัดหา (Acquisitions) ประกอบด้วย นโยบายการจัดหา แหล่งสารสนเทศ และกระบวนการจัดหา เช่น การคัดเลือกหาสารสนเทศที่ต้องการ ซึ่งอาจได้จากการสังเกตการรวบรวมสารสนเทศด้วยตนเอง ได้แก่ การสัมภาษณ์ การรวบรวมสารสนเทศจากผู้อื่น จากแหล่งสารสนเทศ และศูนย์ข้อมูลทั้งข้อมูลสาธารณะ และข้อมูลส่วนตัว

2. กระบวนการจัดเอกสาร/สารสนเทศ(Processing Documents) การวิเคราะห์ จัดหมวดหมู่ ทำรายการ ทำดัชนี ทำสาระสังเขป ประมวลผลสารสนเทศและทำเครื่องมือค้นคืน ตลอดจนการจัดเก็บวัสดุสารสนเทศ และเนื้อหาสารสนเทศที่ประมวลผลแล้ว สร้างฐานข้อมูลพร้อมที่จะค้นหาได้ตามต้องการรวมทั้งอนุรักษ์

3. การเผยแพร่สารสนเทศไปยังผู้ใช้ (Information Dissemination) เช่น การตอบคำถามช่วยค้นเรื่อง และให้ยืมสื่อสารสนเทศ เป็นต้น ซึ่งเป็นการส่งหรือถ่ายทอดสารสนเทศที่ผ่านการประมวลผลแล้วมีการจัดเก็บ และสามารถค้นคืนอย่างมีระบบ จากที่หนึ่งไปสู่อีกที่หนึ่ง หรือจากคนหนึ่งไปสู่อีกคนหนึ่ง หรือจากสถาบันหนึ่งไปสู่อีกคนหนึ่ง หรือจากสถาบันหนึ่ง หรือหลาย ๆ สถาบัน

ส่วนการดำเนินงานที่เกี่ยวข้องกับระบบสารสนเทศ (Information systems) คือ การรวบรวม การจัดเก็บ กระบวนการเผยแพร่สารสนเทศไปยังผู้ใช้ซึ่งไม่ได้จำกัดอยู่ที่ฮาร์ดแวร์และซอฟต์แวร์แต่ได้รวมถึงความสำคัญของคน และเป้าหมายในการสร้างเทคโนโลยีสารสนเทศ คุณค่าในการสร้างทางเลือก การใช้เกณฑ์ประเมินผล การวางแผนนโยบาย การเผยแพร่สารสนเทศขององค์กร การพัฒนา และบำรุงรักษา การบูรณาการระบบและบริการเข้าด้วยกัน การทำให้เกิดความเหมาะสมของการไหลเวียนสารสนเทศ และการควบคุมที่นำไปสู่ขอบเขตของเทคโนโลยีสารสนเทศและหน้าที่ที่กำหนดไว้ตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ของผู้ใช้ ไม่ว่าจะเป็นสถานภาพหรือบทบาทในองค์กร เป้าหมายของการจัดการสารสนเทศ คือ การส่งเสริมให้เกิดความสำเร็จขององค์กร โดยยกระดับประสิทธิภาพขององค์กร ให้จัดการกับความต้องการของสิ่งแวดล้อมทั้งภายในและภายนอก ทั้งที่ไม่หยุดนิ่งและอยู่ในสถานะที่เสถียรภาพมั่นคง (Rowley, J.E. 1996)

แนวคิดเกี่ยวกับกระบวนการในการจัดการสารสนเทศ มีดังต่อไปนี้ (Atherton, 1977; Rowley, J.E (1996)

1. การจัดหา (Acquisition) ประกอบด้วย นโยบายการจัดหา แหล่งสารสนเทศ และกระบวนการจัดหา เช่น การคัดเลือกและจัดหาสารสนเทศที่ต้องการ ซึ่งอาจได้จากการสังเกต

การรวบรวมสาร-สนเทศด้วยตนเอง ได้แก่ การสัมภาษณ์ การรวบรวมสารสนเทศจากผู้อื่น จากแหล่งสารสนเทศและศูนย์ข้อมูลสาธารณะและข้อมูลส่วนตัว

2. กระบวนการจัดสารสนเทศ (Processing Document) การวิเคราะห์ จัดหมวดหมู่ ทำรายการ ทำดัชนี ทำสาระสังเขป ประมวลผลสารสนเทศและทำเครื่องมือค้นคืน ตลอดจนการจัดเก็บสารสนเทศ และเนื้อหาสารสนเทศที่ประมวลผลแล้ว สร้างฐานข้อมูล พร้อมทั้งให้คั่นเนื้อหาได้ตามต้องการรวมทั้งการอนุรักษ์

3. การเผยแพร่สารสนเทศไปยังผู้ใช้ (Information Dissemination) เช่น การตอบคำถามช่วย คั่นเรื่อง และให้ยืมสารสนเทศ เป็นต้น ซึ่งเป็นการส่ง หรือถ่ายทอดสารสนเทศที่ผ่านการประมวลผลแล้วมีการจัดเก็บ และสามารถค้นคืนอย่างมีระบบจากที่หนึ่ง ไปสู่อีกที่หนึ่ง หรือจากคนหนึ่ง ไปสู่อีกคนหนึ่ง หรือจากสถาบันหนึ่ง ไปสู่อีกคนหนึ่ง หรือจากสถาบันหนึ่ง หรือหลาย ๆ สถาบัน นอกจากนี้สมพร พุทธาพิทักษ์ผล 2546, น. 16 – 17 ได้กล่าวถึง กระบวนการจัดการสารสนเทศ ประกอบด้วยการรวบรวมสารสนเทศ การจัดหมวดหมู่สารสนเทศ การประมวลผล และการบำรุงรักษา ดังนี้

1. การรวบรวมสารสนเทศ (collecting) เป็นการรวบรวม จัดเก็บสารสนเทศในรูปแบบกระดาษ หรือสื่ออิเล็กทรอนิกส์จากแหล่งต่าง ๆ ทั้งภายใน และภายนอก

2. การจัดหมวดหมู่ (organizing) เป็นการนำสารสนเทศที่ได้รวบรวม และนำเข้าสู่ระบบมาจัดหมวดหมู่ เพื่อการใช้ประโยชน์ การจัดหมวดหมู่เนื้อหาครอบคลุมการจัดทำดัชนี (indexing) การจำแนกประเภท (classifying) รวมทั้งการจัดทำลิงค์เพื่อเชื่อมโยงจุดเข้าถึงข้อมูลจากแหล่งต่าง ๆ เช่น จากฐานข้อมูลขององค์กรเพื่อให้ผู้ใช้สามารถเข้าถึงสารสนเทศได้

สำหรับปัจจัยสำคัญของการจัดการสารสนเทศ ในการจัดการสารสนเทศ ยังต้องคำนึงถึงปัจจัยสำคัญ 4 ด้าน คือ เทคโนโลยี คือ กระบวนการ และการบริหารจัดการดังนี้ (John F. Mancini..2010; สมพร พุทธาพิทักษ์ผล 2546, น. 12 – 16)

1. เทคโนโลยี มุ่งเน้นเทคโนโลยีสารสนเทศ เป็นปัจจัยสำคัญในการจัดการด้านฮาร์ดแวร์และซอฟต์แวร์คอมพิวเตอร์ เพื่อการประยุกต์ในงานต่าง ๆ การจัดการเทคโนโลยีต้องสัมพันธ์กับการจัดการสารสนเทศ เพื่อเชื่อมโยงผู้ปฏิบัติงานในระดับต่าง ๆ ให้สามารถติดต่อสื่อสาร และเข้าถึงสารสนเทศทั้งภายในและภายนอกองค์กร เป็นการจัดการระบบคอมพิวเตอร์ และเครือข่ายสนับสนุนการปฏิบัติงานของบุคลากรการบริหารจัดการของผู้บริหารระดับต่าง ๆ การดำเนินงานตามกระบวนการทางธุรกิจ รวมทั้งสนับสนุนให้เกิดความคิดสร้างสรรค์ และนวัตกรรมในงาน

2. คน เป็นปัจจัยสำคัญในการจัดการสารสนเทศครอบคลุมทั้งผู้บริหาร และ ผู้ปฏิบัติที่เกี่ยวข้องกับการใช้สารสนเทศ การจัดการสารสนเทศ จึงควรสร้างวัฒนธรรมหรือ ค่านิยม ของคนในการใช้สารสนเทศ เพื่อประโยชน์ของส่วนรวม หน่วยงาน และระบบงานเป็นสำคัญ โดยการยึดหลักคุณธรรม เช่น การไม่ใช้สารสนเทศเพื่อประโยชน์ส่วนตน การแบ่งปันสารสนเทศ เพื่อประโยชน์ในการดำเนินงานของหน่วย ฝ่ายต่าง ๆ การควบคุมการเผยแพร่สารสนเทศไปยัง ผู้เกี่ยวข้องอันจะส่งผลต่อการดำเนินงาน และภารกิจโดยรวม และร่วมกันหาทางแก้ไขปัญหาการใช้ สารสนเทศอย่างสร้างสรรค์ เพื่อให้ผู้ปฏิบัติงานทุกคนได้สารสนเทศที่มีคุณภาพ ถูกต้อง เชื่อถือได้ และทันการณ์มาใช้ประกอบการปฏิบัติงาน

3. กระบวนการ เป็นปัจจัยสำคัญที่เกี่ยวข้องกับมาตรฐาน แนวปฏิบัติ วิธีการที่ใช้ ในการจัดการสารสนเทศ เช่น นโยบายการจัดการสารสนเทศ ระบบแฟ้มและดัชนีควบคุม สารสนเทศ แผนการกู้สารสนเทศ เมื่อประสบปัญหา เป็นต้น รวมทั้งต้องมีการบำรุงรักษา เช่น การปรับปรุงดัชนีควบคุมสารสนเทศให้อยู่ในสภาพการใช้งานที่เหมาะสม

4. การบริหารจัดการ เป็นปัจจัยสำคัญของการจัดการสารสนเทศที่ดี และมีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะการจัดการในระดับกลยุทธ์ ในการจัดการสารสนเทศจำเป็นต้องเข้าใจถึง ภารกิจและวัตถุประสงค์ของหน่วยงาน จึงจะสามารถพัฒนาระบบให้สอดคล้อง และสนับสนุน ภารกิจนั้นได้ โดยต้องได้รับการสนับสนุนจากผู้บริหารระดับสูงอย่างจริงจัง ซึ่งจะช่วยให้สามารถ กำหนดทิศทาง นโยบายที่ชัดเจน รวมทั้งการได้รับทรัพยากรสนับสนุนในการดำเนินงานการจัดการ สารสนเทศ เป็นการดำเนินงานกับสารสนเทศทั้งภายในและภายนอกองค์กร เพื่อสนับสนุนภารกิจ ขององค์กรในด้านต่าง ๆ โดยใช้หลักการจัดการ โดยเฉพาะเทคโนโลยีสารสนเทศ ดำเนินการ ตามกระบวนการ การรวบรวมสารสนเทศ การจัดหมวดหมู่สารสนเทศ การประมวลผล และการ บำรุงรักษา โดยคำนึงถึงปัจจัยสำคัญ 4 ด้าน คือ เทคโนโลยี คน กระบวนการ และการบริหารจัดการ

กล่าวโดยสรุปได้ว่าการจัดการสารสนเทศ การจัดการสารสนเทศ เพื่อให้ได้ สารสนเทศที่ถูกต้องน่าเชื่อถือ สามารถนำไปใช้งานได้อย่างมีประสิทธิภาพนั้น จะต้องมีขั้นตอน การจัดการที่ดีและเป็นระบบ โดยเริ่มตั้งแต่ การรวบรวมข้อมูล การตรวจสอบข้อมูล การประมวลผลข้อมูล และการดูแลรักษา แต่ปัจจุบันมีเทคโนโลยีสารสนเทศเข้ามามีบทบาทสำคัญ จึงทำให้การจัดการสารสนเทศเริ่มต้นจากการรวบรวมสารสนเทศ การจัดหมวดหมู่สารสนเทศ การประมวลผล และการบำรุงรักษา จึงจำเป็นต้องมีแบบแผน และหลักการที่สามารถนำไปใช้เป็น แนวทางในการวางแผน และพัฒนาระบบทั้งหมดในองค์กรที่ใช้ในการสร้าง และใช้งาน สารสนเทศในองค์กร ในเชิงเทคโนโลยีซึ่งประกอบด้วยการจัดการเนื้อหาในเว็บไซต์ การจัดการ

เอกสาร และความร่วมมือ ตลอดจนการค้นคืนสารสนเทศในองค์กรได้เป็นอย่างดี และมีประสิทธิภาพ

2.3 การจัดการสารสนเทศบุคคล

การจัดการสารสนเทศเกี่ยวข้องกับการบริหารองค์การ การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ คุณค่าของทรัพยากรสารสนเทศของผู้ใช้แต่ละกลุ่ม การสร้างความได้เปรียบทางการแข่งขัน กลยุทธ์การบริหารองค์การ และการจัดการความรู้ นอกจากนี้ระดับของการจัดการสารสนเทศยังจำแนกได้เป็นระดับบุคคล ระดับกลุ่มบุคคล และระดับองค์กร

การจัดการสารสนเทศจึงมีความหมายทั้งในด้านการจัดการวงจรการไหลของเอกสารในองค์กรและวงจรการไหลของสารสนเทศในระบบสารสนเทศที่เกี่ยวข้องกับการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ การจัดการสารสนเทศจึงเกี่ยวข้องกับการนำหลักการบริหารมาประยุกต์ใช้กับสารสนเทศและความรู้ซึ่งเป็นทรัพยากรสำคัญของการดำเนินงานและบริหารองค์การ โดยเกี่ยวข้องกับการจัดการ 3 องค์ประกอบ ได้แก่ การจัดการทรัพยากรข้อมูล การจัดการกระบวนการ และการจัดการเทคโนโลยี (English 1996, P. 65) ประเด็นการวิจัยด้านการจัดการสารสนเทศ จึงเป็นประเด็นการวิจัยด้านการบริหารองค์การและการจัดการเทคโนโลยีสารสนเทศ โดยมีทรัพยากรข้อมูล กระบวนการจัดการสารสนเทศตามวงจรสารสนเทศ และระบบสารสนเทศขององค์กรเป็นตัวแปรสำคัญที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่มุ่งเน้นให้คนในองค์กรได้ใช้สารสนเทศที่เป็นประโยชน์เพื่อเพิ่มมูลค่าให้กับองค์กร

วัฏจักรการจัดการสารสนเทศเกี่ยวข้องกับการศึกษาความต้องการสารสนเทศ และนโยบายการจัดการสารสนเทศ เกี่ยวข้องกับการศึกษาความต้องการสารสนเทศเพื่อสนับสนุนการตัดสินใจของผู้บริหารองค์การ และการศึกษากระบวนการด้านเทคนิคของการจัดระบบสารสนเทศ โดยเริ่มต้นจากกระบวนการจัดการสารสนเทศตามนโยบายสารสนเทศของแต่ละองค์กร ประเด็นการวิจัยนโยบายสารสนเทศของแต่ละองค์กรจึงมีความสำคัญต่อการจัดระบบสารสนเทศ การจัดเก็บในคลังความรู้ การวิจัยด้านการพัฒนาผลิตภัณฑ์สารสนเทศ และบริการสารสนเทศ การเผยแพร่สารสนเทศรูปแบบใหม่ รวมถึงการวิจัยด้านการใช้สารสนเทศ และการปรับปรุงพฤติกรรม (Middleton 2002, P. 52)

ปัจจุบันสารสนเทศเป็นทั้งสินทรัพย์และทรัพยากรขององค์กรที่สามารถสร้างความได้เปรียบทางการแข่งขัน โดยการจัดการสารสนเทศต้องคำนึงถึงนโยบายสารสนเทศขององค์กร คุณภาพของสารสนเทศในแต่ละสถานการณ์ และผู้ใช้สารสนเทศในแต่ละองค์กร เนื่องจากการจัดการสารสนเทศเป็นกระบวนการในการจัดหา จัดระบบ จัดเก็บ จัดการโดยจำแนกสารสนเทศตามกลุ่มเนื้อหาหรือหมวดหมู่ให้เป็นระบบ เพื่อความสะดวกในการค้นคืน การใช้และการเผยแพร่

สารสนเทศ แก่ผู้ใช้ ดังนั้นการจัดการสารสนเทศจึงเป็นปัจจัยสำคัญต่อความสำเร็จของการบริหารองค์การ ซึ่งเกี่ยวข้องกับการจัดระบบงานที่มีผลต่อการพัฒนาประสิทธิภาพการดำเนินงาน เพื่อสนับสนุนความสำเร็จตามเป้าหมายขององค์การ การสร้างผลผลิตที่มีประสิทธิภาพ และการบริการที่ดีมีผลมาจากการจัดการสารสนเทศที่ดี โดยมีเทคโนโลยีสารสนเทศ และการสื่อสารเป็นเครื่องมือ ปัจจุบันการพัฒนาระบบสารสนเทศ การพัฒนานวัตกรรมในองค์กร และการจัดการความรู้ได้เพิ่มบทบาทสำคัญมากขึ้นในการพัฒนาประเทศไปสู่สังคมเศรษฐกิจฐานความรู้

นอกจากนี้ เอคส์เธอร์ตัน (Atherton, 1977) ได้กล่าวถึงความสำคัญของระบบสารสนเทศว่า “ที่ใดมีระบบสารสนเทศไปถึงมือผู้ที่ต้องการแล้วผลดีจะเกิดกับกิจการที่ใช้สารสนเทศนั้น ให้เป็นประโยชน์” การจัดการสารสนเทศจึงมีความสำคัญและมีบทบาทต่อชีวิตประจำวัน เพราะสารสนเทศเป็นปัจจัยหลักในการกำหนดแนวทางพัฒนาการเมืองเศรษฐกิจและสังคม จึงมีความสำคัญมากในการพัฒนามนุษย์และสังคมทุกระดับ สารสนเทศที่ถูกต้องทันสมัยเชื่อถือได้ เหมาะแก่ความสามารถของผู้ใช้ในการนำไปใช้งานซึ่ง ปรภาวดี สืบสนธิ์ (2530, น. 34) กล่าวว่าสังคมปัจจุบันเป็นสังคมสารสนเทศ (Information Society) ที่เน้นการผลิต และการบริโภคข้อมูลความรู้ข่าวสารต่าง ๆ ในหลาย ๆ ประเทศจึงได้เร่งผลิตสารสนเทศในรูปแบบต่าง ๆ เพื่อที่จะนำไปสู่การเป็นศูนย์กลางทางด้านการเงินการผลิต การพาณิชย์ การบริการ การคมนาคมท่องเที่ยว เป็นต้น ดังนั้น ผู้วิจัยได้นำเสนอแนวความคิดเกี่ยวกับการจัดการสารสนเทศ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

3. แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการบริการและเผยแพร่สารสนเทศ

การบริการสารสนเทศอยู่ภายใต้การบริหารจัดการขององค์กรสารสนเทศที่มีหน้าที่รับผิดชอบในการจัดบริการ และเผยแพร่ข้อมูลเฉพาะด้านแก่ผู้ปฏิบัติงานภายในองค์กร ลูกค้า และผู้ใช้บริการทั่วไป จึงเป็นกระบวนการในการให้ความช่วยเหลือผู้ใช้ในการเข้าถึงแหล่งสารสนเทศ เพื่อตอบสนองความต้องการที่อยู่ในความสนใจ หรืองานที่ได้รับมอบหมาย และแนวทางแก้ไขปัญหาคือความต้องการของผู้ใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด

3.1 แนวคิดเกี่ยวกับการบริการสารสนเทศ

การบริการสารสนเทศ เป็นภารกิจที่สำคัญของแหล่งบริการสารสนเทศ เพราะคำว่าบริการ คือ การกระทำ กระบวนการ การดำเนินงานหรือกิจกรรมที่เกิดขึ้นจากการปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้รับบริการหรือผู้ใช้บริการกับผู้ให้บริการ เป็นนามธรรมที่จับต้องไม่ได้ มีขั้นตอน

กระบวนการ ที่ต้องอาศัยศาสตร์และศิลป์ในการรักษาและคงอยู่ระหว่างผู้ใช้และผู้ให้บริการอย่างต่อเนื่อง

ได้มีนักทฤษฎีหลายท่านได้กล่าวถึง การบริการสารสนเทศ ไว้ว่า การบริการสารสนเทศ อยู่ภายใต้การบริหารจัดการขอแหล่งสารสนเทศที่มีหน้าที่รับผิดชอบในการจัดบริการและเผยแพร่สารสนเทศ แก่ผู้ใช้บริการ จึงเป็นกระบวนการในการให้ความช่วยเหลือผู้ใช้ในการเข้าถึงแหล่งสารสนเทศ เพื่อตอบข้อคำถามที่อยู่ในความสนใจ งานที่ได้รับมอบหมาย และแนวทางแก้ไขปัญหาความต้องการ ในการติดต่อประสานงานผู้ใช้บริการสามารถติดต่อ สอบถามได้หลายวิธี เช่น สอบถามด้วยตนเอง การโทรศัพท์เข้ามาสอบถามข้อมูล หรือบริการสารสนเทศสมัยใหม่ได้เปลี่ยนแปลงรูปแบบการให้บริการผ่านทางเว็บไซต์ อีเมลล์ ไลน์ ทวิตเตอร์ เฟซบุ๊ก ช่องทางอิเล็กทรอนิกส์ต่าง ๆ โดยเน้นคุณภาพของการให้บริการที่เฉพาะด้านตามความต้องการของผู้ใช้บริการแต่ละบุคคล (Business dictionary 2017, Cassell & Hiremath 2012)

นอกจากนั้นถุมล รักษาสุข (2553) ได้ให้คำจำกัดความว่า การบริการสารสนเทศ คือ การบริการต่าง ๆ ที่แหล่งสารสนเทศจัดให้ตามความต้องการของผู้ใช้ที่เกี่ยวข้องกับสารสนเทศ ความรู้ ความเข้าใจ และการเรียนรู้ เพื่อประโยชน์ในการศึกษาค้นคว้าวิจัยประกอบการตัดสินใจ แก้ไขปัญหาในการปฏิบัติงาน และการเพิ่มคุณภาพชีวิต บริการสารสนเทศเป็นบริการที่นำผู้ใช้เข้าสู่แหล่งสารสนเทศโดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อให้ผู้ใช้ได้รับสารสนเทศที่ถูกต้อง สมบูรณ์ สะดวกรวดเร็วที่สุด และสามารถตอบสนองความต้องการของผู้ใช้ได้ ในขณะที่เฟอร์กูสันและอิตส์ (Ferguson, C. D., 2013; Hirsh, 2006) มีความเห็นสอดคล้องกันว่า การบริการสารสนเทศในสมัยใหม่ตั้งอยู่บนพื้นฐานการผสมผสานของการบริการสารสนเทศและเทคโนโลยีสารสนเทศที่เข้ามาเปลี่ยนแปลงการใช้ชีวิตประจำวันของมนุษย์ในทุกด้าน ผู้ให้บริการจะต้องก้าวทันกับการเปลี่ยนแปลงไปอย่างต่อเนื่อง และควรนำเทคโนโลยีมาใช้เกิดประโยชน์ต่อการพัฒนาการให้บริการ การจัดเก็บข้อมูล การเข้าถึงและการใช้สารสนเทศจัดบริการทรัพยากรสารสนเทศเป็นบริการหลัก และจัดบริการพื้นฐานรวมถึงอาจจัดบริการพิเศษ เป็นบริการสนับสนุน เพื่ออำนวยความสะดวกแก่ผู้ใช้บริการในการใช้ทรัพยากรสารสนเทศที่จัดเตรียมไว้ บริการพื้นฐานที่จัดขึ้น เช่น บริการตอบคำถาม และช่วยการค้นคว้า บริการการอ่าน บริการยืม-คืน บริการคอมพิวเตอร์เพื่อการสืบค้นและเรียนรู้ เป็นต้น ส่วนบริการที่จัดให้มีในแหล่งสารสนเทศอื่น ๆ เช่น การจัดบริการนำชม

3.1.1 หลักการบริการสารสนเทศ

ผู้ใช้บริการต้องคำนึงถึงผู้ใช้บริการเป็นสำคัญในด้านความสามารถในการสื่อสารและปรับสภาพการบริการให้สอดคล้องและตอบสนองความต้องการของผู้ใช้บริการ จึงต้องมีบุคลากรที่ดี มีจิตบริการ เพื่อสร้างความประทับใจแก่ผู้ใช้ ซึ่งจะส่งผลให้ผู้ใช้กลับมาใช้บริการ

อีกในคราวต่อไป และยังเป็นการสร้างภาพลักษณ์ที่ดี (Nitecki 2011; Yan, Liu, 2009; ประภาวดี สืบสนธิ์, 2550, น. 101) ดังรายละเอียดนี้

1) ความน่าเชื่อถือ เป็นเกณฑ์สำคัญที่สุดสำหรับผู้ใช้ที่จะตัดสินใจคุณภาพบริการ หมายถึงความสามารถของสถาบันบริการสารสนเทศที่จะให้บริการตามที่ได้สัญญาไว้อย่างถูกต้องและได้มาตรฐานคงที่ ความน่าเชื่อถือจะทำให้เกิดความไว้วางใจ บริการที่น่าเชื่อถือมีปัจจัยที่ไม่สามารถควบคุมได้หลายประการ รวมถึงผู้ให้บริการที่มีหลายคนต่างกันไป ถ้าบริการต้องอาศัยการวิเคราะห์วิจารณ์ของ ผู้ให้บริการมากเท่าใด ยิ่งทำให้บริการมีความหลากหลาย และเกิดข้อผิดพลาดได้มากขึ้น ผู้ใช้จะจำข้อผิดพลาดและมีผลต่อการรับรู้ถึงความน่าเชื่อถือของบริการ และจะยิ่งจำตึงใจถ้าข้อผิดพลาดนั้น เกิดซ้ำ โดยไม่ได้รับการแก้ไข

2) การป้องกันและการแก้ไขปัญหาและข้อผิดพลาด ความเต็มใจในการตอบรับและแก้ไขปัญหบริการ ผลการวิจัยชี้ชัดว่าการแก้ไขจะเพิ่มความเต็มใจให้ผู้ใช้ให้ข้อเสนอแนะ อีกทั้งการรับรู้ถึงคุณภาพบริการจะเพิ่มขึ้น ต้องเชื่อในความรู้สึกและปฏิกิริยาของผู้ใช้ รับฟังปัญหา คำบ่น ข้อเสนอแนะ โดยจัดทำกล่องรับความคิดเห็น ระบบข้อคิดเห็นออนไลน์ หรือใช้วิธีการเชิงรุกสอบถามทันทีหลังรับบริการ เหล่านี้ช่วยให้ผู้ใช้เกิดความรู้สึกว่าสถาบันเอาใจใส่งานบริการของตน สิ่งสำคัญคือ การแก้ไขให้แก้ที่สาเหตุ เพื่อจะได้ไม่เกิดปัญหาซ้ำอีก

3) ความยุติธรรม การปฏิบัติต่อผู้ใช้ด้วยความเท่าเทียมกันทำให้ผู้ใช้เกิดความไว้วางใจในตัวผู้ให้บริการ ความซื่อตรงและการปฏิบัติต่อผู้ใช้ทุกคนอย่างเสมอภาค เป็นค่านิยมพื้นฐานในการปฏิบัติงานที่จะทำให้สถาบันบริการได้รับความไว้วางใจจากผู้ใช้

4) บริการที่เกินความคาดหวัง ความประหลาดใจที่ได้รับบริการเกินความคาดหวัง จะสร้างความผูกพันทางใจ ทำให้ผู้ใช้ภักดีต่อสถาบันบริการสารสนเทศ ความประหลาดใจจะเกิดในกระบวนการให้บริการ การแก้ไขปัญหา การให้ความมั่นใจ ความเข้าอกเข้าใจ ตลอดจนสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ที่สัมผัสได้

ปัจจุบันการบริการทรัพยากรสารสนเทศ คงต้องอาศัยความร่วมมือกันระหว่างหน่วยงาน (Liu Y, 2008)

1) ความร่วมมือในการบริการยืมระหว่างองค์กรสารสนเทศ เป็นความร่วมมือกันระหว่างองค์กรสารสนเทศ เพื่อให้ยืมหรือจัดทำสำเนาทรัพยากรสารสนเทศตามที่ต้องการ ในระยะเวลาที่กำหนด โดยองค์กรสารสนเทศที่ร่วมมือกันจะต้องกำหนดนโยบายและระเบียบการยืม แบบฟอร์มการยืม การจัดส่งเอกสาร และคู่มือการให้บริการร่วมกัน เพื่อใช้เป็นระเบียบ และแนวทางการยืมร่วมกันระหว่างองค์กร เช่น การยืมระหว่างห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษาของรัฐ ที่สังกัดทบวงมหาวิทยาลัย

2) ความร่วมมือในการบริการยืม-คืนระหว่างองค์การสารสนเทศร่วมกัน บริการยืม-คืนระหว่างองค์การสารสนเทศร่วมกัน (Reciprocal borrowing) เป็นบริการที่ให้สมาชิกขององค์การสารสนเทศหนึ่ง ไปยืมทรัพยากรสารสนเทศจากอีกองค์การสารสนเทศหนึ่งในข่ายงานความร่วมมือด้วยตนเอง โดยใช้บัตรสมาชิกข่ายงาน โดยองค์การสารสนเทศสมาชิกในข่ายงานมีการจัดทำข้อตกลงร่วมกันในการให้ยืมร่วมกัน

3) ความร่วมมือในการแลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์ทางวิชาชีพ ผู้ให้บริการจะต้องได้รับการพัฒนา โดยการเข้าร่วมสัมมนา ฝึกอบรม ฟังการบรรยาย ประชุมทางวิชาการ และการศึกษาคูงาน ตลอดจนการพัฒนาบุคลากรอย่างต่อเนื่อง

3.2 แนวคิดเกี่ยวกับการเผยแพร่สารสนเทศ

การเผยแพร่ทรัพยากรสารสนเทศ เป็นกิจกรรมที่แหล่งสารสนเทศหรือผู้ให้บริการสารสนเทศ ทำหน้าที่ผลิตสารสนเทศเพื่อเผยแพร่สารสนเทศเกี่ยวกับหน่วยงาน องค์กร หรือสถาบัน ทำให้เกิดการเผยแพร่ทรัพยากรสารสนเทศจากแหล่งหนึ่งไปสู่อีกแหล่งหนึ่ง เพื่อนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์อย่างสูงสุดการเผยแพร่ทรัพยากรสารสนเทศ มีการเผยแพร่ออกมาในรูปแบบสื่อต่างๆ เช่น สื่อสิ่งพิมพ์ สื่อดิจิทัล สื่อบุคคล ดังนี้ (สมพร พุทธาพิทักษ์ผล. 2546, น. 34-59; Dhawam. 2009)

3.2.1 สื่อสิ่งพิมพ์ หมายถึง สื่อที่ใช้เอกสารการตีพิมพ์ และองค์การใช้เป็นสื่อหรือช่องทางในการเผยแพร่ข่าวสาร ข้อมูล สารสนเทศไปยังประชาชนกลุ่มเป้าหมาย ทรัพยากรสารสนเทศท้องถิ่นที่เผยแพร่รูปสื่อสิ่งพิมพ์ เช่น รายงานการวิจัย รายงานการสัมมนา/การประชุม วิชาการ วิทยานิพนธ์ วารสารวิชาการ นิตยสาร หนังสือพิมพ์ ตำราวิชาการ หนังสือทั่วไป หนังสืออ้างอิง จดหมายข่าว แผ่นพับ จุลสาร แผ่นปลิว สื่อบัตร เป็นต้น

1) รายงานการวิจัย เป็นสิ่งพิมพ์ปฐมภูมิ (primary publications) ที่ผลิตออกมาเพื่อเผยแพร่ผลงานวิจัย การศึกษา ค้นคว้า รวมถึงผลการสำรวจ การศึกษาความเป็นไปได้เกี่ยวกับเรื่องต่าง ๆ ผลการวิจัยเป็นองค์ความรู้ใหม่ที่สามารถนำไปใช้ประโยชน์ในการต่อยอดการศึกษาวิจัยในเรื่องที่เกี่ยวข้อง ทำให้เกิดองค์ความรู้ และสิ่งประดิษฐ์ใหม่ นำไปใช้ในการวางแผน และพัฒนาท้องถิ่น และประเทศ เป็นข้อมูลสารสนเทศที่เชื่อถือสามารถนำมาอ้างอิงได้

2) รายงานการสัมมนา/การประชุมวิชาการ เป็นสิ่งพิมพ์ที่ผลิตออกมาเพื่อเผยแพร่ข้อมูลสารสนเทศที่วิทยากรนำเสนอในการสัมมนา/การประชุมวิชาการ และผลการประชุมให้แก่ผู้เข้าร่วมและหน่วยงานต่างๆ

3) วิทยานิพนธ์ เป็นสิ่งพิมพ์ที่ผลิตออกมาเพื่อเผยแพร่ผลการศึกษาค้นคว้าวิจัยของผู้เรียนในระดับบัณฑิตศึกษา มีวิธีดำเนินการศึกษาวิจัยเช่นเดียวกับการวิจัย

ผลการศึกษาล้วนใหญ่มีความน่าเชื่อถือ และอ้างอิงได้ ส่วนใหญ่มีให้บริการในห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษา ซึ่งเป็นสถานศึกษาของผู้เรียน ปัจจุบันสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษาได้สนับสนุนงบประมาณในการแปลงผัน (Digitize) วิทยานิพนธ์ให้สามารถบริการในรูปแบบสื่ออิเล็กทรอนิกส์ และห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษาส่วนใหญ่มีนโยบายในการจัดทำวิทยานิพนธ์ให้สามารถเผยแพร่ในรูปแบบของดิจิทัล ผ่านเว็บไซต์ของห้องสมุดแต่ละแห่ง ทำให้ผู้ใช้ได้รับความสะดวกในการใช้โดยไม่จำเป็นต้องเดินทางไปใช้ที่ห้องสมุด

4) วารสารวิชาการ นิตยสาร เป็นสิ่งพิมพ์ทุติยภูมิ (secondary publications) และเป็นสิ่งพิมพ์ต่อเนื่อง เนื่องจากมีวาระกำหนดออกของสิ่งพิมพ์ อาจเป็นรายเดือน ราย 2 เดือน ราย 3 เดือน รายปี แล้วแต่นโยบายของหน่วยงานหรือสำนักพิมพ์ที่ออก การเป็นสิ่งพิมพ์ต่อเนื่องที่มีกำหนดออกระยะเวลาแน่นอนในเวลาไม่นานนัก ทำให้ข้อมูลสารสนเทศที่เผยแพร่ในรูปแบบสิ่งพิมพ์ประเภทนี้มีความทันสมัยมากกว่าหนังสือ

5) หนังสือพิมพ์ เป็นสิ่งพิมพ์ที่เสนอข่าว การเคลื่อนไหวใหม่ ๆ ทั้งภายในและภายนอกประเทศ มีกำหนดการออกที่แน่นอน เช่น รายวัน รายสามวัน รายสัปดาห์ รายบิษั รายเดือน

6) หนังสือทั่วไป คำราวิชาการ หนังสืออ้างอิง เป็นแหล่งความรู้ที่เป็นประโยชน์และนิยมใช้ เป็นสิ่งพิมพ์ที่ผลิตโดยอาศัยความเชี่ยวชาญในทุกแง่มุมของสาขาวิชา มีการนำมาวิเคราะห์ วิจัย และเขียนใหม่เป็นเรื่องเดียวกัน ตัวอย่าง หนังสือทั่วไปเกี่ยวกับข้อมูลหนังสืออ้างอิง เป็นหนังสือที่ให้ข้อเท็จจริง ในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง ใช้สำหรับค้นคว้าประกอบเฉพาะเรื่อง โดยไม่จำเป็นที่ผู้ใช้จะต้องอ่านทั้งหมด มีการจัดทำในรูปแบบที่ง่ายต่อการค้นคว้าหาคำตอบที่ต้องการ เช่น สารานุกรม พจนานุกรม เป็นต้น

7) แผ่นพับ จุลสาร แผ่นปลิว (Brochure, pamphlet, leaflet) เป็นสิ่งพิมพ์เผยแพร่ เพื่อการประชาสัมพันธ์หน่วยงานและบริการต่างๆ ของหน่วยงาน เช่น แนะนำวัด สถานที่ท่องเที่ยว แนะนำฐานข้อมูล แนะนำเว็บไซต์ เป็นต้น และประชาสัมพันธ์การจัดกิจกรรมต่าง ๆ เช่น นิทรรศการ การประชุมสัมมนา การฝึกอบรม

8) คู่มือ เป็นสิ่งพิมพ์เผยแพร่เพื่อแสดงรายการต่าง ๆ ที่แจ้งรายละเอียดเกี่ยวกับงานหรือกิจกรรมที่จัดขึ้น และให้สารสนเทศเกี่ยวกับสิ่งที่จะจัดแสดงด้วย เช่น คู่มือพิธีพระราชทานปริญญาบัตรให้แก่บัณฑิตของสถาบันอุดมศึกษา คู่มือการจัดงานต่าง ๆ เช่น การจัดงานนิทรรศการ การจัดการแข่งขันในงานประเพณี

3.2.2 สื่อดิจิทัล เป็นสื่อที่เผยแพร่ทรัพยากรสารสนเทศในรูปแบบไฟล์อิเล็กทรอนิกส์ ไฟล์ภาพ ไฟล์เสียง ไฟล์ภาพเคลื่อนไหว เว็บไซต์ ฐานข้อมูล หนังสืออิเล็กทรอนิกส์ทั้งในระบบออนไลน์ และออฟไลน์ เป็นสื่อที่นิยมจัดทำ หรือผลิตออกมาจำนวนมาก เนื่องจากสามารถเผยแพร่ได้อย่างกว้างขวางได้บนเครือข่ายอินเทอร์เน็ต

3.2.3 สื่อบุคคล เป็นสื่อเผยแพร่ที่บุคคลที่ทำหน้าที่เป็นช่องทางในการเผยแพร่ข่าวสาร ข้อมูล สารสนเทศไปยังประชาชนกลุ่มเป้าหมายโดยตรง เป็นการเผยแพร่จากบุคคลที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญ และได้รับการยอมรับให้เป็นผู้ นำ การใช้สื่อบุคคลในการเผยแพร่สารสนเทศสามารถจัดในรูปแบบ ดังนี้

1) *การบรรยายบทความ* เป็นวิธีที่สามารถเผยแพร่สารสนเทศท้องถิ่นได้ในวงกว้าง เผยแพร่ผ่านวิทยุกระจายเสียงหรือวิทยุโทรทัศน์

2) *รายการสารคดีผ่านสื่อโทรทัศน์* เป็นรายการที่สื่อบุคคลสามารถถ่ายทอดความรู้และข้อคิดเห็นที่เป็นประโยชน์แก่ผู้สนใจได้อย่างกว้างขวาง ในปัจจุบันมีสถานีโทรทัศน์เพิ่มขึ้นเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะทีวีดิจิทัล มีการจัดรายการที่เป็นประโยชน์จำนวนมากขึ้น

3) *การสัมมนา การประชุมทางวิชาการ การเสวนาวิชาการ การบรรยาย การสาธิต การฝึกอบรม* เป็นการจัดเวทีให้ผู้พูด ผู้สาธิต และผู้ฟังได้มีโอกาสมาถ่ายทอดความรู้ ประสบการณ์ ได้แลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน ผู้พูด ซึ่งเป็นผู้เชี่ยวชาญในแต่ละเรื่อง แต่ละสาขา ถือได้ว่าเป็นสารสนเทศท้องถิ่นที่ผู้ฟังสามารถสอบถาม ขอคำแนะนำในเรื่องต่าง ๆ ได้

3.2.4 กิจกรรมบริการเพื่อการเผยแพร่สารสนเทศ

การจัดกิจกรรมบริการเพื่อการเผยแพร่สารสนเทศในสถาบันบริการสารสนเทศอาจเลือกทำได้หลายรูปแบบขึ้นอยู่กับความต้องการของผู้ใช้ และวัตถุประสงค์ของหน่วยงานต้นสังกัด งบประมาณ อุปกรณ์ และสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ความชำนาญในสาขาวิชา และความพร้อมในวิธีการนำเสนอของแต่ละหน่วยงาน กิจกรรมบริการเพื่อการเผยแพร่สารสนเทศประกอบด้วยบริการต่างๆ ที่เอื้อต่อการเข้าถึงเอกสาร ได้แก่ บริการสารสนเทศทันสมัย บริการเลือกสรรสารสนเทศเฉพาะบุคคล หรือบริการเอสดีไอ บริการนำส่งเอกสาร บริการทำสำเนา บริการแฟ้มรวมเรื่อง และบริการแปล กิจกรรมแต่ละกิจกรรมมีรายละเอียดดังนี้ (ชัชวาล วงษ์ประเสริฐ และลีปาน ทรัพย์ทอง. 2546, น. 96-123; พรทิพย์ สุวันทรัตน์. 2546, น. 126-137)

3.2.5 บริการสารสนเทศทันสมัย (Current Awareness Service) เป็นบริการที่สำคัญประการหนึ่งของแหล่งสารสนเทศ โดยจัดบริการเผยแพร่สารสนเทศทันสมัย และตรงกับความสนใจของผู้ใช้เพื่อให้ผู้ใช้ได้เข้าถึงสารสนเทศนั้นในทันทีที่ได้รับทรัพยากรสารสนเทศ

ในเรื่องนั้นๆ บริการสารสนเทศทันสมัยได้พัฒนารูปแบบในการให้บริการ โดยผู้ใช้สามารถใช้บริการผ่านเครือข่ายอินเทอร์เน็ต

3.2.6 บริการเลือกสรรสารสนเทศเฉพาะบุคคล หรือบริการเอสดีไอ (Selective Dissemination Information - SDI) เป็นบริการสารสนเทศทันสมัยที่จัดให้แก่ บุคคล หรือกลุ่มบุคคลที่สนใจในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง โดยมีการจัดสร้าง โปรไฟล์ความสนใจของผู้ใช้ หรือกลุ่มผู้ใช้ โปรไฟล์ความสนใจประกอบด้วยคำศัพท์ที่ใช้แทนความสนใจของผู้ใช้ คำศัพท์ หรือคำสำคัญนี้อาจเลือกบัญชีรายการคำศัพท์ หรืออรรถาธิฐาน (thesaurus) หรืออาจเป็นชื่อคน เช่น ชื่อนักวิจัยสำคัญ เป็นต้น การให้บริการนี้มุ่งรวบรวมสารสนเทศที่ตรงกับ โปรไฟล์ความสนใจของผู้ใช้ และนำส่งให้ผู้ใช้ เป็นระยะ ๆ ในระยะแรกสารสนเทศมักอยู่ในรูปข้อมูลบรรณานุกรมพร้อมสาระสังเขปของทรัพยากรสารสนเทศที่มีในสถาบันบริการสารสนเทศ ในระยะหลังเนื่องจากความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี เกิดทรัพยากรสารสนเทศอิเล็กทรอนิกส์ที่เอื้อให้สามารถจัดส่งให้กับผู้ใช้ได้อย่างสะดวกรวดเร็ว ผ่านเครือข่ายคอมพิวเตอร์ บริการเอสดีไอจึงปรับขยายให้สามารถนำส่งสารสนเทศในรูปแบบลักษณะต่าง ๆ ให้ถึงตัวผู้ใช้หรือกลุ่มผู้ใช้ได้ ผู้ใช้บริการประเภทนี้มักเป็นคณาจารย์ นักวิจัย หรือนักวิชาการ ที่ต้องติดตามสารสนเทศในเรื่องเฉพาะที่ตนสนใจอยู่เป็นประจำ ทั้งนี้ยังอาจมีการปรับปรุง โปรไฟล์ความสนใจเป็นประจำ เพื่อให้ข้อมูลสารสนเทศที่ได้ตรงกับความต้องการของผู้ใช้

3.2.7 บริการนำส่งเอกสาร (Document Delivery Service) เป็นการนำส่งเอกสารที่ผู้ใช้ต้องการไปถึงตัวผู้ใช้โดยอาจกำหนดลักษณะการให้บริการเฉพาะผู้ใช้ที่เป็นสมาชิก ผู้บริหาร หรือคณาจารย์ เป็นต้น หรืออาจกำหนดค่าใช้จ่ายในการใช้บริการ เอกสารที่นำส่งอาจเป็นเอกสารของสถาบันบริการสารสนเทศเอง หรือเอกสารที่ได้ยืมจากหน่วยงานอื่นอีกทอดหนึ่ง ในระยะแรกบริการนำส่งเอกสารทำได้ในวงจำกัด เพราะสารสนเทศส่วนใหญ่อยู่ในรูปกระดาษ และสื่อโสตทัศน ต่อมาจึงจัดบริการนำส่งเอกสารอิเล็กทรอนิกส์ไปถึงผู้ใช้ บริการนี้นับว่าช่วยสถาบันบริการสารสนเทศเผยแพร่สารสนเทศได้อย่างสะดวก และเป็นระบบ

3.2.8 บริการทำสำเนา (copy service) เป็นบริการทำสำเนาทรัพยากรสารสนเทศที่ให้บริการ เช่น เอกสาร บทความ วารสาร หนังสือ เทปเสียง แต่ที่แพร่หลายที่สุดเป็นการทำสำเนาทรัพยากรสารสนเทศในรูปกระดาษ อย่างไรก็ตามการให้บริการนี้ต้องระวังข้อจำกัดด้านลิขสิทธิ์ นอกจากนี้ การเผยแพร่สำเนาบทความหลังการพิมพ์เป็นวิธีการเผยแพร่สารสนเทศ จากผู้เขียนโดยตรง มักใช้ในแวดวงนักวิจัยและนักวิชาการที่ตีพิมพ์เผยแพร่บทความของตนในวารสารวิชาการ เช่น วารสารวิจัย เป็นต้น ตามปกติ เมื่อผู้เขียนได้จัดส่งผลงานเพื่อตีพิมพ์เผยแพร่ จะได้รับสำเนาหลังการพิมพ์ (reprint) อีกจำนวนหนึ่งจากสำนักพิมพ์สำหรับแจกจ่ายแก่ผู้ร่วมงานและบุคคลอื่น ๆ

เพื่อเป็นการแจ้งให้ทราบหรือเพื่อขอความเห็นเพิ่มเติม บุคคลทั่วไปหรือสถาบันบริการสารสนเทศที่ทราบข่าว หรือสนใจอาจติดต่อจากผู้เขียนได้เช่นกัน

3.2.9 บริการแฟ้มรวมเรื่อง (information file service) เป็นการรวบรวมสารสนเทศจากแหล่งต่าง ๆ ในหัวข้อสำคัญ ซึ่งอาจเป็นหัวข้อที่ตรงกับภารกิจขององค์กร หรือหัวข้อที่อยู่ในความสนใจของผู้ใช้จำนวนมาก เพื่อจัดเป็นแหล่งข้อมูลสำคัญสำหรับการให้บริการได้อย่างรวดเร็ว ได้แก่

1) **บริการนำเสนอข่าวเหตุการณ์ (news)** การเสนอข่าวเหตุการณ์ และการจัดทำวิจารณ์ข่าวเป็นอีกรูปแบบหนึ่งของการเผยแพร่สารสนเทศที่ใช้กันแพร่หลาย ข่าวที่จัดทำเป็นการเสนอเหตุการณ์ทันสมัยเฉพาะเรื่อง เพื่อผู้ใช้เฉพาะกลุ่ม

2) **บริการกฤตภาคหรือข่าวตัด (clipping)** เป็นบริการเผยแพร่สารสนเทศโดยรวบรวมบทความเรื่องใดเรื่องหนึ่ง โดยเฉพาะที่พิมพ์ลงในวารสาร นิตยสาร หนังสือพิมพ์ต่าง ๆ ไว้ด้วยกัน และจัดส่งหรือเวียนให้กลุ่มผู้ใช้ที่สนใจทราบเช่นเดียวกับการหมุนเวียนวารสาร

การจัดการบริการและเผยแพร่สารสนเทศในปัจจุบันเข้ามาเป็นสื่อกลางที่สำคัญในการเชื่อมโยงสารสนเทศที่ถูกผลิตขึ้นกับผู้ที่ต้องการใช้สารสนเทศนั้น แม้เราจะเห็นความสำคัญ และคุณค่าของการถ่ายทอดสารสนเทศผ่านช่องทางไม่เป็นทางการ แต่ในแง่ของการจัดระบบ และบริการสารสนเทศที่มีลักษณะเป็นทางการอาจจะเข้าไปดำเนินการได้ไม่มากนัก อย่างไรก็ตาม การตระหนักในบทบาทของการถ่ายทอดสารสนเทศที่ไม่เป็นทางการ มีส่วนกระตุ้นให้การจัดระบบการบริการและเผยแพร่สารสนเทศได้คำนึงถึงการส่งเสริมให้มีการถ่ายทอดสารสนเทศในทุกลักษณะอย่างกว้างขวาง ทั้งนี้เพื่อให้เกิดการติดต่อสื่อสารและการไหลเวียนของสารสนเทศเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

3.3 แหล่งบริการและเผยแพร่สารสนเทศประวัติและผลงานพุทธทาสภิกขุ

พุทธทาสภิกขุได้ย้าอยู่เสมอว่า “ธรรมะคือหน้าที่” เป็นการทำหน้าที่เพื่อความอยู่รอด ทั้งทางฝ่ายกาย และฝ่ายวิญญาณของมนุษย์ จึงมีแนวคิดว่าการทำงานคือการปฏิบัติธรรม และได้ใช้เวลาตลอดชีวิตเพื่อเผยแพร่ธรรมะ และจากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับประวัติ และผลงานพุทธทาสภิกขุพร้อมกับลงพื้นที่สำรวจข้อมูลแหล่งสารสนเทศที่ให้บริการ และเผยแพร่หลักธรรมคำสอนของท่านพุทธทาสภิกขุในประเทศไทยที่สำคัญ พบว่า มีการให้บริการและเผยแพร่หลักธรรมคำสอนของพุทธทาสภิกขุ ได้แก่ หอจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญโญ (สวนโมกข์กรุงเทพ) จังหวัดกรุงเทพมหานคร ห้องสมุดโมกข์พลบรรณालัย วัดธารน้ำไหล (สวนโมกข์พลาราม) จังหวัดสุราษฎร์ธานี หอพุทธทาสธรรมโฆษณ์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี และห้องพุทธทาส หอสมุดจอห์น เอฟ เคนเนดี มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ จังหวัดปัตตานี

ดังรายละเอียดนี้ (ประชาหุตานุวัตร. 2555; พุทธทาสภิกขุ. 2549; พุทธทาสภิกขุ. 2550, น. 200; พระครูใบฎีกาณเทียรมณีโร. 2559: สัมภาษณ์)

3.3.1 ห้องสมุดโมกขพลบรรณาลัย วัดธารน้ำไหล (สวนโมกขพลาราม) จังหวัดสุราษฎร์ธานี

ห้องสมุดโมกขพลบรรณาลัย วัดธารน้ำไหล (สวนโมกขพลาราม) จังหวัดสุราษฎร์ธานี มี ทรัพยากรสารสนเทศที่ให้บริการและเผยแพร่ ได้แก่ หนังสือธรรมและบาลี นับตั้งแต่พระไตรปิฎก และอรรถกถาลงมา จนถึงแบบเรียนนักธรรม และหนังสือแบบเรียนสามัญศึกษา สำหรับพระ เณรรุ่นหนังสือพิมพ์ พุทธศาสนา ของคณะธรรมทาน ตลอดจนผลงานของท่านพุทธทาสจากสื่อสิ่งพิมพ์ที่จัดพิมพ์เผยแพร่ธรรมะในรูปแบบหนังสือ วารสาร จุลสาร แผ่นพับ คำบรรยาย ตลอดจนหนังสืออ้างอิงที่รวบรวม และเก็บรักษาภายในห้องสมุดนี้ประกอบด้วย หนังสืออ้างอิงทางศาสนา ผลงานพิมพ์เผยแพร่ของพุทธทาสภิกขุ และผลงานของผู้อื่นที่กล่าวถึงพุทธทาสภิกขุ ทั้งในทางยกย่องเชิดชู และกล่าวหาว่าร้ายบางส่วน และกิจกรรมการบริการ และเผยแพร่ ได้แก่ ทรัพยากรสารสนเทศอยู่ในสื่อสิ่งพิมพ์ และสื่อโสตทัศนประเภทต่างๆ ไม่มีในรูปแบบอิเล็กทรอนิกส์หรือดิจิทัลและไม่มีบริการยืม-คืนทรัพยากรสารสนเทศ ด้วยตลอดช่วงชีวิต 87 ปี ของพุทธทาสภิกขุ (เงื่อม อินทปัญญา พ.ศ. 2449 – 2536) ผู้วางตนเป็นทาสผู้ซื่อสัตย์ของพระพุทธองค์ได้ศึกษา ค้นคว้า ปฏิบัติ และเผยแผ่พระธรรมของพระพุทธองค์อย่างสุดกำลัง จนได้มรดกธรรมอันทรงคุณค่า อาทิ เอกสารต้นฉบับ บันทึกลายมือ จดหมาย ภาพร่าง รูปถ่าย ฟิล์ม สไลด์แถบเสียงบันทึกการแสดงธรรม หนังสือ และสื่อธรรมนานา นับจำนวนกว่า 20,000 รายการ มากกว่า 600,000 หน้า 50,000 ภาพ และ 1,900 กิกะไบต์เสียง

1) วัตถุประสงค์ และเป้าหมาย

(1) เป็นศูนย์เรียนรู้ และสถานบริการด้านศาสนธรรมอันรื่นรมย์ เป็นกำลังเพื่อการบรรลุธรรมในลักษณะแหล่งพัฒนาทางจิตและศูนย์การศึกษาทางวิญญาณ

(2) สืบสานงานพระพุทธศาสนา ผ่านงาน ปณิธาน และอุดมการณ์ของพุทธทาสภิกขุ ในการนำพาความถูกต้องและสันติสุขทั้งทางกาย จิตใจ และปัญญา ใ้ห้กลับคืนสู่สังคมมนุษยชาติ ด้วยการเข้าถึงหัวใจของพระพุทธศาสนา การทำความเข้าใจกันระหว่างศาสนิกชน และการออกมาเสียจากอำนาจวัตถุนิยมจนเป็นพุทธทาสกันได้ทุกคน-ผู้รับใช้ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาด้วยการปฏิบัติให้ดู เป็นอยู่ให้เห็น จนผู้อื่นพากันทำตาม และเป็นสวน โมกข์ได้ทุกที่-บุญสถาน เพื่อการบรรลุธรรม

(3) ทำหน้าที่รวบรวม ดูแล รักษา และจัดระบบบริการสืบค้นมรดกธรรม เอกสารข้อเขียนต้นฉบับต่าง ๆ ของพุทธทาสภิกขุตลอดจนการให้บริการสนับสนุนการศึกษา

ค้นคว้า วิจัย พัฒนา เผยแพร่ และแลกเปลี่ยนเรียนรู้ด้านศาสนธรรม การจัดกิจกรรมเพื่อเสริมสร้างสติปัญญา และจิตใจให้เจริญงอกกล้าแข็งในความถูกต้องดีงาม จนเป็นผู้สงบ เย็น และเป็นประโยชน์ มีศักยภาพในการเป็นผู้อยู่ใน ใจเหนือ และเกื้อโลก ยิ่ง ๆ ขึ้นไป

3.3.2 หอพุทธศาสนธรรมโฆษณ์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี

หอพุทธศาสนธรรมโฆษณ์ เป็นโครงการหนึ่งที่ได้มีการดำริที่จะให้มีการจัดตั้งขึ้นเพื่อเป็นแหล่งศึกษาปฏิบัติ และเผยแพร่หลักธรรมในศาสนา และเป็นแหล่งกลางในการศึกษาเกี่ยวกับชีวิต และผลงานของท่านพุทธทาส เป็นศูนย์กลางการศึกษา และเผยแพร่เกี่ยวกับศาสนา และศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นภาคใต้ (รายวิชาพุทธทาสศึกษา. (2555) สถานที่ตั้งเนื่องจากหอพุทธศาสนธรรมโฆษณ์ เป็นแหล่งสำหรับศึกษา ศาสนาและศิลปวัฒนธรรม ซึ่งสอดคล้องกับภารกิจหลักภารกิจหนึ่งของสถาบันอุดมศึกษาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี จึงเสนอพื้นที่ด้านหน้าวิทยาลัยบริเวณสระน้ำให้เป็นสถานที่ก่อสร้างหอพุทธศาสนธรรมโฆษณ์ และวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานีจะรับภาระเป็นผู้ดูแลดำเนินการหอพุทธศาสนธรรมโฆษณ์โดยตลอด

1) ภาระหน้าที่

- (1) เป็นแหล่งรวบรวมและเผยแพร่ข้อมูลเกี่ยวกับประวัติและผลงานของท่านพุทธทาสภิกขุ
- (2) เป็นศูนย์กลางการศึกษา ค้นคว้า/วิจัย และเผยแพร่หลักธรรมทางศาสนา และศิลปวัฒนธรรมในภาคใต้
- (3) เป็นหน่วยงานสนับสนุนด้านการพัฒนาสังคมในภาคใต้

หอพุทธศาสนธรรมโฆษณ์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี หอพุทธศาสนธรรมโฆษณ์เป็นโครงการหนึ่งที่ได้มีการดำริที่จะให้มีการจัดตั้งขึ้นเพื่อเป็นแหล่งศึกษาปฏิบัติ และเผยแพร่หลักศาสนา และเป็นแหล่งกลางในการศึกษาเกี่ยวกับชีวิตและผลงานของท่านพุทธทาส เป็นศูนย์กลางการศึกษา และเผยแพร่เกี่ยวกับศาสนา และศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นภาคใต้ และด้วยเหตุผลที่ว่ามหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี เป็นสถาบันการศึกษาเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น ซึ่งกำหนดวิสัยทัศน์ว่า “มหาวิทยาลัยต้นแบบแห่งภูมิภาคเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น”

2) วัตถุประสงค์และเป้าหมาย

วัตถุประสงค์ เพื่อสร้างแหล่งเรียนรู้ที่รวบรวม และจัดแสดงข้อมูลทางด้านประวัติศาสตร์ และมรดกทางวัฒนธรรมของจังหวัดสุราษฎร์ธานี ซึ่งเปิดโอกาสให้เยาวชนประชาชนได้เรียนรู้ และทำความเข้าใจกับพัฒนาการประวัติศาสตร์ของจังหวัดสุราษฎร์ธานี ทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง การปกครอง และวัฒนธรรม อีกทั้งเพื่อพัฒนาหอพุทธศาสนธรรมโฆษณ์ ให้เป็นแหล่งเรียนรู้ เผยแพร่หลักธรรมศาสนาตามแนวทางของท่านพุทธทาส และจัด

แสดงประวัติชีวิต และผลงานของท่านพุทธทาสและวิถีชีวิตชาวสุราษฎร์ธานี และถ่ายทอด ศิลปวัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่นสู่สากล

ทรัพยากรสารสนเทศที่ให้บริการและเผยแพร่ ได้แก่ ทรัพยากร สารสนเทศเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา ศาสนา และลัทธิอื่น ความรู้ทั่วไปทางปรัชญา วิชาการ ประวัติศาสตร์ โบราณคดี ปกิณกะ หนังสืออ้างอิงทางศาสนา และผลงานพิมพ์เผยแพร่ของพุทธ ทาสภิกขุ โดยแบ่งตามหมวดหมู่ระบบบทนิยมนิวอี้ และมีกิจกรรมการบริการ และเผยแพร่ ได้แก่ ทรัพยากรสารสนเทศอยู่ในสื่อสิ่งพิมพ์ และสื่อโสตทัศนประเภทต่าง ๆ ไม่มีในรูปอิเล็กทรอนิกส์ หรือดิจิทัลภายในหอพุทธทาสประกอบด้วยห้องต่าง ๆ ได้แก่ ห้องจำลองวิถีชีวิตของท่านพุทธทาส ห้องสมุดพุทธทาส ห้องปฏิบัติจริยธรรม และห้องนิทรรศการ

3.3.3 ห้องพุทธทาส หอสมุดจอห์น เอฟ เคนเนดี มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ จังหวัดปัตตานี

ในโอกาสที่สภามหาวิทยาลัยได้อนุมัติปริญญาศิลปศาสตรดุษฎีบัณฑิต กิตติมศักดิ์ สาขาปรัชญาแก่ท่านพุทธทาสในปีการศึกษา 2529 โดยมหาวิทยาลัยได้นำไปถวายที่สวน โมกขพลาราม เมื่อวันที่ 8 กุมภาพันธ์ 2530 นั้น ดร. ภาสกร กุลละวณิชย์ อธิการบดี ได้แสดงความ จานงกับท่านพุทธทาสว่ามหาวิทยาลัยมีความประสงค์จะรวบรวมผลงานของท่าน เพื่อเผยแพร่ แก่อาจารย์ นักศึกษา และประชาชนโดยทั่วไป ซึ่งได้รับความเห็นชอบจากท่านในเบื้องต้น อธิการบดีได้มอบหมายให้ทั้งทางวิทยาเขตภาคใหญ่ และวิทยาเขตปัตตานีรับไปพิจารณาคำเนินการ ตามที่เห็นสมควร ทางวิทยาเขตปัตตานีเห็นว่าหอสมุดกลาง ซึ่งกำลังก่อสร้างใหม่จะแล้วเสร็จในต้น ปี 2531 มีสถานที่พร้อม และโครงการนี้จะประโยชน์ต่อการเรียนการสอน และต่อสังคมทั่วไป จึงเห็นสมควรให้จัดตั้งห้องพุทธทาสขึ้นที่ หอสมุดกลางวิทยาเขตปัตตานี โดยมีฝ่ายหอสมุด จอห์น เอฟ เคนเนดี เป็นหน่วยงานที่รับผิดชอบโครงการห้องพุทธทาส ตั้งอยู่ที่บริเวณชั้น 2 อาคาร หอสมุดใหม่ ฝ่ายหอสมุดจอห์น เอฟ เคนเนดี สำนักวิทยบริการ มีพื้นที่ประมาณ 65 ตารางเมตร ได้ทำพิธีเปิดใช้เมื่อวันที่ 2 กรกฎาคม 2531 เพื่อถวายเป็นราชธรรมบรรณาการ แต่องค์กร พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลปัจจุบัน ในวโรกาสแห่งพิธีรัชมังคลาภิเษก

1) วัตถุประสงค์ในการจัดตั้งห้องสมุดพุทธทาส มีดังนี้

- (1) เพื่อรวบรวมผลงาน คำสอน และปาฐกถาธรรม ของท่านพุทธทาส ตลอดจนผลงานที่เกี่ยวข้องทั้งในรูปสิ่งตีพิมพ์ และโสตทัศนวัสดุ
- (2) เพื่อเผยแพร่คำสอนของท่านพุทธทาส
- (3) เพื่อเป็นแหล่งค้นคว้าผลงานของท่านพุทธทาส
- (4) เพื่ออนุรักษ์สิ่งพิมพ์ และวัสดุอันมีคุณค่าทางพุทธศาสนา

(5) เพื่อเชิดชูเกียรติคุณของท่านพุทธทาส

สิ่งพิมพ์และโสตทัศนวัสดุในห้องพุทธทาสนี้ได้รวบรวมสิ่งพิมพ์ และโสตทัศนวัสดุต่าง ๆ ที่เป็นผลงานของท่านพุทธทาสและที่เกี่ยวข้อง มีดังนี้

- (1) ภาพจิตรกรรมท่านพุทธทาส ติดฝาผนัง ขนาดสูง 80 นิ้ว จำนวน 1 ภาพ
- (2) ภาพถ่ายเกี่ยวกับสวนโมกขพลาราม ขนาด 8" x 10" จำนวน 24 ภาพ พร้อมโคลงกลอน คำคม และข้อความคำสอน ของท่านพุทธทาส ติดในตู้กระจก ขนาด 0.40 x 1.20 x 2.60 เมตร จำนวน 3 ตู้
- (3) สไลด์เกี่ยวกับสวนโมกขพลาราม ใส่ตู้สไลด์ จำนวน 2 ตู้
- (4) ภาพถ่ายและสไลด์เกี่ยวกับสวนโมกขพลาราม ในสมุดเก็บภาพ และสไลด์จำนวน 2 เล่ม
- (5) แผ่นโปสเตอร์ ซึ่งประกอบด้วยภาพถ่าย ภาพวาด โคลงกลอน คำคม และข้อความคำสอนของท่านพุทธทาส จำนวน 13 แผ่น
- (6) หนังสือภาษาไทย จำนวน 575 เล่ม ที่สันหนังสือให้สัญลักษณ์ "พ" ซึ่งย่อมาจาก "พุทธทาส" อยู่เหนือเลขเรียกหนังสือ ตัวอย่าง เช่น พ294.304
- (7) หนังสือภาษาอังกฤษ จำนวน 32 เล่ม พ44ซ ที่สันหนังสือให้สัญลักษณ์ "Bud" ซึ่งย่อมาจาก "Buddhadasa" อยู่เหนือเลขเรียกหนังสือ ตัวอย่าง เช่น Bud294.3824, B918A
- (8) เทปบันทึกเสียง จำนวน 418 ม้วน
- (9) เทปบันทึกภาพ จำนวน 8 ม้วน
- (10) นอกจากนี้มีเอกสารอื่น ๆ เช่น หนังสือพิมพ์รายตรีมาส ของคณะกรรมการท่านชื่อพุทธศาสนา เอกสารแผ่นพับ ชุดสังขสารจากสวนโมกข์ และ Message of Truth from Suan Mokkh รายชื่อสิ่งพิมพ์ และโสตทัศนวัสดุห้องพุทธทาส และเอกสารที่ระลึก เนื่องในพิธีเปิดห้องพุทธทาส

การให้บริการห้องพุทธทาสในห้องพุทธทาสได้จัดที่นั่งไว้บริการผู้ใช้ประมาณ 15 ที่นั่ง มีบริการต่าง ๆ ดังนี้

- 1) การให้บริการหนังสือหนังสือทั้งภาษาไทย และภาษาอังกฤษให้บริการแบบชั้นเปิด ผู้ใช้บริการเลือกอ่านได้ตามความต้องการ หนังสือที่เป็นฉบับแรกหรือที่มีฉบับเดียว จะให้อ่านเฉพาะภายในห้องสมุดไม่มีบัตรประจำหนังสือและของบัตรติดไว้ สำหรับหนังสือที่เป็นฉบับที่ 2 ขึ้นไป จะให้ผู้ใช้บริการยืมออกจากห้องสมุดได้เหมือนหนังสือหมุนเวียนทั่วไป ทั้งนี้ ผู้ใช้บริการสามารถตรวจสอบหนังสือที่ต้องการได้จากตู้บัตรรายการของห้องสมุด

2) การให้บริการโสตทัศนวัสดุ โสตทัศนวัสดุในห้องพุทธทาสนี้ให้บริการแบบชั้นปิด หากผู้ใช้บริการต้องการใช้ให้ติดต่อที่บรรณารักษ์บริการตอบคำถาม และช่วยการค้นคว้า ข้อกำหนดในการใช้โสตทัศนวัสดุพอจะแยกได้ ดังนี้

(1) การบริการเทปบันทึกเสียง

ก. ให้ยืมใช้ภายในห้องสมุด ครั้งละ 2 ม้วน ขอใช้เครื่องเทปคาสเซตที่ห้องพุทธทาสหรือที่งานโสตทัศนวัสดุ ของฝ่ายหอสมุดฯ ก็ได้ ทั้งนี้จะต้องจองล่วงหน้า

ข. ให้บริการถ่ายสำเนาเทปเสียง ผู้ใช้บริการนำม้วนเทปเปล่ามาขอถ่ายสำเนาได้ในกรณีที่น่าไปใช้ส่วนตัว เสียค่าบริการม้วนละ 10 บาท หรือถ้าใช้ในการเรียนการสอนจะบริการถ่ายสำเนาให้ฟรี

(2) การบริการเทปบันทึกภาพ

ก. ให้ยืมใช้ภายในห้องสมุดครั้งละ 2 ม้วน โดยจะต้องจองขอใช้เครื่องเทปบันทึกภาพที่งานโสตทัศนวัสดุ ฝ่ายหอสมุดฯ และเทปบันทึกภาพทุกม้วนได้ถ่ายสำเนาไว้ให้บริการที่งานโสตทัศนวัสดุด้วย 1 ชุด

ข. ให้บริการถ่ายสำเนาเทปบันทึกภาพ ผู้ใช้บริการนำม้วนเทปบันทึกภาพเปล่ามาขอถ่ายสำเนาได้ ในกรณีที่น่าไปใช้ส่วนตัว เสียค่าบริการม้วนละ 35 บาท หรือถ้าใช้ในการเรียนการสอนจะบริการถ่ายสำเนาให้ฟรี

นอกจากการบริการเทปบันทึกเสียง และเทปบันทึกภาพดังกล่าวแล้ว ในห้องพุทธทาสนี้ยังได้จัดบริการเปิดเทปบันทึกเสียงการปกฐกถาธรรมของท่านพุทธทาสทุกวันพระ และจัดฉายเทปบันทึกภาพการปาฐกถาธรรมของท่านพุทธทาส และเรื่องที่เกี่ยวข้องในโอกาสพิเศษต่าง ๆ อีกด้วย

3.3.4 หอจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญโญ กรุงเทพฯ

หอจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญโญ จัดตั้งภายใต้มูลนิธิหอจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญโญ ซึ่งอยู่ในระหว่างดำเนินการจดทะเบียนมูลนิธิกับกรุงเทพมหานคร โดยคาดว่าจะการจดทะเบียนจะแล้วเสร็จภายในปี 2549 โดยเป็นการร่วมก่อตั้งโดยคณะบุคคลที่เลื่อมใสศรัทธาทั่วไป ในเบื้องต้นมีศาสตราจารย์เกียรติคุณนายแพทย์ ประเวศ วะสี, ดร. เสนาะ อุณาภูล, ศาสตราจารย์เกียรติคุณนายแพทย์ วิจารณ์ พานิช, ศาสตราจารย์เกียรติคุณนายแพทย์เกษม วัฒนชัย, แพทย์หญิงกรรณิการ์ ตันประเสริฐ, นายธีรพล นิยมและนายแพทย์บัญชา พงษ์พานิช เป็นคณะผู้ประสานงานการก่อตั้ง โดยจะได้รับการโอนมอบหน้าที่ในการจัดเก็บดูแลรักษาจัดระบบบริการพร้อมทั้งร่วมดูแลรับผิดชอบเอกสาร บันทึก ภาพ แผนที่ สื่อโสตทัศนฯ และผลงานต่าง ๆ ของพุทธทาสภิกขุเพื่อดำเนินการตามวัตถุประสงค์ และขอบเขตของโครงการ เพื่อเป็นธรรมเนียม

ทานต่อไป โดยมีพระภิกษุโพธิคุณ (โพธิ์ จันทโร) และนายเมตตา พานิช เป็นที่ปรึกษา และมีคณะทำงานอาสาสมัครฝ่ายต่าง ๆ ทั้งจากชาวสวน โมกข์ ภาคธุรกิจ ภาคเอกชน ภาคพัฒนา ภาควิชาการ และภาครัฐ ในเบื้องต้นประกอบด้วย คณะที่ปรึกษาผู้เชี่ยวชาญงานจดหมายเหตุ, คณะที่ปรึกษาผู้เชี่ยวชาญงานระบบฐานข้อมูล, คณะที่ปรึกษาผู้เชี่ยวชาญงานสถาปนิก, อาสาสมัครสนับสนุนการประสานงาน และบริหารจัดการ, อาสาสมัครสนับสนุนการประสานงานทางกฎหมาย, อาสาสมัครสนับสนุนการจัดระบบงานทางบัญชี, อาสาสมัครงานสวน โมกข์ และอาสาสมัครกิจกรรมสนับสนุน

สถานะ และรูปแบบทางกฎหมายของมูลนิธิหอจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญโญเมื่อการจัดตั้งมูลนิธิหอจดหมายเหตุฯ เป็นที่เสร็จสิ้นเรียบร้อยแล้ว มูลนิธิหอจดหมายเหตุฯ จะได้รับการโอนมอบหน้าที่ในการจัดเก็บดูแลรักษา จัดระบบบริการ พร้อมทั้งร่วมดูแลรับผิดชอบในระบบสิทธิแห่งเอกสาร บันทึก ภาพ แผนที่ สื่อโสตทัศนฯ และผลงานต่าง ๆ ของท่านพุทธทาสฯ จากวัดธารน้ำไหล และธรรมทานมูลนิธิให้มาอยู่ภายใต้การดูแลร่วมของหอจดหมายเหตุฯ เพื่อทำการเผยแพร่ต่อสาธารณชนเป็นธรรมทาน แนวคิดของหอจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญโญ คือ เพื่อต้องการให้มีสถานที่ที่เป็นศูนย์กลางในการเก็บรักษา อนุรักษ์ และสนับสนุนส่งเสริมเรียนรู้ วิจัย ค้นคว้า และเผยแพร่พุทธธรรม ผ่านแนวคิดและงานของพุทธทาสภิกขุ ที่สมบูรณ์ต่อไป

3.3.5 การบริการทรัพยากรสารสนเทศ

ทรัพยากรสารสนเทศที่ให้บริการและเผยแพร่ ได้แก่ เอกสารที่พุทธทาสภิกขุครอบครอง เอกสารพุทธทาสภิกขุและสวน โมกข์พลารามที่อยู่ในครอบครองของบุคคลอื่น เอกสารของบุคคลอื่นที่เกี่ยวข้องกับพุทธทาสภิกขุและสวน โมกข์พลาราม เอกสารจดหมายเหตุของหอจดหมายเหตุพุทธทาสฯ ที่มีคุณค่าตั้งแต่เริ่มตั้งแต่การเสาะแสวงหา จัดระบบรวบรวม การอนุรักษ์และสงวนรักษา โดยอาศัยการจัดการเอกสารอิเล็กทรอนิกส์ที่เอื้อต่อการบันทึกจัดเก็บ และเข้าถึงเอกสาร (สมบัติ ทาริก. 2559 : สัมภาษณ์) ตลอดจนขยายสู่เอกสารของ “พุทธทาส” อื่น ดังที่พุทธทาสภิกขุ (เจื้อม อินทปัญโญ) กล่าวไว้ว่า “ใครก็เป็นพุทธทาสได้”

กิจกรรมการบริการและเผยแพร่ ได้แก่ เอกสารจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญโญ (BIA) (Textual Archives) เอกสารโสตทัศนจดหมายเหตุ (Audio-Visual Archives) (ภาพนิ่ง ภาพถ่าย พิมพ์ วาด โปสเตอร์) फिल्म (สไลด์ เนกาตีฟ ภาพยนตร์) แผนที่ แผนที่ แผนผัง แผ่นพิมพ์เขียว เสียง (เทปม้วน ตลับ ขดลวด ซีดี) สิ่งพิมพ์รวบรวม (Printed Materials Collection) วัตถุจดหมายเหตุ (ของใช้ บริหาร อุปกรณ์การเรียนรู้) ประวัติศาสตร์จากคำบอกเล่า (Oral History) และ

Record & Information Management (RM) ส่วนการเข้าถึงออนไลน์ (Access Online) มีช่องทาง ได้แก่ archives.bia.or.th sound.bia.or.th picture.bia.or.th book.bia.or.th object.bia.or.th oral.bia.or.th

1) *ปราสาทหินที่สวนโมกข์กรุงเทพ* อาคารก่อสร้างโดยได้รับพระบรมราชานุญาต ณ ริมสระใหญ่ของสวนวชิรเบญจทัศ (สวนรถไฟ) ภายในอุทยานจตุจักรกรุงเทพมหานคร ที่การรถไฟแห่งประเทศไทย กระทรวงคมนาคมและรัฐบาลน้อมเกล้าฯ ถวายแด่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวแล้วทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้รัฐบาลดูแลรักษาเป็นสวนสาธารณะสำหรับประชาชน ภายใต้การดูแลรักษาของกรุงเทพมหานคร ประกอบด้วย 3 ชั้น แทนพระธรรมในหมวด 3 อาทิ พระรัตนตรัย - พระพุทธรูป พระธรรม พระสงฆ์ พระสังฆกรรม ๓ พระปริยัติสังฆกรรม พระปฏิบัติสังฆกรรม พระปฏิเวธสังฆกรรม ไตรลักษณ์ –วินัยปิฎก สุตตันตปิฎก อธิธรรมปิฎก ฯลฯ เสมือนหอไตร ขุมแห่งพุทธธรรมที่ใจกลางมหานคร ริมฝั่ง สี่สารวิสุทธิ เพื่อการเจริญกาย ใจ และปัญญา ในการข้ามวิญญูสงสารสู่ฟากฝั่งแห่งพระนิพพาน ณ เกาะแห่งมะพร้าวนาฬิกาที่เปี่ยมล้นด้วยปราสาทหินนาฬิกา อาทิ

2) *ลานว่างและภัตตาคาร* สำหรับพักผ่อนและเติมกำลังทางกายแบบกินข้าวจานแมวหรือโภชนาภัณฑ์คุณค่า – การรู้จักประมาณในการบริโภค รู้จักล้างภาชนะด้วยตนเอง ก่อนไปเจริญจิตภาวนา

3) *ภัตตาคารที่สวนโมกข์กรุงเทพ* เสมือนโรงบุญและเรือนเลี้ยง จัดให้มีอาหารและเครื่องดื่มที่เหมาะสมไว้คอยบริการแก่ผู้มาศึกษาและปฏิบัติธรรมในระบบบุญบริหาร ช่วยเหลือเอื้อเฟื้อแก่กันช่วยกันสมทบทุนเพื่อนำไปจัดหาและบริการได้อย่างต่อเนื่องตลอดไป ในลักษณะที่ทุกท่านสามารถมีส่วนร่วมในการจัดหาอาหารและเครื่องดื่มมาแบ่งปัน หรือเปิดให้สมทบทำบุญกันได้ โดยเฉพาะวันหยุดและวันที่มีกิจกรรมพิเศษต่าง ๆ

4) *สวนพุทธธรรม* ลานธรรมได้ร่มไม้ใบบังที่ร่มรื่นพร้อมวงหินใหญ่สำหรับจัดกิจกรรมทางธรรมต่าง ๆ รายรอบด้วย “พุดนานาพันธ์” มุ่งหมายการได้อยู่ท่ามกลาง แห่งพุทธธรรม

5) *ธรรมทาน ณ ห้องหนังสือและสื่อธรรม* ห้องเรียนรู้และทำทานกับนานาสื่อธรรม อันได้แก่ หนังสือ สื่อมัลติมีเดีย และสื่อธรรมอื่น ๆ

6) *เสา 5 และนกกูก ธรรมหมวด 5* เช่น อินทรีย์และผลที่ควรเจริญ กับนกกูกสัญลักษณ์ของการตื่นรู้อยู่ทุกขณะ

7) *ภาพพุทธประวัติ* ชุดแรกของโลกที่ไม่มีพระพุทธรูปบังพระพุทธรูปจำลองโดยพุทธทาสภิกขุเมื่อ 50 ปีที่แล้ว จากมหาศูปสาณูจิการหุด และอมราวดี พุทธศิลป์อายุ 2,000 ปี สัญลักษณ์ทางธรรมของพระธรรมคือความว่าง ตรัสรู้ สวรรค์ และพระบาท ตั้งแต่ประสูติ เจริญวัย พากเพียรเรียนรู้ ตรัสรู้ เมตตาสั่งสอน จนดับขันธปรินิพพาน

8) *ห้องหนังสือและสื่อธรรม* เสมือนห้องธรรมทานประจำสวนโมกข์ ด้วยการจัดหาและบริการหนังสือ และสื่อธรรมให้ทุกท่านเลือกใช้ และเลือกอ่าน หากต้องการนำกลับไปเป็นของส่วนตัว สามารถทำบุญใส่ตู้สมทบการผลิตใหม่ด้วยระบบช่วยเหลือ และจัดการรับผิดชอบตนเอง ประกอบด้วยหนังสือด้านศาสนา ธรรมะ และการพัฒนาชีวิตจิตปัญญา ทั้งภาษาไทย และต่างประเทศของหลากหลายครูบาอาจารย์ เช่น สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก พุทธทาสภิกขุ หลวงตาชา สุภทฺโท ปัญญานันทภิกขุ หลวงพ่อเทียน จิตตสุโภ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต) โกเอ็นก้า หลวงปู่ติช นัท ฮันห์ชยสาโรภิกขุ พระไพศาล วิสาโล พระมหาวุฒิชัย วชิรเมธี (ว.วชิรเมธี) ฯลฯ และสื่อธรรมในรูปแบบอื่น ๆ อาทิ ซีดี ดีวีดี เสื้อ ร่ม ที่ออกแบบมาตามสมควรแก่กาล และธรรมกิจ

9) *อุโมงค์หมุนสื่อธรรม* ซ่องอุโมงค์รับชมมัจฉกัปป์ – วัดคนสูตร ณ สวนกวางป่าอสิปตน-มฤคทายวัน

10) *ลานหินโค้งและร่มไม้มงคล* โมก แก้ว พุด มหาพรหม ศาลาการเปรียญ กลางแจ้งท่ามกลางโมกราชสีห์ ค้ำอกหลวง แก้วมุกดา พุดผา มหาพรหมหลากพันธุ์ไม้ไทย จากทั่วทุกถิ่นมีชื่อมงคลที่ให้ความหมายมงคลพร้อมส่งกลิ่นหอมเย็น

11) *พระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวรศิลปะแบบศรีวิชัย* สัญลักษณ์ และหลักฐาน ความรุ่งเรืองของพระพุทธศาสนาในดินแดนไทยเมื่อกว่า 1,000 ปีที่แล้ว เป็นเครื่องมือเจริญจิตภาวนาในโพธิสัตว์ธรรม คือ สุขุติ ปัญญา เมตตา ขันติ เพื่อการบ่มเพาะโพธิขึ้นในจิตใจ

12) *โถงพุทธธรรมกับศิลา 4 กอง* แสดงภาพคุณูปการของพระพุทธศาสนา เพื่อจัดการสิ่งเหล่านี้มิให้เหลือ ไม่ว่าจะเป็นการเบียดเบียนพิธีรีตอง ความหลอกลวง โชคชะตาราசி ชั่ววรรณะ ไสยศาสตร์ ความเมาศาสนา เมาสรรค์ เมาดำรา เมอาจารย์ และเมอียดดา ตัวตน โดยการเจริญศีล 5 อย่างยิ่งยวด ตั้งศิลา 5 ก้อน ทั้ง 4 กองที่กลางโถง

13) *สระมะพร้าวนาฬิกา* เสมือนทะเลสีฟ้าแห่งวิญญูสงสารที่เหลืองอร่าม น่าลงเล่น แต่ร้อนเหนียวจนยากถอนตัวขึ้น มีแต่สร้างเกาะเพาะปลูกหน่อนิพพานขึ้นกลางใจ ตั้งมะพร้าวนาฬิกาในเพลงกล่อมเด็ก โบราณที่ว่า มะพร้าวนาฬิกาต้นเดียว โนน กลางทะเลสีฟ้า ผ่นตกไม่ต้อง ฟ้าร้องไม่ถึง กลางทะเลสีฟ้าถึงได้แต่ผู้พันบุญ เออ

14) *โถงโอบาทปาฏิโมกข์* ประดิษฐานพระพุทธรูปจำลองจากยอดเขาพุทธทอง อุโบสถกลางแจ้งจากสวนโมกขพลาราม พร้อมพระคาถาโอบาทปาฏิโมกข์ การละชั่วหมั่นทำดี และชำระจิตให้ขาวรอบ อันเป็นหลักการและอุดมการณ์แห่งพระพุทธศาสนา ที่พระพุทธองค์ทรงแสดงในวันเพ็ญเดือนที่ ๘ หลัง ทรงตรัสรู้ธรรม แก่สาวก 1,250 รูป ที่มาพร้อมเพรียงกัน โดยมีได้นัดหมาย

15) *หมวดเต่า เขาระต่าย นอกบ ภาพปริศนาธรรมสำคัญ และทรงคุณค่า* สูงสุดของบรรพชนคนไทยสมัยอยุธยา หรือต้นรัตนโกสินทร์ ว่าด้วยข่ายไยแมงมุม และลักษณะแห่งการวางที่เป็นทุกข์ อันหมายถึงอินทรีทั้งหลาย และเหตุแห่งทุกข์คือเขาพนมจักรฝ่ายสมุทร การตั้งกระบวนการดับทุกข์ด้วยการเข้าถึงพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์เจริญในพระปริยัติ ปฏิบัติ ปฏิเวธ สัทธรรม จนได้ปัญญา คือ สุตตยธรรม แห่งหมวดเต่า เขาระต่าย นอกบ ไปปราบมาร คือ กิเลสทั้งหลาย ด้วยการเจริญไตรสิกขาจนกว่าบรรลุตระมสูงสุด คือถึงนิพพาน ด้วยเขาพนมจักร คือ ปฏิจสมุปบาทฝ่ายนิโรธวาร

16) *เรืออัฐภาพนาวากับพระเจ้าสร้างโลกแสดงการเจริญมรรคมีองค์ 8* เสมือนเรือข้ามฟากสังสารวัฏฏ์ที่ต้องนำด้วยสัมมาทิฐิ มีสัมมาสติเป็นหางเสือ นกสมุทรภาคีเป็นปัญญาและอุปมาการพัฒนาชีวิตตามวัยและอายุขัย อย่างคน วัว หมา ลิงหรือหลักอาศรม 4 คือ พรหมจรรย์ คฤหัสถ์ วนปรสัถ์ และสันยาสี

17) *ปริยัติสัทธรรม ณ สวนปฏิจสมุปบาท* สวนหินอย่างเช่น จัดวางหิน 12 ก้อน ท่ามกลาง โมก 8 ต้น และศาลา 1 หลัง หมายถึงธรรมชาติและกฎแห่งธรรมชาติของจิต คือ อิทปปัจจยตา ปฏิจสมุปบาท 12 ประการ หนทางดับทุกข์คือมรรคมีองค์ 8 และผล 1 คือ นิพพาน ประดับผนังด้วย 3 ภาพ แสดงปฏิจสมุปบาทที่พระพุทธองค์ทรงตรัสรู้

18) *กาลจักร หรือภวัจักร (Wheel of Life) พุทธศิลป์ที่เบต* ที่ว่าด้วยจิตเดิมแท้ อันประภัสสร มีอกุศลมูลคือ โลภะ โทสะ โมหะ จรมาก่อเป็นอาสวะและกิเลส แล้วก่อกรรมเกิดผล วิบากมีสภาวะอย่างสัตว์นรก อสุรา เปต เจริจณาน มนุษย์ เทวดา จนกว่าจะเข้าใจในปัจจยอันอาศัย กันพร้อมของอวิชชา สังขาร วิญญาณ นามรูป สฬายตนะ ผัสสะ เวทนา ตัณหา อุปาทาน ภพ ชาติ ชรามรณะ เกิดปัญญา เข้าใจในเบญจขันธ์ที่ล้วนเป็นไปตามเหตุและปัจจย ตามสามัญญลักษณะ คือไตรลักษณ์ หากไม่รู้ไม่เข้าใจ ชีวิตคงหมุนวนอยู่ในวงล้อแห่งทุกข์และอวิชชา เสมือนอยู่ในปาก แห่งพญามารร้ายไม่รู้จบ

19) *กายนคร จากสมุดข่อยของไทย* ที่ว่าด้วยการถูกรอบงำของอวิชชา คือ ยักษ์มารที่มัลวงให้คนหลงใช้สุมจับได้งูนี้กว่าปลา หลงเลี้ยงไก่ไว้ชนเพื่อตัวกูของกู ภูเขาไฟหวังได้ คุณวิเศษ มีแต่ความหวาดวิตกกกลัวเหมือนคนตกน้ำ ถูกสุนัขกัดขบแล้วยังพบราชสีห์จะขย้ำเสมือน คนอยู่ในโลกก็ไม่เห็นโลก ปลาอยู่ในน้ำก็ไม่เห็นน้ำตามที่เป็นจริง เป็นอยู่อย่างพญาช้างสารที่คัมภิน แต่่น้ำสามสระที่เต็ม ไปด้วยตัณหาทั้ง 3 อันเป็นปัจจยต่อกัน ไปถึงนกลุ่มที่สำคัญมันหมายผิด ไปยืน อยู่บนต้นเปลาที่แท้จริงแล้วไร้แก่น คืออนัตตา และหนู 4 ตัวกำลังกัดรากและโคน แสดงการเกิด แก่ เจ็บ และตาย คือปัจจย มีแต่การเจริญปัญญามาดับอวิชชา ดังภาพเทวดาที่กำลังชี้เพื่อเชือดคอมาร ให้สะบั้นนั่นเอง

20) นิทานโบราณ ยายกับตาปลุกถั่วปลุกงาให้หลานเฝ้า จากพระอุโบสถวัดพระเชตุพนวิมลมังคลารามราชวรมหาวิหาร ที่แสดงให้เห็นการเป็นเหตุและปัจจัยของการไม่ยอมทำหน้าที่ 12 อकार จนปัญหาสิ่งสมไม่ถูกแก้ มีแต่การลุกขึ้นมาอาสาทำหน้าที่เป็นทอด ๆ เริ่มด้วยแมลงหวี่ที่อาสาไปตอมตาช้าง ช้างอาสาไปพังตลิ่ง ตลิ่งอาสาไปถมน้ำ น้ำอาสาไปดับไฟ ไฟอาสาไปเผาไม้ค้อน ไม้ค้อนอาสาไปยอนหัวหมา หม่าอาสาไปกัดแมว แมวอาสาไปกัดหนู หนูอาสาไปกัดสายธนู นายพราน นายพรานอาสาไปไล่นกกา ยายมายายไม่ค่า ตามาตาไม่ดี ปัญหาไม่มีเมื่อทุกคนลุกขึ้นมาทำหน้าที่อย่างเป็นทางการและปัจจัยกัน พุทธทาสภิกขุให้ความหมายว่า นี่คือภาพปฏิจกสมุปบาทแบบไทยที่ลึกซึ้งถึงธรรมชั้นสูงยิ่ง

21) ปฏิบัติสัทธรรม ณ ห้องเจริญจิตตภาวนา ประดิษฐานเป็นแนวแห่งการปฏิบัติธรรมหน้าห้อง ด้วยภาพแสดงขั้นตอนการเจริญจิตตภาวนาแบบทิเบต ที่ องค์เท็นชิน กยัตโตดาไลลามะ องค์ที่ 14 แห่งทิเบต ประธานให้พุทธทาสภิกขุ ในโอกาสพบกันที่วัดเบญจมบพิตรดุสิตวนาราม เมื่อวันที่ 17 พฤศจิกายน พ.ศ. 2510 แสดงขั้นตอนของการฝึกจิตที่มีพระ โยคาวจรแนะนำการใช้สติและสัมปชัญญะในการขจัดนิวรณ์ 5 เพื่อให้เกิดสมณะ

22) นิพพานชิมลอง ห้องทำสมาธิภาวนาตามอชยาศัย บนเบาะหินที่สงบสัปปายะยิ่ง พร้อมคู่มือนิพพานฉบับพกพากำแพงแก้วและม่านน้ำ พร้อมชาวดัดโคมสำหรับเลือกฟังธรรมของพุทธทาสภิกขุจอร์ระบบสัมผัส สำหรับเลือกอ่านลายลิขิตข้อธรรมของพุทธทาสภิกขุ นิทรรศการ จากครรภ์มารดาถึง โลกอุดร ของพุทธทาสภิกขุเป็นพิมพ์พร้อมสมุดความคิดเห็นสำหรับแนะนำปรับปรุงไปรษณียบัตรพร้อมผู้สำหรับส่งข้อธรรมของพุทธทาสภิกขุถึงกัลยาณมิตรที่บ้าน

23) ปฏิเวธสัทธรรม ณ ห้องนิพพานชิมลอง มุ่งให้ได้ลิ้มลองจนเกิดความเชื่อมั่นและเข้าใจในผลแห่งการเจริญจิตตภาวนา จนอาจรับผลคือนิพพานในระดับต่าง ๆ กันได้อย่างถูกต้อง ตามหลักแห่งพระธรรมของพระพุทธองค์ พร้อมกับการเรียนรู้กรณีศึกษาชีวิตที่สงบเย็น และเป็นประโยชน์ของพุทธทาสภิกขุ ผู้ซึ่งเป็นเพียงทาสของพระพุทธองค์รูปหนึ่ง อันอาจก่อเกิดแรงบันดาลใจแก่ผู้ลองชิมทุกท่าน จนมุ่งมั่นพากเพียรเพื่อ “พุทธทาสทุกคนและสวนโมกข์ทุกที่”

24) แดนเกิดของปัญญาและชาติกกลิงล้างหู แสดงภาพคนหนีนายโจรทั้งห้า คือ รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ ที่มีในรูปนก 5 ตัว บินวนกันอยู่ไม่รู้สิ้นสุด แล้วกระโดดขึ้นจากศพที่ลอยอยู่ในวิภวสังสาร เพื่อไปยังฟากฝั่งแห่งนิพพานหมายถึงต้องรู้จักดูแลรักษา และใช้ร่างกายให้เหมาะสม แก่การใช้เพื่อข้ามฟากด้วยปัญญา แสดงด้วยนานาผู้ถือดอกบัวที่ล้วนเกิดจากปฏิภูม มีพระบรรค์ และจักรเสมอนศาสดราสำหรับตัดกิเลส อันเป็นต้นเหตุแห่งทุกข์ ส่วนชาติกกลิง

ล้างหูแสดงครั้งพระโพธิสัตว์เสวยชาติเป็นพญาวานรถูกจับ ไปเลี้ยงในมหาราชวังกลับมาแล้วบอก หมูวานรบริวารว่า “มนุษย์ในเมืองหลวงทั้งหลายนั้นเขาพูดกันแต่ว่า เงินของกู ทองของกู ทั้งคืน ทั้งวัน” จนบรรดาวานรบอกว่าอย่าเล่า ไม่อยากรู้อยากฟังพากันไปล้างหูให้สิ้นจากلامกกรรมของมนุษย์ แล้วพากันหนีเข้าป่าลึกให้พ้นจากกลิ่นสาบของมนุษย์

25) *คลังพุทธธรรมและศูนย์ศึกษาคันคว่า* บนชั้น 3 ถือเป็นมุมแห่งพุทธธรรม ของพุทธทาสภิกขุ เก็บรักษา ต้นฉบับงานการศึกษา คันคว่า ปฏิบัติเผยแพร่ที่พุทธทาสภิกขุพากเพียร ทำตลอดทั้งชีวิต เพื่อการศึกษาคันคว่า ส่งเสริมการปฏิบัติ พัฒนาและเผยแพร่ต่อไปในภายหน้า โดยสามารถขอเข้าศึกษาในห้องคันคว่าและระบบออนไลน์ หรือเมื่อมีความสำคัญจำเป็น จึงจะเข้าไป สืบค้นจากฉบับจริง

3.3.6 การเผยแพร่ประวัติและผลงานพุทธทาสภิกขุ

การให้บริการหอจดหมายเหตุฯ จะให้บริการโดย การสืบค้นข้อมูลผลงาน ของท่านพุทธทาสฯ โดยใช้ซอฟต์แวร์ระบบสืบค้นที่จัดไว้ให้ในหอจดหมายเหตุฯ และต่อเนื่อง ผู้ระบบสารสนเทศในอนาคต การอนุรักษ์จัดเก็บเนื่องจากผลงานและเอกสารต่าง ๆ ของท่านพุทธ ทาสฯ ที่ได้รับการเก็บรักษาอยู่ในปัจจุบัน อยู่ในสถานภาพที่เสี่ยงอย่างสูงต่อการชำรุดเสียหาย เสื่อมสภาพ ดังนั้นการเก็บรักษาและอนุรักษ์จึงเป็นงานเร่งด่วนที่ทางคณะกรรมการจัดตั้งฯ ได้เริ่ม ดำเนินการในทันทีเพื่อให้ผลงานของท่านพุทธทาสฯ อยู่ในสภาพที่สมบูรณ์ที่สุด โดยการจัดเก็บ รักษาผลงานของท่านพุทธทาสฯ จะจัดเก็บไว้ใน 2 รูปแบบ ได้แก่ การจัดเก็บรักษาอนุรักษ์ผลงาน ตัวจริง และการเก็บรักษาผลงานในรูปแบบฐานข้อมูลดิจิทัล ดังรายละเอียดนี้

การจัดเตรียมการนำเสนอและเผยแพร่ของหอจดหมายเหตุฯ สามารถแบ่ง ออกได้เป็น 3 ประเภทหลัก ๆ ดังนี้

1) *การจัดเตรียมการนำเสนอและเผยแพร่ผลงานต้นฉบับของท่านพุทธทาสฯ:* เป็นการเตรียมระบบงานในการให้ยืมผลงานต้นฉบับของท่านพุทธทาสฯ ไปใช้ในการศึกษาคันคว่า

2) *การจัดเตรียมการนำเสนอผ่านคอมพิวเตอร์:* เป็นการเตรียมวางคอมพิวเตอร์ไว้ยังจุดให้บริการแก่ผู้ที่สนใจ และทำการจัดเตรียมโปรแกรมสืบค้น เพื่อให้ ผู้ใช้บริการได้รับความสะดวกในการสืบหาฐานข้อมูล

3) *การจัดเตรียมการนำเสนอผ่านรูปแบบนิทรรศการ และสื่อต่าง ๆ:* เป็นการเตรียมผลงาน และสิ่งของที่ที่จะนำมาจัดนิทรรศการ จัดเตรียมสถานที่ที่จะจัดทำนิทรรศการ และจัดกิจกรรมต่าง ๆ รวมถึงการวางแผนทางการเผยแพร่ผลงานของท่านพุทธทาสฯ ไปสู่วงกว้าง

3.3.7 การรวบรวม คณะกรรมการหอจดหมายเหตุฯ จะทำการดำเนินการต่อจากคณะกรรมการจัดตั้งหอจดหมายเหตุฯ โดยการจัดตั้งคณะทำงานหรืออาสาสมัครจะทำการรวบรวมผลงานของท่านพุทธทาสฯ ที่อยู่กระจายออกไปในที่ต่าง ๆ นอกจากนั้น อาจยังทำการรวบรวมสิ่งพิมพ์ หรือสื่อต่าง ๆ ที่กล่าวอ้างถึงท่านพุทธทาสฯ หรือคำสอนของท่านอีกด้วย

3.3.8 การอนุรักษ์จัดเก็บ คณะกรรมการหอจดหมายเหตุฯ จะทำการจัดตั้งคณะทำงานหรืออาสาสมัครในการดูแลรักษา หรือซ่อมแซมผลงานของท่านพุทธทาสฯ ที่อยู่ในหอจดหมายเหตุฯ ให้อยู่ในสภาพที่สมบูรณ์อยู่เสมอ นอกจากนี้ยังทำการดูแลรักษา พื้นที่ใช้สอย และอุปกรณ์ต่าง ๆ ที่ใช้ในการดำเนินงานให้อยู่ในสภาพที่พร้อมใช้งาน

3.3.9 การนำเสนอและเผยแพร่ การนำเสนอและเผยแพร่หลังจากการเปิดให้สาธารณชนได้เข้าชมและใช้ประโยชน์นั้น แบ่งออกได้เป็น 3 ประเภทหลัก ๆ ตามที่ได้เตรียมการเอาไว้ในช่วงต้น

1) **การนำเสนอและเผยแพร่ผลงานต้นฉบับของท่านพุทธทาสฯ:** เป็นการนำเสนอผลงานต้นฉบับตัวจริงให้แก่ผู้ที่สนใจเยี่ยม เพื่อทำการค้นคว้า ศึกษา อย่างไรก็ตาม เนื่องจากเอกสารตัวจริงของท่านพุทธทาสฯ มีสภาพเก่า และได้รับความเสียหายได้ง่าย การขออนุญาตนำเอกสารตัวจริงมาใช้จะต้องได้รับการพิจารณาเป็นกรณี ๆ ไป

2) **การนำเสนอผ่านคอมพิวเตอร์:** โดยให้ผู้ใช้สามารถดูภาพผลงานของท่านพุทธทาสฯ และสามารถทำการสืบค้นหาเอกสาร หรือหัวเรื่องต่าง ๆ ที่ต้องการ ผ่านภาพดิจิทัลสแกนที่ได้เก็บไว้ในฐานข้อมูล โดยใช้โปรแกรมที่เตรียมไว้ในเครื่องคอมพิวเตอร์ช่วยอำนวยความสะดวกในการสืบค้น

3) **การนำเสนอผ่านรูปแบบนิทรรศการและสื่อต่าง ๆ:** เป็นการนำเสนอในรูปแบบนิทรรศการ โดยสิ่งของที่นำมาแสดงส่วนใหญ่ จะเป็นผลงานต้นฉบับบางส่วน รวมไปถึงสิ่งของที่ท่านพุทธทาสฯ ใช้ในการผลิตผลงานต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นเครื่องเขียน เครื่องพิมพ์ดีด กล้องถ่ายรูป ฯลฯ นอกจากนี้ หอจดหมายเหตุฯ ยังจัดกิจกรรมสนับสนุนและส่งเสริมการปฏิบัติแก่ผู้ที่สนใจทั่วไป เช่น การจัดการเสวนาในหัวข้อธรรมต่าง ๆ เป็นต้น ในด้านการนำเสนอผลงานของท่านพุทธทาสฯ ไปสู่วงกว้าง และให้เป็นสากล หอจดหมายเหตุฯ จะให้ความร่วมมือกับหน่วยงานหรือสื่อต่าง ๆ ที่ต้องการข้อมูลในการเผยแพร่ผลงานของท่านพุทธทาสฯ เช่น การให้ข้อมูลกับสำนักพิมพ์ในการตีพิมพ์ การให้ความร่วมมือในการแปลผลงานของท่านพุทธทาสฯ เป็นภาษาต่างประเทศ รวมทั้งร่วมในการพัฒนาและผลิตสื่อเผยแพร่ต่าง ๆ เช่น หนังสือ ซีดี ฯลฯ การจัดตั้งเว็บไซต์ เป็นต้น

จากที่กล่าวถึงความสำคัญของแหล่งบริการสารสนเทศทั้ง 4 แห่งที่มีการจัดการสารสนเทศประวัติและผลงานของท่านพุทธทาสภิกขุในแหล่งบริการสารสนเทศพุทธทาสภิกขุที่ให้บริการและเผยแพร่ นั้นหมายถึง ห้องสมุด หอจดหมายเหตุ พิพิธภัณฑ์ สถานปฏิบัติธรรม หรือสถาบันอื่น ๆ ที่ให้บริการและเผยแพร่ประวัติและผลงานพุทธทาสภิกขุในการจัดการสารสนเทศ ที่มีการดำเนินงานตามนโยบายของแหล่งสารสนเทศที่ให้บริการและเผยแพร่ประวัติและผลงานพุทธทาสภิกขุ ตามกระบวนการจัดการทรัพยากรสารสนเทศ โดยมีบุคลากรดำเนินงานตามงบประมาณที่ได้รับ และการบริการและเผยแพร่ประวัติ และผลงานพุทธทาสภิกขุ ส่วนวงจรการจัดการสารสนเทศนั้นเป็นกระบวนการในการดำเนินงานเพื่อให้บริการ และเผยแพร่ผลงานพุทธทาสภิกขุในด้านสถานที่ให้บริการและเผยแพร่ มีประเภทของการบริการ และเผยแพร่สารสนเทศ และสื่อที่ให้บริการตลอดจนช่องทางการให้บริการ เพื่อให้ได้รูปแบบการจัดการสารสนเทศ ที่เป็นแนวทางหรือต้นแบบที่เหมาะสมของการจัดการสารสนเทศเพื่อการบริหาร และเผยแพร่ผลงานพุทธทาสภิกขุ ในด้านนโยบายยุทธศาสตร์ เครื่องข่าย ความร่วมมือ กระบวนการบริการ และเผยแพร่สารสนเทศ เป็นการทำงานที่เกี่ยวข้องกับ นโยบาย การจัดการทรัพยากร บุคลากร และงบประมาณ ดังนี้

ตารางที่ 2.1 แหล่งบริการการจัดการสารสนเทศประวัติและผลงานของท่านพุทธทาสภิกขุ

แหล่งบริการ	นโยบาย	การจัดการทรัพยากร	บุคลากร	งบประมาณ
1. ห้องสมุด โมกขพลบรรณालัษวัดธารน้ำไหล (สวนโมกขพลาราม) จังหวัดสุราษฎร์ธานี	แหล่งศึกษาปฏิบัติ และมุ่งสืบสานงานพระพุทธศาสนา ตามปณิธานของพุทธทาสภิกขุ	- ผลงานท่านพุทธทาส - สถาปัตยกรรม - ภาพเขียน	- คณะธรรมทานมูลนิธิ - คณะสงฆ์ - อาสาสมัคร	มูลนิธิธรรมทาน (เงินบริจาค, จำหน่ายหนังสือ)
2. หอพุทธทาสธรรมโฆษณ์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี	ศูนย์กลางการศึกษาเกี่ยวกับชีวิตและผลงานของท่านพุทธทาส	- ผลงานท่านพุทธทาส - ภาพเขียน	- ผู้อำนวยการ - สำนักศิลปะและวัฒนธรรม - บุคลากร	มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี ได้จากงบประมาณดิน และรายได้

ตารางที่ 2.1 (ต่อ)

แหล่งบริการ	นโยบาย	การจัดการทรัพยากร	บุคลากร	งบประมาณ
3. ห้องพุทธทาส มหาวิทยาลัย สงขลานครินทร์ จังหวัดปัตตานี	หน่วยงานส่งเสริม การเรียนรู้ด้าน คุณธรรม จริยธรรม งาน วิชาการด้านพุทธ ทาศึกษา	- ผลงานท่านพุทธทาส - ภาพเขียน	- ผู้อำนวยการ หอสมุด จอห์นเอฟ เคนนี่ดี - บรรณารักษ์/ บุคลากร	มหาวิทยาลัย สงขลานครินทร์ จังหวัดปัตตานีได้ จากงบแผ่นดิน และ รายได้
4. หอจดหมายเหตุ พุทธทาส อินทปญโญ กรุงเทพฯ	ศูนย์เรียนรู้ รวบรวม ดูแล รักษา และ จัดระบบบริการ สืบค้นมรดกธรรม	- ผลงานท่านพุทธทาส - เอกสารต้นฉบับ - ของใช้ท่านพุทธทาส	- กรรมการหอ จดหมายเหตุ BIA - อาสาสมัคร ธรรมะภาคี	- สำนักงาน ทรัพย์สินส่วน พระมหากษัตริย์ - ธรรมะภาคี

จากตารางข้างต้น สามารถสรุปได้ว่า แหล่งบริการสารสนเทศประวัติ และผลงานของท่านพุทธทาสภิกขุทั้ง 4 แห่ง จัดขึ้นเพื่อเป็นศูนย์เรียนรู้และสถานบริการด้านศาสนธรรมในการสืบสานพระพุทธศาสนา ผ่านงาน ปณิธาน และอุดมการณ์ของพุทธทาสภิกขุ ในการนำพาความถูกต้องและสันติสุขทั้งกาย จิตใจ และปัญญา ให้กลับคืนสู่สังคมมนุษยชาติ ด้วยการเข้าถึงหัวใจของพระพุทธศาสนา การรวบรวม ได้ทำหน้าที่รวบรวม ดูแล รักษา และจัดระบบบริการสืบค้นมรดกธรรมของท่าน โดยมีรายละเอียด ดังนี้

- 1) นโยบาย ได้แก่ นโยบายสารสนเทศของแต่ละแหล่งบริการต่อการกระบวนการจัดการสารสนเทศเพื่อการบริหารและเผยแพร่ประวัติและผลงานของพุทธทาสภิกขุ
  - 2) การจัดการทรัพยากร ได้แก่ การกระบวนการรวบรวม การคัดเลือก จัดการเผยแพร่ และใช้สารสนเทศ โดยใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเป็นเครื่องมือ [1]
  - 3) บุคลากร ได้แก่ ผู้บริหารระดับนโยบาย ผู้บริหารองค์กร และผู้ปฏิบัติงาน
  - 4) งบประมาณ ได้แก่ เงินบริจาค งบประมาณจากเงินรายได้ งบประมาณแผ่นดิน
- การการจัดการสารสนเทศเกี่ยวข้องกับการศึกษาความต้องการสารสนเทศและนโยบายการจัดการสารสนเทศ

สภาพการจัดการสารสนเทศประวัติและผลงานของท่านพุทธทาสภิกขุมีความเกี่ยวข้องกับการสืบสานงานพุทธศาสนาผ่านงาน ปณิธานและอุดมการณ์ แบบอย่างของพุทธทาสภิกขุ และสันติสุขทั้งทางกาย จิตใจ และปัญญา ให้กลับคืนสู่สังคมมนุษยชาติ ตามปณิธาน 3 ประการ คือ การเข้าถึงหัวใจของพระพุทธศาสนา การทำความเข้าใจระหว่างศาสนิก และการออกมาเสียจากอำนาจวัตถุนิยม โดยแหล่งบริการสารสนเทศทำหน้าที่รวบรวม คัดเลือก จัดการ เอกสารข้อเขียนต้นฉบับต่างๆ ของพุทธทาสภิกขุ เพื่อให้บริการสนับสนุนการศึกษา ค้นคว้า วิจัย เผยแพร่ และแลกเปลี่ยนเรียนรู้ด้านศาสนาธรรม เพื่อบรรลุการเป็น “พุทธทาสทุกคนและสวนโมกข์ทุกที่” เพื่อผู้ใช้ที่แสวงหาคำตอบและมุ่งพัฒนาชีวิตที่มีความสุข สงบ เย็น เป็นประโยชน์ผ่านกิจกรรม และกิจกรรมต่าง ๆ ให้เกิดการใช้ประโยชน์ในทางวัตถุประสงค์สถานที่ที่สร้างขึ้นและมรดกธรรมที่พุทธทาสภิกขุสร้างไว้ นอกจากนี้ นโยบายของผู้บริหารองค์การ และการศึกษาระบบการจัดการสารสนเทศ โดยเริ่มต้นจากกระบวนการจัดหาของแต่ละหน่วยงาน การวิจัยครั้งนี้ จึงได้ศึกษาประเด็น นโยบายสารสนเทศของแต่ละหน่วยงาน ที่มีความสำคัญต่อการจัดหา การคัดเลือก บุคลากร และงบประมาณ ตลอดจนกระบวนการจัดการสารสนเทศเพื่อการบริหาร และเผยแพร่

4. การวิเคราะห์และสังเคราะห์เนื้อหา

นักทฤษฎีและนักวิชาการได้นำเสนอแนวคิดเกี่ยวกับการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ว่าเป็นเทคนิควิธีการวิจัยที่ใช้ในสาขา โดยเฉพาะในสาขาวิชาด้านมนุษยศาสตร์ และสังคมศาสตร์ โดยการบรรยายเนื้อหาของข้อความหรือเอกสารโดยใช้วิธีการเชิงปริมาณอย่างเป็นระบบและเน้นสภาพวัตถุวิสัย (Objectivity) การบรรยายจะเน้นที่เนื้อหาตามที่ปรากฏในข้อความ พิจารณาจากเนื้อหาโดยผู้วิจัยไม่อคติหรือความรู้สึกของผู้วิจัยเข้าไปเกี่ยวข้อง ไม่เน้นการตีความหรือหาความหมายที่ซ่อนอยู่เบื้องหลัง หรือความหมายระหว่างบรรทัด มีลักษณะสำคัญ 3 ประการ คือ ความเป็นระบบ มีความเป็นสภาพวัตถุวิสัย และอิงกรอบและแนวคิดทฤษฎี (Lawrence W. Neuman, 200; สุภางค์ จันทวานิช, 2540, น. 144 – 145) นอกจากนี้ การวิเคราะห์เนื้อหาผู้วิจัยต้องระบุวัตถุประสงค์ ที่ต้องการวิเคราะห์เนื้อหา แยกแยะเนื้อหาวัสดุหรือสื่อ ออกเป็นกลุ่ม หมวดหมู่ จากนั้นสร้างหรือกำหนดเกณฑ์เพื่อวิเคราะห์ บันทึกรายละเอียดข้อมูลส่วนต่าง ๆ เพื่อวิเคราะห์ค่า วลี หรือแนวคิด บรรยายสาระ ตามเกณฑ์ที่สร้างขึ้นเพื่อหาข้อสรุปของเนื้อหาจากวัสดุหรือสื่อ ที่นำมาวิเคราะห์ ซึ่ง (2545) ได้กล่าวถึงการวิเคราะห์เนื้อหาทางสารสนเทศศาสตร์ว่าเป็นเทคนิคการวิจัยสำรวจ วิเคราะห์ค่า วลี หรือแนวคิด บรรยายสาระ จัดหมวดหมู่สื่อสัญลักษณ์ตามเกณฑ์

ที่กำหนดและหาข้อสรุปจากเนื้อหาของทรัพยากรสารสนเทศที่ใช้ทันทีอย่างละเอียด เป็นระบบ และเที่ยงตรง โดยใช้การพิจารณาตัดสินของผู้วิจัยแต่เพียงอย่างเดียว

ส่วนการสังเคราะห์เนื้อหา (Synthesis) หมายถึง การนำผลการวิจัยหลาย ๆ เรื่อง ที่ศึกษาในเรื่องเดียวกัน หรือปัญหาเดียวกันมาศึกษาวิเคราะห์ และนำเสนอข้อสรุปอย่างเป็นระบบ ซึ่งเป็นการได้ความรู้ใหม่ (กรมวิชาการ, 2543, น. 14) สอดคล้องกับ นางลักษณ์ วิรัชชัย (2542, น. 15 - 16) กล่าวว่า การสังเคราะห์งานวิจัยเป็นระเบียบวิธีการศึกษาหาข้อเท็จจริง เพื่อตอบปัญหาใดปัญหานึง โดยการรวบรวมงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับปัญหานั้น ๆ หลาย ๆ เรื่องมาทำการศึกษาวิเคราะห์ และนำเสนอข้อสรุปอย่างมีระบบให้ได้คำตอบปัญหาเป็นที่ยุติ

4.1 วิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ

การวิเคราะห์ โดยการจำแนกชนิดข้อมูล คือ การจำแนกข้อมูลเป็นชนิด (Typologies) คำว่า “Typologies” หมายถึง ขั้นตอนของเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง ซึ่งในกรณีที่นักวิจัยทำการเก็บรวบรวมข้อมูลแล้ว นักวิจัยจำเป็นต้องจัดระบบข้อมูล โดยอาศัยหลักเกณฑ์ ที่ผู้วิจัยกำหนดขึ้น ซึ่งการจำแนก หรือการจัดกลุ่มข้อมูลนี้ แบ่งได้เป็น 2 ประเภท (สุภางค์ จันทวานิช, 2540, น. 74 – 90; รัตนะ บัวสนธ์, 2551, น. 197 – 219) ดังนี้

4.1.1 การจำแนกข้อมูลในระดับจุลภาค แบ่งเป็น 2 ประเภทย่อย ได้แก่ การวิเคราะห์ คำหลัก (Domain Analysis) ก็กับการวิเคราะห์ สารระบบ (Taxonomy Analysis) การวิเคราะห์ คำหลัก เป็นการจำแนก จัดกลุ่มคำชุดหนึ่งให้อยู่ภายใต้คำอีกชุดหนึ่ง ซึ่งคำดังกล่าวนี้มีความหมายครอบคลุมคำชุดนั้น ๆ หรืออาจกล่าวได้ว่า การวิเคราะห์ คำหลัก เป็นการจัดกลุ่มคำชุดหนึ่งให้อยู่ร่วมกันโดยอาศัยลักษณะความสัมพันธ์บางอย่างของคำแต่ละคำที่นำมาใช้จัดกลุ่ม ทั้งนี้ลักษณะความสัมพันธ์บางอย่างที่ว่านี้เป็นความสัมพันธ์เชิงวัฒนธรรมที่บุคคลแต่ละสังคมเป็นผู้จัดจำแนก ซึ่งถ้าเปรียบเทียบกับ การวิเคราะห์ ข้อมูลเชิงปริมาณ ก็คือการวิเคราะห์ องค์ประกอบ (Factor Analysis) เพื่อจัดกลุ่มตัวแปรย่อยให้อยู่ภายใต้องค์ประกอบเดียวกัน

4.1.2 การจำแนกข้อมูลในระดับมหภาค เป็นการจำแนกข้อมูลตามเหตุการณ์ (Event) หรือ การวิเคราะห์เหตุการณ์ ตามเรื่องราว (Event Analysis) ที่ปรากฏ ซึ่งการวิเคราะห์ ข้อมูลในระดับมหภาคแบ่งได้เป็น 2 วิธี คือ การวิเคราะห์เหตุการณ์แบบอิงทฤษฎี และแบบไม่อิงทฤษฎี

1) การวิเคราะห์เหตุการณ์แบบอิงทฤษฎี โดยการยึดแนวคิด หรือกรอบการ จำแนกเหตุการณ์ โดยอาศัยทฤษฎีใดทฤษฎีหนึ่งเป็นกรอบการจำแนก ซึ่งกรอบการจำแนก เหตุการณ์ที่นิยมใช้หรือมีลักษณะกลาง ๆ ที่มักนำมาใช้ร่วมกันคือ การวิเคราะห์เหตุการณ์ออกเป็น

6 ประเภท คือ ใคร ทำอะไร ที่ไหน เมื่อไร อย่างไรและทำไม นอกจากนี้ยังสามารถแยกชนิดออกเป็น 6 ชนิด ตามกรอบปรากฏการณ์ ได้ดังนี้ (Lofland, 1971, น. 14 - 15) ดังนี้

(1) การกระทำ (Acts) คือ พฤติกรรมของบุคคลในเหตุการณ์ หรือ สถานการณ์ที่เกิดขึ้นในช่วงระยะเวลาใดเวลาหนึ่ง ไม่ยาวนานหรือต่อเนื่อง

(2) กิจกรรม (Activities) คือ เหตุการณ์หรือสถานการณ์ชนบประเพณี ที่เกิดขึ้นในลักษณะต่อเนื่อง กิจกรรมเป็นการกระทำที่เกี่ยวข้องกับคนหลายคนมากกว่าจะเป็นส่วน บุคคลหรือส่วนตัวและมักใช้เวลานานเป็นวัน สัปดาห์ เดือนหรือช่วงฤดู

(3) ความหมาย (Meaning) คือ การให้ความหมายของการกระทำ หรือ กิจกรรม โดยคำพูดที่แสดงออกของผู้ให้ข้อมูลอธิบาย ให้คำจำกัดความและทิศทางของการกระทำ ต่อส่งของ เหตุการณ์และคุณลักษณะต่าง ๆ ของมนุษย์

(4) การมีส่วนร่วมในกิจกรรม (Participation) คือ การที่บุคคลมีความ ผูกพันและเข้าร่วมกิจกรรม สถานการณ์หรือเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น

(5) ความสัมพันธ์ (Relationship) คือ ความเกี่ยวข้องระหว่างบุคคลหลาย ๆ คน ในสังคมหรือเหตุการณ์ที่ศึกษาที่เกิดขึ้นในช่วงเวลา อาจเป็นความสัมพันธ์ของกิจกรรม ที่เชื่อมโยงรูปแบบต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นทางแนวตั้ง หรือแนวนอน

(6) สถานการณ์หรือสภาพการณ์ (Setting) คือ สถานการณ์ หรือ สภาพการณ์ที่การกระทำหรือกิจกรรมที่เกิดขึ้น

การแยกชนิดของสิ่งที่ต้องสังเกตออกเป็น 6 ขั้นตอน มีประโยชน์ โดยตรงในแง่ของการตรวจสอบข้อมูลว่าผู้วิจัยทำงานได้ครบถ้วนหรือไม่ และพยายามอธิบายถึง ความเป็นมา สาเหตุ และผลลัพธ์ อันจะทำให้ข้อมูลที่รวบรวมมามีความเป็นระบบและก่อให้เกิด ความเข้าใจในเหตุการณ์มากขึ้น การวิเคราะห์เบื้องต้นนี้เป็นสิ่งจำเป็นสำหรับการวิจัยเชิงคุณภาพ ทั้งนี้เพราะงานวิจัยเชิงคุณภาพเป็นงานวิจัยที่ต้องทำการวิเคราะห์ข้อมูลในสนามเพื่อจะได้เก็บข้อมูล อย่างต่อเนื่องและในการวิเคราะห์นั้น ผู้วิจัยจะต้องพยายามตอบคำถามว่าสิ่งที่วิเคราะห์นั้นมีรูปแบบ อย่างไร เกิดขึ้นอย่างไร เพราะเหตุใดและจะมีผลกระทบต่อกิจกรรมสถานการณ์หรือความสัมพันธ์ นั้น ๆ ได้

2) การวิเคราะห์เหตุการณ์แบบไม่อิงทฤษฎี คือ การจำแนกข้อมูล ในเหตุการณ์หนึ่ง ๆ ที่จะวิเคราะห์ตามความเหมาะสมกับข้อมูล ซึ่งอาจใช้สามัญสำนึก หรือ ประสบการณ์ของผู้วิจัย ซึ่งผู้วิจัยจะจำแนกข้อมูลเป็นชนิดง่าย ๆ ตามประเภทที่ผู้วิจัยสังเกต เมื่อจำแนกข้อมูลเป็นชนิดแล้ว ผู้วิจัยจะพิจารณา ดูความสม่ำเสมอของการเกิดของข้อมูลต่าง ๆ

ซึ่งจะเป็นพื้นฐานในการอธิบายสาเหตุของปรากฏการณ์ นอกจากนี้แม้ว่าผู้วิจัยจะจำแนกเอง แต่ก็ต้องอาศัยมุมมองของบุคคลในสนามวิจัยเป็นพื้นฐานในการจำแนก (Aharony, N. .2012, น. 35).

4.2 การวิเคราะห์โดยการเปรียบเทียบเหตุการณ์ (Constant Comparison)

การวิเคราะห์โดยการเปรียบเทียบเหตุการณ์ คือ การใช้วิธีการเปรียบเทียบ โดยการนำข้อมูลมาเทียบเป็นปรากฏการณ์ วิธีการนี้ สามารถทำได้โดยการที่ผู้วิจัยสังเกต หรือรวบรวมข้อมูลได้หลาย ๆ อย่างแล้วนำมาแยกตามชนิด นำมาเปรียบเทียบกัน โดยทำตารางหาความสัมพันธ์จากสิ่งต่าง ๆ เหล่านั้นและสรุปผลออกมาผลที่ได้จากการวิเคราะห์ด้วยวิธีการนี้จะทำให้ได้ข้อสรุปที่มีความเป็นนามธรรมมากขึ้นและครอบคลุมหรือสามารถใช้อ้างอิงเหตุการณ์ที่เหมาะสม ทั้งนี้โดยทั่ว ๆ ไปการวิเคราะห์โดยการเปรียบเทียบเหตุการณ์มักจะกระทำภายหลังจากได้ทำการวิเคราะห์จำแนกหรือจัดกลุ่มข้อมูลแล้ว หลังจากนั้นจึงนำข้อมูลไปใส่ในตารางทำการสรุปลักษณะร่วมกันและลักษณะที่แตกต่างกันของข้อมูลเหตุการณ์เหล่านั้น วิธีการวิเคราะห์โดยการเปรียบเทียบเหตุการณ์

4.3 การวิเคราะห์ส่วนประกอบ (Component Analysis)

การวิเคราะห์ส่วนประกอบของข้อมูลเป็นการวิเคราะห์คุณสมบัติของส่วนประกอบของข้อมูลแต่ละชุดแล้วนำคุณสมบัติของส่วนประกอบของข้อมูล มาเปรียบเทียบเพื่อหาลักษณะร่วมที่เหมือนกันและแตกต่างกัน หลังจากนั้นจึงทำการสรุปบรรยายให้เห็นถึงความหมายของข้อมูลเหล่านั้น โดยการวิเคราะห์ส่วนประกอบจะกระทำได้อีกต่อเมื่อมีข้อมูลตั้งแต่สองชุดขึ้นไป แต่ไม่ควรมากเกินไป (สุภางค์ จันทวนิช, 2540, น. 100) เพราะถ้าหากข้อมูลมากเกินไปจะทำให้ยากแก่การลงสรุปเกี่ยวกับคุณสมบัติของส่วนประกอบข้อมูล นอกจากนั้นแล้วการลงสรุปข้อมูลที่เหมาะสมสำหรับนำมาวิเคราะห์ส่วนประกอบ ควรเป็นข้อมูลที่มีความละเอียดและได้จากการเก็บรวบรวมด้วยการวิเคราะห์ที่เจาะลึก หรือเน้นจุดสนใจ ทั้งนี้เพราะว่าข้อมูลดังกล่าวสามารถนำมาแยกส่วนประกอบได้หลายส่วน ทั้งนี้การจะแยกส่วนประกอบของข้อมูล เพื่อพิจารณาคุณสมบัตินั้น จะแยกออกเป็นกี่ส่วนนั้นขึ้นอยู่กับการตัดสินใจของผู้วิจัยว่าหากแยกแล้วจะทำให้ได้ข้อมูลสำหรับการเปรียบเทียบได้ชัดเจนขึ้นก็ควรแยกส่วนประกอบตามนั้น

4.4 การวิเคราะห์สรุปอุปนัย (Analytic Inductoin)

การวิเคราะห์แบบอุปนัย (Analysis Induction) คือวิธีการตีความสร้างข้อสรุปข้อมูลจากรูปธรรมหรือปรากฏการณ์ที่มองเห็น เมื่อได้เห็นรูปธรรมหรือเหตุการณ์หลาย ๆ เหตุการณ์แล้วก็ลงมือสร้างข้อสรุป โดยเน้นการวิเคราะห์จากข้อมูลย่อย ๆ ต่าง ๆ ที่มีอยู่ ถ้าข้อสรุปนั้นยังไม่ได้รับการตรวจสอบยืนยันก็ถือว่าเป็นสมมติฐานชั่วคราว ถ้าหากได้รับการยืนยันแล้วก็ถือว่าเป็นข้อสรุป ซึ่งมีความเป็นนามธรรมในระดับต้น ๆ การสร้างข้อสรุปในเชิงนามธรรม

จากปรากฏการณ์ที่มองเห็น นักวิจัยต้องสรุปสิ่งเหล่านี้ให้เป็นและต้องคำนึงถึงว่าการสร้างข้อสรุปนี้ไม่ใช่ทำในตอนท้ายของการรวบรวมข้อมูลเท่านั้น แต่เป็นสิ่งที่ต้องทำตลอดเวลา เมื่อใดที่สัมผัสกับปรากฏการณ์จะต้องสร้างข้อสรุปในระดับใดระดับหนึ่งข้อสรุปที่สร้างขึ้นในขั้นตอนนี้เรียกว่า สมมติฐานชั่วคราว (Working Hypothesis) ซึ่งจะจริง หรือไม่จริงยังไม่ทราบต้องไปศึกษาแล้วรวบรวมข้อมูลเพิ่มเติม ฉะนั้นตลอดเวลาที่อยู่ในสนามนักวิจัยต้องลงมือวิเคราะห์ข้อมูลเบื้องต้นด้วยตนเองพร้อมทั้งรวบรวมข้อมูลไปด้วย และสร้างข้อสรุปเป็นระยะเพื่อพิสูจน์สมมติฐาน ผู้วิจัยจะไม่กำหนดสมมติฐานจากกรอบแนวคิดใดแนวคิดหนึ่งโดยเฉพาะ แต่จะปรับ และเปลี่ยนสมมติฐานอยู่เสมอโดยการพิสูจน์สมมติฐานเหล่านั้นตลอดเวลา ซึ่งสมมติฐานนั้นอาจผิด หรือถูกก็ได้ เมื่อสมมติฐานนั้นถูกพิสูจน์และตรวจสอบแล้วจึงจะเป็นข้อสรุป การพิสูจน์โดยการที่นักวิจัยต้องพยายามรวบรวมข้อมูลต่าง ๆ จากปรากฏการณ์หลาย ๆ อย่าง เพื่อหาข้อสรุปต่อปัญหานั้น พอสรุปนี้ได้ก็ต้องหาข้อสรุปในเรื่องใหม่ซึ่งจะสามารถตอบวัตถุประสงค์ของการวิจัยได้ โดยตรง (สุภางค์ จันทวานิช, 2540, น. 131 – 133)

4.5 การวิเคราะห์ข้อมูลเอกสาร

ในการวิเคราะห์ข้อมูลเอกสารนั้น สามารถทำได้โดยวิธีการเชิงปริมาณ และเชิงคุณภาพ วิธีการเชิงปริมาณ คือ การทำให้ข้อมูลของเอกสารนั้น ได้แก่ ถ้อยคำ ประโยค หรือใจความที่ปรากฏในเอกสารเป็นจำนวนที่วัดได้แล้วเจนนับจำนวนของถ้อยคำ ประโยค หรือใจความเหล่านั้น วิธีการวิเคราะห์ข้อมูลแบบนี้ที่รู้จักกันดี คือ การวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis) ซึ่งโดยปกติการวิเคราะห์เนื้อหาจะทำตามเนื้อหาที่ปรากฏ (Manifest content) ในเอกสาร มากกว่ากระทำกับเนื้อหาที่ซ่อนอยู่ (Latent content) การวัดความถี่ของคำหรือข้อความในเอกสารก็หมายถึงคำหรือข้อความที่มีอยู่ ไม่ใช่คำหรือข้อความที่ผู้วิจัยตีความได้ การตีความจะกระทำในอีกขั้นตอนหนึ่ง ภายหลังเมื่อผู้วิจัยจะสรุปข้อมูล ส่วนวิธีการทางคุณภาพ คือ การตีความสร้างข้อสรุปแบบอุปนัย (Induction) จากเอกสารดังกล่าวประกอบกับเอกสารอื่น ๆ โดยอาจมีการแบ่งประเภทตามเนื้อหาของเอกสาร แล้วเปรียบเทียบเนื้อหาประเภทต่าง ๆ เข้าด้วยกัน ทั้งนี้ในการวิจัยเชิงคุณภาพนั้น การวิเคราะห์ข้อมูลเอกสารนั้นมิได้สนใจเพียงแค่ข้อมูลที่ปรากฏในเอกสาร หากทว่าพยายามค้นหาและตีความหมายที่แฝงอยู่ในข้อความเหล่านั้นอีกด้วย โดยอาศัยข้อมูลที่เก็บรวบรวมได้ด้วยวิธีการอื่นหรือข้อมูลภูมิหลังสภาพแวดล้อมอื่น ๆ มาประกอบการวิเคราะห์และตีความหมายข้อมูลในเอกสาร

สำหรับขั้นตอนในการวิเคราะห์เนื้อหา โดยทั่วไป

ขั้นตอนที่ 1 กำหนดเกณฑ์คัดเลือกเอกสาร เป็นการกำหนดให้ชัดเจนว่า ผู้วิจัยคัดเลือกเอกสารอะไรประเภทใด มาทำการวิเคราะห์ ซึ่งผู้วิจัยจะต้องตั้งกฎเกณฑ์ขึ้น สำหรับการ

คัดเลือกเอกสารและหัวข้อที่จะทำการวิเคราะห์ ให้ชัดเจน โดยอาจใช้ช่วงระยะเวลาปีที่พิมพ์ หรือ บันทึกลงแหล่งเผยแพร่และลักษณะการเผยแพร่ เป็นต้น การกำหนดเกณฑ์คัดเลือกเอกสารที่ชัดเจน จะมีประโยชน์มากในกรณีที่มีบุคคลอื่นมาทำการวิเคราะห์จะทำให้เลือกเอกสารได้ตรงกัน

ขั้นตอนที่ 2 วางเค้าโครงการวิเคราะห์เป็นการจัดระบบการจำแนกคำหรือข้อความ ในเนื้อหาสาระของเอกสารซึ่งผู้วิเคราะห์ควรจัดระบบการจำแนกให้ชัดเจนว่าจะจำแนก โดยใช้คำ หรือข้อความใดบ้างระบบการจำแนกที่ชัดเจนนี้จะช่วยให้ผู้วิเคราะห์สามารถที่จะนำเนื้อหาใด มาวิเคราะห์และจะตัดเนื้อหาใดออกไป

ขั้นตอนที่ 3 พิจารณาเงื่อนไขแวดล้อม (Context) ของข้อมูลเอกสารเป็นการ พิจารณาเกี่ยวกับลักษณะต่าง ๆ ของข้อมูลเอกสารที่จะนำมาวิเคราะห์เพื่อให้การวิเคราะห์ข้อมูล เป็นไปอย่างถูกต้อง มีความครอบคลุมมากที่สุด โดยลักษณะของข้อมูลที่จะพิจารณา ได้แก่ แหล่งที่มาของข้อมูล และแหล่งเผยแพร่ข้อมูล ลักษณะเหล่านี้ของข้อมูลจะช่วยให้ผู้วิเคราะห์ข้อมูล สามารถมาวิเคราะห์เชื่อมโยงอธิบายข้อมูลในเอกสารได้ดีขึ้น

ขั้นตอนที่ 4 การวิเคราะห์ข้อมูล เป็นการนับความถี่ของคำหรือข้อความที่จำแนก ไว้ภายใต้ระบบการจำแนกที่กำหนดไว้หลังจากนั้น ก็ทำการวิเคราะห์เชื่อมโยง สรุปบรรยายข้อมูลที่ จำแนกได้ อ้างอิงไปสู่ข้อมูลทั้งหมดในเอกสารนั้น ๆ

สำหรับการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพทั่ว ๆ ไป เทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหา นับเป็นเทคนิคที่สำคัญเทคนิคหนึ่งที่สามารถนำมาใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ โดยทั่วไปได้ เช่น การวิเคราะห์เนื้อหาจากบันทึกการสัมภาษณ์ บันทึกการสังเกต ดังตัวอย่างวิเคราะห์เนื้อหาจาก แบบบันทึกการสัมภาษณ์ปัจจัยเชิงสาเหตุของคะแนนโอเน็ตดำ (เอี่ยมพร หลินเจริญ และคณะ, 2552)

4.6 วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา

วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา ประกอบด้วย 2 ขั้นตอน (ชลทิษา สุทธินิรันดร์กุล, 2545; Aharony, N. 2012 , PP. 27-30) ไว้ดังนี้

4.6.1 การกำหนดกรอบแนวคิดของการวิเคราะห์เนื้อหา เพื่อเป็นแนวทางในการ กำหนดแนวคิดการวิเคราะห์ เป็นแนวทางให้ผู้อื่นตรวจสอบผลการวิเคราะห์ และเป็นแนวทาง ในการพัฒนาและปรับปรุงวิธีการวิเคราะห์อย่างเป็นระบบ โดยมีองค์ประกอบดังนี้

1) ข้อมูล หมายถึง สื่อที่จะนำมาใช้ในการวิเคราะห์ ข้อมูลจากสื่อสิ่งพิมพ์ เช่น หนังสือ บทความวารสาร หนังสือพิมพ์ วิทยานิพนธ์ เป็นต้น สื่อไม่ตีพิมพ์ หรือสื่อโทรทัศน์ เช่น ภาพยนตร์ รายการโทรทัศน์ รายการวิทยุ เป็นต้น และสื่ออิเล็กทรอนิกส์ เช่น ข้อมูลบนเว็บไซต์ เป็นต้น

2) ความรู้ของผู้วิเคราะห์ ผู้วิเคราะห์ต้องมีความรู้ในแหล่งข้อมูลที่วิเคราะห์

3) การหาข้อสรุป เป็นการหาข้อสรุปจากข้อมูลที่มีอยู่เชื่อมโยงกับบริบทของข้อมูล เป็นกระบวนการแปลงเนื้อหาให้มีความหมายเชิงสัญลักษณ์ รหัส มาตรฐาน หรือแปลความหมาย ในสิ่งที่ผู้วิเคราะห์กำหนด การหาข้อสรุปของการวิเคราะห์เนื้อหา ต้องมีการสร้างเกณฑ์ในการวิเคราะห์ เพื่ออธิบายความสัมพันธ์ระหว่างข้อมูลกับบริบทของข้อมูลและปัจจัยอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง

4) ความตรง ข้อสรุปของการวิเคราะห์เนื้อหาจะต้องมีเหตุมีผล มีความสอดคล้องกันเพื่อให้มีข้อสรุปมีความน่าเชื่อถือ ดังนั้น การวิเคราะห์เนื้อหาต้องระบุกลุ่มประเภทของข้อมูลและเกณฑ์ที่สร้างขึ้นให้ชัดเจน ทั้งนี้เพื่อให้ผู้อื่นสามารถรวบรวมข้อมูลที่เหมาะสม และนำไปสู่ข้อสรุปที่ใกล้เคียงมีความสอดคล้อง และเป็นเหตุเป็นผลกัน

4.6.2 การกำหนดรหัส เป็นกระบวนการทำให้เนื้อหาที่มีมาตรฐานเป็นรูปแบบเดียวกัน ข้อมูลจะมีการกำหนดเป็นรหัส จัดหมวดหมู่ หรือจัดกลุ่มประเภทและให้ความหมายรายละเอียด และการสร้างเกณฑ์ เกณฑ์ในการพิจารณาทั่วไปมี 3 ประเด็น คือ การกำหนดนิยามกลุ่มประเภท การกำหนดหน่วยการวิเคราะห์และการกำหนดรายละเอียดของเนื้อหาที่มีรายละเอียด ดังนี้

1) การกำหนดนิยามกลุ่มประเภทหรือกลุ่มเนื้อหา มีขั้นตอนการดำเนินงานเริ่มจากระบุความหมายหรือแจกแจงรายละเอียดของเนื้อหาอย่างชัดเจน กลุ่มเนื้อหาอาจจำแนกเป็น 2 กลุ่ม คือ สารและรูปแบบการนำเสนอ กลุ่มสารที่นิยามกำหนด ได้แก่ หัวข้อเรื่อง ทิศทางมาตรฐานและคุณค่า (พรทิพย์ ดิสมโชค, 2547) จากนั้นระบุตัวชี้วัดหรือพรรณิเพื่อเป็นตัวกำหนดว่าเนื้อดังกล่าวจัดอยู่ในกลุ่มประเภทใด หรือเป็นการให้นิยามเชิงปฏิบัติคำที่ใช้เป็นตัวแทน ซึ่งคำที่ใช้เป็นตัวแทนที่ดี ควรเป็นคำที่สั้น กระชับ ได้ใจความและสื่อถึงแนวคิดของข้อมูลที่จะนำมาวิเคราะห์ พอที่เป็นแนวทางให้ผู้กำหนดรหัสผู้อื่นสามารถพิจารณาตัดสิน หรือทำการวิเคราะห์ และได้ผลสรุปใกล้เคียงกัน การกำหนดนิยามกลุ่มประเภท ทำให้หลายลักษณะ เช่น กำหนดตามหัวข้อวิชา หรือกำหนดตามมาตรฐาน เป็นต้น ในขั้นตอนนี้ ผู้วิเคราะห์อาจกำหนดดัชนีก่อนแล้ว จึงสร้างกลุ่มประเภทก็ได้ (ประภาวดี สืบสนธิ์, 2530)

4.6.3 การกำหนดหน่วยการวิเคราะห์ แบ่งเป็นหน่วยบันทึก และหน่วยบริบท

1) หน่วยบันทึก เป็นส่วนเฉพาะของเนื้อหาที่นำไปจำแนกในกลุ่มประเภทที่กำหนดไว้ประกอบด้วย

- (1) คำ เป็นหน่วยที่ใช้บันทึกคำแต่ละคำ เพื่อวิเคราะห์เนื้อหาของคำ
- (2) กลุ่มคำหรือวลี เป็นหน่วยที่ใช้บันทึกกลุ่มคำ สำนวน ชื่อเฉพาะ หรือคำที่มีหลากหลายสำนวน

(3) แนวเองหรือแก่นเรื่อง เป็นหน่วยที่ใช้บันทึกแก่นเรื่อง ผู้วิเคราะห์อ่าน จับใจความของเนื้อหา และสรุปเป็นแก่นเรื่อง จากนั้นนำไปจำแนกตามกลุ่มประเภท หรือเกณฑ์ที่สร้างขึ้น

(4) ลักษณะบุคคล เป็นหน่วยที่ใช้บันทึกลักษณะบุคคล เพื่อจำแนกเข้ากลุ่มประเภทส่วนใหญ่เป็นการบันทึกนวนิยาย ตัวละคร หรือสื่อเพื่อความบันเทิง

(5) ประโยคหรือข้อความ ใช้ในการประเมินเนื้อหาโดยรวม

(6) รายการ ใช้ในการศึกษาลักษณะของหนังสือ บทความ ภาพยนตร์ หน่วยราชการเป็นหน่วยที่ใหญ่ต้องมีคำอธิบายกลุ่มประเภทอย่างชัดเจน

2) หน่วยบริบท เป็นสิ่งสำคัญที่ผู้วิเคราะห์ต้องคำนึงถึงบริบทของข้อมูลที่ปรากฏ เนื่องจากเนื้อหาบางเรื่องไม่สามารถสรุปผลได้จากความถี่ของคำ ผู้วิเคราะห์ต้องค้นหาเนื้อหาจากข้อมูลในบริบท

4.6.4 การกำหนดรายละเอียดของเนื้อหาเป็นการวัดเชิงปริมาณที่ผู้วิเคราะห์ต้องกำหนดวิธีการ หลักเกณฑ์ ในการกำหนด เช่น ความถี่ เนื้อหา เวลา

4.7 เครื่องมือการเก็บรวบรวมข้อมูล

เครื่องมือการเก็บรวบรวมข้อมูล แบ่งได้หลายประเภทตามจุดมุ่งหมาย หรือวัตถุประสงค์ของการวิจัย เครื่องมือที่เป็นที่รู้จักและนิยมใช้โดยทั่วไป ได้แก่ แบบสอบถาม แบบสัมภาษณ์ แบบตรวจสอบรายการ เป็นต้น อย่างไรก็ตาม เครื่องที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลในงานวิจัยประเภท การวิเคราะห์ สังเคราะห์เนื้อหา หรือการวิจัยเชิงประวัติ เชิงคุณภาพ เป็นแบบบันทึก และแบบวิเคราะห์ เนื้อหา แบบบันทึกสร้างขึ้นเพื่อกรอกข้อมูลสิ่งที่ต้องการเชิงวิเคราะห์ ซึ่งการสร้างเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล มีข้อควรพิจารณา 3 ประการ (ชลทิศา สุทธินิรันดร์กุล, 2545) ดังนี้

4.7.1 ประเภทของเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล ส่วนใหญ่เป็นแบบบันทึกข้อมูล หรือแบบวิเคราะห์ข้อมูล ที่สร้างจากเกณฑ์ที่กำหนด มีกาตรวจสอบผู้เชี่ยวชาญก่อนนำไปใช้ เก็บข้อมูลจริงแบบบันทึก 1 ชุด จะใช้เก็บและวิเคราะห์เนื้อหา บทความ หนังสือ หรือเอกสาร 1 เล่ม

4.7.2 ส่วนประกอบของเครื่องมือในการรวบรวมข้อมูล แบบบันทึกข้อมูล หรือแบบวิเคราะห์ข้อมูลมีส่วนประกอบ 2 ส่วน คือ

1) ข้อมูลทางบรรณานุกรมของวัสดุ สื่อ หรือ เอกสารที่ต้องการวิเคราะห์ เช่น ชื่อผู้แต่ง ชื่อเรื่อง สถานที่จัดพิมพ์ ผู้จัดพิมพ์ ปีที่พิมพ์ เป็นต้น ข้อมูลทางบรรณานุกรมนี้จะแตกต่างกันไปตามประเภทและลักษณะของสื่อที่วิเคราะห์

2) ข้อมูลเกี่ยวกับการวิเคราะห์เนื้อหาเป็นส่วนสำคัญของแบบบันทึก แบบวิเคราะห์ข้อมูล เกณฑ์การวิเคราะห์ขึ้นกับลักษณะเนื้อหาของแต่ละวิชา สาขา โดยจำแนกออกเป็นกลุ่มประเภทหัวข้อใหญ่ หัวข้อย่อย และระบุคำอธิบายในแต่ละกลุ่มประเภทอย่างชัดเจน เพื่อให้สามารถจำแนกเนื้อหาแต่ละรายการลงในกลุ่มประเภทได้อย่างถูกต้องเหมาะสม

4.7.3 ความเที่ยงตรงของเครื่องมือในการรวบรวมข้อมูล การหาความเที่ยงตรงของเครื่องมือในการรวบรวมข้อมูลเป็นการยืนยันความสมบูรณ์ของเครื่องมือที่จะใช้รวบรวมข้อมูลเพื่อไม่ให้เกิดความผิดพลาด บิดเบือน หรือมีอคติในการเก็บรวบรวมข้อมูลนำไปสู่ความน่าเชื่อถือของผลการวิเคราะห์ เครื่องมือที่สร้างนำไปให้ผู้เชี่ยวชาญหรือผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบ แล้วนำไปทดลองกับกลุ่มตัวอย่าง หรือผู้อื่นที่ไม่ใช่ผู้วิเคราะห์ลองใช้เพื่อตรวจสอบผลลัพธ์ที่ได้ว่ามีความใกล้เคียงกันหรือไม่ การหาความเที่ยงตรงของเครื่องมือในการรวบรวมข้อมูล มีแนวทางในการพิจารณา 3 ประการ (อุทุมพร จามรมาน, 2531; Robert Philip Weber, 2004) ดังนี้

1) การหาความคงที่ เป็นการจัดเนื้อหาตามกลุ่มประเภทในแต่ละครั้งโดยมีเงื่อนไขกำหนดชัดเจน ความไม่สม่ำเสมอในการจัดกลุ่ม เช่น ความไม่ชัดเจนของรหัสที่กำหนดไว้ ความกำกวมหรือไม่ชัดเจนของเนื้อหาสาระ ความรู้ในเนื้อหาและการตัดสินใจของผู้วิเคราะห์แต่ละคน เป็นต้น

2) การหาค่าความซ้ำ เป็นการจัดกลุ่มเนื้อหาของผู้วิเคราะห์แต่ละคนที่วิเคราะห์เนื้อหาเรื่องเดียวกัน ได้ผลลัพธ์ที่เหมือนหรือใกล้เคียงกัน

3) การหาค่าความถูกต้อง เป็นการจัดกลุ่มเนื้อหาที่สอดคล้องกับมาตรฐานที่ได้กำหนดซึ่งอาจเป็นมาตรฐานขั้นต่ำ ผู้วิเคราะห์ใช้ค่าความถูกต้องในการจัดกลุ่มเนื้อหา และประเมินความน่าเชื่อถือของงานวิจัย

5. การกำหนดคำสำคัญ (Keyword)

การใช้คำหรือวลีที่สำคัญที่ได้มาจากเนื้อหาของหนังสือ หรือสื่ออิเล็กทรอนิกส์ได้มีการจัดทำขึ้นอย่างเป็นระบบ เพื่อนำไปสู่การเข้าถึงสารสนเทศที่ปรากฏอยู่ในทรัพยากรสารสนเทศ จำนวนคำ หรือวลีนี้จัดเรียงตามลำดับอักษร เพื่อให้ผู้ใช้สามารถค้นหาทรัพยากรสารสนเทศที่ต้องการได้อย่างสะดวกและรวดเร็ว ในการกำหนดคำสำคัญที่ใช้เป็นเครื่องมือในระบบการจัดเก็บและการค้นคืนทรัพยากรจึงมีส่วนประกอบที่สำคัญ 2 ส่วน คือ (University of Southern California, 2018)

1. คำสำคัญ (keyword descriptor) เป็นคำที่ใช้แทนสาระของเอกสารอาจสร้างขึ้นโดยมนุษย์ด้วยระบบคือ (manual system) หรือสร้างระบบอัตโนมัติ (automated system) ในการจัดทำ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับภาษาพรรณานี้ (indexing language) ที่เลือกใช้

2. รายการทางบรรณานุกรม (bibliographic description) รายละเอียดทางบรรณานุกรมแสดงถึงลักษณะทางกายภาพของเอกสารพร้อมด้วยรหัสของเอกสาร เพื่อแสดงแหล่งที่ปรากฏของทรัพยากรสารสนเทศ

ส่วนคำว่า วรรณคดี (Index) ตามความหมายของพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน 2542 อ่านว่า (คัตชะณี) ในที่นี้หมายถึง บัญชีคำเรียงตามลำดับอักษรที่พิมพ์ไว้ส่วนท้ายของหนังสือเล่มรวบรวมคำสำคัญ ซึ่งมีกล่าวถึงในหนังสือเล่มนั้น โดยบอกเลขหน้าที่มีคำนั้น ๆ ปรากฏอยู่เพื่อสะดวกแก่การสืบค้น ซึ่งเป็นหนังสืออ้างอิงที่ชี้แหล่งข้อมูล เป็นหนังสืออ้างอิงประเภทที่บอกให้ทราบว่าจะหาสารสนเทศจากแหล่งใด และจะไม่มีสารสนเทศที่ต้องการทันทีแต่จะบอกแหล่งที่ให้บริการว่าสามารถสืบค้นสารสนเทศได้จากที่ใด นอกจากนี้จุมพจน์ วนิชกุล (2557: ออนไลน์) ให้ความหมายของวรรณคดี ว่าหมายถึงชี้หรือแสดงในทางสารนิเทศ วรรณคดี หมายถึง สิ่งบ่งชี้ไปยังแหล่งข้อมูล ซึ่งอาจจะเป็นส่วนหนึ่งของหนังสือ หรือเป็นหนังสือ ที่ให้รายการที่มีรายละเอียดเกี่ยวกับชื่อหัวข้อ คำศัพท์ หัวเรื่อง ชื่อเรื่อง ชื่อผู้แต่ง หรือรายการอื่น ๆ ที่มีความสำคัญ ว่าอยู่หน้าใดในหนังสือเล่มเดียวกัน หรืออยู่ในหนังสือเล่มใด วารสารเล่มใด ความสำคัญของวรรณคดี คือช่วยในการค้นหาสารนิเทศได้สะดวกและรวดเร็ว ทันทับกับความต้องการที่จะใช้และทำให้มีการค้นหาสารนิเทศที่กระจายอยู่ในที่ต่าง ๆ ได้อย่างทั่วถึง ไม่ถูกกลบเกลายโดยไม่มี การนำมาใช้เพื่อช่วยในการค้นคว้าและสืบหาข้อความสำคัญ หัวข้อเรื่อง หรือบทความที่ต้องการว่าอยู่ในวารสาร หนังสือพิมพ์ หรือหนังสือชื่อใด ใครเป็นผู้แต่ง แต่งไว้ตั้งแต่เมื่อไรและปรากฏอยู่หน้าใด

5.2 ประเภทของคำสำคัญที่ใช้เป็นวรรณคดี (Types of Index Terms)

การจัดทำวรรณคดีด้วยระบบการนำคำที่ปรากฏในเนื้อหาของเอกสารเป็นวรรณคดี (derived – terms system) บางครั้งอาจเรียกว่า การจัดทำวรรณคดีโดยใช้ภาษาธรรมชาติ หรือคำที่ใช้ในเนื้อหา (natural - language) หรือเป็นการจัดทำวรรณคดีโดยใช้คำอิสระตามที่ปรากฏในเนื้อหาของเอกสาร (free – text indexing) ดังรายละเอียดนี้ (นันทา วิทวุฒิสักดิ์. 2536; จุฑามาศ ปานศิริ. 2555)

5.2.1 Keywords หมายถึง คำสำคัญมีลักษณะเป็นคำดิบ (raw words) ที่นำมาจากเนื้อหาของสารสนเทศ โดยทั่วไปคำสำคัญมีลักษณะดังนี้

1) เป็นคำโดดหรือคำผสมที่แสดงถึงเนื้อหาสาระสำคัญของเอกสารที่เป็นเอกเทศ (single concept) เรียกว่า “go lists” ถือว่า นำไปใช้เป็น index term

2) ไม่ใช่คำนำหน้านาม (articles) ได้แก่ A, An, The คำสันธาน คำบุรพบท และคำสรรพนาม คำเหล่านี้ถือว่าเป็นกลุ่มคำที่เรียกว่า “stop lists” ถือนำไปใช้เป็น index term ไม่ได้

- 3) เป็นคำนาม ชื่อบุคคลหรือศัพท์เฉพาะด้าน
- 4) ไม่ใช่เครื่องหมายวรรคตอน

5.2.2 Descriptors หมายถึง คำที่ปรากฏในบัญชีคำศัพท์สัมพันธ์ (thesaurus) มีลักษณะเป็นคำที่แสดงถึงข้อคิดเห็นที่เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน (single term) หรือเป็นคำโดด หรือคำผสมก็ได้ แต่แสดงถึงเนื้อหาสาระสำคัญของเอกสารและมีคำที่ปรากฏในเนื้อหาของเอกสารนั้น

5.2.3 Identifiers หมายถึง วิสามานยนาม (นามเฉพาะ) เช่น

- 1) ชื่อบุคคล
- 2) ชื่อหน่วยงาน องค์กร
- 3) ชื่อโครงการ
- 4) ชื่อสถานที่ ชื่อทางภูมิศาสตร์
- 5) เครื่องหมายการค้า
- 6) หมายเลขประจำตัว

5.2.4 entry terms หมายถึง คำที่อนุญาตให้ผู้ใช้ใช้เป็นกรณีได้ หากคำใดไม่อนุญาตให้ใช้เป็นคำสำคัญ ก็จะมีการโยกย้ายการให้ไปใช้คำที่เป็นที่ยอมรับ หรืออนุญาตให้ใช้เป็นคำสำคัญได้

5.3 บัญชีหัวเรื่องมาตรฐาน (Subject Headings Lists)

หัวเรื่อง (Subject Heading) คือ คำ หรือกลุ่มคำ วลี คำวิสามานยนาม หรือคำวิสามานยนามต่าง ๆ ใช้แทนกำหนดเนื้อหาของสารสนเทศ หัวเรื่องที่ดีจึงควรเป็นคำที่มีความหมายชัดเจน สั้นกะทัดรัด มีความหมายเด่นชัด ครอบคลุมเนื้อหาวัสดุสารสนเทศทั้งที่กว้าง และเฉพาะเจาะจงการกำหนดหัวเรื่องมีวัตถุประสงค์ ดังนี้ (สุทธิลักษณ์ อัมพันวงศ์. 2535; จุฑามาศ ปานศิริ. 2555)

1. เพื่อเป็นเครื่องมือแทนเนื้อหาของสารสนเทศ ทำให้สารสนเทศที่มีเนื้อหาคล้ายคลึงกันอยู่ในที่เดียวกัน เป็นประโยชน์ในการประเมินทรัพยากรสารสนเทศ
2. เพื่อช่วยให้ผู้ใช้สามารถค้นหาวัสดุสารสนเทศที่ต้องการได้อย่างสะดวก รวดเร็วและชี้นำไปสู่หัวเรื่องอื่น ๆ ที่ใกล้เคียง
3. เพื่อช่วยให้การค้นคว้าวัสดุสารสนเทศมีประสิทธิภาพ และทราบว่า มีสารสนเทศใดที่เกี่ยวข้องกัน

4. เพื่อช่วยในการวิเคราะห์เนื้อหาสารสนเทศ เช่น การวิเคราะห์หมวดหมู่ การทำบรรณานุกรม และบรรณานุกรม

วิธีการกำหนดหัวเรื่อง มีวิธีการดังนี้

1. อ่าน และพิจารณาวัสดุสารสนเทศ เพื่อวิเคราะห์สาระสำคัญของวัสดุสารสนเทศว่า มีเนื้อหาเกี่ยวกับเรื่องใด ทั้งนี้อาจพิจารณาจากข้อความที่ปรากฏในแหล่งข้อมูลของวัสดุสารสนเทศประกอบด้วย หน้าปกในของสิ่งพิมพ์หรือกล่องที่บรรจุสื่อโสตทัศน เป็นต้น

2. สรุปสาระสำคัญเป็นคำ กลุ่มคำ หรือวลีที่เหมาะสม เมื่อตัดสินใจได้แล้วว่า วัสดุสารสนเทศนั้นมีเนื้อหาอะไร ก็ให้นำถึงคำหรือกลุ่มคำที่เหมาะสมกับเนื้อหา

3. นำคำ กลุ่มคำ หรือวลีที่คิดจะใช้ไปตรวจสอบกับหนังสือหัวเรื่อง เช่น หัวเรื่องเซียร์ (Sears List of Subject Headings) หรือบัญชีหัวเรื่องมาตรฐานห้องสมุดรัฐสภาอเมริกัน (Library of Congress Subject Headings)

4. ในกรณีที่คำที่เลือกใช้หาไม่พอในหนังสือหัวเรื่อง ให้นำคำอื่นที่เกี่ยวข้องหรือใกล้เคียงเนื้อหานั้น และสอดคล้องหาจนได้หัวเรื่องที่ต้องการ

5. การให้หัวเรื่อง ต้องคำนึงถึงประเภทขนาดของสถาบันบริการสารสนเทศ และผู้ใช้บริการ

5.3.1 ประเภทของหัวเรื่อง

หัวเรื่องแบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ หัวเรื่องใหญ่ และหัวเรื่องย่อย

1) หัวเรื่องใหญ่ คือ กลุ่มคำ หรือวลีที่กำหนดให้ตามหาของวัสดุสารสนเทศ หัวเรื่องใหญ่สามารถใช้ตามลำพังได้ หรืออาจจะใช้กับหัวเรื่องย่อย

2) หัวเรื่องย่อย คือ หัวเรื่องที่ใช้จำแนกรายละเอียดของหัวเรื่องใหญ่ เพื่อให้ความหมายของหัวเรื่องใหญ่เฉพาะเจาะจงไป โดยใช้เครื่องหมาย & หรือ --- คั่นระหว่างหัวเรื่องใหญ่และหัวเรื่องย่อย คำบางคำอาจเป็นได้ทั้งหัวเรื่องใหญ่และหัวเรื่องย่อย หัวเรื่องย่อยใช้ตามลำพังไม่ได้ต้องใช้ประกอบกับหัวเรื่องใหญ่ทุกครั้ง แบ่งออกได้เป็น 4 ชนิด คือ

(1) หัวเรื่องย่อยแบบของการเขียนหรือลักษณะของหนังสือ (form sbdivision) เช่น พจนานุกรม สารานุกรม คู่มือ

(2) หัวเรื่องย่อยแบ่งตามยุคสมัย หรือลำดับเหตุการณ์ หรือระยะเวลา (chronological subdivision) ได้แก่ ไทย -- ประวัติศาสตร์ -- กรุงสุโขทัย -- พ่อขุนรามคำแหง United states – History – 20th century

(3) หัวเรื่องย่อยแบ่งตามเชิงภูมิศาสตร์ (geographical subdivision) กฎหมาย -- ไทย Education – France

(4) หัวเรื่องย่อยแสดงให้เห็นว่า ถึงแง่มุมและเนื้อหาของสารนิเทศว่า เน้นไปในทางใด (topical subdivision) ยุโรป -- ภูมิศาสตร์และการท่องเที่ยว ไทย -- ภาวะเศรษฐกิจ

5.3.2 การทำรายการโยงกับหัวเรื่อง

รายการโยงเป็นรายการที่จัดทำขึ้น เพื่อช่วยในการพิจารณาเลือกหัวเรื่อง ที่ตรงหรือใกล้เคียงกับเนื้อหาสารสนเทศ รายการโยงที่จัดทำมี 2 ประเภท คือ

1) รายการโยงจากคำที่ไม่ใช่เป็นหัวเรื่องไปยังหัวเรื่องที่ใช้คำเชื่อมโยง ได้แก่ ดูที่ (see)

2) รายการโยงดูเพิ่มเติมที่ (see also) หมายถึง หัวเรื่องที่มีความสัมพันธ์กัน ทำให้ผู้ใช้เลือกหัวเรื่องที่เกี่ยวข้องหรือดีกว่าได้

5.4 บัญชีคำศัพท์สัมพันธ์ (Thesauri)

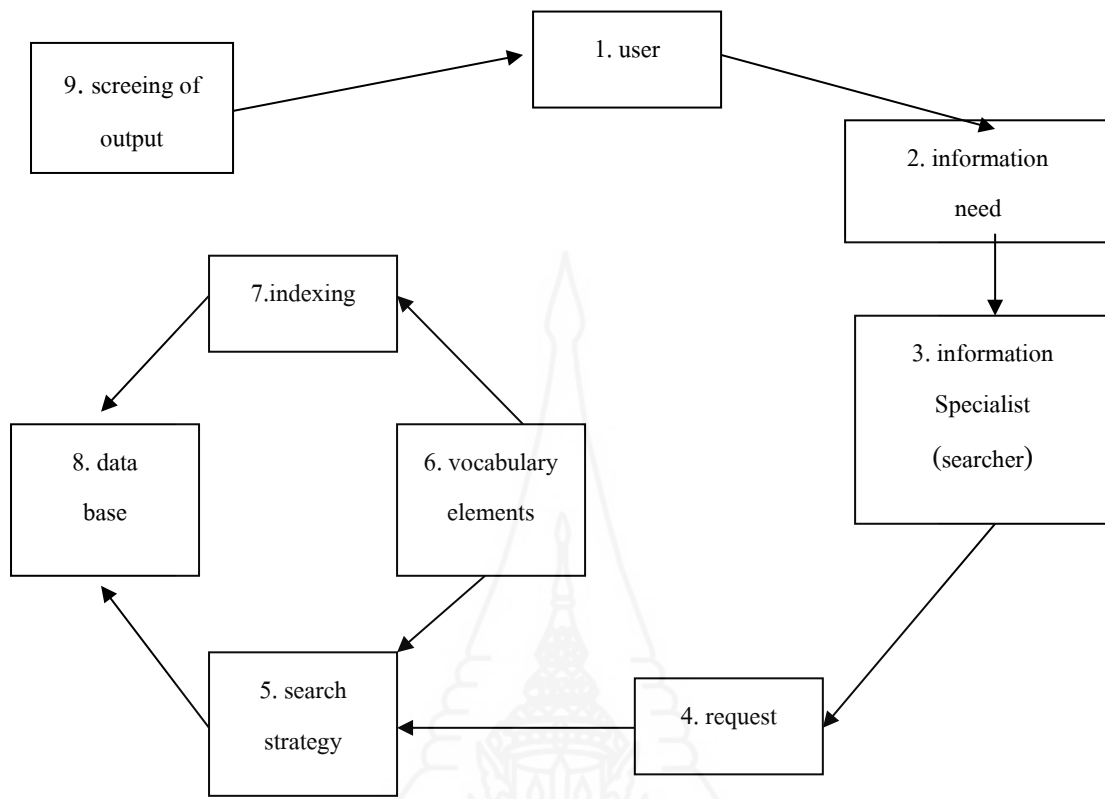
Thesaurus (ศัพท์สัมพันธ์) คือ รายการคำศัพท์ หรือบัญชีคำศัพท์ ซึ่งประกอบด้วย คำศัพท์ (หรือหัวเรื่อง) ที่เรียกว่า ถ้าเป็นรายการคำศัพท์ในสาขาวิชาเดียว เรียกว่า micro - thesaurus หรือสหสาขาวิชา เรียกว่า macro - thesaurus Thesaurus (สุนิตย์ เย็นสบาย. 2543; การจัดทำ ศัพท์สัมพันธ์. 2561; บุญญลักษณ์ ตำนานจิตร. 2561)

Descriptors เป็นคำศัพท์ที่นำมาใช้ค้นหาเอกสาร ซึ่งแสดงเนื้อหาสาระสำคัญของเอกสาร โดยใช้กับการจัดทำ Thesaurus “Descriptors” ควรเป็นคำที่แสดงถึงข้อคิดที่เป็นอันหนึ่งอันเดียว (single concept) อาจจะเป็นคำ หรือคำผสมก็ได้ (single of multiword descriptors) และควรเป็นคำศัพท์ที่ใช้ในเอกสารนั้น

ศัพท์สัมพันธ์ (thesaurus) จึงเป็นคำ กลุ่มคำที่รวบรวมจากเอกสารหรือศัพท์ ที่บรรณารักษ์และนักวิชาการบัญญัติขึ้นเอง ศัพท์สัมพันธ์เป็นศัพท์ควบคุม (controlled vocabulary) มีจุดประสงค์เพื่อให้ผู้ใช้เข้าถึงสารสนเทศได้อย่างสะดวก รวดเร็ว และถูกต้อง

ศัพท์สัมพันธ์เป็นบัญชีคำที่มีลักษณะคล้ายคลึงกับหัวเรื่อง แต่มีการจัดเรียงแตกต่างจากหัวเรื่อง กล่าวคือ หัวเรื่องจะเรียงตามลำดับอักษร แต่ศัพท์สัมพันธ์มีคำอธิบายขอบเขต และความหมายของศัพท์ (scope note) ที่เกี่ยวข้องกับหัวเรื่องนั้น ๆ ความสัมพันธ์ของคำ เริ่มจาก ศัพท์ที่ความหมายกว้าง แสดงความสัมพันธ์กับศัพท์ที่มีความหมายแคบโดยจำแนกชนิด ประเภท ตามลำดับชั้น และ โยงศัพท์ที่มีความหมายเกี่ยวข้องกัน ศัพท์ที่มีความหมายเหมือนกัน หรือ คล้ายคลึงกัน (synonyms) การแสดงคำศัพท์หลัก และคำศัพท์ย่อย (genus and species) ศัพท์ที่อยู่ในกลุ่มเดียวกันตามลำดับชั้น (hierarchy) และคำศัพท์ที่เกี่ยวข้องกัน (association and relation)

การกำหนดคำสำคัญช่วยเป็นแนวทางในการเข้าถึงสารสนเทศ จากการค้นคืนจากฐานข้อมูลจากแหล่งสารสนเทศตามที่ใช้ต้องการดังภาพนี้ (สุนิตย์ เย็นสบาย. 2543)

ภาพที่ 2.1 การเข้าถึงทรัพยากรสารสนเทศ

จากแผนภาพสามารถอธิบายได้ดังนี้

① ผู้ใช้บริการสารสนเทศ (user) ② เป็นบุคคลที่มีความต้องการข้อมูล/ข่าวสาร/สารสนเทศ จึงมาพบ ③ นักสารสนเทศที่มีประสบการณ์ มีความชำนาญในการบริการค้นหาสารสนเทศ ④ ผู้ใช้บริการสารสนเทศจะต้องแจ้งความต้องการสารสนเทศ อธิบายความต้องการของเรื่องที่ต้องการ ได้ถูกต้องแก่นักเอกสารสนเทศเพื่อหาสารสนเทศ และนักสารสนเทศจะถามผู้ใช้เกี่ยวกับสารสนเทศที่ต้องการ จนเกิดความเข้าใจถึงความต้องการของผู้ใช้ได้ดี จากนั้น ⑤ นักสารสนเทศจะคิดยุทธวิธีหรือวิธีการค้นคืนสารสนเทศ โดยการ ⑥ กำหนดแนวคิดหาคำสำคัญหรือคำศัพท์ขึ้นที่คิดว่า จะเป็นจุดเพื่อใช้ในการเข้าถึงสารสนเทศที่ต้องการได้ ⑦ ซึ่งคำสำคัญที่เกิดขึ้นนั้นได้ผ่านกระบวนการจัดทำบรรณานุกรมเรียบร้อยแล้ว ถ้าคำสำคัญที่นักเอกสารสนเทศใช้เป็นคำศัพท์ที่ถูกต้องตรงกับบรรณานุกรมที่มีอยู่ใน ⑧ ฐานข้อมูล ซึ่งเป็นแหล่งจัดเก็บสารสนเทศในรูปแบบที่อ่านได้โดยคอมพิวเตอร์ ในฐานข้อมูลนี้ ประกอบด้วยแฟ้มข้อมูลหลาย ๆ แฟ้ม ที่มีเนื้อหาสัมพันธ์กัน แฟ้มข้อมูลแต่ละแฟ้ม ประกอบด้วย บันทึกรหัสหรือระเบียบ ซึ่งอาจเป็นตัวเลข ข้อเท็จจริง

สาระสังเขป รายการทางบรรณานุกรม เนื้อหาเต็มของบทความ/ของเอกสารทางวิชาการ/หรือรายการวิจัย เป็นต้น ดังนั้นการใช้คำสำคัญ/ศัพท์กรรมนี้ เพื่อการเข้าถึงสารสนเทศจากฐานข้อมูลนี้จะปรากฏ ๑) ผลลัพธ์ของการสืบค้นสารสนเทศปรากฏออกมาผ่านจอคอมพิวเตอร์

6. งานวิจัยที่เกี่ยวข้องการจัดการสารสนเทศประวัติและผลงานพุทธทาสภิกขุเพื่อการบริการและเผยแพร่สารสนเทศ

จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องการจัดการสารสนเทศประวัติ และผลงานพุทธทาสภิกขุ เพื่อการบริการ และเผยแพร่สารสนเทศ ดังรายละเอียดนี้

6.1 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องในประเทศ

การจัดการสารสนเทศประวัติและผลงานพุทธทาสภิกขุ โดยจำแนกรูปแบบมีความสำคัญต่อการพัฒนารูปแบบการจัดการสารสนเทศที่เป็นประโยชน์ต่อการบริการ และเผยแพร่ ซึ่งผลงานของพุทธทาสภิกขุส่วนใหญ่มีผู้ศึกษาวิจัยในมิติต่าง ๆ เกี่ยวกับอัตชีวประวัติ ปรัชญาพระพุทธศาสนา สังคม การเมืองรวมถึงในด้านวรรณกรรม และภาษา เช่น วิทยานิพนธ์ของชำนาญ อิ่มสะอาด (2519) ศึกษาเรื่องชีวิตและผลงานด้านวรรณกรรมของพุทธทาสภิกขุ นิธิกุลพลายชุม (2523) ศึกษาเรื่องวิเคราะห์วรรณกรรมของพุทธทาสภิกขุ ชำนาญ อิ่มสะอาด (2529) ศึกษาเรื่องชีวิต และผลงานด้านวรรณกรรมของพุทธทาสภิกขุ พระฟอง อภิวัฒน์ โฉม (2535) เรื่องการศึกษาเชิงวิเคราะห์แนวคิดเรื่องจิตว่างของท่านพุทธทาส พระสง่า สุภโร (2536) เรื่องการศึกษาวิเคราะห์ปรัชญาการศึกษาของพุทธทาสภิกขุ ดิราภรณ์ บัณฑิตชน (2540) เรื่องแนวคิดเรื่องมนุษย์ในทัศนะของพุทธทาสภิกขุ สุรัตน์ เพชรนิล (2540) ได้ศึกษาเรื่องปรัชญาการศึกษาของพุทธทาสภิกขุ รัตนชัย บุญศรี (2545) เรื่องอิทธิพลของพระพุทธศาสนานิกายเซนในงานของท่านพุทธทาสภิกขุ อรรถนิติ ลิมปิยมิตร (2547) ศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนิพพานในทัศนะของพุทธทาสภิกขุ และพระสมเกียรติ ปริญาโณ (2547) เรื่อง การศึกษาเชิงวิเคราะห์แนวคิดเรื่องตถตาในทัศนะของพุทธทาสภิกขุ พระณรงค์ กิตติธโร (2549) ศึกษาเรื่องการศึกษาเปรียบเทียบปรัชญาการศึกษาของพุทธทาสภิกขุและพระพรหมคุณาภรณ์ และพระอริย กาดจारी เรื่องอภิธรรมปิฎกในคัมภีร์พระพุทธศาสนา กรณีศึกษาทัศนะของพุทธทาสภิกขุ การวิจัยดังกล่าวส่วนมากเป็นการศึกษาทางด้านปรัชญาพุทธศาสนาและการศึกษา ส่วนด้านสังคมและการเมืองมีผู้ได้ศึกษาไว้คือ สมศักดิ์ เนียมเล็ก (2544) เรื่องวิเคราะห์ความคิดทางการเมืองของพุทธทาสภิกขุ สุนันท์ เพ็ชรพิรุณ (2547) เรื่องปรัชญาสังคมและการเมืองของพุทธทาสภิกขุ อัญญาดา แก้วทองกุล (2547) เรื่องศึกษา

เปรียบเทียบ การประยุกต์ใช้หลักธรรมทางศาสนาในทางการเมืองตามที่เสนอของพุทธทาสภิกขุ และมหาตมะ คานธี และวันทณีย์ พรรณศรี (2550) เรื่องพุทธธรรมกับการเมืองของพุทธทาสภิกขุ สมคิด คำบอน (2552) เรื่องแนวคิดธัมมิกสังคมของท่านพุทธทาสภิกขุกับการพัฒนาประชาธิปไตย และชฎาภรณ์ แก้วศรีจันทร์ (2553) ศึกษาเรื่องหลักธรรมคำสอนของท่านพุทธทาสภิกขุทางด้านการเมืองและด้านแนวทางพัฒนาระบอบประชาธิปไตย

จากการวิเคราะห์ประวัติและผลงานมหาตมะคานธีโดยศึกษาแนวคิดหลักตามปรัชญาของมหาตมะคานธี พบว่า มีการวิเคราะห์ประวัติและผลงานตามบริบททางสังคมของแต่ละช่วงเวลา การจำแนกกลุ่มเนื้อหาตามหลักปรัชญา และความเชื่อมโยงกับสภาพสังคมในปัจจุบัน (Szenkovics: 2012) และงานวิจัยที่ศึกษาประวัติและผลงานของผู้นำทางการเมืองขององซาน ชูจิ พบว่า การวิเคราะห์ความสำเร็จปัจจัยทางการศึกษา ประวัติพฤติกรรมของผู้นำ มีผลทางจิตวิทยาและ ปัจจัยทางสังคม ต่อคุณลักษณะ ส่วนบุคคล และความเชื่อทางศาสนา (Saifey, Tehreem. 2011). นอกจากนี้ยังมีงานวิจัยที่ศึกษาประวัติและความคิดทางการเมืองของยุคฟื้นฟูศิลปวิทยาอิตาลีของเอลิซาเบทที่ 1 (Elizabeth I) พบว่า วรรณกรรมและผลงานทั้งจากห้องสมุด และจดหมายเหตุ ในประเทศสหรัฐอเมริกา และอังกฤษ โดยศึกษาด้านฉบับเดิมภายใต้บริบททางประวัติศาสตร์ งานวรรณกรรมส่วนมากมีอิทธิพลจากมนุษย์ร่วมสมัยที่มีลักษณะเช่นเดียวกัน (Booth, Teddy W .2011)

สำหรับงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับข้อมูลทางภาษาและสังคมของท่าน โดยตรง เช่น งานวิจัยของพระมหาจิระศักดิ์ ฐมเมธี (2544) เรื่อง การศึกษาวิเคราะห์เรื่องปัญหาภาษาในพระพุทธศาสนา: ศึกษาเฉพาะกรณีแนวคิดเรื่อง ภาษาคน-ภาษาธรรมของพุทธทาสภิกขุ ซึ่งเป็นการศึกษาและประเมินทฤษฎีภาษาคน-ภาษาธรรมของพุทธทาสภิกขุที่ปรากฏในวรรณกรรม พบว่า พุทธทาสภิกขุเป็นผู้นำในการประยุกต์คำสอนของพระพุทธเจ้าให้สอดคล้องกับยุคสมัย โดยเฉพาะเรื่องการเกิดดับภายในจิตหรือขั้นตอนปฏิจางสมุพบาทที่สามารถครบวงจรได้ในขณะที่ยังมีชีวิตอยู่เพราะท่านศึกษาคัมภีร์พระไตรปิฎกอย่างแตกฉาน และชัดเจนด้วยการปฏิบัติจนเห็นแจ้งในธรรมะจากธรรมชาติ และการนำไปใช้กับสังคม ส่วนปัญหาที่พบในการเผยแพร่ได้แก่ภาษาที่ใช้เป็นสื่อให้เข้าถึงธรรมะ จึงเกิดทฤษฎีภาษาคน-ภาษาธรรม สำหรับใช้ในการตีความคำและประโยคในพระไตรปิฎกและคัมภีร์นิกายอื่นซึ่งเป็นการตีความอย่างอิสระภายใต้เหตุผลในกรอบหลักแห่งมหาปเทศ 4 และความหมายของคำ 3 ลักษณะ ได้แก่ 1) ความหมายที่เป็นของเดิมแท้ 2) ความหมายที่ดีความใหม่และ 3) ความหมายที่ดีความใหม่และรักษาความเดิม นอกจากนี้พบการวิจัยเกี่ยวกับการใช้ภาษาเชิงเปรียบเทียบในเรื่อง ธรรม์วจน โวหารไทย ของปรีชา ช้างขวัญยืน (2535) ซึ่งสรุปว่า กลุ่มผู้สนใจศึกษาผลงานของพุทธทาสภิกขุส่วนมาก เป็นกลุ่มนิสิตนักศึกษา และ

นักวิชาการที่ต้องการความเข้าใจและทดลองปฏิบัติ จุดเด่นด้านการใช้ภาษาของท่าน คือ การสร้างคำและนิยามศัพท์และการสื่อธรรมะในระดับสูง พระมหาจิระศักดิ์ ธรรมเมธี เรื่อง การศึกษาวิเคราะห์ปัญหาภาษาในพระพุทธศาสนาศึกษาเฉพาะกรณี และแนวคิดภาษาคนและภาษาธรรมของพุทธทาสภิกขุ และกัลยา กุลสุวรรณ (2553) ศึกษาเรื่องวรรณกรรมคำสอนของพุทธทาส เป็นการวิเคราะห์กลวิธีทางภาษาด้านการนำเสนอ การเชื่อมโยงความและรูปภาพที่ใช้สื่อความนึกเปรียบเทียบและวิเคราะห์แนวคิดเกี่ยวกับศาสนา และสังคมในวาทกรรมคำสอนของพุทธทาสภิกขุ อีกทั้งยังพบว่าวิทยานิพนธ์ของธนพนธ์ เอื้อตระกูล (2556) ศึกษาเกี่ยวกับ การจัดการสื่อธรรมะของพุทธทาสในวัดอู๋มอญ (สวนพุทธธรรม) จังหวัดเชียงใหม่ ให้เป็นแหล่งเรียนรู้พุทธธรรม พบว่าสื่อธรรมะของพุทธทาสภิกขุมีคุณค่าอยู่ในตัวเองอันเกิดจากเนื้อหาซึ่งเป็นธรรมะระดับโลกุตระธรรมที่พุทธทาสภิกขุได้ค้นคว้ามาจากพระบาลีควบคู่การปฏิบัติอย่างเคร่งครัดจนพบข้อเท็จจริง นอกจากนี้พระมหาอรุณ จิตตคุตโต (2544) ได้ศึกษาเรื่อง “ศึกษากระบวนการสื่อสารเพื่อเผยแผ่พุทธธรรมของสวน โมกขพลาราม” พบว่า รูปแบบการเผยแผ่พุทธธรรมของพุทธทาสภิกขุเน้นเนื้อหาที่เป็นแก่นแท้ของพุทธธรรมโดยใช้หลักความรู้ทุกส่วนมา ประยุกต์ โดยแบ่งรูปแบบการเผยแผ่เป็น 3 ประเภท ได้แก่ งานเขียน งานแปล และงานปาฐกถาซึ่งพุทธทาสภิกขุ เนื่องจากหนังสือส่วนใหญ่โดยเฉพาะธรรม โฆษณ์เกิดจากการถอดเทปบันทึกเสียงของพุทธทาสภิกขุ ซึ่งบันทึกเป็นเทปจำนวน 1,820 ม้วน สำหรับสื่อหรือช่องทางสื่อที่สวนโมกขพลารามใช้เผยแผ่ธรรมะไปยังสาธารณะมีหลากหลาย ได้แก่ สื่อทางศิลปะ สื่อสิ่งพิมพ์ สื่ออิเล็กทรอนิกส์ สื่อสารมวลชน เช่น วิทยุกระจายเสียง โทรทัศน์ อินเทอร์เน็ต สื่อบุคคล และสื่อกิจกรรม เช่น กิจกรรมงานวันล้ออายุ เป็นต้น

จากการศึกษางานวิจัยในประเทศที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาประวัติและผลงานพุทธทาสภิกขุเพื่อการศึกษาและการเผยแผ่สามารถสรุปได้ว่า ยังไม่พบประเด็นที่เกี่ยวข้องนี้ ซึ่งนักวิจัยส่วนใหญ่จะศึกษาเกี่ยวกับพระพุทธเจ้าทรงใช้วิธีการเผยแผ่พระธรรมการแสดงธรรม การสนทนาธรรม การแนะนำ สั่งสอน การปฏิบัติตน การตอบปัญหาข้อข้องใจ เน้นความสำคัญการพัฒนาคุณภาพทางจิตใจของตัวบุคคล การพัฒนาตนเองอย่างถูกต้องก็จะขยายประโยชน์ต่อไปยังสังคม ด้วยปัญญาที่ถูกต้องศึกษามาปฏิบัติให้ถูกต้อง โดยสื่อธรรมะที่พุทธทาสภิกขุให้ความสำคัญมากที่สุดคือธรรม โฆษณ์

6.2 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องต่างประเทศ

Tavivat Puntarigvivat (1994, P. 4) ศึกษาเกี่ยวกับแนวคิดสัมมิกสังคมนิยมของพุทธทาสภิกขุในบริบททฤษฎีเพื่อการพัฒนาของละตินอเมริกา ภายใต้เศรษฐกิจตลาดโลก ประเทศโลกที่สามส่วนใหญ่ต่างได้รับผลกระทบจากความเหลื่อมล้ำล้ำหลังประเทศโลกที่หนึ่ง

แม้มีความต่างกันทางด้านวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ แต่ประเทศโลกที่สามต่างเหล่านี้มีลักษณะที่เหมือนกัน กล่าวคือ ด้อยพัฒนา เศรษฐกิจแบบพึ่งพา การเติบโตทางเศรษฐกิจที่ไม่ก่อการพัฒนา การว่างงานเชิงโครงสร้าง และความไร้รากไร้ฐานทางสังคม ทั้งนี้ เทววิทยาเพื่อการหลุดพ้นในละตินอเมริกาเป็นเสมือนตัวแทนชาวคริสต์ในประเทศโลกที่สาม โดยมีหลักการที่ตอบสนองต่อความไม่เป็นธรรมเชิงโครงสร้าง ซึ่งเป็นผลให้เกิดการสร้างแนวคิดเทววิทยาดังกล่าวขึ้นมาใหม่ จากประสบการณ์ความยากจน ในทำนองเดียวกัน ในการตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคมอย่างรวดเร็วและความไม่เป็นธรรมในประเทศไทย พระพุทธทาสภิกขุ (2449-2536) พระนักคิดชาวไทย ได้นำเสนอทฤษฎีธรรมิกสังคมนิยม ซึ่งเป็นรูปแบบสังคมนิยมบนพื้นฐานศาสนา และวัฒนธรรมแบบพุทธ ท่านพุทธทาสภิกขุเน้นย้ำถึงปัญหาการมี “ส่วนเกิน” และเครื่องมือทางจริยธรรมเพื่อการแบ่งปันอย่างเป็นธรรม ทว่า หลักการนี้ไม่สามารถตอบสนองต่อเศรษฐกิจตลาดโลกได้ เพราะฉะนั้น ปริญญาณิพนธ์ฉบับนี้จึงมีวัตถุประสงค์ที่จะทดลองใช้ธรรมิกสังคมนิยมจากมุมมองชาวพุทธในประเทศโลกที่สามเพื่อแก้ปัญหาความไม่เป็นธรรมทางสังคม และเศรษฐกิจภายใต้เศรษฐกิจตลาดโลก ทั้งนี้ การศึกษานี้จะสร้างค่านิยมเชิงจริยธรรมแบบชาวพุทธมิติใหม่ กล่าวคือ ชาวพุทธมักถือว่าการหลุดพ้นเป็นเรื่องเฉพาะตน แต่การศึกษานี้จะแก้ทำทลายค่านิยมเชิงจริยธรรมของชาวพุทธ โดยการตีความการหลุดพ้นใหม่เป็นปรากฏการณ์ที่จำเป็นต้องพึ่งพาการหลุดพ้นเชิงสังคม ซึ่งหมายรวมถึงการหลุดพ้นเฉพาะตนด้วย

Jackson, Peter Anthony. (1986, P. 11) ศึกษาเกี่ยวกับพุทธทาสและการพัฒนาหลักคำสอนพระพุทธศาสนาไทยร่วมสมัย: การวิเคราะห์เชิงสังคมและปรัชญา พุทธทาสภิกขุเป็นผู้ตีความหลักธรรมและคำสอนของพุทธศาสนาไทยร่วมสมัยประเทศไทยในเชิงโต้แย้งและแปลกใหม่ที่สุดเท่าที่เคยมีมาอย่างไม่ต้องสงสัย ท่านพุทธทาสได้อุทิศชีวิตในการตีความคำสอนพระพุทธศาสนาเถรวาทใหม่ทั้งหมดอย่างเป็นระบบและครบถ้วน โดยมีวัตถุประสงค์ที่จะเปิดเผยนัยสำคัญแห่งคำสอนของพระพุทธเจ้าแก่อุบาสก อุบาสิกา ผู้อาศัยอยู่ในโลกสมัยใหม่ อย่างไรก็ตาม การวิเคราะห์และการประเมินอย่างครอบคลุมของระบบการตีความใหม่ทั้งหมดจำเป็นต้องมีการศึกษามากกว่าการศึกษาเชิงปรัชญาของหลักธรรมและคำสอนของพระพุทธศาสนา เนื่องจากบทบาทเชิงสังคมและการเมืองขององค์กรพระพุทธศาสนาในประเทศไทย และความสำคัญของงานของพุทธทาสภิกขุต่อพุทธมามกะผู้มีการศึกษาและมีหัวก้าวหน้า แหล่งข้อมูล แรงจูงใจ และเป้าหมายของแนวคิดของท่านพุทธทาสภิกขุจะสามารถอธิบายรายละเอียดโดยสมบูรณ์ได้ก็ต่อเมื่อมีการยอมรับอิทธิพลทางสังคมและการเมืองที่ยึดศาสนาเป็นรากฐานที่สำคัญ การตีความคำสอนใหม่ของพุทธทาสภิกขุควรมีการทำความเข้าใจส่วนที่เกี่ยวข้องกับประวัติการตีความหลักคำสอนและพุทธศาสนศึกษาในประเทศไทยเป็นอันดับแรก อย่างไรก็ตาม การวิเคราะห์เชิงเทววิทยานี้

ควรได้รับการพัฒนาให้สมบูรณ์พร้อมๆ กับการชื่นชมบริบทเชิงสังคมของการปฏิรูปของพุทธทาสภิกขุ และการวิพากษ์วิจารณ์รวมถึงการตอบสนองเชิงสนับสนุนต่องานของพุทธทาสจากส่วนต่างๆ ของสังคมไทย เฉพาะเมื่อการปฏิรูปหลักการธรรมของท่านพุทธทาสได้รับการยอมรับในฐานะที่ปรากฏการณ์เชิงเทววิทยาและเชิงสังคมวิทยา นัยสำคัญของการหลักการธรรมและคำสอนของพุทธศาสนาร่วมสมัยประเทศไทยจึงได้รับการยอมรับ

Ralph, Jeff (2008, P. 3) ได้ศึกษาเกี่ยวกับวิธีการฟื้นฟูโดยละเว้นความเห็นแก่ตัว: ความเชื่อมโยงระหว่างพุทธทาสภิกขุกับการฟื้นฟูนิเวศวิทยา พบว่า โครงการฟื้นฟูระบบนิเวศน์ถือเป็นการเปิดโอกาสให้บุคคลได้เชื่อมสายสัมพันธ์กับธรรมชาติรอบตัวอีกครั้ง ทว่า การปฏิบัติ และแนวคิดของนักฟื้นฟูนิเวศวิทยียบางคนก่อให้เกิดคำถามที่ต้องพิจารณา ทั้งนี้ ขณะที่โครงการฟื้นฟูนิเวศวิทยามักกล่าวถึงการสนับสนุนจากสาธารณะ งานวิศวกรรมที่ยากลำบาก และการปรับเปลี่ยนพื้นที่ แต่ก็ยังคงเน้นความสำคัญกับมนุษย์เป็นอันดับต้นๆ ดังนั้น นักวิชาการหลายต่อหลายรายในสาขาพระพุทธศาสนาและนิเวศวิทยาจึงทดลองใช้หลักคำสอนของพระพุทธเจ้าศึกษาเชิงนิเวศวิทยา เพื่อพัฒนาแนวคิดความไม่เห็นแก่ตัว และความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์และระบบนิเวศน์ อย่างไรก็ตาม ปัจจุบัน ไม่มีงานวิจัยที่ศึกษาเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างพระพุทธศาสนากับการปฏิบัติ และการมุ่งมั่นฟื้นฟูระบบนิเวศน์เป็นการเฉพาะ ในการศึกษาฉบับนี้ เราจะศึกษาการปฏิบัติตามคำสอนของพระพุทธเจ้าและพุทธทาสภิกขุ รวมถึงนักปฏิบัติและนักปรัชญาฟื้นฟูนิเวศวิทยา เพื่อศึกษาว่าคำสอนของท่านพุทธทาสและการตีความหลักปฏิจกสมุปบาทและหลักกอนัตตาสามารถช่วยนักฟื้นฟูในการฟื้นฟูระบบนิเวศน์ให้มีความสัมพันธ์และหลุดพ้นจากความเห็นแก่ตัวมากขึ้นได้ หรือไม่

Payulpitack, Suchira (1991, P. 249-263) ได้ศึกษาเกี่ยวกับการเคลื่อนไหวของพุทธทาสภิกขุ: การวิเคราะห์แหล่งที่มา การพัฒนา และผลกระทบเชิงสังคม วัตถุประสงค์การวิจัย มี 2 ข้อ คือ ประการแรกว่าด้วยข้อมูล การพัฒนา และผลกระทบเชิงสังคมของการเคลื่อนไหวของพุทธทาสภิกขุ และประการที่สองกล่าวถึงความหมายโดยนัยของการสร้างความทันสมัยในสังคมไทย ปัญหาสองข้อนี้มีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด ผลการวิจัย พบว่า สวนโมกขพลาราม (วัดธารน้ำไหล) เป็นธรรมสถานกลางป่า สถานที่จำวัดของท่านพุทธทาสและพระสงฆ์กว่า 70 รูป สวนโมกข์ไม่เพียงนำเสนอแนวคิดการเผยแพร่หลักธรรมเนื้อแท้ของพระพุทธศาสนาในรูปแบบซึ่งผสมผสานความดั้งเดิมและความทันสมัยไว้ด้วยกัน แต่ยังสะท้อนถึงความมุ่งมั่นของพุทธทาสภิกขุในการฟื้นคืนวิถีพระป่าในไทย การเคลื่อนไหวของพุทธทาสภิกขุเริ่มต้นกับคนท้องถิ่นเพียงสี่ หรือห้าคนในอำเภอไชยา ซึ่งมารวมตัวกันเพื่อสนทนาธรรม ถกปัญหาด้านศาสนา และการฟื้นฟูพระพุทธศาสนา คนกลุ่มนี้รับเอาคำสอนของท่านพุทธทาสและก่อตั้งกลุ่มเผยแพร่คำสอนต่อให้กับคนในท้องถิ่น การเผยแพร่คำสอนของพุทธทาสภิกขุจึงสามารถแบ่งออกเป็นหลายช่วงเวลา

ด้วยระยะเวลาเกินกว่า 50 ปี (หลังจากเผยแพร่คำสอนในกลุ่มชนชั้นกลางในเมืองหลวง ปี 1940) การเคลื่อนไหวของพุทธทาสภิกขุสร้างความเปลี่ยนแปลงที่สำคัญหลายครั้งระหว่างการพัฒนาแนวคิด แต่เรื่องที่พลิกผันที่สุดคือการหวนกลับสู่ท้องถิ่นชนบทของการเคลื่อนไหวดังกล่าว เรียกได้ว่าเป็นยุคใหม่ที่สร้างการมีส่วนร่วมทางสังคม จากการตีความคำสอนใหม่ของบรรดาผู้ศรัทธา เพื่อตอบสนองความต้องการของประชาชน ดังนั้น ตั้งแต่ทศวรรษ 1980 การเคลื่อนไหวของพุทธทาสภิกขุเริ่มเผยแพร่ไปยังพื้นที่ชนบท (1) การเคลื่อนไหวของท่านพุทธทาสเกิดขึ้นภายใต้สถานการณ์อย่างไร? Earhart วิเคราะห์ถึงเงื่อนไขทางสังคมและต้นกำเนิดในแง่สารสนเทศของการเคลื่อนไหวเชิงศาสนาในประเทศญี่ปุ่นซึ่งมีปัจจัยที่สัมพันธ์กัน 3 ประการ ซึ่งรวมถึงการสร้างบรรยากาศที่การเคลื่อนไหวเชิงศาสนาสามารถเกิดขึ้นและได้รับการทำนุบำรุง (2) การเคลื่อนไหวดังกล่าวเป็นการเคลื่อนไหวประเภทใด? การศึกษาของ Bellah ถึงปัญหาของประเพณีและการเปลี่ยนแปลงในแง่ของความสัมพันธ์ระหว่างศาสนาและการสร้างความทันสมัยในเอเชียเสนอว่ามีความหลากหลายของการตอบสนองของวัฒนธรรมต่อการสร้างความทันสมัย ประเด็นหนึ่งที่สัมฤทธิ์ผลมากที่สุดคือการปฏิรูป ซึ่งนิยามได้ว่าการเคลื่อนไหวที่มีการตีความประเพณีทางศาสนาใหม่ เพื่อแสดงว่าไม่เพียงเข้ากับคามทันสมัยได้ แต่ความดั้งเดิมยังต้องการปัจจัยประกอบที่สำคัญที่สุดอย่างน้อยก็คือความทันสมัย รูปแบบการตอบสนองนี้มีความสำคัญที่สุดเนื่องจากจะสร้างแรงกระตุ้นที่สำคัญต่อการสร้างความทันสมัย (3) “สาระสำคัญ” เชิงศาสนาของการเคลื่อนไหวของพุทธทาสภิกขุคืออะไร? “การแสดงผล” (rationalization) เป็นคำที่ Weber ใช้นิยามลักษณะหลักคำสอนของศาสนา โดยเฉพาะลัทธิคาลวิน ในหนังสือสังคมวิทยาศาสนา (Sociology of Religion) Weber ได้นิยามศาสดาหรือนวัตกรรมในศาสนาไว้ว่าผู้เร่งกระบวนการบรรลุสิ่งที่ดีกว่าภายใต้มีระเบียบที่มีเหตุผลรองรับ เป็นระบบ และมีวัฒนธรรม ซึ่งมีความหมายโดยนัยต่อสังคมจนกลายเป็นสถาบันในเวลาต่อมา (4) การเคลื่อนไหวของพุทธทาสภิกขุมีลักษณะอย่างไร? การเคลื่อนไหวของท่านพุทธทาสสร้างและพัฒนาภายใต้มหาเถรสมาคม แม้มีเสียงวิพากษ์วิจารณ์พระพุทธรศาสนาเถรวาทดั้งเดิม แต่ก็ไม่เคยปฏิเสธอำนาจของมหาเถรสมาคม การเคลื่อนไหวดังกล่าวยังคงแสดงให้เห็นว่าขาดความสนใจที่จะสร้างความเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างภายใต้มหาเถรสมาคม ทั้งในการสร้างองค์กรและระบบพิเศษที่มีคุณภาพ ลักษณะพิเศษของการเคลื่อนไหวดังกล่าวแสดงออกจากการตีความพระไตรปิฎกภาษาบาลีของพุทธทาสภิกขุ และการเน้นย้ำถึงการเข้าถึงหัวใจของพระพุทธรศาสนามากกว่าการเน้นเรื่องลักษณะ และรายละเอียดที่แตกต่างกันของหลักคำสอนหรือวิธีปฏิบัติของพระ (5) ผู้ศรัทธาต่อการเคลื่อนไหวของพุทธทาสภิกขุคือใคร? ในหนังสือสังคมวิทยาศาสนา Weber เชื่อว่าการมี “ชนชั้นกลาง” จำนวนมากท่ามกลางนวัตกรรมที่เกิดขึ้นในศาสนามี้นัยสำคัญต่อสังคม จนกลายเป็นสถาบัน Weber ยังระบุ

ถึงลักษณะสำคัญสองประการของ “ชนชั้นกลาง” หรือ “กลุ่มคนเมือง” ไว้ว่า (1) มีความรู้สึกร่วมกับสังคมของกลุ่มคนเมืองซึ่งมีความสำคัญต่อพุทธปัญญาชนชั้นกลาง และ (2) การปลดแอกจากไสยศาสตร์ซึ่งเป็นเงื่อนไขสำคัญสำหรับพุทธปัญญาชนชั้นกลาง การสัมภาษณ์ของผู้วิจัยชี้ว่า ความสนใจในการเคลื่อนไหว ดังกล่าวเกิดจากหนังสือของพุทธทาสภิกขุ โดยบุคคลอ่านหนังสือด้วยเหตุผลหนึ่ง แต่กลับได้แรงกระตุ้นและอิทธิพลจากอีกแง่มุมหนึ่งของคำสอน ทั้งนี้ ถือได้ว่าคำสอนของท่านพุทธทาสมีกลุ่มเป้าหมายที่ชัดเจนเป็นกลุ่มผู้อ่านออกเขียนได้ซึ่งมีความสนใจศึกษาพระพุทธศาสนาจากหนังสือ และ 7. การเคลื่อนไหวของพุทธทาสภิกขุมีผลกระทบเชิงสังคมอย่างไร? การเคลื่อนไหวของท่านพุทธทาสภิกขุเริ่มต้นด้วยความสนใจในศาสนาเป็นทุนเดิมไม่เพียงส่งผลต่อบุคคล แต่ยังมีอิทธิพลต่อสังคมในวงกว้าง เนื่องจากได้กระตุ้นให้บุคคลเกิดการตื่นตัวต่อการมีส่วนร่วมทางสังคมเพิ่มมากขึ้น ทั้งนี้ จากการศึกษา พบว่าขณะที่การเคลื่อนไหวของพุทธทาสภิกขุสามารถดึงดูดกลุ่มคนเมืองชนชั้นกลางที่มีการศึกษาดีของไทยจำนวนมาก แต่มีหลักฐานบางอย่างที่ชี้ว่า การเปลี่ยนแปลงนี้ก็เกิดขึ้นต่อความเลื่อมใสในศาสนาของประชาชนตั้งแต่ทศวรรษที่ 1980 เมื่อกลุ่มคอมมิวนิสต์และสถานการณ์ทางการเมืองเริ่มสงบลง หรือกล่าวได้ว่า คำสอนของพุทธทาสภิกขุได้เผยแพร่ไปในพื้นที่ชนบทซึ่งผู้ศรัทธา โดยเฉพาะพระสงฆ์ ได้เข้าร่วมในกิจกรรมทางสังคมที่หลากหลาย

McHugh, Mary R. (2004) ได้ศึกษาเรื่อง ภาพความทรงจำตารางที่ 2.1: การแสดง ความระลึก และการกล่าวร้ายต่อสตรีในสมัยยูลิวส-เคลาดิวส คุยฎินิพนธ์ครั้งนี้มี วัตถุประสงค์เพื่อพิจารณาอิทธิพลของการแสดงความระลึกถึงสมัยเฮลเลนนิสต์/ทอเลมีเกี่ยวกับการเขียนภาพเขียนโรมันที่ว่าด้วยสตรี 4 นาง ในสมัยยูลิวส-เคลาดิวส ได้แก่ ลิเวีย ออกเตเวีย อากริปปีนา เดอะเอลเดอร์ และอากริปปีนา เดอะยังเกอร์ การแสดงความระลึกถึงดังกล่าวเริ่มต้นจากเหตุการณ์ที่ มาร์ค แอนโทนี เริ่มโฆษณาภาพของบรรดาภรรยาบนเหรียญเงิน เพื่อตอบโต้การที่จักรพรรดิออกุสตุสพระราชทานอภิสิทธิ์ให้กับออกเตเวียกับลิเวีย และรวมถึงการมีรูปปั้นของออกเตเวียกับลิเวียแสดงอยู่ตามสถานที่ต่างๆ โดยเฉพาะการระลึกถึงบทบาทของลิเวียและออกเตเวียในฐานะภรรยา และแม่ของรัชทายาท จักรพรรดิออกุสตุส จนกลายเป็นประเพณีที่สืบทอดต่อกันมา วัตถุประสงค์ของตระกูลชนชั้นสูงโรมันได้รับการส่งผ่านทางทำให้เกียรติสตรีว่าด้วยคุณงามความดี และรวมถึงประติมานวิทยาและคตินิยมของราชวงศ์ในทางตะวันออกของเฮลเลนนิสต์ ซึ่งมีการเน้นเรื่องการยกย่องความสามารถในการเจริญพันธุ์ของเพศหญิง อย่างไรก็ตาม การส่งต่อประเพณีดังกล่าวเกิดความขัดแย้งกัน หลังจากเกิดการคำทอและการเปิดโปงความผิดของเหล่าสตรีโดยกวีหลายท่านที่อยู่ในสมัยออกุสตุสในช่วงเวลาของการปกครองสมัยของคลีโอพัตราที่ 7 ฟิโลพาเธอร์ ซึ่งเป็นรัชสมัยทอเลมีพระองค์สุดท้าย รูปปั้นของพระองค์ซึ่งกลายเป็น “บุคคลอื่น” ถูกตราหน้าด้วยข้อกล่าวหา

เกี่ยวกับความสำคัญ การติดเหล้า กามราคะที่เกินขอบเขต อีกทั้งการใช้อำนาจทางการเมือง และ พิธีกรรมศาสนาที่พิสดาร นอกจากนี้ ศิลปินสมัยออคุสตุสและศิลปินรุ่นต่อมา มายังใช้แนวคิดประติมานวิทยาเกี่ยวกับราชินีในรัชสมัยเฮลเลนีสต์ เช่น กรวยคู่แห่งความอุดมสมบูรณ์ (Double cornucopia) และการผสมผสานสตรีสมัยโรมันเข้ากับเทพีต่างๆ เช่น เซเรส/คิมิเทอร์ วินัส/เอโฟร ไคที เฮรา/จูโน ทั้งนี้ ยุคสมัยออคุสตุสเป็นช่วงเวลาแห่งการทดลองการแสดงอำนาจของสตรีโรมัน ซึ่งก่อให้เกิดรูปแบบการระลึกถึงผู้สืบทอดเจ้านครรัฐ (Princeps) ในรัชสมัยจักรพรรดิเนโร ผู้นำคือข้อเท็จจริงที่ถูกสร้างขึ้นมา ซึ่งสะท้อนถึงความเชื่อมั่นของอากริปปีนา เคอะยังเกอร์ ในการโฆษณาตัวเองและการใช้ความร่ำรวยเพื่อสนับสนุนบุตรชายของตน ซึ่งไม่ใช่คนโรม ซี. ไบรอัน โรส ได้ศึกษาต้นกำเนิดประติมานวิทยายุลิวส-เคลาดิอุสในสมัยเฮลเลนีสต์ แต่กลับเน้นไปในเรื่องมณฑลต่างๆ อย่างไรก็ตาม การวิจัยครั้งนี้มุ่งเน้นไปยังกรุงโรม ผู้วิจัยยังมีความสนใจเรื่องการเปลี่ยนแปลง ความสำคัญของภาพเขียนตลอดช่วงเวลาที่ผ่านมา ขณะที่สมาชิกหลายๆ รายของตระกูลสูงศักดิ์ ไม่ได้ได้รับความนิยม เนื่องจากการใช้อำนาจทางการเมืองโดยไร้จริยธรรม ทั้งนี้ การศึกษานี้แตกต่างจากหนังสือของซูซาน วู้ด โดยผู้วิจัยจะให้ความสำคัญกับเรื่องปัญหาของการระลึกถึงและการกล่าวร้ายต่อชื่อเสียง มากกว่ารายละเอียดเชิงกายภาพของภาพเขียน และลักษณะและการแบ่งประเภทของภาพเขียน

Byala, Sara Gene. (2006) ได้ศึกษาเรื่อง ความคิดสามมิติ: จอห์นกับบีนส์, พิพิธภัณฑสถานแอฟริกา และการสร้างโจฮันเนสเบิร์กสมัยใหม่ระหว่าง 1902–2004 คุยฎินิพนธ์นี้มีวัตถุประสงค์ในการศึกษาประวัติของพิพิธภัณฑสถานแอฟริกา (Africana Museum) ซึ่งเป็นพิพิธภัณฑสถานประวัติศาสตร์เกี่ยวกับวัฒนธรรม ณ กรุงโจฮันเนสเบิร์ก ซึ่งต่อมาเรียกว่าพิพิธภัณฑสถานแอฟริกา (Museum Africa) โดยเริ่มตั้งแต่การเดินทางมาถึงประเทศแอฟริกาใต้ของผู้ก่อตั้งในปี 1902 จนถึงปลายทศวรรษแรกหลังสิ้นสุดการยุคแห่งการเหยียดผิวในปี 2004 ทั้งนี้ จากเอกสารจำนวนมากของพิพิธภัณฑสถาน การศึกษานี้ประเมินคุณค่าในแง่มุมมองของการโต้เถียงที่ยังคงเกิดขึ้นนานนับศตวรรษเกี่ยวกับเชื้อชาติและชาติพันธุ์ ด้วยแนวทางการสร้าง พิพิธภัณฑสถานเป็นหอจดหมายเหตุ การศึกษานี้จะนำเสนอประวัติศาสตร์ในวงกว้างของหนึ่งในเทคโนโลยีความรู้ที่ทรงพลังที่สุด กล่าวคือ การเก็บข้อมูล การจัดหมวดหมู่ข้อมูล และการแสดงข้อมูล อย่างไรก็ตาม มีข้อโต้แย้งว่าเมื่อนำมาใช้กับวัฒนธรรมหรือวัตถุในบริบทแอฟริกาแล้ว แนวคิดดังกล่าวจะเปิดประเด็นการโต้แย้งเกี่ยวกับความเป็นพลเมืองและตัวตนความเป็นแอฟริกาซึ่งเป็นหัวใจสำคัญของการคัดค้านการสร้างแอฟริกาใต้สมัยใหม่หรือไม่ การสำรวจวิธีที่มีการปลุกฝังแนวคิดพิพิธภัณฑสถานให้เป็นหอจดหมายเหตุ ถูกใช้ก่อน ระหว่าง และหลังจากหมดยุคการเหยียดผิว (1948-1994) การศึกษานี้จะบันทึกข้อมูลที่แสดงความขัดแย้งทางการเมืองซึ่งสะท้อนบ่งชี้ในสถานที่สำคัญเชิงวัฒนธรรมที่ไม่เกี่ยวกับ

การเมือง นอกจากนี้ การศึกษานี้ยังศึกษาจดหมายเหตุฉุกเฉินที่ยังคงมีความสำคัญอยู่ต่อสังคมหลังยุคอาณานิคม

Galey, Alan. (2006). ได้ศึกษาเรื่อง หอจดหมายเหตุเชกสเปียร์: วัฒนธรรมสารสนเทศสื่อสิ่งพิมพ์สมัยใหม่สู่บรรณานุกรมอิเล็กทรอนิกส์ใหม่ หลังการเกิดวัฒนธรรมสารสนเทศและบรรณานุกรมสมัยใหม่ในศตวรรษที่ 20 ทฤษฎีเกี่ยวกับการส่งต่อสารจากเชกสเปียร์ ถูกกำหนดด้วยโครงสร้างญาณวิทยาซึ่งผู้วิจัยขอเรียกว่าจดหมายเหตุแห่งเชกสเปียร์: มโนภาพ แห่งความรู้ซึ่งรวมเกี่ยวกับสารจากเชกสเปียร์ ซึ่งมีความกังวลเกี่ยวกับการสูญหายของความจำ และสารสนเทศซ่อนอยู่ ผู้วิจัยโต้แย้งว่าจดหมายเหตุเชกสเปียร์นั้นแสดงถึงเทคโนโลยีข้อความจารึก และการอนุรักษ์ข้อความ เช่น ในเรื่อง First Folio ที่ตีพิมพ์ในปี 1623 ยังแสดงความหมายโดยนัยถึงโครงข่ายคำอุปมาสารสนเทศ และแม่แบบของความทรงจำซึ่งผสมผสานวิถีทางมนุษย์ และกลไกในการส่งต่อข้อความ ข้อโต้แย้งนี้พัฒนาผ่านปัจจัย 5 ประการ ได้แก่ (1) “จดหมายเหตุ” เป็นสิ่งที่สำคัญ และมีความสำคัญต่อการศึกษาข้อความ (2) จดหมายเหตุสมัยใหม่เป็นตัวแทนประวัติหนังสือสมัยใหม่และต้นกำเนิดเชิงวรรณคดีที่เกิดก่อนหน้าเชกสเปียร์ (3) จดหมายเหตุ Folio ปี 1623 มีอิทธิพลต่อการยอมรับวรรณกรรมเรื่อง แฮมเลต (4) ความสำคัญต่อรูปแบบคำอธิบาย และการปรับตัวของวรรณกรรมเรื่อง The Winter’s Tale ฉบับอิเล็กทรอนิกส์สมัยใหม่ (5) ความใกล้เคียงเชิงวัฒนธรรมระหว่างการแก้ไขงานเชกสเปียร์และวิทยาการสารสนเทศ และผลของการแก้ไขในอิเล็กทรอนิกส์และการออกแบบอินเทอร์เน็ตในยุคจดหมายเหตุดิจิทัล

Sanjay Kanti Das. (2013, P. 49-61). ได้ศึกษาเกี่ยวกับ การพิจารณาอย่างย่อต่อพระราชบัญญัติการรับประกันการจ้างงานในชนบทของมหาตมะคานธีในรัฐอัสสัม ประเทศอินเดีย พบว่า พระราชบัญญัติการรับประกันการจ้างงานในชนบทปีพ.ศ.2548 ได้ถูกเปลี่ยนชื่อใหม่เป็นพระราชบัญญัติการรับประกันการจ้างงานในชนบทของมหาตมะคานธีซึ่งเป็นพระราชบัญญัติที่เข้าถึงปัญหาความยากจนและการว่างงานอย่างกล้าหาญและปฏิบัติได้ ในความเป็นจริง โครงการนี้สร้างความมั่นใจให้กับความมั่นคงทางเศรษฐกิจสำหรับคนยากจนในชนบทโดยการเสนอการรับประกันการจ้างงาน พระราชบัญญัติการรับประกันการจ้างงานในชนบทของมหาตมะคานธีนี้มีผลในทางบวกต่อแบบแผนการจ้างงานของสตรี โดยการใช้ข้อมูลที่เป็นทางการในโครงการพระราชบัญญัติการรับประกันการจ้างงานในชนบทของมหาตมะคานธีนี้ประเมินการดำเนินงานตามเกณฑ์คือ ค่าเฉลี่ยของจำนวนวันต่อการทำงานต่อครัวเรือน เปรอ์เซ็นของการแข่งขันของครัวเรือนต่อการทำงานภายใต้พระราชบัญญัติการรับประกันการจ้างงานในชนบทของมหาตมะคานธี เปรอ์เซ็นของการใช้จ่ายต่อจำนวนเงินที่ได้รับทั้งหมด ผลปรากฏจากเกณฑ์สองข้อแรกไม่เป็นที่น่าพอใจและถดถอยลงตลอดเวลา เปรอ์เซ็นของการใช้จ่ายต่อจำนวนเงินที่ได้รับเพิ่มขึ้น

อย่างชัดเจน สุดท้ายแล้วมันก็เป็นการศึกษาที่จะหลีกเลี่ยงต่อการสรุปว่าพระราชบัญญัติการรับประกันการจ้างงานในชนบทของมหาตมะคานธีไม่สามารถใช้ได้ดี การใช้พระราชบัญญัติการรับประกันการจ้างงานในชนบทของมหาตมะคานธีพบว่า 158.63 แสนครัวเรือนในรัฐอัสสัมได้รับบัตรการทำงานในขณะที่ 80.92 แสนครัวเรือนได้เพียงแค่ออกาสในการทำงานระหว่างเรียนจากสิ่งที่ปรากฏหมายความว่า 51.01% ของครัวเรือนที่มีบัตรทำงานไม่ได้โอกาสในการทำงานตามระยะเวลาของโครงการ ในช่วงเวลาทั้งหมดของโครงการชาวอัสสัมที่ได้รับการจ้างงานในช่วง 100 วัน มีการจ้างงานแค่ 3.7% ของคนที่มีบัตรการทำงาน ซึ่งเป็นส่วนที่น่าเศร้าในการนำเสนอให้เห็น โครงการนี้ทำให้มีข้อเสนอแนะด้านนโยบายหลายอย่าง เพื่อพัฒนาการนำพระราชบัญญัติการรับประกันการจ้างงานในชนบทของมหาตมะคานธีไปใช้

จากการศึกษางานวิจัยในต่างประเทศแสดงให้เห็นว่า มีการศึกษางานที่เกี่ยวข้องกับพุทธทาสภิกขุในประเด็นการนำหลักคำสอนทางพุทธศาสนาที่เป็นหลักธรรมของพุทธทาสภิกขุมาตีความในการทำความเข้าใจแห่งกฎธรรมชาติ ในแง่ของสังคม การเมือง และปรัชญา โดยเน้นหลักการปฏิบัติ เพื่อลดความเห็นแก่ตัว และใช้ธัมมิกสังคมนิยมจากมุมมองชาวพุทธในประเทศโลกที่สาม เพื่อแก้ปัญหาความไม่เป็นธรรมทางสังคม และเศรษฐกิจ ตลอดจนมุมมองนัยสำคัญของพุทธศาสนาร่วมสมัยของประเทศไทย

ผู้วิจัยได้ศึกษางานวิจัยทั้งใน และต่างประเทศ พบว่า ยังไม่มีงานวิจัยที่ศึกษาเกี่ยวกับการจัดการสารสนเทศประวัติ และผลงานพุทธทาสภิกขุ เพื่อการบริการและเผยแพร่ซึ่งผลงานของพุทธทาสภิกขุส่วนใหญ่มีผู้ศึกษาวิจัยในมิติต่างๆ โดยมุ่งเน้นการตีความตามหลักคำสอนต่อการพัฒนาด้านต่างๆ ได้แก่ ด้านวรรณกรรม ภาษา เศรษฐกิจ และสังคม

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาการวิจัยเรื่องการพัฒนา รูปแบบการจัดการสารสนเทศประวัติ และผลงาน พุทธทาสภิกขุเพื่อการบริการและเผยแพร่สารสนเทศ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) เพื่อวิเคราะห์และสังเคราะห์ประวัติและผลงานของพุทธทาสภิกขุ 2) เพื่อศึกษาการจัดการสารสนเทศประวัติและผลงานของพุทธทาสภิกขุ 3) เพื่อศึกษาสภาพการบริการและเผยแพร่ประวัติและผลงานพุทธทาสภิกขุ และ 4) เพื่อพัฒนารูปแบบการจัดการสารสนเทศประวัติและผลงานพุทธทาสภิกขุเพื่อการบริการและเผยแพร่ โดยมีขั้นตอนการดำเนินการดังนี้

1. การวิเคราะห์เอกสาร (Document Analysis) จากแหล่งสารสนเทศ จำนวน 4 แห่ง โดยการจัดทำบรรณนิทัศน์จำนวน 1,065 รายการ ได้แก่ 1) ห้องสมุดโมกขบรรณาลัย วัดธารน้ำไหล (สวนโมกขพลาราม) จังหวัดสุราษฎร์ธานี 2) หอพุทธทาสธรรมโฆษณ์ สำนักศิลปะ และวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี 3) ห้องพุทธทาส หอสมุดจอห์น เอฟ.เคนเนดี มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ จังหวัดปัตตานี และ 4) หอจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญโญ กรุงเทพฯ ฯ

2. การสังเคราะห์ข้อมูลกระบวนการจัดการสารสนเทศ โดยการสรุปประเด็น จัดกลุ่มตามประเด็นเอกสาร และบรรณนิทัศน์ โดยการสังเคราะห์อภิमान (Meta-Synthesis)

3. ศึกษาสภาพการบริการและเผยแพร่ จากแหล่งสารสนเทศ 4 แห่ง โดยการสัมภาษณ์ ผู้บริหารระดับนโยบาย ผู้บริหารแหล่งสารสนเทศ ผู้ปฏิบัติงานในแหล่งสารสนเทศ และผู้ใช้บริการ จำนวน 47 คน วิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis)

4. การพัฒนารูปแบบการจัดการสารสนเทศประวัติ และผลงานพุทธทาสภิกขุ เพื่อการบริการและเผยแพร่ เพื่อนำผลการวิเคราะห์เอกสาร การสังเคราะห์กระบวนการสารสนเทศ และการวิเคราะห์เนื้อหาสภาพการบริการและเผยแพร่ มาร่างรูปแบบการจัดการสารสนเทศ เพื่อนำมาวิพากษ์โดยการสนทนากลุ่ม และนำผลจากการสนทนากลุ่มมาพัฒนารูปแบบการจัดการสารสนเทศประวัติ และผลงานพุทธทาสภิกขุเพื่อการบริการ และเผยแพร่ ก่อนที่จะประเมินความเหมาะสมของรูปแบบการจัดการสารสนเทศประวัติและผลงานพุทธทาสภิกขุเพื่อการบริการ และเผยแพร่ โดยผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 4 ท่าน หลังจากนั้นจึงนำรูปแบบไปทดลองใช้ใน 2 แห่ง ชำต้น

1. ขั้นตอนการดำเนินการวิจัย

เพื่อให้การดำเนินการวิจัยบรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ ผู้วิจัยได้แบ่งขั้นตอนการวิจัยออกเป็น 4 ระยะ ดังนี้

ระยะที่ 1 ศึกษาวิเคราะห์และสังเคราะห์ประวัติและผลงานของพุทธทาสภิกขุ

ระยะที่ 2 ศึกษากระบวนการจัดการสารสนเทศประวัติและผลงานของพุทธทาสภิกขุ

ระยะที่ 3 ศึกษาสภาพการบริการและเผยแพร่ประวัติและผลงานพุทธทาสภิกขุ

ระยะที่ 4 การพัฒนารูปแบบการจัดการสารสนเทศประวัติและผลงานพุทธทาสภิกขุ เพื่อการบริการและเผยแพร่ประวัติและผลงานพุทธทาสภิกขุ

1.1 ระยะที่ 1 ศึกษาวิเคราะห์และสังเคราะห์ประวัติและผลงานของพุทธทาสภิกขุ โดยการวิเคราะห์เอกสาร (Document Analysis) รายละเอียดขั้นตอน คือ

1.1.1 ศึกษาแนวคิดการวิเคราะห์ และสังเคราะห์ประวัติ และผลงานพุทธทาสภิกขุ

เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึก และมีความสมบูรณ์ จากแหล่งสารสนเทศที่ให้บริการและเผยแพร่ประวัติและผลงานพุทธทาสภิกขุจำนวนทั้ง 4 แหล่ง ผู้วิจัยได้กำหนดพื้นที่โดยเจาะจง (Purposive Selection) เลือกพื้นที่ที่มีการจัดการสารสนเทศประวัติและผลงานพุทธทาสภิกขุ การบริการ และการเผยแพร่สารสนเทศ ได้แก่ 1) ห้องสมุดโมกขบรรณาลัย วัดธารน้ำไหล (สวนโมกขพลาราม) จังหวัดสุราษฎร์ธานี 2) หอพุทธทาสธรรมโฆษณ์ สำนักศิลปะ และวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี 3) ห้องพุทธทาส หอสมุดจอห์น เอฟ.เคนเนดี มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ จังหวัดปัตตานี และ 4) หอจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญโญ กรุงเทพฯ โดยมีเกณฑ์การคัดเลือกดังนี้

1) เป็นแหล่งสารสนเทศที่มีการจัดตั้ง และดำเนินงานแสดงประวัติ และผลงานของพุทธทาสภิกขุ มีระยะเวลาไม่น้อยกว่า 5 ปี

2) เป็นแหล่งสารสนเทศที่มีการจัดกิจกรรมรูปแบบทางกายภาพ และทางระบบดิจิทัลของพุทธทาสภิกขุ

3) เป็นแหล่งสารสนเทศที่มีการจัดตั้งพื้นที่เฉพาะส่วนที่แสดงประวัติ และผลงานของพุทธทาสภิกขุอย่างเป็นเอกเทศ

1.1.2 ผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informants)

ผู้วิจัยได้กำหนดผู้ให้ข้อมูลหลักในการวิจัย เพื่อทำการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก โดยเลือกแบบเจาะจง (Purposive selection) เป็นบุคคลผู้ใกล้ชิดกับท่านพุทธทาสภิกขุ รวมทั้งสิ้น 10 คน ได้แก่ พระภavanaโพธิคุณ (โพธิ์ จนทสโร) ที่ปภาวันธรรมสถาน อำเภอเกาะสมุย จังหวัดสุราษฎร์ธานี พระครูใบฎีกาณเทียร มณฑิโร เจ้าอาวาสวัดตระกรบ อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี พระนุ้ย สมปบุโน พระอาจารย์ทวี จนทสโร พระอาจารย์ มารุต คำชะเอม วัดธารน้ำไหล อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี คุณเมตตา พานิช ธรรมาศรมรรมาตา อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี คุณกิตติศักดิ์ รุ่งเรืองวัฒนชัย หอจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญญา คุณสมบัติ ทารัก หอจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญญา คุณเพียงพร ลากกล้อยมา ตัวแทนอาสาหอจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญญา และ คุณกิตติศักดิ์ โถวสมบัติ แฟนพันธุ์แท้พุทธทาส

1.1.3 เครื่องมือในการดำเนินการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูลสำหรับการวิจัยในขั้นที่ 1 เป็นแบบสัมภาษณ์ กึ่งโครงสร้าง โดยเครื่องมือแบ่งเป็น 2 แบบ ดังนี้

แบบที่ 1 เป็นแบบสัมภาษณ์ข้อมูลเชิงลึกเกี่ยวกับอัตชีวประวัติ และการสร้างผลงานของท่านพุทธทาส ได้แก่

- 1) การสัมภาษณ์ด้านอัตชีวประวัติจำนวน 4 ประเด็น มีรายละเอียดดังนี้
  - (1) ช่วงวัยต้นแห่งชีวิต ได้แก่ บ้านเกิด ครอบครัว สิ่งที่ได้รับการถ่ายทอดจากมารดา-บิดา ชีวิตเด็กวัด การเรียนหนังสือ สิ่งแวดล้อมทางสังคม
  - (2) ช่วงการบวช ได้แก่ พระเงื่อม (2469) พระมหาเงื่อม อินทปัญญา (2473) พระครูอินทปัญญาจารย์ (2489) พระอรินันนฺมุนี (2493) พระราชชัยกวี (2500) พระเทพวิสุทธิเมธี (2518) ปัจจุบันเป็นพระธรรมโกศาจารย์ (2530) จนถึงปัจจุบัน
  - (3) ช่วงแห่งการบุกเบิก ได้แก่ การก่อตั้งคณะธรรมทาน การก่อตั้งสวนโมกข์ การก่อตั้งคณะธรรมทาน การก่อตั้งธรรมาศรมรรมาตา
  - (4) ช่วงสุดท้ายแห่งชีวิตท่านพุทธทาส

2) ด้านการสร้างผลงานของท่านพุทธทาส จำนวน 1,117 ชื่อเรื่อง ผู้วิจัย แบ่งออกเป็น 3 หมวด คือ

(1) โดยแบ่งตามระดับความรู้

ก. ชลระระดับต้น เช่น ข้อธรรมบรรยาย หรือคำบรรยายแบบ เทศนาวันสำคัญในเทศกาลต่าง ๆ มาฆบูชาเทศนา วิสาขบูชาเทศนา สารทกาลิกเทศนา เป็นต้น

ข. ชลระระดับปานกลาง ชลระที่ท่านพุทธทาสอธิบายข้อธรรม ที่เป็นหลักวิชาและหลักปฏิบัติ เช่น พุทธจริยา อทิปปัจจยตา ไกวัลยธรรม ฆราวาสธรรม เป็นต้น

ค. ชลระระดับสูง เช่น ธรรมวิจักขณกถา หนังสือชุดธรรมโฆษณ์ หมวด “จากพระโอบยฐ์” หมวด “ปรกณพิเศษ” พุทธประวัติจากพระโอบยฐ์ ขุมทรัพย์จากพระโอบยฐ์ เป็นต้น

แบบที่ 2 แบบบันทึกการอ่าน หรือบรรณนิทัศน์ เพื่อเป็นแบบบันทึกข้อมูล สำหรับผู้วิจัย ให้ได้แก่นำงานด้านผลงานเฉพาะหนังสือที่เป็นผลงานของท่านพุทธทาส จำนวนทั้งสิ้น 1,117 รายการ

1) เขียนรูปแบบบรรณานุกรม โดยดูจากหน้าปกในของหนังสือแต่ละเล่ม มีหลักการดังนี้

(1) ชื่อผู้แต่ง ในที่นี้ ใช้ว่า พุทธทาสภิกขุ

(2) ปีที่พิมพ์ ตามปี พ.ศ. ที่ปรากฏ และถ้าไม่ปรากฏปีที่พิมพ์ให้ใส่

ว่า ม.ป.ป

(3) ชื่อหนังสือ

(4) จังหวัดที่พิมพ์ เช่น กรุงเทพฯ พระนคร สุราษฎร์ธานี เป็นต้น

(5) การลงรายการโรงพิมพ์ หรือสำนักพิมพ์ ให้พิจารณาว่า ถ้าปรากฏ สำนักพิมพ์ ให้ใส่ สำนักพิมพ์ ถ้าปรากฏ ทั้งสำนักพิมพ์ และโรงพิมพ์ ให้ใส่ สำนักพิมพ์ ถ้าปรากฏ โรงพิมพ์อย่างเดียว ให้ใส่ โรงพิมพ์ และถ้าไม่ปรากฏทั้งโรงพิมพ์และสำนักพิมพ์ ให้ใส่ว่า ม.ป.ท

2) ส่วนเนื้อหา ให้สรุปจากคำนำ หรือสารบัญ หรือสารบัญละเอียด ถ้าไม่มีให้อ่านหัวข้อหลัก ๆ ในเนื้อหาของหนังสือ โดยส่วนมากแล้วหนังสือท่านพุทธทาสมักจะพิมพ์เป็นตัวหนา เป็นประเด็นสำคัญให้ แล้วนำ มาสรุปเป็นความเรียง ข้อสังเกต ไม่ควรใส่ความคิดเห็น ของผู้อ่านลงไป เพราะจะทำให้เสียความ

1.1.4 การประมวล จัดหมวดหมู่ ครอบชนิของประวัติและผลงานของท่านพุทธทาส อ่านสังเคราะห์ภาพรวม โดยตีความ วิเคราะห์เนื้อหา สังเคราะห์เนื้อหา และสรุปแก่นเรื่อง ทั้งในเชิงกว้างและเชิงลึก โดยใช้บรรณนิทัศน์เป็นข้อมูลสำหรับผู้วิจัย เพื่อให้ได้แก่นำงาน

สาระสำคัญของผลงานพุทธทาสภิกขุ และได้จัดทำหัวข้อเรื่องควบคุม และหัวข้อเรื่องอิสระ จากบรรณนิทัศน์ ช่วยสืบค้นแก่ผู้ที่สนใจ เพื่อความสะดวกรวดเร็วในการศึกษาค้นคว้า

1.1.5 การตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ

การตรวจสอบคุณภาพของแบบสัมภาษณ์ มีขั้นตอน ดังนี้

1) ผู้วิจัยนำผลประวัติและผลงานให้อาจารย์ที่ปรึกษาตรวจทาน และแนะนำปรับปรุงแก้ไขให้เหมาะสม ตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) หรือการใช้ภาษา เพื่อให้ได้สาระสำคัญที่บ่งบอกถึงแก่นแท้ และสาระของประวัติ และผลงานของท่านพุทธทาส

2) นำข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะจากอาจารย์ที่ปรึกษาได้พิจารณาจากมาทำการปรับปรุงแก้ไขและขอความเห็นชอบก่อนจะนำมาใช้ในขั้นตอนต่อไป

1.1.6 การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสัมภาษณ์ในการศึกษารั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดขั้นตอนในการรวบรวมข้อมูลดังนี้

1) ทำหนังสือขอความร่วมมือกับแหล่งสารสนเทศในการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยผู้วิจัยดำเนินการเก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ด้วยตนเอง

2) การถอดความบันทึกเสียงของการสัมภาษณ์ออกมาเป็นภาษาเขียนด้วยตัวผู้วิจัย รวมทั้งทวนความกับเสียงบันทึกเพื่อตรวจสอบความถูกต้องของการถอดความ และศึกษาทำความเข้าใจ เพื่อทำการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Validity) โดยจับประเด็นความคิดวิเคราะห์ประเด็นสำคัญแล้วเขียนพรรณนา

1.2 ระยะเวลาที่ 2 ศึกษากระบวนการจัดการสารสนเทศประวัติและผลงานของพุทธทาสภิกขุในการศึกษากระบวนการจัดการสารสนเทศประวัติและผลงานพุทธทาสภิกขุ ผู้วิจัยได้ศึกษาดังนี้

1.2.1 วิเคราะห์เนื้อหาที่ศึกษาจากระยะที่ 1 เพื่อจำแนกหัวข้อเรื่องตามประเด็นที่ศึกษา จากนั้นคัดเลือกแหล่งที่ให้บริการ และเผยแพร่ประวัติและผลงานพุทธทาสภิกขุตามหน่วยที่มีการบริการ และเผยแพร่ตามวัตถุประสงค์การวิจัย ได้จากการลงพื้นที่สำรวจข้อมูลเบื้องต้น โดยการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญและบุคคลผู้ใกล้ชิดท่านพุทธทาส จากแหล่งสารสนเทศที่ให้บริการ และเผยแพร่ประวัติ และผลงานพุทธทาสภิกขุจำนวนทั้ง 4 แหล่ง ผู้วิจัยได้กำหนดพื้นที่โดยเจาะจง (Porposive selection) เลือกพื้นที่ที่มีการจัดการสารสนเทศประวัติและผลงานพุทธทาสภิกขุ การบริการ และการเผยแพร่สารสนเทศ ได้แก่ 1) ห้องสมุดโมกขบรรณาลัย วัดธารน้ำไหล (สวนโมกขพลาราม) จังหวัดสุราษฎร์ธานี 2) หอพุทธทาสธรรมโฆษณ์ สำนักศิลปะ และวัฒนธรรม

มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี 3) ห้องพุทธทาส หอสมุดจอห์น เอฟ.เคนเนดี มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ จังหวัดปัตตานี และ 4) หอจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญโญ กรุงเทพฯ โดยมีเกณฑ์การคัดเลือก ดังนี้

- 1) เป็นแหล่งสารสนเทศที่มีการจัดตั้งและดำเนินงานแสดงประวัติ และ ผลงานของพุทธทาสภิกขุ มีระยะเวลาไม่น้อยกว่า 5 ปี
- 2) เป็นแหล่งสารสนเทศที่มีการจัดกิจกรรมรูปแบบทางกายภาพ และทาง ระบบดิจิทัลของพุทธทาสภิกขุ
- 3) เป็นแหล่งสารสนเทศที่มีการจัดตั้งพื้นที่เฉพาะส่วนที่แสดงประวัติ และ ผลงานของพุทธทาสภิกขุอย่างเป็นเอกเทศ

1.2.2 ผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informants)

ผู้วิจัยได้กำหนดผู้ให้ข้อมูลหลักในการวิจัย เพื่อทำการสัมภาษณ์แบบ เจาะลึก โดยเลือกแบบเจาะจง (Purposive selection) เป็นบุคคลผู้ใกล้ชิดกับท่านพุทธทาสภิกขุ รวมทั้งสิ้น 10 คน ได้แก่ พระภิกษุโพธิคุณ (โพธิ์ จนทสโร) ที่ปภาวันธรรมสถาน อำเภอเกาะสมุย จังหวัดสุราษฎร์ธานี พระครูใบฎีกาณเชิธร มณฑิโร เจ้าอาวาสวัดตระกรบ อำเภอไชยา จังหวัด สุราษฎร์ธานี พระนุ้ย สมปนฺโน พระอาจารย์ทวี จนทสโร 5)พระอาจารย์ มารุต คำชะเอม วัดธาร น้ำไหล อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี คุณเมตตา พานิช ธรรมาสรรพมาตา อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี คุณกิตติศักดิ์ รุ่งเรืองวัฒนชัย หอจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญโญ คุณสมบัติ ทารัก หอจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญโญ คุณเพียงพร ลาภกล้อยมา ตัวแทนอาสา หอจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญโญ และ คุณกิตติศักดิ์ โถวสมบัติ แฟนพันธุ์แท้พุทธทาส

1.2.3 เครื่องมือในการดำเนินการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูลสำหรับการวิจัยในระยะที่ 2 เป็นแบบ สัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) ประกอบด้วยประเด็นคำถาม กระบวนการจัดการ ได้แก่ การจัดหา การคัดเลือก การวิเคราะห์ จัดหมวดหมู่ ทำรายการ ทำพรรณานี้ การประมวลผล สารสนเทศ ตลอดจนการจัดเก็บฐานข้อมูล โดยการจัดการสารสนเทศประวัติ และผลงานพุทธทาส ภิกขุที่ให้บริการ และเผยแพร่ประวัติ และผลงานพุทธทาส เพื่อการศึกษา และเผยแพร่หลักธรรมคำ สอนของท่านพุทธทาสภิกขุ

1.2.4 การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลโดยการสังเคราะห์ข้อมูล เป็นการวิเคราะห์เนื้อหา โดยการวิเคราะห์ และสังเคราะห์ สารระข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ข้อมูลเชิงลึกที่ได้จากการ รวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพนำมาสังเคราะห์เข้าด้วยกัน จากนั้นนำมาสังเคราะห์ร่วมกับข้อมูล จากการทบทวนวรรณกรรม และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง นำเสนอข้อมูลในประเด็นต่าง ๆ แบบ

พรรณนา เพื่อนำมาศึกษากระบวนการจัดการสารสนเทศประวัติและผลงานของพุทธทาสภิกขุ โดยมีขั้นตอน ดังนี้

1) การถอดความบันทึกของเสียงสัมภาษณ์ออกมาเป็นภาษาเขียนด้วยผู้วิจัย รวมทั้งการทบทวนความกับเสียงบันทึก เพื่อตรวจสอบความชัดเจนและถูกต้อง จากนั้นทำความเข้าใจกับเนื้อหา เพื่อมาวิเคราะห์ สังเคราะห์ และจับประเด็นสำคัญ

2) สังเคราะห์กระบวนการจัดการสารสนเทศประวัติ และผลงานพุทธทาสภิกขุที่ให้บริการ และเผยแพร่ประวัติ และผลงานพุทธทาส จากข้อมูลเอกสาร ตำรา และแบบสัมภาษณ์มาสร้างข้อสรุป ใช้การเขียนแบบพรรณนา โดยสรุปประเด็นและจัดกลุ่มตามประเด็น จากหัวข้อระยะที่ 1 การศึกษาเกี่ยวกับประวัติและผลงานพุทธทาสภิกขุเพื่อให้บริการ และเผยแพร่สารสนเทศ และผู้วิจัยเลือกใช้วิธีการสังเคราะห์ประเภทคำหรือหัวข้อจากโปรแกรม Word Clouds (www.wordle.net) เพื่อสร้างลำดับขนาดคำหรือหัวข้อ (Content Word) ที่พบในลำดับความถี่สูง และลดหลั่นลงมาตามลำดับ หลังจากได้รวบรวมจำนวนคำหรือหัวข้อที่ตรงตามต้องการ จากนั้นโปรแกรม AntConc 3.3.5 (Comcordance) เพื่อสร้างคลังข้อมูลประวัติและผลงานพุทธทาสภิกขุ ให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์การวิจัยข้อที่ 1-2

1.3 ระยะที่ 3 ศึกษาสภาพการบริการ และเผยแพร่ประวัติ และผลงานพุทธทาสภิกขุ สภาพการบริการ และเผยแพร่ประวัติ และผลงานพุทธทาสภิกขุ ผู้วิจัยได้ศึกษา ดังนี้

1.3.1 การศึกษาข้อมูลการบริการและเผยแพร่ประวัติและผลงานพุทธทาสภิกขุ ตามระยะที่ 2 จากแหล่งสารสนเทศที่ให้บริการ และเผยแพร่ประวัติ และผลงานพุทธทาสภิกขุ จำนวนทั้ง 4 แหล่ง ผู้วิจัยได้กำหนดพื้นที่โดยเจาะจง (Purposive selection) เลือกพื้นที่ ที่มีการจัดการสารสนเทศประวัติ และผลงานพุทธทาสภิกขุการบริการและการเผยแพร่สารสนเทศ ได้แก่ 1) ห้องสมุดโมกขบรรณาลัย วัดธารน้ำไหล (สวนโมกขพลาราม)จังหวัดสุราษฎร์ธานี 2) หอพุทธทาสธรรมโฆษณ์ สำนักศิลปะและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี 3) ห้องพุทธทาสหอสมุดจอห์น เอฟ.เคนเนดี มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ จังหวัดปัตตานี และ 4) หอจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญญา กรุงเทพฯ

1.3.2 ผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informants)

โดยคัดเลือกแบบเจาะจง (Purposive selection) ซึ่งเป็นตัวแทนของแต่ละห้องสมุดจำนวน 3 คน จากแหล่งสารสนเทศจากแหล่งสารสนเทศที่ให้บริการ และเผยแพร่ประวัติ และผลงานพุทธทาสภิกขุจำนวนทั้ง 4 แหล่ง ประกอบด้วย ผู้บริหารระดับนโยบาย ผู้บริหารแหล่งสารสนเทศ และผู้ปฏิบัติงาน รวมถึงข้อมูลจากผู้ให้บริการ จำนวนทั้งหมด 35 คน โดยจากการ

เฉลี่ยจากจำนวนคนที่เข้ามาใช้บริการจากแหล่งสารสนเทศที่ให้บริการและเผยแพร่ประวัติและผลงานพุทธทาสภิกขุจำนวนทั้ง 4 แหล่ง

1.3.3 เครื่องมือในการดำเนินการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูลสำหรับการวิจัยในระยะที่ 3 เป็นแบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) ประกอบด้วยประเด็นคำถาม เกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรสารสนเทศ เพื่อให้บริการ และเผยแพร่ผลงานพุทธทาสภิกขุ จากแหล่งที่ให้บริการ และเผยแพร่การจัดโครงสร้างสารสนเทศ ตามประเภทของการบริการ และเผยแพร่สารสนเทศ มีการจัดเก็บและค้นคืน สื่อที่ให้บริการ ตลอดจนช่องทางให้บริการ การใช้ทรัพยากรร่วมกัน เครือข่ายความร่วมมือ

1.3.4 การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลโดยการสังเคราะห์ข้อมูล เป็นการวิเคราะห์เนื้อหา โดยการวิเคราะห์ และสังเคราะห์ สาระข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ข้อมูลเชิงลึก ที่ได้จากการรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพนำมาสังเคราะห์เข้าด้วยกัน จากนั้นนำมาสังเคราะห์ร่วมกับข้อมูลจากการทบทวนวรรณกรรม และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องนำเสนอข้อมูลในประเด็นต่าง ๆ แบบพรรณนาเพื่อนำมาศึกษาสภาพการเผยแพร่ประวัติ และผลงานของพุทธทาสภิกขุ โดยมีขั้นตอนดังนี้

1) การถอดความบันทึกของเสียงสัมภาษณ์ออกมาเป็นภาษาเขียนด้วยผู้วิจัย รวมทั้งการทบทวนความกับเสียงบันทึก เพื่อตรวจสอบความชัดเจนและถูกต้อง จากนั้นทำความเข้าใจกับเนื้อหา เพื่อมาวิเคราะห์ สังเคราะห์ และจับประเด็นสำคัญ

2) สังเคราะห์สภาพการบริการเผยแพร่ประวัติ และผลงานของพุทธทาสภิกขุ จากข้อมูลเอกสาร ตำรา และแบบสัมภาษณ์มาสร้างข้อสรุป ใช้การเขียนแบบพรรณนา โดยสรุปประเด็นและจัดกลุ่มตามประเด็นดังกล่าว ขั้นตอนนี้แสดงประชากรและกลุ่มตัวอย่าง จากระยะที่ 2 และระยะที่ 3 ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 3.1 จำนวนประชากรตามแหล่งสารสนเทศที่ให้บริการและเผยแพร่ประวัติ และผลงาน
พุทธทาสภิกขุ

แหล่งสารสนเทศที่ให้บริการ และเผยแพร่ประวัติและ ผลงานพุทธทาสภิกขุ	ผู้บริหาร ระดับ นโยบาย	ผู้บริหาร แหล่ง สารสนเทศ	ผู้ปฏิบัติงานใน แหล่ง สารสนเทศ	ผู้ให้บริการ	รวม
1. ห้องสมุดโมกขบรรณาลัย วัดธาร น้ำไหล (สวนโมกขพลาราม) จังหวัดสุราษฎร์ธานี	1	1	1	5	8
2. หอพุทธทาสธรรมโฆษณ์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี	1	1	1	10	13
3. ห้องพุทธทาสหอสมุดจอห์น เอฟ เคน มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์วิทยา เขตปัตตานี จังหวัดปัตตานี	1	1	1	10	13
4. หอจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญญ์อุยกรุงเทพฯ	1	1	1	10	13
	รวม				47

1.4 ระยะที่ 4 การพัฒนารูปแบบการจัดการสารสนเทศประวัติและผลงานพุทธทาส
ภิกขุเพื่อการบริการ และเผยแพร่ประวัติ และผลงานพุทธทาสภิกขุ ประกอบด้วยรายละเอียด ดังนี้

1.4.1 การพัฒนารูปแบบการจัดการสารสนเทศประวัติ และผลงานพุทธทาสภิกขุ
มี 2 รูปแบบ ดังนี้

1) จากการวิเคราะห์ และสังเคราะห์การจัดการสารสนเทศประวัติ และ
ผลงานพุทธทาสภิกขุตามวัตถุประสงค์ข้อ 1 ข้อ 2 และข้อ 3 จึงนำข้อมูลที่ได้มาออกแบบรูปแบบ
ที่เหมาะสมของการจัดการสารสนเทศประวัติ และผลงานพุทธทาสภิกขุ

2) พัฒนาร่างรูปแบบการจัดการสารสนเทศเพื่อการบริการ และเผยแพร่
ประวัติ และผลงานพุทธทาสภิกขุนำร่างรูปแบบการจัดการสารสนเทศเพื่อการบริการ และเผยแพร่
ประวัติ และผลงานพุทธทาสภิกขุที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้น ตามระยะที่ 2-3 โดยผู้วิจัยมีวิธีการดำเนินการ
จัดการสนทนากลุ่มจำนวน 2 ครั้ง ผู้วิจัยได้ใช้เป็นแนวคิดเกี่ยวกับการจัดการสารสนเทศประวัติ
และผลงานพุทธทาสภิกขุ เพื่อการบริการ และเผยแพร่ประวัติและผลงานพุทธทาสภิกขุ โดยมี
รายละเอียด ดังนี้

(1) กลุ่มผู้ร่วมสนทนากลุ่ม ครั้งที่ 1 จัดขึ้นเมื่อ วันจันทร์ที่ 27 พฤศจิกายน 2560 ณ อาคาร หอสมุดเฉลิมพระเกียรติและศูนย์สารสนเทศ สำนักวิทยบริการ และเทคโนโลยีสารสนเทศ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี โดยการควบคุมดูแลจากท่านอาจารย์ที่ปรึกษาหลัก คือ รศ. ดร. น้ำทิพย์ วิภาวิน และกลุ่มผู้ให้ข้อมูลในการสนทนากลุ่มในครั้งนี้ โดยเลือกแบบเจาะจง จำนวน 9 ท่าน ได้แก่ พระครูใบฎีกาณเจียร มณฺธิโร เจ้าอาวาสวัดตระกรับ อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี พระอาจารย์ทวี จันทสโร พระอาจารย์ รศ.ดร. มารุต คำชะเอม พระอรรถกร ชีรวโส วัดธารน้ำไหล (สวนโมกขพลาราม) จังหวัดสุราษฎร์ธานี ดร.พนารัตน์ จันทร์สิทธิเวช อาจารย์ประจำสาขาปรัชญา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ธีรภรณ์ บันชีชน อาจารย์กลุ่มวิชาปรัชญาและศาสนา คณะมนุษยศาสตร์ และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี คุณนันทนา เดชเกิด หัวหน้างานพัฒนาทรัพยากรสารสนเทศ สำนักวิทยบริการและเทคโนโลยีสารสนเทศ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี อาจารย์ อนุรัตน์ แพรสกุล ผู้อำนวยการสำนักศิลปะและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี คุณรวิวรรณ จำพล หัวหน้าฝ่ายบริการ หอสมุดจอห์น เอฟ. เคนเนดี มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี จังหวัดปัตตานี

(2) กลุ่มผู้ร่วมสนทนากลุ่ม ครั้งที่ 2 จัดขึ้นเมื่อวันที่ 15 ธันวาคม 2560 โดยการควบคุมดูแลจากท่านอาจารย์ที่ปรึกษาหลัก คือ รศ. ดร. น้ำทิพย์ วิภาวิน และท่านศาสตราจารย์ชวน เพชรแก้ว อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม โดยเลือกแบบเจาะจง จำนวน 5 ท่าน ได้แก่ นายแพทย์บัญชา พงษ์พานิช กรรมการและเลขานุการมูลนิธิหอจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญโญ คุณกิตติศักดิ์ รุ่งเรืองวัฒน์ชัย ผู้จัดการมูลนิธิหอจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญโญ คุณอมรรัตน์ พิชะกุล กลุ่มงานจดหมายเหตุ มูลนิธิหอจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญโญ คุณเพียงพร ลาภคล้าย มาตัวแทนกลุ่มอาสาสมัคร หอจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญโญ และ คุณกิตติศักดิ์ โถวสมบัติ แฟนพันธุ์แท้ท่านพุทธทาส

1.4.2 เครื่องมือที่ใช้

ร่างรูปแบบการจัดการสารสนเทศประวัติ และผลงานพุทธทาสภิกขุ และร่างรูปแบบการจัดการสารสนเทศ เพื่อการบริการและเผยแพร่ ที่ได้จากการพัฒนาในระยะที่ 2-3 พร้อมแบบบันทึกการสนทนากลุ่ม ที่มีการจำแนกประเด็นการสนทนา เป็นประเด็นกว้าง ๆ เพื่อนำไปสู่การซักถามในประเด็นที่ลึกลงไปสำหรับผู้เข้าร่วมสนทนาได้ทำการวิพากษ์ ข้อคิดเห็น และข้อเสนอแนะร่างรูปแบบการจัดการสารสนเทศประวัติและผลงานพุทธทาสภิกขุ และรูปแบบการบริการ และเผยแพร่ประวัติ และผลงานพุทธทาสภิกขุ

1.4.3 การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสนทนากลุ่ม เป็นการศึกษาค้นคว้าหาความรู้ ประสบการณ์ และความเชี่ยวชาญของผู้สนทนากลุ่มในประเด็นต่างๆ ที่เกี่ยวกับร่างรูปแบบการจัดการสารสนเทศประวัติ และผลงานพุทธทาสภิกขุเพื่อการบริหารและเผยแพร่ประวัติ และผลงานพุทธทาสภิกขุในที่เหมาะสม

1.4.4 การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลจากการสนทนากลุ่ม เป็นการวิเคราะห์เนื้อหาจากคำตอบของผู้สนทนากลุ่มต่อการวิพากษ์ ข้อคิดเห็น และข้อเสนอแนะในประเด็นต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับร่างรูปแบบการจัดการสารสนเทศประวัติ และผลงานพุทธทาสภิกขุเพื่อการบริหารและเผยแพร่ประวัติ และผลงานพุทธทาสภิกขุ ทำการวิเคราะห์การตีความหมายในรูปแบบการวิจัย เพื่อหาข้อสรุปในประเด็นคำตอบของคำถาม

1.5 การประเมินความเหมาะสมรูปแบบการจัดการสารสนเทศประวัติ และผลงานพุทธทาสภิกขุ เพื่อการบริหารและเผยแพร่ และรูปแบบการบริการ และเผยแพร่ประวัติ และผลงานพุทธทาสภิกขุ เป็นการนำรูปแบบที่ได้ปรับปรุงจากร่างรูปแบบการจัดการสารสนเทศประวัติ และผลงานพุทธทาสภิกขุ เพื่อการบริหารและเผยแพร่ประวัติ และผลงานพุทธทาสภิกขุ จากข้อสรุปความคิดเห็น และข้อเสนอแนะการสนทนากลุ่ม นำไปให้ผู้เชี่ยวชาญที่มีความรู้ มีประสบการณ์และมีความเชี่ยวชาญด้านการจัดการสารสนเทศประวัติ และผลงานพุทธทาสภิกขุเพื่อการบริหาร และเผยแพร่ประวัติ และผลงานพุทธทาสภิกขุ เป็นใช้เลือกแบบเจาะจง (Purposive selection) จำนวน 4 ท่าน ในการพิจารณาประเมินความเหมาะสมและรับรองคุณภาพรูปแบบการจัดการสารสนเทศประวัติ และผลงานพุทธทาสภิกขุเพื่อการบริหาร และเผยแพร่ประวัติ และผลงานพุทธทาสภิกขุ

1.5.1 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการประเมินความเหมาะสม และรับรองคุณภาพรูปแบบการจัดการสารสนเทศประวัติ และผลงานพุทธทาสภิกขุ เพื่อการบริหารและเผยแพร่ประวัติ และผลงานพุทธทาสภิกขุ และรูปแบบการบริการ และเผยแพร่ คือ แบบประเมิน

1.5.2 การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลประเมินความเหมาะสมรูปแบบการจัดการสารสนเทศประวัติ และผลงานพุทธทาสภิกขุ เพื่อการบริหารและเผยแพร่ประวัติ และผลงานพุทธทาสภิกขุ จากผู้เชี่ยวชาญจำนวน 4 ท่าน

1.6 การนำรูปแบบการจัดการสารสนเทศประวัตื และผลงานพุทธทาสภิกขุ เพื่อการบริการและเผยแพร่ประวัตื และผลงานพุทธทาสภิกขุไปทดลองใช้

1.6.1 หน่วยงานและกลุ่มผู้ทดลองใช้รูปแบบ

การนำรูปแบบไปทดลองใช้เป็นการศึกษาผลการใช้รูปแบบการจัดการสารสนเทศประวัตื และผลงานพุทธทาสภิกขุ และรูปแบบการจัดการสารสนเทศการบริการ และเผยแพร่ประวัตื และผลงานพุทธทาสภิกขุ โดยผู้วิจัยได้ทำการเลือกหน่วยงานแหล่ง และบริการเผยแพร่ประวัตื และผลงานพุทธทาสภิกขุ จำนวน 2 หน่วยงานก่อนไปทดลองใช้จริง คือ หอพุทธศาสนธรรม โฆษณ์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี และห้องพุทธทาส หอสมุดจอห์น เอฟ เคนเนดี มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี จังหวัดปัตตานี ไว้ดังนี้

1) เป็นหน่วยงานการจัดการสารสนเทศประวัตื และผลงานพุทธทาสภิกขุ เพื่อการบริการ และเผยแพร่ประวัตื และผลงานพุทธทาสภิกขุที่ให้ความร่วมมือตามกระบวนการทดลองใช้รูปแบบ เพื่อการบริการ และเผยแพร่ประวัตื และผลงานพุทธทาสภิกขุใน ส่วนของผู้บริหาร และผู้ปฏิบัติงาน

2) เป็นหน่วยงานที่สะดวกต่อการเก็บรวบรวมข้อมูล

3) เป็นหน่วยงานที่มีความสำคัญการจัดการสารสนเทศประวัตื และผลงานพุทธทาสภิกขุ เพื่อการบริการ และเผยแพร่ประวัตื และผลงานพุทธทาสภิกขุ

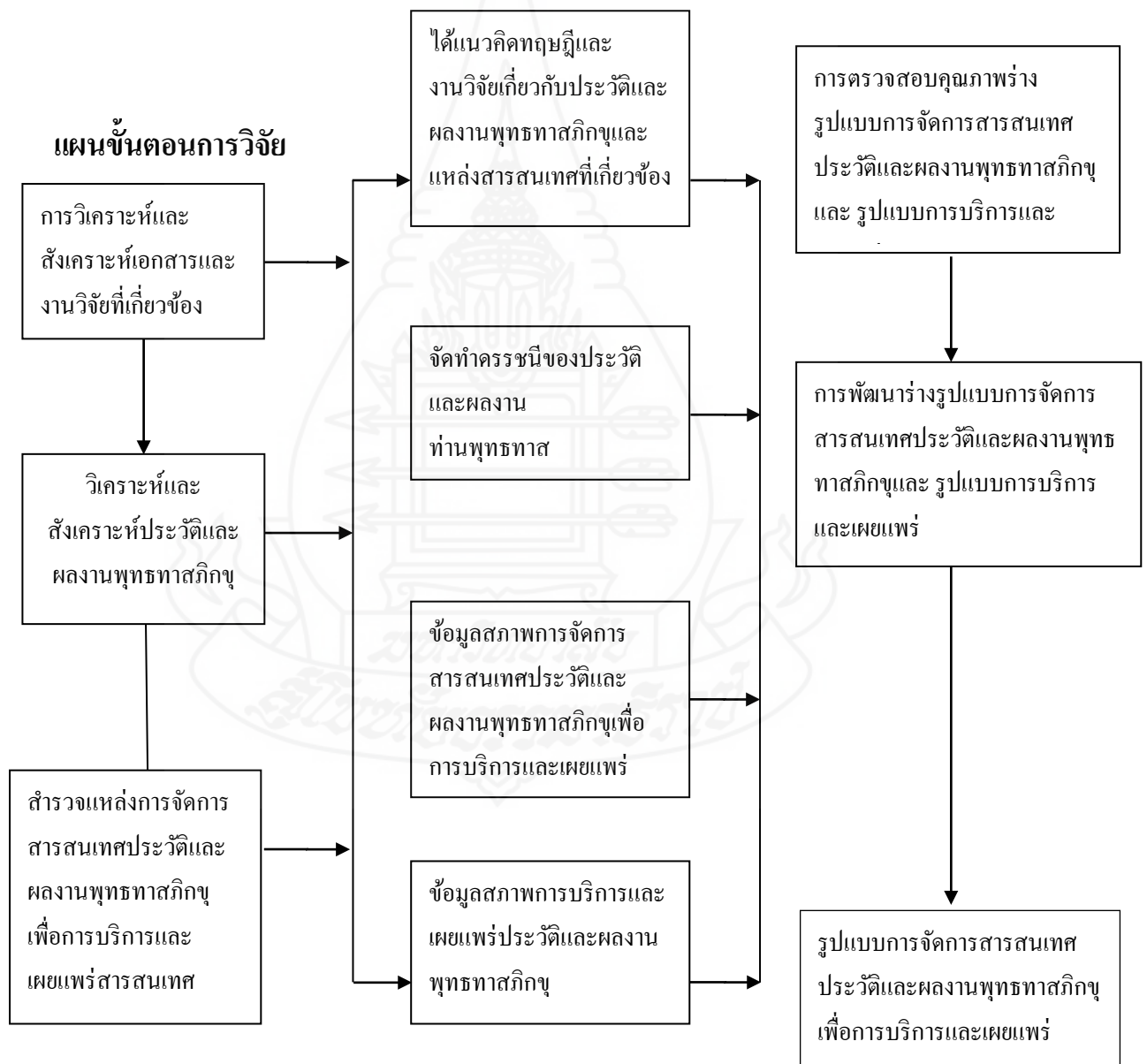
4) เป็นหน่วยงานที่เพิ่งเริ่มต้น หรือยังไม่เริ่มต้น ในการนำรูปแบบ ๑ บางองค์ประกอบไปทดลองใช้

1.6.2 เครื่องมือที่ใช้ประเมินการทดลองใช้รูปแบบ

แบบประเมินการใช้รูปแบบการจัดการสารสนเทศประวัตื และผลงานพุทธทาสภิกขุ เพื่อการบริการ และเผยแพร่ประวัตื และผลงานพุทธทาสภิกขุ และรูปแบบการบริการ และเผยแพร่ประวัตื และผลงานพุทธทาสภิกขุ ซึ่งผู้วิจัยได้พัฒนาแบบประเมินการใช้รูปแบบฯ ในประเด็นข้อคำถามแสดงความคิดเห็นความเหมาะสมของ การพัฒนารูปแบบการจัดการสารสนเทศประวัตื และผลงานพุทธทาสภิกขุ ประเด็นคำถามเกี่ยวกับการจัดการเนื้อหาประวัตื และผลงานพุทธทาสภิกขุบรรณานิตส์ การกำหนดหัวเรื่อง และการจัดหมวดหมู่ การจัดการเครื่องมือช่วยค้นประวัตืและผลงานพุทธทาสภิกขุ ธรรมเนียมการใช้เครื่องสืบค้น OPAC และฐานข้อมูลเฉพาะ ส่วนการพัฒนารูปแบบการบริการ และเผยแพร่ประวัตืและผลงานพุทธทาสภิกขุ ประเด็นคำถามเกี่ยวกับ 1.การใช้ทรัพยากรสารสนเทศร่วมกันOPAC. การหมุนเวียนนิทรรศการ บริการสารสนเทศ ในพิพิธภัณฑ์ บริการเครื่องมือการสืบค้น และการบริการการเข้าถึงทรัพยากรสารสนเทศดิจิทัล

1.6.3 การเก็บรวบรวมข้อมูล

จัดเก็บรวบรวมข้อมูลจากแบบประเมินการใช้รูปแบบการจัดการสารสนเทศ ประวัตี และผลงานพุทธทาสภิกขุ เพื่อการบริการ และเผยแพร่งประวัตี และผลงานพุทธทาสภิกขุ เพื่อวิเคราะห์ความเหมาะสมสำหรับรูปแบบการจัดการสารสนเทศประวัตี และผลงานพุทธทาสภิกขุ เพื่อการบริการและเผยแพร่งประวัตีและผลงานพุทธทาสภิกขุ ที่นำไปทดลองใช้จากกลุ่มผู้ประเมิน ความพึงพอใจการใช้รูปแบบ ฯ ประกอบด้วยผู้บริหารและผู้ปฏิบัติงานในหน่วยงาน เพื่อการ บริการและเผยแพร่งประวัตี และผลงานพุทธทาสภิกขุที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง

ภาพที่ 3.1 แผนภูมิขั้นตอนการวิจัย

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

ข้อค้นพบจากการวิเคราะห์ข้อมูลตามวัตถุประสงค์ ข้อที่ 1 ข้อที่ 2 ข้อที่ 3 ข้อที่ 3 และ ข้อที่ 4 สามารถแบ่งออกเป็น 4 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 ผลการวิเคราะห์และสังเคราะห์ประวัติ และผลงานของพุทธทาสภิกขุ

ตอนที่ 2 ผลการวิเคราะห์กระบวนการจัดการสารสนเทศสภประวัติ และผลงานของพุทธทาสภิกขุ

ตอนที่ 3 ผลการวิเคราะห์สภาพบริการและการเผยแพร่ประวัติ และผลงานพุทธทาสภิกขุ

ตอนที่ 4 ผลการพัฒนารูปแบบการจัดการสารสนเทศสภประวัติ และผลงานพุทธทาสภิกขุ

ตอนที่ 1 ผลการวิเคราะห์และสังเคราะห์ประวัติและผลงานของพุทธทาสภิกขุ

ข้อค้นพบจากการวิเคราะห์ และสังเคราะห์ประวัติ และผลงานของพุทธทาสภิกขุ แบ่งออกเป็น 2 ตอน ได้แก่

ตอนที่ 1.1 วิเคราะห์ และสังเคราะห์ประวัติของพุทธทาสภิกขุ

ตอนที่ 1.2 วิเคราะห์ และสังเคราะห์ผลงานของพุทธทาสภิกขุ

จากการศึกษาเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับประวัติและผลงานพุทธทาสภิกขุ พร้อมกับการสำรวจข้อมูลในพื้นที่ พบว่า ท่านพุทธทาสภิกขุมีผลงานเขียนประเภทสิ่งพิมพ์รวมทั้งสิ้นจำนวน 1,065 ชื่อเรื่องสามารถนำมาวิเคราะห์กลุ่มเนื้อหาของพุทธทาสภิกขุ ข้อมูลส่วนมากมาจากหนังสือพุทธธรรมโฆษณเป็นการเขียนจากพระไตรปิฎกเป็นพุทธธรรมะโดยตรง และพุทธธรรมคำสอน เป็นการเขียนอธิบายธรรม (ประชาหุตานุวัตร. 2549; พุทธทาสภิกขุ. 2549; พุทธทาสภิกขุ. 2550: 200; พระครูใบฎีกาณเทียรมณฺฑจิโร. 2559: สัมภาษณ์; หอจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญโญ. 2558; สมบัติ ทาริก. 2559: สัมภาษณ์)

1.1 ตอนที่ 1.1 วิเคราะห์และสังเคราะห์ประวัติของพุทธทาสภิกขุ

ผลการวิเคราะห์และสังเคราะห์ประวัติของพุทธทาสภิกขุ จำแนก 3 ส่วนตามรายละเอียดคือ

1.1.1 ผลการวิเคราะห์และสังเคราะห์ประวัติชีวิตท่านพุทธทาสภิกขุจำแนกตามช่วงเวลา ดังนี้

1) ช่วงวัยต้นแห่งชีวิต เป็นช่วงที่ได้รับอิทธิพลจากบิดา เรื่องของความสามารถทางด้านกวี และทางด้านช่างไม้ อิทธิพลจากมารดาคือมีความสนใจ ในการศึกษาธรรมะอย่างลึกซึ้ง อุปนิสัยที่เน้นเรื่องความประหยัด การทำทุกสิ่งให้ดีที่สุดและต้องทำให้ดีกว่าครูเสมอ

2) ช่วงการบวช เป็นช่วง “การกำเนิดพุทธทาส” การเผยแผ่พุทธศาสนา ด้วยการทำตัวอย่างปฏิบัติให้ดู มีความสุขให้ดู จนผู้อื่นพากันทำตาม ชีวิตของข้าพเจ้า สละทุกอย่าง ๆ มุ่งหมายต่อความสุขนี้ ให้ทุกคนเข้าถึงหัวใจของศาสนาของตน ๆ ให้เกิดความเข้าใจกันระหว่างศาสนาและช่วยกันเข็นโลกให้ออกจากวัตถุนิยม “ธรรมะคือ หน้าที” ฉันทิวาจนแมว อาบน้ำในคู นอนกุฏิเล้าหมู ฟังยูงร้องเพลง “ศีลธรรมไม่กลับมา โลกจะวินาศ”

3) ช่วงแห่งการบุกเบิก เป็นช่วงจัดตั้งคณะธรรมทานและการออกหนังสือพิมพ์ “พุทธศาสนา” และการพิมพ์หนังสือชุด “ธรรมโฆษณ์” สนวน โมกขพลาราม” แปลว่า “ป่าไม้ที่ยืนดี เป็นกำลังให้ถึงธรรมเครื่องหลุดพ้นจากทุกข์ พระธรรมทูต ซึ่งเป็นผู้ประกาศพรหมจรรย์ นำความจริง และแบบอย่างชีวิตอันประเสริฐไปแสดงแก่ชาวโลก การมีธรรมมาศรมธรรมมาตา โดยให้เทศหญิงสอนเทศหญิงด้วยกัน

4) ช่วงสุดท้ายแห่งชีวิตท่านพุทธทาส ดังคำกล่าวที่พุทธทาสภิกขุ กล่าวว่า พุทธทาสจักไม่ตาย จักยังอยู่ไป ด้วยธรรมโฆษณ์ ไว้ตามพันธักรรมที่ท่านพุทธทาสได้เขียนไว้

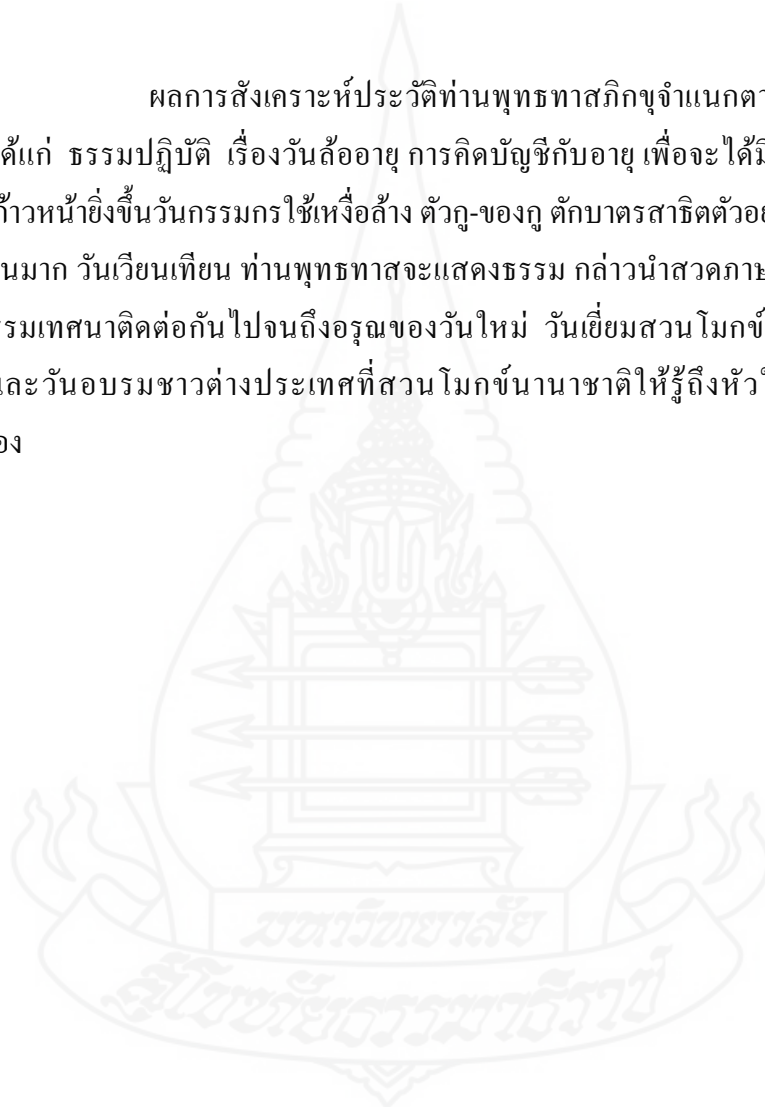
1.1.2 ผลการสังเคราะห์ประวัติท่านพุทธทาสภิกขุจำแนกตามประวัติงานด้านสื่อธรรมะ

ผลการสังเคราะห์ประวัติท่านพุทธทาสภิกขุจำแนกตามประวัติงานด้านสื่อธรรมะ ได้แก่ กุฎิกรรมฐานแบบสวนโมกข์ หมายถึง สะอาด-สว่าง-สงบ ศาลาธรรมโฆษณ์ เป็นอนุสาวรีย์แห่งความบากบั่นของท่านในการประกาศธรรม ลานหินโค้ง ที่ซึ่งพุทธบริษัทได้กลับไปหาธรรมชาติได้ใกล้ชิดกับพื้นแผ่นดินเช่นเดียวกับเมื่อครั้งพุทธกาล โรงมหรสพทางวิญญาณ หรือโรงหนัง เป็นที่ประเล้าประโลมในทางวิญญาณ ธรรมนาวาเป็นนาวาที่พาสรรพสัตว์ไปนิพพาน โบสถ์แบบสวนโมกข์อันเป็น โบสถ์ธรรมชาติ ภาพพุทธประวัติจากหินสลัก

อันแสดงถึงความเจริญทางวิชาการสมัยนั้นที่ซึ่งใช้สัญลักษณ์ไม่ใช่ใช้รูปสำหรับบูชา สรรนาพิเกร์ แสดงถึง นิพพานนั้นอยู่ท่ามกลางวัฏฏสงสาร รูปปั้นอวโลกิเตศวรแสดงถึงอารมณ์สุทธิ ปัญญา เมตตา ขันติ และสัญลักษณ์เสาห้าต้นบนหลังคานันแสดงถึงพละ 5 หรืออินทรีย์ 5 คือ ศรีรทธา วิริยะ สติ สมာธิ และปัญญา

1.1.3 ผลการสังเคราะห์ประวัติท่านพุทธทาสภิกขุจำแนกตามกิจกรรมและการปฏิบัติ

ผลการสังเคราะห์ประวัติท่านพุทธทาสภิกขุจำแนกตามกิจกรรม และการปฏิบัติ ได้แก่ ธรรมเนียมปฏิบัติ เรื่องวันล้ออายุ การคิดบัญชีกับอายุ เพื่อจะได้มีการแก้ไขปรับปรุงตนเองให้ก้าวหน้ายิ่งขึ้นวันกรรมกรใช้หิ้งอสัง ตัวกู-ของกู ตักบาตรสาธิตตัวอย่างแสดงถึงการเลี้ยงพระจำนวนมาก วันเวียนเทียน ท่านพุทธทาสจะแสดงธรรม กล่าวนำสวดภาษาบาลีสันทนาธรรม และฟังธรรมเทศนาติดต่อกันไปจนถึงอรุณของวันใหม่ วันเยี่ยมสวน โมกข์ เป็นวันทำวัตรท่านอาจารย์ และวันอบรมชาวต่างประเทศที่สวน โมกข์นานาชาติให้รู้ถึงหัวใจของพุทธศาสนาอย่างถูกต้อง

ตารางที่ 4.1 ผลการวิเคราะห์และสังเคราะห์ประวัติชีวิตท่านพุทธทาสภิกขุจำแนกตามช่วงเวลา

ช่วงเวลา	ประเด็นหลัก	องค์ความรู้
1. ช่วงวัยต้น แห่งชีวิต	<ol style="list-style-type: none"> บิดา-อิทธิพล มารดา-อิทธิพล การศึกษาธรรมะ ความประหยัด การทำทุกสิ่งให้ดีที่สุดและต้องทำให้ดีกว่าครูเสมอ 	<ol style="list-style-type: none"> อิทธิพลที่ได้รับจากบิดาเป็นเรื่องของความสามารถทางด้านกวี และทางด้านช่างไม้ ซึ่งเป็นงานอดิเรกที่รักยิ่งของบิดา ส่วนอิทธิพลที่ได้รับจากมารดา คือ ความสนใจ ในการศึกษาธรรมะอย่างลึกซึ้ง อุปนิสัยที่เน้นเรื่องความ ประหยัด เรื่องละเอียดลออในการใช้จ่าย และการทำทุกสิ่งให้ดีที่สุดและต้องทำให้ดีกว่าครูเสมอ ท่านได้เรียนหนังสือเพียงแค่ชั้น ม. ๓ แล้วต้องออกมาค้าขาย แทนบิดา ซึ่งเสียชีวิต (บ.089,บ 0340,บ 739)
2. ช่วงการบวช	<ol style="list-style-type: none"> กำเนิดคำว่า “พุทธทาส” ข้าพเจ้าเป็นทาสของพระพุทธเจ้า พระพุทธเจ้าเป็นนายของข้าพเจ้า ทุกคนสามารถเป็นพุทธทาสได้ การทำตัวอย่างปฏิบัติให้ดู มีความสุขให้ดู จนผู้อื่นพากันทำตาม ชีวิตของข้าพเจ้า สละทุกอย่าง ๆ มุ่งหมายต่อความสุขนี้ การเข้าถึงหัวใจของศาสนา ความเข้าใจกันระหว่างศาสนาและการออกจากวัตถุนิยม “ธรรมะคือ หน้าที่” ฉันขำงานแมว อาบน้ำในคู นอนกู่กู่เล่า หมู ฟังยุงร้องเพลง “ศีลธรรมไม่กลับมา โลกจะวินาศ” 	<ol style="list-style-type: none"> ตามคตินิยมของชาวยุโรปที่วัดโพธาราม ไซยา ได้รับฉายาว่า “อินทปญฺโญ” แปลว่า ผู้มีปัญญาอันยิ่งใหญ่เดิมท่านตั้งใจจะบวชเรียน ตามประเพณีเพียง ๑ เดือน แต่ความสนใจ ความซาบซึ้ง ความรู้สึกเป็นสุขและสนุก ใน การ ศึกษา และการเทศน์ แสดงธรรมทำให้ท่านไม่อยากสึก พุทธทาสภิกขุ ได้รับใช้พระพุทธเจ้าในการเผยแผ่พุทธศาสนา ท่านย้ำว่าทุกคนสามารถเป็นพุทธทาสได้ ถ้าเขาต้องการ โดยบริสุทธิ์ใจ คือรับใช้ในการเผยแผ่พุทธศาสนา ด้วยการทำตัวอย่างในการปฏิบัติให้ดู มีความสุขให้ดู จนผู้อื่นพากันทำตาม (บ 43,บ 73,บ 255)

ตารางที่ 4.1 (ต่อ)

ช่วงเวลา	ประเด็นหลัก	องค์ความรู้
3. ช่วงแห่งการ บุกเบิก	1. คณะกรรมการ 2. สวนโมกขพลาราม 3. พระธรรมทูต 4. ธรรมาสรม ธรรมาดา	“สวนโมกขพลาราม” แปลว่า “ป่าไม้ที่ยินดี เป็นกำลังให้ถึงธรรมเครื่องหลุดพ้นจากทุกข์” นับตั้งแต่นั้นมา ปี พ.ศ. 2487 เริ่มสร้างสวน โมกขพลารามใหม่ สวนโมกข์ฯ ที่พุ่มเรียง ปล่อยิ่งร้างไปสร้างธรรมาสรมนานาชาติ เพื่อการฝึกอบรมสมาชิกภวณาสำหรับชาว ไทยและชาวต่างประเทศเป็นประจำทุกเดือน และธรรมาสรมธรรมทูต เพื่อฝึกอบรมระภิกษุ ชาวต่างประเทศ ส่วนธรรมาสรม ธรรมาดา เป็นสถานที่ปฏิบัติธรรมสำหรับผู้หญิง โดยเฉพาะ เพื่อให้มีโอกาสได้ประพฤติ พรหมจรรย์จนถึงขั้นสูงสุด ท่านยังได้ปรารถ ในเรื่องการจัดการศึกษาอบรมอย่างให้อโอกาส และให้ความไว้วางใจแก่เพศหญิงอย่างเต็มที่ (บ 98,บ 273)
4. ช่วงสุดท้าย แห่งชีวิตท่าน พุทธทาส	1. พุทธทาสจักไม่ตาย ยังอยู่ไป 2. มรดกธรรม	วันที่ 25 พฤษภาคม พ.ศ. 2536 ท่านพุทธทาส อาพาธด้วยอาการเลือดออกในสมอง คณะแพทย์ได้ถวายการรักษาที่ท่านที่ โรงพยาบาลสุราษฎร์ธานีราช ต่อมาใน วันที่ 8 กรกฎาคม พ.ศ. 2536 คณะศิษยานุศิษย์ก็ได้ นิมนต์ท่านกลับสวน โมกข์ฯ และท่านได้ มรณภาพเมื่อเวลา 11.20 นาฬิกาของวัน เดียวกัน ในตอนค่ำของวันนั้นได้กระทำพิธี บรรจุศพที่อาคารเก็บศพ ซึ่งท่านสร้างเตรียม ไว้แล้ว ครั้งถึงวันที่ 28 กันยายน พ.ศ. 2536 ก็ ได้กระทำพิธีฌาปนกิจศพของท่านอย่างเรียบ ง่ายที่เนินเขาพุทธทอง ภายหลังได้ดับไปธาตุ แล้วได้มีการเก็บอัฐธาตุของท่านและได้นำไป บรรจุไว้ที่ใต้ฐานพระพุทธรูปในศาลาธรรม โฆษณ์

ตารางที่ 4.1 (ต่อ)

ช่วงเวลา	ประเด็นหลัก	องค์ความรู้
4.ช่วงสุดท้าย แห่งชีวิตท่าน พุทธทาส(ต่อ)		เมื่อวันที่ 29 กันยายน พ.ศ. 2536 ส่วนเจ้า อังกอร์ของท่านได้นำไปโปรยในที่ 3 แห่ง คือ ช่องอ่างทอง อำเภอเกาะสมุย เขาประสังข์ อำเภอท่าชนะ และต้นแม่น้ำตาปี เขาสก จังหวัดสุราษฎร์ธานี ตามพินัยกรรมที่ท่าน พุทธทาสได้เขียนไว้ (บ 103,บ 735)

ตารางที่ 4.2 ผลการสังเคราะห์ประวัติท่านพุทธทาสภิกขุจำแนกตามประวัติงาน

ประวัติงาน	ประเด็นหลัก	องค์ความรู้
ศีลธรรมะ	1. กุฎิกรรณฐาน สะอาด-สว่าง-สงบ	1. หลักการพื้นฐานในการสร้างสวน โมกข์ คือ ต้องการให้สิ่งแวดล้อมและวัตรปฏิบัติของ พระสงฆ์เรียบง่าย ใกล้ชิดกับธรรมชาติ คล้ายกับ ความเป็นอยู่ของพระสงฆ์ในครั้งพุทธกาลมาก ที่สุด สวน โมกข์จึงเป็นสถานที่ให้ความสะดวกใน การเป็นเกลอกับธรรมชาติทั้งฝ่ายจิตและฝ่ายวัตถุ เพื่อการศึกษาธรรมชาติโดยตรง และเพื่อการชิมรส ของธรรมชาติจนรู้จักรธรรมชาติ ซึ่งล้วนรัก ธรรมชาติ (บ 203,บ 311)
	2. ศาลาธรรมโมฆณ์	2. สร้างไว้เพื่อเป็นคลังเก็บรวบรวมผลงานทั้งหมด ของท่านพุทธทาส ทั้งที่เป็นหนังสือและแถบ บันทึกเสียง ตลอดจนเครื่องมือต่าง ๆ ที่ท่านใช้ ในการทำงาน นอกจากนี้ยังเป็นอนุสาวรีย์ แห่งความบากบั่นของท่านในการประกาศ ธรรม และท่านพุทธทาสเองก็ตั้งใจจะให้ใช้ เป็นที่บรรจุสรีระของท่านไว้ด้วย (บ 222, บ 256, บ382, บ561)

ตารางที่ 4.2 (ต่อ)

ประวัติงาน	ประเด็นหลัก	องค์ความรู้
	3. ลานหินโค้ง	3. เกิดจากความคิดริเริ่มที่จะให้การประกอบพิธีกรรมต่างๆของพุทธบริษัทกลับไปหาธรรมชาติใกล้ชิดกับผืนแผ่นดินเช่นเดียวกับเมื่อครั้งพุทธกาล(บ 322, บ 556,บ782)
	4. โรงมหรสพทางวิญญานหรือโรงหนัง	4. สื่อธรรมะในรูปของสถาปัตยกรรมอาคารไม้ตั้งอยู่ในสวน โมกขพลารามเกิดจากแนวคิด Spiritual entertainmentคือสร้างขึ้นเพื่อเป็นที่ประเล้าประโลมในทางวิญญานโดยไม่ต้องไปดูหนังดูละครที่ไหนแต่เข้ามาดูสื่อธรรมะภายในนี้แทนซึ่งจะได้สิ่งประเล้าประโลมชนิดที่เอือกเย็นไม่เป็นพิษเป็นภัยภายในใช้จัดแสดงภาพปริศนาธรรมจำนวนมากและยังใช้เป็นห้องประชุมฟังเทศน์ฉายสไลด์ฉายภาพยนตร์สอนวิปัสสนากรรมฐานฯลฯโดยตัวอาคารถูกออกแบบเป็นรูปเรือซึ่งมีความหมายในเชิงธรรมะแฝงอยู่บนคาค้ำมีสวนหินแบบเซนและประดับด้วยเสาห้าต้นซึ่งเป็นปริศนาธรรมรอบๆอาคาร (บ 22,บ 256,บ382,บ561)
	5. ธรรมนาวาธรรมนาวา	5. สร้างขึ้นเป็นที่เก็บน้ำฝนเพื่อจะได้มีน้ำสะอาดพอใช้ดื่มและเพื่อให้เกิดประโยชน์ในทางปริศนาธรรมด้วย (บ 456,บ 682,บ690)
	6. โบสถ์แบบสวนโมกข์	6. เป็นโบสถ์พื้นดินในป่าตามธรรมชาติเหมือนอย่างที่เคยมีมาเมื่อครั้งพุทธกาลมีรุกขชาติที่ขึ้นอยู่โดยรอบต่างผนังโบสถ์และกำแพงแก้ว มีห้องฟ้าและร่มไม้ต่างชาคคา ส่วนยอดไม้เป็นช่อฟ้าหางหงส์ และใบระกามีเสาปีกไว้ทิศต่างๆ เป็นนิมิตกำหนดเขตวิสุงคามสีมา (บ65,บ 145)

ตารางที่ 4.2 (ต่อ)

ประวัติงาน	ประเด็นหลัก	องค์ความรู้
7. ภาพพุทธประวัติจากหินสลัก		7. พระพุทธรูปภาพพุทธประวัติในหินสลักยุคก่อนมีพระพุทธรูปเป็นสื่อธรรมะที่พุทธทาสภิกขุได้สร้างจำลองมาจากของจริงที่ประเทศอินเดียซึ่งเป็นพุทธประวัติชุดแรกของโลกที่ไม่เคยปรากฏในประเทศไทยก่อนหน้านั้นและพุทธทาสภิกขุได้ให้ความสำคัญเป็นอันดับต้นๆเนื่องจากมีคุณค่ามากทั้งทางด้านประวัติศาสตร์ โบราณคดีและจิตวิญญาณเป็นการบ่งบอกความสูงส่งทางจิตใจของพุทธศาสนิกชนในสมัยนั้นที่มุ่งแสดงพระพุทธรูปเจ้าในทางนามธรรมยิ่งกว่าทางรูปธรรมจึงเลี่ยงไปใช้สัญลักษณ์ หรือใช้ความว่างแทนรูปพระพุทธรูป เพื่อแสดงความเคารพอย่างสูง (บ 90, บ 356, บ 890)
8. สรรนาพิเอร์		8. อุปกรณ์สอนธรรมะสร้างขึ้นตามเนื้อหาความในเพลงกล่อมเด็กของภาคใต้สร้างขึ้นเพื่อเป็นสื่อสอนธรรมะ โดยจำลองมาจากบทเพลงกล่อมลูก ของชุมชนรอบอ่าวบ้านดอนในอดีต อันแสดงถึงภูมิปัญญาของ ปู่ ย่า ตา ยาย ที่ฝากปริศนาธรรมชั้น โลกุตตระด้วย สุนทรียารมณ์ ไว้ในตัวลูกหลานตั้งแต่ยังเป็นเด็กเล็ก ๆ โตขึ้นวันใด (บ 890) แก่ปริศนานี้ตกดวงตาก็สว่าง ชีวิตก็เข้าสู่พระนิพพาน เอ่อน้องเอยมะพร้าวานาพิเอร์ ต้นเดียวโนเนน กลางทะเลขี้ผึ้ง ฝนตกไม่ต้อง ฟ้าร้องไม่ถึง กลางทะเลขี้ผึ้ง ถึงได้แต่ผู้พันบุญเออย (บ 46, บ 61, บ 169, บ 456, บ 891)
9. รูปปั้นอวโลกิเตศวร		9. เป็นรูปปั้นที่จำลองมาจากของจริงที่กรุงเทพฯซึ่งองค์สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพเป็นผู้ค้นพบ แสดงถึงอารมณ์สุขธิ ปัญญา เมตตา ขันติ (บ 670)
10. สัญลักษณ์เสาห้าต้น		10. มีความความหมายหลายอย่างแล้วแต่จะคิด อาจหมายถึง นิ वर्ณห้า ขันธห้า พละห้า หรืออินทรีห้า ธรรมสารห้า แม้ที่สุดแต่นี้มีทั้งห้าของเราเองก็ได้ ล้วนแต่เป็นเครื่องเตือนใจในเรื่องการกำจัดทุกข์ของคนเราทั้งสิ้น (บ 390)

ตารางที่ 4.3 ผลการสังเคราะห์ประวัติท่านพุทธทาสภิกขุจำแนกตามกิจกรรม และการปฏิบัติ

กิจกรรมและการปฏิบัติ	ประเด็นหลัก	องค์ความรู้
ธรรมปฏิบัติ	1. วันล้ออายุ	1. วันคล้ายวันเกิดของท่านพุทธทาสภิกขุตรงกับวันที่ 27 พฤษภาคม ของทุกปี เป็นวันที่ท่านถือว่าเป็นวันพิเศษที่ท่านจะเล่าเรื่องเกี่ยวกับชีวิตและสังขารของตนเอง การล้ออายุ คือ การคิดบัญชีกับอายุเพื่อให้รู้อะไรบางอย่างแล้วจะได้มีการแก้ไขปรับปรุงตนเองให้ก้าวหน้ายิ่งขึ้น เมื่อถึงวันล้ออายุ ลูกศิษย์จากที่ต่าง ๆ จะพากันมาเพื่อให้ของขวัญ คือ การอดอาหารหนึ่งวันร่วมกับท่านพุทธทาสและท่านจะมอบของขวัญจากสวนโมกข์ คือ ขอให้ทุกคนกลับไปด้วยความเกลี้ยงเกลาแห่งจิตใจ สมตามความหมายของคำว่า โมกขะ (บ 56 บ 81 บ 90 บ102)
	2. วันกรรมกร	2. ตรงกับวัน 7 คำ และ 14 คำ หรือวัน โคนเป็นวันทำงานหนัก เพื่ออาบเหงื่ออย่างกรรมกรจัดเป็นบทยี่สิบอย่างหนึ่งสำหรับพระภิกษุสามเณร ให้ใช้เหงื่อล้าง ตัวกู-ของกู เพราะที่เหน็ดเหนื่อยกันอยู่นั้นกิเลสจะ ไผ่ล่อออกมาง่ายจึงเป็นบทยี่สิบ และทำวิปัสสนาบทจริงยิ่งกว่าการหลับไปทำวิปัสสนาในกุฏิอยู่คนเดียว(บ 134,บ356)
	3. วันตักบาตรสารีต	3. การทำตัวอย่างแสดงถึงการเลื่อมใสพระจำนวนมากด้วยวิธีที่ประหยัดแรงงาน ประหยัดเวลาและให้ความสะดวกแก่เจ้าของทาน (บ 467 บ 571 บ 721 บ 894)
	4. วันเวียนเทียน	4. สวนโมกข์มีการเวียนเทียนปีละสามครั้ง คือ ในวันมาฆบูชา วิสาขบูชา และอาสาฬหบูชา โดยทำพิธีบนเขาพุทธทอง พุทธทาสภิกขุจะแสดงธรรม กล่าวนำสวดภาษาบาลีให้ภิกษุสามเณรกล่าวนำสวดภาษาไทยแล้วให้ชาวบ้านกล่าวตาม จบแล้วจึงเดินเวียนประทักษิณ และที่แปลกออกไปอีก คือ จะมีการสนทนาธรรม และฟังธรรมเทศนาติดต่อกันไปจนถึงอรุณของวันใหม่ (บ 74 บ371 บ 511 บ 694)

ตารางที่ 4.3 (ต่อ)

กิจกรรมและการปฏิบัติ	ประเด็นหลัก	องค์ความรู้
	5. วันเยี่ยมสวนโมกข์	5. ตรงกับวันขึ้น 13 ค่ำ เดือน 10 ของทุกปี พระภิกษุสามเณร ทั้งในจังหวัดสุราษฎร์ธานีและจังหวัดใกล้เคียงตลอดจนศิษย์จากที่ต่าง ๆ จะพากันมาทำวัตร เพื่อแสดงความเคารพขอขมา และแลกส่วนบุญกัน และเมื่อทำพิธีเสร็จแล้ว จะทำหน้าที่ปฏิสังขารและบริการน้ำร้อน น้ำชาแก่อาคันตุกะทั้งหลาย รวมทั้งพระเถระ ตลอดจนสมณेरทั่วทุกรูป (บ378)
	6. วันอบรมชาวต่างประเทศ	6. ทุกวันที่ 1 ถึง 10 ของเดือน มีการอบรมชาวต่างประเทศให้รู้หัวใจของพุทธศาสนาอย่างถูกต้อง มีผู้เข้ารับการอบรมครั้งละประมาณ 40 ถึง 70 คน หรือมากกว่านั้น การทำความเข้าใจอันดีระหว่างศาสนา เป็นสิ่งที่ต้องทำในฐานะเป็นสิ่งที่พระพุทธเจ้าทรงประสงค์ต้องมีการผ่อนสั้นผ่อนยาวแก่กันและกัน เพราะต่างฝ่ายต่างมีความรู้ไม่สมบูรณ์แม้ในศาสนาของตนๆ อยู่ด้วยกันทั้งนั้น (บ 271, บ 311,บ 489,บ 781)

จากตอนที่ 1 ผลการวิเคราะห์ และสังเคราะห์ประวัติและผลงานของพุทธทาสภิกขุ ซึ่งเป็นการวิเคราะห์และสังเคราะห์ประวัติชีวิตพุทธทาส สรุปได้ดังนี้

1. ผลการวิเคราะห์และสังเคราะห์ประวัติชีวิตท่านพุทธทาส จำแนกตามช่วงเวลา พบว่า 3 ช่วงเวลาได้แก่ ช่วงการเกิดและวัยต้นแห่งชีวิต ช่วงการบวช ช่วงบุกเบิก และช่วงสุดท้ายของชีวิต พบว่า ชีวิตของท่านพุทธทาสภิกขุ ท่านเกิดมาจากครอบครัวที่บิดาจากไปตอนช่วงอายุยังน้อย แต่ได้รับอิทธิพลจากมารดาที่สอนให้ท่านมีความสนใจศึกษาธรรมะอย่างลึกซึ้ง มีอุปนิสัยที่เน้นเรื่องความประหยัด เรื่องละเอียดลออ และการทำทุกสิ่งให้ดีที่สุด ท่านได้เรียนหนังสือแค่ชั้นม. 3 แม้เวลานั้นทำได้บวชเป็นพระหนุ่มวัย 20 ต้น ๆ ท่านเกิดในยุคที่พุทธศาสนา กำลังเสื่อมลง แต่ท่านก็หาได้รู้สึกท้อแท้หมดหวัง ตรงกันข้ามกลับมีความมุ่งมั่นที่จะช่วยกันส่งเสริมความรุ่งเรืองของพระพุทธศาสนา เริ่มต้นก่อร่างสร้างสวนโมกข์โดยเริ่มต้นจากศูนย์ คือไปเช่าที่วัดร้าง โดยมีท่านพ่านักแต่ผู้เดียว แต่ด้วยความเพียร ด้วยหลักปฏิบัติธรรมที่ว่า “ฉันข้าวจานแฉะ อาบน้ำในคู นอนกุฏิเล้าหมู ฟังยุงร้องเพลง” และได้ยึดพระไตรปิฎกเป็นครูที่จีที่สุด และสำคัญ

ที่สุดของท่านทั้งในทางปริยัติ และปฏิบัติ จนกระทั่งท่านผลิตผลงานให้เป็นมรดกธรรมเกิดขึ้น ให้แก่วงการพระศาสนา และก่อให้เกิดความตื่นตัวในหมู่ชาวพุทธจนปัจจุบันนี้

2. ผลการวิเคราะห์และสังเคราะห์ประวัติชีวิตท่านพุทธทาส จำแนกตามประวัติงาน พบว่า หลักการพื้นฐานในการสร้างสื่อธรรมะ สนวน โมกข์ คือ ต้องการให้สิ่งแวดล้อม และวัตรปฏิบัติของพระสงฆ์เรียบง่าย ใกล้ชิดกับธรรมชาติ คล้ายกับความเป็นอยู่ของพระสงฆ์ ในครั้งพุทธกาลมากที่สุด สื่อธรรมะจึงอยู่ในรูปของสถาปัตยกรรม เกิดจากแนวคิด ความบันเทิงทางจิตวิญญาณ(Spiritual Entertainment) ตามแนวปรัชญาของพุทธทาสภิกขุที่ผู้วิจัย มักจะพบเห็นจากแหล่งสารสนเทศทั้ง 4 แห่ง ที่ได้ฝากไว้คือ ให้พุทธศาสนิกชน หรือศาสนิกแห่งศาสนาใดก็ตาม เข้าถึงความหมายอันลึกซึ้งที่สุดแห่งศาสนาของตน ทำความเข้าใจอันดีระหว่างศาสนา และดึงเพื่อนมนุษย์ให้ออกมาเสียจากวัตถุนิยม

3. ผลการวิเคราะห์และสังเคราะห์ประวัติชีวิตพุทธทาสภิกขุ จำแนกตามกิจกรรม และการปฏิบัติ พบว่า ส่วนใหญ่เป็นธรรมเนียมปฏิบัติ วันพิเศษ วันสำคัญที่เกี่ยวกับพุทธทาสภิกขุ และสวนโมกข์ ซึ่งพบได้จากทั้ง 4 แหล่งสารสนเทศ ตามที่ผู้วิจัยได้ศึกษาโดยเฉพาะอย่างยิ่ง การจัดงานวันล้ออายุ ซึ่งเป็นวันคล้ายวันเกิดของพุทธทาสภิกขุตรงกับวันที่ 27 พฤษภาคม ของทุกปี

1.2 ตอนที่ 1.2 วิเคราะห์และสังเคราะห์ผลงานของพุทธทาสภิกขุ

จากการศึกษาผลงานท่านพุทธทาสจากแหล่งสารสนเทศนำมาวิเคราะห์ และสังเคราะห์ประวัติ และผลงานของพุทธทาสภิกขุ จำนวน 1,065 ชื่อเรื่อง จำแนกตามหนังสือธรรม โฆษณ์ และธรรมะคำสอน ดังมีรายละเอียดนี้

1.2.1 รายการบรรณานุกรมผลงานของพุทธทาสภิกขุ จำแนกตาม

1) ประเภทหนังสือธรรม โฆษณ์ ได้แก่ 5 หมวด ดังนี้

(1) หมวด “จากพระโอยฐ์” ได้แก่ พุทธประวัติจากพระโอยฐ์

อริยสัจจากพระโอยฐ์ ขุมทรัพย์จากพระโอยฐ์ และปฏิจกสมปบาทจากพระโอยฐ์

(2) หมวด “ปกรณ์พิเศษ” ได้แก่ พุทธจริยา พุทธคุณบรรยาย โอसारตัพพธรรม สันตเสตัพพธรรม อิทัปปัจจยตา ไกวัลยธรรม ปฏิปทาปริทรรณั ปรมัตถสภาวะธรรม ปรมัตถสภาวะธรรม: สุตญญาตา ปรมัตถสภาวะธรรม: ตตตา และปรมัตถสภาวะธรรม :อตัมเมยตา สมถวิปัสสนา แห่งยุคปรมาณู ก ข ก กา ของพุทธศาสนา ตูลาการิกธรรม พุทธกจิยธรรม บรมธรรม การกลับมาของศีลธรรม อานาปานสติภาวนา ศีลธรรมกับมนุษย์โลก มหิดลธรรม โมกขธรรมประยุกต์ อริยศีลธรรม เติจจกธรรม เมื่อธรรมะคุ้มครองโลก เยาวชนกับศีลธรรม. ธรรมสัจจสังเคราะห์ และธรรมะกับการเมือง ฆราวาสธรรม สันติภาพของโลก

(3) หมวด "ธรรมเทศนา" มาฆบูชาเทศนา วิสาขบูชาเทศนา อาสาฬหบูชา และสารทกาลิกเทศนา

(4) หมวด "ชุมนุมธรรมบรรยาย" หมวด "ปกิณกะ" ธรรมบรรยายระดับ มหาวิทยาลัยธรรมบรรยาย ระดับมหาวิทยาลัยต่อทางสุนัข สุธัญญาปริทรรศน์ เล่ม 1, 2 ชุมนุม ปาฐกถาชุดพุทธธรรม และนวกานุสาสน์.

(5) หมวด "ปกิณกะ" ชุมนุมล้ออายุ เล่ม 1 ใจความแห่งคริสตธรรมเท่าที่ พุทธบริษัทควรทราบ ฟ้าสาธระหว่าง 50 ปี ที่มีสวน โมกษ์ หัวข้อธรรมในคำกลอน และบท ประพันธ์ของ "สิริวิลาส"

2) ประเภทพุทธธรรมคำสอน แบ่งได้ 6 หมวด ดังนี้

(1) อุดมคติจากสวนโมกษ์ ได้แก่ หลักธรรมของพระพุทธองค์ จาก สมุดคู่พระไตรปิฎกของพุทธทาสภิกขุ เล่ม 1 หลักธรรมของพระพุทธองค์ จากสมุดคู่พระ ไตรปิฎกของพุทธทาสภิกขุ เล่ม 2 เกียรติคุณของพระพุทธเจ้า บวชอยู่ได้อย่างไร 60-70 ปี ปฏิจสงมุปบาทจากพระโอบุธ

(2) คำพูดธรรมคา ได้แก่ คำสั้น พินัยกรรมของพุทธทาสระบบธรรม (เท่า) ที่นี้ก็ได้ บันทึกไปอินเดีย ตามรอยพระอรหันต์อนุรักษ์ต้นฉบับเดิม ป่วย 3 เดือน เกิดสมุด เล่มนี้ มกราคม – กุมภาพันธ์ – มีนาคม 35 แนวสังเขปของโบราณรออ่าวบ้านคอน อีสิตสังวัจนายุสมานุสรณ์ และพุทธทาสลิจิต

(3) ปริศนาธรรม ได้แก่ ชุมนุมบทประพันธ์ของสิริวิลาส

(4) อุปมาธรรมคำสอน ได้แก่ พุทธประวัติ สำหรับยุวชน

(5) อุปมาธรรมคำย่อ ได้แก่ ชุมนุมข้อคิด ชุมนุมเรื่องยาว ชุมนุมเรื่องสั้น

(6) ธรรมะจากภาพ ได้แก่ ภาพพุทธประวัติจากหินสลัก เว่ยหล่าง คำสอนฮวงโป และภาพพุทธประวัติจากหินสลัก

1.2.2 รายการบรรณานิติศนผลงานพุทธทาสภิกขุ สามารถแบ่งตามระดับเนื้อหา ความรู้ได้เป็น 3 หมวด ดังนี้ (ภาคผนวก ก)

1) **ธรรมะระดับต้น** เป็นธรรมะสำหรับผู้เริ่มต้น ได้แก่ กฎของความจริง อันมีอยู่อย่างแน่นอน อนิจจัง กายเปรี๊ยะเหมือนลำเรือกายอยู่ในใจ ธรรมะ คือ สิ่งที่ช่วยโลก เข้าใจทุกสิ่งทุกอย่างพร้อมเย็น และถึงที่สุด เข้าใจสุญญา คือ ความว่างคนกตัญญูกตเวที คือ ผู้ยอม รับผิดชอบต่อตนเป็นหนี้ และงาน คือ การปฏิบัติธรรม" ความมีจิตใจสะอาด สว่าง สงบ ความไม่ยึด มั่นถือมั่นในสิ่งทั้งหลายทั้งปวง ทำความดี ทำจิตให้ผ่องแผ้ว เพศแม่ คือ บรรดาของโลก ธรรม ในฐานะเป็นเหตุหรือเพราะเป็นเรา โลกกรอดเพราะกตัญญู ทุกข์อยู่ที่ตรงไหน ต้องดับทุกข์ที่ตรงนั้น

จิตตภาวนา คือ การพัฒนาจิต จิตฝึกดีแล้วก็มีผลเป็นความสิ้นอาสวะ คือ บังคับทางกาย วาจา
 ศีลช่วยได้ทุกกรณี ความว่าง เข้าใจสูญญตา คือ ความว่าง “ตัวกู” และ “ของกู ศาสนา คือ
 โรงพยาบาลโลก โรคทางวิญญาน นิพพานหรือความดับร้อน กฎของธรรมชาติ ตถตา ความเป็น
 เช่นนั่นเอง และฆราวาสในทางธรรม

2) *ธรรมะระดับกลาง* ธรรมะที่ท่านพุทธทาสอธิบายข้อธรรมะที่เป็นหลัก
 วิชาและหลักปฏิบัติ ได้แก่ อานาปนสติภาวนา จิตภาวนา จิตประภัสสร วันล้ออายุ และ จิตที่มี
 ปัญญาแท้จริง ไม่มีอะไรที่ควรยึดมั่นถือมั่น ครูเป็นผู้นำทางวิญญาน ครูผู้สร้างโลก ครู สร้าง
 วิญญานของเด็กส์จะเป็นคู่กับฟ้ากาสาวพัสตร์ พุทธบุตรที่แท้จริงคือ “คนมีเหตุผล “บรมครู”
 หมายถึง พระพุทธเจ้า มนุษย์ที่สมบูรณ์ ประมัตถธรรม อคัมมยตา พุทธบริษัท ชาวพุทธต้องมีความ
 กตัญญูกตเวทิต การปฏิบัติเพื่อลูถึงสิ่งสูงสุด การประพตัญญต้องและสมบูรณ์ และผู้โลกุตตร
 คือ เหนือโลก

3) *ธรรมะระดับสูง* ธรรมะสำหรับผู้ต้องการศึกษาธรรมะอย่างบรรพชิต
 ได้แก่ อานิสงส์ของการบวชได้แก่ ผู้บวช มารดา บิดา ศาสนา การบวช คือ การพักผ่อนทาง
 วิญญาน ปฏิจกสมุปบาท หนทางรอดของมนุษย์ นิพพานของพระพุทธองค์ คือ ความไม่ตาย
 ถึงที่สุด กฏอิทัปปัจจยตา เมื่อสิ่งนี้มีสิ่งนี้จึงมี เมื่อไม่มีสิ่งนี้สิ่งนี้เป็นปัจจยจึงไม่มี อคัมมยตา
 “คนถึงธรรม ธรรมถึงคน กิน กาม เกียรติ กินข้าวจานแมว อาบน้ำในคู เป็นอยู่เหมือนตายแล้ว
 ความดับไม่เหลือ นิพพานที่นี้ และเดี๋ยวนี้ ธรรมะ” คือพระพุทธเจ้าอย่างแท้จริง และตายก่อนตาย

1) ธรรมะระดับต้น

ตารางที่ 4.4 ธรรมะระดับต้น

จำแนกตามระดับเนื้อหา ความรู้	ประเด็นหลัก	องค์ความรู้
1.ธรรมะระดับต้น	1. ศาสนาแห่งการบังคับตัวเอง	1. ปราศจากการแก้ไขในทางฝ่ายใจ การแก้ไขอย่างอื่นย่อมทำไม่ได้ , ทุกคำสอนให้บังคับตัวเอง คือ บังคับทางกาย วาจา ปัญญา คือ การทำลายรากเหง้าของกิเลส พุทธศาสนานั้น คือ ศาสนาแห่งการบังคับตัวเอง (บ270 บ 354 บ556 บ 479)
	2. อนิจจัง	2. การเห็นกงจักรเป็นดอกบัว ย่อมมีต้นเหตุเกิดขึ้น อยากได้ อยากเป็น อยากไม่ให้ เป็น จงเตรียมใจเพื่อรู้ และรู้ให้ทันกับเวลา สังขารทั้งหลาย อันเป็นอนิจจังอยู่เสมอ (บ 167 บ 289 บ 690 บ 723 บ 832)
	3. โลกุตตรธรรม	3. ไม่มีอะไรทำอันตรายเบียดเบียนอำยิได้. ธรรมะ คือ สิ่งที่ช่วยโลก กายอยู่เหนือจิตใจ วัตถุอยู่เหนือจิตใจไม่มีธรรมะแล้ว มันยังมีความทุกข์มากขึ้นเท่านั้น บุตรที่ดีคือ ที่ทำหน้าที่ยก บิดา มารดา ขึ้นจากรนรกได้ ความกตัญญูนี้มีอำนาจแปลงยักษ์ให้กลายเป็นมนุษย์ได้ (บ312 บ 229 บ 387)
	4. ไม่ควรยึดมั่นถือมั่น	4. ไม่มีอะไรที่ต้องยึดมั่นถือมั่น สิ่งทั้งหลายทั้งปวง ไม่ควรยึดมั่นถือมั่นทุกข์ค่าเข้านอนต้องทำความแจ่มแจ้งมีสติปัญญาอยู่เรื่อยอย่าให้อุปาทานว่าตัวกู หรือของกูเกิดขึ้น (บ145 บ 170 บ 219 บ 270 บ 324)
	5. สูญญตา	5. การถือศาสนากับการถึงธรรมความหมายต่างกัน ถือศาสนาถ้าเพื่อจะทำให้ถึงธรรม ภัยที่น่ากลัวที่เราไม่เคยคิดเกิดมากขึ้น ถ้าพวกเราไม่มีธรรมะไม่ปฏิบัติธรรม หรือไม่ถึงธรรม,ปากถือศาสนานั้นมันยังไม่พอ (บ4 บ19 บ271 บ281 บ422 บ561 บ บ619 719 บ 837 บ 879)

ตารางที่ 4.4 (ต่อ)

จำแนกตามระดับเนื้อหา ความรู้	ประเด็นหลัก	องค์ความรู้
1. ธรรมะระดับต้น (ต่อ)	6. งาน คือ การปฏิบัติธรรม	6. “งาน คือ การปฏิบัติธรรม” การประพฤติกุศลต้องในหน้าที่การงานนั้น คือ การปฏิบัติธรรม ธรรมะช่วยแก้ปัญหาทั้งปัญหาส่วนรวมตัวงานแท้ ๆ ไม่เกี่ยวกับเงิน ความปล่อยวางจึงมีค่ามากกว่าเงิน “การทำงาน นั้นคือ การปฏิบัติธรรม” ธรรมคือ หน้าที่ที่กระทำไปแล้วอย่างถูกต้องและสมบูรณ์ “ยอดสุขของความเป็นฆราวาส” (บ8 บ18 บ27 บ 287 บ351 บ 622)
	7. มนุษย์มีจิตใจสูง	7. การกระทำที่ถูกต้องแก่ความเป็นมนุษย์ของตนเอง ความเป็นมนุษย์ต้องมีจิตใจสูง เป็นมนุษย์ให้เต็มการบังคับความรู้ลึกฝ่ายต่ำด้วยความรู้ลึกฝ่ายสูง (บ91 บ179 บ191 บ281 บ 300 บ 412)
	8. แม่คือผู้สร้างโลก	8. เพศแม่ คือ บรรดาของโลก โลกยังเจริญลูกยังเนรคุณพ่อ แม่ น้ำนม คือ เลือดในอกของแม่ ลูกที่ไม่รู้บุญคุณพ่อ แม่ ต้องชดใช้ในภายหลัง แม่ให้ทั้งชีวิตและจิตวิญญาณจงตอบแทนพระคุณพ่อ แม่ ตั้งแต่เมื่อท่านยังมีชีวิตอยู่แม่คือผู้สร้าง โลกแม่เป็นครูคนแรก แม่ที่ปั้นดวงวิญญาณ (บ 8 บ 24 บ 12บ 312 บ 367 บ 481 บ660)
	9. โลกกรอดเพราะกตัญญู	9. โลกอาจรอดได้แม้เพราะกตัญญูกตเวทีคนกตัญญูกตเวที คือ ผู้ยอมรับรู้ความที่ตนเป็นหนี้ แม้ศัตรูคู่ปรปักษ์ คนกตัญญูก็ยังมองในแง่ว่าเป็น ผู้มีบุญคุณ ต่อตน ได้ (บ56 บ 81 บ 100 บ517)

ตารางที่ 4.4 (ต่อ)

จำแนกตามระดับเนื้อหา ความรู้	ประเด็นหลัก	องค์ความรู้
1. ธรรมะระดับต้น (ต่อ)	10. ทุกคนสามารถเป็น พุทธทาสได้	10. ทุกคนสามารถเป็นพุทธทาสได้ การทำตนให้เข้าถึงหัวใจแห่งศาสนา การถอนตัวออกจากอำนาจของวัตถุนิยม การทำความเข้าใจระหว่างศาสนา การเห็นอย่างถูกต้องและสมบูรณ์ ชีวิตจากชีวิต คือ การเรียนความทุกข์จากความทุกข์ ดับทุกข์ที่ตัวความทุกข์ (บ 26 บ47 บ61 บ189 บ229 บ381 บ 450 บ581)
	11. จิตว่าง	11. อริยมรรค คือ มรรคที่ได้อบรมเต็มที่แล้ว , ตัดต้นเหตุของความทุกข์ในชีวิตได้, ชีวิตที่บริสุทธิ์นี้เป็นอิสระจากความรัก ความกลัว ความอยาก ความโกรธ ความหลงไหลมัวเมา และความรู้สึกอันชั่วช้า (บ193 บ217 บ342 บ529)
	12. อานาปานสติ	12. รู้จักทำอานาปานสติมันก็ไม่ต้องเดือดร้อนมา พ่อบ้านแม่บ้าน ชีวิตนี้ก็จะไม่หนักใช้อานาปานสติแก้ปัญหาชีวิต (บ361 บ561 บ723)
	13. ความเห็นแก่ตัว	13. หนทางรอดของมนุษย์เรา กำจัดความเห็นแก่ตัว ศีลธรรม วัฒนธรรม มีอยู่ในหัวใจของประชาชน ยิ่งขาดการศึกษาที่ทำความฉลาด, พื้นฐานแห่งศีลธรรม(บ240 บ38 บ469 บ560 บ721 บ767บ823 บ890)
	14. มองด้านใน	14. พรหมจรรย์ เครื่องครัดที่สุด คฤหัสถ์ต่อสู้กับโลกอย่างถึงพริกถึงขิง มองดูชีวิตในด้านลึกและด้านสุดท้าย สันยาสตอบปัญหาชีวิต ทุกแง่ ทุกมุม ทุกคน ทุกชั้น ทุกวัย (บ186 บ541 บ633 บ 710)

ตารางที่ 4.4 (ต่อ)

จำแนกตามระดับเนื้อหา ความรู้	ประเด็นหลัก	องค์ความรู้
1. ธรรมะระดับต้น (ต่อ)	15. ทุกข์	15. จิตวิทยา คือ รู้เรื่องจิตดี รู้เรื่องจิตถูกต้อง รู้เรื่องจิตครบถ้วน , รู้เรื่องจิตในทุกแง่มุมที่จะเป็นประโยชน์แก่การดับทุกข์ การทำสติ ให้มีความรู้เท่าสังขาร ปัญหา, อารมณ์เป็นสิ่งที่เปลี่ยนแปลงได้ง่าย อนิจจ ทุกข อนัตตา ทุกข์ คือ โลก โลกคือทุกข์ ข่มทุกข์ รื้อทุกข์ ทำลายทุกข์ดับทุกข์ จิต คือ นามธรรม กฎของความจริงอันมีอยู่อย่างแน่นอน การก้าวจากทุกข์ไปหาสุข (บ161 บ187 บ192 บ21 บ321 บ340 บ351 บ422)
	16. จิตตกาวนา	16. จิต คือ ธรรมชาติ, ทุกสิ่งล้วน คือ ความว่าง ธรรมชาติที่ปราศจากตัวกู-ของกู, ขณะตัวเอง จึงจะชนะทุกจิต คือ ธรรมชาติ, ทุกสิ่งล้วน คือ ความว่าง ธรรมชาติที่ปราศจากตัวกู-ของกู, ขณะตัวเอง จึงจะชนะทุกอย่าง จิตใจสูง ที่ดี ที่บริสุทธิ์ ที่สะอาด สว่าง สงบเรา จึงไม่เดือดร้อนในสิ่งที่คนอื่นเขาเดือดร้อนกัน (บ320 บ412 บ419)
	17. ความว่าง	17. “ว่างจากตัวตน” และ “ตัวเราไม่มี” ความรู้หรือ การทราบนั้นยังผิวเผินเกินไป และชั่วขณะ มันจึงไม่เกิดเป็นสติขึ้นมาทันทั่วทั้งที่มีสิ่งมา ชั่วให้เกิด โลก ความว่าง เอนกขัมมธาตุเป็น เครื่องมือออกจากกาม, ความวุ่นพานาชนิด มาสู่ความว่าง (บ261 บ357 บ423 บ518 บ529 บ689)
	18. ตัวกู” และ “ของกู	18. จงมีจิตที่มีปัญญาแท้จริง มองเห็นอยู่ว่าไม่มีอะไร ที่ควรยึดมั่นถือมั่น แม้แต่สักสิ่งเดียว , ร่างกายชีวิตจิตใจ , “ตัวกู” และ “ของกู” ไม่มีตัวกู ของกู เพื่อกู ไม่มีตัวตนที่เที่ยง และยั่งยืน (บ218 บ461 บ623 บ651)

ตารางที่ 4.4 (ต่อ)

จำแนกตามระดับเนื้อหา ความรู้	ประเด็นหลัก	องค์ความรู้
1. ธรรมะระดับต้น (ต่อ)	19. โรคทางวิญญาณ	19. ศาสนา คือ โรงพยาบาลโลก สละสิ่งอันเป็น ข้าศึกแก่ความจริงใจ หลุดพ้นจากวิญญู สงสาร การวนเวียนอยู่ในวงกลมแห่งการ เกิด แก่ เจ็บ ตาย การตามใจตัวเองนั้นคือ ตามใจกิเลส ประเสริฐสูงสุด คือ ความรอด อุปาทาน คือ อันตรายใหญ่ยิ่งของมนุษยชาติ โรคกิเลสเสียดแทงบุคคล ให้ทุกข์ร้อนทั้ง ส่วนตัวและส่วนรวม โรคทางวิญญาณเป็น โรคที่ร้ายแรงที่สุด (บ66 บ223 บ328 บ418 บ4529)
	20. นิพพาน	20. นิพพาน หมายถึง ความเป็นไม่ใช่ความตาย นิพพานของพระพุทธองค์ คือ ความไม่ตาย ถึงที่สุด นิพพาน – จุดปลายทางของชีวิต คน เป็นผู้ตบอด ไม่รู้จักทำความปลอดภัยแก่ ตัวเอง พระนิพพานเป็นสิ่งที่คู่กันมากับคน ชีวิต คือ ดวงไฟที่กำลังลุกโผลงอยู่ (บ6 บ 336 บ380 บ482 บ495 บ597)
	21. กฎของธรรมชาติ	21. ธรรมะนั้นคือธรรมชาติ , ตัวธรรมชาติ กฎ ของธรรมชาติ หน้าที่ตามกฎของธรรมชาติ ผลที่เกิดจากการทำหน้าที่ , ควบคุมได้จะ ไม่ทุกข์, รู้จักการเกิดของขันธไม่ยึดจะไม่ ทุกข์, การดำรงจิตไว้อย่างถูกต้อง , คนที่อยู่ ในโลกตามปกติธรรมศาสนาก็ต้องการดำรง จิตไว้อย่างถูกต้อง (บ234 บ887)

ตารางที่ 4.4 (ต่อ)

จำแนกตามระดับเนื้อหา ความรู้	ประเด็นหลัก	องค์ความรู้
1. ธรรมะระดับต้น (ต่อ)	22. ตถตา	22. ธรรมนั้นแหละ คือ พระคณาต ทุกข์อยู่ที่ตรงไหน ต้องดับทุกข์ที่ตรงนั้น กิเลสไม่ปรากฏที่ไหนนิพพานปรากฏที่นั่น รักษาสภาพเป็นพื้นฐานไว้ให้ได้ นิพพานที่แท้จริงนั้นเป็นสิ่งที่มียูที่นี้และเดี๋ยวนี้ คุณธรรมที่นำไปสู่ความสำเร็จ การตั้งสติกำหนดพิจารณาสิ่งทั้งหลายให้เห็นตามจริง, ขึ้นชื่อว่า ธรรมะแล้วนำพาไปหาจุดหมายปลายทางเสมอ ตถตา คือ ความเป็นเช่นนั้นเอง ตถาคตจะเกิด หรือจะไม่เกิดขึ้น (บ462 บ483 บ528)
	23. ฆราวาสธรรม	23. การควบคุมความรู้สึกทางเพศของฆราวาสจุดหมายปลายทางที่มนุษย์ต้องเดินไป , ทิศธรรม, ฆราวาสในทางธรรม“เชื่อดีกว่าไม่เชื่อ และไม่เชื่อดีกว่าเชื่อ”, ปรีชิตี, ฆราวาส, เรามีโอกาสเรียนปรีชิตีหลักวิชามากกว่าฆราวาส ดังนั้น เราก็ควรจะมีหรือต้องมีหลักวิชาติดตัวไปอย่างคุ้มค่าดีกว่าผู้ที่ไม่ได้บวช (บ484 บ739)

2) **ธรรมะระดับกลาง** เป็นธรรมะที่ท่านพุทธทาสอธิบายข้อธรรมะที่เป็นหลักวิชา และหลักปฏิบัติ

ตารางที่ 4.5 ธรรมะระดับกลาง ธรรมะที่ท่านพุทธทาสอธิบายข้อธรรมะที่เป็นหลักวิชา และหลักปฏิบัติ

จำแนกตามระดับความรู้	ประเด็นหลัก	องค์ความรู้
2. ธรรมะระดับกลาง	1. อานาปานสติภาวนา	1. จิตตภาวนา คือ การพัฒนาจิต จิตตภาวนาทุกชนิดมีพระนิพพานเป็นอารมณ์ ทุกชีวิตมีพระนิพพานเป็นจุดหมายปลายทาง จิตนี้อยู่ไม่ได้ตามลำพัง ต้องอาศัยที่ตั้งที่อาศัย คือ ร่างกาย จิตฝึกดีแล้วก็มีผลเป็นความสิ้นอาสวะ สิ้นอาสวะ คือ สิ้นกิเลส สมภา คือ ความที่จิตมุ่งไปในที่สิ่งเดียว ปัญญาต้องมาก่อนจิตที่ถูกต้อง แนวทางและกำลังใจแก่ผู้ปฏิบัติได้ดี การพัฒนาจิตใจ สายรับผู้เจริญอานาปานสติ การพัฒนาจิตใจกับการฝึกวิวั 10 ระยะ (บ18 บ25 บ328 บ487 บ529 บ621 บ644)
	2. จิตประภัสสร	2. ทำให้จิตนี้เป็นจิตประภัสสรตลอดกาล, ให้จิตนี้เป็นจิตว่างตลอดเวลา, ไม่สกปรก มีคัมภีร์ เสร้าหมอง, “อุปกิเลส” เกิดขึ้นมาจากเหตุปัจจัยอย่างใดอย่างหนึ่งจากภายนอก, จิตว่างจากความรู้สึกว่า ตัวกู – ของกู เสียแล้วมันก็ว่างจาก โลภะ โทสะ โมหะ (บ72 บ262 บ351 บ419 บ512)
	3. บุญ	3. ถ้าไม่มีสมมติก็ไม่มียะไรเป็นที่ตั้งแห่งความยึดมั่นถือมั่น ทำลายสมมติหรือบัญญัติ การทำบุญเกี่ยวกับอายุ ทำให้โง่มากขึ้นและถอยออกมาเสียจากความโล่ บุญชนิดแท้จริงล้างบาป ล้างความโง่ หยุคอยากเก่งอยากดี เสียได้มันก็สิ้นสุด คู่กันด้วยสติปัญญาที่ลึก อย่ามัวฉลาดในการเพิ่มอาหารและในการหล่อเลี้ยงเชื้อโรค อย่ามัวคือด้านอย่าปิดหูปิดตา รักษาหรือสงวนเอาไว้ซึ่งความไม่รู้จักยอม (บ21 บ42 บ51 บ219)

ตารางที่ 4.5 (ต่อ)

จำแนกตามระดับความรู้	ประเด็นหลัก	องค์ความรู้
2. ชรรณะระดับกลาง (ต่อ)	4. ไม่ควรยึดมั่นถือมั่น	4. มูลเหตุแห่งการกระทำทุก ๆ สิ่ง ความรู้สึกที่เป็นสัญชาตญาณ “ฉันเป็นฉัน” และ “ต้องมีตัวฉันเด่นอยู่” “ความมีตัว” และความเดินของความมีตัว ได้อย่างมั่นคง ทั้งทำชั่วและทำดีล้วนเกิดมาแต่ความผลัดกันของความรู้สึก การทำให้จิตไม่ตกอยู่ภายใต้ความเป็นทาสของการเลี้ยง อยู่เหนือความดี ความชั่ว เหนือบุญเหนือบาปหรือเหนือโลกทั้งปวง (บ226 บ428 บ519 บ612 บ871)
	5. ครู	5. ครูผู้สร้างโลก คือครู สร้างวิญญาณของเด็ก เด็กโตขึ้นเป็นคน คนทั้งหมดรวมกันก็คือโลก ครูก็คือสร้างเด็กให้เป็นคนดีโลกคือแผ่นดินอันเป็นที่ตั้งอาศัยของสิ่งมีชีวิต และสัตว์โลก ครูกับความอยู่รอดของสังคม ครูเป็นผู้นำทางวิญญาณ พึงช่วยกันแก้ปัญหาความเห็นแก่ตัว คุณธรรมสำหรับครูก็คือความรอดของโลก พยายามทำให้คนรู้จักชีวิตเพื่ออยู่รอด (บ96 บ128 บ339 บ458 บ712 บ819)
	6. พุทธบุตร	6. ทำไมเราจึงไม่ควรกินเนื้อสัตว์ “สัจจะเป็นคู่กับฟ้ากาสาวพัศตร์” ผู้ที่ไม่มีการข่มรศัตถ์ หากต้องเป็น ทาสของความทุกข์ (การพอใจเท่าที่มีได้) , (การสละสิ่งอันเป็นข้าศึก แก่ความสงบหรือพ้นทุกข์) (ความรู้เท่าทัน ดวงจิตที่กลับกลอก) ทำตามสิ่งที่เรามองเห็นด้วยปัญญาว่าเป็นไปเพื่อความขัดเกลา พุทธบุตรที่แท้จริงคือ “คนมีเหตุผล” (บ621 บ722 บ851)

ตารางที่ 4.5 (ต่อ)

จำแนกตามระดับความรู้	ประเด็นหลัก	องค์ความรู้
7. บรรพครู		7. ต้องมีความกล้าหาญเพียงพอในการที่จะฟันฝ่าออกไปจากรอยโคล เราถือเอาธรรมะเป็นประมาณ แล้วอย่าตกอยู่ในหลุมเล็ก ๆ ของรอยโคลเป็นอันขาด ชีวิตคนเราต้องเทียมด้วยความสองตัว คือ ตัวหนึ่งรู้ ตัวหนึ่งแรง ชีวิตที่แท้จริงนั้นต้องไม่รู้จักตาย “บรรพครู” หมายถึง พระพุทธเจ้า รู้เรื่องทางจิตให้มาก เท่ากับรู้เรื่องทางกาย (บ324 บ622 บ758)
8. มนุษย์ที่สมบูรณ์		8. สิ่งทั้งหลายทั้งปวงทุกสิ่ง ไม่ควรยึดมั่นถือมั่นว่าเป็นเรา ทำความคับไม่เหลือเสียให้สมบูรณ์ด้วยสติปัญญา มีจิตที่มีปัญญาแท้จริง มองเห็นอยู่ว่าไม่มีอะไรที่ควรยึดมั่นถือมั่น การทำบุญสูงสุดการทำให้คนเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ชีวิตของคนเราไม่มีตัวตนที่ไหนเลย มันมีแต่ความอยาก จิต หรือ ตาใจเท่านั้นที่จะมองเห็นความจริงทุกสิ่ง (บ 532 บ632)
9.ปรมัตถธรรม		9. พระมหากษัตริย์เป็น ประมุข,ระบอบประชาธิปไตย,เดินตามรอยพระบาทสมเด็จพระพุทธปิทธราชาธรรม,ศีลธรรม โดยมีปรมัตถธรรมเป็นรากฐาน (บ100 บ461 บ532 บ629)
10. อคัมมตา		10. สิ่งที่ต้องละ คือ ละ “อบายมุข” ละ “ไสยศาสตร์” ละ “ความเห็นแก่ตัว”, “อคัมมตาเป็นธรรมะ เป็นยอดธรรมะ เป็นหัวใจแห่งธรรมะในพระพุทธศาสนา(บ38 บ329 บ561 บ621)

ตารางที่ 4.5 (ต่อ)

จำแนกตามระดับความรู้	ประเด็นหลัก	องค์ความรู้
2. ชลธรรมระดับกลาง (ต่อ)	11. พุทธบริษัท	11. การเกิดขึ้นของความเป็นพระพุทธรเจ้า, ปรีณิพพาน, สอุปาทิเสสนิพพาน, ธรรมทั้งปวงสัมพันธ์ระหว่างพุทธบริษัทอย่างเถรวาท กับอย่างมหายาน, การปฏิบัติเพื่อเข้าถึงสูงสุดนั้นคือไม่ต้องปฏิบัติอะไรเลยสัมพันธ์ระหว่างพุทธบริษัทอย่างเถรวาท กับอย่างมหายาน, การปฏิบัติเพื่อเข้าถึงสูงสุดนั้นคือไม่ต้องปฏิบัติอะไรเลย ทุกสิ่งอยู่ในลักษณะ 'ไม่เที่ยง ทุกข์ อนัตตา อุปทาน, กาม ทิฏฐิ สีลพรต และอิตตาสมาธิและวิปัสสนา, สมาธิ ปัญญา เบญจขันธ์ (บ271 บ367 บ387 บ528 บ673 บ712 บ821)
	12. โลกุตตร	12. ความรู้ที่ควรรู้ ความรู้ที่ทำให้ชีวิตหมดปัญหา จิตขึ้นสู่โลกุตตร คือ เห็นอโลกลปัญหาเกิดขึ้นให้เอาตัวปัญหานั้นเองมาเป็นวัตถุสำหรับเรียน ควรรู้ความทุกข์ ควรรู้เหตุแห่งทุกข์ เห็น อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา ความรู้ที่จริงต้องเป็นความรู้ที่ผ่านการปฏิบัติมาแล้ว เสาะหาความรู้ที่ควรจะให้ถูกต้อง (บ475 บ473 บ581 บ598 บ732 บ780 บ828 บ839)

3) ธรรมะระดับสูง เป็นธรรมะสำหรับผู้ต้องการศึกษาธรรมะอย่างบรรพชิต

ตารางที่ 4.6 ธรรมะระดับลึก ธรรมะสำหรับผู้ต้องการศึกษาธรรมะอย่างบรรพชิต

จำแนกตามระดับความรู้	ประเด็นหลัก	องค์ความรู้
3. ธรรมะระดับสูง	1. การบวช	1. ผู้ไม่ครองเรือน โดยสิ้นเชิง พระรัตนตรัย คือ พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ อานิสงส์ของการบวช ได้แก่ ผู้บวช มารดา บิดา ศาสนา ผ้ากาสา วฬัสตวรรษชัยของพระอรหันต์ ความก้าวหน้าทางจิตใจ การเดิน การยืน การนั่ง และการนอนของมนุษย์ “เวียนมาสู่ความเป็นคนต่ำ หรือ คนเลว” ศีลช่วยได้ทุกกรณีการฝึกกระทำเพื่อผู้อื่น ไม่ยึดมั่นถือมั่น การบวช คือ การพักผ่อนทางวิญญาณ อย่าให้เกิดการปรุงแต่งเป็นความยึดมั่น ต้องมีสติสัมปชัญญะสำรวมระวังทุกเวลาในที่ ความพักผ่อนในวิญญาณ คือ ความหมายของนิพพาน ทำลายความเคยชินนี้ได้ก็เลสก็ไม้อาจจะเกิดอยู่, ความว่างจากตัวกู คือ ความสมบูรณ์แห่งสติปัญญา (บ 247 บ 273 บ 287 บ 338 บ 336 บ 480 บ 528 บ 639 บ 764)
	2. ปฏิจกสมุปบาท	2. พระนิพพานเป็นจุดหมายปลายทางของทุกคน กายเปรียบเหมือนลำเรือ ใจเปรียบเหมือนนายเรือสังสารวัฏฏ์เปรียบเหมือนทะเลหลวง โลกนั้นโลกนี้เปรียบเหมือนท่าเรือสำหรับค้าขายนายเรือพอใจถึงกับหยุดการท่องเที่ยวในทะเลอย่างเด็ดขาดนั้น คือ นิพพาน. วัฏฏะสงสารเกิดเมื่ออารมณ์มา กระทบทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย หรือทางใจ จิตมีการปรุงเป็นปฏิจกสมุปบาท จิตไม่รับอารมณ์เหมือนคนบมือข้างเดียว เสี่ยงแห่งความเจ็บเป็นเสี่ยงแห่งความเย็น เมื่อใดมีตัวกู ของกู เมื่อนั้นมีวัฏฏะสงสาร, “ระวังการปรุงแต่งเป็นวัฏฏะสงสารมีสติสัมปชัญญะ” ให้มากมีความไม่ประมาทให้อวิชชาที่เกิดไม่ได้ (บ 47 บ 373 บ 388 บ 382 บ 397 บ 438 บ 528 บ 619 บ 766 บ 834)

ตารางที่ 4.6 (ต่อ)

จำแนกตามระดับความรู้	ประเด็นหลัก	องค์ความรู้
3. ชลธรรมระดับสูง	3. นิพพาน	3. นิพพาน หมายถึง ความเป็นไม่ใช่ความตาย นิพพานของพระพุทธองค์ คือ ความไม่ตาย ถึงที่สุด ความดับเป็น คือ ไม่มีความทุกข์ ความร้อนในทางวัตถุ ในทางกาย ในทางจิตใจ आयตนะชั้นสูงสุดที่มนุษย์จะถึงได้ ความดับสนิทแห่งความเร่าร้อนเผาผลาญ , ความเสียบแทงขอกตำ และความผูกพันร้อยรัดอันมีอยู่ในจิตใจของมนุษย์ นิพพาน – จุดปลายทางของชีวิตคนเป็นผู้ตาบอด ไม่รู้จักทำ ความปลอดภัยแก่ตัวเอง, พระนิพพานเป็นสิ่งที่คู่กันมากับคน ชีวิต คือ ดวงไฟที่กำลังลุกโพล่งอยู่ การไปสู่นิพพานว่า นิพพาน เมื่อมีชีวิตอยู่กับนิพพานเมื่อตายแล้ว เป็นอย่างไร แล้วนิพพานอย่างไรนจึงจะดีกว่ากัน (บ 73 บ 1736 บ 288 บ 321 บ 347 บ 480 บ 581 บ 693 บ 761 บ 780 บ 800 บ 834)
	4. กฎอิตถีปัจฉยตา	4. ปัญหาที่เกิดจากมนุษย์ที่ไม่เป็นมนุษย์, พระธรรมก็คือ ตัวกฎอิตถีปัจฉยตา, ทุกสิ่งที่เป็นไปตามกฎอิตถีปัจฉยตา พระสงฆ์, ผู้ที่เข้าใจ ดำเนินตนอยู่ถูกต้องตามกฎของอิตถีปัจฉยตา ก้าวหน้าไปตามลำดับการปรุงนี้ ก็คือกระแสแห่งอิตถีปัจฉยตาที่เป็น ไปตามกฎของธรรมชาติแล้วก็เกิดทุกข์ (บ 34 บ 236 บ 285 บ 313 บ 371 บ 404 บ 516 บ 632 บ 713 บ 704 บ 803 บ 844 บ 867)
	5. อตัมมยตา	5. “หนทางรอดของมนุษย์เรา”, ศักดิ์อันสูงสุดของมนุษย์ คือ “ความเห็นแก่ตัว” ต้องเหนือบวกเหนือลบ เรียกว่า อตัมมยตาเป็นสมบัติของพระอรหันต์ (บ 5 บ 265 บ 251 บ 354 บ 342 บ 443 บ 565 บ 623 บ 736 บ 743 บ 831 บ 849 บ 880)

ตารางที่ 4.6 (ต่อ)

จำแนกตามระดับความรู้	ประเด็นหลัก	องค์ความรู้
3. ธรรมะระดับสูง (ต่อ)	6. กิน กาม เกียรติ	6. เรื่องธรรม หรือเรื่องคน ประโยชน์ของการถึงธรรม ธรรมทำให้การงานประสบความสำเร็จ ธรรมทำให้การงานกลายเป็นของสนุก ธรรมช่วยให้สามารถชนะสิ่งสวยงาม ธรรมช่วยให้ชนะสิ่งที่มองไม่เห็นตัว ธรรมเพื่อให้ชนะสิ่งที่มองไม่เห็นตัว ธรรมแก้ปัญหาเรื่อง กิณ กาม เกียรติ และ ธรรมเพื่อให้เอาชนะ ธรรมชาติได้ (บ24 บ 167 บ218 บ349 บ322 บ 440 บ 552 บ 634 บ 636 บ 736 บ 831 บ 842 บ858)
	7. กินข้าวจานแมว อาน้ำในอุ	7. ชีวิตนี้เป็น สิ่งที่ ปรับปรุงได้ แก้ไขได้ เปลี่ยนแปลงได้ ตามเหตุตามปัจจัย ตาม ร่องรอยของบรมธรรมต่อไปเราก็ไปถึงแผนการ ศึกษา 4 อย่าง คือ พุทธศึกษา จริยศึกษา พลศึกษา และหัตถศึกษา เรากินอยู่หลับนอนตั้งแต่ใจของเราใฝ่สูงไม่ใช่สกปรก แต่เราคำเพื่อไม่ให้โอกาส แก่กิเลส (บ43 บ171 บ282 บ394 บ312 บ4210 บ 521 บ642 บ662 บ762)
	8. ความคับไม่เหลือ	8. เรื่องความคับไม่เหลือ นั้นมีวิธีปฏิบัติเป็น ๒ ชนิด คือ ตามปรกติขอให้มี ความคับไม่เหลือแห่งความรู้สึกลึกซึ้งคือ “ตัวกู” และ “ของกู” อยู่เป็นประจำอย่างหนึ่ง อีกอย่างหนึ่ง หมายถึง เมื่อร่างกายจะต้องแตกดับไป รวมทั้งร่างกายชีวิตจิตใจ ให้ดับเป็นครั้ง สุดท้ายไม่มีเรื่องอะไรเหลืออยู่หวังอยู่กับ ความการเกิดมีตัวเราขึ้นมาอีก (บ8 บ17 บ22 บ39 บ512 บ710)
	9. ตายก่อนตาย	9. วิธีชนะความตาย อยู่ในชุดธรรมะสุขใจ วิธีการป้องกันความตายใน 2 ความหมาย คือ ไม่ให้ตายก่อน เวลาอันควรกับอยู่เหนือ ความตายโดยประการทั้งปวง ตายเสียจากความทุกข์ (บ 93 บ 191 บ 223 บ 342 บ 329 บ428 บ511 บ642)

จากตอนที่ 1 ผลการวิเคราะห์และสังเคราะห์ประวัติและผลงานของพุทธทาสภิกขุ ซึ่งเป็นการวิเคราะห์และสังเคราะห์ผลงานพุทธทาส สรุปได้ดังนี้

จากผลการศึกษาผลงานพุทธทาสจากแหล่งสารสนเทศทั้ง 4 แหล่ง พบว่า ผลงานของท่านพุทธทาส โดยมากมาจากหนังสือธรรมโฆษณ์ และพุทธธรรมคำสอน มีจำนวนทั้งสิ้น 1,065 ชื่อเรื่อง จากนั้นผู้วิจัยได้นำมาจัดทำบรรณนิทัศน์ แบ่งตามระดับความรู้ซึ่งได้จากการ ประเด็นสัมภรณ์ผู้ใกล้ชิดท่านพุทธทาส และจากการผู้สนทนากลุ่ม พบว่า สามารถแบ่งได้ 3 หมวด ซึ่งได้แก่

1. ธรรมะสำหรับผู้เริ่มต้น จำนวนทั้งสิ้น 608 ชื่อเรื่อง ส่วนมากเป็น หนังสือเกี่ยวกับการเริ่มต้นรู้จักพุทธทาส เริ่มต้นรู้จักข้อธรรมที่พุทธทาสสอน และประเด็นเกี่ยวกับ ชีวิตตลอดจนประเด็นเกี่ยวกับสังคม รวมถึงหนังสือชุดบางชุด เช่น ชุดมองด้านใน ชุดลอยปทุม ชุดหมุมล้อมธรรมจักร ชุดอนุรักษ์ และชุดทำบุญลืออายุ

2. ธรรมะระดับปานกลาง จำนวนทั้งสิ้น 315 ชื่อเรื่อง ส่วนมากเป็น ธรรมะที่ท่านพุทธทาสอธิบายข้อธรรมที่เป็นหลักปรีชาดี หลักปฏิบัติ เหมาะกับผู้มุ่งมั่นต้องการ ศึกษาและปฏิบัติธรรม อุบาสก อุบาสิกา รวมถึงหลักธรรมะสำหรับกลุ่มคน เช่น ครู นักเรียน นักศึกษา ผู้พิพากษา แพทย์ เป็นต้น

3. ธรรมะระดับลึก เป็นธรรมะสำหรับผู้ต้องการศึกษาธรรมะอย่าง บรรพชิต จำนวนทั้งสิ้น 142 ชื่อเรื่อง เป็นประเด็นเกี่ยวกับ พระโอยฐ์ ปกรณ์พิเศษ รวมถึงหนังสือชุด ได้แก่ ชุดธรรมโฆษณ์

ตอนที่ 2 ผลการวิเคราะห์กระบวนการจัดการสารสนเทศประวัติและผลงานของพุทธทาสภิกขุ

ข้อค้นพบจากการวิเคราะห์กระบวนการจัดการสารสนเทศประวัติ และผลงานของพุทธทาสภิกขุ ผู้วิจัยใช้วิธีการเชิงพรรณนา ซึ่งได้แบ่งออกเป็น 3 ส่วน ได้แก่ การจัดทำบรรณานุกรม การจัดทำหมวดหมู่ และการจัดเก็บข้อมูล ดังรายละเอียดดังนี้

2.1 การจัดทำบรรณานุกรม

การจัดทำบรรณานุกรมประวัติ และผลงานพุทธทาส ครั้งนี้ผู้วิจัยใช้วิธีการสังเคราะห์ประเภทคำหรือหัวข้อจากโปรแกรม Word Clouds (www.wordle.net) เพื่อสร้างลำดับขนาดคำ หรือหัวข้อ (Content Word) ที่พบในลำดับความถี่สูงและลดหลั่นลงมาตามลำดับ หลังจากได้รวบรวมจำนวนคำหรือหัวข้อที่ตรงตามต้องการ จากนั้นใช้โปรแกรม AntConc 3.3.5 (Comcordance) เพื่อสร้างคลังข้อมูลประวัติ และผลงานพุทธทาสภิกขุ ดังนี้

2.1.1 กระบวนการจัดการสารสนเทศประวัติพุทธทาส มีรายละเอียดดังนี้

1) ด้านอัตชีวประวัติพุทธทาส มี 4 ประเด็น ดังนี้

- (1) ช่วงวัยต้นแห่งชีวิต ได้แก่ บ้านเกิด ครอบครัว สิ่งที่ได้รับการถ่ายทอดจากมารดา-บิดา ชีวิตเด็กวัด การเรียนหนังสือ สิ่งแวดล้อมทางสังคม
- (2) ช่วงการบวช ได้แก่ พระเจี๊อม (2469) พระมหาเจี๊อม อินทปัญญาญ (2473) พระครูอินทปัญญาจารย์ (2489) พระอรินันมุนี (2493) พระราชชัชวาล (2500) พระเทพวิสุทธีเมธี (2518) ปัจจุบันเป็นพระธรรมโกศาจารย์ (2530) จนถึงปัจจุบัน
- (3) ช่วงแห่งการบุกเบิก ได้แก่ การก่อตั้งคณะธรรมทาน การก่อตั้งสวนโมกข์ การก่อตั้งคณะธรรมทาน การก่อตั้งธรรมาศรมรรมาตา
- (4) ช่วงสุดท้ายแห่งชีวิตท่านพุทธทาส ได้แก่ มรดกธรรม ธรรมโมฆณ์

2) ผลการสังเคราะห์ประวัติท่านพุทธทาสภิกขุ จำแนกได้ 2 ประเด็น ดังนี้

- (1) จำแนกตามประวัติงาน ได้แก่ สื่อธรรมะ กุฎีกรรมฐานแบบสวนโมกข์ ศาลาธรรมโมฆณ์ ลานหินโค้ง โรงมหรสพทางวิญญานหรือโรงหนัง ธรรมนาวา ธรรมนาวา โบสถ์แบบสวนโมกข์ ภาพพุทธประวัติจากหินสลักภาพ สระนาฬิกา รูปปั้นอวโลกิเตศวร สัญลักษณ์เสาห้าต้นบนหลังคา
- (2) จำแนกตามกิจกรรมและการปฏิบัติ ได้แก่ วันล้ออายุ วันกรรมกร ตักบาตรสาธิต วันเวียนเทียน วันเยี่ยมสวนโมกข์ และวันอบรมชาวต่างประเทศ

2.1.2 กระบวนการจัดการสารสนเทศผลงานพุทธทาส มีรายละเอียดดังนี้

จากผลงานพุทธทาสประเภทสื่อสิ่งพิมพ์รวมทั้งสิ้นจำนวน 1,065 ชื่อเรื่อง จากแหล่งสารสนเทศทั้ง 4 แห่งที่ศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้การวิเคราะห์เนื้อหาโดยใช้แบบบันทึกการอ่าน หรือบรรณนิทัศน์ แล้วนำมาทำดัชนีคำศัพท์ควบคุม และศัพท์เฉพาะ ได้ดังนี้

1) ธรรมะระดับต้น ส่วนมากเป็นหนังสือกลุ่มชีวิตและสังคม เศรษฐศาสตร์ ชาวพุทธ ธรรมะในลัทธิการเมือง และกลุ่มหนังสือแปล บทประพันธ์ คำกลอน จำนวนคำที่พบบมากที่สุด คือ ทุกข์ การดับทุกข์ การทำทาน ความเห็นแก่ตัว ยึดมั่นถือมั่น และตัวกู ของกู ตามลำดับ

2) ธรรมะระดับปานกลาง ธรรมะที่พุทธทาสภิกขุอธิบายข้อธรรมะที่เป็นหลักวิชาและหลักปฏิบัติ เป็นหนังสือกลุ่มการศึกษา และปฏิบัติธรรม และกลุ่มหนังสือชุด คือ ชุดมองด้านใน ชุดลอยประทุม ชุดชุดลอยประทุม ชุดอนุรักษ์ ชุดธรรมะใกล้มือ จำนวนคำที่พบบมากที่สุด คือ อานาปานสติ จิตว่าง และนิพพาน ตามลำดับ

3) ธรรมะระดับสูง ธรรมะสำหรับผู้ต้องการศึกษาธรรมะอย่างบรรพชิต เป็นกลุ่มหนังสือเกี่ยวกับพุทธประวัติ พุทธประวัติจากพระโอบอฐ์ อริยสัจจากพระโอบอฐ์ ขุมทรัพย์จากพระโอบอฐ์ ปฏิจสงมุขบาทจากพระโอบอฐ์ และกลุ่มหนังสือชุดธรรมโฆษณ์ จำนวนที่พบบมากที่สุด คือ อิทัปปัจจยตา ปฏิจสงมุขบาท ปรมัตถสภาพธรรม สุธญญตา สันทิสเสตัพพธรรม โอसारตัพพธรรม และตามลำดับ

2.2 การจัดหมวดหมู่

จากการศึกษารวบรวมประวัติและผลงานพุทธทาสภิกขุ จากแหล่งสารสนเทศที่ให้บริการและเผยแพร่ จำนวน 4 แห่ง ได้แก่ (1) วัดธารน้ำไหล หอสมุดโมกขบรรณาลัย (สวนโมกขพลาราม) อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี (2) หอพุทธทาสธรรมโฆษณ์ สำนักศิลปะ และวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี (3) หอพุทธทาส หอสมุดจอห์น เอฟ. เคนเนดี มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ จังหวัดปัตตานี และ (4) หอจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญโญ กรุงเทพฯ พบว่า มีแหล่งบริการจำนวน 2 แห่งเท่านั้น คือ หอสมุดพุทธทาส หอพุทธทาสธรรมโฆษณ์ พบว่า มีหนังสือเกี่ยวกับผลงานท่านพุทธทาสจำนวน 316 ชื่อเรื่อง 1,523 เล่ม และหอสมุดพุทธทาส หอสมุดจอห์น เอฟ. เคนเนดี มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาลัยเขตปัตตานี มีจำนวน 2,019 ชื่อเรื่อง โดยแบ่งตามหมวดหมู่ระบบทศนิยมดิวอี้ ที่สันหนังสือให้สัญลักษณ์ “พ” ซึ่งย่อมาจาก “พุทธทาส” อยู่เหนือเลขเรียกหนังสือ ส่วนการกำหนดหัวเรื่อง จากการสัมภาษณ์บรรณารักษ์ นักสารสนเทศ และเจ้าหน้าที่ที่ทำหน้าที่รับผิดชอบห้องบริการจากแหล่งสารสนเทศที่เป็นหน่วยวิจัยครั้งนี้ จำนวน 4 แห่ง พบว่า การกำหนดหัวเรื่อง (Subject Heading) มี 2 ชนิด

คือ การกำหนดหัวเรื่องควบคุม และการกำหนดหัวเรื่องอิสระ โดยมากในการศึกษาครั้งนี้ จะกำหนดหัวเรื่องอิสระ ซึ่งจะมีประโยชน์ต่อการนำไปใช้ในการลงรายการแบบ AACR 2 ตามหลักการให้หัวเรื่องของบรรณารักษ์ เพื่อการสืบค้นจากฐานข้อมูลทรัพยากรสารสนเทศ ต่อไป

2.3 การจัดเก็บข้อมูล

จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องจากแหล่งบริการทั้ง 4 หน่วยวิจัย ที่ศึกษาครั้งนี้ มีกระบวนการจัดการสารสนเทศด้านจัดเก็บข้อมูล ได้แก่ เครื่องมือช่วยค้น (OPAC) และฐานข้อมูลเฉพาะ ดังนี้

2.3.1 ฐานข้อมูลทรัพยากรสารสนเทศ พบว่า มีแหล่งบริการจำนวน 2 แห่ง ที่ใช้คือ ห้องสมุดพุทธทาส หอพุทธทาสธรรมโฆษณ์ พบว่ามีหนังสือเกี่ยวกับผลงานท่านพุทธทาส จำนวน และห้องสมุดพุทธทาส หอสมุดจอห์น เอฟ เคนเนดี มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาลัย เขตปัตตานี ส่วนห้องสมุดโมกขพลารามไม่มีการสืบค้นจากฐานข้อมูลใช้วิธีการเดินไปหยิบบนชั้น หนังสือ หอจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญโญ กรุงเทพฯ เนื่องจากเป็นแหล่งจัดเก็บ รวบรวม อนุรักษ์สงวนรักษา เอกสารประเภทสิ่งพิมพ์ในครอบครองพุทธทาสภิกขุ มีจำนวน 10,000 รายการ โดยอาศัยการจัดการเอกสารอิเล็กทรอนิกส์ที่เอื้อต่อการบันทึกจัดเก็บและเข้าถึงเอกสาร มีการจัดการทรัพยากรสารสนเทศโดยแบ่งตามหมวดหมู่ 11 หมวด และใช้สัญลักษณ์ว่า BIA 1 ชิวประวัติ BIA 2 ข้อคิดคัดสรร BIA 3 การบรรยายธรรม BIA 4 บันทึก BIA5 งานประพันธ์ BIA 6 งานพิมพ์ BIA 7 จดหมาย ไปรษณียบัตร BIA8 สนวนโมกขพลาราม BIA 9 ธรรมทานุนิชธ BIA 10 วัตรธรรมาไหล และBIA 11 บทความรวบรวม ตามลำดับ

2.3.2 ฐานข้อมูลเฉพาะ พบว่า มีแหล่งสารสนเทศกระบวนการจัดการสารสนเทศ ประวัติและผลงานของพุทธทาสภิกขุเพียงแห่งเดียว คือ หอจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญโญ กรุงเทพฯ มีการจัดทำฐานข้อมูลเฉพาะ ได้แก่ เอกสาร โสตทัศนจดหมายเหตุ (Audio-Visual Archives) (ภาพนิ่ง ภาพถ่าย พิมพ์ วาด โปสเตอร์) ฟิล์ม (สไลด์ เนกาตีฟ ภาพยนตร์) แผนที่ แผนที่ แผ่นน พิมพ์เขียว เสียง (เทปม้วน ดับเบิล ซีดี) สิ่งพิมพ์รวบรวม (Printed Materials Collection) วัตถุจดหมายเหตุ (ของใช้ บริหาร อุปกรณ์การเรียนรู้) ประวัติศาสตร์จากคำบอกเล่า (Oral History) และ Record & Information Management (RM) ส่วนการเข้าถึงออนไลน์ (Access Online) มีช่องทาง ได้แก่ archives.bia.or.th sound.bia.or.th picture.bia.or.th book.bia.or.th object.bia.or.th oral.bia.or.th

ตอนที่ 3 ข้อมูลสภาพการบริการและการเผยแพร่ประวัติและผลงานพุทธทาสภิกขุ

จากการศึกษาเรื่อง การพัฒนารูปแบบการจัดการสารสนเทศประวัติ และผลงานพุทธทาสภิกขุเพื่อการบริการ และเผยแพร่สารสนเทศ จากการเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยสามารถวิเคราะห์ข้อมูล และได้ข้อค้นพบตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 สภาพการบริการประวัติ และผลงานพุทธทาส โดยแบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ สภาพการบริการประวัติ และผลงานพุทธทาสภิกขุ และสภาพการเผยแพร่ประวัติ และผลงานพุทธทาสภิกขุ

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลสภาพการบริการและเผยแพร่ประวัติและผลงานพุทธทาสภิกขุ จำแนกได้ออกเป็น 3 ด้าน ดังนี้

1. ด้านนโยบายการบริการประวัติและผลงานพุทธทาสภิกขุ
2. ด้านประเภทการบริการประวัติและผลงานพุทธทาสภิกขุ
3. ด้านบุคลากรที่ให้การบริการประวัติและผลงานพุทธทาสภิกขุ

3.1 สภาพการบริการประวัติ ผลการวิจัย พบว่า

3.1.1 ด้านนโยบาย แหล่งศึกษาปฏิบัติ และเผยแพร่หลักธรรมในศาสนา และเป็นแหล่งกลางในการศึกษาเกี่ยวกับชีวิต และผลงานของพุทธทาสภิกขุ เป็นศูนย์กลางการศึกษา เพื่อเผยแพร่คำสอนของท่านพุทธทาส

1) **ด้านนโยบายการบริการ** แหล่งบริการสารสนเทศประวัติ และผลงานของท่านพุทธทาสภิกขุทั้ง 4 แหล่ง พบว่า ส่วนใหญ่มีนโยบาย ซึ่งสามารถสรุปได้ดังต่อไปนี้

(1) เป็นแหล่งให้บริการสนับสนุนการศึกษาค้นคว้างานวิจัยพัฒนางานเผยแพร่แลกเปลี่ยนเรียนรู้ด้านศาสนธรรมเป็นแหล่งพัฒนาจิตและศูนย์การศึกษา และเป็นแหล่งกลางในการศึกษาเกี่ยวกับชีวิตและผลงานของท่านพุทธทาส

(2) ให้เป็นศูนย์เรียนรู้ของท่านพุทธทาสในการสืบสานพระพุทธศาสนาผ่านประวัติ และผลงาน โดยยึดปณิธานและอุดมการณ์ของพุทธทาสภิกขุ ดังที่ว่า ในการเข้าถึงหัวใจของศาสนาของตนการทำความเข้าใจกันระหว่างศาสนาและการออกมาจากอำนาจัดนิยมตามมรดกที่พุทธทาสภิกขุฝากไว้ว่าทุกที่เป็นสวนโมกข์ได้ จนทุกคนก็สามารถเป็นพุทธทาสได้

(3) เป็นหน่วยงานหรือสถาบันที่สนับสนุน ส่งเสริมด้านการศึกษา และวิจัย โดยการนำหลักธรรมในพุทธศาสนา นำพาความถูกต้องและสันติสุข ทั้งกาย จิตใจ และปัญญา

ให้กลับคืนสู่สังคมมนุษยชาติ ดังที่ท่านพุทธทาสเคยปรารภว่า “เราหมดแรงแล้ว จึงถึงเวลาที่พวกเรา ซึ่งเป็นคนรุ่นหลัง จะได้ช่วยกันน้อมรับเอามรดกแห่งอุดมการณ์ของท่าน มาช่วยกันทำสืบต่อไป” นั่นก็คือ การช่วยกันทำให้ศีลธรรมกลับมาสู่มนุษยโลก ช่วยกันนำหลักธรรมในพระศาสนา

(4) เป็นแหล่งศึกษาปฏิบัติ เผยแผ่หลักศาสนา และจัดระบบบริการสืบค้นมรดกธรรมของพุทธทาสภิกขุ ตลอดจนมีการจัดกิจกรรมเสริมสร้างสติปัญญา จิตใจให้เติบโตกล้าแข็งในความถูกต้องจนสามารถดำรงชีวิตได้อย่างอยู่เย็นเป็นประโยชน์ยิ่งขึ้นขึ้นไป

(5) เป็นแหล่งบริการ และเผยแผ่ประวัติ และผลงานพุทธทาสในรูปแบบสื่อออนไลน์โดยใช้ไอทีถือเป็นเครื่องมือที่สำคัญสำหรับเผยแพร่งานธรรมให้ได้รับความสะดวกในการเข้าถึงข้อมูล และความสามารถในการสืบค้นข้อมูลปริมาณมากด้วยระยะเวลาอันสั้นภายใต้แนวคิดการจัดการสื่อที่สอดคล้องกับยุคสมัยมีการนำเทคโนโลยีการสื่อสารมาใช้ เช่น New media สื่อดิจิทัล และ Social media

จากดังกล่าวสัมภาษณ์ผู้บริหารนโยบาย พบว่า

“โดยได้รับพระราชทานพระบรมราชานุญาตจากพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวให้สร้างขึ้นเพื่อถวายเป็นพระราชกุศลเนื่องในมหามงคลสมัยครองราชย์ครบ 60 ปี และเฉลิมพระชนมายุครบ 80 พรรษา ณ สวนวชิรเบญจทัศจตุจักร ใช้ชื่อย่อว่า “สวนโมกข์กรุงเทพ” ซึ่งเกิดจากการร่วมมือกันระหว่างภาคีหลายฝ่ายโดยนำแนวคิดในการสร้างโรงมหรสพทางวิญญาณของสวนโมกข์พลารามมาต่อยอดได้และทุกๆคนก็สามารถเป็นพุทธทาส ตลอดจนทำหน้าที่รวบรวม ดูแล รักษา จัดระบบบริการสืบค้นมรดกธรรมปัจจุบันใช้เป็นสถานที่รวบรวมสื่อธรรมะของพุทธทาสภิกขุที่มีกว่า 20,000 รายการ “

(กิตติศักดิ์ รุ่งเรืองวัฒนชัย. 2559: สัมภาษณ์)

“มหาวิทยาลัยมีความประสงค์จะรวบรวมประวัติ และผลงานของท่าน เพื่อเป็นสถานที่ศึกษาเรียนรู้ด้านคุณธรรม จริยธรรม เป็นสถานที่ที่เอื้อต่อการสร้างบรรยากาศแห่งการเรียนรู้ มุ่งดำเนินงานด้าน “จิตตปัญญาศึกษา” จะรวบรวมประวัติและผลงานของท่าน เพื่อเป็นสถานที่ศึกษาเรียนรู้ด้านคุณธรรม จริยธรรม เป็นสถานที่ที่เอื้อต่อการสร้างบรรยากาศแห่งการเรียนรู้ ซึ่งมีความหมายถึง การเรียนรู้ด้วยหัวใจอย่างใคร่ครวญ เน้นให้เกิดปัญญาเฉพาะตน มาอย่างต่อเนื่อง และมุ่งมั่นจริงจัง ตลอดจนเป็นหน่วยงานส่งเสริมการเรียนรู้ด้านคุณธรรม จริยธรรม งานวิชาการ ด้านพุทธทาสศึกษา และงานด้านทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม”

(สมบูรณ์ ห่านรัตนสกุล. 2559: สัมภาษณ์)

3.1.2 ด้านประเภทของการบริการประวัติและผลงานพุทธทาสภิกขุ มีดังนี้

1) บริการพื้นฐาน ได้แก่

(1) บริการห้องอ่านหนังสือเปิด-ปิด ตามวันและเวลาทำการของแหล่งบริการ พบว่า มีทรัพยากรสารสนเทศที่ให้บริการ ได้แก่ เอกสารประเภทสิ่งพิมพ์ในครอบครองพุทธทาส สื่อสิ่งพิมพ์ที่เป็นผลงานเขียนของท่านพุทธทาส เอกสารของบุคคลอื่นที่เกี่ยวข้องกับพุทธทาสภิกขุ และผลงานของผู้อื่นที่กล่าวถึงพุทธทาสภิกขุทั้งในทางยกย่องเชิดชูและกล่าวหาว่าร้ายบางส่วน และที่ผู้อื่นนำไปจัดพิมพ์เกี่ยวกับท่าน เอกสารจดหมายเหตุของหอจดหมายเหตุพุทธทาส หนังสือธรรมและบาลี นับตั้งแต่พระไตรปิฎกและอรรถกถาลงมา แบบเรียนนักธรรม หนังสือแบบเรียนสามัญศึกษาสำหรับพระภิกษุ จุลสาร แผ่นพับ คำบรรยาย ตลอดจนหนังสืออ้างอิงมิให้บริการ ตลอดจนงานวิจัย สารนิพนธ์ วิทยานิพนธ์ คุชฎินิพนธ์ ที่ศึกษาเกี่ยวกับผลงานของพุทธทาสภิกขุ ทางด้านศาสนา และที่เกี่ยวข้อง มีบริการหนังสือพิมพ์ พุทธศาสนา ของคณะธรรมทาน นอกจากนี้ยังมีภาพจิตรกรรมท่านพุทธทาส ภาพถ่ายเกี่ยวกับสวนโมกขพลาราม พร้อม โคลง กลอน คำคม และข้อความของท่านพุทธทาส และที่เกี่ยวข้องกับสวนโมกขพลาราม สมุดเก็บภาพและสไลด์ แผ่นโปสเตอร์ ภาพนิ่ง ภาพถ่าย พิมพ์ วาด โปสเตอร์ ฟลิ้ม สไลด์ เนกาตีฟ ภาพยนตร์ แผ่นที่ แผ่นผัง แพลน พิมพ์เขียว ของใช้ บริหาร อุปกรณ์การเรียนรู้อของท่านพุทธทาสเอง ส่วนเทพธรรมเป็นสื่อธรรมะของพุทธทาสภิกขุ พบว่า เป็นไฟล์เสียงซึ่งสมัยที่ท่านยังมีชีวิตอยู่ได้ดำริให้มีการบันทึกเสียงงานเทศนาและบรรยายธรรมไว้ตั้งแต่ปีพ.ศ. 2500 - 2536 ซึ่งเป็นปีที่พุทธทาสภิกขุถึงแก่มรณภาพโดยเฉพาะรวบรวมไว้ ซึ่งปัจจุบันเทพธรรมะบรรยายของท่านพุทธทาสจำนวนบางส่วน หอจดหมายเหตุพุทธทาสอินทปัญญา กรุงเทพฯ ได้นำไปจัดเก็บไว้เพื่อบริการเผยแพร่ธรรมะในรูปแบบดิจิทัลไฟล์เสียง

(2) เป็นแหล่งศึกษาปฏิบัติธรรม พบว่า มี 2 งานบริการ คือ

ก. งานด้านสถาปัตยกรรมเป็นสื่อธรรม ที่สำคัญเป็นการบริการนำชมพร้อมให้ผู้รับบริการได้เรียนรู้ประวัติ อธิบายความหมายปริศนาธรรมให้ชัดเจนมากขึ้น จากสื่อธรรม ได้แก่ โรงมหรสพทางวิญญาณหรือโรงหนังเป็นสื่อธรรมะในรูปของสถาปัตยกรรมอาคารไม้ตั้งอยู่ในสวนโมกขพลารามซึ่งเกิดจากแนวคิดความบันเทิงจากจิตวิญญาณ (Spiritual Entertainment) คือสร้างขึ้นเพื่อเป็นที่ประเล้าประโลมในทางวิญญาณ การจัดแสดงภาพปริศนาธรรม สวนหินแบบเซน อาคารตกแต่งด้วยพุทธประวัติหินสลักยุคเก่าแก่ที่สุดของโลก ภาพปริศนาธรรม ภาพชุดเซอร์แมน เป็นภาพชุดแรกและเป็นชุดใหญ่สุดภายในโรงมหรสพทางวิญญาณ เรือ โรงปั้น รูปปั้นอวโลกิเมศร์ โบสถ์แบบสวนโมกข์ ๑ ลานหินโค้ง สระนาฬิกา เส้า 5 เส้า

ข. การให้บริการห้องต่างๆ คือ ห้องจำลองวิถีชีวิตของท่านพุทธทาส ห้องพิพิธภัณฑ์เสียงของท่านพุทธทาส ห้องพิพิธภัณฑ์ภาพของท่านพุทธทาส ห้องสมุดพุทธทาส ห้องปฏิบัติจริยธรรมสอนวิปัสสนากรรมฐาน โดยเปิดให้ชมรมหรืออาสาเข้ามาทำหน้าที่บริการ โดยใช้พื้นที่แหล่งบริการให้บริการเป็นหลักสูตรหรือการจัดอบรมระยะสั้น เช่น ธรรมโฆษณศึกษา กลุ่มมนุษย อานาปานสติจากพระโอบุสเตรียมความพร้อมด้านปริยัติก่อนลงมือปฏิบัติ อานาปานสติ ธรรมบรรยายโดยครูบาอาจารย์ทั้งที่เป็นพระภิกษุหรือฆราวาสทุกเดือนเป็นหัวข้อที่น่าสนใจ คู่มือหาแก่นธรรมผ่านภาพยนตร์ที่มีสาระเกี่ยวกับชีวิตด้านในและมิติของจิตใจ ให้ได้พื้นที่แลกเปลี่ยนพูดคุย

(3) ห้องจำหน่ายหนังสือหรือสื่อธรรมะ มีลักษณะการให้บริการ รวบรวมหนังสือ และสื่อธรรมของแหล่งบริการเอง และเครือข่ายพันธมิตร ร้านหนังสือในเครือ ไม่มุ่งเน้นการแข่งขัน มีทั้งรูปแบบการบริการนั่งอ่านศึกษาภายในห้องที่จัดเตรียมไว้ หรือต้องการซื้อกลับไปศึกษาต่อใช้ระบบบริการตนเอง และนำเงินหยอดที่ตู้บริจาคเพื่อสนับสนุนในการผลิต นอกจากนี้ยังเปิดพื้นที่ ดังกล่าวให้อาสาสมัคร หรือผู้มีส่วนร่วมในธรรมหรือธรรมภาคาเข้ามาเป็นจิตอาสาให้บริการแนะนำหนังสือของท่านพุทธทาส แก่ผู้ใช้บริการ

2) บริการพิเศษ ได้แก่

(1) บริการเปิดเทปเสียงการปาฐกถาธรรมของท่านพุทธทาสทุกวันพระ เสียงธรรมจากสวนโมกข์ บริการไฟล์เสียงในรูปแบบ MP 3 พร้อมพูดคุย เสนวนาข้อธรรมการจัดฉายเทปบันทึกภาพการปาฐกถาธรรมของท่านพุทธทาส และเรื่องที่เกี่ยวข้องในโอกาสพิเศษและวันสำคัญทางศาสนาสวนโมกข์เสวนาแลกเปลี่ยนเรื่องราวบันทึกบอกเล่า แห่งความทรงจำของบุคคลร่วมสมัยกับพุทธทาสภิกขุ เปิดตัวหนังสือธรรมะของท่านพุทธทาสหรือหนังสือธรรมะที่น่าสนใจ ตลอดจนบริการอาหาร น้ำปานะ ให้บริการกับผู้มีร่วมกิจกรรมบริการ หรือผู้มาปฏิบัติธรรมส่วนมาก มักเกิดจากการแจ้งความจำนงของเจ้าภาพร่วมกับหน่วยงานบริการ ซึ่งจัดเป็นตามวาระโอกาสสำคัญทางศาสนา โดยเห็นว่าจะลดเวลาในการรับบริการลงได้

(2) บริการตอบคำถามและช่วยค้นคว้า บริการคอมพิวเตอร์ เพื่อการสืบค้น (OPAC) จากฐานข้อมูลที่จัดหา และ/ฐานข้อมูลที่พัฒนาขึ้น การให้ความช่วยเหลือผู้ใช้ในการค้นหาสารสนเทศ เป็นบริการช่วยค้นหาคำตอบให้แก่ผู้ใช้เป็นรายบุคคล ซึ่งผู้ใช้อาจถามคำถามด้วยตนเองที่แหล่งให้บริการ หรือติดต่อผ่านช่องทาง ต่างๆ เช่น โทรศัพท์ ไปรษณีย์ อีเล็กทรอนิกส์ (E-mail) เครือข่ายสังคมออนไลน์ (social network) เช่น Facebook Line เว็บไซต์ Instagram Twitter เป็นต้น

3.1.3 ด้านบุคลากรที่ให้บริการ มี 2 ลักษณะ ดังนี้

1) บุคลากรประจำแหล่งบริการสารสนเทศมีทั้งประจำ และจัดบริการหมุนเวียนบุคลากรที่มาปฏิบัติหน้าที่ให้บริการ ได้แก่ อุบาสิกาที่ปฏิบัติหน้าที่เสมือนเป็นบรรณารักษ์ดูแลห้องสมุดประจำ บรรณารักษ์ นักสารสนเทศ เจ้าหน้าที่

2) บุคลากรให้บริการสำหรับผู้มาปฏิบัติธรรมจะต้องมาแจ้งความจำนงขอเข้ามาศึกษาปฏิบัติธรรมด้วยตนเอง หรือติดต่อสอบถามผ่านช่องทางบริการ คือ โทรศัพท์ส่งจดหมายอิเล็กทรอนิกส์ ล่วงหน้า ส่วนผู้ใช้บริการส่วนใหญ่มักจะเป็นผู้มาปฏิบัติธรรม หรือนักท่องเที่ยวที่มาเยี่ยมชมสวน โมกขพลาราม ตลอดจนกลุ่มเยาวชน และนักศึกษาจากสถาบันการศึกษาต่าง ๆ ที่สนใจเข้ามาศึกษาปฏิบัติธรรม ที่มาเป็นกลุ่มหรือคณะ หากมาติดต่อในลักษณะนี้จะมีพระอาจารย์เป็นวิทยากรในการฝึกอบรมธรรมะให้กับนำชมเพื่อให้เกิดความเข้าใจอย่างท่องแท้

สำหรับผู้ใช้บริการที่เข้ามาใช้บริการหรือห้องสมุด โดยมากจะเป็นพระภิกษุ สามเณร อุบาสก อุบาสิกา แม่ชี ผู้ถือศีลปฏิบัติธรรม ผู้ถือศีลปฏิบัติธรรม อาจารย์หรือผู้สอนทางปรัชญา ศาสนาและที่เกี่ยวข้อง นักศึกษาทั้งระดับปริญญาตรี โท เอกที่สนใจงานทางด้านศาสนา ตลอดจนบุคคลทั่วไป หรือนักท่องเที่ยวที่มาเยี่ยมชม ทั้งมาเยี่ยมชมเป็นประจำ และมาเป็นวาระโอกาสพิเศษขึ้นอยู่กับการใช้บริการของแต่ละหน่วยบริการนั้นๆ จัดขึ้น มีการแบ่งตามหมวดหมู่ระบบทศนิยมดิวอี้ ที่สันหนังสือให้สัญลักษณ์ “พ” ซึ่งย่อมาจาก “พุทธทาส” อยู่เหนือเลขเรียกหนังสือ ผู้ใช้สามารถยืมผ่านระบบโปรแกรมห้องสมุดอัตโนมัติ และพบว่าผู้ใช้งานมักใช้ยืมหนังสือจากชั้นเองเพราะคุ้นชิน ซึ่ง บางแห่งก็ไม่อนุญาตให้ยืมออกจากบริเวณห้องอ่านหนังสือแต่สามารถยืมไปถ่ายเอกสารได้

จากการสัมภาษณ์ผู้ใช้บริการ ได้ให้ความคิดเห็นว่า

“เพียงพอ เพราะมีข้อมูลที่ทำให้สามารถเข้าไปศึกษาค้นคว้าได้ ทั้งในรูปแบบของหนังสือ จดหมายเหตุและซอฟต์แวร์ มีความพึงพอใจมาก เพราะมีห้องหนังสือขนาดใหญ่ที่จัดเก็บผลงาน และสื่อธรรมเป็นหมวดหมู่ไว้ชั้นล่างที่เปิดให้เข้าไปค้นคว้าได้สะดวก สถานที่เงียบและปลอดภัย”

(กนกพร อัมพวัน, 2559: สัมภาษณ์)

“ภายในห้องหนังสือ นั้น มีเจ้าหน้าที่ให้คำแนะนำปรึกษาเกี่ยวกับสื่อธรรมได้เป็นอย่างดี และมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี เช่น ข้าพเจ้าเคยสอบถามถึงแผ่น MP3 ที่เน้นการปฏิบัติอานาปานสติ โดยตรง เจ้าหน้าที่ก็สามารถเลือกหยิบแผ่นที่ตรงต่อความต้องการของข้าพเจ้าได้ในเวลาอันรวดเร็ว ทั้งๆ ที่บนชั้นแสดงแผ่น MP3 นั้นมีแผ่นอยู่เป็นจำนวนมาก”

(ชัญญา กิริรัตน์ลักษณ์. 2559: สัมภาษณ์)

“มีความเหมาะสม เพราะพื้นที่ที่เป็นพื้นที่เปิดที่สามารถให้บริการแก่บุคคลภายนอกได้ เข้าถึงโดยง่ายจะอยู่ชั้นล่างสุด ส่วนพื้นที่ที่ใช้ในการจัดเก็บเอกสารสำคัญต่างๆ และมรดกทางธรรม อันเก่าแก่ ก็จัดเก็บไว้ในห้องที่มีประตูบนชั้น 3 ของอาคารซึ่งโดยปกติ จะอนุญาตเฉพาะแต่เจ้าหน้าที่โดยตรงเท่านั้นที่เข้าออกได้”

(วรลักษณ์ ทองรมย์. 2559: สัมภาษณ์)

“ที่ผ่านมา ก็ยังไม่มีปัญหาหรืออุปสรรคต่อสภาพการให้บริการสารสนเทศของสถานที่นี้ เลยแต่ควรมีการประชาสัมพันธ์ถึงสถานที่แห่งนี้ออกไปให้เป็นที่รู้จักกว้างขวางมากยิ่งขึ้น เพื่อเป็นการเผยแพร่ผลงานทางธรรมของท่านพุทธทาสฯ และกิจกรรมทางธรรมต่างๆ”

(สุภาวดี อีโร. 2560: สัมภาษณ์)

จากการสัมภาษณ์ผู้ใช้บริการ ทำให้สามารถสรุปได้ว่า ผู้ให้บริการมี 2 ลักษณะ คือ การให้บริการแบบนำชม และการให้บริการแบบปฏิบัติธรรม และสิ่งที่ผู้ใช้บริการมีความต้องการ คือ การมีมนุษยสัมพันธ์ในการให้บริการของบรรณารักษ์หรือเจ้าหน้าที่

3.2 สภาพการเผยแพร่ประวัติและผลงานพุทธทาสภิกขุ

จากผลการวิจัยพบว่า สภาพการเผยแพร่ประวัติและผลงานพุทธทาสภิกขุ มี 3 ลักษณะ ดังนี้

1. การเผยแพร่โดยใช้สื่อสิ่งพิมพ์ ได้แก่ จดหมายข่าว แผ่นพับ โครงการศึกษาธรรมเพื่อเผยแพร่ ประชาสัมพันธ์ หนังสือ วารสาร

2. การเผยแพร่โดยสื่อดิจิทัล ได้แก่ ไปรษณีย์อิเล็กทรอนิกส์ (E-mail) เครือข่ายสังคมออนไลน์ (social network) เช่น Facebook Line เว็บไซต์ Instagram Twitter สามารถเข้าถึงได้จาก sound.bia.or.th

3. การเผยแพร่โดยสื่อบุคคล โดยหลัก ๆ จะพบว่ามีการจัดกิจกรรมที่ดำเนินการอยู่ในปัจจุบัน 2 กิจกรรม ดังนี้

3.1 กิจกรรมวันล้ออายุท่านพุทธทาส ซึ่งจะจัดขึ้นทุกวันที่ 27 พฤษภาคมของทุกปี โดยมีกัลยาณมิตรศิษย์สวนโมกข์ นักวิชาการ และผู้นำปกครองท้องถิ่น เข้าร่วม หรือบางปีการจัดกิจกรรมวันล้ออายุโดยขอความร่วมมือกับหน่วยงานต่าง ๆ อาทิเช่น หอจดหมายเหตุพุทธทาสอินทปัญโญ วัดธารน้ำไหล (สวนโมกขพลาราม) เป็นต้น

3.2 กิจกรรมงานบุญประเพณี ชรรมนันทนาการภาวนาวิถีเมือง ปรียัติ สัทธรรม ปฏิบัติสัทธรรม และอบรมบ่มเพาะ ตามรายละเอียดย่อยของแต่ละกิจกรรม ได้แก่ เทศน์วันสำคัญทางศาสนา และประเพณี อบรม บรรยาย ให้โอวาท สนทนาธรรมแก่พระภิกษุและสามเณร บรรยายธรรม ระจำวันเสาร์ อบรมครูบาอาจารย์ นักเรียน นักศึกษา อบรมผู้ปฏิบัติจิตภาวนา ทั้งคนไทยและชาวต่างประเทศ บรรยายภาพปริศนาธรรม เล่านิทาน ธรรมบรรยายพิเศษ เบ็ดเตล็ด กิจกรรมตักบาตร ปฏิบัติภาวนา งานวัดลอยฟ้า ทชยันตี งานสนทนากับองค์ทะไลลามะ บุญจาริกเที่ยวให้ถึงธรรมปฐมบทพุทธศาสนา

ดังสะท้อนให้จากข้อมูลสัมภาษณ์การเข้าร่วมกิจกรรมเผยแพร่ประวัติ และผลงานพุทธทาสภิกขุของผู้ใช้บริการ

“การเข้าคอร์สปฏิบัติอานาปานสติในวันอาทิตย์ การปฏิบัติธรรมแบบชาคริยานุโยคในคืนวันเพ็ญ กิจกรรมฟ้าสาบทางการไหว้พระสวดมนต์ การได้เข้าไปปฏิบัติภาวนาในห้องนิพพานซิมลอง กิจกรรมเพลินธรรมนำชมที่สวนโมกข์กรุงเทพฯ การไปปฏิบัติธรรม ๑ วันในวันอาทิตย์ที่สวนอุสมมูลนิธิ”

(ชัชชญา. เพชรปรีดากร.2559: สัมภาษณ์)

“มีความพึงพอใจ เพราะสวนโมกข์กรุงเทพฯ มีการจัดกิจกรรมที่หลากหลายให้เลือกเข้าได้ตามวันเวลาที่สะดวก และได้รับความสะดวกจากการเข้าถึงข้อมูลผ่าน web site โดยตรงที่ผ่านมาเข้าพบเข้ามีปัญหาหรืออุปสรรคต่อการใช้บริการ online อยู่บ้างแต่เป็นเพราะปัญหาทางระบบอินเตอร์เน็ตมากกว่า”

(สมศักดิ์ ลาภนันท์. 2559: สัมภาษณ์)

“อยากให้มีข้อมูลหนังสือทางธรรมต่างๆ ที่เปิดให้โหลดในรูปแบบของ E-Book ให้มากยิ่งขึ้นกว่านี้ หรือจัดให้มีคอร์สเฉพาะที่สอนการเข้าถึงข้อมูล online ใน website หรือแหล่งอื่นของสวนโมกข์ เพื่อการเผยแพร่ข้อมูลได้มากขึ้น”

(พระวิรุณ จันทร์ทอง. 2560: สัมภาษณ์)

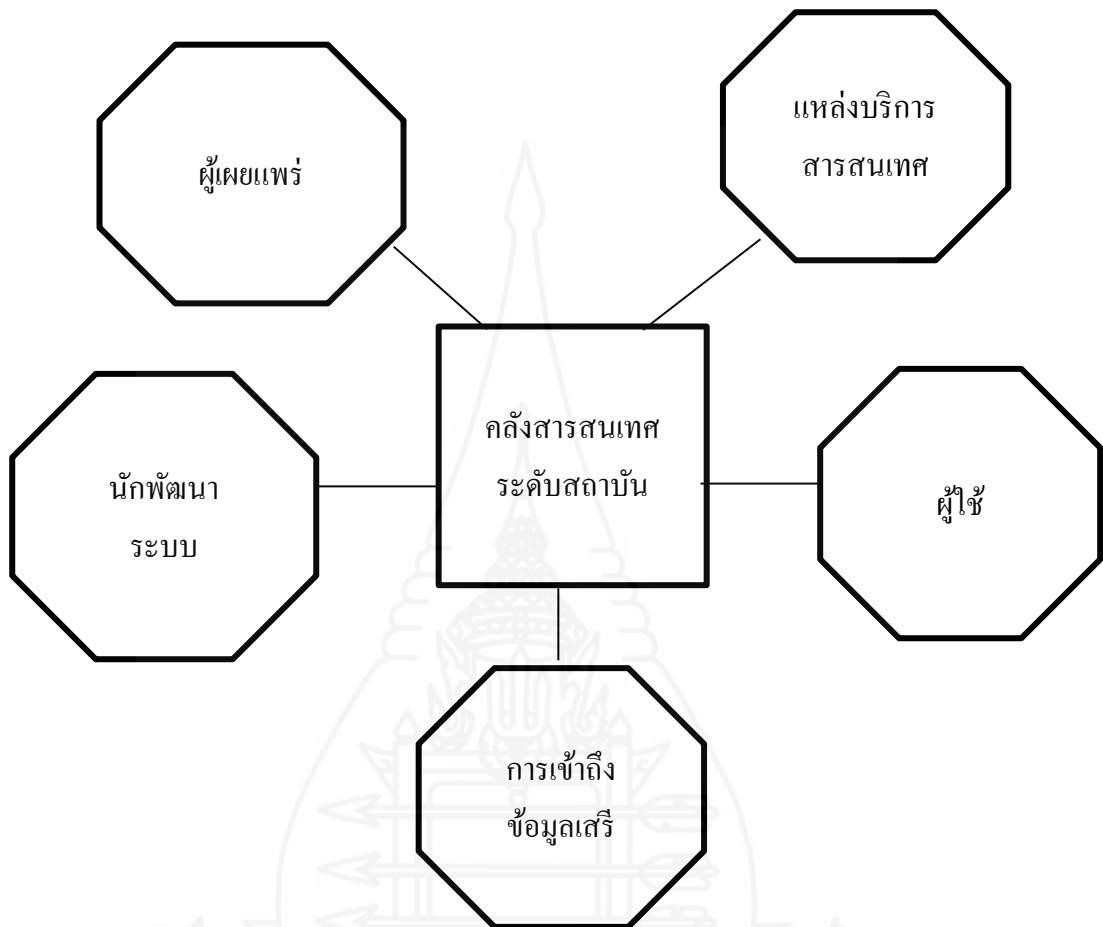
จากการสัมภาษณ์สะท้อนให้เห็นว่าผู้ใช้บริการมีความพึงพอใจกับกิจกรรมที่หลากหลายที่สามารถเลือกได้ตามความต้องการตามวันเวลาที่สะดวก ซึ่งแสดงให้เห็นว่ากิจกรรมทำให้ผู้ใช้บริการสามารถเข้าถึงอย่างความเท่าเทียมกันในการเข้าถึงสารสนเทศของผู้ใช้ทุกคน

ตอนที่ 4 ผลการพัฒนารูปการจัดการสารสนเทศประวัติและผลงานพุทธทาสภิกขุ

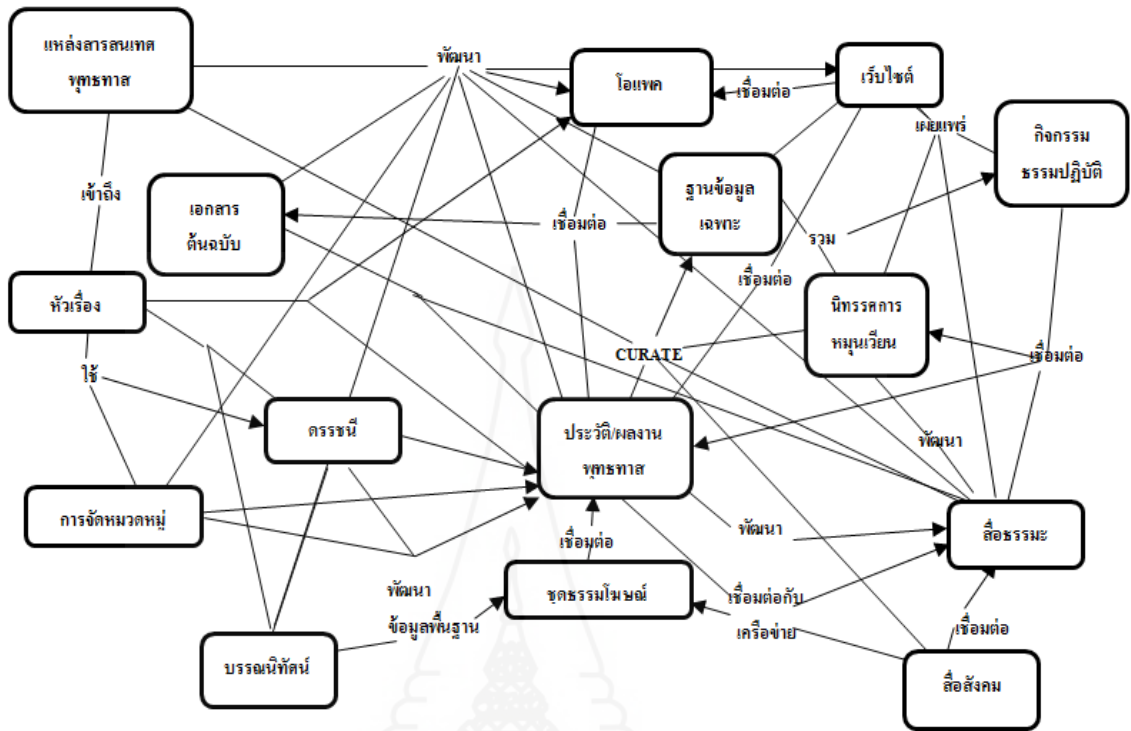
4.1 การพัฒนารูปแบบการจัดการสารสนเทศประวัติและผลงานพุทธทาสภิกขุ

จากการวิเคราะห์ และสังเคราะห์การจัดการสารสนเทศประวัติ และผลงานพุทธทาสภิกขุตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 ข้อที่ 2 ข้อที่ 3 และข้อที่ 4 ทำให้สามารถนำข้อมูลที่ได้ออกแบบรูปแบบที่เหมาะสมของการจัดการสารสนเทศประวัติและผลงานพุทธทาสภิกขุ ซึ่งประกอบด้วย

1. การจัดการเนื้อหาประวัติและผลงานพุทธทาสภิกขุ ได้แก่ บรรณนิทัศน์ การกำหนดหัวเรื่อง และการจัดหมวดหมู่
2. การจัดการเครื่องมือช่วยค้น ได้แก่ วรรณี OPAC และฐานข้อมูลเฉพาะ

ภาพที่ 4.1 โมเดลที่ 1 การจัดการสารสนเทศประวัติและผลงานพุทธทาสภิกขุ

ภาพที่ 4.1 (ต่อ)

4.1.1 การจัดการเนื้อหาประวัติและผลงานพุทธทาสภิกขุ จากการศึกษารวบรวมประวัติ และผลงานพุทธทาสภิกขุ จากแหล่งสารสนเทศที่ให้บริการและเผยแพร่ จำนวน 4 แหล่ง ได้แก่ (1) วัดธารน้ำไหล ห้องสมุดโมกขบรรณาลัย (สวนโมกขพลาราม) อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี (2) หอพุทธทาสธรรมโมชนม์ สำนักศิลปะและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี (3) ห้องพุทธทาส หอสมุดจอห์น เอฟ. เคนเนดี มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ จังหวัดปัตตานี และ (4) หอจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญโญ กรุงเทพฯ

1) ชุดธรรมโมชนม์ ท่านพุทธทาสภิกขุมีผลงานเขียนประเภทสื่อสิ่งพิมพ์ รวมทั้งสิ้นจำนวน 1,117 ชื่อเรื่อง สามารถนำมาวิเคราะห์หากลุ่มเนื้อหาของพุทธทาสภิกขุ โดยส่วนมากมาจากหนังสือชุดธรรมโมชนม์ และแนวพุทธธรรมคำสอน

2) บรรณนิทัศน์ เพื่อให้ได้แก่นแท้งานด้านผลงานพุทธทาสภิกขุเฉพาะหนังสือที่เป็นผลงานของท่านพุทธทาส โดยตรง จึงใช้บรรณนิทัศน์เป็นแบบบันทึกการอ่าน

3) การจักหมวดหมู่ เพื่อให้เข้าถึงผลงานท่านพุทธทาสได้อย่างเหมาะสม จึงกำหนดหมวดหมู่ แบ่งตามระดับความรู้ได้เป็น 3 หมวด ได้แก่ ธรรมะสำหรับผู้เริ่มข้อธรรมที่พุทธทาสสอน พบว่า ส่วนมากเป็นหนังสือกลุ่มชีวิต และสังคม เศรษฐศาสตร์ชาวพุทธ ธรรมะในลัทธิการเมือง และกลุ่มหนังสือแปล บทประพันธ์ คำกลอน ธรรมะระดับปานกลาง ธรรมะที่

ท่านพุทธทาสอธิบายข้อธรรมะที่เป็นหลักวิชาและหลักปฏิบัติ พบว่าเป็นหนังสือกลุ่มการศึกษา และปฏิบัติธรรม การฝึกอานาปานสติ จิตว่าง การทำทาน และกลุ่มหนังสือชุด คือ ชุดมองด้านใน ชุดลอยประทุม ชุดมองด้านใน ชุดชุดลอยประทุม ชุดอนุรักษ์ ชุดธรรมะใกล้มือ และธรรมะระดับ ลึก ธรรมะสำหรับผู้ต้องการศึกษาธรรมะอย่างบรรพชิต

4) *การกำหนดหัวเรื่อง* โดยวิธีการวิเคราะห์ข้อมูลประวัติ และผลงานพุทธ ทาสใช้วิธีการเชิงพรรณนา โดยสรุปประเด็น และจัดกลุ่มตามประเด็นจากบรรณนิทัศน์ การศึกษา เกี่ยวกับประวัติ และผลงานพุทธทาสภิกขุเพื่อการบริการและเผยแพร่สารสนเทศเพื่อสร้าง คลังข้อมูลประวัติ และผลงานพุทธทาสภิกขุโดยผู้วิจัยได้สกัดองค์ความรู้ที่ออกมาให้เกิดหัวเรื่อง เพื่อเชื่อมโยงไปหาแหล่งสารสนเทศพุทธทาสภิกขุทั้ง 4 แหล่ง ที่ให้บริการเอกสารชั้นปฐมภูมิ ประวัติ และผลงานพุทธทาสเพื่อการบริการและเผยแพร่เพื่อให้ผู้สนใจสามารถเข้าถึงทรัพยากร ได้อย่างถูกต้อง และทั่วถึง

4.1.2 การจัดการเครื่องมือช่วยค้น จากแหล่งสารสนเทศที่ให้บริการ และเผยแพร่ จำนวน 4 แหล่ง พบว่า มีการจัดการเครื่องมือช่วยค้นประวัติ และผลงานพุทธทาสภิกขุ ดังแสดง รายละเอียดนี้

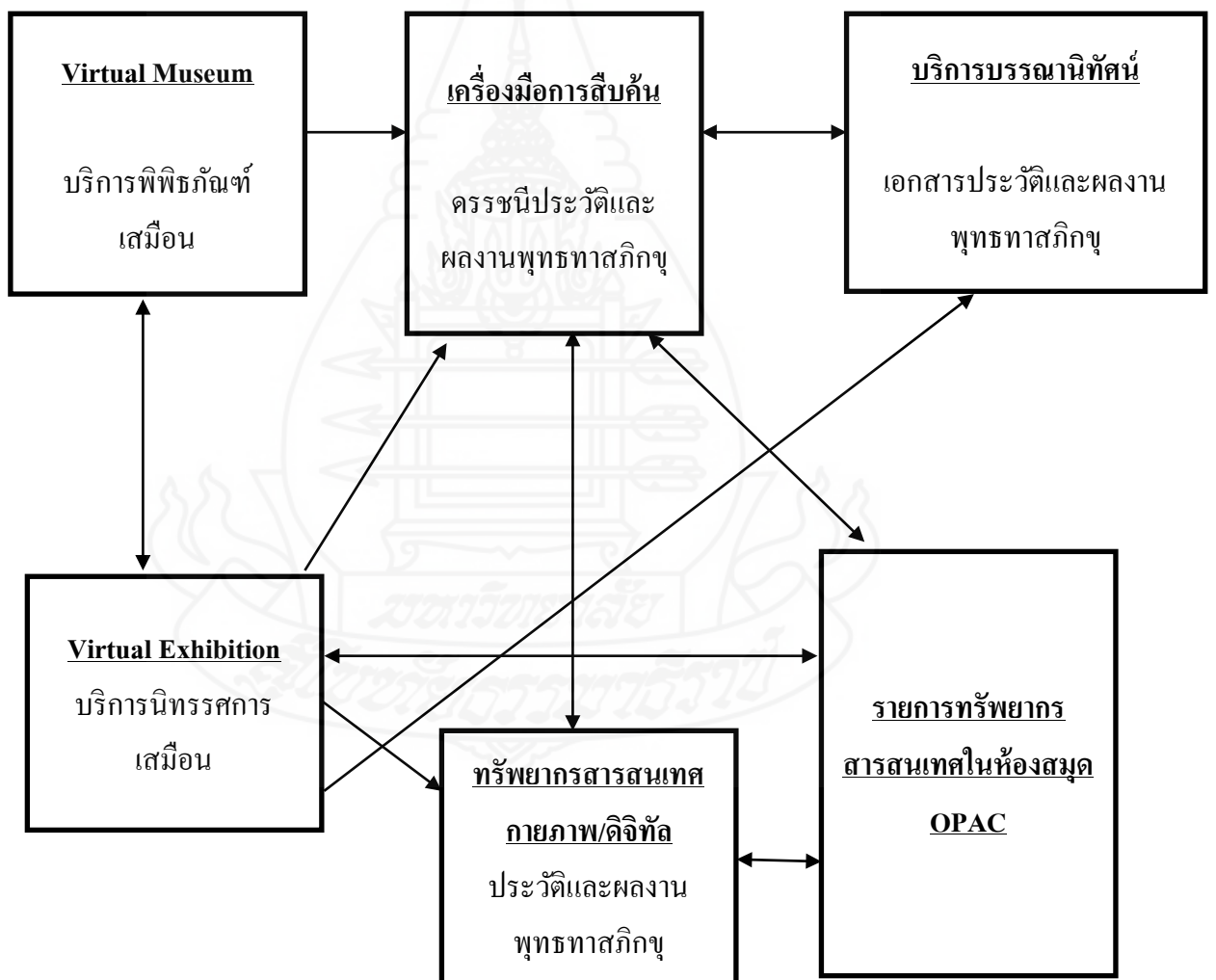
1) *การทำดรรชนี* แสดงให้เห็นว่า เป็นการกำหนดหัวเรื่องควบคุม และการ กำหนดหัวเรื่องอิสระ โดยมากในการศึกษาค้นนี้จะกำหนดหัวเรื่องอิสระ ซึ่งจะมีประโยชน์ต่อการ นำไปใช้ในการลงรายการแบบ AACR 2 ตามหลักการให้หัวเรื่องของบรรณารักษ์ เพื่อการสืบค้น จาก ฐานข้อมูลทรัพยากรสารสนเทศต่อไป

2) *ฐานข้อมูลทรัพยากรสารสนเทศ* แสดงให้เห็นว่า แหล่งบริการจำนวน 2 แห่ง ที่ใช้ คือ ห้องสมุดพุทธทาส หอพุทธทาสธรรม โฆษณ์ และห้องสมุดพุทธทาส หอสมุดจอห์น เอฟ เคนเนดี มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ใช้การลงรายการตามมาตรฐาน AACR 2 เช่นเดียวกัน

3) *ฐานข้อมูลเฉพาะ* แสดงให้เห็นว่า การจัดการสารสนเทศประวัติและ ผลงานพุทธทาสภิกขุมีการจัดทำฐานข้อมูลเฉพาะ ได้แก่ เอกสารโสตทัศนจดหมายเหตุ (Audio-Visual Archives) (ภาพนิ่ง ภาพถ่าย พิมพ์ วาด โปสเตอร์) ฟิล์ม (สไลด์ เนกาตีฟ ภาพยนตร์) แผ่นที่ แผ่นผัง แพลน พิมพ์เขียว เสียง (เทปม้วน ดับ ขดลวด ซีดี) สิ่งพิมพ์รวบรวม (Printed Materials Collection) วัตถุจดหมายเหตุ (ของใช้ บริหาร อุปกรณ์การเรียนรู้) ประวัติศาสตร์จากคำบอกเล่า (Oral History) และ Record & Information Management (RM) ซึ่งสามารถสืบค้นผ่านเว็บไซต์ จากแหล่งบริการ และเผยแพร่สารสนเทศประวัติ และผลงานพุทธทาสภิกขุ

4.2 การพัฒนารูปแบบการบริการและเผยแพร่ประวัติและผลงานพุทธทาสภิกขุ

จากการวิเคราะห์และสังเคราะห์สภาพการบริการ และเผยแพร่ประวัติ และผลงานพุทธทาสภิกขุตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 พบว่า การพัฒนาเครือข่ายความร่วมมือในการบริการ และเผยแพร่สารสนเทศประวัติ และผลงานพุทธทาสจะช่วยให้ผู้ใช้บริการเข้าถึงสารสนเทศประวัติ และผลงานพุทธทาสภิกขุได้อย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น จึงนำข้อมูลที่ได้มาออกแบบรูปแบบที่เหมาะสมของการบริการ และเผยแพร่ประวัติและผลงานพุทธทาสภิกขุ ซึ่งประกอบด้วย การใช้ทรัพยากรสารสนเทศร่วมกัน การหมุนเวียนนิทรรศการและบริการสารสนเทศในพิพิธภัณฑ์ และการบริการการเข้าถึงทรัพยากรสารสนเทศดิจิทัล เรียกว่า การบริการสารสนเทศแบบร่วมมือ (Cooperative Information Services) ดังภาพที่ 4.3

ภาพที่ 4.2 โมเดลที่ 2 รูปแบบการบริการและเผยแพร่ประวัติและผลงานพุทธทาสภิกขุ

จากการพัฒนารูปแบบการบริการและเผยแพร่ประวัติ และผลงานพุทธทาสภิกขุ สามารถนำข้อค้นพบมาอธิบายรายละเอียดได้ ดังนี้

4.2.1 การใช้ทรัพยากรสารสนเทศร่วมกัน พบว่า การสร้างความร่วมมือของ แหล่งสารสนเทศเพื่อการบริการ และเผยแพร่ เพื่อประโยชน์ในการให้บริการผู้ใช้ ควรมีความ ร่วมมือในการใช้สารสนเทศอย่างเป็นทางการ โดยเป็นการตกลงร่วมมือกันมีการบันทึกไว้เป็นลายลักษณ์อักษร และแบบไม่เป็นทางการ เช่น ในกรณีที่ไม่มีบุคลากรประจำแหล่งบริการ จึงใช้วิธีแบ่งงานกันทำในรูปคณะทำงาน ใช้ทรัพยากรสารสนเทศร่วมกันตามประเภทกิจกรรม เวลา โอกาส และสถานที่ โดยใช้บรรณนิทัศน์ผลงานพุทธทาสเชื่อมโยงไปหาแหล่งปฐมภูมิยังเครือข่ายแหล่งสารสนเทศที่มีการแบ่งปันทรัพยากรอิเล็กทรอนิกส์ร่วมกัน โดยในแต่ละแหล่งบริการ และเผยแพร่ ควรมีนโยบาย การประสาน การติดต่อด้านทรัพยากรสารสนเทศ ด้านบุคลากร และภาระงาน ด้านการบริหาร และการดำเนินงาน และด้านการบริการ ตลอดจนด้านเทคโนโลยี เพื่อช่วยให้ผู้ใช้ เข้าถึงสารสนเทศประวัติ และผลงานพุทธทาสภิกขุได้อย่างมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

4.2.2 บริการพิพิธภัณฑ์เสมือน จากข้อค้นพบจากงานวิจัยนี้ส่วนมากเป็นเรื่องของบุคลากรผู้จัดงาน และผู้เข้าร่วมงาน การหมุนเวียนการจัดกิจกรรมนิทรรศการ และบริการสารสนเทศโดยมาก และจะจัดช่วงวันเดียวกัน โดยเฉพาะ วันล้ออายุท่านพุทธทาส ซึ่งทุกหน่วยงาน จะจัดเป็นประจำเป็นงานประจำปี การสร้างเครือข่ายความร่วมมือร่วมกัน โดยหมุนเวียนกันเป็นเจ้าภาพในการจัดงาน จะช่วยลดต้นทุน และประหยัดทรัพยากรในหลายด้าน อาทิ ด้านงบประมาณ ด้านบุคลากร และด้านสถานที่

4.2.3 บริการนิทรรศการเสมือน

4.2.4 เครื่องมือการสืบค้น

4.2.5 บริการบรรณนิทัศน์

4.2.6 รายการทรัพยากรสารสนเทศในห้องสมุด (OPAC)

นอกจากนี้การจัดบริการสารสนเทศ การหมุนเวียนนิทรรศการหรือนิทรรศการเคลื่อนที่ให้ทันสมัย มีความหลากหลายสามารถดำเนินการทั้งอย่างเป็นทางการ และไม่เป็นทางการ ตัวอย่างเช่น บริการบรรณนิทัศน์ บริการเวียนเอกสาร การจัดแสดงทรัพยากรสารสนเทศใหม่ และบริการเลือกสรรสารสนเทศเฉพาะบุคคล โดยจัดให้แก่ผู้ใช้บริการเป็นรายบุคคลหรือกลุ่มบุคคล ซึ่งในปัจจุบันแหล่งสารสนเทศที่พบจากการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ เป็นแหล่งสารสนเทศมุ่งเน้นการให้บริการสารสนเทศอิเล็กทรอนิกส์ เพื่อเป็นการประหยัดเวลา สามารถเผยแพร่ถึงผู้ใช้บริการกลุ่มเป้าหมายได้อย่างรวดเร็ว ทันท่วงทีตามความต้องการของผู้ใช้บริการ โดยไม่เสียค่าใช้จ่าย ซึ่งเป็น

การประหยัดงบประมาณ เมื่อเทียบกับการจัดพิมพ์ออกมาในรูปสิ่งพิมพ์ จึงได้จัดบริการสารสนเทศทันสมัยผ่านเว็บไซต์ของแหล่งบริการ

4.3 การบริการการเข้าถึงทรัพยากรสารสนเทศดิจิทัล มีการใช้เครื่องมือการสืบค้นด้วยกรณีประวัติและผลงานพุทธทาสภิกขุ เครื่องมือการเข้าถึงทรัพยากรสารสนเทศ เพื่อให้ผู้ใช้เข้าถึงทรัพยากรสารสนเทศที่หน่วยงานจัดเก็บและให้บริการ ควรจัดสร้างฐานข้อมูล เพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการสืบค้นและอำนวยความสะดวกให้แก่ผู้ใช้ในการสืบค้นเพื่อการศึกษาค้นคว้าอย่างรวดเร็ว และสามารถสืบค้นได้อย่างกว้างขวางทุกที่ทุกเวลาผ่านเครือข่ายอินเทอร์เน็ต ฐานข้อมูลที่จัดทำขึ้น เพื่อใช้เป็นเครื่องมือเข้าถึงทรัพยากรสารสนเทศ อาจจัดทำรวมเข้าไว้ในฐานข้อมูลรายชื่อทรัพยากรสารสนเทศของแหล่งสารสนเทศ เพื่อใช้สืบค้นรายชื่อประวัติ และผลงานทั้งหมดของท่านพุทธทาสจากแหล่งสารสนเทศที่จัดให้บริการ และในรูปของฐานข้อมูลเฉพาะ ที่เปิดโอกาสให้ผู้ใช้สามารถเข้าถึงข้อมูลฉบับเต็มได้ (Full Text)

จากการสนทนากลุ่มกับผู้ทรงคุณวุฒิ ได้รับข้อเสนอแนะจากผู้ทรงคุณวุฒิ ในประเด็นเรื่อง การพัฒนารูปการจัดการสารสนเทศประวัติ และผลงานพุทธทาสภิกขุ เพื่อการบริการและเผยแพร่ ได้ข้อค้นพบหลายประการที่น่าสนใจ ดังนี้

4.3.1 ระดับบริหาร ผู้บริหารควรมองในภาพรวมของกระบวนการนโยบายการจัดการจัดการสารสนเทศประวัติและผลงานพุทธทาสภิกขุ เพื่อเป็นการแบ่งปันทรัพยากรร่วมกัน (Knowledge Sharing) ดังนั้นจึงควรมีการกำหนดนโยบายจากฝ่ายบริหารขององค์การอย่างเป็นลายลักษณ์อักษรให้สอดคล้องกับวิสัยทัศน์ พันธกิจ วัตถุประสงค์ และเป้าหมายขององค์การ เพื่อเป็นกรอบแนวทางในการปฏิบัติงานของบุคลากร โดยนโยบายที่กำหนดไว้ควรมีขอบเขตที่เกี่ยวกับบุคลากร ภาระหน้าที่ และการจ้างงาน แนวทางการให้บริการและประเภทของการบริการหรือกิจกรรม การจัดหาทรัพยากรสารสนเทศ และการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการดำเนินงาน

4.3.2 ระดับบุคลากรที่ปฏิบัติหน้าที่กระบวนการจัดการสารสนเทศประวัติและผลงานพุทธทาส ควรมีความรู้เฉพาะทางด้านบรรณารักษ์หรือที่เกี่ยวข้องในกระบวนการจัดการทรัพยากรเพื่อการบริการและเผยแพร่ โดยส่วนใหญ่เนื้อหาด้านการใช้ภาษาของท่านพุทธทาสภิกขุ คือ การสร้างคำ นิยามศัพท์ และการสื่อธรรมะในระดับสูง เพื่อให้ผู้ใช้บริการสามารถได้เข้าถึงทรัพยากรดังกล่าวได้อย่างถูกต้องและตรงกับความต้องการได้อย่างมีประสิทธิภาพ

4.3.3 ด้านการบริการฐานข้อมูลทรัพยากรสารสนเทศ และฐานข้อมูลเฉพาะที่ให้บริการในการเข้าถึงทั้งทางกายภาพและทางดิจิทัล และการเข้าถึงจากฐานข้อมูลเฉพาะผ่านสื่อ

ออนไลน์ ควรมีนโยบายให้ผู้ใช้บริการเข้าถึงโดยเสรีและสามารถสืบค้นจากเนื้อหาฉบับเต็ม (Full Text)

ผลสรุปการนำรูปแบบการจัดการสารสนเทศประวัติและผลงานพุทธทาสภิกขุ และรูปแบบการบริการและเผยแพร่ประวัติและผลงานพุทธทาสภิกขุ ไปทดลองใช้กับแหล่งบริการ และเผยแพร่ จำนวน 2 แห่ง คือ หอพุทธศาสนธรรมโฆษณีย์ สำนักศิลปะและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏ สุราษฎร์ธานี และห้องพุทธทาส หอสมุดจอห์น เอฟ. เคนเนดี มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี เพื่อประเมินความพึงพอใจการใช้รูปแบบที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้น และได้จัดทำคู่มือการจัดทำบรรณนิทัศน์ผลงานพุทธทาสภิกขุ ผลการประเมินความพึงพอใจจากแหล่งสารสนเทศ ทั้ง 2 แห่ง ผลการศึกษา พบว่า ผู้ใช้บริการมีความพึงพอใจอยู่ในระดับมาก และมีความคิดเห็นในแต่ละด้านที่สอดคล้องกันทั้ง 2 แห่ง อาทิเช่น การบริการการเข้าถึงทรัพยากรสารสนเทศดิจิทัล และการหมุนเวียนนิทรรศการ

บทที่ 5

สรุปการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบการจัดการสารสนเทศประวัตินและผลงานพุทธทาสภิกขุเพื่อการบริหารและเผยแพร่สารสนเทศเพื่อการบริหารและการเผยแพร่ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการนำเสนอข้อมูลบทนี้ ประกอบด้วย สรุปการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ โดยมีรายละเอียดดังนี้

1. สรุปผลการวิจัย

ข้อค้นพบจากการวิเคราะห์ข้อมูลตามวัตถุประสงค์ ข้อที่ 1 ข้อที่ 2 ข้อที่ 3 ข้อที่ 3 และข้อที่ 4 สามารถแบ่งออกเป็น 4 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 ผลการวิเคราะห์ และสังเคราะห์ประวัติ และผลงานของพุทธทาสภิกขุ

ตอนที่ 2 ผลการวิเคราะห์กระบวนการจัดการสารสนเทศประวัติ และผลงานของพุทธทาสภิกขุ

ตอนที่ 3 ผลการวิเคราะห์สภาพบริการและการเผยแพร่ประวัติและผลงานพุทธทาสภิกขุ

ตอนที่ 4 ผลการพัฒนารูปแบบการจัดการสารสนเทศประวัติและผลงานพุทธทาสภิกขุ

ตอนที่ 1 ผลการวิเคราะห์และสังเคราะห์ประวัติและผลงานของพุทธทาสภิกขุ สามารถสรุปได้ว่า จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับประวัติและผลงานพุทธทาสภิกขุพร้อมกับการสำรวจข้อมูลในพื้นที่ พบว่า ท่านพุทธทาสภิกขุมีผลงานเขียนประเภทสิ่งพิมพ์รวมทั้งสิ้นจำนวน 1,065 ชื่อเรื่อง สามารถนำมาวิเคราะห์กลุ่มเนื้อหาของพุทธทาสภิกขุ ข้อมูลส่วนมากมาจากหนังสือชุดธรรมโฆษณเป็นการเขียนจากพระไตรปิฎกเป็นชุดธรรมะโดยตรง และพุทธธรรมคำสอน เป็นการเขียนอธิบายธรรม

ตอนที่ 2 ผลการวิเคราะห์กระบวนการจัดการสารสนเทศประวัติและผลงานของพุทธทาสภิกขุ สามารถสรุปได้ว่า การจัดทำบรรณนิ จำนวนคำที่พบมากที่สุด คือ การดับทุกข์ การทำทาน ความเห็นแก่ตัว ตามลำดับ การจัดหมวดหมู่ โดยแบ่งตามหมวดหมู่ระบบทศนิยมดิวอี้ และการจัดเก็บข้อมูล ได้แก่ เครื่องมือช่วยค้น (OPAC) และฐานข้อมูลเฉพาะ

ตอนที่ 3 ผลการวิเคราะห์สภาพบริการและการเผยแพร่ประวัติและผลงานพุทธทาสภิกขุสามารถสรุปได้ว่า แหล่งสารสนเทศพุทธทาสภิกขุทั้ง 4 แหล่ง มีจุดมุ่งจัดตั้งเพื่อเป็นศูนย์เรียนรู้ในการสืบสานพระพุทธศาสนา แหล่งศึกษาปฏิบัติ และจัดระบบบริการสืบค้นมรดกธรรม ตลอดจนมีการจัดกิจกรรมเสริมสร้างสติปัญญา

ตอนที่ 4 ผลการพัฒนารูปแบบการจัดการสารสนเทศประวัติและผลงานพุทธทาสภิกขุสามารถสรุปได้ว่า จากการวิเคราะห์และสังเคราะห์การจัดการสารสนเทศประวัติและผลงานพุทธทาสภิกขุตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 ข้อที่ 2 ข้อที่ 3 และข้อที่ 4 ทำให้สามารถนำข้อมูลที่ได้มาออกแบบรูปแบบที่เหมาะสมของการจัดการสารสนเทศประวัติและผลงานพุทธทาสภิกขุ คือ การจัดการเนื้อหาประวัติและผลงานพุทธทาสภิกขุ ได้แก่ บรรณานิตน์ การกำหนดหัวเรื่อง และการจัดหมวดหมู่ การจัดการเครื่องมือช่วยค้น ได้แก่ วรรณคดี OPAC และฐานข้อมูลเฉพาะ และจากการวิเคราะห์ และสังเคราะห์สภาพการบริการและเผยแพร่ประวัติ และผลงานพุทธทาสภิกขุตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 พบว่า การพัฒนาเครือข่ายความร่วมมือในการบริการ และเผยแพร่สารสนเทศประวัติ และผลงานพุทธทาสภิกขุจะช่วยให้ผู้ใช้บริการเข้าถึงสารสนเทศประวัติ และผลงานพุทธทาสภิกขุได้อย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ได้แก่ การใช้ทรัพยากรสารสนเทศร่วมกัน การหมุนเวียนนิทรรศการและบริการสารสนเทศในพิพิธภัณฑ์ และการบริการการเข้าถึงทรัพยากรสารสนเทศดิจิทัล เรียกว่า การบริการสารสนเทศแบบร่วมมือ (Cooperative Information Services)

2. อภิปรายผล

จากผลการศึกษา พบว่ารูปแบบการจัดการสารสนเทศประวัติ และผลงานพุทธทาสภิกขุเพื่อการบริการและเผยแพร่สารสนเทศ มีประเด็นที่สำคัญนำมาอภิปรายผล 3 ด้าน ได้แก่ ด้านประวัติ และผลงานพุทธทาสภิกขุ ด้านการจัดการสารสนเทศประวัติ และผลงานพุทธทาสภิกขุ และด้านการบริการ และเผยแพร่ สามารถนำมาอภิปรายผล ดังนี้

2.1 ด้านประวัติและผลงานพุทธทาสภิกขุ ด้านประวัติพระธรรมโกศาจารย์ ที่รู้จักกันในนามพุทธทาสภิกขุเป็นพระภิกษุที่มีบทบาทสำคัญยิ่ง ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา เป็นผู้บุกเบิก และก่อตั้งสำนักปฏิบัติธรรม วัดธารน้ำไหล หรือชื่อเรียกที่รู้จักกันในนามของสวนโมกขพลาราม ท่านได้รับการยกย่องจากองค์การศึกษาวิทยาศาสตร์ และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (ยูเนสโก) ให้เป็นบุคคลสำคัญ หรือผู้มีผลงานดีเด่นและเหตุการณ์สำคัญทางประวัติศาสตร์ประจำปี 2549-2550 ท่านเป็นคนไทยคนที่ 18 ที่องค์การยูเนสโกประกาศยกย่องให้เป็นบุคคลสำคัญของโลก ซึ่งผลการวิจัยของ Payulpitack, Suchira (1991, น. 249-263) ได้ศึกษาเกี่ยวกับการเคลื่อนไหวของ

พุทธทาสภิกขุ: การวิเคราะห์แหล่งที่มา การพัฒนา และผลกระทบเชิงสังคม พบว่า สวนโมกขพลาราม (วัดธารน้ำไหล) เป็นธรรมสถานกลางป่า สถานที่จำวัดของท่านพุทธทาสและพระสงฆ์กว่า 70 รูป สวนโมกข์ไม่เพียงนำเสนอแนวคิดการเผยแผร์หลักธรรมเนื้อแท้ของพระพุทธศาสนาในรูปแบบซึ่งผสมผสานความดั้งเดิมและความทันสมัยไว้ด้วยกัน แต่ยังสะท้อนถึงความมุ่งมั่นของพุทธทาสภิกขุในการฟื้นคืนวิถีพระป่าในไทย การเคลื่อนไหวของพุทธทาสภิกขุเริ่มต้นกับคนท้องถิ่นเพียงสี่หรือห้าคนในอำเภอไชยา ซึ่งมารวมตัวกันเพื่อสนทนาธรรม ถกปัญหาด้านศาสนา และการฟื้นฟูพระพุทธศาสนา คนกลุ่มนี้รับเอาคำสอนของท่านพุทธทาสและก่อตั้งกลุ่มเผยแผร์คำสอนต่อให้กับคนในท้องถิ่น การเผยแผร์คำสอนของพุทธทาสภิกขุจึงสามารถแบ่งออกเป็นหลายช่วงเวลาด้วยระยะเวลาเกินกว่า 50 ปี (หลังจากเผยแผร์คำสอนในกลุ่มชนชั้นกลางในเมืองหลวงปี 1940) การเคลื่อนไหวของพุทธทาสภิกขุสร้างความเปลี่ยนแปลงที่สำคัญหลายครั้งระหว่างการพัฒนาแนวคิด แต่เรื่องที่พลิกผันที่สุดคือการหวนกลับสู่ท้องถิ่นชนบทของการเคลื่อนไหว ดังกล่าวเรียกได้ว่าเป็นยุคใหม่ที่สร้างการมีส่วนร่วมทางสังคม จากการตีความคำสอนใหม่ของบรรดาผู้ศรัทธาเพื่อตอบสนองความต้องการของประชาชน ดังนั้น ตั้งแต่ทศวรรษ 1980 การเคลื่อนไหวของพุทธทาสภิกขุเริ่มเผยแผร์ไปยังพื้นที่ชนบท ส่วนด้านผลงานพุทธทาสภิกขุจากการศึกษาครั้งนี้ พบว่า พุทธทาสภิกขุมีผลงานเขียนประเภทสื่อสิ่งพิมพ์รวมทั้งสิ้นจำนวน 1,065 ชื่อเรื่อง สามารถนำมาวิเคราะห์กลุ่มเนื้อหาของพุทธทาสภิกขุ ข้อมูลส่วนมากมาจากหนังสือชุดธรรมโฆษณณ์เป็นการเขียนจากพระไตรปิฎกเป็นชุดธรรมะโดยตรง และพุทธธรรมคำสอน เป็นการเขียนอธิบายธรรม และจากผลงานพุทธทาสประเภทสื่อสิ่งพิมพ์รวมทั้งสิ้นจำนวน 1,065 ชื่อเรื่องนั้น จากแหล่งสารสนเทศทั้ง 4 แห่งที่ศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้การวิเคราะห์เนื้อหาโดยใช้แบบบันทึกการอ่าน หรือบรรณนิทัศน์ จากนั้นผู้วิจัยใช้วิธีการสังเคราะห์ประเภทคำ เพื่อสร้างลำดับขนาดคำ หรือหัวข้อ (Content Word) พบในลำดับความถี่สูงจนถึงต่ำตามลำดับ ได้ดังนี้

2.1.1 ธรรมะระดับต้น ส่วนมากเป็นหนังสือกลุ่มชีวิตและสังคม เศรษฐศาสตร์ ชาวพุทธ ธรรมะในลัทธิการเมือง และกลุ่มหนังสือแปล บทประพันธ์ คำกลอน จำนวนคำที่พบมากที่สุด คือ ทุกข์และการดับทุกข์ การทำทาน ความเห็นแก่ตัว ยึดมั่นถือมั่น และตัวกู ของกู ตามลำดับ ซึ่งสอดคล้องกับธัมมานุสारी (2534, น. 44) เรื่องเทคนิควิธีการเผยแผร์ธรรมะของพระพุทธเจ้า ในเนื้อหาการสอนหลักปฏิบัติธรรมอันแท้จริงคือ ทางปฏิบัติให้ถึงความดับทุกข์ หรือมรรคแปด และสอดคล้องกับพระภิกษุเปศล พิชิตชโลธร (2490, น. 4) ที่ได้กล่าวไว้ว่า พระพุทธเจ้าทรงสอนอะไร โดยใจความ มีหลักคำสอน 3 ประการ คือ การไม่กระทำซึ่งบาปทั้งปวง ยังกุศลให้ถึงพร้อม และการทำจิตต์ของตนให้ผ่องแผ้ว และการแสดงธรรมพระพุทธเจ้าจะแสดงเป็นคำอธิบายใช้

เหตุผล (ไม่ใช่เล่าเรื่อง) จะเกิดประโยชน์ในการปฏิบัติมาก ต่างกับทำนองเทศน์ ซึ่งฟังง่ายแต่เข้าใจยาก และสอดคล้องกับผลการวิจัยของฉานิศ วรศักดิ์สุวรรณ (2546: ง) ศึกษาเกี่ยวกับพุทธวจนะในธรรมบทของเสฐียรพงษ์ วรรณปก พบว่า คำสอนที่ฆราวาสควรนำมาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน คือ กฎแห่งกรรม ให้ละเว้นความชั่ว กิจที่ตนพึงกระทำ ทำแต่ความดี ทำจิตใจให้บริสุทธิ์ การคบมิตร และจากการศึกษางานวิจัยของ Jackson, Peter Anthony. (1986, P. 11) ศึกษาเกี่ยวกับพุทธทาสภิกขุ และการพัฒนาหลักคำสอนพระพุทธศาสนาไทยร่วมสมัย: การวิเคราะห์เชิงสังคม และปรัชญา พุทธทาสภิกขุเป็นผู้ตีความหลักธรรมและคำสอนของพุทธศาสนาร่วมสมัยประเทศไทย ซึ่งความสำคัญของงานของท่านพุทธทาสต่อพุทธมามกะผู้มีการศึกษาและมีหัวก้าวหน้า แหล่งข้อมูล แรงจูงใจ และเป้าหมายของแนวคิดของพุทธทาสภิกขุจะสามารถอธิบายรายละเอียดโดยสมบูรณ์ได้ก็ต่อเมื่อมีการยอมรับอิทธิพลทางสังคมและการเมืองที่ยึดศาสนาเป็นรากฐานที่สำคัญ การตีความความคำสอนใหม่ของพุทธทาสภิกขุควรมีการทำความเข้าใจส่วนที่เกี่ยวข้องกับประวัติการตีความหลักคำสอน และพุทธศาสนศึกษาในประเทศไทยเป็นอันดับแรกการปฏิรูปหลักธรรมของพุทธทาสได้รับการยอมรับในฐานะทั้งปรากฏการณ์เชิงเทววิทยา และเชิงสังคมวิทยา นัยสำคัญของการหลักธรรมและคำสอนของพุทธศาสนาร่วมสมัยประเทศไทยจึงได้รับการยอมรับ ทั้งนี้เป็นเพราะว่า พุทธทาสภิกขุต้องการเผยแผ่หลักคำสอนให้พุทธศาสนิกชนรู้การดับทุกข์ รู้ทันเท่าทันตัวกิเลส ดังที่กล่าววาทธรรมะคือหน้าที่ แปลว่าหน้าที่ แต่ส่วนใหญ่จะแปลความหมายของ ธรรมะคือคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า แท้จริงนั้นหน้าที่คือสิ่งที่จะต้องปฏิบัติเพื่อดับทุกข์ เมื่อปฏิบัติหน้าที่อย่างถูกต้องที่นั่นย่อมมีธรรมะ

2.1.2 ธรรมะระดับปานกลาง ธรรมะที่พุทธทาสภิกขุอธิบายข้อธรรมะที่เป็นหลักวิชาและหลักปฏิบัติ เป็นหนังสือกลุ่มการศึกษาและปฏิบัติธรรม และกลุ่มหนังสือชุด คือ ชุดมองด้านใน ชุดลอยประทุม ชุดชุดลอยประทุม ชุดอนุรักษ์ ชุดธรรมะใกล้มือ จำนวนคำที่พบมากที่สุดคือ อานาปานสติ จิตว่าง และนิพพาน ตามลำดับ กล่าวคือ หนทางแห่งการหลุดพ้นจากทุกข์ตามพระพุทธศาสนา มีหลักการอยู่ว่า ปริยัตติเกิดมาจากปฏิเวธ ปฏิเวธจะเกิดได้เพราะปฏิบัติ ถ้าไม่ปฏิบัติ ก็ไม่ถึงปฏิเวธ ไม่มีปฏิเวธ เมื่อไม่มีปฏิเวธ คือไม่รู้แจ้งเห็นจริง ก็บัญญัติไม่ถูก (บัญญัติก็คือปริยัตติ) บัญญัติไม่ถูก ก็ไม่มีปริยัตติ นั้นหมายความว่า การศึกษาธรรมะ คือ ศึกษาตามตำรับตำรา บทบัญญัติ และพระธรรมคำสอนต่างๆ ของพระพุทธเจ้า เมื่อได้แล้วก็เป็นปฏิเวธ แต่การศึกษาที่จะทำให้เกิดปฏิเวธนั้นไม่ใช่ศึกษาแต่ปริยัตติ แต่เป็นการศึกษาอย่างแยกคาง

โดยเฉพาะในการปฏิบัติด้วยตนเองเพื่อให้เกิดปฏิเวธ (มูลนิธิศึกษาและเผยแผ่พระพุทธศาสนา. 2555) นอกจากนี้งานวิจัยเกี่ยวกับการใช้ภาษาเชิงเปรียบเทียบในเรื่อง ชัมมวัจน โวหารไทย ของปรีชา ช้างขวัญยืน (2535) พบว่า กลุ่มผู้สนใจศึกษาผลงานของพุทธทาสภิกขุส่วนมาก เป็นกลุ่มนิสิตนักศึกษาและนักวิชาการที่ต้องการความเข้าใจและทดลองปฏิบัติ จุดเด่นด้านการใช้ภาษาของท่าน คือ การสร้างคำและนิยามศัพท์และการสื่อธรรมะในระดับสูงขึ้นไป ดังคำสัมภาษณ์ของผู้มาปฏิบัติจากแหล่งบริการและเผยแผ่ในครั้งนี้ต่างมีความเห็นตรงกันหรือคล้ายกันว่า “ก่อนที่จะการเข้าคอร์สปฏิบัติอานาปานสติในวันอาทิตย์ เน้นการปฏิบัติอานาปานสติโดยตรง การปฏิบัติธรรมแบบชาคริยานุโยคในคืนวันเพ็ญ กิจกรรมฟ้าสาธ การไหว้พระสวดมนต์ การได้เข้าไปปฏิบัติภาวนาในห้องนิพพานชิมลอง กิจกรรมเพลินธรรมนำชม ได้มีการศึกษาหนังสือธรรมะคำสอนของพุทธเจ้าผ่านผลงานของพุทธทาสภิกขุมาแล้วทั้งสิ้น ทำให้มีความรู้ และเข้าใจของพุทธศาสนาอย่างแท้จริงว่าคืออะไร” (กนกพร อัมพวัน. 2559: สัมภาษณ์; ชันญญา กิรีดิรัตน์ลักษณะ. 2559: สัมภาษณ์; สมศักดิ์ ลาภนันท์. 2559: สัมภาษณ์)

2.1.3 ธรรมะระดับสูง ธรรมะสำหรับผู้ต้องการศึกษาธรรมะอย่างบรรพชิต เป็นกลุ่มหนังสือเกี่ยวกับพุทธประวัติ พุทธประวัติจากพระโฆษฐ์ อริยสังข์จากพระโฆษฐ์ ขุมทรัพย์จากพระโฆษฐ์ ปฏิกิจสมุปบาทจากพระโฆษฐ์ และกลุ่มหนังสือชุดธรรมโฆษณ์ จำนวนที่พบมากที่สุด คือ อิทปปัจจยตา ปฏิกิจสมุปบาท ปรมัตถสภาวะธรรม สุนทรียตา สันตัสเสตัพพธรรม โอसारตัพพ ธรรม ตามลำดับ พุทธทาสภิกขุท่านศึกษาค้นคว้าพระไตรปิฎก (ปริยัติ) การตามรอยพระอรหันต์ (ปฏิบัติ) และการเผยแผ่ความรู้ธรรมชั้นลึกนั้นต่อมาภายหลังมีปณิธานดังกล่าวเพิ่มเติมเข้าไปใหม่ว่า ให้ทุกคนเข้าถึงหัวใจของศาสนาของตน ๆ ให้เกิดความเข้าใจกันระหว่างศาสนาและช่วยกันขึ้นโลกให้ออกจากวัตถุนิยม การเผยแผ่คำสอนของท่านดังกล่าวสอดคล้องกับงานวิจัยของ Ralph, Jeff (2008, P. 3) ได้ศึกษาเกี่ยวกับวิถีการฟื้นฟูโดยละเว้นความเห็นแก่ตัว: ความเชื่อมโยงระหว่างพุทธทาสภิกขุกับการฟื้นฟูนิเวศวิทยา พบว่า พระพุทธเจ้า และพุทธทาสภิกขุ รวมถึงนักปฏิบัติ และนักปรัชญาฟื้นฟูนิเวศวิทยา เพื่อศึกษาว่าคำสอนของท่านพุทธทาส และการตีความหลักปฏิกิจสมุปบาท และหลักอนัตตาสมาสามารถช่วยนักฟื้นฟูในการฟื้นฟูระบบนิเวศน์ให้มีความสัมพันธ์ และหลุดพ้นจากความเห็นแก่ตัวมากขึ้น นอกจากนี้การศึกษาวเคราะห์เรื่องปัญหาภาษาในพระพุทธศาสนา: ศึกษาเฉพาะกรณีแนวคิดเรื่อง ภาษาคน-ภาษาธรรมของพุทธทาสภิกขุ ซึ่งเป็นการศึกษา และประเมินทฤษฎีภาษาคน-ภาษาธรรมของพุทธทาสภิกขุที่ปรากฏในวรรณกรรม พบว่าพุทธทาสภิกขุเป็นผู้นำในการประยุกต์คำสอนของพระพุทธเจ้าให้สอดคล้องกับยุคสมัย โดยเฉพาะเรื่องการศึกษาเกิดดับภายในจิตหรือขั้นตอนปฏิกิจสมุปบาทที่สามารถครบวงจรได้ในขณะที่ยังมีชีวิตอยู่เพราะท่านศึกษาคัมภีร์พระไตรปิฎกอย่างแตกฉาน และชัดเจนด้วยการปฏิบัติจนเห็นแจ้ง

ในธรรมะจากธรรมชาติ และการนำไปใช้กับสังคม ส่วนปัญหาที่พบในการเผยแพร่ได้แก่ภาษาที่ใช้ เป็นสื่อให้เข้าถึงธรรมะ ตลอดจนการศึกษาเรื่องการจัดการสื่อธรรมะของพุทธทาสในวัดอุโมงค์ (สวนพุทธธรรม) จังหวัดเชียงใหม่ ให้เป็นแหล่งเรียนรู้พุทธธรรม ยังพบว่า สื่อธรรมะของพุทธทาส ศึกษามีคุณค่าอยู่ในตัวเองอันเกิดจากเนื้อหาซึ่งเป็นธรรมะระดับโลกุตระธรรมที่พุทธทาสศึกษาได้ ค้นคว้ามาจากพระบาลีควบคู่การปฏิบัติอย่างเคร่งครัดจนพบข้อเท็จจริง (พระมหาจิระศักดิ์ ฐมเมธี. 2544; ธนพนธ์ เอื้อตระกูล. 2556) พุทธทาสศึกษาได้ให้ความเห็นของคำว่า “บรรพชิต” กับ “ฆราวาส” ว่ามีผลต่อกระบวนการของการปฏิบัติธรรม มีข้อแตกต่างกัน กล่าวคือ ฆราวาส คือ สัตว์ที่เกิดมาเพื่อให้ได้สิ่งที่ดีที่สุดที่มนุษย์ควรจะได้ ส่วนบรรพชิตนั้น ตัดหนทางและโอกาสที่จะ “พ้นทุกข์” ได้อย่างสิ้นเชิง การเจริญสติอันเป็นฐานหลักของ “จิตว่าง” ซึ่งจำเป็นแก่การเข้าถึง นิพพาน นอกจากนี้พุทธทาสศึกษาเห็นว่า “คนปฏิบัติธรรม” ไม่ได้หมายถึง “คนที่ปฏิบัติธรรมอยู่คนเดียวในป่า” “คนที่ใช้ชีวิตอยู่ที่บ้าน ทำงานตามหน้าที่หรือภาระรับผิดชอบอะไรก็ตามถือเป็น “คนปฏิบัติธรรม” ได้ เพราะได้ปฏิบัติธรรมหรือทำหน้าที่อยู่เช่นกัน อย่างไรก็ตามพุทธทาสศึกษา ไม่ได้มุ่งล้มล้างบทบาทที่แท้จริงของบรรพชิตและฆราวาส ท่านเพียงแต่จัดให้บุคคลทั้ง 2 ฝ่ายได้อยู่ บนฐานรองรับทางจิตวิญญาณที่เสมอกัน และมีโอกาสได้รับมรรคผลเท่ากันเท่านั้น (Jackson, Peter Anthony. 1986; วิเวกา นาค. 2560)

2.2 ด้านการจัดการสารสนเทศประวัติและผลงานพุทธทาสศึกษา งานวิจัยนี้ได้ค้นข้อ พบ รูปแบบการจัดการสารสนเทศประวัติและผลงานพุทธทาสศึกษา ซึ่งพบว่า กระบวนการจัดการ เนื้อหาประวัติและผลงานพุทธทาสศึกษาส่วนใหญ่ใช้ระบบที่เป็นมาตรฐานสากล หลักเกณฑ์การจัดหมวดหมู่เนื้อหา คือ ระบบทศนิยมดิวอี้ เช่น หอพุทธศาสนธรรมโฆษณ์ สำนัก ศิลปะ และวัฒนธรรมมหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานีและห้องพุทธทาส หอสมุดจอห์น เอฟ เคนเนดี มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี จังหวัดปัตตานี หอจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญโญ กรุงเทพฯ ใช้หลักการจัดเก็บ วิเคราะห์ตามหลักจดหมายเหตุ ส่วนโมกขพลบรรณาลัย วัดธารน้ำไหล (สวนโมกขพลาราม) จังหวัดสุราษฎร์ธานี ใช้วิธีการจัดแบบง่าย และบางแห่งยังอยู่ในระหว่าง ดำเนินการจัดทำ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะนโยบายการบริหารจัดการหรือการให้ความสำคัญ ของการให้บริการ ดังกล่าว ผิดวัตถุประสงค์การจัดตั้ง จึงถูกละเลยไป และยังพบว่าบางแห่งไม่มีการจัดหมวดหมู่ แต่การให้บริการโดยการอ่านภายในห้องสมุดเท่านั้น ไม่นิยามให้ยืม การจัดระบบการใช้บริการแบบคูนชินซึ่งโดยส่วนมากผู้ใช้บริการเป็นพระภิกษุ สามเณร อุบาสก อุบาสิกา แม่ชี ผู้ถือศีลปฏิบัติธรรม นักศึกษาที่ระดับปริญญาตรี จนถึงปริญญาเอกที่สนใจงาน ทางด้านศาสนา ตลอดจนบุคคลทั่วไปส่วนใหญ่พบว่า เป็นอาจารย์หรือผู้สอนทางปรัชญา ศาสนา และที่เกี่ยวข้อง จะเข้ามาใช้บริการ และจากการสังเกตในการมาเก็บข้อมูลทุกครั้งมัก พบว่า

ผู้ให้บริการภายในห้องสมุดแห่งนี้มีเพียง 1 ท่าน ซึ่งปฏิบัติหน้าที่เสมือนเป็นบรรณารักษ์ดูแลห้องสมุดแห่งนี้เป็นระยะเวลาเกือบ 20 ปีแล้ว แต่ยังไม่มีการจัดเก็บ การบริการ และการเผยแพร่อย่างเป็นทางการเป็นระบบตามหลักวิชาเท่าที่ควร

นอกจากนี้ยังพบว่าบางแห่งได้มีการจัดกระบวนการสารสนเทศตามนโยบายของหน่วยงาน กล่าวคือใช้การจัดระบบที่ต่างจากหลักการทางบรรณารักษศาสตร์แต่ใช้หลักการของจดหมายเหตุ จึงเป็นที่น่าการสังเกตจากการลงพื้นที่ พบว่า มีข้อจำกัดบางประการที่พบคือ ขาดการติดต่อขอความร่วมมือจากหน่วยงานที่ให้บริการและเผยแพร่ผลงานเขียนท่านพุทธทาส ไม่ทราบแหล่งให้บริการ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ อเท็นสันและลอร์เลย์ (Atherton, 1996; Rowley, 1996) ได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับกระบวนการในการจัดการและบริการสารสนเทศ และอธิบายถึงกระบวนการในการจัดการ ด้านการจัดหา นโยบายการจัดหา แหล่งสารสนเทศ และกระบวนการจัดหา โดยเริ่มจากวิเคราะห์จัดหมวดหมู่ ทำรายการ ทำดัชนี ทำสาระสังเขป ประมวลผลสารสนเทศและทำเครื่องมือค้นคืน ตลอดจนการจัดเก็บวัสดุสารสนเทศ และเนื้อหาสารสนเทศที่ประมวลผลแล้ว สร้างฐานข้อมูล พร้อมทั้งจะค้นหาได้ตามต้องการรวมทั้งอนุรักษ์และงานวิจัยของมิดเดิลตัน (Middleton 2002: 52) ได้ค้นพบว่า ด้านการจัดการสารสนเทศ ด้านการบริหารองค์การและการจัดการเทคโนโลยีสารสนเทศ โดยมีทรัพยากรข้อมูล กระบวนการจัดการสารสนเทศตามวงจรสารสนเทศ และระบบสารสนเทศขององค์กรเป็นตัวแปรสำคัญที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่มุ่งเน้นให้คนในองค์กรได้ใช้สารสนเทศที่เป็นประโยชน์เพื่อเพิ่มมูลค่าให้กับองค์การ และพบว่าวัฏจักรการจัดการสารสนเทศเกี่ยวข้องกับการ ศึกษาความต้องการสารสนเทศ และนโยบายการจัดการสารสนเทศ เกี่ยวข้องกับการศึกษาความต้องการสารสนเทศ เพื่อสนับสนุนการตัดสินใจของผู้บริหารองค์การ และการศึกษากระบวนการด้านเทคนิคของการจัดระบบสารสนเทศ โดยเริ่มต้นจากกระบวนการจัดหาสารสนเทศตามนโยบายสารสนเทศของแต่ละองค์การ ประเด็นการวิจัยนโยบายสารสนเทศของแต่ละแห่ง จึงควรให้ความสำคัญต่อการจัดระบบสารสนเทศ การจัดเก็บในคลังความรู้ การบริการและเผยแพร่สารสนเทศรูปแบบใหม่ รวมถึงการใช้สารสนเทศและการปรับพฤติกรรมผู้ใช้

2.3 ด้านการบริการและเผยแพร่ประวัติและผลงานของพุทธทาสภิกขุ งานวิจัยนี้ได้ค้นพบรูปแบบการบริการและเผยแพร่ประวัติและผลงานพุทธทาสภิกขุภิกขุ ทั้ง 4 แห่ง พบว่า

2.3.1 ด้านการบริการ จากการศึกษาสภาพการบริการ และเผยแพร่ประวัติ และผลงานของท่านพุทธทาสภิกขุ โดยพบว่า สภาพการจัดการมีการกำหนดนโยบายที่เน้นเป็นศูนย์เรียนรู้ และสถานบริการด้านศาสนธรรมในการสืบสานพระพุทธศาสนา ตามปณิธาน และอุดมการณ์ของพุทธทาสภิกขุ การบริการ และการเผยแพร่ การจัดการทรัพยากรสารสนเทศมีการ

จัดการในรูปแบบสื่อสิ่งพิมพ์ และสื่อดิจิทัล ด้านบุคลากรมีการจัดการจากหน่วยงานที่สังกัด และอาสาสมัคร สภาพการจัดการสารสนเทศประวัติ และผลงานพุทธทาสภิกขุเพื่อการบริหาร และเผยแพร่สารสนเทศ มีการดำเนินงานตามนโยบายของแหล่งสารสนเทศที่ ตามกระบวนการจัดการทรัพยากรสารสนเทศ โดยมีบุคลากรดำเนินงานตามงบประมาณที่ได้รับ และการบริการมีทั้งสื่อสิ่งพิมพ์และสื่อดิจิทัล เป็นช่องทางการให้บริการ เพื่อให้ได้รูปแบบการจัดการสารสนเทศที่เป็นแนวทาง หรือต้นแบบที่เหมาะสมของการจัดการสารสนเทศเพื่อการบริหาร และเผยแพร่ผลงานพุทธทาสภิกขุ ในด้านนโยบายและกระบวนการบริการและเผยแพร่สารสนเทศที่เหมาะสมต่อคนไทยได้แก่ ให้บริการสื่อสิ่งพิมพ์เท่านั้น ไม่มีในรูปแบบอิเล็กทรอนิกส์หรือดิจิทัล การสืบค้นข้อมูลผ่านระบบฐานข้อมูลกำลังอยู่ในช่วงดำเนินการ ผู้ใช้บริการต้องเดินเข้ามาใช้บริการยืม – คืนด้วยตนเอง ซึ่งส่งผลต่อการติดตาม ทวงถาม พบปัญหาหนังสือสูญหายเป็นจำนวนมาก และไม่มีช่องทางเข้าถึงทรัพยากรผ่านสื่อดิจิทัล ซึ่งพบได้เพียงแห่งเดียวคือ หอจดหมายเหตุพุทธทาส อินปัญญ์ หน่วยงานแห่งนี้ดำเนินการจัดบริการตามนโยบายของแหล่งบริการ ด้วยการจัดบริการงานจดหมายเหตุ งานหนังสือและสื่อธรรมะ แต่นโยบายและแผนงานในอนาคต คือ ต้องการเผยแพร่ผลงานหนังสือของท่านพุทธทาสในรูปแบบสื่อออนไลน์ใช้ไอทีถือเป็นเครื่องมือที่สำหรับเผยแพร่งานธรรม เนื่องจากมีความสะดวกในการเข้าถึงข้อมูลและความสามารถในการสืบค้นข้อมูลปริมาณมากด้วยระยะเวลาอันสั้น

2.3.2 ด้านการเผยแพร่ จากผลการวิจัย พบว่า สภาพการเผยแพร่ประวัติ และผลงานพุทธทาสภิกขุ การเผยแพร่โดยใช้สื่อสิ่งพิมพ์ ได้แก่ จดหมายข่าว แผ่นพับ โครงการศึกษาธรรมเพื่อเผยแพร่ ประชาสัมพันธ์ หนังสือ วาสาร สื่อดิจิทัล ได้แก่ ไปรษณีย์อิเล็กทรอนิกส์ (E-mail) เครือข่ายสังคมออนไลน์ (social network) เช่น Facebook Line เว็บไซต์ Instagram Twitter สามารถเข้าถึงได้จาก sound.bia.or.th สื่อบุคคล โดยหลักมี 2 กิจกรรม คือกิจกรรมวันสัปดาห์อายุท่านพุทธทาส พบว่ามีการขอความร่วมมือกับหน่วยงานต่างๆ อาทิเช่น หอจดหมายเหตุพุทธทาสอินทปัญญ์ วัดธารน้ำไหล (สวนโมกขพลาราม) และกิจกรรมงานบุญประเพณี ธรรมนันทนาการภาวนาวิถีเมือง ปรัชญาธรรม ปฏิบัติธรรม และอบรมบ่มเพาะ ตามรายละเอียดย่อยของแต่ละกิจกรรม แสดงให้เห็นว่าแหล่งบริการสารสนเทศ ได้ดำเนินการตามปณิธานของพุทธทาสภิกขุ ดังที่กล่าวว่า ให้พุทธศาสนิกชน หรือศาสนิกแห่งศาสนาใดก็ตาม เข้าถึงความหมายอันลึกซึ้งที่สุดแห่งศาสนาของตนทำความเข้าใจอันดีระหว่างศาสนา และดึงเพื่อนมนุษย์ให้ออกมาเสียจากวัตถุนิยม ซึ่งจากข้อค้นพบว่าการดำเนินการจัดบริการ และเผยแพร่ของหน่วยงานทั้ง 4 ยังขาดความร่วมมือร่วมกันในการดำเนินการดังแนวคิดศรัทธา วักติโกดม อภิญญา บัณฑิต วักภา ขวัญเย็น และเพ็ญพรรณ เจริญพร (2539, P. 123-129) ด้านบริการทรัพยากรสารสนเทศท้องถิ่นในปัจจุบัน ที่อาจ

ร่วมมือกันระหว่างองค์การสารสนเทศได้ เช่น บริการยืมระหว่างองค์การสารสนเทศ บริการยืม-คืนระหว่างองค์การสารสนเทศร่วมกัน (Reciprocal borrowing) ความร่วมมือในการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ในการให้บริการ ความร่วมมือในการบริการยืมระหว่างองค์การสารสนเทศ เป็นความร่วมมือกันระหว่างองค์การสารสนเทศ เพื่อให้ยืมหรือจัดทำสำเนาทรัพยากรสารสนเทศตามที่ผู้ใช้งานต้องการในระยะเวลาที่กำหนด โดยองค์การสารสนเทศที่ร่วมมือกันจะต้องกำหนดนโยบาย และระเบียบการยืม แบบฟอร์มการยืม การจัดส่งเอกสาร และคู่มือการให้บริการร่วมกัน เพื่อใช้เป็นระเบียบ และแนวทางการยืมร่วมกันระหว่างองค์กร ตลอดจน ความร่วมมือในการบริการยืม-คืนระหว่างองค์การสารสนเทศร่วมกัน บริการยืม-คืนระหว่างองค์การสารสนเทศร่วมกัน (Reciprocal borrowing) เป็นบริการที่ให้สมาชิกขององค์การสารสนเทศหนึ่งไปยืมทรัพยากรสารสนเทศจากอีกองค์การสารสนเทศหนึ่งในข่ายงานความร่วมมือด้วยตนเอง โดยใช้บัตรสมาชิกข่ายงาน โดยองค์การสารสนเทศสมาชิกในข่ายงานมีการจัดทำข้อตกลงร่วมกันในการให้ยืมร่วมกัน และ ความร่วมมือในการแลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์ทางวิชาชีพ การดำเนินงานด้านการให้บริการสารสนเทศท้องถิ่น นอกจากบุคลากรผู้ให้บริการจะต้องได้รับการพัฒนา โดยการเข้าร่วมสัมมนา ฝึกอบรม ฟังการบรรยาย ประชุมทางวิชาการ และศึกษาดูงานที่เกี่ยวข้องแล้ว ยังสามารถร่วมมือกับองค์การสารสนเทศที่ให้บริการสารสนเทศ

3. ข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่องการพัฒนา รูปแบบการจัดการสารสนเทศประวัตินี้ และผลงานพุทธทาสภิกขุเพื่อการบริหาร และเผยแพร่สารสนเทศ ผู้วิจัยมีความคิดเห็นว่าผลการวิจัยจะประโยชน์ของหน่วยงานการจัดการสารสนเทศประวัตินี้ และผลงานพุทธทาสภิกขุสามารถนำไปใช้ประโยชน์ หรือต่อยอดจากผลวิจัยนี้ได้ ในการนี้ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

3.1 ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

3.1.1 ได้ข้อมูลรูปแบบประวัตินี้ และผลงานพุทธทาสภิกขุ สภาพการจัดการสารสนเทศประวัตินี้และผลงานพุทธทาสภิกขุ และสภาพการบริการและเผยแพร่สารสนเทศประวัตินี้ และผลงานพุทธทาสภิกขุ แสดงให้เห็นภาพรวม และสะท้อนถึงสภาพปัจจุบันของนโยบายหน่วยงานที่รับผิดชอบ กระบวนการจัดการทรัพยากรสารสนเทศ บุคลากร และงบประมาณ ตลอดจนกระบวนการจัดการสารสนเทศ ซึ่งหน่วยงานที่มีการจัดการสารสนเทศแหล่งสารสนเทศที่ให้บริการและเผยแพร่ประวัตินี้ และผลงานพุทธทาสภิกขุในประเทศไทยสามารถนำผลการวิจัยไปเป็นข้อมูลเชิงเหตุผลเพื่อนำเสนอต่อหน่วยงาน หรือผู้บริหารระดับสูง เช่น

หน่วยงานภาครัฐ ได้แก่ หน่วยงานในระดับกระทรวง กรม สำนัก สถาบันการศึกษา ภาคเอกชน ที่สังกัดอยู่ และองค์กรที่เกี่ยวข้องหรือเป็นหน่วยงานมีผลโดยตรงต่อการจัดการสารสนเทศประวัติ และผลงานพุทธทาสซึ่งจะส่งผลกระทบต่อได้รับการสนับสนุนในการดำเนินงานด้านต่าง ๆ เช่น ด้านการปรับโครงสร้างองค์กร ด้านงบประมาณ บุคลากร ให้เหมาะสมและมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น สอดคล้องกับสภาพการณ์ในปัจจุบัน

3.1.2 รูปแบบการจัดการสารสนเทศประวัติ และผลงานพุทธทาสภิกขุ เพื่อการบริการ และเผยแพร่ผลงานพุทธทาสภิกขุ ที่พัฒนาขึ้นหน่วยงานที่มีการจัดการสารสนเทศบุคคล ในระดับชาติ ระดับสถาบัน และระดับท้องถิ่น สามารถใช้เป็นแนวทาง หรือนำส่วนใดส่วนหนึ่งของรูปแบบไปประยุกต์ใช้งาน ให้เหมาะสมและก่อให้เกิดประสิทธิภาพ และประสิทธิผล ต่อดำเนินงานการจัดการสารสนเทศประวัติและผลงานพุทธทาสภิกขุของหน่วยงาน ให้บรรลุผลตามเป้าหมาย และวัตถุประสงค์ และยังสามารถนำรูปแบบนี้ไปนำเสนอต่อหน่วยงาน หรือผู้บริหารระดับสูงขึ้นไปที่เกี่ยวข้องนำเข้าเป็นแผนยุทธศาสตร์ขององค์กร ซึ่งจะส่งผลที่ดี และเป็นประโยชน์ให้เหมาะสม และมีประสิทธิภาพในอนาคตได้

3.2 ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

3.2.1 จากผลการวิเคราะห์งานวิจัย ทำให้ได้รูปแบบการจัดการสารสนเทศประวัติ และผลงานพุทธทาสภิกขุเพื่อการบริการและเผยแพร่ โดยเป็นงานวิจัยในลักษณะของการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์ และการสนทนากลุ่ม (focus group) และหากต้องการต่อยอดการวิจัยครั้งต่อไป ผู้วิจัยมีความคิดเห็นว่า ควรนำรูปแบบการจัดการสารสนเทศประวัติ และผลงานพุทธทาสภิกขุเพื่อการบริการและเผยแพร่ผลงานพุทธทาสภิกขุไปทดลองใช้เพื่อพัฒนา โดยเน้นการวิจัยเชิงประเมินผลการใช้รูปแบบกับแหล่งสารสนเทศอื่น ๆ เพื่อนำไปสู่การพัฒนาให้ทันต่อสถานการณ์ความต้องการของผู้ใช้บริการในสังคมดิจิทัล

3.2.2 จากข้อค้นพบจากการวิจัยครั้งนี้ในประเด็นเรื่องการบริหาร และการเผยแพร่สารสนเทศประวัติและผลงานพุทธทาสภิกขุ ผู้วิจัยเห็นว่า จากผลการวิเคราะห์งานวิจัย ทำให้ได้รูปแบบการจัดการสารสนเทศประวัติและผลงานพุทธทาสภิกขุ เพื่อการบริการ และเผยแพร่สารสนเทศ โดยเป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ หากต้องการต่อยอดการวิจัยครั้งต่อไป ผู้วิจัยมีความคิดเห็นว่า ควรศึกษาวิจัยเกี่ยวกับ “การพัฒนาฐานข้อมูลเชิงระบบ (Sematic Web) ประวัติ และผลงานพุทธทาสภิกขุ” “การพัฒนาออนไลน์ เพื่อการจัดการสารสนเทศประวัติ และผลงานพุทธทาสภิกขุ”

บรรณานุกรม

มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร

สภามหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร

บรรณานุกรม

- กรณีการ์ ชาวเงิน. (2554). *การศึกษาวิเคราะห์แนวคิดเรื่องอายตนะตามทัศนะของพุทธทาสภิกขุ: An Analytical Study of the Concept of Ayatanas According to Buddhadasa Bhikkhi's view.* (วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสนามหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์). มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, กรุงเทพฯ.
- การจัดทำศัพท์สัมพันธ์. (2555). เข้าถึงได้จาก <https://cmuis51.wordpress.com/2011/03/30/thesaurus/> สืบค้นเมื่อวันที่ 8 พฤษภาคม 2561
- กิตติ ภัคดีวัฒน์กุล. (2553). *จริยธรรมทางเทคโนโลยีสารสนเทศ.* กรุงเทพฯ: เคทีพี คอมพ์แอนด์ คอนซัลท์
- กัลยา กุลสุวรรณ. (2553). *วาทกรรมคำสอนของพุทธทาสภิกขุ.* (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์). มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- เกษม ชนابقแก้ว. (ม.ป.ป.). *ผลงานวรรณกรรมชุดธรรมโฆษณ์ของพุทธทาสภิกขุ.* สงขลา: มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา.
- เกียรติศักดิ์ บังเพลิง. (2548). *มโนทัศน์เรื่องพระพุทธรูปเจ้าของพุทธทาสภิกขุ.* (วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์). จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพฯ.
- จิตรลดา พรหมมาภรณ์. (2556, มกราคม-มิถุนายน). "รูปแบบการจัดการสารสนเทศในองค์กร," *วิจัยสมาคมห้องสมุด.* 6(1): 95-96
- เจ้าสุริยฉาย สิโรตส. (2535). *อนุสรณ์งานฌาปนกิจเจ้าสุริยฉาย สิโรตส.* เชียงใหม่.
- จุฬามาศ ปานศิริ. (2555). *ความรู้เรื่องครุฑ.* (สารนิเทศเพื่อการศึกษาค้นคว้าปริญญามหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา
- ชวน เพชรแก้ว. (2542). *สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคใต้ เล่ม 10 ปาลีไลยด์ (อำเภอไชยา) วัดพระพุทธรูปราชูปถัมภ์ จัดพิมพ์เนื่องในพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา 6 รอบ 5 ธันวาคม 2542.* กรุงเทพฯ: มูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทย ธนาคารไทยพาณิชย์.
- ชมรมผู้สูงอายุโรงพยาบาลสุราษฎร์ธานี. (2536). *สวนโมกข์นาชาติ. สุราษฎร์ธานี: รัตนมีศรี.*
- ชัยพร วิชาวุธ และคณะ. (2531). *รายงานการวิจัยเรื่องพฤติกรรมในสังคมไทยปัจจุบัน: ศึกษาตามแนวทางจิตวิทยาสังคม.* กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

- ชัยรัตน์ กันตะวงษ์ และคนอื่นๆ. (2535). *โครงการหอพุทธศาสนธรรมโฆษณ์*. สุราษฎร์ธานี: วิทยาลัยครูสุราษฎร์ธานี.
- ��ชวาลัย วงศ์ประเสริฐ. (2548). *การจัดการบริการสารสนเทศ (Management of Information Services)*. (พิมพ์ครั้งที่ 2). ปทุมธานี: หมึกพิมพ์
- ��ชวาลัย วงศ์ประเสริฐและสีปาน ทรัพย์ทอง. (2546). *บริการเผยแพร่สารสนเทศ. เอกสารการสอนชุดวิชาการบริการและเผยแพร่สารสนเทศ หน่วยที่ 8-15*. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช
- ชลทิษา สุทธิจันทร์กุล. (2545). การวิเคราะห์เนื้อหาทางสารสนเทศศาสตร์ ใน *ประมวลสาระชุดวิชาการวิจัยทางสารสนเทศศาสตร์ หน่วยที่ 6*, หน้า 337-368. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช
- มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช. (2555). ใน *เอกสารการสอนชุดวิชาผู้ใช้และบริการสารสนเทศ (Users and Information Services) หน่วยที่ 1-8*. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- โชติ จินตแสวง. (2541). *คุณค่าของพุทธศาสนาที่มีต่อสังคมไทย ในทัศนะของนิสิตมหาวิทยาลัย ศรีนครินทรวิโรฒ. (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์)*. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, กรุงเทพฯ.
- ฉานิส วงศ์สุวรรณ. (2546). *การศึกษาเรื่องพุทธวจนะในธรรมบทของ เสรีพรพงษ์ วรรณปก. (วิทยานิพนธ์ ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์)*. มหาวิทยาลัยศิลปากร, กรุงเทพฯ .
- ชนพล จึงศิริกุล. (2555). *กวีนิพนธ์ของพุทธทาสภิกขุกับการพิจารณาความว่าง. (วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์)*. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพฯ.
- ��มมานุสารี (นามแฝง). (2534, พฤษภาคม – สิงหาคม). เทคนิควิธีการเผยแพร่ธรรมะของพระพุทธเจ้า. *วารสารสุโขทัย ธรรมาธิราช*, 4(2), 38-50
- ธรรมปพร หงส์ทอง. (2557). *กลวิธีการใช้ภาษาในการเผยแผ่พุทธธรรมของพุทธทาสภิกขุ: กรณีการสอนที่ป้จอยตา. (วิทยานิพนธ์ปริญญาปรัชญาคุษฎีบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์)*. มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, กรุงเทพฯ.
- ธรรมปราโมทย์. (2549). *ตามรอยชีวิตพุทธทาสภิกขุ: ภาคชีวิต*. กรุงเทพฯ : ธรรมสภา.
- (2549). *ตามรอยชีวิตพุทธทาสภิกขุ: ภาคผลงาน*. กรุงเทพฯ : ธรรมสภา.
- (2549). *ตามรอยชีวิตพุทธทาสภิกขุ: ภาคหลักธรรม*. กรุงเทพฯ : ธรรมสภา.
- น้ำทิพย์ วิภาวิน. (2542, พฤษภาคม-สิงหาคม). ห้องสมุดดิจิทัล. *วารสาร มกค*, 19(2), 81- 96.

- นิกิจ พลายชุม. (2523). *วิเคราะห์วรรณกรรมของพุทธทาสภิกขุ*. (ปริญญาณิพนธ์การศึกษา
มหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์). มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, กรุงเทพฯ.
- นิธิ เอียวศรีวงศ์. (2541). *วัฒนธรรมความจน*. กรุงเทพฯ ฯ: แพร่สำนักพิมพ์.
- นันทา วิทวุฒิสักดิ์. (2536). *สารนิเทศและการศึกษาค้นคว้า*. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ:
ดี.ดี.บุ๊คสโตร์.
- ปัญญา พงษ์พานิช. (2551). “หोजดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญญา: ถึงเวลาเอาเมื่อ 100 ปี”,
สมาคมหोजดหมายเหตุไทย: 32-33.
- บุญลักษณ์ ตำนานจิตร. (2561). *ศัพท์สัมพันธ์และการจัดหมวดหมู่*. เข้าถึงได้จาก
<https://eportfolio.dusit.ac.th/artefact/file/download.php?file=188268&view=11863>
สืบค้นเมื่อวันที่ 8 พฤษภาคม 2561.
- ประชาหุตานูวัตร. (2555). *เล่าไว้เมื่อยามสนทยา*. กรุงเทพฯ: มุลนิธิโกมลคีมทอง
- ประภาศรี สีหอำไพ. (2539). *อิทธิพลของพระพุทธศาสนาในการพัฒนาสำนึกความเป็นไทย
ของ นักเรียนโรงเรียนในวัดไทยในสหรัฐอเมริกา. โครงการวิจัยเงินทุนจุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย. มปท.*
- ประภาวดี สืบสนธิ์. (2530). *สถานะงานวิจัยบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์:
การวิเคราะห์เชิงปริมาณ*. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ประมวลภาพชีวิตจากอดีตถึงปัจจุบันของพุทธทาสภิกขุ*. (2532). ม.ป.ท
- ปรียงค์ อารณีสวรรณ. (2548). *ศึกษาวิเคราะห์พุทธธรรมกับการแก้ปัญหาเศรษฐกิจไทยในยุค
โลกาภิวัตน์เน้นสุดยอดาธรรมของพุทธทาสภิกขุ*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตร
มหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์). มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช, กรุงเทพฯ.
- ปัทวี สัตยวงศ์ทิพย์. (2558). การแก้ปัญหาวัยรุ่นไทยในทัศนะของท่านพุทธทาสภิกขุ
BuddhadasaBhikkhu’s Viewpoints on Dealing with Teenagers. *วารสารวิชาการ
มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์*, 23(43), 85-104.
- บุญนุช ชูติมา. (ม.ป.ป.). *ปรัชญาการสื่อสารในธรรมสารของพุทธทาสภิกขุ*. (วิทยานิพนธ์
ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์). มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช
วิทยาลัย, กรุงเทพฯ.
- พจน์ ยังพลจันทร์. (2547). *แม่สอนไว้รวบรวมคำสอนของแม่ท่านพุทธทาสภิกขุ* (พิมพ์ครั้งที่ 4)
กรุงเทพฯ ฯ: สุขภาพใจ.

- พรทิพย์ สุวันทรัตน์. (2546). การส่งเสริมการใช้บริการสารสนเทศ. ใน *เอกสารการสอน
ชุดวิชาการบริการและเผยแพร่สารสนเทศ หน่วยที่ 8-15*. นนทบุรี:
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช
- พริ้มเพรา คงชนะ. (2549, มกราคม – มีนาคม). พุทธทาสภิกขุ: บุคคลสำคัญของโลก.
วารสารวิชาการ. หน้า 2-5
- พระครูสังฆรักษ์จิตรกร สุนุดจิตโต. (2554). *การศึกษาเปรียบเทียบแนวคิดเรื่องสูญญตาของ
นาคารชุนกับพุทธทาสภิกขุ*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
ไม่ได้ตีพิมพ์). มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, กรุงเทพฯ.
- พระครูภาวนาสมาธิคุณ. (2554). *วัฒนธรรมการบริโภคที่เหมาะสมของชาวพุทธในภาวะ
สังคมไทยปัจจุบันตามแนวคิดของพุทธทาสภิกขุ*. (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต
ไม่ได้ตีพิมพ์). มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, กรุงเทพฯ.
- พระครูโอภาสธรรมพิทักษ์. (2554). *การศึกษาหลักและวิธีการเผยแผ่ธรรมของพระ
ธรรมโมลี (ทองอยู่ ญาณวิสุทฺโธ)*. (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์).
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, กรุงเทพฯ.
- พระรุ่งเพชร เกาะลุน. (2545). *เจตคติที่มีต่อแม่ชีไทยในพุทธศาสนาของผู้บริหาร อาจารย์และ
นักศึกษามหาวิทยาลัยสงฆ์ในจังหวัดขอนแก่น*. (รายงานการศึกษาค้นคว้าอิสระ กศ.ม.
(จิตวิทยาการศึกษา) ไม่ได้ตีพิมพ์). มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
- พระจรินทร์ อากสสุโร. (2555). *โรงแรมสหพทางวิญญาน 60 ปีวัดอุโมงค์ (สวนพุทธธรรม).*
เชียงใหม่: คาราวรรณการพิมพ์.
- พระณรงค์ กิตติชโร. (ม.ป.ป.). *การศึกษาเปรียบเทียบปรัชญาการศึกษาของพุทธทาสภิกขุ และ
พระพรหมคุณาภรณ์*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์).
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, กรุงเทพฯ.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). (2543). *การพัฒนาคุณภาพชีวิตด้วยจิตวิทยาแบบยั่งยืน*.
กรุงเทพฯ: สหธรรมมิก.
- พระบุญเรือง ธิตธมฺโม. (2549). *การศึกษาเชิงวิเคราะห์ภาวะผู้นำในพระพุทธานุชา: ศึกษาเฉพาะ
กรณีวิธีแก้ปัญหของพระพุทธเจ้า*. (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์).
กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย.
- พระประชา ปสนุนธมฺโม. (2529). *ภาพชีวิต 80 ปี ของพุทธทาสภิกขุ*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิโกมล
คีมทอง.

- พระประสิทธิ์ ปภาสโร (เวชกุลสันติ). (ม.ป.ป.). *การศึกษาวิเคราะห์วรรณกรรมเรื่องคู่มือมนุษย์ของพุทธทาสภิกขุ*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์). มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, กรุงเทพฯ.
- พระไพศาล วิสาโล. (2552). *รวบรวมงานเขียนและบทความของพระไพศาล วิสาโล*. (Online) เข้าถึงได้จาก www.visalo.org
- พระภิกษุเปศล พิชิตชโลธร. (2490). *พระพุทธเจ้าทรงสอนอะไร?*. มปท.
- พระมหาบุญจิตร กนฺตสีโล (คำมา). (ม.ป.ป.). *ศึกษาวิธีการแก้ปัญหาศีลธรรมของเยาวชนตามทัศนะของพุทธทาสภิกขุ*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์). มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, กรุงเทพฯ.
- พระมหาประทีป อภิวิฑู โน (แถวพันธุ์). (2550). *ศึกษาเปรียบเทียบการอธิบายปฏิจสมุปบาทตามแนวของพุทธโฆษาจารย์กับพุทธทาสภิกขุ*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์). มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, กรุงเทพฯ.
- พระมหาวันชัย ธรรมชโย (ช่วงสำโรง). (2548). *การศึกษาเชิงวิเคราะห์เรื่องความตายตามทัศนะของพุทธทาสภิกขุ*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์). มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, กรุงเทพฯ.
- พระมหาบุญมี อธิปญฺโญ (วรรณวิเศษ). *บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาสังคม: ศึกษาเฉพาะกรณี พระธรรมวิสุทธิมงคล (บัว ญาณสมฺปนฺโน)*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาศาสนศาสตร์มหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์). มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, กรุงเทพฯ.
- พระมหาสวนทรา ธรรมจาร (สุจารี). (2550). *การศึกษาวิเคราะห์ปรัชญาศีลปะตามทัศนะของพุทธทาสภิกขุ*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์). มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, กรุงเทพฯ.
- พระมหาสนอง อคฺคธมฺโม. (2549). *บทบาทพระสงฆ์ในการส่งเสริมชาวบ้านให้พึ่งตนเอง: ศึกษากรณีพระครูพิพิธธรรมรส*. (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์). มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, กรุงเทพฯ.
- พระมหาอุบล จรธมฺโม (ดวงเนตร). (ม.ป.ป.). *การศึกษาวิเคราะห์ปรัชญาการปกครองในพุทธปรัชญาเถรวาท*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์). วิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, กรุงเทพฯ.
- พระมหาอรุณ จิตตคฺคฺโต. (2544). *วิทยานิพนธ์เรื่อง ศึกษากระบวนการสื่อสารเพื่อเผยแผ่พุทธธรรมของสวนโมกขพลาราม*. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

- พระตำราษ บุญโฮ. (2550). *มโนทัศน์เรื่องพระเจ้าของคริสต์ศาสนาในทัศนะของพุทธทาสภิกขุ*.
(การศึกษาระดับปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์). มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
พระมหาสมบุญ. (2549). *พระพุทธศาสนาเพื่อสังคม*. มปท. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิ
ทยาลัย.
- พระอนันต์ อิศุกาโร. (ม.ป.ป.). *ศึกษาการตีความปฏิจาสมุปบาทตามทัศนะของพุทธทาสภิกขุ*.
(วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์). มหาวิทยาลัยมหาจุฬ
าลงกรณราชวิทยาลัย, กรุงเทพฯ.
- พระอริญ กนุดจारी (คงประกอบ). (ม.ป.ป.). *อภิธรรมปิฎกในคัมภีร์พระพุทธศาสนา: กรณีศึกษา
ทัศนะของพุทธทาสภิกขุ*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์).
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, กรุงเทพฯ.
- พระมหาอรุณ จิตตคุโต (สุคประเสริฐ). (2544). *ศึกษากระบวนการสื่อสารเพื่อเผยแผ่พุทธธรรม
ของสวนโมกขาราม*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์).
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, กรุงเทพฯ.
- พุทธทาสอินทปัญญา. (2547). การหมดความเห็นแก่ตัว คือหมดทุกข์. *วารสารหอสมุด
มหาวิทยาลัยทักษิณ*, 3(1), 53-69.
- พุทธทาสภิกขุ. (2561). *อยู่อย่างปลอดภัยในโลกอันมีวเมา*. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: มูลนิธิหอ
จดหมายเหตุพุทธทาสภิกขุ อินทปัญญา.
- (2561). *ธรรมะกับการปฏิบัติธรรม*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิหอจดหมายเหตุพุทธทาส
ภิกขุ อินทปัญญา.
- (2561). *ธรรมชาติช่วยได้*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิหอจดหมายเหตุพุทธทาสภิกขุ
อินทปัญญา.
- พุทธทาสภิกขุ. (2560). *กาลเวลากับชีวิต*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิหอจดหมายเหตุพุทธทาสภิกขุ
อินทปัญญา.
- (2560). *ศรัทธา*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิหอจดหมายเหตุพุทธทาสภิกขุ อินทปัญญา.
- (2560). *ทางสายกลาง*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิหอจดหมายเหตุพุทธทาสภิกขุ
อินทปัญญา.
- (2560). *ความอโรยเป็นต้นตอของปัญหา*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิหอจดหมายเหตุ
พุทธทาสภิกขุ อินทปัญญา.
- (2560). *วิถีแห่งชีวิต*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิหอจดหมายเหตุพุทธทาสภิกขุ
อินทปัญญา.

- . (2560). *ปฏิจกสมุปบทที่ควรศีกษา*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิหอจดหมายเหตุพุทธทาส
ภิกขุอินทปญโญ.
- . (2560). *การปฏิบัติธรรมที่ถุกวิธีและความหมาย*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิหอจดหมายเหตุ
พุทธทาสภิกขุ อินทปญโญ.
- . (2560). *มนุษยธรรมจําเป็นต่อมนุษยชาติ*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิหอจดหมายเหตุ
พุทธทาสภิกขุ อินทปญโญ.
- . (2560). *มีชีวิตโดยไม่ต้องมีอายุ*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิหอจดหมายเหตุพุทธทาสภิกขุ.
อินทปญโญ.
- . (2560). *วิถีทางคําเนินชีวิต*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิหอจดหมายเหตุพุทธทาสภิกขุ.
อินทปญโญ.
- . (2560). *พัฒนาชีวิตแบบชาวพุทธ*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิหอจดหมายเหตุพุทธทาส
ภิกขุอินทปญโญ.
- . (2560). *ธรรมะคือเรื่องตัวเราเอง*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิหอจดหมายเหตุพุทธทาสภิกขุ
อินทปญโญ.
- . (2560). *ชีวิตที่มีพื้นฐาน*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิหอจดหมายเหตุพุทธทาสภิกขุ
อินทปญโญ.
- . (2558). *ลอยประทีป*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิหอจดหมายเหตุพุทธทาสภิกขุ
อินทปญโญ.
- พุทธทาสภิกขุ. (2558). *วินัยและคุณธรรมสำหรับพัฒนาตน*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิหอจดหมายเหตุ
พุทธทาสภิกขุ อินทปญโญ.
- . (2558). *หัวใจและความลับของธรรมจักร*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิหอจดหมายเหตุ
พุทธทาสภิกขุ อินทปญโญ.
- . (2558). *บิดามี มารดามี*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิหอจดหมายเหตุพุทธทาสภิกขุ
อินทปญโญ.
- . (2558). *ให้ธรรมะกลับมาครองโลก*. กรุงเทพฯ : มูลนิธิหอจดหมายเหตุพุทธ
ทาสภิกขุอินทปญโญ.
- . (2557). *ธรรมะคือหน้าที่*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิหอจดหมายเหตุพุทธทาสภิกขุ
อินทปญโญ.
- . (2557). *สิ่งซึ่งเป็นอุปกรรม์แก่การเลิก*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิหอจดหมายเหตุพุทธ
ทาสภิกขุอินทปญโญ.

- (2557). *ธรรมะทำไม*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิหอจดหมายเหตุพุทธทาสภิกขุอินทปัญญา.
- (2557). *ธรรมะคือสิ่งจำเป็นแก่นมนุษย์สำหรับป้องกันและแก้ไข*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิหอจดหมายเหตุพุทธทาสภิกขุ อินทปัญญา.
- (2557). *รู้จักธรรมะให้ถึงที่สุด*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิหอจดหมายเหตุพุทธทาสภิกขุ อินทปัญญา.
- (2557). *หลักธรรมที่ทุกคนควรทราบ*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิหอจดหมายเหตุพุทธทาสภิกขุอินทปัญญา.
- (2557). *ธรรมเป็นเครื่องมือในการเดินทาง*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิหอจดหมายเหตุพุทธทาสภิกขุอินทปัญญา.
- (2557). *ประโยชน์ของธรรมะ*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิหอจดหมายเหตุพุทธทาสภิกขุอินทปัญญา.
- (2557). *แผ่นดินรองรับร่างกาย ธรรมะรองรับจิตใจ*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิหอจดหมายเหตุพุทธทาสภิกขุอินทปัญญา.
- (2557). *สิ่งที่เรียกว่ากิเลส*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิหอจดหมายเหตุพุทธทาสภิกขุอินทปัญญา.
- พุทธทาสภิกขุ. (2557). *ทุกสิ่งอยู่เหนือปัญหา*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิหอจดหมายเหตุพุทธทาสภิกขุอินทปัญญา.
- (2557). *ผลพลอยได้ที่เนื่องถึงกันในโลก*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิหอจดหมายเหตุพุทธทาสภิกขุอินทปัญญา.
- (2555). *การมีอายุครบรอบปี เป็นเช่นนั้นเอง*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิหอจดหมายเหตุพุทธทาสภิกขุอินทปัญญา.
- (2555). *สิ่งที่ป็นคู่ชีวิต*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิหอจดหมายเหตุพุทธทาสภิกขุอินทปัญญา.
- (2555). *ความถูกต้องของการศึกษา*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิหอจดหมายเหตุพุทธทาสภิกขุอินทปัญญา.
- (2555). *เศรษฐศาสตร์ของชาวพุทธ*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิหอจดหมายเหตุพุทธทาสภิกขุอินทปัญญา.
- (2555). *มือขวาทำบุญอย่าให้มือซ้ายรู้*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิหอจดหมายเหตุพุทธทาสภิกขุอินทปัญญา.
- (2555). *ประโยชน์ของความกตัญญู*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิหอจดหมายเหตุพุทธทาสภิกขุอินทปัญญา.

- . (2555). *ภูมิต่าง ๆ และแนวครองชีวิต*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิหอจดหมายเหตุพุทธทาสภิกขุอินทปัญญา.
- . (2555). *มาฆบูชาวันนี้เป็นการกระทำเพื่อบูชาพระอรหันต์*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิหอจดหมายเหตุพุทธทาสภิกขุอินทปัญญา.
- . (2555). *ความหมายและคุณค่าของคำว่าลืออายุ*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิหอจดหมายเหตุพุทธทาสภิกขุอินทปัญญา.
- . (2555). *การทำงานนั้นคือการปฏิบัติธรรม*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิหอจดหมายเหตุพุทธทาสภิกขุอินทปัญญา.
- . (2555). *พระธรรมในทุกแง่ทุกมุม*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิหอจดหมายเหตุพุทธทาสภิกขุอินทปัญญา.
- . (2555). *ปวารณาคือเครื่องหมายแห่งดี*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิหอจดหมายเหตุพุทธทาสภิกขุอินทปัญญา.
- พุทธทาสภิกขุ. (2553). *ความสุขปีใหม่มักสิ่งให้ดีกว่าปีเก่า*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิหอจดหมายเหตุพุทธทาสภิกขุอินทปัญญา.
- . (2553). *เป้าหมายของชีวิตและสังคม*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิหอจดหมายเหตุพุทธทาสภิกขุอินทปัญญา.
- . (2553). *ยอดแห่งความสุข*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิหอจดหมายเหตุพุทธทาสภิกขุอินทปัญญา.
- . (2553). *การเป็นพุทธบริษัทที่ถูกต้อง*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิหอจดหมายเหตุพุทธทาสภิกขุอินทปัญญา.
- . (2553). *วิปัสสนาระบบลัดสั้นสำหรับประชาชนทั่วไป*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิหอจดหมายเหตุพุทธทาสภิกขุอินทปัญญา.
- . (2553). *ทำบุญ 3 แบบ*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิหอจดหมายเหตุพุทธทาสภิกขุอินทปัญญา.
- . (2553). *แม่คือผู้สร้างโลก*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิหอจดหมายเหตุพุทธทาสภิกขุอินทปัญญา.
- . (2553). *บุตรที่ประเสริฐที่สุด*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิหอจดหมายเหตุพุทธทาสภิกขุอินทปัญญา.
- . (2553). *การดำรงจิตใจไว้อย่างถูกต้อง*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิหอจดหมายเหตุพุทธทาสภิกขุอินทปัญญา.

- . (2553). *ทุกอย่างเป็นเช่นนั้นเอง*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิหอจดหมายเหตุพุทธทาส
ภิกขุ อินทปัญญา โณ.
- . (2553). *ดอกสร้อยแสดงธรรม 24 ฉากของชีวิต*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิหอจดหมายเหตุ
พุทธทาสภิกขุอินทปัญญา โณ.
- . (2553). *อุคมคติของโพธิสัตว์*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิหอจดหมายเหตุพุทธทาส
ภิกขุอินทปัญญา โณ.
- . (2552). *ปีใหม่ต้องดีกว่าปีเก่า*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิหอจดหมายเหตุพุทธทาสภิกขุ
อินทปัญญา โณ.
- . (2552). *น้ำพริกถ้วยเดียวแก้ปัญหาได้หมดทั้งโลก*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิหอจดหมาย
เหตุพุทธทาสภิกขุอินทปัญญา โณ.
- พุทธทาสภิกขุ. (2552). *กรรมในพุทธศาสนา*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิหอจดหมายเหตุพุทธทาสภิกขุ.
อินทปัญญา โณ.
- . (2552). *นิพพานสำหรับทุกคน*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิหอจดหมายเหตุพุทธทาส
ภิกขุอินทปัญญา โณ.
- . (2552). *มาเป็นพุทธทาสกันเถิด*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิหอจดหมายเหตุพุทธทาส
ภิกขุอินทปัญญา โณ.
- . (2552). *กาลามสูตร ช่วยด้วย*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิหอจดหมายเหตุพุทธทาส
ภิกขุอินทปัญญา โณ.
- . (2552). *ศิษยาภิธาน*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิหอจดหมายเหตุพุทธทาสภิกขุ
อินทปัญญา โณ.
- . (2552). *โลกอาจรอดได้แม้เพราะกตัญญูดับไม่เหลือ*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิหอ
จดหมายเหตุพุทธทาสภิกขุอินทปัญญา โณ.
- . (2552). *เสียงแห่งความไม่มีทุกข์*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิหอจดหมายเหตุพุทธทาส
ภิกขุอินทปัญญา โณ.
- . (2552). *เสียงแห่งความสงบ*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิหอจดหมายเหตุพุทธทาสภิกขุ
อินทปัญญา โณ.
- . (2552). *อาหารใจ*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิหอจดหมายเหตุพุทธทาสภิกขุอินทปัญญา โณ.
- . (2553). *โลกมีสันติได้ ด้วยทุกคนใช้ชีวิตนี้ให้เป็นประโยชน์*. กรุงเทพฯ:
มูลนิธิหอจดหมายเหตุพระพุทธรูปพุทธทาสภิกขุ อินทปัญญา โณ.

- . (2553). *การศึกษาสมบูรณ์แบบ: คือวงกลมที่คุ้มครองโลกถึงที่สุด*. กรุงเทพฯ: หอจดหมายเหตุพุทธทาสภิกขุ อินทปัญญา.
- . (2554). *ธรรมะช่วยได้*. (ชุดประกาศธรรมที่เมืองนคร). กรุงเทพฯ: หอจดหมายเหตุพุทธทาสภิกขุ อินทปัญญา.
- . (2557). *ธรรมะคือหน้าที่: รวมธรรมบรรยายชุดธรรมะคือหน้าที่*. กรุงเทพฯ : หอจดหมายเหตุพุทธทาสภิกขุ อินทปัญญา.
- . (ม.ป.ป.). *สื่อมวลชนบนวิถีศีลธรรม : ตามทัศนะของพุทธศาสนา*. กรุงเทพฯ : หอจดหมายเหตุพุทธทาสภิกขุ อินทปัญญา.
- พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). *ภูเขาแห่งวิถีพุทธธรรม*. กรุงเทพฯ: หอจดหมายเหตุพุทธทาสภิกขุ อินทปัญญา.
- . (2553). *เทศนาชุดสุดท้ายของพุทธทาส: หัวใจนิพพาน*. กรุงเทพฯ: ฐานการพิมพ์.
- . (2553). *ศาสน์สมเด็จฯ กับพุทธทาสและคฤหาสน์สุวามันต์*. กรุงเทพฯ: หอจดหมายเหตุพุทธทาสภิกขุ อินทปัญญา.
- . (2529). *ชุมนุมปาฐกถาชุดพุทธธรรม*. กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ.
- . (2534). *คำบรรยายหลักพุทธธรรม*. กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ.
- . (2552). *ภาพพุทธประวัติหินสลัก*. กรุงเทพฯ: ธรรมสภา.
- . (2553). *เทศนาชุดสุดท้ายของพุทธทาส: หัวใจนิพพาน*. กรุงเทพฯ: ฐานการพิมพ์.
- . (2553). *หัวใจนิพพาน: เทศนาครั้งสุดท้ายของพุทธทาส*. กรุงเทพฯ: ฐาน การพิมพ์.
- . (2554). *เสียงธรรมพุทธทาส*. กรุงเทพฯ: กลุ่มอยู่เย็นเป็นประโยชน์.
- . (2555). *อัตชีวประวัติของพุทธทาสภิกขุ*. กรุงเทพฯ: หจก.สามลดา.
- . (2555). *เล่าไว้เมื่อวัยสนธยา : อัตชีวประวัติของพุทธทาสภิกขุ*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิโกมลคีมทอง
- . (2497). *โลกรอดได้แม้เพราะกตัญญูกตเวที*. เชียงใหม่ : พุทธนิคมเชียงใหม่
- . (มปป). *พุทธทาสสอนธรรม*. กรุงเทพฯ: ธรรมสภา.
- . (มปป). *ภาพจิตรกรรมในโรงมหรสพทางวิญญาณ*. กรุงเทพฯ: ธรรมสภา.
- . (ม.ม.ป.). *นั่งกลางทรายในสวนโมกข์*. กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ.
- . (ม.ม.ป.). *ฟ้าสาบกลางประชาธิปไตย*. กรุงเทพฯ: ธรรมสภา.
- . (ม.ม.ป.). *ยอดปรารถนาของมนุษย์*. กรุงเทพฯ: เคล็ดไทย.

- รัตนชัย บุญศรี. (2545). *อิทธิพลของพระพุทธศาสนานิกายเซนในงานของท่านพุทธทาสภิกขุ*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์). มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, กรุงเทพฯ.
- ร้อยคนร้อยธรรม 100 ปีพุทธทาส*. (2549). กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ
- รายวิชาพุทธทาสศึกษา*. (2555). สุราษฎร์ธานี: มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี.
- รัตนะ บัวสนธิ์. (2551). *การวิจัยเชิงคุณภาพทางการศึกษา*. กรุงเทพฯ: คำสมัย.
- วิเวก นาคกร. (2560, มีนาคม 13). *ดังได้สดับมา. มติชนสุดสัปดาห์*. วันที่ 10 - 16 มีนาคม 2560
- วารรัตน์ วีระเทศ. (2540). *วิเคราะห์หลักกอนัตตาในทัศนะพุทธทาสภิกขุ*. (วิทยานิพนธ์ปริญญา มหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์). ม.ป.ท.
- วันทนี พรหมศรี. (2550). *พุทธธรรมกับการเมืองและการพัฒนาประชาธิปไตยในทัศนะของพุทธ ทาสภิกขุ*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์). มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, กรุงเทพฯ.
- วราภรณ์ วนาพิทักษ์. (2555). *กฎหมายและจริยธรรมเกี่ยวกับการจัดการความรู้ หน่วยที่ 10 ใน เอกสารการสอนชุดวิชาการจัดการความรู้*. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- วิจารณ์ พานิช. (2554). *การจัดการความรู้เพื่อสร้างสังคมฐานความรู้*. กรุงเทพฯ: โอ เดียร์สโตร์.
- ศรียุดา อุนวรรณะวิภาค. (2551). *แนวคิดเรื่องการทำงานคือ การปฏิบัติธรรมของท่านพุทธทาส*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์). จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพฯ.
- ศุภกฤต เทศกำจร. (2551). *การศึกษาเปรียบเทียบแนวความคิดเรื่องหน้าที่ของค่าน้ำกับพุทธทาส ภิกขุ*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์). มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- ศูนย์รวมข่าวอุบัติภัย. (2535). *ประมวลภาพชีวิตจากอดีตถึงปัจจุบันของพุทธทาสภิกขุ*. กรุงเทพฯ: เทพพิทักษ์การพิมพ์.
- สมชาย วัชรญาณุไกร. (2545). *ฐานข้อมูลงานวิจัยทางพระพุทธศาสนา*. บรรณารักษศาสตร์และ สารนิเทศศาสตร์ มข, 20(1), 28-42.
- สวนอุสมมุณี. (2529). *เกียรติคุณของท่านอาจารย์พุทธทาสภิกขุ*. กรุงเทพฯ: การพิมพ์พระนคร.
- สนิท สุขหิรัญย์. (ม.ป.ป). *พุทธทาสรำลึก*. *วารสารช่อพะยอม ฉบับช่อพะยอมอ่อนเกล้า ฯ*, 48-59
- สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคใต้ เล่ม 10. (2542). กรุงเทพฯ: มูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทย ธนาคารไทยพาณิชย์

- สถาพร จันทร์เทศ. (ม.ป.ป.). *แนวคิดเรื่องอติมมยตาในทัศนะของพุทธทาสภิกขุ*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์). มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- สนิท สุมหิรัญย์. (2547). พุทธทาสรำลึก. *วารสารช่อพะยอม*. (ฉบับช่อพะยอมน้อมเกล้า), 3(1), 48-59.
- สมคิด คำบอน. (2552). *แนวคิดสัมมิกสังคมนิยมของท่านพุทธทาสภิกขุกับการพัฒนาประชาธิปไตย*. (วิทยานิพนธ์ปริญญารัฐศาสตรมหาบัณฑิต, ม.ป.ท.
- สมเจตน์ ผิวทองงาม. (ม.ป.ป.). พุทธทาสภิกขุกับการแนะแนวทางการดำเนินชีวิต: Buddhadasa Bhikkhu and Guidance of the way to make a living. *วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์*, 6(2), 175-208.
- สมศักดิ์ เนียมเล็ก. (2544). *วิเคราะห์ความคิดทางการเมืองของพุทธทาสภิกขุ*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์). ม.ป.ท.
- สมพร พุทธาพิทักษ์ผล. (2546). *รูปแบบการบริการเพื่อการเผยแพร่สารสนเทศ*. ใน *เอกสารการสอนชุดวิชาการบริการและเผยแพร่สารสนเทศ หน่วยที่ 1-3 0*. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- สุรัตน์ เพชรนิล. (ม.ป.ป.). *ปรัชญาการศึกษาของพุทธทาสภิกขุ*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์). มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- สุวรรณ สถาอานันท์. (2534). พุทธทาสภิกขุกับอนาคตวัฒนธรรมไทย. *วารสารสุโขทัยธรรมาธิราช*, 4(1), 58-63.
- สุนทร แก้วฉาย. (2533). *จรรยาบรรณของนักคอมพิวเตอร์*. กรุงเทพฯ: ฝ่ายโสตทัศนศึกษา สำนักหอสมุดกลาง มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, กรุงเทพฯ.
- สุทธิลักษณ์ อัมพันวงศ์. (2535). *การใช้บริการห้องสมุดและการเขียนรายงานการค้นคว้า*. (พิมพ์ครั้งที่ 8). กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.
- สุทธิวรรณ ตันดิรจนาวงศ์ และศศิกัญจน์ ทิวสุวรรณ. (2552). *การส่งเสริมคุณธรรมที่มีประสิทธิภาพ กรณีศึกษาเด็ก/เยาวชน และข้าราชการภาครัฐ*. กรุงเทพฯ: กระทรวงวัฒนธรรม
- สุนัยภรณ์วลัย. (2553). *ยอดคนพุทธทาส*. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: มังกรบุรพา
- สุรางค์ จันทวานิช. (2540). *การวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัยเชิงคุณภาพ*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- สุรางค์ จันทวานิช. (2553). *การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สุนิตย์ เย็นสบาย. (2543). *ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับหนังสืออ้างอิง*. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ:

มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา

ภิกขุ ปัญญาเมธี. (ม.ป.ป.). *ปราชญ์ผู้ยิ่งใหญ่ทางพุทธศาสนา*. กรุงเทพฯ: พิมพ์ดี.

มูลนิธิโกมล คีมทอง. (2529). *ภาพชีวิต 80 ปี ของพุทธทาสภิกขุ*. กรุงเทพฯ : มูลนิธิโกมลคีมทอง.

วัดอุมงคล(สวนพุทธธรรม), เอกสาร วัดอุมงคล (สวนพุทธธรรม)

มูลนิธิศึกษาและเผยแพร่พระพุทธศาสนา. (2555). *ปริยัติ ปฏิบัติ ปฏิเวธ*. เข้าถึงได้จาก

<http://www.dhammadhome.com/webboard/topic/20651>

สืบค้นเมื่อ วันที่ 11 พฤษภาคม 2561

หอจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญโญ. (2554). *เรื่องน่ารู้ สวนโมกข์กรุงเทพ*. กรุงเทพฯ:

บริษัท แพลน โมทีฟ จำกัด.

----- . (2557). *คู่มือการจัดกิจกรรม*. กรุงเทพฯ: บริษัท เอมี เอ็นเตอร์ไพรส์ จำกัด.

----- . (2557). *คู่มือจดหมายเหตุ*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์พระพุทธศาสนาของธรรมสภา.

----- . (2557). *คู่มือไอทีธรรม*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์พระพุทธศาสนาของธรรมสภา.

----- . (2557). *ผลการดำเนินงานปี 2553-2557*. ม.ป.ท.

อรศรี งามวิทยาพงศ์. (2535). *พุทธทาสวิถี*. กรุงเทพฯ: เจริญวิทย์การพิมพ์.

----- . (2549). *พุทธทาสจักอยู่ไปไม่มีตาย*. กรุงเทพฯ: อมรินทร์.

อัคคี ศรีทราชัยกุล. (2530). *ความยึดมั่นผูกพันในศาสนาของชาวพุทธ: ศึกษาเฉพาะกรณีชาว*

พุทธในกลุ่มวัดพระธรรมกาย พุทธสถานสันติอโศก. (วิทยานิพนธ์ สส.ม. สังคมวิทยา

มหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์). มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, กรุงเทพฯ.

อรธนิติ ลิมปิยมิตร. (ม.ป.ป.). *นิพพานในทัศนะของพุทธทาสภิกขุ*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศา

สตรมหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์). มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

อุษา ดวงสา. (2537). *การวิจัยเชิงคุณภาพ: ทฤษฎีและการประยุกต์ใช้ในการศึกษาและสังคม*

สมัยใหม่.

Aharony, N. (2012, March). Library and information science research areas: A content analysis of articles from the top 10 journals 2007-8. *Journal of Librarianship and Information Science*, 44(1), 27-35.

Atherton . (1977). *Contemporary social work: An introduction to social work and social welfare*.

New York: McGraw-Hill.

abaude, Louis. (1988). *Une Hermeneutique Bouddhique contemporaine de Thaïlande:*

Buddhadasa bhikkhu. Paris: Ecole Francaise D'Extreme.

- Baskervill, Jodan. (2012). South East Asia. *The Journal of Asian Studies*. 1157-1159.
- _____. (2014). Book Review: Modern Thai Buddhism and Buddhadasa Bhikkhu: A Social History. *The Journal of Asian Studies; Ann Arbor*, 73(4), 1157-1159.
- Business dictionary. (2017). Naples, Fla. : Trident Press International
- Boonprasat - Lewis, Natawan. (1982). *In Search of an Integral Liberation: A Study on the Thai Struggle for Social justice from a Christian Perspective – The contemporary Thai Farmers' Movement as a case study a disser*, Princeton University.
- Byala, Sara Gene. (2006). *Thinking in three dimensions: John Gubbins, MuseumAfrica, and the making of modern Johannesburg, 1902–2004*. Pro Quest Dissertations Publishing : . Harvard University
- Booth., Teddy W. (2011). *A Body Politic to Govern: The Political Humanism of Elizabeth I*. the Doctor of Philosophy Degree : The University of Tennessee, Knoxville.
- Cassell & Hiremath. (2012). *Qualitative organizational research : core methods and current Challenges* . Los Angeles ; London : SAGE
- Chun Wei Choo (2002). *Information Management for the Intelligent Organization: The Art of Scanning The Environment*. (3 Rd). Medfoord: NJ
- Dhawam. (2009). *Integrated pest management: dissemination and impact [electronic resource]: volume 2*. Dordrecht : Springer Netherlands
- Dhawan, S.M. (2011). *Basic of Information Dissemination*. Available: http://aladin.uil.unesco.org/paldin/pdf/course02/unit_05.pdf
- Ferguson, C. D. (2013). *Discovering Orienteering: skills, techniques, and activities*. Champaign: Human Kinetics.
- Galey, Alan. (2006). *The Shakespearean archive: Information's cultural work from early modern print to the Electronic New Variorum*. ProQuest Dissertations Publishing: The University of Western Ontario (Canada),
- John F. Mancini. (2010). *8 Factors to Consider In Creating an Information Management Strategy*. Available : <http://info.aiim.org/digital-landfill/newaiimo/2010/10/14/8-factors-to-consider-when-creating-an-information-management-strategy>

- Jackson, Peter Anthony. (1986). *Buddhadasa and doctrinal modernization in contemporary Thai Buddhism: A Social and Philosophical Analysis*. A thesis submitted for the degree of Doctor of Philosophy at the Australian National University.
- Hirsh, (2006). *Play=learning : how play motivates and enhances children's cognitive and social-emotional growth*. New York : Oxford University Press
- Holsti, OR (1969). *Content analysis for the social sciences and humanities*. Reading, MA : Addison – Wesley Publishing Company
- Kanjanapisarn, Supree. (ม.ป.ป.). A Study of Buddhadasa Bhikkhu's concept of Death Before Death. การศึกษาเรื่องราวการตายตามทัศนะของพุทธทาสภิกขุ. *วารสารกำแพง ฉบับมนุษยศาสตร์*, 31(1), 24-35.
- Payulpitack, S. (1991). *Buddhadasa's movement : an analysis of its origins, development, and social impact*. Bielefeld (Germany): Bielefeld University.
- Kirk, Joyce. (2005). Information in Organization: Direction for Information Management. In Maceviciute, Elena and Wilson, T.D. *Introducing Information Management: an Information Research Reader* (pp. 3- 17). London: Facet Publishing.
- Lofland, j. (1984). *Analyzing Social Settings*. Blemont, Calif, Wadworth.
- McHugh, Mary R.. (2004). *Manipulating memory: Remembering and defaming Julio -Claudian Women*. Madison. : The University of Wisconsin
- Middleton, Michael. (2002). *Information Management: A Consolidation of Operation, Analysis and Strategy*. Wagga, NSW: Charles Sturt University, Centre for information Studies.
- Myburgh, Sue. (2000). The Convergence of Information Technology & Information Management. *Information Management Journal*. (April), 4 – 16.
- Nitecki. (2011). *Engaging in evaluation and assessment research*. Santa Barbara: Libraries Unlimited
- Payulpitack, Suchira . (1991). *Buddhadasa's movement: an analysis of its origins, development, and social impact*. Dissertation zur Erlangung des Grades eines Doktors der Sozialwissenschaften. Fakultät für Soziologie Universität Bielefeld
- Ralph, Jeff. (2000). *The path to selfless Restoration: Interconnectedness Between Bhikkhu Buddhadasa and Ecological Restoration*. B.A, (Hons.), Queen's University

- Rowley . J.E (1996). *The basics of information systems*. London: Library Association
- Saifey, Tehreem. (2011). *A Framework for Leadership: Analyzing the Struggles of Aung San Suu Kyi*. The Graduate School of Political Management: The George Washington University
- Sanjay Kanti Das. (2013). *A Brief Scanning on Performance of Mahatma Gandhi National Rural Employment Guarantee Act in Assam, India*. American Journal of Rural Development, 2013 1 (3), pp 49-61
- Seeger, Martin. (2013). *Reversal of female Power, Transcendentalist, and Gender in Thai Buddhism: The Thai Buddhist female Saint Khun Mae Bunruean Tongbuntoem (1985-1964)*. University of Leeds, UK.
- Sirikanchana, Pataraporn. (1985). *The concept of Dhammaa in Thai Buddhism: A Study in The thought of Vajiranana and Buddhadasa*. Ph.D. Philosophy, University of Pennsylvania.
- Szenkovics. (2012). *The Core Concepts of Mohandas Karamchand Gandhi's Philosophical Thought*. Doctor school of Philosophy: Cluj-Napoca.
- Tavivat, Puntarigvirat. (1994). *Bhikkhu Buddhadasa's dhammic socialism in dialogue with Latin American liberation theology*, Ph.D, Tempie University.
- Thailand: New Meditation and Buddhism center opens*. (2010). Bangkok; Asia New Monitor.
- University of Southern California. (2018). *Searching Solutions: Keywords vs Indexed Understanding how searching changes from search engine to database*. Available: <http://libguides.usc.edu/searching>
- Yan. Liu. (2009). *Modelling urban development with geographical information systems and cellular automata*. Boca Raton, Fla.: Taylor & Francis
- กนกพร อัมพวัน. (ผู้ให้สัมภาษณ์). วิชา สุขขารมย์.(ผู้สัมภาษณ์) เมื่อวันที่ 21 ตุลาคม 2559
ณ หอจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญโญ กรุงเทพฯ
- กิตติกร ไสยรินทร์. (ผู้ให้สัมภาษณ์). วิชา สุขขารมย์.(ผู้สัมภาษณ์) เมื่อวันที่ 2 กุมภาพันธ์ 2560
ณ หอพุทธทาสธรรมโฆษณ์ สำนักศิลปะและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี
- กิตติศักดิ์ รุ่งเรืองวัฒนชัย. (ผู้ให้สัมภาษณ์). วิชา สุขขารมย์.(ผู้สัมภาษณ์) เมื่อวันที่ 26 ตุลาคม 2559
ณ หอจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญโญ กรุงเทพฯ

รัชชญา . เพชรปรีดากร. ธนิกา สุขขารมย์ .(ผู้สัมภาษณ์) เมื่อวันที่ 20 กันยายน 2559

ณ หอจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญโญ กรุงเทพฯ

ชัญญา กิรติรัตนลักษณ์. (ผู้ให้สัมภาษณ์). ธนิกา สุขขารมย์ .(ผู้สัมภาษณ์)

เมื่อวันที่ 20 กันยายน 2559

ณ หอจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญโญ กรุงเทพฯ

พระครูใบฎีกาณตเศียร มั่นทีโร (ท่านจ้อย). (ผู้ให้สัมภาษณ์). ธนิกา สุขขารมย์ .(ผู้สัมภาษณ์)

เมื่อวันที่ 6 กุมภาพันธ์ 2559. ณ วัดธารน้ำไหล อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี

พระภวนาโพธิคุณ (ท่านโพธิ์). (ผู้ให้สัมภาษณ์). ธนิกา สุขขารมย์ .(ผู้สัมภาษณ์) เมื่อวันที่ 1

กุมภาพันธ์ 2559. ณ วัดธารน้ำไหล อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี

พระมหาวิชัย วชิรเมธี (ท่านนุ้ย). (ผู้ให้สัมภาษณ์) ธนิกา สุขขารมย์ .(ผู้สัมภาษณ์) เมื่อวันที่ 10

กุมภาพันธ์ 2559. ณ วัดธารน้ำไหล อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี

พระวิรุณ จันทร์ทอง. (ผู้ให้สัมภาษณ์). ธนิกา สุขขารมย์ .(ผู้สัมภาษณ์) เมื่อวันที่ 19 มกราคม 2560.

ณ ห้องพุทธทาส หอสมุดจอห์น เอฟ.เคนเนดี มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

จังหวัดปัตตานี

เมตตา พานิช. (ผู้ให้สัมภาษณ์). ธนิกา สุขขารมย์ .(ผู้สัมภาษณ์) เมื่อวันที่ 9 สิงหาคม 2560

ณ ธรรมาสถรรมาตา (สวนโมกขนานาชาติ) อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี

ระวีวรรณ จำพล. (ผู้ให้สัมภาษณ์). ธนิกา สุขขารมย์ .(ผู้สัมภาษณ์) เมื่อ

วันที่ 19 มกราคม 2560. ณ ห้องพุทธทาส หอสมุดจอห์น เอฟ.เคนเนดี

มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ จังหวัดปัตตานี

วรลักษณ์ ทองรมย์. ธนิกา สุขขารมย์ .(ผู้สัมภาษณ์) เมื่อวันที่ 28 ตุลาคม 2559 ณ หอจดหมายเหตุ

พุทธทาส อินทปัญโญ กรุงเทพฯ

สมบูรณ์ ห่านรัตนสกุล. (ผู้ให้สัมภาษณ์). ธนิกา สุขขารมย์ .(ผู้สัมภาษณ์) เมื่อวันที่ 27 มิถุนายน 2559.

ณ ห้องพุทธทาส หอสมุดจอห์น เอฟ.เคนเนดี มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

จังหวัดปัตตานี

สมบัติ ทาร์ก. (ผู้ให้สัมภาษณ์) ธนิกา สุขขารมย์ .(ผู้สัมภาษณ์) เมื่อวันที่ 19 กุมภาพันธ์ 2559.

ณ มูลนิธิหอจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญโญ กรุงเทพฯ

สุภาวดี อีโร. ธนิกา สุขขารมย์ .(ผู้สัมภาษณ์) เมื่อวันที่ 20 กุมภาพันธ์ 2560

ณ หอพุทธทาสธรรมโฆษณ์ สำนักศิลปะและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี

สมศักดิ์ ลาภนันท์. ธนิกา สุขขารมย์ .(ผู้สัมภาษณ์) เมื่อวันที่ 20 กันยายน 2559 ณ หอจดหมายเหตุ

พุทธทาส อินทปัญโญ กรุงเทพฯ

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก
งานบรรณนิทัศน์จัดเรียงตามอักษร

บ.01 พุทธทาสภิกขุ. (2548). *100 คมธรรมพุทธทาสภิกขุ*. กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ. 124 หน้า.

หนังสือเล่มนี้ได้กล่าวถึง “คำคม” หรือ “คำธรรม” ทั้งหมดในโลกมีเป้าหมายเพื่อชี้แนะทางก้าวพ้นห้วงทุกข์ประการเดียว ให้รู้จักปล่อยวาง รู้เบาบางบรรเทาทุกข์เพื่อสู่พระนิพพาน คือความสงบเย็นของชีวิตที่นี้ เดียวนี้ส่วน “คมธรรม” เป็นการเก็บรวบรวม การอ่าน การฟัง รูปถ่าย หัวข้อธรรม เพื่อชี้ทางให้พวกเราทุกคน จงรู้จักปล่อยวาง รู้จักละความยึดมั่น รู้จักทำงานด้วยจิตว่าง

1. พุทธภาษิต
2. ธรรมะ

บ.02 พุทธทาสภิกขุ. (2530). *20 นิทานเซ็น ชุมนุมนิทาน*. (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: สุขภาพจิต. 69 หน้า.

หนังสือเล่มนี้เป็นนิทานเรื่องสั้นๆ ของท่านพุทธทาสภิกขุ คัดมาจากหนังสือพิมพ์ “พุทธศาสนา” ของคณะธรรมทาน-ไชยา มี 2 หัวข้อใหญ่ ได้แก่ นิทานเรื่องสั้นๆ (1) อย่าเพ่อดีใจ (2) อย่าเพ่อวิงหนี (3) นีมัน้อย่างไรกัน (4) อย่าเพ่่อ้อใจ (5) อย่ากลัวลืมนตา (6) อย่ากลัวร้ายหนา (7) อย่ากลัว... (8) อย่ากลัวขอด (9) อย่ากลัวเป็นเจ้าของ และ (10) อย่ากลัวแจกความสุข ...ข้อที่ 2 นิทานบางเรื่อง ของ Zen (1) น้ำชาสั้นถ้วย (2) เพชรท่าหาใส่จาก โคลนในดินสลับ (3) อย่างนั้นหรือ? (4) ความเชื่อฟัง (5) ถ้าจะรักก็จงรักอย่างเปิดเผย (6) ช่างไม่มีเมตตาเสียเลย (7) พระพุทธเจ้าองค์หนึ่ง (8) ใกล้พระพุทธเจ้าเข้าไปแล้ว (9) ยิงให้เร็วมันแหละยิงช้า และ (10) เซ็นเนื้อเซ่นกระดูก

1. นิทานเซ็น
2. นิทานธรรมะ

บ.03 พุทธทาสภิกขุ. (2545). *96 พรรษา*. กรุงเทพฯ: ธรรมสภา. 163 หน้า.

หนังสือเล่มนี้ได้กล่าวถึงการทำงานที่ต้องปฏิบัติให้ตลอดชีวิต แบบลัดรวดเดียวถึงธรรมะ นั่นคือการปฏิบัติธรรมส่งผลให้การศึกษาสิ่งที่สร้างโลกมีชีวิตก้าวหน้ามีสันติ สังคมของมนุษย์จึงมีความจำเป็นที่ต้องศึกษาธรรมะควบคู่กับการทำงาน

1. การทำงาน
2. การปฏิบัติธรรม

บ.04 พุทธทาสภิกขุ. (2547). *ก.ข.ศีลธรรม*. กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ. 96 หน้า.

หนังสือเล่มนี้กล่าวถึง การสอน โลกุตตรธรรมตั้งแต่อนุบาล ศีลธรรมของเยาวชน คือ สันติภาพของโลกเพื่อกระตุ้นเตือนให้คนเห็นความสำคัญของธรรมะและปลูกฝังกันตั้งแต่ยังเด็ก นับเป็นการป้องกันและแก้ปัญหาของมนุษย์ที่ถูกต้องและยั่งยืนที่สุด ผู้ใหญ่จำเป็นต้องได้รับการ เรียนรู้ธรรมะขั้นพื้นฐานเช่นเดียวกันเพื่อให้หันกลับมาเป็นสัมมาทิฐิและกลายเป็นผู้ใหญ่ที่เด็กเดิน ตามแล้ว หมาไม่กัด เป็นที่เคารพนับถือของเด็ก ๆ

1. ศีลธรรม

2. ธรรมะ

บ.05 พุทธทาสภิกขุ. (2529). *กฎธรรมชาติดลายทุกข์*. สวนอุสมจัดพิมพ์. 73 หน้า. (คัดจากต้นฉบับ ของหนังสือชุดไตรรัตน์จัดทุกข์ อันดับ 3)

หนังสือเล่มนี้ รวมปาฐกถาธรรม 3 เรื่อง คือ ความมีจิตปกติเป็นยาวิเศษธรรมะสำหรับคน เจ็บไข้ และความตายไม่มี เนื้อหาของเรื่องต้องการให้มนุษย์หาทางรักษาความเจ็บป่วยทั้งหลาย ซึ่งมีสาเหตุสำคัญ ๆ มาจากจิตอันปกติด้วยการใช้ธรรมะ นับได้ว่าเป็นการช่วยเหลือแพทย์ที่ทำหน้าที่ รักษาโรคได้ทางหนึ่ง ซึ่งให้เห็นความสำคัญของอาชีพแพทย์ ซึ่งเป็นปุชนิยบุคคล ควรมีคุณธรรม และจริยธรรมในการวินิจฉัยและรักษาโรค ในฐานะผู้ป่วยต้องมีความเข้าใจในเรื่องตถตา ไม่มีคัมภ์ ในเรื่องตัวกูของกู ทั้งร่างกายและวิญญาณ มีสมาธิมั่น มีความสะอาด สว่าง สงบ และการกระทำ จิตใจให้แน่วแน่ ว่า ความตายเป็นเพียงการเปลี่ยนแปลงอย่างหนึ่ง คุณค่าของหนังสือเล่มนี้ จึงอยู่ที่การเตรียมตัวที่จะเผชิญกับความทุกข์ยากอันมาจากการเจ็บป่วยด้วยความเข้าใจในกฎ แห่งธรรมชาติ จนถึงจุดที่จิตเกิด ความมั่นคง ในอันที่จะ “ตายเสียก่อนตาย” ได้

1. แพทย์

2. ธรรมะกับชีวิตประจำวัน

3. บิคารมรดา

บ.06 พุทธทาสภิกขุ. (2533). *กฎบัตรพุทธศาสนา*. กรุงเทพฯ: กองทุนวัฒนธรรมเพื่อการศึกษาและปฏิบัติธรรม. 39 หน้า

หนังสือเล่มนี้เป็นหนังสือภาษา-ภาษาไทยและภาษาอังกฤษรวบรวมประเด็นต่าง ๆ ที่ชาวพุทธในปัจจุบันควรทราบ เกี่ยวกับการศึกษาการปฏิบัติและการเผยแผ่พุทธธรรม ประเด็นต่าง ๆ เหล่านี้ได้มีการรวบรวมเขียนขึ้นที่สวนโมกขพลาราม อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี ในวันวิสาขบูชา ปี 2525 โดยมีจุดประสงค์เพื่อส่งเสริมสันติภาพของโลก โดยแบ่งเป็น 10 หมวดจากหมวดทั่วไป หลักปฏิบัติที่ควรพิจารณาแจ้งยุติ ความเห็นแตกแยกที่ควรคิดท้าวการตีความหมายแห่งถ้อยคำ ปัญหาระหว่างศาสนา ปัญหาสากลของโลกปัจจุบัน สิ่งที่ต้องเข้าใจแล้วตรงขึ้นไว้เป็นหลัก วัฒนธรรมของชาวพุทธยุคปัจจุบัน ปรมัตถธรรมที่ควรทราบ และหมวดปกิณณกปัญหา พล. ผู้แปล? ท่านสันติกโร?

1. พุทธศาสนา
2. การปฏิบัติธรรม

บ.07 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). *กฎแห่งกรรม*. กรุงเทพฯ: ธรรมสภา. 109 หน้า.

หนังสือเล่มนี้มีเนื้อหาเกี่ยวกับกฎแห่งกรรมให้รายละเอียดถึงการปฏิบัติและหลักในการทำ ความดี คือศาสนาที่ชาวพุทธยึดถือ เป็นเวลานานอีกทั้งยังนำไปเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต กฎแห่งกรรมโดยหลัก ๆ เกิดขึ้นจากการกระทำทางกายและทางความคิด บางครั้งอาจมีเจตนา และไม่เจตนา บางครั้งยังยึดเชื่อเรื่องของ โชคลางมาเชื่อมโยงกับกรรม แต่หลักปฏิบัติที่ดีของมนุษย์ต้องใช้ ศาสนามาช่วยแก้ไขปัญหาลำนั้น

1. กฎแห่งกรรม

บ.08 พุทธทาสภิกขุ. (2520). *กัตถัญญกตเวทิตานุสรณ์*. กรุงเทพฯ: การพิมพ์พระนคร. 76 หน้า.

เนื้อหาของหนังสือเล่มนี้ แบ่งเป็น 3 ตอน คือ ตอนแรก กล่าวถึงชีวประวัติของนางนวล เจริญกุล และตอนที่ 2 มาตาปิตุ เสฏฐบุตตาคถา หมายถึงบุตรที่ประเสริฐที่สุดของตายาย คือ บุตรที่เชื่อฟังและการทำบุญตายาย คือ การปฏิบัติธรรม ซึ่งมนุษย์ที่ถือตนว่าเป็นบัณฑิตย่อมจะต้องใช้สติปัญญาของตนใคร่ครวญว่า บุญคุณเป็นอย่างไร และจะตอบแทนบุญคุณได้อย่างไร บิдамารดา และบุตรควรทำความเข้าใจที่ถูกต้องว่า ทั้งบิดามารดาและบุตรมีหน้าที่ที่จะต้องปฏิบัติร่วมกันอย่างถูกต้อง คือ บิдамารดาควรสั่งสอนบุตร และบุตรควรเชื่อฟังคำสั่งสอนของบิดามารดาด้วยความรัก ความเคารพ และอยู่ใต้อำนาจของบิดา มารดา จึงถือว่าเป็นบุตรประเสริฐ ส่วนตอนที่ 3 ปฏิภาณินย มาตาปิตุคถา แปลว่า “ตายาย” ที่ลูกหลานควรนำมาเสีย ตายายมี 2 ชนิด คือ ชนิดหนึ่งต้องบูชาแทนคุณ คือ คุณธรรมอีกชนิดหนึ่งคือ ตายายที่ต้องนำมาเสีย คือ กิเลสและตัณหา นอกจากนี้ยังได้กล่าวถึงทางอบายที่เรียกว่ามีอยู่ 4 ประการ คือ นรก เสรจจنان เปรต อสุรกาย ใว้อย่างละเอียดอีกด้วย

1. นวล เจริญกุล – ประวัติน
2. บุตร
3. บิдамารดา

บ.09 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป). *กัตถัญญกตเวทิน เป็นรุ่มโพธิ์รุ่มไทรของโลก*. กรุงเทพฯ: ธรรมสภา. 25 หน้า.

เนื้อหาของหนังสือเล่มนี้ แบ่งเป็น 2 ตอน คือ บุญคุณที่อยู่เหนือศีรษะ และน้ำสำหรับดับไฟ ในชีวิต สารของเรื่องบุญคุณที่อยู่เหนือศีรษะ กล่าวถึงความสำคัญของความกัตถัญญกตเวทิน คนที่มีความกัตถัญญ ย่อมรู้คุณค่าของทุกสิ่งในโลก ไม่ว่าจะเป็ น ป่าไม้ ทุ่งนา ลำธาร ถนนหนทาง เป็นต้น การรู้คุณค่าของสิ่งของทั้งหลาย ย่อมทำให้โลกสงบ เยือกเย็น ส่วนเรื่องน้ำสำหรับดับไฟในชีวิต กล่าวถึงชีวิตของคนเราเมื่อเกิดมาไม่ว่าจะอยู่ในวัยไหน ประกอบอาชีพอะไร ต้องมีความรู้ธรรมะไว้เป็นน้ำดับกิเลส เพราะการที่เราอยู่โดยไม่มีธรรมะก็ย่อมไม่พบความดีที่ควรค่าแก่การเกิด

1. กัตถัญญกตเวทิน

บ.10 พระธรรมโกศาจารย์ (พุทธทาสภิกขุ). (ม.ป.ป). *กัตถัญญกตเวทิตาทกาทำนุญญอุทิสแก่บรพบุรุษ*.
กรุงเทพฯ: ธรรมสภา. 24 หน้า.

หนังสือเล่มนี้ชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของความกัตถัญญ และการตอบแทนผู้มีพระคุณ โดยเฉพาะบรพบุรุษ ให้ระลึกถึงบรพบุรุษ ทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้กับท่าน โดยสังคมไทยจะจัดให้มีประเพณีต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับการระลึกถึงบรพบุรุษและจัดให้มีพิธีกรรมอื่น ๆ สิ่งเหล่านั้นล้วนเป็นเครื่องให้เห็นถึงวัฒนธรรมอันดีงามของสังคมไทยที่เห็นถึงความสำคัญของความกัตถัญญว่าเป็นทางที่นำไปสู่ความเจริญ ประเพณีเหล่านี้เป็นสิ่งที่ปฏิบัติสืบต่อกันมาจากบรพบุรุษ ซึ่งจะเป็แนวทางสำหรับอนุชนรุ่นหลังที่จะนำไปใช้ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของบุคคล ช่วยให้ผู้อื่นเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ไม่เบียดเบียนผู้อื่น สอนให้ตั้งใจทำมาหากินช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ซึ่งหากทำได้ เช่นนั้นก็ทำให้บุคคลเดินทางไปสู่ความเป็นมนุษย์ได้สมบูรณ์ จิตใจปราศจากกิเลส และตัณหา ทำให้เกิดมรรค ผล และนิพพานได้สำเร็จ

คุณค่าของหนังสือเล่มนี้ จึงอยู่ที่ความพยายามที่ท่านพุทธทาสต้องการเตือนสติให้เราทั้งหลายยึดมั่นในประเพณีอันดีงาม และรักษาสืบต่อประเพณีเหล่านี้ เช่น การทำบุญสงกรานต์ ประเพณีรับ – ส่งตายาย เพราะเป็นทางรอดอันหนึ่งของสังคมไทยที่จะนำพาประเทศชาติผ่านพ้นจากวิกฤตปัญหาต่าง ๆ ได้ทางหนึ่ง

1. ความกัตถัญญ
2. กัตถัญญกตเวทิตา
3. ทำบุญอุทิศส่วนกุศล

บ.11 พุทธทาสภิกขุ. (2506). *กรรมตามหลักแห่งพระพุทธศาสนา*. กรุงเทพฯ: อักษรสาสน์. 52 หน้า.

เนื้อหาเป็นธรรมบรรยายเกี่ยวกับการศึกษาเรื่องกรรม โดยแบ่งระดับของกรรมเป็น 2 ระดับ คือ กรรมในระดับของศีลธรรมในระดับของโลกุตตระโดยกล่าวถึงความหมายของกรรมว่า เกิดจากทำภาระที่เจตนาทางกาย ทางวาจาและทางจิตใจ สำหรับการแบ่งประเภทของกรรมแบ่งได้ 3 ประเภทคือ แบ่งตามเวลา ตามหน้าที่และแบ่งตามน้ำหนักของการกระทำ ซึ่งผลของกรรมนี้จะทำให้เกิดกิเลส ความอยากได้ อยากมีขึ้นในจิตใจ วิธีการที่จะให้หลุดพ้นจากกรรม คือ การปฏิบัติทั้งทางร่างกาย ทางวาจาและทางใจ จนกระทั่งเห็นความดับไปของกรรมดีและกรรมชั่ว กล่าวคือ สิ้นสุดทั้งกรรมดีและกรรมชั่ว เป็นที่สุดแห่งวิภูฏสงสาร หรือเรียกว่านิพพาน

1. กรรม

บ.12 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป). *กรรมเหนือกรรม (กรรมในฐานะกฎแห่งกรรมและกรรมจากพระโอบอ้อม)*.
กรุงเทพฯ: ธรรมสภา. 218 หน้า.

หนังสือเล่มนี้ กล่าวถึงกรรม 4 ประการ คือ ประการแรกกล่าวถึงกรรมในฐานะที่เป็นกฎแห่งกรรม คือกฎเกณฑ์ทั้งหลายที่เกี่ยวกับเรื่องกรรม นอกจากนี้ก็มีตัวกรรมและกัมมัขยะคือ ความสิ้นไปแห่งกรรม ประการที่สองกล่าวถึงอิทัปปัจจยตาเกี่ยวกับเรื่องกรรมสองชนิดคือ กรรมสำหรับคนที่ยังมีกิเลสยึดมั่นถือมั่นเรื่องตัวตนยังละความรู้สึกว่าตัวตนไม่ได้ และกรรมที่จะทำความสิ้นไปแห่งกรรม ซึ่งกรรมทั้งสองนี้รวมเรียกว่ากรรมในขั้นศีลธรรมและกรรมขั้นสังฆธรรม ประการที่สามกล่าวถึง อิทัปปัจจยตาที่เป็นปฏิจสมุปปาท ซึ่งกล่าวถึงกรรมในหลาย ๆ ด้าน ที่เป็นไปตามกฎเกณฑ์ของธรรมชาติไม่ขึ้นอยู่กับสิ่งใดนอกจากเหตุผลของมันเองและประการสุดท้ายเป็นการกล่าวถึงกรรมเหนือกรรมจากพระโอบอ้อม เป็นการกล่าวถึงพุทธวจนะในพระไตรปิฎก เช่น อากาโรที่สัตว์เกิดตณหาและเกิดทุกข์ วิญญาณ เมื่อทำหน้าที่เป็นพีช วิญญาณแห่งปฏิจสมุปปาท ปฏิจสสมุปปาท เป็นต้น

1. กรรม

2. กฎแห่งกรรม

3. ศีลธรรม

บ.13 พุทธทาสภิกขุ. (2530). *กระแสแห่งชีวิตเป็นสิ่งที่ต้องรู้จัก*. กรุงเทพฯ: การพิมพ์พระนคร. 34 หน้า.
(ชุดหมูนลือ)

หนังสือเล่มนี้ กล่าวถึงชีวิตในหลักธรรมอันติ 3 ความหมาย คือ ทางวัตถุธาตุ จิตตคุณธรรม ชีวิตคือกระแสที่ไหลไป แล้วแต่จะปรุงแต่งไปทางใด หากปรุงไปทางทุกข์ก็เกิดทุกข์ จึงหาวิธีดับทุกข์ แต่อุปสรรคในทางไหลสู่ความดับทุกข์ คือ ทางวัตถุมิมากความเป็นแก่ตัวเป็นต้นเหตุแห่งปัญหาต่าง ๆ ถ้ายังมีกิเลส และตัณหาอยู่ ก็ไหลไปทางอวิชชา เมื่อมีอวิชชา ก็มีการเกิดกิเลส อนุสัย และอาสวะ ฉะนั้นจึงต้องใช้สติ และปัญญาแก้ไขให้ทันทั่วทั้งที่ จึงจะตัดกระแสกิเลสได้ ชีวิตที่ดีควรประสบสิ่งที่ดีที่สุดแห่งกระแส บรรลุนิพพานหากปฏิบัติได้ จะช่วยให้พ้นทุกข์ รอดจากปัญหาทั้งทางกายและทางจิต โดยส่วนบุคคลก็ได้พบกับสันติสุข โดยส่วนสังคมก็พบกับสันติภาพ

1. ความทุกข์

2. การดับทุกข์

บ.14 พุทธทาสภิกขุ. (2538) .กลอนสอนทำ. สุราษฎร์ธานี: (ม.ป.ท.). 18 หน้า.

เนื้อหาของหนังสือเล่มนี้ เป็นการรวบรวมหัวข้อธรรมะต่าง ๆ ในรูปของกลอนจำนวน 18 หัวข้อ ได้แก่ จงรู้จักตัวเอง ตัวกู – ตัวสุ ปัดปัดปัด ช่างหวั่น บ้า – ดี สหายเอ๋ย การงาน ฯลฯ ซึ่งหัวข้อธรรมะแต่ละเรื่องนี้ ทำให้เกิดความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องและมีประโยชน์กว่าการอ่านโดยทั่วไป นับว่าเป็นการปฏิบัติกรรมฐานอีกแบบหนึ่งในตัวเอง

1. ธรรมะ

บ.15 พุทธทาสภิกขุ. (2527). กามารมณ์และชีวิตสมรสตามอุดมคติพุทธศาสนา. กรุงเทพฯ: โครงการหนังสือชุดพุทธศาสนาสำหรับคนหนุ่ม – สาว. 120 หน้า.

หนังสือเล่มนี้ประกอบด้วยเนื้อหา 2 ภาคด้วยกัน คือ ภาคแรก: เพศรสและกามารมณ์ ปัญหาเพศรสของฆราวาส การควบคุมความรู้สึกทางเพศของฆราวาส กามาและกามารมณ์ ภาคหลัง: อุดมคติและหลักการปฏิบัติต่อชีวิตครองเรือน พรขวัณขึ้นสมรส อุดมคติต่อทิศเบื้องหลัง (บุตร ภรรยา) และหลักปฏิบัติต่อทิศเบื้องหลัง.

1. กามารมณ์

บ.16 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). การกระทำที่ถูกต้องแก่ความเป็นมนุษย์. กรุงเทพฯ: อตัมมโย. 38 หน้า.

หนังสือเล่มนี้เป็นการบรรยายธรรมเมื่อวันที่ 19 มีนาคม 2486 ได้ชี้แนะสิ่งสำคัญที่สุดที่มนุษย์ทุกคนควรรู้จัก และปฏิบัติให้ถูกต้องนั่นคือ ธรรมะซึ่งจะทำให้ชีวิตมีความสงบเย็นและเป็นแบบอย่างที่ดีงามสำหรับชาวโลก โดยมีหัวข้อ คือ การกระทำที่ถูกต้องแก่ความเป็นมนุษย์ ธรรมะคือการกระทำที่ถูกต้องแก่ความเป็นมนุษย์ ข้อปฏิบัติที่ทำให้มีธรรมะ เป็นมนุษย์พบพระพุทธศาสนา ต้องมีจิตใจสูง จะมีชีวิตเป็นคนอยู่อย่างไรจึงจะไม่ขาดทุน

ข้อปฏิบัติที่ทำให้มีธรรมะมีดังนี้ ข้อ 1 จะต้องมีสติรู้ตัวตัวเอง ข้อ 2 เชื่อตัวเอง ข้อ 3 ต้องบังคับตัวเอง ข้อที่ 4 พอใจตัวเอง ข้อที่ 5 นับถือตัวเอง พระพุทธเจ้าทรงเป็นสารถีบังคับสัตว์ให้เป็นไปตามครรลองของพระธรรม แต่ก็ไม่พ้นจากการที่เราต้องบังคับตัวเองแม้มันจะเจ็บปวดเป็นธรรมดา เขาก็ต้องทน ต้องมีขันติ เป็นอุปกรณ์ในการบังคับตัวเอง

1. ธรรมะ

2. การปฏิบัติธรรม

บ.17 พุทธทาสภิกขุ. (2535). *การเก็บความโกรธใส่ผู้ขัง*. กองทุนมูลนิธิธรรม. 41 หน้า.

ท่านพุทธทาสภิกขุ ได้อธิบายถึงความหมายของการเก็บความโกรธไว้ในผู้ขังไว้ที่น่าสนใจ ท่านได้ชี้ให้เรา รู้จักลักษณะ เหตุและโทษของความโกรธ วิธีที่จะดับความโกรธ การได้แสดงพฤติกรรมของการโกรธอย่างไรการควบคุม ซึ่งท่านเรียกว่า อัสสาทะของความโกรธที่คนโง่เห็นว่ามีสาเหตุและเป็นสาเหตุ อันทำให้ขังจืดออกไปได้ยาก อธิบายวิธีเก็บกักความโกรธไว้ในผู้ขังว่าสามารถกระทำได้ด้วยธรรมชาติของใจ รวมทั้งเสนอวิธีดับความโกรธ หนังสือเล่มนี้มีประโยชน์อย่างยิ่งต่อการนำไปพัฒนาชีวิตท่ามกลางสิ่งแวดล้อมและสังคมที่มักใช้วิธีการอันรุนแรงในการแก้ปัญหาเสมอ

1. ความโกรธ

บ.18 พุทธทาสภิกขุ. (2543). *การเก็บความโกรธใส่ผู้ขัง*. สุราษฎร์ธานี: ธรรมทาน. 53 หน้า.

หนังสือเล่มนี้เป็น การบรรยายธรรมในหัวข้อเรื่องการเก็บความโกรธใส่ผู้ขังไม่ใช่การเก็บสะสมความโกรธไว้ให้ร้ายหรือกักตุนเอาไว้ใช้คราวละมาก ๆ คำว่าเก็บผู้ขัง คือ ไม่ให้มันออกมาอละวาด แต่ด้วยเหตุที่มันมีมากและมันง่ายนี้ จึงต้องทำขนาดว่าเก็บใส่ผู้ขังเพราะว่าเดี๋ยวนี้มันยังไม่ได้ตัดกิเลสเมื่อยังมีกิเลสก็อย่าไปใช้กิเลสเลย เก็บไว้เสีย ถ้ามันหมดกิเลสเสียแล้วก็ไม่เป็นไรไม่มีปัญหาอะไร แต่ถ้ามันมีกิเลสอยู่ก็อย่าไปใช้กิเลส

1. ธรรมบรรยาย

2. ความโกรธ

3. กิเลส

บ.19 พุทธทาสภิกขุ. (2551). *การเกิดขึ้นของทุกสิ่งตั้งต้นที่ผัสสะเพียงสิ่งเดียว*. กรุงเทพฯ: มิตรนราการพิมพ์. 69 หน้า.

หนังสือเล่มนี้ได้กล่าวถึง ทุกสิ่งทุกอย่างที่สัมผัสอยู่กับความโง่หรือความฉลาดที่สุดเท่าที่มันจะชั่วหรือดี หากทำหน้าที่ดับแล้ว ทุกสิ่งทุกอย่างย่อมมีการเกิดดับของตัวเอง มิฉะนั้นการจะตัดปัญหาทั้งหลาย เราต้องมีความรอบรู้ในสิ่งที่เกิดขึ้นก่อนและแก้ปัญหา นั่นได้

1. ผัสสะ

บ.20 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). *การแก้ปัญหาคด้วยสติปัญญา*. กรุงเทพฯ: ธรรมสภา. 23 หน้า.

หนังสือเล่มนี้เป็นพระธรรมเทศนาเรื่องการแก้ปัญหาคด้วยสติปัญญาในหัวข้อประเภทของปัญหาบ่อเกิดของปัญหา เมื่อจิตว่างเกิดสติปัญญา ทำจิตให้ว่างเมื่อพบอุปสรรค จิต คือ ธรรมชาติ คือ สมรรถภาพออกมาขณะจิตว่าง ผลจากการกระทำจิตให้ว่าง หนทางแก้ปัญหาคด้วยจิตว่าง อวิชชา: จิตว่างแบบอันทพล จิตว่างแบบพุทธศาสนา จิตว่างพอกพูนปัญญา ทุกสิ่งล้วน คือ ความว่าง มองโลก โดยความเป็นของว่าง ความว่าง : ธรรมชาติที่ปราศจากตัวกู-ของกู ดำเนินชีวิตด้วยความมีสติปัญญา หลังจากจิตว่างเกิดจิตว่างบริสุทธิ์ ตัวกู-ของกู อุปสรรคของความว่าง ขณะตัวเองจึงจะชนะทุกอย่าง อุปสรรคในการแก้ปัญหาค จิตว่าง อาวุธที่วิเศษที่สุดในการแก้ปัญหาค และสุดท้ายท่านได้แสดงพระธรรมเทศนาเรื่อง น้ำสำหรับดับไฟในชีวิต

1. ธรรมเทศนา
2. จิตว่าง

บ.21 พุทธทาสภิกขุ. (2515). *การแก้ปัญหาคที่ไม่ถูกจุด (48)*. พระนคร: การพิมพ์พระนคร. 38 หน้า.

บรรยายอบรม พระนิสิตฯ บวชภาคฤดูร้อน ปี 2512 ณ สวนโมกขพลาราม ไซยา วันที่ 28 เมษายน 2512 วันนี้จะได้พูดถึงเรื่อง บรมธรรมกับการมัวแก้ปัญหาคชีวิตกันแต่ในพวกฝ่ายวัตถุ หรือ เนื้อหนัง เราจะพูดกันแต่เรื่องปัญหาคทางฝ่ายกายอย่างเดียวก่อน กระทั่งถึงเรื่องที่เกี่ยวข้องกันอยู่กับปัญหาคทางฝ่ายจิต เมื่อเราแยกออกมาจะเป็นว่าปัญหาคทางฝ่ายวัตถุ หรือทางฝ่ายร่างกาย เราอาจจะแบ่งออกเป็น 3 ตอน หรือ 3 ส่วน ปัญหาตอนแรกที่สุดก็เป็นปัญหาคเรื่องการไม่มีปัจจัยที่จำเป็นแก่ชีวิต ปัญหาถัดไปก็มีว่าในการที่จะทำให้มันมีขึ้นมาเต็มไปด้วยความ...มากพวกวัตถุนิยมมุ่งแก้ปัญหาคนี้ด้วยหามิเครื่องทุนแรง นี่คือการแก้ปัญหาคทางกายมันไม่เพียงพอมันก็โยงไปถึงการแก้ปัญหาคทางฝ่ายจิตด้วย และปัญหาคอันสุดท้าย อันที่ 3 โรคประสาท โรคจิตเพิ่มขึ้นมา เพราะความสงบสมบูรณ์แต่ทางร่างกาย หรือฝ่ายวัตถุนี้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งก็คือ โรคความเห็นแก่ตัวนี้มันเพิ่มมากขึ้น คุณก็ควรเข้าใจคำว่า “โรคความเห็นแก่ตัว” นี้ให้ดีๆ โรคความเห็นแก่ตัวนี้มันทรมาณทั้งฝ่ายกายและฝ่ายจิต

1. การแก้ปัญหาค

บ.22 พุทธทาสภิกขุ. (2541). *การขุดพบเพชรในพระไตรปิฎก*. กรุงเทพฯ: ธรรมสภา. 199 หน้า.

หนังสือเล่มนี้เป็นการคัดลอกข้อความที่เป็นคำปราศรัยที่กล่าวแก่ชุมชน ผู้มาร่วมบำเพ็ญบุญลืออายุปีที่ 80 มีคติความที่บันทึกไว้เป็นอนุสรณ์เกี่ยวกับสถานภาพที่มีปัญหาและมีข้อความสำคัญ ในการที่จะเตรียมตัวไว้สำหรับการก่อผู้พระพุทธรูปศาสนาเช่นการเข้าถึงหัวใจของพระพุทธรูปศาสนาการเตรียมพระไตรปิฎกที่เหมาะสมสำหรับยุคปรมาณูที่สามารถเผชิญหน้ากับความต้องการของมนุษย์แห่งยุควิทยาศาสตร์อันถือเป็นยุคที่สำคัญของมนุษย์โลกสำหรับการอยู่รอดหรือการสูญสลายไปแห่งมนุษยธรรม

1. พระไตรปิฎก

บ.23 พุทธทาสภิกขุ. (2503). *การเข้าถึงพระพุทธรูปศาสนา*. พระนคร: อักษรสาส์น. 15 หน้า.

เนื้อหาหนังสือเล่มนี้ กล่าวถึง กลวิธีในการถ่ายเทอบรมธรรมะ โดยวิธีต่าง ๆ สรุปได้เป็น 3 ประการ คือ 1. ชี้แจงบอกกล่าวให้เข้าใจ 2. ทำให้ผู้เสียเลย 3. เสวยผลของการกระทำนั้น ๆ ให้ผู้ด้วย

1. ธรรมะ

บ.24 พุทธทาสภิกขุ. (2537). *การเข้าพรรษาและการออกพรรษา*. กรุงเทพฯ: ธรรมทานมูลนิธิ. 89 หน้า.

หนังสือเล่มนี้แบ่งเนื้อหาสำคัญออกเป็น 2 เรื่อง คือ เรื่องที่หนึ่ง กล่าวถึงการเข้าพรรษาดด้วยจิตที่มีธรรมะ มีการฝึกจิต บำเพ็ญบุญ รักษาศีล เจริญภาวนา จำเป็นต้องมีการศึกษาและการปฏิบัติที่ถูกต้อง และเรื่องที่สอง การออกพรรษา คือออกจากความมีคมนทนทุกข์ ออกจากความโง่เขลา เมื่อทำได้เช่นนี้ผู้ปฏิบัติก็จะได้พบกับความสุขสำราญ ไม่มีใครเป็นเจ้าของปัญหา เป็นเจ้าของทุกข์ หรือเป็นผู้เดือดร้อน นอกจากนี้ยังมีภาคผนวกบทความชุด เสี่ยงจาก โลงศพ แก่ผู้ศึกษาได้ศึกษา อีกด้วย

1. วันเข้าพรรษา

2. วันออกพรรษา

บ.25 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). *การควบคุมกระแสแห่งชีวิต*. กรุงเทพฯ: สามัคคีสาส์น.

หนังสือเล่มนี้ ได้กล่าวถึง การควบคุมกระแสแห่งชีวิต ที่ใช้กันในทางธรรมเพื่อให้มีพื้นฐานที่ถูกต้อง โดยแบ่งหัวข้อออกได้หลายเรื่อง ทั้งทางให้พ้นทุกข์ต้องศึกษาให้เข้าใจ 5 เรื่อง อาทิเช่น 1) ธาตุ คือธาตุตามธรรมชาติ ซึ่งแปลว่า สิ่งที่มีมันทรงตัวเองอยู่ได้ เป็นพื้นฐานของสิ่งทั้งปวง 2) อายตนะ ภายนอก - ภายใน ซึ่งแบ่งเป็น โลกคืออายตนะภายนอกกับเครื่องสัมผัสโลกคืออายตนะภายใน 3) ชั้น 5 คือ ตัวชีวิต แบ่งเป็น รูปชั้น 1 และพวกที่เป็นจิตวิญญาณ มีอยู่ 4 คือ เวทนา ชั้น 5 สัญญาชั้น 5 สังขารชั้น 5 วิญญาณชั้น 4) ปฏิจจสมุปบาท เกิดขึ้นตามเหตุปัจจัยปรุงแต่ง และ 5) ความทุกข์ เป็นต้น รวมทั้งกล่าวถึงการฝึกอานาปานสติให้สำเร็จ จะไม่มีความยึดมั่นถือมั่น ถ้าควบคุมความรู้สึกว่าตัวกู ของกู ได้แล้ว การฝึกอานาปานสติได้สำเร็จก็จะมีสติมากพอ พอที่จะไม่ไปยึดถือมั่นนั้นว่าเป็นตัวตน

1. ความทุกข์

2. การดับทุกข์

บ.26 พุทธทาสภิกขุ. (2537). *การทำงานคือการปฏิบัติธรรม*. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ. 40 หน้า.

หนังสือเล่มนี้เป็น โอวาทที่ท่านอาจารย์พุทธทาสภิกขุ แสดงที่สวนโมกข์ เมื่อวันที่ 9 พฤศจิกายน 2510 ถือเป็นวัฒนธรรมปาฏิโมกข์ คือ ปาฏิโมกข์ทางธรรมได้กล่าวถึง การงาน คือ การปฏิบัติธรรมนี้แหละ คือ ลัทธิเดียวได้ทั้งประโยชน์ตน ได้ทั้งประโยชน์ผู้อื่น และลัทธิเดียวได้ถึงธรรมะสูงสุด สอบไล่ตัวเอง อะไรไปในตัวเสร็จ คือ มันมีการสอบไล่ในการทำงานนั้นด้วยเสมอไป หากใครจะรวบรัดทีเดียวให้ได้ผลมากมายหลายๆ อย่าง โดยวิธีทางลัด ก็ให้หัดทำงานด้วยจิตว่าง และการงานนั้นก็เป็นการปฏิบัติธรรมที่สูงที่สุด ไม่มีอะไรสูงกว่า

1. การทำงาน

2. การปฏิบัติธรรม

บ.27 พุทธทาสภิกขุ. (2521). *การงานคือตัวความก้าวหน้า*. กรุงเทพฯ: สมชายการพิมพ์. 15 หน้า.
(ชุดมองด้านใน อันดับ 62)

หนังสือเล่มนี้ กล่าวว่า การงานคือตัวความก้าวหน้า เป็นสิ่งที่ประเสริฐที่สุด การงานมีความสัมพันธ์อยู่กับการศึกษา และการงานที่ดีที่สุด คือ สิ่ง que เรียกว่า กัมมัฏฐานเป็นวิธีการที่จะทำพระนิพพานให้แจ้งด้วยการทำจิตให้เป็นปกติ พร้อมกับความบริสุทธิ์ใจ นอกจากนี้สิ่งที่ดีที่สุดที่มนุษย์ควรจะได้รับ คือ สภาพแห่งการหมดทุกข์ ซึ่งการงานในด้านจิตใจ เป็นการทลายกิเลสหรือความเห็นแก่ตัว และการงานนั้น คือ การปฏิบัติธรรมเช่นว่าต้องมี ฉันทะ จิตตะ วิมังสา ดังนั้น มนุษย์ควรยกเอาการงานเป็นหน้าที่สูงสุดที่ต้องกระทำ

1. งาน
2. ความก้าวหน้า

บ.28 พุทธทาสภิกขุ. (2537). *การงานที่เป็นสุข*. กรุงเทพฯ: ธรรมสภา. 163 หน้า.

หนังสือเล่มนี้กล่าวถึง การทำงานคือการปฏิบัติธรรม ไม่ว่าจะเป็นการทำงานอะไรระดับไหนถ้าเป็นการงานที่บริสุทธิ์แล้ว เป็นการปฏิบัติธรรมอยู่ในตัวการงานนั้น ไม่ต้องมาทำที่วัดก็ได้ ทำการงานอยู่ที่ไหน โดยบริสุทธิ์ใจ เป็นการงานตามความหมายที่ถูกต้อง อย่างที่กล่าวมาแล้วข้างต้น จึงเรียกว่าการปฏิบัติธรรม เพราะว่าการงานนั้นต้องประกอบด้วยธรรม อยู่ด้วยบทของพระธรรม เช่นว่าจะมีฉันทะ วิริยะ จิตตะ วิมังสา ที่เรียก อธิปัตถ 4 ดังนั้นการงานเช่นนี้ก็เปรียบได้กับการปฏิบัติธรรมนั่นเอง

1. การปฏิบัติธรรม
2. การทำงาน

บ.29 พุทธทาสภิกขุ. (2554). *การชนะโลก*. กรุงเทพฯ: หอจดหมายเหตุพุทธทาสอินทปัญโญ. 58 หน้า.

หนังสือเล่มนี้ได้กล่าวถึง การชนะโลก ชนะโลกไม่พ่ายแพ้แก่โลก อยู่อย่างบรรพชิตก็เป็น การชนะโลกโดยเด็ดขาด ถ้าพ่ายแพ้แก่โลก มันก็คือความวินาศ แม้ฆราวาสนั้นแหละที่พ่ายแพ้แก่โลก ก็หมายความว่า พ่ายแพ้แก่กิเลส ก็ทำไปในลักษณะที่ทำตัวเองให้ต่ำ ตกต่ำไปกว่าระดับความเป็นมนุษย์ที่ควรจะเป็น การที่จะเอาชนะความรู้สึกร่างกาย ซึ่งเป็นกิเลส ซึ่งล้วนตีตนออกห่างจากธรรมชาตินี้เรียกว่า การเอาชนะโลก

1. การชนะ

บ.30 พุทธทาสภิกขุ. (2548). *การช่วยผู้อื่นให้มีธรรมะ*. กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ. 70 หน้า.

หนังสือเล่มนี้กล่าวถึง ธรรมะที่จะช่วยให้มีเมตตาสามัคคี ร่วมสุขร่วมทุกข์กัน เดี่ยวนี้ความที่ไม่มีเมตตา ไม่มีสามัคคี ไม่มีความรักอย่างเพื่อนเกิด แก่ เจ็บ ตาย กัน มีการฆ่าฟันเบียดเบียนกันยิ่งขึ้นทุกทีดังที่ปรากฏอยู่และหนาหูยิ่งขึ้น การเบียดเบียนกันใน โลกนี้ทวีมากขึ้น เพราะธรรมะ ร่อยหรอไป พุคได้ว่าสมัยก่อนมีธรรมะคุ้มครองอยู่ใน โลกมาก เดี่ยวนี้ธรรมะ ร่อยหรอไปความเห็นแก่ตัวเข้ามาแทน บุชาตนเองยิ่งกว่าบุชาธรรมะ ถ้าธรรมะเข้ามา ก็จะเกิดความเมตตา ความสามัคคี ความรักใคร่ ว่าเป็นเพื่อนเกิด แก่ เจ็บ ตาย ด้วย กันทั้งหมดทั้งสิ้น มันก็จะมีความโลกก็จะผาสุก

1. ธรรมะ

2. ความเมตตา

บ.31 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). *การช่วยเหลือผู้อื่นให้มีธรรมะ โดยหลักพื้นฐาน*. กรุงเทพฯ: ตาตาพับลิเคชั่น. 52 หน้า.

หนังสือเล่มนี้กล่าวถึงการใช้หลักธรรมในการช่วยเหลือผู้อื่น โดยเนื้อหาแบ่งออกเป็น 6 ส่วนด้วยกัน โดยส่วนแรกกล่าวถึงหน้าที่ของธรรมะที่ช่วยให้โลกสงบสุขส่วนที่สองกล่าวถึงธรรมทานที่มีผลมีคุณและประโยชน์มากกว่าทานชนิดอื่น ๆ ส่วนที่สามกล่าวถึงการทำให้อื่นมีธรรมะ โดยได้แบ่งคำว่าผู้อื่นออกเป็นกลุ่ม ๆ ทั้งหมดห้ากลุ่มด้วยกันคือกลุ่มแรกกลุ่มคนโดยทั่วไป กลุ่มที่สองคือกลุ่มคนที่ประสบกับสิ่งต่าง ๆ กลุ่มที่สามคือกลุ่มระดับชั้นบุคคล กลุ่มที่สี่คือกลุ่มด้านวัฒนธรรมและกลุ่มสุดท้ายกลุ่มด้านความรู้ความสามารถ ส่วนที่สี่กล่าวถึงวิธีการที่จะช่วยทำให้คนมีธรรมะ ส่วนที่ห้ากล่าวถึงประโยชน์ที่ได้จากการช่วยเหลือผู้อื่นให้มีธรรมะและส่วนสุดท้ายเป็นการกล่าวภาพโดยรวมของคำว่าธรรมะทานหรือการช่วยเหลือผู้อื่นให้มีธรรมะ

1. ธรรมะ

2. ธรรมทาน

บ.32 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). *การใช้อานาปานสติให้เป็นประโยชน์ในบ้านเรือน*. กรุงเทพฯ: กองทุนมูลนิธิธรรม. 28 หน้า

หนังสือเล่มนี้เป็นกรรณบัตรบรรยายประจำวันเสาร์ 30 เมษายน 2531 แห่งภาควิชาภาษา ในชุดคู่มือจำเป็นสำหรับการศึกษาและปฏิบัติ เป็นตอนที่ 8 ในบ้านเรือน ในที่นี้หมายความว่า ไม่ได้

เกี่ยวกับธรรมะโดยตรง แต่จะเอาไว้ในบ้านเรือน อย่าได้เข้าใจไปถึงว่า ธรรมชั้นสูงจะเอามาใช้ประโยชน์ทั่วไปไม่ได้ ความเพียรหรืออิทธิบาท หรือพละ หรืออินทรีย์ ซึ่งเป็นโพธิปักขิยธรรมนั้นแหละ เอามาใช้ได้ที่บ้านที่เรือน เราจะต้องรู้จักนำมาใช้ให้ทุกเรื่อง ใช้อานาปานสติตามธรรมชาติ โดยเฉพาะในพระพุทธศาสนาเป็นอานาปานสติ 16 ชั้น แล้วก็ได้มรรคผล นิพพาน ใช้อานาปานสติแก้ปัญหาทุกวัย วัยเด็กจะสามารถบังคับระบบประสาท กระทั่งระบบจิตใจ เด็กวัยรุ่น ให้รู้จักบังคับความรู้สึก วัยรุ่นหนุ่มสาว ถ้ารู้จักทำอานาปานสติมันก็ไม่ต้องเดือดร้อนมา พ่อบ้านแม่บ้าน ชีวิตนี้ก็จะไม่หนัก คนสูงอายุ อายุยิ่งมากเข้าร่างกาย.... ก็ขอให้รู้จักทำอานาปานสติเถิด และสุดท้ายใช้อานาปานสติแก้ปัญหาชีวิต

1. ธรรมะ

2. อานาปานสติ

บ. 33 พุทธทาสภิกขุ. (2541). *การใช้อานาปานสติให้เป็นประโยชน์ในบ้านเรือน*. กรุงเทพฯ: มิตรนรากรพิมพ์. 28 หน้า.

หนังสือเล่มนี้มีเนื้อหา เกี่ยวกับการนำอานาปานสติมาใช้ประโยชน์ในบ้านเรือน เริ่มต้นด้วยการกล่าวประวัติความเป็นมาของอานาปานสติ ว่าเป็นการควบคุมลมหายใจ และการใช้อานาปานสติในหน้าที่ เช่นเมื่อเราเหนื่อยหรือคิดอะไรไม่ออกก็ให้ทำสมาธิและกำหนดลมหายใจ นอกจากนี้การหายใจยังช่วยปรับระบบต่าง ๆ ในร่างกาย อานาปานสติยังจำเป็นแก่มนุษย์ทุกวัย ตั้งแต่อยู่ในท้องจนคลอดออกมา จนเติบโตเป็นผู้ใหญ่ เป็นคนชราและตายในที่สุดได้อาศัยอานาปานสติในการหล่อเลี้ยงชีวิตมาโดยตลอด เมื่อเราพบโรคภัยเราก็ต้องใช้สติและหายใจยาว ๆ หรือถ้าเราต้องการหาความสุข ก็ทำจิตใจให้สงบ และหนังสือเล่มนี้ยังกล่าวไว้เกี่ยวกับ อานาปานสติกับปัญหาสุขภาพเป็นแนวทางในการดับทุกข์และทำจิตใจให้สงบ จึงเห็นได้ว่าเราได้ใช้อานาปานสติให้การประกอบอาชีพและการใช้ชีวิต

1. อานาปานสติ

บ.34 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). *การใช้อานาปานสติให้เป็นประโยชน์ในบ้านเรือน*. กรุงเทพฯ: อตัมมโย.

หนังสือเล่มนี้กล่าวถึงอานาปานสติเป็นระบบการฝึกจิตและศีลปะการดำเนินชีวิตที่ช่วยให้ผู้ฝึกและผู้ใช้เป็นประจำมีสุขภาพกายและสุขภาพจิตดี ยิ่งกว่านั้นยังมีผลถึงการทำงาน และการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพรวมทั้งการสร้างคุณภาพจิตที่มีลักษณะสงบ ตั้งมั่นอ่อนโยน และเป็นอิสรภาพอยู่ภายในเป็นฐานแห่งการคิดพูด และกระทำการต่าง ๆ ในสังคมอย่างกลมกลืน และเกื้อกูล

1. อานาปานสติ	2. จิต	3. การดำเนินชีวิต

บ.35 พุทธทาสภิกขุ. (2529). *การดับทุกข์ที่มีอยู่ในตัวการดำรงชีวิต*. กรุงเทพฯ: การพิมพ์พระนคร, 50 หน้า. (ชุดลอยปทุม อันดับ 82)

หนังสือเล่มนี้ มุ่งให้เห็นถึงการดับทุกข์ซึ่งเกิดจากวิถีการดำรงชีวิตของมนุษย์ในสังคม ในการดับทุกข์ต้องใช้หลักเดินทางสายกลาง โดยมีอยู่ 3 วิธีคือ วิธีแรก กลบเกลื่อนความทุกข์ วิธีที่สอง ปฏิบัติตามหลักศีลธรรมและทำจิตใจให้สงบ วิธีสุดท้ายสามารถนำพาตนเองให้ไปสู่ความว่างได้ นอกจากนั้นยังกล่าวถึงขั้นตอนในการดับทุกข์คือ ขั้นแรกจะต้องยอมรับสภาพความทุกข์ที่เกิดขึ้นในตัวตน จากนั้นใช้สติและปัญญาในการแก้ปัญหา โดยแก้ที่ต้นเหตุของทุกข์ จักต้องยึดหลักว่า พ้นจากความทุกข์แล้วจึงสุข พ้นจากสุขแล้วจึงไปสู่ความว่าง ดังนั้นมนุษย์ต้องรู้จักการดับทุกข์ และดำเนินชีวิตด้วยกรรมวิธี จึงจะดำรงชีวิตให้อยู่ในสังคมได้อย่างสงบสุข

1. การดับทุกข์	2. ความทุกข์

บ.36 พุทธทาสภิกขุ. (2529). *การดำรงจิตไว้อย่างถูกต้อง*. ชุดดอกบัวหลวง อันดับ 8. พระนคร: การพิมพ์พระนคร. 38 หน้า

หนังสือเล่มนี้เป็นการอบรมนักศึกษา ม.ศ.ว. บางเขน ปทุมวัน, ประสานมิตร และวิทยาลัยครูพระนคร ที่ลานหินโค้ง เมื่อวันที่ 5 กุมภาพันธ์ 2522 และเป็นอันดับ 8 ชุดดอกบัวหลวง พระพุทธเจ้าท่านได้ตรัสไว้เป็นใจความ สรุปได้สั้น ๆ ว่า ถ้าดำรงจิตไว้อย่างถูกต้องจะได้ขึ้นประโยชน์ ได้รับความสุขทุกอย่างทุกประการ ฉะนั้นเราจะเรียนรู้เรื่องอะไร? เรื่องขั้นพื้นฐาน เรื่องธาตุ เรื่องอายตนะ เรื่องอริยสัจจ์ เรื่องอะไรทั้งหมด สรุปรวมอยู่ที่ว่าเพื่อการดำรงจิตไว้อย่างถูกต้อง

ความถูกต้องในขั้นแรกนั้นก็เป็นสมาธิได้ ที่นี้ตั้งจิตไว้ ที่นี้ตั้งจิตไว้ให้ถูกต้องในอันดับที่ 2 ก็คือให้มี ปัญญา มีวิปัสสนา มีความรู้ มีสัมปชัญญะ รู้สึกตัวอยู่เสมอ ว่าอะไรเป็นอะไร เมื่อดำรงจิตไว้ถูกต้อง แล้ว การงานกลายเป็นของสนุก คือ มันมีความรู้ว่า การทำหน้าที่ คือ ถึงสูงสุดของมนุษย์ และถ้า ดำรงจิตไว้ถูกต้องทุกอย่างมันจะมีความเอือกเย็นเป็นสุขอยู่ในตัวมันเอง

1. จิต

บ.37 พุทธทาสภิกขุ. (2549). *การดำรงชีวิตที่ถูกต้อง*. กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ. 70 หน้า.

หนังสือเล่มนี้กล่าวถึง การดำรงชีวิตที่ถูกต้อง เป็นการเสนอแนวทางการดำเนินชีวิตอย่างมี หลักการและเหตุผลที่สมบูรณ์ที่สุดแนวทางหนึ่ง เพราะได้นำเอาหลักการดำเนินชีวิตที่เป็นหัวใจ ของพุทธศาสนามารวมไว้อย่างครบถ้วน เช่น การดำเนินชีวิตตามทางสายกลาง (มรรคมีองค์ 8) ตามหลักสมถวิปัสสนา และการดำเนินชีวิตตามกฏอทิปปัจจตา เป็นต้น

ในสภาพสังคมที่เต็มไปด้วยความสับสนวุ่นวาย แข่งแย้งชีวิต ชิงดีชิงเด่น ตลอดจนขาด สิ่งยึดเหนี่ยวจิตใจเช่นนี้ การได้นำหลักคำสอนทางพุทธศาสนาไปประยุกต์ใช้ สำหรับดำเนินชีวิต จะเป็นทางออกที่ดีที่สุดทางหนึ่ง ของการดำรงชีวิตที่ถูกต้อง

1. การดำเนินชีวิต

บ.38 พุทธทาสภิกขุ. (2544). *การดำรงชีวิตที่ถูกต้อง*. กรุงเทพฯ: มิตรนราการพิมพ์. 47 หน้า.

หนังสือเล่มนี้กล่าวถึงหลักการดำรงชีพที่ถูกต้อง โดยเนื้อหาประกอบด้วยคำเทศนาของท่านพุทธทาสที่ได้ให้ความหมายของสิ่งที่เรียกว่าชีวิตโดยท่านได้ให้ความหมายทั้งทางวิทยาศาสตร์ และพุทธศาสตร์ รวมถึงกล่าวถึงหลักในการทำและปฏิบัติให้ชีวิตสงบ โดยต้องอาศัยหลัก ไม่ยึดมั่น ถือมั่น นอกจากนี้แล้วท่านพุทธทาสยังได้สอนให้เข้าใจหลักการดำรงชีวิตที่มีหลักฐานที่ถูกต้อง โดยอาศัยหลักอริยมรรคมีองค์ 8 กุศลกรรมบท 10 ในตอนท้ายของหนังสือยังแสดงให้เห็นว่า นิพพานนั้นคนเราสามารถลิ้มรสหรือเข้าถึงได้ทุกวันหากละซึ่งกิเลส

1. การดำเนินชีวิต

2. ชีวิต – แง่พุทธศาสนา

บ.39 พุทธทาสภิกขุ. (2549). *การเดินทางที่ไม่ทุกข์*. กรุงเทพฯ: เพชรประกาย. 160 หน้า.

หนังสือเล่มนี้ได้กล่าวไว้ว่ามนุษย์ทุกคนไม่ว่าชาติใดภาษาใดล้วนมีศาสนาเหตุที่ทำให้ชีวิตดำรงอยู่ได้ คือ กายและใจ การที่มนุษย์มีชีวิตอยู่ยังไม่รู้จักความพอดีที่จะพอใจตัวเองหรือเคารพนับถือตัวเองเท่ากับผู้อื่นได้ตายไปแล้วหรืออีกนัยหนึ่งว่าผู้นั้นอยู่ในความประมาท

1. การดำรงชีวิต

บ.40 พุทธทาสภิกขุ. (2519). *การต่อต้านแก้ไขความวิปริตของโลก*. กรุงเทพฯ: คณะศิษย์. 56 หน้า.

หนังสือเล่มนี้ เป็นการแสดงธรรมที่มุ่งให้เห็นความวุ่นวายที่เกิดขึ้นในโลก และหนทางแก้ไขที่สามารถช่วยให้โลกพบกับความสงบสุข ความวุ่นวายที่เกิดขึ้น เกิดจากการเบียดเบียนกัน การต่อสู้เช่นหมา ความออยากของประชากร ปัญหาความว่างงาน สิ่งแวดล้อมเป็นพิษ อาชญากรรม ประเภทต่าง ๆ สิ่งมีนเมาอมเมาที่ทำให้คนเห็นแก่ตัวระบอบเต็ม ไปทั้งโลก เหล่านี้เป็นต้น การแก้ไขนั้น จะต้องแก้ไขให้คนส่วนใหญ่รู้จักทางเดินของชีวิต ทุกคนจะต้องรู้จักและเดินไปถึง ก็คือ ความสงบเย็นของชีวิต การจะเข้าถึงความสงบเย็นของชีวิตได้ จำต้องพยายามเลื่อนชั้นตัวเองจากการแสวงหาความสุขจากวัตถุหันมาแสวงหาความสุขความสงบเย็นในทางจิตใจ เมื่อบังคับจิตใจให้สงบก็จะทำให้เกิดปัญญาคือ การมองเห็นทุกสิ่งตามความเป็นจริง และแก้ปัญหาที่เกิดขึ้น ได้อย่างมีสติ

1. การแก้ไขปัญหา – แง่พุทธศาสนา

บ.41 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ท.). *การตามรอยพระยุคลบาท โดยทศพิชราชธรรม*. 14 หน้า.

หนังสือเล่มนี้เป็นปาฐกถาธรรมถ่ายทอดทางวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย เมื่อวันที่ 18 มกราคม 2530 เวลา 8.00 – 8.30 น. เป็นวันเนื่องกับการขึ้นปีใหม่ เราจะมีความต้องการกว่าปีเก่า ด้วยการพยายามเดินตามรอยพระบาทสมเด็จพระพุทธทาสภิกขุสงเสริมกลับมาแห่งศีลธรรม โดยมีปรมัตถธรรมเป็นรากฐาน ส่งเสริมประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข หลักสำคัญทั้งหมดมีอยู่ในทศพิชราชธรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่งที่เรียกว่าไตรสิกขา คือ ศีลสมาธิ

ปัญญา อย่างครบถ้วนบริบูรณ์ในหมวดศีล – ทานัง สีลัง อวยหิงสัง ในหมวดสมาธิ-ปริจาคัง อาชชะวัง มัททะวัง ตะมัง อักโกชัง ขันติ ในหมวดปัญญา-อะเวโรระนัง ความไม่มีอะไรพิรุช ะบอบ ประชาธิปไตยโดยมีพรหมากษัตริย์เป็นประมุข จะเป็นได้สมจริงก็เพราะว่าพสกนิกรทั้งหลายร่วมมือ ร่วมกำลังกาย ร่วมกำลังจิตให้เกิดความเป็นไปได้ เกิดความสะดวกทั้งหลายร่วมมือ ร่วมกำลังกาย ร่วมกำลังจิตให้เกิดความเป็นไปได้เกิดความสะดวกกาย หรือเกิดโอกาสในการที่จะสร้างสรรค์ทศพิธราชธรรมขึ้นมาทั้งสองฝ่าย ให้ถูกฝาและถูกตัว ทั้งเบื้องบนและเบื้องล่าง จนเต็มไปด้วยธรรมะคือ หน้าที่ที่ถูกต้องทั่วสร้างสรรค์ความสงบสุข สันติภาพ สันติสุขอันถาวรหนังสือชุด “ธรรมะสำหรับครู มี 9 เล่ม 1. เป้าหมายของวิชาชีวิต และสังคม 2. การปฏิบัติงานคือการปฏิบัติ ธรรม 3. เป้าหมายของการศึกษา 4. ครูคือผู้สร้างโลก 5. คุณธรรมของครู 6. ครูในอุดมคติ 7. วิธีสอน จริยธรรม ของพระพุทธเจ้า ผนวกด้วย ปัจฉิมกถาจริยศึกษา 8. เขวชนที่พึงปรารถนา 9. ครูกับการ อยู่รอดของสังคม เป็นคำบรรยายที่ท่านเจ้าคุณธรรมโกศาจารย์ (พุทธทาสภิกขุ) แสดงไว้เมื่อครั้งยังเป็นพระเทพวิสุทธิเมธี ระหว่างวันที่ 4-29 ก.ย. 2527 ณ สวนโมกขพลาราม ไชยา สุราษฎร์ธานี. ของโครงการพัฒนากิจกรรมการเรียนการสอนจริยศึกษา ของสำนักงานคณะกรรมการ การประถมศึกษาแห่งชาติ กระทรวงศึกษาธิการ

1. ทศพิธราชธรรม

บ.42 พุทธทาสภิกขุ. (2534). *การถึงพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์*. กรุงเทพฯ: ภาพพิมพ์. 23 หน้า.

หนังสือเล่มนี้เป็นธรรมะ เพื่อการศึกษาและปฏิบัติธรรม เพื่อช่วยให้มนุษย์เข้าถึงพระ รัตนตรัยในระดับที่เป็นสัมมาทิฐิ ซึ่งเป็นรากฐานของชาวพุทธ เนื้อหาสาระดังกล่าวอ้างถึงการ เข้าถึงพระรัตนตรัยในระดับต่าง ๆ คือ การถึงพระรัตนตรัยตามธรรมเนียม หมายถึง การถือปฏิบัติ ตามบรรพบุรุษ การถึงพระรัตนตรัยด้วยการบวชเรียน หรือปรีชาศีลการถึงเพื่อความรู้อย่างไม่ได้นำมา ปฏิบัติ การถึงพระรัตนตรัยในฐานะเป็นอารมณ์ของสมาธิ คือการถึงด้วยศรัทธา นำเอาพระรัตนตรัย มาเป็นอารมณ์ของการเจริญภาวนา การถึงโดยทำสมาธิเพ่งจิตให้เห็นพระพุทธองค์ในรูปร่าง หรือ เห็นรูปของพระธรรม การถึงพระรัตนตรัยในลักษณะที่เป็นตัวศาสนาแท้ คือการถึงด้วยปัญญา, การถึงพระรัตนตรัยอันแท้จริงและสูงสุด คือ การถึงรัตนตรัยโดยการบรรลุธรรมในขั้นดับทุกข์ได้

1. ธรรมะ

2. การปฏิบัติธรรม

บ.43 พุทธทาสภิกขุ. (2531). *การถึงพระรัตนตรัยโดย “เช่นนั่นเอง”*. กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ. 24 หน้า.

การเห็น หรือการเข้าถึงพระรัตนตรัยมีอยู่หลายระดับ ซึ่งพวกเรากำลังสับสน และกลายเป็น การถึงพระรัตนตรัยอย่างที่เรียกว่า สีสัพทปรามาส ด้วยสิ่งจัพพตูปาทาน อันหมายถึง ความถ่อมมัน ในการประพุดติกระทำสืบปรมปรากันมาอย่างไรเหตุผล หรือที่ถือว่าเป็นการกระทำที่นิยมกัน ว่าขลัง หรือศักดิ์สิทธิ์ แล้วก็ยึดถือไว้ในฐานะเป็นสิ่งที่เปลี่ยนแปลงไม่ได้ ไม่ยอมเปลี่ยนแปลง ไม่ยอมหย่าขาดด้วยอ้อมมขตา

1. พระรัตนตรัย

2. สีสัพทปรามาส

บ.44 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). *การทำงานคือการปฏิบัติธรรม*. กรุงเทพฯ: ธรรมสภา. 384 หน้า.

หนังสือเล่มนี้เป็นส่วนหนึ่งของชุดหนังสือ “มองด้านใน” ซึ่งมีด้วยกันทั้งหมด 6 เล่ม ดังนี้ เล่มที่ 1 ภาษาคน - ภาษาธรรม เล่มที่ 2 วิชชะความตาย เล่มที่ 3 การทำงานคือการปฏิบัติธรรม เล่มที่ 4 นิพพานในชีวิตประจำวัน เล่มที่ 5 เคล็ดลับในการครองชีพ เล่มที่ 6 หน้าที่ของมนุษย์ ซึ่งหนังสือเล่มนี้คือหนังสือเล่มที่ 3 การทำงานคือการปฏิบัติธรรม เนื้อหาภายในได้กล่าวถึงเรื่อง เกี่ยวกับการปฏิบัติธรรมในรูปแบบต่าง ๆ โดยเริ่มตั้งแต่ความสำคัญของพุทธศาสนาไปจนถึง ศาสนาระดับประชาชนภายในหนังสือได้แบ่งออกเป็นสิบส่วนด้วยกันซึ่งแต่ละส่วนมีความสำคัญ ที่ส่งผลต่อเนื่องกันส่วนแรกจะเป็นการกล่าวถึงศาสนาในแง่ต่าง ๆ ทั้งทางโลกและทางธรรม ส่วนที่ สองกล่าวถึงวันสำคัญ 3 วันในพระพุทธศาสนาการเคารพนับถือพระที่ถูกต้องและกล่าวถึงเจตนาซึ่งเป็นเครื่องบ่งชี้บาป - บุญ ส่วนที่สามกล่าวถึงการปฏิบัติธรรมด้วยการปฏิบัติงาน ส่วนที่สี่กล่าวถึง ธรรมะกับธรรมชาติและการชนะตนเอง ส่วนที่ห้ากล่าวถึงการเกิดและการยึดมั่นในตัวกู - ของกู ส่วนที่หกกล่าวถึงชัยชนะที่แท้จริงของมนุษย์และความว่าง ส่วนที่เจ็ดกล่าวถึงความเป็นมนุษย์ และ การปฏิบัติธรรม ส่วนที่แปดกล่าวถึงความเกี่ยวข้องระหว่างการศึกษา กับศาสนา ส่วนที่เก้ากล่าวถึง ศาสนาที่นำการศึกษาสู่ความสำเร็จ ส่วนที่สิบส่วนสุดท้ายกล่าวถึงการเคารพครูอาจารย์ พ่อแม่ และ กล่าวถึงการพิจารณา คำสอนต่าง ๆ ด้วยตนเองเสียก่อน ในตอนท้ายของหนังสือจะเป็น ส่วน ที่กล่าวถึงธรรมะในฐานะเครื่องบำบัดทุกข์และธรรมะในการบำรุงตัวเอง

1. การปฏิบัติธรรม

2. การปฏิบัติธรรม

3. พุทธศาสนากับสังคม

บ.45 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). *การทำงานด้วยจิตว่างเพื่อสังคม*. กรุงเทพฯ: อักษรสมัย. 22 หน้า.

ธรรมบรรยาย ตำนวนที่ว่าให้ทำงานด้วย “จิตว่าง” นั้นก็เป็นธรรมะที่มีไว้สำหรับประกอบกิจการงานให้แก่.....และให้ได้รับผลสำเร็จจะเก็บที่โดยไม่ต้องเป็นทุกข์ เพราะการทำงานด้านจิตว่างเพื่อตัวแล้วงานนี้นั้นจะเป็นทุกข์ จะไปรู้.....และงานนั้นจะไม่ได้ผลเต็มที่ ฉะนั้นเราจึงต้องมีวิธีที่จะทำงานให้ไม่เป็นทุกข์และให้ได้ผลเต็มที่ คนนี้ก็มีความมุ่งหมายของพระพุทธเจ้าที่จะช่วยมนุษย์ไม่ให้มีความทุกข์ หรือให้มีความทุกข์น้อยที่สุดเท่าที่จะน้อยได้พุทธบริษัทถึงกับมีหลักการปฏิบัติต่างจากพวกที่ไม่เป็นพุทธบริษัท แม้แต่การงานก็ยังทำด้วยจิตใจ อิกชนิดหนึ่ง ซึ่งไม่ใช่จิตของคนธรรมดาสามัญ

1. จิตว่าง

2. จิต

บ.46 พุทธทาสภิกขุ. (2555). *การทำงานนั้น คือ การปฏิบัติธรรม*. กรุงเทพฯ: หอจดหมายเหตุพุทธทาสอินทปัญญา. 29 หน้า.

หนังสือเล่มนี้ได้กล่าวถึง “การทำงาน นั้นคือ การปฏิบัติธรรม” ธรรมคือ หน้าที่ที่กระทำไปแล้วอย่างถูกต้องและสมบูรณ์ ผู้ทำหน้าที่ต่อทศทั้ง 6 สมบูรณ์นั้น เรียกว่า “ยอดสุขของความเป็นอมราวาส” คนที่ไม่เห็นแก่ตัว จะทำอะไร ได้สำเร็จ คือ จะไม่โกง จะไม่เอาเปรียบ คนที่โกง หรือเอาเปรียบนั้น คือ คนที่เห็นแก่ตัวทั้งนั้น ถ้ามีการ โกง มีการเอาเปรียบก็เป็นการทำโดยคนเห็นแก่ตัว ถ้าไม่เป็นแก่ตัว มันก็ไม่ใช่ออย่างนั้น

1. การปฏิบัติธรรม

2. การทำงาน

บ.47 พุทธทาสภิกขุ. (2548). *การทำงานเพื่องาน*. (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ. 50 หน้า.

หนังสือเล่มนี้กล่าวถึงชีวิตหน้าที่และหน้าที่เพื่อหน้าที่ แล้วก็ทำไปด้วยสติปัญญาควบคุมไป ชีวิตนั้นก็เดินไปด้วยดี สุขนั้นทั้งกายและใจยังประสบความสำเร็จในด้านจิตใจ เรื่องมรรคผลและนิพพาน

1. การทำงาน

บ.48 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). *การทำชีวิตให้มีธรรมะ*. กรุงเทพฯ: นิพพาน, 38 หน้า. (ชุดพุทธทาสภิกขุ
อันคืบ 15)

เนื้อหา กล่าวถึงการศึกษาธรรมะ ในเรื่องของความหมายของธรรมะซึ่งมีสี่ความหมาย อันได้แก่ ธรรมะคือ ธรรมชาติ กฎของธรรมชาติ หน้าที่ตามกฎธรรมชาติ และผลที่เกิดจากหน้าที่นั้นตามกฎของธรรมชาติ ในการศึกษาธรรมะนั้น ก่อนอื่นเราจะต้องรู้จักชีวิตให้ดีเสียก่อน ความโง่ ความหลงและความเห็นแก่ตัว คือสาเหตุที่ทำให้คนไม่รู้จักชีวิต สิ่งที่จะแก้ปัญหาลงนี้ คือการใช้ธรรมะ ตัดกิเลส ความโง่ ความหลง ความเห็นแก่ตัวออกจากชีวิต และดำเนินชีวิตไปอย่างถูกต้องทำนองคลองธรรม จะช่วยให้ชีวิตพบกับสิ่งที่ดีและทำให้รู้จักชีวิตมากขึ้น

ผลที่เกิดมาจากหน้าที่นั้นตามกฎของธรรมชาติ ในการศึกษาธรรมะนั้น ก่อนอื่นเราจะต้องรู้จักชีวิตให้ดีเสียก่อน ความโง่ ความหลงและความเห็นแก่ตัว คือสาเหตุที่ทำให้คนไม่รู้จักชีวิต สิ่งที่จะแก้ปัญหาลงนี้ คือการใช้ธรรมะ ตัดกิเลส ความโง่ ความหลง ความเห็นแก่ตัวออกจากชีวิต และดำเนินชีวิตไปอย่างถูกต้องทำนองคลองธรรม จะช่วยให้ชีวิตพบกับสิ่งที่ดีและทำให้รู้จักชีวิตมากขึ้น

1. ธรรมะกับชีวิตประจำวัน
2. ธรรมะ

บ.49 พุทธทาสภิกขุ. (2531). *การทำทาน*. นนทบุรี: กลุ่มศึกษาและปฏิบัติธรรม. 48 หน้า.

เนื้อหาของหนังสือเล่มนี้ มุ่งแสดงให้เห็นถึงความสำคัญของการทำทานด้วยความเข้าใจ ที่ถูกต้อง โดยแบ่งเนื้อหาออกเป็น 4 ตอน ในตอนแรก กล่าวถึงความหมายของทานโดยทั่ว ๆ ไป ตอนที่ 2 ว่าด้วยวัตถุทาน ได้แก่ ลักษณะของวัตถุที่ควรให้ ลักษณะของผู้ให้และผู้รับ ตอนที่ 3 ว่าด้วยธรรมทาน คือ การให้ธรรมะเป็นทาน ซึ่งประกอบด้วยธรรมที่ควรรู้อย่างยิ่ง คือทุกข้ออริยสัจจ์ ธรรมควรละ คือ สมุทัยสัจจ์ ธรรมควรทำให้แจ้งฉาน คือ นิโรธ ธรรมควรทำให้เกิดคือมรรค โดยถือว่าเป็นธรรมทานที่ประเสริฐที่สุด ตอนที่ 4 ว่าด้วยอภัยทาน ได้แก่ การให้และการไม่เบียดเบียนซึ่งกันและกัน และท่านยังได้ย้ำว่า ประโยชน์แห่งทานไม่ใช่เพื่อมุ่งไปสู่สวรรค์ตามความเชื่อเท่านั้น แต่ต้องได้รับประโยชน์ปัจจุบันต่อผู้ปฏิบัติด้วย

1. การทำทาน
2. ทาน

บ.50 พุทธทาสภิกขุ. (2545). *การทำนาคตามแบบของพุทธเจ้า*. กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ. 119 หน้า.

หนังสือเล่มนี้มีเนื้อหาเป็นการบรรยายเปรียบเทียบ โดยท่านได้กล่าวถึงการทำนาที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้พูดถึงแต่เป็นการทำนาโดยธรรมซึ่งพระพุทธรเจ้าได้เปรียบเทียบว่ามีสัจจะเป็นเนื้อหามีความสำรวมเป็นรั้วล้อมนามิตบะเป็นน้ำสำหรับทำนา มีปัญญาเป็นเอกและตัวไถ มีสติเป็นพาลและปลูก มีหิริเป็นงอนไถ มีมโนเป็นเชือกสำหรับชักบังคับไถ มีศรัทธาเป็นข้าวพืชแล้วก็มีความเพียรสำหรับเป็นวัวไถนา มีโสรัจจะเป็นการเก็บเกี่ยวข้าวทำไป ๆ ไม่มีมีความโสภเสรัจ จนกว่าจะออกผลสุดท้ายเป็นนอมตธรรม คือพ้นจากความตายและอยู่เหนือความตาย

1. การทำนา – แง่พุทธศาสนา

บ.51 พุทธทาสภิกขุ. (2517). *การทำนามที่มีอมตเป็นผล*. กรุงเทพฯ: ธรรมบูชา. 50 หน้า.

เนื้อหาของหนังสือเล่มนี้กล่าวถึงการทำนามที่มีอมตเป็นผล โดยท่านพุทธทาสกล่าวว่าการทำนามของคนนั้น แบ่งเป็นสองสถานคือ การทำนามภายใน ที่มีธรรมะเป็นเครื่องมืออมตเป็นผล และการทำนามภายนอก ซึ่งมีวัตถุเป็นข้าวเปลือก มีผลในประการหนึ่ง ซึ่งถ้าหากบุคคลใดมีสติปัญญา สามารถทำนามได้ทั้งภายนอกและภายในแล้วก็จะประโยชน์อันใหญ่หลวงต่อตนเองและสังคม เพราะการทำนามภายในซึ่งมีอมตเป็นผลนั้น จะนำมาซึ่งความปีติปราโมทย์ ซึ่งถ้าหากบุคคลใดทำนามภายนอกไม่ได้ผล แต่ทำนามภายในได้ผลแล้วย่อมระงับความทุกข์ที่เกิดขึ้นจากการทำนามภายนอกไม่ได้ผลได้เป็นอย่างดี นอกจากนั้นการทำนามภายในนี้จะเป็นเครื่องคุ้มครองโลกไว้ให้ตั้งอยู่ในความสงบสุข

1. การทำนา – แง่พุทธศาสนา

บ.52 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). *การทำบุญกุศลที่สูงสุด*. กรุงเทพฯ: การพิมพ์พระนคร 8 หน้า.

หนังสือเล่มนี้ ท่านพุทธทาสกล่าวถึงการทำบุญอันสูงสุดที่แท้จริงก็คือ การทำให้คนเป็นมนุษย์โดยสมบูรณ์ มีใจสะอาดปราศจากกิเลส มีจิตใจเข้าถึงพระพุทธร พระธรรม พระสงฆ์ และท่านได้กล่าวถึงการทำกุศลอื่น ๆ เช่น การสร้างโรงพยาบาลที่ช่วยคนให้มีชีวิตอยู่เพื่อทนทุกข์ในวัฏฏสงสาร การสร้างโรงเรียนที่ไม่ให้การศึกษาที่ทำให้คนเป็นมนุษย์หรือการสร้างโบสถ์วิหารที่สวยงาม

ที่มีได้ทำให้คนเข้าถึงอริยสัจ ซึ่งก็ยังไม่ใช้การทำกุศลอันสูงสุด ชาวพุทธจึงควรหันมาช่วยสร้างหัวใจคนให้ประกอบด้วยมโนยธรรม รู้ในสิ่งที่ควรรู้ ควรเข้าถึงนั่นคือธรรมะ ควรยึดถือปฏิบัติ ซึ่งเป็นการทำบุญกุศลอันสูงสุด

1. การทำบุญ

บ.53 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). *การทำบุญวันสารท*. กรุงเทพฯ: รุ่งแสงการพิมพ์. 59 หน้า.

หนังสือเล่มนี้กล่าวถึง บ่อเกิดการทำบุญวันสารท เป็นหลักธรรมศาสนาอย่างหนึ่งในเทศกาลทำบุญสิ้นเดือนสิบ หรือเรียกว่า ทำบุญตา - ขาย มีเรื่องราวของเปรตผู้ได้รับทุกข์การพูดให้สมกับการที่ต้องการทุกข์ทรมาน แต่ก็พูดได้คนละคำ ซึ่งรู้กันทุกวันนี้ว่า ที่เปรตเหล่านั้นพูดออกมาถือว่าเป็นคาถาของหัวใจเปรต ประเพณีทำบุญตา - ขาย ของทางภาคใต้ซึ่งภาคกลางเรียกว่าการทำบุญเดือนสิบ หรือ ทำบุญสารทไทย

1. การทำบุญ

2. วันส่งตายาย

บ.54 พุทธทาสภิกขุ. (2534). *การทำบุญสามแบบ*. กรุงเทพฯ: กองทุนวุฒิชัยธรรมเพื่อการศึกษาและปฏิบัติธรรม. 17 หน้า.

หนังสือเล่มนี้ได้กล่าวถึงวัตถุประสงค์ของการทำบุญที่แท้จริงว่า แบ่งออกเป็น 3 แบบ คือ ทำบุญเหมือนกับการอาบน้ำโคลน การทำบุญแบบนี้ ได้แก่ พวกที่ฆ่าสัตว์ตัดชีวิตเอามาทำบุญให้ทาน แบบที่สอง ทำบุญด้วยอุปทาน หมายถึงความยึดมั่นถือมั่นในบุญเปรียบเหมือนกับอาบน้ำด้วยน้ำที่เจือด้วยแป้งปูนต่าง ๆ เมานบุญเมาสวรรค์วิมาน เป็นต้น แบบที่สามคือ ทำบุญเพื่อจะละเสียซึ่งความยึดมั่นถือมั่นในบุญ หมายถึงทำเพื่อให้กิเลสหมดไปก็เหมือนการคนอาบน้ำที่สะอาด การทำบุญที่ถูกต้องจึงควรเป็นการทำบุญแบบที่สาม

1. การทำบุญ

บ.55 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). *การทำบุญสุนทรทาน*. กรุงเทพฯ: ธรรมสภา. 150 หน้า.

หนังสือเล่มนี้เป็นการรวบรวมคำบรรยายของท่านพุทธทาสไม่ว่าจะเป็นการเทศนาปาฐกถา หรือการบรรยายที่เกี่ยวข้องกับการทำบุญสุนทาน การบวช ตัวตน การเวียนว่ายตายเกิดและธรรมะ ที่เกี่ยวข้องกับชาวบ้านซึ่งในแต่ละหัวข้อได้ชี้แจงรายละเอียดต่าง ๆ ดังนี้ ประการแรกการทำบุญสุนทรทานได้แบ่งออกเป็นหลายประเด็นไม่ว่าจะเป็นการเตรียมตัวในการทำบุญ ความหมายที่แท้จริงของการทำบุญและผลประโยชน์ที่แท้จริงของการทำบุญ ประการที่สองการบวชคืออะไร ท่านพุทธทาสได้อธิบายถึงหลักของการบวชที่แท้จริงและสมบูรณ์นอกจากนี้ยังชี้ให้เห็นถึงประโยชน์ของการบวชที่แท้จริง ประการที่สาม ตัวตนในหนังสือเล่มนี้ได้ชี้ให้เห็นถึงการยึดถือตัวตนในแบบต่าง ๆ ที่มาแห่งตัวตนและบอกถึงหลักการปฏิบัติธรรมในพระพุทธานุศาสนาก็เพื่อละความเป็นตัวตน ประการที่สี่การเวียนว่ายตายเกิดในหนังสือได้อธิบายถึงการเวียนว่ายตายเกิดว่ามีเหตุอย่างไรและผลอย่างไร ประการสุดท้ายกล่าวถึงความสำคัญและความเกี่ยวข้องระหว่างหลักธรรมและการดำเนินชีวิตของชาวบ้านโดยทั่วไป

1. การทำบุญ

2. ธรรมบรรยาย

บ.56 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). *การทำลายความเห็นแก่ตัว*. ม.ป.ท. 27 หน้า

หนังสือเล่มนี้เป็นพระธรรมเทศนา ปรรณนาอาสาฬหบูชา เมื่อวันที่ 10 กรกฎาคม 2530 ได้กล่าวคือ ความทุกข์ที่มันมาจากมูลเหตุอย่างเดียวกัน ซึ่งสรุปไว้ในที่ทุกแห่งว่า สังขิตเตนะ ปญฺจุ ปาทานักขันธา ทุกขา ซึ่งกล่าวโดยสรุปแล้ว เบญจขันธ์ประกอบไปด้วยอุปทานเป็นตัวทุกข์ นี้เราทั้งหลายได้รับคำสั่งสอน โดย.....ตามหลักพระพุทธานุศาสนากับความเห็นแก่ตัว....ได้เป็นความสุขสูงสุด ความไม่มีทุกข์ อัสมินานัสสะ วินะโย เอตัง เมปรมมัง สุขัง ละอัสมิมานะเสียได้ก็เป็นความสุขอย่างยิ่ง ในความรู้จักสำนึกว่าตัวคุณนั้นแหละเป็นข้าศึกแก่ตัวกู ทำลายตัวกูเสียก็หมดความรู้สึกแห่งตัวกู เดียวนี้มันแล้ว มันไม่กล้า ทำลายตัวกูเพราะมันรักตัวกู เพราะมันอยากมีตัวกู นี่เป็นตัวกูของสัตว์ชาติญาณอย่างโง่ ซึ่งมันจะต้องทำตายตัวกู ตนนั้นแหละเป็นที่พึ่งของตน ถ้าฉันไม่เป็นตัวกู ตัวกูนั้นแหละมันจะต้องทำลายตัวกูมันจึงจะมีตนเป็นที่พึ่งของตน

1. ธรรมเทศนา

บ.57 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). *การทำลายความเห็นแก่ตัว*. กรุงเทพฯ: ธรรมสภา. 29 หน้า.

หนังสือเล่มนี้ เป็นการแสดงพระธรรมเทศนาในวันอาสาฬหบูชา กล่าวถึง พระธรรมคือ วัฏจักรดับทุกข์ ความทุกข์เกิดจากความยึดมั่นถือมั่น และกล่าวว่าความเห็นแก่ตัวเกิดจากความยึดมั่นถือมั่นว่ามีตัวตามสัญชาตญาณ ตัวกูของกูทำให้เกิดกิเลส และเกิดผลเสียตามมา ทำให้โลกวินาส เราจึงต้องพยายามต่อสู้กับความเห็นแก่ตัวให้ได้ ทำลายตัวกูของกูให้หมดไป ดำเนินชีวิตด้วยจิตว่าง หากเราสามารถปฏิบัติได้เช่นนี้ก็จะทำให้เกิดความสงบสุขขึ้นในสังคม

1. ความเห็นแก่ตัว
2. ธรรมะ

บ.58 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). *การทำวัตรและวิธีปฏิบัติแบบโบราณ*. ม.ป.ท. 98 หน้า.

หนังสือเล่มนี้ กล่าวถึงวิธีทำวัตรและวิธีปฏิบัติแบบโบราณซึ่งเรียกว่าแบบมหานิกาย โบราณที่ได้ปฏิบัติสืบต่อกันมาหลายร้อยปี ท่านได้กล่าวถึงความของการทำวัตรเย็นซึ่งมีอยู่ 3 ความหมาย คือ ให้เคารพบุคคลที่ควรเคารพ ขอโทษซึ่งกันและกัน และแลกเปลี่ยนส่วนบุญซึ่งกันและกัน ถ้ามุขย์โลกปฏิบัติตามหลักธรรมทั้ง 3 ข้อนี้ได้ ก็จะยิ่งทำให้เกิดความสงบสุข และสันติภาพได้ นอกจากนี้ ส่วนท้ายเล่มยังมีธรรมบรรยาย เรื่องปลุกวิญญาณแห่งดวงของพระมหาประทีป อุดมปญโญ โดยใช้รูปหนังตะลุงเป็นสื่อบรรยาย รูปแต่ละรูปจะแฝงซึ่งธรรมะที่ลึกซึ้งทั้งในชั้นศีลธรรม และชั้นปรมัตถ์ธรรม มีความหมายที่แตกต่างกัน เช่น รูปลิงดำ เป็นตัวแทนกรรมชั่ว รูปลิงขาวเป็นตัวแทนกรรมดี เป็นต้น

1. การทำวัตรเย็น
2. ธรรมะ

บ.59 พุทธทาสภิกขุ. (2526). *การทำวิปัสสนาและใจความสำคัญของวิปัสสนา*. ม.ป.ท. 71 หน้า.

(ชุดลอยปทุม อันดับ 63)

หนังสือเล่มนี้ประกอบด้วยเนื้อหา 2 ส่วน คือ ส่วนแรก ให้ความรู้ ความเข้าใจและแนวทางการทำวิปัสสนาโดยละเอียดพร้อมขั้นตอนที่สมบูรณ์ นับแต่ความหมายของคำว่า “วิปัสสนา” การศึกษาคำที่เกี่ยวข้องกับวิปัสสนา การเตรียมจิตเพื่อเพ่งดู จุดหมายในการทำวิปัสสนา การเพ่งดู ต้องทำด้วยจิตเย็นสมาธิ ขั้นตอนการดูจิตจนถึงการทำวิปัสสนา เพื่อธรรมะไม่ใช่เพื่อสาระ สำหรับ

ส่วนที่สองคือ ใจความสำคัญของวิปัสสนา ความสำคัญ หลักการดูแลเห็นทางจิต การดูเห็นต้องเห็น อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา จนถึงการดูเห็นถูกต้องจะต้องไม่หลงผิด เป็นหนังสือที่เหมาะสมอย่างยิ่งสำหรับผู้ที่มีความสนใจและต้องการเริ่มต้นที่จะทำวิปัสสนา

1. การทำวิปัสสนา   2. วิปัสสนา

บ.60 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). *การทำสมาธิและวิปัสสนา*. กรุงเทพฯ:ธรรมสภา. 103 หน้า.

เนื้อหาของหนังสือเล่มนี้ เป็นคำบรรยายเรื่องการทำสมาธิ และวิปัสสนา ซึ่งท่านพุทธทาสได้รวบรวมเนื้อหาไว้ 3 ตอน คือ ตอนที่ 1 การทำสมาธิ ตอนที่ 2 วิปัสสนาที่แท้ ตอนที่ 3 สมาธิวิปัสสนา ตามวิธีตามธรรมชาติ ซึ่งเนื้อหาโดยรวมกล่าวถึง การทำจิตให้บริสุทธิ์ มีความตั้งมั่น ทำให้จิตมีสมาธิ จนสามารถรู้จักกาย รู้จักเวทนา รู้ว่าสังขารนั้นไม่เที่ยง แต่เป็นต้นเหตุให้เกิดทุกข์ จนดวงตามเห็นธรรม เห็นความเป็นอนัตตาหรือสูญญตาจนเกิดความเบื่อหน่าย คลายความกำหนัด จนบรรลุมรรคผลนิพพาน และผลพลอยได้จากสมาธิ คือ ทำให้จิตใจแจ่มใส ไม่มีความหลงในกิเลส ตัณหา ปฏิบัติตนอยู่ด้วยสติและปัญญา นอกจากนี้ท่านพุทธทาสยังแก้ปัญหาข้อข้องใจที่ว่า ท่านจะมีแนวสอนในเรื่องการทำสมาธิและวิปัสสนาอย่างไร ซึ่งท่านอธิบายไว้อย่างชัดเจน เหมาะสำหรับผู้ที่ต้องการฝึกจิต เพื่อนำไปปฏิบัติตนให้เป็นคนมีคุณภาพ และใช้ชีวิตอยู่อย่างมีความสุขในโลกอันวุ่นวายนี้ได้

1. สมาธิ   2. วิปัสสนา

บ.61 พุทธทาสภิกขุ. (2530). *การนำโลกออกมาเป็นเสียจากอำนาจของวัตถุนิยม*. กรุงเทพฯ: การพิมพ์พระนคร. 72 หน้า.

เนื้อหาของหนังสือเล่มนี้ กล่าวถึงปณิธานของท่านพุทธทาส 3 ประการ คือ 1.พยายามให้เข้าถึงหัวใจแห่งศาสนาของตน 2. พยายามทำความเข้าใจอันดีระหว่างศาสนา 3. พยายามนำโลกออกมาเสียออกจากอำนาจของวัตถุนิยม สำหรับเนื้อหาของหนังสือเล่มนี้ กล่าวถึงปณิธานข้อที่ 3 คือ การนำโลกออกมาจากวัตถุนิยม เพราะวัตถุนิยมคือ ศัตรูอันร้ายกาจของมนุษย์ ชีวิตของคนเราประกอบด้วยวัตถุและจิต ซึ่งเป็นสังขารปรุงแต่ง พุทธบริษัทจำเป็นต้องศึกษาปฏิบัติตน เพื่อให้หลุดจากวัตถุนิยม โดยการทำลายอวิชชา อาศัยอริยมรรคแปดประการ การจะให้ชีวิตออกจากวัตถุนิยม

หากคนเรากอดอยู่อำนาจของวัตถุนิยมก็จะทำให้เกิดความเห็นแก่ตัว การช่วยกันดึง โลกออกจากวัตถุนิยม สามารถทำได้หากคนเรากอดอยู่อำนาจของวัตถุนิยมก็จะทำให้เกิดความเห็นแก่ตัว การช่วยกันดึง โลกออกจากวัตถุนิยม สามารถทำได้หากร่วมมือกันทำตาม ปณิธานทั้งสามประการ ก็จะประสบผลสำเร็จได้ และในตอนท้ายเล่มยังมีภาพปริศนาธรรมชุด เกิดมาทำไมอีกด้วย

1. โลก – แง่พุทธศาสนา

บ.62 พุทธทาสภิกขุ. (2519). *การบวช*. กรุงเทพฯ : หจก. การพิมพ์พระนคร. 32 หน้า.

หนังสือเล่มนี้กล่าวถึง คำว่า “บวช” ว่า แปลว่า เว้นหมด ไปหมดจากภาวะหรือการกระทำ ชนิดที่มราวาสเขาทำ มีพระพุทธรูปยัตตรัสไว้ตรง ๆ ล้วน ๆ ว่า “พรหมจรรย์ของเรา ของตถาคตนี้เป็นไปเพื่อการขัดเกลา” ขุดเนื้อเน่าออกไปให้เหลือแต่เนื้อดี การบวชจะช่วยขุดให้เหลือแต่ส่วนที่สะอาด ไม่มีโทษ โดยได้กล่าวถึงวิธีศึกษา ก็คือ บิบบังคับตัวเองให้อยู่ในวินัยศึกษา (ควบคุมตัวเอง และหมู่คณะ) ในศีลศึกษา ในสมาธิศึกษา หรือจิตตศึกษา (ฝึกฝนจิต บังคับจิตใจให้อยู่ในความถูกต้อง) ในปัญญาศึกษา (ทำให้เกิดปัญญา รู้สิ่งที่ควรจะต้องรู้ถูกต้องตามที่เป็นจริง) หัวใจของการบวช คือ การบังคับตัวเองให้ได้บังคับจิตใจให้ได้ ไม่มีการผลุนผลันด้วยอำนาจของโลกะ โทสะ โมหะ เว้นไปหมด ไกลออกไปจากสิ่งที่ควรจะต้องไกลออกไป

1. การบวช

บ.63 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). *การบวชคือการฝึกการทำเพื่อผู้อื่น*. กรุงเทพฯ: ธรรมสภา. 29 หน้า.

เนื้อหาของหนังสือเล่มนี้ เป็นการอบรมพระที่บวชใหม่ ที่จะต้องรู้เรื่องทางวินัยคือทางธรรม ความสำคัญของการบวชจะต้องตั้งตนให้ถูกต้อง คือ ก่อนบวชจะทำอะไร เพื่อตัวเองเท่านั้น แต่เมื่อบวชแล้วจะต้องทำเพื่อผู้อื่นบ้าง เพื่อศาสนาซึ่งผู้บวชนั้นจะต้องสละหมดทุกอย่าง การบวชมีความประโยชน์และมีความจำเป็นมาก เพราะจะทำให้ผู้ที่บวชเป็นผู้ที่ไม่เห็นแก่ตัว มีสติสัมปชัญญะ เช่น หน้าที่ของภิกษุ สามเณรต้องไปบิณฑบาตมีความสำนึกทำลายความเห็นแก่ตัวให้รู้ว่าตนเป็นคนของทานก็จะทำให้ลดความเย่อหยิ่งจองหอง ความทะนงตัวได้ โดยหน้าที่ของพระที่แท้จริง แล้วต้องทำเพื่อความไม่มีตัวตน ต้องแก้ความเคยชินให้ไปในทางที่ถูกต้องดีงาม

1. การบวช

บ.64 พุทธทาสภิกขุ. (2521). *การบวชคืออะไร*. สุราษฎร์ธานี: ประพิมพ์วิธานมีศรี. 36 หน้า.

บรรยายวันเสาร์ ภาควิชาบูชา 24 มิย. 2521 เป็นครั้งที่ 13 ในวันนี้ ในปัจจุบันนี้ การบวชก็มีอยู่เป็น 2 ชนิด คือ บวชสมณูรณ์ ตามความหมายของคำว่า บวช โดยทั่วไปนั้นอย่างหนึ่ง บวชชั่วคราว หรือชั่วคราวอย่างยั้งนั้นอีกชนิดหนึ่ง บวชสมณูรณ์แบบหรือบวชตลอดไปตามความหมายของคำว่า การบรรพชานั้นแหละ ฉะนั้นจะพูดถึงเรื่องการบวชสมณูรณ์แบบ ก็อยู่ในความหมายหรือหลักทั่วไปของสิ่งๆ นี้ (1) การบวชคือการออกไปก้น ออกไปแสวงหาว่าอะไรเป็นกุศล (2) การบวชคือ การออกไปอยู่อย่างต่ำ้อย่างไม่มีทรัพย์สินสมบัติอะไร การบวชชั่วคราวนี้ ออกไปนั่ง ออกไปทดลองว่าเป็นอยู่อย่างต่ำ้อย่างไม่ต้องใช้เงิน และเป็นอยู่อย่างไม่มีทรัพย์สินสมบัติอะไรเป็นอยู่ในลักษณะของคนขอทาน (3) การบวช คือ การฝึก การทดลองในการบังคับตาม บังคับอินทรีย์ บังคับจิต บังคับความรู้สึก และจะต้องมีการเสียดสละของรัก ของชอบใจ ขั้นสุดยอดคนในโลกนี้ (4) การบวช คือ ความสะดวก ในการที่จะเดินทางออกไปนอกโลก หมายถึง เดินด้วยจิตใจให้จิตใจวิวัฒนาการขึ้นไปในการที่จะอยู่เหนือการครอบงำของโลก (5) การบวชคือโอกาสแห่งการได้สิ่งสูงสุดของมนุษย์ (6) การบวช คือ การอยู่บนหัวคนทุกคน บวชจริง เรียนจริง ปฏิบัติจริง ได้ผลจริงต่างเป็นนักบวชจริงแล้วสั่งสอนคนอื่นต่อไปจริง และ (7) การบวชต่อโอกาสแห่งการนำประโยชน์เพื่อบุคคลอื่นอย่างมหาศาล

1. การบวช

บ.65 พุทธทาสภิกขุ. (2522). *การบวชและคำสอนนาค*. กรุงเทพฯ: การพิมพ์พระนคร.57 หน้า.

คำบรรยายประจำวันเสาร์ ภาควิชาบูชา ณ ลานหิน โข่ง 24 มิถุนายน 2521 เป็นครั้งที่ 13 มี 2 หัวข้อ หลัก ๆ คือ การบวชคืออะไร และ คำสอนนาค เราควรจะพูดถึงการบวชคืออะไร (ก) ว่าโดยตัวหนังสือ มันแปลว่าไปหมวด เข็นหมด (ข) ความหมายอันกว้างขวางของคำทั้ง 2 ชนิด คือ บวชสมณูรณ์ แบบหรือบวชตลอดไป คือ (1) การออกไปก้น ออกไปแสวงหาว่าอะไรเป็นกุศล (2) การบวชคือการออกไปอยู่อย่างต่ำ้อย่าง ไม่มีทรัพย์สินสมบัติอะไร (3) การฝึกฝน การบังคับตน บังคับอ่อนทรัพย์ (4) ความสะดวก ในการนำจะเดินทางออกไปนอกโลก (5) โอกาสแห่งการได้สิ่งสูงสุดของมนุษย์ (6) “การอยู่บนหัวคนทุกคน” และ (7) โอกาสแห่งการทำประโยชน์เพื่อบุคคลอื่นอย่างมหาศาล คำสอนนาคโอวาทของผู้อุปสมบท (1) บรรพชาคือ การ...หมดจากความเป็นฆราวาส มาประพฤติพรหมจรรย์ในพระศาสนาด้วยความอดกลั่นอดทน เพราะว่าเป็นการขุดเกล้า

(2) ประโยชน์อันนิสงฆ์ของการบรรพชา มี 3 ประเภท มีตัวเชอที่ญาติทั้งหลาย และที่เพื่อนมนุษย์
 (3) อะไรเป็นที่ตัวที่อาศัยของบรรพชา คือ พระพุทฺธ พระธรรม พระสงฆ์ (4) การบอกสัมมัญฐาน
 หรือข้อมูลฐานที่สุด เขาเรียกว่า บุถกัมมัญฐาน มีผม ขน เล็บ มัน หน้ง มีหน้ง วันที่ 5 เขาเลิกเรียกจ
 ปัญจกัมมัญฐานก็มีเป็นเรื่องเดียวกัน

1. การบวช

บ.66 พุทฺธทาสกิกฺขุ. (2545). *การบวชอยู่ที่บ้าน*. กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ. 90 หน้า.

หนังสือเล่มนี้ได้กล่าวถึงการบวชอยู่ที่บ้านเป็นหนังสือในชุดธรรมะสุขใจเนื้อหา
 ของหนังสือได้กล่าวถึงการเป็นโอกาสที่ดีของชีวิตที่จะได้อยู่ในสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมแก่
 การศึกษาและปฏิบัติธรรมผู้ที่ตั้งใจและลงมือปฏิบัติอย่างจริงจังก็จะมีโอกาสบรรลุถึงเป้าหมาย
 สูงสุดได้ถึงแม้จะเป็นการบวชอยู่ที่บ้าน

1. การบวช

บ.67 พุทฺธทาสกิกฺขุ. (ม.ป.ป.). *การบำเพ็ญบารมีที่ถูกแนวทาง*. กรุงเทพฯ: อตัมมโย. 45 หน้า.

หนังสือเล่มนี้ เน้นเรื่องของการบำเพ็ญบารมี บารมี คือ การทำให้เต็ม การบำเพ็ญบารมีนั้น
 ต้องมีหลักการในการบำเพ็ญบารมี ต้องทำให้ถูกแนวทาง ไม่ว่าจะต้องการประโยชน์ในทางโลก
 หรือประโยชน์ในทางธรรม คำบรรยายเรื่องนี้ให้แนวทางในการบำเพ็ญบารมี 10 ประการ คือ
 ทาน ศีล เนกขัมมะ ปัญญา สัจจะ วิริยะ ขันติ อธิษฐาน เมตตา และอุเบกขาบารมี โดยให้พิจารณา
 แนวทางการบำเพ็ญบารมีของพระพุทธเจ้าแล้วนำมาปฏิบัติเท่าที่เราจะทำได้

1. การบำเพ็ญบารมี

บ.68 พุทธทาสภิกขุ. (2531). *การบำเพ็ญบุญปรารถนาอายุ*. ม.ป.ท. 35 หน้า. (ชุดลอยปทุม อันคัมที่ 94).

หนังสือเล่มนี้ ให้ความเข้าใจในเรื่องความผูกพันของมนุษย์เกี่ยวกับเรื่องของอายุที่ยังไม่ถูกต้อง และการทำบุญอายุ ท่านพุทธทาสแบ่งการทำบุญอายุ ออกเป็น 3 ระดับ คือ ทำบุญต่ออายุ ทำบุญลืออายุ และทำบุญเล็กล้าอายุ การทำบุญทั้ง 3 ระดับนี้ เริ่มตั้งแต่การทำบุญตามประเพณี มองเห็นความเปลี่ยนแปลงของอายุเป็นกฎธรรมดาหรือที่ปัจจัยตา จนถึงการละเลิกความผูกพัน เป็นเรื่องอายุ สามารถอยู่เหนือทุกข์ได้เนื่องจากเกิดความว่าง สาธุชนที่ได้สัมผัสปาฐกถาธรรมเรื่องนี้ จะช่วยให้ลดความยึดมั่นในเรื่องของความกลัว แก่ เจ็บ และตาย เข้าใจในความไม่เที่ยงของสังขาร และปรับปรุงชีวิตให้มีคุณค่าอยู่เหนือกาลเวลาที่ล่วงเลยไปอย่างมีความสุข

1. การทำบุญ

บ.69 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). *การบำรุงพระศาสนา*. นนทบุรี: ศูนย์สืบอายุพระพุทธศาสนา. 32 หน้า.

เนื้อหาของหนังสือเล่มนี้กล่าวถึง วิธีการบำรุงพระศาสนาโดยต้องบำรุงให้เกิดการดับทุกข์ เพราะตัวแท้ของพระศาสนา คือ การดับทุกข์ การบำรุงพระศาสนามีสองวิธี คือ วิธีที่หนึ่ง การที่ตัวเองปฏิบัติเอง วิธีที่สอง การช่วยผู้อื่นหรือสิ่งอื่น ซึ่งการบำรุงศาสนาที่ถูกต้องแท้จริง จะต้องบำรุงให้เกิดการดับทุกข์ขึ้นมาก่อน เพราะที่ไหนมีการดับทุกข์ ที่นั่นย่อมมีตัวศาสนา

1. การดับทุกข์

2. พุทธศาสนา

บ.70 พุทธทาสภิกขุ. (2481). *การปฏิบัติธรรมโยธา*. ธรรมทาน. 86 หน้า.

การปฏิบัติธรรม เป็นชีวิตแห่งการต่อสู้ เพื่อชนะสิ่งที่ไม่ชอบใจและที่ชอบใจ วิธีการแห่งการปฏิบัติธรรมโดยย่อ คือ การกระทำ เพื่อให้เราเห็นชัด ซึ่งวิภูฏสงสารแห่งชีวิตได้ตลอดสาย สัมพันธ์อันยาวยื

หลักการในการปฏิบัติธรรมคือ มรรคมืองค์แปดนั้น เป็นทางให้ถึงความดับทุกข์การปฏิบัติธรรมทุกชั้นตอนรวมลงในมรรคอันประกอบด้วยองค์แปด ย่นย่อลงเหลือ คือ-สมาธิ-ปัญญา

ความเห็นชอบ ความคำริชอบ-ปัญญาศึกษา วาจาชอบ, การงานชอบ, ระลึกชอบ, ความตั้งใจมั่น ชอบ-สมาธิศึกษา

1. การปฏิบัติธรรม

บ.71 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). *การปฏิบัติธรรมในพุทธศาสนา*. กรุงเทพฯ: การพิมพ์, ม.ป.ท. 37 หน้า.

เนื้อหาของหนังสือเล่มนี้กล่าวถึง ธรรมะ โดยกล่าวว่า ธรรมะคือหน้าที่ที่มนุษย์จะต้องปฏิบัติให้ถูกต้องตามกฎของธรรมชาติ เพื่อสร้างสันติภาพให้เกิดขึ้นในโลก และรู้จักธรรม ก็คือ การรู้จักกระทำในสิ่งที่ถูกต้อง ไม่หลงไหลยึดติดกับสิ่งใด สำหรับหลักปฏิบัติทางมัชฌิมาปฏิปทา หรือที่เรียกกันโดยทั่วไปว่า อริยมรรคมีองค์ 8 คือ หนทางที่ประเสริฐที่สุดประกอบอยู่ด้วยองค์ประกอบ 8 ประการ ได้แก่ สัมมาทิฐิ สัมมาสังกัปปะ สัมมาวาจา สัมมากัมมันตะ สัมมาอาชีวะ สัมมาวายามะ สัมมาสติ และสัมมาสมาธิ หลักธรรมทั้ง 8 ประการดังกล่าวถือได้ว่าเป็นหลักธรรมศาสตร์ที่จะตัดปัญหาทุกชนิดได้ สุดท้ายท่านพุทธทาสได้ให้แง่คิดว่า ความทุกข์ทั้งปวงเกิดจากธรรม และธรรมนั้นแหละที่สามารถดับทุกข์ทั้งปวงได้

1. การปฏิบัติธรรม

บ.72 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). *การปฏิบัติธรรมในพุทธศาสนา*. กรุงเทพฯ: อตัมมโย, 37 หน้า.

เนื้อหาของหนังสือเล่มนี้คัดจากหนังสือธรรมโฆษณ์ ชุดธรรมศาสตร์ เล่ม 1 โดยได้กล่าวถึง การปฏิบัติธรรมในพุทธศาสนา ปัญหาคือความทุกข์ การขจัดปัญหาด้วยการปฏิบัติที่ถูกต้อง หน้าที่ของมนุษย์คือการปฏิบัติธรรมเพื่อความอยู่รอดของชีวิต ความหมายของการปฏิบัติธรรม และหลักการปฏิบัติทางมัชฌิมาปฏิปทา หรือมรรค 8 ซึ่งสิ่งเหล่านี้เป็นหลักการปฏิบัติที่ถูกต้อง นอกจากนี้ท่านยังย้ำว่า ความถูกต้องนี้เป็นสิ่งที่ทนต่อการพิสูจน์ ทำลายความมงมายไว้เหตุผล และเป็นศาสตร์หรือของมีคมที่สามารถตัดปัญหาทั้งปวง และดับทุกข์ได้อย่างแท้จริง

1. การปฏิบัติธรรม

บ.73 พุทธทาสภิกขุ. (2546). *การปฏิบัติธรรมสำหรับฆราวาส*. มปท. 64 หน้า.

หนังสือเล่มนี้เป็นการสอนให้ปฏิบัติธรรมให้ถูกต้อง โดยเฉพาะฆราวาสจะต้องปฏิบัติธรรมอย่างไร การปฏิบัติตามคำบรรยายในหนังสือเล่มนี้คือฆราวาสต้องบำเพ็ญ ศีล สมาธิ ปัญญา และที่น่าสนใจสำหรับหนังสือเล่มนี้คือ การเรียนปฏิบัติธรรมดังที่กล่าวมานั้น ผู้สอนได้ให้เป็นปริศนาธรรมโดยผ่านเรื่องเล่าต่าง ๆ รวม 11 เรื่อง คือเรื่องแรกกล่าวถึงการวิปัสสนา โดยผ่านเรื่องเล่าเรื่องหม้อปัสสาวะ กะลา วัตถุ วิปัสสนาอย่างดี เรื่องที่สองฉันทะและเป็นฝ่ายผิด เรื่องที่สามเรื่องเลิกลูกสาวตัวเอง เรื่องที่สี่เรื่องงานที่เป็นการบำเพ็ญวิปัสสนาอย่างดี เรื่องที่ห้าการบำเพ็ญวิปัสสนา การฝึกวิปัสสนา การใช้วิปัสสนาญาณในชีวิตประจำวัน เรื่องที่หกนักวิปัสสนาคิดของตัวเอง เรื่องที่เจ็ดการหนีภาม การตกเป็นเหยื่อภาม เรื่องที่แปดกินด้วยความรู้แล้วเห็นจริง เรื่องที่เก้าเรื่องความสุขของนักวิปัสสนา เรื่องที่สิบเรื่องการนำความพอใจและไม่พอใจในโลกของออกเสียได้ และเรื่องสุดท้ายเรื่องตักบาตรและทิวฐิอาศัยไม่ได้ ซึ่งเรื่องทั้งหมดจะกล่าวเป็นปริศนาธรรมให้กับการปฏิบัติซึ่งฆราวาสที่อ่านสามารถปฏิบัติได้จริง

1. การปฏิบัติธรรม

2. ปริศนาธรรม

บ.74 พุทธทาสภิกขุ. (2531). *การปฏิรูป เป็นหน้าที่ของมนุษย์ (บทที่ท่านพยายามพูดไว้ก่อนที่จะพูดไปได้)*. สุราษฎร์ธานี: ธรรมทาน. 84 หน้า. (ชุดทำบุญล้ออายุ).

หนังสือเล่มนี้ ท่านพุทธทาสชี้ให้เห็นว่า การปฏิรูปเป็นสิ่งสำคัญและจำเป็นที่จะต้องกระทำ มนุษย์เกิดมาเพื่อทำหน้าที่ดับทุกข์ ดับปัญหาให้แก่ตนเองและเพื่อนร่วมโลก ทำให้ตนประสบกับความสุข สำหรับการปฏิรูปคือการกระทำให้ถูกต้องและเหมาะสม โดยเฉพาะการปฏิรูปการศึกษาให้ มนุษย์มีความถูกต้องทั้งทาง กาย วาจา และใจ ให้พ้นจากกรรมทั้งปวง มนุษย์ยังสามารถใช้สติปัญญาใช้ในการปฏิรูป ความเห็นแก่ตัวหรือกิเลสให้หมดไปด้วยหลักจิตที่ปัจจุบัน เพื่อให้รู้จักขั้นห้าว่าเป็นตัวตน หรือสูญญาคือความว่างที่แท้จริงได้ และท่านย้ำว่ามนุษย์จะต้องมีความสำนึกในความเป็นมนุษย์รู้ในหน้าที่ที่จะต้องกระทำให้สำเร็จตามเป้าหมายสูงสุดของชีวิตคือนิพพาน

1. มนุษย์ – แง่พุทธศาสนา

บ.75 พุทธทาสภิกขุ. (2528). *การปรุ้งเป็นทุกข์อย่างยิ่ง การดับเป็นสุขเป็นสุขอย่างยิ่ง*. (พิมพ์ครั้งที่ 2).
กรุงเทพฯ: กลุ่มศึกษาและปฏิบัติธรรม, 50 หน้า (ชุดลอยปทุม อันดับ 21).

เนื้อหาของหนังสือเล่มนี้กล่าวถึง สาเหตุของทุกข์ และสุขซึ่งเกิดมาจากสังขารเป็นสิ่งปรุ้งแต่ง โดยท่านได้ทำความเข้าใจเกี่ยวกับสังขารว่า เป็นสิ่งที่ถูกปรุ้งหรือการปรุ้งแต่งขึ้นให้กลายเป็นความทุกข์ การดับสังขารคือ การระงับเสียซึ่งสังขารและการปรุ้งนั้นจะทำให้เป็นสุขสำหรับการเรียนธรรมะนั้น มีจุดมุ่งหมายสูงสุดอยู่ที่การดับทุกข์ด้วยความเย็นทั้งทางกาย วาจา และใจใช้สติปัญญาพิจารณาเพื่อไม่ให้หลงไปในสิ่งปรุ้งแต่ง ไม่เกิดเป็นอุปาทาน สามารถหลุดพ้นจากตัวกู ส่วนหนทางพ้นทุกข์ที่มนุษย์ควรศึกษา คือ มรรคมีองค์ 8 รวมกันเป็น สติ สมาธิ ปัญญา เพื่อหาทางพ้นทุกข์ สิ่งสำคัญที่ต้องตระหนัก คือ ปรุ้งแล้วเป็นทุกข์อย่างยิ่ง ดับแล้วก็เป็นสุขอย่างยิ่ง ฉะนั้นมนุษย์ควรพิจารณาให้รู้ว่าสิ่งใดควรปฏิบัติ และควรปฏิบัติให้ถูกทาง เพื่อจะได้ นำแง่คิดมาพัฒนาตนให้เป็นคนมีศีลธรรม นำพาชีวิตไปสู่ความสุขที่แท้จริง

1. ความทุกข์
2. ความสุข

บ.76 พุทธทาสภิกขุ. (2551). *การปรุ้งเป็นทุกข์อย่างยิ่งการดับเป็นสุขอย่างยิ่ง*. กรุงเทพฯ: มิตรนราการพิมพ์. 56 หน้า.

หนังสือเล่มนี้กล่าวถึง การใช้ชีวิตที่อยู่บนความนิยมนัตถุแล้วไม่ได้ทำให้มีความสุขมีแต่ต้องการจะเพิ่มความนิยมนัตถุนั้นให้มากขึ้น ถ้าเมื่อใดเราไม่เฝ้าระวังชีวิตนี้เป็นของเราก็ทำให้เรานั้นเกิดทุกข์ และยังมีเรื่องมากมายไม่สิ้นสุด แม้แต่ชีวิตจิตใจก็รู้ว่ามันเป็นสิ่งที่ เป็นไปตามธรรมชาติของที่มีการปรุ้งของมันของชีวิตอย่าเอามาเป็นของเราและอย่าปรุ้งมาเป็นของเรา

1. ความทุกข์
2. การดับทุกข์
3. นัตถุนิยม

บ.77 พุทธทาสภิกขุ. (2518). *การเป็นอยู่โดยชอบสำเร็จด้วยสติสัมปชัญญะ*. สุราษฎร์ธานี: โรงพิมพ์รัตนมีศรี. 29 หน้า.

การบรรยาย เรื่อง ธรรมะเปรียบเสมือนด้วยแผ่นดินเป็นครั้งที่ 10 จะได้กล่าวโดยหัวข้อย่อว่าการเป็นอยู่โดยชอบสำเร็จได้ด้วยสติสัมปชัญญะ การเป็นอยู่โดยชอบนั้นต้องการทั้งระดับที่ยังอยู่บนโลก และระดับที่อยู่เหนือโลก การเป็นอยู่โดยชอบตามแนวมัชฌิมาปฏิปทา ทุกอย่างเป็นไปตามเหตุ ตามปัจจัยเท่านั้น เรื่อง อิทัปปัจจัยตา คือ เรื่องกลางที่ฤชา จนไม่มีอะไรที่เรียกว่า ถูก หรือ ผิด (2) อัญฐานติภมรรค ความหมายที่เป็นหัวใจของเรื่องนี้ ก็คือ ความครบถ้วน (3) คือความถูกต้อง 8 ประการ ให้มีความสำคัญมาอยู่ตรงที่คำว่า “ถูก” (4) พรหมจรรย์ ใจความสำคัญ อยู่ที่คำว่า “ประเสริฐ” และ (5) อุบาย เป็นอุบายที่จะให้กิเลสเกิดไม่ให้เกิด และใจความของเรื่องยังมีต่อไปอีกว่าการเป็นอยู่โดยชอบอย่างนั้นสำเร็จได้ดังเบญจศีลสัมปชัญญะซึ่งแยกตัวออกมาเป็นอีกระบบหนึ่ง ... สติสัมปชัญญะ ในฐานะที่เป็นเครื่องมือ คำว่า “เป็นอยู่ชอบ” ฟังดูคล้ายๆ กับง่าย ก็จำเป็นภาษาธรรมสังฆกรรมชั้นสูงก็ต้องมีสติ ในการที่จะไม่ให้เกิดปัญหาในทางจิตใจอย่าให้เกิดความรู้สึกประเภทตัวกู-ของกูขึ้นมา

1. สติสัมปชัญญะ

บ.78 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). *การฝึกความแข็งแกร่งของชีวิตและหาให้พบชีวิตที่เย็น*. กรุงเทพฯ: อัมมมโย, 50 หน้า.

หนังสือเล่มนี้แบ่งเนื้อหาออกเป็น 2 ตอน ตอนแรกคือการฝึกความแข็งแกร่งของชีวิต ในตอนนี้กล่าวถึงความแข็งแกร่งว่าเป็นต่อชีวิตพระพุทธเจ้า คือตัวอย่างของความแข็งแกร่ง และประโยชน์ของการฝึกความแข็งแกร่ง ผู้บรรยายได้จำนวนความแข็งแกร่ง ผู้บรรยายได้จำแนกความแข็งแกร่งออกเป็น 3 ระดับ คือ ความแข็งแกร่งทางกาย จิต และสติปัญญา นอกจากนั้นยังได้กล่าวถึงธรรมะที่เป็นหนทางสู่ความแข็งแกร่งไว้หลายประการ เช่น อัมมมยะตาและศีล สมาธิ ปัญญา เป็นต้น ตอนที่สอง คือ เรื่องหาให้พบชีวิตที่เย็น ในตอนนี้นักได้อธิบายว่าชีวิตที่เย็นคือชีวิตที่ไม่มีกิเลสครอบ กวน ข้อธรรมะนี้บรรยายไว้เพื่อใช้กับการมีชีวิตที่เย็นคือความรู้เกี่ยวกับกิเลส นิเวศน์ อวิชา และวิปัสสนาญาณ เป็นต้น นอกจากนี้ในตอนท้ายของเนื้อหาได้ผนวกกลอนเรื่องศีลห้าของเนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ ไว้อีกด้วย

1. การทำวิปัสสนา

2. วิปัสสนา

บ.79 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป). *การพัฒนาจิตด้วยอานาปานสติ*. กรุงเทพฯ: อตัมโย. 77 หน้า.

เป็นบรรยายที่ท่านอาจารย์ แสดงแก่ผู้เข้ารับการฝึกอบรมสมาธิภาวนา ซึ่งจัดโดยค่ายพัฒนาเจ้า ระหว่างวันที่ 20 – 21 กันยายน 2531 คำบรรยายที่ให้ความเข้าใจเบื้องต้นเป็นแนวทาง และกำลังใจแก่ผู้ปฏิบัติได้ดี ในเล่มนี้ประกอบด้วยคำบรรยาย เรื่อง ข้อควรทราบสำหรับผู้เจริญอานาปานสติ และเรื่อง การพัฒนาจิตใจ ภาคผนวก การเปรียบเทียบการพัฒนาจิตกับการฝึกวัว 10 ระยะ

1. จิต

2. อานาปานสติ

บ.80 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป). *การมองสิ่งทั้งปวงในด้านใน*. กรุงเทพฯ: มิตรนราการพิมพ์. 40 หน้า.

หนังสือเล่มนี้ได้รวบรวม การมองสิ่งทั้งปวงในด้านในซึ่งมีความสำคัญอย่างยิ่งในพุทธศาสนา เพราะการศึกษาธรรมะนั้น ต้องรู้จักมองในด้านในจึงจะสามารถนำธรรมะมาใช้เป็นประโยชน์แก่การดำเนินชีวิต ไม่ใช่มองแต่เปลือกนอกมักจะหลงผิดไม่เห็นอะไรตามที่เป็นอย่างจริง ซึ่งบางทีอาจเป็นภาพลวงตา ท่านพุทธทาสยังกล่าวอีกว่า คนส่วนใหญ่ชอบความสนุกสนานเพลิดเพลินหาสิ่งอำนวยความสะดวกทางกายและตกเป็นทาสของวัตถุนิยม แสวงหาแต่ทรัพย์สมบัติภายนอก นอกจากนี้ท่านยังได้กล่าวถึงธรรมะเป็นอริยทรัพย์ เป็นทรัพย์อันประเสริฐที่อยู่กับเราตลอดไป อริยทรัพย์เป็นทรัพย์ภายในที่เราจะต้องศึกษาต้องมองให้ลึกซึ่งถึงด้านในและผลที่ได้ก็คือความสุขที่ประเสริฐ โดยไม่ต้องอาศัยปัจจัยภายนอกเป็นส่วนประกอบ

1. ธรรมะ

2. การมอง

3. ธรรมปฏิบัติ

บ.81 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป). *การมองสิ่งทั้งปวงในด้านใน*. กรุงเทพฯ: ธรรมสภา. 40 หน้า.

หนังสือเล่มนี้เป็นบรรยายแก่สมาชิกกลุ่ม..พุทธศาสตร์และประเพณีแห่งส โมสรจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เมื่อ 15 ธันวาคม 2534 โดยธรรมะเป็นอริยทรัพย์ เป็นทรัพย์อันประเสริฐที่อยู่กับเราตลอดไป อริยทรัพย์เป็นทรัพย์ภายในที่เราจะต้องศึกษา ต้องมองให้ลึกซึ่งถึงด้านในด้วยว่าที่ประณีต ละเอียดโดยอาศัยธรรมะเป็นเครื่องมือ ผลที่ได้คือ สงบ เย็น ซึ่งเป็นความสุขที่ประเสริฐ เป็น โลกุตระสุข ที่ไม่ต้องอาศัยปัจจัยภายนอกเป็นส่วนประกอบ

1. ธรรมะ

บ.82 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). *การมีกุศลชนิดที่แท้จริง*. กรุงเทพฯ: กองทุนวัฒนธรรม. 51 หน้า.

เนื้อหาของหนังสือเป็นธรรมบรรยายชุด “สิ่งที่ต้องทำให้ดีกว่าเป็นเก่า” ซึ่งท่านพุทธทาสมุ่งให้ผู้ฟังปรับปรุงชีวิตของตนให้เข้าสู่จุดหมายอันสูงสุด โดยกล่าวถึงความรอดว่าความรอดที่แท้จริงนั้นคือ หลุดออกไปให้หมด ไม่ใช่ไปติดอยู่แค่สวรรค์ เพราะสวรรค์ไม่ใช่ความรอดที่แท้จริง เพราะความหมายของสวรรค์นั้นคือสิ่งยึดเหนี่ยวของอบายมุขทั้งปวง หากเราไปเกาะเกี่ยวก็จะตกเป็นทาสของมัน สิ่งที่สามารถหลุดออกจากการเป็นทาสของสวรรค์ได้คือ กุศล ซึ่งกุศลที่ตัดได้ทั้งปวงทิพย์ และปวงมนุษย์ ซึ่งเป็นปวงที่มนุษย์สร้างขึ้นมามากจนเกินความจำเป็น ซึ่งท่านพุทธทาสได้ย่ำว่าบ่วงที่มนุษย์สร้างขึ้นมานี้คือ เป็นความโง่ของมนุษย์ นอกจากนี้การศึกษาในยุคปัจจุบัน เป็นการศึกษาที่ไม่ถูกต้อง เป็นการเพิ่มความเห็นแก่ตัวให้แก่แก่นักเรียน สิ่งนี้ก็คือเป็นบ่วงดั่งนั้นสิ่งที่ตัดบ่วงต่าง ๆ ของมนุษย์ที่แท้จริงคือ กุศล ซึ่งเป็นสิ่งที่ทำลายความเห็นแก่ตัวของมนุษย์

1. กุศล

บ.83 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). *การมีชีวิตที่น่าพอใจ*. กรุงเทพฯ: ธรรมสภา. 24 หน้า.

หนังสือเล่มนี้กล่าวว่า ชีวิตที่น่าพอใจสำหรับแต่ละคน อาจจะไม่เหมือนกัน และเมื่อค้นหาถึงที่สุดแล้ว อาจสรุปได้เป็น 2 ประการ คือ เป็นชีวิตที่สงบเย็นและเป็นประโยชน์ กล่าวคือ สิ้นไร้ปัญหา เพราะทำหน้าที่อย่างถูกต้องและสมบูรณ์ครบถ้วน ทั้งหน้าที่ส่วนวัตถุ (กาย) ส่วนสังคม (ศีล) ส่วนจิต (สมาธิ) และส่วนปัญญา สามารถอยู่เพิ่มความทุกข์ความผูกพันยึดมั่นทั้งหลาย และใช้ชีวิตทำหน้าที่ด้วยความพอใจให้เกิดประโยชน์แก่ผู้อื่นแต่ส่วนเดียว ซึ่งเป็นสิ่งที่คนในสังคมปัจจุบันขาดแคลนอย่างยิ่ง การอ่านวิเคราะห์ใคร่ครวญและปฏิบัติให้ได้ตามธรรมบรรยาย จึงเป็นหนทางหนึ่งที่จะช่วยนำสันติสุขมาสู่บุคคลและสร้างสันติภาพในสังคมให้เกิดชีวิตและสังคมที่น่าพอใจได้เป็นอย่างดี

1. ชีวิต – แง่พุทธศาสนา

2. จิต – แง่พุทธศาสนา

บ.84 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). *การมีสติสัมปชัญญะต่อสู่ความเจ็บไข้ และธรรมะเพื่อชนะความเจ็บไข้*.
กรุงเทพฯ: อตัมมโย. 56 หน้า.

หนังสือเล่มนี้ชี้ให้เห็นว่า ความเจ็บไข้เป็นธรรมดาของชีวิต เช่นเดียวกับความเกิด แก่ และ ความตาย การมีสุขภาพดีได้นั้นจะต้องทำให้ตนเองไม่ทุกข์ใจ ไม่เคร่งเครียด การศึกษาธรรมกำกับ จิตไว้ตั้งแต่ในยามปกติที่มีความแข็งแรง นับว่าเป็นผู้ไม่ประมาท การมีสติ สัมปชัญญะ ปัญญา และ สมานะเพียงพอจะนำมาใช้ระงับดับทุกข์ หรือผ่อนทุเลาทุกข์กาย ทุกข์ใจต่าง ๆ ได้ และรวบรวมธรรม บรรยายของท่านพุทธทาสเอาไว้ 4 เรื่องคือ ธรรมะสำหรับคนเจ็บไข้ทั่วไป ธรรมบรรยายพิเศษ สำหรับคนเจ็บไข้ทั่วไป ธรรมบรรยายพิเศษสำหรับคนเจ็บไข้ทั่วไป การมีสติสัมปชัญญะต่อสู่ความ เจ็บไข้ และเป็นแพทย์ตามแบบพระพุทธเจ้า ซึ่งล้วนแต่เป็นธรรมโอสถช่วยเยียวยา และให้สติ กำลั้งใจแก่ผู้อ่านอีกด้วย

1. สติสัมปชัญญะ

2. ธรรมะ

บ.85 พุทธทาสภิกขุ. (2555). *การมีอายุครบรอบปี...เป็นเช่นนั้นเอง*. กรุงเทพฯ: หอจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญโญ. 25 หน้า.

หนังสือเล่มนี้ได้กล่าวถึง การมีอายุครบรอบปี เป็นเช่นนั้นเอง หน้าที่ของพวกเราในวันที่ ครบรอบปีหนึ่ง ๆ ตามที่เราสมมติยึดถือ ก็คือ ในวันที่เราจะเอาเช่นนั้นเองมาบดขยี้ตัวทั้งชนิดที่ตก อยู่ใต้อำนาจจากการครบรอบปี และชนิดที่ไม่ขึ้นอยู่กับการครบรอบปีให้ตัวทั้งสองชนิดนี้ละเอียด แผลกลาญไป จนไม่มีปัญหาเกี่ยวกับ รอบปี หรือไม่รอบปี หรืออะไร ๆ ที่คล้ายกันอีกต่อไป ธรรมที่เป็นหัวใจของพระพุทธศาสนา คือ คำว่า เช่นนั้นเอง พุทธภาษิตเรียกว่า “ตถา” ตถตา หรือ ตถาตา คือ ความเป็นเช่นนั้นเอง

1. ธรรมะ

บ.86 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). *การเมืองคือธรรมะ*. กรุงเทพฯ: ธรรมวิทยา. 247 หน้า.

หนังสือเล่มนี้กล่าวถึงธรรมะกับการเมืองที่ท่านพุทธทาสได้ให้ข้อคิดกับนักการเมืองในการบริหารบ้านเมืองโดยการใช้ธรรมะมาใช้เป็นแนวทางการบริหารซึ่งท่านพุทธทาสเห็นว่า การที่บ้านเมืองเกิดความวุ่นวายอยู่ขณะนี้ เป็นผลเนื่องมาจากการบริหารที่ขาดคุณธรรม นอกเหนือจากที่กล่าวมาแล้วยังกล่าวถึงการเมืองใน 7 เรื่องดังนี้ ประการแรก ธรรมะกับการเมืองการเมืองกับธรรมะ ประการที่สอง ธรรมะในฐานะลัทธิการเมือง ประการที่สาม การเมืองชนิดช่วยโลกได้ ประการที่สี่ เรื่อง ประชาธิปไตยแบบสังคมนิยม ประการที่ห้า เรื่องระบบการเมืองชนิดสร้างปัญหา ประการที่หก การพัฒนาชนิดสร้างปัญหา และประการสุดท้ายเป็นหัวข้อเรื่อง การแก้ไขสถานการณ์ชนิดสร้างปัญหา

1. พุทธศาสนากับการเมือง

บ.87 พุทธทาสภิกขุ. (2549). *การเมืองคืออะไร? หนทางรอดของมนุษย์คือ ธรรมิกสังคมนิยมและพุทธทาสลัทธิข้อคิดทางการเมือง*. กรุงเทพฯ: งานดี. 279 หน้า.

หนังสือเล่มนี้ได้กล่าวถึง การเมืองคืออะไร? ในบันทึก “บันทึก นึกได้เอง” ของท่านอาจารย์ เมื่อปี พุทธศักราช 2495 ท่านให้คำอธิบายสรุปว่า “ฉะนั้น การเมืองจึงมิใช่สิ่งที่สามารถจัดโลกให้มีสันติภาพ ซึ่งหมายถึง ความบริสุทธิ์สะอาด ความสว่างไสวแจ่มแจ่ม และความสงบเยือกเย็นอันแท้จริง”

1. การเมือง – แง่พุทธศาสนา 2. ธรรมิกสังคมนิยม 3. พุทธทาสลัทธิ – แง่การเมือง

บ.88 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). *การเมืองชนิดช่วยโลกได้*. กรุงเทพฯ: สมชายการพิมพ์. 58 หน้า.

หนังสือเล่มนี้ เนื้อหาสาระกล่าวถึงการเมืองกับธรรมะ ว่าการเมืองนั้นคือธรรม ธรรมที่เกี่ยวข้องกับการเมืองในความหมายแรก หมายถึง ตัวปัญหาหรือผลของการกระทำอะไรก็ตามที่เป็นเรื่องของการเมือง ซึ่งเป็นธรรมที่เกิดขึ้นได้เองตามวิวัฒนาการของมนุษย์ธรรมในความหมายที่สองคือกฎของธรรมชาติที่เป็นตัวบังคับความเป็นไป เรียกว่าสังจธรรมต่อการเมืองก็เป็นสิ่งที่เป็นไปตามกฎธรรมชาติ ธรรมในความหมายที่สาม คือหน้าที่ที่สิ่งมีชีวิตจะต้องประพฤติและทำตามกฎนั้น

เรียกว่า ปฏิบัติธรรม ธรรมในความหมายที่สี่คือ ผลที่เกิดขึ้นหลังจากการลงมือปฏิบัติ เรียกว่า ปฏิบัติเวรธรรม ถ้าหากเป็นความหมายทางธรรม หมายถึงการบรรลุผลนิพพาน ถ้าเป็นความหมายทางโลก หมายถึง การมีชื่อเสียงเกียรติยศธรรมะดังกล่าวนี้มีแนวคิดที่เป็นประโยชน์สูงสุดต่อพุทธบริษัทโดยเฉพาะนักการเมืองนำมาศึกษาและปฏิบัติเพื่อหนทางสู่การปฏิบัติหน้าที่ที่สมบูรณ์แบบ

1. พุทธศาสนากับการเมือง
2. การเมือง – แง่ธรรมะ

บ.89 พุทธทาสภิกขุ. (2535). *การเมืองที่แก้ปัญหาโลกได้นรกมีอยู่ในระบอบประชาธิปไตย*. กรุงเทพฯ: ธรรมสภา, 56 หน้า.

เนื้อหาหลักของหนังสือแบ่งเป็น เจ็ดเรื่อง คือ เรื่องแรก การเมืองชนิดที่แก้ปัญหาโลกได้ กล่าวถึงการเมืองว่าการเมืองที่แท้จริงต้องเป็นการสร้างสันติภาพ โดยใช้สติปัญญา เรื่องที่สอง การศึกษาที่เป็นศัตรูต่อประชาธิปไตย กล่าวถึงการศึกษานในปัจจุบันว่าเป็นการศึกษา เพื่อความอยู่รอด เรื่องที่สาม โลกกำลังวินาศ เพราะอบายมุขทั้งปวง เรื่องที่สี่ พวกที่มีอยู่ในระบอบประชาธิปไตย เรื่องที่ห้า ระบบการศึกษาปัจจุบันกำลังทำลายโลกอย่างหนัก เพราะทำให้ผู้เรียนเห็นแก่ตัวขึ้น แต่การศึกษาในสมัยอดีตจัดขึ้นเพื่อแก้ปัญหาชีวิตและสังคมด้วยการวางลึกถึงความหมายของปัญหาชีวิตและสังคม การเกิดของปัญหา ถ้าปัญหาหมดไป จะมีสภาพอย่างไรและจะทำให้ปัญหานี้หมดด้วยวิธีใด เรื่องที่หก “ชาติรอดได้ด้วยผู้รักสามัคคี” และเรื่องสุดท้าย จิตใจดีเสียอย่าง ทุกอย่างจะดีเองจริงหรือของนายแพทย์ประเวศ วะสี และในตอนท้ายเป็นเรื่องของคำสารภาพของนักเผยแผ่ธรรมในเรื่องการจัดพิมพ์หนังสือเล่มนี้ เอกสารชี้แจงเชิญชวนเพื่อจัดตั้ง “ธนาคารหมู่บ้าน” และสุดท้ายเป็นเรื่องของประชาธิปไตยของไทยตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันว่ามีลักษณะเช่นไร

1. การเมือง
2. พุทธศาสนากับการเมือง

บ.90 พุทธทาสภิกขุ. (2554). *การเมืองเรื่องศีลธรรม*. กรุงเทพฯ: หอจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญโญ, 58 หน้า.

หนังสือเล่มนี้ได้กล่าวถึง การเมืองเรื่องศีลธรรม ศาสนาก็มีความมุ่งหมายเป็นสันติภาพอย่างยิ่งของมนุษย์ การเมืองที่เป็นบริสุทธิ์ก็เป็นศีลธรรม การจัดให้โลกมีสันติภาพมันก็ต้องจัดด้วย

ธรรมะ ความถูกต้อง ความยุติธรรม ความไม่เห็นแก่ตัว คือ มนุษย์จะต้องมีจิตใจสูงพอที่จะไม่เห็นแก่ตัว พระพุทธเจ้าเป็นสหายของนักรบเมือง เพราะท่านมีวิธีที่จะแก้ปัญหาเหล่านี้ได้หมด คือ ธรรมะ

1. พุทธศาสนากับสังคม

บ.91 พุทธศาสนิกฯ. (2547). *การระลึกถึงบรรพบุรุษ*. กรุงเทพฯ: มิตรนราการพิมพ์. 32 หน้า.

หนังสือเล่มนี้กล่าวถึงความสำคัญของบรรพบุรุษโดยเนื้อหาเป็นบทเทศนาของท่านพุทธทาสในวันรับส่งตายายหรือเรียกว่าวันสารทเดือนสิบซึ่งเป็นประเพณีเฉพาะของชาวนครศรีธรรมราชได้กล่าวถึงความสำคัญของวันตายายความสำคัญของผู้สูงอายุและการทำบุญในวันดังกล่าวว่าควรจะทำเช่นไร นอกจากนี้ท่านพุทธทาสยังได้อธิบายถึงความหมายโดยนัยของวันรับส่งตายายรวมทั้งขนมที่ใช้ในงานดังกล่าวอีกด้วย ในตอนท้ายของหนังสือท่านพุทธทาสยังได้กล่าวให้ผู้คนเห็นว่าขนบธรรมเนียมประเพณีอันดีงามของบรรพบุรุษไว้นั้นเป็นสิ่งที่ชนรุ่นหลังควรจะรักษาเอาไว้

1. วันรับส่งตายาย

บ.92 พุทธศาสนิกฯ. (ม.ป.ป.). *การเลี้ยงดูลูกอย่างอบอุ่น*. กรุงเทพฯ: นิพพาน, 67 หน้า. (ชุดพุทธศาสนิกฯ อันดับ 20).

หนังสือเล่มนี้ชี้ให้เห็นว่าโลกปัจจุบันเป็นโลกที่เน้นวัตถุนิยม บิดามารดามีความหมายต่อบุตรธิดาน้อยลง ความกตัญญูกตเวทียเป็นสิ่งหาได้ยากขึ้นอันเนื่องมาจากปัญหาสังคมการมีบุตรน้อย แต่ก็ไม่สามารถเลี้ยงดูให้มีคุณภาพได้ พ่อแม่มีบทบาทในสังคมมากขึ้น ไม่มีเวลาในการอบรมครูไม่ทำหน้าที่ที่สมบูรณ์อย่างสมัยก่อน สังคมไม่เป็นแบบอย่างให้แก่เยาวชน และสังคมที่ขาดศีลธรรมกลับเป็นผู้เลี้ยงดูเยาวชนแทนพ่อแม่ จึงทำให้เกิดปัญหาต่าง ๆ ตามมามากมาย พ่อแม่จึงควรหันมาใช้หลักธรรมในการเลี้ยงดูบุตร อิทัปปัจจยตาเป็นหลักธรรมที่ท่านพุทธทาสเสนอแนะให้นำมาใช้ เพราะเป็นหลักธรรมที่สามารถนำมาใช้ได้ในทุกกรณี

1. บุตร – การเลี้ยงดู

บ.93 พุทธทาสภิกขุ. (2516). *“การศึกษาคืออะไร*. นครหลวง: สำนักหนังสือธรรมบูชา. 42 หน้า.

หนังสือเล่มนี้เป็นการบรรยายอบรมพระนิสิตฯ บวชภาคฤดูร้อน ปี 2513 ณ สวนโมกข์ไชยา 21 เมษายน 2513 มี 5 เรื่อง **ในรอยโค - ชีวิตต้องเทียมด้วยความสองตัว** - บรรยายอบรมกลุ่มนิสิต บวชภาคฤดูร้อน ปี 2513 ณ สวนโมกข์ไชยา 21 เมษายน **การศึกษาของโลกปัจจุบัน** - บรรยายอบรมกลุ่มนิสิต นักศึกษา บวชภาคฤดูร้อน ณ สวนโมกข์พลาราม ไชยา เมื่อ 12 เมษายน 2512 **“บรมธรรมกับการศึกษาของโลกในสมัยปัจจุบัน • ชีวิตนักศึกษาตามหลักพุทธศาสนา** - บรรยายอบรมกลุ่มนิสิต นักศึกษา บวชภาคฤดูร้อน ณ สวนโมกข์พลาราม ไชยา เมื่อ 13 เมษายน 2512 **การศึกษานิดที่นำโลกไปสู่ความวิनाต** - บรรยายอบรมในที่ชุมนุมครูแห่งหนึ่ง เมื่อ 22 เมษายน 2509 อุดมคติของครูตามความหมายของพระพุทธานุชา จิตใจสำคัญกว่าร่างกาย ครูคือ “ผู้นำทางวิญญาณ” ครูนั้นมีบุญคุณอยู่เหนือบุคคลประเภทอื่น “บรมครู” หมายถึง พระพุทธเจ้า เพราะเป็นยอดสุดของครู ครูเป็นผู้นำโลก ครูเป็นผู้ปั้นดวงวิญญาณ บิดา มารดา เป็นครูคนแรกที่สุดในโลก

1. พุทธศาสนากับการศึกษา

บ.94 พุทธทาสภิกขุ. (2515). *การศึกษานิดที่ไม่เลื่อนชั้นตัวเอง*. กรุงเทพฯ: ศึกษาภัณฑ์พาณิชย์. 249 หน้า.

หนังสือเล่มนี้มีเนื้อหาทั้งหมด 9 เรื่องด้วยกัน คือ เรื่องที่ 1 ทางสายกลาง กล่าวถึงหลักธรรมและหลักการปฏิบัติธรรมทางเดินสายกลาง เรื่องที่ 2 มรรค ผล นิพพาน ในชีวิตประจำวัน กล่าวถึงผลที่ได้จากการเดินทางสายกลางก็คือสิ่งที่เรียกว่า มรรค ผล นิพพาน โดย 3 คำนี้มีความเกี่ยวเนื่อง และสอดคล้องต่อการดำเนินชีวิตประจำเรื่องที่ 3 อติโลกกถา เป็นหลักธรรมทางพุทธศาสนา ที่จะสอนให้บุคคลไม่ปฏิบัตินอกกลุ่มนอกทาง เรื่องที่ 4 ไม่มีศาสนา กล่าวถึงศาสนาต่าง ๆ การเข้าใจในศาสนาแต่ละอย่างจะต้องมีธรรมะ ซึ่งเป็นความจริงของชีวิต เรื่องที่ 5 ความเจ็บไข้มาตักเตือนให้ฉลาด เรื่องที่ 6 จานาปานสติ เป็นเรื่องการฝึกอานาปานสติอย่างง่าย ๆ ขั้นต้น ๆ ให้รู้จักไว้ก่อน เรื่องที่ 7 ความดับไม่เหลือ เป็นการกล่าวถึงวิธีปฏิบัติสำหรับตัวเอง 2 วิธี แต่เมื่อปฏิบัติก็จะรู้ว่าความหมายเหมือนกัน คือ ต้องการทำให้จิตเกิดปัญญาอย่างแท้จริง เรื่องที่ 8 ความตายไม่มี โดยท่านพุทธทาสกล่าวว่า ความตายไม่มีก็ต่อเมื่อความเกิดไม่มี ส่วนเรื่องสุดท้ายคือ การบำรุงศาสนา เนื้อหาของบทนี้กล่าวถึงการบำรุงศาสนาที่ถูกต้องวิธีว่าควรปฏิบัติอย่างไรให้เกิดประโยชน์มากที่สุด

1. การปฏิบัติธรรม

2. พุทธศาสนากับการศึกษา

3. การศึกษา

บ.95 พุทธทาสภิกขุ. (2515). *การศึกษาตัวชีวิตคือการเลื่อนขั้นตัวเอง*. ม.ป.ท. 238 หน้า.

หนังสือเล่มนี้กล่าวถึง ชีวิตนักศึกษาในมหาวิทยาลัย นักศึกษาควรจะศึกษาชีวิต อยู่ในพื้นฐานของความถูกต้อง ต้องหมั่นศึกษาหาความรู้ ทำหน้าที่การเป็นนักศึกษาที่ดี ใช้ชีวิตในมหาวิทยาลัยคุ้มค่าและได้ประโยชน์มากที่สุดเพื่อจะได้นำความรู้ที่ศึกษามาเป็นบันได ก้าวไปสู่ชีวิตการทำงานที่ดีสามารถดำเนินชีวิตอยู่ในสังคมได้ พร้อมกับการมีจิตใจที่แจ่มใส มีความสุขทางใจควบคู่ไปกับการมีชีวิตการทำงานที่ดีและพัฒนาไปในทางที่ดีขึ้นก็ถือว่าเป็นการศึกษาชีวิต และยกระดับขั้นตนเองให้สูงขึ้นตามกำลังของตน

1. ชีวิต – แง่พุทธศาสนา
2. พุทธศาสนากับการศึกษา

บ.96 พุทธทาสภิกขุ. (2521). *การศึกษาที่มีอันตราย*. กรุงเทพฯ: การพิมพ์พระนคร, 86 หน้า.

เนื้อหาเป็นการบรรยายปาฐกถาธรรม เรื่องการศึกษาที่มีอันตราย เนื้อหา 2 ตอน ตอนที่ 1 การศึกษาสมบูรณ์แบบ คือ วงกลมที่คุ้มครองโลกถึงที่สุด ท่านพุทธทาสภิกขุแบ่งการศึกษาเป็น 3 ส่วน คือ ผู้ให้สิ่งที่ให้ผู้รับ ซึ่งทั้ง 3 ส่วนจะเป็นวงกลมเวียนอยู่ในโลกคุ้มครองโลกอยู่ และท่านได้แบ่งชุดการศึกษาออกเป็น 2 ชุด คือ ชุดใหญ่ ประกอบด้วย พระพุทธเจ้าเปรียบเสมือนผู้ให้ พระธรรมเปรียบเสมือนสิ่งที่ได้ พระสงฆ์เปรียบเสมือนผู้รับ ชุดเล็กประกอบด้วยครูเปรียบเสมือนผู้ให้ ศิษย์เปรียบเหมือนผู้รับ ตอนที่ 2 ปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดจากการศึกษาไม่สมบูรณ์แบบ อันตรายของการศึกษาที่ไม่สมบูรณ์แบบสภาพความเสื่อมทรามทั้งด้านการศึกษา เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม การจัดการทำการศึกษาที่สมบูรณ์แบบ สามารถสร้างมนุษย์ ประเทศชาติ และสร้างโลกทั้งโลกให้เป็นโลกที่ดีและสมบูรณ์แบบได้

1. พุทธศาสนากับการศึกษา
2. การศึกษา

บ.97 พุทธทาสภิกขุ. (2531). *การศึกษาที่สามารถกำจัดความเห็นแก่ตัว*. กรุงเทพฯ: การพิมพ์พระนคร.
16 หน้า.

หนังสือเล่มนี้เป็นหัวข้อ หนทางรอดของมนุษย์เรา เป็นการปลุกภาวะธรรมทางวิद्यุกระจายเสียงแห่งประเทศไทยเมื่อวันอาทิตย์ที่ 20 พฤศจิกายน 2531 เวลา 8.00 – 8.30 น. ครั้งที่ 10 การศึกษาที่สามารถกำจัดความเห็นแก่ตัว การศึกษาของเรายังไม่รับใช้... ไม่มุ่งรับใช้ศีลธรรม แต่ไปมุ่งรับการเมือง การเศรษฐกิจ ซึ่งเต็มไปด้วยความเห็นแก่ตัวดึงเอาการศึกษาให้พลอยถูกใช้ไปในความเห็นแก่ตัวด้วย ก่อนนี้ ศีลธรรม วัฒนธรรม มีอยู่ในหัวใจของประชาชน ยังขาดแต่การศึกษาที่ทำความฉลาด เดียวนี้พื้นฐานแห่งศีลธรรม และวัฒนธรรมนั้นมันหมดไปใช้ให้การศึกษา ให้การศึกษาเพื่อฉลาด มันก็ยังไม่เรียกร่องศีลธรรม และวัฒนธรรมกลับมา มันกลับไปรับใช้ความเห็นแก่ตัว ซึ่งย้ายศีลธรรม วัฒนธรรมที่เหลือน้อยอยู่นั้นให้สูญหายไปเลย

1. ความเห็นแก่ตัว
2. พุทธศาสนากับสังคม

บ.98 พุทธทาสภิกขุ. (2533). *การศึกษาในทรรศนะของท่านพุทธทาสภิกขุ*. กรุงเทพฯ: ภาพพิมพ์,
28 หน้า.

หนังสือเล่มนี้ เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาในปัจจุบันเป็นความคิดเห็นของท่านพุทธทาสภิกขุ กล่าวถึงการศึกษา ความเห็นแก่ตัว การชิงสุกก่อนห่ามของวัยรุ่น การปรับปรุงการศึกษาไม่ควรขยายการศึกษาสิ่งที่ครอบงำจิตใจของมนุษย์ ความเจริญในโลกปัจจุบัน การรู้จักตนเอง ธรรมะ อุดมคติของชีวิต หลักกาลามสูตร เหมาะสำหรับคนทุกวัยเพื่อให้เข้าใจถึงการศึกษา ทำให้คนฉลาด และลดเลิกการเห็นแก่ตัว กิเลสที่จะครอบงำจิตใจของมนุษย์ รู้จักฝึคชอบชั่วดี นำการศึกษาที่ได้มาใช้ให้เกิดประโยชน์ เพื่อแสวงหาการศึกษาที่ถูกต้อง

1. พุทธศาสนากับการศึกษา
2. การศึกษา

บ.99 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). *การศึกษาเพื่อเข้าถึงชีวิตนิรันดร*. กรุงเทพฯ: ธรรมบูชา, 63 หน้า.

เนื้อหาของหนังสือเล่มนี้ กล่าวถึงสภาพการศึกษาในปัจจุบัน ยิ่งเรียนยิ่งทำให้สังคมเสื่อมโทรม คือ ยิ่งหลงใหลในอบายมุข และสิ่งเสพย์คิด โดยแท้จริง การศึกษาคือสิ่งซึ่งทำความก้าวหน้าอย่างถูกต้อง เพื่อมนุษย์ได้เข้าถึงสิ่งที่ดีที่สุด มีทั้งการทำงานและการศึกษาธรรมะและการศึกษาด้วยตนเอง เป็นวิธีการศึกษาที่ดีที่สุด ท่านพุทธทาสแสดงให้เห็นว่า ความหมายของการศึกษา คือ ความสามารถที่ทำให้เป็นไปอย่างถูกต้องตามที่ควร ประารถนาโดยอาศัยความรู้และการเข้าใจชีวิต เป็นสิ่งที่ดีที่สุด มนุษย์เกิดมาเพื่อเจริญตามวัยต่าง ๆ พร้อมทั้งแสวงหาเป้าหมายของชีวิต พัฒนาชีวิตให้มีความเจริญด้วยคุณธรรม การศึกษาในปัจจุบันควรนำหลักศีลธรรม มาเป็นแกนนำในการศึกษา เพื่อให้มนุษย์เป็นบุคคลที่ถึงพร้อมวิชา และความสงบร่มเย็น และชาติไทยจะเป็นชาติที่สงบร่มเย็น ได้อีกครั้งหนึ่ง

1. พุทธศาสนากับการศึกษา
2. การศึกษา

บ.100 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). *การศึกษาเพื่อสันติสุข*. กรุงเทพฯ: คณะเผยแผ่วิธีการดำเนินชีวิตอันประเสริฐ. 118 หน้า

เนื้อหาของหนังสือเล่มนี้ มี 2 ตอน คือ การศึกษาสมบูรณ์แบบ และปัญหานานาที่เกิดจากการศึกษาไม่สมบูรณ์แบบ ในส่วนของการศึกษาสมบูรณ์แบบ ท่านย้ำว่าจะต้องมี 3 ส่วน คือ ผู้ให้สิ่งที่ให้ และผู้รับ ผู้ให้ หรือครูจะต้องเป็นปุชฌิณบุคคล หรือผู้นำทางวิญญาณ สิ่งที่ให้คือการศึกษา จะต้องเป็นการศึกษาที่ไม่เป็นทาสของกิเลส ส่วนศิษย์จะต้องมีคุณสมบัติเป็นผู้รับใช้ เคารพ เชื่อฟัง ช่วยเหลือ และเรียนดี การศึกษาที่สมบูรณ์แบบจึงมีลักษณะเช่นเดียวกับพระรัตนตรัยที่มีอยู่ในลักษณะคุ้มครองโลกนั่นเอง ส่วนปัญหานานาที่เกิดจากการศึกษาไม่สมบูรณ์แบบ หรือปัญหาที่เกิดจากการศึกษาที่เป็นทาสของกิเลส ท่านย้ำว่าจะทำให้สังคมมีลักษณะ 13 อย่างคือ ศีลธรรม แฝบ การศึกษาเปิด ประชาธิปไตยเพื่อ ขวชนฟุ้ง การปกครองเพื่อน การเมืองพุบ สังคมเฟะ เศรษฐกิจฟ้าม ศาสนาฟั้น วัฒนธรรมเฟี้ยว ประเทศชาติฟอน รัฐบาลบุญฟาง ความเป็นไทยเฟือย สำหรับในตอนท้ายท่านยังได้ตอบปัญหาต่าง ๆ ซึ่งเกี่ยวข้องกับการศึกษาอีกด้วย

1. พุทธศาสนากับการศึกษา
2. การศึกษา

บ.101 พุทธทาสภิกขุ. (2554). *การศึกษาและการรับปริญญาในพระพุทธศาสนา*. กรุงเทพฯ: หอจดหมายเหตุพุทธทาสอินทปัญญา. 52 หน้า.

หนังสือเล่มนี้ได้กล่าวถึง การศึกษาและการรับปริญญาในพระพุทธศาสนา ซึ่งเป็นการศึกษาที่กระทำให้ตัวเองรู้สึกว่ารากะไม่มี โทสะไม่มี โมหะไม่มี ถ้าถึงขนาดจะเรียกว่าปริญญาของพระพุทธเจ้า และจะเรียกสิ่งนี้เป็น พระอรหันต์ เป็นการศึกษาตนเอง คุณตนเอง เห็นตนเอง โดยตนเอง เพื่อตนเอง รู้เรื่องเกี่ยวกับตนเองทุกประการแล้วรู้จักควบคุมไม่ให้เกิดกิเลส ไม่เกิดกิเลส ก็ไม่เกิดทุกข์ ไม่เกิดกิเลสจนหมดสิ้นไป ก็จะได้รับปริญญาเป็นผู้สิ้นรากะ โทสะ และโมหะ

1. พุทธศาสนากับการศึกษา

บ.102 พุทธทาสภิกขุ. (2527). *การศึกษาและการรับปริญญาในพระพุทธศาสนา* (ชุดลอยปทุม 60). กรุงเทพฯ: การพิมพ์พระนคร. 32 หน้า

บทความธรรมบรรยายของท่านอาจารย์อบรมพระนวกะที่อยู่ประจำพรรษาที่สวนโมกข์ ในปี พ.ศ. 2527 บรรยายอบรม เมื่อวันที่ 16 สิงหาคม 2527 มีชื่อเรียกว่า การศึกษาและการรับปริญญาในพระพุทธศาสนา เมื่อได้อ่านได้ศึกษาเรื่องที่จะเกิดพลังใจให้ศึกษาปฏิบัติกระทั่ง...รับปริญญาของพระพุทธเจ้าได้ ในพุทธศาสนานั้นจะมีทั้งการศึกษาและการรับปริญญา ซึ่งพระพุทธเจ้าท่านได้ตรัสไว้เอง การศึกษาก็คือ ศึกษา 3 ส่วนปริญญานั้นคือ ความสิ้นรากะ ความสิ้นโทสะ ความสิ้นโมหะ 3 อีกเหมือนกัน ตรัสว่าภิกษุทั้งหลาย ปริญญา มี 3 สามคืออะไร? สามคือสิ้นรากะ สิ้นโทสะ สิ้นโมหะ นี้คือ ปริญญา

1. ปริญญาบัตร – แง่พุทธศาสนา

2. ปริญญาบัตร – ความหมาย

บ.103 พุทธศาสนิกศ. (2549). *การศึกษาสมบุรณ์แบบ: คือวงกลมที่คุ้มครองโลกถึงที่สุด.*
 กรุงเทพฯ: อุษากการพิมพ์.

หนังสือเล่มนี้กล่าวถึงการศึกษาซึ่งคนส่วนใหญ่จะพูดถึงคำสอนของท่านพุทธทาสเข้าใจง่ายเพราะท่านมีตัวอย่างและมีวิธีพูดให้ฟังไม่ยากใช้ศัพท์บาลีไม่มากมายแต่เชื่อว่าคนที่อ่านอย่างพินิจพิเคราะห์ก็จะเกิดปัญญาแตกฉาน อย่างที่ท่านเปรียบเทียบถึงการศึกษาสมบุรณ์แบบว่าเป็นวงกลมที่คุ้มครองโลก ซึ่งในทัศนะของท่านเกี่ยวกับการศึกษาว่าควรจะเรียนรู้ที่ประกอบด้วยรู้ใน 3 เรื่อง คือรู้หนังสือ รู้ประกอบอาชีพ และรู้จริยธรรมเพื่อความเป็นมนุษย์

1. พุทธศาสนากับการศึกษา
2. การศึกษา

บ.104 พุทธศาสนิกศ. (ม.ป.ป.). *การส่งเสริมปฏิบัติธรรมและหลักแห่งพระพุทธศาสนา.* กรุงเทพฯ: กลุ่มศึกษาและปฏิบัติธรรม. 48 หน้า.

หนังสือเรื่อง “การส่งเสริมปฏิบัติธรรมและหลักแห่งพระพุทธศาสนา เป็นผลงานรุ่นเก่าที่มีคุณค่าของท่านพุทธทาส มีสาระทั้งทางธรรมและอรรถรสอันเลิศ นอกจากนี้ยังช่วยให้เราเห็นภาพเหตุการณ์ และบรรยากาศการศึกษาและปฏิบัติธรรมของพุทธศาสนิกชนในยุคนั้น ในการจัดพิมพ์ครั้งนี้ ได้คงรักษาอักขรวิธีแบบเดิม พ.ศ. 2477 เพื่อรักษาของเก่าอันเป็นประวัติศาสตร์ไว้ เนื้อหาของหนังสือกล่าวถึงการส่งเสริมวิปัสสนา ซึ่งจะทำให้โลกเป็นสุขได้ มีอยู่ 3 ทางด้วยกันคือ ทางที่ 1 การปฏิบัติด้วยตนเอง พยายามชี้ให้เห็นพระนิพพาน การรู้หลักปทัตัญญูตาธรรม หรือการรู้จักประมาณตน ทางที่ 2 นำหรือสอนให้ปฏิบัติดีบ้าง โดยการแนะนำ และปฏิบัติให้เห็นจริง และทางที่ 3 ช่วยเหลือเมื่อมีผู้ปฏิบัติดี สำหรับหลักธรรมในพุทธศาสนาแบ่งเป็น 2 ฝ่าย คือ ฝ่ายปฏิบัติ และฝ่ายทฤษฎี ฝ่ายปฏิบัติให้ยึดถือหลักธรรม 4 หลักคือ หลักกาลาสูตร หลักโคตรมีสูตร หลักฟังตนเอง และหลักพุทธศาสนา คือศาสนาแห่งความชนะ สำหรับฝ่ายทฤษฎีให้ยึดถือหลักธรรม 7 หลัก ได้แก่ ความต่างจากศาสนาอื่น หลักกรรม หลักกอนัตตา หลักอริยสัจ หลักโลกียะ และโลกุตตระ หลักความเข้ากันได้กับวิทยาศาสตร์ และหลักความเป็นศาสนาสากล

1. การปฏิบัติธรรม

บ.105 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). *การสร้างเสริมจริยธรรมแก่เด็กวัยรุ่น*. กรุงเทพฯ: ธรรมบูชา. 60 หน้า.

หนังสือเล่มนี้ ชี้ให้เห็นถึงปัญหาของการขาดศีลธรรมของวัยรุ่น โดยเสนอประเด็นต่าง ๆ นับตั้งแต่ปัญหาไปจนถึงแนวทางแก้ไข ได้แก่ โรคของวัยรุ่น สมมุติฐานของโรค ผู้วินิจฉัยรักษาโรค อำนวยการใช้ยา ยาที่จะรักษา ภาวะใดที่เรียกว่าไม่มีโรค และสรุปสิ่งที่ปฏิบัติสำหรับวัยรุ่น โดยเสนอแนะว่าบุคคลที่มีส่วนสร้างจริยธรรมคือครูที่จะนำเยาวชนไปสู่สันติภาพ ขจัดปัญหาของวัยรุ่นที่มาจากความเห็นแก่ตัว สิ่งแวดล้อมที่เป็นพิษ ขาดผู้อบรมและเยาวชนเป็นทาสของวัตถุ เครื่องมืออันสำคัญที่ครูควรนำมาใช้ก็คือศีลธรรม

1. วัยรุ่น

บ.106 พุทธทาสภิกขุ. (2535). *การสืบอายุพระศาสนา*. กรุงเทพฯ: การพิมพ์พระนคร.

หนังสือเล่มนี้กล่าวถึง การสืบอายุพระศาสนาโดยให้รายละเอียดเกี่ยวกับผู้สืบอายุพระศาสนาโดยตรง คือ เป็นการบวชที่สามารถสืบอายุพระศาสนา จะต้องบวชจริง เรียนจริง ปฏิบัติจริงรวมทั้งผู้สืบโดยอ้อม ต้องเป็นผู้ที่มีส่วนช่วยให้การเผยแผ่พุทธศาสนามีอยู่ได้ ด้านกฎของธรรมชาตินั้น พุทธศาสนาเป็นกฎของธรรมชาติ ที่ออกมาจากธรรมชาติไม่ใช่มนุษย์แต่งตั้งขึ้น ซึ่งพุทธศาสนาเป็นเรื่องธรรมชาติที่ชื่อว่า กฎที่ปัจเจกซึ่งธรรมชาติเป็นผู้รักษา และสืบไว้จนกว่าจะค้นพบและนำมาสอนแล้วก็สอนสืบ ๆ กันมาโดยพระพุทเจ้าทุกพระองค์ ในระหว่างการสอนนั้นก็จะมีสาวกสืบกันมา นอกจากนั้นการเป็นอยู่โดยชอบก็คือ เรียนให้ถูกต้องปฏิบัติให้ถูกต้อง และได้รับผลของการปฏิบัติที่ถูกต้อง ในด้านความเป็นภิกษุที่ถูกต้องนั้นต้องเรียนให้ถูกต้องปฏิบัติให้ถูกต้องจึงเรียกได้ว่าเป็นสืบอายุของพระศาสนาที่แท้จริง ในด้านฆราวาสก็ต้องปฏิบัติ และศึกษาให้ถูกต้อง เพื่อสืบอายุพระศาสนา คือ ประพฤติปฏิบัติเพื่อละความทุกข์เพื่อทำลายกิเลส ส่วนโอกาสของการศึกษานั้นก็มีโอกาสได้ทุกที่ทุกวินาที ที่จะลงมือศึกษาหรือปฏิบัติในด้านหลักการเผยแผ่พระศาสนา นั้น จะต้องมี การพูดให้ฟังและทำให้ดู ซึ่งแสดงให้เห็นความสะอาด สว่าง สงบ ที่มีอยู่ที่เนื้อตัวของแต่ละคน นอกจากนั้นยังกล่าวถึงสิ่งที่ภิกษุจะต้องทำให้ปรากฏให้เห็นถึงความเป็นภิกษุซึ่งปรากฏอยู่ที่กาย ที่วาจา และที่ใจ ซึ่งอุทิศให้ในการสืบอายุพระศาสนา ทั้งนี้ 3 คำ ที่ดีที่สุดที่เป็นหัวใจของพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ ก็คือ สะอาด สว่าง สงบ ที่ต้องอยู่ในตัวของภิกษุ ภิกษุณีทั้งหลายที่ทำให้ถูกต้องในพระพุทธศาสนา

1. พุทธศาสนา

2. การบวช

บ.107 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). *การหมดความเห็นแก่ตัวคือหมดทุกข์*. กรุงเทพฯ: มิตรนราการพิมพ์.

หนังสือเล่มนี้กล่าวถึง ความทุกข์ที่เกิดจากการเห็นแก่ตัว และวิธีค้นหาความหมดไปเองของทุกข์ที่เกิดขึ้น โดยให้รายละเอียดเกี่ยวกับความเห็นแก่ตัวในระดับธรรมดาสามัญของคนธรรมดาและในระดับปรมาตมธรรม เป็นต้น ความเลวร้ายของความเห็นแก่ตัวที่ทุกคนต้องคู่คำโกรธแค้น จนทำให้ทุกคนต้องใช้คำว่ามันน่าหน้า เช่น มันกัด มันก็เป็นทุกข์ ก็จะเห็นได้ว่าความเลวร้ายของความเห็นแก่ตัว เป็นโทษอันเลวร้ายต่ำทราม ที่ร้ายกาจซึ่งถลำเข้ามาทางวัตถุ ถึงช่วยวางดังกล่าวนำพาหาความเห็นแก่ตัวโดยไม่รู้ตัว ดังนั้นจะต้องมีสัมมาทิฐิ หรือมีอริยมรรคซึ่งมีองค์แปดครบถ้วน ที่สามารถถอนตัวออกมาไม่ถลำเข้าไป ซึ่งอาจถือว่าเป็นทางออกของปัญหาได้เช่นกัน เมื่อหมดความเห็นแก่ตัว คือหมดทุกข์ ดังหัวใจของการปฏิบัติพุทธศาสนา ก็คือ ปฏิบัติเพื่อทำลายความเห็นแก่ตัว ที่เป็นจุดเริ่มต้นของการหมดทุกข์นั่นเอง

1. ความทุกข์

2. การดับทุกข์

บ.108 พุทธทาสภิกขุ. (2541). *การหมดความเห็นแก่ตัวคือหมดทุกข์*. กรุงเทพฯ: มิตรนราการพิมพ์.

หนังสือเล่มนี้กล่าวถึงความเห็นแก่ตัวและวิธีการหลุดพ้นจากความเห็นแก่ตัวภายในหนังสือได้แสดงให้เห็นถึงพิษภัยของความเห็นแก่ตัวความทุกข์ที่เกิดจากความเห็นแก่ตัวรวมทั้งยังมีการกล่าวถึง ความสุขในความหมายของทางโลก และในความหมายของทางธรรม การกำเนิดหรือจุดกำเนิดแห่งตัวกูของกู นอกจากนี้ยังได้ให้ความหมายการพิจารณาความเห็นแก่ตัวในด้านต่าง ๆ ในตอนท้ายของหนังสือได้มีการกล่าวถึงวิธีการที่จะทำให้คนหลุดพ้นจากความเห็นแก่ตัว

1. ความเห็นแก่ตัว

บ.109 พุทธทาสภิกขุ. (2549). *การเห็นธรรมชาติอันลึกซึ้ง คือการเห็นความเป็นเช่นนั้นเอง*.
กรุงเทพฯ: มิตรนราการพิมพ์. 55 หน้า.

หนังสือเล่มนี้เนื้อหากล่าวถึงการชี้ให้เห็นธรรมชาติถึงความเป็นเช่นนั้นเอง เพราะธรรมชาติคือความเป็นเช่นนั้น การสอนให้เห็นธรรมชาติ คือการสอนให้เห็นตถตา คือเห็นว่า เช่น นั้นเอง เป็นธรรมชาติที่เฉียบขาด เรียกอีกอย่างว่าอิทัปปัจ - จยตา ไม่เห็นว่าเป็นตัวกู หรือของกู คือมันจับ ตามปัจจัยได้รู้สีกออย่าไปนึกว่าเป็นตัวกู

1. ธรรมชาติ

บ.110 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). *การให้ทาน วิธีแก้ไขในการสูญเสียอย่างถูกต้อง*. กรุงเทพฯ: ธรรมสภา. 31 หน้า.

เนื้อหาของหนังสือกล่าวถึง การให้ทาน ความหมายและประเภทของการให้ทาน โดยแบ่งเป็น 2 ประเภท คือ การให้ทานแบบชอบทำ ซึ่งเป็นการให้ทานเพื่อหวังผลประโยชน์อย่างใดอย่างหนึ่ง และประเภทที่สอง คือ การให้ทานแบบไม่ชอบทำ ซึ่งเป็นการทำทานที่ไม่ต้องการหวังผลอะไร ทำเพื่อตัดความตระหนี่ของตนเอง การทำงานด้วยจิตที่ว่างก็เป็นการให้ทานอย่างหนึ่ง นอกจากนี้ ความสูญเสียสิ่งที่ไม่อยากสูญเสียถือว่าเป็นขอดทาน และการให้ทานที่สำคัญก็คือ การให้ทานด้วยปัญญาที่สามารถตัดกิเลสและเป็นวิธีแก้ไขได้เป็นอย่างดี

1. ทาน

2. การให้ทาน

บ.111 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). *การให้ทานที่ไม่เสียเงินแล้วยังได้นิพพาน*. กรุงเทพฯ: องค์การฟื้นฟูพุทธศาสนา. 26 หน้า.

เนื้อหาของหนังสือเล่มนี้ เป็นเรื่องเกี่ยวกับการให้ทาน ซึ่งมีอยู่ 2 ชนิด ชนิดแรก คือ ทานชนิดที่ต้องมีผู้รับ ชนิดที่สองคือทานที่ไม่ต้องมีใครมารับ ชนิดแรกกล่าวว่ ทานซึ่งต้องมีผู้รับ ก็คือ วัตถุทาน อภัยทาน และธรรมทาน รวมทั้ง 3 อย่างเรียกว่า สูญญตาทาน และการศึกษาธรรมะ ในชั้นลึกซึ้งหนึ่งว่า ทุกสิ่งทุกอย่างเป็นของธรรมชาติ ฉะนั้น เราจะต้องหัดสละคืนให้ธรรมชาติ เป็นลำดับ ๆ ไป นอกจากนั้นได้กล่าวถึงสวรรค์ในแง่มุมมองต่าง ๆ มากมาย และในตอนท้ายได้กล่าวถึง

บ.114 พุทธทาสภิกขุ. (2532). *การอยู่เหนืออิทธิพลของความเป็นบวกเป็นลบ*. ชมรมครูศีลธรรม แห่งประเทศไทย (ชคศท.). กรุงเทพฯ: มูลนิธิเผยแผ่ชีวิตประเสริฐ (ผชบ.). 17 หน้า.

หนังสือเล่มนี้กล่าวว่าเป็น การบรรยายปาฐกถาธรรม เรื่อง “หนทางรอดของมนุษย์เรา” เป็น ตอนที่ 11 บรรยายโดยหัวข้อว่า “การอยู่เหนืออิทธิพลของความเป็นบวกเป็นลบ เป็นวิทยาศาสตร์ ด้านจิตใจ ศัตรูอันสูงสุดของมนุษย์ คือ “ความเห็นแก่ตัว” เป็นการตามรอยพระอรหันต์ ความเป็น บวกเป็นลบนั่น มันทำให้เกิดความเห็นแก่ตัว ต้องเหนือบวก เหนือลบ เรียกว่า อติมมยาตาเป็น สมบัติของพระอรหันต์ จึงเรียกว่าอติมมโย ผู้อยู่เหนือบวกเหนือลบ เป็นมัชฌิมาปฏิปทาอยู่ ตลอดเวลา ความเห็นแก่ตัวกำลังเต็มไปด้วยในโลก ระบาดอยู่ทั่วโลก เพราะโลกเห็นแก่ตัวมากเกินไป โลกจึงเป็นอย่างนี้

1. ปาฐกถาธรรม

บ.115 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป). *ก้าวใหม่ของสวนโมกข์*. พระนคร: อักษรสาส์น.14 หน้า.

สาส์นจาก พุทธทาสภิกขุ เรื่อง “โรงหนัง” ในสวนโมกข์ เหตุการณ์ได้บังคับให้สวนโมกข์ จำเป็นต้องมีอาคารและอุปกรณ์สำเร็จรูปแบบที่เตรียมพร้อมอยู่เสมอขึ้นสักหลังหนึ่งจากเหตุผล ความเข้าใจในวิธีการเผยแผ่ธรรมะแบบที่กำลังทำอยู่บัดนี้ แต่ความชราถอยกำลังของข้าพเจ้าเอง ทำให้ไม่มีแรงที่จะเทศน์ หรือพูดอธิบายเป็นเวลานาน ๆ วันละหลาย ๆ ครั้งดังแต่ก่อนได้ จึงเห็นว่า ควรมีห้องอุปกรณ์สำเร็จรูปเป็นเครื่องทุนแรงเพื่อแก้ปัญหาข้อนี้ เพราะยังรักกิจการเผยแผ่ธรรม อยู่ เพื่อประหยัดเวลาของแขกทั้งที่ไปเพื่อศึกษาและไปเยี่ยม เมื่อเขาได้ดู ได้ฟังตามลำดับ และ วิธีการที่เรากำหนดให้อย่างเคร่งครัดจริง ๆ แล้วใช้เวลา 2 – 3 ชั่วโมง จะทำให้เขาได้รับความรู้ เท่ากับการอ่านตามธรรมคาถาที่ใช้เวลาเป็นเดือน ๆ ทีเดียว ทั้งยังได้รับความสนุกสนานเพลิดเพลิน อย่างยิ่งตลอดเวลา และเหมาะสมสะดวกในการต่อต้านความเสื่อมศีลธรรมของยุคปรมาณู เรียกว่า “โรงมหรสพทางวิญญาณ” จึงได้ร่วมมือกันสร้าง “โรงหนัง” แบบนี้กันขึ้นให้ทั่วหัวระแหงเถิด จะเป็น RE – ARMAMENT ทางศีลธรรมที่มีลักษณะเป็น DYNAMIC อันมองไม่เห็นตัวอย่าง รุนแรง อยู่ในบรรยากาศทั่วไป เพื่อประโยชน์แก่สันติภาพอันถาวรของมนุษย์เรา

1. โรงมหรสพทางวิญญาณ

บ.116 พุทธศาสนิกศ. (ม.ป.ป.). กิจจำเป็นก่อภาวนา. กรุงเทพฯ: ธรรมบุชา. 54 หน้า.

หนังสือเล่มนี้ชี้ให้เห็นว่า การภาวนาจิตจะต้องบังคับจิตโดยอุบายวิธีต่าง ๆ ซึ่งเป็นการประพฤติธรรมที่จำเป็นของชีวิต การปฏิบัติธรรม คือการสร้างความเคยชิน การปฏิบัติตัวให้ดำเนินสอดคล้องกับธรรมชาตินับตั้งแต่ทาง กาย วาจา ใจ และจิตใจ ซึ่งมีหลักเบื้องต้นที่ควรปฏิบัติ คือ การทำความเคารพสักการะแก่ท่านผู้เป็นประธานหรือเจ้าของสำนักการถวายเป็นสักการะต่ออาจารย์ผู้สอน โดยตรง การจตุรูปเทียนที่บูชา การแผ่เมตตาให้ตนเอง การสวดพระพุทธานุคุณ ธรรมคุณ สังฆคุณ และการอุทิศการปฏิบัติ ซึ่งสิ่งเหล่านี้ทำไปในฐานะที่เป็นบุพพภาคของการเจริญกัมมัฏฐาน เป็นหน้าที่ที่จะต้องระมัดระวังทำให้ดีที่สุด และในการปฏิบัติภาวนาจะเป็นบุพพกิจที่เฉพาะเจาะจงต่อการทำมัญฐานยิ่งขึ้นไป โดยการนำหลักวิชามาปฏิบัติให้ตรงจุด

1. การภาวนา

บ.117 พุทธศาสนิกศ. (2550). เกิดเป็นคนทั้งที่อย่าต้องตกรกไปพลางทำงานไปพลาง. กรุงเทพฯ: มิตรนราการพิมพ์. 48 หน้า.

หนังสือเล่มนี้ได้กล่าวเปรียบเทียบการทำงานของมนุษย์กับสัตว์ มนุษย์ต้องทำงาน เพื่อความหิวของร่างกายและความหิวของวิญญาณ สำหรับสัตว์นั้นมันทำงานเพราะความหิวของร่างกายเพียงอย่างเดียว มนุษย์นั้นยังเป็นเศรษฐกิจก็ยังมีความหิวเป็นทวี ความหิวนั้นคือความไม่เพียงพอ ดังนั้นการที่ที่เกิดเป็นคนที่ต้องทำงานไปพลางตกรกไปพลางนั้นก็คือมนุษย์ไม่รู้จักหน้าที่ หน้าที่ของมนุษย์คือธรรมะ การปฏิบัติธรรมะ ก็จะ使人กลายเป็นมนุษย์ที่มีจิตใจสูง ซึ่งการที่คนมีจิตใจสูงนั้น จึงทำให้มนุษย์กับสัตว์แตกต่างกัน

1. การทำงาน

2. มนุษย์

บ.118 พุทธทาสภิกขุ. (2538). *เกิดมาทำไม* (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ. 126 หน้า.

หนังสือเล่มนี้ได้กล่าวถึงการระลึกและเป็นอนุสรณ์ในโอกาสต่าง ๆ เป็นการบำเพ็ญธรรมทานที่ยอดเยี่ยมดังสุภาษิตที่ว่า “การให้ธรรมะชนะการให้ทั้งปวง” อีกทั้งแนะนำแนวทางการใช้ชีวิตที่เกิดมาด้วยปัญญาทำให้การดำเนินชีวิตอย่างเบาสบาย

1. การเกิด
2. ชีวิต – แง่พุทธศาสนา

บ.119 พุทธทาสภิกขุ. (2522). *เกิดมาทำไม*. กรุงเทพฯ: สมชายการพิมพ์. 111 หน้า.

คนเราเกิดมาทำไม เป็นปัญหาที่ถือว่าทุกคนสนใจและสงสัย ซึ่งท่านพุทธทาสได้ตอบปัญหานี้ไว้ 5 ตอนด้วยกันคือ ตอนที่ 1 เกิดมาเพื่อเดินทางไปถึงจุดหมายปลายทางของชีวิต ตอนที่ 2 เดินทางด้วยปัญญา ตอนที่ 3 ที่แท้คนเรามีได้เกิดมา หรือมีได้อยู่หรือมีได้ตายไป เพราะความจริงสังขารทั้งปวงเป็นอนัตตา คือไม่เป็นตัวคนตัวใครจึงไม่มีใครเกิดมาหรือใครเป็นอยู่ ตอนที่ 4 เดินทางอย่างเบาสบาย นั่นก็คือ เราจะต้องไม่ยึดมั่นอะไรทั้งสิ้น และตอนสุดท้ายใช้หนีบาปไปพลาถอนลูกศรไปพลาถ หนีบาปก็คือทุกข์ ลูกศรหมายถึงกิเลสทั้งปวง เรียกว่าถึงจุดหมายปลายทาง เพราะการใช้หนีหมดและถอนลูกศรออกได้ แต่ละตอนที่กล่าวมานั้น ท่านพุทธทาสได้เน้นว่าคนเราเกิดมาเพื่อให้ถึงซึ่งนิพพาน คือ การอยู่เหนือความทุกข์ ความสุข และอยู่เหนือบาปทั้งปวง

1. การเกิด

บ.120 พุทธทาสภิกขุ. (2518). *เกิดมาเป็นคนทำไม และ เรียกส่วนเกินเพื่อสังคม*. กรุงเทพฯ: องค์กรฟีนฟูพุทธศาสนา, 26 หน้า.

หนังสือเล่มนี้แยกเนื้อหาสำคัญออกเป็น 2 เรื่อง คือ เกิดมาเป็นคนทำไม ทุกคนเกิดมามีหน้าที่ที่จะต้องทำพระพุทธรเจ้าสอนให้ระมัดระวังทางชีวิตทุก ๆ ชีวิต ขณะจิตเผลอนิดเดียวในขณะจิตใดก็อาจวอกออกนอกทางได้เมื่อนั้น การเดินทางชีวิตนั้นต้องตั้งต้นที่การเห็น อนิจจัง ทุกข์ อนัตตา และเดินไปด้วยอาการเห็นอนิจจัง ทุกข์ อนัตตา แล้วก็ถึงที่สุดด้วย การเห็นอนิจจัง ทุกข์ อนัตตาอย่างแจ่มแจ้ง ถึงที่สุด ไม่มีอะไรมากไปกว่านี้ คนเราเกิดมาเพื่อหาทางดับทุกข์ของตนเอง และของผู้อื่น และเรื่องที่ 2 เรียกส่วนเกินเพื่อสังคม คนเรามักมีความอยาก มีความต้องการอะไร ๆ

มากเกินไป จนคิดว่าไม่มีอะไรเหลือสำหรับผู้อื่น หรือไม่มีส่วนเกินที่จะเอาไปช่วยเหลือผู้อื่น แต่ที่จริงนั้น ทุกคนมีอะไรเหลือสำหรับจะเจียดออกมาเป็นส่วนเกินสำหรับช่วยเหลือผู้อื่นได้ทั้งนั้น เพราะคนเรามีจิตใจที่สูง ที่ดี ที่บริสุทธิ์ ที่สะอาด ที่สว่าง และสงบ

1. การเกิด

บ.121 พุทธทาสภิกขุ. (2514). *เกิดมาเพื่อเลื่อนขั้นตัวเอง*. กรุงเทพฯ: องค์การค้ำของคุรุสภา, 295 หน้า.

สาระของหนังสือเล่มนี้ กล่าวถึงเรื่องของ “บุญ” โดยให้ความหมายของคำว่า “บุญ” และเปรียบเทียบบุญกับน้ำชนิดต่าง ๆ คือ น้ำโคลน น้ำหอม และน้ำสะอาด การทำบุญสามแบบ หรือตรีวิชาบุญญสูตร การหลุดพ้น 5 ประการ การทำวัตร การมองสิ่งทั้งหลายทั้งปวงให้ลึกลงในด้านในมิใช่มองแต่เปลือกนอกธาตุทั้ง 3 แนวทางการทำให้รู้แจ้งตามวิถีธรรมชาติโดยอาศัยสมาธิและวิปัสสนา เรื่องของกรรมจักขุ หรือดวงตาที่เห็นธรรมอันเกิดมาจากการได้ฟังพระธรรมเทศนาชั้นมัจจกัปวัตนสูตร นอกจากนี้ยังกล่าวถึงวิธีเอาชนะความตายด้วยธรรมะ คืออย่าให้ตายโดยอายุขัย และไม่ให้เกิดความตายด้วยประการทั้งปวง ซึ่งเป็นธรรมะสูงสุดที่จะไม่ทำให้เกิดความแก่ และความตาย ธรรมเทศนาเหล่านี้ล้วนส่งเสริมให้เกิดความศรัทธา วิริยะ และพากเพียรแก่คนทั่วไปที่ได้สัมผัส ให้บังเกิดความเจริญก้าวหน้ายิ่งขึ้นไป

1. การเกิด

2. บุญ

บ.122 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). *เกิดมาแล้วควรทำอะไร*. ม.ป.ท. 50 หน้า.

หนังสือเล่มนี้ รวมงานเขียนของท่านพุทธทาสภิกขุและปุ่น จงประเสริฐ ส่วนแรกเป็นงานเขียนของท่านพุทธทาสในเรื่องมนุษย์เกิดมาควรทำอะไร โดยให้เหตุผลว่าควรเกิดมาเพื่อศึกษาให้รู้ และรับสิ่งที่ดีที่สุด นั่นคือการดับทุกข์โดยสิ้นเชิง และให้วิถีทางต่าง ๆ ที่เรียกว่า กุศลกรรมบถ 10 ประการ ส่วนที่สอง เป็นเรื่องของปุ่น จงประเสริฐ จำนวน 3 เรื่อง คือ มีศาสนาทำไม พุทธกรรม กำมือเดียว ซึ่งรวมธรรมะต่าง ๆ 40 ข้อความที่มีประโยชน์ และเป็นกำมือเดียวที่สามารถนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์อย่างมหาศาล สุดท้ายเป็นเรื่องโอกาสของการดับทุกข์ เน้นให้รู้จักควบคุมสติ ในเวลาแสดงปฏิกริยาโต้ตอบต่อการสัมผัสทั้งหก

1. การเกิด

บ.123 พุทธศาสนิกศ. (2498). *เกียรติคุณของพระพุทธเจ้า*. กรุงเทพฯ: สุริชานนท์. 184 หน้า.

หนังสือเล่มนี้เป็นการรวบรวมแนวคิดเกี่ยวกับประวัติของพระพุทธเจ้าจากบุคคลต่าง ๆ เช่น P. Carus ได้วิธีดำเนินเค้าเรื่องตามลักษณะหนังสือ Gospel of the Buddha ซึ่งมีจุดประสงค์ที่จะเปรียบเทียบกับหนังสือเกียรติคุณแห่งพระเยซูคริสต์ของคณะคริสเตียนมิชชันนารี ข้อความต่าง ๆ บางตอนนำมาจากหนังสือพุทธจริตของอัสวโหมยแห่งอินเดีย ซึ่งร้อยกรองไว้ตั้งแต่ พ.ศ. 600 ซึ่งได้รับความนิยมน่าอย่างยิ่งทางตะวันตก และจากหนังสือ Light of Aria ของ Sir Edwin Arnold ส่วนข้อความสรรเสริญพระพุทธรูปบางตอนในตอนท้ายเล่มเป็นงานเขียนของท่านพุทธทาส ซึ่งจารึกอยู่ในการปฏิวัติทางประวัติศาสตร์ สังคมและศาสนาของอินเดีย หนังสือเล่มนี้เหมาะสมสำหรับภาระของประเทศไทยที่ยังขาดหนังสือปฐมสมโพธิสำหรับคนหนุ่มสาวอยู่

1. พระพุทธเจ้า

บ.124 พุทธศาสนิกศ. (ม.ป.ป.). *เกียรติคุณของพระพุทธเจ้า*. กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ.

หนังสือเล่มนี้เป็นการรวบรวมเอาเกียรติคุณของพระพุทธเจ้ามากล่าวซึ่งในหนังสือเล่มนี้ได้มีผู้เขียนเพิ่มเติมที่เหมือนกับท่านพุทธทาสคือผู้ที่ใช้นามปากกาว่า ก. เขาสวนหลวง ซึ่งทั้งสองท่านนี้ได้กล่าวคำเกียรติคุณของพระพุทธเจ้าในเรื่องที่เหมือนกันดังนี้ คือ พระพุทธเจ้าในฐานะทูตสวรรค์ในฐานะบ่วงชีวิต จากนคร การบรรพชา พระเจ้าพิมพิสาร ซึ่งเรื่องทีกล่าวนี้ล้วนแต่มีความเกี่ยวเนื่องกับพระพุทธเจ้าทั้งหมด เมื่ออ่านแล้วทำให้ผู้อ่านทราบว่าพระพุทธเจ้ากว่าจะเป็นศาสดาของศาสนานั้นได้ผ่านสิ่งต่าง ๆ มาอย่างมากมาย

1. พระพุทธเจ้า

บ.125 พุทธศาสนิกศ. (2532). *เกียรติคุณของพระพุทธเจ้า*. (ชุดลอยปทุม 100). กรุงเทพฯ: การพิมพ์พระนคร. 105 หน้า

ท่านอาจารย์พุทธทาสภิกขุได้ศึกษาธรรมะ และประวัติของพระผู้มีพระภาคเจ้า โดยอาศัยตำราทั้งฝ่ายเหนือและฝ่ายใต้ เพื่อพรรณนาพระเกียรติคุณคลุกเคล้าไปด้วยธรรมของพระองค์ตามความคิดนึกอันเสรีของข้าพเจ้าให้สมกับความเคารพและจงรักของตัวเอง โดยไม่ต้องเกรงกลัว

วาทะที่จะกล่าวหาแต่แง่หนึ่งแง่ใด จึงได้รวบรวม คัดเลือก และกลั่นกรองข้อความที่ได้ศึกษา มาเท่านั้นจะทนต่อการแย้งพินิจและพิสูจน์เป็นข้อที่ไม่เห็นพ้องเลย โดยถือว่าเป็นการพรรณนา ไปตามที่ข้าพเจ้าศรัทธาหรือเห็นด้วยเท่านั้น โดยใช้วิธีดำเนินเรื่องจากลักษณะของหนังสือ Gospel of The Buddha ของ P. Carus หนังสือพุทธจริตของท่านอัสวโหมยแห่งอินเดีย และหนังสือ Light of Asia ของ Sir Edwin Arnold โดยเฉพาะส่วนข้อความที่เป็นการชมเชยพระผู้มีพระภาคเจ้า และเป็นการขยายข้อความ หรือให้เข้าใจได้ง่ายขึ้น เพื่อนำมาซึ่งความเลื่อมใสเป็นพิเศษนั้น เป็นของข้าพเจ้าเอง ทั้งนี้เป็นเพราะเรากำลังขาดแคลนหนังสือ “ปฐมสมโพธิสำหรับนักศึกษาหนุ่ม” เป็นอย่างยิ่ง ในบัดนี้

1. พระพุทธเจ้า - - พระเกียรติคุณ

บ.126 พุทธศาสนิกขุ. (2502). *เกี่ยวกับการปฏิบัติธรรม*. ไซยา: ชรรมทาน แผนกมูลนิธิ. 73 หน้า

หนังสือเรื่องนี้...ผลน่าชื่นใจของการปฏิบัติธรรม ผลโดยวงกว้างมรรคองค์แปด เป็นหลักแห่งการครองชีพได้ทุกชนิด หลักเกณฑ์ที่จะใช้แนวมรรคให้เหมาะสมแก่ชีวิตทุกชนิด อริยมรรคคือ มรรคที่ได้อบรมเต็มที่แล้วตัดต้นเหตุของความทุกข์ในชีวิตได้...สาวกผู้บากบั่นในปฏิบัติ เป็นผู้งดงามที่สุด ปฏิบัติธรรม เป็นการทำประโยชน์ให้แก่สากลโลก การปฏิบัติธรรมจะนำมาซึ่งความชนะ และนิพพานสุขแก่ตน! การที่มีผู้ปฏิบัติธรรมอยู่ จะทำให้สากลโลกเห็นได้ชัดว่า พุทธศาสนานั้น ถ้าปฏิบัติตามจะเกิดผลดี คือ ความสุขชุ่มชื่นใจไม่มีอะไรยิ่งไปกว่าแล้ว! ชีวิตที่บริสุทธิ์นี้เป็นอิสระจากความรักความกลัว ความอยาก ความโกรธ ความหลงไหลมัวเมา และความรู้สึกอันชั่วช้าอย่างอื่นทุกประการ ชีวิตที่จะลุดถึงยอดสุขแท้จริงเช่นนี้คือ ชีวิตของผู้ปฏิบัติธรรม! คือ มนุษย์ผู้ปฏิบัติธรรม หากยังไม่ถึงยอดสุขก้าวไปได้เท่าใด นั่นคือ นิพพานล่องหนเล็กน้อย ๆ หรือรสล่องหน้าของพระนิพพานอันจะเกิดขึ้นเท่านั้น!

1. การปฏิบัติธรรม

บ.127 พุทธทาสภิกขุ. (2529). *แก่นพระพุทธศาสนา*. (ชุดลอยปทุม 80). กรุงเทพฯ: การพิมพ์
พระนคร. 69 หน้า

ธรรมบรรยายในการประชุมทางวิชาการพระพุทธศาสนา ของชมรมพุทธศาสน์
ระดับอุดมศึกษา ครั้งที่ 6 วันที่ 25 สิงหาคม 2527 ณ ลานหินโค้ง สวนโมกขพลาราม อ.ไชยา
จ.สุราษฎร์ธานี เรื่องที่จะบรรยายตามหัวข้อเรื่อง แก่นพระพุทธศาสนา เข้าใจว่าจะมีความเข้าใจถึง
ความมุ่งหมายของคำว่า แก่นพระพุทธศาสนา แต่จะมีอะไรสะกดกันอยู่บ้างก็ได้ ก็เอา...จะเรียกเสีย
ใหม่ว่า แก่นของต้นโพธิ์ คือ ไม่ได้มีแก่นเหมือนอย่างไม้แก่นทั้งหลาย ความจริงนั้นยังถือเอา
ใจความสำคัญได้ว่า ต้นโพธิ์มีแก่นเป็นความว่าง หัวใจพระพุทธศาสนาที่เป็นอย่างละเอียด.... ก็คือ
เรื่องความว่าง: ว่างจากกิเลสสว่างจากความทุกข์ เมื่อถึงถึงความว่างในจิตใจแล้ว ย่อมอยู่เหนือ
ความทุกข์ โดยประการทั้งปวง

1. พุทธศาสนา -- ธรรมะบรรยาย

บ.128 พุทธทาสภิกขุ. (2536). *แก่นพุทธศาสนา*. กรุงเทพฯ: ธรรมทานมูลนิธิ. 216 หน้า.

หนังสือเล่มนี้ เป็นผลงานดีเด่นเล่มหนึ่งของท่านพุทธทาสภิกขุเคยได้รับรางวัลประกวด
หนังสือ จากยูเนสโก เมื่อ พ.ศ. 2508 เนื้อหาของหนังสือแบ่งออกเป็น 4 ตอน ด้วยกัน ตอนที่ 1 บอก
ให้ทราบ กล่าวถึงหนังสือเล่มนี้ว่าผู้อ่านจะต้องอ่านด้วยจิตใจที่เยือกเย็น – สงบ ซึ่งจะทำให้ได้รับ
ประโยชน์อย่างคุ้มค่า ตอนที่ 2 เรื่องใจความทั้งหมดของพระพุทธศาสนา กล่าวถึงใจความสำคัญ
ทั้งหมดของพุทธศาสนา ข้อสรุปของธรรมะต่าง ๆ ซึ่งหลักพุทธศาสนานับมูลฐาน หมายความว่า
เป็นหลักที่มีจุดมุ่งเฉพาะไปยังความดับทุกข์ ตอนที่ 3 เรื่องความว่าง กล่าวถึง ความว่าง เป็นเรื่อง
ที่เข้าใจยากที่สุด เพราะเป็นเรื่องหัวใจของพุทธศาสนา ความว่างทางพุทธศาสนาเป็นทั้งยาแก้โรค
และความหายจากโรค ซึ่งความว่างมีความหมายมากมาย แต่ในเรื่องนี้มุ่งความว่างจากความทุกข์
ว่างจากกิเลสที่เป็นเหตุให้เกิดทุกข์ ตอนที่ 4 เรื่องวิธีปฏิบัติเพื่อเป็นอยู่ด้วยความว่าง กล่าวถึงการ
ปฏิบัติที่ถูกต้อง และเป็นไปอย่างสมบูรณ์ถึงที่สุด ย่อมหมายถึง ความรู้สึกที่ว่าตัวกู่นี้ไม่มีทางจะเกิด
อีกต่อไป การปฏิบัติดังกล่าวนี้มี 3 ขณะ คือ ในขณะปรกต ที่ไม่มีอารมณ์มากระทบ โอกาสที่สอง
คือในขณะที่มีอารมณ์มากระทบ ทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย เป็นต้น โอกาสที่สาม
คือ ขณะที่ตั้งจิต คือความตายทางร่างกาย

1. พุทธศาสนา

บ.129 พุทธทาสภิกขุ. (2548). *แก่นพุทธศาสนา*. กรุงเทพฯ: เพชรประกาย. 143 หน้า.

หนังสือเล่มนี้มีเนื้อหาแบ่งออกเป็น 3 ตอนด้วยกัน ตอนที่ 1 เรื่องใจความทั้งหมดของพระพุทธศาสนา กล่าวถึงใจความสำคัญทั้งหมดของพระพุทธศาสนา ข้อสรุปของธรรมะต่าง ๆ ซึ่งหลักพระพุทธศาสนาขั้นมูลฐาน หมายความว่า เป็นหลักที่มีจุดมุ่งหมายเฉพาะไปยังความดับทุกข์ ตอนที่ 2 เรื่องความว่าง เป็นเรื่องที่น่าสนใจที่สุด เพราะเป็นเรื่องหัวใจของพุทธศาสนาความว่างทางพุทธศาสนาเป็นทั้งยาแก้โรคและความหายจากโรคซึ่งความว่างมีความหมายมากมายแต่เรื่องนี้มุ่งความว่างจากความทุกข์ ว่างจากกิเลสที่เป็นเหตุให้เกิดทุกข์ และความว่างย่อมอยู่เหนือคำว่า “ความสุข” และ “ความทุกข์” ตอนที่ 3 เรื่องวิธีปฏิบัติเพื่อเป็นอยู่ด้วยความว่างจะกล่าวถึงการปฏิบัติที่ถูกต้องและเป็นไปอย่างสมบูรณ์ที่สุด ย่อมหมายถึงการปฏิบัติชนิดที่ตัวกูหรือความรู้สึกว่าตัวกูนี้ไม่มีทางเกิดอีกต่อไป ซึ่งคำว่าเกิดแห่งตัวกู หมายถึง เกิดในห้วงความคิดนึกในทางจิต การปฏิบัติดังกล่าวนี้มี 3 ขณะ คือ ในขณะที่ปกติไม่มีอารมณ์มากระทบ โอกาสที่ครองคือในขณะที่อารมณ์มากระทบทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย เป็นต้น โอกาสที่สาม คือ ขณะที่ระดับจิต คือ ความตายทางร่างกาย

1. พุทธศาสนา

บ.130 พุทธทาสภิกขุ. (2548). *แก่นพุทธศาสนา* (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ. 184 หน้า.

หนังสือเล่มนี้ได้กล่าวถึงการรวบรวมปาฐกถาของท่านพุทธทาสที่ได้เป็นตัวอย่างและสร้างความเลื่อมใสและปณิธานคำสอนเพื่อเปิดโอกาสให้ชาวพุทธแสวงหา “แก่นแท้” ของพุทธศาสนาที่เป็นหลักธรรมและนำไปปฏิบัติให้เกิดผลได้มากขึ้น ว่าสิ่งทั้งปวงไม่ควรยึดมั่นถือมั่น และท่านก็ยังย้ายลงไปอีกที่หนึ่งเพื่อให้เข้าใจถึงข้อหลักศาสนา

1. พุทธศาสนา

บ.131 พุทธทาสภิกขุ. (2537). *ไคว้ลยธรรม*. กรุงเทพฯ: พิมพ์ดี. 240 หน้า.

หนังสือเล่มนี้กล่าวถึงคำว่าไคว้ลยธรรมในด้านต่าง ๆ และวิธีการปฏิบัติเพื่อมุ่งสู่ไคว้ลยธรรม โดยได้ให้แนวทางว่าผู้ที่รู้จักปิดตา ปิดปาก ปิดหู จะทำให้อยู่เหนือ โลกคือมีความสุข และถ้าไม่รู้จัก ปิดตา ปิดปาก ปิดหู จะตกลงไปอยู่ใต้โลกถูกโลกกดทับบดขยี้ให้เป็นทุกข์แทบเป็นทุกข์ผู้ที่อยู่เหนือโลกคือผู้ที่ไม่หวั่นไหวไปตามอารมณ์แห่งความยินดียินร้ายในโลกเป็นการทำจิตใจให้เข้าถึงสภาวะเดิมที่ไม่เปลี่ยนแปลงไป ซึ่งเรียกอีกอย่างหนึ่งว่าไคว้ลยธรรม

1. ไคว้ลยธรรม   2. การปฏิบัติธรรม

บ.132 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). *ไคว้ลยธรรมที่ปณี ประมวลหลักสันติธรรมสากล*. กรุงเทพฯ: สวณอุดมมูลนิธิ. 492 หน้า

หนังสือชุดไคว้ลยธรรมนี้ เป็นการบรรยายทางภาษาธรรมะระดับสูงสุดจกต้องศึกษาอย่างพิถีพิถารณา จึงจะเข้าถึงจุดมุ่งหมายของเรื่อง หากเข้าใจแล้วระบบอานิสงส์อย่าง “ไคว้ลย” อันเป็นธรรมสัจจะอย่างยั้ง รู้จักไคว้ลยแล้วปฏิบัติตนให้ถูกต้องตามธรรมสัจจะ แจ้งทั้งปัจเจกชนและสังคม จักประสบสันติภาวะ และสันติสุขจะพึงมีโดยเนื้อหาได้กล่าวถึง ไคว้ลยธรรม คือ สิ่งที่มีอยู่ก่อนสิ่งทั้งปวง ไคว้ลยธรรมในฐานะเป็นกฎแห่งอิทิปปัจจยดา ในฐานะที่เป็นกฎแห่งจตุวาริสัจจ์ ในฐานะที่เป็นธาตุ ในฐานะที่เป็นธรรมชาติแห่งพุทธภาวะ ในฐานะเป็นกฎชีววัฒนการ ในฐานะที่เป็นสิ่งคงกะพันชาติริ...ในฐานะเป็นหลักมูลฐาน เพื่อทำความเข้าใจอันดิระหว่างศาสนา และไคว้ลยธรรมเมื่อมนุษย์ยอมรับเอาเป็นเครื่องค้ำครองโลก

1. ไคว้ลยธรรมที่ปณี

บ.133 ท่านพุทธทาสภิกขุ. (2509). *ข้อคิดบางข้อ*. พระนคร: โรงพิมพ์วิญญาน. 47 หน้า.

หนังสือเล่มนี้ประกอบด้วย 4 ข้อคิดข้อคิดที่ 1 ศาสดาของโลกคือการยืนยันในความรู้อยืนยันในการปฏิบัติ และยืนยันในการเสียดละชีวิต หรือสิ่งอันมีค่ายิ่งกว่าชีวิตมาแล้วนับครั้งไม่ถ้วน โดยพระพุทธ คือ ความบริสุทธิ์ ปฏิบัติบริสุทธิ์ มีการเสียดละ บริสุทธิ์ และเสียดละ เพื่อสัตว์โลก ข้อคิดที่ 2 ทางเดินของชีวิต ต้องมีองค์คุณ 8 ประการ 1. ศาสนา 2. ปรัชญา 3. วิทยาศาสตร์ 4. ศิลปะ

5. ภูมิธรรม 6. ความรู้ 7. สติปัญญา 8. อทามย์ องค์คุณ 8 ประการนี้เป็นทางสายเดียวช่วยให้สะอาดหมดจด สว่างไสว และสงบเย็น ข้อคิดที่ 3 ศรัทธา ความเชื่ออย่างพระพุทฺธทมามกะ มี 7 ประการ 1. เชื่อตรงต่อเหตุผล 2. เชื่อว่าพระพุทฺธเจ้าเป็นผู้ที่ได้บ่มพระองค์เองมาเป็นเวลาเพียงพอ 3. เชื่อว่าพระธรรมคือความจริงอันตายตัวของสิ่งทั้งปวง 4. เชื่อว่า พระสงฆ์คือผู้ปฏิบัติและได้รับผลของการปฏิบัติในพระธรรม 5. เชื่อว่าโลกนี้ไม่มีบุคคลใดสร้างหรือคอยบังคับให้เป็นไป 6. เชื่อว่ามนุษย์แต่ละคนล้วนมีกรรม หรือการกระทำของตนเอง 7. เชื่อว่าตัวแท้ของศาสนานั้นคือตัวการกระทำ ที่ถูกต้องตามกฎแห่งความจริง ข้อคิดที่ 4 โลกอาจรอดได้แม้เพราะกตัญญูกตเวที โดยตรงถึงบิดามารดา ครูบาอาจารย์แม้ถึงความกตัญญูถึงที่สุดก็คือคนที่ยอมรับว่าแม่แต่สัตว์พาหนะ เช่น วัว ควาย ก็เป็นสิ่งที่มิบุญคุณ

1. ธรรมะ

2. การปฏิบัติธรรม

บ.134 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). *ข้อคิดวันสำคัญ*. กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ. 206 หน้า.

หนังสือเล่มนี้เป็นการรวบรวมบทเทศนาของท่านพุทธทาสในวันสำคัญต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นวันขึ้นปีใหม่ วันเข้าพรรษา-ออกพรรษาหรือวันสำคัญทางศาสนาวันอื่น ๆ โดยเนื้อหาที่สอนมักเน้นให้ผู้รับฟังได้ทราบถึงการดำเนินชีวิต การปฏิบัติตัวและการประพฤติตัวของทั้งภิกษุและฆราวาส

1. วันสำคัญ

บ.135 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). *ของขวัญวันปีใหม่ ความคงที่แห่งสภาพของจิตใจ*. กรุงเทพฯ: ธรรมสภา.

หนังสือเล่มนี้ กล่าวถึง อตัมมยตาในฐานะเป็นของขวัญปีใหม่ อตัมมยตายุทธธรรมะ เป็นหัวใจแห่งธรรมะ ในทางพระพุทธศาสนา ให้รายละเอียดเกี่ยวกับ อตัมมยตา คือ ความที่จิตใจที่อะไร ๆ ประุ่งแต่งไม่ได้ ซึ่งความปรุ่งแต่งไม่ได้ของจิต กับ ความคงที่อยู่ในความถูกต้อง ไม่สามารถเปลี่ยนแปลงเป็นอย่างอื่น อตัมมยตา เป็นเครื่องมืออย่างเดียว ที่สารพัดนึก ที่ใช้ได้ทุกอย่าง ทุกประการ ในการแก้ปัญหา ใช้ในการละสิ่งที่ควรใช้ในการสร้างการพัฒนา ในสิ่งที่ควรพัฒนาได้ ใช้ในการแก้ปัญหาทุกอย่างทุกประการ นอกจากนั้น อตัมมยตา ยังแสดงเหตุผลอยู่ในตัวว่าสามารถใช้กำจัดปัญหา และความทุกข์ทั้งปวงได้

1. อตัมมยตา

2. ธรรมะ

3. การแก้ปัญหา

บ.136 พุทธทาสภิกขุ. (2550). *ข้อปฏิบัติทั้งหมด สรุปลงในคำเพียงคำเดียวคือความไม่ยึดมั่น*.
กรุงเทพฯ: มิตรนราการพิมพ์. 56 หน้า.

หนังสือเล่มนี้เป็นการรวบรวมคำเทศนาของท่านพุทธทาสที่เกี่ยวกับความไม่ยึดมั่น โดยในการเทศนาได้แบ่งย่อยออกเป็น 5 ประเด็นหลัก ๆ กันคือ ส่วนแรกจะเป็นการกล่าวถึงคำว่าธรรมสัจจะในด้านของความหมายการปฏิบัติ ส่วนที่สองกล่าวถึงความไม่ยึดมั่นถึมมั่นในรายละเอียดด้านความหมายลักษณะการประพฤติปฏิบัติ ส่วนที่สามกล่าวถึงความว่างแห่งจิตโดยกล่าวถึงสภาวะของคำว่าว่างและสภาวะของจิต ส่วนที่สี่กล่าวถึงโลกธรรม 8 ได้แก่ได้ลาภเสื่อมลาภได้ยศเสื่อมยศได้สรรเสริญ - นินทา ได้ความสุข - ความทุกข์ ส่วนที่ห้าส่วนสุดท้ายได้กล่าวถึงว่าเพราะเหตุใดหลักธรรมทั้งหมดที่บรรยายมามีความหมายสรุปเพียงความหมายเดียวคือคำว่าความไม่ยึดติด

1. ธรรมเทศนา

บ.137 ท่านพุทธทาสภิกขุ. (2508). *ข้อปฏิบัติให้จิตว่าง*. พระนคร: ศิริพัศดิ์. 56 หน้า.

หนังสือเล่มนี้เป็นการบรรยายอบรมผู้พิพากษา ประจำปี 2505 กระทรวงยุติธรรม กล่าวถึง “ข้อปฏิบัติให้จิตว่าง” “ทำอะไรจึงจะให้จิตว่างได้” ชนิดที่พูดตรงเข้าสู่ภายในจิตใจอย่างไม่ต้องพิธีรีตอง แต่เป็นการอ่านธรรมชาติจิตใจของตนเอง เช่น ความยึดมั่นถึมมั่น ความเห็นแก่ตัว ความตามใจตนเอง ฯลฯ ที่มีอยู่ในใจ และถ้าได้หมั่นมอง ความยึดมั่น สำคัญผิดของตนเองอยู่เสมอ ได้ยิน ได้ฟังเรื่องความไม่ยึดมั่นเสมอ ได้เห็นตัวอย่างของบุคคลผู้ไม่ยึดมั่น ถึมมั่นอยู่เสมอ ได้ลงมือฝึกหัดละความยึดมั่น และทำลายความยึดมั่นถึมมั่นอยู่เสมอแล้วก็เห็นแนวทางปฏิบัติได้ในไม่ช้า ความสงสัยในเรื่องทำอะไรจิตจึงจะว่างก็จะหายไป คงมองเห็นรูปร่างเป็นเพียงสิ่งที่กำลังไหลคือ เปลี่ยนแปลงไปตามเหตุปัจจัยที่ทยอยส่งเหตุให้เกิดให้ดับ อยู่ทุกขณะ แท้จริงไม่มีตัวเราของเราที่ตรงไหนถ้าได้มีการฝึกอยู่อย่างสม่ำเสมอ ไม่งอนแง่นคลอนแคลนแล้ว ก็จะมีกำลังใจเข้มแข็งเกิดสติปัญญาเอาชนะผัสสะ และอยู่เหนือมายาอันจะพาให้จิตวุ่น เพราะยึดมั่นถึมมั่นเสียได้ความยึดมั่นที่เป็นรากฐานทั่วไปของคนเรา ซึ่งเป็นหลักสำคัญที่เราจะต้องเข้าใจให้ละเอียดและหลักปฏิบัติเพื่อละความยึดมั่น ถึมมั่นนั้นๆ สรุปลงสั้นๆ ว่า เมื่อเผชิญกับเข้ากับอารมณ์ ให้ปัญญาวิ่งมาทันทีที่เรียกว่าสติ ไม่ไปหลงยินดียินร้าย ยึดมั่นถึมมั่น

1. จิต

2. จิตว่าง

3. การปฏิบัติธรรม

บ.138 พุทธศาสนิกศ. (2546). *ขุมทรัพย์จากพระโษษฐ์* (พิมพ์ครั้งที่ 9). กรุงเทพฯ: ธรรมทานมูลนิธิ. 578 หน้า.

หนังสือขุมทรัพย์จากพระโษษฐ์ เล่มนี้ ได้กล่าวถึงเรื่องราวที่เป็นพุทธประวัติจากพระโษษฐ์ และเรื่องอื่น ๆ ในพระไตรปิฎก เป็นคำชี้แจงขุมทรัพย์ที่ตรัสเอง ไม่มีคำเรียบเรียงของผู้แต่งคณะปน เพราะเป็นที่รวบรวมเฉพาะพุทธภาษิต ที่ตรัสขานและชี้ชวนไว้ด้วยพระองค์เอง จากพระไตรปิฎก ล้วน เลือกรวบเอามาร้อยกรองให้เป็นหมวดหมู่ ติดต่อกันตามลำดับ เพื่อสะดวกแก่การศึกษาของผู้ขุดค้นขุมทรัพย์ เพื่อเป็นกำลังใจของผู้เหน็ดเหนื่อยในการขุดค้นขุมทรัพย์ และเพื่อเป็นเครื่องกลับตัวของผู้ที่ขุดค้นขุมทรัพย์อยู่ในวิถีที่นอกทาง เป็นส่วนพิเศษ เนื้อหาเหมาะสำหรับบรรพชิตโดยตรง และยังประโยชน์ให้กับฆราวาสได้รับความรู้อันสมบูรณ์ร่วมกัน ทั้งเป็นแหล่งศึกษาหาความรู้ของนักศึกษาเพื่อการปฏิบัติ ภาคหนึ่งผู้ขุมทรัพย์ ภาคสอง ผู้ชี้ชวนวิงวอน

1. พุทธประวัติ

บ.139 พุทธศาสนิกศ. (2574). *ขุมทรัพย์จากพระโษษฐ์* (ฉบับคู่มือพุทธบริษัท). กรุงเทพฯ: บุพนิมิต.

หนังสือเล่มนี้เป็นการรวบรวมเอาพระพุทธานุภาษิตจำนวน 19 หมวด รวม 323 เรื่อง นำมาคัดให้เหลือ 148 เรื่อง โดยได้จัดลำดับตามหมวดอักษรเนื้อหาของสุภาษิตส่วนใหญ่กล่าว โดยสรุปได้ว่า เป็นคำสั่งสอนที่มีค่าของพระบรมศาสดาต่อการประพฤติพรหมจรรย์ในทางพระธรรมวินัย ที่พระองค์ทรงบัญญัติไว้ซึ่งให้เห็นโทษภัยอันตรายประการต่าง ๆ ที่มีต่อการเป็นอยู่ การดำเนินชีวิตของสมณะอันเป็นอุปสรรคขัดขวางต่อการบรรลุ มรรคผล นิพาน การประพฤติปฏิบัติ เพื่อการดำรงชีวิตโดยชอบเพื่อสะดวกสำหรับผู้ที่ไม่เข้าใจอักษรย่อในเนื้อหาจะมีอักษรย่อใช้แทนชื่อคัมภีร์บอกไว้ที่ส่วนหน้าด้วย

1. ขุมทรัพย์

2. พุทธภาษิต

บ.140 พุทธทาสภิกขุ. (2549). *ขุมทรัพย์จากพระโอบอุ้ม ภาค 2 มหาสมบัติ*. กรุงเทพฯ: เพชรประกาย.

หนังสือเล่มนี้ได้กล่าวถึงเรื่องของการนำศีลธรรมไปปฏิบัติ การมีสังวรที่ควรรู้ในเรื่องที่ศึกษาธรรมว่าดีหรือไม่ดี การเป็นอยู่ชอบ อยู่ในที่ที่ควรอยู่ การไม่ทำไปตามอำนาจกิเลส เพื่อรู้จักหักห้ามใจไม่ให้เป็นที่ทาสของอำนาจกิเลสได้อย่างมีความสุขยิ่งกว่าพบขุมทรัพย์อีก

1. ขุมทรัพย์
2. ศีลธรรม

บ.141 พุทธทาสภิกขุ. (2549). *ขุมทรัพย์จากพระโอบอุ้ม ภาค 3 พันัยกรรมของพ่อ*. กรุงเทพฯ: ประกายเพชร. 176 หน้า.

หนังสือเล่มนี้เป็นการคัดลอกตัดทอนมาจากหนังสือธรรมโฆษณ์ เล่ม 3 ซึ่งเป็นหนังสือที่มีเนื้อหามาก เพื่อให้ผู้อ่านเกิดความสะดวกในการอ่านจึงตัดทอนลงมาให้เหลือหน้าน้อย ซึ่งเนื้อหาประกอบด้วยหมวดที่ 14 ว่าด้วยการไม่เป็นทาสตัณหา หมวดที่ 15 ว่าด้วยการไม่หละหลวมในธรรม หมวดที่ 16 ว่าด้วยการไม่ลืมหืมตาปฏิบัติ หมวดที่ 17 ว่าด้วยการหมัดพิชสังทางใจ หมวดที่ 18 ว่าด้วยการไม่เสียความเป็นผู้หลักผู้ใหญ่และหมวดที่ 19 ว่าด้วยเนื่อนานุญของโลก

1. ขุมทรัพย์
2. ธรรมโฆษณ์

บ.142 พุทธทาสภิกขุ. (2549). *ขุมทรัพย์จากพระโอบอุ้ม ภาค 1 ผู้ซึ่งขุมทรัพย์*. กรุงเทพฯ: เพชรประกาย.

หนังสือเล่มนี้กล่าวถึงการชี้ให้เห็นถึงความผิดแห่งพระภิกษุ เพื่อเป็นการเตือนสติ แก่ภิกษุที่ต้องการเข้าถึงธรรมะไม่ใช่ภิกษุที่หวังลาภยศ โดยเนื้อหาของหนังสือจะกล่าวถึงการประพฤติไม่เหมาะสมของภิกษุในด้านต่าง ๆ โดยแยกออกเป็นเก้าหมวดด้วยกันคือ หมวดที่หนึ่งว่าด้วยการทุศีล จะเป็นการกล่าวเปรียบภิกษุที่ประพฤติทุศีลกับสิ่งๆ ใดซึ่งประ โยชน์เช่น งูเปื้อนคูด เป็นต้น ส่วนที่สองกล่าวถึงการไม่สังวร เนื้อหาจะเกี่ยวข้องกับการระลึกถึงตนเองว่ามีหน้าที่อย่างไร หมวดที่สามกล่าวถึงด้านเกียรติและลาภสักการะกล่าวถึงการหลงอยู่ในลาภสักการะ หมวดที่ห้าว่าด้วยการเป็นทาสตัณหา หมวดที่หกว่าด้วยการหละหลวมในธรรม หมวดที่เจ็ดว่าด้วยการลืมหืมตาปฏิบัติ หมวดที่แปดว่าด้วยพิชสังทางใจและหมวดที่เก้าว่าด้วยการเสียความเป็นผู้หลักผู้ใหญ่

1. ขุมทรัพย์
2. พระภิกษุ

บ.143 พุทธทาสภิกขุ. (2517). *เขียนมา – ตอบไป*. กรุงเทพฯ: กรุงเทพมหานครพิมพ์. 175 หน้า.

หนังสือเล่มนี้ เป็นการตอบปัญหาธรรมของท่านอาจารย์พุทธทาสภิกขุ ปัญหาธรรมดังกล่าวได้แยกออกเป็น 2 ประเภทคือ เรื่องแรกเป็นปัญหาประเภทที่จะนำไปสู่การกระทำทางจิต มีทั้งหมด 9 เรื่อง แต่ละเรื่องมีสาระที่เป็นประโยชน์ และแนวคิดหลายแง่มุมที่น่าสนใจ เช่น จะปฏิบัติเพื่อพ้นทุกข์นั้น ปฏิบัติอย่างไรจึงจะละกิเลสได้สิ้นเชิง ทำสติให้รู้เท่าสังขารนั้น ทำอย่างไรจึงจะรู้เท่าทันอารมณ์ภายนอกที่มากระทบ ฯลฯ เรื่องที่สองเป็นปัญหาประเภทที่นำไปสู่ความเห็นถูกต้องมา ทิฎฐิ มีทั้งหมด 28 เรื่อง เช่น กรรมกับอนัตตา เป็นหลักธรรมที่ขัดกันหรือไม่ อะไรทำให้จิตหวั่นไหวแปรปรวน ความรู้จริงเห็นจริงนั้น หมายถึงอะไร ฯลฯ นอกจากนี้ส่วนท้ายเล่ม ยังมีหลักพุทธศาสนา 12 ข้อของคริสตมาส ฮัมเฟรย์ ผู้นำพุทธศาสนิกชนชาวอังกฤษ พร้อมทั้งยังมีบันทึกท้ายเรื่องของท่านอาจารย์พุทธทาสภิกขุ ซึ่งมีจุดมุ่งหมายให้พุทธศาสนิกชนได้ค้นพบความปกติของจิตและสามารถรักษาภาวะปกติของจิตไว้ได้

1. ธรรมะ – คำถามและคำตอบ

บ.144 พุทธทาสภิกขุ. (2542). *เขียนมาตอบไป*. กรุงเทพฯ: ธรรมสภา. 201 หน้า.

หนังสือเล่มนี้เป็นการรวบรวมข้อซักถามและคำตอบของท่านพุทธทาสที่ตอบแก่สาธุศิษย์โดยมีหลายประเด็นด้วยกัน โดยประเด็นหลัก ๆ เป็นปัญหาธรรมที่พบบ่อย ๆ ทั้งปัญหาที่มีผู้ซักถามเกี่ยวกับการปฏิบัติเพื่อหลุดพ้นจากทุกข์ การทำให้ศีล สมาธิ ปัญญา ดำรงอยู่ได้อย่างเท่าเทียมกัน ปัญหาการครองเรือนและการดำรงสติให้คงอยู่ รวมทั้งการเข้าใจถึงอารมณ์แห่งตนเองและอารมณ์ที่กระทบจากภายนอก

1. ธรรมะ – คำถามและคำตอบ

บ.145 พุทธทาสภิกขุ. (2513). *คนได้มีโอกาสเสียสละเป็นผู้มีโชคดีและปีใหม่สามแบบ*. ม.ป.ท. (ชุดมองด้านใน อันต์บ 38)

หนังสือเล่มนี้ แบ่งเนื้อหาออกเป็น 2 เรื่อง ได้แก่ เรื่องแรก คนได้มีโอกาสเสียสละเป็นผู้มีโชคดี และเรื่องที่สอง ปีใหม่สามแบบ สำหรับเรื่องแรกกล่าวถึงผู้ที่มีความเจริญคือผู้ที่เสียสละ ดังนั้น การที่มนุษย์ได้มีโอกาสเสียสละคือการได้มีโอกาสแสดงความสามารถ แสดงฝีมือตนเอง ยิ่งได้เสียสละมาก ก็ยิ่งหมดตัวกู – ของกู ย่อมหมดกิเลส สามารถพบกับความสุขได้ ส่วนเรื่องที่สอง เป็นเรื่องเกี่ยวกับทำบุญตามวัยต่าง ๆ ซึ่งมีอยู่ด้วยกัน 3 วัยคือ วัยเด็ก เป็นวัยที่ไม่มีความรับผิดชอบ ไม่มีอะไรทำให้เกิดทุกข์ ส่วนแบบที่สอง คือ แบบคนขี้ขลาด คือการทำธุระยังไม่เสร็จ และแบบที่สาม ได้แก่ ความใหม่ของคนกล้าคือ การรู้จักตั้งจิตใจของตนให้มีความสันโดษ มีความรู้สึกที่ไม่มีตัวกูของกู หมดสิ้นจากกิเลสและตัณหา และจะได้เป็นคนที่มีปีใหม่นิรันดร สมตามความหมายของความเป็นพุทธบริษัทคือ เป็นผู้รู้จากกิเลสและตัณหา และจะได้เป็นคนที่มีปีใหม่นิรันดรสมตามความหมายของความเป็นพุทธบริษัท เป็นผู้รู้ ผู้ตื่น ผู้เบิกบาน

1. การเสียสละ

2. การทำบุญ

บ.146 พุทธทาสภิกขุ. (2515). *คนถึงธรรม – ธรรมถึงคน*. กรุงเทพฯ: ธรรมบูชา, 402 หน้า.

เนื้อหากล่าวถึงธรรมะกับคนว่า การที่คนจะเข้าถึงธรรมะนั้นจะต้องเข้าไปด้วยความถูกต้อง และเข้าไปให้ถึงที่สุดของหัวใจแห่งธรรมะ เพราะธรรมะนี้สามารถทำให้เอาชนะอุปสรรคต่าง ๆ ได้ เช่น ทำให้การทำงานประสบความสำเร็จ ทำให้ชนะสิ่งที่สวยงาม สิ่งที่มีองไม่เห็นตัว ช่วยแก้ปัญหาในเรื่องกิน กาม และเกียรติ สามารถเอาชนะธรรมชาติ ทำให้หมดกิเลส ฯลฯ นอกจากนี้ยังมีเรื่องของธรรมะ สู่ทางในการเข้าถึงธรรมะ ความหมายของชาติ ชรา และมรณะ ค่าของสิ่งประเล้าประโลมใจ และธรรมะในฐานะที่เป็นสิ่งประเล้าประโลมใจ

1. ธรรมะ

บ.147 พุทธทาสภิกขุ. (2506). “คนถึงธรรม ธรรมถึงคน” เล่ม 1 ตอน 1 – 9. พระนคร: สุวีขนันน์. 156 หน้า.

หนังสือเล่มนี้เป็นธรรมบรรยายทางสถานีวิทยุ ว.ป.ค. 1 ทั้งเวลาเช้าและกลางคืน ในรายการ “ดวงประทีปแห่งชีวิต” ได้กล่าวถึง ตอนที่ 1 เรื่องธรรม หรือเรื่องคน ตอนที่ 2 ประโยชน์ของการถึงธรรม ตอนที่ 3 ธรรมทำให้การทำงานประสบความสำเร็จ ตอนที่ 4 ธรรมทำให้การทำงานกลายเป็นของสนุก ตอนที่ 5 ธรรมช่วยให้สามารถชนะสิ่งสวยงาม ตอนที่ 6 ธรรมช่วยให้ชนะสิ่งที่มองไม่เห็นตัว ตอนที่ 7 ธรรมเพื่อให้ชนะสิ่งที่มองไม่เห็นตัว (ต่อ) ตอนที่ 8 ธรรมแก้ปัญหาเรื่อง กัม กาม เกียรติ และตอนที่ 9 ธรรมเพื่อให้เอาชนะธรรมชาติได้

นอกจากนี้ในตอนท้ายเล่มเป็นเรื่อง สำนัของสวนโมกข์ และสำนัจากพุทธทาสภิกขุ เรื่อง “โรงหนัง” ในสวนโมกข์

1. ธรรมะ

บ.148 พุทธทาสภิกขุ. (2506). คนถึงธรรม ธรรมถึงคน” เล่ม 2 ตอน 10 – 18. พระนคร: สุวีขนันน์. 308 หน้า.

เนื้อหาภายในเล่ม 2 ประกอบด้วย ตอน 10 ความหมกมิด และความไม่ตาย ตอน 11 ธรรมสามารถช่วยให้อยู่เหนือกรรม ตอน 12 ความลับบางอย่างที่ทำให้ต้องถึงธรรม ตอน 13 คนเกิดมาจากกรรม ตอน 14 ธรรมนำมาซึ่งสันติภาพของสังคม ตอน 15 ธรรมแก้ปัญหาสังคมยุคปัจจุบัน ตอน 16 ธรรม คืออะไร ตอน 17 ธรรม คืออะไร ในฐานะเป็นเหตุหรือเพราะเป็นเรา และตอน 18 ความหมายของคำว่า “ถึง”

1. ธรรมะ

2. กิเลส

3. ความไม่ตาย

บ.149 พุทธทาสภิกขุ. (2506). *คนถึงธรรม ธรรมถึงคน เล่ม 3 ตอน 19 – 32*. พระนคร: สุวีขนาน.

เนื้อหาภายในเล่ม 3 ประกอบด้วย ตอน 19 ถึงธรรมตามความหมายที่ 1 และ 2 ตอน 20 ถึงธรรมตามความหมายที่ 3 และ 4 ตอน 21 ใคร อะไร ถึงธรรม ตอน 22 ตะล่อมใจความส่วนลึก ตอน 23 คู่มือปฏิบัติเบื้องต้นเพื่อธรรม ตอน 24 คู่มือปฏิบัติเบื้องต้นเพื่อธรรม (ต่อ) ตอน 25 ความเป็นสาวกต่อธรรมโดยตรง ตอน 26 ความสวามิภักดิ์ต่อธรรม ตอน 27 ความหมายของคำว่า “ชาติ” ตอน 28 คำว่า “ชาติ” ในกรณีของการถึงธรรม ตอน 29 ชาติ ชรามรณะ ทางฝ่ายนามธรรม ตอน 30 ค่าของสิ่งประเล้าประโลมใจ ตอน 31 ค่าของสิ่งประเล้าประโลมใจ (ต่อ) และตอน 32 ธรรมะในฐานะเป็นสิ่งประเล้าประโลมใจ ส่วนท้ายเล่มเป็นสาส์นจากสวน โมกข์ และสาส์นจากพุทธทาสภิกขุ เรื่อง “โรงหน่ง” ในสวนโมกข์

1. ธรรมะ

2. การปฏิบัติธรรม

บ.150 พุทธทาสภิกขุ. (2534). *คนหนุ่มสาวกับอุดมคติเพื่อสังคม*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิโกมลคีมทอง. 36 หน้า.

ท่านพุทธทาสบรรยายการถึงแก่กรรมครูโกมลที่ถูกฆาตกรรม ในเรื่องข้อคิดจากชีวิตครูโกมล ซึ่งครูเป็นผู้มีอุดมคติเพื่อสังคม ถือเป็นอุดมคติของ “โพธิสัตว์” ถือเป็นภาระให้ท่าน ไม่เห็นแก่ตัว แต่ครูโกมลขาดความถูกต้องตามกาลเทศะ โดยเลือกเข้าไปพูดในป่า ซึ่งคนเหล่านั้นยังล่าหลังด้วยอุดมคติในที่สุดก็ออกมาเป็นความตาย ครูโกมล ถือว่าเป็นครูสังคมนิยม มุ่งให้มนุษย์รักกัน เป็นเพื่อนร่วมเกิด แก่ เจ็บ ตาย ซึ่งหลักพระศาสนาเป็นสังคมนิยม ซึ่งมนุษย์ไม่ควรทำลายกัน ทำลายต้นไม้ ป่า ลำธาร ใช้ชีวิตไม่บวก ไม่ลบ อย่างคิดว่าชีวิตเป็นของกู วิญญาณธาตุทั้งหลายไม่ใช่ของเรา ธรรมชาติให้ขึ้นมา ความเห็นแก่ตัวมันเจริญด้านวัตถุ ซึ่งถือว่าการส่งเสริมกิเลส

ดังนั้นจึงขอให้ท่านทั้งหลายได้รู้เข้าใจถึงคำสอนในพระพุทธานุศาสนาสอนให้มีจิตใจอยู่คงที่ในความถูกต้อง ไม่เป็นบวกเป็นลบ ไม่เกิดกิเลส

1. พุทธศาสนากับสังคม

2. พุทธศาสนากับชีวิตประจำวัน

บ.151 พุทธทาสภิกขุ. (2549). *คมคำภาษารธรรมพุทธทาส*. นนทบุรี: อนุญญา. 128 หน้า.

หนังสือเล่มนี้ได้กล่าวถึงคำคมของท่านพุทธทาสที่ได้รวบรวมไว้โดยมีทั้งคำคมที่เป็นคติเตือนใจในด้านต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นการปฏิบัติตัวของฆราวาสการประพฤติตัวให้เป็นคนมีใจเมตตา การเอาชนะด้วยการยอมแพ้ การครองเรือน เป็นต้น

1. ภาษารธรรม
2. พุทธภายิต

บ.152 พุทธทาสภิกขุ. (2510). *คริสตธรรม-พุทธธรรม (ปาฐกถา ชินแคลร์ ทอมป์สันจุดที่ 5)*. แสดงในงานวันชินแคลร์ทอมป์สัน อนุสรณ์ ณ ศูนย์ศิลป วิทยาลัยพระคริสตธรรมแห่งภาคคริสจักรในประเทศไทย เชียงใหม่ 18-19-20 มกราคม 2510. พระนคร: การพิมพ์พระนคร. 166 หน้า.

ในเล่มนี้องค์ปาฐกได้แสดงไว้ว่าวิถีทางเข้าถึงธรรมหรือเข้าถึงแผ่นดินพระเป็นเจ้านั้นมีอยู่ในพระบรมศาสนาทุกศาสนา ซึ่งในระบบศาสนานั้นๆ ต่างก็มีวิธีสังเกตภาวะทางจิตใจของตนเอง อยู่เสมอจกระทั่งที่คนนั้นเข้า...ว่าภาวะที่จิตว่างจากความเป็นแก่ตัวตน-ของตน ว่างจากการเกิดเหลือเรานั้น...มีความธรรมชาติอยู่แล้ว แต่ที่มันกลับมาว่าเป็นความเห็นแก่ตัวตน-ของตน เกิดมีเขามีเราขึ้นมาเป็นหวัง นั้นเป็นเพราะมี “ตัวการ” อันหนึ่งแทรกกลับเข้ามา สิ่งนั้นได้แก่บาป หรือการปรุงของกิเลสนั่นเอง และ “ตัวการ” วันที่เช่นนี้มันไม่ใช่เกิดแต่เฉพาะในจิตใจของคนศาสดาไหนหรือเชื้อชาติมันเกิดตามธรรมชาติ แล้วมันก็ดับไปเองตามธรรมชาติทั่วทุกตัวตน แต่ว่ามันเกิดขึ้นครั้งหนึ่ง ๆ ครอบงำจิตใจของผู้ใดมันจะมีผลทำให้ผู้นั้น เกิดความรู้สึกว่าตัวตนขึ้นมา แล้วความเห็นแก่ตัวก็ตามมา แล้วความรู้สึกว่ามีเรามีเราก็ตาม และมันก็มาทำความทรมาณยุ่งยากให้ที่ตัวเรา และสังคมในที่สุด ดังนั้นหน้าที่เราจะต้องกระทำก็คือตั้งสติเฝ้าสังเกตภาวะทางจิต จนกระทั่งพบ” ภาวะของจิตที่ว่างจากตัวตน-ของตน”

1. คริสตธรรม
2. ความเห็นแก่ตัว

บ.153 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). *คริสต์ธรรมและพุทธธรรม*. พระนคร: การพิมพ์พระนคร. 155 หน้า.

หนังสือเล่มนี้เป็นปาฐกถาซินแคลร์ ทอมป์สัน อนุสรณ์ ชุดที่ห้าวิทยาลัยพระคริสตธรรมในประเทศไทย เพราะเป็นความเข้าใจอันดีระหว่างศาสนา และภายในศาสนานั้น ๆ พร้อมกันไปในความเดียวกัน เนื่องจากมีผู้ฟังทั้งที่เป็นพุทธบริษัทและคริสตศาสนิกชน ล้วนแต่มีปัญหาอย่างเดียวกัน คือ เอาชนะบาป หรือกิเลสของตนไม่ได้ เมื่อเราเรียกสิ่งที่เป็นเครื่องมือก็วัดบาปว่า “ศาสนา” ดังนี้แล้วศาสนาโดยแท้ ย่อมมีอยู่เพียงศาสนาเดียวเท่านั้น และเป็นสากลด้วย ศาสนาคือ “ระบบแห่งการสังเกต แล้วปฏิบัติเพื่อทำมนุษย์ให้ผูกพันกันกับสิ่งสูงสุดที่มีไว้สำหรับมนุษย์ทุกคน” เนื้อหาภายในเล่มมี 3 ตอน คือ ตอนที่หนึ่ง ว่าด้วยความเข้าใจอันดีระหว่างศาสนา พระพุทธเจ้าและพระเยซูเป็นผู้ทำให้โลกสมบูรณ์ ส่วนในคัมภีร์ศาสนา มี 2 ชนิด การพ้องกันพ้องยวระหว่างศาสนา คริสต์ศาสนาในทัศนะของพุทธบริษัท ตอนสองว่าด้วยพระบิดา พระบุตร พระวิญญาณ พระเจ้าในความหมายทั่วไป พระเจ้าเป็นภาพธรรมของพุทธบริษัท พระเจ้าในภาพคน พระเจ้าในภาพคนมีความหมายทั้งสิ้น พระเจ้าในฐานะเป็นพระบุตร พระเจ้าในฐานะเป็นพระวิญญาณ พระเจ้าในฐานะเป็นตรีมูสดี ตอนสามว่าด้วยการไถ่บาปและการประสพความสำเร็จ การไถ่บาป ผลสุดท้ายจากศาสนา และสุดท้ายสรุปปาฐกถาทั้งสาม.

1. พุทธบริษัท   2. คริสตธรรม   3. พุทธธรรม

บ.154 พุทธทาสภิกขุ. (2525). *ครูคือผู้ทำหน้าที่สร้างโลก*. กรุงเทพฯ: ธรรมทานมูลนิธิ. (ชุดหมูน. ล้อ อันดับ 19)

ธรรมบรรยายเรื่องนี้ แสดงให้เห็นความสำคัญและบทบาทของครู โดยให้ความหมายว่า ครูคือ ผู้ทำหน้าที่สร้างโลก ต้องดำเนินตามรอยพระพุทธเจ้า ทำหน้าที่ครูแท้ให้สมบูรณ์ โดยมีศีลธรรมฝังในจิตใจ รู้จักบาปบุญคุณโทษ รู้ค่าของธรรมะ รู้โทษของกิเลส ครูไม่มีศีลธรรมจะเป็นครูโกง ครูต้องทำหน้าที่อย่างปฐนียบุคคล แล้วโลกจะอยู่ผาสุก ต้องทำหน้าที่เปิดประตู และนำวิญญาณศิษย์ในทางถูก สอนให้คนรู้ตั้งแต่เด็ก ๆ ว่าหน้าที่คือธรรมะ คนทำหน้าที่ของตนถูกต้องแล้ว ไม่มีปัญหาเรื่องยากจน ทุกคนจะอยู่เป็นสุข โดยมีอุดมคติเป็นธัมมิกสังคมนิยม คือสังคมนิยมที่ประกอบด้วยกรรม

1. ครู

บ.155 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). *ครูที่ทำนยังไม่รู้จัก*. คัดจาก: ธรรมโฆษณัรอรณุกรม เล่ม 2. ม.ป.ท. 13 หน้า.

ครู

1. พยัญชนะ: ครูโดยพยัญชนะ (ตัวหนังสือ): มาจากภาษาบาลีว่าครูแปลว่าหนัก ในความหมายที่ว่าต้องเคารพ

2. อรรถะ: ครูโดยอรรถะ (ความหมาย):

2.1 ผู้ที่ควรเคารพ

2.2 การค้นพบพิเศษทางภาษาศาสตร์ พบคำว่า “ครู” มีรากศัพท์ว่าเปิดประตู: ดังนั้นครู จึงเป็นผู้เปิดประตูทางวิญญาณ ซึ่งเป็นเรื่องสูงสุด ทางจิตใจ : ใช้เป็นคำสูงสุดสำหรับผู้สอนของ บุคคลชั้นสูง

2.3 บัดนี้ใช้มีความหมายเป็นผู้สอนวิชาความรู้ แม้นในขั้นต้น ๆ เช่น สอนหนังสือ และ วิชาชีพก็ได้

2.4 สิ่งใดหรือการกระทำใด ๆ ที่ช่วยให้หายโง่แก่คนใดคนหนึ่ง ก็เรียกว่าครูได้: แม้ความผิดก็ยังเป็นครูได้

1. ครู

2. ครู -- ความหมาย

บ.156 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). *ครูในอุดมคติ*. กรุงเทพฯ: นิพพาน, 29 หน้า. (ชุดธรรมมะสำหรับครู เล่ม 6)

หนังสือเล่มนี้กล่าวถึง ลักษณะของครูในอุดมคติ การปฏิบัติตามจริยมรรค การนำ หลักธรรมหมวดต่าง ๆ มาใช้ เพื่อความสำเร็จการเกิดพลังทางจิตใจ ความสำเร็จประโยชน์ความ เข้าใจในเรื่องของธรรมะที่เป็นหลักธรรม และธรรมที่เป็นเครื่องมือในการดำรงชีวิตความสำคัญ ของธรรมชีวิ ธรรมบรรยายชุดนี้มีเนื้อหาที่เป็นประโยชน์แก่สาธุชน โดยทั่วไปในแง่ของการนำมา ประพฤติปฏิบัติ เพื่อความสุขความเจริญในชีวิต

1. ครู

บ.157 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). *ครูเป็นพระเจ้าผู้สร้างโลก*. นนทบุรี: พิมพ์ดี. 70 หน้า.

หนังสือเล่มนี้กล่าวถึง พุทธธรรม ครูเป็นพระเจ้าผู้สร้างโลก ซึ่งเป็นบทความที่สำคัญที่สุดของหนังสือเล่มนี้ โดยให้ความรู้ ความเข้าใจและความสำคัญของผู้ที่ได้ชื่อว่าเป็น “ครู” อันมีอยู่ 3 ประเภท คือ ครูที่สังกัดหน่วยงานต่าง ๆ ของรัฐบาล ครูที่ขึ้นอยู่กับพระพุทธเจ้าเรียกว่า “พระบรมครู” และครูที่อยู่ในสองประเภทข้างต้น ซึ่งนับเป็นปวงชนียบุคคล เปรียบเสมือนผู้เปิดประตูให้สรรพสิ่งทั้งหลายที่อยู่ในโลกมีได้มองเห็นแสงสว่างและเดินไปตามทางที่ถูกต้อง นับว่าเป็นผู้มีวิญญูณแห่งความเป็นครูอย่างแท้จริง

1. พุทธธรรม

2. ครู

บ.158 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). *“ควร มั่งสวัริติ (กินเจ?) “-หรือ-ข้อคิดสำหรับศีลข้อหนึ่ง*. ตรัง: โรงพิมพ์อักษรศิลป์. 16 หน้า.

หนังสือเล่มนี้เป็นการบรรยาย เมื่อวันที่ 4 ธันวาคม 2477 ทำไมเราจึงไม่ควรกินเนื้อสัตว์ (ในเมื่อไม่จำเป็น?) • ฝ่ายธรรม : เป็นการเลี้ยงง่ายยิ่งขึ้น ตัณหาของนักผัก กับนักเนื้อไม่แปลกกันอย่างไร คนกินเนื้อเพราะแพ้รสตัณหา กินเพราะตัณหาไม่ใช่เพราะให้เลี้ยงง่าย • ฝึกในส่วนสังฆะธรรม อย่าลืมพระพุทธรูปที่มีใจความว่า “สังฆะเป็นคู่กับผ้ากาสาวพัสตร์” • เป็นการฝึกในส่วนทมธรรม (การข่มใจให้อยู่ในอำนาจ) ผู้ที่ไม่มีการข่มรสตัณหาจักต้องเป็นทาสของความทุกข์ และถอยต่อการปฏิบัติธรรม • เป็นการฝึกในส่วนสันโดษ (การพอใจเท่าที่มีได้) • ฝึกในส่วนจาคะ (การสละสิ่งอันเป็นข้าศึกแก่ความสงบหรือพ้นทุกข์) • เป็นการฝึกในส่วนปัญญา (ความรู้เท่าทันดวงจิตที่กลับกลอก) รู้สึกแต่เพียงว่าเป็นอาหาร เป็นอาหารที่บริสุทธิ์ • ฝ่ายโลก: ผักมีคุณค่าแก่ร่างกายยิ่งกว่าเนื้อหรือไม่ ทางเศรษฐกิจธรรมชาติแท้ ๆ ต้องการให้เรา กินผัก ที่จริงหลักมัชฌิมาปฏิปทาสอนให้เราทำตามสิ่งที่เรามองเห็นด้วยปัญญาว่าเป็นไปเพื่อความขัดเกลาเสมอ พุทธบุตรที่แท้จริงคือ “คนมีเหตุผล”

1. มั่งสวัริติ -- แง่พุทธศาสนา

บ.158 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). *ความก้าวหน้าของพุทธบริษัทในการบรรลุธรรมอาปานสติ และปัจฉิมุทฺตบพาท*. กรุงเทพฯ: ธรรมสภา. 70 หน้า.

ในหนังสือเล่มนี้ได้กล่าวไว้ 2 ส่วนคือ ส่วนแรก ความก้าวหน้าของพุทธบริษัทในการบรรลุธรรม หัวข้อ อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา ธรรมัญญิตตา ธรรมยยามบต อธิปปัจจยตา สุญญตา ตถาตา อตัมมยตา อภิวินัย มหาสติปัฏฐาน 4 โยนิโสมนสิการ อภิชชาและโทมนัส และส่วนสุดท้าย คือ อานาปานสติ ปฏิจจสมุทฺตบพาท ยถาภูตตะสะมັป ปัญญา ยถาภูตตญาณทัสสนะ ปราณานาม มหาสติปัฏฐานสูตร เดียวนี้ฉันมีเครื่องมือสุด.....ควบคุมกระแสปัจฉิมุทฺตบพาท คือ ควบคุมโลก คือ ธรรมที่จะได้รับออกมากการปฏิบัติอานาปานสติโดยเฉพาะอย่างยิ่งของ...ไปยังธรรมะ 4 ข้อ เรื่องของธรรมะ 4 เกลือ ธรรมะนี้ต้องไปอ่านกันแยกกันไม่ได้ เรียกว่า ธรรมะ 4 เกลือ ไปด้วยกัน 1 คือ สติ 2 คือ ปัญญา 3. คือสัมปชัญญะ 4 คือสมาธิ 4 เกลือ ลงปฏิบัติอานาปานสติให้ครบถ้วนจะมี 4 เกลือมีเหลือใช้ทีเดียว

1. ธรรมะ

บ.160 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). *ความเกิด ความตายสิ้นสงสัยเมื่อจิตใจบริสุทธิ์*. กรุงเทพฯ: ธรรมสภา. 31 หน้า.

หนังสือเล่มนี้มุ่งให้เห็นว่า การเกิดและความตายนั้นเป็นกฎแห่งธรรมชาติ ซึ่งทุกคนไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ มนุษย์จึงต้องยอมรับความจริงอย่างมีสติ การทำให้หมดข้อสงสัยเกี่ยวกับการเกิด และความตายนั้น ต้องใช้หลักทางพุทธศาสนา คือ ไม่ทำบาปทั้งปวง ทำความดีให้ถึงพร้อม ทำจิตใจให้ขาวผ่อง ไม่มีสิ่งเศร้าหมอง เมื่อปฏิบัติได้เช่นนี้ความลังเลสงสัยก็จะไม่เกิดขึ้น ทำให้คนมองเห็นถึงความจริงเกี่ยวกับการเกิดและความตาย มนุษย์จึงสามารถเตรียมตัวเตรียมใจให้รับกับสภาพความเป็นจริงได้

1. การเกิด

2. การตาย

บ.161 พุทธทาสภิกขุ. (2512). *ความเกิดที่คนยังไม่รู้จัก* (25). พระนคร: อักษรสานส์.48 หน้า.

เทศน์ในวันเจริญทักษิณานุประทานกิจโยมมารดาท่านเจ้าคุณปัญญานันทมุนี เมื่อ 16 กรกฎาคม 2512 ที่พัทลุง ณ บัดนี้จะได้วิชันาพระธรรมเทศนาของพระผู้มีพระภาคเจ้าเป็นเครื่องประดับสติปัญญา ส่งเสริม ศรัทธาความเชื่อ และวิริยะ ความพากเพียรของท่านทั้งหลายผู้เป็นพุทธบริษัท ในหัวข้อ การเกิดย่อมเป็นทุกข์ร่ำไป การละเสียได้ ซึ่งความสำคัญว่าตัวเรานั้นเป็นสุขอย่างยิ่ง ปัญหาของมนุษย์ก็มีอยู่ที่ความทุกข์ จะมาจากเบียดเบียนกัน หรือเบียดเบียนตนเอง ภพคน – ภพธรรม การเกิดในภพคน คือ เกิดจากท้องแม่ โดยตรง การเกิดในภพธรรม คือ การเกิดจากอวิชชา ตัณหา อุปาทาน เมื่อใดมีความสำคัญมั่นหมายว่าเป็นตัวฉันขึ้นมา ตัวฉันมันก็เกิดมาจากพ่อแม่ของมันเหมือนคนหากแต่ว่ามันเป็นอวิชชา มันเป็นตัวตน การเกิดที่เป็นปัญหาของเรานั้นเป็นการเกิดทางจิตใจ และถ้าทำความเข้าใจเรื่องนี้ไม่ได้ ก็เป็นอันเหลวแหลกไม่มีเรื่องอะไรที่จะเข้าใจได้เลยในพระพุทธศาสนา

1. ความเกิด

2. ธรรมะ

บ.162 พุทธทาสภิกขุ. (2528). *ความเกิดแห่งทุกข์และความไม่เกิดแห่งทุกข์*. กรุงเทพฯ: พระนคร. 56 หน้า. (ชุดหมอนล้อ อันดับ 23).

หนังสือเล่มนี้ประกอบด้วยเนื้อหาสำคัญ 2 เรื่อง คือ เรื่องที่หนึ่ง ความเกิดแห่งทุกข์ กล่าวถึงลักษณะของกิเลส การเกิดขึ้นของกิเลส วิธีทำให้เกิดกิเลส การปฏิบัติธรรมเพื่อควบคุมกิเลส ส่วนเรื่องที่สอง ความไม่เกิดแห่งทุกข์ กล่าวถึง การมีสติปัญญาจะไม่เกิดทุกข์ การปฏิบัติตามมรรคมีองค์ 8 จะไม่เกิดทุกข์ นิเวศน์เป็นสิ่งรบกวนจิตใจ เมื่อมีทุกข์ให้ดับด้วยอทิปปัจจยตา การฝึกอานาปานสติ คุณค่าของหนังสือเล่มนี้ ทำให้ทราบถึงการเกิดทุกข์และการดับทุกข์ เพื่อที่จะนำไปใช้ในการพัฒนาชีวิตให้มีความสุขได้

1. ความทุกข์

บ.163 พุทธทาสภิกขุ. (2531). *ความแข็งแกร่งของชีวิต*. ม.ป.ท. 128 หน้า. ภาพประกอบ

หนังสือเล่มนี้ ได้รวบรวมผลงานของท่านพุทธทาสภิกขุ และท่านอื่น ๆ ที่มีชื่อเสียงอีก 6 ท่าน ในส่วนของท่านพุทธทาสภิกขุ กล่าวถึงไว้ 2 เรื่อง คือ การฝึกความแข็งแกร่งของชีวิต และหาให้พบชีวิตที่ยืน เรื่องแรกทำย้าว่าความแข็งแกร่งของชีวิตที่ต้องสร้างคือ ความแข็งแกร่งของกาย จิต และปัญญา ส่วนเรื่องที่สองท่านย้าว่า การได้พบชีวิตที่ยืนจะต้องเข้าใจเรื่องกิเลสว่ามีประเภท รู้จักรากฐานของกิเลส และการรู้จักตรวจสอบว่ามีกิเลสเพียงใด ส่วนเรื่องอื่น ๆ ที่รวบรวมไว้ด้วย นั้น ได้แก่ คำของมนุษย์ เงื่อนต้นของพรหมจรรย์ ชีวิตนักท่องเที่ยว สวนโมกข์กับชาวต่างประเทศ ศิลทำ เป็นต้น

1. ชีวิต – แง่พุทธศาสนา

บ.164 พุทธทาสภิกขุ. (2549). *ความคิดนึกชั่วขณะที่ต้องบันทึกไว้ก่อนจะลืมเสีย*. กรุงเทพฯ: มติชน.

หนังสือเล่มนี้ได้กล่าวถึงความคิดนึกชั่วขณะที่ต้องรีบบันทึกไว้ก่อนจะลืม เล่มนี้เป็นสมุดบันทึกของท่านพุทธทาสภิกขุ ในระหว่างปี 2533 - 2534 ในลักษณะตามที่ท่านเขียนซึ่งมีเนื้อหาหลากหลายเรื่องซึ่งเป็นเรื่องราวในชีวิตประจำวันในขณะนั้นซึ่งจากการบันทึกเหล่านี้ถูกนำไปใช้ในการบรรยายธรรมหรืออนุทินของท่าน

1. พุทธทาสภิกขุ – ผลงาน

บ.165 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). *ความจริงที่ชาวโลกกำลังต้องการอริยสัจสำหรับคนสมัยใหม่*. กรุงเทพฯ: ธรรมสภา, 150 หน้า.

หนังสือเล่มนี้ ได้รวบรวมการบรรยายอริยสัจไว้ 7 ครั้งคือ ครั้งที่ 1 เป็นการบรรยายข้อความนำเรื่อง พุทธศาสนา พุทธธรรมและพรหมจรรย์ อริยสัจเป็นวิถีชีวิตใหม่ ชีวิตใหม่ คือ อยู่เหนืออิทธิพลของบวกลและลบ สิ่งสูงสุดในพุทธศาสนาคือนิพพาน ความหมายของธรรมะ คือ ธรรมชาติและธรรมดา ธรรมะ 4 ความหมาย ศึกษาธรรมจากชีวิตมิใช่หนังสือ ธรรมะ คือ กฎของธรรมชาติ ธรรมะคือหน้าที่ ธรรมะคือความถูกต้องต่อความดับทุกข์ นิพพาน แปลว่า เย็น ไม่ใช่ตาย ธรรม คือ ผลของการปฏิบัติหน้าที่ ครั้งที่ 2 การบรรยายอริยสัจเกี่ยวกับความทุกข์ ครั้งที่ 3 การ

บรรยายทุกข์ อริยสัจ ครั้งที่ 4 การบรรยายสมุทัยอริยสัจ ครั้งที่ 5 การบรรยายทุกข์นิโรธอริยสัจ ครั้งที่ 6 การบรรยายทุกข์นิโรธตามีนีปฏิบัติทาอริยสัจ และครั้งสุดท้าย เป็นการบรรยายสรุปอริยสัจที่ว่าอริยสัจเป็นความจริงอันประเสริฐว่าด้วยความทุกข์ และความดับไม่เหลือแห่งทุกข์เป็นหลักธรรมที่พระพุทธองค์ตรัสรู้ แล้วทรงนำมาสอน นับเป็นคำสอนชั้นหัวใจของพระพุทธศาสนา เพื่อให้มนุษย์เข้าถึงการดับทุกข์

1. ความจริง
2. อริยสัจ

บ.166 พุทธทาสภิกขุ. (2513). *ความเจ็บไข้มาตักเตือนให้ฉลาด*. กรุงเทพฯ: การพิมพ์พระนคร. 32 หน้า.
(เอกสารชุดมองด้านใน อันดับ 36).

หนังสือเล่มนี้ กล่าวถึงเรื่องความเจ็บไข้มาตักเตือนให้ฉลาด เป็นการเตือน เพื่อเตรียมตัวสำหรับการดับไม่เหลือแห่งความทุกข์ การฝึกอานาปานสติขั้นต้น และวิธีปฏิบัติเกี่ยวกับการดับไม่เหลือ 2 วิธี คือ วิธีแรก เมื่อมีเวลาว่างสำหรับทำจิตเมื่อใดก็ให้สำรวจจิตเป็นสมาธิ แล้วจึงพิจารณาสิ่งทั้งปวงไม่ควรยึดมั่นถือมั่น วิธีที่สอง เมื่อร่างกายจะแตกดับควรทำจิตให้ว่าง และน้อมนำไปเพื่อความดับไม่เหลือ

1. ความเจ็บไข้

บ.167 พุทธทาสภิกขุ. (2548). *ความเจ็บไข้มาเตือนให้ฉลาด*. กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ. 70 หน้า.

หนังสือเล่มนี้กล่าวถึง ความเจ็บไข้มีมาเพื่อตักเตือนให้ฉลาด มาเพื่อสั่งสอนให้ฉลาด หรือว่ามาเพื่อบอกให้เตรียมเนื้อเตรียมตัวสำหรับการดับไม่เหลือแห่งความทุกข์ เราเป็นทุกข์ เพราะเรายังหวังอยู่ในโลก เรายังติดอยู่ในโลก ยังติดอยู่ในสิ่งสวย ๆ งาม ๆ ของสังสารวัฏฏ์พอเรามองเห็นว่านี่เป็นของมายาชั่วครึ่งชั่วคราว และหลอกลวงให้เราเป็นทุกข์ เราก็ไม่หวังเหยื่อ ไม่หวังที่จะกินเหยื่อ ไม่หวังที่จะเฝ้าหรือรอสุขสนุกสนานในเรื่องโลก อีกต่อไปไม่หวังที่จะไปเกิดเป็นอะไรที่ไหนอีก ทั้งหมดมันเป็นเรื่องมายาหลอกลวง ชั่วครึ่งชั่วคราวไปทั้งนั้น

1. ความเจ็บป่วย

บ.168 พุทธทาสภิกขุ. (2549). *ความเจ็บไข้มาเตือนให้ฉลาดและการมีสติสัมปชัญญะต่อผู้ความเจ็บไข้*.
 กรุงเทพฯ: มิตรนราการพิมพ์. 44 หน้า. (สม.)

หนังสือเล่มนี้ได้แบ่งออกเป็นสองส่วนคือส่วนแรกกล่าวถึงความเจ็บไข้มาเตือนให้ฉลาด ส่วนที่สองกล่าวถึงการมีสติสัมปชัญญะต่อผู้ความเจ็บไข้ ซึ่งในส่วนแรกของหนังสือเล่มนี้เป็นการพูดถึงมูลเหตุแห่งความเจ็บไข้ว่ามีความเป็นมาอย่างไรและเพื่ออะไร และเราควรปฏิบัติอย่างไร ในตอนท้ายของส่วนนี้ยังได้กล่าวถึงความเจ็บไข้ว่ามาเตือนให้เราพอสำหรับการเวียนว่ายในวัฏฏสงสาร ในส่วนที่สองของหนังสือกล่าวถึงการมีสติสัมปชัญญะต่อผู้ความเจ็บไข้โดยเนื้อหาเป็นการสั่งสอนให้ผู้คนระลึกถึงสติความทุกข์สุขว่ามีความเป็นมาอย่างไรรู้จักการพิจารณาให้ดีให้ถูกต้องซึ่งจะนำมาสู่การมีสติในการต่อสู้ต่อความเจ็บไข้และเพื่อการมีความสุขกับการตายเพราะถ้ามีแต่หอบสังขารหนีความตายก็ยิ่งจะทุกข์ในทางกลับกันตัวเรารู้จักพิจารณาให้ดีแล้วว่าสังขารไม่เที่ยงก็จะพบสุขได้ง่ายดาย

1. ความเจ็บป่วย

บ.169 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). *ความเชื่อที่มงาย*. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ. 38 หน้า.

เนื้อหาของหนังสือเล่มนี้มุ่งแสดงให้เห็นว่า ความมงายหรือสัพพตปรามาสนั้นมีสาเหตุมาจากบุคคลที่ประพฤดิสิ่งทีถูกต้องแต่กระทำด้วยความมงาย ยึดมั่นถือมั่นซึ่งทำให้ไม่สามารถจะจากความเป็นปุถุชนเพื่อไปสู่ความเป็นอารยชนหรือพระอรียเจ้าได้ สัพพตปรามาส หรือความมงายนั้น เป็นสิ่งที่ทำให้มนุษย์ขาดสติ ดังนั้นวิธีที่จะพ้นจากความเป็นทาสของความเชื่อที่มงาย จึงต้องใช้หลักพระพุทธศาสนาที่เรียกว่า กาลามสูตร หรือเกสปุตติยสูตร เป็นเครื่องช่วยขจัดความมงาย

1. ความเชื่อ

บ.170 พุทธศาสนิกชน. (2505). *ความดับไม่เหลือ การทำบุญทำกุศลที่สูงที่สุด ทุกวันนี้เรามีชีวิตอยู่
ทำไมกัน? ผู้ที่พยายามเป็นมนุษย์*. พระนคร: โรงพิมพ์ พ พิตยาคาร. 41 หน้า.

หนังสือเล่มนี้เป็น โอวาทบรรยายในพรรษา พ.ศ. 2505 ไม่มีความอยากเกิดอีก สิ่งทั้งหลาย
ทั้งปวงทุกสิ่ง ไม่ควรยึดมั่นถือมั่นว่าเป็นเรา หรือเป็นของเรา แม้แต่สักอย่างเดียวไม่เกิดเป็นอะไร
เลย คือ “ดับไม่เหลือ” ไม่เกิด คือ ไม่มีชาตินั่นเอง ทุกค่าเข้าเข้านอนต้องมีการคิดบัญชีเรื่องเกี่ยวกับการ
การดับไม่เหลือนี้ ให้รู้รายรับรายจ่ายไว้เสมอไป ข้อนี้มีอานิสงค์สูงไปกว่าไหว้พระสวดมนต์ หรือ
ทำสมาธิเฉย ๆ ถ้าป่วยด้วยโรคเจ็บปวดทรมาน ปวดมากนี้แหละมันจะได้ดับไม่เหลือเร็วเข้าอีก
เราชอบใจความเจ็บปวดครีบกทำให้ความดับไม่เหลือเสียให้สมบูรณ์ด้วยสติปัญญาเกิด จมิจิตที่มีปัญญา
แท้จริง มองเห็นอยู่ว่าไม่มีอะไรที่ควรยึดมั่นถือมั่น แม้แต่สักสิ่งเดียว นิ แปลว่า ไม่เหลือ
พาน แปลว่า ไป ดับ นิพาน จึงแปลว่า ดับไม่เหลือ

ท้ายเล่มเป็นหัวข้อเกี่ยวกับการทำบุญทำกุศลที่สูงที่สุด คำตรัสของพระพุทธเจ้าว่า การทำบุญ
สูงสุดนั้น คือการทำให้คนเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ให้เขาได้รับความสุขสันติด้วยการมีหัวใจอันสะอาด
ปราศจากกิเลส ขอให้ชาวพุทธเขยิบจากการสร้างโรงเรียน โรงพยาบาล สร้างวัดมาเป็นการสร้าง
หัวใจคนให้เต็มไปด้วยมนุษยธรรม อันเป็นการทำบุญทำกุศลที่สูงที่สุดทุกวันนี้ เรามีชีวิตอยู่กัน
ทำไม? ปัญหาชีวิต อุดมคติของชีวิต ความทุกข์ ความสุข ทุกข์มาจากอะไร ทำไมจึงมีความอยาก
(ตัณหา) ความจริงของทุกสิ่งทุกอย่างคืออะไร ทำไมจึงมองไม่เห็นความจริงของทุกสิ่ง ทำอย่างไร
จึงจะเห็นทุกสิ่งตามความเป็นจริง ฆราวาสธรรม 4 วิธีระบายสิ่งชั่วร้ายออกจากใจ ทาน ศีล ภavana
ประโยชน์ของการระบายสิ่งชั่วร้ายออกจากใจ ความจริงของทุกสิ่ง มันมีแต่ความว่าง (ศุนยตา) ชีวิต
ของคนเราไม่มีตัวตนที่ไหนเลย มันมีแต่ความอยาก ความอยากสร้างตัวตนผู้อยากขึ้นมา แล้วตัวตน
ผู้อยากสร้างสิ่งที่ถูกอยากขึ้นมาหาตัวตนที่ไหนไม่ คงมีแต่ความไหลไปของธรรมชาติเท่านั้น จิต
หรือ ตาใจเท่านั้นที่จะมองเห็นความจริงทุกสิ่ง

1. ความดับ
2. ความทุกข์
3. ความสุข
4. ชีวิต -- แง่พุทธศาสนา

บ.171 พุทธทาสภิกขุ. (2505). *ความดับไม่เหลือ*. สุราษฎร์ธานี: โรงพิมพ์ธรรมทาน. 24 หน้า
(อยู่ในชุดดอกบัวหลวง อันดับ 1)

หนังสือเล่มนี้เป็น โอวาทของท่านพุทธทาสภิกขุ บรรยายในพรรณา พ.ศ. 2504 เรื่องความดับไม่เหลืออันมีวิธีปฏิบัติเป็น 2 ชนิด คือ ตามปรกติขอให้มีความดับไม่เหลือแห่งความรู้สึกยึดถือว่า “ตัวกู” และ “ของกู” อยู่เป็นประจำอย่างหนึ่ง อีกอย่างหนึ่ง หมายถึง เมื่อร่างกายจะต้องแตกดับไป.....จริงๆ ขอให้ปล่อยทั้งหมด รวมทั้งร่างกายชีวิตจิตใจ ให้ดับเป็นครั้งสุดท้ายไม่มีเรื่องอะไรเหลืออยู่หวังอยู่กับความการเกิดมีตัวเราขึ้นมาอีก ฉะนั้นตามปรกติประจำวันก็ใช้อย่างแรกเมื่อกังวลจะแตกดับทางร่างกายก็ได้อย่างหลัง ในกรณีที่ประสบอุบัติเหตุไม่ตายทันที มีความรู้สึกเหลืออยู่บ้างช่วงขณะก็ใช้อย่างหลัง ถ้าสิ้นชีวิตไปอย่างกะทันหันก็หมายความว่าดับไปด้วยความรู้สึกในวิธีอย่างแรกอยู่ในตัวและเป็นว่ามีผลคล้ายกัน คือ ไม่มีความอยากเกิดอีก อีกนั่นเอง สรุปความในที่สุดวิธีปฏิบัติทั้ง 2 ชนิด ก็คือจงมีจิตที่มีปัญญาแท้จริง มองเห็นอยู่ว่าไม่มีอะไร ที่ควรยึดมั่นถือมั่น แม้แต่สักสิ่งเดียว

1. ความดับ

บ.172 พุทธทาสภิกขุ. (2513). *ความตายไม่มี ? นรกที่มีอยู่ในระบบประชาธิปไตย*. พระนคร: คณะเผยแผ่วิธีการดำเนินชีวิตอันประเสริฐ (ผ.ช.ป.). 14 หน้า.

หนังสือเล่มนี้ แบ่งเป็น 2 ส่วน คือ ส่วนแรกมีเนื้อหาเกี่ยวกับ ความตายไม่มี? ความตายเป็นภัยใหญ่หลวงที่คุกคามคนธรรมดาสามัญทุกคน ความตายไม่มีนั้นนับว่าเป็นคนมีบุญอย่างสูงสุด ความรู้สึกที่ว่า “ความตายไม่มี” นั้นอาจมีได้หลายลักษณะด้วยกัน หรือมีทางเกิดมาจากเหตุต่างๆ กัน แต่ก็ล้วนแต่ทำให้ไม่มีทุกข์ได้ด้วยกันทั้งนั้น “ไม่มีความตาย” ที่ละเอียดประณีตที่สุดย่อมยังขันติ....เพื่อความตายที่ไม่มีตายที่เขือกเย็น ไม่เป็นของร้อนเลยกันต่อไป “การเปลี่ยนแปลงที่ดีขึ้นกว่าเดิม” กับไม่เท่านั้นไม่มีอะไรที่น่ากลัว ถ้าไม่จึงต้องใช้คำว่า “อย่างถูกต้อง” ทั้งนี้เพราะเหตุว่าสูญญตาที่ไม่ถูกต้อง คือเป็นมัจฉาทิฎฐิอยู่บางอย่างหรือไม่ตรงตามหลักของพุทธศาสนา ก็ยังมีอยู่ ลัทธิบางลัทธิถือว่าเป็น “สิ่งอมตะ” คือไม่รู้จักตาย ตายแก่ร่างกาย แล้วถ้าไปหาร่างกายเอาใหม่ ลัทธิเช่นนี้ไม่ใช่พุทธศาสนา และขัดต่อหลักที่ว่ามิแต่การเกิด และการถึงอยู่แล้วจะให้มัน ไม่มีดับหรือตายนั้นน่าขบขัน จิตที่สุดถึงความรู้อันสูงสุดเช่นนี้ย่อมรู้ว่า “ความตายไม่มี” โดยแท้จริง และแถมยังรู้จัก “สิ่งที่ไม่รู้ตาย” จริงๆ อีกด้วย แล้วตายจะมีมาแก่ไหน? ...ส่วนสุดท้ายเป็นหัวข้อเกี่ยวกับ

นรกที่มีอยู่ในระบอบประชาธิปไตย ถ้าเราจะรักษาความเป็นไทยมันไม่มีทางอื่น เราจะต้องเป็นคนดี หรือเป็นชาวพุทธให้มากๆ ความเป็นไทยจึงจะยังคงอยู่ เรื่องความเห็นแก่ตัวนี้ คือ ตั๋วของกิเลส ของความชั่ว ของความเบียดเบียนของวิกฤตการณ์อันถาวรของโลก ศาสนาพุทธก็เหมือนกันกับ ศาสนาอื่นตรงที่ทำลายความเห็นแก่ตัว ศาสนาอื่นก็เหมือนกันกับศาสนาพุทธ ตรงที่ทำลายความเห็นแก่ตัว ตัวๆ ที่ไม่ใช่ของเรา เป็นของธรรมชาติ แก่ความสำคัญมันอยู่ตรงที่ว่าอย่ามีความเห็นแก่ตัวก็แล้วกัน

1. ความตาย

บ.173 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). *ความตายไม่มี? จิตว่างได้อย่างไร*. กรุงเทพฯ: เลียงเชียง. 21 หน้า.

เนื้อเรื่อง แบ่งเป็น 2 ตอน คือ ความตายไม่มี? และจิตว่างได้อย่างไร ในตอนแรกกล่าวถึงความตายไม่มีว่าอาจจะเกิดมาจากเหตุที่เป็นมิจฉาทิฏฐิ หรือสัมมาทิฏฐิก็ได้ จากเหตุดังกล่าวทำให้ความตายไม่มีนั้นมีอยู่หลายระดับ และให้ผลดีนลึกลับหนทางต่างกัน บุคคลควรพิจารณาความตายไม่มีอย่างละเอียด ส่วนตอนที่สอง กล่าวถึงจิตว่างได้อย่างไร ว่ามีหลักเกี่ยวกับการปฏิบัติเรื่องนี้เป็น 3 ขณะ คือ ขณะทั่วไปหรือก่อนมีอารมณ์กระทบใช้เวลาว่างสำหรับการปฏิบัติธรรม เพื่อให้เห็นแจ้งว่าสิ่งทั้งปวงไม่ควรยึดมั่น ขณะกระทบอารมณ์ หมายถึง การรับสิ่งที่มากระทบ หรือการรับอารมณ์ด้วยสติสัมปชัญญะ และขณะที่อารมณ์กระทบแล้ว หมายถึง เมื่อมีอารมณ์มากระทบแล้วทำให้เกิดความโลภ โกรธ หลงให้เป็นผู้ที่มีความกลัวต่อความเสียหายที่เกิดขึ้น

1. การตาย

บ.174 พุทธทาสภิกขุ. (2508). *ความตายไม่มี?*. พระนคร: ศิริพัศศ์. 41 หน้า.

หนังสือเล่มนี้มีเนื้อหาสำหรับคำว่า “จิตว่าง” ในที่นี้ สำหรับปุถุชนโดยทั่วไปนั้นเรา หมายถึง ว่าง จากกิเลสไม่เกิดตามธรรมดา แต่ถึงอย่างไรก็ตาม ในขณะที่จิตว่างจากกิเลสแล้วย่อม ผ่องใส ย่อมเป็นประภัสสร ย่อมรุ่งเรืองอยู่ด้วยสติสัมปชัญญะหรือปัญญา โดยแน่นอนสำหรับ จิตว่างของพระอรหันต์นั้นต่างกันเพียงว่า เต็ดขาดเพราะพระอรหันต์นั้นต่างกันเพียงว่า เต็ดขาด เพราะพระอรหันต์มีสติสมบูรณ์ไม่มีช่องว่าง ส่วนเราปุถุชนมีสติไม่สมบูรณ์ มีช่องว่าง ส่วนเรา ปุถุชนมีสติไม่สมบูรณ์มีช่องว่างให้กิเลสเป็นอาคันตุกะเข้ามาต่างกันเพียงเท่านี้ ข้อปฏิบัติทั้งหลาย

ที่ปฏิบัติกับปฏิบัติเพียงเพื่อให้สติสมบูรณ์แล้วก็ไม่ช่องว่างให้กิเลสเกิดขึ้น ส่วนท้ายเล่มท่านอาจารย์
สวนโมกข์ ตอบปัญหาปฏิบัติธรรมจิตว่างได้อย่างไร? เมื่อ 1 มิถุนายน 2508

1. ความตาย

บ.175 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). *ความถูกต้อง 4 ประการ*. กรุงเทพฯ: ภาพพิมพ์. 52 หน้า.

หนังสือเล่มนี้ มีเนื้อหา 3 ตอนคือ ความถูกต้อง 4 ประการ ความถูกต้องเมื่อความเป็นครู
ที่สมบูรณ์ และความถูกต้องทางกายา จิต ตัวตนและความว่าง เนื้อหาโดยรวมกล่าวถึงครูที่สมบูรณ์
แบบจะต้องปฏิบัติตนให้ถูกต้องทั้งทางกายา จิต และวิญญูณ ของความเป็นครู ศาสนาทุกศาสนายึด
หลักแห่งความถูกต้องเป็นสิ่งสำคัญ ในศาสนาพุทธมีพระพุทฺธ พระธรรม พระสงฆ์ และธรรมะ
สัมมา เป็นหลักธรรมของความถูกต้องที่สุด เหมาะสำหรับผู้ที่มีชื่อว่า “ครู” แต่ขาดความเป็นครูที่
สมบูรณ์แบบดังที่ปรากฏอยู่มากมายในสังคมปัจจุบันจักนำข้อคิดดังกล่าวไปปรับเปลี่ยนบทบาท
ของตัวเองเพื่อความเป็น “ครู” ที่ถูกต้องตามทัศนะของท่านพุทธทาส

1. ความถูกต้อง

บ.176 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). *ความถูกต้อง 4 ประการ*. กรุงเทพฯ: ภาพพิมพ์. 52 หน้า.

หนังสือเล่มนี้ มีเนื้อหา 3 ตอนคือ ความถูกต้อง 4 ประการ ความถูกต้องเมื่อความเป็นครู
ที่สมบูรณ์ และความถูกต้องทางกายา จิต ตัวตนและความว่าง เนื้อหาโดยรวมกล่าวถึงครูที่สมบูรณ์
แบบจะต้องปฏิบัติตนให้ถูกต้องทั้งทางกายา จิต และวิญญูณ ของความเป็นครู ศาสนาทุกศาสนายึด
หลักแห่งความถูกต้องเป็นสิ่งสำคัญ ในศาสนาพุทธมีพระพุทฺธ พระธรรม พระสงฆ์และธรรมะ
สัมมา เป็นหลักธรรมของความถูกต้องที่สุด เหมาะสำหรับผู้ที่มีชื่อว่า “ครู” แต่ขาดความเป็นครู
ที่สมบูรณ์แบบดังที่ปรากฏอยู่มากมายในสังคมปัจจุบันจักนำข้อคิดดังกล่าวไปปรับเปลี่ยนบทบาท
ของตัวเองเพื่อความเป็น “ครู” ที่ถูกต้องตามทัศนะของท่านพุทธทาส

1. ความถูกต้อง

บ.177 พุทธศาสนิกขุ. (2555). *ความถูกต้องของการศึกษา*. กรุงเทพฯ: หอจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญโญ. 33 หน้า

หนังสือเล่มนี้ได้กล่าวถึง ความถูกต้องของการศึกษา “ความถูกต้อง” มันสูงสุดกว่าสิ่งใด มันสูงสุดกว่า ความดี สูงสุดกว่า ความได้ สูงสุดกว่าความเอร็ดอร่อย หรืออะไร ๆ ที่มันเป็นเรื่องของ “ความโง่” ถ้ามันยังมีความโง่ มันไม่มีความถูกต้อง หมดความโง่ แล้วมันจึงจะมีความถูกต้อง

1. พุทธศาสนากับการศึกษา

บ.178 พุทธศาสนิกขุ. (2535). *ความถูกต้องของพระพุทธเจ้า*. ม.ป.ท., 76 หน้า.

สาระสำคัญของหนังสือเล่มนี้ประกอบด้วย ความหมายของสัมมัตตา (ความถูกต้อง) 10 ประการ ไกวัลยธรรมและสัมมาทิฐิ ความถูกต้องของพระพุทธเจ้า คือความว่างจากตัวตน โอวาทอาจารย์โพธิ์ กล่าวถึงความสำคัญของการบวช และคำสอนผู้บวช สัปปริสธรรม 7 ประการ อยู่สวนโมกข์ทำอะไร กล่าวถึงหน้าที่หรือกิจวัตรในสวน โมกข์นับแต่การสวดมนตร์ ทำวัตร บิณฑบาต การทำความสะอาดวัด มีใจเพื่อความสะอาดของสะอาดของสถานที่ แต่เป็นการทำความ สะอาดจิตใจด้วย ตอนสุดท้ายของหนังสือเป็นทำเนียบบวชภิกษุ ที่จำพรรษาในปี 2535 ณ สวนโมก ขพลาราม

1. ความถูกต้อง

2. สัมมัตตา

บ.179 พุทธศาสนิกขุ. (2548). *ความทุกข์*. กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ. 189 หน้า.

หนังสือเล่มนี้กล่าวถึง วิกฤตการณ์ทั้งหลายในโลกนี้เกิดมาจากเวทนา คือ ความรู้สึกรัก และโกรธปัจจุบันในโลกนี้ มีปัญหาที่มีวิกฤตการณ์ มีอาชญากรรมทางเพศอย่างน่าอนาถใจแม้ในทุก หนทุกแห่งทั่วไปทั้งโลกนี้ ต้นเหตุมาจากความหลงในเวทนา เดียวนี้มีมากขึ้น ปรากฏว่าคนไม่มี ศีลธรรมมากขึ้น การฆ่าพ่อฆ่าแม่ก็มากขึ้น การข่มขืนลูกสาวของตนเองก็มีมากขึ้น ในหน้า หนังสือพิมพ์เพราะว่าไปสนใจแต่เรื่องของเวทนา ไม่มาสนใจเรื่องธรรมะเรื่องความจริงเรื่อง ศีลธรรมไปสนใจแต่เรื่องเหยื่อของกิเลสที่เขาปรับปรุงให้มันก้าวหน้ายิ่งขึ้นในโลกนี้ จึงมี อาชญากรรมมากขึ้น จึงควรศึกษาให้เข้าใจ ต้องศึกษาอายตนะทั้งหกได้แก่ ตา หู จมูก ลิ้น กาย และ

ใจให้ดีขึ้นกระทั่งว่าเราเป็นนายของมัน อย่าให้มันเป็นนายเหนือเรา เราอย่าไปเป็นทาสของอายตนะเราเป็นนายของอายตนะดีกว่า

1. ความทุกข์
2. ศีลธรรม

บ.180 พุทธทาสภิกขุ. (2538). *“ความนำอัครรรยบางประการของนิพพาน*. กรุงเทพฯ: ธรรมทานมูลนิธิ. 66 หน้า

หนังสือเล่มนี้เป็น ธรรมิกกา แสดงเป็นรูปธรรมเทศนาในการกุศลสัตตมวารที่ 15 หน้าศพน ท่านเจ้าพระคุณสมเด็จพระวันรัต วัดมหาธาตุ วันอาทิตย์ที่ 22 สิงหาคม 2486 มีข้อความเป็นรูปเทศนาตามธรรมเนียม ทั้งตอนต้นและตอนลงท้าย ซึ่งได้ตัดออกเสียแล้วประมาณ 6 หน้ากระดาษ คงเหลืออยู่แต่ใจความเท่าที่เกี่ยวกับพระนิพพาน โดยเฉพาะ “สำหรับเรื่องของนิพพานอันเป็นตัวประมุข หรือประธานของสันติภาพนั้น ควรจัดเป็นเรื่องที่ปรากฏอยู่ตามหน้ากระดาษแห่งการพิมพ์โฆษณาทั่ว ๆ ไป ในฐานะเป็นการศึกษาประจำวันของทุก ๆ คน เพราะว่าเรื่องของนิพพานอันหมายถึง ความรอดพ้น ซึ่งเป็นของอนุ โลมสมคัล้อยกันอยู่กับความต้องการแห่งสัญชาติญาณของสัตว์ทั้งหลายแล้วนั้น เป็นเรื่องที่มีความหมายมากพอที่จะให้ยึดหรือหัดให้เข้ากับความหมายของการกระทำประจำวันของมนุษย์ได้แทบทุกชั้นทุกวัย และทุกลักษณะของการทำงานที่ทำเพื่อความรอดพ้น ซึ่งเป็นความรอดพ้นอย่างใดอย่างหนึ่งก็ได้ ขอแต่ให้เป็นความจริงมิใช่ความหลอกลวงก็พอแล้ว

1. นิพพาน
2. ธรรมเทศนา

บ.181 พุทธทาสภิกขุ. (2518). *ความเป็นเจ้าโลก*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว. 217 หน้า.

หนังสือเล่มนี้ แสดงให้เห็นถึงอิทธิพลของความยึดมั่นในอุปาทาน 4 และวิธีที่จะถอนตนออกจากความยึดมั่นในสิ่งดังกล่าว อันประกอบด้วย กามุปาทาน (กาม) ทิฏฐุปาทาน (ความเห็น) สิลัพพตูปาทาน (ความมกมาย) และอัตตวาตูปาทาน (ความรู้สึกตัวของเรา) ส่วนบทสุดท้ายให้วิธีการที่จะก้าวไปสู่ความเป็นนายเหนือโลก คือเหนือจากสิ่งเข้ายวนและความยึดมั่นในสิ่งทั้งหลาย ผลจากการถอนจากความยึดมั่นดังกล่าวจะไปสู่โลกกุตตระ คือ นำตัวเองไปสู่ความเป็นเจ้าโลกได้สำเร็จ

1. กามุปาทาน (กาม)
2. ทิฏฐุปาทาน (ความเห็น)
3. สิลัพพตูปาทาน (ความมกมาย)
4. อัตตวาตูปาทาน (ความรู้สึกตัวของเรา)
5. อุปาทาน 4

บ.182 พุทธทาสภิกขุ. (2528). *ความเป็นพระอรหันต์*. กรุงเทพฯ: การพิมพ์พระนคร, 46 หน้า. (ชุดหมุล้ออันดับ 28).

หนังสือเล่มนี้ ให้ความรู้และความเข้าใจในเรื่องที่เกี่ยวกับพระอรหันต์ ซึ่งประกอบด้วย ความหมาย ลักษณะ วิถีทางที่จะนำไปสู่ความเป็นพระอรหันต์ในโอกาสต่าง ๆ และการปฏิบัติ ตามพระอรหันต์ด้วยการรักษาอุโบสถศีลทั้ง 8 โดยย้ำให้เห็นว่า พระอรหันต์เป็นภาวะแห่งจิต เพื่อ จะได้รู้แจ้งในองค์พระอรหันต์ และปฏิบัติอย่างถูกต้องตามรอยพระอรหันต์อย่างแท้จริง

1. พระอรหันต์

บ.183 พุทธทาสภิกขุ. (2529). *ความเป็นพระอรหันต์*. ม.ป.ท., 47 หน้า (ชุดหมุล้ออันดับที่ 28)

หนังสือเล่มนี้ กล่าวว่าความเป็นพระอรหันต์ขึ้นอยู่กับสาระสำคัญ 3 ประการ ประการแรก ลักษณะของพระอรหันต์ คือ ผู้ที่ละเบญจขันธ์ หรือความยึดมั่นถือมั่น และประพฤติพรหมจรรย์ ประการที่สอง โอกาสที่จะได้เป็นพระอรหันต์ มี 5 โอกาส คือ เมื่อแสดงธรรม เมื่อสาธยายธรรม เมื่อไตรตรองธรรม และเมื่อเจริญสมาธิภาวนา และประการสุดท้ายคือการปฏิบัติตามพระอรหันต์ ได้แก่ปฏิบัติตามองค์แห่งอุโบสถศีล หากถึงพร้อมด้วยสาระสำคัญดังกล่าวก็จะถึงความ เป็นพระอรหันต์

1. พระอรหันต์

บ.184 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). *ความเป็นอุบาสกอุบาสิกาที่ท่านยังไม่รู้จัก*. กรุงเทพฯ: อตัมโย. 39 หน้า.

หนังสือเล่มนี้ ได้ใช้ความหมายของคำว่า อุบาสกอุบาสิกา เพื่อสร้างความเข้าใจในความ เป็นอุบาสกอุบาสิกาที่ถูกต้อง โดยบรรยายให้เห็นว่า การเป็นอุบาสกอุบาสิกาที่แท้จริงหาใช่เป็น ที่ปากหรือที่ใจไม่ แต่จะต้องเป็นผู้สมัครใจที่จะดับทุกข์ตามแบบของพระพุทธองค์ ซึ่งได้แก่การ ปฏิบัติตามพระธรรม การเห็นพระธรรมคือเห็นปฏิจางสมุปบาทจะสามารถช่วยให้จิต สะอาด สว่าง สงบ ผู้ปฏิบัติธรรมจะต้องปฏิบัติอย่างถูกวิธี ด้วยใจบริสุทธิ์จนเกิดความรู้สึกศรัทธาต่อพระธรรม คำสอน และความศรัทธา ทำให้เกิดฉันทะ และความสงบแห่งจิต ซึ่งเป็นประ โยชน์ทั้งแก่ตนเอง

และผู้อื่น หากผู้ใดมีความเข้าใจและปฏิบัติตนอย่างถูกต้อง ก็จะได้รับผลอย่างเดียวกัน กับพระพุทธเจ้าได้รับ คือหมดทุกข์ ดับทุกข์สิ้นเชิง และสิ้นสุดแห่งความทุกข์ด้วยประการทั้งปวง

1. อุบาสก

2. อุสาลิกา

บ.185 พุทธทาสภิกขุ. (2525). *ความมั่นคงภายใน*. กรุงเทพฯ: การพิมพ์พระนคร. 36 หน้า.

เนื้อเรื่องกล่าวถึงความมั่นคงภายในจิตใจ ซึ่งเป็นรากฐานของความมั่นคงแห่งความเป็นมนุษย์ ความมั่นคงของมนุษย์เกิดจากธรรมะ นอกจากนั้นท่านพุทธทาสได้ให้ความหมายของคำว่า “ธรรมะ” ไว้ 4 ความหมาย ซึ่งธรรมะนี้หากเกิดขึ้นในตัวของผู้มนุษย์จะทำให้เกิดความสุข หากมนุษย์รู้ว่าทุกชีวิตเป็นเพื่อน เกิด แก่ เจ็บ ตาย แล้วจะมีความมั่นคงภายในจิตใจ การที่จะทำอะไรควรทำแต่พอดี กินแต่พอดี และอยู่แต่พอดี และไม่บูชานิสัยในสวนเกิน

1. ความมั่นคง

บ.186 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). *ความมีจิตปกติเป็นยาวิเศษ*. กรุงเทพฯ: อตัมมโย. 35 หน้า.

หนังสือเล่มนี้เป็นธรรมะบรรยายอบรมคณะแพทย์ของสมาคมกุมารแพทย์แห่งประเทศไทย ณ ลานหินโค้ง สวนโมกข์ ไซยา เมื่อวันที่ 6 เมษายน 2526 จัดคิดปกติเกิดโรคได้ต่างๆถ้าจิตมันไม่ยอมคิดปกติระบบประสาทกับปรกติ ร่างกายก็ปรกติ เพราะฉะนั้น...อันแท้จริงจึงกินยานิสัยได้ ถ้าจิตไม่คิดปรกติแล้ว โรคอะไรเกิดขึ้นไม่ได้ หน้าของมนุษย์ศีลธรรม: ผู้ที่มีธรรมะมีศีลธรรม โดยแท้จริงนั้น รู้สึกเป็นสุขเมื่อทำงาน หน้าทีอันแรก คือ ให้ออกชีวิตอยู่ได้อย่างผาสุก สบาย หน้าทีที่ 2 คือ ทำให้ได้รับสิ่งที่เป็นประโยชน์ที่ดีที่มนุษย์ควรจะได้รับ การเจริญทางจิตใจ สูงขึ้นไป ๆ บรรลุผล นิพพาน ที่จริงคำสอนของพระพุทธเจ้าทั้งหมดนั่นคือสอนเรื่องหน้าที่ ความเพ็ดเพลินไม่ใช่ความสุข ความพอใจและความสุขเป็นอุบายทำให้จิตปรกติ 2..เป็นโรคปนะสามมากขึ้นเพราะหลงวัตถุนิยม ภายในมันเป็นบ้ำก้นมากขึ้น ควรจะนึกดูว่ามีมูลมาแต่ความคิดปรกติ เป็นลำดับๆ มาเขาเห็นว่าระเบียบวิจัยทางธรรมะนี้เป็นเครื่องมือบังคับกอดัน ไม่ยอมนับถือศาสนา เป็นทาสของกิเลส แล้วก็ได้รับปัจจัยสำหรับจะเป็นโรคทางจิต แพทย์ควรเป็นปุชณียบุคคล โดยหน้าที่ หมอที่เกิดขึ้นมาเป็นคนแรก คือ ช่วยเหลือบุคคลเพื่อนมนุษย์ ตามที่เขาคจะมีสติปัญญา เป็นปุชณียบุคคลเรื่อยๆ มา กฎของธรรมชาติคือพระเจ้า จิตปรกติจะป้องกันการเกิดโรคได้ ให้เรา

รู้จักถือกฎของพระเจ้าให้ดีจะเป็น โรคภัยไข้เจ็บน้อย เราก็ได้มานั่งกลางดิน บูชาคุณของพระพุทธเจ้า เจตนารมณ์ หรือดวงวิญญาณอย่างพระพุทธเจ้านั้นจะครอบงำท่านทั้งหลาย ให้สมัครเป็นหมอที่ว่า อยู่กลางดิน แต่รักษาเยียวทุกคนทั่วโลกให้รอดพ้นจากทุกขเวทนาอันเกิดมาจากโรคทั้งปวง ส่วนท้าย เล่มเป็นสนทนาธรรมอานาปานสติ สำหรับคนทั่วไปอย่างง่ายขึ้นวัน ๆ ให้รู้จักไว้ทีก่อน

1. จิต -- แง่พุทธศาสนา

บ.187 พุทธทาสภิกขุ. (2546). *ความมีนิสัยน้อยมุ่งไปสู่ความสงบ*. กรุงเทพฯ: เพ็ญฟ้า. 58 หน้า.

หนังสือเล่มนี้เป็นการถอดคำบรรยายภาคามนุชาที่ลานหินโค้งอยู่ในชุดบรรยาย หัวข้อว่า ปัญหาทางมนุษยภาพ ซึ่งจากทั้งหมดที่กล่าวมา ท่านได้กล่าวปัจจัยทางจิตมีมากกว่า 4 ซึ่งการบรรยายในหนังสือเล่มนี้จะเป็นการบรรยายในปัจจัยที่ 5 ปัจจัยเป็นไปเพื่อความเจริญในทางฝ่ายจิต ซึ่งความเจริญเหล่านี้เกิดขึ้นจากปัจจัยที่เรียกว่านิสัย นิสัยเป็นตัวกำหนดหน้าที่ที่ต้องให้ปฏิบัติ การปฏิบัติที่ถูกต้องจะนำไปสู่ความสงบ การเข้าถึงความสงบคือการหลุดพ้นจากตัวกู ของกู ตัวเรา ทำสิ่งเหล่านี้นิสัยของเราจะพาเราไปสู่ความสงบได้

1. ธรรมบรรยาย

บ.188 พุทธทาสภิกขุ. (2546). *ความมีสุขภาพอนามัยทางจิต*. กรุงเทพฯ: เพ็ญฟ้า. 60 หน้า.

หนังสือเล่มนี้เป็นการรวมเอาข้อบรรยายธรรมต่าง ๆ มารวมกันภายใต้ชื่อประเด็นหลักที่ว่า ความมีสุขภาพอนามัยทางจิต ซึ่งในประเด็นหลักนี้ได้มีการแยกย่อยประเด็นต่าง ๆ ดังนี้ คือประการแรกเป็นการกล่าวถึงบาปใหญ่ - บาปเล็ก เรื่องที่สองว่าด้วยเรื่องความมีสุขภาพอนามัยทางจิตที่ถือเป็นประเด็นที่สำคัญ มีเรื่องแยกย่อยได้กล่าวถึงการเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ อนามัยทางจิตควรส่งเสริมคนเป็นโรคประสาทเพราะผิดอนามัย พิจารณาว่าสติปัญญา นำกายและจิต เรื่องที่สามเป็นการกล่าวถึงบุญเป็นอะไร เราจะทำบุญอย่างไรถึงได้บุญและเรื่องสุดท้ายเป็นการตอบจดหมายของผู้มีจิตศรัทธาเขียนมาหลายข้อปัญหา

1. ธรรมบรรยาย

2. จิต

3. บาป

บ.189 พุทธศาสนิกศ. (ม.ป.ป.). *ความเมตตาอาทร*. กรุงเทพฯ: ใจสบาย. 46 หน้า.

หนังสือเล่มนี้ให้รายละเอียดเกี่ยวกับความเมตตาอาทร เหตุผลที่ทำให้เราต้องมีความเมตตาอาทรต่อกัน เพราะความเมตตากรุณาเป็นคุณธรรมสำคัญในพุทธศาสนา ความเมตตาแปลว่าความรัก ความปรารถนาดี ความรักจำแนกออกเป็น 3 อย่าง คือ ความรักที่เห็นแก่ตัวอย่างหยาบ ความรักที่เห็นแก่ตัวอย่างละเอียด และสุดท้ายความรักสูงสุดคือ ความรักที่ไม่เห็นแก่ตัว เพราะเห็นความไม่มีตัวตนของตนด้วยปัญญาระดับอนัตตา ซึ่งเป็นความรักที่ไม่ประกอบด้วยทุกข์ เป็นความเมตตาที่แท้จริง ไม่มีความยึดถือในตัวตนอยู่

1. ความเมตตา

บ.190 พุทธศาสนิกศ. (2534). *ความไม่เห็นแก่ตัวและความสุขสามระดับ*. กรุงเทพฯ: การพิมพ์พระนคร, 96 หน้า. (ชุดหมอนล้อ อันดับที่ 52).

หนังสือเล่มนี้มีเนื้อหาทั้งหมด 2 ตอน ตอนแรก ความไม่เห็นแก่ตัว กล่าวถึงใจความสำคัญของวันมาฆบูชา หรือวันพระอรหันต์ และกล่าวถึงการทำความดีให้บริสุทธิ์โดยไม่ยึดมั่นถือมั่น ปัญหาและความทุกข์เกิดจากความเห็นแก่ตัว ถ้าไม่มีความเห็นแก่ตัวก็ไม่ต้องมีศาสนา พระอรหันต์คือผู้หมดความเห็นแก่ตัว พระพุทธเจ้าอยู่หลังม่านแห่งอวิชชาของคนทุกคน ตอนที่สอง ความสุขสามระดับ คือ หลักเกณฑ์ในการเดินตามรอยพระอรหันต์ ความสุขระดับที่ 1 คือ สุขเพราะไม่เบียดเบียน ตั้งจิตเมตตาว่าสัตว์ทั้งหลายเป็นเพื่อนเกิด แก่ เจ็บ ตาย คำนึงกันทั้งหมดทั้งสิ้น ความสุขระดับที่ 2 สุขเพราะอยู่เหนืออำนาจกาย ความสุขระดับที่ 3 สุขเพราะลงตัวตนเสียได้ ชีวิตของคนมีความยึดมั่นถือมั่นตัวตน คือชีวิตที่เกิดเจ้าของ บุญอันสูงสุด บุญอันมหาศาล คือการช่วยทำให้ผู้อื่นลดความเห็นแก่ตัว หากสามารถปฏิบัติได้เช่นนี้ก็ทำให้มีความสุขได้

1. ความไม่เห็นแก่ตัว

บ.191 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). *ความรอดตัวของวัยรุ่น*. กรุงเทพฯ: แสงธรรม. 159 หน้า

หนังสือเล่มนี้เป็นธรรมะบรรยาย โดยมี 3 หัวข้อใหญ่ คือ (1) ความรอดตัวของวัยรุ่น บรรยายให้โอวาท แก่คณะลูกเสือจังหวัดตรัง ซึ่งมาพักแรมที่ค่ายธรรมบุตร เมื่อ 16 มกราคม 2515 การพูดกันในครั้งนี้มีความเห็นว่าจะพูดเรื่องธรรมะสำหรับคนวัยรุ่น จะเป็นการเหมาะสม ที่เราเกิดมาเป็นหนุ่มสาวเป็นคฤหัสถ์ อย่าไปคิดเรื่องอื่นให้คิดแก่ในเรื่องตั้งต้นให้ตั้งกันให้ดีก็เป็นพรหมจารีที่ดี เขาเรียกว่า ประพฤติดี ประพฤติประเสริฐ ขอให้บังคับตัวเองให้ได้ เพื่อประโยชน์สัก 4-5 อย่างก็พอ คือ เพื่อให้เป็นบุตรที่ดีของบิดามารดาให้ได้ ให้เป็นศิษย์ที่ดีของครูบาอาจารย์ให้ได้ ให้เป็นเพื่อนที่ดีของเพื่อนให้ได้ ให้เป็นพลเมืองที่ดีของประเทศชาติให้ได้ ให้เป็นพุทธบริษัท หรือ พุทธมามกะที่ดีของพระพุทธเจ้าให้ได้ ที่เรียกว่า 5 ดี .คือ หัวข้อที่ 2 ความไม่เห็นแก่ตัว เป็นธรรมกถาในคราวเปิดการอบรมค่ายฝ่ายอนุชาชาติที่ค่ายธรรมบุตรของโรงเรียนในจังหวัดสุราษฎร์ธานี เมื่อวันที่ 11 เมษายน 2510 เจตนารมณ์ของโลกเป็นไปในทางไม่เห็นแก่ตัว หรือไม่งานอนุชาชาติ ต้องฝึกทำลายความเห็นแก่ตัว

1. ธรรมะ

2. วัยรุ่น- - ธรรมะบรรยาย

บ. 192 พุทธทาสภิกขุ. (2525). *ความรักดี*. กรุงเทพฯ ฯ: การพิมพ์พระนคร, 37 หน้า. (ชุดหมูน้อย อันดับที่ 17).

หนังสือเล่มนี้กล่าวถึงความรักดี ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญที่ทุกคนพากันมองข้าม มี 10 ประการ คือ มนุษย์กำลังจะสิ้นสุคนษยธรรม เพราะไปมุ่งแต่เรื่องความเจริญทางวัตถุขาดความเมตตา ความรักผู้อื่น การทำภวณา การทำให้จิตว่าง ขาดความเข้าใจในเรื่องตถตา ขาดความเข้าใจว่าธรรมะคือพระเจ้า หลักพื้นฐานทางศาสนาและศีลธรรม ความกระหายต่อธรรม และการเป็นพ่อแม่ที่สมบูรณ์แบบ สิ่งเหล่านี้เป็นสิ่งที่ทุกคนพากันมองข้าม ความรักดี ทำดีจะนำสันติภาพมาให้ทั้งตนเอง และผู้อื่น ความดีมี 3 ชั้น คือ ความดีตามความรู้สึกสัญชาตญาณ ความดีความรู้สึกของกิเลส และความดีตามความรู้สึกของโพธิปัญญา ดังนั้นต้องพิจารณาตนเองว่าสมควรทำดีระดับไหน

1. ความรักดี

บ.193 พุทธทาสภิกขุ. (2554). *ความรักผู้อื่น*. กรุงเทพฯ: หอจดหมายเหตุพุทธทาสอินทปัญญา. 51 หน้า.

หนังสือเล่มนี้ได้กล่าวถึง *ความรักผู้อื่น* ถ้าเรารักผู้อื่น โลกนี้ทั้งโลกมันก็เป็นโลกเดียวกันสำหรับทุกคน คือ เป็น โลกที่มีแต่ความรัก ความเมตตาของทุกคน เมื่อรักผู้อื่นแล้วก็ไม่เอาเปรียบใคร ศัตรูของมนุษย์นี้ไม่มีอะไรจะร้ายกาจยิ่งไปกว่าการเห็นแก่ตัว *ความรักผู้อื่น* ที่จะทำลายความเห็นแก่ตัวได้ การรักผู้อื่นนั้นเป็นหัวใจของศาสนาช่วยจำกันไว้ทุกคนว่า “รักผู้อื่นเป็นหัวใจของทุก ๆ ศาสนา” *ความรักผู้อื่น* นั้น มันเป็นศีล เป็นสมาธิ เป็นปัญญา เป็นมรรคผลนิพพานอยู่ในตัวมันเองแล้ว เมตตาภาวนาหรืออปปปัญญาภาวนา เป็นสมาธิเต็มที่มี *ความรักผู้อื่น* เป็นอารมณ์

1. ความรัก

บ.194 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป). *ความรู้ที่เพียงพอตามที่สมควรจะรู้*. กรุงเทพฯ: ม.ป.ท. 12 หน้า.

ความรู้ที่ควรรู้ คือ *ความรู้* ที่ทำให้ชีวิตหมดปัญหา ทั้งทางกายและทางจิตทำให้จิตขึ้นสู่โลกุตตร คือ เหนือโลก เรียนธรรมะต้องเรียนอย่างวิทยาศาสตร์ ต้องเรียนเมื่อมีของจริงมาวางตรงหน้าแล้วเราก็พิสูจน์ทดลองลงไปบนของจริงเราก็รู้ความจริง เมื่ออะไรมันเป็นปัญหาเกิดขึ้นให้เอาตัวปัญหานั้นเองมาเป็นวัตถุสำหรับเรียน ในพระพุทธศาสนานี้ท่านแจ้งไว้เป็น 4 เรื่องควรรู้ คือ ควรรู้ความทุกข์ ควรรู้เหตุแห่งทุกข์ควรจะละเสีย รู้ความว่างไปของความทุกข์ที่ปรากฏแก่จิตใจ รู้วิธีดับทุกข์ด้วยอริยมรรค 8 เห็น อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา เห็นว่ามันเป็นไปตามกฎธรรมชาติ เห็นลึกลงไปอีก ลึกแต่ว่าเป็นภาพตามธรรมชาติ ไม่ใช่เป็นคน เป็นสัตว์เป็นตัวตนทุกอย่างเป็นธาตุตามธรรมชาติ เรียกว่า ว่างจากตัวตน เป็นสูญญตา จิตที่ยึดถือให้เป็นทุกข์ก็ไม่ยึดถือ สรุปว่ามันเป็นเช่นนั้นเอง คือคำว่า ตถตา *ความรู้* ที่จริงอย่างเพียงพอต้องเป็น *ความรู้* ที่ผ่านการปฏิบัติมาแล้ว มีเพียงพอโดยคุณค่า คือพิสูจน์ ความถูกต้องด้วยผลที่มีความเพียงพอโดยปริมาณที่จะปฏิบัติให้ดับทุกข์ได้ สรุปว่า ชีวิตนี้แวดล้อมด้วยปัจจัยทางกาย และปัจจัยทางจิต ให้เรามีชีวิตอยู่ด้วยการแวดล้อมของ *ความรู้* ที่ถูกต้อง เพียงพอที่ควรจะรู้ เสาะหา *ความรู้* ที่ควรจะรู้ให้ถูกต้องให้จิตใจของเราถูกแวดล้อมด้วยปัจจัยทางวิญญาณเหล่านี้

1. ความรู้

บ.195 พุทธทาสภิกขุ. (2525). *ความล้มเหลวกับความสำเร็จของสังคมบรมธรรม* (ฉบับย่อ)
(พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ. 211 หน้า.

“บรมธรรม” เป็นหนังสือเล่มหนึ่ง ที่เกิดขึ้นจากการรวบรวมการบรรยายของท่านพุทธทาสภิกขุ (พระเทพวิสุทธิเมธี) แห่งโมกขพลาราม ไชยา สุราษฎร์ธานี แก่ภิกษุซึ่งเป็นนิสิตจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ซึ่งบวชอยู่ ศึกษาและรับการอบรมจากท่านพุทธทาส ในปี พ.ศ. 2512 คำบรรยายทั้งหมดมี 3 ภาค หรือ 3 เล่มย่อย รวมทั้งหมดหน้า 866 หน้า ส่วน “บรมธรรม” ที่ชุมนุมปรัชญา และ...จัดพิมพ์นี้ถือว่าเป็น ฉบับเล็ก เพราะตัดตอนเอามาจากฉบับใหม่ แต่ตัดตอนมาเพียง 2 ภาค เพื่อให้พอเหมาะกับการที่จะให้เป็นหนังสือประกอบการเรียนของนักศึกษาวิชาปรัชญาเบื้องต้น (ปัญหาปรัชญา) และ ปรัชญาภาษา จริยศาสตร์ ซึ่งเปิดสอนใน คณะมนุษยศาสตร์ มช. โดยเนื้อหาประกอบด้วยสิ่งที่เรียกว่า บรมธรรม หนทาง ระดับบรมธรรม

1. บรมธรรม

บ.196 พุทธทาสภิกขุ. (2542). *ความลับของชีวิต*. กรุงเทพฯ: ธรรมสภา. 211 หน้า.

หนังสือเล่มนี้เป็นการบรรยายภายใต้หัวข้อที่ว่าความลับของสิ่งที่เรียกว่าชีวิตซึ่งคำว่าชีวิตนี้คือสิ่งที่เรามองไม่เห็น เปรียบได้กับว่าคนที่อยู่ในโลกมองไม่เห็นโลกคือไม่ได้เน้นความจริง หรือความลับที่แท้จริงของโลก เปรียบเสมือนชีวิตของคนเรา เรามีชีวิตแต่เราไม่รู้จักชีวิต มักจะใช้ชีวิตพร่ำเพรื่อ การที่จะมองให้เห็นชีวิต ท่านพุทธทาสได้กล่าวว่าเราจะมองที่ธรรมะ ธรรมะคือตัวที่ช่วยมองให้เห็นชีวิต ชีวิตที่ต้องทำประโยชน์ และสุดท้ายท่านพุทธทาสยังได้กล่าวแนะนำการใช้ชีวิตที่ชีวิตจะไม่กลับมาทำร้ายเจ้าของชีวิตคือการหมั่นปฏิบัติธรรม

1. ธรรมบรรยาย 2. ความลับ

บ.197 พุทธทาสภิกขุ. (2525). *ความลับของสิ่งที่เรียกว่าธรรมะ*. อตัมมโย, 2525. 37 หน้า. (ชุดหมุนล้อ
อันดับที่ 44)

เนื้อหาของหนังสือเล่มนี้ กล่าวถึง ความลับและความหมายของสิ่งที่เรียกว่าธรรมะ ด้วยตนและศิลปะการดำเนินชีวิต ชนิดที่ไม่มีตัวตน ซึ่งท่านสมมุติเรียกว่า ชีวิตคอมพิวเตอร์ โดยแยกแยะเทียบเคียงให้เห็นเรื่องชั้น 5 อริยสัจ 4 และปัจจุสมุปบาท ตลอดจนการฝึกฝนควบคุมสิ่งเหล่านี้

มิให้เกิดปัญหาด้วยการเจริญอานาปานสติภาวนา สร้างสติ ปัญญา สัมปชัญญะ และสมาธิ เพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหาทั้งหลายในชีวิต ซึ่งเป็นการส่งเสริมการปฏิบัติธรรมให้มากขึ้น

1. ความลับ

2. ธรรมะ

บ.198 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). *ความลับของสิ่งที่เรียกว่าธรรมะ*. กรุงเทพฯ: ภาพพิมพ์. 44 หน้า.

หนังสือเล่มนี้ได้แบ่งออกเป็น 2 ตอนด้วยกัน ตอนแรกเป็นเรื่องความลับของสิ่งที่เรียกว่า ธรรมะ เป็นตัวตนและสภาวะในการดำเนินชีวิต ตอนที่สองเกี่ยวกับชีวิตที่อุปมาด้วยเครื่อง คอมพิวเตอร์ซึ่งมีกลไกอยู่หลายระบบเช่นเดียวกันในระบบชีวิต กลไกธรรมประกอบด้วยขั้น 5 อริยสัจ 4 ปฏิจสมุปปาท และอานาปานสติ ซึ่งทั้งหมดนี้เป็นกลไกของระบบชีวิต นอกจากนี้ท่าน พุทธทาสยังได้ฝึกฝนควบคุมสิ่งเหล่านี้ไม่ให้เกิดปัญหาด้วยการเจริญอานาปานสติภาวนา คือ การสร้างสติปัญญา สัมปชัญญะ และสมาธิ เพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหาคัดข้องทั้งหลายในชีวิต ซึ่ง นับได้ว่าเป็นธรรมที่มีประโยชน์อย่างมากต่อการดำเนินชีวิต

1. ธรรมะ

2. ความลับ

บ.199 พุทธทาสภิกขุ. (2541). *ความลับสุดยอด*. กรุงเทพฯ: ธรรมสภา. 200 หน้า.

หนังสือเล่มนี้เป็นการรวบรวมเอาคำสั่งสอนในเรื่องราวต่าง ๆ โดยคัดลอกหรือเอาเฉพาะคำ สอนของแต่ละเรื่องมารวบรวมร้อยเรียงกันแต่ละคำสอน เช่น ชีวิตเป็นสิ่งที่พัฒนาได้ตามประสงค์ โดยกฎอิทัปปัจจตา ดังนั้นชีวิตจึงเป็นสิ่งที่เราเติมธรรมะลงไปได้ตามที่ต้องการ หรือ ภาวะบริสุทธิ์ ของจิต มี 2 ชนิด หรือ 2 ขั้นตอน คือบริสุทธิ์เพราะกิเลสยังไม่เกิดหรือก่อนแต่กิเลสเกิดเพราะกิเลส เกิดไม่ได้อีกต่อไป

1. ธรรมะ

บ. 200 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). *ความว่าง: วิธีปฏิบัติเพื่อเป็นอยู่ด้วยความว่าง*. กรุงเทพฯ: ชรรรมสภา.

หนังสือเล่มนี้มีเนื้อหา กล่าวถึง ความว่าง และวิธีการปฏิบัติเพื่อเป็นอยู่ด้วยความว่าง การเข้าถึงความว่างเป็นอยู่ด้วยความว่าง ว่างอยู่เป็นปกติ แล้วเป็นความว่างเสียเอง ความว่างมีอยู่ที่สิ่งทั้งปวง ทำจิตใจให้ว่างจากความยึดมั่นถือมั่นในสิ่งทั้งปวง แล้วจิตก็พบกับความว่าง เป็นความดับไม่เหลือแห่งตัวกู ของกู ไม่มีการเกิดมาอีก ไม่มีความรู้สึกเป็นความเกิด เป็นตัวเรา - เป็นของเรา ขึ้นมาอีก นี่คือ วิธีปฏิบัติเพื่อความว่าง

1. ความว่าง

บ.201 พุทธทาสภิกขุ. (2539). *ความว่าง จิตว่างไม่มีในพระไตรปิฎกจริงหรือ*. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ, 94 หน้า.

เนื้อหาของหนังสือแบ่งเป็น 2 ตอน คือ ความว่าง และจิตว่างไม่มีในพระไตรปิฎกจริง หรือ ในตอนแรกกล่าวถึงความว่างว่า คือการหลุดพ้นออกจากกิเลสทั้งปวงไม่มีอะไรต้องสามารถมาแต่จะต้องมาปรุงแต่งได้ วิธีที่จะทำให้เกิดความว่างคือ ดับความรู้สึกว่ามีตัวเรา - ของเรา การให้ทาน การบริจาคเป็นหนทางหนึ่งที่จะนำไปสู่ความว่างได้ เมื่อความว่างอยู่ในจิตใจของเรา ก็จะทำให้เกิดนิพพานขึ้นในจิตใจ ตอนที่สองกล่าวถึงเรื่องจิตว่างไม่มีในพระไตรปิฎกจริงหรือ ซึ่งเรื่องนี้อยู่ในรูปแบบของการสนทนาถาม - ตอบ โดยตาแก่คนหนึ่งกับหลวงตาองค์หนึ่งในเรื่องของความว่าง การมีจิตว่างประโยชน์ของการมีจิตว่างในตอนนี้ได้เสนอแง่คิดมุมมองให้แก่ผู้ที่สนใจในเรื่องความว่างได้เป็นอย่างดี

1. ความว่าง

บ.202 พุทธทาสภิกขุ. (2534). *ความว่าง*. กรุงเทพฯ: สุทธิสารการพิมพ์. 82 หน้า.

หนังสือเรื่องนี้เป็นธรรมบรรยายของท่านอาจารย์พุทธทาสภิกขุ (พระราชชัชวาลในขณะแสดงปาฐกถาธรรม) แสดง ณ หอประชุมราชาแพทยาลัย ศิริราชพยาบาล ธนบุรี วันที่ 7 มกราคม 2505 เรื่องของความว่างนี้ไม่ใช่เรื่องอัน....คือ เรื่องทั้งหมดของพุทธศาสนา จะว่าพระพุทเจ้าหายใจเข้าออกอยู่ด้วยความว่าง หรือว่ามันเป็นทั้งหมดของพุทธศาสนา เป็นความรู้เป็นการปฏิบัติ เป็นผล

ของการปฏิบัติ ถ้าเรียนก็ต้องเรียนเรื่องนี้ ปฏิบัติสมปฏิบัติเพื่อวันนี้ ได้ผลมาต้องเป็นวันนี้ แล้ว ในที่สุดเราก็จะได้สิ่งที่การจะได้ที่สุดไม่มีอะไรมากไปกว่านี้ เพราะว่าเมื่อเขาถึงความว่างได้นั้นเป็น ก็หมดปัญหา มันไม่ใช่อยู่ข้างบนหรือไม่ใช่อยู่ข้างล่าง หรือมันไม่ใช่อยู่ที่ไหนมันไม่รู้จะพูดอย่างไร ควรหุบปากมากกว่า แต่เรายังต้องพูดว่าเป็นสุขที่สุดอยู่นั่นเอง เพราะฉะนั้นจะต้องระวังให้ดี เรื่อง นิพพานเป็นสุขอย่างยิ่งกับนิพพานคือว่างอย่างยิ่งนั้น จะต้องจับความหมายให้ถูกต้อง อย่าเอา ความสุขตามความหมายที่เคยชินกันมาก่อน เหมือนกับพวกก่อนพุทธกาลโน้นไปเอาความ สมบูรณ์ถึงที่สุดทางกามารมณ์มาเป็นนิพพานก็เคยมีไปเอาความสุขทางฝ่ายๆ ไป ความสุขจากรูป สมาบัติเป็นนิพพานมาแล้วก็มี พระพุทธเจ้าท่านต้องให้ออกมาเลยคือ เอาเนกขัมมธาตุเป็นเครื่องมือ ออกจากกาม เอารูปธาตุเป็นเครื่องมือออกจากกามหลงใหลในรูปสมาบัติ แต่ในที่สุดก็เอานิโรธธาตุ เป็นเครื่องมือออกมาเสียจากสังขตะคือ ความวุ่นพานาชนิดมาสู่ความว่าง.....

1. ความว่าง - - แง่พุทธศาสนา

บ.203 พุทธทาสภิกขุ. (2508). ความว่าง-จิตว่าง. พระนคร: ศิริพัศดิ์. 61 หน้า.

เนื้อหาในหนังสือเล่มนี้ ประกอบด้วย 2 ตอน คือตอนที่ 1 เป็นการตอบปัญหาปฏิบัติธรรม ที่การตัวปัญหาว่า ทั้ง ๆ ที่ทราบที่ ทุกสิ่ง “ว่างจากตัวตน” และตัวเราไม่มี” ตอนที่ 2. เป็นธรรมะ บรรยาย ณ หอประชุม คुरुสภา เมื่อวันที่ 19 มกราคม 2508 เรื่องความว่าง-จิตว่าง โดยแบ่งเป็น 3 หัวข้อ คือ หัวข้อที่ 1 งานคือการปฏิบัติธรรม เป็นหลักสำคัญที่สุด ให้ถือว่าการประยุกต์ถูกต้อง ในหน้าที่การงานนั้น คือ การปฏิบัติธรรม และงานนั้น ก็เพียงงานนั่นเอง หัวข้อที่ 2 การทำงานด้วย จิตว่าง หมายความว่า ธรรมะมีไว้สำหรับให้คนเราประกอบการทำงานได้สำเร็จเต็มที่ และไม่ต้องเป็น ทุกข์ ดังนั้นจึงมีระเบียบ วิธีปฏิบัติ ชนิดที่จะทำให้การงานนั้นไม่เป็นทุกข์ ถ้าทำงานด้วยจิตวุ่น งานนั้นจะเป็นทุกข์ จะไม่รู้สึกสนุก เพราะจิตวุ่นนั่นเอง งานนั้นจะไม่ได้ผลเต็มที่ หัวข้อที่ 3 หมวด ธรรมที่จะพึงใช้ในการทำงานด้วยจิตว่าง เมื่อจะต้องการทำงานด้วยจิตว่าง ให้ใช้หลักของโพชฌงค์ 7 ประการ

1. ความว่าง

2. จิตว่าง

3. จิต

บ.204 พุทธศาสนิกศ. (2538). *ความวิเวกเป็นสุข ความไม่เบียดเบียนเป็นสุข*. กรุงเทพฯ: มิตรนราการพิมพ์. 52 หน้า.

หนังสือเล่มนี้แบ่งเนื้อหาเป็น 2 เรื่อง คือ ความวิเวกเป็นสุข ได้แก่วิเวกของผู้ที่สดับพระธรรมะแล้วไม่มีสิ่งใคร่บวณ วิเวกเพราะเกิดความว่าง ความสุขมิได้ทั้งความทุกข์มีสิ่งบวณ และไม่มีสิ่งบวณ เห็นคือรู้สึกด้วยใจอิม คือความยินดีพอใจ การบรรลุธรรมเกิดได้ด้วยการฟัง การแสดง การสาธยาย การสอน และการนึกคิดใคร่ครวญ ความประมาทไม่ตั้งใจฟัง ทำให้ไม่เป็นธรรมะ การมีสติสัมปชัญญะทำให้มีโอกาสเข้าถึงธรรมได้ความวิเวกทำให้มนุษย์มีความสุข เรื่องที่สอง ความไม่เบียดเบียนเป็นสุข ได้แก่ การไม่ประทุษร้าย ไม่เบียดเบียน และไม่โกรธแม้จะถูกทำร้าย ควรอุทิศตนเองเพื่อพระศาสนาได้ และพระพุทธเจ้าจะไม่สอนในสิ่งที่มนุษย์ปฏิบัติไม่ได้

1. ความไม่เบียดเบียน

บ.205 พุทธศาสนิกศ. (ม.ป.ป.). *ความสงบอย่างยิ่งคือการดำรงอยู่เหนือกาลเวลา*. กรุงเทพฯ: ธรรมสภา. 31 หน้า.

หนังสือเล่มนี้ ประกอบด้วยเนื้อหาที่สำคัญอยู่ 25 ประการ คือ ความสงบอย่างยิ่งคือ การอยู่เหนืออำนาจของกาลเวลา เวลา : สิ่งไม่คงที่มีแต่ล่วงไป เวลาและวัยล่วงไปตามกัน เวลาที่บงกชในความตาย ละเหยื่อเตรียมใจรับกชในความตาย ฯลฯ ในแต่ละเรื่องให้รายละเอียดที่ชัดเจน เช่น ความสงบอย่างยิ่ง คือ การอยู่เหนืออำนาจของกาลเวลา เป็นการนำธรรมะมาเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต มิให้ยึดติดกับเวลาในเรื่องของความตาย ความอยาก นรก – สวรรค์ และเรื่องของการทำบุญ เพราะการปฏิบัติดังกล่าวทำให้ผู้ปฏิบัติได้พบกับความสุขอย่างแท้จริง

1. ความสงบ

บ.206 พุทธศาสนิกศ. (ม.ป.ป.). *ความสุข (สุขกถา)*. นนทบุรี: กองทุนมูลนิธิธรรม, 60 หน้า.

เนื้อหาของหนังสือเล่มนี้ เป็นเรื่องเกี่ยวกับ การสร้างความสุข โดยแบ่งเนื้อหาเป็น 3 ตอน คือ ตอนที่ 1 เรื่องความสุข ตอนที่ 2 รู้จักความว่างแล้วจะไม่เป็นทุกข์ และตอนที่ 3 แนวฝึกให้รู้จักความว่าง, จิตว่าง สำหรับตอนที่ 1 กล่าวถึงเรื่องของความสุขว่าความสุขโดยแท้มี 3 ชั้น คือ สุขที่

เป็นรากฐาน สุขในชั้นกลาง และสุขที่เป็นสุดยอด ความสุขทั้งสามขั้น คือความสุขที่ไม่เบียดเบียนผู้อื่นและตนเอง ไม่ยึดมั่นในความรักซึ่งเป็นต้นเหตุให้เกิดทุกข์ ตอนที่ 2 รู้จักความว่างแล้วจะไม่เป็นทุกข์ คือการเห็นคุณค่าและโทษของความสุขจนเกิดเป็นความว่างนั่นเอง และตอนที่ 3 แนวฝึกให้รู้จักความว่าง, จิตว่างโดยทำจิตให้สงบปราศจากสิ่งปรุงแต่งทั้งหมด ใช้สติปัญญาให้เห็นความว่างจนเหลือแต่สิ่งที่เป็นวิสุทธิ คือ ขันห้า และความสุขที่แท้จริงคือนิพพาน หนังสือเล่มนี้ให้คุณค่าทั้งในหลักธรรม และการปฏิบัติตน เพื่อให้พบกับความสุขที่แท้จริง ช่วยให้นุญชู้คุณค่าความสุขทางธรรมะมากกว่าความสุขทางเนื้อหนัง

1. ความสุข

บ.207 พุทธศาสนิกชน. (ม.ป.ป.). *ความสุขกับความหิว*. กรุงเทพฯ: ภาพพิมพ์. 18 หน้า.

เนื้อหาของหนังสือเล่มนี้กล่าวถึง ความสุขว่าเป็นสิ่งที่ทุกคนปรารถนา แต่ทว่าน้อยคนนักที่จะได้รับและรู้จักความสุขที่แท้จริง ท่านพุทธทาสได้ชี้ทางแห่งความสุขอันเต็มเปี่ยมด้วยอำนาจของพระธรรม เป็นความสุขที่ปราศจากความหิวบีบคั้น มีแต่ความอิ่มอยู่ตลอดเวลา มนุษย์จำเป็นต้องรู้ว่าชั่วดี เป็นเรื่องของอนิจจังทุกขัง และอนัตตา ความสุขที่แท้จริงคือสุขที่สงบ ระวังดับหยุด และสิ้นสุดความดิ้นรนทนทุกข์ ซึ่งเรียกว่าวิเวกสุขหรือพระนิพพาน แต่ความสุขที่คนทั่วไป เข้าใจคือความสุขที่เกิดจากความหิวและความต้องการอย่างไม่มีที่สิ้นสุด เมื่อมีความต้องการจึงต้องแสวงหาใหม่เรื่อย ๆ ไป นอกจากนี้ท่านพุทธทาสได้เสนอระบบการปฏิบัติอานาปานสติภาวนา ซึ่งเป็นทางบรรเทาทุกข์ และเข้าถึงความสุขที่แท้จริง สำหรับตอนที่ ๒ ท่านพุทธทาสได้แปลเป็นภาษาอังกฤษไว้สำหรับชาวต่างประเทศ และท่านพุทธทาสยังได้แสดงแนวคิดได้ว่า โลกในปัจจุบันกำลังประสบปัญหาต่าง ๆ มากมาย จะหยุดความหิวอย่างโง่เขลานั้นเสีย แล้วจะพบกับความสุขที่แท้จริง

1. ความสุข

2. ความหิว

บ.208 พุทธทาสภิกขุ. (2541). *ความสุขของฆราวาส*. กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ. 35 หน้า.

หนังสือเล่มนี้กล่าวถึงความสุขของฆราวาสนั้น มีอยู่ 3 ชั้น คือชั้นต่ำ ชั้นกลางและชั้นสูง ชั้นต่ำเป็นเรื่องของกาม เรื่องของเกียรติ ที่พอเหมาะสมที่ถูกต้อง ชั้นกลางสูงขึ้นไปเป็นความสงบ ในทางบุญกุศล ในทางจิตใจที่สูงยกมือไหว้ตัวเองได้ ถ้าชั้นสูงขึ้นไปอีกเป็นอนุโลมตามพระอรหันต์ หรือเป็นพระอรหันต์ไปเลย มีความไม่ยึดมั่นถือมั่นเป็นหลัก แล้วมีความสุขที่เกิดมาจากความไม่ยึดมั่นถือมั่น เท่าที่จะทำได้ ในวิสัยของฆราวาส

1. ความสุข

บ.209 พุทธทาสภิกขุ. (2541). *ความสุขของฆราวาส*. กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ. 36 หน้า.

หนังสือเล่มนี้กล่าวถึงความสุขของฆราวาสที่สามารถสร้างขึ้นได้โดยอาศัยธรรมชาติ ซึ่งความสุขของฆราวาสนั้น มีอยู่ 3 ระดับคือ ระดับต่ำ เลวและสูงในระดับต่ำนั้น ได้แก่เรื่องกิน กาม และเกียรติ ระดับกลางก็เพิ่มความสงบในทางบุญกุศลมากขึ้นและระดับสูงก็คือการดำเนินรอยตาม พระสัมมาสัมพุทธเจ้าคือละซึ่งความยึดมั่นถือมั่นและกิเลสทั้งปวง

1. ความสุข

บ.210 พุทธทาสภิกขุ. (2545). *ความสุขที่ท่านยังไม่รู้จัก*. กรุงเทพฯ: S.R. 32 หน้า.

หนังสือเล่มนี้เป็นกรกล่าวถึงความสุขที่ท่านยังไม่รู้จัก ซึ่งความสุขเหล่านี้เป็นความหวังอันสูงสุดของมนุษย์ ซึ่งความสุขอันสูงสุดเหล่านี้ไม่ได้มีอะไรที่กลับ หากแต่เราไม่สนใจ ไม่สังเกต บางคนคิดว่าเป็นสิ่งที่ไม่ดีประโยชน์ เพราะความสุขเหล่านี้ มันมีอยู่ในธรรมชาติ ธรรมชาติมิให้จัดให้ได้ ถ้าเรารู้จักธรรมชาติเข้าใจธรรมชาติก็เท่ากับเราพบความสุขรู้จักความสุข

1. ความสุข

บ.211 พุทธทาสภิกขุ. (2543). *ความสุขที่แท้จริง*. กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ. 166 หน้า.

หนังสือเล่มนี้ได้กล่าวถึง ด้วยปัญญาตัวเองที่ทำให้มนุษย์ต่างจากสัตว์อื่นจึงไม่น่าแปลกใจที่ “ความรักสุข – เกลียคทุกข์” ของมนุษย์จะมีนัยที่ละเอียด ซับซ้อน และพิสดาร สุข ทุกข์ ของสัตว์ว่า ขึ้นอยู่กับปัจจัยพื้นฐานเพียงเพื่อความอยู่รอดของชีวิตเท่านั้น โดยมีหัวข้อดังนี้ นะโม และ สรรณาคมน์ ความวิเวกเป็นสุข ความไม่เบียดเบียนเป็นสุข ความคลายกำหนัดเป็นสุข การนำออกซึ่ง อัสมิมานะได้เป็นสุข และความรักเสมอด้วยตนไม่มี

1. ความสุข

บ.212 พุทธทาสภิกขุ. (2521). *ความสุขที่เป็นสิ่งไม่ต้องลงทุนซื้อ*. กรุงเทพฯ: สมชายการพิมพ์, 17 หน้า (ชุดมองด้านใน อันดับ 66).

เนื้อหาของหนังสือเล่มนี้กล่าวว่า ชีวิตของมนุษย์แบ่งได้เป็น 3 วัย ในแต่ละวัยจะต้องพยายามที่จะเอาตัวรอดให้ได้ และจะต้องรู้ว่า ทุกสิ่งล้วนเป็นทุกข์ และอนัตตาการที่มนุษย์มีความปรารถนาล้วนเกิดจากสติปัญญาของแต่ละคน ที่จะทำได้สมควรปรารถนามากน้อยแค่ไหน แต่หากผู้ที่มีความฉลาดก็จะเชื่อว่า การมีเงินหรือความสมบูรณ์ด้วยเบญจพิธธมคุณ นั้นเป็นทุกข์ แต่ความสุขที่แท้จริงคือ ความสงบ ซึ่งเป็นความสุขทางธรรมะ บุคคลจะได้มาโดยไม่ต้องลงทุนซื้อหาแต่ประการใดซึ่งมนุษย์ที่เกิดมาล้วนมีปัญหามากมาย และทางแก้ปัญหาคือ การฟัง พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ เพื่อความสะอาด สว่าง สงบในใจเป็นความสุขที่แท้จริง

1. ความสุข

บ.213 พุทธทาสภิกขุ. (2522). *ความสุขแท้มีอยู่แต่ในงาน*. กรุงเทพฯ: สุพจน์การพิมพ์, 185 หน้า.

เนื้อหาของหนังสือเล่มนี้ ให้ข้อคิดเกี่ยวกับการทำงาน โดยเน้นว่าการทำงานคือการปฏิบัติ ธรรมอย่างหนึ่ง สารของเรื่องประกอบด้วย การทำงานทุกชนิดด้วย “จิตว่าง” ทำไม่ได้ใช้คำว่า “จิตว่าง” การยกผลงานให้แก่ความว่าง กินอาหารของความว่าง และตายเสร็จสิ้นแล้วในตัวแต่หัวที่ เนื้อหาทุกตอนดังกล่าวเน้นว่า การทำงานเป็นเรื่องของความว่าง ซึ่งทำให้ปราศจากความทุกข์

มนุษย์ต้องการความสุข และสุขอื่น อันเกิดจากจิตที่สงบเย็น เป็นปกติไม่มี แต่มนุษย์ก็ไม่รู้ว่า จิตอันสงบเย็นเป็นเช่นไร ความสุขที่ไม่มีอันตรายเป็นเช่นไร และจะพบได้อย่างไร

1. ความสุข

บ.214 พุทธทาสภิกขุ. (2527). *ความสุขแท้เมื่อสิ้นสุดแห่งความสุข*. กรุงเทพฯ : การพิมพ์พระนคร, 38 หน้า (ชุดลอยปทุม อันดับ 57).

หนังสือเล่มนี้กล่าวถึง ความหลุดพ้นจากความทุกข์ ไม่ยึดถือความสุข หากมนุษย์ยึดถือความสุขจะไม่พบนิพพาน นอกจากนั้นยังกล่าวถึง นิรามิสสุข หรือสุขที่มีการยึดถือไม่ปรุงแต่งแต่อย่างใด ความหมายของคำว่า “สุข” และ “ทุกข์” พรหมวิหาร 4 ซึ่งเป็นธรรมะที่ใช้ในการดำรงชีวิต ความสำคัญของอุเบกขา และการรู้จักความหมายของอุเบกขาที่ถูกต้อง เพื่อจะได้นำไปใช้ปฏิบัติตนในวาระอันควร

1. ความสุข

บ.215 พุทธทาสภิกขุ. (2544). *ความสุขในทุกอิริยาบถ*. กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ . 38 หน้า.

หนังสือเล่มนี้กล่าวถึงการมีธรรมะอยู่ในหน้าที่ที่ ทำ จะปฏิบัติธรรมอย่างไรให้อยู่เหนือความทุกข์ทุกอิริยาบถ ซึ่งต้องสวมรอยลงไปทีสิ่งที่ทำอยู่ทุกอิริยาบถนั่นเอง กระทำที่ให้อยู่ทุกอิริยาบถ ก็คือทำหน้าที่การงานตามที่เหมาะสมหรือต้องทำกันอยู่เป็นประจำโดยไม่ต้องบอกชื่อของหน้าที่ ก็คงจะรู้กันได้ว่าทำอะไรอาชีพอะไรชาวนาไถนา ชาวสวนก็ทำสวน พ่อค้าก็ค้าขาย นี่เป็นหน้าที่โดยตรงเรียกว่าหน้าที่ในอาชีพ หน้าที่โดยความเป็นอาชีพ

1. ธรรมะ

2. การปฏิบัติธรรม

บ.216 พุทธทาสภิกขุ. (2544). *ความสุขในทุกอิริยาบถ*. กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ. 39 หน้า. (หก.)

หนังสือเล่มนี้กล่าวถึง สวรรค์ทุกอิริยาบถ ของผู้ที่มีความรู้ว่า ธรรมะคือ หน้าที่ หน้าที่คือ ธรรมะ พอเกิดหน้าที่ ก็มีความพอใจที่จะได้ปฏิบัติธรรมะ ปฏิบัติแล้วก็พอใจในธรรมะ พอใจแล้วก็

เป็นสุข ทั้งหมดนี้แน่นอนโดยไม่มีข้อสงสัย นี่คือ สวรรค์ทุกอริยาบถ และเป็นความรู้ที่ควรติดตัวไปอย่างเต็มที่และขอให้ปฏิบัติเรื่องนี้ กันอย่างเต็มที่ และขอให้ได้รับผลจากเรื่องนี้กันอย่างเต็มที่ และมีสวรรค์เป็นที่พอใจด้วยการยกมือไหว้ตัวเองได้ อยู่ทุกทิวาราตรีกาล

1. ความสุข

2. ธรรมะ

บ.217 พุทธศาสนิกศ. (2549). *ความสุขในทุกอริยาบถ*. กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ. 50 หน้า.

หนังสือเล่มนี้ได้กล่าวถึงความสุขของคนเราที่สามารถเกิดได้จากทุกที่และทุกเวลา หากเรา รู้จักการปฏิบัติตน โดยในหนังสือจะกล่าวถึงการให้ที่จัดเป็นการปฏิบัติธรรมซึ่งทำให้เกิดความสุข ทุกอริยาบถเพราะผู้ให้มีสติในการให้หรือที่เรียกว่าธรรมะนุสสติ

1. ความสุข

บ.218 พุทธศาสนิกศ. (2555). “ความหมายและคุณค่าของคำว่า “ลืออายุ”. กรุงเทพฯ: หอจดหมาย เหตุพุทธศาสน์ อินทปัญญา. 47 หน้า

หนังสือเล่มนี้ได้กล่าวถึง ปัญหาที่เกิดจากมนุษย์ที่ไม่เป็นมนุษย์ พระพุทธเจ้าท่านตรัสรู้ กฏอทัปปัจจยตา ท่านดำรงตนอยู่ตามกฏอทัปปัจจยตา ท่านเคารพกฏอทัปปัจจยตาในฐานะเป็น พระพุทธเจ้า พระธรรมก็คือ ตัวกฏอทัปปัจจยตา และทุกสิ่งที่เป็นไปตามกฏอทัปปัจจยตา พระสงฆ์ ก็คือ ผู้ที่เข้าใจกฏอทัปปัจจยตา ดำเนินตนอยู่ถูกต้องตามกฏของอทัปปัจจยตา ก้าวหน้า ๆ ไป ตามลำดับ

1. ลืออายุ

บ.219 พุทธศาสนิกศ. (ม.ป.ป.). *ความหลงผิดของสังคมในเรื่องการทำบุญ*. กรุงเทพฯ: อักษรสมัย, 111 หน้า.

หนังสือเล่มนี้ รวบรวมเรื่องจากงานเขียนของบุคคลต่าง ๆ คือ เรื่องแรกเป็นพระราชปรารภของ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เรื่องการเคารพและบำรุงรักษา พุทธศาสนาย่ช่วยกัน ป้องกันรักษาพุทธศาสนาได้อย่างไร เรื่องที่ 2 และ 3 เป็นงานของท่านพุทธทาส เสนอให้บำรุงพระ ศาสนาด้วยการปฏิบัติธรรมจนพ้นทุกข์ ไม่ใช่บำรุงด้วยวัตถุต่าง ๆ การทำกุศลสูงสุด คือทำให้มนุษย์ ได้รู้ในสิ่งที่ควรรู้และจำเป็นต้องรู้ เรื่องที่ 4 เป็นงานเขียนของปุ่น จงประเสริฐ เรื่องพุทธธรรม อันตราย กล่าวถึงมูลเหตุที่ทำให้พระธรรมเลอะเลือน ผู้ที่ทำลายสังฆธรรมคือ พุทธบริษัทนั่นเอง การ สั่งสอนผิดเป็นหมู่ และโต้แย้งความเชื่อที่ยังผิดของ คิกฤทธิ ส่วนเรื่องสุดท้าย เป็นงานของ วิโรจน์ ศิริรัฐ เป็นเรื่องเกี่ยวกับความคิดเห็นของคิกฤทธิที่มีความเข้าใจบางเรื่องที่คลาดเคลื่อนว่า หลัก สุนยุดาและอนัตตาคัดกับการพัฒนาบ้านเมือง

1. ความหลงผิด

บ.220 พุทธศาสนิกศ. (2543). *ความหลุดพ้น*. กรุงเทพฯ:ธรรมทานมูลนิธิและธรรมสภา. 190 หน้า.

เนื้อหาในหนังสือเล่มนี้กล่าวถึง 4 เรื่อง คือเรื่องแรกเป็นเรื่องหลุดพ้นเสียจากความหลุดพ้น เรื่องที่สอง การทำวิปัสสนา ซึ่งจะกล่าวถึงแนวทางการทำวิปัสสนาโดยละเอียดพร้อมขั้นตอน ที่สมบูรณ์ เรื่องที่สามเป็นเรื่องเกี่ยวกับปาฏิหาริย์ ซึ่งกล่าวถึงเรื่องปาฏิหาริย์ว่ามีอยู่ 3 ชนิด คือ ชนิด ที่หนึ่ง อธิปาฏิหาริย์ เป็นเรื่องมายา ชนิดที่สอง อาเทศนาปาฏิหาริย์ เป็นวิชาเล่นกล ชื่อนมนต์มนิกา หรืออมณิกามนต์ ซึ่งคนโบราณฝึกฝนใช้ทนายใจผู้อื่น ปาฏิหาริย์ทั้งสองนี้ อาศัยสมาธิจิตเป็นเครื่อง บังคับสร้างและชนิดที่สาม อนุศาสน์ปาฏิหาริย์ สังขารว่า เป็นสิ่งที่ถูกปรุงหรือการปรุงแต่งขึ้น ให้กลายเป็นความทุกข์ ส่วนหนทางพ้นทุกข์ที่มนุษย์ควรศึกษา คือ มรรคมีองค์ 8 รวมกันเป็น สิบ สภาธิ ปัญญา เพื่อหาทางพ้นทุกข์ ฉะนั้นมนุษย์ควรพิจารณาให้รู้ว่าสิ่งใดไม่ควรปฏิบัติ และควร ปฏิบัติให้ถูกทาง เพื่อจะได้ นำแง่คิดมาพัฒนาคนให้เป็นคนมีศีลธรรม นำพาชีวิตไปสู่ความสุข ที่แท้จริง

1. การหลุดพ้น

บ.221 พุทธทาสภิกขุ. (2551). *ความหลุดพ้นเสียจากความหลุดพ้น*. กรุงเทพฯ: มิตรนราการพิมพ์. 55 หน้า. (สม.)

หนังสือเล่มนี้มีเนื้อหากล่าวถึงความหลุดพ้นเสียจากความหลุดพ้น ซึ่งหมายถึงสิ่งที่เราประสงค์ด้วยความยึดมั่น ถือมั่น เป็นความหลุดพ้นของตัวกู ตัวกูจะหลุดพ้นเป็นสิ่งที่มีความสำคัญที่สุดสำหรับตัวกู หลุดพ้นไปติดอยู่ที่ความหลุดพ้นของตัวกู

1. ความหลุดพ้น   2. ตัวกู-ของกู

บ.222 พุทธทาสภิกขุ. (2531). *ความเห็นแก่ตัวน่ากลัวนัก*. กรุงเทพฯ: การพิมพ์พระนคร, 16 หน้า.

หนังสือเล่มนี้กล่าวถึง เรื่องตัวกู – ของกู คือความเห็นแก่ตัวที่น่ากลัวของมนุษย์มักจะก่อให้เกิดวิกฤตการณ์ต่าง ๆ ในสังคม เช่น ปัญหาการฆ่า การลักขโมย การประพฤติดีคิดในกาม และการพุดจากโกหก สิ่งเหล่านี้เป็นฤทธิ์เดชของความเห็นแก่ตัวของมนุษย์ที่คอยแข่งแย่งชิงดีชิงเด่นกัน ขาดความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ซึ่งกันและกัน ซึ่งหากมนุษย์ยังมีความเห็นแก่ตัวอยู่อย่างนี้ สังคมก็คงมีแต่ความวุ่นวายไม่มีวันจบสิ้น ฉะนั้นทุกคนจะต้องช่วยกันขจัดความเห็นแก่ตัวให้หมดไป โดยการหันมาทำบุญทำกุศลให้จิตใจของเราสะอาด สว่าง และสงบ ปราศจากความเห็นแก่ตัว ถ้าทุกคนทำได้อย่างนี้ปัญหาดังกล่าวก็จะหมดไปจากสังคมไทยในไม่ช้า

1. ความเห็นแก่ตัว

บ.223 พุทธทาสภิกขุ. (2548). *ความอึดใจ*. กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ . 39 หน้า.

หนังสือเล่มนี้กล่าวถึง พุทธศาสนาทำให้คนไม่รู้สึกลอยทางวิญญูณ แต่ทำให้คนอึดทางจิต ทางวิญญูณอยู่ตลอดเวลา แม้ทางร่างกายจะหิวก็กิน หิวก็กินอยู่ตลอดเวลาที่ช่างมัน แต่ในทางจิตใจทางวิญญูณแท้ ๆ นั้นอึดอยู่ตลอดเวลา หรือผู้ที่ละลาสิกขาออกไปเป็นฆราวาสก็ตาม ต้องรู้จักเคล็ดลับข้อนี้ ที่สำคัญมากให้จิตใจมันอึดอยู่ตลอดเวลา ความอึดไม่ใช่พอใจแต่มันหยุดหิว ในทางธรรมะนี้เราสามารถทำให้ความหิวหยุดลงได้ ระวังลงไปได้ แล้วก็มีอึดอยู่เสมอ ส่วนความอึดทางร่างกาย ทางเนื้อหนังนั้น เอาไว้คนละเรื่อง หิวก็กินเข้าไปได้ตามสมควร ไม่มีก็หามา พอหิวก็กิน

แต่พอทำให้อิ่มพอสมควรไม่ใช่ตะกละก็หมดปัญหาเรื่องนี้ เพราะว่าเราต้องทำงาน อยู่นิ่งไม่ได้ อยู่แล้วทำงานเพื่อหาอาหารแล้วก็กินให้อิ่ม

1. จิต

2. ธรรมะ

บ.224 พุทธทาสภิกขุ. (2548). *ความอึดใจ* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ. 50 หน้า.

หนังสือเล่มนี้ได้กล่าวถึงการชวนขยายเอาใจใส่ “ความอึดทางวิญญาณ” เสียก่อนแล้วค่อยๆ ขวนขวายเรื่องนั้นแล้วจะไม่เป็นอะไร ก็เลสไม่รบกวนร่างกายก็ไม่ใช่อันตราย คนมีจิตใจหิวไม่รู้จักอึดให้เรียนอะไรจนตายก็ไม่รู้จักใจประกอบด้วยคุณสมบัติจิตที่หิว วิญญาณที่หิว

1. ความอึดใจ

บ.225 พุทธทาสภิกขุ. (2542). *คาถาเยียดัฒหา*. กรุงเทพฯ: มิตรนราการพิมพ์. 42 หน้า.

หนังสือเล่มนี้เป็นการกล่าวถึงมนุษย์ปัจจุบันอยู่ในฐานะที่ต้องการธรรมะมาเป็นเครื่องหล่อเลี้ยงจิตใจ เพราะความเจริญทางวัตถุแห่งยุคปัจจุบันทำให้คนเราเห็นแก่ตัว แล้วเกิดกิเลสตัณหา ดังนั้นการที่เรามีธรรมะจะเป็นคาถาในการดับกิเลส เพราะธรรมะมีคุณสมบัติกำจัดความเห็นแก่ตัว การที่ทำให้มนุษย์มีธรรมะเป็นการกระทำที่ถูกต้องและเป็นเรื่อง que ทุกคนปฏิบัติได้ ธรรมะทำให้คนใจต่ำกลายเป็นมนุษย์จิตสูง ดังนั้นถ้าจะอยู่ในสังคมในยุคปัจจุบันให้ได้อย่างมีความสุข เราต้องรู้จักนำธรรมะมาเป็นคาถาป้องกันตัณหาไม่ให้เกิดขึ้นกับจิตใจของเรา

1. มนุษย์

2. ธรรมะ

บ.226 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). *ค่ายธรรมบุตร เล่ม 1*. ม.ป.ท. 144 หน้า.

หนังสือเล่มนี้เป็นบรรยายอบรมลูกเสือและผู้บังคับบัญชาลูกเสือ ณ ค่ายธรรมบุตร สวนโมกขพลาราม อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี โดยในเล่มนี้มี 8 เรื่อง คือ เรื่อง ข้อที่ 1 ลูกเสือคือธรรมบุตร ในวันที่ 6 มิถุนายน 2509 ธรรมะที่ประเสริฐ คือ สละตนเสียก่อนแล้วไปเห็นแก่ผู้อื่น เรื่องที่ 2 บารมี 10 ประการของลูกเสือ ในวันที่ 10 มิถุนายน 2509 เรื่องที่ 3 การเดินรำทำเพลง และ

การหัวเราะ วันที่ 11 มิถุนายน 2509 เรื่องที่ 4 อุดมคติของลูกเสือเป็นอย่างเดียวกัน พุทธศาสนา
 ในวันที่ 11 พฤษภาคม 2511 เรื่องที่ 5 การรู้จักก่อประโยชน์จากศาสนา ในวันที่ 28 กันยายน 2511
 เรื่องที่ 6 ความรอดตัวของวัยรุ่น ในวันที่ 16 มกราคม 2515 เรื่องที่ 7 ความไม่เห็นแก่ตัว
 เป็นธรรมดาในคราวเปิดการอบรมครูฝ่ายอนุภาคที่ค่ายอบรมชุดของโรงเรียนในจังหวัดสุ
 ราษฎร์ธานี 11 เมษายน 2510 และเรื่องสุดท้ายหัวข้อ ความไม่เห็นแก่ตัว

1. ค่ายธรรมบุตร   2. วัยรุ่น

บ.227 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). *ค่ายธรรมบุตร เล่ม 2*. กรุงเทพฯ: การพิมพ์พระนคร. 325 หน้า.

หนังสือเล่มนี้เป็นการบรรยายอบรมลูกเสือและผู้บังคับบัญชาลูกเสือ ณ ค่ายธรรมบุตร สวน
 โมกขพลาราม อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี โดยในเล่มมี 7 เรื่อง คือ เรื่องที่ 1 งานอนุภาคจน
 แก่งของศีลธรรม บรรยายอบรมผู้บริหารงานอนุภาค จังหวัดสุราษฎร์ธานี ผู้มาพักแรมที่ค่ายธรรม
 บุตร วันที่ 8 สิงหาคม 2517 เรื่องที่ 10 ความสับสนแห่งความหมายของภาษาที่ใช้พูดอยู่ บรรยายใน
 การอบรมครู ของจังหวัดสุราษฎร์ธานี ที่ค่ายธรรมบุตร 9 มิถุนายน 2512 เรื่องที่ 11 วิญญาณของ
 ความเป็นครู บรรยายในโอกาสงานอบรมครูของทางราชการผู้พักแรมอยู่ที่ค่ายธรรมบุตร 8 เมษายน
 2513 เรื่องที่ 12 ทำอะไรได้ อะไรจากการมาประชุมกันที่นี่ คำกล่าวสัมโมทนียกถา ในการประชุม
 สมาคมพุทธศาสนาทั่วราชอาณาจักร ครั้งที่ 16 ในวันที่ 20 ธันวาคม 2511 เรื่องที่ 13 ชรรมะ ทำไม
 กัน? บรรยายในการประชุมสมาคมพุทธศาสนาทั่วราชอาณาจักรครั้งที่ 16 วันที่ 21 มกราคม 2511
 เรื่องที่ 14 อานาปานสติภาวนา ปนทนาในโอกาสพักผ่อนของคณะกรรมการพุทธสมาคมฯ แห่ง
 ประเทศไทยระหว่างมีการประชุมที่ค่ายธรรมบุตร ณ ที่ลานรับแขก ในวันที่ 20 ธันวาคม 2511 เรื่อง
 ที่ 15 มะพร้าวานาพิเอร์ อธิบายแก่สมาชิกพุทธสมาคมฯ ประชุมและพักแรมอยู่ที่ค่ายธรรมบุตร
 สันทนาการระหว่างพัฒนาการประชุมที่ลานหญ้าบนเขื่อนสระนาพิเอร์ ในสวนโมกขพลาราม วันที่ 21
 ธันวาคม 2511

1. ค่ายธรรมบุตร

บ.228 พุทธศาสนิกศ. (2518). *ค่ายธรรมบุตร*. สุราษฎร์ธานี: ธรรมทานมูลนิธิ. 491 หน้า. (ชุดธรรมโฆษณ์ อันดับที่ 37).

หนังสือเล่มนี้ ได้รวบรวมคำบรรยายไว้เป็นหมวด ๆ รวมทั้ง 5 หมวด คือ หมวดลูกเสือ หมวดอนุชาชาด หมวดครู หมวดพุทธสมาคม และหมวดเบ็ดเตล็ด ในแต่ละหมวดได้แสดงเนื้อหาที่ละเอียด เช่น ในหมวดลูกเสือ แบ่งเนื้อหาออกเป็น 6 ตอน คือ ลูกเสือ คือ ธรรมบุตร บารมี 10 ประการของลูกเสือ การเดินร่ำทำเพลง และการหัวเราะ อุดมคติของลูกเสือเป็นอย่างไรเกี่ยวกับพุทธศาสนา การรู้จักถือประโยชน์จากศาสนาและความรอดตัวของวัยรุ่น ท่านกล่าวไว้ว่า ลูกเสือคือธรรมบุตรจะต้องประพฤติตนตามหลักธรรมะ และยึดถือหลักธรรมะที่ประเสริฐที่สุดคือ สละตนเสียก่อนแล้วไปเห็นแก่ผู้อื่น เป็นต้น นอกจากนั้นในแต่ละตอนได้แสดงแง่คิดที่หลากหลาย ไม่ว่าจะเป็นทางด้านศีลธรรม จริยธรรม หรือแม้แต่หลักธรรมในการดำเนินชีวิตของมนุษย์ ท่านได้แสดงไว้อย่างละเอียด และใช้ภาษาที่เข้าใจง่าย หากผู้สนใจที่จะศึกษาอย่างแท้จริงก็จะสามารถนำหลักธรรมไปใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุดทั้งแก่ตนเองและผู้อื่นได้

1. ลูกเสือ – การประพฤติตน

บ.229 พุทธศาสนิกศ. (2548). *คำกลอนสอนธรรม*. กรุงเทพฯ: เพชรประกาย. 208 หน้า.

หนังสือเล่มนี้ได้กล่าวถึงธรรมะที่สามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันเพื่อไม่ให้ผู้เป็นคนประมาท เพื่อเกิดความสะอาด ความสว่างและความสงบ ความรู้ความเข้าใจ มีรูปแบบการนำเสนอเป็นบทกลอน ทำให้อ่านสนุกและเกิดคำสอนใจให้จิตใจสงบได้ดี

1. ธรรมะกับชีวิตประจำวัน   2. พุทธภาษิต

บ.230 พุทธศาสนิกศ. (2482). *คำตอบของพุทธทาส พ.ศ. 2481 ข้อ 1 ถึงข้อ 23*. ไซยา: โรงพิมพ์ธรรมทาน. 72 หน้า

ข้อความในหนังสือพิมพ์ขึ้นจากสำเนาคำตอบปัญหาซึ่ง “พุทธทาสภิกขุ” ได้ตอบแก่ผู้ถามโดยตรงทางจดหมาย เพื่อประโยชน์แก่ผู้อื่นทั่วไป เพื่อเป็นธรรมบรรณาการตามครั้งคราวที่จะทำได้ ถ้าตอบของพุทธทาสภิกขุ ข้อ 1 ถึง 23 ข้อ ดังนั้นจึงสงสัยอยู่ว่าเมื่อไม่มีใครรับผลของ

ความสุข ซึ่งเกิดจากการปฏิบัติธรรมแล้ว อะไรเล่าที่เป็นผู้รู้ชัดว่าชาติสิ้นแล้วพรหมจรรย์ได้อยู่จบแล้ว ภาระกิจได้ทำเสร็จแล้ว ถ้าอื่นอันจะต้องทำเช่นนี้ไม่มีอีก?

1. พุทธศาสนา- คำถามและคำตอบ

บ.231 พุทธทาสภิกขุ. (2511). *คำบรรยายธรรมอบรมพระธรรมทูตในสวนโมกขพลาราม พ.ศ. 2510 เล่ม 2*.
 สุราษฎร์ธานี: ธรรมทาน. 151 หน้า.

หนังสือเล่มนี้ท่านพุทธทาสภิกขุอบรมพระธรรมทูตในสวนโมกขพลาราม 2511 มี 16 เรื่อง คือ (15) งานธรรมทูต คือ งานต่อต้านผู้อื่น (16) วัตถุประสงค์ (17) การทำวัตร สวดมนต์ (18) ธรรมจะต้องชนะวัตถุประสงค์ (19) ชาตินี้ ชาติหน้า (20) เรื่องผี ๆ สาง ๆ (21) ความนิยมในของแพง (22) คำกล่าวปิดการอบรมของผู้แทนพระธรรมทูต (23) คำกล่าวปิดการอบรมของผู้ให้การอบรม ส่วนคำบรรยายเบ็ดเตล็ด (1) ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับบริกรบางอย่างและหารือเรื่องทำวัตร สวดมนต์ (2) ทำความเข้าใจเกี่ยวกับกำหนดเวลาอบรม (3) เกี่ยวกับชุดงค์ เกี่ยวกับการปฏิบัติกิจวัตรต่าง ๆ (4) หารือเรื่องทำวัตร สวดมนต์ (5) คำแปล คำบรรยายของสิริจันุโทภิกขุ (6) คำแปล คำบรรยายของปสาทิโกภิกขุ (7) คำแปล คำบรรยายของดร.กัลณี และมีภาคผนวกอีก 5 เรื่อง คือ (1) อธิบายหลักปฏิบัติอานาปานสติ หน้ากระดานดำ (2) คำบรรยายอานาปานสติภาวนาในวันสรูป (3) คำบรรยายเป็นภาษาอังกฤษของสิริจันุโทภิกขุ (4) คำบรรยายเป็นภาษาอังกฤษของปสาทิโกภิกขุ และ (5) คำบรรยายเป็นภาษาอังกฤษของดร.กัลณี

1. ธรรมะ

บ.232 พุทธทาสภิกขุ. (2528). *คำบรรยายเรื่องเกี่ยวกับการบวช*. กรุงเทพฯ: แสงสุทธิการพิมพ์
 56 หน้า.

เนื้อหาของหนังสือเล่มนี้มุ่งแสดงให้เห็นว่า การบวชนั้นคือการไปจากความเป็นฆราวาส เพื่อไปสู่ความเป็นบรรพชิต และเกิดเป็นอานิสงส์ 3 ประการ ได้แก่ อานิสงส์ที่จะพึง ได้แก่ ผู้บวชเองนั้น ก็คือการหลุดพ้นจากกิเลส และได้พบกับนิพพาน อานิสงส์ที่จะพึงให้แก่ผู้อื่นมีบิดามารดาผู้มีพระคุณ และอานิสงส์สุดท้าย คือ อานิสงส์อันจะพึงให้แก่ พระศาสนาเอง นอกจากนี้ ท่านพุทธ

ทาสยังได้กล่าวถึงความมุ่งหมายของการบวชชนิดที่เป็นความมุ่งหมายอนแท้จริงว่าเป็นความมุ่งหมายที่จะให้เกิดความเร็วในการบรรลุมรรค ผล นิพพาน นั้นเอง

1. การบวช

บ.233 พุทธทาสภิกขุ. (2532). *คำบรรยายเรื่องเกี่ยวกับความดับทุกข์*. กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ. 56 หน้า.

สรุปความเรื่องความดับทุกข์ เป็นการชี้ให้เห็นปัญหาแขนงต่าง ๆ ของเรื่องความทุกข์ที่เกี่ยวข้องอยู่ ถ้าผู้ศึกษาจะได้ศึกษาเฉพาะปัญหาแนวหนึ่ง ๆ ให้เป็นที่เข้าใจอย่างแจ่มแจ้งแล้ว ก็จักจับฉวยเอาอรธอันลึกซึ้งของความดับทุกข์ได้โดยไม่เหลือวิสัย ในที่สุด ก็จะเข้าใจได้ว่า ความดับทุกข์นั้นเกี่ยวกับพระรัตนตรัย เกี่ยวข้องกับพระไตรปิฎก เกี่ยวข้องกับไตรสิกขา เกี่ยวข้องกับความสะอาด สว่างสงบ เกี่ยวข้องกับประโยชน์ 3 เกี่ยวข้องกับอริยสัจ เกี่ยวข้องกับวิภูฏสงสาร เกี่ยวข้องกับนิพพาน เมื่อผู้ศึกษามีความเข้าใจในเรื่องอันเกี่ยวกับความดับทุกข์โดยนัยต่างๆ ดังที่กล่าวมานี้ ย่อมเป็นการเพียงพอแล้ว ที่ผู้ผู้นั้นจะสามารถจับฉวยหลักเกณฑ์ แห่งความดับทุกข์ที่เหมาะสมแก่ตนได้

1. ความทุกข์

2. ความดับทุกข์

บ.234 พุทธทาสภิกขุ. (2511). *คำบรรยายหลักพระพุทธศาสนา (อบรมผู้ที่ จะรับการ โปรดเกล้าฯ เป็นตุลาการ) ชุดที่ 1 ประจำปี 2499 ว่าด้วย วิชาที่บอกว่าอะไรเป็นอะไร*. สุราษฎร์ธานี: ธรรมทานมูลนิธิไชยา. 256 หน้า.

หนังสือเล่มนี้ท่านพุทธทาสภิกขุ ได้บรรยายหลักพระพุทธศาสนาอบรมผู้ที่ จะรับการ โปรดเกล้าฯ ให้เป็นตุลาการ เริ่มมาตั้งแต่ รุ่นปี 2499 จนถึงปัจจุบัน โดยหัวข้อบรรยายทั้งหมดว่าด้วย หลักการพระพุทธศาสนา วิธีปฏิบัติและศีลธรรม ไตรลักษณ์ คือ รู้ทุกสิ่งอยู่ในลักษณะไม่เทียว ทุกข์ อนัตตา อุปทาน ที่ รู้เรื่องกิเลสที่ยึดถือ กาม ทิฏฐิ สึลพรต และอิตตา ไตรสิกขา การแก้อุปทานทำให้ คนทุกข์ คือ ชั้นศีล ชั้นสมาธิ ชั้นปัญญา เบญจขันธ์ คน ๆ หนึ่งมีส่วนกาย 1 ส่วน ใจ 4 สมาธิและ วิปัสสนาตามธรรมชาติ สมาธิและวิปัสสนาตามหลักวิชา อริยบุคคลกับการละกิเลส พุทธศาสนากับ คนทั่วไปและตุลาการตามอุดมคติของพุทธศาสนา

1. พุทธศาสนา

2. การปฏิบัติธรรม

3. ศีลธรรม

บ.235 พุทธศาสนิกศ. (ม.ป.ป.). *คำบรรยายหลักพระพุทธศาสนา*. กรุงเทพฯ: พระนคร, 256 หน้า.

หนังสือเล่มนี้ประกอบด้วยเนื้อหาสำคัญ คือ ใจความสำคัญของพุทธศาสนา ความหมายของศีลธรรมหลักอริยสัจสี่ ไตรลักษณ์ ความหมายของอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา ตัณหา หลักธรรม 5 คู่ อุปทานสี่ การแก้ทุกข์ของพุทธศาสนา ความหมายของและองค์ประกอบของไตรสิกขา ความหมายของเบญจลักษณ์ สมาธิและวิปัสสนาตามธรรมชาติ และตามหลักวิชา ศีล สมาธิและปัญญา อริยบุคคลกับการละกิเลส ความหมายของโลกกุตระภูมิและโลกกุตระธรรมที่ต่างกัน 4 ชั้น พุทธศาสนากับคนทั่วไป และให้ข้อสังเกตในการนำหลักพุทธศาสนาไปปฏิบัติรวมทั้งมูลเหตุต่าง ๆ ของทุกศาสนาที่ตรงกัน และเรื่องสุดท้าย เป็นเรื่องหน้าที่และอุดมคติของตุลาการตามคติทางพุทธศาสนานับว่า เป็นหนังสือที่ให้ความรู้และความเข้าใจในพุทธศาสนาที่ครอบคลุมสาระสำคัญได้กว้างขวาง และสำคัญต่อการดำรงชีวิตที่สมบูรณ์เรื่องหนึ่ง

1. พุทธศาสนา

บ.236 พุทธศาสนิกศ. (2534). *คำบรรยายหลักพุทธธรรม* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ. 351 หน้า.

หนังสือเล่มนี้เป็นการบรรยายหลักพุทธธรรม 10 เรื่อง คือ เรื่องแรก ศีลธรรมและหลักพุทธศาสนา เรื่องที่สองปรัชญาของศีลธรรม เรื่องที่สามสิ่งที่เรียกว่าศาสนา เรื่องที่สี่ประโยชน์ของศาสนา เรื่องที่ห้าเรื่องหลักสำคัญในพุทธศาสนา ซึ่งกล่าวถึงหลักทั่วไป เรื่องที่หกหลักพุทธศาสนาในหัวข้อหลักพื้นฐาน เรื่องที่เจ็ดหลักพุทธศาสนาในเรื่องหลักที่ต้องเข้าใจโดยละเอียด เรื่องที่แปดหลักพุทธศาสนา ในเรื่องหลักปฏิบัติเพื่อความไม่ยึดมั่น เรื่องที่เก้ากล่าวถึงเรื่องธรรมสโมธานและเรื่องสุดท้ายเป็นเรื่องธรรมสโมธาน

1. พุทธธรรม

2. ศีลธรรม

บ. 237 พุทธทาสภิกขุ. (2544). *คำประพันธ์บทพระธรรม(ฉบับเขียนด้วยลายมือของท่านพุทธทาสภิกขุ).*
กรุงเทพฯ: ธรรมสภา.

หนังสือเล่มนี้เป็นการรวบรวมเอาบทกลอนคำสอน ซึ่งมีคุณค่ายิ่งในด้านการประพันธ์ในเรื่องของความไพเราะและในหลักคำสอน ซึ่งบทพระธรรมในแต่ละบทล้วนเป็นการถ่ายทอดพระธรรม คำสอนของพระศาสดาเอาไว้ได้อย่างชัดเจนง่ายต่อการจดจำและนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน เช่น เรื่อง ความสุข ได้สอนในเรื่องของความสุขว่าถ้าเราตัดตัวต้นหาออกไปได้ก็จะพบความสุข หรือเรื่องของกิเลสเป็นคำสอนที่ชี้ให้เห็นโทษของกิเลสเพราะคนมักจะอวดอ้างว่าตัวเองเป็นปราชญ์แต่ปราชญ์ก็ต้องแพ้กิเลส เป็นต้น

1. พระธรรม

บ.238 พุทธทาสภิกขุ. (2529). *คำสอนของพุทธทาสภิกขุว่าด้วยเรื่องตัวตน ธรรมะสำหรับผู้เพื่อที่จะรัก โกรธเกลียดกลัว.* กรุงเทพฯ: สยามสมัย. 76 หน้า.

หนังสือเล่มนี้ประกอบด้วยเนื้อหาสำคัญ 5 บท ได้แก่ บทที่ 1 ตัวตนคืออะไร ในบทนี้ได้แบ่งเนื้อหาออกเป็น 2 ตอน คือตอนที่ 1 ตัวตนคืออะไร กล่าวว่าตัวกูเป็นเพียงประกายแห่งอิทัปปัจจยตา หรือตัวตนเป็นลูกของอวิชชา ตอนที่ 2 คนโง่เอาอะไรเป็นตัวตน คือ เอรูปเวทนา สัญญาสังขารวิญญาณเป็นตัวตน บทที่ 2 การเกิดแห่งตัวตนมาจากกามคุณ 5 ยั่วให้เกิดตัวตน บทที่ 3 โทษของการมีตัวตน กล่าวถึงทุกข์ การเห็นแก่ตัว ยึดถืออะไรเป็นการถือของหนัก บทที่ 4 ถ้าไม่มีตัวตน ไม่มีตัวกู เมื่อนั้นจึงจะพบความสบายและบทสุดท้าย ทำอย่างไรตัวตนจึงจะไม่เกิด โดยเสนอแนวทางว่าการทำวิปัสสนาที่ดีที่สุด คือการควบคุมผัสสะ การเพิ่มตัวตนให้แก่จิต และการมีสติ สมาธิ ปัญญา ควบคุมผัสสะเหมาะสำหรับผู้ที่ไม่เข้าใจว่า ตัวตนคืออะไร มีความเป็นมาอย่างไร สามารถนำมาแก้ไขปัญหาชีวิตประจำวันได้

1. ตัวตน

บ.239 พุทธศาสนิกศ. (2524). *คำสอนผู้บวช (ภาค 1)*. กรุงเทพฯ: ธรรมบูชา. 207 หน้า.

หนังสือเล่มนี้ เป็นเสมือนคู่มือที่แนะผู้บวชให้รู้วิธีสู้กับข้าศึกภายในอย่างละเอียดถี่ถ้วน เป็นข้อปฏิบัติเบื้องต้นเพื่อมุ่งไปสู่การดับทุกข์ และมุ่งปฏิบัติเพื่อให้ถึงซึ่งความสิ้นทุกข์ธรรม บรรยายนี้ ประกอบด้วย ความสำคัญของการบวช วัตถุประสงค์ของการบวช การยึดถือพระรัตนตรัย ผลที่ได้จากอานิสงส์ของการบวช เครื่องมือเครื่องใช้สำหรับนักบวช ลัทธิของผู้บวช ความมุ่งหมายของการบวช และตอนสุดท้าย สรุปกิจวัตรของผู้บวช มีภาคผนวกพิเศษ คือ บทปัจจะเวกขณะ พิจารณาปัจจยสี่ และบทสัจจะเวกขณะ สำหรับสำรวจตนเอง คุณค่าของหนังสือเล่มนี้ชี้ให้เห็นว่าการประกาศตัวเป็นพุทธบุตรนั้น ควรใช้พลังสติปัญญาความสามารถที่มีอยู่ในตัวเพื่อประโยชน์และความสุขแก่มหาชนด้วย

1. การบวช – คำสอน

บ.240 พุทธศาสนิกศ. (2591). *คำสอนผู้บวช (ภาค 2)*. กรุงเทพฯ: สมชายการพิมพ์. 235 หน้า.

เนื้อหาของหนังสือเล่มนี้ได้กล่าวไว้ 3 ส่วน คือ ความดับทุกข์ ธรรมบรรยายบางข้อ และการศึกษาในส่วนของ การดับทุกข์ ได้กล่าวถึงศิลปะแห่งการดับทุกข์ มีอยู่หลายวิธี คือการดับทุกข์กับพระรัตนตรัย โดยรู้ลักษณะและภาวะแห่งทุกข์ การดับทุกข์ด้วยพระไตรปิฎก โดยอาศัยหลักไตรสิกขา เพื่อให้ใจสะอาด สว่าง สงบ ผลของการกระทำจะก่อให้เกิดเกิดประโยชน์สูงสุดจนถึงขั้นนิพพาน ส่วนที่ 2 เป็นธรรมบรรยายเกี่ยวกับพหุลาภุสาสนี ไตรลักษณ์ ความทุกข์และเบญจขันธ์ และส่วนสุดท้ายกล่าวถึง การศึกษาวิถีการหลุดพ้นจากทรงพุทธศาสนา แต่เป็นการหลุดพ้นจากเพศบรรพชิตสู่ฆราวาสที่สมบูรณ์ เป็นบัณฑิตที่ก่อประโยชน์ทั้งแก่ตนเองและผู้อื่น นอกจากนี้ยังให้ความรู้เกี่ยวกับวิธีการศึกษา หนังสือเล่มนี้เหมาะสำหรับผู้บวชเป็นอย่างยิ่ง เพราะสามารถทำให้ผู้บวชได้เข้าถึงหลักพุทธศาสนาและปฏิบัติตัวได้สมกับบรรพชิตที่แท้จริง

1. การดับทุกข์

บ.241 พุทธศาสนิกศ. (2514). คำสอนผู้บวชพรรษาเดียว. พระนคร: ธรรมบุษยา. 479 หน้า.

ธรรมบรรยาย 7 เรื่อง

หนังสือเล่มนี้บรรยายเรื่อง การบวชคืออะไร คือ ผู้ไม่ครองเรือนโดยสิ้นเชิง, วัตถุประสงค์ของอาศัของบวชคืออะไร มีพระรัตนตรัย กล่าวคือ พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ เป็นวัตถุประสงค์ของอาศั อนิสงส์ของการบวช : ฟังได้แก่ ต่อผู้บวช มารดา บิดา ศาสนา เครื่องมือของการบวชคืออะไร ผ้ากาสาวพัสดุ ถือว่าเป็นธงชัยของพระอรหันต์ ถ้าเมื่อบุคคลนั้น ไม่มีคุณสมบัติในตนเพียงพอสำหรับห่ม อันตรายก็จะเกิดขึ้นแก่ตนตาทางธรรมในทันที **สิทธิของผู้บวช** : นักบวชมีสิทธิอันชอบธรรมที่จะบริโภคจตุปัจจัยอันเป็นเป้าหมายธรรมหรือเป็นเครื่องบูชาของชาวโลก สิทธิอันชอบธรรมในที่นี้ย่อมมีเฉพาะแก่นักบวชผู้ทำตนให้เป็นนักบวชที่แท้จริงและถูกต้อง **ความมุ่งหมายของการบวช** : มุ่งหมายที่จะให้เกิดความเร็วในการบรรลุมรรค ผล นิพพาน **กิจวัตร** : คำบรรยายในพรรษาเมื่อเดือนกันยายน 2496 กิจวัตร 10 ประการ 1. บิณฑบาต 2. กวาดวัด 3. ปลงอาบัติ 4. ทำวัตรพระสวดมนต์ 5. ขวนขวายปัจเจกชนและภาวณา 6. อุปัฏฐากอุปัชฌาย์อาจารย์ 7. บริหารสิ่งของและร่างกาย 8. ขวนขวายเรียนธรรมวินัย 9. เอาใจใส่ของสงฆ์และกิจสงฆ์ 10. ดำรงตนให้น่าไหว **การขบฉัน** คำบรรยายในพรรษา เมื่อเดือนกรกฎาคม 2498 : ทั้งในทางที่จะได้มาฉัน และฉันโดยปราศจากโทษหรือเป็นไปเพื่อความก้าวหน้าทางจิตใจ **อิริยาบถ** คำบรรยายในพรรษา เมื่อเดือนสิงหาคม 2498 : การเดิน การยืน การนั่ง และการนอนของมนุษย์เรา เพื่อความผาสุกทางกาย เพื่อประโยชน์ทางสังคม และเพื่อจิตภาวนาอันนำไปสู่มรรค ผล นิพพาน **ความดับทุกข์** คำบรรยายในพรรษา เมื่อเดือนกันยายน 2496 ดับทุกข์กับ 1. พระรัตนตรัย 2. พระไตรปิฎก 3. ไตรสิกขา 4. “3ส” 5. ประโยชน์ 3 6. อริยสัจ 7. วัฏฏสงสาร 8. นิพพาน **พหุลาภุสาสน์** คำบรรยายในพรรษา เดือนตุลาคม 2498 สิ่งที่เรียกว่า เบญจขันธ์ อนันตตลักษณ์ : ความทุกข์กับเบญจขันธ์การสีก บรรยายในพรรษา เมื่อตุลาคม 2490 การสีกในสมัยพุทธกาล “เวียนมาสู่ความเป็นคนต่ำ หรือ คนเลว” “หมุนไปผิดทาง” บ้าง เพราะการบวชเป็นการถูกต้องแล้วในการจะทำความพ้นทุกข์ให้ปรากฏขึ้น การสีก. การตัดสินใจครั้งสุดท้าย... มิได้มีความหมายอย่างนกลุดจากกรง ... ความเป็นฆราวาสที่สมบูรณ์. สิดช่วยได้ทุกกรณี ทิต คือ คำย่อของบัณฑิต ซึ่งเป็นความหมายอันสูงสุดและเต็มไปด้วยเกียรติยศอย่างแท้จริง อย่างห่างวัด.

1. การบวช

บ.242 พุทธศาสนิกศ. (ม.ป.ป.). คำสอนผู้บวชพรหมชาเดียว. กรุงเทพฯ: ธรรมบุษยา. 479 หน้า.

หนังสือเล่มนี้ประกอบด้วยเนื้อหาสำคัญ 7 ประการ คือ ประการแรก การบวชในส่วนนี้ได้กล่าวถึง ความหมายของการบวช วัตถุประสงค์ของการบวช อานิสงส์ของการบวช เครื่องมือของการบวชและสิทธิของผู้บวช, ประการที่สองกล่าวถึงกิจวัตรของผู้บวชว่ามี 10 ประการ คือ บิณฑบาต กวาดวัด ปลงอาบัติ ฯลฯ ประการที่สาม การขบฉัน กล่าวว่าการขบฉันเป็นการบริโภคปัจจัย 4 อย่าง คือ จีวร บิณฑบาต เสนาสนะเภสัช ความหมายของ “อาหาร” กริยาอาการของการขบฉัน 2 ประการ คือ ผลดีในการปฏิบัติทางใจ และแก่พระศาสนา ประการที่สี่ อริยาบถ กล่าวถึงอริยาบถ 4 ประการ คือ เดิน ยืน นั่ง และนอน ประโยชน์ของอริยาบถ การฝึกอริยาบถ ประการที่ห้า ความดับทุกข์ กล่าวถึงประเด็นสำคัญ ข้อความดับทุกข์กับพระรัตนตรัย ความดับทุกข์กับพระไตรปิฎก ความดับทุกข์กับไตรสิกขา ความดับทุกข์กับ 3 ส คือ สะอาด สว่าง สงบ ฯลฯ ประการที่ 6 พหุลาอนุสาสนี กล่าวถึง ความหมายของพหุลาอนุสาสนี คือหลักธรรมที่ทรงสั่งสอนมากที่สุด เข้าใจเรื่อง เบญจขันธ์ ไตรลักษณ์ ทุกขลักษณะ อนัตตลักษณะและประการสุดท้ายการสีก กล่าวถึง การสีกในสมัยพุทธกาล การตัดสินใจครั้งสุดท้าย ความเป็นฆราวาสที่สมบูรณ์ ฯลฯ ทั้ง 7 ประการได้ให้รายละเอียดต่อผู้บวชพรหมชาเดียวที่มีประโยชน์อย่างยิ่ง

1. การบวช

บ.243 พุทธศาสนิกศ. (2534). คำสอนผู้บวชพรหมชาเดียว. กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ. 286 หน้า.

หนังสือเล่มนี้ได้กล่าวแนะนำผู้ที่บวชใหม่ ให้ประพฤติปฏิบัติเนื้อหาของหนังสือเล่มนี้ประกอบด้วย ประการแรกคือเรื่องการบวช ประการที่สองกิจวัตร ประการที่สามการขบฉัน ประการที่สี่ อริยาบถ ประการที่ห้าความดับทุกข์ และประการที่หกพหุลาอนุสาสนีเป็นคำสั่งสอนที่สั่งสอนมากที่สุด และประการสุดท้ายการสีก ซึ่งเรื่องทั้งหมดเป็นข้อประพฤติ ปฏิบัติสำหรับพระบวชให้ควรเรียนศึกษาให้เข้าใจ

1. การบวช

บ.244 พุทธศาสนิกศ. (ม.ป.ป.). *คำสอนผู้บวชใหม่*. กรุงเทพฯ: ธรรมสภา. 253 หน้า.

หนังสือเล่มนี้ได้กล่าวถึงการบวชเนื้อหาจะกล่าวถึงความหมายของการบวชว่ามีความหมายที่แท้จริงอย่างไรและเพื่ออะไรรวมทั้งยังได้กล่าวถึงหน้าที่หรือหลักปฏิบัติของผู้บวชใหม่ว่าในการบวชนั้นบวชเพื่ออะไร ซึ่งในหนังสือเล่มนี้ได้กล่าวถึงหน้าที่หลัก ๆ ในการบวชไว้ห้าประการด้วยกัน คือ ประการแรก การบวชคือการรักษาพรหมจรรย์โดยได้กล่าวถึงหลักการประพฤติพรหมจรรย์ที่ถูกต้องตามหลักพระพุทธศาสนา ประการที่สอง กล่าวถึงความหมายของคำว่าภิกษุในพระพุทธศาสนาเพื่อให้ผู้บวชใหม่ได้เข้าใจคำว่าภิกษุและหน้าที่ที่ต้องปฏิบัติ ประการที่สาม ได้กล่าวถึงหน้าที่ของภิกษุทั้ง 10 ประการ ประการที่สี่กล่าวถึงจุดมุ่งหมายของการบวชที่แท้จริง ประการสุดท้ายเป็นการกล่าวถึงการปฏิบัติและการวางตัวที่เหมาะสมของพระว่ามีหน้าที่ที่ต้องทำอะไรและเพื่ออะไร

1. การบวช

บ.245 พุทธศาสนิกศ. (ม.ป.ป.). *คำสอนสงฆ์*. กรุงเทพฯ: ธรรมสภา. 135 หน้า.

หนังสือเล่มนี้เป็นการรวบรวมคำสั่งสอนของสงฆ์ ในนิกายเซ็นซึ่งการกระทำตัวให้เข้าถึงศาสนานี้คือการเพ่งมองไปในสิ่งที่เป็นธรรมชาติมองถึงความว่างเปล่า เพ่งด้วยจิตว่าง ซึ่งการเข้าถึงนี้เปรียบเสมือนมีขมจลิน แกงไก่ แกงปลา เมื่อนำไปให้ใครกินก็จะรับรู้ว่าเป็นขมจลินแกงอะไร สุดท้ายท่านพุทธศาสนิกศ.ยังได้กล่าวเปรียบเทียบกับพุทธศาสนาของเราว่าเปรียบได้กับคำว่าสุญญตา ซึ่งหมายถึงความว่างเปล่าเหมือนกัน

1. คำสอนสงฆ์

บ.246 พุทธศาสนิกศ. (ม.ป.ป.). *คำสอนสงฆ์*. กรุงเทพฯ: ธรรมสภา. 135 หน้า.

คำสอนสงฆ์เล่มนี้ เดิมเป็นภาษาจีน ต่อมามีการแปลเป็นภาษาอังกฤษ และพุทธศาสนิกศ. แปลมาเป็นภาษาไทยอีกทีหนึ่ง ท่านพุทธศาสนิกศ.กล่าวว่า เป็นหนังสือใจความสุดยอดของพุทธศาสนา อย่างเช่น เนื้อหาแบ่งออกเป็น 3 ภาค ภาคหนึ่งว่าด้วยบันทึกคำสอนและคำสนทนาของครูบา สงฆ์ไป กับเป็ยสุ่ย ภาคสองว่าด้วยบันทึกประมวลคำสนทนาและเรื่องเบ็ดเตล็ดกับเป็ยสุ่ยเช่นกัน ภาคสาม

เป็นภาคปกิณณะว่าด้วยบันทึกคำสอนของครูบาฮวงโป เนื้อหาสาระทั้ง 3 ภาคดังกล่าวเป็น
 หลักธรรมที่ท่านพุทธทาสภิกขุแปลเป็นภาษาไทย ซึ่งเหมาะแก่พุทธศาสนิกชนโดยทั่วไป

1. คำสอนฮวงโป

บ.247 พุทธทาสภิกขุ. (2520). *คำอธิบายภาพปริศนาธรรมไทย ชุด กายนคร คำโคลงของคุณประไพ
 เอมรพานิช*. กรุงเทพฯ: ห้างหุ้นส่วนจำกัด ศิวพร. 259 หน้า

หนังสือเล่มนี้มีภาพสีถึง 47 ภาพ อธิบายปริศนาธรรมต่างๆ ตามแบบของโบราณจารย์
 ได้ต้นฉบับมาจากสมุดข่อย ซึ่งมีอายุไม่น้อยกว่าหนึ่งศตวรรษ และได้ท่านพุทธทาสภิกขุอธิบาย
 ให้คนสมัยปัจจุบันเข้าใจปริศนาธรรมนั้นๆ จากนั้นที่....ไปเป็นขั้นๆ จนละเอียดอ่อน ถึงที่สุดแห่ง
 พระนิพพาน

ภาคต้น เป็นภาคมัจฉาทิฎฐิ มีความหลงจึงจมอยู่ในทุกข์ จำนวน 18 ภาพ

ภาคปลาย เป็นภาคสัมมาทิฎฐิ คับทุกข์สิ้นเชิง จำนวน 29 ภาพ และส่วนท้ายของเล่ม
 เป็นสรุปเรื่องย่อๆ มีความสำคัญที่ควรสำเหนียกไว้เป็นข้อปฏิบัติ นอกจากนี้เป็นการบรรยายธรรม
 เรื่องสถาบันผู้มีพระคุณเป็นรากฐานของศีลธรรม บรรยาย ณ หินโค้ง แห่งโมกขพลาราม อำเภอ
 ไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี วันที่ 22 กุมภาพันธ์ 2518

1. ภาพปริศนาธรรมไทย 2. ธรรมะ

บ.248 พุทธทาสภิกขุ. (2541). *คืนสู่ความถูกต้อง (ถอยหลังเข้าคลองกันเถิด)* (พิมพ์ครั้งที่ 2).
 กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ. 64 หน้า.

หนังสือเล่มนี้เป็นการกล่าวถึงพุทธศาสนาที่ได้จากการสังเคราะห์ว่าศาสนาคืออะไร เช่น
 การสังเคราะห์ที่เกี่ยวกับศาสนาเป็นเรื่องของวิทยาศาสตร์ การสังเคราะห์ที่ว่าด้วยเรื่องศาสนามี
 จุดมุ่งหมายอย่างเดียว การศึกษาให้รู้จักธรรมชาติ หัวข้อที่ 2 เป็นสังคมสังเคราะห์เช่น เรื่องการรู้จัก
 สังคมนิยมให้ถูกต้องทุกศาสนาเป็นสังคมนิยม หัวข้อที่ 3 ได้กล่าวถึงในยุคปัจจุบันศาสนากำลังจะ
 หายไปจากโลกอันเนื่องมาจากเหตุผลดังนี้ คือคนเห็นแก่ตัว ศาสนากำลังถอยหลังเข้าคลอง เป็นต้น

1. ศาสนา

บ.249 พุทธศาสนิกศ. (2531). *คุณของชีวิต*. กรุงเทพฯ: ภาพพิมพ์. 23 หน้า.

เป็นธรรมะบรรยายที่ท่านพุทธทาสิกศ.แสดงแก่ชาวต่างประเทศโดยมุ่งชี้ไปยังหัวใจพุทธศาสนา คือ ความไม่ยึดมั่นถือมั่นด้วยอุปาทาน อันจะก่อให้เกิดทุกข์ที่จงจำชีวิตได้สิ้นอิสรภาพในรูปแบบต่าง ๆ เช่น ความยึดติดในชีวิตในสัญชาตญาณในการตอบสนองอายตนะ (ตา, หู, จมูก, ลิ้น, กาย, ใจ) ในการหลงใหลไสยศาสตร์ การติดยึดในสถาบันอาจารย์ ความศักดิ์สิทธิ์และทิวทัศน์ต่าง ๆ แม้กระทั่งความดี ท่านชี้ให้เห็นว่าสิ่งเหล่านี้เปรียบเสมือนศอก มนุษย์จะประสบความสำเร็จได้ก็ด้วยการทำลายศอก คือทำลายอัตตาและถอนอุปาทานต่าง ๆ ลง จึงจะทนกับความหลุดรอด และดับทุกข์อย่างสิ้นเชิง อันเป็นจุดมุ่งหมายสูงสุดของศาสนาทุกศาสนา

1. ชีวิต – แง่พุทธศาสนา

บ.250 พุทธศาสนิกศ. (2547). *คุณของมารดาบิดาพระคุณของแม่*. กรุงเทพฯ: มิตรนราการพิมพ์.

หนังสือเล่มนี้เป็นหนังสือที่กล่าวถึงพระคุณของพ่อและแม่ โดยช่วงแรกท่านพุทธทาสได้กล่าวถึงคำว่าพ่อแม่ในความหมายทางธรรมและทางโลก โดยท่านพุทธทาสได้นำคำว่าพรหมในภาคธรรมมาอธิบายความหมายของคำว่าบิดามารดาว่าเป็นพรหม นอกจากนั้นแล้วท่านพุทธทาสยังได้อธิบายคำว่าพรหมเพิ่มให้เข้าใจความหมายได้ชัดเจนยิ่งขึ้น นอกจากเปรียบบิดามารดาเป็นพรหมแล้วยังได้เปรียบเทียบเป็นอาจารย์คนแรกของบุตรซึ่งเป็นหน้าที่ที่ศิษย์ต้องเคารพอาจารย์เหมือนดังบุตรเคารพบิดามารดา ในตอนท้ายของเรื่องเป็นการบรรยายเกี่ยวกับพระคุณของแม่ โดยเฉพาะและชี้ให้เห็นว่าผู้เป็นแม่จะประกอบด้วยโลกุตระธรรม 9 ซึ่งได้แก่ มรรค 4 ผล 4 นิพพาน 1 รวมเป็น 9 ซึ่งทั้ง 9 อย่างนี้อยู่ในจิตของผู้เป็นแม่นอกจากนี้แล้วยังได้เขียนอธิบายถึงพระคุณของแม่ในแง่ต่าง ๆ เช่นพระคุณของแม่เป็นบรมธรรมคือสิ่งสูงสุดของลูกในตอนท้ายของหนังสือยังได้ตอกย้ำว่าลูกไม่ควรเป็นคนอกตัญญู

1. บิดา

2. มารดา

3. บิดามารดา

บ.251 พุทธศาสนิกศ. (2519). *คุณค่าของศีลธรรม*. กรุงเทพฯ: การพิมพ์พระนคร. 44 หน้า.

เนื้อหาของหนังสือเล่มนี้ กล่าวถึงค่าและความจำเป็นที่ต้องมีศีลธรรม เพราะสิ่งที่สำคัญที่สุดที่ทำให้โลกมีความสุขก็คือศีลธรรม ค่าของศีลธรรม หมายถึง ศีลธรรมชนิดที่มนุษย์บัญญัติขึ้น และปฏิบัติตามอย่างถูกต้อง ปัญหาของการศีลธรรม เพราะมนุษย์มีความคิด สติปัญญา ก้าวหน้า ปัญหาจึงเกิดขึ้น หากมนุษย์ขาดศีลธรรมก็ย่อมทำให้เกิดความเดือดร้อน แต่มนุษย์สามารถทำบุญที่ดีเลิศได้โดยการทำให้คนในโลกนี้มีศีลธรรม

1. ศีลธรรม

บ.252 พุทธศาสนิกศ. (2527). *คุณธรรมของครู*. กรุงเทพฯ: นิพพาน. 24 หน้า. (ชุดธรรมะสำหรับครู เล่ม 5).

หนังสือเล่มนี้ได้ให้ความหมายของคำว่า คุณ คุณค่า และคุณธรรม ความหมายของคำว่าครูหน้าที่ของครู สิทธิของผู้ที่ทำหน้าที่ครู หน้าที่และสิทธิที่ครูควรปฏิบัติเพื่อดำรงไว้ซึ่งคุณค่า โดยกล่าวถึงครูที่มีคุณธรรมจะต้องเป็นผู้เปิดประตูทางวิญญาณ มีลักษณะสูงส่งในแง่คุณธรรม มีหน้าที่พัฒนาจิตใจของมนุษย์ให้ขึ้นไปในทางที่ถูก มีจิตใจที่เปี่ยมไปด้วยความเมตตากรุณา ทำความดีโดยไม่หวังประโยชน์หรือสิ่งตอบแทน ธรรมะบรรยายดังกล่าวมีประโยชน์ต่อสังคมโลก ในด้านการกระตุ้นให้พุทธศาสนิกชนเป็นพุทธมามกะที่สมบูรณ์แบบรัฐศิวคอบชัวคืออยู่ในอำนาจของเหตุผล

1. คุณธรรม

2. ครู – จริยธรรม

บ.253 พุทธศาสนิกศ. (ม.ป.ป.). *คุณพระช่วย*. กรุงเทพฯ: กองทุนวุฒิชัยธรรมกลุ่มศึกษาและปฏิบัติ ธรรม. 14 หน้า.

หนังสือเล่มนี้ ให้ความเข้าใจในคำว่า “คุณพระ” ซึ่งหมายถึงคุณค่าของพระพุทธ พระธรรม และพระสงฆ์รวมกัน ความหมายที่ลึกซึ้งของคำว่า “พระ” ตามความเชื่อของศาสนาต่าง ๆ ทำอย่างไรจึงจะเข้าถึง “คุณพระ” และสามารถทำให้ “คุณพระ” ช่วยเราได้ หากมนุษย์มีความเข้าใจ

ในคุณพระอย่างถูกต้องและมากเพียงพอ มนุษย์จะประสบกับความเจริญก้าวหน้าในทางธรรมะมากกว่าที่เป็นอยู่ “คุณพระ” ไม่ใช่สิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่พากันวิ่งเข้าไปหาเมื่อจนตรอก หรืออ่อนวอนนุชาอย่างที่คนส่วนใหญ่กำลังกระทำอยู่

1. คุณพร

2. คุณพระ

บ.254 พุทธศาสนิกข. (2546). *คุณพระช่วย*. นนทบุรี: เอส.อาร์.พรีนติ้ง. 31 หน้า.

หนังสือเล่มนี้กล่าวถึงคำว่าคุณพระในแง่ของความหมายการยึดถือผิด ๆ ของผู้คนเนื่องจากความเข้าใจผิดในคำว่าคุณพระและตัวแทนคุณพระซึ่งความหมายที่แท้จริงของคุณพระก็คือ ความสะอาด - สว่าง - สงบที่อยู่ในจิตใจและการกระทำ ซึ่งคำว่าคุณพระช่วยที่แท้จริงนั้นหมายถึงพระธรรมและพระธรรมที่แท้จริงหมายถึงทุก ๆ สิ่งทุกอย่างไม่ว่าอะไรเลยโดยตอนต้นของหนังสือยังแสดงให้เห็นว่าคุณพระคืออะไร และคุณพระช่วยคืออะไร

1. คุณพระ

บ.255 พุทธศาสนิกข. (ม.ป.ป.). *คู่มือดับทุกข์ ฉบับสมบูรณ์*. กรุงเทพฯ: ธรรมสภา. 319 หน้า.

ปล. จะเป็นเล่มที่คู่กับหนังสือคู่มือมนุษย์

หนังสือเล่มนี้เป็นคำบรรยายอบรมผู้พิพากษา ปี 2503 ณ ห้องบรรยายของเนติบัณฑิตยสภา ภายในเล่มมีเนื้อหาใหญ่ 10 หัวข้อ (1) ศีลธรรมและสังฆธรรม การปฏิบัติวิัจจธรรมผ่านทางศีลสมาธิ ปัญญา หัวข้ออบรม คือ ศีลธรรม หลักพุทธศาสนาและวิธีปฏิบัติ รู้จักแยกศีลธรรมจากศาสนา แล้วจะศึกษาว่าพุทธศาสนาจะเห็นชัด ต้องแยกซึ่งความต่างตามหัวข้อ....แบบพุทธ 4 แง่ (1) คือ ศีลธรรมเป็นสิ่งที่คนบัญญัติขึ้น เพื่อผลทางสังคม ศาสนาเป็นสังฆตามธรรมชาติ ผู้รู้นำมาบอกกัน (2) จาก ความวุ่นวายของสังคมทำให้เกิดศีลธรรม ความกลัวเป็นส่วนตัวทำให้เกิดศาสนา (3) เพื่อศีลธรรมมุ่งสังคมสันติ ศาสนามุ่งปัจเจกสันติ (4) วิธีใด ศีลธรรมออกกฎให้ทำ เพื่อทราบไม่ละเมิด หัวข้อที่ 2 กิเลส-สิ่งที่ทำให้เศร้าหมองวิธีนี้กิเลสทำความทุกข์ให้แก่คนเรา หัวข้อที่ 3 อวิชชา-ภาวะที่ปราศจากความรู้ ความว่างจากกิเลสอยู่รู้ว่าอะไรเป็นอะไร หัวข้อที่ 4 อริยมรรค-ทางดับทุกข์ วิธีปฏิบัติให้เกิดความว่างจากกิเลสตั้งศาสนาหรือทางสำหรับปฏิบัติ คือ มัชฌิมาปฏิปทา มีองค์ 8 หัวข้อที่ 5 การเดินทางเพื่อดับทุกข์ ปฏิบัติธรรม คือ การเดินทางสู่จุดพ้นทุกข์ หัวข้อที่ 6 จุดหมาย

ปลายทางของการดับทุกข์ นิพพานสิ่งที่ดีที่สุดของมนุษย์ เดินสายวิญญูะ เดินสายวิวิญญูะ หัวข้อที่ 7 วิธีเดินทางลัดสู่ความดับทุกข์ การที่เราจากความรู้สึกว่าตัวตน-ของตน ชีวิตสมมติ คือ ท่านดับทุกข์ พร้อมกับดับขันธ หัวข้อที่ 8 อุปสรรคของการดับทุกข์ มารทั้งห้าที่เป็นอุปสรรคของการเดินทางเพื่อดับทุกข์ มาร 5 อุปาทาน 4 โอะมะ 4 ภาวะสี่ ขันธ์ห้า นิเวศห้า วิปัสสนูปกิเลส 10 หัวข้อที่ 9 สมภาวิภานา เพื่อการดับทุกข์ เคล็ดลับที่ใช้ในการฝึกอานาปานสติเพื่อดับทุกข์ สมภาวิภานา วิปัสสนา เจโตวิมุต ปัญญาวิมุต เฟงอารมณ์เป็นสมภา เฟงลักษณะดำเนินปัญญา แนวจิตสงบ แนวข้าแจ้ง อานาปานสติ เคล็ดลับในการฝึก หัวข้อที่ 10 พุทธะ ธรรมะ สังฆะ ผู้ชี้ทางดับทุกข์ หนทางดับทุกข์ และ ผู้เดินทางเพื่อดับทุกข์ (1) พุทธะ คุณพระพุทธร 9 (2) ธรรมะ ปริบัติ ปฏิบัติ ปฏิเวธ คุณธรรม 6 และ (3) สังฆะ คุณของสังฆะ 4

1. การดับทุกข์

2. ศีลธรรม

3. สังฆธรรม

บ.256 พุทธทาสภิกขุ. (2537). คู่มือปฏิบัติธรรม (ฉบับสมบูรณ์). สุราษฎร์ธานี: คณะกรรมการ
ไชยา. 366 หน้า

หนังสือคู่มือ การปฏิบัติธรรมฉบับสมบูรณ์นี้เป็นคำบรรยายทำให้หลักปฏิบัติเกี่ยวกับสิ่งสำคัญของมนุษย์ แสดงให้เห็นความมุ่งหมาย และความแตกต่าง ๆ ของศีลธรรมกับศาสนาตลอดจน การปฏิบัติเพื่อเข้าถึงจุดมุ่งหมายของศาสนา คือ พระนิพพาน และพระรัตนตรัย ทำให้หลุดพ้นจากกรรมและวิญญูะสงสาร ตลอดจนปัญหาใหญ่ในโลกปัจจุบัน คือ วัตถุนิยมและความหลงโลก โดย ความเป็นของคู่อันธรรมมติมายา นับว่าเป็นคำบรรยายขยายความคู่กับหนังสือ คู่มือมนุษย์ ฉบับสมบูรณ์

1. การปฏิบัติธรรม

บ.257 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป). คู่มือพ้นทุกข์ ฉบับสมบูรณ์. กรุงเทพฯ: ธรรมสภา. 350 หน้า.

หนังสือเล่มนี้ท่านพุทธทาสภิกขุได้บรรยายหลักพระพุทธศาสนา อบรมผู้ที่จะรับการโปรดเกล้าฯ ให้เป็นตุลาการ เริ่มมาตั้งแต่ รุนปี 2499 จนถึงปัจจุบันนี้ คำบรรยายมุ่งสำหรับบุคคลผู้มีปรกติ เฟงพินิจหาเหตุผล จึงเป็นข้อธรรมะที่เป็นตัวเนื้อแท้ โดยละเอียด เข้าใจง่าย และค่อย ๆ สูงขึ้นตามลำดับ โดยในเนื้อหาเป็นธรรมบรรยายในหัวข้อ (1) แก้วโครงทั้งหมดของศาสนา ปรัชญาศาสนา –

ปฏิบัติศาสนา ปฏิเวทศาสนา (2) ความหมายของพุทธะ การศึกษาพระพุทธศาสนาในระดับที่ต่อกัน (3) ความยึดมั่นถือมั่น ความเข้าใจผิดที่เกี่ยวกับหลักคำสอน (4) วิธีศึกษาความยึดมั่นถือมั่น ความเข้าใจผิดที่เกี่ยวกับความยึดมั่นถือมั่น (5) กามุปาทาน กามะ ความยึดมั่นถือมั่นอย่างที่ 1 (6) ทิฏฐุปาทาน ทิฏฐิ : ความยึดมั่นอย่างที่ 2 (7) สลัปปทูปาทาน งมgay : ความยึดมั่นอย่างที่ 3 (8) อตตาวาทูปาทาน ตัวตน : ความยึดมั่นอย่างที่ 4 (ค) วิธีถอนความยึดมั่นถือมั่นศึกษาพระพุทธศาสนาเพื่อถอนความยึดมั่นถือมั่น และ (10) การพ้นทุกข์ ผลของการถอนความยึดมั่นถือมั่น

1. พุทธศาสนากับชีวิตประจำวัน

บ.258 พุทธศาสนิกศ. (2523). *คู่มือมนุษย์*. กรุงเทพฯ: การพิมพ์พระนคร. 164 หน้า.

คู่มือมนุษย์เป็นหนังสือที่ท่านพุทธทาสได้บรรยายเรื่องอันสำคัญที่สุดที่มนุษย์ทุกคนควรจะรู้สึกและปฏิบัติตามให้ได้ โดยชี้ให้เห็นว่าพุทธศาสนามีหลักคำสอน และผลที่ได้รับจากการปฏิบัติตามคำสอน พุทธศาสนามีความเกี่ยวข้องในการดำเนินชีวิตมนุษย์ย่อมต้องรู้ว่าสิ่งทั้งปวงไม่เที่ยง การตัดกิเลสตัดหาข้อมตัดการยึดติดในสิ่งผิด คนเราหากมีศีล สมาธิ ปัญญาข้อมไม่ตกอยู่ภายใต้อำนาจของขันธทั้ง 5 การเป็นบุคคลที่บรรลุผลนั้นต้องเป็นผู้ที่สะอาดทั้งกาย วาจา และใจ การปฏิบัติตามวิปัสสนา ข้อมนำมาซึ่งปัญญา การละกิเลสและการบรรลุซึ่งนิพพาน แต่ขณะเดียวกันทุกคนต้องพิจารณาคุณิเลสของตัวเราให้เข้าใจ และพยายามได้ถอนมันออกไปเพื่อให้เกิดความสว่างจากความหลงผิด ทั้งหมดนี้เป็นหลักปฏิบัติที่สามารถทำให้คนเราเป็นมนุษย์ได้โดยสมบูรณ์

1. คู่มือมนุษย์

บ.259 พุทธศาสนิกศ. (2548). *คู่มือมนุษย์* (พิมพ์ครั้งที่ 5). กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ. 336 หน้า.

หนังสือเล่มนี้ได้กล่าวถึงหลักคำสอนและแก่นของพระพุทธศาสนามีอยู่ 3 ประการ คือหลักพระพุทธศาสนา นิพพาน และอนัตตาของพระพุทธเจ้าเพื่อให้ชาวพุทธหรือพุทธศาสนิกชนได้ยึดถือปฏิบัติว่าเรารู้อะไรจริงไม่จริงแล้วเราข้อมไม่ปฏิบัติต่อสิ่งทั้งปวง หากเราปฏิบัติผิดต่อสิ่งทั้งปวง ความทุกข์ก็จะเกิดขึ้น เช่นตัวอย่างไม่รู้จักว่าชีวิตนี้คืออะไร หน้าที่การงานคืออะไร ข้อมปฏิบัติต่อสิ่งเหล่านั้นผิด และความทุกข์ต้องเกิดขึ้นตามส่วนที่ไม่รู้

1. พุทธศาสนา

บ.260 พุทธศาสนิกศ. (ม.ป.ป.). *คู่มือมนุษยฉบับ 3 ภาษา*. กรุงเทพฯ: ธรรมสภา. 436 หน้า.

หนังสือเล่มนี้แบ่งออกเป็นสามส่วนคือส่วนต้นจะเป็นส่วนที่กล่าวถึงคู่มือมนุษยในฉบับภาษาไทย ส่วนกลางจะเป็นส่วนของภาษาอังกฤษในส่วนท้ายเล่มจะเป็นภาษาจีนโดยในส่วนต้นที่เป็นฉบับภาษาไทยจะกล่าวถึงหลักธรรมที่เหมาะสมสำหรับบุคคลที่ต้องการยกจิตใจตนให้สูงโดยเนื้อหาจะประกอบด้วยส่วนที่เกี่ยวกับคำว่าศาสนาซึ่งได้บรรยายในรูปแบบของการยกตัวอย่างเปรียบเทียบ นอกจากนี้ก็เป็นกรกล่าวถึงหลักในการดำรงตนให้ประเสริฐทั้งกฎของไตรลักษณ์ อุปทาน ไตรสิกขาและเบญจขันธ์ ซึ่งทำให้มนุษย์ได้รู้แจ้งสู่หนทางแห่งการหลุดพ้น

1. คู่มือมนุษย

บ.261 พุทธศาสนิกศ. (2501). *คู่มือมนุษยฉบับผู้สูงอายุ*. กรุงเทพฯ: ธรรมสภา. 70 หน้า.

หนังสือเล่มนี้กล่าวถึง มนุษย์เปรียบเสมือนกับสัตว์เดรัจฉานอยู่ 4 ประการ คือรู้จักแต่เรื่องกลัว กิน นอน เสพกาม และคิดแต่เรื่องทรัพย์สินเงินตราและอุปกรณ์ให้ได้ดังกล่าวเท่านั้น แต่เมื่อได้ศึกษาคู่มือมนุษยก็รู้ว่าคนคือมนุษย์ มนุษย์ก็คือคน และได้แนวคำตอบในปัญหาชีวิตทำให้ชีวิตดังกล่าวกระจ่างขึ้นทุกที โดยมีธรรมอยู่ในจิตใจทำให้ทราบว่า ทรัพย์เป็นเพียงเครื่องนำมาซึ่งความปลื้มใจแบบชาวโลกเท่านั้นแต่ไม่ทำให้คนแตกต่างจากสัตว์เดรัจฉาน มนุษย์คือผู้มีใจสูง ชนิดที่กิเลสตัณหา อุปาทาน อันเป็นเหตุที่ทำให้เกิดทุกข์ ท่วมทับไม่ได้ เมื่อท่วมทับไม่ได้เขาผู้มีใจสูงก็เป็นผู้ชนะทุกข์หรือปราศจากทุกข์โดยสิ้นเชิง ดังนั้น สิ่งที่ดีที่สุดที่มนุษย์เราควรจะได้ นั่นก็คือความไม่มีทุกข์โดยเป็นมนุษย์ให้สมบูรณ์นั่นเอง

1. คู่มือมนุษย

2. ธรรมะ

บ.262 พุทธศาสนิกศ. (ม.ป.ป.). *คู่มือศึกษาและปฏิบัติอานาปานสติสมบูรณแบบและการใช้ให้เป็นประโยชน์ในบ้านเรือน*. กรุงเทพฯ: ธรรมสภา. 212 หน้า.

เนื้อหาของหนังสือเล่มนี้ เป็นเรื่องเกี่ยวกับอานาปานสติ ซึ่งหมายถึงการมีสติรู้สึกตัวอยู่ทุกลมหายใจเข้าออก เนื้อหา แบ่งเป็น 2 ส่วน คือ คู่มืออานาปานสติภาวนาอย่างสมบูรณแบบ และการปฏิบัติ และการใช้อานาปานสติให้เป็นประโยชน์ในบ้านเรือนในส่วน of คู่มืออานาปานสติ

อย่างสมบูรณ์แบบ แบ่งเป็นตอนได้ 4 ตอน คือ ตอนที่ 1 กายานุปัสสนาสติปัฏฐาน คือ การรู้จักทุกข์ และแนวปฏิบัติทั้งในแง่ปริยัติปฏิบัติ และปฏิเวธ ตอนที่ 2 เวทนานุปัสสนาสติปัฏฐาน คือ สุข ทุกข์ ตั้งต้นที่เวทนา เป็นสมุทัยให้เกิดทุกข์ หลักปฏิบัติคือ การควบคุมจิต ตอนที่ 3 จิตตานุปัสสนาสติ คือ การศึกษาเรื่องจิตให้เข้าใจ แล้วบังคับจิต ตอนที่ 4 คือ ฌมมานุปัสสนาสติปัฏฐาน คือการศึกษาเรื่อง ธรรมหลักปฏิบัติ คือพิจารณาให้เห็นชัดเป็นปฏินิสัคคะ คือ ละจากสิ่งที่เคยยึดถือมั่นทั้งปวง สำหรับ ส่วนที่ 2 คือการใช้อานาปานสติให้เป็นประโยชน์ในบ้านเรือน คือการใช้สติแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นกับ ตนเองและผู้อื่นได้ เนื้อหาของหนังสือเล่มนี้เป็นการศึกษาอานาปานสติที่สมบูรณ์แบบ สามารถที่จะ นำมาปฏิบัติเพื่อแก้ปัญหาลักษณะต่าง ๆ ได้เป็นอย่างดี

1. อานาปานสติ

บ.263 พุทธศาสนิกฯ. (2517). *เคล็ด สู่อิสระ*. กรุงเทพฯ: ธรรมบูชา. 58 หน้า.

หนังสือนี้เป็นธรรมชาในชุด ปฏิปทาปริทัศน์ ครั้งที่ 6 การบรรยายประจำวันเสาร์ที่ 5 สิงหาคม 2515 ของภาคอาสาฬหบูชา แสดง ณ สวนโมกขพลาราม ในหัวข้อ ปฏิปทาปริทัศน์ การปฏิบัติธรรมทั้งหลาย เรียกว่า อุบายทั้งนั้น สายรับเคล็ดหรืออุบายที่มีความแตกต่างกัน พวกที่หนึ่ง อาจจะเรียกชื่อในที่นี้ว่า “พวกปริศนา” คือ พวกที่ใช้ปริศนาสำหรับค่านึงค่านวมอยู่เสมอ แต่ในหัวข้อปริศนานั้นเพียงข้อเดียว พวกที่สอง อาจจะเรียกว่าพวกที่ใช้ “มนตรา” บางส่วนเรียกว่า “ธารณี” “มนตรา” หรือ “ธารณี” แล้วแต่จะเรียก นี่คือใช้คำสำหรับตวาดอยู่เสมอ เขาพูดว่า ตวาดผี ตวาดยักษ์ ตวาดมาร อะไรก็ตามใจ ที่แท้มันก็คือตวาดความโง่ของตัวเอง หรือตวาดกิเลสอันนั้นแหละ มากกว่า พวกที่สาม คือ พวกใช้สตรระลึกอยู่ในสิ่งที่ได้ผ่านมาแล้ว อย่างแจ่มแจ้งชัดเจน หรือเจนจัดอย่าให้สตินั้นมีดมัวไปได้

1. การปฏิบัติธรรม

บ.264 พุทธศาสนิกฯ. (2514). *เคล็ดลับในการครองชีวิต*. กรุงเทพฯ: การพิมพ์พระนคร, 45 หน้า. (เอกสารชุดมองด้านใน อันดับ 43).

หนังสือเล่มนี้กล่าวถึงการครองชีวิตที่ดีของฆราวาส เพราะว่าฆราวาสตามแบบพุทธบริษัท มีหลักของพุทธศาสนาเป็นเครื่องประดับประดาในการดำเนินชีวิต หลักที่ใช้สำหรับครองชีวิต คือ

ต้องนำหลักธรรมมาใช้ในชีวิตประจำวันกล่าวคือ มนุษย์ต้องดับตัณหาที่เกิดขึ้นในตนเอง เพราะตัณหาเป็นเหตุให้เกิดทุกข์ ต้องมีวิชาความรู้ในการตัดสินใจในทางที่ถูกต้อง ไม่หลงใหลในวัตถุนิยม ไม่ยึดติดตัวตนของตนโดยไม่ยึดมั่นถือมั่นในสิ่งใด และมนุษย์ต้องพาตนเองให้ไปสู่นิพพาน หากนำวิธีเหล่านี้มาปฏิบัติก็สามารถจะครองชีวิตได้อย่างสงบสุข

1. การครองเรือน

บ.265 พุทธศาสนิกฯ. (ม.ป.ป.). *เค้าโครงการเผยแผ่พระพุทธศาสนาสมัยปัจจุบัน*. กรุงเทพฯ: ธรรมบูชา. 6 หน้า.

หนังสือเล่มนี้กล่าวถึง โครงการเผยแผ่พระพุทธศาสนา โดยต้องมีการวางแผนที่เหมาะสม แบ่งเป็น โครงการต่าง ๆ คือ ประเภทของการเผยแผ่ ผู้ที่จะรับการเผยแผ่ความสำเร็จตาม โครงการบุคคลที่เกี่ยวข้องและการประสานงาน หน่วยองค์การเจ้าหน้าที่เผยแผ่ฝ่ายต่าง ๆ และงานเผยแผ่หลักปฏิบัติธรรมและปฏิเวธธรรม เพื่อให้ผู้ศึกษามองเห็นความสำคัญของการวาง โครงการเผยแผ่พระพุทธศาสนา รวมทั้งการวางแผนที่จะผลักดันให้งานสำเร็จตามเป้าหมายด้วย นับว่าเป็นการวางแผนการเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่มองเห็นเป็นรูปธรรมที่ชัดเจนและมีการจัดระบบที่ดี

1. พุทธศาสนา

บ.266 พุทธศาสนิกฯ. (2525). *เค้าเงื่อนของธรรมะและอิทัปปัจจตา*. (ชุดลอยปทุม 32). กรุงเทพฯ: การพิมพ์พระนคร. 89 หน้า

Note ณ ลานหินโค้ง ราชภัฏจางัดชลประทานฯ ผู้ลาสิกขา 5 – 6 ตุลาคม 2525

หนังสือเล่มนี้เป็น โอวาทของท่านพุทธศาสนิกฯ ให้แก่ท่านที่เป็นราชภัฏลาบวช หรือผู้ที่จะต้องลาสิกขา การลาสิกขาของผู้ที่มีการบวชจำกัดเวลา โดยตั้งใจไว้นี้ ส่วนใหญ่มันจะต้องมีความรู้ติดตัวไปในเมื่อลาสิกขาแล้ว ปัญหาวงนี้ไม่ค่อยมี หรือไม่มีเลยในครั้งพุทธกาล เพราะว่าไม่มีใครบวชแบบชั่วคราวอย่างนี้ แต่ตัวอย่างนั้นก็มองเห็นอยู่ว่า มันก็เรื่องเดียว ๆ กันนั่นแหละ คือเรื่องความดับทุกข์ ไม่ต่างกันระหว่างผู้ที่อยู่ต่อไป หรือผู้ที่ลาสิกขาอย่างน้อยก็ขอให้ทุกคน

ทบทวนดูว่าเขาได้ทำอะไรบ้างที่แปลกกว่าฆราวาส ? เรามีโอกาสเรียนปริยัติหลักวิชามากกว่าฆราวาส ดังนั้น เราก็ควรจะมีหรือต้องมีหลักวิชาติดตัวไปอย่างคุ้มค่าดีกว่าผู้ที่ไม่ได้บวช

1. การลาสิกขา
2. การบวช

บ.267 พุทธทาสภิกขุ. (2526). *ใครคือใคร*. สุราษฎร์ธานี: ธรรมทานมูลนิธิ. 435 หน้า. (ชุดธรรมโฆษณ์หมวด 4 อันดับที่ 37.).

หนังสือเล่มนี้ เป็นการบรรยายธรรม 12 ครั้ง ทั้ง 12 ครั้ง จัดประเด็นได้ 9 เรื่อง คือ เรื่องคน อริยบุคคล พระพุทธเจ้า พระกัมมและบัณฑิตกับคนพาล ฯลฯ ในแต่ละครั้ง กล่าวถึงหลักสำคัญในการพัฒนาจิตใจ ซึ่งทุกคนสามารถฝึกปฏิบัติ ปรับปรุง เปลี่ยนแปลงทิวทัศน์ของตนให้เข้าถึงสันติสุขสำหรับตนเอง และหมู่คณะ เช่น ในประเด็น อริยบุคคล กล่าวถึง ความหมายของอริยบุคคลว่าเป็นบุคคลที่ดีเหนือธรรมดา บุคคลมี 3 ระดับ คือ ระดับต่ำ ปุถุชน ระดับกลาง กัลปยามชน และอริยบุคคล ความเป็นอริยบุคคลเกิดขึ้นได้เพราะธรรมชาติ ผู้ที่พ้นจากความทุกข์ได้ก็เรียกว่าอริยบุคคล ซึ่งผู้ที่อยู่ในระดับต่ำหรือระดับกลางสามารถเลื่อนตนเองให้ถึงขั้นอริยบุคคลได้ ในแต่ละประเด็น ได้แสดงรายละเอียดไว้ทุกทางมุม เหมาะสำหรับผู้ที่ต้องการศึกษา ซึ่งท่านพุทธทาสได้แสดงการบรรยายด้วยภาษาที่สามารถเข้าใจได้ง่าย สามารถนำไปใช้ประโยชน์สำหรับผู้สนใจอย่างแท้จริง

1. คน
2. อริยบุคคล
3. พระพุทธเจ้า

บ.268 พุทธทาสภิกขุ. (2535). *ใครนำพุทธศาสนาให้เรา พระคุณที่อินเดียมีต่อไทย*. ม.ป.ท., 26 หน้า (ชุดพุทธทาสบรรณาลัย ดุสิตพากย์อนุสรณ์ ลำดับที่ 5)

คำบรรยายเรื่องนี้ ชี้ให้เห็นว่า พระพุทธศาสนาซึ่งชาวอินเดียนำมาเผยแพร่ในประเทศไทยนั้น มีคุณค่าต่อชีวิต และสังคมไทยของเรา ทำให้ชาติไทยมีธรรมมาณาจักรที่ร่มเย็นเป็นสุข ชาวอินเดียนำได้นำมาแต่พุทธศาสนาเท่านั้น หากยังนำศิลปะ วิทยาการและวัฒนธรรมอินเดียเกี่ยวกับการกิน การอยู่ การแต่งกาย การศึกษา ตลอดจน ประเพณีเกี่ยวกับชีวิตทุกชั้นตอน ตั้งแต่เกิดจนตาย ทำให้ชีวิตจิตใจมีเครื่องยึดเหนี่ยว และพัฒนาสูงขึ้นจนถึงขั้นหมดทุกข์สิ้นเชิงได้ ซึ่งพระคุณ

ของอินเดียนี้มีมากมาย ทั้งที่เป็นวิทยาศาสตร์และไสยศาสตร์ จนกลายเป็นพื้นฐานของวัฒนธรรมไทยอย่างสำคัญ

1. พุทธศาสนา

บ.269 พุทธทาสภิกขุ. (2532). *ใครหลงอายุ ลวงอายุ ล้ออายุ เลิกอายุ*. กรุงเทพฯ: ธรรมบุชา, 78 หน้า (ชุดทำบุญล้ออายุ).

เนื้อหาทั้งหมดของหนังสือ แบ่งเป็น 2 ตอน ตอนแรก กล่าวถึงการทำบุญอายุซึ่งมนุษย์ควรทำอายุให้สมกับความเป็นมนุษย์ด้วยการใช้สติปัญญา และก้าวไปสู่จุดหมายปลายทางของชีวิตด้วยการผ่านด่านล่าง ๆ ของชีวิตคือ การหลงอายุของเด็ก การลวงอายุของหนุ่มสาว การล้ออายุของผู้สูงอายุ โดยมีจุดมุ่งหมายที่สำคัญ คือเลิกอายุหรือชีวิตที่อยู่เหนือปัญหา ส่วนตอนที่สอง เป็นการเสนอแนะอุปกรณ์ที่ช่วยเลิกอายุ ซึ่งจะต้องมีความจริงจังในการปฏิบัติจึงจะไม่ล้มเหลวอันได้แก่ศีล ศรัทธา และสัจจกมน์ คุณค่าของหนังสือเล่มนี้จึงอยู่ที่การให้ความกระจ่างและเข้าใจในชีวิตที่ดีขึ้น

1. อายุ

บ.270 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). *ฆราวาสคืออะไร?*. กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ. 96 หน้า.

หนังสือเล่มนี้เป็นการบรรยายในชุดพูดกันวันเสาร์ ภาคมาฆะ 2515 ณ สวนโมกข์ ไชยา วันที่ 26 กุมภาพันธ์ 2515 โดยได้กล่าวในหัวข้อว่า อิทัปปัจจยตา ในฐานะเป็นสิ่งที่ฆราวาสต้องเรียนรู้ และปฏิบัติ ข้อที่ต้องใช้คำว่า “ต้อง” นี้ย่อมแสดงความหมายชัดเจนถึงที่สุดอยู่แล้ว ว่าเป็นสิ่งจำเป็นอย่างไร? ฆราวาส ไม่ใช่สัตว์ที่เกิดมาสำหรับทนทุกข์อย่างตกรนกรกที่เป็นฆราวาสเกิดมาเพื่อให้ได้สิ่งที่ดีที่สุด ฆราวาสก็คือสัตว์ที่เกิดมาเมื่อให้ได้สิ่งที่ดีที่สุด ที่มนุษย์ควรจะได้ และทั่วกันทุกคนอิทัปปัจจยตา ความที่หรือภาวะที่เมื่อมีสิ่งนี้ ๆ เป็นปัจจัย สิ่งนี้ ๆ ย่อมเกิดขึ้นเป็นสิ่งที่ช่วยให้มนุษย์ได้สิ่งที่ดีที่มนุษย์บริการจะได้ ดังนั้น อิทัปปัจจยตาจึงอยู่ในฐานะที่ฆราวาสต้องเรียนรู้และปฏิบัติ

1. อิทัปปัจจยตา

2. ฆราวาส

บ.271 พุทธทาสภิกขุ. (2536). *พระราชาธรรม เล่ม 2*. กรุงเทพฯ: การพิมพ์พระนคร. 384 หน้า

หนังสือเล่มนี้เป็นการอบรมพระที่สึก.....บวชภาคฤดูร้อน พ.ศ. 2513 ณ สวนโมกขพลาราม อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี ในเรื่องต่อไปนี้ เรื่องที่ 11 ปัญหาเพศรสของพระราชาธรรม เมื่อวันที่ 27 เม.ย. 2513 เรื่องที่ 12 การควบคุมความรู้สึกทางเพศของพระราชาธรรม เมื่อวันที่ 28 เม.ย. 2513 เรื่องที่ 13 สุนทรียากับพระราชาธรรม เมื่อวันที่ 30 เม.ย. 2513 เรื่องที่ 14 พระราชาธรรมกับอุดมคติของโพธิสัตว์ เมื่อวันที่ 1 พฤษภาคม 2513 เรื่องที่ 15 คำสั่งของพระราชาธรรม เมื่อวันที่ 2 พฤษภาคม 2513 เรื่องที่ 16 ความรอดพ้นฐาน ของพระราชาธรรม (วัฒนธรรมของชาวพุทธ) เมื่อวันที่ 5 เมษายน 2518 เรื่องที่ 17 หายธรรม ของโลกพระราชาธรรม เมื่อวันที่ 6 พฤษภาคม 2513 เรื่องที่ 18 ภาวะจิตธรรม ในอารยธรรม แผนปัจจุบัน (ลกะ) เมื่อวันที่ 7 พฤษภาคม 2513 เรื่องที่ 19 ภาวะจิตธรรมในอารยธรรมแผนใหม่ (ทสะ โมหะ) เมื่อวันที่ 8 พฤษภาคม 2513 เรื่องที่ 20 ภาวะจิตธรรมในอารยธรรมแผนปัจจุบัน (ความเห็นแก่ตัว) เมื่อวันที่ 9 พฤษภาคม 2513

1. พระราชาธรรม

บ.272 พุทธทาสภิกขุ. (2536). *พระราชาธรรม เล่ม 3*. กรุงเทพฯ: การพิมพ์พระนคร. 586 หน้า.

หนังสือเล่มนี้เป็นการอบรมพระนิสิตฯ บวชภาคฤดูร้อน พ.ศ. 2513 ณ สวนโมกขพลาราม อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี เรื่องที่ 21 พระราชาธรรมกับไสยศาสตร์ เมื่อวันที่ 10 พฤษภาคม 2513 เรื่องที่ 22 พระราชาธรรมกับพุทธศาสตร์ เมื่อวันที่ 16 พฤษภาคม 2513 เรื่องที่ 23 พระราชาธรรมกับพุทธศาสตร์ (ต่อ) เมื่อวันที่ 17 พฤษภาคม 2513 เรื่องที่ 24 เคล็ดลับสำหรับพระราชาธรรมในทางธรรม เมื่อวันที่ 1 มิถุนายน 2513 ส่วนท้ายเล่มเป็นภาคผนวกเป็นการบรรยายพิเศษ เฉพาะผู้ที่จะต้องลาสิกขาบท เรื่อง ทิศธรรม หรือ เรื่องที่ 1 ทิศทาง ที่พระราชาธรรมจะต้องเดินไป เมื่อวันที่ 9 ตุลาคม 2513 เรื่องที่ 2 อุดมคติ ที่ควรมีต่อทิศทั้ง 6 เมื่อวันที่ 10 ตุลาคม 2513 เรื่องที่ 3 หลักปฏิบัติต่อทิศเบื้องหน้า เมื่อวันที่ 11 ตุลาคม 2513 เรื่องที่ 4 ทิศเบื้องหลังและเบื้องขวา-ซ้าย เมื่อวันที่ 12 ตุลาคม 2513 เรื่องที่ 5 ทิศ เบื้องบนและเบื้องต่ำ เมื่อวันที่ 13 ตุลาคม 2513 เรื่องที่ 6 จุดหมายปลายทางที่มนุษย์ต้องเดิน ไป เมื่อวันที่ 14 ตุลาคม 2513

1. พระราชาธรรม

บ.273 พุทธศาสนิกศ. (ม.ป.ป.). *พระวาจาธรรม*. กรุงเทพฯ: นิพพาน, 114 หน้า.

เนื้อหาของหนังสือเล่มนี้ กล่าวถึงเรื่องของทศก ซึ่งเป็นธรรมะที่ต้องปฏิบัติให้ถูกต้อง เพื่อนำไปสู่นิพพาน ซึ่งในแต่ละทศกจะมีอุดมคติที่ดีในการปฏิบัติทศกทั้งหก เพราะเป็นสิ่งที่ต้องให้ความเคารพ หลักในการปฏิบัติต่อทศกทั้งหก มีดังนี้ คือ ทศเบื้องหน้า คือ บิณฑบาต ถือเป็นสิ่งที่พึงสูงสุดเป็นบุคคลที่ประเสริฐควรค่าแก่การยกย่องบูชา ทศเบื้องหลัง คือ บุตร ภรรยาและสามี เป็นบุคคลที่เป็นที่พึ่งทางหนึ่ง ไม่ควรดูหมิ่นทศเบื้องขวามือ ครูบาอาจารย์ เป็นที่พึ่งทางสติปัญญา ทศเบื้องซ้ายคือ มิตรสหายเป็นที่พึ่งทางสังคม ทศเบื้องบน คือ สมณพราหมณ์ เป็นที่พึ่งทางวิญญาณในระดับสูง และทศเบื้องต่ำ คือ ป้าง ไพร เป็นที่พึ่งในทางการให้แรงงาน ซึ่งทุกทศเป็นที่พึ่งและมีพระคุณสำหรับเรา ดังนั้นเราจะต้องพิจารณาให้ดี นำไปปฏิบัติให้ถูกต้องเป็นประโยชน์ เพราะเป็นจุดมุ่งหมายปลายทาง ที่นำมนุษย์ไปสู่ความหมดทุกข์

1. ธรรมปฏิบัติ

บ.274 พุทธศาสนิกศ. (2527). *พระวาจาธรรม*. สุราษฎร์ธานี: ธรรมทานมูลนิธิ. 586 หน้า (ชุดธรรมโฆษณ์ อันดับที่ 17 ค.).

หนังสือเล่มนี้ได้รวบรวมเรื่องเกี่ยวกับพระวาจาธรรมไว้ 24 เรื่อง กับภาคผนวกที่เกี่ยวข้องอีกส่วนหนึ่ง ในส่วนของเนื้อหาทั้ง 24 เรื่อง ล้วนเป็นเรื่องที่ผู้เป็นพระวาจาธรรมรู้เพื่อนำไปใช้ปฏิบัติในการดำรงชีวิต ให้ประสบความสำเร็จสงบสุขทั้งสิ้น เช่น เรื่องธรรมะสำหรับพระวาจา ความมีสติของพระวาจา หายนธรรมของโลกพระวาจา และพระวาจา กับไสยศาสตร์ เป็นต้น ส่วนภาคผนวกได้ย้าถึงทศทางที่พระวาจาต้องเดินไป เรื่องของทศ 6 การปฏิบัติต่อทศทั้ง 6 และจุดมุ่งหมายปลายทางที่มนุษย์ต้องเดินไป พระวาจาธรรมเล่มนี้ จึงนับได้ว่าเป็นข้อธรรมะนี้ผู้ปฏิบัติธรรมควรรู้ และควรปฏิบัติเป็นอย่างยิ่ง

1. ธรรมปฏิบัติ

บ.275 พุทธทาสภิกขุ. (2514). *ฌารวาสกับไสยศาสตร์* (42). พระนคร: การพิมพ์พระนคร. 36 หน้า.

บรรยายอบรม พระนิสิตฯ บวชภาคฤดูร้อน ปี 2513 ณ สวนโมกขพลาราม ไซยา 10 พฤษภาคม 2513 วันนี้จะกล่าวในหัวข้อว่า ฌารวาสกับไสยศาสตร์ เราจะเห็นความแตกต่างกันมากระหว่างความมีจิตตัวอย่างไสยศาสตร์กับความมีจิตธรรมของยุคปัจจุบัน คนในยุคปัจจุบัน หรือในอารยธรรม ปัจจุบันมีจิตธรรมอย่างไร เราก็ได้พูดกับจิตยวจนเป็นเข้าใจแล้ว จะเห็นได้ว่ามีความหมาย เพราะความตะกละในความสุขทางเนื้อหนังหรือทางวัตถุ ส่วนบุคคลผู้ถึงไสยศาสตร์ หรือในยุคที่โลกยังพึ่งไสยศาสตร์นั้น เขาไม่ได้มีความตะกละในวัตถุหรือเนื้อหนัง หากแต่มีความขลาด หรือความเขลาโดยไม่รู้ตัว โดยไม่มีเจตนาที่จะขลาด จะเขลาเหมือนคนสมัยปัจจุบันที่มีเจตนาที่จะตะกละตะกลามในความสุขทางเนื้อหนัง

1. ฌารวาส
2. ไสยศาสตร์

บ.276 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). *งานก้าวต่อไปของชาวพุทธ*. กรุงเทพฯ : กองทุนมูลนิธิธรรม, 58 หน้า.

เนื้อหากล่าวถึง ความหมาย ความสำคัญ และหน้าที่ของพุทธสมาคมว่า พุทธสมาคม มีหน้าที่เป็นแสงสว่างระหว่างชาติ เพื่อให้โลกนี้มีสันติสุขอย่างแท้จริง และการเผยแผ่ธรรมะที่แท้จริงนั้นไม่ต้องใช้เงินทอง ไม่โกหกตัวเองโดยใช้เงินมากเกินไปในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา แล้วได้ประโยชน์จากงานนั้นน้อย และที่สำคัญคือ ชาวพุทธจะต้องมีความเข้าใจ หรือเห็นธรรมชาติที่แท้ในตัวเรา คือเห็นอนัตตาและมีสุญญตาในขณะที่ทำงาน ทำให้เข้าถึงนิพพาน และสามารถเป็นผู้ให้แสงสว่างแก่โลกอย่างแท้จริง

1. พุทธศาสนา
2. ธรรมะ – การเผยแผร์

บ.277 พุทธทาสภิกขุ. (2511). *งานก้าวต่อไปของชาวพุทธ*. พระนคร: การพิมพ์พระนคร. 66 หน้า.

หนังสือเล่มนี้เป็นธรรมกถาเรื่อง งานก้าวต่อไปของชาวพุทธ บรรยายในการประชุมพุทธศาสนาสมาคมทั่วประเทศ ในวันที่ 5 พฤศจิกายน 2510 พุทธสมาคมแห่งประเทศไทย วัตถุประสงค์ที่ว่าทำงานระหว่างชาตินั้น คือทำอะไร? ความมีดี สีขาว พุทธสมาคมแห่งประเทศไทยต้องทำตนเป็นแสงสว่างระหว่างชาติตามวัตถุประสงค์มุ่งหมายที่แรก เป็นข้อสำคัญกว่าที่จะทำหน้าที่ที่เป็น

ประโยชน์แต่ภายในประเทศโดยเฉพาะการที่เราจะกระทำหน้าที่ให้สมกับคำว่า “พุทธสมาคมแห่งประเทศไทย” นี้ จะต้องทำอย่างไร? ในการเผยแพร่พุทธศาสนาก็เหมือนกันอย่าไปนึกถึงว่าจะต้องใช้เงินเป็นข้อแรกจะต้องนึกถึงการใช้คุณธรรมก่อน ปัญหาที่มีมากเพราะเราเป็นชาวพุทธน้อยมาก นอกจากปลูกตัวเองแล้ว ยังต้องปลูกผู้อื่นด้วย ในลักษณะที่ถูกต้อง โลกุตตรธรรมนี้ ยังเป็นสิ่งจำเป็นต่อชีวิตประจำวันอยู่ ถ้าเราต้องการธรรมะที่เหมือนน้ำดับไฟ เราก็ต้องสนใจเรื่องโลกุตตรธรรม ท่านที่เสด็จอยู่ในกองไฟ ฉะนั้นท่านก็ต้องการส่งเป็นน้ำดับไฟมากที่สุด ธรรมชาติสอนดีกว่า พระพุทธเจ้าสอน ธรรมชาติสอนได้ ตรงจริง เพียงพอ แจ่มชัด ยิ่งกว่าพระพุทธเจ้าสอน ประสพการณ์ต่างๆ ที่ผ่านมาแล้วในจิตใจนั้น คือคำสอนของธรรมชาติ เรื่องสุรรัตถิ์ถือว่าเป็นหัวใจของพุทธศาสนา นิพพานนี้เป็นของให้เปล่าให้ฟรีไม่คิดสตางค์ การเป็นอยู่ด้วยจิตใจที่ไม่หมยมันสิ่งใดว่าเป็นตัวกู หรือของกู

1. พุทธศาสนิกชน

บ.278 พุทธทาสภิกขุ. (2531). *งานปราบผี : ปราบภกรรม ชุคนั่งกลางทรายในสวนโมกข์ เล่มที่ 1*. กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ. 83 หน้า

เป็นธรรมบรรยายเนื้อหาในเล่มมี 3 ตอน คือ ตอนที่ 1 สถานการณ์แห่งยุคปัจจุบันของโลก บรรยายอบรมพระธรรมทุกสายต่างประเทศ รุ่น 2514 ณ สวนโมกขพลาราม ไซยา 25 เม.ย. 2514 เนื้อหา ได้แก่ สถานการณ์แห่งยุคปัจจุบันของโลก ประเทศที่เคยนับถือพระพุทธศาสนาไปด้วยกัน แต่แล้วเสื่อมไป โลกปัจจุบันถือเป้าหมายของงานธรรมทุกแห่งคณะสงฆ์ไทย เจกอยู่ในภาวะที่ถูกครอบงำด้านลัทธิวัตถุนิยมอย่างแรงกล้า ตอนที่ 2 งานธรรมทุก คือ งานประเพณี บรรยายอบรมพระธรรมทุกสายต่างประเทศ รุ่น 2514 ณ สวนโมกขพลาราม ไซยา 30 เมษายน 2514 มี 3 ข้อ คือ ข้อแรก เปรียบเทียบระหว่างงานธรรมทานกับงานธรรมทุก ข้อ 2 ทั้งงานธรรมทานและทั้งงานธรรมทุก ล้วนแต่เป็นงานปราบผี “มาร” เป็นสิ่งที่จะต้องชนะก่อนแล้วจึงไปเผชิญกับ “ผี” นี้คือ หัวใจของงานธรรมทุก เพราะผีเกิดมาจากความโง่ของคนคืออวิชา และข้อที่ 3 ผีต่างประเทศคืออะไร? ผีตัวแรก ผีปีศาจแห่งวัตถุนิยมทางเนื้อหา ผี ตัวที่ 2 คือ ปีศาจแห่งทิฐิมานะ ผีตัวที่ 3 ผีแห่งความเห็นแก่ตัว และตอนสุดท้ายตอนที่ 3 ธรรมทุกจะปราบผีได้อย่างไร บรรยายอบรมพระธรรมทุกมากต่างประเทศ รุ่น 2514 ณ สวนโมกขพลาราม ไซยา 1 พ.ค. 2514 สำหรับงานปราบผีก็แยกออกเป็นอย่าง ๆ แล้วแต่ว่ามันจะเป็นผีชนิดไหน เมื่อผีเป็นอวิชาที่ต้องปราบด้วยวิชานี้เป็นหลัก อันแรก ผีตัวนี้สำคัญว่าตัวไหนทั้งหมด ความเห็นแก่ตัวนี้เป็นผีที่ร้ายกาจที่สุดและขอให้ขยันดูภาพ

ที่กำลังเขียนอยู่ในคัมภีร์ทางวิทยาศาสตร์นี้ จะรู้ว่าจะต้องใช้อาวุธอะไร จึงจะไปปราบผีทั่วโลก ทั้งสากลจักรวาลได้ ไม่ว่าในประเทศไทยหรือนอกประเทศไทย ปัญหาขึ้นอยู่กับอย่างเดียวกัน

1. ธรรมะ

บ.279 พุทธศาสนิกศ. (2531). *งานปราบผี*. กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ. 83 หน้า.

หนังสือเล่มนี้เป็นการบรรยายในการอบรมคณะกรรมการพระภิกษุธรรมทูต ภายใต้อำนาจหัวข้อเรื่องงานปราบผี โดยเนื้อหาการบรรยายได้กล่าวเป็น 3 เรื่อง คือ เรื่องแรกกล่าวถึงสถานการณ์แห่งยุคปัจจุบันของโลก เรื่องที่สองงานธรรมทูต คืองานปราบผี คือการปราบสิ่งชั่วร้ายให้ออกจากจิตใจของมนุษย์และเรื่องสุดท้ายธรรมทูตจะปราบผีได้อย่างไร

1. ธรรมบรรยาย

บ.280 พุทธศาสนิกศ. (2550). *งานเป็นผลคนเป็นสุข*. กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ. 120 หน้า.

หนังสือเล่มนี้กล่าวถึงผลงานที่นำยกย่องของท่านพุทธทาสที่เป็นผู้สร้างสรรค์สังคมให้เข้าใจศาสนาได้แจ่มแจ้งยิ่งขึ้นจนนำไปปฏิบัติและเผยแพร่ได้อย่างง่าย และยังคงอยู่ในหลักคำสอนของศาสนาทุกประการ การทำงานของเราทุกคนอย่าไปเร่งรีบ ทำให้เกิดความสนุกช่วยเหลือกันยอมทำให้สุขภาพจิตดี กายดีและงานดีหรือผลผลิตที่ออกมาย่อมได้ผลดีเช่นเดียวกับการปฏิบัติธรรมเป็นผลส่งผลให้เกิดสมาธิ เกิดปัญญา ส่งผลให้การทำงานออกมามีประสิทธิภาพเช่นกัน

1. การปฏิบัติธรรม

บ.281 พุทธศาสนิกศ. (2524). *งานสังคมสงเคราะห์กับความอยู่รอดของชาติ*. กรุงเทพฯ:

มูลนิธิเผยแพร่ชีวิตประเสริฐ (พ.ช.ป.) 16 หน้า.

หนังสือเล่มนี้เป็นธรรมะบรรยายท่านผู้ดำเนินงานอาสาสมัครสังคมสงเคราะห์ ภายใต้อำนาจมี 2 ตอน ตอนแรก งานสังคมสงเคราะห์กับความอยู่รอดของชาติ สังคมสงเคราะห์ทำแต่เพียงให้คนไม่ต้องละอายแม่วิกฤติที่สุดแล้ว ทำอย่างไร “มีศีลธรรม” จึงจะเขามาสู่สังคม ให้ปฏิบัติเพียง 3 หัวข้อ

ก็พอ คือ (1) ขอให้รักผู้อื่น (2) ขอให้บังคับตัวเอง (3) ขอให้ประพฤติธรรมในฐานะเป็นหน้าที่
 ธรรมะคือตัวธรรมชาติ กฎของธรรมชาติ หน้าที่ตามกฎธรรมชาติ ผลที่ได้มาจากการทำหน้าที่ที่
 ถูกต้องตามกฎของธรรมชาติสำหรับสิ่งที่มีชีวิตทั่วไปจะต้องทำ ตอนที่ 2 ชาตிரองได้ด้วยงานสังคม
 สงเคราะห์ที่ถูกต้อง เกิดมาเพื่อทำหน้าที่ช่วยกันสร้างชาติให้มีความปกติสุข สงบร่มเย็น มีความ
 มั่นคงอยู่รอด ปลอดภัย ด้วยการช่วยตัวเองและทุกคนให้มีกายใจที่ปกติสุขสงบเย็นก่อน

1. พุทธศาสนากับสังคม

บ.282 พุทธศาสนิกศ. (2505). *แง่เขว*. พระนคร. สุวีรานัน. 130 หน้า.

หนังสือเล่มนี้เป็นกรบรรยายอบรมผู้ช่วยผู้พิพากษา เมื่อวันที่ 10 มิถุนายน 2501 ในเรื่อง
 ต่อไปนี้ *แง่เขว* อันเดียวกับถ้อยคำ คำว่า ตั้งตน เรืออาตมัน คือว่าสัน โดษ ก็ว่าที่สงัดคำว่า ศิลและวัตร
 คำว่า ความสงบ *แง่เขว* อันเกี่ยวกับหลักศาสนา เรื่องสุญญตาหรืออนันตตา เรื่องกรรมของพุทธ
 ศาสนา เรื่องวิปัสสนาของพุทธศาสนา *แง่เขว* อันเกี่ยวแก่กรรมภายิต อาศัยอาหาร ละอาหาร อาศัย
 ตัณหา ละตัณหา อาศัยมานะ ละมานะ ชักสะพานเสียในเมถุนธรรม *แง่เขว* อันเกี่ยวกับองค์ศาสดา
 เป็นคนสิ้นเนื้อประดาตัวมีแต่สอนไม่ให้ทำอะไร มีแต่จูงไปให้พินาศ เป็นคนไม่ต้องผูกต้องเกิดกัน
แง่เขว อันเกี่ยวกับประพฤติกรรมหจรรย์ ออกบวชทำให้คนเป็นหม้าย? ออกบวชมิได้อะไรคุ้ม
 กันบ้าง?

1. สัน โดษ
2. ธรรม
3. *แง่เขว*

บ.283 พุทธศาสนิกศ. (ม.ป.ป.). *จดหมายจากสวน โมกข์ (เขียนมา – ตอบไป)*. กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ.
 110 หน้า.

หนังสือเล่มนี้ได้รวบรวมปัญหาที่พุทธบริษัทเขียนมาถามท่านพุทธทาส โดยรวบรวมไว้
 เป็น 2 ส่วน คือ ส่วนแรก ปัญหาประเภทที่จะนำไปสู่การกระทำการทำงานทางจิต และส่วนที่สอง
 ปัญหาประเภทที่จะนำไปสู่ความเห็นถูกเป็นสัมมาทิฎฐิ สำหรับปัญหาประเภทที่จะนำไปสู่การ
 กระทำของจิตมีหลายปัญหา เช่น จะปฏิบัติอย่างไรให้พ้นทุกข์ ละกิเลสได้สิ้นเชิง และมี
 สติสัมปชัญญะอยู่เสมอ ฯลฯ ส่วนปัญหาประเภทที่จะนำไปสู่ความเห็นถูกเป็นสัมมาทิฎฐิมิมากมาย
 เช่น คนเรากิดมาเพื่ออะไร กรรมกับอนัตตาเป็นหลักธรรมที่ขัดกันหรือไม่ ตัดสังโยชนนี้ไม่ได้ เพราะ

อะไร ฯลฯ เนื้อหาส่วนใหญ่เป็นการแก้ความสงสัยของผู้สนใจธรรมเพื่อที่จะได้รับความกระจ่างชัดในหลักธรรม และนำไปปฏิบัติได้อย่างถูกต้อง

1. จิต

บ.284 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). *จดหมายจากสวนโมกข์*. ธนบุรี: หล่นเฮ้ง. 180 หน้า.

เนื้อหาของหนังสือเล่มนี้เป็นจดหมายเขียนมา – ตอบไป โดยแบ่งเนื้อหาเป็น 2 ตอน คือ 1. ปัญหาประเภทที่จะนำไปสู่ การกระทำการงานทางจิต 2. ปัญหาประเภทที่จะนำไปสู่ความเห็นถูก เป็นสัมมาทิฐิแบ่งปัญหาทั้งหมด 28 ข้อ หมวดที่ 1 มีปัญหาทั้งหมด 9 ข้อ ตัวอย่างเช่น **ถาม** ปฏิบัติอย่างไรจึงจะละกิเลสได้สิ้นเชิง? **ตอบ** การละกิเลสนั้นละไปได้ 3 ชนิด คือ 1) ละไปชั่วคราว 2) ละไปเพราะข่มมันไว้ 3) ละได้เด็ดขาด เพราะปัญญาอันสมบูรณ์เห็นสิ่งทั้งหลายตามที่เป็นจริง หมวดที่ 2 มีปัญหาทั้งหมด 19 ข้อ ตัวอย่างเช่น **ถาม** คนเราเกิดมาเพื่ออะไร **ตอบ** :- ขอให้ท่านผู้ถามคิดดูใหม่ ว่า “เรามีการเกิดมา” กันแน่ละหรือ?

1. ธรรมะ - - คำถามและคำตอบ

บ.285 พุทธทาสภิกขุ. (2530). *จนกว่าโลกจะมีสันติภาพ*. กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ. 64 หน้า

เนื้อหาของหนังสือเล่มนี้มาจากบรรยายธรรมประจำวันเสาร์ ภาคอาสาฬหบูชา ชุดกัมมัตถภาพของโลก ครั้งที่ 13, 27 กันยายน 2529 กล่าวถึง 4 เรื่อง คือ 1. ปัญหาสันติภาพขึ้นอยู่กับบุคคลกับระบบปกครอง 2. ตัวศีลธรรมที่บุคคลจะต้องมี 3. สังคมมีความถูกต้อง ข้อที่สาม มีระบบการเมืองที่ถูกต้อง เราจะต้องมี คือ หลักศีลธรรม เป็นหลักในการปฏิบัติหน้าที่ทุกแขนง จะต้องมีศีลธรรมเป็นหลัก ถ้ามีศีลธรรมได้จริง มันไม่เสียในทางวัฒนธรรมหรือทางศาสนาใด ๆ ข้อที่สี่ ต้องการระบบการปกครอง ที่เป็นธรรมาประชาธิปไตย เราจะต้องมีประชาธิปไตยที่ประกอบไปด้วยธรรม ข้อที่ห้า ระบบศีลธรรมและศาสนา ระบบศีลธรรมถูกต้อง ก็เพราะคำว่า ศีลธรรมมันเป็นไปตามหลักศาสนา ศาสนา คือ หลักเกณฑ์ทั่วไปทั้งหมดของทางศาสนาที่ถูกต้อง ข้อที่หก มีการศึกษาถูกต้อง การศึกษาที่ถูกต้อง ถูกต้องแต่ความเป็นมนุษย์ ข้อที่เจ็ด จะต้องมียุทธศาสตร์ที่ดี ต้องมีระบบการเป็นอยู่ทุกแขนง ทุกทิศทาง ทุกระดับ ที่ถูกต้อง 4. คำว่าถูกต้องคืออย่างไร. ขอให้ถือเอา

หลักง่าย ๆ ทางศาสนา ทางพุทธศาสนา มีหลักง่าย ๆ ว่า ถูกต้องแล้วมัน ไม่มีอันตราย หรือเป็นทุกข์ คือระบบการปกครองของมนุษย์ที่ดี แล้วก็มีสันติภาพ.

1. สันติภาพ
2. ศีลธรรม

บ.286 พุทธทาสภิกขุ. (2530). *จนกว่าโลกจะมีสันติภาพ*. กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ. 64 หน้า.

เนื้อหาของหนังสือเล่มนี้มาจากบรรยายธรรมประจำวันเสาร์ ภาคอาสาฬหบูชา ชุดกัณฑ์ ภาพของโลก ครั้งที่ 13, 27 กันยายน 2529 กล่าวถึง 4 เรื่อง คือ 1. ปัญหาสันติภาพขึ้นอยู่กับบุคคลกับระบบปกครอง 2. ตัวศีลธรรมที่บุคคลจะต้องมี 3. สังคมมีความถูกต้อง 4. คำว่าถูกต้องคืออย่างไร. ขอให้ถือเอาหลักง่าย ๆ ทางศาสนา ทางพุทธศาสนา มีหลักง่าย ๆ ว่า ถูกต้องแล้วมัน ไม่มีอันตราย หรือเป็นทุกข์ คือระบบการปกครองของมนุษย์ที่ดี แล้วก็มีสันติภาพ.

1. สันติภาพ
2. ศีลธรรม

บ.287 พุทธทาสภิกขุ. (2508). *จริยธรรม*. พระนคร: โรงพิมพ์ส่วนท้องถิ่น. 38 หน้า.

หนังสือเล่มนี้เป็นคำบรรยายของพระราชชยภิกขุ (พุทธทาสภิกขุ) ในการประชุมสามัญญครูสภาประจำปี พ.ศ. 2508 ที่นี้เรามาถึงหัวข้อที่ว่า การส่งเสริมจริยธรรมแก่เด็กวัยรุ่นเมื่อถึง Ethics หรือ ? หากบางอย่างจะถือว่าเราไปถึง Morality มากกว่า Ethics อาตมากล่าวถึงจริยธรรมให้ข้อนี้ หมายถึงศีลธรรมมากกว่าที่มีปัญหาที่มีต่อไปอีกว่า คำว่า ศีลธรรม เราจะจำกัดความแคบเข้ามาถึงศีลธรรมที่เกี่ยวกับเด็กวัยรุ่น โดยเฉพาะคือปัญหาเฉพาะหน้าเป็นปัญหาวิบัติของเรานั้น สิ่งที่เราเรียกว่าศีลธรรม เราก็จะเล็งเฉพาะเด็กวัยรุ่นซึ่งจะใช้หัวข้อว่า ข้อที่ 1 โรคของเด็กวัยรุ่น คำว่าโรคนั้น หมายถึงสิ่งที่เราไม่พึงปรารถนา ข้อที่ 2 สมุฏฐานของโรคนั้น ข้อที่ 3 หมด หรือผู้รักษาโรคนั้น ข้อที่ 4 อานาการไชยา และ Motive ต่างๆ ที่จะให้เด็กนั้นกินยา ข้อที่ 5 ยาที่จะใช้รักษาโรคนั้น ข้อที่ 6 ภาวะที่เรียกว่าไม่มีโรคนั้น และข้อที่ 7 สรุปเค้าโครงเหล่านี้ขอเป็นเครื่องจดจำได้ง่าย

1. จริยธรรม

บ.288 พุทธทาสภิกขุ. (2542). *จริยธรรม*. กรุงเทพฯ: อรุณวิทยา. 55 หน้า.

หนังสือเล่มนี้เป็นการกล่าวถึงเรื่องจริยธรรม การเสริมสร้างจริยธรรมสำหรับเด็กวัยรุ่น ซึ่งท่านพุทธทาสมองจริยธรรมคือความประพฤติหรือเป็นสิ่งที่พึงประพฤติ ดังนั้นการเสริมสร้างจริยธรรมสำหรับวัยรุ่นนั้นคือสิ่งที่วัยรุ่นควรปฏิบัติซึ่งมี 10 ประการ คือประการแรก ขยันขันแข็ง กล้า ขอมตายถ้าถูกรังแก ประการที่สอง สุภาพ อ่อนโยน เชื่อฟังผู้เฒ่าผู้แก่ ประการที่สาม กตัญญู รับผิดชอบต่อผู้อื่น แม้สิ่งไม่มีชีวิต แม้อุปสรรคศัตรู ประการที่สี่ มีศีล - มีสัจย์เปิดเผยบริสุทธิ์ใจ ประการที่ห้า ประหยัดสันโดษ รู้จักทำสิ่งร้ายให้กลายเป็นดี ประการที่หก มีเมตตา การุณา มีน้ำใจ ไม่มีเขา ไม่มีเรา ประการที่เจ็ด ดอกกลั่นอดทน ค่อยใจแจ่มใส คอยได้ - รอได้ ประการที่แปด เป็นฝ่ายยอมได้ให้อภัยได้ เพื่อให้อะไร ๆ มันลงกันได้ ประการที่เก้า ไม่ทำตามใจกิเลสแต่เลือกข้างถูกรังแก ประการสุดท้าย มีแบบฉบับในเรื่องกิน อยู่ กลับ นอน เกิด แก่ เจ็บ ตาย เป็นของชาวพุทธเอง

1. จริยธรรม

บ.289 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). *จริยธรรมของบัณฑิต*. กรุงเทพฯ: ธรรมสภา. 118 หน้า.

เนื้อหาของหนังสือ แบ่งเป็น 4 ตอนคือ เป้าหมายของการศึกษา ชีวิตนักศึกษาตามหลักพุทธศาสนา การศึกษาของโลกปัจจุบัน และจริยธรรมของบัณฑิต ในตอนแรกกล่าวถึงความหมายของการศึกษา หลักการศึกษาที่ทำให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ การศึกษาที่ยังขาดใน โลกปัจจุบันตลอดจนเป้าหมายของการศึกษา ตอนที่สอง กล่าวถึงความหมายของนักศึกษา ชีวิตนักศึกษาตามหลักพุทธศาสนา ตอนที่สามกล่าวถึง บรรณธรรมเป็นรากฐานที่แท้จริงของการศึกษา การศึกษาในปัจจุบัน วัตถุประสงค์ของการศึกษาที่แท้จริง และตอนสุดท้ายกล่าวถึง ความหมายของบัณฑิต จริยธรรมของบัณฑิต และหนทางสู่ความสำเร็จ หนังสือเล่มนี้ จะนำผู้อ่าน ไปสู่เป้าหมายของการศึกษารวมไปถึงการดำเนินชีวิตที่ถูกต้องตามหลักแห่งพุทธศาสนา

1. จริยธรรม

2. บัณฑิต

บ.290 พุทธศาสนิกศ. (2540). *จริยธรรมสำหรับครู*. กรุงเทพฯ: ประสานมิตร. 240 หน้า.

หนังสือเล่มนี้เป็นคำสอนที่กล่าวถึงจริยธรรมสำหรับครู โดยท่านได้กล่าวบรรยายเอาไว้ใน 10 เรื่อง ดังนี้ ประการแรก กล่าวถึงเรื่องเป้าหมายของชีวิตคือสันติสุขของบุคคล เป้าหมายของสังคมคือสันติภาพของสังคม เรื่องที่สองกล่าวถึงการปฏิบัติงานคือการปฏิบัติธรรมเพราะการทำงานเราควรเคารพถึงธรรม เรื่องที่สามกล่าวถึงเป้าหมายของการศึกษาที่ควรยึดหลัก 3 ประการคือ ความฉลาด ความรู้ในอาชีพปฏิบัติได้ และมนุษยธรรมความถูกต้องพอดีและยังกล่าวถึงความผิดพลาดในการจัดการศึกษาที่ผ่านมาว่าการไม่เข้าถึงธรรมะ การรับใช้การเมืองการฟุ้งไปหาเทคโนโลยีหลงวัตถุไม่ส่งเสริมมนุษยธรรม ประการที่สี่เรื่องครูผู้สร้างโลก เรื่องนี้ได้กล่าวเน้นย้ำภาระของครูที่มีความหมายถึงหนักเพราะเป็นการทำหน้าที่ผู้ชี้นำทางจิตวิญญาณ ประการที่ห้าคุณธรรมของครูที่ครูจะต้องปฏิบัติ คือ เป็นผู้เปิดประตูทางวิญญาณสูงส่งด้วยคุณธรรม ทำหน้าที่พัฒนามนุษย์ให้เป็นไท และจิตใจของครูเต็มด้วยเมตตาและปัญญา ประการที่หกครูในอุดมคติคือเป็นผู้ชี้นำในทางวัตถุและจิตวิญญาณ ประการที่เจ็ดวิธีการสอนจริยธรรมท่านได้กล่าวสรุปสั้น ๆ ว่าการสอนจริยธรรมสิ่งที่สำคัญคือ พูดให้ฟัง บอกกล่าวให้รู้ และทำให้รู้ ประการที่แปด กล่าวถึงเรื่องเยาวชนที่พึงปรารถนา คือเยาวชนที่สามารถสร้างสังคมใหม่หรือการสร้างโลกให้ได้ดีกว่า ประการที่เก้าว่าด้วยเรื่องบทบาทของครูกับความอยู่รอดของสังคมและเรื่องสุดท้ายการปัจฉิมจริยศึกษาเป็นการกล่าวสรุปปิดการบรรยายเรื่องจริยศึกษาโดยสรุปว่าการจะให้คนเรามีจริยธรรมควรมี 3 ประการคือให้สมาทาน ให้เปิดเผยความผิดและให้เปิดโอกาสให้ใครช่วยว่ากล่าวตักเตือน

1. จริยธรรม

2. ครู – จริยธรรม

บ.291 พุทธศาสนิกศ. (2535). *จริยธรรมของบัณฑิต*. กรุงเทพฯ: ธรรมสภา. 118 หน้า.

หนังสือเล่มนี้กล่าวถึง ในขณะที่โลกเจริญทางวัตถุ มนุษย์ทั้งหลายต่างลุ่มหลงมัวเมาอยู่ในอำนาจของวัตถุนิยม จิตใจมีแต่ความคิดที่จะให้ได้มาซึ่งความสุขทางกาย หาได้คำนึงถึงความสุขทางใจไม่ สาเหตุสำคัญประการหนึ่งมาจากการขาดความรู้ ความเข้าใจในเรื่องการศึกษาซึ่งเป็นรากฐานของสิ่งทั้งปวง ไม่ว่าจะเป็นเป้าหมายของการศึกษาการจากระบบการศึกษาที่ถูกต้อง หรือการดำเนินชีวิตหลังจากได้รับการศึกษาแล้ว ซึ่งโลกปัจจุบันไม่ได้เล็งเห็นถึงความจริงในเรื่องนี้ ระบบการศึกษาในโลกปัจจุบันจึงทำให้คนตกเป็นทาสของความสุขทางเนื้อหนังหรือทางวัตถุ

มากยิ่งขึ้น ทำให้เกิดการเบียดเบียนกันทั้งทางตรงและทางอ้อม ทำให้คนเห็นแก่ตัวมากยิ่งขึ้น
สิ่งเหล่านี้ทำให้โลกขาดความสงบสุข สังคมขาดสันติภาพ

หนังสือเล่มนี้จะเป็นแนวทางในการนำท่านไปสู่ความเข้าใจถึงเป้าหมายของการศึกษา
ที่แท้จริง รวมถึงการดำเนินชีวิตที่ถูกต้องและจะทำให้ท่านเป็นผู้หนึ่งที่มีส่วนร่วมในการสร้าง
โลกนี้ให้พบกับความสุขและสันติภาพอย่างแท้จริง

1. การดำเนินชีวิต

2. พุทธศาสนากับการศึกษา

บ.292 พุทธทาสภิกขุ. (2531). *จัดการที่เหตุของสิ่งที่มีเหตุ. (อย่าเอาไม้สั้นไปรันจี้)*. กรุงเทพฯ:
การพิมพ์พระนคร. 34 หน้า (ชุดลอยปทุม อันดับที่ 96).

หนังสือเล่มนี้กล่าวถึง การจัดการที่เหตุของสิ่งที่มีเหตุ การดำรงจิตประภัสสรไว้ความทุกข์
เกิดไม่ได้ ท่านพุทธทาสได้ให้ความหมายของการดับทุกข์ หมายถึง อย่าปล่อยให้ทุกข์เกิดขึ้นมา
โดยการมีสติปิดกั้นกระแสแห่งความทุกข์ รักษาจิตที่เป็นประภัสสรไว้ให้ปราศจากกิเลส ถ้ารักษาไว้
ได้ ความทุกข์มันก็เกิดไม่ได้ หากเกิดทุกข์ขึ้นต้องมีวิชา รู้จักเหตุแห่งทุกข์จึงจะดับทุกข์ได้ เราต้อง
ศึกษาอ้อมมขตา เพื่อรู้จักเหตุของทุกข์ เมื่อเรารู้เหตุแห่งความทุกข์เราก็สามารถดับทุกข์ได้ และ
กล่าวถึงใจความสำคัญของอ้อมมขตา คือการดับทุกข์ที่เหตุแห่งความทุกข์ เหตุแห่งความทุกข์มีหลาย
ระดับ เกิดจากอวิชชาตัณหา อุปทานและเกิดจากชาติก็ได้ ซึ่งชาติในที่นี้คือ การเกิดแห่งตัวกู – ของกู
หากเราจะดับทุกข์ควรดับที่เหตุแห่งทุกข์โดยใช้สติป้องกันไม่ให้เกิดเหตุแห่งทุกข์ นั่นคือ นิพพาน

1. เหตุ – การจัดการ

บ.293 พุทธทาสภิกขุ. (2528). *จากจิต – สู่จิต*. กรุงเทพฯ: การพิมพ์พระนคร. 47 หน้า.

เนื้อหาในหนังสือเล่มนี้ เป็นการถ่ายทอดธรรมด้วยภาพ ให้เขียนและสรุปเป็นคำกลอน การ
สอนธรรมทางภาพนี้ ได้รับความสนุกบันเทิงไปในตัว ทำให้การเรียนธรรมเป็นสิ่งที่น่าเบื่อ และทำ
ถูกวิธีแล้ว ย่อมเสียเวลาน้อยแต่กลับเข้าใจได้ลึกซึ้งกว่าการอ่านหนังสือล้วน ๆ หรือฟังการบรรยาย
ด้วยปาก, แล้วยังแถบจะเป็นประโยชน์ในแง่ศิลปะอีกด้วย, ทั้งที่เป็นศิลป์แห่งการใช้เส้นหรือสี และ
ศิลป์แห่งการระบายความคิดอันเป็นนามธรรมออกมาเป็นภาพ ซึ่งควรจัดเป็นศิลป์ชั้นสูง ทำให้แต่
ธรรมเมธีที่เป็นทั้งศิลปินด้วยเท่านั้น การศึกษาธรรมจากภาพนั้น ในขั้นแรกที่สุด จะต้องดูให้ออก

เสียก่อนว่า มันเป็นภาพอะไร หรือเขามุ่งหมายจะเขียนภาพอะไรนั่นเอง ในขั้นที่สองจะต้องพิจารณาพิจารณาจนเข้าใจความหมายของภาพนั้น ๆ ว่ามุ่งจะแสดงความอะไร โดยแท้จริงถึงที่สุด และในขั้นที่สาม ซึ่งควรจะเป็นขั้นสุดท้ายนั้น คือการน้อมเอาภาระแห่งความหมายนั้นเข้ามาสู่จิตหรือภาวะของตัวเราเอง.

1. ธรรมะ – ภาพ

2. ปรีศนาธรรม

บ.294 พุทธทาสภิกขุ. (2528). จากจิตสู่อุจิต. กรุงเทพฯ: การพิมพ์พระนคร. 47 หน้า.

หนังสือเล่มนี้ เป็นการศึกษาธรรมจากภาพหรือที่เรียกว่า ภาพปรีศนาธรรม ในการศึกษาธรรมจากภาพนั้นมี 3 ขั้นตอน คือ ขั้นแรกจะต้องดูภาพให้ออกว่าเป็นภาพอะไรหรือเขามุ่งหมายจะเขียนภาพอะไร ขั้นที่สองพิจารณาให้เข้าใจความหมายของภาพนั้น ๆ ว่ามุ่งแสดงความอะไร ส่วนขั้นที่สาม นำภาวะของความหมายมาพิจารณาด้วยจิต ซึ่งอาจทำให้เกิดความเข้าใจ และประทับใจจนสามารถนำไปปรับเปลี่ยนอุปนิสัยบางประการอันไม่พึงประสงค์ นับเป็นการชำระล้างกิเลสของมนุษย์ได้พร้อมกันอีกทางหนึ่ง ในหนังสือเล่มนี้มีภาพปรีศนาธรรมทั้งหมด 23 ภาพ ซึ่งแต่ละภาพแสดงความหมายเพียงสิ่งเดียวซึ่งให้ความรู้สึกและเห็นแจ้งทางจิตใจ ภาพปรีศนาธรรมเหล่านี้เป็นภาษาที่ให้ประโยชน์ในการแสวงหาความรู้ ความฉลาด และเห็นแจ้งในทางธรรม อันจะทำให้ตนเองพ้นจากกิเลส

1. จิต

บ.295 พุทธทาสภิกขุ. (2516). จิตคืออะไร? และทำวัตรเช้า-เย็น และกรวดน้ำ (สวดแปลแบบสวนโมกข์). พระนคร: การพิมพ์พระนคร. 54 หน้า.

หนังสือเล่มนี้ บรรยายอบรมพระนวกะนิสิตาวชระหว่างปีดภาคฤดูร้อน รุ่น 2514 ด้านบรรยายครั้งที่ 19 ของการบรรยายชุดมนุษยธรรม 2514 ในวันที่ 18 เมษายน เกี่ยวกับเรื่องนี้จะต้องขอบทบาทใจความสำคัญของเรื่องไว้เสมอ; คือข้อที่ว่า ปัญหายุ่งยากลำบาก มันเกิดมาจากอารยะธรรมเนื้อหนึ่ง ก็คือ อารยะธรรมแห่งความเห็นแก่ตัว จิตนี้มันเศร้าหมองก็ได้ พันพิเศษก็ได้ จากอุปกิเลสนั้น เมื่อปุถุชนไม่รู้ข้อนี้ตามที่จริง จิตภาวนาย่อมไม่มีแก่ปุถุชนนั้น จิตนั้นๆ เป็นประภัสสร ยังไม่มีอะไรมาแปลเปื้อน มันจึงประภัสสรอยู่ได้ ก็แปลว่า ตั้งจิตแท้ ๆ นั้นมันก็ยังคง

บ.298 พุทธทาสภิกขุ. (2549). *จิตที่คิดจะให้นั้นสบายกว่าจิตที่คิดจะเอาและเพราะมีผู้ขาดแคลนเราจึงมีโอกาสได้บุญ*. กรุงเทพฯ: มิตรนราการพิมพ์. 47 หน้า.

หนังสือเล่มนี้กล่าวถึงการเสียสละที่ทำให้เกิดประโยชน์โดยท่านพุทธทาสได้ให้คำจำกัดความของคำว่า “จิตที่คิดจะให้นั้นสบายกว่าจิตที่คิดจะเอา” กล่าวไว้หลายด้านด้วยกัน ทั้งที่เป็นเรื่องเตือนใจ เรื่องที่ให้แง่คิดนอกจากนี้ท่านพุทธทาสยังกล่าวถึงความเสื่อมของคำนี้อีกด้วย ในส่วนที่สองกล่าวในแง่ที่ว่าเพราะมีผู้ขาดแคลน เราจึงมีโอกาสได้บุญ โดยท่านพุทธทาสได้กล่าวถึงหน้าที่โดยธรรมชาติของเราออกเป็นสามประเภทด้วยกันคือหน้าที่ที่เกิดขึ้นโดยธรรมชาติ หน้าที่ที่เกิดขึ้นโดยธรรมะและหน้าที่ที่เกิดขึ้นโดยความผูกพันตอนท้ายของหนังสือท่านพุทธทาสได้เขียนบทกลอนเตือนใจเกี่ยวกับนักปราชญ์และชีวิตสูงสุด

1. จิต

บ.299 พุทธทาสภิกขุ. (2550). *จิตนี้ประภัสสร*. กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ. 90 หน้า.

หนังสือเล่มนี้ได้กล่าวถึงจิตนี้ประภัสสรเป็นหนังสือ 1 ใน 100 เล่มที่จัดอยู่ในชุดธรรมะชนะใจเป็น ธรรมเทศนาของท่านพุทธทาส เนื่องในวันมาฆบูชาที่ 26 กุมภาพันธ์ 2526 เนื้อหาโดยรวมกล่าวถึง วิธีการดำเนินตามรอยพระอรหันต์โดยท่านอธิบายไว้อย่างน่าสนใจว่าการที่เรารู้จักพระอรหันต์ได้นั้น จะต้องศึกษาจากภายในจิตของเราเอง โดยการฝึกอบรมจิตใจให้เกิดสมาธิ เกิดปัญญาว่ารู้แจ้งเห็นจริงตามหลักพุทธศาสนาจนกระทั่งเกิดจิตที่บริสุทธิ์ด้วยอำนาจแห่งปัญญา

1. จิต

2. ธรรมเทศนา

บ.300 พุทธทาสภิกขุ. (2534). *จิตประภัสสร จิตเดิมแท้ จิตว่าง เหมือนกันหรืออย่างไร*. กรุงเทพฯ: การพิมพ์พระนคร. 40 หน้า.

เนื้อหาหนังสือกล่าวถึง วันอาสาฬหบูชา ว่าเป็นวันพระธรรม คือ เป็นวันที่พระธรรมเกิดขึ้นในโลกนี้โดยสมบูรณ์ นอกจากนั้นยังเป็นวันแห่งชัยชนะของมนุษย์ต่อสิ่งที่เป็นศัตรูอันสูงสุดคือ “กิเลส” และ “ความทุกข์” และถือเป็นวันที่พระศาสดาได้ทรงประกาศวิธีกระทำให้จิตนี้เย็นจิตประภัสสรตลอดเวลา และให้จิตนี้เป็นจิตเดิมแท้ตลอดกาล ดังที่พุทธองค์ตรัสว่า “คูรภิกขุทั้งหลาย

จิตนี้เป็นประภัสสร แต่ว่าจิตนี้เศร้าหมอง เพราะอุปกิเลส ที่เป็นอาคันตุกะจะเข้ามาที่ทำจิตนี้เป็นประภัสสร หมายความว่า มีแสงหรือเรืองแสงอยู่ในตัวมันเองโดยรอบด้าน และการที่จะทำให้จิตคงมีความเป็นประภัสสรปรากฏอยู่เป็นการถาวรได้ คือ กระทำอย่าให้มีกิเลสเกิดขึ้น ซึ่งวิธีที่จะทำไม่ให้กิเลสเกิดขึ้นนั้นพระพุทธเจ้าท่านเรียกว่า “อัฐังคิสมรรค” คือ การกระทำที่ถูกต้องครบถ้วน 8 ประการ รวมกันเป็นอันเดียว เรียกว่า มรรค ประกอบด้วย มีความเห็นชอบ ความไม่ฝืนชอบ พุจฉาชอบ ทำการงานชอบ เลี้ยงชีวิตชอบ ความพากเพียรชอบ มีสติตั้งไว้ชอบ มีสมาธิตั้งไว้ชอบ นี่คือวิธีที่จะทำให้จิตให้อยู่ในภาวะเดิมแท้ของมัน คือ ว่างจากกิเลส ว่าจากการปรุแต่งโดยประการทั้งปวง

1. จิต

2. จิตประภัสสร

3. จิตว่าง

บ.301 พุทธทาสภิกขุ. (2534). *จิตประภัสสร จิตเดินหน้า จิตว่าง เหมือนกันหรืออย่างไร?*. กรุงเทพฯ: การพิมพ์พระนคร. 40 หน้า.

เนื้อหาในหนังสือเล่มนี้ มาจากการเทศน์ในวันอาสาฬหบูชา (กัณฑ์คำ 28 กรกฎาคม 2512 ณ สวนโมกข์พลาราม ไซยาฯ กล่าวว่า วันอาสาฬหบูชานี้เป็นวันที่พระศาสดาได้ทรงประกาศวิธีกะทำให้จิตนี้เป็นจิตประภัสสรตลอดกาล และให้จิตนี้เป็นจิตเดินตลอดกาล และให้จิตนี้เป็นจิตว่างตลอดเวลา “จิตนี้เป็นประภัสสร” หมายความว่า มันไม่สกปรก มีคมัว เศร้าหมองแต่อย่างใด ที่นี้ก็มี “อุปกิเลส” เกิดขึ้นมาจากเหตุปัจจัยอย่างใดอย่างหนึ่งจากภายนอก เป็นเหมือนกับจรเข้ามาจากภายนอก เป็นอาคันตุกะ ทำให้จิตนั้นสูญเสียความเป็นประภัสสร “จิตเดินหน้า” มันก็แสดงชัดอยู่ในตัวแล้วว่ามัน “เดิน” คือ ก่อนแต่ที่กิเลสจะเกิดขึ้น มันแพ้เพราะว่าไม่มีกิเลส เจือปน รวมทั้งเดินทั้งหน้าก็คือ ภาวะที่บริสุทธิ์ตามธรรมชาติเดิมของจิต มีความหมายอย่างเดียวกับคำว่า ประภัสสร ก่อนแต่ที่กิเลสจะเกิดขึ้น จิตว่าง ไม่ได้หมายถึง จิตที่ไม่คิดไม่นึกอะไร มันยังคงทำหน้าที่ตามธรรมชาติของจิต คือ คิดนึก มีพฤติกรรมต่าง ๆ ตามที่จิตมันจะต้องมี แต่ไว้ในความคิดนึก หรือพฤติกรรมเหล่านั้น มันไม่เจืออยู่ด้วยอุปทาน ว่าตัวกู – ว่าของกู มันก็เพราะว่างไปจากตัวกู - ของกู นั้นแหละ เขาจึงได้เรียกว่าจิตว่าง ถ้าจิตว่างจากความรู้สึกว่า ตัวกู – ของกู เสียแล้วมันก็ว่างจากโลภะ โทสะ โมหะ จิตชนิดนี้แหละ คือ “จิตว่าง” ตามหลักของพุทธศาสนา จิตว่าง ตามแบบของพระพุทธเจ้า นั่น ถ้าว่างจริงแล้ว ทำให้มีความรู้สึกรับผิชอบอย่างดีที่สุด ทำให้ประกอบการงานที่ดีที่สุดและทำให้ไม่มีความทุกข์เลย.

1. จิต

2. อาสาฬหบูชา

บ.302 พุทธทาสภิกขุ. (2539). *จิตภาวนาทุกรูปแบบโดยหลักพื้นฐาน*. กรุงเทพฯ: การพิมพ์พระนคร.
49 หน้า (ชุดลอยปทุม อันดับที่ 77).

หนังสือเล่มนี้ได้ให้ความหมายเกี่ยวกับจิตภาวนา เอกถกตาคจิต โดยแบ่งเป็น 3 ประเภทคือ ประเภทคือ จิตตภาวนาหมวดสมาธิ จิตตภาวนาวิปัสสนา และหมวดสมาธิ และปัญญาควบคู่กัน นอกจากนี้ยังกล่าวถึงการฝึกจิตซึ่งมี 2 ระดับ คือ ระดับแรกฝึกจิตให้อยู่ในอำนาจควบคุมของสมาธิ ระดับที่สอง ใช้จิตทำหน้าที่ให้ดู ให้เห็น ให้รู้แจ้งตลอด การฝึกจิตจึงส่งผลให้มนุษย์ได้รับความสุขคือความสงบ มีสติและปัญญาที่สมบูรณ์สิ้นกิเลส ซึ่งทั้งหมดนี้เป็นการหลุดพ้นจากความทุกข์อย่างแท้จริง

1. จิต

บ.303 พุทธทาสภิกขุ. (2508). *จิตว่าง*. พระนคร: ศิริพันธ์. 170 หน้า.

หนังสือเล่มนี้ได้กล่าวถึง เรื่อง “จิตว่าง” เป็นเรื่องสูงสุดของพระพุทธศาสนา และมีสอนอยู่เพียงศาสนาเดียวในโลก ศาสนาอื่น ๆ ยังไม่มีสติปัญญาหรือคุณธรรมสูงพอที่จะค้นคิดถึงเรื่องอันลึกซึ้งเช่นนี้ได้ จึงน่าจะเป็นเรื่องที่สนใจของผู้มีปัญญาทั้งหลายจะได้อ่านและพิจารณาดู และหากคนชั้นผู้นำ ผู้ปกครองประเทศชาติ ตลอดจนข้าราชการ พ่อค้า ประชาชน ได้มีความรู้เรื่องนี้แล้ว ความสันติและความสมบูรณ์พูนสุข ก็ย่อมจะบังเกิดขึ้นในประเทศนั้น ๆ แน่นอน ภิภุได้ศึกษา และได้ปฏิบัติเรื่อง “จิตว่าง” ก็จะเป็นพระอริยสงฆ์ การเผยแผ่คำสอนเรื่อง “จิตว่าง” จึงเป็นการประกาศพุทธศาสนาที่แท้จริง เพราะพระพุทธเจ้าท่านตรัสไว้เอาจริงว่า เรื่อง “จิตว่าง” นี้ เป็นเรื่องที่พระองค์สอนแต่ผู้เดียวเท่านั้น โดยในเล่มมี 3 หัวข้อ คือ 1. หมวดธรรมอันจะพึงใช้ในการทำอ้อจิตว่าง 2. สิ่งที่น่าสนใจฝึกกันอยู่ และ 3. สอูปากิเลสนิพพาน ออูปากิเลสนิพพาน

1. จิตว่าง

บ.304 พุทธศาสนิกศ. (2549). จิตว่างจากตัวกู - ของกู. กรุงเทพฯ: เพชรประกาย. 144 หน้า.

หนังสือเล่มนี้เนื้อหาเกี่ยวกับการมุ่งสอนให้คน เลิก ละ ลดกิเลส เลิกคิด เลิกยึดถือ เลิกโง่ เพราะสุดท้ายไม่มีสิ่งใดให้เห็นเลยว่า สิ่งที่เราควรยึดถือ เป็นคน ของคน มีอยู่ดำรงอยู่อย่างถาวร มีมนุษย์ผู้โง่เขลา จำนวนไม่น้อยที่ตกอยู่ในกองไฟ (แห่งกิเลส) โดยหลงคิดว่านั้นคือความสุข คือสวรรค์ หารู้ไม่ว่าถูกเผาไหม้ด้วยเพลิงกิเลสอยู่ทุกลมหายใจ

1. กิเลส

2. จิตว่าง

บ.305 พุทธศาสนิกศ. (2523). จิตว่างในชีวิตประจำวัน. กรุงเทพฯ: คุรุสภา. 376 หน้า.

เนื้อหาของหนังสือเล่มนี้เป็นเรื่องเกี่ยวกับการรู้จักฝึกจิตการควบคุมจิตใจตนเองเพื่อความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ รู้จักสิ่งที่เรียกว่า “ธรรม” สิ่งทีเรียกว่า “สังขาร” สิ่งทีเรียกว่า “สังสารวัฏฏ์” และนิพพาน” สิ่งทีเรียกว่า “กรรม” ศีลธรรมและศาสนาโดยเปรียบเทียบ ตลอดจนหลักปฏิบัติศีลธรรมและศาสนา เรื่องของจิตและการฝึกจิต ความว่างและการเป็นอยู่ด้วยจิตว่าง ผลของการทำให้จิตว่างในชีวิตประจำวัน

1. จิต

บ.306 พุทธศาสนิกศ. (2508). จิตว่างและสิ่งที่ยังเข้าใจผิดกันอยู่. พระนคร: โรงพิมพ์คุรุสภา. 122 หน้า.

หนังสือเล่มนี้เป็นธรรมกถา ณ หอประชุมคุรุสภา แบ่งเป็น 2 ส่วนแรก คือ จิตว่าง หลักสำคัญที่สุดที่จะต้องไม่ลืมก็คือ กิจการงานคือปฏิบัติธรรมอย่างหนึ่ง ส่วนที่ว่าให้ทำงานด้วย “จิตว่าง” นั่นก็เป็นธรรมะที่มีไว้สำหรับคนเราประกอบกิจการให้ได้รับผลสำเร็จเต็มที่ โดยไม่ต้องเป็นทุกข์ เป็นวิธปฏิบัติชนิดที่ทำให้การงานนั้นไม่เป็นทุกข์ ถ้าทำงานด้วยจิตว่างนั้นจะเป็นทุกข์ จะไม่รู้สึกสนุกและงานนั้นจะไม่ได้รับผลดีเต็มที่ จึงใช้หลักธรรมะ 7 ประการทีเรียกว่า โภชชงค์ ก็จะได้ชื่อว่าเป็นผู้ทำงานด้วย “จิตว่าง” มีชีวิตอยู่ด้วย “จิตว่าง” โดยคำทีเขียนยันและผู้ครั้น...เป็นคำกลอนว่า “จงทำงานทุกชนิดด้วยจิตว่าง” ยกผลงานให้ความว่างทุกอย่างสิ้น กินอาหารของความว่างอย่างพระกัณ คายเสร็จจิ้นแล้วในตัวแต่หัวปี” ส่วนที่ 2 ธรรมกถา เรื่อง สิ่งที่ยังเข้าใจผิดกันอยู่ สถานที่

พุทธลักษณะ ฯลฯ เรื่องที่สอง เป็นภาคผนวก เป็นการสรุปความและขยายคำบรรยายในเรื่องแรก ให้ชัดเจนขึ้น

1. จิตวิทยา
2. พุทธศาสนา

บ.309 พุทธศาสนิกศ. (2526). *จุดมุ่งหมายของการบวชที่ถูกต้อง*. กรุงเทพฯ: ธรรมบุษยา. 139 หน้า.

หนังสือเล่มนี้บรรยายอบรมภิกษุในพรรษา ปี 2512 ณ สวนโมกข์ฯ ไซยา 4 สิงหาคม 2512 เรื่อง การบวช คือ การฝึกกระทำเพื่อผู้อื่น กล่าวถึงเรื่องริบดวงทางธรรมที่ต้องรีบเรียน คือ เรื่องไม่ยึดมั่นถือมั่น ในที่สุดในระดับสูงสุดก็เพื่อความว่าง ขอให้ 3 เดือนนี้เต็มไปด้วยวันคืนที่มีค่าคือ ขุดเกลียดตัวกู – ของกู บรรยายอบรมภิกษุในพรรษา ปี 2512 ณ สวนโมกข์ฯ ไซยา 6 สิงหาคม 2512 เรื่อง การบวช คือ การพักผ่อนทางวิญญาณ กล่าวคือ ถ้าตัวกู – ของกูถูกทำลายลงไป มันก็มีการพักผ่อนทางวิญญาณชนิดที่แท้จริงขึ้นมาทันที บรรยายอบรมภิกษุในพรรษา ปี 2512 ณ สวนโมกข์ฯ ไซยา 7 สิงหาคม 2512 เรื่อง ความว่างจากตัวกู คือ ความพักผ่อนทางวิญญาณ กล่าวถึง อย่าให้เกิดการปรุงแต่งเป็นความยึดมั่นว่า ตัวกู – ของกู จะต้องมีส่วนสัมผัสผัสสะธรรมะระวังทุกเวลาในที่ อยู่หนึ่ง ๆ ได้จัดอยู่ในสภาพเดิม แล้วก็ทำหน้าที่ของมันได้อย่างมีความสุข บรรยายอบรมภิกษุในพรรษา ปี 2512 ณ สวนโมกข์ฯ ไซยา 8 สิงหาคม 2512 เรื่อง ความพักผ่อนในวิญญาณ คือ ความหมายของนิพพาน กล่าวคือ ถ้าคอยทำลายความเคยชินนี้ได้ก็เลสก็ไม่อาจจะเกิดอยู่โดยชอบ โลกจะไม่ว่างจากพระอรหันต์ บรรยายอบรมภิกษุในพรรษา ปี 2512 ณ สวนโมกข์ฯ ไซยา 9 สิงหาคม 2512 เรื่อง ความว่างจาก “ตัวกู” คือ ความเต็มของสติปัญญา กล่าวถึง โลกว่างเพราะว่างจากสิ่งที่เรียกว่าตัวตน ความว่างจากตัวกู คือ ความสมบูรณ์แห่งสติปัญญาและเต็มอยู่ด้วยสติปัญญา

1. การบวช

บ.310 พุทธศาสนิกศ. (ม.ป.ป.). *จุดมุ่งหมายของการบวชที่ถูกต้อง*. กรุงเทพฯ: ธรรมบุษยา. 139 หน้า.

หนังสือเล่มนี้กล่าวถึง การบวช เป็นการฝึกการกระทำเพื่อทำลายความเห็นแก่ตัวเป็นการกระทำเพื่อผู้อื่น หรือเพื่อความว่าง ให้เกิดความรู้และเป็นนิสัยคุณสมบัติของจิตใจขึ้นมาอีกอย่างหนึ่งด้วย เพราะว่าไม่เคยมีมาแต่ก่อน จะมีขึ้นเพื่อจะเอาไปใช้โอกาสข้างหน้า การบวชไม่ใช่เป็น

เรื่องบ้านบุญ หรือเมาบุญ มีเหตุผลที่มีความเปลี่ยนแปลงในทางจิตใจ เพื่อการเริ่มต้นชีวิต เจตนารมณ์ของคนที่เปื้อโลกและผ่านโลกมาแล้ว

1. การบวช

บ.311 พุทธศาสนิกขุ. (ม.ป.ป.). *จุดหมายของการการศึกษา*. กรุงเทพฯ: ธรรมบูชา. 102 หน้า.

หนังสือเล่มนี้ กล่าวถึงสภาพของการศึกษาในปัจจุบัน ที่เป็นอันตรายและทำลายโลกอย่างมหันต์ อันเนื่องมาจากการไม่ทำให้ผู้ศึกษารู้ความหมายของการศึกษาอย่างแท้จริง ผู้ศึกษาไม่ทราบว่าจะเกิดมาทำไม มีชีวิตอยู่เพื่ออะไร มีหน้าที่ต้องทำอะไร จุดมุ่งหมายสูงสุดของชีวิตและของโลกคืออะไร เบียดเบียนซึ่งกันและกัน ทำให้โลกร้อนเป็นไฟ มนุษย์เห็นแก่ตัวมากขึ้น เพราะระบบการศึกษาไม่ถูกต้อง ถ้าขจัดสิ่งเหล่านี้ได้ ไฟที่เผาโลกก็จะดับ การศึกษาที่ช่วยให้โลกมีสันติภาพได้ จะต้องเป็นการศึกษาที่ทำให้ผู้ศึกษาเลื่อนชั้นตัวเองให้สูงขึ้น ๆ จนพ้นจากอำนาจของสัญชาตญาณสัตว์ การศึกษาที่สมบูรณ์จะช่วยแก้ปัญหาต่าง ๆ ของสังคมได้

1. การศึกษา

2. พุทธศาสนากับการศึกษา

บ.312 พุทธศาสนิกขุ. (ม.ป.ป.). *จุดหมายปลายทางของชีวิต*. กรุงเทพฯ: ธรรมสภา. 28 หน้า.

หนังสือเล่มนี้ ให้แนวคิดต่าง ๆ ที่จะนำผู้อ่านไปสู่ความเข้าใจจุดหมายปลายทางของชีวิตในลักษณะที่เป็นอุดมคติ อันได้แก่ ความหวังของชีวิต ปลายทางของชีวิต ความรู้สึกที่ควบคุมได้ สิ่งที่ดีของชีวิตที่มนุษย์ควรจะได้รับทำให้พระนิพพานเป็นทาน ท่านพุทธทาสชี้ให้เห็นว่า หากมนุษย์มีความเข้าใจและหยั่งรู้ถึงจุดหมายปลายทางของชีวิตแล้วจะทำให้เกิดสันติสุขทั้งส่วนตน และส่วนรวม นอกจากนั้นยังเสนอแนวคิดในเรื่องการจัดการศึกษาในโลกปัจจุบันที่มีลักษณะแบบมหาห้วงคว้น คือไม่ครบองค์ทั้ง 3 อันได้แก่ การให้รู้หนังสือและฉลาดให้รู้อาชีพ และให้มีความเป็นมนุษย์ที่ถูกต้องจริง ๆ

1. ชีวิต – แง่พุทธศาสนา

บ.313 พุทธศาสนิกศ. (ม.ป.ป.). *จุดหมายปลายทางของชีวิต*. กรุงเทพฯ: ม.ป.ท. 27 หน้า.

เนื้อหาในหนังสือเล่มนี้กล่าวว่า การศึกษาในโลกไม่มีส่วนที่จะสอนให้รู้ธรรมะหรือหลักพระศาสนา ซึ่งทำให้มีความเป็นมนุษย์อย่างถูกต้อง เรียกการศึกษาระบบนี้ว่าเป็น การศึกษาระบบหมาหางด้วน นิพพานเป็นที่สุดของความปรารถนาสำหรับมนุษย์ การลี้ภัยไปแห่งกิเลสอาสวะนี้เป็นนิพพานและเป็นหลักในพุทธศาสนาที่ตายตัวสืบมาจนกระทั่งทุกวันนี้

1. การศึกษา – แก่งพุทธศาสนา

บ.314 พุทธศาสนิกศ. (2517). *เจียดส่วนเกิน : คับไฟไหม้โลก*. กรุงเทพฯ: คณะเผยแผ่วิธีการดำเนินชีวิตอันประเสริฐ. (ผชป.). 25 หน้า

หนังสือเล่มนี้เป็น โอวาทคณะครู ผู้เข้าอบรมอนุภาชาดที่ค่ายอบรมบูรพาโยธา เมื่อวันที่ 6 กันยายน 2516 เรื่องช่วยผู้อื่นที่มันเป็นอุดมคติของ.....ฝ่ายตะวันออกนี้ โดยเฉพาะเราก็เราเป็นคนไทยหวังว่าคนบนพื้นแผ่นดินนี้ที่มีวัฒนธรรมตั้งรกรากอยู่บนพุทธศาสนา ซึ่งเป็นศาสนาที่สอนให้เห็นแก่ผู้อื่นเขาต้องการจิตใจที่สูง ที่ดี ที่บริสุทธิ์ ที่สะอาด สว่าง สงบ ด้วยเพราะฉะนั้นเรา จึงไม่เดือดร้อนในสิ่งที่คนอื่นเขาเดือดร้อนกัน ขอให้ทุกคนที่จะปฏิบัติหน้าที่ภาชาด หรือ อนุภาชาด ก็ตาม จงมองเห็นเจตนารมณ์หรือกิจกรรมอันนี้ ว่ามันเพื่อช่วยเพื่อนมนุษย์โดยบริสุทธิ์ใจ อย่าพูดว่า ไม่มีเวลา อย่าพูดว่า ไม่มีเงิน อย่าพูดว่า ไม่มีแรง ต้องเจียดออกมาให้ได้ เพื่อจะช่วยเหลือผู้อื่นด้วยความสมัครใจ ไม่มีใครบังคับ แล้วก็สอนลูก ๆ เด็ก ๆ ด้วยอบรมให้มีศีลธรรม

1. พุทธศาสนากับการศึกษา

บ.315 พุทธศาสนิกศ. (2512). *โจรปล้นธรรมชาติ*. กรุงเทพฯ: การพิมพ์พระนคร, 34 หน้า. (ชุดมองด้านใน อันดับ 20).

เนื้อหาของหนังสือเล่มนี้ กล่าวถึงการทำให้จิตใจให้่องใสในวันวิสาขบูชา เพื่อเป็นการบูชาต่อองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าซึ่งถือว่าการบูชาด้วยจิตใจ หรือปฏิบัติบูชาอันเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่ง นอกจากนี้ท่านพุทธทาสยังได้กล่าวอีกว่า การทำวิสาขะบูชา นั้น นอกจากจิตใจสะอาดแล้วยังจะต้องทำคนให้เป็นคนสะอาด ปราศจากความเศร้าหมองซึ่งให้เห็นถึงคุณประโยชน์

ของธรรมชาติที่มีต่อมนุษย์ และมนุษย์ควรตอบแทนบุญคุณต่อธรรมชาติอย่างไร จึงจะเรียกว่าไม่
เป็นโจรปล้นธรรมชาติ มนุษย์ไม่ควรเอาสิ่งที่มีอยู่ตามธรรมชาติมาเป็นของตน ทำให้เกิดตัวกู ของกู
คำสอนของพระพุทธเจ้าที่มีอยู่ แปรหมั่นสี่พันพระธรรมขันธ์นั้น โดยแท้แล้วรวมได้เพียงข้อเดียว
คือ สิ่งทั้งปวงไม่ควรยึดมั่นถือมั่น

1. จิต

บ.316 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). *ใจความทั้งหมดของพระพุทธศาสนา*. กรุงเทพฯ: ธรรมสภา, 40 หน้า.

ธรรมบรรยายเรื่องนี้ ท่านพุทธทาสภิกขุ ได้กล่าวถึงเรื่องซึ่งเป็นใจความสำคัญเป็นข้อสรุป
ความของหลักธรรม สิ่งที่เป็นหัวใจของพุทธศาสนาก็คือ สิ่งทั้งปวงไม่ควรยึดมั่นเพราะเป็นเรื่อง
ของวิชา เป็นทั้งเรื่องปฏิบัติและเป็นทั้งเรื่องผลของการปฏิบัติ เมื่อรู้ว่าสิ่งทั้งหลายทั้งปวงไม่ควร
ยึดมั่นถือมั่น จึงปฏิบัติเพื่อความไม่ยึดมั่นถือมั่น ก็จะได้รับผลมาเป็นจิตที่ไม่ยึดมั่นถือมั่นอะไร เป็น
จิตที่ว่างที่สุด จึงถือว่าเป็นหัวใจของพุทธศาสนา

1. ธรรมะ

บ.317 พุทธทาสภิกขุ. (2528). *ใจความแห่งคริสต์ธรรมเท่าที่พุทธบริษัทควรทราบ*. สุราษฎร์ธานี:
ธรรมทานมูลนิธิ, 489 หน้า. (ธรรมโฆษณ์หมวด 5 ชุตรวมเรื่องปกิณณะ อันดับที่ 44

คำบรรยายในหนังสือเล่มนี้ แบ่งออกเป็น 2 ตอน คือ ใจความแห่งคริสต์ธรรมเท่าที่พุทธ
บริษัทควรทราบ และภาคผนวก ในตอนแรกแบ่งสาระออกเป็น 12 ประเด็น คือ ประโยชน์
ของการศึกษาเปรียบเทียบ พระเจ้าในฐานะสิ่งสูงสุดที่มนุษย์มีร่วมกัน ปัญหาแตกแยกเกี่ยวกับสิ่ง
ที่เรียกว่าพระเจ้า การเกิดของพระคัมภีร์ในศาสนาที่มีพระเจ้า ชีวิตนิรันดร การสารภาพบาป ฯลฯ
แต่ละประเด็นในส่วนนี้ผู้บรรยายได้ให้รายละเอียดไว้ในทุกแง่มุม เช่น ในตอนที่ว่าด้วยพระเจ้าใน
ฐานะสิ่งสูงสุดที่มนุษย์มีร่วมกัน ได้กล่าวถึงความหมายของคำว่า “พระเจ้า” ชื่อของพระเจ้าในแต่ละ
ศาสนา และคุณลักษณะของพระเจ้า เป็นต้น ส่วนในตอนที่ 2 ซึ่งเป็นภาคผนวก ได้นำคำบรรยาย
ซึ่งมีเนื้อหาใกล้เคียงกับตอนที่ 1 มารวบรวมไว้ด้วย เนื้อหาในส่วนนี้ ได้แก่ ศาสนาเปรียบเทียบ
แห่งสากลโลก พุทธธรรม สำหรับศาสนิกต่างศาสนา ภาษาคน – ภาษาธรรม และปาฐกถา เรื่อง

คริสต์ธรรม – พุทธธรรม ทั้งสองตอน นอกจากผู้บรรยายได้จำแนกเนื้อหาอย่างละเอียดในทุกแง่มุมแล้วยังได้ใช้ภาษาที่อ่านแล้วเข้าใจง่าย หนังสือเล่มนี้จึงเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อผู้ศึกษาที่แท้จริง

1. พุทธบริษัท

บ.318 พุทธทาสภิกขุ. (2549). “ช่วยเขาหน่อย...อย่าเพื่อคิดตาย! หัวใจนิพพาน”. กรุงเทพฯ: มติชน. 136 หน้า

หนังสือ ช่วยเขาหน่อย...อย่าเพื่อคิดตาย! หัวใจนิพพาน เล่มนี้ เป็นเสมือนหนังสือคู่มือ เล่มน้อยเรื่องนิพพาน ประมวลจากธรรมกถาและบันทึกการทบทวนค้นคว้าที่ถือเป็นงานชุดสุดท้ายแห่งชีวิตของพระธรรมโกศาจารย์ - พุทธทาสภิกขุ หลังจากการเยียวยาและพักฟื้นคืนสติด้วยโรคเส้นเลือดฝอยในสมองแตกแล้วถูกร้องขอให้อยู่ต่อโดยท่านบันทึกว่า ‘เลยเห็นด้วยกับผู้ร้องขอว่าอย่าเพื่อตาย เพื่อไม่ให้เป็นโมฆะ ก็ปฏิบัติธรรมกันต่อไป ขอให้ได้มอบหมายพระนิพพานเป็นเรื่องสุดท้าย’ แล้วทบทวน บันทึกพร้อมกับการทยอยแสดงแก่คณะพระภิกษุ อุบาสกอุบาสิกาคณะต่าง ๆ โดยเฉพาะคณะผู้ร่วมงานจัดทำหนังสือธรรมโฆษณัรธานุกรมเป็นการภายในที่สวนโมกข์ “เพื่อเป็นการทบทวนให้แม่นยำ จะได้ตอบผู้อื่น ได้ถูกต้อง” ในลักษณะที่ท่านสรุปว่าคือ “ประมวลหลักหรือรูปแบบแห่งสากลพรหมจรรย์ คือ หลักการประพุดตัวอย่างประเสริฐ 10 ประการ ที่นำไปสู่พระนิพพานเป็นจุดสุดท้าย” พร้อมกับคำสาทับที่ว่า “เกิดมาชาติหนึ่งคุ้มค่าถ้ารู้เรื่องพระนิพพาน รู้จักพระนิพพาน ถ้ำบรรลุได้ด้วยยิ่งดี”

1. นิพพาน

บ.319 พุทธทาสภิกขุ. (2549). *ชาตินี้ชาติหน้า เรื่องผี ๆ สาง ๆ*. กรุงเทพฯ: มิตรนราการพิมพ์.

หนังสือเล่มนี้ได้กล่าวถึง ความมีเหตุมีผลของความคิด มันต้องอยู่ในชาติทางร่างกาย ทั้งเหตุผลทั้งผล เราจึงจะสามารถตัดต้นเหตุแห่งความทุกข์นั้นได้ และได้รับผลเป็นความไม่ทุกข์ได้ สิ่งต่าง ๆ ต้องอยู่ในวิสัยของความเป็นจริง จัดการได้มันจึงจะเป็นประโยชน์ อยู่กับความเป็นเหตุเป็นผลนั่นเอง

1. ชีวิต – แง่พุทธศาสนา

บ.320 พุทธศาสนิกศ. (ม.ป.ป.). *ชาติในปัจจุสมุปบาท*. กรุงเทพฯ: การพิมพ์พระนคร, 22 หน้า.
(ชุดหมอนล้อ อันดับ 8).

เนื้อหากล่าวถึง ความหมายของชาติหรือการเกิด อาการที่จะเกิดขึ้นแห่งสิ่งทีเรียกว่าชาติ การเกิดของอุปาทาน ซึ่งเป็นหนทางของการเกิดทุกข์ ความเกี่ยวเนื่องของอุปาทานทำให้เกิดภพชาติ ความทุกข์ และอวิชชา ความหมายของปัจจุสมุปบาท อันเป็นหนทางแห่งการดับทุกข์ วัฏจักรของปัจจุสมุปบาท ตลอดจนวิธีการดับทุกข์เพื่อประสบกับความสุขในการดำเนินชีวิต

1. การเกิด

บ.321 พุทธศาสนิกศ. (2551). *ชีวิตคือการต่อสู้*. กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ. 60 หน้า.

หนังสือเล่มนี้ได้กล่าวถึง คำว่า “ชีวิตคือการต่อสู้” ต่อสู้ข้าศึกภายในภายนอก เมื่อรู้จักข้าศึกแล้ว รู้จักมารแล้ว ทีนี้ก็รู้จักอาวุธที่จะฆ่ามารก็คือธรรมะ มารทุกชนิดฆ่าให้ตายได้ด้วยสิ่งทีเรียกว่าธรรมะ ไม่ว่าจะมารชนิดไหนเพราะคำว่าธรรมะมีความหมายกว้างอย่างที่เคยพูดมาแล้ว คำเดียวมันพอจะใช้แก้ปัญหาแก้อุปสรรคทั้งหมดทั้งสิ้นได้

1. ชีวิต – แง่พุทธศาสนา

บ.322 พุทธศาสนิกศ. (2535). *ชีวิตคือการลงทุนเพื่อผลอันสูงสุด*. กรุงเทพฯ: มิตรนราการพิมพ์, 53 หน้า. (ชุดหมอนล้อ อันดับ 78).

หนังสือเล่มนี้ กล่าวถึงเรื่องการค้าทุกข์อันเป็นเรื่องสำคัญทางพุทธศาสนา โดยจกต้องทำความเข้าใจในเรื่องของผัสสะ ซึ่งทำให้เกิดเวทนาตามมา ชีวิตคือการลงทุนเพื่อผลอันสูงสุด ชีวิตจะมีกำไรถ้าเข้าใจกฎธรรมชาติ มนุษย์มักเข้าใจผิดว่าความสุขที่เกิดจากความสำเร็จด้านวัตถุคือที่สุดของชีวิต หลักปฏิบัติเพื่อเลื่อนชั้นของชีวิตธรรมะ 8 ประการอันเป็นเครื่องวัดความดีของมนุษย์ตอนสุดท้ายกล่าวถึงโทษของการมณั ซึ่งสามารถแก้ได้โดยการมีอุเบกขาซึ่งเกิดจากสมาธิวิปัสสนา และการลงทุนจะสิ้นสุดลงเมื่อเป็นพระอรหันต์อย่างไร

1. ชีวิต – แง่พุทธศาสนา

บ.323 พุทธทาสภิกขุ. (2545). *ชีวิตคือขั้น 5*. กรุงเทพฯ: ธรรมสภา. 174 หน้า.

หนังสือเล่มนี้กล่าวถึงความหมายของขั้น 5 การรู้จักหมดทุกข์และการหมดความเห็นแก่ตัว ในเรื่องขั้น 5 นี้ เป็นเรื่องอนาคตไม่ใช่ตัวตนซึ่งเป็นหัวใจของพระพุทธศาสนาขั้น 5 เป็นเรื่องเกี่ยวกับชีวิต ประกอบด้วยกายและใจ ไม่ใช่ตัวตนเป็นธรรมชาติ ขั้นแต่ละขั้นทำหน้าที่ต่าง ๆ กัน เช่น รูปขั้น คือ ส่วนที่เป็นรูปเป็นร่างกายและมีส่วนสำคัญที่สุดรวมอยู่ในนั้น คือ ประสาท เป็นประสาทที่สามารถรับสัมผัสได้ทั้งห้าทางคือ ทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น และทางกาย เวทนาขั้นทำหน้าที่เวทนา (รู้อารมณ์ที่กระทบ) สัญญาขั้น ซึ่งทำหน้าที่สัญญาชาติ สังขารขั้น ทำหน้าที่สังขโรติ วิญญาณขั้น ทำหน้าที่ วิชานาติ ความเข้าใจเกี่ยวกับขั้นต่อพุทธกาล การเกิดขั้น 5 การทำหน้าที่ขั้น 5 และสุดท้ายส่งเสริมให้ศึกษาเรื่อง อนาคตตามหลักวิทยาศาสตร์ จะทำให้เข้าใจขั้น 5 อย่างถ่องแท้ และจะไม่เกิดทุกข์

1. ขั้น 5

บ.324 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). *ชีวิตคือขั้นทั้งห้ามิใช่ตัวตน*. ม.ป.ท. 71 หน้า. (ชุดหมุนล้อ อันดับ 34).

เนื้อหาของหนังสือเล่มนี้กล่าวถึงความหมายของขั้น 5 คือ หมดความเห็นแก่ตัว และหมดทุกข์ขั้น 5 เป็นเรื่องอนาคต เป็นสิ่งสำคัญที่สุดในพุทธศาสนา ขั้น 5 คือ ชีวิตประกอบด้วยกายใจ ไม่ใช่ตัวตนเป็นธรรมชาติ ขั้นทำหน้าที่ต่าง ๆ ทีละขั้น อุปาทานทำให้เกิดทุกข์ รูปขั้นขั้นกับอุปาทานขั้น เวทนาขั้น ปัญญาสังขารขั้น วิญญาณขั้น ความเข้าใจเกี่ยวกับขั้นต่อพุทธกาล การเกิดขั้น 5 การทำหน้าที่ขั้น 5 สุดท้ายส่งเสริมให้ศึกษาเรื่อง อนาคตตามหลักวิทยาศาสตร์ จะทำให้เข้าใจขั้น 5 อย่างถ่องแท้ และจะไม่เกิดทุกข์อย่างหนึ่ง ที่มีแต่โบราณ โดยมีกิเลสเป็นตัวชักนำให้เกิด การมณ ซึ่งถือว่าเป็นค่าจ้างทางธรรมชาติ แต่หากนำการสืบพันธุ์นั้นมาถือเป็นหน้าที่เพื่อจะทำให้รู้จักความรับผิดชอบชีวิต และมีศีลธรรมก็จะเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ นอกจากนี้ยังมีวิธีการใช้ชีวิตอยู่อย่างระบบคิหิปฏิบัติ คือ การใช้ชีวิตคู่อย่างมีศีลธรรม ก็จะทำให้ชีวิตคู่สมบูรณ์ และชีวิตสมรสคือ การใช้ชีวิตชนิดที่เป็นเพื่อน เพื่อศึกษา อนิจจัง ทุกขัง อนาคตอันเป็นธรรมสูงสุด ก็จะทำให้ประสบความสำเร็จในการใช้ชีวิตคู่อย่างแท้จริง

1. ชีวิต – แง่พุทธศาสนา

บ.325 พุทธศาสนิกศ. (2549). *ชีวิตคืออะไร*. กรุงเทพฯ: เพชรประกาย. 224 หน้า.

หนังสือเล่มนี้เป็นธรรมบรรยายของท่านพุทธทาสให้เข้าใจได้ว่าชีวิตคืออะไรท่านกล่าวว่าทุกคนรู้สึกตัวเราก็มีชีวิต และรู้จักว่าชีวิตนั้นคืออะไร ทำไมต้องพูดถึงเรื่องชีวิต ที่สำคัญต้องมีศาสนาเป็นลสิ่งยึดเหนี่ยวจิตใจ มีชีวิตโดยไม่ยึดติดกับวัตถุ ทรัพย์สินสมบัติ โดยใช้หลักที่พึ่งความพอใจในสิ่งที่ตนมีและตั้งใจทำให้สำเร็จเพื่อหวังต้องการ นั่นคือสิ่งที่ดีที่สุดเป็นเรื่องราวความรู้สึกที่อาจจะเกิดขึ้นได้เองตามวิสัยของโลก

1. ชีวิต – แก่พุทธศาสนา

บ.326 พุทธศาสนิกศ. (2545). *ชีวิตคู่*. กรุงเทพฯ: มิตรนราการพิมพ์. 46 หน้า.

หนังสือเล่มนี้เป็นการกล่าวถึงธรรมะที่ใช้ในชีวิตคู่ โดยการใช้ชีวิตคู่เป็นเรื่องของธรรมชาติมนุษย์ทุกคนเมื่อถึงวัยอันควรก็มีความต้องการในการสืบพันธุ์ ขนาดสัตว์ พืช เมื่อถึงวัย ก็ต้องดิ้นรนในการหาคู่สืบพันธุ์ และการสืบพันธุ์ของมนุษย์จึงจำเป็นต้องใช้ชีวิตอยู่เป็นคู่ หรือที่เรียกว่าคู่ชีวิต ซึ่งคู่ชีวิตในความหมายของท่านพุทธทาสคือเป็นเพื่อน เป็นเพื่อนชีวิต เป็นเพื่อนคู่ชีวิตสำหรับที่จะมีการประพุดติกระทำที่ถูกต้องแล้วจะได้แบ่งเบาภาระหนักให้ลดน้อยลงคนละครึ่งให้ความยากลำบากมันเหลือกันคนละครึ่ง

1. การครองเรือน

2. ธรรมะ

3. ชีวิตคู่

บ.327 พุทธศาสนิกศ. (2551). *ชีวิตคู่*. กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ. 60 หน้า.

หนังสือเล่มนี้ให้รายละเอียดเกี่ยวกับการใช้ชีวิตคู่ ซึ่งต้องศึกษาชีวิตในแง่ของความจริงสูงสุด คือ อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา เรื่อย ๆ ไป จึงไม่ทะเลาะกัน ไม่กีดกัน ไม่หึงหวงกัน ไม่ทำอะไรอย่างคนธรรมดาทำ จึงก็กลายเป็นเพื่อนเดินทางไปสู่ธรรมะสูงสุด คือ นิพพาน หลายคนคงไม่ยอมเชื่อว่า ชีวิตคู่ถ้าเป็นไปถูกต้องแล้ว จะเป็นเพื่อนเดินทางไปถึงนิพพาน

1. การครองเรือน

2. ชีวิตคู่

บ.328 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). *ชีวิตที่ถูกต้องและพอดี วัคซีนป้องกันโรคทางวิญญาณ*. กรุงเทพฯ: ธรรมสภา. 27 หน้า.

เนื้อหาของหนังสือเล่มนี้ชี้ให้เห็นว่า มนุษย์จะต้องดำรงชีวิตด้วยความเป็นอยู่โดยชอบ หรือ ความพอดี พอใจในสิ่งที่มีอยู่ โดยท่านพุทธทาสได้เปรียบเทียบชีวิตที่ถูกต้องของสิ่งมีชีวิตต่าง ๆ และชีวิตของมนุษย์ในลักษณะต่าง ๆ กัน เช่น ชีวิตของคนป่า ชีวิตของอริยบุคคลและสิ่งที่ดีที่สุด คือ ความเป็นมนุษย์ที่ถูกต้อง ท่านพุทธทาสใช้ภาษาที่สามารถเข้าใจง่ายให้แนวคิดหลากหลายแง่มุม และสามารถนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุดทั้งแก่ตนเอง และผู้อื่นด้วย

1. ชีวิต – แง่พุทธศาสนา

บ.329 พุทธทาสภิกขุ. (2534). *ชีวิตที่มีพื้นฐานและสิ่งที่เป็นพื้นฐานของชีวิต*. กรุงเทพฯ: การพิมพ์ พระนคร. 139 หน้า. (ชุดหมอนล้อ อันดับที่ 55).

หนังสือเล่มนี้มีเนื้อหาทั้งหมด 3 ตอน คือ ตอนแรก ชีวิตที่มีพื้นฐานและสิ่งที่เป็นพื้นฐานของชีวิต กล่าวถึงธรรมะเป็นพื้นฐานชีวิต คือชีวิตปกติ สงบเย็นเป็นประโยชน์แก่ผู้อื่นด้วย ธรรมะสูงสุด เป็นหัวใจพุทธศาสนา คือ ความไม่เห็นแก่ตัว เป็นพื้นฐานชีวิตที่ดีที่สุด ธรรมะคือระบบปฏิบัติที่ถูกต้องแก่ความรอดทั้งทางกาย และทางจิตทุกชั้นตอนแห่งชีวิต ทั้งเพื่อตนเอง และผู้อื่น ตอนที่สอง การควบคุมกระแสแห่งชีวิต ชีวิตเยือกเย็นแท้จริง ต้องดับทุกข์ได้สิ้นเชิง และเป็นประโยชน์ทั้งตนและคนอื่น กระแสชีวิตธรรมดาไม่ประเสริฐ รู้แค่โลกทำมาหากิน หาประโยชน์ อานาจาสนา กระแสชีวิตที่เยือกเย็น นับว่าประเสริฐ ประณีตรู้รู้ชัดปรมัตถธรรม คือ ชาติ อยตนะ ขันธ ปฏิจสมุปบาท และทุกข์ จนควบคุมมันได้ และตอนสุดท้าย การประพุดิพรหมจรรย์ เพื่อให้หมดทุกข์ และเพื่อเสวยผลของความไม่มีทุกข์ ประพุดิพรหมจรรย์สำเร็จ วัตถุประสงค์มีชีวิตเย็น และเป็นประโยชน์ คือได้ทั้งประโยชน์ตน และคนอื่น ตัวตน ของตน หรือตัวกู ของกู ดิ้นขึ้นมาได้ เพราะโง่ป่ล่อยให้ปฏิจสมุปบาท ปรากฏตัวออกมาได้ นิพพานเป็นจุดหมายปลายทางของการประพุดิพรหมจรรย์ หากเราสามารถปฏิบัติสิ่งที่เป็นพื้นฐานของชีวิตได้ก็ทำให้เราพบแต่ความสุขสบายในชีวิต

1. ชีวิต – แง่พุทธศาสนา

บ.330 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). *ชีวิตที่ไม่เสียชาติเกิด*. กรุงเทพฯ: อตัมมโย. 58 หน้า.

เป็นคำบรรยายซึ่งท่านพุทธทาสได้ชี้ให้เห็นด้วยความเชื่อมั่นว่า ทุกชีวิตจะต้องลงทุน เพื่อให้ได้ประโยชน์สูงสุด จุดสูงสุดของชีวิตคือการได้รับสิ่งที่ดีที่สุด และสิ่งที่ดีที่สุดจะต้องได้มา ด้วยปัญญา การควบคุมร่างกายของคนให้ถูกต้องด้วยศีล การควบคุมจิตให้ถูกต้องด้วยสมาธิ และ หลักธรรมที่ควรเลื่อมมาปฏิบัติ คือ เป็นสุขในการทำงาน มีความรักผู้อื่นและบังคับจิตใจของตนได้ จึงจะได้ชื่อว่าชีวิตที่มีเสียชาติเกิด

1. ชีวิต – แง่พุทธศาสนา

บ.331 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). *ชีวิตที่สดชื่นเยือกเย็น*. กรุงเทพฯ: กองทุนวชิรธรรมกลุ่มศึกษาและปฏิบัติธรรม, 47 หน้า.

ธรรมบรรยายเรื่องนี้ สามารถช่วยให้ผู้อ่านเข้าใจ ชีวิตที่สดชื่นเยือกเย็นดีขึ้นว่าชีวิตขึ้นอยู่กับปัจจัยแวดล้อมอย่างไร ชีวิตกับสิ่งหล่อเลี้ยงชีวิตผูกพันกันอย่างไร มีทางที่จะพัฒนาได้โดยพัฒนา สัจชาตญาณนั้น ๆ ทำให้เป็นไปในทางแห่งโพธิ์ อย่าได้เป็นไปในทางแห่งกิเลสเหล่านี้เป็นต้น สิ่งสำคัญที่สุด คือ สิ่งที่เราเรียกว่าชีวิตเย็น การที่เราจะทำให้ชีวิตเย็นลงได้นั้นเราจะต้องเป็นผู้ ผู้ตื่น ผู้เบิกบาน มีสติ สัมปชัญญะ สมาธิ ปัญญา มีความยึดมั่นถือมั่น ไม่ให้เกิดกิเลส ตัณหา ก็จะมีชีวิตที่สดชื่นเยือกเย็น

1. ชีวิต – แง่พุทธศาสนา

บ.332 พุทธทาสภิกขุ. (2526). *ชีวิตทุกฝีก้าวต้องเดินตามกฎของอิทัปปัจจยตา*. สุราษฎร์ธานี: รัตนมีศรี. 17 หน้า.

เนื้อหาของหนังสือกล่าวถึงการมีอิทัปปัจจยตาว่า ชีวิตทุกชีวิตต้องเดินไปตามหลักของอิทัปปัจจยตา เพราะอิทัปปัจจยตาคือสิ่งที่ป้องกันการเกิดของทุกข์ที่เกิดจากผัสสะหรือสิ่งที่มากระทบ ตา หู จมูก ลิ้น กายใจ ควบคุมกระแสการเกิดของทุกข์ ดับทุกข์ และควบคุมผัสสะไม่ให้ไหลไปทางที่เกิดทุกข์ เมื่อเรามีอิทัปปัจจยตา เราก็สามารถชนะอารมณ์อยู่ในโลกุตรสภาพ หรือสภาพแห่งความอยู่เหนือโลก

1. ชีวิต – แง่พุทธศาสนา

บ.333 พุทธศาสนิกศ. (2551). *ชีวิตนี้มีค่า*. กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ. 70 หน้า.

หนังสือเล่มนี้ได้กล่าวถึง การใช้ชีวิตนี้ให้มีค่า คือสิ่งที่ธรรมชาติให้มาเพื่อการพัฒนา ซึ่งจะมีค่าก็ต่อเมื่อพัฒนาสำเร็จแล้ว เด็ก ๆ จะมีความเข้าใจได้อย่างถูกต้อง ก็เมื่อมีการพัฒนาการศึกษาให้ถูกต้อง ไม่ใช่พัฒนาอำนาจของกิเลส ต้องพัฒนาไปตามเหตุผลที่เรียกว่าธรรมะ

1. ชีวิต – แง่พุทธศาสนา

บ.334 พุทธศาสนิกศ. (ม.ป.ป.). *ชีวิตนี้มีมาเพื่ออะไร*. กรุงเทพฯ: ธรรมบุชา. 87 หน้า.

หนังสือเล่มนี้มีเนื้อหาสำคัญอยู่ 2 ตอน คือ ตอนที่หนึ่ง ชีวิตนี้มีมาเพื่ออะไรประกอบด้วยปัญหา 4 ข้อ คือ ชีวิตนี้คืออะไร ชีวิตนี้มาจากอะไร ชีวิตนี้เพื่ออะไร ชีวิตนี้ถึงจุดหมายปลายทางได้โดยวิธีใด ตอนที่สอง การปรุ้งเป็นทุกข์อย่างยิ่ง การดับเป็นสุขอย่างยิ่ง กล่าวถึง การเรียนธรรมะ จุดสูงสุดอยู่ที่ดับความทุกข์แล้วเย็น ธรรมชาติจะปรุ้งเสมอ ต้องใช้สติปัญญาควบคุม การดำรงอยู่ในมรรคมืองค์ 8 จะไม่มีทุกข์ ศีลช่วยให้ไม่ปรุ้งไปในทางจิต จากสาระคือ กล่าวทำให้ผู้อ่านใช้ชีวิตให้คุ้มค่า ถูกต้อง ทำหน้าที่ของตนให้ดีที่สุด ใช้สติปัญญาให้เกิดประโยชน์ในชีวิต

1. ชีวิต – แง่พุทธศาสนา

บ.335 พุทธศาสนิกศ. (2528). *ชีวิตนี้มีมาสำหรับทำประโยชน์*. (ลองแหวกม่านอวิชชาสักนิดเถอะ). ม.ป.ท. 82 หน้า. (ชุดทำบุญล้ออายุ).

หนังสือเล่มนี้ชี้ให้เห็นว่ามนุษย์เกิดมาเพื่อทำหน้าที่ดับทุกข์ให้แก่ตัวเอง และเพื่อนร่วมโลก ฉะนั้นจึงต้องมีความเข้าใจในคำว่า “ถูกต้อง” อย่างดีที่สุดว่า ความถูกต้องนั้น จะต้องถูกต้องในทางปัญญาและความคิดซึ่งความเข้าใจในความถูกต้องนี้ทางพุทธศาสนาเรียกว่า “สัมมาทิฐิ” หมายถึง ความเห็นที่ถูกต้องในเรื่องของโลก และชีวิตเพื่อไปสู่ความพ้นทุกข์ ไม่เป็นทาสของสิ่งชั่วกรรม การพนัน น้ำเมา และอบายมุขอื่น ๆ เพราะความหลงใหลในความสุขนี้เองที่ทำให้มนุษย์เบียดเบียนฆ่าฟันกัน จนทุกคนต้องมีชีวิตอยู่อย่างหวาดผวาจากภัยรอบด้าน โดยไม่รู้ว่าภัยจะมาถึงตนเมื่อใด แต่เพื่อมนุษย์เกิดความเข้าใจที่ถูกต้องว่าตนเกิดมาเพื่ออะไร มีหน้าที่อย่างไร ชีวิตก็จะประสบ

แต่ความสุข ดังนั้นสัมมาทิฐิจึงเป็นหลักธรรมที่สำคัญที่สุดในบรรดาหลักธรรมทั้งหมด
ในพระพุทธศาสนา

1. ชีวิต – แง่พุทธศาสนา

บ.336 พุทธศาสนิกข. (2548). *ชีวิตในปัจจุบันวัย*. กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ. 70 หน้า.

หนังสือเล่มนี้กล่าวถึง ชีวิตเป็นสิ่งที่ต้องรู้จัก ไม่ใช่เพียงแต่นำรู้จักจึงต้องรู้จักกันให้ถูกต้อง
เพียงพอควบคู่กันไปเพียงพอมากแต่ไม่ถูกต้องก็ใช้ไม่ได้ ฉะนั้นจึงต้องรู้จักดี ถูกต้องและเพียงพอ
แล้วรู้กันต่อไปว่าชีวิตเป็นการต่อสู้โดยธรรมชาติในสิ่งที่เรียกว่าชีวิต เมื่อจะต้องมีชีวิตเป็นคู่ก็ต้อง
ทำให้ดีที่สุดสำหรับชีวิตเป็นคู่จนถึงกับว่าเป็นเพื่อนเดินทางแก่กัน และกันถ้าหากมีบุตรหลาน
ออกมาก็ต้องทำให้กลายเป็นผู้ที่ต้องเดินทางต่อ ถ้าพ่อแม่เดินไม่ถึงก็ให้ลูกเดินทางต่อจนถึงในนาม
ของมนุษย์หรือของสิ่งที่มีชีวิตก็ได้ ถ้าเราถือหลักว่า ชีวิตแห่งวิวัฒนาการจนกว่าจะถึงที่สุดมันจะไป
จบลงที่สูงสุดถ้าไม่ถึงที่สุดมันก็ไม่หยุดหรือไม่จบก็จะต้องให้เป็นการช่วยกัน

1. ชีวิต – แง่พุทธศาสนา

บ.337 พุทธศาสนิกข. (2548). *ชีวิตในปัจจุบันวัย*. กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ. 70 หน้า.

ชีวิตในวัยปัจจุบันเป็นหนังสือชุดธรรมะสุขใจที่กล่าวถึงชีวิตในวัยปัจจุบันนั้นก็คือวัยชรา
เราจึงเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ จากปากของคนแก่ เราจึงรู้จักใช้ประโยชน์จากคนแก่ให้มากที่สุดเท่าที่จะมาก
ได้และเราก็เตรียมตัวสำหรับจะเป็นคนแก่ที่มีประโยชน์มากขึ้น

1. ชีวิต – แง่พุทธศาสนา

บ.338 พุทธศาสนิกข. (2507). *ชีวิตในสวนโมกข์และมหาปรารภนา*. พระนคร: ศิริพันธ์. 79 หน้า.

หนังสือเล่มนี้เป็นบันทึกชีวิตในสวนโมกข์ที่สืบเนื่องมาและเป็นอยู่ในระหว่างปี
2506 – 2507 หลักการดำเนินชีวิตอยู่ในสวนโมกข์ จึงมีปรากฏในบันทึกว่า ; -๗๗- ผู้อยู่ในสถานที่
เช่นนั้น ในส่วนตัวจะต้องขยัน คิด นึก ศึกษาในส่วนของสมาคมต้องมีใจกว้างขวางพอที่จะ

ไม่รังเกียจผู้ที่มีอะไร ไม่ลงรอยกับตน ในส่วนการสั่งสอนผู้อื่น ก็พยายามทำตามความสามารถ บริสุทธิ์ตรงไปตรงมาจริง ๆ โดยไม่เห็นแก่ของตอบแทน ส่วนปวารณาเป็นธรรมเทศนา

แสดงที่โรงธรรมสวนโมกขพลาราม เมื่อวันที่ 21 ตุลาคม 2507 (อรุณวดี สุวรรณกนิษฐ์ คัดจากเครื่องบันทึกเสียง) ปวารณา คือ การปิดปากตัวเอง ไม่พูดในเมื่อมีคนมาว่ากล่าวตักเตือน แนะนำ. ปวารณาเกิดจากความที่โลกนี้จะฉิบหา เพราะความที่ไม่ยอมแก่กันและกัน เพื่อป้องกันความฉิบหายนี้ เราจึงมีระเบียบปวารณา. เพื่อความเจริญของหมู่คนในโลกนี้ จะได้อยู่กันด้วยความผาสุก มีความเจริญเหมือนกับว่าเป็นคน ๆ เดียวกัน มองดูกันด้วยความเมตตา ปราณี เข้ากันได้สนิท เหมือนน้ำนมกับน้ำ ฉันทใดก็ฉันทนั้น.

1. ธรรมะกับชีวิตประจำวัน

บ.339 พุทธศาสนิกฯ. (ม.ป.ป.). *ชีวิตเป็นสิ่งที่พัฒนาได้*. กรุงเทพฯ: ภาพพิมพ์.

หนังสือเล่มนี้กล่าวถึง เป็นสิ่งที่ต้องพัฒนา ทั้งในแง่ของกายของจิตและของวิญญาณ ในการพัฒนาตามหลักธรรมะของศาสนาจะต้องพัฒนาให้ไปถึงจุด ๆ หนึ่ง ที่เรียกว่าชีวิตเย็น ชีวิตเย็นก็คือนิพพาน แต่ถ้าพูดเป็นภาษาไทย ไม่ใช่คำบาลี ก็ว่าให้เป็นชีวิตที่สงบเย็น และเป็นประโยชน์ สุข สงบ เย็น ไม่ร้อนด้วยกิเลส คือ รากะ โทสะ โมหะ กิเลสมาจากความเห็นแก่ตัว เห็นแก่ตัวอย่างนี้เกิด โลภะเห็นแก่ตัวอย่างนี้เกิด โทสะ เห็นแก่ตัวอย่างนี้เกิด โมหะ เพราะกิเลสนั้นก็คือ ความร้อน ความไม่สงบ ความผลัดดัน ความบีบคั้น ความเผาผลาญเสมอไป ต้องปราศจากกิเลสทั้งหลาย จึงถือได้ว่าชีวิตได้พัฒนาแล้ว

1. ชีวิต – แง่พุทธศาสนา

บ.340 พุทธศาสนิกฯ. (ม.ป.ป.). *ชีวิตเพื่อใคร*. กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ, 40 หน้า (ชุดวิถีแห่งชาติ).

หนังสือเล่มนี้ กล่าวถึงวิถีแห่งชีวิตของมนุษย์ในเรื่อง นิพพาน และความหมายของปรมาตม์ มนุษย์เกิดมามีความรู้สึกอยู่ในสัญชาตญาณของสิ่งมีชีวิตจิตใจ ซึ่งเป็นต้นเหตุของความทุกข์ทั้งหลาย เช่น ความรัก ความโกรธ ความเกลียด ความกลัว และความวิตก มนุษย์เกิดมามีชีวิต ก็เพื่อตนเอง ฉะนั้นการใช้ชีวิตที่ถูกต้อง ด้วยการนำธรรมะมาเป็นหลักในการดำเนินชีวิต สัมมาทิฎฐิ คือ

ปัญญาที่เปรียบเสมือนแสงสว่างที่ส่องนำทางให้มนุษย์ประสบความสำเร็จในชีวิต และจากการดำรงชีวิตตามหลักธรรมะดังกล่าวทำให้มนุษย์ได้พบกับความสุขที่แท้จริง

1. ชีวิต – แง่พุทธศาสนา

บ.341 พุทธศาสนิกฯ. (2521). *สู่ชีวิตสงบเย็น*. กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ. 148 หน้า.

หนังสือเล่มนี้กล่าวถึง มนุษย์มีวิวัฒนาการที่เจริญขึ้นสูงขึ้น ๆ แม้จะดูที่บุคคลก็มีวิวัฒนาการตั้งแต่คลอดจากท้องแม่สูงขึ้น ๆ มนุษย์จะประพฤติกะทำสิ่งใด ๆ ก็มีวิวัฒนาการแม้แต่ความสามารถของมนุษย์ก็ต้องมีวิวัฒนาการเช่นกันเราจึงต้องมีการกระทำที่ถูกต้องตามขั้นตอนแห่งวิวัฒนาการของมนุษย์

ธรรมะนั้นที่เป็นคู่ชีวิตแท้จริงของคน ในขณะที่แห่งวิวัฒนาการเมื่อจิตของมนุษย์ไม่มีธรรมะแล้วความวินาศนั้นจะเกิดขึ้นแก่แผ่นดินโลก มนุษย์ที่ไร้ศีลธรรมจะทำลายแผ่นดินโลกให้วินาศไปอย่างไม่มีเหลือ ฉะนั้นอย่าเป็นอยู่ด้วยส่วนเกิน อย่ากินเกิน อย่านุ่งห่มเกิน อย่าไปใช้สอยเกิน แม้แต่การบำบัดโรคภัยไข้เจ็บก็อย่าให้มันเกินข้อความทั้งหมดนี้ถือเป็นการซื้ออยู่ทุก ๆ ข้อว่าเป็นวิธีที่จะทำให้ธรรมะเกิดขึ้น มีธรรมะได้รับผลแห่งธรรมะจะได้สู่ชีวิตที่สงบเย็น

1. มนุษย์

บ.342 พุทธศาสนิกฯ. (2519). *ชีวิตสุขสันต์ในงานเพื่อส่วนรวม*. กรุงเทพฯ: ธรรมบูชา. 72 หน้า.

เนื้อหาของหนังสือ แบ่งเป็น 3 เรื่อง คือ ธรรมะเป็นตัวชีวิต ประกอบธรรมเข้าที่ชีวิต และชีวิตที่มีธรรมเข้าชั้น เรื่องแรกกล่าวถึงชีวิตว่าเป็นธรรมะ และธรรมะคือชีวิต ทุกสิ่งทุกอย่างต้องประกอบด้วยธรรมะ เรื่องที่สองกล่าวถึง การประยุกต์ธรรมะมาเป็นเครื่องมือในการดำรงชีวิต และเรื่องที่สามกล่าวถึง ความหมายของคำว่า พระและมาร มารทั้ง 5 อย่าง สิ่งที่ทำลายมารได้ คือ ธรรมะที่อยู่ในรูปของโพชฌงค์ 7 ประการ คือ สติ สัมมัจฉะ วิริยะ ปิติ ปัสสัทธิ สมาธิ และอุเบกขา

1. ชีวิต – แง่พุทธศาสนา

บ.343 พุทธศาสนิกศ. (2555). *ชีวิตใหม่ เมื่อปีใหม่*. กรุงเทพฯ: หอจดหมายเหตุพุทธทาสอินทปัญโญ. 37 หน้า.

หนังสือเล่มนี้ได้กล่าวถึง ชีวิตใหม่ เมื่อปีใหม่ เราจะถือเอาโอกาสปีใหม่ปรารถนาชีวิตใหม่ เป็นพิเศษเท่าที่จะทำได้ ก็คือทำให้มันดีขึ้นกว่าปีเก่า ให้มีธรรมะมากกว่าปีเก่า ให้มีพุทธศิลป์ มากกว่าปีเก่า เพราะชีวิตนี้มันเป็นที่เต็มธรรมะลงไปได้เรื่อย ๆ การมีพุทธศิลป์มากกว่าปีเก่า คือ ด้บความทุกข์ ขจัดความทุกข์ ออกไปให้ได้มากกว่าปีเก่า และจะทำให้เข้าใจ แจ่มแจ้ง รู้จัก หรือรู้สึก คำนินชีวิตให้งอกงามสมกับที่จะเรียกว่า ชีวิตใหม่ แห่งปีใหม่

1. ชีวิต -- แ่งพุทธศาสนา

บ.344 พุทธศาสนิกศ. (2544). *ชีวิตใหม่ในโลกใบใหม่*. กรุงเทพฯ: ธรรมสภา. 97 หน้า.

หนังสือเล่มนี้เป็นการรวบรวมบทเทศนาของท่านพุทธทาสในหัวข้อที่เกี่ยวกับการดำเนิน ชีวิตให้เป็นสุข โดยการนำหลักสัปปริสธรรม 7 ประการ กล่าวคือ ความรู้จักเหตุ ความรู้จักตน ความรู้จักประมาณ ความรู้จักกาลเวลา ความรู้จักประชุมชน และความรู้จักบุคคลซึ่งชีวิตใหม่ที่พบนี้ ล้วนปรับปรุงมาจากชีวิตเก่าซึ่งการพบชีวิตใหม่นั้นมิใช่เพื่อตัวเองเพียงฝ่ายเดียวแต่ยังรวมถึง เพื่อผู้อื่นด้วย

1. การดำเนินชีวิต   2. พุทธศาสนากับชีวิตประจำวัน

บ.345 พุทธศาสนิกศ. (2529). *ชีวิตใหม่และบรรดาหรือหนทางที่จะมีชีวิตใหม่*. กรุงเทพฯ: การพิมพ์ พระนคร. 95 หน้า. (ชุดลอยปทุม อันดับ 79).

หนังสือเล่มนี้กล่าวถึงชีวิตใหม่และหนทางที่จะมีชีวิตใหม่ โดยชี้ให้เห็นว่า การมีชีวิตใหม่ นั้นมนุษย์ต้องไม่ยึดติดอยู่กับนิรันดร์ มีความเข้าใจในเรื่องตัวตนของตน, ศึกษาเรื่องนิพพาน เพื่อให้ ชีวิตที่สงบลง ศึกษาให้เข้าใจในเรื่องพระรัตนตรัย ด้บกิเลสคือสามารถควบคุมชีวิตให้ดำเนิน อยู่ในทางถูกต้อง ไม่ก่อปัญหาและหมดทุกข์ทุกประการ สำหรับหนทางที่จะมีชีวิตใหม่นั้น เราต้อง นำธรรมะเข้ามาปฏิบัติ และมีชีวิตอยู่ด้วย สติ ปัญญา สัมปชัญญะ สมาธิ เพื่อแก้ปัญหาค่จะเกิด ขึ้นกับชีวิต จึงจะได้พบกับชีวิตใหม่ที่สมบูรณ์แบบ

1. ชีวิต – แ่งพุทธศาสนา

บ.346 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). *ชุดธรรมะสำหรับครู เล่ม 2 การปฏิบัติงานคือการปฏิบัติธรรม*.
กรุงเทพฯ: นิพพาน. 28 หน้า

หนังสือเล่มนี้เป็นการบรรยาย ครั้งที่ 2 วันที่ 4 กันยายน 2527 เป็นหัวข้อที่ 2 มีชื่อว่าการปฏิบัติงานคือการปฏิบัติธรรม หน้าที่ควรทำนั้นแหละคือธรรม ยอดสุขของการทำงานก็คือกัมมัฏฐานที่จะทำให้บรรลุนิพพานนั้นคือการทำงานสูงสุดในมรรคมืองค์แรกที่เรียกว่าสัมมากัมมันตะคือการทำงานที่ถูกต้องที่ช่วยให้เกิดการดับทุกข์ หน้าที่นี้หมายถึงหน้าที่ที่ถูกต้องไม่รวมหน้าที่ของอัมพาล ถูกต้องตามหลักธรรมะ มันพิสูจน์ความมีประโยชน์แก่ทุกคน ส่วนธรรม 4 ความหมาย: ธรรมะ คือ ตัวธรรมชาติ ธรรมะคือ ตัวกฎของธรรมชาติ ธรรมะมีหน้าที่ตามกฎของธรรมชาติและธรรมะส่งผลที่เกิดมาจากการปฏิบัติหน้าที่

1. ธรรมะ

2. พุทธศาสนากับชีวิตประจำวัน

3. การปฏิบัติธรรม

บ.347 พุทธทาสภิกขุ. (2538). *ชุดธรรมะสำหรับครู เล่ม 4 คือผู้สร้างโลก*. กรุงเทพฯ: นิพพาน.
30 หน้า

หนังสือเป็นการบรรยายวันเสาร์ แห่งภาคอาสาศาพหุวิชา ความหมายของครูผู้สร้างโลก คำว่าครูผู้สร้างโลก คือครู สร้างวิญญาณของเด็ก แล้วเด็กโตขึ้นเป็นคน คนทั้งหมดรวมกันก็คือ โลก ครูจึงอยู่ในฐานะสร้างโลกโดยผ่านทางเด็ก ความมุ่งหมายของครูก็คือสร้างเด็กให้เป็นคนดีแล้วเป็นผู้ใหญ่ที่เป็นคนดี โดยครูสามารถสอนได้ทุกโลก ครูเป็นผู้สร้างโลกแล้วก็คือหลัก 3 ประการชุดแรกก่อนว่า สังขารโลก โลกแห่งสภาวะธรรมที่ปรุงแต่งกันอยู่ตลอดเวลา โอกาสโลก โลกคือแผ่นดินอันเป็นที่ตั้งอาศัยของสิ่งมีชีวิต และสัตว์โลก คือหมู่สัตว์ที่อาศัยอยู่ใน โลกทุกประเภท จะเกณฑ์ให้ครูสร้างโลกไหนกัน? หากจะมาคิดว่าจะให้เป็นสร้างทั้งหมดก็ได้

1. ธรรมะกับครู

บ.348 พุทธทาสภิกขุ. (2529). *ชุดธรรมะสำหรับครู เล่ม 9 ครูกับการอยู่รอดของสังคม*. (พิมพ์ครั้งที่ 2).
กรุงเทพฯ: นิพพาน. 36 หน้า

หนังสือนี้เป็นการบรรยายธรรม ครั้งที่ 9 วันที่ 29 กันยายน 2527 หัวข้อว่าบทบาทของครูกับความอยู่รอดของสังคม ครูเป็นผู้นำทางวิญญาณในส่วนของความรอด ความรอดนี้ขอให้เป็นอย่าง 2 ฝ่าย คือ ทั้งฝ่ายตัวเองและผู้อื่น เพราะประโยชน์อย่างใหญ่ยิ่งมันก็มีอยู่ 2 อย่าง อย่างนี้ ประโยชน์ตนและประโยชน์ผู้อื่น ครูต้องสอนให้ทุกคนทำหน้าที่อย่างถูกต้อง ประพฤติธรรมคือประพฤติหน้าที่ที่พึงช่วยกันแก้ปัญหาความเห็นแก่ตัว หน้าที่ของครูมี 3 ขั้นตอน ครูที่บ้านสอนตั้งแต่แรกคลอดออกมาเลย คือ บิดามารดาเป็นบูรพาจารย์ แล้วต่อมามันก็มาถึงครูที่โรงเรียน แล้วต่อมามันก็มาถึงครูที่วัด ต้องทำหน้าที่ครูให้ถูกต้องทุกขั้นตอน บทบาทของครู พอจะสรุปได้ว่า (1) เป็นผู้นำโลกในด้านวิญญาณ (2) ครูคือผู้สร้างโลก คุณธรรมสำหรับครูก็คือความรอดของโลก และ (3) ความอยู่รอดของสังคม ก็ต้องเป็นการอยู่รอดของแต่ละคนที่ประกอบกันขึ้นเป็นสังคม สุดท้ายพยายามทำให้คนรู้จักชีวิตเพื่ออยู่รอด

1. ธรรมะกับครู

บ.349 พุทธทาสภิกขุ. (2529). *ชุดส่งเสริมการปฏิบัติธรรมตามรอยพระอรหันต์*. กรุงเทพฯ: การพิมพ์พระนคร. 166 หน้า.

หนังสือเล่มนี้ได้กล่าวถึง เรื่องการปฏิบัติธรรมมี 4 หัวข้อ คือ (1) ปฏิบัติธรรมคือยอดศีลปะอันจำเป็นสำหรับชีวิตมนุษย์ (2) การกระทำที่เรียกว่า ปฏิบัติธรรม (3) เหตุผลเบ็ดเตล็ดเกี่ยวกับปฏิบัติธรรม (4) ผลน่าชื่นใจของการปฏิบัติธรรม ภาคผนวก ระเบียบการสวน โมกขพลาราม พุมเรียง ไชยา ส่วนชุดส่งเสริมการปฏิบัติธรรมตามรอยพระอรหันต์ ประกอบด้วย คำปรารภ เรื่องการตามรอยพระอรหันต์ สูตรตามรอยพระอรหันต์ที่ 1, ที่ 2, ที่ 3 และหัวข้อธรรมที่ได้จากพระบาลี 3 สูตร มี ฯลฯ คำนำถวายเป็นเครื่องสักการะ ส่วนสุดท้ายของเล่มเป็นภาคผนวก...สัญลักษณ์มรรคพรหมจรรย์ภาวานา

1. การปฏิบัติธรรม

บ.350 พุทธทาสภิกขุ. (2549). *ชุมนุมข้อคิดอิสระ อนุรักษ์ต้นฉบับของธรรมทานมูลนิธิ*. กรุงเทพฯ: ธรรมทานมูลนิธิและธรรมสภา. 251 หน้า.

หนังสือชุมนุมเรื่องสั้น อนุรักษ์ต้นฉบับของธรรมทานมูลนิธิ เล่มนี้ เป็นหนังสือ ได้กล่าวถึงประพันธ์ ประเภทเรื่องสั้นๆ ของท่านอาจารย์พุทธทาสภิกขุ ที่ท่านเขียนระหว่างปี พ.ศ. 2477-2491 ลงพิมพ์ในหนังสือพิมพ์ พุทธศาสนา และหนังสือพิมพ์อื่นๆ อีกบางฉบับ คณะธรรมทาน ไชยา ได้รวบรวมเท่าที่เห็นว่า สมควร จัดพิมพ์ ขึ้นก่อน เป็นเล่ม ครั้งแรก เมื่อปี พ.ศ. 2495 เนื้อหาเน้นเรียนรู้ธรรมะแบบลัดสั้น ตรงไปยังหัวใจพุทธศาสนา ซึ่งให้เห็นทุกข์ เข้าใจปัญหา เข้าใจชีวิตอย่างแจ่มแจ้ง แสดงแนวปฏิบัติอานาปานสติอย่างง่าย เพื่อเพิ่มสุขให้ชีวิตหลากหลายแง่มุม เพื่อให้ผู้ศึกษา ได้ศึกษาสำนวนเขียนในระยะแรก ๆ ก่อนที่ระยะหลัง ท่านไม่ค่อยได้เขียน แต่ได้พูดเป็นส่วนใหญ่ แล้วมีผู้ถอดความ ออกมาพิมพ์เป็น "งานพูดแล้วเป็นหนังสือ" ปรากฏอยู่มากมาย ในโลกนี้ หนังสือเล่มนี้จักเป็นประโยชน์แก่ผู้สนใจตามสมควร

1. พุทธศาสนากับชีวิตประจำวัน

บ.351 พุทธทาสภิกขุ. (2544). *ชุมนุมข้อคิดอิสระ*. กรุงเทพฯ: ธรรมสภา. 261 หน้า.

หนังสือเล่มนี้เป็นการรวบรวมคำบรรยายที่เกิดมาจากการคิดที่อิสระคือการกล่าวถึงเรื่องต่าง ๆ ในพุทธศาสนาในความคิดที่อิสระจะถูกบังผดบัง ขึ้นอยู่กับวิจารณ์ญาณของผู้อ่านเนื้อหาที่สำคัญได้แก่การกล่าวถึงเรื่องการทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว การกล่าวถึงศาสนาของโลกคนสุดท้าย การกล่าวถึงการเดินทางของชีวิตกล่าวถึงศรัทธา - ความเชื่ออย่างพุทธมามกะ โลกอาจรอดได้เพราะความกตัญญู ธรรมะของพวกเรา กล่าวถึงเรื่องความน่าขัน อนัตตา หลักอนัตตากับการอบรมประชาชน กล่าวด้วยเรื่องโทษสัพปรับเป็นพิเศษของตัวตน กล่าวถึงบุญกับกุศล คุณค่าของปรีชาเป็นต้น ซึ่งแต่ละเรื่องทีกล่าวมาได้มีการขยายความให้มีความเข้าใจแจ่มแจ้งมากยิ่งขึ้น

1. ธรรมะ

2. พุทธศาสนา

บ.352 พุทธทาสภิกขุ. (2544). *ชมนุญเทศนา*. กรุงเทพฯ: ธรรมทานมูลนิธิและธรรมสภา. 260 หน้า.

หนังสือเล่มนี้ได้กล่าวถึง ชมนุญเทศนา ของธรรมะ การแก้คนให้เป็นมนุษย์เท่านั้น การศึกษาของศาสนา การบังคับตัวเอง การตามใจตัวเอง ศีลข้อห้าม อบายมุขศาสนาและคำสอนที่ไม่ให้อยู่ในความไม่ประมาท ฟังธรรมและฝึกจิตใจ ให้มีความสงบมีสมาธิแล้วจะช่วยขจัดกรรมกิเลส ค้นหาที่สะสมอยู่ ธรรมเทศนาจะเป็นผลสำเร็จเมื่ออำนาจที่เราทำทั้งหลายมีความเลื่อมใสในพระรัตนตรัย

1. ธรรมเทศนา

บ.353 พุทธทาสภิกขุ. (2523). *ชมนุญเทศนาของพุทธทาสภิกขุ เล่ม 1*. ธรรมทาน. 49 หน้า.

หนังสือเล่มนี้ได้รวบรวมเนื้อหาไว้ 4 เรื่องด้วยกัน เรื่องแรกคือ ทุกข์ปญทุกถา กล่าวถึง การศึกษาของโลกสมัยนี้ การหันหลังให้ศาสนา การบังคับตัวเอง การตามใจตัวเอง ศีลห้าไม่มีในโลกที่มีการตามใจตัวเอง สิ่งที่ไม่อาจเปลี่ยนแปลงได้ตลอดอนันตกาล ฯลฯ เรื่องที่สองคือ โลกเต กิจฉาคารกถา กล่าวว่าตัวแท้ของศาสนามีใช้คำสั่งสอน แต่เป็นตัวการกระทำศาสนาทุกศาสนา เป็นของสิ่งเดียวกัน ศาสนาคือโรงพยาบาลของโลก สังขารเป็นทุกข์อย่างยิ่ง ความไม่มีโรคเป็นยอดแห่งลาภ นิพพานนำมาซึ่งสุขอย่างยิ่ง เรื่องที่สาม เรื่อง โลกยัมโมลชีกถา กล่าวว่าธรรมะที่เป็นยา รักษาโรค และเรื่องสุดท้าย ในโลกทุกชนิดให้หายไป ทั้งโรคทางกาย ทั้งโรคทางจิต และทั้งโรคทางวิญญาณ คือสุนัขขัดตกถา กล่าวถึง การฟังธรรมเป็นการชำระจิต ขุดเกลาคความยึดถือ ไสยศาสตร์คืออะไร ไสยศาสตร์เฟื่องออกนอก ศาสนามองเข้าไปในพุทธศาสนาคือปฏิบัติถอนอุปทานน เป็นต้น

1. ธรรมเทศนา

บ.354 พุทธศาสนิกศ. (2512). *ชุมนุมเทศนาของพุทธศาสนิกศ. เล่ม 2*. สุราษฎร์ธานี: ธรรมทาน, 110 หน้า.

หนังสือเล่มนี้ประกอบด้วยสาระต่าง ๆ คือ อนัตตลักขณสูตร อันได้แก่ อริยสัจสี่ มรรคมีองค์ 8 เบญจขันธ์ คืออะไร มีลักษณะอย่างไร อาทิตตปริยายสูตร ได้แก่ आयตนะ 6 ประการ คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย และใจ ซึ่งทำให้ได้รับ รูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ ธรรมารมณ์ และวิญญาณธาตุทั้งหก และอินทริย ซึ่งเป็นตัวประธานที่ทำให้เกิดสิ่งต่าง ๆ ของ ตา หู จมูก ลิ้น กายและใจ โภชณงค์ เป็นเครื่องมือให้สำเร็จประโยชน์ในการตรัสรู้ อนัตตา คือ ความไม่มีตัวตน ยึดมั่นถือมั่น และการทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้แก่บรรพบุรุษ โดยเสนอแนะว่าสาธุชนพึงทำทุกอย่าง เพื่อให้ครอบครัวมีความสุข ความเจริญเพื่อเป็นที่พอใจของบรรพบุรุษวิมังสา มรรคมีองค์แปด และที่สำคัญคือหลักของโภชณงค์ 7 ประการ เป็นหลักธรรมปฏิบัติในการที่จะทำงานด้วยจิตว่าง เรื่องที่ 5 ไม่ต้องทำอะไรกล่าวว่าจะไม่ต้องทำอะไร เพราะความว่างจากกิเลสที่นั่นแหละมีอยู่เป็นพื้นฐานในเราแล้ว เรามีสติสัมปชัญญะสมบูรณ์ แล้ววิชชาที่ไม่มีโอกาสโผล่ขึ้นมา ส่วนเรื่องสุดท้ายคือทำอะไรจึงจะว่างกล่าวว่า ถ้าเรามีสติมองเห็น โลกโดยความเป็นของว่างก็จะอยู่อย่างมีความสุขได้ทุกกาลทุกสถานที่

1. ธรรมเทศนา

บ.355 พุทธศาสนิกศ. (ม.ป.ป.). *ชุมนุมธรรมบรรยายเรื่องจิตว่าง*. กรุงเทพฯ: อรุณวิทยา. 215 หน้า.

หนังสือเล่มนี้เป็นกรกล่าวคำเทศนาภายใต้หัวข้อเรื่องการทำจิตว่างซึ่งได้กล่าวเอาไว้เป็น 6 เรื่องคือ เรื่องแรกคือความเป็นพระอรหันต์ คือ คนที่อยู่เหนือความทุกข์ได้และความเป็นพระอรหันต์นี้ไม่เหลือวิสัยสำหรับบุคคลที่ตั้งใจจริง เรื่องที่สองความว่างเป็นหัวใจของพุทธศาสนา คือนิพพาน เรื่องที่สามคือว่างจากกิเลสทำงานด้วยจิตว่างนั้นสามารถทำได้ดีและไม่มีทุกข์ เรื่องที่สี่ความเข้าใจผิดในเรื่องความว่างจิตว่างของบุคคลทั่วไป ประการที่ห้าการทำงานด้วยจิตว่าง และประการสุดท้ายเราจะมองโลกอย่างไรจึงจะเห็นว่าโลกนี้เป็นของว่างแล้วเราเอาอยู่ในโลกนี้อย่างมีความสุขเพราะมีจิตว่างอยู่ตามธรรมชาติ

1. ธรรมบรรยาย

2. จิตว่าง

บ.356 พุทธศาสนิกศ. (2544). *ชุมนุมบทประพันธ์*. กรุงเทพฯ: ธรรมสภา. 251 หน้า.

หนังสือเล่มนี้เป็นการรวบรวมบทกลอนที่เป็นคติเตือนใจของท่านพุทธทาสภายในหนังสือได้แบ่งแยกบทร้อยกรองออกเป็นประเภท ๆ ตามลักษณะคำประพันธ์ซึ่งสามารถแบ่งได้เป็น 5 กลุ่มด้วยกัน ได้แก่ กลุ่มร้อยกรองทั่ว ๆ ไป กลุ่มประเภทกลอน กลุ่มโคลง กลุ่มกาพย์ และกลุ่มฉันท์ ซึ่งในกลุ่มประเภทแรกนั้นเป็นกลุ่มที่ให้ความขบขันบวกกับสาระ กลุ่มที่สองกลุ่มกลอนเป็นกลุ่มบทประพันธ์ที่ท่านพุทธทาสได้เขียนไว้เยอะที่สุดซึ่งคำกลอนของท่านล้วนเป็นคติเตือนใจของผู้คนได้ทุกเพศทุกวัย กลุ่มที่สามประเภทโคลงเป็นคำประพันธ์ที่มีลักษณะเป็นปริศนาคำทายส่วนใหญ่ภาคพิธีคือกาพย์เป็นการกล่าวเกี่ยวกับธรรมะและอะระห漢 สดุดทำยประเภทฉันท์ได้แต่งขึ้นเมื่อสรรเสริญพระพุทธองค์ที่หลุดพ้นจากกิเลสทั้งปวง

1. พุทธภาษิต

บ.357 พุทธศาสนิกศ. (2549). *ชุมนุมบทประพันธ์ของสิริวนาสอนุรักษ์คั่นฉบับเดิม*. กรุงเทพฯ: ธรรมทานมูลนิธิและธรรมสภา. 251 หน้า

หนังสือ *ชุมนุมบทประพันธ์* เล่มนี้ได้จัดทำขึ้นในรูปแบบคำร้อยกรอง ธรรมบันเทิงที่สรุปหลักธรรมอันลึกไว้ในถ้อยคำที่สั้น ๆ และกาพย์กลอนเพื่อให้จำง่าย และใช้เป็นบทสำหรับเพ่งสมาธิ เพื่อหาธรรมอันลึกนั้นให้พบ จนเกิดความเห็นแจ้งอย่างใดอย่างหนึ่ง ซึ่งมีกำลังแรงถึงกับสามารถเปลี่ยนจิตใจของผู้มองเห็นได้เป็นอย่างสูง บางทีก็ใช้เป็นบทสำหรับท่องจำไว้ติดปากเพื่อเป็นเครื่องสะกิดใจตนได้ทันท่วงที เมื่อใจของตนกำลังหันเห หรือมีดมนไปประการใดประการหนึ่ง บทประพันธ์บางเรื่องในหนังสือเล่มนี้ ท่านเจ้าของผู้ประพันธ์กล่าวว่าอาจใช้เพื่อความมุ่งหมายอันนี้ได้ดี โดยเฉพาะเช่นเรื่อง...เสียงจากป่าช้า...ตอนที่เห็นหัวข้อธรรม...และต่อมาได้รวบรวมบทประพันธ์ต่าง ๆ ขึ้นเป็นรูปเล่มเพื่อช่วยต่อการศึกษาค้นคว้า ตามลำดับ คือ ประเภทร้อยกรอง, ประเภทกลอน, ประเภทโคลง, ประเภทกาพย์, ประเภทฉันท์ หากผู้ที่สนใจได้ศึกษาอย่างละเอียดก็จะได้รับความคิดใหม่ ๆ ที่ทำให้สุขใจได้อย่างแน่นอน โดยเฉพาะผู้ที่ชื่นชอบในกาพย์

1. ธรรมะ

บ.358 พุทธทาสภิกขุ. (2548). *ชุมนุมปาฐกถาชุด พุทธธรรม* (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ.

เนื้อหาของหนังสือเล่มนี้เป็นการรวบรวมปาฐกถาชุดพุทธธรรมไว้ด้วยกันจำนวน 4 เรื่อง คือ เรื่องที่ 1 วิธีแห่งการเข้าถึงพุทธธรรม ในส่วนนี้ได้ให้ความหมายของพุทธธรรม วิธีแห่งการเข้าถึงพุทธธรรม วิธีการอบรมจิตให้เหมาะสมแก่การเข้าถึงพุทธธรรมและเบ็ดเตล็ดแห่งการเข้าถึงพุทธธรรม เรื่องที่ 2 ความสงบ คือพุทธธรรมในส่วนนี้กล่าวถึงความสงบว่าเป็นทฤษฎีทั่วไปของพุทธศาสนา ความสงบที่แท้จริงคือความสุข เรื่องที่ 3 ภูเขาแห่งวิถีพุทธธรรม คือความยึดมั่นถือมั่นของมนุษย์และปัญหาที่กีดขวางไม่ให้มนุษย์เข้าถึงพุทธธรรมและเรื่องสุดท้ายขยายความภูเขาแห่งวิถีพุทธธรรม ในส่วนนี้ได้อธิบายปัญหาและวิธีการเข้าถึงพุทธธรรมไว้อย่างละเอียดคนนอกจากนั้นแล้ว ยังมีปทานุกรมท้ายเล่มเพื่อให้ผู้อ่านสะดวกในการค้นหาอ่านเรื่องที่ต้องการได้สะดวก และรวดเร็ว สามารถอ่านเข้าใจง่ายมากยิ่งขึ้นอีกด้วย

1. ปาฐกถาธรรม
2. พุทธธรรม

บ.359 พุทธทาสภิกขุ. (2540). *ชุมนุมปาฐกถาชุดพุทธธรรม* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ.

หนังสือเล่มนี้ได้กล่าวถึงพุทธธรรมว่าเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับมนุษย์ไม่ใช่สิ่งที่เกิดวิสัยที่คนธรรมดาจะเข้าใจไม่ได้ ท่านได้ชี้แจงไว้ว่าการเข้าถึงพุทธธรรมนั้นไม่จำเป็นต้องผ่านพระไตรปิฎกหรือไม่จำเป็นต้องเป็นนักบวชเท่านั้น ใครก็ตามถ้าหัดมองด้านในอยู่เสมอ สักวันหนึ่งก็จะเข้าถึงพุทธธรรม พุทธธรรมคือสิ่ง ๆ หนึ่งที่ทำให้คนธรรมดาเป็นพุทธะ คือ ผู้รู้ ผู้เบิกบาน

1. ปาฐกถาธรรม
2. พุทธธรรม

บ.360 พุทธทาสภิกขุ. (2504). *ชุมนุมปาฐกถาธรรมชุดพุทธธรรม*. (พิมพ์ครั้งที่ 2). สุราษฎร์ธานี: คณะธรรมทาน, 181 หน้า.

เนื้อหาของหนังสือเล่มนี้เป็นการรวบรวมปาฐกถาธรรมชุดพุทธธรรมไว้ด้วยกัน จำนวน 4 เรื่อง คือ เรื่องที่ 1 วิธีแห่งการเข้าถึงพุทธธรรม ในส่วนนี้ได้ให้ความหมายของพุทธธรรม วิธีแห่งการเข้าถึงพุทธธรรม วิธีการอบรมจิตให้เหมาะสมแก่การเข้าถึงพุทธธรรม และเบ็ดเตล็ดแห่งการเข้าถึงพุทธธรรม เรื่องที่ 2 ความสงบ คือ พุทธธรรมในส่วนนี้กล่าวถึงความสงบว่าเป็นทฤษฎีทั่วไป

ของพุทธศาสนา ความสงบที่แท้จริงคือความสุข เรื่องที่ 3 ภูเขาแห่งวิถีพุทธธรรม คือความยึดมั่นถ้อยมั่นของมนุษย์ และปัญหาที่กีดขวางไม่ให้มนุษย์เข้าถึงพุทธธรรม และเรื่องสุดท้ายขยายความภูเขาแห่งวิถีพุทธธรรม ในส่วนนี้ได้อธิบายปัญหา และวิธีการเข้าถึงพุทธธรรมไว้อย่างละเอียด นอกจากนั้นแล้ว ยังมีปทานุกรมท้ายเล่ม เพื่อให้ผู้อ่านสะดวกในการค้นหาอ่านเรื่องที่ต้องการได้สะดวก และรวดเร็ว สามารถอ่านเข้าใจง่ายมากยิ่งขึ้นอีกด้วย

1. ปาฐกถาธรรม

บ.361 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). *ชุมนุมปาฐกถาธรรมทางวิทยุ เล่ม 1*. กรุงเทพฯ: อรุณวิทยา. 203 หน้า.

เนื้อหาเล่มนี้รวบรวมปาฐกถาธรรมเกี่ยวกับเรื่อง ธรรมะทำไมกัน ธรรมะในฐานะลัทธิการเมือง ธรรมะในฐานะแบบการดำเนินชีวิต ธรรมะในฐานะแบบการพัฒนาคน และธรรมะเป็นสิ่งที่หายไปจากระบบการศึกษาเนื้อหาโดยรวมเป็นเรื่องของธรรมะที่พุทธศาสนิกชนควรนำไปปฏิบัติในการดำเนินชีวิต โดยใช้ชื่อชุมนุมปาฐกถาธรรมนี้ว่า “ศีลธรรมกลับมา” และต่อมาได้รวมพิมพ์เป็นเล่มใหญ่ในชุดธรรมโฆษณี่ ชื่อว่า เทคนิคของการมีธรรมะ ซึ่งให้แนวคิดที่เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตเป็นอย่างยิ่งในสภาพสังคมปัจจุบัน

1. ปาฐกถาธรรม

บ.362 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). *ชุมนุมปาฐกถาธรรมทางวิทยุ เล่ม 2*. กรุงเทพฯ: อรุณวิทยา. 183 หน้า.

เนื้อหาเล่มนี้รวบรวมปาฐกถาธรรมของท่านพุทธทาสภิกขุไว้จำนวน 10 เรื่อง แต่ละเรื่องให้แง่คิดทางธรรมะที่จะก่อให้เกิดประโยชน์ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตเป็นอย่างยิ่งในสภาพสังคมปัจจุบัน เช่น ธรรมะในฐานะสิ่งที่ต้องศึกษา ทั้งชนิดมีตัวตนและไม่มีตัวตน ธรรมะในฐานะสิ่งที่ต้องมี มิใช่เพียงแต่เรียนรู้ ธรรมะในฐานะที่เป็นพระเป็นเจ้า ธรรมะในฐานะเครื่องมือแก้ปัญหาเศรษฐกิจ เนื้อหาสาระโดยรวมจะเป็นเรื่องเกี่ยวกับธรรมะที่สามารถนำมาใช้แก้ปัญหาในการดำเนินชีวิตทั้งในทางการปฏิบัติตน และสถานะทางเศรษฐกิจในยุคปัจจุบันนี้ โดยใช้ชื่อชุมนุมปาฐกถาธรรมนี้ว่า ศีลธรรมกลับมา และต่อมาได้รวมพิมพ์เป็นเล่มใหญ่ในชุดธรรมโฆษณี่ชื่อว่า เทคนิคการมีธรรมะเหมาะสำหรับผู้สนใจที่จะศึกษาธรรมะ เพื่อนำไปปฏิบัติในภาวะที่เกิดปัญหาทางเศรษฐกิจได้เป็นอย่างดีคือดอกบัว ธรรมะในฐานะสิ่งที่ต้องรู้ว่าเพียงแต่เกิดมาเป็นคนยังมีใช้มนุษย์ ฯลฯ เนื้อหา

ส่วนรวมเป็นเรื่องเกี่ยวกับธรรมะที่ใช้ในการดำเนินชีวิตการรู้จักกตัญญูรู้คุณ และการประกอบอาชีพที่สุจริต และการมองเห็นในสิ่งที่ดี สามารถที่จะนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ในการดำเนินชีวิต โดยใช้ชื่อชุมนุมปาฐกถาธรรมนี้ว่า ศีลธรรมกลับมา และต่อมาได้รวมพิมพ์เป็นเล่มใหญ่ในชุดธรรมโฆษณ์ ชื่อว่า เทคนิคของการมีธรรม หนังสือเล่มนี้ เหมาะสำหรับผู้สนใจศึกษาเพื่อที่จะได้รู้ว่า ศีลธรรมจะไม่กลับมา หากคนเราขาดซึ่งสติและปัญญา จัดพิมพ์ในชื่อศีลธรรมกลับมา ต่อมาใช้ชื่อชุมนุมปาฐกถาธรรม (ศีลธรรมกลับมา) ภายหลังจึงรวมพิมพ์เป็นเล่มใหญ่ในชุดธรรมโฆษณ์ โดยท่านพุทธทาสตั้งชื่อว่า “เทคนิคของการมีธรรมะ”

1. ปาฐกถาธรรม

บ.363 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). *ชุมนุมปาฐกถาธรรมทางวิทยุ (เล่ม 3)*. กรุงเทพฯ: อรุณวิทยา. 262 หน้า.

หนังสือเล่มนี้กล่าวถึง กฎของธรรมชาติ เป็นพระเจ้าโดยแท้จริงพุทธบริษัทซึ่งมีพระเจ้า คือ มีกฎของธรรมชาติเป็นพระเจ้า สัจธรรมทั้งหลายที่พระพุทธองค์ตรัสรู้นั้น คือกฎของธรรมชาติ เรายอมรับนับถือกฎของธรรมชาติ อย่างกับว่าเป็นพระเจ้า ต้องนับถือปฏิบัติอย่างเคร่งครัดทำหน้าที่ ถูกต้องตามกฎของธรรมชาติ ที่เป็นไปเพื่อความเจริญ

1. ปาฐกถาธรรม

บ.364 พุทธทาสภิกขุ. (2549). *ชุมนุมเรื่องยาว อนุรักษ์ต้นฉบับของธรรมทานมูลนิธิ*. กรุงเทพฯ: ธรรมทานมูลนิธิและธรรมสภา. 475 หน้า.

หนังสือชุมนุมเรื่องยาว อนุรักษ์ต้นฉบับของธรรมทานมูลนิธิ เล่มนี้ ได้กล่าวถึงเรื่องเกี่ยวกับการปฏิบัติธรรม ปมเชื่อง, โหราศาสตร์กับพุทธศาสนา, ตอบปัญหาบาทหลวง, อนัตตาของพระพุทธเจ้า, ชีวิตกับนิพพาน, หลักพุทธศาสนาของฮัมเฟรย์, บันทึกเปิดฉีกกึ่งพุทธกาล เรื่องสิบปีเกี่ยวกับสวน โมกข์พลาราม เป็นต้น และได้ทำปาฐกถาธรรม แก่คำผิคอยู่ท้ายเล่มขึ้นเป็นพิเศษ เป็นหัวข้อสำหรับการศึกษา ให้ผู้อ่านมีความเข้าใจในเนื้อหามากขึ้น เนื้อหาในหนังสือเล่มนี้จะช่วยให้มนุษย์เรารู้จักมีชีวิตอย่างถูกต้อง รู้จักมีสิ่งแวดล้อมชีวิต และใช้มันอย่างถูกต้อง มีหน้าที่การงาน ทรัพย์สมบัติเกียรติยศ ชื่อเสียง มิตรสหาย ฯลฯ อย่างถูกต้อง คือเป็นไปเพื่อสันติสุขส่วนบุคคล และ

สันติภาพของส่วนรวม โดยส่วนตัว ทางรอดของโลกปัจจุบันนี้ มีอยู่ทางเดียวเท่านั้นคือ เดินไปตามทางธรรม

1. การปฏิบัติธรรม

บ.365 พุทธทาสภิกขุ. (2544). *ชุมนุมเรื่องยาว*. กรุงเทพฯ: ธรรมสภา. 450 หน้า.

หนังสือชุมนุมเรื่องยาวนี้เป็นการรวบรวมคำบรรยายในประเด็นต่าง ๆ 9 เรื่องและใน 9 เรื่องนี้ได้มีเรื่องปลีกย่อยอีกหลายเรื่องเช่นเรื่องแรก เกี่ยวกับการปฏิบัติธรรมก็จะกล่าวถึงการปฏิบัติในแบบต่าง ๆ ที่ควรจะเป็น เรื่องที่สองปมเรื่องคือปมแห่งบ่อเกิดตัณหา เรื่องที่สามว่าด้วยเรื่องโหราศาสตร์ ก็จะกล่าวถึงความเชื่อในเรื่องต่าง ๆ ของมนุษย์ที่มักอูตรีเกินความจริง เรื่องที่สี่เรื่องตอบปัญหาเป็นการตอบปัญหาในแง่มุมต่าง ๆ ไม่ว่าจะเรื่องบาปเรื่องกรรมหรือเรื่องที่เกิดจากการกระทำที่ตั้งใจหรือไม่ก็ตาม ประการที่ห้าว่าด้วยเรื่องอนัตตาของพระพุทธเจ้าคือความเป็นตัวตนของพระพุทธเจ้า ประการที่หกชีวิตกับนิพพานชีวิตจะเข้าถึงนิพพานได้อย่างไร เรื่องที่เจ็ดหลักพุทธศาสนา ของอัมพเรย์ซึ่งเป็นชาวต่างชาติมีความศรัทธาในพุทธศาสนาและต้องการให้มีหลักศาสนา ระหว่างชาติ เรื่องที่แปดบันทึกเปิดฉีกถึงพุทธกาล เรื่องนี้กล่าวถึงเหตุการณ์ที่กำลังเป็นอยู่ในครั้งพุทธกาลที่ผ่านมา และเรื่องสุดท้ายสิบปีเกี่ยวกับสวนโมกขพลารามซึ่งกล่าวตลอดระยะเวลา 10 ปีที่ผ่านมา สวนโมกข์ได้มีอะไรเกิดขึ้นมาบ้าง

1. ธรรมบรรยาย

2. การปฏิบัติธรรม

บ.366 พุทธทาสภิกขุ. (2513). *ชุมนุมเรื่องยาวของพุทธทาสภิกขุ เล่ม 1*. (พิมพ์ครั้งที่ 2). สุราษฎร์ธานี: ธรรมทานมูลนิธิ. 53 หน้า.

หนังสือเล่มนี้ประกอบด้วยธรรมบรรยาย จำนวน 4 เรื่อง การปฏิบัติธรรมซึ่งถือว่าเป็นการต่อสู้กับชีวิต โดยการเปลี่ยนจิตใจเพื่อแก้ปัญหาชีวิตให้พบกับความสุขที่แท้จริง คือ มรรค ผล นิพพาน โดยมีข้อธรรมะที่จะนำไปสู่ นิพพาน คือ มัชฌมาปฏิบัติ สัจฉญาณ 10 สิล สมาธิ และ ปัญญา เป็นต้น เรื่องปมเชื่อง ซึ่งกล่าวว่าเป็นมูลเหตุแห่งการทำบาปและบุญ สิล ตัวขวางกั้นหนทางไปสู่ นิพพาน เรื่องโหราศาสตร์ ซึ่งเป็นเพียงเครื่องมือยึดเหนี่ยวจิตใจในทางที่ผิด พุทธบริษัท จึงไม่

ควรเชื่อโหราศาสตร์ และเรื่องสุดท้ายเป็นการตอบปัญหาบาทหลวงในเรื่องเกี่ยวกับพระผู้เป็นเจ้าของโลกเกิดมาได้อย่างไร ความทุกข์ของโลกมีมาแต่ไหน และมนุษย์อยู่ในโลกเพื่ออะไร

1. พุทธศาสนา

2. ธรรมะ

บ.367 พุทธศาสนิกฯ. (2549). *ชุมนุมเรื่องสั้น อนุรักษ์ต้นฉบับของธรรมทานมูลนิธิ*. กรุงเทพฯ: ธรรมทานมูลนิธิและธรรมสภา. 251 หน้า

หนังสือชุมนุมข้อคิดอิสระ อนุรักษ์ต้นฉบับของธรรมทานมูลนิธิ เล่มนี้ ได้กล่าวถึงบทความต่างๆ ของท่านพุทธทาส เป็นข้อคิดที่อิสระจริง ๆ อาจจะมีผิดมีถูก ตามลักษณะของความคิดที่เกิดขึ้นในขณะที่มือตีพิมพ์วารสารแนวลุ่มต่าง ๆ กัน ก็ได้ ฉะนั้นใครจะวิพากษ์วิจารณ์อย่างไร ตามใจชอบ ก็ได้อีกเหมือนกัน แต่อย่างไรก็ตาม ท่านเจ้าของบทความยังยืนยันความคิดเห็นในบทความเหล่านั้นอยู่ แม้กระทั่งฉบับนี้ ทั้งที่บทความนั้นเป็นสิ่งที่เขียนเรื่อย ๆ มาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2476 สถิติ และคำเรียกชื่อต่าง ๆ เปลี่ยนแปลงไปตามกาลสมัย เช่น ประเทศสยาม เป็นประเทศไทย เป็นต้น (ซึ่งในการพิมพ์นี้ได้คงไว้ตามต้นฉบับเดิม) แต่ข้อเท็จจริงที่เป็นความมุ่งหมายสำคัญของเรื่องนั้น ๆ แทบจะไม่มีอะไรเปลี่ยนแปลงเลย โดยลำดับเรื่อง (หลัก) มีทั้งหมด 40 เรื่อง บทความเหล่านี้ ได้เคยลงพิมพ์ ในหนังสือพิมพ์ พุทธศาสนา ของคณะธรรมทาน ตลอดเวลา 20 ปีเศษมาแล้ว ในนามปากกาต่างๆ กัน ตามอารมณ์สนุก หรือ โทมนัสที่เกิดขึ้นในขณะนั้น ๆ แล้วแต่กรณี คณะธรรมทาน มีความหวังว่า ข้อคิดอิสระเหล่านี้ จะช่วยให้เกิด ความคิดอิสระแก่เพื่อนพุทธบริษัททั้งหลาย ทั้งในการปรับปรุงตัวเอง และปรับปรุงสิ่งต่างๆ อันเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาของเรา ให้เป็นประโยชน์ และรุ่งเรืองยิ่งขึ้น

1. พุทธศาสนิกฯ - - บทความ - - รวมเรื่อง

บ.368 พุทธศาสนิกฯ. (2544). *ชุมนุมเรื่องสั้น*. กรุงเทพฯ ฯ: ธรรมสภา. 345 หน้า.

หนังสือเล่มนี้เป็นการรวบรวมเรื่องสั้นของท่านพุทธทาสจำนวนทั้งหมด 15 เรื่อง ประกอบด้วย เรียบพุทธศาสนาใน 15 นาที พุทธศาสนาเป็นเพสสิมิสมหรือออปติมิสม พุทธศาสนา - ศาสนาแห่งการบังคับตัวเอง ความกลัว อาหารของดวงใจ นิพพาน - จุดปลายทางของชีวิต มัคคุเทศก์ของวิญญูณ ปัญหายุงยากเกี่ยวกับการถือพระรัตนตรัย ฤทธิ - ปาฏิหาริย์ พระพุทธคุณ

ที่จารีกรอยอยู่ในประวัติศาสตร์ ใครทุกข์? ใครสุข? อาณาปานสติ กัมมฐานอย่างง่าย ศานติภาพอยู่ที่ไหน? จะมีชีวิตเป็นคนอยู่อย่างไรจึงจะไม่ขาดทุน ธรรมะกับเราซึ่งในการรวบรวมครั้งนี้นั้นได้จัดทำขึ้นเพื่อเป็นการเผยแพร่ศาสนาในรูปแบบของเรื่องสั้นที่อ่านง่ายเข้าใจง่าย

1. เรื่องสั้น

2. พุทธศาสนิกศึกษา – ผลงาน

บ.369 พุทธศาสนิกศึกษา. (2496). *ชุมนุมเรื่องสั้นของพุทธศาสนิกศึกษา*. ไซยา: ธรรมทาน. 145 หน้า

เนื้อหาของหนังสือแบ่งออกเป็น 15 เรื่อง คือ 1. เรื่องพุทธศาสนาใน 15 นาที หลักธรรมสุขทุกข์เป็นผลเกิดมาจากเหตุของมันเอง หลักอนัตตา ไม่มีสิ่งอันควรเรียกได้ว่า ตัวตน ทรงสอนว่าไม่มีตัวตนที่เที่ยงและยั่งยืน สิ่งหนึ่งย่อมเกิดเนื่องมาแต่อีกสิ่งหนึ่ง หลักอริยสัจ หลักใหญ่ของพุทธศาสนา คือ การสอนให้พ้นทุกข์ภายในใจ ด้วยการศึกษาค้นหาความจริงในกายตนและหนึ่งผู้ไปถึงสิ่งและบุคคล ที่แวดล้อมตนอยู่ตามเป็นจริง ไม่คิดมั่น เกิดทุกข์ เพราะเห็นกฎแห่งอนัตตา แล้วมีใจปลอดโปร่งสบาย

1. พุทธศาสนา
2. ความกลัว
3. ใจ
4. นิพพาน
5. วิญญาน
6. พระรัตนตรัย
7. ปาฏิหาริย์
8. พระพุทธคุณ

บ.370 พุทธศาสนิกศึกษา. (2530). *ชุมนุมเรื่องสั้นความกลัว*. (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ. 54 หน้า.

เนื้อหาของหนังสือเล่มนี้ แบ่งออกเป็น 5 เรื่อง ได้แก่ เรื่องที่ 1 อาหารของดวงใจ เป็นการชี้เสนอวิธีการนำธรรมมาสร้างเป็นอาหารทางใจขึ้น ซึ่งในตอนท้ายยังได้นำนิทานประกอบเพื่อให้เข้าใจมากยิ่งขึ้น เรื่องที่ 2 เป็นเรื่องของความกลัว เหตุและผลเสียของการเกิดความกลัว รวมทั้งวิธีขจัดความกลัว เรื่องที่ 3 พุทธศาสนาเพสสิมิสม หรือออปติมิสม กล่าวหาว่า พุทธศาสนาไม่ใช่ทั้งเพสสิมิสม ลัทธิที่เห็นสิ่งทั้งปวงเป็นไปในแง่ร้าย และออปติมิสม เห็นเป็นไปในแง่ดี เรื่องที่ 4 พุทธศาสนา ศาสนาแห่งการบังคับตัวเอง หมายถึง การปฏิบัติตามหลักธรรม ได้แก่ ศีลสิกขา จิตตสิกขา และปัญญาสิกขา เรื่องสุดท้ายใครทุกข์ ใครสุข กล่าวให้เห็นว่า เบญจขันธ์ หรืออวิชชาเป็นตัวทำให้เกิดทุกข์และการหมกซึ่งอวิชชา หมกซึ่งความเป็นตัวเรา จนเข้าสู่นิพพานได้นั้นก็คือ สุขนั่นเอง หนังสือเล่มนี้ เป็นการรวบรวมชุมนุมเรื่องสั้น มีเนื้อหาสาระที่สำคัญมากแก่ผู้สนใจศึกษา เพื่อหาคำตอบให้กับตนเอง และผู้แต่งใช้ภาษาที่เรียบง่ายอีกด้วย

1. ความกลัว

บ.371 พุทธศาสนิกศ. (2525). *ชุมนุมลืออายุเล่ม 1*. สุราษฎร์ธานี: ธรรมทานมูลนิธิ. 531 หน้า.
(ชุดธรรมโฆษณ์ หมวด 5 อันดับที่ 42 ก. ชุดรวมเรื่องปกิณกะ).

หนังสือเล่มนี้ เป็นเรื่องเกี่ยวกับอุณทิสสวิชโยวิจักกตา หรือคาถาต่อต้านความตาย โดยให้หัวข้อธรรมะที่แก้ปัญหาชีวิต มีความเข้าใจในชีวิตไม่หลงทาง อยู่เหนือความทุกข์และกล่าวถึงเรื่องของคนบ้า ลักษณะของความบ้าและขาดธรรมะที่นำมาซึ่งความไม่ถูกต้อง การอยู่ในหมวดแห่งความรู้ที่ปิดบังธรรมอันเป็นของจริง หลักธรรมที่เสมือนเป็นเครื่องรางสำหรับคนบ้า การแก้ความบ้าด้วยการระลึกถึงสิ่งที่ทำให้บ้า การปฏิบัติธรรมตามอริยมรรคที่ถือเป็นเครื่องรางคนบ้า จะต้องปรับปรุงเรื่องของการบวช เพื่อไม่ให้หล่อเลี้ยงโรคบ้า และมนุษย์ทั้งหลายควรฝึกฝนความเข้มแข็งเกี่ยวกับอายุและชีวิต

1. อุณทิสสวิชโยวิจักกตา
2. ความตาย
3. ความบ้า

บ.372 พุทธศาสนิกศ. (2507). *ชุมนุมอภิลักขิตกาลพจน์*. พระนคร: อักษรสาสน์. 202 หน้า.

หนังสือเล่มนี้ บรรยาย เรื่องในวันปีใหม่นี้ 2482 ถึง 2485 และวันสำคัญทางพุทธศาสนา: วันออกพรรษา มาฆบูชา วันสาขบูชา วันเข้าพรรษา ปี 2484 – 2500 ภาคผนวก: คำปราศรัย ณ สารนาถ อินาลัย สาสน์ส่งไปอ่านในที่ชุมนุมนิสิตมหาจุฬาฯ อนุโมทนา คำปรารภพระธรรม คำปรารภสหธรรมมิก เพื่อนสหธรรมมิกที่ยังหย่อนพรรษาอายุกาล บันทึกคำปราศรัยของท่านพุทธศาสนิกศ. และมาตานุชาอนุสรณ์... เนื่องในการที่ผู้อุปถัมภ์ คณะธรรมทานถึงแก่กรรม.

1. อภิลักขิตกาลพจน์

บ.373 พุทธศาสนิกศ. (ม.ป.ป.). *เช่นนั้นเอง*. มปท. 44 หน้า.

หนังสือเล่มนี้เป็นการบรรยายธรรมะเนื่องในวันขึ้นปีใหม่วันที่ 31 ธันวาคม 2522 เป็นการบรรยายในหัวข้อเรื่องเช่นนั้นเอง การเป็นเช่นนั้นเองคือการเห็น ตถตา ตถตาเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นจากเหตุปัจจัยทั้งปวง ทุกสิ่งทุกอย่างที่เกิดขึ้นย่อมเกิดจากปัจจัยทั้งสิ้น การมีเหตุย่อมมีเกิดจากผลของเห็นที่ปรุงแต่งให้เกิดขึ้นมา การที่เราเข้าใจเรื่องต่าง ๆ ได้ดีนั้นก็เพราะมันเป็นเช่นนั้นเอง ทุกสิ่งทุกอย่างย่อมเป็นไปตามเหตุปัจจัย

1. ธรรมะบรรยาย

บ.374 พุทธทาสภิกขุ. (2549). *โชคดีมีโอกาสดำตามรอยพระยุคลบาท โดยทศพิชราชธรรม*.
 กรุงเทพฯ ฯ: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง. 252 หน้า. (สม.).

หนังสือเล่มนี้ได้กล่าวถึงความสืบเนื่องมาจากท่านพุทธทาสได้แสดงพระธรรมเทศนาอธิบาย “ทศพิชราชธรรม” และเชิญชวนให้พุทธศาสนิกชนได้ศึกษาและนำมาปฏิบัติให้สมกับที่เกิดมาเป็นคนไทยเป็น “โชคดีมีโอกาสดำตามรอยพระยุคลบาท โดยทศพิชราชธรรม”

1. ทศพิชราชธรรม

บ.375 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). *เซ็นในสวนโมกข์*. กรุงเทพฯ: ธรรมสภา. 143 หน้า. ภาพประกอบ.

หนังสือเล่มนี้รวบรวมภาพปริสนาธรรมจากโรงมหรสพทางวิญญาณ เพื่อมุ่งสอนธรรมะให้แก่ผู้ที่ยังไม่รู้ธรรมะ การสอนธรรมะทางภาพ ทำให้เกิดความเพลิดเพลินใจสามารถเข้าใจธรรมะได้ง่ายและลึกซึ้ง ฟังเป็นศิลปะแห่งการถ่ายทอดความคิดอันเป็นนามธรรมออกมาเป็นรูปธรรมที่ดี ภาพปริสนาธรรมดังกล่าวมีทั้งหมด 59 ภาพ เป็นภาพเขียนแบบจีนและญี่ปุ่น แต่ละภาพบรรยายภาพด้วยพุทธภาษิตและกลอนประกอบ ช่วยให้ผู้ที่ศึกษารู้จักขบคิดด้วยตนเอง และเป็นประโยชน์ต่อพุทธศาสนิกชนในแง่ของการนำธรรมะไปใช้ปฏิบัติเพื่อพัฒนาชีวิตที่สมบูรณ์ เกิดการกระตุ้นทางจิตให้เกิดความเข้าใจ และเห็นแจ้ง

1. นิกายเซ็น   2. ภาพปริสนาธรรม   3. พุทธศาสนา – นิกายเซ็น

บ.376 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). *เซ็นวิธีทำชาเซ็น หินยาน มหายาน*. กรุงเทพฯ: ธรรมสภา, 93 หน้า.

เนื้อหาของหนังสือเล่มนี้ ตอนแรกกล่าวถึง ลัทธินิกาย และความเป็นมาแห่งศาสนา โดยกล่าวถึง ความเปลี่ยนแปลงแตกแยก สิ่งที่ควรยึดถือเป็นหลัก ส่วนเนื้อหาตอนที่สอง แบ่งออกเป็น 3 เรื่องด้วยกันคือ เซ็นและวิธีทำชาเซ็น ได้กล่าวถึงเซ็น คือพุทธศาสนาแขนงหนึ่ง และวิธีทำชาเซ็นก็คือการนั่งเจริญสมาธิในเบื้องต้น เรื่องที่ 2 หลักหินยาน – มหายาน ได้กล่าวถึง มหายานกับหินยานก็คือพุทธศาสนานิกายหนึ่ง ซึ่งมีข้อสรุปว่า พุทธศาสนาทุกนิกายเป็นแสงสว่างส่องทางไปพระนิพพาน ส่วนเรื่องสุดท้าย ปุจฉา – วิสัชนา เรื่องพุทธศาสนาต่างนิกาย เป็นการไข

ข้อสงสัยต่าง ๆ เกี่ยวกับพุทธศาสนาต่างนิกาย โดยให้แนวคิดว่าการถือนิกายก็คือการเข้าไปในกรงของกิเลส และจำกัดตัวเองให้แคบลงไปอีก

1. นิกายเซ็น   2. ภาพปริศนาธรรม   3. พุทธศาสนา – นิกายเซ็น

บ.377 พุทธทาสภิกขุ. (2511). *ดวงตาที่เห็นธรรม เอกสารชุดมองด้านใน*. พระนคร: อักษรสัมพันธ์. (อันดับ 12)

พระธรรมเทศนาแสดงในวันอาสาฬหบูชา ณ สวนโมกขพลาราม ไซยา วันที่ 31 กรกฎาคม 2509 ณ บัดนี้จะได้วิสาขนาพระธรรมเทศนา เพื่อเป็นเครื่องประดับสติปัญญา ส่งเสริมศรัทธา ความเชื่อ และวิริยะความพากเพียรของท่านทั้งหลายผู้เป็นพุทธบริษัทให้เจริญงอกงามก้าวหน้า ในทางแห่งพระศาสนาของสมเด็จพระบรมศาสดา อันเป็นที่พึ่งของเราทั้งหลายที่จะยุติลงด้วยเวลา ธรรมเทศนานี้เป็นอุปมาปะระ ลำดับสืบต่อจากธรรมเทศนา เมื่อตอนเย็น โดยหัวข้อว่า “ยังกัญจิ สมุททะชัมมัง สัพพันตัง นิโรธ ชัมมัง” อันเป็นใจความสำคัญของสิ่งที่เรียกว่า “ธรรมจักขุ” คือดวงตาเห็นธรรมอันเกิดขึ้นจากการได้ยิน ฟังพระธรรมเทศนา ชัมจักกัปปวัตตนสูตร หรือเรื่อง อริยสัจ 4 ประการ ดังที่ปรากฏอยู่ในตอนท้ายแห่ง ชัมจักกัปปวัตตนสูตรนั้น

1. ธรรมเทศนา   2. ธรรมจักขุ

บ.378 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป). *ดวงตาเห็นธรรม*. นนทบุรี: กองทุนวชิรธรรม. 44 หน้า.

หนังสือเล่มนี้ได้อธิบายว่าในระดับของการได้ธรรมจักขุนั้นหมายถึงความเป็นพระโสดาบัน พระโสดาบันแปลว่าผู้แรกถึงกระแส กระแสนั้นคือกระแสแห่งพระนิพพาน จนกระทั่งถึงอันดับสูงสุดคือ เป็นพระอรหันต์ ด้วยเหตุนี้การที่ได้เห็นธรรมจึงแยกสิ่งทั้งหลาย ทั้งปวงได้เป็น 2 ฝ่ายหรือ 2 ประเภท คือฝ่ายหนึ่งมีเกิดและมีดับ ส่วนอีกฝ่ายหนึ่งนั้นไม่มีการเกิด ไม่มีการดับ

ดังนั้นในหนังสือเล่มนี้แสดงให้เห็นว่าการเกิดทางวัตถุร่างกายก็มีการดับ การเกิดในทางจิตใจนั้นก็มีการดับเช่นกัน เมื่อมีการเกิดและการดับแล้วก็ต้องได้รับผลอย่างใดอย่างหนึ่งเกี่ยวกับการเกิด เมื่อถึงอายุขัยแล้วก็ต้องดับ ด้วยการอาศัยสติปัญญาแล้วแก้ไขปรับปรุงสิ่งต่าง ๆ ให้เป็นไป

ในทางที่เจริญก้าวหน้า ให้อำนาจอยู่ได้ด้วยแสงสว่างแห่งปัญญา และสามารถที่จะดำรงชีวิตอย่างมี
 ธรรมได้ด้วยดี

1. ธรรมจักขุ

บ.379 พุทธศาสนิกศ. (ม.ป.ป.). *ดวงตาเห็นธรรม*. นนทบุรี: กองทุนวุดติธรรม. 44 หน้า.

หนังสือเล่มนี้เป็นการกล่าวให้เห็นถึงคำว่าดวงตาเห็นธรรมรวมทั้งอธิบายความหมาย และ
 ความสำคัญไว้โดยดวงตาเห็นธรรมนั้น ไม่ใช่ตาเนื้อ หากเป็นดวงตาแห่งปัญญาที่มองเห็นทะลุ
 ปรุโปร่งในสภาพธรรมของสรรพสิ่งคือ การมองเห็นว่าสิ่งทั้งหลายมีการเกิดเป็นเหตุก็ย่อมมีการตาย
 เป็นผล ซึ่งเป็นสังขาร คือความจริง ดังนั้นคนเราควรบากบั่นหันหน้าไปยังสิ่งที่ไม่เกิด และไม่ดับ
 สิ่งนั้นคือความว่างจากตัวตนของตนหรือตัวกูของกู

1. ธรรมะ

บ.380 พุทธศาสนิกศ. (2505). *ดวงประทีปแห่งชีวิต*. พระนคร: บริการทอง จำกัด. 87 หน้า.

หนังสือเล่มนี้เป็นวิสัยนาพระธรรม เทศนามี 1 เรื่อง การบรรยาย 5 เรื่อง เริ่มจากวิสัยนา
 พระธรรมเทศนา อุบัติทฎูปสมกถา หรือทางดับอุปัทวะแห่งยุคปัจจุบัน ธรรมเทศนา 25
 พุทธศตวรรษ ที่วัดพระบรมธาตุไชยา ราชวรวิหาร 17 พฤษภาคม 2500 พระพุทธเจ้าท่านทรงออก
 บวชและค้นและพบว่า หมคราคะ โทสะ โมหะ นั้นแหละคือ นิพพาน วัตถุประสงค์นั้นถือว่า กาย
 อยู่เหนือจิตใจ วัตถุประสงค์ใจ คือ การเป็นทาสเป็นบ่าวของวัตถุประสงค์. วัตถุประสงค์เจริญขึ้นเท่าไร เขาไม่มี
 ธรรมะแล้ว มันยังมีความทุกข์มากขึ้นเท่านั้น ธรรมะนี้ช่วยคุ้มครองให้คนผัวจากสัตว์ศึกษาจริง
 ปฏิบัติจริงได้ผลจริงเผยแพร่จริง. โลกอาจรอดได้ แม้เพราะกตัญญูกตเวที คนอกตัญญูอย่างยิ่ง คือ
 คนที่ไม่ยอมรับว่าทุกคนในโลกนี้เป็นหนี้บุญคุณต่อกันอย่างแน่นแฟ้น บุตรที่ดี คือ ที่ทำหน้าที่ยก
 บิดา มารดา ขึ้นจากนรกได้ พระผู้มีพระภาคเจ้าได้พระนามว่าพระบรมครู เพราะทรงสามารถ
 ยกวิญญาณของสัตว์ให้สูงขึ้นได้จนถึงที่สุด ไม่ถูกความทุกข์ท่วมทับอีกต่อไป พุทธบริษัทกับทรัพย์
 สมบัติบรรยายเกี่ยวกับทรัพย์สมบัติ 5 ประการ 1. ทรัพย์ คือ ภริยาหรือสามี ถึงพร้อมด้วยปรมัตถ
 ประโยชน์ คือ ประโยชน์ที่เป็นเป็นไปเพื่อนิพพานเป็นที่สุด 2. ทรัพย์ คือ บุตรหรือหลาน 3. ทรัพย์
 คือ คนใช้ หรือบริวารให้ความเคารพนับถือเมตตาปราณีในฐานะเพื่อนยังชีพ ร่วมทุกข์ ร่วมสุข

ร่วมมือกันสะสางปัญหา 4. ทรัพย์สมบัติเป็นวัตถุ ทรัพย์เครื่องนำมาซึ่งความปลื้มใจ 5. ทรัพย์ภายใน หรือทรัพย์ทุก ๆ ประเภท. วัตถุนิยมกับพุทธศาสนา บรรยายอบรมผู้ที่จะเป็นผู้พิพากษา การนำออก เสียดซึ่งอัสมิมานะเป็นยอดของความสุขเวทย์! บริสุทธิจากอุปาทานความยึดถือในกาม ทิณฺฐิ ศีลพรต และในตัวตนจึงเป็นความสุขชนิดยอดสุด พุทธศาสนานั้นไม่ใช่วัตถุนิยม 6. สาสน์ส่วนตัวจากพุทธ ทาสภิกขุ เรื่อง “โรงหนัง” แบบสวนโมกข์

1. ธรรมเทศนา

2. ธรรมะ

บ.381 พุทธทาสภิกขุ. (2542). *ดอกสร้อยแดงธรรม 221 ฉากของชีวิต*. กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ. 32 หน้า.

หนังสือเล่มนี้เป็นการรวบรวมบทสัทกวาที่เกี่ยวข้องกับมนุษย์ในระบบวิญญูสงสาร โดยเริ่ม กล่าวถึงตั้งแต่การเกิดที่กล่าวว่าทำไมต้องเกิดมาและเกิดมาเพื่ออะไร ความเป็นเด็กกล่าวถึงความสุข ในแบบของเด็ก ๆ ที่ต่างกับผู้ใหญ่ที่มีความเศร้ามากกว่า ความสุข การเติบโตบอกถึงการพัฒนา ที่ต้องเติบโตทั้งร่างกายและจิตใจ กล่าวถึงความหนุ่มสาวที่เหมือนเปลวไฟที่แผดเผาให้เกิดความ ทุกข์ความร้อนใจ ความคนองเป็นเหตุ นำมาซึ่งความทุกข์หากคนองในสิ่งที่ไม่ควร ดังนั้นจึงควร หันเข้าสู่ธรรมะ ความชวนขวายคือการชวนขวายหาความรู้ ฯลฯ ในตอนท้ายของหนังสือจะเป็นการ กล่าวถึงพระนิพพาน

1. วิญญูสงสาร

บ.382 พุทธทาสภิกขุ. (2523). *ดับทุกข์สิ้นเชิง*. กรุงเทพฯ: การพิมพ์พระนคร. 61 หน้า. (ชุดลอยปทุม อันดับ 38).

หนังสือเล่มนี้ เป็นการวิชันนาพระธรรมเทศนา เนื่องในวันวิสาขบูชา โดยกล่าวถึง ความสำคัญของวันวิสาขบูชา ซึ่งเป็นวันเกิดขึ้นแห่งพระพุทธเจ้า และปรินิพพาน คือ ดับกิเลส จนบรรลุถึงความเป็นพระพุทธเจ้า ให้สาธุชนรำลึกถึงพระ โอวาทอันลึกซึ้ง คือ อริยสัจ 4 เข้าใจ ในเรื่องของขั้น 5 ตามความเป็นจริง การทำสมาธิ อำนาจของสมาธิทำให้เข้าใจธรรมชาติอันลึกกลับ ความทุกข์อยู่ที่การยึดมั่นถือมั่น ศึกษาให้เข้าใจเรื่องวิญญูณ หลักปฏิบัติพุทธศาสนาอยู่ที่เบญจลักษณ์ และความทุกข์สามารถดับสิ้นเชิงได้ที่ความไม่ยึดมั่นถือมั่น การดับทุกข์ของมนุษย์ คือนิพพาน เพราะจะเกิดความว่าง การทำจิตให้ว่าง มีความสะอาด สว่าง และสงบ ทำให้หมดจากความทุกข์

1. การดับทุกข์

บ.383 พุทธศาสนิกศ. (2549). *ดั่งปรุ่งเพื่อรักผู้อื่น*. กรุงเทพฯ: อริยมรรค. 113 หน้า.

ดั่งปรุ่งแต่งเพื่อรักผู้อื่น เป็นหนังสือเชื่อมร้อยธรรมบรรยายของท่านพุทธทาสที่รวม 2 เรื่องไว้ด้วยกันคือ โลกพระศรีอารยอยู่แค่ปลายจมูกกับการปรุ่งเป็นทุกข้ออย่างยิ่ง โลกพระศรีอารยอยู่แค่ปลายจมูกเป็นการบรรยายเกี่ยวกับความรักที่มีเหนือความรัก ระหว่าง พ่อ - แม่ - ลูก - ชาย - หญิง หรือความรักระหว่างเพื่อน ความรักผู้อื่น โดยรักที่บริสุทธิ์ปราศจากกิเลสตัณหา อุปาทานหรือความยึดมั่นว่าตัวกู - ของกู ซึ่งถ้ามาเชื่อมโยงกันปรุ่งเพื่อรักอันจะเป็นสิ่งที่จะช่วยนำความสุขร่มเย็นมาสู่ตนเองและครอบครัว สันติสุขของสังคมและสันติภาพของโลก

1. ธรรมบรรยาย
2. โลกพระศรีอารย
3. ความรัก

บ.384 พุทธศาสนิกศ. (2505). *ดั่งไม้เหลือ*. เชียงใหม่ พุทธนิคม. 10 หน้า.

หนังสือเล่มนี้เป็น โอวาท ได้เพิ่ม “รสของความเปลี่ยนแปลงเป็นบทบาทเข้าด้วย” โดยนามปากกา “สิริवास” (คัดจากนิตราศพนุรี ข้อ 54 – 59) ไม่มีอะไรที่ต้องยึดมั่นถือมั่น แม้แต่สิ่งทีเรียกว่านิพพานนั่นเอง สัพเพ ธมมา นวล อภินเวสยา – สิ่งทั้งหลายทั้งปวง ไม่ควรยึดมั่นถือมั่น. ทุกข์ถ้าเข้านอนต้องทำความแจ่มแจ้ง เรื่อง ความไม่ยึดมั่นถือมั่นให้แจ่มกระจ่างอยู่เสมอจนเคยชิน เป็นนิสัย จนเข้าเกิดตายในเวลาหลับ ...มีสติปัญญาอยู่เรื่อยอย่าให้อุปาทานว่าตัวกู หรือของกูเกิดขึ้นมาได้เลยในทุกกรณีให้จิตดับไปสำหรับการตกกระไดพลอยโจน” ไปสู่ความดับไม่มีเชื้อเหลือ (หมายเหตุ: อภิถบหนึ่งพิมพ์โดยนายระบิล บุญนาค เมื่ออายุครบ 60 ปี 24 ตุลาคม 2505 และอีกฉบับหนึ่งพิมพ์เป็นหนังสือที่ระลึก แต่ท่านผู้มาเยี่ยมใช้ ท่านเจ้าคุณพุทธทาส อินทปัญโญ ปี 2536)

1. ความดับ

บ.385 พุทธศาสนิกศ. (ม.ป.ป.). *ดั่งไม้เหลือ*. กรุงเทพฯ: ธรรมสภา. 237 หน้า.

หนังสือเล่มนี้ ได้รวบรวมพระธรรมเทศนาของท่านอาจารย์พุทธทาสสิกขุไว้ จำนวน 10 เรื่อง เรื่องแรก คือดั่งไม้เหลือ ท่านได้บรรยายถึงวิธีการดับทุกข์ที่สมบูรณ์ โดยการใช้สติปัญญา เรื่องที่สอง คือเรื่องหน้าที่ของชีวิตกล่าวถึง หลักการเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ โดยการเป็นคนดีของสังคม เรื่องที่สามคือ ธรรมะเป็นอมตะกล่าวถึงการมองเห็นหลักสัจจตามอย่างถูกต้อง ความเกิด

ความตายจะไม่มี เรื่องที่สี่ คือ เรื่องความเกิด – ความตาย คือ สงสัยเมื่อใจบริสุทธิ์ ท่านได้บรรยายว่าถ้าหากมนุษย์รู้จักใช้วิธีการดับทุกข์โดยการละความยึดมั่นถือมั่นได้ก็จะทำให้จิตใจบริสุทธิ์สามารถดับทุกข์ได้ เรื่องที่ห้า คือ เรื่องกตัญญูทเวที ตากถา กล่าวถึงการทำบุญอุทิศ แก่บรรพบุรุษ โดยการปฏิบัติหน้าที่ของชาวพุทธที่สมบูรณ์ ฯลฯ นอกจากนี้ ยังมีธรรมบรรยายอีกหลายเรื่องที่มีประโยชน์ในด้านการนำหลักธรรมมาปฏิบัติเป็นแบบอย่างเพื่อการดำเนินชีวิตปฏิบัติถูกต้องตามหลักธัมมิกสังคมนิยม เพื่อให้มนุษย์ในโลกนี้เป็นสุภาพชน ไม่ใช่บุคคลผู้เห็นแก่ตัว นับถือศาสนาอย่างถูกต้อง และใช้สติปัญญาแก้ปัญหาต่าง ๆ ที่กำลังเกิดขึ้นได้

1. ธรรมเทศนา

บ.386 พุทธศาสนิกฯ. (2549). *ดับไม่เหลือแห่งตัวกู*. นนทบุรี: อนุญา. 144 หน้า.

หนังสือเล่มนี้ได้กล่าวถึง คำสอนให้หลุดพ้นจากความทุกข์ ดังคำสอนขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ผู้ที่สนใจใช้ศึกษาธรรมะอยู่ทำให้เกิดสติปัญญา หากแต่ไม่เหมาะสมอย่างยิ่งสำหรับผู้สนใจศาสนาที่มุ่งเอาแต่เปลือก หรือกระ피เป็นสรณะก็ยังไม่เข้าใจหลักคำสอนนั้นได้แจ่มแจ้ง ย่อมทำให้ความทุกข์ในตัวตนไม่หมดสิ้น

1. ความทุกข์

บ.387 พุทธศาสนิกฯ. (2550). *เด็กจะเป็นผู้สร้างโลกในอนาคต*. กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ. 80 หน้า.

หนังสือเล่มนี้ได้กล่าวถึงเด็กจะเป็นผู้สร้างโลกในอนาคตเป็นหนังสือ 1 ใน 100 เล่มที่จัดอยู่ในชุดธรรมชนะใจ เป็นการบรรยายของท่านพุทธทาส เมื่อวันที่ 25 เมษายน 2531 เนื้อหาในเล่มกล่าวถึงวิธีบ่มเพาะหรือปลูกฝังคุณธรรมให้แก่เด็ก ๆ โดยผ่านครูในระบบการศึกษาตั้งแต่ชั้นอนุบาล เพื่อให้เด็กเดินไปในทิศทางที่ถูกต้องตามหลักพุทธศาสนา ดังนั้นการสร้างเด็กให้งดงามต้องสร้างให้ถูกต้อง

1. ธรรมะสำหรับเด็ก

บ.388 พุทธศาสนิกชน. (2522). *เด็กดีคือเด็กที่รู้จักคุณของบิดามารดาและครูอาจารย์*. กรุงเทพฯ: สมชาย. 7 หน้า.

หนังสือเล่มนี้กล่าวถึงบิดามารดาว่าเป็นบุคคลแรกที่ทำให้ความกำเนิดทุกคน ผู้ที่จะได้ชื่อว่าเป็นบุตรที่ดีของบิดามารดา คือ ผู้ที่ทำหน้าที่ยกบิดามารดาขึ้นจากนรก ซึ่งได้แก่ ความเดือดร้อนสาเหตุของการดับทุกข์ ส่วนครูบาอาจารย์ คือ ผู้นำวิญญานของกุลบุตรที่เติบโตขึ้นมาในโลกให้เดินทางในทางที่ถูกต้อง เหมาะสม ฉะนั้นเด็กดี คือ เด็กที่รู้จักตอบแทนบุญคุณพ่อแม่ ครูบาอาจารย์โดยการทำหน้าที่ของลูกให้ดีไม่นำความเดือดร้อนมาสู่บุคคลดังกล่าวจึงจะได้ชื่อว่า “เด็กดี” ได้ส่วนสุดท้ายเป็นเพลงสำหรับเด็ก รวบรวมโดยอาจารย์ชอุ่ม ทศสิน

1. บิดา

2. มารดา

3. ครู

บ.389 พุทธศาสนิกชน. (2548). *เด็กดีต้องมีธรรมะ*. กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ. 60 หน้า.

เด็กดีต้องมีธรรมะเป็นหนังสือ 1 ใน 100 ที่จัดอยู่ในชุดธรรมะชนะใจที่ใช้บรรยายเนื่องในวันขึ้นปีใหม่และวันเด็กเมื่อวันที่ 9 มกราคม 2531 เนื้อหาแบ่งออกเป็น 4 ประเด็น ใหญ่ ๆ คือ การกล่าวถึงคุณธรรมสำหรับเด็ก นิติธรรมเกี่ยวกับเด็ก บุตรที่ประเสริฐคือบุตรที่เชื่อฟังพ่อแม่ และจะต้องมีทศ 6 ให้ดีกว่าปีเก่า

1. ธรรมะสำหรับเด็ก

บ.390 พุทธศาสนิกชน. (2549). *ตถตา - เช่นนั่นเอง*. กรุงเทพฯ: เพชรประกาย. 160 หน้า.

หนังสือเล่มนี้ได้กล่าวถึงคำบรรยายของท่านพุทธทาสเถลิงภิกษุที่จะต้องลาสิกขาโดยเนื้อหา กล่าวถึงตัดตัวเหตุของเวลาที่เป็นการแสดงธรรมเพื่อให้เห็นให้รู้ถึงการกระทำสิ่งใด ๆ นั้นต้องทำให้ทันเวลาซึ่งเป็นหลักสากลและหลักธรรมโดยท่านพุทธทาสได้กล่าวแสดงให้เห็นว่าการทันแก่เวลานั้นจะไม่เกิดทุกข์ ส่วนต่อมาท่านได้กล่าวถึงปัญหาที่เกิดขึ้นมานั้นล้วนมาจากการที่เราไม่สามารถบังคับจิตใจตัวเองได้จึงก่อเหตุให้เกิดความสับสนวุ่นวาย ซึ่งการแก้ปัญหานั้นเราจำต้องมีสติคอยควบคุมตัวตน และจิตใจไม่ให้เขวออกนอกทาง ซึ่งหากเราทำได้เช่นนั้นปัญหาต่าง ๆ ก็จะไม่มีเกิดในตอนกลางของหนังสือท่านพุทธทาสได้ทบทวนเพื่อให้เราเลิกยึดติดกับคำว่า

ตัวกู - ของกู ซึ่งเป็นเหตุแห่งความเศร้า ส่วนในตอนท้ายของเล่มท่านพุทธทาสได้ทบทวนเนื้อหาที่กล่าวสั่งสอนมาและแสดงให้เห็นว่าทุกสิ่งล้วนเป็นตถตาคือมันเป็นเช่นนั้นเอง

1. ตถตา

บ.391 พุทธทาสภิกขุ. (2548). *ตถตาหน้าเชิงตะกอน*. กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ. 50 หน้า.

หนังสือเล่มนี้กล่าวถึง ตถาหรือตถตาหรือตถตาทุกคำแปลว่า เช่นนั้นเองหรือมีความเป็นเช่นนั้นเอง แมื่อนิจจัง ทุกขัง อนัตตาก็รวมอยู่ในตถตาส่วนการทำประโยชน์ให้ดีที่สุดเป็นหน้าที่ของคนที่มีชีวิตอยู่ซึ่งจะต้องบำเพ็ญหน้าที่ของตนอีกต่อไป ผู้ที่มีชีวิตอยู่นี้พยายามทำความเป็นมนุษย์ของตนให้เต็ม ถือเป็นมนุษย์โดยแท้จริงและเต็มเปี่ยม

มนุษย์ที่เต็มเปี่ยมแห่งความเป็นมนุษย์หมายความว่า เป็นมนุษย์ที่ไม่มีปัญหา ทั้งในแง่ของวัตถุ ในแง่ของร่างกายและในแง่ของจิตใจ

1. ตถตา

บ.392 พุทธทาสภิกขุ. (2545). *ตถตาหน้าเชิงตะกอน*. กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ. 47 หน้า.

หนังสือเล่มนี้กล่าวถึงการบรรยายเกี่ยวกับคำว่าตถตาซึ่งแปลว่า “เช่นนั้นเอง” โดยท่านพุทธทาสได้บรรยายโดยอาศัยงานปณิกศพ เพื่อเป็นตัวเปรียบเทียบและอธิบายได้ชัดเจนยิ่งขึ้นเนื้อหา โดยรวมจะกล่าวถึงคำว่า “ตถตา” ในแง่ต่าง ๆ โดยใช้เปรียบกับสังขารที่ว่า มันก็เป็นเช่นนั้นเอง นอกจากนั้นแล้วยังได้กล่าวถึงการละการยึดคำว่าตัวกู - ของกู ซึ่งเป็นเหตุแห่งทุกข์อีกอย่างหนึ่ง

1. ตถตา

บ.393 พุทธศาสนิกศ. (2534). *ตถาพณัฏฐะกอน*. กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้งกรุ๊ป (พระธรรมโกศาจารย์). 40 หน้า.

แสดงในงานศพ นางกลิน ทองมาก ที่วัดสนามแหะ ตำบลนาขยาด อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง 16 กุมภาพันธ์ 2534 ทำไมจึงเรียกว่าการกุศล เกิดกุศล คือ ความฉลาดไม่ใช่เป็นแต่เรื่อง ทำบุญ ทำทาน เท่านั้น แต่เป็นการศึกษาจึงทำให้ฉลาด กุศลนั้น เป็นปัจจัยแก่พระนิพพาน ส่วนบุญนั้นสำหรับเวียนว่ายไปในวัฏฏสงสาร “ความรอดของมนุษย์เราจึงต้องไปทางพระนิพพาน” หัวใจพระพุทธศาสนาอยู่ที่ไหน” ผู้ตาย พูดได้ กำลังร้องตะโกนแก่ท่านทั้งหลายว่า ตถาตา เช่นนั้นเอง ซึ่งเป็นหัวใจของพระพุทธศาสนา อริยสังข์เป็นตถา เช่นนั้นเองตามความจริงของสิ่งนั้น ปฏิจจสมุทฺตปทเป็นตถา ไตรลักษณ์ก็เป็นเช่นนั้นเอง ศพแสดงตถา การเผาศพเป็นกุศลเป็นโอกาสที่จะฉลาดในการที่จะได้ศึกษาหัวใจของพระพุทธศาสนา คือ เรื่อง ตถามีอยู่ทั่วไปในสากลจักรวาล บุคคลเป็นพระอริยเจ้าเพราะตถา ตั้งตนของตนมิเพราะไม่เห็น ตถา คุณประโยชน์ของการเห็นเช่นนั้นเอง คือ จะไม่ยึดถือ คนบ้าของพระธรรมยึดเอาของธรรมดามาเป็นของกู ความน่าอัศจรรย์ของเช่นนั้นเองใครที่ไม่ได้ยิน คนนั้นก็หูหนวกเหลือประมาณ อรรถสารของคำว่าเช่นนั้นเอง คือ เป็นอะไรอย่างอื่นไม่ได้ ที่มาแห่งตถาคตและพระอรหันต์ ผู้ได้ถึงซึ่งตถา ผู้นั้นเรียกว่า ตถาคต คือ ผู้รู้หรือผู้ซึ่งตถา คือ สำเร็จเป็นพระอรหันต์ พิชัยภัยของการไม่เห็นความเป็นเช่นนั้นเอง เป็นโมหะแมวมืดต้องกินยานอนหลับ ฐฐรรมะดี ไม่มีความทุกข์ คนที่รู้พุทธศาสนา รู้ความจริงของธรรมชาติ ต้องรู้เรื่องความเป็นเช่นนั้นเองของสังขารทั้งหลายทั้งปวง เขาจึงไม่มีความทุกข์ ถ้าเกิดความทุกข์ขึ้นมาที่รู้ว่าเอ้ามันเช่นนั้นเอง แล้วก็หาวิธีเช่นนั้นเองที่เหนือกว่ามาแก้ปัญหาานั้นได้

1. ธรรมะ

บ.394 พุทธศาสนิกศ. (2500). *ตอบปัญหาบาทหลวง*. พระนคร: อักษรสาส์น. 63 หน้า.

หนังสือเล่มนี้เป็นการเขียนตอบบาทหลวงขอหั่นอุลลืออานาที่ถามว่า 1. พระผู้เป็นเจ้า 2. โลก มีผู้สร้างมาหรือเกิดมาได้อย่างไร มีหลักปรัชญาอะไรเป็นบทพิสูจน์บ้าง? 3. ความทุกข์ในโลก มีกำเนิดมาแต่ไหน? 4. มนุษย์เจริญชีวิตอยู่ในโลกเพื่ออะไร? และจุดปลายของมนุษย์มีอยู่อย่างไร? ... ตอบว่า ปัญหาทั้ง 4 ข้อนั้นมีใจความเนื่องกันและตามลิตธิของผู้อธิในพระเป็นเจ้าทุก ๆ ลัทธิ พระผู้เป็นเจ้าเป็นผู้สร้างโลก ความทุกข์เกิดจากการที่มนุษย์ทำผิดพระประสงค์ของพระเป็นเจ้า และมนุษย์เจริญชีวิตอยู่ในโลก หรือทำให้ถูกพระทัยของพระเป็นเจ้า แล้วมีการเข้าร่วมกับพระ

เป็นเจ้าของจุดปลายทาง คำตอบในเรื่องพระเป็นเจ้าของตามพุทธมตินั้น ต้องอาศัยการแปลบุคคลสมมุติ ศาสนาทุกศาสนามีทางที่จะตรงกันหมด โดยใจความ คือ แฝงจุดที่ปราศจากทุกข์ไทย ประการทั้งปวง พุทธศาสนามีแต่ความไม่รู้ มีคอบอด ที่ก่อให้เกิดความมีความเป็น และความยึดถือตัวเอง ว่าเป็นขึ้นอย่างเป็นมายาที่สุด การเห็นชีวิตหรือตัวตนหรือโลกว่าเป็นเพียงมายาหรือเป็นเพียงธรรมชาติล้วน ๆ หมุนกลิ้งไปเป็นรายนี้เป็นเพียงหลักฐานความจริงอันเด็ดขาดถึงที่สุด จนทำให้หายหลง สามารถหน่ายต่อความยึดถือต่อชีวิตหรือโลกว่าเป็นตัวของตัวเท่านั้นเอง เมื่อไม่ยึดถือแล้ว ก็ไม่มีใครทุกข์ใครสุขอีกต่อไป นั่นแหละคือความรอดพ้น หรือจุดหมายปลายทางของพุทธบริษัท ด้วยประการฉะนี้

1. ทุกข์
2. ความทุกข์ - - คำถามและคำตอบ
3. ศาสนา - - คำถามและคำตอบ

บ.395 พุทธศาสนิกฯ. (2548). *ตัวกู - ของกู*. กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ. 464 หน้า.

หนังสือเล่มนี้กล่าวถึง การเกิดขึ้นแห่งตัวกูของกูนั้นก็คือ จิตที่ตั้งใจคิดกับคำว่าจิตใจที่ตั้งใจ ที่ว่าคิดนี้เป็นสิ่งที่จะต้องศึกษากัน โดยละเอียด ตัวกู - ของกู กระแสแห่งตัวกู - ของกู จึงไหลไปได้เรื่อยและเกิดทยอยกันขึ้นมาได้เรื่อยไปโดยไม่มีการต้านทานเพราะอำนาจแห่งวิชาของสัตว์โลกทั้งโลกนั่นเอง ดังนั้นทำให้เห็นได้ว่า อะไรเป็นต้นกำเนิดของ “ตัวกู - ของกู” กล่าวคือมันไม่ใช่สิ่งอื่นไปได้ นอกจากอวิชาที่เรียกว่าวิชานั้นน่าประหลาดอย่างยิ่งอย่างหนึ่งคือใคร ๆ ก็พยายามจะแสดงตนว่าเป็นผู้รู้จักอวิชาและเป็นผู้เข้าใจหรือรู้จักอวิชาอย่างแจ่มแจ้งชัดเจน วิธีปฏิบัติเกี่ยวกับความถัดไปแห่งตัวกู - ของกู โดยอาศัยหลักความรู้ที่ว่าสิ่งทั้งหลายทั้งปวงไม่ควรยึดมั่นถือมั่น

1. จิต
2. ตัวกู-ของกู

บ.396 พุทธศาสนิกฯ. (ม.ป.ป.). *ตัวกูของกู*. กรุงเทพฯ: ธรรมสภา. 189 หน้า.

เนื้อหาของหนังสือเล่มนี้เป็นการกล่าวถึงหลักธรรมคำสอนของนิกายเซ็นกับคำสอนของพุทธศาสนาเถรวาทที่คนไทยนับถือซึ่งท่านพุทธทาสเห็นว่าคำสอนของนิกายเซ็นเป็นคำสอนพุทธศาสนาที่บริสุทธิ์สอนให้ไม่ยึดติดกับผลของการกระทำปฏิบัติว่าเมื่อทำตามคำสอนของพุทธศาสนาแล้วก็จะพบกับนิพาน ซึ่งศาสนาพุทธที่คนไทยโดยทั่วไปนับถือเป็นการกระทำที่ยังยึดติดกับผลของการกระทำเมื่อปฏิบัติแล้วก็จะพบนิพานเป็นการสร้างกิเลสขึ้นมาโดยไม่รู้ตัว ดังนั้นท่าน

พุทธทาสจึงนำเอาหลักคำสอนของนิกายเซ็นมาปรับเข้ากับหลักพุทธศาสนา เพื่อสร้างความเข้าใจ ทั้งสองศาสนาซึ่งมาจากที่เดียวกัน ซึ่งท่านได้นำทั้งสองศาสนามากล่าวเปรียบเทียบกันเพื่อการสร้างความเข้าใจทั้งสองฝ่ายไม่ให้เกิดความแตกแยกทางศาสนา ซึ่งในหนังสือเล่มนี้ยังได้กล่าวในเรื่องของอนัตตาที่เห็นว่าสำคัญยิ่งและในนิกายเซ็นก็สอนเรื่องอนัตตาอย่างเข้าใจที่ชัดเจนกว่า

1. ตัวกู-ของกู

บ.397 พุทธทาสภิกขุ. (2505). “ตัวกู-ของกู” หรือหลักพุทธศาสนาสำหรับนักศึกษาผู้ไม่เคยสนใจมาก่อน”. 348 หน้า

คำบรรยายในธรรมประจำ พ.ศ. 2504 รวม 37 ครั้ง เรื่อง “ตัวกู-ของกู” หรือหลักพุทธศาสนาสำหรับนักศึกษาผู้ไม่เคยสนใจมาก่อน ซึ่งเป็นเรื่องสำคัญยิ่งในการศึกษาพระพุทธศาสนา (1) เรื่องกรรม การเวียนเกิด (2) การถือเอาหลักของพุทธศาสนาไว้อย่างผิด ๆ (3) ความเข้าใจผิดซึ่งตั้งแต่ชาวต่างประเทศและชาวไทยเรา (4) ความมุ่งหมายของพุทธศาสนา (5) ความเข้าใจผิดที่เป็นอุปสรรค (6) ความต้องการศาสนาของผู้ที่เข้ามาเกี่ยวข้องกับศาสนา (7) หลีกทั่วไปที่ควรจะทราบอยู่อีกประเภทหนึ่ง (8) การเตรียมกำลังใจเรื่องกำลังความคิด (9) ความสนใจในการจับจ้องเอาหลักพระพุทธศาสนา (10) ความสำคัญของสิ่งที่เรียกว่า “ตัวกู-ของกู” (11) สิ่งซึ่งเป็นตัวการสำคัญ คือสิ่งที่เรียกว่า “ตัวกู-ของกู” (12) การเกิดแห่ง “ตัวกู-ของกู” (13)..... (15) ต่อ (16) ความแตกต่างกันระหว่าง “ตัวกู-ของกู” ที่เกิดมาจากกามและที่เกิดมาจากสิ่งอันมิใช่กาม (17) ภพที่ไม่เนื่องด้วยกาม (18) ความดับของ “ตัวกู-ของกู” (19) ความดับแห่ง “ตัวกู-ของกู” (20) (21) (22) ความดับแห่ง “ตัวกู” ในรูปแห่งความดับของสี่สัพพตปรมาส (23) การดับไฟแห่ง “ตัวกู” ในระดับที่ทำให้บุคคลนั้นให้เป็นพระโสดาบัน (24) การดับไปแห่ง “ตัวกู-ของกู” ในระดับที่สูงขึ้นไปตามพระโสดาบัน (25) ความดับแห่ง “ตัวกู-ของกู” ในรูปของความเป็นพระอนาคามี (26) ความดับไปทาง “ตัวกู-ของกู” ที่ปรากฏที่ลักษณะแห่งความเป็นพระอรหันต์ (27) (28) ความดับไปแห่ง “ตัวกู-ของกู” ในวาระสุดท้ายตามความหมายแห่งคำว่า สุนฺณุตตา (29) สุนฺณุตตา (30) อุปกิเลส 16 ประการ (31) 10สาเกษตร (32) วิธีปฏิบัติเสมอกับความดับไม่เหลือแห่ง “ตัวกู-ของกู” (33) (34) วิธีปฏิบัติที่ต้องใช้ในเวลาปกติ (35) การกำหนดจิตต่อจากการกำหนดเวทนา (36) วิธีปฏิบัติชนิดตามปกติ ที่เป็นการต้องลัดอย่างยิ่งตั้งแต่เบื้องต้นจนถึงที่สุด และสุดท้าย (37) วิธีปฏิบัติในขณะที่เผชิญกับอารมณ์ เพื่อความดับไปแห่ง “ตัวกู-ของกู”

1. ตัวกู-ของกู

2. พุทธศาสนา

3. การปฏิบัติธรรม

บ.398 พุทธศาสนิกศ. (2524). *ตัวตนคืออะไร*. กรุงเทพฯ: การพิมพ์พระนคร. 41 หน้า. (ชุดหมูน้อย
อันดับที่ 12).

หนังสือเล่มนี้กล่าวถึงความหมายของตัวตน ตัวตนเกิดขึ้นได้เพราะค้นหา มีทฤษฎี เมื่อเกิด
ความยึดมั่นถือมั่นในตัวตน ยึดมั่นในขั้น 5 คือ รูป เวทนา สัญญา สังขารและวิญญาณ สิ่งที่เกิดขึ้น
เมื่อมีความยึดมั่นถือมั่นในตัวตนก็คือ ตัวกู – ของกู ซึ่งสิ่งเหล่านี้คือต้นเหตุของการเกิดทุกข์ วิธีการ
ที่จะดับทุกข์นี้ได้คือจะตัวตน และดับตัวกู – ของกูออกจากจิตใจ

1. ตัวตน

บ.399 พุทธศาสนิกศ. (2545). *ตัวเองที่ทุกคนควรรู้จัก*. กรุงเทพฯ: มิตรนราการพิมพ์. 62 หน้า.

หนังสือเล่มนี้เป็นการกล่าวให้เรารู้จักตัวตนของตนเอง การที่เรารู้จักตัวเองนั้นต้องรู้จัก
ธรรมะที่ควรทราบจึงจะเรียกว่ารู้จักตัวเอง ถ้าธรรมะที่ควรทราบเราก็ไม่ทราบนั้นก็คือเราไม่รู้จัก
ตัวเองการที่ไม่รู้จักตัวเองก็เป็นการปิดบังธรรมะ เหมือนกับภูเขาที่สูงกั้นขวางหน้ามองไม่เห็นสิ่ง
ที่อยู่เบื้องหลัง ฉะนั้นการที่ไม่รู้ตัวเองก็คือการไม่รู้จักธรรมะ

1. ธรรมะ

บ.400 พุทธศาสนิกศ. (2549). *ตามรอยพระอรหันต์*. กรุงเทพฯ: พุทธศาสนบรรณालัคยคุยพาคัยอนุสรณ์.
78 หน้า.

หนังสือ ตามรอยพระอรหันต์ เล่มนี้ เป็นหนังสือธรรมะที่อนุรักษ์ต้นฉบับเดิม ได้รวบรวม
หลักธรรมคำสอนของ "ท่านพุทธทาสภิกขุ" ที่จะช่วยให้คุณเข้าใจหัวใจสำคัญของคำว่า "ธรรม"
เพียงคำเดียว ซึ่งมีความหมายมากมายปลายประการ แต่ประการที่สำคัญที่สุดนั้น ธรรมะคือ หน้าที่
ที่มนุษย์จะต้องปฏิบัติให้ถูกต้องตามกฎของธรรมชาติ ทุกขั้นตอนแห่งวิวัฒนาการของเรา เพื่อความ
มีชีวิตอยู่อย่างผาสุก ทั้งโดยส่วนตัวและส่วนรวมหรือทั้ง โลก ธรรม มีคุณสมบัติ กำจัดความเห็น
แก่ตัวอยู่ในตัวขอเพียงแต่ให้ศึกษาและปฏิบัติตามสมควรเท่านั้น เนื้อหาในเล่มประกอบด้วย
ฟังเทศน์เกิดปัญญาอยากบวช, การสละทรัพย์และญาติออกบวช, ปาติโมกขสังวร – สำรวมในพระ
ปาติโมกข์, อินทริยสังวร – การสำรวมอินทริย์, อาชีวะปาริสุทธ - ความบริสุทธิ์แห่งอาชีวะ ท่านพุทธ

ทาสถ่ายถอดด้วยสำนวนภาษาอ่านง่าย ซึ่งทุกคนสามารถนำมาปรับใช้ในการดำเนินชีวิตได้เป็นอย่างดี

1. ธรรมะ

บ.401 พุทธศาสนิกฯ. (2506). *ตามรอยพระอรหันต์*. กรุงเทพฯ: ศึกษาภรณ์, 220 หน้า.

เนื้อเรื่องในหนังสือเล่มนี้ เริ่มด้วยคำปรารภของผู้เขียนว่า ชีวิตแห่งบุคคลผู้ดำเนินตามรอยพระอรหันต์จะต้องยึดหลักสำคัญคือ ต้องดำเนินตามคำสั่งสอนของพระอรหันต์เท่านั้น ต่อจากนั้นได้กล่าวถึงพระบารมี 3 สุตระ โดยอธิบายหลักธรรมในพระบารมี 3 สุตระ ได้แก่ ฉวิโสชนสูตร มหาอัสนปรุสูตร และสามัญญผลสูตรอย่างละเอียด ในส่วนสุดท้ายได้กล่าวถึง สาระการตามรอยพระอรหันต์โดยเน้นว่า พระพุทธเจ้าผู้ได้กำเนิดพระอรหันต์คือใคร และเล่าเรื่องของพระอรหันต์ 2 ตอน คือ ฟังเทศน์เกิดสัทธาและปัญญา อยากบวชและสละทรัพย์ และญาติออกบวช

1. พระอรหันต์

บ.402 พุทธศาสนิกฯ. (2541). *ตายเสร็จสิ้นแล้วในตัวแต่หัวใจ*. มปท. 32 หน้า.

หนังสือเล่มนี้เป็นการบรรยายธรรมที่กล่าวต่อเนื่อง จากหัวข้อที่ว่าทำงานด้วยจิตว่างเป็นหัวข้อแรกการยกผลงานให้ความว่างเป็นหัวข้อที่ 2 หัวข้อที่ 3 กินอาหารของความว่างและหัวข้อที่ 4 นี้ว่าตายเสร็จสิ้นแล้วในตัวแต่หัวใจ ซึ่งการตายในที่นี้เป็นการเตรียมตัวที่จะตายเป็นการกระทำตัวก่อนจะตาย เมื่อถึงเวลาที่จะตายเราก็ไม่ถึงตายเพราะเราได้ตายมาแล้ว การที่เรารู้จักการตาย คือการหลุดพ้นของตัวกูของกู

1. จิตว่าง

2. ความตาย

บ.403 พุทธศาสนิกศ. (2537). *ตำราดูพระและวินัยของภิกษุ*. กรุงเทพฯ: ธรรมสภา. 131 หน้า.

หนังสือเล่มนี้กล่าวถึงภิกษุประเภทต่าง ๆ ที่เป็นภัยต่อศาสนาโดยคัดมาจากคำแปลจากหนังสือขุมทรัพย์จากพระโอยฐ์ โดยหนังสือเล่มนี้เป็นการรวบรวมลักษณะของภิกษุที่เป็นภัยต่อศาสนาไม่ว่าจะเป็นภิกษุที่ยังยึดติดในกามคุณหรือภิกษุที่ยังยึดติดกับราคะ โลกะ โมหะ และโทษะ นอกจากนี้หนังสือเล่มนี้จะชี้ให้เห็นถึงภิกษุที่เป็นภัยต่อศาสนา หนังสือเล่มนี้จึงจัดเป็นเข็มทิศชี้ขุมทรัพย์ให้นักบวชที่ดี และยังเป็นตำราที่แสดงวิธีการขจัดสิ่งสกปรกให้ออกไปจากศาสนา นอกจากนี้หนังสือเล่มนี้ยังเป็นตำราให้แกภิกษุใหม่ได้ตรวจสอบตัวเองอีกด้วย

1. พระภิกษุ

บ.404 พุทธศาสนิกศ. (2517). *ตุลาการิกธรรม เล่ม 1*. สุราษฎร์ธานี: ธรรมทานมูลนิธิ. 597 หน้า. (ชุดธรรมโฆษณ์ อันดับ 16).

เนื้อหาของหนังสือเล่มนี้ แบ่งเป็น 2 ชุด คือ ชุดที่ 1 เป็นธรรมบรรยายเรื่องใจความสำคัญของพุทธศาสนา ไตรลักษณ์ อุปาทานสี่ ไตรสิกขา อริยบุคคลกับการละกิเลส สมาธิวิปัสสนาตามธรรมชาติ สมาธิและวิปัสสนาตามหลักวิชาในรูปเทคนิค ส่วนชุดที่สองประกอบด้วยเรื่องความต่างระหว่างศีลธรรมกับพุทธศาสนา หลักปฏิบัติต่าง ๆ เช่น การถึงพระรัตนตรัย กรรมในพุทธศาสนา ของที่เป็นคู่ วัตถุนิยม โลกธรรม และผลของการปฏิบัติถูกต้องคือ นิพพาน ซึ่งเป็นที่สุดของโลก ตอนสุดท้ายเป็นการกล่าวสรุปการบรรยาย และตอบปัญหา สาระต่าง ๆ ดังกล่าว ผู้บรรยายมุ่งแสดงหลักธรรมทางพุทธศาสนาสำหรับบุคคลทั่วไป ทำให้เข้าใจหัวใจของพุทธศาสนาอย่างถ่องแท้ และเสนอแนวทางในการปฏิบัติตัวอย่างมีหลักการในการจะรักษาอุคมคติ เพื่อยังประโยชน์สูงสุดให้แก่ตนเอง และส่วนรวมโดยอาศัยหลักธรรมะได้ดีที่สุด

1. ตุลาการิกธรรม

2. ธรรมะ

บ.405 พุทธทาสภิกขุ. (2519). *เตกัจฉกธรรม*. กรุงเทพฯ: การพิมพ์พระนคร. 43 หน้า. (ชุดธรรมโมฆณ์
อันดับ 17. ง.).

เป็นธรรมบรรยายที่ชี้ให้เห็นความสำคัญของแพทย์และจริยธรรมในการรักษาโรค โดยเน้นว่าพระพุทธเจ้าเป็นแพทย์ของโลก และสามารถนำหลักธรรมมาใช้เพื่อการรักษาโรคได้อย่างไร และแพทย์ควรมีจริยธรรมต่อวิชาชีพของตนเองอย่างไร ประกอบด้วยสาระสำคัญต่าง ๆ ได้แก่ สัตว์โลกที่เป็นคนไข้ของอวิชา อากาศโรคของสัตว์โลกผู้เป็นคนไข้ของอวิชา อากาศของโรคทางวิญญาณ การเข้ามารับรักษาโรคโดยวิธีการรับนับถือพุทธศาสนา นอกจากนี้ยังให้แนวคิดเกี่ยวกับชีวิตในแง่มุมต่าง ๆ เช่น ทางเดินของชีวิตวงล้อของชีวิต หลักตัดสินปัญหาชีวิต อภิธรรมของชีวิต และภาวะความไม่มีโรคของชีวิต

1. เตกัจฉกธรรม

2. ธรรมบรรยาย

3. แพทย์ – จริยธรรม

บ.406 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). *เตรียมใจ*. พระนคร: ธรรมสภา. 80 หน้า.

หนังสือเล่มนี้ที่มาจากบทความ เรื่อง “ตรีมาสากลัทธิชิตกาลพจน์ 2495 หนังสือพิมพ์พุทธศาสนา ของคณะธรรมทาน พ.ศ. 2539 ย่อมมีมูลเหตุมาจากการเห็นกงจักรเป็นดอกบัว ย่อมมีต้นเหตุเกิดขึ้นครบ อยากได้ อยากเป็น อยากไม่ให้เป็น จงเตรียมใจให้เพื่อรู้ และรู้ให้ทันกับเวลา คือ ได้รับผลของพระพุทธศาสนาเสียก่อนแต่จะละโลกนี้ไป ซึ่งนับว่าเป็นการได้ดีที่สุด ที่สังขารทั้งหลายอันเป็นอนิจจังอยู่เสมอนี้จะพึงได้.

1. กิเลส

บ.407 พระธรรมโกศาจารย์ (พุทธทาสภิกขุ). (ม.ป.ป.). *เดือนใจวัยรุ่น – วัยอันตราย*. ม.ป.ท. 39 หน้า.

เนื้อหาของหนังสือ กล่าวถึงปัญหาของวัยรุ่นในปัจจุบัน ซึ่งเป็นปัญหาที่เกิดขึ้นอยู่ทั่วโลก ปัญหาที่เกิด ได้แก่ ยาเสพติด โรคเอดส์ โดยที่เยาวชนจะตามในสิ่งที่เป็นแฟชั่นของต่างประเทศ เป็นส่วนมาก การตามในสิ่งที่เจริญเป็นสิ่งที่ดี แต่ควรเลือกว่ามีประโยชน์และไม่ทำลายวัฒนธรรมเยาวชนในปัจจุบันสมควรที่จะทำตามกฎระเบียบและวินัยอย่างเคร่งครัดทางพุทธศาสนา แบ่งได้ 4 ระยะ คือ พรหมจารี, คฤหัสถ์, วรปรีสถ์, สันยาสิ ซึ่งจุดที่สำคัญที่เยาวชนควรทำคือ ควรเหยียบย่ำ

อันธพาล และปฏิบัติตนโดยมีความอดทน ทำความดี มีความละเอียดต่อความผิด ปัญหาวัยรุ่นสามารถแก้ไขได้โดย บังคับใจตนเอง คือ เป็นลูกที่ดี ศิษย์ที่ดี เพื่อนที่ดี พลเมืองที่ดี และเป็นพุทธมามกะสาวกที่ดี ซึ่งเป็นการแก้ปัญหาโดยใช้หลักธรรม สัจจะ ทมะ ขันติ และจาคะ นั้นเอง นับเป็นหนังสือที่ท่านพุทธทาสประสงค์จะให้แนวทางในการปฏิบัติตนของวัยรุ่น ซึ่งเป็นวัยสำคัญที่เป็นหัวเลี้ยวหัวต่อของชีวิต

1. วัยรุ่น

2. วัยรุ่น - - แง่พุทธศาสนา

บ.408 พุทธทาสภิกขุ. (2542). *ถอนความยึดมั่นตามหลักพุทธศาสนา*. กรุงเทพฯ: ธรรมสภา. 350 หน้า.

หนังสือเล่มนี้ได้กล่าวถึงตัวตนที่แท้จริงของศาสนารวมทั้ง ได้อธิบายถึงตัวตนที่มนุษย์หลงเข้าใจผิดเกี่ยวกับศาสนาและยังได้อธิบายถึงมูลเหตุที่ทำให้ผู้คนเข้าใจผิดเกี่ยวกับศาสนา นอกจากนี้ท่านพุทธทาสแสดงให้ความยึดมั่นทั้งสี่ประการ คือ กามุปาทาน ต่อมาคือทิฏฐูปาทาน ประการที่สามคือศีลูปาทานและประการสุดท้ายอัตตวาอุปาทานซึ่งการยึดความยึดมั่นทั้งสี่นั้นเป็นเหตุให้ไม่เข้าใจหลักธรรมที่แท้จริงในตอนท้ายของหนังสือท่านพุทธทาสได้แสดงให้เห็นถึงผลประโยชน์สูงสุดที่จะได้รับหลังจากการยึดมั่นถ้อยมั่น

1. พุทธศาสนา

บ.409 พุทธทาสภิกขุ. (2517). *ถอยหลังเข้าคลองสู่ธรรมิกสังคมนิยม*. พระนคร: มูลนิธิ โคมลคิมทอง. 38 หน้า.

หนังสือเล่มนี้ถือว่าเป็นทัศนคติของท่านพุทธทาส จะช่วยให้เข้าใจปัญหาของโลกปัจจุบันอย่างเท่าทันกับเหตุการณ์มากยิ่งขึ้นกับเป็นทางให้คำว่าเปรียบเทียบวันอดีต ปัจจุบัน และอนาคตด้วย ซึ่งอาจจะช่วยให้เห่อฝรั้งและวัตถุนิยมน้อยลง ทั้งการแสวงหาทางเลือกที่สามเพื่อสังคมไทยโดยไม่ต้องตกอยู่เมืองได้อิทธิพลของฝ่ายซ้ายหรือฝ่ายขวา อันเป็นวัตถุนิยมทั้งคู่เท่ากัน หนทางประพฤติปฏิบัติตามอุดมคตินั้น ๆ ก็เมื่อเห็นเขาผู้ครรลองคลองธรรมอันเป็นธรรมิกสังคมนิยม โดยเนื้อหาประกอบด้วย (1) การทำงานและความคิดทั่วไปเกี่ยวกับศาสนา (2) การตีความหลักคำสอน จุดนั้น และปัญหาศีลธรรม (2) การพัฒนาประเทศ การศึกษาและการบริหารคณะสงฆ์ และ (4) ปัญหาระดับโลกา และธรรมิกสังคมนิยม

1. ธรรมิกสังคมนิยม

บ.410 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). *ถือศาสนาแต่ไม่ถึงธรรม*. กรุงเทพฯ: องค์การฟื้นฟูพุทธศาสนา. 126 หน้า.

หนังสือเล่มนี้กล่าวว่าการถือศาสนากับการถึงธรรมมีความหมายต่างกัน ควรถือศาสนาเพื่อให้เข้าถึงธรรม แต่ชาวพุทธส่วนใหญ่ ยังถือศาสนาไม่ตรงตามจุดมุ่งหมายของพระพุทธเจ้า อธิบายถึงความเข้าใจและยึดถือแบบใด ๆ ของศาสนิกชน เช่น ประเพณี พิธีกรรม การสร้างโบสถ์ วิหารและพระพุทธรูป การเข้าถึงธรรมะต้องศึกษา และปฏิบัติธรรมะความแตกต่างของ “ถือ” และ “ถึง” ผู้ใดถึงธรรมผู้นั้นจะเห็นพระพุทธเจ้าองค์จริงเน้นในเรื่องของธรรมะว่าหมายถึงทุก ๆ สิ่ง เช่น ตัวธรรมชาติ กฎเกณฑ์ของธรรมชาติ ความรู้เกี่ยวกับธรรมชาติ การปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ของธรรมชาติ และผลการจากการปฏิบัติทั้งหมดนั้น คือ ธรรมะ ในตอนท้ายของหนังสือเป็นการรวบรวมงานเขียนของอาจารย์ วุฒิ กู้เกียรติพันธ์, นเรศ นโรปกรณ์ และ ปุ่น จงประเสริฐ เกี่ยวกับการถือศาสนาแต่ไม่ถึงธรรม โดยมีตัวอย่างประกอบให้เข้าใจอย่างชัดเจนขึ้น

1. ธรรมะ

บ.411 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). *ถือศาสนาแต่ไม่ถึงธรรม*. กรุงเทพฯ: องค์การฟื้นฟูพุทธศาสนา 126 หน้า.

เนื้อหาในหนังสือเล่มนี้กล่าวถึง การถือศาสนากับการถึงธรรมนี้ ความหมายมันต่างกัน เราถือศาสนา ก็เพื่อจะทำให้ถึงธรรม แต่ชาวพุทธส่วนมากยังถือศาสนาไม่ตรงและไม่เต็มตามความมุ่งหมายของพระพุทธเจ้า การที่ศาสนิกชนกลัวคอมมิวนิสต์ ก็เพราะกลัวความเป็นนักวัตถุนิยมจัดของเขา แล้วที่ของบ้างเล่าทำไมไม่ระวังคำสอนของเรว่ามันจะก่อให้เกิดเชื้อโรคอย่างนี้ขึ้นมาเองได้ เพราะว่าถ้าพวกเราไม่หลงไหลฝ่ายวัตถุนิยม ไม่เห็นแก่ธรรมะแล้ว เชื้อของคอมมิวนิสต์จะเกิดขึ้นในจิตใจของพวกเรา โดยไม่ต้องไปรับมาจากภายนอก นั่นแหละคือเราหันหลังให้แก่ศาสนา โดยไม่ต้องมีใครมาชักชวนหรือบังคับ และทำลายศาสนาของตัวเองมากยิ่งขึ้นทุกวัน มันเป็นภัยที่ร้ายกาจจะกลายเป็นคอมมิวนิสต์ที่ร้ายยิ่งไปกว่าคอมมิวนิสต์ก็ได้ ฉะนั้น ขอให้เอาธรรมะเป็นหลักป้องกันตัวเรา. ป้องกันประเทศชาติของเรา ให้ปลอดภัยจากสิ่งที่ไม่พึงปรารถนา ภัยที่น่ากลัว และที่พวกเราไม่เคยคิด เช่น พุทธศาสนา ปลอมภิกษุปลอมจะเกิดมากขึ้น ถ้าพวกเราไม่มีธรรมะ ไม่ปฏิบัติธรรม หรือไม่ถึงธรรม เพราะเพียงแต่ปากถือศาสนานั่นมันยังไม่พอ. และยังไม่ได้ประโยชน์แก่ใครเลย.

1. พุทธศาสนา - - การปฏิบัติ

บ.412 พุทธศาสนิกฯ. (2525). *แถลงการณ์สวนโมกข์ 50 ปี และกฏบัตรพุทธบริษัท*. กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ, 145 หน้า.

เนื้อหาของหนังสือเล่มนี้แบ่งเป็น 2 ตอน คือ ตอนแรกว่าด้วยแถลงการณ์สวนโมกข์ 50 ปี และตอนที่สองว่าด้วย กฏบัตรพุทธบริษัท สำหรับตอนแรก ท่านพุทธทาสย้ำว่าสวนโมกข์เกิดขึ้นปีเดียวกับการเปลี่ยนแปลงการปกครอง บทบาทของสวนโมกข์ได้พยายามรื้อฟื้นส่งเสริมการศึกษาและการปฏิบัติของพุทธศาสนาในทางการปรับเปลี่ยนจากแบบเดิม ส่วนกฏบัตรพุทธบริษัทเป็นผลงานที่เกิดจากการประชุมพุทธบริษัทในโอกาสครบรอบ 50 ปี โดยแบ่งเนื้อหาออกเป็น 10 หมวดด้วยกัน ซึ่งในแต่ละหมวดได้ให้แนวคิด และทัศนะใหม่ ๆ ในหลากมุมมองทางศาสนาพุทธได้แก่ หลักปฏิบัติที่ควรพิจารณาแล้วยุติ ความเห็นแตกแยกที่ควรตัดทิ้งการตีความหมายแห่งถ้อยคำ ปัญหาที่เกิดขึ้นระหว่างศาสนา ปัญหาสากลของโลกปัจจุบัน สิ่งที่คนเข้าใจแล้วตราขึ้นไว้เป็นหลัก วัฒนธรรมของชาวพุทธยุคปัจจุบัน ปรมัตถธรรมที่ควรทราบ และปณิธานปัญหาเกี่ยวกับศาสนาพุทธ หนังสือเล่มนี้เหมาะสำหรับผู้สนใจศึกษาเพื่อนำแง่คิด และทัศนะคติมาปรับปรุงชีวิตให้เป็นคนมีคุณภาพ รู้จักใช้สติปัญญาแก้ปัญหา และเห็นค่าของหลักธรรมอย่างแท้จริง มิใช่เพียงความเป็นพุทธศาสนาเท่านั้น

1. สวนโมกขพลาราม

บ.413 พุทธศาสนิกฯ. (2525). *แถลงการณ์สวนโมกข์ 50 ปี และกฏบัตรพุทธบริษัท*. กรุงเทพฯ: แสงรุ่งการพิมพ์. 246 หน้า.

เนื้อหาของหนังสือเล่มนี้ แบ่งเป็น 2 ภาค คือ ภาคแรกว่าด้วยการบรรยายธรรมกถา เกี่ยวกับสวนโมกข์ 50 ปี มีสาระของเรื่อง กล่าวถึงกิจกรรมต่าง ๆ ของสวนโมกขพลาราม ตลอดระยะเวลา 50 ปีที่ผ่านมา เช่น การก่อตั้งสวนโมกข์ การสร้างสำนักปฏิบัติธรรมขึ้นกลางป่า การแปลบทสวนมนต์เป็นสำนวนสวนโมกข์ ทำสวนโมกข์ให้เป็นสถานที่บริจาความโง่ทึ่กิเลส สิ่งเสพย์ติดของทุกคน เรื่องเกี่ยวกับชีวิตประจำวันของท่านพุทธทาส ตลอดจนการก่อตั้งกองตำราของคณะธรรมทาน ทุก ๆ เรื่องในหมวดนี้จะแทรกธรรมะที่ใ้้เดือนใจผู้อ่านได้เป็นอย่างดี ส่วนภาคที่สองว่าด้วยกฏบัตรสำหรับพุทธบริษัท ซึ่งเป็นข้อตกลงของคณะกรรมการวินิจฉัยยุติ แบ่งเป็น 10 หมวด 136 ข้อ ซึ่งในแต่ละข้อล้วนเป็นธรรมที่น่ายึดถือเป็นหลักปฏิบัติในชีวิตประจำวันอย่างยิ่ง

1. สวนโมกขพลาราม

บ.414 พุทธทาสภิกขุ. (2523). *ทรัพย์สมบัติคืออะไร*. กรุงเทพฯ: การพิมพ์พระนคร. 27 หน้า. (ชุดหมอนล้อ อันคับ 4).

เนื้อหาของหนังสือเล่มนี้ กล่าวว่่า มนุษย์เป็นสัตว์ที่มีชีวิตต้องอาศัยปัจจัยหลายอย่าง เพื่อให้ชีวิตอยู่รอดได้ และก้าวไปข้างหน้าอย่างถูกต้อง ทรัพย์สมบัติคือสิ่งที่เกิดขึ้นในโลก เมื่อมนุษย์รู้จักทำการสะสม เพื่อใช้ในการดำเนินชีวิตเป็นเสมือนเครื่องหล่อเลี้ยงชีวิตให้อยู่รอดได้ ซึ่งทรัพย์สมบัติที่ดีควรหามาได้ด้วยศีลธรรม และด้วยสติปัญญา แต่การหาทรัพย์มาด้วยกิเลส และค้นหา ย่อมเป็นทุกข์เสมอ และมนุษย์ยังมีทรัพย์ไว้เมื่อประโยชน์ต่าง ๆ มากมายเช่น เพื่อราชพลี เพื่ออิติถ์พลี ปุพพเปตพลี เป็นต้น พระพุทธองค์มีทรัพย์ที่ประเสริฐ คือ ศีลธรรม หรืออมตธรรม เป็นทรัพย์ที่ทุกคนควรจะอยู่ด้วยความรู้สึกที่ว่าไม่มี “เรา” สำหรับจะตาย และท่านย้่าว่าทรัพย์ในชั้นประเสริฐที่สุด คือ อริยทรัพย์ซึ่งประกอบด้วย 7 อย่าง ได้แก่ สัทธา ศีล หิริ โอตตัปะ พาหุสัจจะ จาคะ และปัญญา หากผู้ศึกษาทำความเข้าใจอย่างแท้จริงจะสามารถนำความรู้ที่ได้ไปใช้ประโยชน์ให้สมกับการมีทรัพย์ที่แท้จริง

1. ทรัพย์สมบัติ

บ.415 พุทธทาสภิกขุ. (2537). *ทศพิชราชธรรม*. กรุงเทพฯ: ธรรมสภา. 188 หน้า.

หนังสือเล่มนี้ได้กล่าวถึงธรรม 10 ประการ ดังนี้ ทานคือการสร้างความสวามิภักดิ์ จงรักภักดี ความผูกพัน กตัญญูตวาทิ เป็นฐานรองรับให้เกิดการสนองความประสงค์ ศีล คือ การสร้างความเคารพ ความไว้วางใจ การฝากกายถวายชีวิต บริจาคคือการสร้างความเคารพ ความรัก การดำรงอยู่ได้แห่งหมู่คณะนั้นต้องบริจาคทุกอย่างที่ควรบริจาค อาชวะคือ เป็นประโยชน์ในการประสานสังคมถึงลงสู่จุดหมาย สร้างความเคารพบูชา มัททวะคือความรักใคร่ความสนิทสนม ตปะ คือการมีอำนาจทำให้คนเกรงขามโดยไม่ต้องใช้อาชญา รากฐานความจงรักสวามิภักดิ์ขึ้นอยู่กับตปะ อะโกธะคือความไม่โกรธความไม่ผลุนผลัน โดยเฉพาะในทางการเมือง เศรษฐกิจ อวิหิงสาคือความไม่เบียดเบียน ตนเองสังคมและประเทศชาติ ขันติ คือ ห้ามผลุนผลัน ทางการเมืองหรือเรื่องใด ๆ ก็ตาม เพราะความอดทนสร้างความเคารพ ความเกรงใจ ความไว้วางใจ และความสมัครสมานสามัคคี อวิโรชนะ คือ ความปิดกั้นความคิดพลาดทั้ง 9 ประการที่กล่าวมา ทศพิชราชธรรมที่กล่าวมาเป็นประโยชน์ทางรัฐประศาสน์นโยบาย.

1. ทศพิชราชธรรม

บ.416 พุทธทาสภิกขุ. (2549). *ทศพิชราชธรรม*. กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ. 160 หน้า.

หนังสือเล่มนี้ได้กล่าวถึง ทศพิชราชธรรม แม้ว่าทศพิชราชธรรมจะมีชื่อเรียกว่า “ธรรมสำหรับพระราช” แต่ประชาชนพสกนิกรทั้งหลาย ก็สามารถนำมาเป็นหลักประพฤติปฏิบัติได้ เมื่อประพฤติตามนั้นแล้วจะเกิดโอกาสมากมาย ในการที่พระองค์ดำรงอยู่ในทศพิชราชธรรม ทำให้ทศพิชราชธรรมเป็นที่คุ้มครองบ้านเมือง บ้านเมืองนี้หากเต็มไปด้วยทศพิชราชธรรม บ้านเมืองย่อมมีสิ่งคุ้มครอง ป้องกันและสามารถพัฒนาได้

1. ทศพิชราชธรรม

บ.417 พุทธทาส. (ม.ป.ป.). “ทศพิชราชธรรม ข้อที่ 3 “บริจาค”. ม.ป.ท. 16 หน้า.

หนังสือเล่มนี้เป็นปาฐกถาธรรมถ่ายทอดทางวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย ในวันอาทิตย์ที่ 17 พฤษภาคม 2530 เวลา 08.00 – 08.30 น. หัวข้อจะบรรยายในวันนี้ คือ “การบริจาค” คือ หัวข้อธรรมที่จะได้อธิบายในวันนี้ บริจาคเป็นคู่กันกับทานแต่ไม่ใช่สิ่งเดียวกัน เราใช้พูดสับสนปนเปกันไม่สำเร็จประโยชน์ จึงขอให้แยกให้เห็นชัดว่ามันต่างกันอย่างไร ทานนั้น สละสิ่งของในภายนอก แล้วก็มีผู้รับ บริจาคนั้น สละสิ่งที่ไม่อยู่ในตนในภายในจึงเป็นนามธรรมไม่ต้องมีผู้รับ และก็ไม่มีการยอมรับ คือ การสละตัวกู – ของกู ออกไป พุทธศาสนาสอนเรื่องไม่มีตัวตน เมื่อไม่มีตัวตนโดยแท้จริงแล้ว จะเห็นแก่ตน ได้อย่างไรคิดเองก็แล้วกัน ข้อนี้ก็คือ ไม่เห็นแก่ตนแล้วก็เห็นแก่ธรรมะ “ธรรมะ” แปลว่า หน้าที่ที่ถูกต้องแก่ความรอด ท่าน ยังมีตัวอยู่ทั้ง 2 ฝ่าย อย่างซ่อนเร้นต้องการประโยชน์ตอบแทนและต่างตอบแทน.

1. ทศพิชราชธรรม   2. การบริจาค   3. ทาน

บ.418 พุทธทาสภิกขุ. (2529). *ทศพิชราชธรรมกับสังคมนิยมในพุทธศาสนา*. กรุงเทพฯ: สมชาย. 48 หน้า.

หนังสือเล่มนี้ได้รวบรวมธรรมะบรรยายของท่านพุทธทาส จำนวน 3 เรื่องเข้าใจด้วยกัน คือ เรื่องที่ 1 ทศพิชราชธรรมกับสังคมนิยมในพุทธศาสนาโดยปกครองแบบทศพิชราชธรรม คือ ธรรมะ 10 ประการ ได้แก่ ทาน สีล บริจาค อาชฺชว มหฺทว คปฺ อโธ อวิหิงส์ ขนฺติ อวิโรธนฺ และการปกครอง

แบบสังคมนิยมควบคู่ไปด้วยโดยการบังคับให้คนทำแต่ความดี เรื่องที่ 2 วิฤตการณ์ในโลกของเราที่ไม่มีใครรับผิดชอบ คือการกอบโกยผลประโยชน์ให้แก่ตน เราจะแก้วิฤตการณ์ได้โดยการใช้ปรมัตถธรรม คือ ความรอบรู้เข้าช่วยจึงจะหนีความวุ่นวายได้ และเรื่องที่ 3 เราจะช่วยกันกู้ชาติแผ่นดินที่กำลังจะล่มจมนี้กันอย่างไร โดยท่านได้ชี้ว่าทำได้โดยการเลิกลาบายมุขต่าง ๆ แล้วเราก็จะช่วยชาติให้เจริญขึ้น อยู่กันอย่างสงบสุข

1. ทศพิธราชธรรม   2. พุทธศาสนากับสังคม   3. ธรรมบรรยาย

บ.419 พุทธศาสนิกฯ. (ม.ป.ป.). *ทศพิธราชธรรมเรื่องบริจาค*. ม.ป.ท. 16 หน้า.

เนื้อหาของหนังสือเล่มนี้กล่าวถึง การบริจจาคว่า เป็นสิ่งที่คู่กับทาน แต่มีความหมายไม่เหมือนกัน ทาน หมายถึง สละสิ่งของภายนอก แล้วมีผู้รับ คือได้รับความเป็นมิตรไมตรี ส่วนการบริจจาค คือ สละสิ่งที่ไม่ควรมีอยู่ในตน คือ การละกิเลสออกไป การบริจจาคสามารถทำในสิ่งที่ถูกต้อง ละอบายมุข ละความเกียจคร้านที่เกิดจากความเห็นแก่ตัว การบริจจาคจะทำให้เราไปสู่นิพพาน และโลกอยู่สงบสุข

1. ทศพิธราชธรรม   2. การบริจจาค

บ.420 พุทธศาสนิกฯ. (ม.ป.ป.). *ทางเดินของชีวิต*. กรุงเทพฯ: ภาพพิมพ์พระนคร. 32 หน้า.

หนังสือเล่มนี้เป็นธรรมบรรยายเรื่องหนึ่งในหนังสือ “ธรรมโฆษณ์” ชุด เตกิจลกกรรมสำหรับทางเดินของชีวิต ใจความกล่าวถึง มรรค คือ ทางที่มนุษย์จะต้องเดินไปสู่จุดหมาย ซึ่งมีอยู่ 3 ทางคือ ทางผิด ทางวนเวียน และทางที่ถูก ซึ่งเป็นทางสายเดียวของคนเดียว เมื่อจุดหมายเดียว ซึ่งเรียกว่า เอกายนมรรค อันได้แก่ อริยมรรคมีองค์แปดหรือทางสายกลาง คือ สีล สมาธิ ปัญญา วิสุทธิ 7 รวมแล้ว เหลือเพียงสิ่งเดียว คือทาง นอกจากนี้ยังกล่าวถึงวัยของชีวิตสำหรับการเดินทาง มี 4 วัย มนุษย์จะต้องเดินทางไปตามวัยอย่างถูกต้อง และดำเนินชีวิตไปสู่ความสิ้นปัญหาทั้งปวง

1. ชีวิต – พุทธศาสนา

บ.421 พุทธทาสภิกขุ. (2519). *ทางเดินของชีวิต*. กรุงเทพฯ: ศึกษาภักดิ์พาณิชย์. 196 หน้า.

ในหนังสือเล่มนี้ ได้รวบรวมคำบรรยายของท่านพุทธทาสภิกขุ โดยมีเนื้อหาสำคัญอยู่ 5 ประเด็น คือ ประเด็นที่หนึ่ง ความแตกต่างระหว่างศีลธรรมและสังฆธรรม กล่าวถึง ศีลธรรม และสังฆธรรม หลักของพุทธศาสนา การกำจัดกิเลส สองกิเลส – อวิชชา กล่าวถึงมูลเหตุที่ทำให้เราต้องการศีลธรรม ความหมายของกิเลส ความหมายของอวิชชา สามความว่างจากกิเลส กล่าวถึง การละกิเลส ความหมายของอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา เหตุให้เกิดความทุกข์ สี่ มรรคทาง กล่าวถึง มรรคแปด ความหมายพรหมจรรย์ ห้า การเดินทางกล่าวถึง การวิปัสสนาภาวนา วัฏฏสงสาร ความหมายของอริยะ จากเนื้อหาข้างต้นนี้ให้ผู้อ่านเข้าใจถึงธรรมะที่ใช้ในการดำเนินชีวิต เพื่อให้สังคมมีความสุข สามารถควบคุมจิตใจ เข้าใจในหลักธรรมของพระพุทธศาสนามากขึ้น

1. ชีวิต – แก่งพุทธศาสนา
2. ศีลธรรม
3. สังฆธรรม

บ.422 พุทธทาสภิกขุ. (2512). *ทางรอด 5 ประการ* (วิมุตตายตนะ). พระนคร: ผขป. 59 หน้า

หนังสือเล่มนี้เป็นเอกสารชุดมองด้านใน อันดับ 8 แสดงธรรม ณ สวนโมกขพลาราม อ.ไชยา วันมาฆบูชา 24 กุมภาพันธ์ 2510 เหตุแห่งความพ้นพิเศษจากอาสวะทั้งหลายมีอยู่ 5 อย่าง 1. รู้แจ้งประจักษ์ชัดคืออรรถข้อธรรมในธรรมที่ได้ฟังศาสดา ครู อาจารย์ จิตของผู้ที่นั้นย่อมตั้งมั่น หลุดพ้นจากกิเลสอันยังไม่หลุดพ้น 2. เป็นผู้แสดงธรรมปิติเกิดในใจ นามกายรับ จิตตั้งมั่น 3. เมื่อสาธยายท่องบ่นธรรมในขณะนั้นเป็นผู้รู้แจ้งประจักษ์ชัดคืออรรถข้อธรรมนั้น ๆ ...จิตตั้งมั่น 4. เมื่อตริตรองธรรมด้วยจิต จิตตั้งมั่น 5. ขณะได้ทำสมาธิปฏิบัติให้เกิดขึ้นเป็นอารมณ์อันเองถือไว้ด้วยดี... ทำในใจ ... ทรงไว้ในใจ... แทะตลอดด้วยดี... เป็นผู้รู้แจ้งประจักษ์ชัด ประโยชน์จากสูตรนี้ คือ แม้เราจะไม่สามารถทำสมณะและวิปัสสนาที่ลึกซึ้ง ยุ่งยาก ลำบาก เราก็ยังสามารถจะหลุดพ้นจากกิเลสได้เกิดมาที่หนึ่งก็อย่าให้เสียที่ที่เกิดมาเป็นมนุษย์และพบพระพุทธศาสนาเลย วันนี้เป็นวันที่ระลึก แก่พระอรหันต์ประกาศหลักของการปฏิบัติที่จะทำให้หลุดพ้น คือ ความไม่ยึดมั่นถือมั่นในสิ่งทั้งหลายทั้งปวง ตลอดเวลายังมีธรรมะของพระอรหันต์อยู่ในโลกนี้ โลกนี้ก็จะยอมเป็นโลกที่น่าดู คือ มีความงดงามในการที่เอาชนะกิเลสได้ ทั้งอย่างหยาบ อย่างกลาง และอย่างละเอียด ทั้งเบื้องต่ำ ทั้งท่ามกลาง และเบื้องสูง

1. ธรรมะ

บ.423 พุทธทาสภิกขุ. (2512). *ทางรอด 5 ประการ (วิมุตตายนณะ)*. (พิมพ์ครั้งที่ 2). พระนคร: โรงพิมพ์อักษรสาสน์. 46 หน้า.

เป็นพระธรรมเทศนาแสดง ณ สวนโมกขพลาราม ไซยา วันมาฆบูชา 24 กุมภาพันธ์ 2510 ข้อความในวิมุตตายนณะสูตรนี้ เป็นข้อความแสดงให้ทราบด้วยเหตุ 5 ประการ อันจะเป็นทางให้บุคคลหลุดพ้นจากกิเลส และทำอัสกะให้สิ้นไปให้ได้บรรลุธรรมอัน.....จาก โยคะ กล่าวถึงพระนิพพาน เหตุ 5 ประการนี้ เข้าใจว่าเป็นเรื่องที่ท่านทั้งหลายมักจะไม่ได้ฟังกัน จึงเป็นเรื่องที่ควรนำมาวิเสชา กล่าวคือ ทางรอด 5 ประการ อันได้แก่ 1. ตนเองเป็นผู้ฟังธรรม 2. ตนเองเป็นผู้แสดงธรรม 3. ตนเองสาธยายธรรมอยู่ 4. ตนเองตรึตรองในธรรมอยู่ และประการสุดท้าย ตนเองทำสมาธิให้เกิดขึ้น

1. วิมุตตายนณะ

บ.424 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). *ทางแห่งการเข้าถึงชีวิตจริง กฎของธรรมชาติมีอำนาจเหนือสิ่งทั้งปวง*. กรุงเทพฯ: ธรรมสภา. 36 หน้า.

หนังสือเล่มนี้ ประกอบด้วยสาระในเรื่องต่าง ๆ คือ สะอาด สว่าง สงบ จะพบชีวิตต่าง ๆ ปัญหาเรื่องไม่มีตัวตน ชีวิตจริงต้องถึงตัวตนแท้คือธรรมะ ลักษณะชีวิตจริงและชีวิตไม่จริง ทางเข้าถึงชีวิตจริง การแสวงหาตน คือธรรมะจะพบชีวิตจริง โดยชี้ให้เห็นว่าชีวิตที่รับเอาธรรมะเข้ามาทำให้จิตใจมีความสะอาด สว่าง และสงบ เป็นชีวิตที่มีพระพุทธ พระธรรมและพระสงฆ์จริงอยู่ในจิต เป็นชีวิตที่เข้าถึงสิ่งนิรันดร์ ตัวตนแท้ต้องมีธรรมะ ทำให้ชีวิตได้รับความเป็นอมตะคือไม่ตาย ส่วนตัวตนปลอมเป็นกิเลส หากมนุษย์สามารถเข้าถึงชีวิตจริงได้จะทำให้ชีวิตได้รับความสุข

1. ชีวิต – แง่พุทธศาสนา

2. ธรรมะ

บ.425 พุทธศาสนิกฯ. (2522). *ทางออกที่ 3 ของโลกแห่งยุคปัจจุบัน* กรุงเทพฯ: มหาจุฬาราชวิทยาลัย. 55 หน้า.

เนื้อหาของหนังสือเล่มนี้ ย้ำว่า โลกในยุคปัจจุบันกำลังมีปัญหามากมายที่จะแก้ไขได้ แม้ว่าจะมีทางออกที่ 1 และทางออกที่ 2 ซึ่งเป็นเรื่องของอำนาจทางการเมืองแล้วก็ตาม มนุษย์ยังคงอยู่ภายใต้อำนาจของกิเลส และความเห็นแก่ตัวอย่างไม่มีที่สิ้นสุด ส่วนทางออกที่ 3 เป็นแนวทางหนึ่งที่จะช่วยให้มนุษย์เป็นมนุษย์ที่มีจิตใจสูงได้ โดยการใช้หลักสังฆธรรม และศีลธรรมให้บังเกิดขึ้นในจิตใจของมนุษย์ เพื่อให้มนุษย์มีความเสมอภาคกัน และดำรงชีวิตร่วมกันอย่างมีความสุข เนื้อหาของหนังสือเล่มนี้เหมาะสำหรับนำมาแก้ปัญหาสภาพการณ์ ปัจจุบัน กล่าวคือ การแก้ปัญหาการแบ่งชนชั้น หากนำมาปฏิบัติได้จริงจะทำให้สังคมโลกมีแต่ความสงบสุขอย่างแท้จริง

1. โลก – แง่พุทธศาสนา

บ.426 พุทธศาสนิกฯ. (2537). *ทางออกที่ 3 แห่งปัจจุบัน*. กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ. 54 หน้า.

หนังสือเล่มนี้ กล่าวถึง สถานการณ์ของโลกปัจจุบันมีการต่อสู้ วิวาทจนเป็นปัญหาเลวร้ายไปทั่วทุกหนแห่งจำเป็นต้องหาหนทางเพื่อให้โลกหลุดพ้นจากปัญหานั้น ๆ ซึ่งท่านพุทธทาสได้เสนอทางออกที่ 3 คือการกลับมาแห่งศีลธรรม มนุษย์ควรได้รับการฝึกให้มีศีลธรรมมาตั้งแต่เด็กเพื่อยกระดับจิตใจให้สูงขึ้น และจะต้องส่งเสริมให้มนุษย์ทุกชนชั้น ทุกศาสนามีศีลธรรม เพราะศีลธรรมนำพาชีวิตไปสู่สันติภาพ และโลกจะมีแต่ความสงบร่มเย็น

1. ศีลธรรม

บ.427 พุทธศาสนิกฯ. (2524). *ทางออกที่ 3 แห่งยุคปัจจุบัน*. กรุงเทพฯ: การพิมพ์พระนคร, 2542 หน้า. (ชุดหมอนล้อ อันดับ 9).

หนังสือเล่มนี้กล่าวถึง เรื่องปัญหาระหว่างคนมั่งมีกับคนจน ซึ่งทำให้ต้องหาทางออก 2 ทางคือทางที่หนึ่ง ยึดถือทุนความมั่งมีเพื่อแก้ปัญหา ทางออกที่สอง ต่อสู้กับคนมั่งมีไปให้กับคนจน ซึ่งไม่ประสบผลสำเร็จ ทางออกที่ 3 ซึ่งถือเป็นการ “กลับไปทางเก่า” คือต้องให้ศีลธรรมของทุกศาสนา กลับมา โดยทำให้คนทุกชั้นอยู่ร่วมกันได้ด้วยศีลธรรม โดยกฎของธรรมชาติแล้วจะต้องมีทั้งความ

มั่งมีและยากจน แต่มนุษย์ทำผิดลืมหืมเพื่อนเกิด แก่ เจ็บ และตาย เกิดการหลงทาง เข้าใจผิด ไม่สนใจศาสนาและโลกต่างจากคนสมัยก่อนที่มีส่วนเกิดไว้ทำบุญ การแต่ต้องส่วนเกินถือเป็นบาป การกลับมาของศีลธรรมเป็นสิ่งจำเป็นที่จะต้องปลูกฝังตั้งแต่วัยเด็กจนถึงวัยผู้ใหญ่ ความสงบสุขก็กลับมาอีกวาระหนึ่ง

1. คนจน

2. คนรวย

บ.428 พุทธศาสนิกข. (2522). *ทางออกที่ 3 ของโลกแห่งยุคปัจจุบัน*. กรุงเทพฯ: มหาคุฎราชวิทยาลัย, 55 หน้า.

เนื้อหาของหนังสือเล่มนี้ ย้ำว่า โลกในยุคปัจจุบันกำลังมีปัญหาที่ยากจะแก้ไขได้ แม้ว่าจะมีทางออกที่ 1 และทางออกที่ 2 ซึ่งเป็นเรื่องของอำนาจทางการเมืองแล้วก็ตาม มนุษย์ยังคงอยู่ภายใต้อำนาจของกิเลส และความเห็นแก่ตัวอย่างไม่มีที่สิ้นสุด ส่วนทางออกที่ 3 เป็นแนวทางหนึ่งที่จะช่วยให้มนุษย์เป็นมนุษย์ที่มีจิตใจสูงได้ โดยการใช้หลักสังฆธรรม และศีลธรรมให้บังเกิดขึ้นในจิตใจของมนุษย์ เพื่อให้มนุษย์มีความเสมอภาคกัน และดำรงชีวิตร่วมกันอย่างมีความสุข เนื้อหาของหนังสือเล่มนี้เหมาะสำหรับนำมาแก้ปัญหาสภาวะการณ์ ปัจจุบัน กล่าวคือ การแก้ปัญหาการแบ่งชนชั้น หากนำมาปฏิบัติได้จริงจะทำให้สังคม โลกมีแต่ความสงบสุขอย่างแท้จริง

1. โลก – แง่พุทธศาสนา

บ.429 พุทธศาสนิกข. (ม.ป.ป). *ทาน ศีล ภาวนา*. กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ. 152 หน้า.

หนังสือเล่มนี้กล่าวถึง ทานกถา ศีลกถาและภาวนากถา ซึ่งทานกถาเป็นการให้หรือบริจาค ซึ่งการบริจาคทางพระพุทธศาสนามี 4 ชนิด 3 ชนิดแรกคือให้วัตถุเป็นทาน (อามิสทาน) เป็นทานที่มีผู้รับหรือต้องมีผู้รับ ให้อภัยเป็นทาน (อภัยทาน) ต้องมีผู้รับเหมือนกัน ให้ธรรมะเป็นทาน (ธรรมทาน) นี้ต้องมีรับ อย่างที่ 4 ให้บุญญาตเป็นทานคือให้ทานที่เนื่องด้วยบุญญาตนี้ไม่ต้องมีผู้รับ ศีลกถา ซึ่งเป็นหลักปฏิบัติเกี่ยวกับศีลวัตร คือผู้ใดมีภาวะปกติทางกายทางวาจา แสดงออกมาเห็นอยู่ชัด ๆ ไม่มีเรื่องกระวนกระวายไม่มีความเดือดร้อนระส่ำระสายไม่สกปรกไม่มีดมัวก็แสดงว่าหนั้นมีศีล ส่วนภาวนากถา ก็คือทำสมาธิคือทำให้จิตเจริญยิ่ง ๆ ขึ้นไป ตามที่จะทำได้ และสามารถ ทำให้จิตใจของมนุษย์สะอาดมั่นคงและสามารถทำให้มนุษย์หมดปัญหา

1. ศีลภาวนา

2. การบริจาค

3. ทาน

บ.430 พุทธศาสนิกศ. (2547). *ท่านจะได้อะไรจากสวนโมกข์*. กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ. 48 หน้า.

หนังสือเล่มนี้มีเนื้อหากล่าวถึงว่าเมื่อมาสวนโมกข์จะได้อะไร ในความคิดความรู้สึกของผู้ที่มาสถานที่แห่งนี้มักจะหวังว่าจะได้อะไรกลับไปอย่างน้อยผลบุญที่จะได้ แต่ท่านพุทธทาสได้กล่าวว่าในสวนโมกข์แห่งนี้มีอยู่ 3 อย่าง คือ อย่างหนึ่งมนุษย์สร้างขึ้นเช่น ตึกอาคารที่เป็นการสร้างจากน้ำมือมนุษย์ อย่างที่สองคือสิ่งที่มนุษย์สร้างและธรรมชาติสร้างและสิ่งสุดท้าย คือ ธรรมชาติสร้างขึ้นมาล้วน ๆ และเมื่อรู้ว่ามิได้อยู่ที่นั่นแล้วท่านจะเอาอะไรออกไปจากสวนโมกข์

1. สวนโมกข์พลาราม

บ.431 พุทธศาสนิกศ. (2548). *ท่านทำอย่างไรจึงจะได้บุญมาก* (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ. 70 หน้า.

หนังสือเรื่องท่านทำอย่างไรจึงจะได้บุญมากเป็น 1 ใน 100 เล่ม ที่อยู่ในชุดธรรมะชนะใจ เนื้อหาในเล่มกล่าวถึงความหมายของการให้ในทุกระดับ ตั้งแต่ทาน จาคะและบริจาค ประเภทของการให้ จุดมุ่งหมายของการให้และวิธีให้ที่จะก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่ผู้ให้ซึ่งจะทำให้ผู้อ่านเข้าใจความหมายและวัตถุประสงค์ของท่านทุกระดับตามหลักคำสอนของพุทธศาสนาได้อย่างแจ่มแจ้ง

1. การทำทาน

2. การทำบุญ

บ.432 พุทธศาสนิกศ. (ม.ป.ป). *ทำงานให้ประเสริฐ*. กรุงเทพฯ: อตัมมโย. 41 หน้า.

หนังสือเล่มนี้เป็นธรรมบรรยายพิเศษแก่เจ้าหน้าที่โรงแรมเคเรียนเทล 13 สิงหาคม 2532 การทำงานให้ประเสริฐสูงกว่าการทำงานให้เป็นสุข วิธีทำงานให้ประเสริฐ 1. ทำงานร่วมกับพระพุทธเจ้า เห็นพระพุทธเจ้า คือ เห็นปฏิจกสมุปบาท ทำงานกับพระพุทธทาส คือ ไม่มีตัวกู ของกู เพื่อกู 2. ทำงานร่วมกับพระธรรม ที่เป็นตัวปฏิบัติสำคัญที่สุด คือ ปัญญา สิล สมาธิ สิล คือ เจตนา ไม่ประทุษร้าย สมาธิ คือ จิตบริสุทธิ์ ตั้งมั่น แคล้วคล่องว่องไว ปัญญา คือ ความรู้ที่ถูกต้อง และเพียงพอ 3. ทำงานร่วมกับพระสงฆ์ พระสงฆ์ คือ ผู้ปฏิบัติเพื่อลดตัวกู ของกู ลดตัวกู คือ ลดสังโยชน์ 10 ประการ ตัวกูมิได้มีอยู่จริง ความเห็นแก่ตัวชั่วร้ายนัก ทำลายตัวเอง ทำลายผู้อื่น

ทำลายโลกหมดความเห็นแก่ตัว ถ้าเป็นโลกพระศรีอาริยมตไตรย การทำงานให้ประเสริฐ คือ ทุกฝ่ายได้รับประโยชน์อย่างมีพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์มาร่วมด้วย ขอให้ใช้ชีวิตอย่างมีคุณค่า และสำเร็จประโยชน์ที่สุด ไม่ต้องเชื่อ แต่ขอให้พิจารณา และทดลองดูด้วยตัวเอง

1. การทำงาน

2. การปฏิบัติธรรม

บ.433 พุทธทาสภิกขุ. (2528). *ทำงานให้สนุกได้อย่างไร* (พิมพ์ครั้งที่ 2). ชุดลอยปทุม (62). กรุงเทพฯ: กลุ่มศึกษาและปฏิบัติธรรม. 35 หน้า.

เป็นธรรมบรรยายแก่นักศึกษาคณะเศรษฐศาสตร์ ณ ลานหินโค้ง สวนโมกขพลาราม ไซยาวันที่ 11 พฤษภาคม 2527 ในหัวข้อ (1) การงานคือหน้าที่ที่ต้องทำ ชาวบ้านก็ทำงาน โดยเฉพาะ.. คืออาชีพ ภิกษุบรรพชิตก็ทำกัมมัฏฐาน (2) ผลของการทำหน้าที่ คือ ความรอด มี 2 ระดับคือ ระดับทั่วไปเป็นความรอดทางร่างกาย ระดับสูงขึ้นมาคือ ความรอดทางจิตใจ (3) ต้องทำงานให้เหมาะกับสถานะ ถูกต้อง ตามภาษาธรรมะนั้นคือ เกิดประโยชน์แก่ทุกคน ไม่เป็นโทษแก่ผู้ใด (4) ทำงานให้สนุก เป็นสุขในการทำงานคือ ธรรมะ งานคือ เกียรติยศของมนุษย์ งานคือ สิ่งประเสริฐสำหรับมนุษย์ รู้สึกอยู่ในใจอยู่อย่างนั้นแล้วก็ทำงานสนุก งานนั้นก็จะเป็นการเล่นสนุก (5) ความพอใจเป็นเหตุให้เกิดสุข แหละ (6) สุขที่แท้จริงมาจากความพอใจที่ถูกต้อง

1. ธรรมะกับชีวิตประจำวัน

บ.434 พุทธทาสภิกขุ. (2549). *ทำงานให้สนุกได้อย่างไร*. กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ. 60 หน้า.

หนังสือเล่มนี้กล่าวถึงวิธีการทำงานให้สนุกได้เป็นวิธีการสอนให้คนเรารู้จักสร้างความสุขให้เกิดขึ้นแก่ตนเองพร้อม ๆ กันการทำงานด้วยการทำความรู้จักพอใจและทำงานอย่างถูกต้องเหมาะสมกับสถานะ โดยท่านได้ชี้ให้เห็นว่า การงานคือธรรมะ หรือหน้าที่ที่ทุกคนต้องทำเมื่อรู้ว่าการงานคือธรรมะก็จะรู้สึกพอใจในการทำงาน รักงานและสนุกกับงานในที่สุด

1. การทำงาน

บ.435 พุทธทาสภิกขุ. (2553). *ทำบุญ 3 แบบ*. กรุงเทพฯ: หอจดหมายเหตุพุทธทาสอินทปัญญา. 27 หน้า.

หนังสือเล่มนี้ได้กล่าวถึง การทำบุญ 3 แบบ แบบเหมือนกับน้ำโคลนอย่างหนึ่ง บุญเหมือนกับน้ำแป้งหอมอย่างหนึ่ง และบุญเหมือนกับน้ำที่ใสสะอาดอย่างหนึ่ง อยากลงนรก ก็ทำเหมือนน้ำโคลน อยากไปสวรรค์ก็ทำบุญเหมือนกับน้ำแป้งหอม อยากดับไม่เหลือก็ทำบุญเหมือนกับน้ำที่ใสสะอาด ทำบุญให้ได้รับประโยชน์ให้เป็นประโยชน์คือ ให้เป็นประโยชน์ อันแท้จริง เป็นบุญที่แท้จริง

1. การทำบุญ

บ.436 พุทธทาสภิกขุ. (2537). *ทำบุญสามแบบ*. กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ. 64 หน้า.

หนังสือเล่มนี้ได้รวบรวมวิธีการดำเนินชีวิตอันประเสริฐ ด้วยการกำหนดการทำบุญไว้ 3 แบบประการแรกคือ การทำบุญที่เปรียบเหมือนกับคนที่อาบน้ำโคลน เพราะไม่มีน้ำอื่นจะอาบ อาบเสร็จแล้วก็ยังมีโคลนติดตัวอยู่ แม้จะเอาน้ำโคลนล้างเท้า เท้าก็ยังเป็นโคลนอยู่ นั่นก็คือพวกที่ฆ่าสัตว์ตัดชีวิต แล้วมาทำบุญให้ทาน ฆ่าวัว ฆ่าไก่ เห็นแต่เรื่องกินเป็นเรื่องใหญ่ เป็นเพียงการทำบุญเพื่อเอาหน้าเท่านั้น ประการที่ 2 การทำบุญที่เปรียบเสมือนการอาบน้ำที่ปนด้วยน้ำหอมแม้ว่าอาบเสร็จแล้ว ก็ยังมีเครื่องหอมติดตัวอยู่ นั่นก็คือการทำบุญด้วยอุปาทาน คือยึดมั่นถือมั่นในบุญ และประการสุดท้าย การทำบุญที่เปรียบเสมือนการอาบน้ำที่ใสสะอาด ลูบไล้ด้วยสบู่แล้วล้างตัวด้วยน้ำที่ใสสะอาดก็จะไม่มีอะไรติดอยู่ที่เนื้อตัว เป็นเนื้อตัวที่ใสสะอาดนั่นก็คือการทำบุญที่ไม่ยึดมั่นว่าสิ่งใดเป็นตัวเราหรือของเรา เพื่อให้กิเลสหมดไปจากสันดาน

1. การทำบุญ

บ.437 พุทธทาสภิกขุ. (2536). *ทำไมวิปัสสนาจึงล้มเหลว*. ม.ป.ท. 36 หน้า. (ชุดพุทธทาสบรรณालย์
อศุศลย์พากย์อนุสรณ์ อันดับ 8).

หนังสือเล่มนี้ ประกอบด้วยเนื้อหาสำคัญ 2 ตอน คือ ตอนที่หนึ่ง ทำไมวิปัสสนา
จึงล้มเหลว โดยให้ความหมายของคำว่า วิปัสสนา ประโยชน์ ปัญหาในการวิปัสสนา สาเหตุที่ทำให้
วิปัสสนาล้มเหลวมาจาก การบังคับอารมณ์ไม่ได้ ขาดความเข้มแข็งทางกายและทางจิต ความหย่อน
ยานหรือเคร่งครัดเกินไป ระบบประสาทล้มเหลว การทำวิปัสสนาจะต้องกำจัดทุกข์และไม่มีปัญหา
ตอนที่สอง สมาธิเพื่อสันติภาพ สมาธิเป็นศูนย์กลางของความสำเร็จ ถ้าไม่มีสมาธิความสำเร็จจะไม่
เกิด สมาธิเป็นองค์ประกอบของจิตที่จำเป็นอย่างยิ่ง การเจริญวิปัสสนาจึงต้องสงบ และมีสมาธิที่
แน่วแน่ และสิ่งที่สำคัญจะต้องเป็นวิปัสสนาเพื่อสันติภาพ

1. วิปัสสนา

บ.438 พุทธทาสภิกขุ. (2549). *ทำไมวิปัสสนาจึงล้มเหลว*. กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ. 49 หน้า.

หนังสือเล่มนี้อธิบายถึงสาเหตุหรืออุปสรรคข้อขัดข้องที่ทำให้การปฏิบัติวิปัสสนา
ไม่ประสบผลสำเร็จ เช่น ความยึดติดแต่ในรูปแบบภายนอก โดยปราศจากแก่นสาร ความไม่เข้าใจ
ว่าวิปัสสนาคืออะไร เป็นอย่างไร ความเข้าใจผิดคิดว่า เข้าถึงวิปัสสนาแล้วเป็นต้น ทั้งที่สิ่งเหล่านั้น
เป็นเพียงวิปัสสนากิเลสที่ทำให้คนยึดติดเท่านั้น และกล่าวถึงแนวทางการปฏิบัติที่ถูกต้อง
อย่างละเอียดทุกแง่มุม

1. วิปัสสนา

บ.439 พุทธทาสภิกขุ. (2549). *ทำไมวิปัสสนาจึงล้มเหลว*. กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ.

หนังสือเล่มนี้กล่าวถึงทำไมวิปัสสนาจึงล้มเหลว เพราะว่ามันไม่มีความถูกต้องของอินทรีย์
5 คือ ศรัทธา วิริยะ สติ สมาธิ ปัญญา แล้วมันไม่ตรงต่อความจริง ความถูกต้องของธรรมะ มันไม่
เข้มแข็งของการกระทำในทางศีล ในทางสมาธิ ในทางสัมมัตตะ คือความถูกต้อง

1. วิปัสสนา

บ.440 พุทธทาสภิกขุ. (2500). *ทำวัตรเช้า – เย็น* (แปล). เชียงใหม่: พุทธิคม. 25 หน้า.

หนังสือเล่มนี้เป็นคำแปลบทสวดมนต์เพื่อความเข้าใจในบทที่สวด ข้อปฏิบัติในการเข้าอยู่ อุโบสถ อริยอุโบสถ การเข้าอยู่อยู่อุโบสถ อริยอุโบสถ การเข้าอยู่อุโบสถอย่างถูกต้องครบถ้วน เป็นการเข้าอยู่อุโบสถตามแบบอย่าง ที่พระอริยบุคคลที่เป็นฆราวาสได้ปฏิบัติมาแต่โบราณ, ย่อมเป็นการบำเพ็ญ ศีล สมาธิ ปัญญาอย่างเคร่งครัด ทำให้ผู้ปฏิบัติบรรลุผล ตัดสัมโยชน์ได้มาก น้อยตามความสามารถในใจได้รับผลเป็นความสุขสงบ จึงควรที่พุทธบริษัททั้งหลายจะได้พยายาม ฝึกฝนให้ถูกต้องครบถ้วน. ได้รับผลเป็นการเผากิเลสให้ดับหมดสิ้นไปจริง, หลังจากการเข้าอยู่ อุโบสถแล้ว จะสามารถมีชีวิตประจำวัน ประกอบอาชีพด้วยความสงบใจ ไม่มีความทุกข์ทน หม่นหมองมารบกวนได้ การเตรียมตัว, การประเทศนเป็นอุบาสก (อุบาสิกา), พังกรรมและเคารพ ธรรม . ก่อนนอน ผู้อยู่อุโบสถ ย่อมนอนเท่าที่จำเป็นแก่ความต้องการของร่างกายเท่านั้น ไม่แสวงสุข จากการนอนเลยทีเดียว

1. การทำวัตรเช้า
2. การทำวัตรเย็น

บ.441 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป). *ทำอย่างไรกับปัญหาตาย - เกิด*. กรุงเทพฯ: รุ่งแสงการพิมพ์. 32 หน้า.

หนังสือเล่มนี้ได้กล่าวถึงเรื่องสัจตปริโยทปนนติ คือ การทำจิตของตนให้ผ่องแผ้ว เครื่องทำจิตให้เศร้าหมองได้แก่ เช่น ความโลภ ความโกรธและความหลง ในหนังสือเล่มนี้ได้พูดถึง การตายกับการเกิดว่า หากเชื่อว่าตายแล้วเกิดมาก็ควรพยายามประพฤติดุแต่ความดี รู้จักเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ สงเคราะห์เกื้อกูลซึ่งกันและกัน เพราะจะต้องเวียนว่ายไปในวัฏฏสงสาร เป็นเพื่อนทุกข์เกิดแก่ เจ็บตายด้วยกันในตอนท้ายยังได้กล่าวถึง ความทุกข์ว่า คือ ความยึดมั่นถือมั่นในเบญจขันธ์ ความยึดมั่นนั้นเกิดจากตัณหาถ้าจะดับทุกข์ก็ต้องดับที่ความยึดมั่น หรือดับที่ตัณหาตนเอง

1. สัจตปริโยทปนนติ
2. จิต
3. การตาย
4. การเกิด

บ.442 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). *ทำอย่างไรกับปัญหาตาย – เกิด*. กรุงเทพฯ: รุ่งแสงการพิมพ์, 32 หน้า.

หนังสือเล่มนี้ ท่านพุทธทาสกล่าวถึงเรื่อง สัจจัตตปริโยทปนํ คือ เน้นให้ทำจิตของตนให้ ผ่องแผ้ว โดยพูดถึงการตายกับการเกิดว่า หากเชื่อว่าตายแล้วเกิดก็ควรพยายามประพฤติแต่ความดี เพื่อเพื่อแผ่สงเคราะห์เกื้อกูลซึ่งกันและกัน เพราะจะต้องเวียนว่ายไปในวัฏฏสงสาร เป็นเพื่อน ทุกข์ เกิด แก่ เจ็บ ตาย ด้วยกัน ในตอนท้ายท่านกล่าวถึงความทุกข์ว่า คือ ความยึดมั่นถือมั่นใน เบญจขันธ์ ความยึดมั่นนั้นเกิดจากตัณหา ถ้าจะดับทุกข์ก็ต้องดับที่ความยึดมั่นถือมั่นนั้นนั่นเอง

1. การตาย

บ.443 พุทธทาสภิกขุ. (2516). *ทำอย่างไรคุณพระจึงจะคุ้มครอง (เอกสารชุดมองด้านในอันดับ 22)*.

พระนคร: การพิมพ์พระนคร. 42 หน้า.

ณ บัดนี้จะได้วิสาขบูชาพระธรรมเทศนาพิเศษ เนื่องในวันวิสาขบูชาเป็นอภิลักขิตสมัย เป็นวันที่กำหนดไว้ว่าเป็นวันพิเศษสำหรับพุทธบริษัท ณ สวนโมกขพลาราม ไซยา วันที่ 11 พฤษภาคม 2511 วันสำคัญมีอยู่ 3 วัน คือ วันวิสาขบูชา สำหรับพระพุทธเจ้า วันอาสาฬหบูชา สำหรับพระธรรม และวันมาฆบูชา สำหรับพระสงฆ์ กล่าวคือ พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ นี้เป็น สิ่งเดียวกัน โดยใจความแตกต่างกันสักแต่ว่าวัตถุภายนอก เมื่อเราเรียกว่า คุณพระ เราก็หมายถึง คุณของพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ รวมกัน

1. ธรรมเทศนา	2. พระพุทธ	3. พระธรรม	4. พระสงฆ์

บ.444 พุทธทาสภิกขุ. (2536). *ทำอย่างไรจึงจะไม่มีทุกข์*. ธรรมทานมูลนิธิ. 25 หน้า.

เนื้อหาของหนังสือเล่มนี้ เป็นการรวบรวมคำบรรยายไว้ 2 ครั้ง คือ ครั้งที่ 1 ทำอย่างไรจึงจะ ไม่เป็นทุกข์ และครั้งที่ 2 การนำอานาปานสติไปใช้ให้เป็นประโยชน์ในการดำเนินชีวิตอย่าง บ้านเรือน สำหรับการบรรยายครั้งที่ 1 กล่าวถึง การศึกษาเรื่องจิตกิเลส โดยย้ำว่า จิตเป็นมูลเหตุที่ทำให้เกิดกิเลสคือ ความทุกข์ ซึ่งสามารถกำจัดกิเลสได้ด้วยหลัก อตัมมยตา ท่านพุทธทาส ยังเปรียบเทียบกิเลสกับไฟชนิดต่าง ๆ เช่น ไฟราคะ ไฟเพียก ไฟโทสะ – ไฟแห่ง ไฟโมหะ – ไฟมืด และอธิบายให้เห็นว่า สาเหตุของความทุกข์มาจากกิเลส ไม่ใช่พระเจ้าเป็นผู้สร้าง ส่วนการบรรยาย

ครั้งที่ 2 กล่าวถึงการฝึกจิตเพื่อขจัดอารมณ์ร้าย ทำให้จิตว่างจนเกิดสมาธิ และปัญญาจนบรรลุถึงจุดสูงสุด คือ นิพพาน นอกจากนี้ ยังได้กล่าวถึง การนำอานาปานสติมาใช้ในลักษณะต่าง ๆ มากมาย เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด และสามารถใช้สติที่สมบูรณ์แก้ปัญหาต่าง ๆ ที่เข้ามากระทบสามารถดำรงชีวิตอยู่ด้วยความผาสุก

1. ความทุกข์

บ.445 พุทธศาสนิกข. (ม.ป.ป.). *ทำอะไรจึงจะไม่มีทุกข์*. พระนคร: อตัมมโย. 25 หน้า.

หนังสือเล่มนี้เป็นคำบรรยายแก่ชาวต่างประเทศ 2 ครั้ง : การบรรยายครั้งที่ 1 ทำอย่างไรจึงจะไม่มีทุกข์ วันที่ 4 ตุลาคม 2531. พุทธศาสนาพูดเรื่องทุกข์และการดับทุกข์เท่านั้น จิตเป็นผู้รู้สึกรู้สีก ทุกข์ จิตเดิมแท้ล้วน ๆ นั้น ไม่มีทุกข์ ศึกษาเรื่องจิต กิเลสและความทุกข์ให้ดี กิเลสเกิดขึ้น เพราะผัสสะโดยขาดสติปัญญา ผู้สละทำให้เกิดเวทนา เวทนาให้เกิดตัณหา ตัณหาทำให้เกิดอุปาทาน กิเลสเป็นเหตุให้เกิดทุกข์ และภารหนัก กิเลสเหมือนไฟ 1. ไฟราคะ – ไฟเปี้ยก 2. ไฟโทสะ – ไฟแห้ง 3. ไฟโมหะ – ไฟมืด ความทุกข์มาจากกิเลส ไม่ใช่พระเจ้า เจ้าโครงของอานาปานสติ : การบรรยายครั้งที่ 2 การนำอานาปานสติไปใช้ให้เป็นประโยชน์ในการดำเนินชีวิตอย่างบ้านเรือน การหายใจที่มีประโยชน์มากที่สุด พระพุทธองค์ทำอานาปานสติได้ตั้งแต่องยังเป็นเด็กขอให้นำกลับมาใช้กันใหม่ 1. ช่วยขจัดอารมณ์ร้ายให้นอนหลับสบาย ช่วยให้มีสติปัญญา สัมปชัญญะและสมาธิ ทำให้การศึกษาสมบูรณ์ ควบคุมความฉลาดได้ช่วยเพิ่มสมรรถนะของอวัยวะรับสัมผัส ช่วยให้มีความสุขได้ทันทีที่ต้องการ และอานาปานสติช่วยให้เข้าถึงสิ่งสูงสุด

1. ทุกข์

2. การดับทุกข์

บ.446 พุทธศาสนา. (2534). *ทำอะไรชีวิตไม่กัศเจ้าของ*. กรุงเทพฯ : การพิมพ์พระนคร. 81 หน้า.

หนังสือเล่มนี้เป็นการบรรยายในวันเด็กอายุ 27 พฤษภาคม 2533 ผู้สวนโมกข์ ก็เพื่อปฏิบัติการให้ของขวัญ เด็กอายุนี้ทำทำไม เพื่อให้รู้เรื่อง “ตายเสียก่อนตาย” คือ คนที่มีสติปัญญาเขารู้ว่าให้มันตายจากความทุกข์ ตายจากกิเลส ตายจากสิ่งที่ไม่ควรมี เลิกตาย เลิกเกิด ว่างตัว ว่างของ ว่างอวิชชา ว่างความโง่ ทำให้กิเลสตัณหา อุปาทาน มาห่อหุ้มจิตใจ แสงของพระนิพพานส่องเข้าไม่ถึง ลองเล็ก หลงอายุ บ้าอายุ ขมาอายุ เอาเครื่องมือปิดบังออกไปเสีย แสงสว่างก็เข้ามายังจิตใจเอง

เมื่อเอาม่านแห่งความโง่ออกไป พระพุทธเจ้าก็ปรากฏได้รับผลแห่งการปฏิบัติถึงที่สุดทันที เลิกอายุนี้ด้วยวิธีใด วิธีปฏิบัติที่เหมาะสมสำหรับชาวบ้าน (สติปัญญา) ระบบวิธีที่รัดกุมเป็นวิทยาศาสตร์ (อานาปานสติภาวนา) เรื่องเลิกอายุนั้นจะได้มาก็คงเจ้าของ เลิกอายุเพื่อว่างจากการปรุงแต่ง

1. ชีวิต

2. แก่พระพุทธ

บ.447 พุทธศาสนา. (2534). *ทำอย่างไรชีวิตไม่แก่เจ้าของ*. กรุงเทพฯ: การพิมพ์พระนคร. 81 หน้า.

หนังสือเล่มนี้เป็นการบรรยายในวันเลิกอายุ 27 พฤษภาคม 2533 ผู้สวนโมกข์ ก็เพื่อปฏิบัติกรให้ของขวัญ เลิกอายุนี้ทำไม เพื่อให้รู้เรื่อง “ตายเสียก่อนตาย” คือ คนที่มีสติปัญญาเขารู้ว่าให้มันตายจากความทุกข์ ตายจากกิเลส ตายจากสิ่งที่ไม่ควรมี เลิกตาย เลิกเกิด ว่างตัวกู ว่างของกู อวิชา ความโง่ ทำให้กิเลสค้นหา อุปาทาน มาห่อหุ้มจิตใจ แสงของพระนิพพานส่องเข้าไม่ถึง ลองเลิก หลงอายุ บ้าอายุ ขมาอายุ เอาเครื่องมื่อปิดบังออกไปเสีย แสงสว่างก็เข้ามายังจิตใจเอง เมื่อเอาม่านแห่งความโง่ออกไป พระพุทธเจ้าก็ปรากฏได้รับผลแห่งการปฏิบัติถึงที่สุดทันที เลิกอายุนี้ด้วยวิธีใด วิธีปฏิบัติที่เหมาะสมสำหรับชาวบ้าน (สติปัญญา) ระบบวิธีที่รัดกุมเป็นวิทยาศาสตร์ (อานาปานสติภาวนา) เรื่องเลิกอายุนั้นจะได้มาก็คงเจ้าของ เลิกอายุเพื่อว่างจากการปรุงแต่ง

1. ชีวิต

2. แก่พระพุทธ

บ.448 พุทธศาสนิกชน. (2511). *ทำอย่างไรถึงจะเรียนดี (อันดับ 18)*. พระนคร: อักษรสัมพันธ์.

ณ บัดนี้จะได้วิเสนาพระธรรมเทศนาโอวาทแก่ศิษย์หนุ่มที่โมกขพลาราม ไซยา เมื่อ 28 เมษายน 2511 มีธรรมะข้อใดที่ช่วยให้เรียนดีและช่วยให้ความโง่โง่ง่ายลดน้อยลงบ้าง พระอาจารย์ท่านได้ตอบปัญหาดังกล่าวไว้ว่า วันนี้อ่าเพิ่งตอบปัญหาที่ถามเกี่ยวกับการเรียนมันเป็นเรื่องปลีกย่อยออกไป ปัญหาที่สรุปลงไปว่า “เกิดมาทำไม” ที่เป็นปัญหาใหญ่ก่อน การเรียนของเราเป็นเพียงส่วนน้อย ส่วนหนึ่งของเรื่องเกิดมาทำไม นั่นแหละ เพื่อจะให้ได้อะไร? หรืออะไรเป็นทางที่ดีที่สุดของมนุษย์? มาแต่ไหน? ไปข้างไหน? กำลังทำอะไรอยู่? เกี่ยวกับเรื่องนี้ อยากจะเสนอหลักที่เขาเรียกว่า “จริยธรรมสากล” จำแนกออกไปในแง่ต่าง ๆ เป็นสี่อย่างด้วยกัน ข้อแรก หมายถึง ความสุขที่ถูกต้อง ข้อที่สอง ความเต็มเปี่ยมของความเป็นมนุษย์ ข้อสาม มีจิตใจสูงถึงขนาดที่เรียกว่า “ทำหน้าที่ เพื่อประโยชน์แก่หน้าที่” และข้อสุดท้าย มีความรักชนิดกว้างที่สุด สากลที่สุด

1. ธรรมะกับชีวิตประจำวัน

บ.449 พุทธทาสภิกขุ. (2548). *ทำอย่างไรให้สุขภาพจิตดี*. กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ . 70 หน้า.

หนังสือเล่มนี้กล่าวถึง คนในปัจจุบันไม่ค่อยมีสติความรู้ก็ไม่มาช่วยเพราะไม่มีสติที่จะนำเอาความรู้มาช่วยแก้ปัญหา มาเข้าไปบ้างก็แก้ไม่ได้ มาคิดใช้ผิดกาลเทศะก็ไม่มีประโยชน์อะไร ผิดเรื่องผิดราวมันก็ไม่มีความประโยชน์อะไร ฉะนั้นคำว่า ปัญญา กับ สติ นี้จะต้องไปด้วยกันเสมอ ถ้าไม่มีสติเพียงพอแล้ว ปัญญาจะเป็นความโง่งขึ้นมาโดยไม่ทันรู้ตัว ถ้าเราไม่มีโรคทั้งทางกายทั้งทางจิตทางวิญญาณแล้วนี่ก็เรียกว่ามีความสุขอนามัยเลิศที่สุด เลิศที่สุดสูงสุดที่มนุษย์จะเป็นไปได้ ก็จะเป็นไปจนถึงขึ้นพระอรหันต์ได้เลย

1. สุขภาพจิต

2. สติ

บ.450 พุทธทาสภิกขุ. (2516). *ทฤษฎีคืออะไร*. พระนคร: พระถาวรการพิมพ์. 63 หน้า.

หนังสือเล่มนี้เป็นการบรรยาย ครั้งที่ 21 ของการบรรยายชุดมนุษยธรรม 2515 อบรมพระนวกะนิสิต บวชระหว่างปีภาคฤดูร้อน รุ่นปี 2515 เมื่อวันที่ 19 เมษายน 2515 อารยะธรรม ขึ้นอยู่กับสิ่งที่เรียกว่า “ทฤษฎี” มีคำตรัสไว้ชัดว่า “ผัสสะเป็นบ่อเกิดของทฤษฎี” ... ทฤษฎีทั้งหลายเกิดจากผัสสะ สัมมาทฤษฎีนี้จะต้องอยู่ตรงกลางระหว่างปีกับไม่มี สัมมาทฤษฎีในชั้นปรมาตม์จะอยู่ตรงกลางคือ ไม่พูดว่ามีหรือไม่มีแต่จะพูดในรูปอทิปปัจจยทว่าความที่มีสิ่งนี้ ๆ เป็นปัจจย สิ่งนี้, จึงเกิดขึ้นนี่คือสัมมาทฤษฎีที่มันอยู่ตรงกลางระหว่างมิจฉาทฤษฎีสุดคตงสองข้าง. การบรรยายครั้งที่ 22 วันที่ 20 เมษายน 2515 กล่าวในหัวข้อ ต่งที่เรียกว่าทฤษฎีนั้นคืออะไร ถ้าเป็นไปฝ่ายที่เป็นประโยชน์ก็บัญญัติกันว่าเป็นสัมมาทฤษฎี ถ้าไม่เป็นประโยชน์ก็บัญญัติกันว่าเป็น มิจฉาทฤษฎี นี่เป็นเรื่องทางศีลธรรม ทฤษฎีเปลี่ยนไปตามผัสสะต้องระวังความคิดเห็น เชื่อมันนั้นมาจากผัสสะหรือมันเปลี่ยนไปตามความเปลี่ยนของผัสสะ พอผัสสะมันทำให้เกิดทฤษฎีแล้ว ทฤษฎีมันจะสร้างลัทธิ ... ของยพุนาเป็นคนสร้างนายพุนเป็นผู้สร้างคอมมิวนิสต์มาแล้วก็แล้ว แล้วก็โยนบาปให้พวกคอมมิวนิสต์ นี่ก็คือ มิจฉาทฤษฎี เรื่องทฤษฎีที่มาจากผัสสะนี้ พระพุทธเจ้าท่านตรัสไว้ในฐานะที่เป็นเงื่อนไขที่เราจะต้องติดตามให้ถูกต้องให้เข้าใจเราจึงจะรู้จักธรรมะจึงจะรู้จักของพระพุทธศาสนา จะเอาชนะผัสสะได้ และเอาชนะทฤษฎีทั้งหลายได้ แล้วก็จะดับทุกข์ได้ต้องถึงนิพพานเรื่องก็มีเท่านี้เกี่ยวกับทฤษฎี

1. ทฤษฎี

บ.451 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). *ทิสธรรม ธรรมะที่เป็นทางเดินของมนุษย์*. กรุงเทพฯ: ธรรมสภา, 145 หน้า.

เนื้อหาของหนังสือกล่าวถึงทิศทางที่มนุษย์จะต้องเดินไปให้ถูกต้อง คือ ทิศหกความหมายของทิศ 6 คือ ทิศทางที่ปรากฏที่ต้องมอง ต้องดูหลีกเลี่ยงไม่ได้ ทิศทั้งหลายเป็นสิ่งที่ต้องไหว้ คือ ให้ความเคารพทิศ 6 ประกอบด้วย ทิศเบื้องหน้า คือ บิคา มารดา ทิศเบื้องหลัง คือ บุตร ภรรยา สามี, ทิศเบื้องขวา คือ ครูบาอาจารย์, ทิศเบื้องซ้าย คือ ญาติ มิตร, ทิศเบื้องบน คือ สมณพราหมณ์ ส่วนทิศสุดท้าย ทิศเบื้องต่ำ คือ บ่าวไพร่ก็ต้องให้ความนับถือ เคารพ เอาใจใส่ จิตไว้ในฐานะเป็นผู้ร่วมทางเดินไปหาทิศทางด้วยเหมือนกัน ซึ่งทิศทั้ง 6 นี้ เราไหว้ด้วยการปฏิบัติหน้าที่ให้ถูกต้องแล้วจะไปถึงนิพพาน

1. ธรรมะ

2. ทิสธรรม

บ.452 พุทธทาสภิกขุ. (2533). *ทิสธรรม*. กรุงเทพฯ: เอลโล่การพิมพ์. 148 หน้า.

หนังสือเล่มนี้ เป็นการบรรยายพิเศษเฉพาะผู้ที่ลาสิกขาบท วันที่ 9 – 14 ตุลาคม 2513 เรื่องที่เกี่ยวกับฆราวาส ทิศทางที่ฆราวาสจะต้องเดินไป อุดมคติที่จะต้องมิต่อทิศทั้ง 6 หลักปฏิบัติต่อทิศเบื้องหน้า ทิศเบื้องหลัง และเบื้องขวา – ซ้าย ทิศเบื้องบนและเบื้องต่ำ จุดหมายปลายทางที่มนุษย์ต้องเดินไป เราเอาวัตถุเป็นหลัก เราก็ได้ทิศทางอย่างหน้า เราตัวบุคคลเป็นหลักก็ได้แก่ บิคา มารดา บุตร ภรรยา ฯลฯ เป็นทิศ 6 เอาตัวบุคคลเป็นหลัก ถ้าได้รูปร่างของทิศขึ้นมาอย่างหนึ่ง ถ้าเราเอานามธรรมเป็นหลัก เช่น มีการศึกษา มีอาชีพ มีการสังคม มีการอะไรต่าง ๆ ซึ่งมีนามธรรมเป็นหลัก ; มันก็ได้ทิศขึ้นมาอีกรูป แต่ความหมายเป็นเรื่องทิศทางที่จะต้องไป และก็ต้องไปด้วยปัญญา จึงจะเป็นพุทธศาสนาหรือว่าเอาตัวรอดได้

1. ทิสธรรม

บ.453 พุทธศาสนิกศ. (2494). *ทุกข์ปญฺชนกถา*. พระนคร : การพิมพ์พาณิชย์. 72 หน้า.

หนังสือเล่มนี้เป็นการบรรยายเรื่องในการอบรมข้าราชการในสำนักงานปลัดกระทรวงยุติธรรมและศาลในกรุงเทพฯ 20 กันยายน 2494 ถาปราศจากการแก้ไขในทางฝ่ายใจ ซึ่งเป็นประธานแห่งสิ่งทั้งหลายแล้ว การแก้ไขอย่างอื่นย่อมทำไม่ได้ คือ ไม่สามารถแก้ไขให้ลุด่วงไป แม้ว่าจะมีความคิดและแผนการที่ดีเพียงใดก็ตาม อาจกล่าวได้ว่าพระพุทธรวณะทั้งหมดในพระไตรปิฎกนั้น ทุกคำสอนให้บังคับตัวเอง สีล คือ บังคับทางกาย วาจา สมาชิกลือบังคับตัวเอง ด้านจิตใจโดยเด็ดขาด ปัญหา คือ การทำลายรากเง้าของกิเลสอินเป็นเหตุให้ตามใจตัวเองเสีย โดยสิ้นเชิง พุทธศาสนานั้น คือ ศาสนาแห่งการบังคับตัวเอง

1. ทุกข์
2. ข้าราชการ - - การดับทุกข์

บ.454 พุทธศาสนิกศ. (ม.ป.ป.). *ทุกแห่งทุกมุมเกี่ยวกับ ชรรมะ*. กรุงเทพฯ: อตัมมาโย, 84 หน้า.

หนังสือเล่มนี้ได้แบ่งเนื้อหาเป็น 3 ส่วน คือ ส่วนที่ 1 ชรรมะเพื่ออะไร? คือ อะไร ? มีได้โดยวิธีใด ? ที่ไหน ? ส่วนที่ 2 คือชรรมะมิได้ทำอะไร? กับศาสนากับโลกปัจจุบันกับชรรมะเอง และส่วนที่ 3 คือชรรมะกับคน พันัยกรรมของชรรมะ ท่านได้ชี้ให้เห็นความสัมพันธ์ของชรรมะกับคนทุกคน ซึ่งต้องพึงชรรมะโดยการปฏิบัติตนให้ถูกต้องตามชรรมะ ชีวิตก็จะพบแต่ความจริง ความดี ความงาม และความสุขออย่างแท้จริง

1. ชรรมะ

บ.455 พุทธศาสนิกศ. (2553). *ทุกอย่างเป็นเช่นนั้นเอง*. กรุงเทพฯ: หอจดหมายเหตุพุทธทาสอินทปญฺโย. 48 หน้า.

หนังสือเล่มนี้ได้กล่าวถึง หัวใจของพุทธศาสนา คือคำว่า ตถาตา คือ ความเป็นเช่นนั้นเอง ตถาคตจะเกิด หรือจะไม่เกิดขึ้น ชรรมะธาตุนั้นก็มีอยู่แล้วว่า สังขารทั้งปวงไม่เที่ยง สังขารทั้งปวงเป็นทุกข์ และชรรมะทั้งปวงเป็นอนันตตา คำว่าเช่นนั้นเอง มีได้ 2 ฝ่าย คือ ฝ่ายผิด และฝ่ายถูก เมื่อรู้เช่นนั้นเองฝ่ายผิดเสียแล้ว ก็ทำเช่นนั้นเองฝ่ายถูกให้มันเกิดขึ้น มันมีกฎของความเป็นเช่นนั้นเอง

1. ความทุกข์

บ.456 พุทธทาสภิกขุ. (2521). *ทุกอย่างเป็นไปตามปัจจัย*. กรุงเทพฯ: การพิมพ์พระนคร. 44 หน้า.

หนังสือเล่มนี้กล่าวถึง การวินิจฉัยว่าสิ่งที่ เป็นไป ตามปัจจัย สามารถพิจารณาได้ 2 แง่ คือ สัจธรรม และธรรมสัจจะ นอกจากนั้นยังกล่าวถึงเหตุที่มนุษย์ไม่เชื่อว่าทุกอย่าง เป็นไป ตามปัจจัย และหลักปฏิบัติตามหลักพุทธศาสนา เพื่อขจัดความยึดมั่นถือมั่น ซึ่งประกอบด้วย สิล ทมะ ขันติ สมภาณี และมีสติ สัมปชัญญะ หลักการปฏิบัติเหล่านี้จะส่งผลให้รู้จริงในสิ่งทั้งหลายที่มัน เป็นไป ตามปัจจัย และสามารถดำรงอยู่ได้ใน โลกของความเป็นจริง

1. สัจธรรม
2. ธรรมสัจจะ

บ.457 พุทธทาสภิกขุ. (2534). *เทศนาและโอวาท*. กรุงเทพฯ : สุขภาพใจ. 237 หน้า.

หนังสือเล่มนี้แบ่งเป็น 2 ภาค: เทศนามี 4 เรื่อง. เรื่องความสุข. ธรรมสำหรับฆราวาส. วิธีแห่งการบรรเทาทุกข์. ศาสนา คือ โรงพยาบาลโลก : โอวาท. ศาสนากับสังคม การถึงพระรัตนตรัย. ลำดับแห่งการเป็นพระรัตนตรัย. เรื่อง ความสุข (สุทารถ) แสดง ณ คณะธรรมทาน ไชยา 31 มกราคม 2478 สุข 3 ชั้น ลำดับแห่งการ คือ พระรัตนตรัย เมื่อ 16 กันยายน 2495 จำแนกได้ดังต่อไปนี้: 1. ด้วยความเชื่อ 2. ด้วยศีล 3. ด้วยมีวาหรือปราโมทย์ 4. ด้วยป้องสิทธิ 5. ด้วยสมภาณี 6. ด้วยพนาภูตญาณทัสสนะ 7. ด้วยนิพพิทา 8. ด้วยวิภค 9. ด้วยวิมุตติ 10. ด้วยวิมุตติญาณทัสสนะ ...พยายามสองสงบจนกระทั่งรู้ว่าตนกำลังตั้งอยู่ หรือดำรงอยู่ในอันดับไหน แล้วรีบพยายามประพฤติปฏิบัติ เพื่อเลื่อนลำดับให้แก่ตนเองอย่างเต็มความสามารถทุกเมื่อ โดยความเห็นอย่างแจ่มแจ้งว่า ไม่จำเป็นสิ่งที่เหลือวิสัยเลย

1. ธรรมเทศนา
2. ความสุข
3. การดับทุกข์

บ.458 พุทธทาสภิกขุ. (2544). *โทษที่สับปลับเป็นพิเศษของตัวตนและอัตตาที่ท่านยังไม่รู้จัก*. กรุงเทพฯ: มิตรนราการพิมพ์.

หนังสือเล่มนี้ กล่าวถึง โทษที่สับปลับเป็นพิเศษของตัวตน และ อัตตาที่ท่านไม่รู้จัก โดยแบ่งรายละเอียดออกเป็น โทษที่สับปลับเป็นพิเศษของตัวตนนั้น หมายความว่า เป็นโทษ โดยอ้อมและยากที่จะมองเห็น แต่ในที่สุดแล้วกลับเป็นโทษร้ายแรงยิ่งกว่าโทษ โดยตรง หรือที่เห็น

พระบรมราชินีนาถในโอกาสทรงบำเพ็ญราชกุศลวิสาขบูชา ณ วัดบรมธาตุไชยา โดยท่านพุทธทาส ได้แสดงธรรมในหัวข้อธรรมวิจักขณกถาซึ่งมีเนื้อความเกี่ยวกับความหมายของธรรม การเข้าถึงธรรมรวมทั้งหน้าที่ของธรรม ในส่วนที่สองของหนังสือเป็นส่วนธรรมเทศนาของท่านปัญญาันทภิกขุซึ่งท่าน ได้แสดงธรรมในหัวข้อจากกถาใน โอกาสที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และพระบรมราชินีนาถในพระราชพิธีพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์รามาชิปติอันมีศักดิ์ ณ พระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท ซึ่งจากกถาเป็นเรื่องเกี่ยวกับความเสียดสละประเภทต่าง ๆ และสอนให้คนเรารู้จักหน้าที่ว่าเรามีหน้าที่อะไรต้องปฏิบัติอย่างไร

1. ธรรมเทศนา

บ.461 พุทธทาสภิกขุ. (2524). *ธรรมกับปัญหาปากท้อง*. กรุงเทพฯ: กลุ่มศึกษาและปฏิบัติธรรม. 20 หน้า.

ธรรมบรรยายเรื่องนี้ท่านพุทธทาสภิกขุได้สอนให้ทุกคนปฏิบัติธรรมและยึดธรรมะเป็นที่พึ่ง เพราะธรรมะทำให้เรามีสติปัญญา การมีปัญญาคือรู้ว่าเราต้องทำอะไร การมีสติก็คือควบคุมให้การกระทำนั้นเป็นไปอย่างถูกต้อง ท่านได้กล่าวอีกว่าธรรมะคืออาหารใจที่จะทำให้จิตใจอิ่มหนำสำราญและมีกำลัง ทั้งยังทำให้การหาเลี้ยงปากท้องเป็นไปอย่างพอดี ไม่ก่อให้เกิดทุกข์โทษกล่าวคือเมื่อได้มาก็บริโภคน้อยอย่างถูกต้อง คือ กินอย่างพอดีมิใช่กินคืออยู่ดี จนกลายเป็นเรื่องฟุ้งเฟ้อ และทำลายชีวิตและสิ่งแวดล้อม ในส่วนที่เกี่ยวกับธรรมะกับปัญหาปากท้อง ท่านยังชี้ทางบรรเทาทุกข์ และชี้สุขเกษมสันต์ว่าวิธีการเลี้ยงชีพอย่างถูกต้องจะต้องไม่ก่อให้เกิดปัญหาและความทุกข์ แต่ได้รับความสงบสุขทั้งส่วนตน และบุคคลอื่น

1. ธรรมะ

ประเภทมปลกันั้น มีจิตใจคิดแนอยู่ในเส้นห้หรือรสรอยของสิ่งทีเรียกว่า การครองเรือนทั้งยัง ไม่รู้จักใช้ฆราวาสธรรมให้เป็นประโยชน์ และไม่ได้มีการกระทำชนิดทีจะช่วยให่เลื่อนขึ้นจิตใจ ให้สูงขึ้นไป ส่วนฆราวาสประเภทไม่มปลกันั้น สามารถกระทำสิ่งทีช่วยเลื่อนขึ้นจิตใจให้สูงขึ้น ได้ และยังเป็นฆราวาสทีมีธรรมะของสัตบุรุษอย่างแท้จริงพระสงฆ์เป็นรากฐานของศีลธรรม ตลอดเวลา เรื่องของอุโบสถศีล หรือศีลทีจะไม่แตะต้องส่วนเกินของกันและกัน บทสนทนาธรรมะ ระหว่างตาแก่กับหลวงตาในเรื่องของจิตว่าง ธรรมเหตุทัยกถา หรือหัวใจของหลักธรรมต่าง ๆ ในพุทธศาสนา วิธีเอาชนะความตายโดยการ ใช้ธรรมะทีละชั้นจนถึงขั้นสุดท้ายคือหมดตัณหา หมดอุปาทาน ไม่มีความเกิด ตาย และไม่มีความอยู่ การบังคับจิตใจให้อยู่เหนือความสว่าง และเรื่อง สุดท้ายคือการ ไม่ยึดมั่นถือมั่น มีแต่เพียงธรรมะทีเป็นความหลุดพ้น อุปาทานจึงดับ ไม่เหลือ ไปสู่นิพพานอย่างแท้จริง

1. พุทธศาสนากับชีวิตประจำวัน

2. ธรรมะ

บ.465 พุทธทาสภิกขุ. (2542). *ธรรมทัศน์ของพุทธทาส: เห็นสัจจะ*. กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ. 149 หน้า.

หนังสือเล่มนี้ประกอบด้วยธรรมโอวาท 4 เรื่อง คือ โลกนี้มีแต่คนบ้า เครื่องรางกันบ้า ปลัดกคดี - วิถีพุทธทาส และอาจารย์บาท เรื่อง โลกนี้มีแต่คนบ้า กล่าวถึงจิตทีไม่รู้จักโลก จิตทีทำให้เกิดอุปาทาน ซึ่งเกี่ยวโยงกับสติปัญญาและสติสัมปญญา การทีจะทำให้ใน โลกนี้ไม่มีคนบ้าทีต้อง ขึ้นอยู่กับการควบคุมสติของตนเอง เรื่องเครื่องรางกันบ้า เกี่ยวข้องกับหลักธรรมทีเสมือน เป็นเครื่องรางสำหรับกันบ้า การแก้ความบ้าด้วยการระลึกถึงสิ่งทีทำให้บ้า การปฏิบัติธรรมตาม อริยมรรคทีถือเป็นเครื่องรางกันบ้าจะต้องปรับปรุงเรื่องของการบวช เมื่อไม่ให้หล่อเลี้ยงโรคบ้า และมนุษย์ทั้งหลายควรฝึกฝนความเข้มแข็งเกี่ยวกับอายุและชีวิต เรื่องปกิณกคดี - วิถีพุทธทาส ซึ่งเช้าวันหนึ่ง เมื่อท่านพุทธทาสภิกขุวิจารณ์ตนเองก็รำลึกถึงความบ้าเมื่อแก้บ้า โดยให้ศึกษาความ มุ่งหมายของธรรมะในพระพุทศาสนาเป็นเรื่องทำลายสมมติหรือบัญญัติเพื่อให้ความยึดมั่นถือมั่น นี้ไม่มีที่ตั้ง ไม่มีที่อาศัย นี้เรียกว่า เป็นวิธีทีลึกซึ้งแบบคายเป็นอุบาย เป็นความคิดสูงสุดของมนุษย์ หรือเป็นยอดสุดของวัฒนธรรมทางจิต ส่วนเรื่องสุดท้ายคืออาจารย์บาท ซึ่งเกี่ยวข้องกับอนัตตา ซึ่งหมายความว่าต้องการทีฟัง ส่วนเรื่องอนัตตากับนิพพาน ซึ่งเกี่ยวข้องกับธรรมทั้งปวงเป็นอัตตา ทีสามารถดับทุกข์ของมนุษย์ได้

1. ธรรมทัศน์

2. จิต

3. คนบ้า

บ.466 พุทธศาสนิกขุ. (2544). *ธรรมทานก่อนตาย*. กรุงเทพฯ: ธรรมสภา. 155 หน้า.

หนังสือเล่มนี้มีเนื้อหากล่าวถึงธรรมะในเรื่องต่าง ๆ ที่ท่านพุทธทาสได้กล่าวสั่งสอนเอาไว้ ซึ่งท่านได้กล่าวถึงธรรมะในประเด็นต่าง ๆ ดังนี้ คือ ธรรมะเป็นรากฐานแห่งความมั่นคงภายในคือ ธรรมะในระดับลึกในจิตใจ ธรรมะกับการเมืองที่แยกกันไม่ได้ ธรรมะเป็นเครื่องป้องกัน อุบัติหะ อันเกิดจากความเจริญทางวัตถุ ธรรมะเป็นรากฐานของความเป็นมนุษย์ ธรรมะเป็นรากฐานของความสามัคคี และธรรมะเป็นระบบแห่งการกระทำ สิ่งเหล่านี้เป็นธรรมทานก่อนที่ท่านจะจากโลกนี้ไป

1. ธรรมะ

บ.467 พุทธศาสนิกขุ. (2513). *ธรรมในฐานะเป็นเครื่องมือสร้างคน สร้างชาติ และสร้างโลก*.

จังหวัดที่พิมพ์ – ไม่ปรากฏ: องค์การค้ำของคุรุสภาพ. 269 หน้า.

ธรรมสาส์นเรื่อง ธรรมในฐานะเป็นเครื่องมือสร้างคน สร้างชาติ และสร้างโลก เป็นการอภิปรายที่คาบเกี่ยวกัน มี 3 หัวข้อ ดังนี้

หัวข้อที่ 1 “งาน คือ การปฏิบัติธรรม” หัวข้อที่ 2 “การทำงานด้วยจิตว่างหัวข้อที่ 3 “หมวดธรรมที่พึงใช้ในการทำงานด้วยจิตว่าง” ภาคผนวกเป็นธรรมบรรยาย เรื่อง “ธรรมในฐานะเครื่องบำบัดทุกข์” ที่กล่าวถึง ธรรมะช่วยแก้ปัญหาทั้งปัญหาส่วนรวม ทั้งส่วนราชการ ทั้งส่วนตัว และส่วนผู้อื่น ทั้งส่วน โลกนี้และโลกหน้าการจะผ่านโลก ผ่านการไม่ยึดมั่นถือมั่นในโลก ไม่มีอะไรดีไปกว่าการทำงาน “งานคือ การปฏิบัติธรรม” ด้งานแท้ ๆ ไม่เกี่ยวกับเงินนั้น เป็นความสุขฝ่ายวิญญาน ให้ความรู้ความแจ่มแจ้ง ความปล่อยวางจึงมีค่ามากกว่าเงิน ได้แก่ ฆราวาสธรรม 4

1. ธรรมะ

บ.468 พุทธทาสภิกขุ. (2525). *ธรรมบรรณาการจากธรรมโอวาทและธรรมเทศนา*. กรุงเทพฯ: การพิมพ์พระนคร. 81 หน้า.

หนังสือเล่มนี้ได้รวบรวมเนื้อหาไว้ 3 เรื่อง คือ พระพุทธวจนानุสสติ ธรรมปราศรัย และเกิดมาทำไม สำหรับเรื่องแรก กล่าวถึง หัวใจของพระพุทธศาสนา คือธรรมทั้งปวงเป็นเช่นนั้นเอง หรือตถตา ทุกสิ่งเป็นไปตามเหตุปัจจัยปรุงแต่งไปตามกฎของอิทัปปัจจยตา หากเรามองเห็นความเป็นเช่นนั้นเอง แล้วจิตก็จะโน้มไปสู่พระนิพพานสำหรับเรื่องที่สอง ธรรมปราศรัย กล่าวถึง สังขาร และวิสังขาร เป็นตถตา คือลักษณะของความเป็น อนิจจัง ทุกขัง อนัตตาของสิ่งทั้งปวง ทุกสิ่งทุกอย่างยึดถือไม่ได้ หากยึดถือจะนำไปเกิดทุกข์ขึ้นมาเสมอกันหมด และเรื่องสุดท้าย เกิดมาทำไม ในส่วนนี้กล่าววามมนุษย์มีความหลงใหลในวัตถุนิยมจึงคิดว่าตนเกิดมาเพื่อกิน เพื่อกาม และเพื่อเกียรติ สิ่งทั้งหลายดังกล่าวล้วนเป็นต้นเหตุให้เกิดทุกข์และในทางพุทธศาสนากล่าวไว้ว่า คนเราเกิดมาเพื่อจะเดินไปตามทางที่ไปถึงพระนิพพานนั่นก็คือความดับทุกข์ และให้พยายามที่จะพอกพูนหนทางแห่งพระนิพพานนั้นอยู่ตลอดเวลา เพื่อความผาสุกอย่างแท้จริง ยังประโยชน์ให้เกิดแก่ตนเอง และผู้อื่นได้ด้วย

1. ธรรมเทศนา

บ.469 พุทธทาสภิกขุ. (2534). *ธรรมบรรยายชุดโอวาทท่านพุทธทาส*. กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ. 183 หน้า.

หนังสือเล่มนี้เนื้อหาประกอบด้วยสารธรรม 6 เรื่อง คือ วิปัสสนา ทำไมต้องสนใจปฏิบัติธรรม ไม่ต้องทำอะไร ทำอย่างไรจึงจะว่าง ไม่มีศาสนาและเรื่องไม่มีชีวิตและไม่มุ่งฟ้า ในธรรมบรรยายชุดนี้เป็นการรวบรวมโอวาท ชื่อนำเสนอข้อคิดเตือนแนวทางปฏิบัติธรรมเพื่อความดับทุกข์ได้ตามกำลังความสามารถของแต่ละบุคคลจนกระทั่งไม่ต้องมีทุกข์โดยสิ้นเชิง

1. ธรรมบรรยาย

2. การปฏิบัติธรรม

3. การดับทุกข์

บ.470 พุทธศาสนิกศ. (2534). *ธรรมบรรยายพิเศษในสวนโมกข์*. กรุงเทพฯ: อรุณวิทยา. 158 หน้า.

หนังสือเล่มนี้เป็นผลงานในช่วงมัชฌิมวัยของท่านพุทธทาส ท่านได้แสดงทัศนะว่าคนเราจะเกิดมาให้ธรรมชาติใช้ หรือจะเกิดมาใช้ธรรมชาติ โดยท่านรวบรวมเป็นเรื่องที่น่าสนใจ 5 เรื่อง คือ ผู้จะอยู่ – ผู้จะไป การไปช้า – การไปเร็ว ข้อที่ควรศึกษาเกี่ยวกับอริยสัจสี่ เรื่องของความสะอาด สว่าง สงบ และลำดับแห่งการเข้าถึงพระรัตนตรัยเนื้อหาโดยรวมกล่าวถึง การที่คนเราจะมีชีวิตอยู่ได้นานแค่ไหนนั้น เป็นปัญหาเฉพาะหน้าที่เราทุกคนต้องเผชิญ รวมทั้งการบรรยายให้รู้ถึงข้อควรศึกษาเกี่ยวกับอริยสัจสี่ไว้เป็นอย่างดีตั้งเรื่อง 3 ส. ส่วนเป็นสิ่งที่นำพาไปสู่การเข้าถึงพระรัตนตรัย นอกจากนี้ยังมีภาคผนวกเรื่องอานาปานสติจากพระบาลี ซึ่งเป็นหลักธรรมที่กำลังเป็นปัญหาข้อข้องใจต่าง ๆ ของผู้สนใจเหมาะสำหรับนำมาพิจารณา เพื่อให้ได้ความกระจ่างจิต และสามารถนำไปปฏิบัติได้จริง เกิดประโยชน์แท้จริงต่อไปได้

1. ธรรมบรรยาย

บ.471 พุทธศาสนิกศ. (ม.ป.ป.). *ธรรมบรรยายพิเศษในสวนโมกข์*. กรุงเทพฯ: ผู้วิฆานนท์. 110 หน้า.

หนังสือเล่มนี้มุ่งให้เห็นกฎของธรรมชาติซึ่งเกี่ยวข้องกับชีวิตมนุษย์ ประกอบด้วยพุทธศาสนาสำหรัผู้จะอยู่จะไป เพื่อให้มนุษย์ยอมรับธรรมชาติของการเป็นผู้อยู่และผู้ไป ความตายนั้นจะช้าหรือจะเร็วขึ้นอยู่กับสมรรถภาพทางร่างกาย ข้อควรศึกษาเกี่ยวกับอริยสัจ 4 การเข้าสู่ธรรมะเพื่อจิตที่สะอาด สว่างและสงบ และสุดท้าย ลำดับแห่งการเข้าถึงพระรัตนตรัย นับเป็นธรรมบรรยายที่ให้หลักทฤษฎีและข้อปฏิบัติที่สามารถนำไปใช้เพื่อการดำรงชีวิตที่ถูกต้อง

1. ชีวิต – แง่พุทธศาสนา

บ.472 พุทธศาสนิกศ. (ม.ป.ป.). *ธรรมบรรยายระดับมหาวิทยาลัย (เล่ม 2)*. สุราษฎร์ธานี: ธรรมทาน. 442 หน้า. (ชุดธรรมโฆษณ์ อันดับ 36).

หนังสือเล่มนี้เป็นการบรรยายซึ่งประกอบด้วย 4 หมวด หมวดแรก ชุดแก่นพุทธศาสน์ กล่าวถึง ธรรมะในพุทธศาสนา เช่น หลักปฏิบัติเพื่อดับทุกข์ ความยึดมั่นถือมั่น การสร้างจิตว่าง ฯลฯ และยังกล่าวถึงการสร้างความว่างให้เกิดขึ้นเพื่อไปสู่นิพพาน วิถีปฏิบัติเพื่อเป็นอยู่ด้วยความ

ว่าง ซึ่งมีอยู่ 3 โอกาส คือ ในขณะที่จิตปกติ, โอกาสที่มีอารมณ์กระทบโอกาสในขณะที่จะดับจิต
หมวดที่ 2 หลักธรรมสำหรับนักศึกษา ซึ่งกล่าวถึงสิ่งที่มนุษย์ปรารถนาคือ วัตถุประสงค์ และหลักธรรม
ที่เหมาะสมกับนักศึกษา คือ สอนเรื่องทุกข์ การดับทุกข์ การเดินสายกลาง การทำแต่ความดี
จิตบริสุทธิ์ ไม่ประมาท สิ่งทั้งปวงไม่เที่ยง และมีชีวิตอยู่ด้วย สติ ปัญญาและสมาธิ หมวดที่ 3
ธรรมกถา ประกอบด้วย 5 เรื่อง คือ ธรรมะคือพระเจ้า การสอนธรรมะในมหาวิทยาลัย พุทธวิหารที่
มีส่วนเกี่ยวข้องกับวิทยาลัย มหรรสพทางวิญญานในสวนโมกข์ และธรรมะซึ่งเป็นสิ่งที่ดีที่สุด
ที่มนุษย์ควรจะได้ ส่วนหมวดสุดท้ายคือภาคผนวกซึ่งกล่าวถึงธรรมะที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับชีวิต
มนุษย์

1. ธรรมบรรยาย

2. การปฏิบัติธรรม

3. ธรรมะกับชีวิตประจำวัน

บ.473 พุทธศาสนิกฯ. (2533). *ธรรมปาฏิโมกข์ เล่ม 1*. กรุงเทพฯ: แสงขลุ่ยธรรมการพิมพ์. 518 หน้า.

หนังสือเล่มนี้แบ่งเป็น 2 ภาค คือ ภาคนำ ได้แก่ ธรรมปาฏิโมกข์คืออะไร และธรรมปาฏิ
โมกข์ปริทรรศน์ โดยกล่าวให้เห็นความสำคัญของธรรมปาฏิโมกข์ อันเป็นหัวข้อธรรมที่แยกออกมา
จากวินัย ซึ่งคนในปัจจุบันมักเข้าถึงธรรมะ ไม่ได้เพราะขาดความอดทนส่วนภาคที่สองเป็นภาคเรื่อง
ประกอบด้วย ขกหุชฺหา ความว่างที่พระพุทธเจ้าตรัส อาทิพรหมจรรย์ อยู่ที่สวน โมกข์ทำอะไร
ภูมิต่าง ๆ และแนวทางครองชีวิต สาระส่วนใหญ่ให้รายละเอียดในเรื่องของธรรมชาติ ธรรมกับ
ธรรมชาติ การทำลายความเห็นแก่ตัว ความมีตัวตนจัดไม่รับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น เปรียบเสมือน
การขกหุชฺหา สุดท้ายได้ให้ข้อคิดว่าคนมักไม่ให้ความยุติธรรมแก่ธรรมะ หากภิกษุมีความเป็นอยู่
โดยชอบแล้วไซ้ โลกจะไม่ว่างจากพระอรหันต์ นอกจากนั้นยังมีนิทานเปรียบเทียบ เพื่อให้มนุษย์
รู้จักและเข้าใจธรรมชาติและเป็นอยู่อย่างธรรมชาติ

1. ธรรมปาฏิโมกข์

บ.474 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). *ธรรมปาฏิโมกข์ เล่มที่ 2*. สุราษฎร์ธานี: ธรรมทาน 442 หน้า.
(ชุดธรรมโฆษณ์ อันดับ 36).

หนังสือเล่มนี้ แบ่งเนื้อหาออกเป็น 22 ประเด็น คือ วิธีการฝึกจิต เข้าใจพุทธศาสนา ให้ถูกต้อง จะไม่ขัดกับศาสนาใด วิปัสสนากรรมกร ธรรมะเข้ามาตัวกูออกไป ตัวกูเข้ามาธรรมะ ออกไป ธรรมชาติว่างจากตัวกู – ของกู ฯลฯ จากเนื้อหาดังกล่าวได้ให้รายละเอียดที่ชัดเจน เช่น ในเรื่อง จุดตั้งต้นของความทุกข์อยู่ที่ตัวกู – ของกู จะกล่าวถึงความติดตามแบบตัวกู – ของกู การมีสติสัมปชัญญะ ความดับทุกข์ อริยมรรค การวิปัสสนา โลกุตตรธรรม ความไม่เห็นแก่ตัว จากสาระข้างต้นชี้ให้ผู้อ่านเข้าใจถึงการมีศีลธรรม ถ้าขาดศีลธรรมแล้ว เศรษฐกิจและการเมืองจะเป็นเรื่องทำลายโลก การทำวิปัสสนา และวิธีการฝึกจิต ซึ่งสามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้

1. ธรรมปาฏิโมกข์

บ.475 พุทธทาสภิกขุ. (2524). *ธรรมปริไพใหม่*. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: ธรรมสภา. 36 หน้า.

ธรรมะบรรยายเรื่องนี้ ท่านพุทธทาสภิกขุได้แสดงแก่สาธุชนเนื่องในโอกาสวันขึ้นปีใหม่ เพื่อเป็นของขวัญในการเริ่มต้นชีวิตใหม่ว่า เพื่อให้เราเป็นมนุษย์อย่างแท้จริง เราควรจะปฏิบัติ ธรรมะซึ่งเป็นระบบชีวิต 5 ประการ คือ ประการที่ 1 รู้จักตัวเองคือ มีปัญญารู้เท่าทัน ประการที่ 2 เชื่อมั่นในตนเองคือ มีความศรัทธาในพระรัตนตรัยและกรรม ประการที่ 3 บังคับตัวเองได้ คือ มีทักษะความข่มใจและขันติ ความอดทนอดกลั้น ประการที่ 4 พอใจในตนเองคือ มีสันโดษโดยธรรม และประการสุดท้าย นับถือตัวเองได้คือ มีคารวะธรรม มีความภาคภูมิใจและยกมือไหว้ตัวเองได้ หากเราทำได้เช่นนี้ชีวิตก็จะมีคุณค่าและมีความหมายสมกับที่เรียกตนเองว่าเป็น “มนุษย์” เมื่อปรับปรุงจิตใจให้ดีงามด้วยการศึกษาถูกต้องดังกล่าวแล้ว การปฏิบัติก็ถูกต้องและผลที่เกิดขึ้น ก็เป็นความถูกต้องคือความผาสุกทั้งส่วนบุคคลและส่วนรวม

1. พรปีใหม่

บ.476 พุทธศาสนิกศ. (2510). *ธรรมวิจักขณกถา*. หาดใหญ่: โรงพิมพ์คูสิต. 14 หน้า.

หนังสือเล่มนี้เป็นธรรมเทศนาแสดงถวายแด่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ที่วัดบรมธาตุไชยาราชวรวิหาร เมื่อปี 2510 ธรรมวิจักขณกถา ธรรมเทศนาแสดงถวายพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ ในโอกาสบำเพ็ญพระราชกุศล วิสาขบูชา ณ วัดพระบรมธาตุไชยาราชวรวิหาร ไซยา เมื่อเพ็ญเดือนหก ปี 23 พฤษภาคม 2510 “ผู้ใดเห็นธรรม ผู้นั้นเห็นเราตถาคต ผู้ใดไม่เห็นธรรม ผู้นั้นไม่เห็นเราตถาคต” หรือ “ธรรมนั้นแหละ คือ พระพุทธองค์ องค์กรจริง” พระพุทธองค์ พระองค์จริงนั้นยังอยู่ตลอดเวลาและเป็นสิ่งเดียวกันเสมอไป

1. ธรรมวิจักขณกถา

บ.477 พุทธศาสนิกศ. (2534). *ธรรมวิจักขณกถา*. กรุงเทพฯ: อรุณวิทยา. 152 หน้า.

หนังสือเล่มนี้ ได้รวบรวมธรรมเทศนาและปาฐกถาในโอกาสพิเศษ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การแสดงธรรมเทศนาถวายแด่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว สมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี และชาวต่างชาติ โดยได้รวบรวมเนื้อเรื่องไว้ 6 เรื่อง คือ เรื่องที่ 1 ธรรมวิจักขณกถา ครั้งที่ 2 ส่วนสำคัญของพุทธศาสนาที่ทุกคนควรรู้ เรื่องที่ 3 ลักษณะที่น่าอัศจรรย์บางประการของพุทธศาสนาอย่างเถรวาท เรื่องที่ 4 ข้อควรทราบเกี่ยวกับหลักพุทธศาสนานิกายต่าง ๆ เรื่องที่ 5 สิ่งที่เราสนใจกันน้อยไป และเรื่องที่ 6 การเห็นพระเจ้าพระองค์จริง เนื้อหาโดยรวมกล่าวถึงธรรมะที่มนุษย์จะนำมาปฏิบัติเมื่อหลุดพ้นจากกิเลสและตัณหา เพื่อหาความว่าง สามารถมองเห็นพระพุทธเจ้าพระองค์จริงนั้นก็คือพระธรรม นอกจากนี้ยังได้กล่าวถึงการสังคายนาพระธรรมของพุทธศาสนาในประเทศพม่า และยังให้ความรู้เกี่ยวกับนิกายหินยาน กับมหายาน เหมาะสำหรับผู้ต้องการเพิ่มพูนความรู้ และเข้าใจธรรมะในระดับสากล

1. ธรรมเทศนา

บ.478 พุทธทาสภิกขุ. (2542). *ธรรมวิสัยนา (จดหมายในสวน โมกข์)*. กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ. 142 หน้า.

หนังสือเล่มนี้เป็นการตอบปัญหาธรรมทางจดหมายที่มีผู้เขียนมาถามในประเด็นธรรมะกับการปฏิบัติหลักคำสอนอย่างใดถูกหรือไม่อย่างไรเป็นการตอบปัญหา 28 ปัญหาซึ่งสรุปได้คือประเด็นแรกเป็นการถาม - ตอบปัญหาประเภทที่จะนำไปสู่การกระทำทางจิต เช่น การปฏิบัติตนให้พ้นทุกข์ปฏิบัติอย่างไรหรือการปฏิบัติอย่างไรให้ละกิเลสได้สิ้นเชิง ส่วนปัญหาในประเภทที่สองคือ ปัญหาประเภทที่จะนำไปสู่ความเห็นถูกเป็นสัมมาทิฐิเช่นคนเราเกิดมาเพื่ออะไร กรรมกับอนัตตาเป็นหลักธรรมที่ปิดกันหรือไม่ ซึ่งปัญหาต่าง ๆ เหล่านี้ช่วยให้ผู้ศึกษาได้เข้าใจและนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ในภาคหน้าได้

1. ธรรมวิสัยนา

2. ธรรมะ – คำถามและคำตอบ

บ.479 พุทธทาสภิกขุ. (2516). *ธรรมศาสตร์*. พระนคร: การพิมพ์พระนคร. 31 หน้า.

หนังสือเล่มนี้ บรรยายอบรมพระนักศึกษาธรรมศาสตร์ บวชภาคฤดูร้อน ณ สวนโมกข์ ไซยา 29 เมษายน 2516 ธรรมศาสตร์มีค่าเท่ากับปัญญาวูธ สำหรับตัดปัญหาทุกอย่างของมนุษย์ ธรรมะนั้นคือเครื่องมือที่จะตัดปัญหาของมนุษย์ทุกชนิด ทุกระดับ ทุกยุคทุกสมัย เธอจงบมารชีวิต จงชนะมาร จงทำลายมารเสียให้หมดด้วยอาวุธถือปัญญา

1. ธรรมศาสตร์

บ.480 พุทธทาสภิกขุ. (2532). *ธรรมศาสตร์ (เล่ม 1)*. กรุงเทพฯ: การพิมพ์พระนคร, 442 หน้า.
(ธรรมโฆษณ์ หมวด 4 ชุดชุมนุมธรรมบรรยาย อันดับ 40 ก.).

หนังสือเล่มนี้ เป็นเล่มหนึ่งในชุดธรรมโฆษณ์ รวบรวมจากคำบรรยายซึ่งอบรมพระภิกษุ นักศึกษาธรรมศาสตร์ เมื่อปี พ.ศ. 2516 เนื้อหาของหนังสือเป็นคำบรรยายเกี่ยวกับการใช้ธรรมะเป็น อาวุธ เพื่อเป็นเครื่องมือในการตัดกิเลสและปัญหาทั้งปวง สารสำคัญของหนังสือกล่าวถึง เรื่องธรรมในฐานะที่เป็นธรรมศาสตร์ สิ่งที่เรียกว่าสภาวะธรรม สัจจธรรมในพุทธศาสนา การปฏิบัติธรรมในพุทธศาสนา ศีลธรรมและปรมัตถธรรม จตุรปริยสัจจ์ สมานิกาวนาแบบ อานาปานสติ และผลจากการใช้ธรรมศาสตร์ในแต่ละเรื่องผู้บรรยายได้ให้รายละเอียดอย่างแจ่ม

แจ้งทุกแง่มุม หนังสือเล่มนี้จึงเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อผู้สนใจศึกษาศาสนา เพื่อการขจัดกิเลส และปัญหา

1. ธรรมะ

บ.481 พุทธทาสภิกขุ. (2538). *ธรรมศาสตร์ในขั้นที่จะสามารถช่วยโลกได้*. กรุงเทพฯ: มิตรนราการพิมพ์. 25 หน้า. (ชุดหมอนล้อ อันดับที่ 71).

หนังสือเล่มนี้กล่าวถึงธรรมศาสตร์มีอยู่ 2 ระดับ คือ ระดับที่แก้ปัญหาส่วนบุคคล และระดับที่แก้ปัญหของโลก โลกจะได้รับประโยชน์จากสิ่งทีเรียกว่าธรรมศาสตร์ต่อเมื่อมีบุคคลประพฤติธรรม ซึ่งความมุ่งหมายของการประพฤติธรรมมี 3 ชนิดคือ เพื่อประโยชน์ตน เพื่อประโยชน์ผู้อื่นและเพื่อประโยชน์ทั้ง 2 ฝ่าย สำหรับประโยชน์มีอยู่ 2 ชนิด ได้แก่ ประโยชน์อย่างโลก และประโยชน์ที่เหนือโลก ผลการประพฤติประโยชน์ทั้ง 2 ฝ่ายนั้นจะทำให้เกิดพลโลกที่ดีไปจนถึงการเกิดพระอรหันต์ แต่ในโลกนี้ไม่มีใครประพฤติธรรม ซึ่งความมุ่งหมายของการประพฤติธรรมมี 3 ชนิดคือ เพื่อประโยชน์ตนเพื่อประโยชน์ผู้อื่นและเพื่อประโยชน์ทั้ง 2 ฝ่าย สำหรับประโยชน์มีอยู่ 2 ฝ่ายนั้น จะทำให้เกิดพลโลกที่ดีไปจนถึงการเกิดพระอรหันต์ แต่ในโลกนี้ไม่มีใครประพฤติประโยชน์กันอย่างจริงจัง ยิ่งความเจริญทางด้านวัตถุมากขึ้น ส่งผลให้เกิดความเดือดร้อนไปทั่ว โลกกันอย่างจริงจัง ยิ่งความเจริญทางด้านวัตถุมากขึ้น ส่งผลให้เกิดความเดือดร้อนไปทั่ว โลกจึงใกล้จะถึงกลียุค ทีเรียกว่า มิคสัญญี ดังนั้น สิ่งที่จะช่วยโลกได้ คือ ธรรมศาสตร์อย่างแรกคือ สัมมาทิฏฐิ ซึ่งหลักสำคัญของสัมมาทิฏฐิ คือ รู้กฎของเหตุและผลหมายถึง การลู่ถึงนิพพาน สัมมาทิฏฐิ ทำให้ร่วมมือกันแก้ปัญหของโลก เพราะจิตของคนเป็นอัมพาต รู้แต่ธรรมศาสตร์ หากเราพยายามที่เป็นผู้สมานานสัมมาทิฏฐิแล้วก็จะแก้ปัญหทั้งปวงได้

1. ธรรมะ

บ.482 พุทธทาสภิกขุ. (2521). *ธรรมสังฆสงเคราะห์*. สุราษฎร์ธานี: ธรรมทานมูลนิธิ. 521 หน้า.
(ชุดธรรมโฆษณ์ อันดับที่ 18 ค.)

หนังสือเล่มนี้ได้ชี้ให้เห็นความแตกต่างของคำว่า สังฆธรรมและธรรมสังฆะ โดยกล่าวว่า สังฆธรรมคือ ความจริงที่ว่าทุกอย่างเป็นไปตามเหตุปัจจัย ส่วนธรรมสังฆะคือวิธีที่ทุกอย่างต้องทำให้ถูกต้องตามเหตุปัจจัยของมัน ท่านพุทธทาสเน้นคำว่า ธรรมสังฆะเพราะต้องการให้มนุษย์รู้ค่าความจริงของธรรมทั้งปวงในทุก ๆ ศาสนา เนื้อหาแบ่งออกเป็น 12 เรื่อง ได้แก่ ปัญหาเกี่ยวกับธรรมสังฆะแห่งยุคปัจจุบัน ธรรมสังฆะสำหรับมนุษยชาติ ธรรมสังฆะเกี่ยวกับสิ่งที่เรียกว่าศาสนา มนุษยบริวารกับธรรมสังฆะของธรรมชาติ ศาสตร์สังคมทุกชนิดอย่างมีธรรมสังฆะแห่งศีลธรรม เป็นต้น เนื้อหาสาระในแต่ละเรื่องได้ให้ข้อคิดที่หลากหลายแง่มุม เช่น ในตอนที่ว่าด้วยเรื่อง ศาสตร์สังคมทุกชนิดย่อมมีธรรมสังฆะแห่งศีลธรรมได้ให้ความหมายของคำว่า “ศาสตร์สังคม” “ศีลธรรม” กับ “ธรรมสังฆะ” การจัดหมวดหมู่สังคมศาสตร์ และกล่าวว่าการไม่บูชาธรรมสังฆะแห่งศีลธรรมก็เพราะเหตุมาจากเป็นทาสของกิเลส เป็นต้น ท่านพุทธทาสได้แสดงรายละเอียดที่ชัดเจนในทุกเรื่อง และใช้ภาษาที่อ่านแล้วเข้าใจง่าย ให้คุณค่าทั้งด้านการศึกษาและการปฏิบัติตาม เพื่อก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดทั้งแต่ตนเองและผู้อื่น

1. ธรรมะ

2. สังฆธรรม

3. ธรรมสังฆะ

บ.483 พุทธทาสภิกขุ. (2515). *ธรรมสาส์น*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ส่วนท้องถิ่น กรมการปกครอง.

หนังสือเล่มนี้กล่าวถึง ธรรมสาส์นเกี่ยวกับงานคือการปฏิบัติธรรม ธรรมในฐานะเป็นเครื่องมือสร้างคน สร้างชาติ หรือสร้างโลกในที่สุด ข้อสำคัญก็คือให้สำเร็จประโยชน์ ในการทำงานที่จะทำความเข้าใจเกี่ยวกับเรื่องราวจะเป็นธรรมสาส์นหรือปัจจุวิสัยทัศน์ก็ย่อมเป็นอย่างที่เรียกว่า เอตมมุงฺงุ คลมมุตฺตมฺ คือ มงคล โดยสูงสุดโดยเท่ากัน และการทำงานด้วยจิตว่าง ก็คือ การทำงานตามหน้าที่ของเราทุกอย่างทุกประการ ด้วยจิตที่มีความไม่เห็นแก่ตัวไม่มีความรู้สึกที่โน้มไปในทางที่มีตัวเราหรือของเรา “ทำงานในความว่าง” คือไม่ได้ทำงานให้ตัวเองหรือเอาเอง ไม่ได้ทำงานให้ครอบครัว ไม่ได้ทำงานให้ประเทศชาติ ศาสนาอะไรหมดแต่ทำงานให้ความว่าง “กินอาหารของความว่าง” มันก็คือกินอาหารของธรรมะ กินอาหารของพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ “อยู่ด้วยความว่าง” นี้ก็คือ การมีชีวิตมีลมหายใจอยู่โดยไม่รู้สึกรู้ว่ามีตัวเราไม่มีอะไรเป็นของเรา ทุกสิ่งทุกอย่างเหล่านี้ล้วนแต่เป็นธรรมสาส์นแทบทั้งสิ้น

1. ธรรมสาส์น

2. การปฏิบัติธรรม

3. การทำงาน

4. ความว่าง

บ.484 พุทธทาสภิกขุ. (2548). *ธรรมสำหรับคนเจ็บไข้* (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ. 70 หน้า.

หนังสือเล่มนี้กล่าวถึงชุดธรรมะทำความสะอาดให้กับจิตใจ ดับไม่เหลือความทุกข์ ไข้สมาธิ เป็นตัวควบคุมจิตใจ ให้สะอาด ให้สว่าง สงบ และความว่างของจิตก็เกิดขึ้น

1. ธรรมะ

บ.485 พุทธทาสภิกขุ. (2541). *ธรรมสำหรับคนเจ็บไข้*. กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ. 48 หน้า.

หนังสือเล่มนี้กล่าวถึง ผู้ที่อยู่ในภาวะความเจ็บไข้ ไปไหนไม่ได้ เป็นต้น จึงควรทำสมาธิ ดีกว่า ทำสมาธิในที่นี้ได้เข้าใจเป็นเรื่องลึกลับมหัศจรรย์เกินวิสัย เป็นเรื่องธรรมดาสามัญตามกฎของธรรมชาติ เป็นเรื่องที่อยู่ในหลักในกฎเกณฑ์ของธรรมชาติ ตามแนวของวิทยาศาสตร์เป็นสิ่งที่ทำได้ สิ่งหนึ่ง ถ้าคนเราอยากเกิดใหม่ก็กำหนดไว้ที่บุญกุศลที่จะได้ไปเกิดในสวรรค์แต่เรื่อง พระพุทธเจ้า ท่านไม่แนะนำ ท่านแนะนำไปในทางที่หยุด ดับ สิ้นสุดจบเรื่องกันที่ ให้มีคุณธรรมอันสูงสุด คือ ความสะอาดแห่งจิต ความสว่างแห่งจิต ความสงบแห่งจิต เป็นสิ่งที่ต่อสู้กันกับความเกิด แก่ เจ็บ ตาย ตามธรรมชาติเป็นไปตามธรรมชาติ จิตก็หลุดพ้นจากสิ่งที่ยึดถือหลุดพ้นจากความทุกข์ ไม่เป็นจิตที่มีกิเลสหรือจะยึดมั่นถือมั่นอะไรอีกต่อไป

1. ความเจ็บป่วย

บ.486 พุทธทาสภิกขุ. (2529). *ธรรมสำหรับครู*. กรุงเทพฯ: การศาสนา. 256 หน้า.

หนังสือเล่มนี้ แสดง ณ สถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทยภาคปกติ วันพุธที่ 1 – 27 กันยายน 2527 ร สวนโมกขพลาราม อ. ไชยา จ. สุราษฎร์ธานี มี 10 เรื่อง 1. เป้าหมายของชีวิต และ สังคม 2. การปฏิบัติงาน คือ การปฏิบัติธรรม 3. เป้าหมายของการศึกษา 4. ธรรมชีวิตกับครูผู้สร้างโลก 5. คุณธรรมของครู 6. การดำรงชีวิตอย่างครูนั้นแหละ คือ ธรรมชีวิตชั้นครู 7. วิธีสอนจริยธรรม 8. ยุวชนที่พึงประสงค์ คือ ยุวชนธรรมชีวิต 9. บทบาทของครูกับการอยู่รอดของสังคม 10. ปัจฉิม ถกถวญศึกษา: เราได้กระทำดีที่สุดแล้วเท่าที่ เราจะกระทำได้: เราก็มีสติที่จะพอใจในการกระทำ ของตัวเอง เคารพในตัวเอง มีความสุขสบายใจ มีกำลังใจได้โดยตนเอง.

1. ครู - - การปฏิบัติธรรม

บ.487 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). *ธรรมสำหรับครู*. กรุงเทพฯ: โครงการพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้ การสอนจริยศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ. 54 หน้า.

หนังสือเล่มนี้ ประกอบด้วยเนื้อหาสำคัญ ๆ คือ เป้าหมายของชีวิตและสังคม กล่าวถึงหลักปฏิบัติสำหรับสันติสุขส่วนบุคคลและสังคม การปฏิบัติงานคือการปฏิบัติธรรมจะได้รับความสุขจากการปฏิบัติที่ถูกต้อง เป้าหมายของการศึกษาให้ความหมายของการศึกษาและการจัดรูปแบบการศึกษา ธรรมชีวิตกับครูผู้สร้างโลก ให้ความสำคัญของผู้เป็นครูส่งเสริมให้ครูมีธรรมเป็นชีวิต วิธีสอนจริยธรรมแบบอย่างของพระพุทธเจ้า ยุวชนที่พึงประสงค์ หลักธรรมสำหรับการมีตนเป็นที่พึ่งและหลักธรรมสำหรับการมีธรรมะเป็นที่พึ่ง บทบาทของครูกับการอยู่รอดของสังคม หน้าที่ 3 ขั้นตอนของครู และสุดท้ายเป็นเรื่องปัจเจกภพจริยศึกษา นับว่าเป็นหนังสือที่มีคุณค่าอย่างยิ่งสำหรับที่ได้ชื่อว่าเป็น “ปูชนียบุคคล” ที่ควรนำธรรมะไปใช้ได้ให้เกิดประโยชน์ต่อการพัฒนาเยาวชน

1. ครู – การปฏิบัติธรรม

บ.488 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). *ธรรมอวยพรต้อนรับปีใหม่*. กรุงเทพฯ: ธรรมสภา. 28 หน้า.

ธรรมบรรยายเรื่องนี้ ช่วยให้ความเข้าใจความหมายและธรรมชาติของชีวิตที่ต้องพัฒนาปรับปรุงตนเอง ทั้งสภาพที่เป็นไปเองอยู่แล้วตามธรรมชาติในฐานะที่เป็น “ชีวิต” และที่มนุษย์ต้องปรับปรุงพัฒนาได้ถูกต้องยิ่งขึ้นในฐานะที่เป็น “บุคคล” เพื่อให้ได้รับผลคือ ความพ้นจากทุกข์อย่างสิ้นเชิง ชีวิตต้องพัฒนาทั้งโดยธรรมชาติและโดยบุคคลทั้งทางกาย ทางจิตและสติปัญญา นอกจากนั้นท่านยังกล่าวถึงวิธีอบรมเลี้ยงดูเด็กอย่างถูกต้องและสมบูรณ์ โดยการฝึกฝนอบรมตามในทางพุทธศาสนาที่เรียกว่า “ไตรสิกขา” คือศีล สมาธิและปัญญา

1. ธรรมะ

2. ชีวิต – แง่พุทธศาสนา

3. ประเพณี

บ.489 พุทธศาสนิกขุ. (ม.ป.ป.). *ธรรมโอสถโปรดโลก*. กรุงเทพฯ: ภาพพิมพ์. 59 หน้า.

หนังสือเล่มนี้ได้ให้รายละเอียดเกี่ยวกับเรื่องตถตา หรือ ตถตา คือ ความเป็นเช่นนั้นเอง ซึ่งท่านพุทธทาสเปรียบได้เป็นธรรมโอสถพิเศษที่ช่วยปลดปล่อยจิตใจของเราให้พ้นจากความทุกข์ทั้งปวงให้ยอมรับความเป็นอย่างนั้นอย่างนี้ท่านได้กล่าวถึง ความอยากของมนุษย์ที่มาจาก อวิชชา ตัณหา และอุปาทาน แต่ถ้าหากเรามีธรรมะเราก็จะมีปัญญาและวิชา นั้นจึงเรียกว่า ตถตา เป็นยา รักษาไปในทางที่ดี ท่านพุทธทาสได้กล่าวถึงตถตาไว้ 3 เรื่องด้วยกันคือ ตถตาในปัจจุสมุขบาท ซึ่งแปลว่า การอาศัยกันแล้วเกิดขึ้นนั้นก็คือต้องอาศัยปัจจัยในการเกิดขึ้นนั่นเอง เรื่องที่ 2 ตถตาในจตุรารยัสัจจน์นั้นก็คือความจริงอันประเสริฐ 4 ประการทุกข์เป็นเช่นนั้นเองเหตุให้เกิดทุกข์ก็เป็นเช่นนั้นเอง ความดับสนิทแห่งความทุกข์ และหนทางให้ถึงความดับสนิทแห่งความทุกข์ และประการสุดท้าย ตถตาในสามัญญลักษณะคือ ลักษณะที่สามัญญแก่สังขารทั่วไป หากเราเข้าใจและปฏิบัติตาม ก็จะได้รับผลคือความสงบสุขอย่างแท้จริง

1. ธรรมโอสถ

บ.490 พุทธศาสนิกขุ. (ม.ป.ป.). (พระราชัชชกวี). *ธรรมะ – เครื่องคุ้มครองโลก*. พระนคร: ชุมชุมช่าง.

หนังสือเล่มนี้เป็นปาฐกถาพิเศษ เรื่อง ธรรมะ – เครื่องคุ้มครองโลก โดยพระราชัชชกวี (พุทธทาสสิกขุ) ได้แสดงที่ ศาลาอเมริกัน ถนนพัฒนาพงศ์ พระนคร ในวันที่ 7 กรกฎาคม 2505 ได้กล่าวถึง ธรรมที่แท้จริงนั้น คือ การกระทำที่ถูกต้องตรงต่อวิวัฒนาการของมนุษย์ทุกชั้นทุกตอน และอยู่ในฐานะที่จะช่วยโลกได้จริง ถ้าจะเรียกว่า Good ก็ควรจะเรียกที่ ธรรมะในลักษณะอย่างนี้ และเราก็จะต้องรับรู้ว่ามีธรรมะเป็นสิ่งที่ช่วยโลกแล้ว เราต้องช่วยกันทำโลกให้มีธรรมะ ธรรมะจึงจะช่วยโลก เพราะฉะนั้น เราต้องหันหน้าเข้าหาธรรมะและเห็นแจ้งให้ศัตรูของธรรมะ คือ หันหลังให้วัตถุนิยม.

1. ธรรมะ

2. ปาฐกถา

บ.491 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). *ธรรมะ 10 มิติ*. กรุงเทพฯ: ธรรมพุทธศาสตร์ มศว. ประสานมิตร 51 หน้า.

หนังสือเล่มนี้กล่าวถึงโครงการธรรมส์จะบำเพ็ญทาน ธรรมสิบมิติ ประกอบด้วยคำสอน การปฏิบัติธรรม ผลงานของการปฏิบัติธรรม หน้าที่ที่ต้องกระทำ คู่ชีวิต พระพุทธเจ้า พระองค์จริง พระเป็นเจ้าสูงสุด กฎของธรรมชาติ ความถูกต้อง และยารักษาโรคบำบัดอนทัยเล่มมีผลงาน ของ วติน อินทสระ เรื่อง ธรรมนิยาม ณ ป่าประจักษ์ และบทความเรื่องมารู้จักธรรมพุทธศาสตร์ มศว. ประสานมิตร

1. ธรรมะ

บ.492 พุทธทาสภิกขุ. (2524). *ธรรมะ 24 เหลี่ยม*. (พิมพ์ครั้งที่ 2) นนทบุรี: กองทุนวุฒิธรรม. 45 หน้า.

เนื้อหาของหนังสือเล่มนี้กล่าวถึงธรรมอันมีหน้าที่เป็นที่พึงใ้มนุษย์ประสบแต่ความสุข ทำให้มนุษย์เกิดศรัทธา ปัญญา และมีคุณค่าสำหรับผู้แสวงหาหลักธรรม โดยท่านพุทธทาสชี้ให้เห็นคุณค่าของธรรมะ 24 ประการ อาทิเช่น ธรรมะเป็นเสมือนอาวุธ ธรรมะเป็นเสมือนสระน้ำ ธรรมะเป็นเสมือนดวงประทีป ฯลฯ เนื้อหาโดยส่วนรวม แสดงให้เห็นว่าธรรมะเป็นสิ่งประเสริฐวิเศษสูงสุด มนุษย์จำเป็นต้องศึกษาและพิจารณาก่อนจะยึดถือปฏิบัติเพื่อให้เข้าใจธรรมะ และตัวเองสามารถนำหลักธรรมที่ได้ไปปฏิบัติเพื่อพัฒนาตนได้อย่างถูกต้องสมกับพุทธบริษัทอย่างแท้จริง

1. ธรรมะ

บ.493 พุทธทาสภิกขุ. (2549). *ธรรมะ 4 เกล*. กรุงเทพฯ: เพชรประกาย. 272 หน้า.

หนังสือเล่มนี้กล่าวถึงพุทธวิธีชนะความทุกข์ ชนะความทุกข์ทั้งปวงตามแบบวิถีของชาวพุทธ ธรรมะ 4 เกลสะท้อนปรัชญาธรรมในเรื่องสติ - สัมปชัญญะ สมาธิ 4 และปัญญา การที่บุคคลได้ยึดทั้ง 4 ประการนี้ได้ย่อมทำให้ผู้นั้นบรรเทาทุกข์ให้เบาบางตามสมควรจนบรรลุไปถึงเป้าหมายอันสูงสุดพ้นจากความทุกข์โดยสิ้นเชิง

1. ธรรมะ

บ.494 พุทธศาสนิกศ. (2549). *ธรรมะ 9 ตา*. กรุงเทพฯ: อมรินทร์. 404 หน้า.

หนังสือเล่มนี้ได้เลือกสรรและเรียบเรียงขึ้นโดยประสงค์ให้ผู้ที่สนธรรมะได้ศึกษาอย่างย่อ และมีเนื้อหาสาระสำคัญต่าง ๆ รวบรวมอยู่อันประกอบเป็นที่มาของชื่อหนังสือที่ว่าธรรมะ 9 ตา คือการกล่าวถึงเรื่อง 9 เรื่องคือ อนิจตา ทุกขตา อนัตตา อัมมัญญิตตา ฆัมมนิยามตา อิทัปปัจจยตา สูญญตา ตถาตา และอตัมมยตา ซึ่งรวมความทั้ง 9 เรื่องนี้มุ่งสอนพระธรรมที่ต้องรับรู้ เพื่อความดับทุกข์

1. ธรรมะ

บ.495 พุทธศาสนิกศ. (ม.ป.ป). *ธรรมะกับการเมือง การเมืองกับธรรมะ*. กรุงเทพฯ: ธรรมบูชา. 90 หน้า

เป็นการธรรมบรรยายที่หิน โค้ง สวาน โมกข์ ไชยา วันที่ 3 กรกฎาคม 2519 กล่าวว่า การเมืองตามความหมายของท่านอาจารย์สวานโมกข์ คือ “การจัดคนที่อยู่กันมาก ๆ ให้ปราศจากปัญหาให้อยู่ร่วมกันอย่างผาสุก” นักการเมืองที่มีจุดมุ่งหมาย ดังกล่าว เขาจะต้องดำเนินการ คือ (1) ช่วยให้ทุกคนมีงานทำ (2) ทุกคนไม่เบียดเบียนกัน (ก) ทำให้ทุกคนรู้จุดมุ่งหมายของชีวิต (ข) ทำให้เลิก ละ เบียดเบียนตัวเอง (3) ทำให้ทุกคนรักกันสามัคคีกัน ช่วยเหลือซึ่งกันและกันให้ทุกคนหมดทุกข์หมดปัญหาโดยประการทั้งมวล และปัญหาสำคัญ..ก็คือว่า ทำอย่างไรจึงจะสำเร็จ ประโยชน์? (3) ต้องทำให้ผู้ที่มารู้จัก โลกและชีวิตอย่างถูกต้อง (สัมมาทิฐิ) (2) ต้องฝ่าฝืนให้นักเรียน นักศึกษาประพฤติ ปฏิบัติตนเพื่อให้รู้จักโลกและชีวิตดีขึ้น (3) จัดกิจกรรมส่งเสริมให้ครู นักเรียน ผู้ปกครอง ร่วมกันปฏิบัติธรรม

1. พุทธศาสนากับสังคม

บ.496 พุทธศาสนิกศ. (2546). *ธรรมะกับการเมือง*. กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ. 368 หน้า.

หนังสือเล่มนี้มีเนื้อหากล่าวถึงธรรมะกับการเมือง ซึ่งท่านพุทธทาสได้กล่าวว่ธรรมะกับการเมืองเป็นสิ่งที่แยกกันไม่ได้ แยกกันเมื่อไหร่ก็กลายเป็นเรื่องอุปัทวะจัญไร ทำลายโลกขึ้นมาทันที มีความจำเป็นอย่างเร่งด่วน ที่จะต้องปรับเปลี่ยนให้เป็นการเมืองที่แท้จริงของมนุษย์ โดยตั้งอยู่บนรากฐานทางศาสนาที่มีอยู่ว่าสัตว์ทั้งหลายเป็นเพื่อนทุกข์ เกิด แก่ เจ็บ ตาย ด้วยกันทั้งหมดทั้งสิ้น นักการเมืองที่มีธรรมสังจะนี้อยู่ในใจ ก็จะเป็นนักการเมืองโพธิสัตว์ การเคลื่อนไหวมีแต่บุญกุศลผลที่ได้คือสันติภาพถาวรของโลก

1. พุทธศาสนากับการเมือง

2. ธรรมะกับการเมือง

บ.497 พุทธศาสนิกศ. (พระราชย์กวี). (2509). *ธรรมะกับนักศึกษา*. พระนคร: สุวีรานัน. 186 หน้า.

หนังสือเล่มนี้เป็นคำบรรยายหลักธรรมสำหรับนักศึกษา ณ หอประชุมมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เมื่อวันที่ 13 มกราคม 2509 เนื้อหาของหนังสือเล่มนี้กล่าวถึง หลักใจความเป็นหัวข้อธรรม เพื่อจะได้เป็นพื้นฐานแก่นิสิตและนักศึกษาทั่วไป กล่าวคือ หัวข้อธรรมที่พระพุทธเจ้าทรงสอนที่ 2 เรื่อง คือ เรื่องทุกข์ และ การดับทุกข์ ส่วนวิธีการที่จะดับทุกข์ ได้คือ สอนให้เดินทางสายกลาง, สอนให้ช่วยตัวเอง, สอนให้รู้จักกฎแห่งเหตุผล มีเหตุและปัจจัยปรุงแต่ง จะต้องจัดการที่เหตุให้ถูกต้อง จึงจะได้ถึงผลตามที่ต้องการ ด้วยการปฏิบัติเพื่อความไม่ยึดมั่นถือมั่น เห็นสักว่าเห็น ได้ยินสักว่าได้ยิน ได้กลิ่นสักว่าได้กลิ่น ได้ลิ้มสักว่าได้ลิ้ม ได้สัมผัสสักว่าได้สัมผัส ได้รู้สึกในใจ ก็สักว่าได้รู้สึกในใจ ส่วนสถานที่ที่จะเรียนหรือปฏิบัติก็คือ ที่ร่างกายของเรานั้นเอง และหนทางที่เราจะเดินตามที่พระพุทธเจ้าทรงสอน คือ อริยมรรคที่องค์แปดอันประกอบด้วย สัมมาทิฐิ (มีความเห็นชอบ) สัมมาสังกัปป (มีความดำริฝืนชอบ) สัมมาวาจา (พูดจาชอบ) สัมมากรรม (มีการกระทำการงานชอบ) สัมมาอาชีโว (เลี้ยงชีวิตชอบ) สัมมาวายาโม (มีความเพียรชอบ) มีสัมมาสติ (สติระลึกรู้ในใจชอบ) สัมมาสมาธิ (สมาธิตั้งมั่นจิตใจชอบ) และหากเราปฏิบัติจนจิตว่างจากราคะ โทสะ โมหะ จนว่างเด็ดขาดถึงที่สุด ที่เรียกว่า นิพพาน ซึ่งเป็นภาวะที่ว่างจากตัวตนโดยสิ้นเชิง ผู้นั้นจะได้รับความสุขอย่างยิ่งเหลือจะประมาณได้ และเป็นความสุขอีกแบบหนึ่ง ที่พระพุทธเจ้าทั้งหลายกล่าว พระนิพพานว่าเป็นบรมธรรม บรมธรรมนี้แปลว่า สิ่งสูงสุดสำหรับมนุษย์ที่จะต้องได้พบในชาตินี้.

1. ธรรมะกับชีวิตประจำวัน

บ.498 พุทธทาสภิกขุ. (2531). *ธรรมะกับสัญญาตญาณ*. สุราษฎร์ธานี: ธรรมทานมูลนิธิ, 398 หน้า.
(ธรรมโฆษณ์ หมวด 2 ชุดปกรณ์พิเศษ อันดับที่ 15).

หนังสือเล่มนี้ เป็นการรวบรวมจากคำบรรยาย 13 ครั้ง ซึ่งท่านพุทธทาสภิกขุบรรยายภาค มานูชาเมื่อ ปี 2529 เนื้อหาของหนังสือเป็นเรื่องเกี่ยวกับความสัมพันธ์และการใช้ประโยชน์จาก ธรรมะกับสัญญาตญาณ สาระสำคัญของหนังสือกล่าวถึงสัญญาตญาณกับธรรมชาติแห่งความเป็นมนุษย์ โครงสร้างของสัญญาตญาณ สัญญาตญาณกับกิเลส และโพธิ์และการพัฒนาสัญญาตญาณ โดยอานาปานสติอุปการธรรม ฯลฯ รวมทั้งหมด 8 ประเด็น ซึ่งในแต่ละประเด็นเป็นคำสอนเรื่อง แก่นแท้ของพุทธศาสนาโดยเฉพาะ ที่นำมาประยุกต์ใช้ให้เป็นประโยชน์ในการดำรงชีวิตประจำวัน และให้ประโยชน์สูงสุดแก่ชีวิตของทุกคน เช่น เรื่องโครงสร้างของสัญญาตญาณ กล่าวถึง สัญญาตญาณตามหลักพุทธศาสนา คือ ระบบปฏิบัติเพื่อควบคุมสัญญาตญาณ ซึ่งสัญญาตญาณ กล่าวถึงสัญญาตญาณตามหลักพุทธศาสนา คือระบบปฏิบัติเพื่อความสัญญาตญาณ โดยสัญญาตญาณ ต่าง ๆ ส่วนออกมาจากสัญญาตญาณตัวตน เช่น เกิดสัญญาตญาณแห่งการกินอาหารเกิดสัญญาตญาณ แห่งความกลัว แห่งการต่อสู้ เป็นต้น โครงสร้างของสัญญาตญาณโดยตรงมีแม่บทสามารถควบคุม มันได้ให้มันไม่วุ่นวาย ซึ่งในแต่ละประเด็นได้แสดงรายละเอียดไว้ทุกแง่มุม เหมาะสำหรับผู้ ที่ต้องการศึกษา ซึ่งท่านพุทธทาส ได้แสดงการบรรยายด้วยภาษาที่สามารถเข้าใจได้ง่าย สามารถ นำไปใช้ประโยชน์สำหรับผู้สนใจศึกษาอย่างแท้จริง

1. ธรรมะ

2. พุทธศาสนา – คำสอน

บ.499 พุทธทาสภิกขุ. (2511). *ธรรมะกำมือเดียวที่จำเป็นสำหรับทุกคน*. กรุงเทพฯ: อักษรสัมพันธ์.
323 หน้า.

หนังสือเล่มนี้ประกอบด้วยธรรมะที่มีคุณค่าและมีประโยชน์ต่อผู้สนใจในแบบ คือ ธรรมะ ทำไมกัน ธรรมะกับอธรรม ความหมายของธรรมะ 4 ความหมายคือตัวธรรมชาติ กฎ หน้าที่ และผล ที่เกิด บรมธรรม บรมสุข บรมครู สังสารธรรม ธรรมะที่เป็นหลักสำคัญของมนุษย์ ธรรมะร่วม ระหว่างศีลธรรมกับศาสนา ธรรมะที่เป็นอุดมคติของตุลาการ พระธรรมกำมือเดียว และธรรมทั้ง ปวงไม่ควรยึดมั่น 4 ประการ คือ กามูทา ทิฏฐิปาทาน สิลัพพตูปาทานและอิตตวาทุปาทาน แต่ละ ตอนให้สาระ และแนวความคิดที่เป็นแบบอย่างแก่พุทธศาสนิกชนในการนำไปปฏิบัติ เพื่อพัฒนา ชีวิตให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

1. ธรรมะ

บ.500 พุทธศาสนิกศ. (2524). *ธรรมะของข้าราชการ*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์อักษรไทย. 52 หน้า.

หนังสือเล่มนี้เป็นการบรรยายที่สถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย ภาคปกติ วันพุธที่ 1 เมษายน 2524 เวลา 06.30 – 07.00 น. เนื่องในโอกาสวันข้าราชการพลเรือน โดยหัวข้อว่า “ธรรมะสำหรับข้าราชการพลเรือน” อาตมาเองก็ถือตัวเองว่าเป็นข้าราชการกับเขาด้วยเหมือนกัน เพราะมีเงินนิตยภัตที่ออกมาจากงบประมาณแผ่นดินหรืออย่างน้อยอาตมาจึงเป็นข้าราชการของพระพุทธองค์ ซึ่งทรงมีหน้าที่สร้างสันติทานในหมู่มนุษย์ ทรงเป็นภพของโลกก็ว่าได้ในด้านจิต ด้านวิญญาน ซึ่งไม่ค่อยมีใครมองธรรมะ คือ หน้าที่

ข้าราชการ แปลว่า ผู้ทำงานของพระราชา พระราชาได้ชื่อมาจากความพอใจ ข้าราชการพลเรือนมีหน้าที่ทำให้ราษฎรร้องออกมาว่าพอใจ ทุกคนมีหน้าที่เป็นข้าราชการของพระธรรม เป็นข้าราชการของพระพุทธเจ้า เป็นข้าราชการของพระเจ้า แล้วแต่ว่าจะนับถือศาสนาอย่างไรก็มีสิ่งสูงสุดของเขา เขาเป็นข้าราชการของสิ่งสูงสุดนั้นเน้นศีลธรรมคือความรักผู้อื่น

1. ข้าราชการ -- การปฏิบัติธรรม

2. ธรรมะ

บ.501 พุทธศาสนิกศ. (ม.ป.ป.). *ธรรมะของผู้ครองเรือน*. กรุงเทพฯ: ภาพพิมพ์. 38 หน้า.

หนังสือเล่มนี้ ชี้ให้เห็นถึงธรรมะที่จำเป็นสำหรับผู้ครองเรือนที่ควรรู้จักและบำเพ็ญ เพื่อเลื่อนขั้นตนเองจนไปสู่ความเป็นอริยบุคคลขั้นสูงได้ เริ่มตั้งแต่การละอบายมุข การทำหน้าที่ในฐานะที่เป็นพ่อแม่กับลูก สามิภรรยา ครอบาอาจารย์กับศิษย์ เพื่อนและสหาย นายจ้างกับลูกจ้าง ฆราวาสกับบรรพชิต ตามหลักทศทั้ง 6 และประกอบด้วยธรรมะสำหรับคนดี คือ รู้เหตุ รู้ผล รู้ประมาณ รู้กาล รู้บุคคล และรู้ประชุมชน ตามหลักสัปปริชธรรม 7 ตลอดจนธรรมะที่ช่วยให้ข้ามพ้นวิญญูสงสารเขาสู่กระแสพระนิพพาน หากชีวิตเราประกอบด้วยธรรมดำเนินอยู่ในความถูกต้อง ซึ่งเรียกว่า “ธรรมชีวิต” ซึ่งเป็นการปฏิบัติธรรมะที่ไม่จำกัดเพศชายหรือหญิง บรรพชิตหรือผู้ครองเรือน นับเป็นคำบรรยายที่มีคุณค่าสาระประโยชน์เหมาะแก่ผู้เตรียมตัว เพื่อครองเรือน และผู้ที่กำลังครองเรือนเป็นอย่างยิ่ง

1. ธรรมกับชีวิตประจำวัน

บ.502 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). *ธรรมะขั้น ก ข กกา*. กรุงเทพฯ: ธรรมบูชา. 12 หน้า.

หนังสือเล่มนี้ ท่านพุทธทาสได้ตอบปัญหาธรรมะเบื้องต้นเกี่ยวกับความทุกข์กับการดับทุกข์โดยอธิบายว่า ความทุกข์นั้นเกิดจากการยึดถือขั้นห้าคือ รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ และได้ให้ความหมายของความทุกข์ 3 ความหมาย คือ ความหมายที่หนึ่ง เป็นทุกข์ธรรมดาแก่ผู้ที่ยึดถือความหมายที่สอง มีลักษณะแห่งความทุกข์ ปรากฏอยู่ และความหมายที่สาม การทำบางอย่างเป็นทุกข์ เพราะนำมาซึ่งทุกข์ คือทำชั่ว เป็นทุกข์ ส่วนการดับทุกข์นั้นก็คือ การไม่ยึดถือขั้นห้า ดังกล่าวนั่นเอง

1. ธรรมะ
2. การดับทุกข์
3. ความทุกข์

บ.503 พุทธทาสภิกขุ. (2546). *ธรรมะคำเดียว*. กรุงเทพฯ: มิตรนราการพิมพ์. 45 หน้า.

หนังสือเล่มนี้ได้กล่าวถึง หน้าที่ของมนุษย์ที่อยู่ได้ด้วยการกระทำเพื่อให้รอดชีวิตอยู่ได้ และทำให้อยู่เป็นสุขปราศจากทุกข์ หน้าที่เพียงรอดชีวิตอยู่นั้น เหมาะสำหรับสัตว์เดรัจฉาน มนุษย์มีมากกว่านั้น มีความผาสุกสูง สมกับที่มนุษย์รอดจากความทุกข์ รอดจากกิเลสตัณหา

1. ธรรมะ

บ.504 พุทธทาสภิกขุ. (2537). *ธรรมะคำเดียวพอ*. กรุงเทพฯ: อตัมมโย. 41 หน้า.

ธรรมบรรยายเล่มนี้ได้รวบรวมหลักธรรมสำคัญเกี่ยวกับธรรมะไว้หลายประเด็น โดยตั้งชื่อเรื่องว่า “ธรรมะคำเดียวพอ ท่านพุทธทาสได้กล่าวถึงความหมายของธรรมะว่ามีอยู่ 4 ความหมาย คือ ธรรมะคือธรรมชาติ, ธรรมะคืออกุศลของธรรมชาติ, ธรรมะคือหน้าที่ตามกฎของธรรมชาติ และ ธรรมะคือผลที่ได้รับจากปฏิบัติหน้าที่ตามกฎของธรรมชาติ และได้กล่าวถึงการทำหน้าที่ให้ถูกต้อง แก้วเริ่มตั้งแต่ ปฐมวัย มัชฌมวัย ปัจฉิมวัย ถ้าปฏิบัติให้ถูกต้องชีวิตนั้นปลายก็สงบเย็น นิพพาน คืออะไร ไม่มีไฟกิเลส ไฟทุกข์เผาทั้งนิพพาน การทำสมาธิก็เป็นนิพพานธรรมะทำให้โลกสงบเย็น ฯลฯ ท่านยังย้ำว่าถ้าปฏิบัติให้ถูกต้องชีวิตก็จะพบกับความสุข ซึ่งมีอยู่ 3 ความหมาย คือ 1. จะช่วยให้บุคคลถึงนิพพาน 2. จะช่วยให้สังคมหรือ โลกนี้ประสบสันติภาพ และ 3. จะช่วยให้ทุกคนมีคุณธรรมสำหรับดำเนินชีวิตไปอย่างถูกต้องที่สุดได้บรรลุจุดหมายในที่สุด

1. ธรรมะ
2. การปฏิบัติธรรม
3. การปฏิบัติธรรม

บ.505 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). *ธรรมะคือความงาม ความงามคือธรรมะ*. กรุงเทพฯ: ธรรมสภา. 19 หน้า.

หนังสือเล่มนี้เป็นการบรรยายธรรมะในหัวข้อเรื่องธรรมะคือความงาม ความงามคือธรรมะ ที่พระพุทธเจ้าได้ทรงตรัสว่า พระธรรมงามในเบื้องต้น งามในท่ามกลางและงามในเบื้องปลาย ผู้มีความรู้ ความตื่น ความเบิกบาน พระธรรมก็จะมีความหมายไปในทาง ความงามยิ่งกว่าสิ่งใดซึ่ง ความงามในมนุษย์เป็นความงามในสิ่งต่อไปนี้ คือความงาม จากการไม่ตกในอบายทั้ง 4 ความงาม จากการดำรงชีพ ความงามจากการละเสียได้ซึ่งการทุจริต ความงามจากการบริโภคน้อย 4 ความงาม จากการละเสียได้ซึ่งนิเวศน์ 5 ความงามจากการได้เห็นพระธรรม ความงามจากการเกิดกิเลสตัณหา ความงามจากการไม่เกิดตัวกูของกู และความงามจากการตายอย่างมีสติ

1. ธรรมบรรยาย
2. ความงาม
3. การดำรงชีวิต

บ.506 พุทธทาสภิกขุ. (2546). *ธรรมะคืออะไร*. (ธรรมพรปีใหม่). กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ. 40 หน้า.

หนังสือเล่มนี้กล่าวถึง ธรรมะคือการกระทำที่ถูกต้องแต่ความเป็นมนุษย์ ธรรมะคือคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า ธรรมะคือ การกระทำที่ถูกต้อง ถูกต้องทุกขั้นตอนแห่งวิวัฒนาการของความเป็นมนุษย์ที่จะถูกต้องทุกขั้นตอนของวิวัฒนาการ ในวัยเด็กก็ต้องมีความถูกต้องเต็มที่ในวัยคนแก่คนเฒ่าก็ต้องเต็มที่ และพิสูจน์ความมีประโยชน์ทั้งแก่ตนและแก่ผู้อื่นนั้น จึงจะเรียกว่าถูกต้อง ถูกต้องกับเราก็คือเรามีความสุขเรียกว่าเป็นคนไม่มีปัญหา ไม่มีความทุกข์ อยู่ด้วยความสงบสุขเป็นที่พอใจของตนนี้เรียกว่ามันเป็นความถูกต้องแก่เราส่วนคนทั้งหลายทั้งปวงก็มีสันติภาพ เรามีสันติสุข สังคมมีสันติภาพ ก็ควรจะพอใจแล้ว มันสูงสุด กันอยู่ที่นี้ ตรงนี้ขอให้อาศัยการศึกษา จะช่วยให้รู้ว่า เราเป็นมนุษย์มีหน้าที่ที่จะต้องปฏิบัติให้ได้รับประโยชน์จากการเป็นมนุษย์กันเต็มที่ อย่าให้เสียที่ได้เกิดมาเป็นมนุษย์และได้พบพระพุทธศาสนาเลย

1. ธรรมะ

บ.507 พุทธทาสภิกขุ. (2531). *ธรรมะคืออะไร*. กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ.

หนังสือเล่มนี้กล่าวถึงความหมายของธรรมะว่า ธรรมะคือการกระทำที่ถูกต้องแก่ความเป็นมนุษย์ และธรรมะยังช่วยทำให้จิตใจของมนุษย์สงบลงได้ในไม่ช้า ธรรมะไม่ใช่เป็นแต่เรื่องทางจิต ทางวิญญาณอย่างเดียวแต่ธรรมะจะรวมถึงทางกาย ทางเนื้อ จนกระทั่งทางวัตถุภายนอก บ้านเรือน วัฏควาย ไร่นา ซึ่งมีความถูกต้องในสิ่งเหล่านี้ด้วยเช่นกัน และถ้าจิตใจเต็มไปด้วยความวิตกกังวล หวาดกลัวก็จะทำให้เลือดไปหล่อเลี้ยงร่างกายของเราผิดปกติไปด้วย ซึ่งจะทำให้ร่างกายของเรา เกรียด หิวกระหายโดยที่ทางจิตใจไม่มีเวลาที่จะรู้สึกอิ่ม นี่เป็นต้นเหตุโรคทางกายทุกประการขอให้ใคร่ครวญดูว่านี่คือความไม่มีธรรมะถ้ามีธรรมะจะไม่มี ความวิตกกังวล ไม่มี ความเกรียดในทางจิตใจซึ่งจะถือได้ว่าเป็นความถูกต้องที่เกิดแก่มนุษย์ในปัจจุบันนี้

1. ธรรมะ

บ.508 พุทธทาสภิกขุ. (2549). *ธรรมะคือโอสภสำหรับโลก* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ.

เนื้อหาในหนังสือเล่มนี้เป็น การอธิบายสาเหตุและวิธีการรักษาโรคทางจิตวิญญาณได้ สมบูรณ์แบบซึ่งมีเนื้อหาหลักใหญ่ ๆ กล่าวถึง 3 ประเด็น คือ โลกคืออะไร คนในโลกเป็นโรคอะไร และโรคนั้น ๆ จะรักษาได้ด้วยสิ่งใด โดยท่านพุทธทาสได้ชี้ให้เห็นว่าสาเหตุของโรคที่แท้จริงก็คือ อวิชา - ความไม่รู้ซึ่งเป็นต้นเหตุทำให้เกิดโรคทั้งปวง ทั้งโรคทางกายทางจิตและทางวิญญาณ ส่วนแนวทางการรักษาก็ต้องมีสัมมาทิฐิ - ความเห็นที่ถูกต้อง จึงจะพ้นหรือหายจากโรคได้

1. ธรรมะ

2. โรค - แง่พุทธศาสนา

3. จิต

บ.509 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). *ธรรมะโดยวิธีใดกัน?* ม.ป.ท. 16 หน้า. (ชุดมองด้านใน อันดับ 74).

เนื้อหาของหนังสือเล่มนี้กล่าวถึงหลักธรรมะที่มนุษย์จะต้องปฏิบัติร่วมกัน เพื่อสร้างสันติภาพให้เกิดขึ้นในโลก เพราะการกระทำทุกสิ่งทุกอย่าง หากทำคนเดียวก็จะไม่ประสบความสำเร็จ ดังนั้น มนุษย์ทั้งจนและร่ำรวย ต่างต้องร่วมมือกันปฏิบัติตามกฎของธรรมชาติ วัฏมีทั้งสังขธรรม และธรรมสังขจะ ปฏิบัติตามกฎของกรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่ง คือกฎของอิทัปปัจจยตา ซึ่งเป็นหัวใจของพุทธศาสนา นั่นแหละคือวิธีที่จะทำให้สำเร็จประโยชน์ และท่านกล่าวไว้ว่า การงาน คือ การปฏิบัติธรรม การทำงานในหน้าที่คือ การปฏิบัติธรรมที่จะก่อให้เกิดความเข้าใจในข้อเท็จจริง

แม้กระทั่งว่า อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา ก็รู้สึกได้ทุกขณะ ฉะนั้นเราจะต้องแสวงหาความสุขในการทำงาน มิใช่อยู่ด้วยการแสวงหาส่วนเกิน และอุดมคติอันสูงสุดของมนุษย์คือ การเกิดมาเป็นมนุษย์ ควรอยู่เมื่อความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์

1. ธรรมะ

บ.510 พุทธศาสนิกฯ. (2549). *ธรรมะทำไม*. กรุงเทพฯ: เพชรประกาย. 160 หน้า.

หนังสือเรื่องธรรมะทำไมเป็นการบรรยายธรรมที่เป็นการตอบกระทู้ถามที่ว่าธรรมะทำไม ธรรมะทำไมกัน ซึ่งเป็นการตอบกระทู้ธรรมะใน 10 ประการ คือ เรื่องแรกธรรมะทำไม เรื่องที่สอง ธรรมะโดยวิธีคิดกัน เรื่องที่สามธรรมะกับโลกจะไปด้วยกันได้หรือไม่ เรื่องที่สี่ธรรมะในฐานะลัทธิการเมือง เรื่องที่ห้าธรรมะในฐานะเป็นระบบเศรษฐกิจ เรื่องที่หกธรรมะในฐานะระบบการศึกษา เรื่องที่เจ็ดธรรมะในฐานะระบบการดำเนินชีวิต เรื่องที่แปดธรรมะในฐานะระบบการพัฒนามนุษย์ เรื่องที่เก้าธรรมะในฐานะเอกลักษณ์ไทยและเรื่องสุดท้ายธรรมะในฐานะที่เป็นตัวแท้ของศาสนา

1. ธรรมะ

บ.511 พุทธศาสนิกฯ. (2511). *ธรรมะทำไมกัน*. สุราษฎร์ธานี: โรงพิมพ์รัตนมิตรี. 50 หน้า.

หนังสือเล่มนี้เป็นธรรมะบรรยายในการประชุมสมาคมพุทธศาสนาทั่วราชอาณาจักรครั้งที่ 16 วันที่ 21 ธันวาคม 2511 ณ ค่ายธรรมบุตร สวนโมกขพลาราม อ. ไชยา ธรรมะทำไมกัน เราจะเผยแผ่ธรรมะทำไมกัน ขอได้โปรดปรึกษาหารือกันให้เป็นอย่างยิ่งว่า ธรรมะทำไมกัน เมื่อรู้ดีแล้วก็จะเผยแผ่ธรรมะนั้น อาตมาขอยืนยันในข้อนี้เสมอไปว่า ธรรมะนี้เพื่อทำโลกนี้ให้หมดความเห็นแก่ตัว; พุทธศาสนานี้เพื่อทำโลกให้หมดความเห็นแก่ตัว ; พุทธสมาคมนี้มีขึ้นเพื่อช่วยกันทำโลกนี้ให้ไม่เห็นแก่ตัว.

1. ธรรมะ

บ.522 พุทธศาสนิกศ. (2525). *ธรรมะที่ควรเติมลงในชีวิต*. สุราษฎร์ธานี: ธรรมทานมูลนิธิสวน
โมกขพลาราม. 40 หน้า.

หนังสือเล่มนี้ กล่าวถึงชีวิตทุกชีวิตมีความสัมพันธ์อยู่กับธรรมะ มนุษย์ต้องกระทำตาม
กฎเกณฑ์ของธรรมชาติ ที่สรรค์สร้างให้มนุษย์ประพฤติตนให้ถูกต้องตามขั้นตอนแห่งวิวัฒนาการ
ประพฤติตนให้ปราศจากความทุกข์ และพอใจอยู่กับหลักธรรมสามารถดำรงชีวิตอยู่ด้วยสติปัญญา
และต้องรู้หลักธรรม ประพฤติตนอยู่ในกรอบทำตนให้เป็นมนุษย์ที่เต็มไปด้วยคุณค่า และประโยชน์
อย่างสมบูรณ์ด้วยการปฏิบัติตามธรรมะ

1. ธรรมะ

2. ธรรมะกับชีวิตประจำวัน

บ.513 พุทธศาสนิกศ. (2541). *ธรรมะที่ควรเติมลงในชีวิต*. กรุงเทพฯ: มิตรนราการพิมพ์.
40 หน้า.

หนังสือเล่มนี้กล่าวถึงธรรมะที่ควรเติมลงในชีวิตโดยเนื้อหาจะกล่าวถึงความหมาย
ของธรรมะความสัมพันธ์ระหว่างธรรมะกับชีวิตการปฏิบัติธรรมได้ถูกต้องย่อมส่งผลดีต่อชีวิต
นอกจากนี้ยังกล่าวถึงเหตุที่ทำให้ปฏิบัติธรรมะได้ไม่สมบูรณ์ในตอนท้ายของเล่มเป็นการกล่าวเน้น
ย้ำว่าต้องเติมธรรมะลงไปในชีวิตจึงจะทำให้ชีวิตสมบูรณ์ได้

1. ธรรมะ

2. การปฏิบัติธรรม

บ.514 พุทธศาสนิกศ. (2513). *ธรรมะที่ลืออายุ*. พระนคร: อักษรสัมพันธ์. 126 หน้า.

หนังสือเล่มนี้เป็นธรรมเทศนาในวันทำบุญลืออายุ 28 พฤษภาคม 2512 หัวข้อแรก คืออายุที่
ควรลือ เรื่อง อ ยูหรือเรื่องอะไร ทำนองนี้ ก็เป็นเรื่องสมมตินี้ก็เป็นข้อแรก ทำบุญแบบลืออายุ
เพราะว่าถ้าไม่มีสมมติก็ไม่มีความเป็นที่ยึดเหนี่ยวความยึดมั่นถือมั่น เพราะฉะนั้นความมุ่งหมายของ
ธรรมะในพุทธศาสนาก็เป็น เรื่องทำลายสมมติหรือบัญญัติ การทำบุญเกี่ยวกับอายุนั้นมันก็มีทั้งชนิด
ที่ทำให้ไม่มากขึ้น และชนิดที่จะถอยหลังออกมาเสียจากความ โด่ บุญชนิดแท้จริงล้างบาป ล้างความ
โง่ เรื่องสวนโมกข์หรืออะไรทำนองนี้มันก็เกิดขึ้นมา มันเป็นเรื่องสนุกมากกว่าเป็นเรื่องจริงพระบ้ำ
ที่เขาเอามาเก็บไว้ที่นี้ เพื่อจะให้หายบ้ำ เรื่องทำอะไรไม่เหมือนใครมันก็ต้อง เรียกว่า บ้ำไว้ก่อน
ถ้าเรายังเป็นบ้ำวเป็นทาสของความอยากเก่งอยากดีอยู่แล้วมันก็ลือไม่ได้ เมื่อใดหยุดอยากเก่งอยากดี

เสียได้มันก็สิ้นสุด ที่นี้คุณจะเข้าใจคำว่า “วิญญาณ นี้มีความหมายลึก เพราะว่ามันไม่มีตัว ไม่มีวัตถุ ต้องคู่กันด้วยสติปัญญาที่ลึก หัวข้อที่ 2 การล่ออายุทางเนื้อหนัง คือ การเพิ่มอายุทางวิญญาณ ข้อแรก อย่างมวลลาดในการเพิ่มอาหารและในการหล่อเลี้ยงเชื้อโรค ที่มันบ้าดี บ้าเก่ง บ้าบุญ ข้อถัดไปอีก ก็อย่างมั่วคือด้านอย่าปิดหูปิดตารักษาหรือสงวนเอาไว้ซึ่งความไม่รู้จักยอม ที่นี้ข้อต่อไป ก็ว่า ต้องรู้จักสำนักบาป ข้อถัดไป ให้เพิ่มการทำงานด้วยว่าวางใจให้มากขึ้น ที่นี้ข้อต่อไป มีครูบาอาจารย์กันเสียบ้าง การล่ออายุแบบนี้มันก็คือ การต่ออายุชนิดที่แท้จริง และการบำเพ็ญสติปัญญานี้ จะต้องทำกันจริง ๆ จริงติดต่อกันไปทุกวันสุดท้ายของเล่มเป็นเรื่องอายุทางวิญญาณเป็นสิ่งที่ล่อไม่ได้ เป็นการแสดงธรรมเทศนา ณ สวนโมกขพลารามไชยา เมื่อวันที่ 27 พฤษภาคม 2512 ได้กล่าวถึง ความยึดมั่นถือมั่นอายตนะภายใน อายตนะภายนอก วิญญาณ ผัสสะ.

1. อายุ

2. วันล่ออายุ

บ.515 พุทธศาสนิกฯ. (2549). *ธรรมะน้ำล้างธรรมะโคลน*. กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ. 288 หน้า.

หนังสือเล่มนี้มีรายละเอียดเป็นประวัติศาสตร์บทหนึ่งของสังคมไทยที่เราควรจะศึกษา และสอนลูกหลานให้เรียนรู้ไว้เป็นชีวิตว่า พุทธศาสนิกฯแม้จะบวชเรียนฝึกฝนพัฒนาตน ปฏิบัติธรรมแล้วตั้งหน้าตั้งตาทำงาน เผยแพร่พระพุทธศาสนาอย่างสุดกำลังสุดชีวิต ตั้งแต่หนุ่มจนถึงวาระสุดท้ายของชีวิต รวมเป็นเวลากว่า 60 ปี ก็ยังไม่วายถุกนินทาว่าร้าย มุ่งให้เสื่อมเสียความน่าเชื่อถือด้วยข้อกล่าวหาว่า 100 เรื่อง แต่ด้วยความเป็นผู้ได้ศึกษา ปฏิบัติและทำงานด้วยจิตที่คิดจะให้อย่างแท้จริง จึงสามารถพิสูจน์ให้คนทั่วไปเห็นว่าการนินทาว่าร้ายเหล่านั้นเป็นเพียง “การสาดโคลน” ที่สามารถล้างออกได้ด้วยความคิด

1. ธรรมะ

บ.516 พุทธศาสนิกฯ. (2524). *ธรรมะในฐานะที่ต้องศึกษาทั้งชนิดสัตว์และไม่มีตัวตน*.

(พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: การพิมพ์, 16 หน้า. (ชุดหมอนลือ อันดับที่ 10).

หนังสือเล่มนี้กล่าวถึงเรื่องอนัตตา คือความไม่มีตัวตน แต่พระพุทธเจ้าทรงสอนทั้งเรื่องมีตัวตนและไม่มีตัวตน เพราะตรัสรู้ในหมู่ชนที่ถือลัทธิ มีตัวตนเป็นพื้นฐานมาก่อนจึงทรงสอนให้ทำตัวตนดี และอยู่เหนือความดี นอกจากนั้นกล่าวถึงเรื่องสัมมาทิฏฐิซึ่งมี 2 ประเภท คือ มีตัวตน

กับไม่มีตัวตน การยกระดับจิตใจให้เหนือตัวตน กฎเกณฑ์ของธรรมชาติที่เรียกว่า อิทัปปัจจยตา ตอนสุดท้ายส่งเสริมให้ศึกษาพุทธศาสนาว่า ด้วยความรู้สึกลงใจไม่ใช่ตำรา พุทธศาสนาเป็นไปตามธรรมชาติ สอนแต่เรื่องมีตัวตน ส่วนเรื่องไม่มีตัวตนเป็นวิทยาศาสตร์ ธรรมชาติเป็นบริสุทธิ ถ้ารู้เรื่องอนัตตาแล้วจะมีความรักผู้อื่นไม่เห็นแก่ตน

1. อนัตตา

2. ธรรมะ

บ.517 พุทธทาสภิกขุ. (2507). *ธรรมะในฐานะเป็นเครื่องมือ สร้างคน สร้างชาติ และสร้างโลก*. พระนคร: รุ่งเรืองธรรม. 49 หน้า.

หนังสือเล่มนี้เป็นธรรมสาส์นหรือ ปุจฉาวิสัชนา ในวันอาสาฬหบูชา เสาร์ที่ 6 กรกฎาคม 2506 ณ หอประชุมคุรุสภา ในหัวข้อ ธรรมะในฐานะเป็นเครื่องมือ สร้างคน สร้างชาติ สร้างโลก ผู้วิสาขนา คือ ท่านพุทธทาสภิกขุ ผู้ปุจฉา คือ หม่อมราชวงศ์ศีกฤทธิ์ ปราโมช นายป๋วย ใญ่นะบวรานนท์ และนายฉันทิตย์ กระแสสินธุ์.

1. ธรรมะ

บ.518 พุทธทาสภิกขุ. (2529). *ธรรมะในฐานะลัทธิการเมือง*. กรุงเทพฯ: สมชายการพิมพ์. 17 หน้า.

หนังสือเล่มนี้กล่าวถึงหลักธรรมะ และระบบการเมือง ซึ่งมีความสัมพันธ์กัน โดยท่านกล่าวว่า การเมืองคือสิ่งเดียวกับธรรมะ เพราะธรรมะคือหน้าที่ที่จะต้องปฏิบัติเพื่อสันติภาพของโลก และการเมืองก็คือ การกระทำเพื่อเกิดสันติภาพของโลก เช่นเดียวกัน ดังนั้นความสำคัญของธรรมะต่อการเมืองคือ ระบบสังคมนิยม โดยชี้ให้เห็นว่า ทุกศาสนามีวิญญาณของสังคมนิยมทั้งสิ้น โดยเฉพาะนักรการเมือง ซึ่งเป็นผู้ที่กำลังทำหน้าที่เพื่อให้โลกมีสันติภาพ หนังสือเล่มนี้ให้คุณค่าทางด้านการศึกษา และการพัฒนาระดับจิตใจของมนุษย์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งนักรการเมืองในปัจจุบัน หากปฏิบัติได้ตามหลักธรรมดังกล่าว การเมืองไทยคงจะก้าวไกลมากกว่าที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน

1. ธรรมะ

2. พุทธศาสนากับวิทยาศาสตร์

บ.519 พุทธศาสนิกศ. (2551). *ธรรมะในฐานะวัฒนธรรม และการประยุกต์ให้เต็มความหมาย.*

กรุงเทพฯ: กลุ่มประชาสัมพันธ์ สำนักงานปลัดกระทรวงวัฒนธรรม. 290 หน้า. (สม.)

เนื้อหาของหนังสือเล่มนี้มีรายละเอียดของธรรมะที่มีความสัมพันธ์กับวัฒนธรรม เพื่อนำไปเป็นแนวการปฏิบัติและดูแลให้อยู่คู่กับสังคมไทย มีดังนี้ ประการแรกธรรมะในฐานะวัฒนธรรมเป็นความจริงองงามของธรรมชาติที่ทำให้เกิดความผาสุก ประการที่สองวัฒนธรรมไทยมีความสัมพันธ์กับพระพุทธศาสนา ประการที่สามความเข้าใจของวัฒนธรรม ประการที่สี่ความเปลี่ยนแปลงของวัฒนธรรมตามความเปลี่ยนแปลงของโลก ประการที่ห้าการดูแลวัฒนธรรม ประการที่หกธรรมะและวัฒนธรรมที่ทำให้เกิดความเปลี่ยนแปลง ประการสุดท้ายการประยุกต์วัฒนธรรมมาใช้ในชีวิตในภาวะการเปลี่ยนแปลงได้อย่างไร

1. ธรรมะ

บ.520 พุทธศาสนิกศ. (2551). *ธรรมะในฐานะวัฒนธรรมและการประยุกต์ให้เต็มความหมาย.*

กรุงเทพฯ: กลุ่มประชาสัมพันธ์ สำนักงานปลัดกระทรวงวัฒนธรรม. 290 หน้า

หนังสือเล่มนี้ได้กล่าวถึงว่า ท่านอาจารย์พุทธทาสพูดถึงพระพุทธศาสนาดี ๆ ว่ามันคืออะไร โดยส่วนลึกที่สุดแล้วพระพุทธศาสนาต่อการปฏิบัติจิตสำนึกของมนุษย์ และไม่ใช่ว่าแค่อดมคธเท่านั้น แต่มีวิธีปฏิบัติด้วย ที่เรียกว่า “ปฏิบัติ” มัชฌิมาปฏิปทาหรืออริยมรรคคือ วิธีปฏิบัติเพื่อนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงทางจิตอย่างลึกซึ้งถึงรากถึงโคน ปฏิบัติยิ่งกว่าปฏิบัติ โดยท่านพยายามทำให้มัชฌิมาปฏิปทาเป็นเรื่องเข้าใจง่าย และปฏิบัติง่ายและสนุกด้วย ท่านเห็นว่าวิถีชีวิต หรือวัฒนธรรมไทยได้ไปรับเอาอารยธรรมวัตถุนิยมบริโภคนิยมเข้ามาอย่างเต็มที่แล้ว ความเสื่อมต่าง ๆ จึงเกิดมากขึ้นเป็นลำดับ โดยภายในเล่มนี้ได้กล่าวถึง ธรรมะในฐานะวัฒนธรรม วัฒนธรรมไทยกับพระพุทธศาสนา ความกำกวมของวัฒนธรรม ภาวะปัจจุบันแห่งวัฒนธรรมของโลก ข้อควรระวังเกี่ยวกับวัฒนธรรม ธรรมะในฐานะที่เป็นวิวัฒนาการทางวัฒนธรรม และการประยุกต์วัฒนธรรมให้เต็มตามความหมาย

1. วัฒนธรรมไทย - - แง่พุทธศาสนา

บ.521 พุทธทาสภิกขุ. (2534). *ธรรมะในฐานะวิทยาศาสตร์*. สุราษฎร์ธานี: ธรรมทาน. 348 หน้า.
(ธรรมเนียมหมวด 2 ชุดปรกณ์พิเศษ อันดับที่ 15 ข.).

หนังสือเล่มนี้ มุ่งให้เห็นความสำคัญของธรรมะที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับวิทยาศาสตร์เป็นการรวบรวมคำบรรยาย 13 ครั้ง ใน 13 ครั้ง จำแนกเนื้อหาได้เป็น 10 ประเด็น คือ หลักเกณฑ์ทั่วไปของวิทยาศาสตร์ ธรรมะมีความเป็นวิทยาศาสตร์ทุกรูปแบบ ธรรมะไม่มีอะไรเป็นความลึกลับ โครงสร้างแห่งสิ่งที่เรียกว่าชีวิต สิ่งลึกลับต้องทำให้กลายเป็นเพียงสิ่งลึกลับ ซึ่งในแต่ละประเด็น ผู้บรรยายได้ให้รายละเอียดไว้ในทุกแง่ทุกมุม เช่น ในตอนที่ว่าด้วยเบญจขันธ์เป็นสิ่งจำเป็นที่ต้องรู้จัก กล่าวถึง การรู้จักเบญจขันธ์โดยแท้จริงตามวิทยาศาสตร์ ธรรมชาติ 3 อย่าง ร่วมกันทำให้เกิดผัสสะ ขันธ์ห้า เบญจขันธ์เป็นธรรมะที่สำคัญที่สุดในวิทยาศาสตร์การรู้จักตัวเอง ศึกษาชั้นอย่างวิทยาศาสตร์ และการดับกิเลส ดับทุกข์ การใช้ภาษา ในหนังสือเล่มนี้อ่านแล้วเข้าใจง่าย หนังสือเล่มนี้จึงเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อผู้ศึกษาที่แท้จริง

1. ธรรมะ

บ.522 พุทธทาสภิกขุ. (2510). *ธรรมะในฐานะสร้างตัว*. กรุงเทพฯ: อักษรสาสน์. 87 หน้า.

หนังสือเล่มนี้กล่าวถึงธรรมะ ความหมายของธรรมะ การปฏิบัติธรรมการใช้ธรรมะเตือนตน การทำลายความเห็นแก่ตัว การฝึกให้มี กาย วาจาใจเป็นธรรม การใช้ธรรมะแก้ปัญหา การทำจิตใจให้ว่าง การทำงานด้วยจิตว่างและการเลื่อนขั้นตัวเอง จากเนื้อหาดังกล่าวพอสรุปให้ผู้อ่านเข้าใจในพระธรรม คำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า สามารถฝึกจิตใจให้ว่าง สามารถนำมาใช้ในชีวิตประจำวันได้ และจะทำให้ชีวิตตัวเองมีความสุขความเจริญก้าวหน้าในหน้าที่การงานอีกด้วย

1. ธรรมะ

2. ธรรมปฏิบัติ

บ.523 พุทธทาสภิกขุ. (2505). *ธรรมะบางเรื่อง*. กรุงเทพฯ: อักษรสาส์น, 89 หน้า.

หนังสือเล่มนี้ เป็นธรรมบรรยายของท่านอาจารย์พุทธทาสภิกขุ ซึ่งได้จัดพิมพ์ร่วมกับประวัติของพระครูอมัยเขตนิกม วรณ โขติ เป็นที่ระลึกในงานพระราชทานเพลิงศพของท่าน เนื้อหาของธรรมบรรยายเรื่องนี้แบ่งออกเป็น 2 ตอน ตอนแรกคือ เรื่องมรรค – ทาง กล่าวถึงทางสายกลาง หรือมัชฌิมาปฏิปทา ประกอบด้วยมรรคมีองค์แปด องค์แรกก็จัดรวมเข้าใจถูกต้องหรือสัมมาทิฏฐิ องค์ที่สอง คือ ความทุกข์ต้องเรียกว่าสัมมาสังกัปปไป องค์ที่สาม คือ การพุดจาถูกต้อง เรียกว่า สัมมาวาจา องค์ที่สี่ คือ กระทำที่ถูกต้อง เรียกว่า สัมมากรรมมันโต องค์ที่ห้า คืออาชีพที่ถูกต้อง เรียกว่า สัมมาอาชีโว องค์ที่หก คือความพยายามที่ถูกต้อง เรียกว่าสัมมาวาจาโม องค์ที่เจ็ด คือมีสติที่ถูกต้อง เรียกว่า สัมมาสติ องค์สุดท้าย การตั้งมั่นที่ถูกต้อง เรียกว่าสัมมาสมาธิ ตอนที่สอง คือ เรื่องการเดินทาง กล่าวถึงหลักปฏิบัติของการเดินทาง มี 2 ประเภท คือ การเดินอยู่ในจกกลม หรือเรียกว่าวัฏจักรสงสาร และการเดินออกนอกวงกลม การเดินทางนี้ประกอบด้วยความถึงพร้อม 4 อย่าง คือ ศรัทธา สติ จาคะ และปัญญา ตอนที่ 6 คือ เรื่องจุดหมายปลายทาง ซึ่งท่านได้บรรยายถึงหลักธรรมที่เปลี่ยนทางสู่การบรรลุนิพพาน โดยการไม่ข้องแวะกับกิเลส กาม รูปและอรูป

1. ธรรมะ

บ.524 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). *ธรรมะเป็นคู่ชีวิต*. ม.ป.ท. 42 หน้า.

หนังสือเล่มนี้ มีเนื้อหาสาระที่กล่าวถึงธรรมะคู่ชีวิต ซึ่งเป็นธรรมที่ช่วยประคับประคองให้ชีวิตเดินไปในทางที่ถูก โดยมีความมุ่งหมายให้มนุษย์โลกอยู่กันอย่างมีความสุข ข้อธรรมะที่ดับทุกข์ได้ คือ การจำกัดกิเลสโดยการไม่เห็นแก่ตัว จะต้องศึกษาธรรมะแบบวิทยาศาสตร์ คือต้องศึกษาธรรมะภายในจิตใจไม่ใช่ศึกษาเพียงกาย นอกจากพระไตรปิฎกธรรมะดังกล่าวมีแง่มุมให้พุทธบริษัทนำมาขบคิดและนำไปปฏิบัติเพื่อการพัฒนาชีวิตที่สมบูรณ์ได้

1. ธรรมกับชีวิตประจำวัน

บ.525 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป). *ธรรมะเล่มน้อย*. กรุงเทพฯ: มิตรนราการพิมพ์. 44 หน้า.

หนังสือเล่มนี้เป็นการสรุปรวมเรื่องของธรรมะอย่างสั้น ๆ แต่ได้เนื้อหาและใจความสำคัญ และสมบูรณ์ที่สุด เนื้อหาประกอบด้วย เรื่องของจิต และลักษณะนิพพานซึ่งธรรมะทั้งหมด ในพระพุทธศาสนาทุกอย่างรวมอยู่ที่จิต จิตอันสูงสุดจากโพธิจิตก็มาถึงนิพพานเพราะฉะนั้นความทุกข์ทั้งปวงเกิดจากความยึดถือ ความยึดถือด้วยจิต ผู้ที่อ่านหนังสือเล่มนี้แล้ว ทำให้เข้าใจเรื่องกาย จิต และวิญญาณ ที่เกี่ยวเนื่องสัมพันธ์กันเป็นชีวิตมนุษย์ และวิธีคิดที่จะจัดการกับทั้งสามสิ่งนี้ อย่างถูกต้องให้ชีวิตมีความสุขว่างจากทุกข์และเป็นชีวิตที่มีประโยชน์

1. ธรรมะ
2. จิต
3. นิพพาน

บ.526 พุทธทาสภิกขุ. (2549). *ธรรมะเล่มเล็กจากสวนโมกข์ ไม้สามขา*. กรุงเทพฯ: ไพลิน. 128 หน้า.

หนังสือเล่มนี้ได้กล่าวถึง การรวบรวมหลักพุทธธรรมไว้อย่างรวบรัด ทั้งเรื่องปริยัติ ปฏิบัติ และปฏิเวธ ประกอบด้วยจิตตภาวนา คือ ชีวิตพัฒนาผลของจิตตภาวนา คือ มรรค ผล นิพพาน นั่นคือ การพัฒนาของชีวิต ทำให้มากขึ้นให้ดีขึ้น

1. ธรรมะ

บ.527 พุทธทาสภิกขุ. (2549). *ธรรมะเล่มเล็กจากสวนโมกข์ ไม้สามขา*. กรุงเทพฯ: ไพลิน. 128 หน้า.

หนังสือเล่มนี้ กล่าวถึงเรื่องที่เกี่ยวข้องไว้ 2 เรื่อง คือ เรื่องแรกเกี่ยวกับ จิตตภาวนาคือชีวิต พัฒนาหมายความว่า การทำจิตให้เจริญ ให้ดีขึ้นและพัฒนาจิตอย่างถูกต้อง โดยการศึกษาธรรมะ ซึ่งการศึกษาธรรมะทางพุทธศาสนาต้องศึกษาจากของจริงและธรรมะทุกข้อเรียนจากตัวจริง ในร่างกาย เรื่องที่ 2 เป็นเรื่องผลของจิตตภาวนาคือ มรรค ผล นิพพาน ซึ่งมรรคผลเป็นคำธรรมดา แต่มีใจความสำคัญอยู่ที่ว่าทำอะไรต้องให้สำเร็จส่วนคำว่านิพพาน แปลว่า เย็น ต้องปรากฏที่ชีวิต ให้เป็นชีวิตเย็น ความเป็นอยู่ร่วมกันอย่างเยือกเย็นที่บ้านเรือน ไม่มีความเร่าร้อน เย็นตามที่คน ธรรมดาทั่วไปจะพอใจ จากเนื้อหาดังกล่าวมีประโยชน์ต่อผู้อ่านซึ่งจะได้นำไปปฏิบัติตนให้ถูกต้อง มีความสุขกับการอยู่ในโลกนี้ และสามารถนำความรู้ความเข้าใจไปใช้ชีวิตประจำวันได้

1. ธรรมะ
2. จิต

บ.528 พุทธทาสภิกขุ. (2527). *ธรรมะสังจะของสมถวิปัสสนาแห่งยุคปรมาณู* (ชุดลอยปทุม 54).
กรุงเทพฯ: การพิมพ์พระนคร. 61 หน้า

หนังสือนี้เป็นการบรรยายธรรมประจำวันเสาร์ ภาคมาฆบูชา บูชาสมถวิปัสสนาสำหรับยุคปรมาณู ครั้งที่ 12 ณ ลานหินโค้ง สวนโมกขพลาราม ไชยา วันที่ 31 มีนาคม 2527 ในหัวข้อ ธรรมะสังจะของสมถวิปัสสนาแห่งยุคปรมาณู การบรรยายครั้งนี้เป็นครั้งสุดท้ายของเรื่องและของภาคมาฆบูชา จึงอยากจะกล่าวสรุปข้อความทุกแง่มุมของเรื่องนี้ในลักษณะปริทรรศน์ แต่เนื่องจากจะกล่าวให้เห็นโดยชัดเจนเจาะจงลงเป็นเรื่อง ๆ ที่เรียกว่า ธรรมสาวจะ คือ แง่หนึ่งมุมหนึ่งที่จะต้องมองให้ลึกซึ้งถึงที่สุดว่าเป็นอย่างไร ดังนั้นก็ถือโอกาสกล่าวในลักษณะของอริยสัง 4 ประการ ซึ่งมีหลักว่า จะต้องตั้งปัญหาขึ้นมาว่ามันคืออะไร, มันเกิดขึ้นเพราะเหตุใด, มันเพื่อประโยชน์อะไร, และมันจะสำเร็จตามนั้นได้อย่างไร ธรรมะในรูปแบบที่เรียกว่า สำหรับยุคปรมาณูนี้ก็เป็นเตรียมตัวสำหรับเหตุการณ์แห่งยุคปรมาณูของคนทุกคน ทั้งในแง่ของสงครามและในแง่ของสันติภาพ และในแง่ของพุทธบริษัทโดยทั่วไป

1. ธรรมสังจะ

2. สมถวิปัสสนา

3. ธรรมะ

บ.529 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). *ธรรมะสำหรับคนเกลียดวัด*. กรุงเทพฯ: ธรรมสภา. 143 หน้า.

หนังสือเล่มนี้ประกอบด้วยเนื้อหาสองส่วนด้วยกันคือ ส่วนแรกกล่าวถึงเหตุผลที่ทำให้คนเกลียดวัด ซึ่งมีหลายสาเหตุด้วยกันไม่ว่าจะเป็นความไม่เข้าใจทั้งความไม่เข้าใจตัวเองความไม่เข้าใจศาสนา ความไม่เข้าใจธรรมะ ไม่เข้าใจเรื่องนิพพานฯ นอกจากความไม่เข้าใจแล้วยังมีเรื่องความเข้าใจไม่ตรงความหมายและการไม่มีความเคารพ ในส่วนท้ายของหนังสือจะกล่าวถึงธรรมะที่จำเป็นสำหรับคนที่เกลียดวัด ซึ่งเป็นธรรมะที่เข้าใจง่ายไม่ว่าจะเป็นเรื่องบาป - บุญ เกิดแก่เจ็บตาย กิเลสเป็นต้น ตอนท้ายของส่วนนี้ยังบอกถึงความเกี่ยวข้องระหว่างศาสนากับการศึกษา และศาสนากับการเมือง ซึ่งเป็นการอธิบายให้เห็นถึงธรรมะที่เกี่ยวข้องทั้งกับการศึกษาการเมืองและคนที่เกลียดการเข้าวัด

1. ธรรมะ

บ.530 พุทธทาสภิกขุ. (2541). *ธรรมะสำหรับคนเจ็บไข้*. กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ.

หนังสือเล่มนี้ กล่าวถึง ธรรมะสำหรับคนเจ็บไข้ ซึ่งให้รายละเอียดไว้ทั้งหมด 4 ตอน ได้แก่ ตอนที่ 1 : ตถตา คือ เป็นเช่นนั้นเอง เรียกว่า อิทปิปัจจยตา ตอนที่ 2: ความดับไม่เหลือ มี 2 อย่างคือ ร่างกายอัตตภาพคือ ตายแล้วดับไม่เหลือ และ ดับไม่เหลือแห่งความรู้สึกว่าตัวตนว่าของตน ซึ่งหมายถึงตายเสียก่อนตาย คือ ความรู้สึกที่ตัวตน ตัวกู ของกู แต่ก่อนนั้น ให้ดับตัวตน ความรู้สึกที่ตัวตนว่าตัวตน ถ้าดับแล้วแต่ชีวิตยังไม่ตาย ก็เรียกว่า ดับหรือดับไม่เหลือได้เช่นกัน ตอนที่ 3: การทำสมาธิ คือ การกำหนดจิตไว้ที่สิ่งใดสิ่งหนึ่ง เพื่อหยุด หรือว่างจากความคิดนึกปรุงแต่งอันสับสนวุ่นวายเหล่านั้น ตอนที่ 4 สะอาด สว่าง สงบ คือ ความสะอาด หมายถึง ไม่มีสิ่งเศร้าหมองที่เรียกว่ากิเลส ไม่มีความรู้สึกที่เป็น โลภะ โทสะ โมหะรบกวน ก็เรียกว่าสะอาด เมื่อสะอาดก็ไม่เศร้าหมองมีดมัวนำมาถึงความสว่างได้ในจิตใจ ก็จะบังเกิดความสงบขึ้น จึงรวมกันว่าเป็นความว่างที่หมายถึงว่างในทางจิตใจ คือไม่มีอะไรครอบงำ เป็นอมตธรรม ธรรมที่ไม่มีความตาย ไม่มีตัวตน ให้มีจตุราขมาพบ ก็จะตายไม่ได้เป็นต้น ดังนั้น ความสะอาดแห่งจิต ความสว่างแห่งจิต ความสงบแห่งจิต เป็นสิ่งที่ต่อสู้กันกับความเกิด แก่ เจ็บ ตาย ตามธรรมชาติ ก็จะหลุดพ้นจากความทุกข์

1. ธรรมะ

บ.531 พุทธทาสภิกขุ. (2541). *ธรรมะสำหรับผู้สูงอายุ* (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ. 56 หน้า.

หนังสือเล่มนี้เป็นหนังสือที่กล่าวถึงธรรมะที่เหมาะสมกับผู้สูงอายุซึ่งประกอบด้วยเนื้อหาในด้านการวางตน การวางใจให้สงบ การรู้จักละซึ่งกิเลส การละจากการยึดมั่นถือมั่น และในตอนท้ายของเล่มกล่าวถึงความสำคัญในการปฏิบัติหน้าที่ที่ถูกต้องซึ่งผู้สูงอายุต้องศึกษาให้ถูกต้อง

1. ธรรมะ

บ.532 พุทธทาสภิกขุ. (2530). *ธรรมะสำหรับผู้สูงอายุ*. (ชุดลอยปทุม 90). กรุงเทพฯ: การพิมพ์พระนคร.

ธรรมบรรยายพิเศษของท่านพุทธทาสภิกขุแก่คณะผู้สูงอายุชาวลำปาง ณ ลานหินโค้ง สวนโมกขพลาราม อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี 22 มีนาคม 2530 ที่นี้ก็จะพูดเรื่องเกี่ยวกับผู้สูงอายุ ถ้าสูงอายุจริง มันสูงทางจิตใจไม่ได้สูงทางเนื้อหนัง ถ้าสูงอายุทางจิตใจก็หมายความว่า รู้เรื่องต่าง ๆ สมกับที่ว่าเกิดมานาน เรียกว่า รู้กัตถุญ - ผู้รู้ราตรีนาน เป็นที่เคารพนับถือเป็นที่เชื่อฟัง เป็นรัตตัญญู ราตรีนาน นั้นหมายความว่า รู้อะไรมา รู้อะไรมาสมกับที่มันเกิดมานานอายุยาว เมื่อมีอายุมากเข้าชีวิตนี้มันเยือกเย็น เป็นสุขสงบลงมากหรือไม่ โดยมีหัวข้อธรรม คือ ภูมิ 4 ของจิตใจ เห็นความเป็นเช่นนั้นเองแล้วจะพบความสงบ เห็นเช่นนั้นเอง คือ เห็นสิ่งสูงสุด ทดสอบตนเองบ้างว่าสูงอายุ หรือยัง จิตใจสูงได้เพราะรู้อย่างถูกต้อง มีหรือเป็นไม่ถูกต้อง เพราะความยึดมั่น เมื่อยึดมั่นก็เกิดความเห็นแก่ตัว ปัจจุบันการส่งเสริมกิเลสมากขึ้น ธรรมะ คือ หน้าที่ ต้องทำหน้าที่ให้ถูกต้องมีความสุขได้เมื่อทำหน้าที่ถูกต้อง พระพุทธเจ้าตรัส สวรรค์ - นรก ที่นี้เดี๋ยวนี้ และการทำหน้าที่ถูกต้องจะช่วยให้รอด

1. ธรรมะกับชีวิตประจำวัน
2. ผู้สูงอายุ - - ธรรมะบรรยาย

บ.533 พุทธทาสภิกขุ. (2535). *ธรรมะสำหรับเพื่อน*. กรุงเทพฯ: พระนครการพิมพ์. 346 หน้า.

หนังสือเล่มนี้เป็นการรวบรวมคำบรรยายที่ท่านพุทธทาสคัดเลือกจัดรวมเล่มเพื่อพิมพ์เป็นธรรมทานอุทิศส่วนกุศลให้กับ 3 พี่น้องคือ แม่เจ๊ แม่จิว และแม่เจียม ศรียาภัย โดยใช้ชื่อหนังสือว่าธรรมะสำหรับเพื่อน เนื้อหาของหนังสือจะเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องพระพุทธานุชา พระรัตนตรัย ผลของการปฏิบัติ ศีล สมาธิ ที่ก่อให้เกิดปัญญา การสรุปจบของหนังสือเล่มนี้ท่านได้กล่าวแนะนำว่าให้เราทั้งหลายจงมีความสนใจและหันหน้าเข้าหาพระธรรม พระธรรมเป็นของสิ่งเดียวที่สามารถดับไฟกิเลสและไฟทุกข์ให้หมดสิ้นไปจากบุคคล ทุกคน ทุกวัย ทุกเวลา ทุกสถานที่ ทุกอาชีพ การงานและทุก ๆ สถานการณ์ที่จะเกิดขึ้นได้ไม่ว่าโลกจะแปรผันไปอย่างไร พระธรรมอย่างเดียวยังคงอยู่เป็นที่พึ่งได้ และพึ่งได้ตลอดเปรียบเสมือนธรรมะเป็นเพื่อนของเรา

1. ธรรมะ

บ.534 พุทธทาสภิกขุ. (2546). *ธรรมะโอวาทสำหรับคนเจ็บไข้*. กรุงเทพฯ: มิตรนราการพิมพ์. 63 หน้า.

หนังสือเล่มนี้ประกอบด้วยเนื้อหาสองส่วนหลัก ๆ ด้วยกันคือส่วนแรกคือธรรมะสำหรับคนเจ็บ โดยได้รวมความเจ็บทั้งทางโลกและทางธรรม เนื้อหาในส่วนนี้จะกล่าวถึงตถตา - เป็นเช่นนั้นเองโดยกล่าวให้เห็นว่าด้วยเหตุนี้จึงเป็นเช่นนั้นโดยได้มีการกล่าวถึง ตถตาโดยการยกตัวอย่างประกอบเพื่อให้เกิดความชัดเจนยิ่งขึ้น นอกจากนี้แล้วส่วนแรกยังได้กล่าวถึงหนทางในการดับความเจ็บโดยชี้ให้เห็นว่าถ้ามีเกิดต้องมีแก่ ต้องมีเจ็บ ต้องมีตาย โดยในการดับความเจ็บนั้นต้องใช้ตัวประกอบสำคัญคือสติหรือสมาธิ ในส่วนที่สองของหนังสือจะกล่าวถึงโอวาทสำหรับคนเจ็บไข้ โดยเนื้อหาเป็นการเตือนสติของคนเจ็บไข้ให้นึกได้ คิดได้และระลึกได้ว่าความเจ็บไข้เป็นเรื่องธรรมดาให้เข้าใจว่าความเจ็บไข้คือเครื่องเตือนสติถือได้ว่าสังขารเป็นอย่างนี้เองในตอนท้ายสุดของหนังสือจะเป็นส่วนของบทกวีของท่านพุทธทาสที่กล่าวถึงหนทางชนะความตายการมองให้เห็นทุกข์ และการปฏิบัติตนให้ประสพกับชีวิตสูงสุด

1. ธรรมะ

2. ความเจ็บป่วย

บ.535 พุทธทาสภิกขุ. (2534). *ธรรมวิจักขณยกถาและส่วนสำคัญของพระพุทธานุศาสนานี้ที่ทุกคนควรรู้*. กรุงเทพฯ: อรุณวิทยา. 152 หน้า.

หนังสือเล่มนี้เป็นพระธรรมเทศนาแสดงถวายแด่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และส่วนสำคัญของพระพุทธานุศาสนานี้ที่ทุกคนควรรู้ ธรรมปาฐกถาแสดงถวายสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนีและนิสิตจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ฯลฯ – ธรรมวิจักขณกถา 23 พฤษภาคม 2510 “ผู้ใดเห็นธรรม ผู้นั้นเห็นเราตถาคต หรือธรรมนั้นแหละ” คือ พระพุทธองค์ องค์กรจริง ยังมีอยู่ตลอดเวลา และเป็นสิ่งเดียวกันเสมอไป - ธรรมปาฐกถาแสดงถวายพระศรีนครินทราบรมราชชนนี 28 ธันวาคม 2503 ธรรมะนั้นคือ เครื่องมือที่จำเป็นที่สุดในการที่ทำให้เราได้รับสิ่งที่ดีที่สุดที่มนุษย์ควรจะได้รับ - คำแปลปาฐกถาเป็นภาษาอังกฤษ เรื่อง ความนำอัจฉริยะบางประการของพุทธศาสนาอย่างเถรวาท แสดงในงานฉัฐสิสังคยานา ประเทศพม่า พ.ศ. 2497 - ข้อควรทราบเกี่ยวกับหลักพระพุทธานุศาสนานิกายต่าง ๆ 27 ธันวาคม 2493 - ปาฐกถาเรื่อง สิ่งที่เราสนใจกันน้อยไป พุทธศานิกสัมพันธ์แห่งโลก พุทธสถานเชียงใหม่ 8 พฤศจิกายน 2509 - อาสาพหุชา สอน โมข์ ไชยา 17 กรกฎาคม 2532 การเห็นพระพุทธเจ้าพระองค์จริง เห็นปฏิจสมุปปรีกา เห็นธรรมเห็นพระพุทธเจ้าพระองค์จริง.

1. ธรรมวิจักขณกถา

2. พุทธศาสนา

บ.536 พุทธศาสนิกศ. (2542). *ธัมมิกสังคมนิยม* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: ประยูรวงศ์. 117 หน้า.

หนังสือเล่มนี้เป็นการกล่าวถึงการบรรยายธรรมในหัวข้อธัมมิกสังคมนิยม คือหมายถึงพุทธสังคมในฐานะที่เป็นอุดมการณ์และเค้าโครงการการเมือง พุทธสังคมนิยมสะท้อนอุดมคติในการผลิตและการกระจายความมั่นคงอย่างเท่าเทียม พุทธสังคมเป็นการผสมผสานพุทธศาสนากับปรัชญาการเมืองตะวันตก และในเนื้อหาของหนังสือเล่มนี้ได้แยกประเด็นไว้ดังนี้ ประเด็นแรกเป็นการกล่าวประชาธิปไตยแบบสังคมนิยม ประเด็นที่สองสังคมนิยมตามหลักแห่งพระศาสนา ประเด็นที่สามสังคมนิยมชนิดที่ช่วยโลกได้ ประเด็นที่สี่ความจำเป็นที่ต้องมีศีลธรรม และตอนสุดท้ายการเสนอบทความของธรรมาจารย์อินทรกำแหง ภายใต้ชื่อเรื่องประชาธิปไตยแบบธรรมิกสังคมนิยม

1. ธัมมิกสังคมนิยม

2. พุทธศาสนากับสังคม

บ.537 พุทธศาสนิกศ. (2514). *นวกานุสาสน์*. กรุงเทพฯ: การพิมพ์พระนคร, 352 หน้า. (ธรรมโฆษณ์ หมวด 4 ชุคธรรมบรรยาย อันดับ 39).

หนังสือเล่มนี้ ประกอบด้วยเนื้อหาสาระสำคัญอยู่ 20 ประเด็น คือ เรื่องการบวช การบวช คือ การประพฤติพรหมจรรย์ให้สะอาดเหมือนสังข์ที่ขัดดีแล้ว คำที่ใช้เป็นชื่อภิกษุ ในพระพุทธศาสนา กิจวัตรของพระธรรมชาติ กิจวัตรของธรรมชาติจุดหมายปลายทางของการบวช จะเป็นพระกันให้ไว้มากอย่างไรจะต้องปฏิบัติให้เป็นพระ พ่อแม่เกิดลูกมาเพื่อให้เป็นของพระพุทธเจ้า ต้องมองสิ่งต่าง ๆ อย่างเดียวกัน พระพุทธเจ้ามองเรื่องเกี่ยวกับปาฏิหาริย์ ธรรมปาฏิหาริย์ ธรรมที่ลูกของพระพุทธเจ้าควรปฏิบัติ การทำให้ถูกพระพุทธหฤทัย จุดสำคัญที่สุด ตั้งต้นที่เวทนา ทุกอย่างตั้งต้นจากเวทนาศึกษาพุทธศาสนาอย่างวิทยาศาสตร์เรื่องกรรม ศึกษาพุทธศาสนาอย่างวิทยาศาสตร์เรื่องกรรม (ต่อ) และศึกษาพุทธศาสนาอย่างวิทยาศาสตร์เรื่องกรรม (ต่อ) เหมาะสำหรับผู้ปฏิบัติ เพื่อให้ตนเองพ้นทุกข์

1. นวกานุสาสน์

2. การบวช

บ.538 พุทธศาสนิกศ. (2516). *นักได้เวทีนามกระเดื่อง*. เชียงใหม่: พุทธนิคม. 20 หน้า.

เนื้อหาของหนังสือกล่าวถึง การที่คนสมัยนี้มักจะดูหมิ่นพวกอื่นหรือลัทธิอื่น หรือศาสนาอื่น ซึ่งไม่ใช่พุทธจริยา แต่เท่าที่ได้ตรวจดูในพระบาลีทั้งหมดแล้วไม่มีส่วนใดจะแสดงให้เห็นว่า พระพุทธองค์มีพระพุทธประสงค์ที่จะข้ายลัทธิอื่น หรือศาสนาอื่น แม้ว่าในบางครั้งจะมีการพูดจาชนิดที่เป็นการต่อสู้หรือหักล้างกันโดยตรง ก็มีได้มีความมุ่งหมายที่จะทำลายผู้อื่น แต่มีความมุ่งหมายที่จะช่วยผู้อื่น เพราะว่าการทำลายผู้อื่นไม่มีประโยชน์อะไร แต่การทำให้ผู้อื่นมีความเข้าใจอันถูกต้อง ตื่นจากมิจฉาทิฐิมาเป็นสัมมาทิฐินั้นมันมีประโยชน์เหลือที่จะกล่าวได้.

1. ลัทธิ

2. ศาสนา

บ.539 พุทธศาสนิกศ. (2516). *นายแพทย์ที่โลกบวชา*. กรุงเทพฯ: คณะเผยแพร่วิธีการดำเนินชีวิตอันประเสริฐ (ศชป.). 122 หน้า

บรรยายอบรมพระนิสิตแพทย์ แห่งมหาวิทยาลัยมหิดล ณ สวนโมกขพลาราม ไซยา วันที่ 30 มีนาคม 2514 ด้วยความดำริของศาสตราจารย์นายแพทย์โรจน์ สุวรรณสุทธิ ที่จะให้นายแพทย์เป็นแพทย์ที่แท้จริง สมกับที่ว่า “แพทย์” ท่านจึงได้นำคณะนักเรียนแพทย์ไปค้นหาและปฏิบัติธรรมหลายรุ่นหลายคณะ ซึ่งมีการบรรยาย 16 ครั้ง แต่ที่นำมาเผยแพร่ในเล่มนี้มีเพียง 4 เรื่อง คือ (1) พระพุทธเจ้าเป็นแพทย์ของโลกทั้งปวง (2) โลกเป็นคนไข้ของอวิชา (3) อาการของผู้เป็นไข้ของอวิชา และ (4) อาการของโรคทางวิญญาณในโลกปัจจุบัน โรคทางวิญญาณเป็นโรคที่ร้ายแรงที่สุด เพราะเป็นมูลเหตุที่ก่อให้เกิดสิ่งเลวร้าย และปัญหายุ่งยากต่าง ๆ ขึ้นมาในโลกจนแก้กันไม่ตก ยิ่งกว่านั้นผู้เป็นโรค ก็ยังไม่รู้ตัวว่าตัวเองกำลังมีโรคร้ายที่เบียดเบียนเอาจึงปล่อยจิตใจไปถูกเป็นทาส ของสิ่งชั่ววานอันเป็นเหยื่อในโลก ในเรื่องนี้จึงเห็นได้ว่า โรคทางวิญญาณเป็นโรคที่ตัวเองต้องรักษาเอง โดยอาศัยโอสถขนานพิเศษของพระพุทธเจ้า โรคทางวิญญาณก็จะค่อยบรรเทา และจะหายจากโรคร้ายนี้ได้ แม้โรคทางกายก็จะหายตามไปด้วย

1. แพทย์ - - แห่งพุทธศาสนา

บ.540 พุทธศาสนิกศ. (2735). *น้ำนึ่ง ตลิ่งไหล*. กรุงเทพฯ: อตัมมโย. 48 หน้า.

หนังสือเล่มนี้เป็นคำบรรยายเรื่อง “น้ำนึ่ง ตลิ่งไหล” นี้ แสดงเนื่องในวันคล้ายวันเกิดครบรอบ 86 ปี (27 พฤษภาคม 2535 ซึ่งเคยเรียกรวันที่ 2๖ พฤษภาคมนี้ว่า วันล้ออายุ ต่อมาท่านประกาศเลิกอายุ เมื่อ ปี 2539 จึงไม่ทราบจะเรียกอย่างไรต่อไป) การบรรยายเรื่องเป็นการอธิบายธรรมชาติของสังขตและสังขตธรรมนั้นแทนอสังขตธรรม (นิพพาน) ที่ใช้การปรุงแต่งส่วนตลิ่งเป็นสภาพของสังขตธรรมที่มีการปรุงแต่ง (ขันธ 5) ไหลเรื่อย ตามเหตุปัจจัย ซึ่งต้องเห็นด้วยใจไม่ใช่ด้วยตาจึงจะสามารถเข้าใจเรื่อง ความวุ่นและความว่าง ได้อย่างปรุโปร่ง และมีความประสงค์จะให้รู้จักสิ่งเป็นวิสังขาร คือ ไม่ปรุงแต่งหรือปรุงแต่งไม่ได้ ให้ใส่ใจกับวิสังขารให้มากแล้ว จึงจะเข้าใจสูญญตา คือ ความว่าง และเมื่อเห็นธรรมแล้วก็จะเห็นทั้งตลิ่งไหลและตลิ่งไม่ไหล.

1. นิพพาน
2. สังขตธรรม
3. อสังขตธรรม

บ.541 พุทธศาสนิกศ. (ม.ป.ป.). *น้ำสำหรับดับไฟในชีวิต*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิเผยแผ่ชีวิตประเสริฐ. 27 หน้า.

หนังสือเล่มนี้มุ่งให้เห็นว่า ประเทศชาติจะดำรงอยู่ได้ต้องมีธรรมะเข้ามามีบทบาทในการพัฒนาชาติ ธรรมะช่วยให้คนในชาติร่วมมือกันสร้างความมั่นคง และสร้างความสามัคคี การสร้างความสามัคคีที่ดีที่สุดจากพระราชดำรัสของในหลวงก็คือ การจัดตั้งสหกรณ์ ในการจัดตั้งช่วยให้มนุษย์พัฒนาจิตใจคือ มุ่งให้คนละชั่ว ทำดี ทำจิตให้บริสุทธิ์ พัฒนาสังคม เมื่อมีการพัฒนาจิตใจแล้ว สังคมนั้นก็จะเป็นสังคมที่ดี สมาชิกจะรักสามัคคีกันเห็นอกเห็นใจ ช่วยเหลือซึ่งกันและ และพัฒนาเศรษฐกิจ ช่วยแก้ปัญหาด้านเศรษฐกิจ ด้านการฝึกอาชีพ สร้างงาน สร้างอาชีพ นอกจากนั้นศาสนา ยังเข้ามามีบทบาทในการแก้ปัญหาของหมู่บ้าน เพื่อให้สิ่งเลวร้ายอันเป็นสิ่งที่ทำลายชาติ ทำลายศีลธรรมอย่างหนัก ลดลง และหมดไป ซึ่งนับว่าธรรมมีบทบาทในการพัฒนาชาติให้เจริญรุ่งเรือง

1. พุทธศาสนากับสังคม

บ.542 พุทธทาสภิกขุ. (2535). *น้ำสำหรับดับไฟในชีวิตการงาน คือ การปฏิบัติธรรม*. กรุงเทพฯ: ชมรมครูศีลธรรมแห่งประเทศไทย มูลนิธิเผยแผ่ชีวิตประเสริฐ. 30 หน้า.

หนังสือเล่มนี้เป็นโอวาทแสดงที่สวนโมกข์ฯ ในวันธรรปาฏิโมกข์ เมื่อวันที่ 9 พฤศจิกายน 2510 การทำงานนั้นมันทำให้เหนื่อยให้ลำบากมันจึงเป็นเครื่องทดลอง ทดสอบ เพราะการงานและผลของการงานมันเป็นโยคะอันดับสาม นี่มันเป็นการศึกษาเรื่อง ตัวกู – ของกู เรื่องทำลายตัวกู – ของกู และนี่เป็นตัวปฏิบัติธรรมแท้และอย่างสูงสุดด้วย ..... ไม่มีโอกาสที่จะผ่านหรือว่าจะทำได้ ไม่ว่าการงานอะไรหมดเลยต้องการธรรมะที่ละเอียดสุขุม แม้ที่สุดแต่การระมัดระวังสติสัมปชัญญะ ชีวิต เงิน การงานอยู่ในตัวชีวิตเองเป็นการต่อสู้ในตัวชีวิต ในการงานหรือในการต่อสู้นั้นเป็นการปฏิบัติธรรมอยู่ในตัวมันเองด้วย.

1. การปฏิบัติธรรม

บ.543 พุทธทาสภิกขุ. (2504). *นิพพาน*. พระนคร: สุวีขนานท์. 292 หน้า.

เนื้อหาภายในเล่มได้กล่าวถึง 6 หัวข้อ ดังนี้ นิพพาน มีความหมายเป็นความดับสนิทแห่งความร่าร้อนเผาผลาญ, ความเสียบแทงขอกตำ และความผูกพันร้อยรัดอันมีอยู่ในจิตใจของมนุษย์ โดยตัดต้นเหตุแห่งความเป็นอนัตตานั้นเสียได้สิ้นเชิง นิพพาน – จุดปลายทางของชีวิต พระนิพพานเป็นจุดปลายทางของทุกคน ความดึงดูดเข้าหาสถานะแห่งพระนิพพานหรือกล่าวอีกอย่างหนึ่ง ก็คือสัญชาตญาณของความอยากเป็นอิสระย่อมมีอยู่เสมอ แต่ถูกอำนาจแทรกแซงบางอย่าง เช่น ผลกรรม เป็นต้น คอยเหนี่ยวออกนอกทางอยู่เสมอเหมือนกัน เพราะคนเป็นผู้ตาบอด ไม่รู้จักทำความเข้าใจตลอดภัยแก่ตัวเองหรือการเดินทางของตน ความน่าอัศจรรย์ของนิพพาน ได้กล่าวถึง พรหมจรรย์ของพระผู้มีพระภาคเจ้ามีความลุ่มลาดเอียงเทเขาไปสู่พระนิพพาน พระนิพพานเป็นสิ่งที่คู่กันมากับคน **ชีวิตกับนิพพาน** ชีวิต คือ ดวงไฟที่กำลังลุกโผลงอยู่ ชีวิตหรือความเป็นอยู่มีภาพเป็นความหลุดรอดจากปวงทุกข์สำหรับชีวิต คือ นิพพาน **รุ่งอรุณของนิพพาน** กล่าวถึง สัมมาทิฏฐิขั้นต้น สัมมาทิฏฐิขั้นกลาง สัมมาทิฏฐิขั้นสูงสุด และสุดท้าย เรื่องมาเถอะเพื่อน การ The “by A.C. Albers” แพล, ประพันธ์, อธิบายโดย สิริวิลาส กล่าวถึง ทางนั้นมันทอดยาวอยู่ในตัวเองทันทีที่กาย วาจา ใจของท่าน พักการกระทำของกาย วาจา ใจของตน คดีที่จะก่อให้เกิดความรู้ในการอยากเห็น การเดิน และผลของการเดิน ท่านจะได้จากภายในตัวท่านเท่านั้นจึงจะเป็นของท่าน เพื่อท่าน โดยท่านอย่างแท้จริง.

1. นิพพาน

บ.544 พุทธศาสนิกศ. (1494). *นิพพาน – จุดปลายทางของชีวิต*. เชียงใหม่: โรงพิมพ์พุทธนิคม.
23 หน้า.

หนังสือเล่มนี้ได้กล่าวถึง พระนิพพานเป็นจุดหมายปลายทางของทุกคนความดีงคุณเขามา
สถานะแห่งพระนิพพานย่อมมีอยู่เสมอ แต่ถูกอำนาจแทรกแซงบางอย่าง เช่น ผลกรรม เป็นต้น
คอยเหนี่ยวออกนอกทางอยู่เสมอเหมือนกัน, เพราะคนเป็นผู้ตบอด ไม่รู้จักทำความปลอดภัยแก่
ตัวเอง หรือการเดินทางของตน กายเปรียบเหมือนลำเรือ, ใจเปรียบเหมือนนายเรือ, สังสารวัฏฏ์
เปรียบเหมือนทะเลหลวง, โลกนั้น โลกนี้เปรียบเหมือนท่าเรือสำหรับค้าขาย, ผลบุญหรือผลบาป
ในชาติหนึ่ง ๆ ใน โลกหนึ่ง คือ การค้าขายของนายเรือที่ขาดทุนหรือได้กำไร ที่ทำเรือแห่งหนึ่ง ๆ
การได้ถึง “เกาะ” แห่งหนึ่ง ซึ่งนายเรือพอใจถึงกับหยุดการท่องเที่ยวในทะเลอย่างเด็ดขาดนั้น คือ
นิพพาน.

1. นิพพาน

บ.545 พุทธศาสนิกศ. (2536). *นิพพาน คือ ความถูกต้องของตนเอง*. กรุงเทพฯ: หลักการพิมพ์
พระนคร 24 หน้า.

ธรรมบรรยายประจำวันเสาร์แห่งภาคมาฆบูชา วันที่ 13 กุมภาพันธ์ 2521 ณ สวน
โมกขพลารามฯ ไซยา เนื้อหาของหนังสือ กล่าวถึง ปัญหาต่าง ๆ ในโลกเกิดมาจากความมีตัวตน
และความเห็นแก่ตัว ถ้าจะหมดปัญหาต้องรู้ว่าตัวตนนั้นคือ สิ่งที่มีใช้ตัวตนมันเป็นสิ่งที่จิตค้ำนึก
สร้างขึ้นมาด้วยความไม่รู้ ดังนั้น สิ่งที่ต้องทำเกี่ยวกับตัวตน คือ ดูตัวเอง เห็นตัวเอง รู้จักตัวเอง
ชื่อตรงต่อตัวเอง เชื่อตัวเอง บังคับตัวเอง ฝึกฝนตัวเอง ลงโทษตัวเอง หลุดพ้นจากตัวเอง นิพพาน
ในตัวเอง ซึ่งวิธีการที่จะทำให้หลุดพ้นจากตัวเองที่ดีที่สุด คือ วิธีที่เรียกว่า “อานาปานสติกรรมฐาน”
มี 4 หมวด คือ 1. กายานุปัสสนา 2. เวทนานุปัสสนา 3. จิตตานุปัสสนา 4. ธรรมานุปัสสนา การ
ปฏิบัตินี้จะทำให้หมดทุกข์เพราะเห็นตนมิใช่ตน.

1. นิพพาน

2. อานาปานสติกรรมฐาน

บ.546 พุทธทาสภิกขุ. (2531). นิพพาน คือ ความอยู่รอดของมนุษยชาติ. กรุงเทพฯ: การพิมพ์พระนคร 17 หน้า.

หนังสือเล่มนี้เป็นปาฐกถาธรรมทางวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย วันอาทิตย์ที่ 21 สิงหาคม พ.ศ. 2531 เป็นตอนที่ 7 ของธรรมบรรยายชุด หนทางรอดของมนุษย์เรา นิพพาน หมายถึง ความเป็นไม่ใช่ความตาย นิพพานของพระพุทธองค์ คือ ความไม่ตายถึงที่สุด ทำจิตให้เยือกเย็นถึงที่สุด นิพพาน แปลว่า ดับเป็น ความดับเป็น คือ ไม่มีความทุกข์ ความร้อนในทางวัตถุ ในทางกาย ในทางจิตใจ นิพพานเป็นอายตนะที่จะเข้าถึงได้ ที่จิตจะรู้สึกได้ แต่เป็นอายตนะชั้นสูงสุดที่มนุษย์จะถึงได้.

1. นิพพาน
2. การดับทุกข์

บ.547 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). นิพพาน จุดหมายปลายทางของชีวิต. กรุงเทพฯ: อตัมมโย. 140 หน้า (พระธรรมโกศาจารย์)

หนังสือในเล่มนี้ท่านพุทธทาสได้สังเกตเห็นความสำคัญของเรื่อง “นิพพาน” เป็นจุดหมายปลายทางของชีวิตและเป็นหลักคำสอนที่สำคัญที่สุดในพุทธศาสนา ดังกล่าวไว้ใน โอวาทปาติโมกข์ ตอนหนึ่ง “พุทธะทั้งหลายกล่าวว่าพระนิพพานเป็นบรมธรรม” เนื้อหาภายในเล่มประกอบด้วยเรื่อง นิพพาน : จุดหมายปลายทางของชีวิต ความน่าอัศจรรย์บางประการของนิพพาน ชีวิตกับนิพพาน รุ่งอรุณของนิพพาน คำแปลและอธิบายบทกวีนิพนธ์ “มาเถอะเพื่อน” ของสิริ....ซึ่งเป็นงานเขียนรุ่นเก่าของท่านอาจารย์

1. นิพพาน

บ.548 พุทธทาสภิกขุ. (2542). *นิพพาน*. กรุงเทพฯ: ธรรมสภา. 228 หน้า.

หนังสือเล่มนี้กล่าวถึงนิพพาน หมายถึงความดับสนิทแห่งความร่าร้อนเผาผลาญ การเสียบแทง ยก ตำและความผูกพันร้อยรัดอันมีอยู่ในจิตใจของมนุษย์โดยตัดต้นเหตุแห่งความเป็นอย่างนั้นเสียได้สิ้นเชิง ความเป็นอย่างนี้มีอยู่อย่างเป็นอนันตกาลคือมีอยู่ในทุกแห่งและทุกเวลาพร้อมที่จะปรากฏแก่จิตซึ่งปราศจากกิเลส จึงกล่าวว่านิพพานมีสภาพเป็นนิรันดร์ มีอยู่ในทุกแห่งทุกเวลาอย่างไม่ขาดระยะ ใกล้ชิดอยู่กับตัวในวัฏจักรสงสาร

1. นิพพาน

บ.549 พุทธทาสภิกขุ. (2536). *นิพพานคือความถูกต้องของตนเอง*. กรุงเทพฯ: ชมรมธรรมะที่ป้าจอยตา. 24 หน้า.

หนังสือเล่มนี้กล่าวถึงใจความสำคัญของพุทธศาสนาโดยกล่าวว่าตัวตน คือสิ่งที่มีใช้ตัวตน และตัวตนนั้นเป็นสิ่งที่จิตคิดนึกสร้างขึ้นมากับความไม่รู้ ฉะนั้น มนุษย์จึงต้องตนเอง เพื่อให้เห็นและรู้จักตนเอง รู้ว่าตนจะต้องมีความซื่อตรง บังคับตนเอง พัฒนาตนเองให้ไม่เห็นแก่ตัว และรู้ดีรู้ชั่ว ไม่ยึดมั่นในความดีความชั่วเหล่านั้น สิ่งสำคัญคือการรู้วิธีที่ดีที่สุด ที่ทำให้ตนหลุดพ้นจากตัวเองได้คือ อานาปานสติกรรมฐาน ซึ่งมีอยู่ด้วยกัน 4 หมวด ในแต่ละหมวด สอนให้รู้ว่พระนิพพานเท่านั้นเป็นของเที่ยง สามารถพัฒนาตนให้เป็นคนรู้หลักความจริงของชีวิต และสามารถสนองความต้องการของตนได้อย่างถูกต้องซึ่งเรียกว่าสัมมาสังกัปปะ จนสามารถสละซึ่งตัวตน หมดซึ่งในกิเลส หมดวัฏฏสังขาร เกิดเป็นความสว่าง นั่นก็คือนิพพาน

1. นิพพาน

2. พุทธศาสนา

3. กิเลส

บ.550 พุทธทาสภิกขุ. (2531). *นิพพานคือความอยู่รอดของมนุษย์ชาติ*. กรุงเทพฯ: การพิมพ์พระนคร. 17 หน้า.

หนังสือเล่มนี้ เป็นคำบรรยายเกี่ยวกับวิกฤตการณ์ต่าง ๆ ที่กำลังเกิดขึ้นในโลกล้วนเกิดมาจากความเห็นแก่ตัว และสิ่งที่เรียกว่า ตัวตน นิพพานสามารถทำให้มนุษย์หลุดพ้นได้ เพราะนิพพานคือการทำให้จิตใจให้เยือกเย็น ดับเย็นคือไม่มีความทุกข์ ฉะนั้น พุทธบริษัทจึงควรรู้จักนิพพาน

ที่แท้จริง เพื่อจะได้รู้ว่านิพพานที่แท้จริง เพื่อจะได้รู้ว่านิพพานคือตัวหล่อเลี้ยงให้มนุษย์สามารถต่อสู้กับปัญหา และมีชีวิตอยู่รอดได้ด้วยความสุข และปราศจากทุกข์ทั้งปวง

1. นิพพาน

2. ธรรมเทศนา

3. พุทธศาสนา

บ.551 พุทธทาสภิกขุ. (2551). *นิพพานจุดหมายปลายทางของชีวิต*. กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ, 90 หน้า.

หนังสือเล่มนี้ได้กล่าวถึงการนิพพานซึ่งเป็นหลักคำสอนสำคัญในศาสนา คือความดับเย็นของสิ่งที่ร้อน ภาวะนิพพานเป็นภาวะธรรมชาติชนิดหนึ่ง เป็นสิ่งเดียวเท่านั้นที่ไม่ดับสูญเพราะไม่มีเวลาดับ ถือว่าเป็นของสำคัญมีทั่วไปเป็นสิ่งประเสริฐที่สุด คือความหลุดพ้น แม้จะยังไม่อาจรู้ได้ชัดเจนว่าหลุดพ้นจากอะไร หรืออย่างไรเพียงไหน ก็ควรจะทำให้รู้ว่าหลุดพ้นจากทุกข์ หรือสิ่งที่ตัวไม่ชอบไปพลางก่อน แล้วค่อยจะรู้สูงขึ้นไปเอง

1. นิพพาน

บ.552 พุทธทาสภิกขุ. (2524). *นิพพานที่นี้และเดี๋ยวนี้*. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ, 46 หน้า.

เนื้อหาของหนังสือเล่มนี้ เป็นเรื่องเกี่ยวกับนิพพาน พุทธบริษัทควรรู้จักนิพพานที่แท้จริง ซึ่งไม่ใช่ความหมาย โดยต้องศึกษาชาติ – ความเกิด ทั้งภาษาคน – ภาษาธรรม โดยเฉพาะความหมายและคุณของนิพพานที่มีอยู่ในชีวิตประจำวัน ซึ่งมนุษย์จะต้องสร้างขึ้นในเดี๋ยวนี้ และขณะนี้ นั่นคือการไม่สร้างอุปาทาน และการควบคุม รั้ง ฝัดส และเวทนา เมื่อไม่เกิดอุปาทานขึ้นภายในจิตใจของมนุษย์ จนเราสามารถเข้าถึงนิพพานที่แท้จริงได้

1. นิพพาน

บ.553 พุทธทาสภิกขุ. (2538). *นิพพานสำหรับทุกคน*. ม.ป.ท. 148 หน้า.

หนังสือเล่มนี้แบ่งเนื้อหาออกเป็น 5 เรื่องคือ นิพพานสำหรับทุกคน นิพพานตามพุทธประสงค์ นิพพานในฐานะที่เป็นผลของการมีพระรัตนตรัย เรื่องสูงสุดคือนิพพาน และนิพพาน คืออะไร ทั้งหมดนี้ได้กล่าวถึงเรื่องของนิพพานว่า คือความเย็นที่เป็นผลแห่งความดับของกิเลส เมื่อใด

มีความคับของกิเลส เมื่อนั้นเรียกว่านิพพาน และในตอนท้ายของหนังสือเป็นภาคผนวก 2 เรื่อง คือ มาเป็นพุทธทาสกันเถิด และพุทธทาสจักอยู่ไปไม่มีตาย ซึ่งเป็นเรื่องที่ทำให้ผู้ศึกษาได้ศึกษาเรื่องของท่านพุทธทาสอย่างละเอียด

1. นิพพาน

บ.554 พุทธทาสภิกขุ. (2545). *นิพพานสำหรับทุกคน*. กรุงเทพฯ: มิตรนราการพิมพ์. 45 หน้า.

หนังสือเล่มนี้มีเนื้อหากล่าวถึงนิพพานเป็นสิ่งที่มีความสำคัญสำหรับทุกคนไม่ใช่สำหรับสองสามคนหรือไม่ก็คน ถ้ามีได้เฉพาะแก่พระอรหันต์แล้ว พุทธศาสนาก็ไม่มีประโยชน์แก่คนทั่วไปอย่างนี้มันไม่คุ้มค่า เหมือนกับว่าสระน้ำใหญ่ มันมีประโยชน์แก่สัตว์ทุกชนิด พระนิพพานก็เหมือนกันเป็นสระที่พระพุทธเจ้าได้ขุดขึ้นเพื่อให้ประโยชน์แก่ทุกคนตามมากตามน้อยพระนิพพานเป็นธรรมชาติที่มีอยู่แล้วแต่รอให้คนมาใช้ประโยชน์

1. นิพพาน

บ.555 พุทธทาสภิกขุ. (2550). *นิพพานสำหรับทุกคน*. กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ. 50 หน้า. (สม.)

หนังสือเล่มนี้ได้กล่าวถึงหลักการหลุดพ้นความทุกข์สู่ความสุขนั้นคือนิพพานที่แท้จริง ดังนั้นจงปรับปรุงจิตใจให้ดีอยู่เสมอ อย่าให้กิเลสเกิดขึ้นมาก็จะพบความเย็นที่นี้และเดี๋ยวนี้ ทำสมาธิให้ถูกต้อง กิเลสเกิดไม่ได้ ก็เย็น ๆ หายใจออกก็เย็น หายใจเข้าก็เย็น นั้นอยู่กับพระนิพพานที่นี้ และเดี๋ยวนี้

1. นิพพาน

บ.556 พุทธทาสภิกขุ. (2528). *นิเวศน์สิ่งที่ต้องรู้จักก่อนสิ่งใดในชีวิตประจำวัน*. กรุงเทพฯ: การพิมพ์พระนคร. 40 หน้า. (ชุดพุทธธรรมประยุกต์).

หนังสือเล่มนี้กล่าวถึงนิเวศน์ คือสิ่งที่เกิดขึ้นเอง โดยสัญชาตญาณ และเป็นพื้นฐานของชีวิต คือ กามฉันทะ เป็นสัญชาตญาณแห่งการสืบพันธุ์ที่คิดมาแต่กำเนิด พยาบาทเป็นสัญชาตญาณแห่งการเห็นแก่ตัว ถิ่นมิทระ เป็นสัญชาตญาณของการมีจิตฟุ้งซ่าน วิจิกิจจา เป็นสัญชาตญาณ

แห่งการไม่รู้แจ่มแจ้ง ทำให้เกิดอวิชชา สิ่งที่สามารถกำจัดนิรณได้มี 2 วิธีคือ กำจัดไว้ได้ตามวิธี
 ธรรมชาติ วิธีเป็นการควบคุมจิตให้หยุดนิ่ง วิธีที่ 2 เป็นทางศาสนา คือ การทำกรรมฐานสติปัฏฐาน
 และวิปัสสนา ธรรมบรรยายชุดนี้ มีแง่คิดในทางที่เป็นประโยชน์ต่อพุทธบริษัทในด้านการ
 นำธรรมะมาประยุกต์ใช้ เพื่อการดำรงชีวิตที่ดีขึ้น

1. นิรณ

บ.557 พุทธทาสภิกขุ. (2528). *นิรณสิ่งที่ต้องรู้จักก่อนสิ่งใดในชีวิตประจำวัน*. กรุงเทพฯ: การพิมพ์
 พระนคร. 40 หน้า. (ชุดหมอนสื้อ อันดับที่ 24).

หนังสือเล่มนี้กล่าวถึงสิ่งที่ต้องรู้จักก่อนสิ่งใดในชีวิตประจำวัน นิรณเป็นเครื่องกั้นความดี
 5 อย่าง คือ เกิดเองโดยสัญชาตญาณ เป็นสิ่งรบกวนจิตอย่างยิ่ง ร้ายที่สุดคือเป็นอาหารของวิชชา
 เป็นอุปสรรคของสมาธิ เพราะแทรกแซงจิตตลอดเวลา นิรณมีขึ้นตามอนุสัยสันดานมากน้อย มีชื่อ
 ควรรู้จัก ได้แก่ กามฉันทะ พยาบาท ถีนมิทธะ อุทธัจจะ วิจิกิจฉา เป็นตัวร้าย คอยดึงจิตใจให้หันไป
 หันมา นิรณทั้ง 5 ทำให้เกิดโรคทั้งทางกาย จิต วิญญูณ เป็น โรคประสาท การกำจัดนิรณทำได้
 ตามวิธีธรรมชาติ และวิธีทางศาสนา วิธีธรรมชาติคือ การควบคุมจิต ให้หยุดนิ่งไปตามสามารถ
 วิธีทางศาสนาคือ หากกรรมฐานทั้งสงบและวิปัสสนา หากเราสามารถปฏิบัติได้ ก็จะทำให้เรามีจิต
 ที่สงบ มีความสุขด้วยทั้งปัญญาและอำนาจสมาธิอย่างแรงกล้า การยึดถือว่าสิ่งในโลกนั้น มักมีของ
 คู่กันที่อาจทำให้เกิดความเข้าใจไขว้เขว แนวการปฏิบัติดังกล่าวนี้ นับเป็นสิ่งที่ช่วยไข่มุข
 หลุดพ้นจากกิเลส และสามารถสร้างสมาธิและก่อให้เกิดปัญญาในการกระทำสิ่งต่าง ๆ

1. นิรณ

บ.558 พุทธทาสภิกขุ. (2529). *แนวการปฏิบัติธรรมในสวนโมกขพลาราม*. กรุงเทพฯ: พลพันธ์การพิมพ์.
 100 หน้า.

หนังสือเล่มนี้กล่าวถึง ทุกคนที่อาศัยอยู่ในสถานที่นี้จะต้องใช้วิชาความรู้ของตนเอง
 เพื่อเป็นหลักในการปฏิบัติของตนเอง ไม่มีบุคคลใดที่ตั้งตนเป็นอาจารย์หรือผู้นำ จะเป็นได้อย่างมาก
 ก็แค่เพื่อนที่ดีหรือเรียกว่า กัลยาณมิตร จะคอยช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ในยามที่มีปัญหาขัดข้อง
 เกิดขึ้น นอกจากหลักธรรมะและวินัยที่ต่างคนก็ได้ศึกษามาเพียงพอแล้ว ต่างก็ทำตนเป็นมิตรให้แก่
 กันและกันโดยปราศจากบุคคลใดบุคคลหนึ่ง

1. การปฏิบัติ

บ.559 พุทธทาสภิกขุ. (2541). *แนวการปฏิบัติธรรมในสวนโมกขพลาราม*. กรุงเทพฯ: เคล็ดไทย.

หนังสือเรื่องแนวการปฏิบัติธรรมในสวน โมกขพลารามเนื้อหาเป็นการสรุปคำสอนของท่านอาจารย์พุทธทาสเกี่ยวกับ ความไม่นำเอา - ไม่นำเป็น ซึ่งท่านยืนยันว่าเป็นทางลัดล้นไปสู่ความดับทุกข์ และครอบคลุมการปฏิบัติทุกขั้นตอนที่เป็นสาระตะของพุทธศาสนา กล่าวคือศีล สมาธิ ปัญญา หรือ อริยมรรคมีองค์แปด นอกจากนี้หนังสือเล่มนี้ยัง ได้แสดงหลักการของคณะธรรมทาน ในการก่อตั้งสวน โมกขพลารามเป็นสถานปฏิบัติธรรมโดยยึดเอาพระบาลีหรือพระไตรปิฎกเป็นหลักยิ่งกว่าจะยึดติดในครูบาอาจารย์ และถือว่าทุกคนเป็นกัลยาณมิตรที่ช่วยเกื้อกูลกันในการปฏิบัติธรรมไม่มีใครเหนือกว่าใคร

1. การปฏิบัติธรรม   2. สวนโมกข์พลาราม

บ.560 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). *แนวครองชีวิต สิ่งที่ดีที่สุดที่มนุษย์ควรจะได้รับ*. กรุงเทพฯ: ธรรมสภา. 33 หน้า.

เนื้อหาของหนังสือเล่มนี้ กล่าวถึงการเผยแผ่พระพุทธศาสนาว่า ยังไม่ถึงขั้นสี่ เรียกว่าเป็นพุทธศาสนา เพราะยังไม่มีเรื่องราวมโนธรรมศาสตร์ระดับชีวิต หรือมนุษย์ยังไม่รู้จักชั้นหรือลำดับของตัวเอง เรื่องมโนธรรมศาสตร์ชีวิตมี 4 ชั้นคือ ควรเป็นพรหมจารีเคร่งครัดที่สุด เป็นภคทัสต์ต่อผู้กับโลกถึงที่สุด เป็นอนุปรสท์เก็บตัวเจียมมองดูชีวิตในด้านลึก และเป็นสันยาสี ตอบปัญหาชีวิตทุกแง่ทุกมุมให้ทุกคนทุกชั้นทุกวัย ซึ่งถ้าหากว่ามนุษย์คนหนึ่งมีไม่ครบ 4 อย่างแล้วก็จะไม่เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์แบบ นอกจากนี้มนุษย์สมบูรณ์แบบควรผ่านกามจรภูมิ คือ เครื่องวัตถุบริสุทธิ์มาแทน สูอรูปาจรภูมิ คือ มองดูโลก มองทุกสิ่งไม่ใช่กาม ไม่ใช่ชีวิตฤ และสู่โลกกุดตรภูมิ คือ ชั้นไม่มีตัวฤ ตัวเรา ก็จะสำเร็จในชีวิตนี้ ซึ่งเรื่องภูมิ 4 ควรจะเป็นระดับชีวิตของมนุษย์ 4 ชั้นด้วย

1. พุทธศาสนากับชีวิตประจำวัน   2. การครองเรือน

บ.561 พุทธทาสภิกขุ. (2551). *แนวครองชีวิต*. กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ. 70 หน้า. (สม.)

หนังสือเล่มนี้ได้กล่าวถึง แนวการครองชีวิต เป็นการบรรยายธรรมเพื่อนำไปเป็นแนวคิดทางดำเนินชีวิต หรือพัฒนาระดับของชีวิต ตามหลักอาศรม 4 คือประการแรก ระดับพรหมจารีต้องหาความรู้ใส่ตัวเคร่งครัดในขนบธรรมเนียมประเพณี ประการที่สอง ระดับคฤหัสถ์ มีการงาน มีครอบครัวสมบูรณ์ ประการที่สามระดับวนปรัสถ์ เบื่อหน่ายเพศ ระดับสุดท้ายรู้แจ้งแห่งสังขารมกลับมาสั่งสอนประชาชน

1. การครองเรือน
2. ธรรมบรรยาย

บ.562 พุทธทาสภิกขุ. (2527). *แนวสังเขปทั่ว ๆ ไปของการพัฒนา*. กรุงเทพฯ: การพิมพ์พระนคร. 54 หน้า. (ชุดลอยปทุม อันดับ 58).

เนื้อหาของหนังสือเล่มนี้ กล่าวว่า การพัฒนาคือ การทำให้เกิดความเจริญที่ถูกต้อง ซึ่งมีอยู่ 2 ประเภท ได้แก่ การพัฒนาชั้นนอก คือ การพัฒนาชีวิต การพัฒนาจิตคือการพัฒนากระบวนการพัฒนาจิตคือการพัฒนาระบบวิญญานสำหรับการพัฒนาชีวิตนั้นเป็นการพัฒนาชนิดที่เป็นไปเองตามธรรมชาติแวดล้อมที่บังคับให้เป็นไป ต่อมา จึงพัฒนาด้วยการเล่าเรียน ส่วนการพัฒนาจิตเป็นการพัฒนาลงไปทีละขั้น เฉพาะจิตซึ่งท่านพุทธทาสได้กล่าวไว้ว่าความสำเร็จอันแท้จริงของการพัฒนาชีวิตขึ้นอยู่กับการพัฒนาจิต

1. การพัฒนา
2. ชีวิต – การพัฒนา

บ.563 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). *แนวคำตอบ คำถามเกี่ยวกับหลักธรรมบางเรื่อง*. (ม.ป.ท.). 40 หน้า

หนังสือเล่มนี้เป็นการบรรยายได้เลือกเอาหัวข้อธรรมะ ในฐานะเป็นหลักสำหรับกำหนดจดจำดังนี้ (1) ถ้าถูกถามว่าพระพุทธเจ้าสอนอะไร? คำตอบ ก็คือมีอยู่ว่าพระพุทธเจ้าท่านตรัสรู้ “คู่อ่อนน้อมทั้งหลาย แก่ก่อนนี้ก็ดี เดี่ยวนี้ก็ดี ..... เรื่องทุกข์และความดับทุกข์แห่งทุกข์เท่านั้น (2) ถ้าถูกถามต่อไปว่า สอนเรื่องทุกข์กับเรื่องความดับทุกข์สอนอย่างไร? ตอบว่า สอนให้เดินทางสายกลาง (3) ถ้าถูกถามว่า สอนเรื่องทุกข์กับเรื่องความดับทุกข์สอนอย่างไร? พระอรหันต์องค์หนึ่งเคยว่า พระพุทธเจ้าท่านสอนเรื่องสิ่งที่มีเหตุและความดับไปแห่งเหตุ นั้น (4) ถ้าถูกถามว่า พระพุทธเจ้าทรงวางข้อปฏิบัติที่เป็นหลักใหญ่ไว้อย่างไร คำตอบ โอวาทปาฏิโมกข์ คือ ประชาน

แห่งคำสอนทั้งหลาย (5) พระพุทธเจ้าแนะนำให้พิจารณาธรรมชาติเรื่องใดก่อนเรื่องอื่นทั้งหมด? ตอบ สิ่งปรุงแต่งทุกอย่างมีไหลเรื่อย (6) ถ้าถามว่า คำสอนทั้งหมดนั้น จะสรุปสั้น ๆ ที่สุดเพียงประโยคเดียว จะทำอะไร ตอบ สิ่งทั้งหลายทั้งปวงนั้น ใคร ๆ ไม่ควรเข้าไปยึดมั่นถือมั่นว่าเป็นตัวตน หรือของตน (7) ถามว่า ที่ว่าไม่ยึดมั่นจะให้ปฏิบัติอย่างไร? ตอบ เมื่อได้เห็นรูป ก็สักว่าเห็น เมื่อได้เห็นเสียง ก็สักว่าได้ยิน เมื่อได้ดมกลิ่น ก็สักว่าได้ดมกลิ่น เมื่อได้ลิ้มรส ก็สักว่าได้ลิ้มรส เมื่อได้สัมผัสทางผิวหนังสักว่าได้สัมผัสทางผิวหนัง และเมื่อได้รู้หรือกระทบอารมณ์ทางจิตใจ ก็สักว่ารู้ทางจิตใจ นี่เป็นใจความสำคัญของการปฏิบัติ.

1. ธรรมะ

บ.564 พุทธทาสภิกขุ. (2505). *แนะแนวจริยธรรม*. พระนคร: ชุมนุมนส่งเสริม. 356 หน้า.

หนังสือเล่มนี้เป็นปาฐกถาชุดอบรมครูส่วนกลางที่หอประชุมคุรุสภา ระหว่างวันที่ 5 – 25 มกราคม 2505 จึงชุมนุมนส่งเสริมจริยศึกษาจัดพิมพ์เป็นหนังสือขึ้นนี้ องค์กรปาฐกถาหนดชื่อหนังสือให้ว่า “แนะแนวจริยธรรม” โดยกล่าวถึง เรื่องที่ 1 แนวสังเขปทั่วไปเกี่ยวกับจริยธรรม เรื่องที่ 2 จริยธรรมมีเพียงแนวเดียว เรื่องที่ 3 อุปสรรค, ศัตรู, ความรวนเร และความพังทลายของจริยธรรม เรื่องที่ 4 มหุรศพทางวิญญูณเพื่อจริยธรรม เรื่องที่ 5 จุดหมายปลายทางของจริยธรรม เรื่องที่ 6 ตัวแท้ของจริยธรรม เรื่องที่ 7 จริยธรรมในชีวิตประจำวัน เรื่องที่ 8 จริยธรรมประเภทเครื่องมือ และเรื่องสุดท้าย การธำรงรักษา และการเผยแผ่จริยธรรม

1. จริยธรรม

บ.565 พุทธทาสภิกขุ. (2505). *แนะแนวจริยธรรม*. กรุงเทพฯ: ชุมนุมนส่งเสริมจริยศึกษา. 356 หน้า.

เนื้อหาเป็นธรรมบรรยายที่ท่านพุทธทาสได้บรรยายอบรมครูเกี่ยวกับเรื่องของจริยธรรม โดยแบ่งเป็น 9 เรื่อง ได้แก่ แนวสังเขปทั่วไปเกี่ยวกับจริยธรรม อุปสรรค ศัตรู ความรวนเร และความพังทลายของจริยธรรม จุดหมายปลายทางของจริยธรรม จริยธรรมมีเพียงแนวเดียว ตัวแท้ของจริยธรรม จริยธรรมในชีวิตประจำวัน จริยธรรมประเภทเครื่องมือ และการธำรงรักษา การเผยแผ่จริยธรรม จะเห็นได้ว่าเนื้อหาส่วนใหญ่เป็นไปในเรื่องจริยธรรม ซึ่งเป็นธรรมที่ใช้ในการ

ดำรงชีวิตมนุษย์ หากมนุษย์รู้จักใช้หลักจริยธรรมมาใช้ประโยชน์กับชีวิต ทั้งในส่วน โลกียธรรม และโลกุตระธรรม ก็จะเกิดผลดีต่อชีวิต เข้าสู่ความว่าง ซึ่งเป็นตัวแท้ของจริยธรรมอย่างแท้จริง

1. พุทธศาสนา – คติธรรม
2. พุทธศาสนา – ปาฐกถา

บ.566 พุทธทาสภิกข. (2511). ใน *วิญญูะสงสารมีนิพพาน*. พระนคร: อักษรสัมพันธ์. 33 หน้า.

เนื้อหาของหนังสือกล่าวถึง วิญญูะสงสารเกิดเมื่ออารมณ์มากระทบทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย หรือทางใจ ทางใดทางหนึ่งแล้วผลอสติ คือ จิตมีการปรุงเป็นปฏิจกสมุปบาทขึ้นมา รอบหนึ่ง มันก็เป็นวิญญูะสงสารรอบหนึ่ง แต่เมื่อใดจิตไม่รับอารมณ์ มีลักษณะเหมือนตบมือข้างเดียว เสียงดังนั้นก็เสียงอีกเสียงหนึ่งเป็นเสียงของพระนิพพาน เป็นเสียงแห่งความเงียบเป็นเสียงแห่งความเย็น เป็นเสียงแห่งความสงบ ดังนั้น เมื่อใดมีตัวกู – ของกู เมื่อนั้นมีวิญญูะสงสาร เมื่อใดไม่มีตัวกู – ของกู เมื่อนั้นมีนิพพาน แล้วก็ในจิตดวงเดียวกันนั่นเอง เหมือนกับที่พระพุทธเจ้าท่านตรัสว่า “ระวังการปรุงแต่ง ที่จะปรุงแต่งเป็นวิญญูะสงสารมีสติสัมปชัญญะ” ให้มากพอ มีความไม่ประมาทให้มากพอแล้วสิ่งที่ เรียกว่า อวิชชาที่เกิดไม่ได้.

1. วิญญูะสงสาร
2. จิต

บ.567 พุทธทาสภิกข. (ม.ป.ป.). ใน *วิญญูะสงสารมีนิพพาน*. ม.ป.ท. 33 หน้า. (ชุดมองด้านในอันดับ 17).

หนังสือเล่มนี้ ให้ความรู้และความเข้าใจในเรื่องของนิพพาน โดยละเอียด ประกอบด้วย การทำบุญต่ออายุ ล้ออายุ ทั้งสังสารวัฏและนิพพานมีอยู่ในร่างกายคน จิตประภัสสร วิญญูะสงสาร จะเกิดขึ้นเป็นครั้งคราวเมื่อจิตผลอ จิตที่ปราศจากตัวกู – ของกู ขณะนั้นไม่มีสังสารวัฏ บาปและบุญ ล้วนเป็นวิญญูะสงสาร นิพพานมี 3 ชนิด เมื่อใดจิตไม่รับอารมณ์ก็คือการตบมือข้างเดียว จงพยายามหาจุดเป็นที่สุดในกลางเตาหลอม หาความดับทุกข์ที่ตัวความทุกข์ จงแสวงหาความดับจากสิ่งที่มี ความเกิด ในวิญญูะสงสารก็มีนิพพาน ผู้ใดจะพบหรือไม่ขึ้นอยู่กับความโง่และความฉลาดของแต่ละบุคคล และถ้ามีโลกธรรมมากระทบก็ตั้งอมีสติปัญญามากพอที่จะรู้ว่า จะจัดการกับสิ่งนั้นอย่างไร ใช้อย่างไร เกี่ยวข้องด้วยอย่างไร ในลักษณะที่ไม่ทำให้เกิดทุกข์

1. วิญญูะสงสาร
2. นิพพาน

บ.568 พุทธทาสภิกขุ. (2532). *บทช่วยจำสำหรับเรื่องอติมมยตา*. กรุงเทพฯ: การพิมพ์พระนคร, 79 หน้า.
(ชุดหมอนถือ อันดับ 41).

หนังสือเล่มนี้เป็นการรวบรวมบทช่วยจำต่าง ๆ เกี่ยวกับอติมมยตา จำนวน 100 ข้อ คือ อติมมยตา เป็นคำแปลยากที่สุด สำหรับคำประเภทเดียวกัน ความไม่ถูกปัจจัยปรุงแต่ง เป็นมนตราชั้นยี่ เป็นคำแปลยากที่สุด สำหรับคำประเภทเดียวกัน ความไม่ถูกปัจจัยปรุงแต่ง เป็นมนตราชั้นยี่ เป็นมนตราที่ไช้อย่างร้าย สิ่งที่ควรอย่างร้าย เป็นตามเล่มสุดท้ายให้บรรดาธรรมาวุธทั้งหลาย เมื่อการดับทุกข์ ฯลฯ ในแต่ละข้อแสดงให้เห็นว่าอติมมยตาให้พุทธศาสนามีความเป็นเลิศกว่าศาสนาอื่น ๆ เช่น ในตอนอติมมยามีลักษณะแห่งความสูงสุดประเสริฐสูงสุดมหาศาล คือพระเจ้าก็เคารพธรรมะ เป็นต้น ท่านย้ำว่าอติมมยตาคือ การทำให้หลุดพ้นจากความทุกข์ทั้งปวง นอกจากนี้ท่านพุทธทาสใช้ภาษาที่เข้าใจง่าย สามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้อย่างคุ้มค่าที่สุด

1. อติมมยตา

บ.569 พุทธทาสภิกขุ. (2527). *บททดสอบเสนอว่าด้วยจิตวิเคราะห์แบบพุทธ (ปมเรื่อง)*. พลพันธ์ การพิมพ์. 53 หน้า. (โครงการหนังสือชุดพุทธศาสนาสำหรับคนหนุ่มสาว).

เป็นหนังสือชุดพุทธศาสนาสำหรับคนหนุ่มสาว ท่านพุทธทาสได้นำเอาวิธีการทางจิตวิทยา วิเคราะห์มาทดลองใช้ในการอธิบายหลักธรรมคำสั่งสอนทางพุทธศาสนา โดยเชื่อว่า พฤติกรรมของมนุษย์เคลื่อนไปตามแรงดันของจิตใต้สำนึก หรือ ไร้สำนึก สอนให้เราจัดตัวกู้ออกไป เรียกในภาษาบาลีว่า “อัสมีมานะ” หรือ “ปมเบื้อง” อันเป็นสาเหตุพื้นฐานสำคัญของการเกิดพฤติกรรมต่าง ๆ ที่ไม่พึงประสงค์ เช่น การคิดสืลห่า การลักเล็กขโมยน้อย เป็นต้น

1. ปมเด่น

2. จิตวิเคราะห์

บ.570 สิริवास (พุทธทาสภิกขุ). (ม.ป.ป.). *บทพระธรรมประจำภาพ เล่มที่ 1 คำนำและศีลธรรม
รวมบทกลอนประกอบภาพถ่ายที่ท่านอาจารย์พุทธทาสเตรียมพิมพ์ค้างไว้*. สุราษฎร์ธานี:
สวนโมกขพลาราม คณะธรรมทาน. 623 หน้า

ในหนังสือเล่มนี้เป็นการจัดพิมพ์บทธรรมประจำภาพครั้งแรก ซึ่งเป็นความพยายามสาน
งานท่านพุทธทาสที่ดำรงอยู่เพื่อถวายเป็นอาจารย์ฆูชาในโอกาส พุทธทาส 100 ปี พ.ศ. 2449 – 2549
โดยจัดพิมพ์อยู่ในชุดงานอนุรักษ์ต้นฉบับเดิมของท่านอาจารย์ทำเป็นอนุรักษ์ต้นฉบับงานเดิม และ
มุ่งให้ได้เข้าถึงกระบวนการวิธีการทำงานของท่านเป็นสำคัญ ซึ่งต่อมา “พุทธทาสลิจิตคำกลอน,
พุทธทาสลิจิตข้อธรรมะบันทึกนี้เอง และพินัยกรรมของพุทธทาส ระบบธรรม (เก่า) ที่นี้ก็ได้”
โดยเนื้อหา ประกอบด้วย แต่งบทธรรมประจำบ้าน มุ่งธรรมรสดกวิ วิถีคุณภาพประกอบกลอน
อ่านกลอนสลับการดูภาพ กลอนนี้ นานาลักษณะ แดงการณมีภาพขนาดกลอน หุบปากอ่าน
บทพระธรรมส่วนใหญ่เป็นกลอนสุภาพขนาดความยาว 3 – 4 บท ที่ประพันธ์แบบ สิริवास กวาด
เอามา โดยมีฉันทลักษณ์อื่นที่ทำเป็นโคลง ฉันท์ กาพย์ กลอน ตลอดทั้งกาพย์ห่อโคลง โคลงฉันท์กาพย์
จนกระทั่งกลอนยาว และกลอนสนทนา

1. บทพระธรรมประจำภาพ   2. พุทธทาสลิจิตคำกลอน   3. พุทธทาสลิจิตข้อธรรมะ

บ.571 พุทธทาสภิกขุ. (2549). *บทพระธรรมประจำภาพ เล่มที่ 2 ปรมัตถธรรม*. สุราษฎร์ธานี:
สวนโมกขพลาราม และคณะธรรมทาน.

บทพระธรรมประจำภาพ เล่มที่ 2 ปรมัตถธรรม เล่มนี้ เป็นชุดงานอนุรักษ์ต้นฉบับงานเดิม
และศึกษากระบวนการวิธีการทำงานของท่านอาจารย์พุทธทาส จัดพิมพ์เพื่อทูลเกล้าฯ ถวายพระบาทสมเด็จพระ
พระเจ้าอยู่หัว เนื่องในปีมหามงคลแห่งการครองสิริราชสมบัติครบ 60 ปี (9 มิถุนายน พ.ศ. 2489 ถึง
พ.ศ. 2549) และครบรอบชาตกาลพุทธทาสภิกขุ 100 ปี (27 พฤษภาคม พ.ศ. 2449 ถึง พ.ศ. 2549)
โดยรวบรวมบทกลอนประกอบภาพถ่ายที่ท่านอาจารย์พุทธทาสเตรียมพิมพ์ค้างไว้มาจัดพิมพ์ให้
สมบูรณ์ พร้อมบทวิเคราะห์กระบวนการทำงานของท่านพุทธทาส เนื้อหาในเล่มได้กล่าวถึงเรื่อง
ภาระแห่งเจ้าคนหลวง ธรรมบรรยาย สมเด็จพระมหารัชมงคลมุนีเป็นเอกอัครศาสนูปถัมภก
แห่งประเทศไทย ประมวลภาพในโอกาสที่เสด็จฯ ไปทรงบำเพ็ญพระราชกุศลในพระราชพิธีวิ
สาขานูชา ณ อำเภอไชยา บทพระธรรมประจำภาพ เล่มที่ 2 ปรมัตถธรรม หนังสือชุดนี้ คือผล

แห่งการก่อเกิดการพัฒนาสู่ความมั่นคงรุ่งเรืองแห่งพุทธศาสนา สังคม บ้านเมือง และประเทศชาติ อันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุขสืบไป

1. ธรรมบรรยาย

บ.572 พุทธทาสภิกขุ. (2549). *บทพระธรรมประจำภาพ เล่มที่ 3 ภาพสีอื่น ๆ ซ้ำ ๆ เกินชุด และบทวิเคราะห์*. สุราษฎร์ธานี: สวนโมกขพลาราม และคณะธรรมทาน.

หนังสือ บทพระธรรมประจำภาพ เล่มที่ 3 เล่มนี้ เป็นชุดงานอนุรักษ์ต้นฉบับงานเดิม และศึกษากระบวนการทำงานของท่านอาจารย์พุทธทาส จัดพิมพ์เพื่อทูลเกล้าฯ ถวายพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เนื่องในปริมามงคลแห่งการครองสิริราชสมบัติครบ 60 ปี (9 มิถุนายน พ.ศ. 2489 ถึง พ.ศ. 2549) และครบรอบชาติกาลพุทธทาสภิกขุ 100 ปี (27 พฤษภาคม พ.ศ. 2449 ถึง พ.ศ. 2549) โดยรวบรวมบทกลอนประกอบภาพถ่ายที่ท่านอาจารย์พุทธทาสเตรียมพิมพ์ค้างไว้มาจัดพิมพ์ให้สมบูรณ์ พร้อมบทวิเคราะห์กระบวนการทำงานของท่านพุทธทาส เนื้อหาในเล่มได้กล่าวถึงเรื่อง ภาระแห่งเจ้าตนหลวง ธรรมบรรยาย เรามีสิ่งชักนำให้ศาสนาคุ้มครองชาติ ธรรมบรรยาย เถลิงพระชนมพรรษาด้วยวิธีใด ธรรมบรรยาย ความสำคัญของกษัตริย์ในระบอบประชาธิปไตย ประมวลภาพในโอกาสที่เสด็จฯ ไปทรงบำเพ็ญพระราชกุศล ในพระราชพิธีวิสาขบูชา ณ วัดพระบรมธาตุไชยารวิหาร หากได้เผยแพร่ให้กว้างขวางจะสอดคล้องกับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ และมีความมุ่งหวังว่า ธรรมะต้องเป็นหลักในการพัฒนาสังคม และเป็นปัจจัยที่สำคัญอย่างยิ่งในการพัฒนาประชาชนให้เป็นพลเมืองที่มีคุณภาพ

1. พระธรรม

2. ธรรมบรรยาย

บ.573 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). *บทเรียนที่ควรรู้เมื่อท่านมาอยู่ที่สวนโมกข์*. กรุงเทพฯ: ธรรมสภา. 28 หน้า.

หนังสือเล่มนี้ ท่านพุทธทาสกล่าวถึง ความเป็นอยู่โดยไม่รู้สึกรู้ว่ามิอะไรที่เป็นตัวเรา เป็นของเราว่า เป็นหัวใจของพุทธศาสนา ซึ่งเป็นความสุขที่แท้จริงตามหลักธรรมชาติ ท่านให้เปรียบเทียบเรื่องโทษของความรู้สึกรู้ว่าเป็นตัวกูของกู ความว่างจากตัวกูของกู คือ ความสุขสูงสุด และท่านได้กล่าวถึงการปฏิบัติธรรมที่สวนโมกข์ว่า สอนให้คนทำงานด้วยจิตว่าง ซึ่งเป็นธรรมแท้ ไม่ต้องการรับประโยชน์ตอบแทนให้ควบคุมความเห็นแก่ตัว เมื่อเราไม่มีอะไรเป็นตัวเราหรือของเราแล้วก็ไม่เกิดกิเลส ไม่เกิดทุกข์

1. พุทธศาสนา

บ.574 พุทธศาสนิกศ. (2546). *บทศึกษาความตายของท่านพุทธทาส*. กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ. 240 หน้า.

หนังสือเล่มนี้กล่าวถึง ปัญหาของคนปัจจุบันที่กลัวความตาย เกิดจากวิถีดำเนินชีวิตที่ประมาท ทะนงตัว ปัญหาใหญ่ของคนที่ได้รับการศึกษาจากระบบอุดมศึกษาที่แตกฉานในภาษา และหนังสือคือการเอาตัวรอดสนใจเพียงคำว่าแสวงหาอำนาจเพื่อให้ได้มาเรื่องเงินทองชื่อเสียง เป็นความสำนึกที่ต่างจากบรรพบุรุษยุคสุโขทัย อย่างน่าละอายโลกจะรอดได้เพราะไม่ประมาท การที่ท่านนำพุทธธรรมและวิถีปฏิบัติของฝ่ายมหายานมาศึกษาปรับใช้กับการเผยแผ่คำสอน คือวิธีเผยแผ่ที่ดีอีกวิธีหนึ่ง ควรจะมองในด้านที่ว่า ท่านมีอัจฉริยะทั้งการที่ตนเองจะหาวิถีศึกษาธรรมให้กว้างพร้อมกันไปกับการหาวิธีสอนคนให้เห็นธรรมกว้างทุกแง่มุม

1. ความตาย

บ.575 พุทธศาสนิกศ. (ม.ป.ป.). *บรม (ฉบับย่อ)*. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ, 211 หน้า.

เนื้อหาของหนังสือ เป็นเรื่องเกี่ยวกับบรมธรรม โดยกล่าวถึงเรื่องนี้ว่า เป็นสิ่งที่ดีที่สุด ได้แก่ ความสุข ความเต็ม หน้าที่บริสุทธิ์ และความรักที่เป็นสากล เนื้อหาแบ่งเป็นตอน คือ ความรู้เกี่ยวกับบรมธรรม และภาคผนวก สำหรับเนื้อหาเกี่ยวกับบรมธรรม ท่านกล่าวว่า ระดับของบรมธรรม ซึ่งมี 4 ระดับคือ กามาวจรภูมิ อรูปาวจรภูมิ และโลกุตตรภูมิ นอกจากนี้ยังมีบรมธรรมที่เกี่ยวข้องกับมนุษย์ในลักษณะต่าง ๆ 9 ลักษณะ เช่น บรมธรรมกับการศึกษาโลกปัจจุบัน บรมธรรมกับระบบการเมือง บรมธรรมกับการทำงาน ฯลฯ ใจความโดยรวมกล่าวถึง บรมธรรมว่า เป็นตัวพุทธศาสนา ได้แก่ มรรค 8 สามารถนำมาจัดค้นหา และกิเลสให้หมดไป นอกจากนี้ยังมีภาคผนวก ซึ่งท่านพุทธทาสได้นำหลักบรมธรรมมาดัดแปลงใช้เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด เช่น บรมธรรมกับการแก้ไขสถานการณ์ในโลก บรมธรรมกับสื่อมวลชน บรมธรรมกับชาวบ้าน บรมธรรมกับความเป็นไทย และการฝึกจิตเพื่ออบรมบรมธรรม หนังสือเล่มนี้แม้จะมีหลักปรัชญาที่อาจอ่านแล้วเข้าใจยาก แต่ก็เหมาะที่จะศึกษาเพื่อจะได้รู้ว่าสิ่งที่ดีที่สุดของมนุษย์คืออะไร และนำความรู้พร้อมด้วยแง่คิดบางประการมาพัฒนาตนให้เป็นพลเมืองที่ดี พัฒนาประเทศไปสู่ประชาธิปไตยที่ดีต่อไป

1. พุทธศาสนา
2. ธรรมเทศนา
3. ศิลธรรมจรยา
4. พุทธศาสนากับสังคม

บ.576 พุทธศาสนิกศ. (2525). *บรมธรรม (ฉบับย่อ)*. (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: แสงรุ่งการพิมพ์ 211 หน้า.

เนื้อหาของหนังสือเล่มนี้ ตัดทอนมาจากหนังสือ “บรมธรรม” ฉบับใหญ่ ซึ่งเป็นฉบับที่ได้รับความนิยมเป็นอย่างมาก หนังสือบรมธรรมฉบับย่อนี้ได้ตัดทอนมาเพียง 2 ภาค นำมาแต่เนื้อหาสาระใหญ่ ๆ ได้แก่ สิ่งที่เรียกว่าบรมธรรม สิ่งที่เรียกว่าหนทางระดับของบรมธรรม ความสัมพันธ์ของบรมธรรมกับการศึกษาของโลกปัจจุบันกับชีวิตนักศึกษา การพัฒนา การทำงาน ระบบการเมือง การมีอุดมคติ งานสังคมสงเคราะห์ ธรรมชาติของจิตและบรมธรรมในฐานะที่หยุดการดิ้นรนของชีวิต นอกจากนี้ยังมีภาคผนวกที่เกี่ยวข้องกับบรมธรรม อันได้แก่ บรมธรรมกับแก้ไขปัญหาโลก กับสื่อมวลชน ชาวบ้าน ความเป็นไทย และการฝึกจิตเพื่อบรมธรรม

1. พุทธศาสนา
2. ธรรมเทศนา
3. พุทธศาสนากับสังคม

บ.577 พุทธศาสนิกศ. (2535). *บรมธรรม (ภาคต้น)*. (พิมพ์ครั้งที่ 4). สุราษฎร์ธานี: ธรรมทามูลนิธิ. 390 หน้า.

เนื้อหาของหนังสือเล่มนี้ แบ่งเนื้อหาออกเป็น 2 ภาค คือ ภาคนำ และภาคเรื่องสำหรับภาคนำ กล่าวถึง รูปโครงของพุทธศาสนา นั่นก็คือ พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ และเรื่องเกี่ยวกับพระพุทธเจ้า คือ การประสูติ ตรัสรู้ และทรงแสดงพระธรรมเทศนา ส่วนภาคเรื่องมี เนื้อหาเกี่ยวกับการบวช และบรมธรรม ในเรื่องการบวช ส่วนได้กล่าวถึง ความหมายและความสำคัญของการบวช ส่วนในเรื่องบรมธรรมท่านย้ำว่าบรมธรรม เป็นสิ่งที่ประเสริฐที่สุด ได้แก่ ความสุข และความเต็มทางจิต บรมธรรมที่ 4 ระดับคือ กามจรร รูปจรร อรูปจรร และโลกุตตรภูมิ นอกจากนี้ ยังกล่าวถึงบรมธรรมที่เกี่ยวข้องกับชีวิตของมนุษย์ ในลักษณะต่าง ๆ เช่น บรมธรรมกับการศึกษา บรมธรรมกับการพัฒนา บรมธรรมกับกามวัตถุ บรมธรรมกับปุชนียวัตถุ ฯลฯ นอกจากนี้มีส่วนเกี่ยวข้องกับชีวิตของมนุษย์ในลักษณะต่าง ๆ ข้างต้นแล้ว ท่านพุทธทาสยังกล่าวถึงการนำหลักบรมธรรมมาใช้แก้ปัญหาไว้อีกด้วย หนังสือเล่มนี้แม้จะมีสาระที่อ่านแล้วเข้าใจยาก แต่ก็เหมาะที่จะศึกษา เพราะเป็นความรู้ที่เป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์

1. ธรรมโฆษณ์

บ.578 พุทธทาสภิกขุ. (2525). *บรมธรรม (ภาคปลาย)*. (พิมพ์ครั้งที่ 4). สุราษฎร์ธานี: ธรรมทานมูลนิธิ.
829 หน้า.

หนังสือเล่มนี้ เป็นบรมธรรมภาคปลาย มีเนื้อหา 2 ประเด็นใหญ่ คือ ประเด็นแรก บรมธรรมที่เกี่ยวข้องกับชีวิตในลักษณะต่าง ๆ เช่น บรมธรรมกับงานสังคมสงเคราะห์บรมธรรมกับการพูดกันไม่รู้เรื่อง บรมธรรมในฐานะเป็นที่หยุดการดิ้นรนของจิต ฯลฯ และประเด็นที่สอง กล่าวถึง เรื่องอานาปานสติ โดยกล่าวถึงเรื่อง อานาปานสติที่ยังไม่เจาะจงบรมธรรม อานาปานสติที่เป็นไปเพื่อบรมธรรม ความลับ และอุบายในอานาปานสติ การฝึกอานาปานสติ อานาปานสติประยุกต์ ในส่วนของอานาปานสติที่เป็นไปเพื่อบรมธรรม กล่าวว่า อานาปานสติสมบูรณ์ 6 แบบ มีอยู่ในคัมภีร์มัชฌิมนิกาย ซึ่งหมายถึง การมีสติระลึกรัตถธรรมตามขั้นต่าง ๆ ซึ่งมีทั้งหมด 16 ขั้น ซึ่งเรียกว่าสติปฏิฐานที่สมบูรณ์แบบ นอกจากนี้ยังกล่าวถึง การบังคับจิตระบบอื่นนอกพุทธศาสนา และปัญหาที่โลกนี้ไม่ได้บังคับจิตเพื่อบรมธรรม หากผู้ศึกษาปฏิบัติตามจะพบแนวทางในการดำเนินชีวิตที่ถูกต้องตามหลักพุทธศาสนา และดำรงชีวิตอยู่ในโลกนี้ได้อย่างผาสุกด้วยความมีสติที่แท้จริง

1. ธรรมโฆษณ์

บ.579 พุทธทาสภิกขุ. (2527). *บวช 3 เดือน*. สำนักหนังสือธรรมบูชา. 99 หน้า.

หนังสือเล่มนี้ กล่าวถึงประเพณีการบวชของไทย ซึ่งผู้บวชจะต้องอยู่ในเพศบรรพชิต ถึง 3 เดือน ซึ่งไม่ปรากฏในคัมภีร์บาลีใด ๆ จึงกล่าวได้ว่าในครั้งพุทธกาลไม่มีการบวชชนิดนี้ มีเพียงประเทศไทยเท่านั้นที่ปฏิบัติจนเป็นประเพณี การบรรยายโดยทั่วไปจึงเป็นการกล่าวถึงความสำคัญและอันติสงฆ์ของการบวชโดยทั่วไป จากนั้นเป็นการให้หลักปฏิบัติ ลด ละ เลิก มุ่งศึกษาธรรมวินัย อันควรแก่สมณเพศ เช่น การปฏิบัติ อบรมคนอันสมควรเป็นเช่นไร การปฏิบัติธรรมตามลำดับเป็นอย่างไร สุดท้ายชี้ให้เห็นถึงการปฏิบัติบวชว่าเป็นกิเลสกว่าทั้งปวง นับเป็นหนังสือที่ให้แนวทางและแนวคิด สำหรับผู้ที่เตรียมการเมื่อจะบวชต่อไปได้อย่างดียิ่ง

1. การบวช

2. สงฆ์

บ.580 พุทธศาสนิกศ. (2541). *บวช 3 เดือน* (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ. 80 หน้า.

หนังสือเล่มนี้กล่าวถึง การบวช 3 เดือนแม้ว่าการบวชนี้จะไม่เป็นสิ่งที่เคยมีในครั้งพุทธกาลก็ตามยังเป็นสิ่งที่มีเหตุผลสำหรับจะสืลประพตติและกระทำกันต่อ ๆ ไปถ้าหากว่าทำได้ไปด้วยความตั้งใจดีและบริสุทธิ์ ส่วนที่จะเกิดผลร้ายขึ้นแก่พระศาสนา เช่น การทำให้เกิดความหละหลวม บางอย่างขึ้นนั้น เป็นเพราะเจตนาของผู้กระทำไม่ดี ด้วยเหตุที่ไม่ทราบความมุ่งหมายบ้าง หรือ เพราะเห็นแต่ประโยชน์ทางวัตถุของตนไปเสียบ้างซึ่งก็ไม่น่าจะตำหนิประเพณีการบวช แต่ควรจะไปตำหนิผู้ประพตติไม่ถูกต้องตามหลักเกณฑ์ของประเพณีนั้นมากกว่า

1. การบวช

บ.581 พุทธศาสนิกศ. (ม.ป.ป.). *บวชจริง เรียนจริง ปฏิบัติได้จริง*. กรุงเทพฯ: นิพพาน. 15 หน้า.

เนื้อหาของหนังสือกล่าวถึงความหมายของคำว่า บรรพชา อานิสงฆ์ที่ได้จากการบรรพชาที่ตั้งของบรรพชาซึ่งประกอบด้วยพระพุทท พระธรรม พระสงฆ์ให้อยู่ในตัวมนุษย์การบอกกัมมัญฐาน บอกเรื่องปฏิกุศลัญญาให้มองเห็นความน่าเกลียดของสิ่งต่าง ๆ

1. การบวช

บ.582 พุทธศาสนิกศ. (2539). *บวชจริง เรียนจริง ปฏิบัติจริง ได้ผลจริง*. กรุงเทพฯ: นิพพาน. 15 หน้า.

หนังสือเล่มนี้เป็นการบรรยายแก่ผู้เข้าบรรพชา บนยอดเขาพุทททองสวน โมกขพลารามไชยา เมื่อวันที่ 19 มีนาคม 2513 มีเนื้อหาว่า บรรพชานี้ต้องเป็นการขุดเกล้า ทำตามที่พระพุททเข้าท่านบัญญัติไว้ชัดเจน จึงจะเป็นบรรพชา เมื่อมาบรรพชาเข้าก็ต้องอดทน ตามบรรพชาไม่ใช่พิธีแต่เป็นเรื่องทำจริง ๆ บรรพชา คือ การเว้นหมด หมดจากความเป็นฆราวาส อานิสงฆ์ของบรรพชา มี 3 ประการ คือ อานิสงฆ์ที่ 1 ที่ว่า ในส่วนตัวเขา มีบรรพชาจริง เรียนจริง ปฏิบัติจริง ได้ผลจริง ๆ ได้สิ่งที่ดีที่สุดที่เขาควรจะได้ คือเรื่องของพระธรรมที่ทำให้บุคคลพ้นจากความทุกข์ อานิสงฆ์ที่ 2 ญาติทั้งหลายมี บิดา มารดา เป็นต้น จะพึงได้อานิสงฆ์ ขอให้ลูกทำตัวให้ดีที่สุด สามารถยกบิดา มารดาขึ้นจากนรกที่นี้และเดี๋ยวนี้ และอานิสงฆ์ที่ 3 ถ้าศาสนายังมีอยู่ในโลก สัตว์ทั้งหลายพึงปรกตติตลอดภัย จงบวชเพื่อสืบอายุพระศาสนาอย่าให้ทำลายพระศาสนาเลย เราต้องมีพระพุทท พระธรรม

พระสงฆ์ในตัวเอรา เว้นที่ที่ตั้งที่อาศัยแห่งการบรรพชา พระพุทธเจ้าได้ทรงสอนเรื่องปฏิญญีสัจจะให้มองเห็นความเกลียดของสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ เรื่องที่ 1. ผม (เกล้า) เรื่องที่ 2. ขน (โลมา) เรื่องที่ 3. เล็บ (นขา) เรื่องที่ 4. ฟันในปาก (ทันตา) เรื่องสุดท้าย เรื่องที่ 5 คือ ผิวหนัง (ตใจ) หนังกี่ เป็นที่ตั้งแห่งการรับสัมผัสทางโณภูฐัพพะเป็นทางเกิดแห่งกิเลสยิ่งกว่าสิ่งอื่นทั้งหมด นี่คือนันตราย นี่คือนตบปัญจกัมมัฏฐาน หรือมุลกัมมัฏฐาน คือ เอาความรู้อันนี้ไว้สำหรับต่อสู้อกิเลส ถ้าเรายังมีความรู้สึกข้อนี้อยู่จะดี จะยังไม่ตอ้งประพฤดิพรหมจรรย์ ด้วยน้ำตา ถ้าเรามีอาวชชนิดนี้อยู่ในมือเป็นอาวชที่พระพุทธเจ้าให้นี้ เรียกว่า ตบปัญจกัมมัฏฐาน เพื่อทำจิตใจของเขาให้เหมาะสมกับผ้ากาสาเย.

1. การบวช

2. กิเลส

บ.583 พุทธศาสนิกข. (ม.ป.ป.). *บวชทำไม*. กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ. 255 หน้า.

หนังสือเล่มนี้ ได้รวบรวมเนื้อหาสำคัญ ๆ เอาไว้ 13 เรื่อง ประกอบด้วยการเก็บความโกรธ ใต้อย่าง กล่าวถึงลักษณะของความโกรธ เหตุของความโกรธ โทษของความโกรธ การจัดความโกรธ การบวชคืออะไร กล่าวถึงการบวช ความหมายของการบวช โอวาสของการบวช โอวาสแก่ผู้ร้ออุปสมบท กล่าวถึงวัตถุที่ตั้ง อาศัยของการบวช อานิสงส์ของการบวช เครื่องมือของคนบวช ความมุ่งหมายของการบวช ทำวัตรคืออะไร การรักษาไว้ซึ่งศีล สมาธิ ปัญญา ความหมายของการทำวัตร การทำวัตรเข้า เย็น 3 ประการ การทำวัตรและวิธีปฏิบัติตามแบบโบราณ กล่าวถึงการทำวัตรแบบโบราณ การบิณฑบาต การครองผ้า การฉันอาหาร กล่าวถึงหลักปฏิบัติในการฉันอาหารตั้งแต่เริ่มจนเสร็จ การชี้โทษ การเดินจงกรม กล่าวถึงการทำอานาปานสติภาวนา ประโยชน์ของการเดิน จงกรม อานาปานาสติภาวนา กล่าวถึงการพิจารณาอานาปานาสติ ๓ ขั้นอานาปานาสติสำหรับคนทั่วไป ปัจจเวกขณปาฐะ (แปล) ธรรมจักกัปวัตตสูตรปาฐะ (แปล) โอวาทสำหรับผู้ลาสิก และเรื่องสุดท้าย การบวชอยู่ที่บ้าน กล่าวถึงหลักปฏิบัติในการบวชอยู่ที่บ้านบวชอยู่ที่บ้านทำได้จริงก็มีผลดีเท่าที่ควรได้

1. การบวช

2. สงฆ์ – กฎและการปฏิบัติ

3. อานาปานาสติภาวนา

บ.584 พุทธศาสนิกศ. (2549). *บวชอยู่ได้อย่างไร 60-70 ปี*. กรุงเทพฯ: มติชน. 140 หน้า

หนังสือ *บวชอยู่ได้อย่างไร 60 - 70 ปี* เล่มนี้ คือชุดงานในวาระสุดท้ายของท่านอาจารย์พุทธทาส ชุต ออย่าเพื่อตาย! หัวใจนิพพาน หลังป่วยเส้นโลหิตอุดตันไป 1 ปีเต็ม ท่านได้ประมวลรวบรวมจากแหล่งหลัก คือ สมุดและกระดาษบันทึก กับแถบบันทึกเสียงธรรมบรรยาย สมุดบันทึก บวชอยู่ได้อย่างไร 60 - 70 ปี ล่วงไปด้วยการ “อวดดี” ทำอะไร คิดอะไร พุจฉะอะไร ให้ดีกว่า “คนอื่น” เป็นสมุดบันทึกประจำปี 2535 ของกองบิน 2 ที่ท่านอาจารย์ใช้บันทึกสิ่งที่นึกได้ในปี 2535 และ 2536 รวม 48 หน้า ซึ่งล้วนแต่เป็นเรื่องว่าด้วยนิพพาน พรหมจรรย์ ไกวัลยธรรม สัมมัตตะตทหายตน และอนารมมณ ท่านจะเน้นเรื่องนิพพาน และเรื่องพรหมจรรย์ 10 ข้อ ซึ่งมีนิพพานเป็นที่สุด ธรรมะบรรยายชุดนี้จึงเหมาะสำหรับเป็นของขวัญ เป็นแหล่งศึกษาธรรมตามแนวทางของท่านพุทธทาสเป็นอย่างยิ่ง

1. การบวช

บ.585 พุทธศาสนิกศ. (2533). *บ่อเกิดการทำบุญวันสารทโลหภูมิชาดกเถา: ชาดกว่าด้วยเรื่องเปรตตนกรหม้อทองแดง*. กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ. 59 หน้า.

หนังสือเล่มนี้เป็นสารทกาลิกเทศนา 1/2500 เมื่อวันที่ 2 กันยายน ขึ้น 8 ค่ำ เดือน 10 ณ บัดนี้จะได้วิวัฒนาพระธรรมเทศนา ในบาลีโลหภูมิชาดกเพื่อประดับสติปัญญา ส่งเสริม ความเชื่อ และวิริยะ ความพากเพียร ของท่านทั้งหลายผู้เป็นพุทธบริษัท เนื่องในโอกาสจกจกสมัย เป็นที่บำเพ็ญทักษิณานุปทาน อุทิศแด่บุพการีบุคคลผู้ล่วงลับไปแล้วเท่าจะยุติลงด้วยเวลา เรื่องแรกที่สุดก็คือโลหภูมิชาดก ยังมีใจความว่า พระเจ้าพิมพิสาร ได้ยินเสียงที่ประหลาดทำให้ตื่นตกใจ จนถึงกับต้องไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคเจ้า เพื่อทูลถามซึ่งความฝัน เสียงที่ได้ยินนั้นตัวเสียงที่ได้ยินแต่เพียง 4 คำสั้น ๆ ว่า “พุ.” “ส.” “น.” “โส.” เปรต ตัวที่หนึ่ง มีใจความว่า เมื่อทรัพย์สมบัติของเขามีอยู่เขาไม่เคยให้ทาน ไม่กระทำที่พึงให้แก่คน จึงได้เป็นอยู่ด้วยความทุกข์ทรมาณเห็นปานนี้ เปรตตัวที่สอง ต้องการจะพูดว่า หกหมื่นปีเต็ม ๆ ที่เราหมกหม้ออยู่ในนรกนี้ เมื่อไรจะสิ้นสุดกันสักทีหนอ เปรตตัวที่สาม ต้องการจะพูดว่า จะเอาที่สุดมาแต่ไหนกัน? ที่สิ้นสุดจะไม่ปรากฏแก่พวกเรา เพราะว่าพวกเราได้กระทำบาปไว้ในกาลครั้งนั้นมากมายนัก เปรตตัวที่สี่ ต้องการจะพูดว่าถ้าฉันได้ไปจากนรกนี้แล้วได้กำเนิดเป็นมนุษย์แล้ว จะทำให้ตัวถึงพร้อมด้วยศีล ปัญญา ประกอบการกุศลให้มากที่สุดโดยประการทั้งปวง เป็นผู้ที่มีความเป็นพุทธบริษัทอยู่แก่เนื้อแก่ตัวทั้งใกล้ชิดพระรัตนตรัย คือ

พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ ซึ่งข้อนี้ก็ได้แก่ การที่มีความสะอาด สว่าง สงบอยู่ในใจ ชรามันนั้นแหละจะเป็นขุมทรัพย์ที่มีอยู่ในหัวใจ สามารถที่จะติดตามคนไปเหมือนกับเงาตามตัว.

1. การทำบุญ   2. วันสารท

บ.586 พุทธศาสนิกขุ. (ม.ป.ป.). *บันทึกธรรม*. มปท. 81 หน้า.

หนังสือเล่มนี้เป็นการนำเอาบันทึกของท่านพุทธทาสในขณะที่ป่วยอยู่มาเขียน โดยใช้ลายมือของท่านพุทธทาสเองเนื้อหาส่วนใหญ่เป็นการบันทึกธรรมของท่านพุทธทาสเนื้อหากล่าวถึงจิตและความว่างการมีชีวิตอยู่ การทำสมาธิ นอกจากนี้แล้วท่านพุทธทาสยังได้บันทึกวิธีการในการสอนบุคคลทั้งบุคคลทั่วไปและบุคคลที่เป็นชาวต่างชาติ รวมทั้งท่านยังได้กล่าวถึงการนิพพานทั้งประเภทของนิพพานและความหมายของนิพพาน นอกจากนี้ท่านพุทธทาสจะกล่าวถึงพุทธศาสนาแล้วยังได้กล่าวถึงนิกายต่าง ๆ ในประเทศอื่น ๆ เช่น นิกายเซ็นในญี่ปุ่นหรือคำสอนของท่านดักม้อในตอนกลางของหนังสือได้กล่าวเกี่ยวกับพระไตรปิฎกว่าการเรียนที่ถูกเป็นอย่างไรการเรียนที่ผิดเป็นอย่างไรและท่านพุทธทาสยังได้นำธรรมะในพระไตรปิฎกมาเขียนให้เข้าใจง่ายขึ้นนอกจากเรื่องพระไตรปิฎกแล้วเรื่องหลักของส่วนกลางของหนังสืออีกเรื่องหนึ่ง คือจิตที่ท่านพุทธทาสเน้นสอนให้ปฏิบัติจิตให้ว่าง ในตอนท้ายของหนังสือได้กล่าวถึงความว่างและกิเลส

1. ธรรมะ   2. จิต   3. ความว่าง

บ.587 พุทธศาสนิกขุ. (2549). *บันทึกไปอินเดียของพุทธทาส*. สุราษฎร์ธานี: แปลน โมทิฟ.

หนังสือ บันทึกไปอินเดียของพุทธทาส เล่มนี้ จัดทำขึ้นในปีมหามงคลแห่งการครองสิริราชสมบัติครบ 60 ปี และครบรอบชาติกาลพุทธทาสสิกขุ 100 ปี เนื้อหาข้างใน ใช้การแสกนจากบันทึกสองเล่มของท่าน ระหว่างเยือนอินเดียในปี 2498 - 2499 ให้เห็นลายมือเขียนสด ๆ หน้าต่อหน้าเป็นหนังสือนำศึกษาค้นคว้า ที่ประมวลไว้ให้เห็นเป็นกรณีนำศึกษาของการเดินทางไปอินเดียของท่านอาจารย์พุทธทาส ได้ดำเนินการจัดพิมพ์เผยแพร่ในลักษณะงานอนุรักษ์ต้นฉบับงานเดิมและศึกษากระบวนการทำงานของท่านอาจารย์พุทธทาส โดยพิมพ์อาสาฬหบูชาเทศนา ปี 2533 หัวข้อพระคุณที่อินเดียมีต่อไทย พร้อมด้วยคำสัมภาษณ์การไปอินเดียที่พระประชา ปสนนธมโมได้สัมภาษณ์ไว้ใน เล่าไว้เมื่อวัยสนธยา ท่านพุทธทาสมีวัตถุประสงค์สำคัญ 3 ประการในการไป

อินเดีย หนึ่งสิ่งที่ทำให้อยากไปเพื่อจะไปสอบสวนข้อเท็จจริงบางอย่างเกี่ยวกับพุทธศาสนาที่ถูกต้อง เดิม ๆ เรื่องที่สองที่ต้องประสงค์ในการไปอินเดีย ก็คือรวบรวมหนังสือที่ควรจะมี หรือที่เรายังขาด อยู่ สำหรับเรื่องที่สาม ก็คือการดูสถานที่ต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับพระพุทธเจ้า หนังสือเล่มนี้เป็นหนังสือ ที่ควรค่าแก่การศึกษาค้นคว้าอีกเล่มหนึ่งของท่านพุทธทาส

1. พุทธทาสภิกขุ

บ.588 พุทธทาสภิกขุ. (2543). *บางแง่มุมของชีวิตในทัศนะพุทธทาสภิกขุ*. กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ. 192 หน้า.

หนังสือเล่มนี้กล่าวถึงหลักในการดำเนินชีวิตของผู้คน โดยอาศัยหลักธรรม ทางพระพุทธศาสนาเข้ามาช่วยเพื่อให้การดำเนินชีวิตนั้นประสบความสำเร็จทั้งในทางโลก และทาง ธรรมและเพื่อให้ผู้คนได้ระลึกอยู่เสมอว่าจิตมีพฤติกรรมอยู่ตลอดเวลาแล้วมันคล้องกันเป็นห่วง หรือที่เรียกอีกอย่างหนึ่งว่าวัฏฏสงสารหรือไตรวัฏฏ์ ซึ่งจิตเป็นเรื่องที่สำคัญที่สุดในการดำเนินชีวิต สิ่งเหล่านี้จะเป็นตัวแก้ไข รักษา เยียวยา และปรับปรุงเพื่อให้การดำเนินชีวิตหมดสิ้นทุกข์ โดยสิ้นเชิง

1. ชีวิต – แง่พุทธศาสนา

บ.589 พุทธทาสภิกขุ. (2543). *บางแง่มุมของมนุษย์ในทัศนะพุทธทาสภิกขุเล่ม 1*. กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ. 56 หน้า.

หนังสือเล่มนี้เป็นการบรรยายถึงความหมายของคำว่าคนในความหมายทั้งทางโลกและทาง ธรรมรวมทั้งยังให้ความหมายของอริยบุคคลว่าคือใคร นอกจากนั้นแล้วยังกล่าวถึงสัจชาตญาณที่อยู่ใน ตัวของมนุษย์แต่ละคน ในตอนท้ายของหนังสือยังได้กล่าวถึงการกระทำต่าง ๆ ของมนุษย์ ที่จะต้องเกี่ยวข้องกับศีลธรรม และการอยู่ของมนุษย์โลกเพื่อศีลธรรม

1. มนุษย์

2. ศีลธรรม

บ.590 พระอริยนั้นทมนี. (2502). บางเรื่องของสวนโมกข์ 2. พระนคร: สุวีรานนท์. 165 หน้า.

เนื้อหาในหนังสือเล่มนี้แบ่งเป็น 3 เรื่อง เรื่องแรก เป็นเรื่องลักษณะที่น่าอัศจรรย์บางประการของพุทธศาสนาอย่างเถรวาท เป็นลัทธิที่โลกยอมรับว่าประสบความสำเร็จในการรักษาหลักอันบริสุทธิ์ผุดผ่องดั้งเดิมไว้ได้ โดยที่หลักการ 4 อย่าง 1. ยอมให้มีแต่การเพิ่มเข้าเพื่อรักษาความเคร่งครัดของหลักเดิม 2. ....(มรรค คือ องค์แปด) เป็นหลักสำคัญ 3. มีความมุ่งหมายที่จะอยู่เหนืออำนาจของการปรุงแต่งเสกสรรทุกชนิด และ 4. มีพระรัตนตรัยชนิดที่เป็นของในภายในของตนเอง เป็นที่ตั้งแห่งการเข้าถึงด้วยปัญญา เรื่องที่สอง ความไม่สนใจศาสนา กล่าวถึงปัญหาที่คนส่วนใหญ่ไม่สนใจศาสนา ศาสนาอยู่ในสภาพที่เหมือนกับของที่จ่อมอยู่ เพราะความลึกซึ้งของตัวศาสนาเอง เพราะความที่โลกหมุนไปอยู่ในลักษณะอื่นที่เป็นข้าศึกต่อศาสนา เพราะความที่มีเนื้อร้ายออกขึ้นหุ้มห่อตัวแท้ของศาสนามากขึ้น ๆ และเพราะการเผยแพร่สั่งสอน ซึ่งเป็นเหมือนเหยี่ยวร้ายให้กลายเป็นดินนั้น ไม่ได้เป็นไปอย่างถูกต้องสมบูรณ์และทัดเทียมกัน รวมทั้งการที่คนเราหรือโลกเราอยู่ในกิเลสและค้นหาตามผลสภาวะและข้อที่ความเจริญแผนใหม่ ซึ่งกำลังจะครอบงำมนุษย์ในโลกนี้ ความสนใจในธรรมของคนสมัยนี้จึงมีแต่เพียงเป็นพิธีหรือเพียงเพื่อประโยชน์ทรงธรรม เรื่องสุดท้าย เรื่อง คำโครงการเผยแผ่พระพุทธศาสนาสมัยปัจจุบัน เนื้อหากล่าวถึง งานเผยแผ่พระพุทธศาสนานั้น โดยเนื้อแท้เป็นการนำหรือการยกวิญญาณของมนุษย์ให้สูงขึ้น งานเผยแผ่พระพุทธศาสนานั้นเป็นสิ่งที่จะต้องทำเป็นประจำ โดยไม่มีระยะเวลาว่างเว้น และให้เหมาะแก่ยุคแก่สมัย ต้องมีคำขวัญหรืออุดมคติที่สามารถกระตุ้นกำลังใจได้จริง ๆ ต้องมีโครงการที่ประกอบด้วยหลักวิชาถูกต้อง ตามกฎธรรมชาติและเหมาะสมแก่สมัย ภูมิประเทศ และเหตุการณ์ของโลกจริง ๆ สุดท้ายต้องทุน อบรมบุคคลและมีสำนักงานการเผยแผ่ที่สมบูรณ์ด้วยกำลังหรือสมรรถภาพตามโดยการนั้น ๆ ในเวลาอันสมควรและเพียงพอ สำหรับการเผยแผ่ศาสนา ต้องการทำตนเป็นตัวอย่างแห่งบุคคลผู้มีความสุขให้ดูนี้เป็นขั้นที่มีผลมากที่สุด แต่ก็ทำได้ยากอย่างที่สุด และไม่อาจวางโครงการชนิดที่จะจำแนกอย่างนั้นอย่างนี้ได้.

1. พุทธศาสนา

บ.591 พุทธศาสนิกข. (2502). *บางเรื่องของสวนโมกข์ เล่มที่ 1*. พระนคร: สุวีจนันท์. 357 หน้า

เนื้อหาภายในเล่มเป็นการเดินทางธรรม มี 3 หัวข้อใหญ่ๆ คือ (1) เป็นการศึกษาในสวนโมกข์แบ่งออกเป็น หมวด 1 พระพุทธเจ้าตรัสรู้ สอนเรื่องอะไร หมวด 2 ว่าด้วยความทุกข์ หมวด 3 ว่าด้วยเหตุแห่งทุกข์ หมวด 4 ว่าด้วยความดับสนิทแห่งทุกข์ หัวข้อที่ 2 สันทนากับเหตุผล มีปัญหา 10 ข้อของเหตุผล ข้อ 1 ลักษณะของนายเหตุผลมีว่าพุทธศาสนากล่าวถึงเรื่องทุกข์ ข้อ 2 รายงานผลว่า พุทธศาสนาสอนให้คนมักน้อยสันโดษ ทำงาน....เลี้ยงตัวไปวันหนึ่ง ข้อ 3 ปัญหานายเหตุผลมีว่า “พุทธศาสนาสอนให้เมตตาอย่าถือพวก อย่างมา อย่าทำสงครามเช่นนี้ ข้อ 4 ปัญหาของนายเหตุผลมีว่า พุทธศาสนาสอนให้เกลียดเรื่องบำรุงหัวใจสอนให้ทำลายความอยากให้กำจัดระคะ คำฤษณา ข้อ 5 ปัญหาของนายเหตุผลว่า พุทธศาสนาสอนไม่ให้ผูกเวร โกรธเคือง....แค้น ข้อ 6 ปัญหาของนายเหตุผลว่า พุทธศาสนาห้ามการฆ่าสัตว์เป็นอาหาร ข้อ 7 คำถามของนายเหตุผลมีว่า พุทธศาสนาห้ามเครื่องคิมแอลกอฮอล์ทุกอย่าง ข้อ 8 ปัญหาของนายเหตุผลมีว่า พุทธศาสนาไม่ให้ให้ทาน ไม่มีจิตจำกัด รวมทั้งลูกเมีย เลือดเนื้อก็อยู่ในกรรมแห่ง การหยิบยกให้ใคร ข้อ 9 ปัญหานายเหตุผล เมื่อตัวของคนก็ไม่ใช้คนแล้ว ข้อ 10 ปัญหาตอนจบของนายเหตุผลมีว่า “การบวช คือ การทำคนให้เป็นปัจเจก ถ่วงความก้าวหน้าของประเทศพระพุทธศาสนาสอนสิ่งที่ผิดว่า...(คิดจาก “นิพพานกับนายเหตุผล” โดย บ.ช. เขมาภิรตัน น.ส.น.พุทธศาสนา วันที่ 4 พ.ย. 2479) และหัวข้อสุดท้ายบนยอดเขา มี 2 ตอน ในประเด็น ตอนที่ 1 “.....เข้า” ไม่มี “ตัวคน” มันมีแต่เพียงความอ่านไป ๆ อันที่...ของระยะหนึ่งในกระ...มีแห่งความเปลี่ยนแปลง เรียงความจริงในขั้นปรมัตถสังจะ (Ultimate Truth) ตอนที่ 2 เรื่อง ศาสนาแห่งปัญญา (Wisdom Religion) (คิดจาก น.ส.พ. พุทธศาสนา ปีที่ 9 พ.ศ. 2484 เรื่อง “บนยอดเขา” โดยนายร้อยเอก ฮ.น.ม. หารดี

1. พระพุทธเจ้า   2. ความทุกข์   3. พุทธศาสนา   4. การบวช

บ.592 พุทธศาสนิกข. (2500). *บุคคลไม่ประมาท*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภา. 17 หน้า.

หนังสือเล่มนี้เป็นธรรมเทศนา ที่ท่านพระราชชยกวี (ท่านพุทธทาสภิกขุ) ได้มาทำการแสดงธรรมเทศนา เรื่อง “อัปมัตตถภา” (เรื่องบุคคลไม่ประมาท) การบำเพ็ญบุญของพุทธบริษัทนั้น ย่อมบำเพ็ญไปในพระพุทธศาสนา ถ้าพุทธบริษัทพยายามกระทำให้ดีที่สุด สุดความสามารถของพุทธบริษัทแล้วก็สามารถที่จะคุ้มครองโลกนี้ไว้ได้จากการล่มจม การบำเพ็ญบุญ ปรารถความไม่เที่ยงเป็นทุกข์ เป็นอนัตตา ท่านแบ่งชีวิตไว้เป็น 3 ส่วน คือ ปฐมวัย มัชฌิมวัย และปัจฉิมวัย

คนเราก็จะต้องเอาตัวให้รอดให้ได้ในวัยใดวันหนึ่ง ในวัยทั้ง 3 นั้น จึงจะได้ชื่อว่าไม่เสียที่ได้เกิดมาเป็นมนุษย์และมารพระพุทธรศาสนา ความสุขอื่นนอกไปจากความสงบแล้วเป็นไม่มี การได้ตามใจนั้นไม่ใช่การได้ตามใจของคนอะไรเลย ที่แท้เป็นการได้ตามอำนาจกิเลส ขึ้นชื่อว่า ความสุข ความสงบเย็นแล้วย่อมมีลักษณะพิเศษอยู่อย่างหนึ่ง คือ บุคคลจะได้อะไรโดยไม่ต้องลงทุนซื้อหา แต่ประการใด ขึ้นชื่อว่า ความทุกข์แล้ว ย่อมต้องลงทุนซื้อหามาทั้งนั้น ถ้าไม่มีความอยาก ไม่มีความปรารถนาสิ่งใดด้วยความยึดมั่นก็ไม่เรียกว่าเป็นการลงทุน ผู้ที่ไม่ประมาทจะต้องรับทำ หรือประพฤติได้อย่างใดอย่างหนึ่งให้สมกันกับที่เวลาได้เปลี่ยนไป จนกว่าเมื่อ พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ จะเข้ามาในจิตใจได้ เมื่อนั้นแหละจึงจะหลุดรอด จะหาพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ ที่อื่นไม่ได้ จะต้องหาที่ความสะอาด สว่าง สงบในใจ เกิดความสดชื่นสุขใจในความหลงเกิดความคิดปราโมทย์กล้าหาญ ในความไม่ประมาทในสติปัญญาลักษณะที่ถูกต้องของพุทธบริษัท ถือเป็นพุทธบริษัทชนิดที่นิ่งแวงล้อมรอบ ๆ พระพุทธเจ้าได้จริง.

1. ธรรมเทศนา   2. อภัยมัตตถา   3. ความไม่ประมาท

บ.593 พุทธศาสนิกฯ. (2514). *บุชา 3 จะทำอย่างไรดี*. เชียงใหม่: พุทธนิคม. 119 หน้า.

ธรรมเทศนาในวันวิสาขบูชา 9 พฤษภาคม 2514 ณ สวนโมกขพลาราม อ.ไชยา จ. สุราษฎร์ธานี เนื้อหาในหนังสือเล่มนี้ กล่าวถึง การที่จะได้รับอานิสงส์ของวันวิสาขบูชาเต็มที่ต้องกระทำในใจให้เป็นอย่างดี ให้เกิดความรู้สึก ในพระคุณของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าให้เกิดศรัทธา ปิติปราโมทย์ โดยแท้จริงด้วยเหตุนี้ จะต้องมีความเข้าใจในเรื่องนั้น ๆ ตามสมควร ดังที่ทราบแล้วว่าวันวิสาขบูชา เป็นวันประสูติ ตรัสรู้ และเป็นอันปรินิพพาน มีในวันเดียวกัน ถ้าจะให้เป็นที่เข้าใจได้สำหรับทุกคนในสมัยปัจจุบันก็ต้องแปลความสำคัญของ 3 คำ นี้ให้เป็นที่ถูกต้อง คำว่า ประสูติก็ดี คำว่า ตรัสรู้ก็ดี คำว่า ปรินิพพานก็ดี แม้จะแตกต่างกันโดยคำพูด แต่ความหมายนั้นเป็นอย่างเดียวกัน คือ รู้ความที่กิเลสหมดไป รู้ความที่มีผลอย่างใดอย่างหนึ่งเกิดขึ้นมาแทนที่ความที่สิ้นกิเลสไปการที่ถึงที่สุด แห่งการเวียนว่ายในวัฏฏสงสารนี้ จะมองดูในฐานะที่เป็นการเกิดขึ้นของพระพุทธเจ้าก็ได้ การตรัสรู้ก็ได้ และปรินิพพานก็ได้ เป็นที่ประจักษ์อยู่แล้วว่า พระองค์ทรงมีบุญคุณอย่างที่จะพรรณนาไว้ ดังนั้น จะทำการบูชาพระพุทธองค์ด้วยปฏิบัติบูชา จึงได้พยายามที่จะให้ท่าน พยายามรักษาศีล พยายามที่จะเจริญเมตตาภาวนา กระทำจิตใจดีที่สุดในที่จะกระทำได้ เพื่อเหตุว่านอกจากจะเป็นการเข้าถึงศรัทธา ความเชื่อ ความเลื่อมใส หรือความก้าวหน้าของจิตใจในทางธรรมนี้แล้ว ยังเป็นการแสดงออกซึ่งความกตัญญูแก่เวทียีกด้วย เราจะต้องทำตนให้เหมือนพระพุทธเจ้า

เหมือนพระธรรม เหมือนพระสงฆ์ จะมีความรู้ ความตื่น และความเบิกบาน มีจิตใจที่สะอาด ที่สว่าง และสงบ มันจึงเป็นความรู้ ความตื่น ความเบิกบาน ต้องมีจิตใจเป็นอย่างนี้ จึงจะทำการบูชาได้เต็ม ตามความหมายก็จะถือว่าเป็นการที่ดีเป็นการกระทำดี เป็นการพยายามใช้หนี้อย่างสุดความสามารถ ของเราผู้เป็นสัตว์ตกอยู่ในกองทุกข์.

1. ธรรมเทศนา

2. วันวิสาขบูชา

บ.594 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). *บุญปีใหม่ (หนังสือธรรมะชุด พุทธทาสภิกขุ อันดับ 25)*.

กรุงเทพฯ: เลียงเชียง. 20 หน้า.

หนังสือเล่มนี้ได้กล่าวถึงสิ่งที่เรียกว่า “บุญ” นี่เป็นสิ่งที่มีความสำคัญสำหรับพุทธบริษัท ทั้งหลาย แม้ว่าท่านทั้งหลายที่มาประชุมกันที่นี้ก็มิมีมูลเหตุ เนื่องมาจาก ความต้องการบุญ ขอให้ บำรุงศาสนาแล้วได้รับประโยชน์จากศาสนา เป็นผู้เรียนรู้ตัวศาสนา เป็นผู้ปฏิบัติตัวศาสนา เป็นผู้ มีจิตใจที่สะอาดมีจิตใจที่สว่าง, และมีจิตใจที่สงบ ความมีจิตใจสะอาด สว่าง สงบ นี้แหละ คือ ตัวแท้ ของศาสนา คือ เนื้อเนื้อของศาสนา บุญนี้มีอยู่ 3 อย่าง บุญเหมือนน้ำโคลนอย่างหนึ่ง บุญเหมือนกับ น้ำแป้งหอมอย่างหนึ่ง บุญเหมือนกับน้ำที่ใสสะอาดอย่างหนึ่ง แต่ถ้าว่าใครสมภารใจจะทำบุญ ชนิดไหนตามใจชอบของตนก็ไม่มีใครห้าม.

1. บุญ

บ.595 พุทธทาสภิกขุ. (2530). *บุตรที่ประเสริฐที่สุด (พิมพ์ครั้งที่ 2)*. กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ. 68 หน้า.

หนังสือเล่มนี้ ประกอบด้วยเนื้อหาสำคัญ 2 เรื่อง คือ เรื่องแรก บุตรที่ประเสริฐที่สุด อธิบาย ลักษณะของบุตรแต่ละประเภท ได้แก่ บุตรที่ดีกว่าบิดามารดา บุตรที่เสมอกันกับบิดามารดา และ บุตรที่เลวกว่าบิดามารดา บุตรประเภทที่ประเสริฐที่สุดตามความเห็นของท่านพุทธทาสคือ บุตร ที่เชื่อฟังตามหลักพระศาสนา คุณประโยชน์ของการเชื่อฟังในหลักธรรม ธรรมเนียมปฏิบัติเพื่อการเชื่อฟัง การปฏิบัติตามหลักมรรคาธรรม และชี้ให้เห็นว่าเกิดเป็นมนุษย์ควรเป็นบุตรที่ประเสริฐ ส่วนเรื่อง ที่สอง พ่อแม่สมบูรณ์แบบ เน้นให้เห็นความสำคัญของการเป็นบิดามารดาที่สมบูรณ์แบบ ความหมายของบิดามารดาทางกาย คือ ผู้ให้กำเนิดทางกายและบิดามารดาทางวิญญาณ คือผู้ให้

บ.598 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). *ปฏิจฺจสมุปบาทเรื่องสำคัญที่สุดสำหรับพุทธบริษัท*. กรุงเทพฯ: ธรรมสภา. 199 หน้า.

หนังสือเล่มนี้ได้กล่าวถึงหลักปฏิจฺจสมุปบาทที่สำคัญสำหรับชาวพุทธเนื้อหาเกี่ยวข้องกับพุทธบริษัทส่วนต่อมาจะเป็นการกล่าวถึงปฏิจฺจสมุปบาทตั้งแต่ความหมาย จุดมุ่งหมายประโยชน์ ส่วนที่สามกล่าวถึงความทุกข์ความเกี่ยวข้องระหว่างสิ่งต่าง ๆ ในวงจรของปฏิจฺจสมุปบาท ซึ่งเป็นเหตุเป็นผลกันดังนี้ อวิชชาทำให้เกิดสังขาร สังขารทำให้เกิดวิญญาณ วิญญาณทำให้เกิดนามรูป นามรูปทำให้เกิดอายตนะหก อายตนะหกทำให้เกิดผัสสะ ผัสสะทำให้เกิดเวทนา เวทนาทำให้เกิดตัณหา ตัณหาทำให้เกิดอุปาทาน อุปาทานทำให้เกิดภพ ภพทำให้เกิดชาติ และชาติทำให้เกิดชรา มรณะ ปริทเวทะทุกข์โทมนัส และอุปายาส ซึ่งสิ่งต่าง ๆ ล้วนเป็นเหตุเป็นผลกัน

1. ปฏิจฺจสมุปบาท

บ.599 พุทธทาสภิกขุ. (2535). *ปฏิจฺจสมุปบาทกับอานาปานสติ*. กรุงเทพฯ: อตัมมโย. 146 หน้า.

หนังสือเล่มนี้เป็นคำบรรยายชุดพิเศษ ที่ท่านเจ้าคุณอาจารย์ ชีวิตประเสริฐและธรรมสถาน จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ร่วมกันจัดขึ้นเมื่อวันที่ 7 – 14 เมษายน 2533 ที่สวน โมกข์นานาชาติ ซึ่งท่านเจ้าคุณอาจารย์กรุณาตั้งชื่อการอบรมครั้งนี้ว่า “ค่ายดับทุกข์” เพื่อทำการศึกษาเรื่องปฏิจฺจสมุปบาทให้แจ่มแจ้งและปฏิบัติอานาปานสติให้ชัดเจนเพียงพอที่จะนำสติและปัญญาที่ฝึกฝนดีแล้วมาประยุกต์ใช้ได้ การบรรยายครั้งที่ 1 ปัญหาการราคสังที่ควรปรารภ การบรรยายครั้งที่ 2 การเชื่อมชมปฏิจฺจสมุปบาทอย่างสว่าง ๆ การบรรยายครั้งที่ 3 ปฏิจฺจสมุปบาทโดยประจักษ์ณ์ การบรรยายครั้งที่ 4 ปฏิจฺจสมุปบาทโดยประยุกต์ การบรรยายครั้งที่ 5 อานาปานสติโดยประสงค์ (ตอนที่ 1) การบรรยายครั้งที่ 6 อานาปานสติโดยประสงค์ (ตอนที่ 2) การบรรยายครั้งที่ 7 การประยุกต์อานาปานสติกับปฏิจฺจสมุปบาท และการบรรยายครั้งที่ 8 อานาปานสติกับโพธิปักขิยธรรม และการบรรลุธรรม

1. อานาปานสติ
2. ปฏิจฺจสมุปบาท
3. การดับทุกข์

บ.600 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). *ปฏิบัติสมุปปาตจากธรรมเนียมของพุทธทาสภิกขุ*. กรุงเทพฯ: อัมมโศ. 179 หน้า.

หนังสือเล่มนี้ได้รวบรวมคำบรรยายชี้แจงเรื่อง ปฏิบัติสมุปปาตที่ท่านเจ้าคุณพระธรรมโกศาจารย์ (พุทธทาสภิกขุ) แสดงไว้ในหนังสือปฏิบัติสมุปปาตจากพระโอษฐ์ หน้า (27) – (114) อธิบายปัจจัยตาในฐานะที่เป็นปฏิภาณูปาทต่าง ๆ แบบ (จากหนังสืออทิปปัจจยา หน้า 459 – 522) บทสวดมนต์ แปล อธิปไตยตาในปฏิบัติสมุปปาตข้ามปหังสนปาฐุ ใจความสำคัญแห่งปฏิบัติสมุปปาต (จากธรรมเนียมอรรธานุกรม เล่ม 1 หน้า 116 – 122 และ 554 – 556) และท้ายเล่ม คำแปล .....บางคำ.

1. ปฏิบัติสมุปปาต

บ.601 พุทธทาสภิกขุ. (2539). *ปณิธานของท่านอาจารย์พุทธทาสภิกขุ*. กรุงเทพฯ: กลุ่มปฏิบัติงานเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ร่วมกับจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยและสวนอศุสมมูลนิธิ. 20 หน้า

หนังสือเล่มนี้เป็นการกล่าวสัมชัมตนิยกถา: ฯ พณฯ มารุต บุนนาค รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ อัญเชิญสัตตยวาทศัณฐ์พร้อมไตรจีวรพระราชทาน ถวาย ณ สวนโมกขพลารามไชยา เมื่อ 17 ธันวาคม 2530 เวลา 21.15 น. ได้กล่าวถึงความหมายสำคัญของธรรมาสมณานาชาตินิกายทุกศาสนามุ่งทำลายความเห็นแก่ตัวควรร่วมมือกัน ในพุทธศาสนาจึงเข้าใจไม่ตรงตามพระพุทธรูป เรื่อง นิพพาน เรื่องนรก – สวรรค์ เรื่อง กรรม คำว่า “ธรรม” ธรรมะเป็นสิ่งที่พระองค์ทรงเคารพ.

1. พุทธศาสนา

บ.602 พุทธทาสภิกขุ. (2529). *ปณิธาน 3 ประการ*. กรุงเทพฯ: หจก. การพิมพ์พระนคร. 197 หน้า.

หนังสือเล่มนี้บรรยายวันล้ออายุ ณ สวนโมกขพลาราม ไชยา 27 พฤษภาคม 2529 ปณิธาน 3 ประการ คือ 1. พยายามเข้าถึงหัวใจศาสนาของตน 2. การทำความเข้าใจระหว่างศาสนา 3. การนำโลกออกมาเสียจากวัตถุนิยม **ปณิธานข้อแรก** พยายามเข้าถึงหัวใจศาสนาของตน สรุปความว่า เข้าถึงหัวใจแห่งศาสนาของตน ๆ แต่ละศาสนาก็มีหัวใจ คือ ความมุ่งหมายเป็นสำคัญ นี้เรียกว่า

จะตรงกันทุกศาสนาก็ได้ คือ เพื่อสันติสุขของโลก ด้วยเครื่องมือ คือความไม่เห็นแก่ตัว ทุกศาสนา มุ่งหมายจะกำจัดความเห็นแก่ตัว **ปณิธานข้อ 2 การทำความเข้าใจระหว่างศาสนา** ขอสรุปความว่า เราจะมาช่วยกันทำความเข้าใจซึ่งกันและกัน ในระหว่างศาสนา คือ เพื่อนมนุษย์ทุกคนที่มีศาสนา ต่างกันให้ทำความเข้าใจกันได้ในการที่จะร่วมมือกัน สร้างสันติสุขส่วนบุคคล สร้างสันติภาพ ของสังคม แล้วจะเป็นโลกที่ประเสริฐที่สุด สมกับว่ามันเป็น โลกของมนุษย์ผู้มีใจสูงของฝากไว้ ให้ท่านทั้งหลายทุกคนได้มีความสนใจเตรียมตัวพร้อมที่จะเผชิญกับปัญหาภายใน หรือปัญหา ภายนอกในการที่จะดับทุกข์ดังที่กล่าวมา **ปณิธานข้อ 3 การนำโลกออกมาเสียจากวัตถุนิยม** วัตถุนิยมเป็นศัตรูเต็มตัว, ธรรมะเป็นมิตรเต็มตัว จงอยู่ทั้งมิตร มีพระพุทธเจ้าเป็นกัลยาณมิตร ผู้ชี้ทาง แห่งธรรมะให้เดินตามร่องรอยของธรรมะแล้วจะหลุดรอดออกมาได้ โดยหลักที่ เรียกว่า อริยอัฐฐ์ว คัมภรคหรือมัชฌิมาปฏิปทา ทางออกของปัญหาทุกประการตามที่ค้นพบในพระบาลี พระพุทธเจ้า ได้ตรัสระบุนิยามอริยอัฐฐ์วคัมภรค อริโยอัฐฐ์วคัมภรคโคณันแหละ เป็นผัสสะณะ คือ ทางออกเสียจาก ปัญหา หรือความทุกข์ทุกอย่างทุกประการ ดำเนินตนอยู่ในอริยมรรคมีองค์แปดเหล่านี้แล้วจะ ไม่มี ความเลวร้ายหรือวิฤทธิการณด้านใดมาแผ้วพานได้.

1. ปณิธาน

บ.603 พุทธทาสภิกขุ. (2541). *ปณิธาน เล่ม 2 จะครองชีวิตอยู่โดยวิธีใด*. กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ.

หนังสือเล่มนี้กล่าวถึง จะครองชีวิตหรือดำรงชีวิตอยู่โดยวิธีใด จึงจะมีความเป็นคนที่ถูกต้องสมกับที่จะเรียกว่ามนุษย์ ถ้าเป็นมนุษย์ต้องมีจิตใจสูงอยู่เหนือปัญหา เหนือความทุกข์ทุก ประการ มีชีวิตเป็นมนุษย์ต้องอยู่ด้วยธรรมสำหรับหลุดพ้น ธรรมทำให้หลุดพ้น คือ ศีล สมาธิ ปัญญา ทำอย่างไรจึงจะมีชีวิตอยู่ในระดับที่เป็นมนุษย์และถึงที่สุดของความเป็นมนุษย์ คำตอบสั้น ๆ ว่าจะต้องอยู่ด้วยการปฏิบัติหน้าที่ ในศีล สมาธิ ปัญญา เป็นคำบัญญัติเฉพาะในทางพุทธศาสนา คนเราเกิดมาเพื่อลับดาบตัดเชิงหนาม คือ ตัดปัญหาของมนุษย์ทั้งหลายให้หมดไป แล้วก็ เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ไม่ใช่เกิดมาเพื่อกิน เพื่อกาม เพื่อเกียรติ เหมือนคนโง่ทั้งหลายในโลกนี้ แล้วก็อ้าง ตัวเองว่าเป็นผู้มีปัญญาเราต้องมีชีวิตอยู่ด้วย ศีล สมาธิ ปัญญา จึงจะหมดปัญหา เรามีศีล สมาธิ ปัญญา เหมือนกับเป็นการลับปัญญา ลับความรู้ คือลับดาบประจำตัวนี้อยู่เรื่อยไป เหตุการณ์ ในชีวิตประจำวันก็เป็นอย่างนั้น ทำผิดลงไปทีหนึ่งนี้ มันก็ฉลาดขึ้นมากเหมือนกับลับอย่างดี ทำถูก เสียอีกมันชวนให้โง่ ชวนให้อวดดี ชวนให้หลงโลก ไม่ค่อยจะเป็นการลับ เว้นไว้แต่เขาจะเป็น ผู้มีสติสัมปชัญญะ มีสติปัญญาไม่หลงโลกในเมื่อทำอะไรถูกซึ่งเป็นการสอนให้ฉลาดได้มาก

เหมือนกัน เราต้องอยู่ด้วยศีล สมาธิ ปัญญา ตามความเหมาะสมแห่งตน ศีลสมาธิ ปัญญา เป็นบทเรียนประจำที่ต้องศึกษาปฏิบัติ และเราต้องรู้จักศีล สมาธิ ปัญญา ให้ชัดเจน กาย วาจาปรกตินี้ก็เรียกว่าศีล ถ้าจิตปรกติ ก็เรียกว่า สมาธิ ถ้าความรู้ปรกติ ก็เรียกว่า ปัญญา

1. ชีวิต – แง่พุทธศาสนา

2. การดำเนินชีวิต

บ.603 พุทธทาสภิกขุ. (2541). *ปณิธาน เล่ม 2 จะครองชีวิตอยู่โดยวิธีใด*. กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ.

หนังสือเล่มนี้กล่าวถึง จะครองชีวิตหรือดำรงชีวิตอยู่โดยวิธีใด จึงจะมีความเป็นคนที่ถูกต้องสมกับที่จะเรียกว่ามนุษย์ ถ้าเป็นมนุษย์ต้องมีจิตใจสูงอยู่เหนือปัญหา เหนือความทุกข์ ทุกประการ มีชีวิตเป็นมนุษย์ต้องอยู่ด้วยธรรมสำหรับหลุดพ้น ธรรมทำให้หลุดพ้น คือ ศีล สมาธิ ปัญญา ทำอย่างไรจึงจะมีชีวิตอยู่ในระดับที่เป็นมนุษย์และถึงที่สุดของความเป็นมนุษย์ คำตอบสั้น ๆ ว่าจะต้องอยู่ด้วยการปฏิบัติหน้าที่ ในศีล สมาธิ ปัญญา เป็นคำบัญญัติเฉพาะในทางพุทธศาสนา คนเราเกิดมาเพื่อลบล้างตัดเซิงหนาม คือ ตัดปัญหาของมนุษย์ทั้งหลายให้หมดไป แล้วก็เป็นผู้ที่สมบูรณ์ ไม่ใช่เกิดมาเพื่อกิน เพื่อกาม เพื่อเกียรติ เหมือนคนโง่ทั้งหลายในโลกนี้ แล้วก็อ้างตัวเองว่าเป็นผู้มีปัญญาเราต้องมีชีวิตอยู่ด้วย ศีล สมาธิ ปัญญา จึงจะหมดปัญหา เรามีศีล สมาธิ ปัญญา เหมือนกับเป็นการลบล้างปัญหา ลบล้างความรู้ คือลบล้างประจำตัวนี้เรื่อยๆไป เหตุการณ์ในชีวิตประจำวันก็เป็นอย่างนั้น ทำผิดพลาดไปที่หนึ่งนี้ มันก็ฉลาดขึ้นมากเหมือนกับลบล้างอย่างดี ทำถูกเสียอีกมันชวนให้โง่ ชวนให้อวดดี ชวนให้หลงโลด ไม่ค่อยจะเป็นการลบล้าง เว้นไว้แต่เขาจะเป็นผู้มีสติสัมปชัญญะ มีสติปัญญาไม่หลงโลดในเมื่อทำอะไรถูกซึ่งเป็นการสอนให้ฉลาดได้มากเหมือนกัน เราต้องอยู่ด้วยศีล สมาธิ ปัญญา ตามความเหมาะสมแห่งตน ศีลสมาธิ ปัญญา เป็นบทเรียนประจำที่ต้องศึกษาปฏิบัติ และเราต้องรู้จักศีล สมาธิ ปัญญา ให้ชัดเจน กาย วาจาปรกติ นี้ก็เรียกว่าศีล ถ้าจิตปรกติ ก็เรียกว่า สมาธิ ถ้าความรู้ปรกติ ก็เรียกว่า ปัญญา

1. ชีวิต – แง่พุทธศาสนา

2. การดำเนินชีวิต

บ.604 พุทธทาสภิกขุ. (2541). *ปณิธาน เล่ม 2 จะครองชีวิตอยู่โดยวิธีใด*. กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ. 160 หน้า.

หนังสือเล่มนี้กล่าวถึงปณิธานเพื่อสืบสานของท่านพุทธทาส เป็นหนังสือชุดที่จะมุ่งหวังและเผยแพร่ผลงานของท่านพุทธทาส กล่าวได้ว่าหนังสือเล่มนี้มีการจัดลำดับเรื่องคำบรรยายเป็นหมวดหมู่ในประเด็นที่เนื่องกับสถานการณ์วิกฤตต่าง ๆ ที่กำลังโหมกระหน่ำเข้ามาแล้วซ้ำเล่าอยู่ในขณะนี้ ด้านหนึ่งเสมือนคำยืนยันหรือคำประกาศว่าเราทั้งหลายยังประพฤติปฏิบัติไม่ถูกต้องต่อกฎของธรรมชาติไม่ถูกต้องต่อสัจจะและยังไม่มุ่งตรงไปในแนวทางแห่งการดับทุกข์ อันศาสนาทั้งหลายได้กล่าวไว้ว่าเราทั้งหลายจะตั้งคำถามถึงการดำรงอยู่อย่างถูกต้องสอดคล้องกับธรรมชาติแห่งการดับทุกข์

1. ปณิธาน

2. การครองเรือน

บ.605 พุทธทาสภิกขุ. (2539). *ปณิธานของท่านอาจารย์พุทธทาสภิกขุ*. กรุงเทพฯ: กลุ่มปฏิบัติงานเพื่อการเผยแพร่พระพุทธศาสนา ร่วมกับจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยและสวนอศุสมมูลนิธิ. 20 หน้า

หนังสือเล่มนี้เป็นการกล่าวสัมชัมมทนิยกลา: ๑พณ๑ มารุต บุนนาค รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ อัญเชิญสัญญาบัตรพัดยศชั้นธรรมพร้อมไตรจีวรพระราชทาน ถวาย ณ สวนโมกขพลารามไชยา เมื่อ 17 ธันวาคม 2530 เวลา 21.15 น. ได้กล่าวถึงความหมายสำคัญของธรรมมาศรมานานาชาติทุกศาสนามุ่งทำลายความเห็นแก่ตัวควรร่วมมือกัน ในพุทธศาสนาจึงเข้าใจไม่ตรงตามพระพุทธเจ้า เรื่อง นิพพาน เรื่องนรก – สวรรค์ เรื่อง กรรม คำว่า “ธรรม” ธรรมะ เป็นสิ่งที่พระองค์ทรงเคารพ.

1. พุทธศาสนา

บ.606 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). *ปณิธานเบื้องหลายชีวิต (ปรารภเรื่องธรรมมาศรมานานาชาติ)*. กรุงเทพฯ: กองทุนวุดิธรรม กลุ่มศึกษา และปฏิบัติธรรม.

หนังสือเล่มนี้ มีเนื้อหาเกี่ยวกับธรรมมาศรมานานาชาติหรือสวนโมกขพลาราม ซึ่งรวบรวมจากสัมมทนิยกลาคำอนุโมทนา และคำปราศรัยของท่านอาจารย์พุทธทาส ท่านแสดงต่อคณะบุคคลหลายคณะ สำเนาประกาศพระบรมราชโองการ ก็กล่าวสดุดีพระธรรมโกศาจารย์ ปณิธาน

ท่านอาจารย์พุทธทาสภิกขุ อนุโมทนาผ้าป่าสวนโมกข์นานาชาติ และจุดมุ่งหมายการสร้างธรรมาสรมนานาชาติ และท้ายเล่มเป็นภาคผนวก สำเนาหนังสือถึง ฯพณฯ นายกรัฐมนตรี เรื่องเกี่ยวกับการถวายพระราชกุศลฯ หลักการ 8 ข้อของธรรมาสรมนานาชาติ และภาพถ่ายธรรมาสรมนานาชาติ.

1. ธรรมาสรมนานาชาติ

บ.607 พุทธทาสภิกขุ. (2541). *ปณิธานเพื่อสืบสานปณิธานพุทธทาส*. กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ. 144 หน้า.

หนังสือเล่มนี้ได้กล่าวถึง แนวคิด ชีวิต และผลงานต่าง ๆ ของท่านพุทธทาส อีกทั้งยังรวบรวม จำแนก และมีวิธีการเผยแพร่ผลงานด้านการเขียน ไม่ว่าจะเป็นปณิธานพุทธทาสที่ ประกอบไปด้วยการเข้าถึงหัวใจแห่งศาสนาของตน การทำความเข้าใจระหว่างศาสนา และการถอนตัวจากอำนาจของวัตถุนิยม

1. พุทธทาสภิกขุ – ผลงาน

บ.608 พุทธทาสภิกขุ. (2541). *ปณิธานเล่ม 3 ทางรอดที่เหลืออยู่*. กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ. 160 หน้า.

หนังสือเล่มนี้กล่าวถึงปณิธานของท่านพุทธทาสในความหมายทางรอดที่เหลืออยู่ โดยเนื้อหาภายในหนังสือได้กล่าวถึงความสำคัญของศาสนาที่ทำไมทุกคนต้องสนใจแนวทางในการปฏิบัติธรรมะที่จะทำให้ผู้ปฏิบัติมีความสุข ในส่วนท้ายของหนังสือได้กล่าวถึงผลงานของท่านพุทธทาสบางส่วนที่ทำให้คนเข้าใจธรรมะได้ง่ายขึ้นรวมทั้งเหตุผลที่เป็นสาเหตุของการมีจิตภาวนา

1. ปณิธาน

บ.609 พุทธทาสภิกขุ. (2518). *ปณิธานวันล้ออายุ*. กรุงเทพฯ: การพิมพ์พระนคร. 132 หน้า.

หนังสือเล่มนี้ท่านพุทธทาสได้กล่าวถึงปณิธานของท่านเนื่องในวันล้ออายุเมื่อเริ่มรอบปีที่ 70 ว่ามีอยู่ 3 ประการ คือ ประการแรก จะพยายามเป็นพุทธบริษัทให้เข้าถึงหัวใจของพุทธศาสนา อันได้แก่ การช่วยให้พุทธบริษัทถึงซึ่งความสงบ และการรู้จักตนเองหรือธรรมะ โดยรู้จัก

เลือกสิ่งที่สำคัญที่สุดมาใช้ ประการที่สอง พยายามทำความเข้าใจระหว่างศาสนาทุกศาสนา โดยชี้ให้เห็นว่า หัวใจของศาสนาแต่ละศาสนาตรงกันคือ การทำลายความเห็นแก่ตัวของคนในโลก และประการสุดท้าย เป็นโลกออกมาเสียจากอำนาจและหน้าที่ของวัตถุนิยม คือการกำจัดอำนาจของวัตถุนิยมและมนุษย์หลงยึดถือ โดยใช้หลักธรรมิกสังคมนิยมเผด็จการมากำจัดอำนาจวัตถุนิยมให้หมดไปจากโลก หนังสือเล่มนี้เหมาะสำหรับผู้สนใจศึกษา เพื่อจะได้นำข้อคิดมาปรับปรุงใช้ให้เกิดประโยชน์กับตนเองและผู้อื่นได้ และช่วยให้ตนได้เป็นทาสหนึ่งของพระพุทธองค์อีกด้วย

1. วันล้ออายุ

2. พุทธศาสนากับสังคม

บ.610 พุทธศาสนิกฯ. (2537). *ปธานุกรมธรรมะสำหรับชาวบ้าน*. กรุงเทพฯ: ส่องสยาม. 68 หน้า. (ชุดหมูนล้อ อันดับ 68).

เนื้อหาของหนังสือเล่มนี้เป็นการให้ความพยายามของคำตามนัยภาษาธรรม เพื่อให้ผู้ที่จะศึกษาได้ฝึกฝนสติปัญญาของตนให้รู้จักมองความหมายของคำธรรมคาสามัญที่สุคให้เป็นคำที่มีความหมายลึกซึ้ง เป็นภาษาธรรมขึ้นมา โดยลักษณะของหนังสือมีสารบัญชื่ำนต่าง ๆ ในหมวดอักษร ก ประมาณ 25 คำ เรียงลำดับตามพจนานุกรม แต่ละคำอธิบายความหมายให้เข้าใจทั้งทางโลก และทางธรรม บางคำมีการยกตัวอย่างประกอบเพื่อให้เข้าใจความหมายของคำชัดเจน และลึกซึ้งยิ่งขึ้น

1. ธรรมปฏิบัติ

บ.611 พุทธศาสนิกฯ. (2504). *ธนบุรี: ปมเชื่อง หมั่นแข็ง*. 74 หน้า.

เนื้อหาในหนังสือ กล่าวถึง มูลเหตุแห่งการกระทำทุก ๆ สิ่ง คือ ความรู้สึกที่เป็นสัญชาตญาณ อันยึดถือว่า “ฉันเป็นฉัน” และ “ต้องมีตัวฉันเด่นอยู่” ควบคู่กันไป เป็นรากฐานที่สมมติเรียกกันว่า ปมเชื่อง อันเป็นทั้งมูลเหตุและเป็นทั้งปัจจัย เครื่องสนับสนุนจรจรใจอันแรงกล้าที่สุด ที่ทำให้สัตว์มีความยึดมั่นและพยายามรักษา “ความมีตัว” และความเด่นของความเป็นตัวได้อย่างมั่นคง เมื่อสิ่งทั้งสองสิ่งนี้ คือ ทั้งทำชั่วและทำดีล้วนเกิดมาแต่ความผลักดันของความรู้สึกในปมเชื่องของตนเช่นนี้แล้ว ความมัวเมาในเรื่องสองนี้ก็มิได้ เป็นได้เท่า ๆ กัน มีความรุนแรงอย่างเดียวกัน เพราะมากจากต้นตออันเดียวกัน กล่าวคือ สัญชาตญาณแห่งการหล่อเลี้ยงรักษาปมเชื่องของตัวเองนั้นเอง ส่วนในด้านตรงกันข้าม ก็คือ การบรรเทาความรู้สึก ดังกล่าวนั้นลงไปเสีย

หรือถึงกับนำออกจากสันดานจดหมดสิ้น ไม่มีสัญชาตญาณในการยึดถือ ปมเบื้องเหลืออยู่การทำ เช่นนี้ เรียกตามโวหารกระแสนาว่า “อสุมิมานสุสวินโย” เป็นการทำให้จิตไม่ตกอยู่ภายใต้ความ เป็นทาสของการเลี้ยว รักษาปมเบื้องของตนไว้ จึงนำไปสู่สานติอันแท้จริง หรือนิพพานอย่าง ที่พระองค์ให้ตรัสไว้ว่า อสุมิมานสุสวินโย เอตํ ปรมํ สุขํ” ซึ่งแปลว่า “ การนำออกเสียได้ ซึ่งอสุมิมานะ นั้นเป็นความสุขอย่างยิ่ง การไม่มีปมเบื้อง จึงอยู่เหนือความดีความชั่ว เหนือบุญเหนือ บาปหรือเหนือโลกทั้งปวง จึงได้ เรียกว่า โลกุตตรธรรมหรือพุทธธรรมอันเป็นสิ่งที่ทำให้คนเป็น พระพุทธเจ้า.

1. ธรรมะ

บ.612 พุทธศาสนิกข. (2526). *ปรมัตถธรรมกลับมา (ตอนที่ 1)*. (44). กรุงเทพฯ: การพิมพ์พระนคร. 226 หน้า

Note ออกอากาศทางสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย ครั้งที่ 37 ถึง ครั้งที่ 48

เป็นการบรรยายปาฐกถาธรรมในหัวข้อ ปรมัตถธรรมกลับมา ปฐกถาพิเศษ (ตอนที่ 4) ทางสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย ออกอากาศถ่ายทอดทุกสถานี ครั้งที่ 37 ชุด ศีลธรรม กลับมาวันอาทิตย์ที่ 19 กรกฎาคม 2524 เวลา 8.00 - 8.30 น. โดยครั้งที่ 37 หัวข้อ ปรมัตถธรรม กลับมาโลกสว่างไสว ครั้งที่ 38 ปรมัตถ์หมดไป จิตใจมีดมน ครั้งที่ 39 ...เป็นกันแก่คน มนุษย์ก็ ไม่มี ครั้งที่ 40 ศีลธรรมดี คนกลายเป็นมนุษย์กันหมด ครั้งที่ 41 ศีลธรรมถดถอย ต้องเพิ่มปรมัตถ ธรรม ครั้งที่ 42 คนทำบาปกรรม เพราะขาดสัมมาทิฐิ ครั้งที่ 43 คนมีสติ ย่อมดำริโดยแนวแห่ง ปรมัตถ์ ครั้งที่ 44 ถ้าจะให้รวบรัดต้องเริ่มที่รากฐาน ครั้งที่ 45 การงานคือการปฏิบัติธรรม ครั้งที่ 46 ถ้าจะให้เย็นฉ่ำ ต้องมีการลดแห่งกิเลส ครั้งที่ 47 มัวแก้กันแต่ที่ปลายเหตุปัญหายิ่งเพิ่มพูน ครั้งที่ 48 ผู้มีกำลังสมบูรณ์ มีหน้าที่ช่วยป้องกันปัญหา

1. ปรมัตถธรรม

2. การปฏิบัติธรรม

บ.613 พุทธทาสภิกขุ. (2524). *ปรมัตถธรรมคำกลอน. (ชุดลอยปทุมอันดับ 11)*. กรุงเทพฯ:
การพิมพ์พระนคร. 44 หน้า

Note พรรณกรรมกำเนิดถิ่นรอบอ่าวบ้านดอน ไม่ปรากฏผู้แต่ง

หนังสือปรมัตถธรรมคำกาพย์นี้ ไม่ทราบว่าเป็นผู้แต่งกันแน่ ทราบเมืองว่าอาจารย์ผู้เล่าท่านหนึ่งแถวน้ำรอบ หรือศิริรัฐนิคมแล้ว ไม่มีต้นฉบับที่เขียนไว้เหลืออยู่แต่อบาสิกา กับ สุป็นดีเป็นผู้ท่องจำไว้ได้ ข้าพเจ้าขอโอกาสแก้ไขบ้างเล็กน้อยที่เห็นว่าผิด เพราะผิดหลักกรรม กล่าวคือหนังสือเรื่องนี้แต่งเป็นคำกาพย์ แต่เขาเรียกกันมาก่อนว่า ปรมัตถคำกลอน ก็ปล่อยไว้ตามที่เรียกกันมาเช่นนั้น ถ้ามีการอธิบายใหม่หรือแก้คำบางคำ ก็จะทำเชิงอรธธไว้ให้ทราบด้วยความเคารพผู้แต่งเป็นอันว่า ข้าพเจ้ามีความพอใจที่สุดที่จะได้ทำให้ภาษาถิ่นรอบอ่าวบ้านดอน เป็นที่รู้จักแก่คนถิ่นอื่นและที่เป็นการแสดงว่าคนถิ่นนี้รู้ธรรมลึกลับซึ่ง และรู้ภาษาลึกลับซึ่ง และใช้คำสูง ๆ เช่นคำว่า “มารยา” ซึ่งหมายถึง การหลอกลวง, อันเป็นการแสดงว่า เคยมีความเจริญรุ่งเรืองอย่างยิ่งมาในสมัยหนึ่งทีเดียว

1. ปรมัตถธรรม

2. ธรรมะ

บ.614 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). *ปรมัตถวิจารณ์เกี่ยวกับพระคุณแม่*. สุราษฎร์ธานี: ลิทธิประเสริฐ.
19 หน้า.

หนังสือเล่มนี้ เป็นปาฐกถาธรรมของท่านพุทธทาสภิกขุ มีเนื้อหาสาระที่แสดงให้เห็นได้อย่างชัดเจนในความเพียรพยายามของแม่ถึงการสร้างวิญญานลูก อบรมบ่มนิสัยตั้งแต่แรกเกิดเพื่อพัฒนาลูกให้สมบูรณ์ แม่จึงเปรียบเสมือนผู้สร้างโลก ส่วนพ่อคือผู้ให้ชีวิตทั้งพ่อและแม่มีหน้าที่ที่จะต้องปฏิบัติต่อกัน และต่อลูกอย่างเหมาะสม ด้วยเหตุนี้มนุษย์จึงควรมีการเตรียมตัวเพื่อการเป็นพ่อแม่ที่ดี เพื่อที่จะให้ลูกเดินถูกทาง และมีชีวิตที่ประสบความสำเร็จในฐานะที่เป็นมนุษย์

1. ปาฐกถาธรรม

2. พระคุณแม่

บ.615 พุทธทาสภิกขุ. (2545). *ปรมัตตสภาวะธรรม* (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ. 432 หน้า.

หนังสือเล่มนี้กล่าวถึงเนื้อหาด้านปรมัตตสภาวะ โดยเนื้อหาแบ่งออกเป็น 4 ส่วนด้วยกัน ส่วนแรกจะกล่าวถึงธาตุทั้งในด้านความหมายข้อควรทราบความเกี่ยวเนื่องระหว่างกัน และหลักปฏิบัติเกี่ยวกับธาตุ ส่วนที่สองกล่าวถึงอายตนะทั้งความสัมพันธ์ระหว่างธาตุกับอายตนะ ความสำคัญของอายตนะ ส่วนที่สามกล่าวถึงขั้นในด้านความเกี่ยวข้องเหตุที่เกิดและประเภทของขั้น ส่วนสุดท้ายกล่าวถึงภาวะพื้นฐานของคนและประโยชน์แห่งการเข้าถึงปรมัตตสภาวะธรรม

1. ปรมัตตสภาวะธรรม

บ.616 พุทธทาสภิกขุ. (2538). *ปรมัตตสภาวะธรรม (ฉบับย่อความจากชุดธรรมโฆษณ์)* (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ. 430 หน้า. (หพ.)

หนังสือเล่มนี้กล่าวถึงปรมัตตสภาวะธรรมคือ โลก เหตุให้เกิด ความดับสนิทของโลกทางให้ถึงความดับสนิทของโลกรวมทั้งสิ่งเหล่านี้จะต้องค้นดูภายในร่างกายของบุคคลที่มีทั้งสัญญา และใจ คือคนเป็น ๆ ไม่ใช่คนที่ตาย หากเข้าใจเรื่องของความดับทุกข์รู้ปรมัตตสภาวะธรรมแล้วก็จะอยู่เหนืออำนาจของความหลงหลอกของประสาทสัมผัสทั้งห้า ความดับทุกข์เป็นสิ่งที่มียู่จริงแต่ไม่มีใครสลัดพ้นทั้งนี้เกิดจากการที่ไม่รู้ปรมัตตสภาวะธรรม ดังนั้นในเนื้อหาของหนังสือเล่มนี้ได้บรรยายเป็นหัวข้อธรรม 13 ประการ คือ ประการแรกเป็นการกล่าวถึงข้อควรทราบก่อนเกี่ยวกับสิ่งที่เรียกว่าธาตุ ประการที่สองเป็นการกล่าวต่อในเรื่องธาตุ ประการที่สามเรื่องธาตุเกี่ยวข้องกันจนถึงความดับทุกข์ ประการที่สี่เรื่องความเนื่องกันระหว่างกลุ่มธาตุ ประการที่ห้าลักษณะอาการที่ธาตุปรุงแต่งสิ่งทั้งปวง ประการที่หกหลักปฏิบัติเกี่ยวกับสิ่งที่เรียกว่าธาตุ ประการที่เจ็ดพระอรหัตตกับสิ่งที่เรียกว่าธาตุ -ขั้น- อายตนะ ประการที่แปดเรื่องธาตุที่อยู่ในรูปอายตนะ ประการที่เก้าความสำคัญของการสัมผัสทางอายตนะ ประการที่สิบอายตนะสัมผัสทำให้เกิดสิ่งที่เรียกว่า ขั้น ประการที่สิบเอ็ดอาการที่เกิดได้ และเกิดไม่ได้แห่งปัญจปาทนักษัน โดยวิธีแห่งปัจจุสมุปบาท ประการที่สิบสองภาวะพื้นฐานของสิ่งที่เรียกว่าคน และประการสุดท้ายประโยชน์แห่งการเข้าถึงปรมัตตสภาวะธรรม

1. ปรมัตตสภาวะธรรม   2. ธรรมโฆษณ์

บ.617 พุทธทาสภิกขุ. (2524). *ปรมัตถคัมภีร์คำกลอน*. (ชุดลอยปทุม 11). วรรณกรรมกำเนิดถิ่นรอบ
อ่าวบ้านดอน. กรุงเทพฯ: การพิมพ์พระนคร. 45 หน้า

วรรณกรรมกำเนิดถิ่นรอบอ่าวบ้านดอน ไม่ปรากฏผู้แต่ง เนื่องจากนางเซ่ สนเลม็ด
ชอบคำสอนปรมัตถ์คำกลอนเรื่องนี้มากที่สุดได้ขอร้องให้มีผู้อ่านให้ฟัง จนกระทั่งวาระดับจิต และ
เป็นความประสงค์จะรวบรวมวรรณกรรมต่าง ๆ ที่มีกำเนิดขึ้นมาในแผ่นดินแถบรอบอ่าวบ้านดอน
ด้วยการพิมพ์ขึ้นไว้มิให้สูญหายไปเสียทุกเรื่อง ทุกโอกาสที่จะทำได้ มีการแก้ไขบ้างเล็กน้อยในส่วน
ฉันทลักษณ์ที่เห็นได้ว่าผิด ความบางอย่างของท่านผู้แต่งเดิมดีมาก เป็นคารมคม..และแปลกอย่างที
นึกไม่ถึง เช่น “เลี้ยงช้างไม่ถือขอ”, “ชรามาเชย ความตายลอบชม”, “ทางมีดนั้นแล ให้เห็นกับตา
ทางสว่างนั้นหนา ให้เห็นกับใจ”, “สัตว์ในหิมพานต์ อยู่ยาวนานยิ่งหลง” เป็นต้น บางคำทิ้งไว้ไม่อธิบาย
เช่น “บาปกรรม” กลายเป็นใช้ว่า “บาปพระกรรม” นั้นหมายถึง อกุศลเจตสิก 14 เป็นต้น

1. ธรรมะ

2. วรรณกรรมอ่าวบ้านดอน

บ.618 พุทธทาสภิกขุ. (2517). *ประชาธิปไตยแบบสังคมนิยม*. กรุงเทพฯ: ธรรมบูชา. 53 หน้า.

เนื้อหาของหนังสือกล่าวถึงศาสนาว่าทุก ๆ คำนำใน โลกล้วนยึดหลักของสังคมนิยม ศาสนา
พุทธเป็นศาสนาหนึ่งที่ยึดถือหลักสังคมนิยม คือ ถือว่าไม่มีใครทำเอาส่วนเกินทำแต่พอดี รู้จัก
สันโดษ ทำลายความเห็นแก่ตัว ทำจิตใจให้อยู่ในสภาพสมดุล โดยย้ำว่า หากทำจิตใจให้อยู่ในสภาพ
สมดุล และดำเนินชีวิตไปตามทำนองคลองธรรม จะทำให้พบกับความสุขอย่างแท้จริง

1. ธรรมะ

2. พุทธศาสนากับสังคมนิยม

บ.619 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). *ประมวลธรรมท่านพุทธทาสและแถลงการณ์ 50 ปีสวนโมกข์*.
กรุงเทพฯ: อตัมมโย. 430 หน้า.

เนื้อหาของหนังสือเล่มนี้ เป็นอรรถาธิบายสรุปประมวลข้อธรรม และกิจกรรมที่ริเริ่ม และ
ดำเนินมาตลอดช่วง 50 ปี ที่ก่อตั้งสวนโมกข์ โดยแบ่งเป็น 3 ตอน คือ ตอนที่หนึ่ง ฟ้าสาบทางอาราม
และทางปริยัติ กล่าวถึงการก่อตั้งสวนโมกข์พลาราม อุปสรรคของการก่อตั้ง ตลอดจนงานต่าง ๆ
ของสวนโมกข์ ตอนที่สอง ฟ้าสาบทางธรรมโฆษณ์ เป็นถ้อยคำ และหลักปฏิบัติที่สวนโมกข์

ได้บัญญัติขึ้น เช่น นิพพานมีได้ที่นี้และเดี๋ยวนี้ ความดับไม่เหลืออย่างต้องละอายแมว ฯลฯ คำที่มีความหมายลึกจากพระไตรปิฎก เช่น คำว่า พุทธะ โพธิสัตว์ สังขาร อุปาทาน ฯลฯ หมวดคำที่ว่าด้วยพระเจ้าและเบ็ดเตล็ด ได้แก่ ความหมายของพระเจ้า เศรษฐีในพระพุทธศาสนา ทุกชีวิตมีพระเจ้าต่าง ๆ กัน เป็นต้น หมวดคำที่มีความหมายลึกในภาษาธรรม เช่น คำว่า สัน โขบายมุข ศิลธรรม การถอนขึ้นจากกองทุกข์ ฯลฯ นอกจากนี้ยังมีการใช้กวีนิพนธ์ คำย่อที่ใช้ในการสอนและเผยแพร่ธรรมะ เช่น ทุกข์ ฯลฯ นอกจากนี้ยังมีการใช้กวีนิพนธ์ คำย่อที่ใช้ในการสอนและเผยแพร่ธรรมะ เช่น 3 ส. (สะอาด สว่าง สงบ) 3 ก (กิน กาม เกียรติ) ฯลฯ และตอนสุดท้าย แลงการณ์เกี่ยวกับ 50 มีสวนโมกข์ ภาคเราพูดถึงเรา เป็นการพูดถึงความเป็นไปของสวนโมกข์ ตลอดเวลา 50 ปี สิ่งที่สวนโมกข์ได้สร้างทั้งในด้านวัตถุและในด้านธรรมะ

1. ธรรมะ

บ.620 พุทธทาสภิกขุ. (2522). *ประมวลปรมัตถธรรมที่คนธรรมดาควรจะทำ*. นนทบุรี: โรงพิมพ์สถานสงเคราะห์หทัยปากเกร็ด. 51 หน้า.

หนังสือเล่มนี้เป็นธรรมบรรยาย ณ สวนโมกขพลาราม อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี ระหว่างวันที่ 2 – 5 กุมภาพันธ์ 2522 มีหัวข้อดังนี้ ประมวลปรมัตถธรรมที่คนธรรมดาควรจะทำ อบรมนิติน นักศึกษามหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ บางเขน ปทุมวัน ประสานมิตร เขตวิทยาลัยครูพระนครที่โรงเรียนธรรมชาติ สวนโมกขพลาราม วันที่ 2 กุมภาพันธ์ 2522 ธรรมะนั้นคือธรรมชาติ ใน 4 ความหมาย ความหมายที่หนึ่ง คือ ตัวธรรมชาติ ความหมายที่สอง กฎของธรรมชาติที่มีอยู่ในธรรมชาติ ทั้งหมดนั้น ความหมายที่สาม คือ หน้าที่ตามกฎของธรรมชาติ และความหมายที่สี่ คือ ผลที่เกิดจากการทำหน้าที่ ปรมัตถธรรมที่คนธรรมดาควรจะทำ พุทธศาสนานิยมความถูกต้องระหว่างวัตถุกับจิตใจ สิ่งที่ต้องดูในตน เมื่อธาตุวิญญาณทำหน้าที่เกี่ยวกับอายตนะก็เกิดความรู้ การเกิดขึ้นของขั้นทั้ง 5 รู้จักปกติของว่า ควบคุมได้จะไม่ทุกข์ ศักยภาพเรื่อง ปฏิบัติสมุปปาตด้วยจะ รู้จักการเกิดของขั้นไม่ยึดจะไม่ทุกข์ หัวข้อต่อไป คือ การดำรงจิตไว้อย่างถูกต้อง อบรมนิติน นักศึกษามหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ บางเขน ปทุมวัน ประสานมิตร และวิทยาลัยครูพระนคร ที่ลานหินโค้ง สวนโมกขพลาราม 5 กุมภาพันธ์ 2522 การดำรงจิตไว้อย่างถูกต้อง ถ้าดำรงจิตไว้อย่างถูกต้องจะได้รับประโยชน์ได้รับความสุขทุกอย่างทุกประการ ความถูกต้องในขั้นแรกก็มันเป็นสมาธิได้ ตั้งว่าไว้ให้ถูกต้องใน อันดับที่ 2 ก็คือ ให้มีปัญญา คนที่อยู่ในโลกตามปกติธรรม

ศาสนาก็ต้องการดำรงจิตไว้อย่างถูกต้อง จากกาลามสูตร คือ พระพุทธเจ้าตรัสให้ถือว่ามันถูกต้อง เมื่อได้รู้สึกด้วยตนเองว่ามันถูกต้อง คือ มันเกิดประโยชน์ขึ้นมาได้.

1. ปรมัตถธรรม

บ.621 พุทธทาสภิกขุ. (2542). *ประมวลปรมัตถธรรมที่คนธรรมดาควรจะทราบและการดำรงจิตไว้อย่างถูกต้อง*. กรุงเทพฯ: พิมพ์ดี. 80 หน้า.

หนังสือเล่มนี้กล่าวถึงการบรรยายของท่านพุทธทาสที่ให้ความรู้แก่ผู้คนในด้านธรรมะอย่างง่าย ๆ ที่คนธรรมดาทั่วไปควรจะรับทราบเข้าใจและปฏิบัติได้ซึ่งยังรวมถึงการดำรงจิตให้ถูกต้องด้วยในตอนท้ายของหนังสือเป็นภาพการ์ตูนอธิบายคำกลอนของท่านพุทธทาสซึ่งทำให้เข้าใจง่ายขึ้น

1. ปรมัตถธรรม

บ.622 พุทธทาสภิกขุ. (2549). *ประมวลรูปแบบแห่งสากลพรหมจรรย์ - นิพพาน*. กรุงเทพฯ: มติชน. 184 หน้า

หนังสือ ประมวลรูปแบบแห่งสากลพรหมจรรย์-นิพพาน เล่มนี้ คือชุดงานในวาระสุดท้ายของท่านอาจารย์พุทธทาส ชุดอย่าแพ้ตาย! หัวใจนิพพาน เป็นหนังสือธรรมบรรยายชุดสุดท้ายของท่านอาจารย์ที่มีเค้าโครงการบรรยายอย่างต่อเนื่องตามหัวข้อ ว่าด้วยข้อประพฤติปฏิบัติอย่างครบถ้วนถูกต้องแล้วดับทุกข์ได้สิ้นเชิง แสดงแก่คณะพระภิกษุ อุบาสกอุบาสิกาคณะต่าง ๆ โดยเฉพาะคณะผู้ร่วมงานจัดทำหนังสือธรรมโฆษณัรธานุกรมเป็นการภายในที่สวนโมกข์ “เพื่อเป็นการทบทวนให้แม่นยำ จะได้ตอบผู้อื่นได้ถูกต้อง” ท่านบรรยายไว้เพียง 4 ครั้ง มีธรรมบรรยายอย่างละเอียดเฉพาะเพียง 3 ข้อธรรม คือ ฉันทมุลกา มนสิการสัมภวา และมุสสสมุทยา ส่วนอีก 7 ข้อธรรมนั้นไม่มีบรรยายอย่างละเอียดไว้ ยกเว้น ข้อ สมาธิปมฺหา ที่ท่านได้บรรยายในภายหลังแก่คณะสมาธิภาวนาซึ่งได้นำมารวมเข้าไว้ด้วยกัน ซึ่งเพียงพอต่อการเข้าใจ และนำไปปฏิบัติ เกิดผลเป็นความดับทุกข์ได้ กล่าวโดยสรุปว่า “ประมวลหลักหรือรูปแบบแห่งสากลพรหมจรรย์ “ คือ หลักการประพฤติอย่างประเสริฐ 10 ประการ ที่นำไปสู่พระนิพพานเป็นจุด

สุดท้าย” ธรรมะบรรยายชุดนี้จึงเหมาะสำหรับเป็นของขวัญ เป็นแหล่งศึกษาธรรมตามแนวทางของท่านพุทธทาสเป็นอย่างยิ่ง

1. ธรรมะ

บ.623 พุทธทาสภิกขุ. (2537). *ประมวลรูปแบบแห่งสากลพรหมจรรย์*. ม.ป.ท. 136 หน้า. (ชุดหมอนล้ออันคับ 64).

เนื้อหาของหนังสือเล่มนี้กล่าวถึงความหมายของพรหมจรรย์ ที่มาของพรหมจรรย์ 10 ความหมายคือ ฉันทมูลกาทะ หรือมีฉันทะเป็นมูลเหตุ, มนสิการสัมภวา มีการทำไว้ในใจเป็นที่มาของผัสสมุททยา มีผัสสะเป็นเหตุให้เกิด เวทนาสมุททยา เวทนาสมุททยา มีเวทนา เป็นที่รวบรวมทั้งหมดสมาธิปัฏชา มีสมาธิเป็นประมุข สตาธิปเตชยา มีสติเป็นอธิบดี ปัญญาตราบ มีปัญญาเป็นสิ่งที่สูงสุด วิมุตติสारा มีวิมุตติเป็นแก่นสาร อม โตคธา หยั่งลงไปสู่อมตะ และนิพพานปริโยสานา มีพระนิพพานเป็นที่สุด พรหมจรรย์ทั้ง 10 ประการ นี้คือที่สิ้นสุดแห่งความทุกข์เป็นที่ดับทุกข์ และเป็นสิ่งสูงสุดที่พระพุทธเจ้าทรงประกาศ เพราะฉะนั้น การประพฤติพรหมจรรย์ต้องทำให้ซึมซาบ และต้องเป็นสันติภูมิกอ ใช้สมาธิในการทำจิตไม่ให้มีอารมณ์

1. พุทธทาสภิกขุ   2. ธรรมะกับชีวิตประจำวัน   3. พุทธศาสนา – คำสอน

บ.624 พุทธทาสภิกขุ. (2517). *ประโยชน์ของการบรรลุธรรม*. กรุงเทพฯ: องค์การฟื้นฟูพุทธศาสนา. 64 หน้า.

เนื้อหาของหนังสือเล่มนี้ กล่าวว่าชีวิตเป็นสิ่งที่ต้องเผชิญกับปัญหายุ่งยากทั้งฝ่ายร่างกายและจิตใจ แม้ว่าจะใช้การศึกษา และสติปัญญาแก้ปัญหาที่ไม่ประสบผลสำเร็จ หากจำเป็นต้องอาศัยหลักธรรมประกอบ เพราะธรรมะเป็นพื้นฐานที่ดีของสุขภาพจิตก่อให้เกิดสุขภาพดีทางกายต่อไป ส่วนประโยชน์ของการเข้าถึงธรรมก็คือ การไม่เกิดความทุกข์ หรืออุปาทาน ทำให้ชีวิตอยู่อย่างสดชื่น และไม่มีโรคภัยอันเกิดจากกิเลสทั้งทางกาย ใจ และวิญญาณ อีกทั้ง การปฏิบัติงานก็จะกลายเป็นเรื่องสนุกสนาน และทำงานเพื่อประโยชน์ต่องานอย่างแท้จริง นอกจากนี้ผู้ที่สามารถเข้าถึงธรรมได้ ก็จะสามารถควบคุมความงามต่าง ๆ เช่น ทางด้านศิลปกรรม วัฒนธรรม วรรณกรรม

ไว้ในลักษณะที่ถูกต้อง มนุษย์สามารถครองชีวิตได้อย่างสงบสุข และดำเนินชีวิตอย่างประเสริฐได้ หากเข้าถึงหลักธรรมที่แท้จริง

1. ธรรมะ

บ.625 พุทธทาสภิกขุ. (2534). *ประโยชน์ของการมีธรรมะ*. กรุงเทพฯ: อัดมมโย. 55 หน้า.

หนังสือเล่มนี้ แบ่งเนื้อหาเป็น 3 ตอน ตอนแรกกล่าวถึงความหมายของธรรมะ คือ เรื่องของ ธรรมชาติ ทำให้เราได้รับประโยชน์แห่งการได้เกิดการเป็นมนุษย์ การศึกษาธรรมะมี 4 ความหมาย คือ ตัวธรรมชาติ ตัวกฎของธรรมชาติ ตัวหน้าที่ตามกฎของธรรมชาติ และตัวผลที่ได้จากการปฏิบัติ หน้าที่นั้น ตอนที่ 2 กล่าวถึงประโยชน์ของการมีธรรมะ ทำให้เราปฏิบัติเพื่อพ้นจากปัญหาชีวิต 10 ประการ คือ ความรัก ความโกรธ ความเกลียด ความกลัว ความตื่นเต้น ความวิตกกังวลในอนาคต ความอาลัยอาวรณ์ในอนาคต ความริษยา ความหวง ความหึง ส่วนตอนสุดท้าย เรื่องการปฏิบัติอานาปานสติกล่าวถึงเป็นการฝึกจิตใจที่จะต้องมึจิตใจแน่วแน่ ประพฤติตามลำดับด้วยปัญญาสัมปชัญญะ โดยจิตใจที่อุทิศเสียสละให้แก่การกระทำ ถ้าทำได้จะประสบความสำเร็จ

1. ธรรมะ

บ.626 พุทธทาสภิกขุ. (2555). *ประโยชน์ของความกตัญญู*. กรุงเทพฯ: หอจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญโญ. 41 หน้า

หนังสือเล่มนี้ได้กล่าวถึง ประโยชน์ของความกตัญญู ผู้ใดเป็นผู้มีปัญญา มีความกตัญญู กตเวที เป็นกัลยาณมิตรต่อเพื่อนอย่างมั่นคง ย่อมกระทำกิจ ช่วยเหลือบุคคลผู้ที่มีความทุกข์ โดยเคารพ บัณฑิตทั้งหลายกล่าวบุคคลเช่นนี้ว่าเป็น สัตบุรุษ

1. ความกตัญญู

บ.627 พุทธทาสภิกขุ. (2547). *ประโยชน์ของความกตัญญู*. กรุงเทพฯ: มิตรนราการพิมพ์. 31 หน้า.

หนังสือเล่มนี้กล่าวถึง ความกตัญญูกตเวทิตา เป็นกุศลธรรมประจำจิตท่านพุทธทาสเน้นว่าผู้ใดเป็นผู้ฉลาดหรือผู้มีปัญญา มีความกตัญญูกตเวทิตา เป็นกัลยาณมิตรต่อเพื่อนอย่างแน่นแฟ้นย่อมกระทำการกิจช่วยเหลือบุคคลผู้มีความทุกข์โดยเคารพ บัณฑิตทั้งหลายเรียกคนคนนั้นว่าเป็นสัตบุรุษ ซึ่งคำว่าสัตบุรุษนี้ คือเป็นผู้มีความสงบหรือทำความสงบ ซึ่งสามารถที่จะดับทุกข์ของมนุษยนั้นได้

1. กตัญญูกตเวทิตา

บ.628 พุทธทาสภิกขุ. (2528). *ประสพสุขเพราะพระพุทธรูปโอวาท*. กรุงเทพฯ: การพิมพ์พระนคร, 61 หน้า. (ชุดไตรรัตน์จัดทุกข์ อันดับ 2).

หนังสือเล่มนี้ แบ่งเนื้อหาออกเป็น 2 ตอน ตอนแรกคือการมีสติสัมปชัญญะ ต่อสู้ความเจ็บปวด ท่านได้บรรยายถึงการต่อสู้ความเจ็บปวดหรือความตายด้วยสติสัมปชัญญะ โดยการนำเอาอภิขณาและโหม่นสอออกจากจิตจะทำให้เกิดสติ และสามารถใช้อุบายที่เกิดเวทนามาเป็นหนทางนำไปสู่การเกิดธรรม และบรรลุถึงขั้นอนุภาทิสเสสนิพพาน ตอนที่สองคือเป็นแพทย์ตามแบบพระพุทธเจ้า ท่านบรรยายถึงพระพุทธเจ้าว่าเป็นสุดยอดของแพทย์สามารถรักษาโรคกิเลส ซึ่งเป็นต้นเหตุของโรคทุกอย่างได้ ความผิดปกติทางจิต จิตไม่มีศีลธรรม เป็นสาเหตุทำให้เกิดโรคทั้งปวง แพทย์ในปัจจุบันเป็นแพทย์ที่ไร้ศีลธรรมสมควรที่จะนำเอาแบบอย่างของพระพุทธเจ้านำมารักษาคณป่วย การทำให้จิตปกติสามารถป้องกันโรคทุกข์ชนิดได้

1. สติสัมปชัญญะ

บ.629 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). *ประสูติ ตรัสรู้ นิพพาน ตรงเป็นวันเดียวกันแน่หรือ*. ม.ป.ท. 22 หน้า.

หนังสือเล่มนี้ ท่านพุทธทาสได้ให้ความหมายคำว่า “ประสูติ” “ตรัสรู้” และ “ปรินิพพาน” ซึ่งเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นวันเดียวกันในวันวิสาขบูชา ได้กล่าวว่า นิพพานมี 2 ประเภท คือ สอุปาทิสเสสนิพพาน และอนุภาทิสเสสนิพพาน รวมหมายถึง การสิ้น ไปแห่งกิเลสในขณะที่ยังเป็น ๆ ไม่เกี่ยวกับการตายเลย ในวันนี้จะมีการเวียนเทียนประทัภิมณ 3 รอบ คือ การเดินเวียนขวา และท่านได้

ให้ความหมายประทัภณณา แปลว่า ถูกต้อง กัมมะที่เป็นประทัภณณา คือ กรรมที่ถูกต้องเป็นกุศล เราซึ่งเป็นชาวพุทธ ควรจะหาความดีมีความกตัญญูต่อพระศาสดาโดยการประพฤติตามคำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า

1. พุทธศาสนากับชีวิตประจำวัน

บ.630 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). *ปรับปรุงชีวิตใหม่ด้วยอานาปานสติภาวนา*. ม.ป.ท. 59 หน้า.

หนังสือเล่มนี้เป็นธรรมบรรยายของท่านพุทธทาสภิกขุแปลแก่พระพวกกฤษุที่มารับการฝึกฝนอบรมที่สวนโมกข์ เมื่อวันที่ 9 สิงหาคม 2530 เวลา 19.00 น. ที่หน้ากุฎิ มี 3 หัวข้อ คือ การฝึกสมาธิโดยวิธีอานาปานสติ ตัวระบบอานาปานสติ มี 4 หัวข้อ คือ กายานุปัสสนา เวทนานุปัสสนา จิตตานุปัสสนา ธรรมานุปัสสนา การตามเห็นซึ่งกาย ซึ่งเวทนา ซึ่งจิต และซึ่งธรรม คือ ธรรมชาติ หัวข้อที่ 2 อานิสงส์ การฝึกอานาปานสติ เป็นการบรรยายแก่พระภิกษุราชภัฏฯ จังหวัดสุราษฎร์ธานี ซึ่งมารับการอบรมที่สวนโมกข์นานาชาติ วันที่ 28 กันยายน 2534 เวลา 9.00 น. ที่หน้ากุฎิ ในการฝึกอานาปานสตินั้น ตั้งต้นตั้งแต่ศีลไปจนถึงบรรลุมรรค ผล นิพพาน จึงแบ่งออกเป็น 4 หมวด หมวดละ 4 ชั้น รวมเป็น 16 ชั้น ตั้งแต่ ก ไปถึง ฮ คือ หมวดกาย 4 ชั้น ก็รู้เรื่องกาย. หมวดที่ 2 เรื่อง เวทนา หมวดที่ 3 เรื่องจิต หมวดที่ 4 ก็เอาทุกสิ่งทุกอย่างที่มันหลอกให้ยึดถือที่มันเป็นตั้งแต่ความยึดถือว่าตัวตน หัวข้อที่ 3 ฝึกอานาปานสติเพื่อแก้นิสัยสันดานอันธพาล ดังนั้น เราจึงต้องทำวิปัสสนา จากพระบาลีก็คือ แบบอานาปานสติ หมวดที่ 1 เรื่อง “กาย” หมวดที่ 2 “เวทนา” หมวดที่ 3 “จิต” และหมวดที่ 4 เพ่งพิจารณา “อนิจจัง”.

1. อานาปานสติภาวนา   2. สมาธิ

บ.631 พุทธทาสภิกขุ. (2509). *ปรารถถึงชีวิตเมื่อ 60 ปี*. กรุงเทพฯ: ธรรมบุษยา. 92 หน้า.

หนังสือเล่มนี้กล่าวถึง เรื่องการทำบุญอายุ ความหมายของคาถาอติคุณหิสะสะวิชัย ซึ่งกล่าวว่าเป็นคาถาป้องกันความตายที่ยังไม่สมควรแก่เวลา สุขฤๅญตาและอนัตตา ผู้ใดเข้าถึงธรรมะนั้นย่อมอยู่เหนือความตาย และไม่มี ความตายด้วยประการทั้งปวง เนื่องจากหมดความเป็นตัวตน การประพฤดิธรรมและสอนธรรมนานเป็นผู้เจริญด้วยอายุ ธรรมะในพระพุทศาสนา นั้นหากผู้ใดถือปฏิบัติในชีวิตแล้ว จะเป็นผู้อยู่เหนือความตายทั้งปวง

1. ชีวิต – แก่พุทธศาสนา

บ.632 พุทธศาสนิกศ. (2515). *ปริศนาธรรม : นิทานเรื่องสั้น ๆ ของท่านพุทธทาสภิกขุ*. กรุงเทพฯ: ธรรมบุชา. 117 หน้า.

หนังสือเล่มนี้กล่าวถึง ปริศนาธรรมซึ่งท่านพุทธทาสได้แสดงปริศนาธรรมที่อยู่ในรูปแบบของนิทาน ในนิทานแต่ละเรื่องได้แฝงข้อคิดให้ผู้อ่านได้ตอบปริศนาโดยวิเคราะห์จากเนื้อเรื่องสำหรับนิทานที่นำมาจะแบ่งเป็นสองลักษณะคือนิทานเรื่องสั้น ๆ ที่แต่งขึ้นมาจากข้อคิดจากธรรมะในข้อต่าง ๆ เช่น ในนิทานเรื่องแรกชื่อว่าอย่าเพ้อคิดใจ เป็นเรื่องราวของสองพ่อลูกที่มีความดีใจอย่างสุดซึ้งกับการได้ของที่ไม่คิดว่าตนจะได้มาในชีวิตนี้ กล่าวคือลูกได้ปีกเกอร์ 51 ค้ำกับลูกกวาดต่างประเทศ กับผู้เป็นบิดาได้รับเกียรติในงานของเจ้านายรายหนึ่ง สำหรับนิทานเรื่องนี้ท่านพุทธทาสได้แสดงให้เห็นถึงสิ่งที่เป็นนามธรรมที่พ่อได้กับรูปธรรมที่ลูกได้ว่าสิ่งไหนเป็นสิ่งที่เราควรดีใจมากกว่ากันและใครที่น่าสมเพชระหว่างพ่อ - ลูกเรื่องนี้ นิทานลักษณะที่สองเป็นนิทานเซนที่คัดลอกเอามาแต่ในบางเรื่องที่น่าสนใจมีเนื้อหาไปในทำนองเดียวกันแต่สำหรับนิทานบางเรื่องของเซ็น ท่านพุทธทาสมิได้กล่าวให้ข้อเปรียบเทียบแต่ให้ผู้อ่านได้คิดเอาเอง

1. ปริศนาธรรม

บ.633 พุทธทาส. (2507). *ปริศนาธรรม*. พระนคร: สุวีขนนท์. 174 หน้า.

หนังสือเล่มนี้เป็นงานเขียนที่คัดจากหนังสือ พุทธศาสนา ได้กล่าวถึง นิทานเรื่องสั้น มี 10 เรื่อง คือ (1) อย่าเพ้อคิดใจ (2) อย่าเพ้อวิงหนี (3) นี่มันอย่างไรกัน? (4) อย่าเพ้อท้อใจ (5) อย่ากล้าลืมตา (6) อย่ากล้างยหน้า (7) อย่ากล้าแหกคอก (8) อย่ากล้าเผยอพูด (9) อย่ากล้าเผยอพูด (9) อย่ากล้าเป็นเจ้าของ และ (10) อย่ากล้าแจกความสุข นิทานบางเรื่องของเซ็น [Zen] มี 10 เรื่อง คือ (1) น้ำชาสั้นถ้วย (2) เพชรที่หาได้จากโคลนในถิ่นสลบ (3) อย่างนั้นหรือ? (4) ความเชื่อฟัง (5) ถ้าจะรักก็จงรักอย่างเปิดเผย (6) ช่างไม่เมตตาเสียเลย (7) พระพุทธเจ้าองค์หนึ่ง (8) โกล้พระพุทธรเจ้าเข้าไปแล้ว (9) ยิ่งให้เร็ว นั่นแหละจะยิ่งช้า (10) เซ็นเนื้อเซินกระดูกและท้ายเล่มเป็นเรื่องเสริมท้ายเล่ม มี 5 เรื่อง คือ (1) นิพพานน่ากลัวหรือ? (2) นิพพานมิใช่ตาย (3) การรู้จักมี – รู้จักเป็น (4) สิ่งที่อยู่เหนือเหตุผล และ (5) อาณาจักรของความกลัว.

1. ปริศนาธรรม

บ.634 พุทธทาสภิกขุ. (2535). *ปริศนาธรรมไทยชุดกายนคร*. กรุงเทพฯ: ภาพพิมพ์. 47 หน้า.
ภาพประกอบ.

หนังสือเล่มนี้ เป็นคำบรรยายภาพปริศนาธรรมไทยชุดกายนครของท่านพุทธทาสภิกขุ ซึ่งเป็นวรรณกรรมทางจิตวิญญาณที่แสดงถึงความสามารถและภูมิปัญญาอันลึกซึ้งของบรรพบุรุษไทย ภาพปริศนาธรรมเหล่านี้ได้มาจากสมุดข่อยโบราณ มีจำนวนภาพทั้งหมด 47 ภาพ นอกจากนี้ภาพทั้ง 47 ภาพ ดังกล่าว ยังได้สอดแทรกพุทธสุภาษิต ใช้สอนพระธรรมผู้ไม่รู้หนังสือ และให้ผู้สนใจศึกษาได้ขบคิดตีความหมายอีกด้วย

1. ภาพปริศนาธรรม

บ.635 พุทธทาสภิกขุ. (2508). *ปลุศนาธรรมแบบชยาน เรื่องลู่ทางชีวิตวัฒนา*. ธนบุรี: สัตยการพิมพ์. 29 หน้า.

หนังสือเล่มนี้เป็น ภาพปลุศนาธรรมแบบ ชยาน ชุดนี้มี 10 ภาพ แสดงถึงแนวการปฏิบัติธรรมในพระพุทธศาสนา วิถีรวดเร็วฉับพลัน 10 วัน นับแต่เริ่มแรกเข้าสู่ธรรมตามลำดับ จนกระทั่งบรรลุถึงความหลุดพ้น.....(พ.ศ. 1503 – 1823) การพัฒนาจิตประกอบด้วยการพัฒนา.....10 ระยะเวลา นี้ เป็นของเก่าในเมืองจีน พวกชยานเอามาใช้และปรับปรุงให้แยกคายขึ้นตามใจชอบทั้งในประเทศจีนและญี่ปุ่น เรื่องมีดังนี้ (1) กิจกรรมสังเกต (2) เรื่องการฝึก (3) รับการฝึก (4) เปลี่ยนนิสัย (5) ฝึกกราบคาบ (6) หมดปัญหา (7) วางมือหมด (8) หมดลักษณะสมมุติ (9) ผู้เด่นอยู่โดดเดี่ยว และ (10) ดับทั้งคู่ และท้ายเล่มเป็นคำบรรยายขยายความ

1. ภาพปลุศนาธรรม

2. การปฏิบัติธรรม

บ.636 พุทธทาสภิกขุ. (2515). *ปล่อยเต่าในวันลื้ออายุ*. กรุงเทพฯ: ธรรมบูชา. 191 หน้า.

หนังสือเล่มนี้ เป็นธรรมบรรยายที่ท่านพุทธทาสบรรยายไว้เนื่องในวันครบรอบวันเกิด 27 พฤษภาคม 2514 แบ่งเนื้อหาออกเป็น 3 เรื่องคือ ลื้ออายุ แต่ผู้ที่ยังไม่เหมาะสมที่จะอยู่ในโลกนี้ ลื้ออายุคนในโลกแห่งยุคปึงปอง และลื้ออายุคนที่บ้านเสรีภาพ เรื่องแรกกล่าวถึงมนุษย์ว่าไปหลงไหลในสิ่งที่ไม่ควรหลงไหล มนุษย์ลื้ออายุไปตามสภาวะของโลกที่มีแต่ความหลอกลวง โดยไม่สนใจในธรรมะ เรื่องที่สอง กล่าวถึงสามเนรมิตของโลกที่มีแต่ความเจริญหรือยุคปึงปองว่า เรียนปรีชิต

หรือวิปัสสนาเพียงเพื่อเป็นสะพานข้ามฟากไปยังจุดใดจุดหนึ่ง หรือเพื่อต้องการหาความสุขทางโลก และเรื่องที่สาม กล่าวถึงฆราวาสว่าไม่รู้จักความหมายของบุญกรรม ทำอะไรซะเพร่า และหลงอยู่ในวัตถุนิยม คำบรรยายทั้งสามเรื่องนี้ ท่านพุทธทาสมีจุดประสงค์เพื่อจะทำความเข้าใจอันดีในเรื่องศาสนา ช่วยเพื่อนมนุษย์ให้หลุดพ้นจากอำนาจของวัตถุนิยม และช่วยให้ทุกคนเข้าใจหัวใจแห่งศาสนาของตนอย่างแท้จริง

1. วันล้ออายุ
2. ธรรมบรรยาย

บ.637 พุทธทาสภิกขุ. (2555). *ปวารณา คือ เครื่องหมายแห่งคนดี*. กรุงเทพฯ: หอจดหมายเหตุพุทธทาสอินทปัญโญ. 49 หน้า

หนังสือเล่มนี้ได้กล่าวถึง ปวารณา คือ เครื่องหมายแห่งคนดี การปวารณานั้นคือ การปิดปากตัวเอง การที่โลกฉิบหาย เพราะ ความไม่ยอมแก่กันและกัน และเพื่อจะทำให้โลกนี้มีความเจริญ จึงมีระเบียบให้ตัดเตือนซึ่งกันและกัน และจะต้องปฏิบัติให้เต็มที่ด้วยการยอมทั้งตัดเตือนผิด และตัดเตือนถูก

1. ปวารณา
2. คนดี

บ.638 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). *ปวารณา*. กรุงเทพฯ: ธรรมทานมูลนิธิ. 41 หน้า. (ชุดหมุนล้อ อันดับที่ 7).

หนังสือเล่มนี้ แบ่งเนื้อหาเป็น 2 เรื่อง เรื่องที่ 1 ปวารณา ให้ความหมายของปวารณาที่แท้จริง คือ ความเป็นผู้ที่ใคร ๆ ก็สามารถตัดเตือนได้ เหตุที่มีปวารณา ประโยชน์ของปวารณา และสรุปว่า การทำปวารณาก็เพื่อความเจริญที่จะเกิดขึ้นจากการช่วยว่ากล่าวตัดเตือนกัน การปฏิบัติตามหลักปวารณา ความสำคัญของปวารณา คุณค่าของปวารณา อันได้แก่ การอ่อนน้อมถ่อมตน ว่านอนสอนง่าย ส่วนเรื่องที่ 2 ธรรมะในฐานะสิ่งที่จะต้องศึกษาทั้งชนิดมีตัวตนและไม่มีตัวตน โดยกล่าวถึง อัตตา อนัตตา และความจริงของธรรมชาติ โดยมีส่วนเกี่ยวข้องกับคำสอนเรื่องตัวตนและเรื่องไม่มีตัวตน

1. ธรรมเทศนา
2. พุทธศาสนา
3. ปวารณา

บ.639 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). *ปัจจัยที่ 5 : อาหารของดวงใจที่ท่านยังไม่รู้จัก*. กรุงเทพฯ: ใจสบาย. 47 หน้า.

หนังสือเล่มนี้ ได้กล่าวถึงความหมายของปัจจัย คนเรามีชีวิตอยู่ได้ต้องอาศัยปัจจัย 4 ซึ่งเป็นปัจจัยพื้นฐาน แต่ยังมีปัจจัยที่สนองความต้องการทางจิตอีก เรียกว่า ปัจจัยที่ 5 ปัจจัยนี้แบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ ประเภทของความงมงาย และประเภทของความฉลาดคือ ประเภทหนึ่งเป็นไปตามกิเลส ประเภทหนึ่งเป็นไปตามสติปัญญา ประเภทที่เป็นไปตามกิเลสเป็นความงมงาย ต้องหาสิ่งประเล้าประโลมใจ ส่วนประเภทเป็นไปตามสติปัญญา เป็นปัจจัยฝ่ายสัมมาทิฐิ หรือเรียกว่า ธรรมปิติ หมายถึง ปิติที่เกิดจากธรรมะ ได้แก่ การปฏิบัติธรรมการมีธรรมะ การรู้ธรรมะ การใช้ธรรมะ การเผยแผ่ธรรมะ และทำทุก ๆ อย่างเกี่ยวกับธรรมะ หากปฏิบัติได้อย่างนี้ ชีวิตก็จะเกิดปิติปราโมทย์ คนเราที่เกิดจึงควรแสวงหาปัจจัยที่ 5 หรือธรรมปิตินี้ ซึ่งจะช่วยส่งเสริมให้มีกำลังใจเข้มแข็งที่สติสัมปชัญญะ มีสมาธิในการที่จะปฏิบัติธรรมะให้ยิ่ง ๆ ขึ้นไป

1. จิต

2. ธรรมปฏิบัติ

บ.640 พุทธทาสภิกขุ. (2537). *ปัญหาเกี่ยวกับการปฏิบัติธรรม ปริยัติ ปฏิบัติ ปฏิเวธ*. กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ. 128 หน้า.

หนังสือเล่มนี้ เปรียบเสมือนคู่มือการปฏิธรรมใน 3 ประการ คือ ปริยัติ คือ การศึกษาเล่าเรียน การปฏิบัติ คือ การทำตามที่เรารู้มา และปฏิเวธคือการได้รับผลของการปฏิบัติซึ่งทั้ง 3 ประการนี้ ต่างมีความเกี่ยวเนื่องกันและเป็นปัจจัยอิงอาศัยกันและกัน การศึกษาเล่าเรียนก็เพื่อให้รู้แนวทางการปฏิบัติ เปรียบเหมือนมีแผนที่อยู่ในมือ การที่จะปฏิบัติได้ถูกต้องอาศัยการศึกษาเป็นพื้นฐาน การปฏิบัติก็คือการเดินไปสู่จุดมุ่งหมายปลายทางตามแผนที่ที่มีอยู่ ปฏิเวธคือผลที่เกิดจากการปฏิบัติ ซึ่งมีปฎิยัติเป็นพื้นฐาน ผู้ปฏิบัติจักได้รับเมื่อได้ปฏิบัติไปตามสมควรแต่ถ้าการปริยัติมีปัญหาทั้งการปฏิบัติซึ่งอาศัยปริยัติที่ไม่ถูกต้อง ก็ย่อมเป็นไปในทางที่ผิดปฏิเวธคือผลของการปฏิบัติก็ย่อมเป็นไปตามกันสำหรับหนังสือเล่มนี้จึงได้รวบรวมการกล่าวถึง ปริยัติ ปฏิบัติ และปฏิเวธ มีปัญหาอย่างไร และจะมีวิธีการแก้ไขอย่างไรหนังสือเล่มนี้ จึงเป็นการชี้แนวทางปัญหาการปฏิบัติทั้ง 3 ประการให้ผู้ที่สนใจได้ไปใช้เป็นแนวทางสู่สันติ

1. การปฏิบัติธรรม

บ.641 พุทธทาสภิกขุ. (2537). *ปัญหาเกี่ยวกับการปฏิบัติธรรม: ปรีชาปฏิบัติและปฏิบัติ*. กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ, 128 หน้า.

หนังสือเล่มนี้ เดิมพิมพ์รวมอยู่ในชุด “ธรรมโฆษณ์” ชื่อว่าปฏิบัติปฏิบัติธรรม ซึ่งกล่าวถึงปัญหาและการแก้ปัญหาเกี่ยวกับการปฏิบัติธรรมในพุทธศาสนา รวม 14 เรื่อง ในหนังสือเล่มนี้ได้นำธรรมบรรยายดังกล่าว 3 เรื่อง คือ ปัญหาอันเนื่องมาแต่ ปรีชาปฏิบัติ และปฏิบัติหรือเปรียบได้กับปัญหาอันเกิดจากการศึกษา ปฏิบัติ และสัมพัทธ์ ผล การรวมพิมพ์เป็นเล่มเดียว เนื่องจากทั้งสามสิ่งนี้เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกันคือ การเล่าเรียนเพื่อให้รู้แนวปฏิบัติ เปรียบเสมือนมีแผนที่อยู่ในมือที่จะต้องเดินไปตามทิศทางนั้น หากการศึกษา (ปรีชา) เกิดปัญหา การปฏิบัติก็ไม่ถูกต้อง ก็จะมีผลไปถึงปฏิบัติด้วย ท่านได้ชี้แนะให้เห็นว่า ทั้ง 3 เกิดปัญหา การปฏิบัติก็ไม่ถูกต้อง ก็จะมีผลไปถึงปฏิบัติด้วย ท่านได้ชี้แนะให้เห็นว่า ทั้ง 3 สิ่งนี้มีปัญหาอะไร และจะมีวิธีแก้ไขอย่างไร อันเป็นแนวทางแห่งสัมมาปฏิบัติอันนำไปสู่จุดหมายปลายทางคือสันติสุข ซึ่งเป็นสิ่งที่พุทธศาสนิกชนควรรู้

1. ธรรมปฏิบัติ
2. ธรรมเทศนา
3. พุทธศาสนา

บ.642 พุทธทาสภิกขุ. (2537). *ปัญหาเกี่ยวกับพระผู้เป็นเจ้า กรรม อนัตตา*. กรุงเทพฯ: อรุณวิทยา, 237 หน้า.

หนังสือเล่มนี้ เป็นงานเขียนเก่าแก่เล่มหนึ่งของท่านพุทธทาส เนื้อหาแบ่งเป็น 2 ตอน ตอนแรกเป็นการตอบปัญหาบาทหลวง และตอนที่สองคือ อนัตตาของพระพุทธรเจ้า สำหรับการตอบปัญหาของบาทหลวงยอห์น อุลลิอานา ซึ่งถามเรื่องพระผู้เป็นเจ้าและมนุษย์ ท่านพุทธทาสชี้แจงโดยสรุปความว่า พระผู้เป็นเจ้าคืออวิชาหรือสภาพแห่งความไม่รู้ ปราศจากความรู้ แจ่มแจ้งแห่งตน ส่วนเรื่องเกี่ยวกับมนุษย์ ท่านอธิบายว่า มนุษย์มีความทุกข์ เนื่องจากทัศนคติ ดังนั้น มนุษย์ต้องต่อสู้เพื่อหาทางให้พ้นทุกข์ นั่นคือ นิพพาน สำหรับเรื่องอนัตตาของพระพุทธรเจ้ามีเนื้อหา 5 ตอน คือ ใจความแห่งอนัตตา มติเกี่ยวกับอนัตตาในลัทธิอื่น เปรียบเทียบอนัตตากับทุกมติ อนัตตาที่ทรงปฏิเสธ และอนัตตาของนักปรมัตถ์ เนื้อหาโดยรวมย้าว่า อนัตตา คือ สิ่งที่ไม่มีตัวตน โดยได้นำความรู้ของนักปราชญ์ เช่น บูรณกัสสปอริช กัจจายนะ ฯลฯ มาเปรียบเทียบเพื่อให้รู้ว่า อนัตตาในพุทธศาสนามีความพิเศษว่าศาสนาอื่น

1. พระผู้เป็นเจ้า
2. กรรม
3. อนัตตา

บ.643 พุทธทาสภิกขุ. (2548). *ปัญหาของมนุษย์*. กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ. 177 หน้า.

เนื้อหาของหนังสือแบ่งออกเป็น 5 เรื่อง คือ ปัญหาเพียงข้อเดียวของมนุษยชาติ สิ่งที่เราเรียกว่า “บรมธรรม” ผู้มีศีลธรรมกับผู้ไร้ศีลธรรมคือใคร การเคารพตัวเองและหน้าที่ในการใช้ธรรมะให้ถูกหน้าที่เรื่องแรกกล่าวถึง ปัญหาของมนุษย์ที่ไม่รู้ว่าตนเองเกิดมาเพื่ออะไรและการที่จะให้รู้ที่เราเกิดมาเพื่ออะไร ได้นั้นเราจะต้องศึกษาในพระธรรม ทำความเข้าใจในพระธรรม เมื่อเรารู้จักพระธรรมดีแล้วเราก็จะรู้ว่าเราเกิดมาเพื่ออะไร เรื่องที่สอง กล่าวถึง ที่สุด ได้แก่ความสุข ความเต็มหน้าที่บริสุทธิ์และความรักที่เป็นสากล เรื่องที่สาม กล่าวถึงผู้มีศีลธรรม คือผู้มีระบอบปฏิบัติแล้วก็ถูกต้องแก่ความเป็นมนุษย์ทุกชั้นตอนแห่งวิวัฒนาการของเขาทั้งในทางวัตถุและทางจิต และทั้งในด้านสังคมและส่วนตัวอีกด้วย และได้กล่าวถึงผู้ไร้ศีลธรรมคือผู้ที่ไม่มีระบอบปฏิบัติมีแต่คำพูด และชอบปฏิบัติที่ไม่ถูกต้องแก่ความเป็นมนุษย์ เรื่องที่สี่ จะกล่าวถึง ความเคารพตัวเอง เป็นหนทางรอดของมนุษย์จะไม่ทำอะไรที่เป็นการทำอันตรายแก่ตัวเอง ทั้งทางกาย ทั้งทางจิต ทั้งทางวิญญาณ และเป็นหนทางที่นำไปสู่ความเคารพพระธรรมอีกด้วย เรื่องที่ห้าหน้าที่ในการใช้ธรรมะให้ถูกต้องโดยหลักทั่วไปแล้ว มีการแบ่งธรรมะเป็น 2 ประเภท คือ ธรรมะอย่างศีลธรรม และธรรมะอย่างปรมัตถธรรม ซึ่งธรรมะทั้งหมดในทางพระพุทธศาสนานี้ เป็นเรื่องพอเหมาะพอดีจะเรียกว่าสายกลางหรืออะไรก็ได้ แล้วโลกก็ไม่ว่างจากพระอรหันต์ ถ้าคนในโลกยังอยู่หรือประพฤดิหรือกระทำถูกต้องคือพอเหมาะพอดี หนังสือเล่มนี้แม้จะมีหลักปรัชญาที่อ่านแล้วเข้าใจยาก แต่ก็เหมาะที่จะศึกษาเพื่อจะได้รู้ว่าสิ่งที่ดีที่สุดของมนุษย์คืออะไร และนำความรู้พร้อมด้วยแง่คิดบางประการมาพัฒนาคนให้เป็นพลเมืองที่ดีอีกด้วย

1. มนุษย์
2. บรมธรรม
3. ธรรมปฏิบัติ
4. พระธรรม

บ.644 พุทธทาสภิกขุ. (2548). *ปัญหาของมนุษย์*. กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ. 188 หน้า.

หนังสือเล่มนี้กล่าวถึงปัญหาของมนุษย์ที่เกิดขึ้นมาจากสาเหตุหลายปัจจัยด้วยกันกับการเกิดขึ้นมาของปัญหานั้นไม่มีใครที่จะหลีกเลี่ยงได้ แต่เมื่อเกิดขึ้นมาแล้วจะใช้วิธีใดการแก้ปัญหา ท่านพุทธทาสได้กล่าวถึงปัญหาของมนุษย์ไว้ใน 5 ประการคือ ปัญหาเพียงข้อเดียวของมนุษยชาติ คือ การเป็นทุกข์ เป็นเรื่องของจิตใจที่จะกำหนดให้เกิดทุกข์หรือไม่ ดังนั้นคนโดยทั่วไปถ้ารู้จักธรรมะเข้าถึงศีลธรรมรู้ว่าอะไรคือเหตุ อะไรคือตัวที่ทำให้เกิดทุกข์ เข้าใจอริยสัจสี่แล้วก็จะทำให้เกิดทุกข์ไม่ได้ เรื่องที่สองเป็นที่เรียกว่าบรมธรรม ซึ่งแปลว่าธรรมอันสูงสุด เป็นการตอบปัญหาให้มนุษย์

ที่ว่าเกิดมาทำไม เกิดมาเพื่ออะไร การเข้าถึงบรมธรรมก็จะทำให้เข้าใจว่ามนุษย์เราเกิดมาเพื่ออะไร และเกิดมาทำไม เรื่องที่สามผู้มีศีลธรรมกับผู้ไร้ศีลธรรมคือใคร สำหรับเรื่องนี้เป็นการเปรียบเทียบให้เห็นถึงผู้ที่ยึดถือปฏิบัติตามหลักธรรมคำสอนมีชีวิตความเป็นอยู่อย่างไร และผลของการปฏิบัติธรรมให้อะไรกับชีวิต และเมื่อเปรียบกับผู้ไม่มีศีลธรรมไม่รู้หลักการปฏิบัติมีชีวิตที่เกิดแห่งปัญหา เรื่องที่สี่เป็นการบรรยายในหัวข้อเรื่องการเคารพตัวเอง ในเรื่องนี้ชี้ให้เห็นถึงการมีวินัยในตัวเอง เมื่อคนเคารพในตัวเองก็จะไม่ถูกกิเลสครอบงำหากชีวิตไม่อยู่ภายใต้ของกิเลสก็จะทำให้ชีวิตพบกับความสุขได้ และเรื่องสุดท้ายหน้าที่ในการใช้ธรรมะให้ถูกหน้าที่ เป็นการกล่าวถึงปัญหาที่เกิดขึ้นจากหน้าที่ และหน้าที่ที่ก่อให้เกิดปัญหา อย่างไรก็ตามหากมนุษย์รู้จักปัญหา รู้จักธรรมะ รู้จักการปฏิบัติก็จะทำให้ชีวิตไม่พบกับปัญหาและนำพาชีวิตไปพบทางแห่งความสุขได้

1. มนุษย์

บ.645 พุทธทาสภิกขุ. (2517). *ปัญหาที่ทุกคนควรร่วมมาขบคิด*. กรุงเทพฯ: องค์การของคุรุสภา. 196 หน้า.

เนื้อหาของหนังสือเกี่ยวกับปัญหาที่ต้องนำมาคิด โดยแบ่งเป็นตอน ๆ คือ ปัญหาเพียงข้อเดียวของมนุษยชาติ คือ เกิดมาทำไม ความเป็นฆราวาส คือ ผู้ที่ศึกษาธรรมของพระเจ้า เพื่อให้รู้ว่าอะไรเป็นความทุกข์ ธรรมะสำหรับฆราวาส คือ ทิศก สัจจะ ทมะ ขันติ และจาคะ ฆราวาสธรรมที่เป็นธรรมะประเภทเครื่องมือ ได้แก่ สัจจะ ทมะ ขันติ จาคะ และอิทธิบาท 4 ความสุขของฆราวาส มี 3 ชั้น ตั้งแต่ชั้นต่ำ ถือเอาเรื่องกิน กาม และเกียรติยศ ที่เหมาะสมถูกต้อง ชั้นกลางคือความสงบสุขในการกุศล การมีจิตใจสูง ชั้นสูงเป็นความไม่ยึดมั่นถือมั่น ความทุกข์ในความเป็นฆราวาส ขึ้นอยู่กับว่า ฆราวาสนั้น โง่หรือฉลาด ในการแก้ปัญหาและดับทุกข์ และตอนสุดท้ายร่วมสำหรับคฤหัสถ์และบรรพชิตแบ่งเป็นหมวด ๆ เช่น สรรณคมน์ อริยสัจ 4 มรรค 8 ธรรมะที่เป็นตัวการปฏิบัติโดยตรง เช่น ฆราวาสธรรม 4 อิทธิบาท 4 เป็นต้น เนื้อหาเหมาะสำหรับผู้ที่ป็นฆราวาสที่ต้องการหาคำตอบเพื่อหาทางหลุดพ้น จนถึง มรรค ผล นิพพาน

1. ธรรมะกับชีวิตประจำวัน

บ.646 พุทธภิกขุ. (2531). *ปัญหาทุกเรื่องเกี่ยวกับตัวตน*. กรุงเทพฯ: การพิมพ์พระนคร. 19 หน้า.

หนังสือเล่มนี้เป็นธรรมบรรยายชุด หนทางรอดของมนุษย์เรา ครั้งที่ 5 เรื่อง ปัญหาทุกเรื่องเกี่ยวกับตัวตน ปาฐกถาธรรมทางวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย วันอาทิตย์ที่ 19 มิถุนายน 2531 เวลา 8.00 – 8.30 น. ปัญหาเรื่องตัวตนหรือตัวกู – ของกู มันมีมากมายมหาศาลเหลือที่จะกล่าว มาดูกันให้กว้าง ๆ หรือลึก ๆ หรือว่าที่เป็นปัญหาแท้จริงว่าตัวกู ๆ นี้มันให้เกิดอะไร อยากจะขอให้พิจารณากันในปัญหาเฉพาะหน้า ข้อ 1 ตัวกูทำให้เกิดความยากจน ข้อ 2 ตัวตน หรือความเห็นแก่ตนนั้นแหละ ทำให้เป็นคนจี้โรคไม่มีอนามย์ ข้อ 3 ตัวตนทำให้ออนหลับยาก ข้อ 4 ความเห็นแก่ตนทำให้เอาเปรียบเป็นนิสัย ข้อ 5 ตัวตน เห็นแก่ตนทำให้เป็นจี้ระแวงมองอะไรในแง่ร้ายเสมอ ข้อ 6 ความเห็นแก่ตนทำให้น้อยลด คด โกง ข้อ 7 ความเห็นแก่ตนทำให้ไม่รักษาระเบียบ ข้อ 8 ความเห็นแก่ตนทำให้เห็นแก่ได้ ข้อ 9 ความเห็นแก่ตนทำให้ออกตัญญูไม่รู้บุญคุณของผู้ที่มีบุญคุณแก่ตน ข้อ 10 ความเห็นแก่ตัวทำให้ออกเปิดเผยความลับของผู้อื่น ข้อ 11 ความเห็นแก่ตัวทำให้เป็นคนใจดำอำมหิต ข้อ 12 ความเห็นแก่ตัว ชอบทำให้อับอาย ทำลายสาธารณประโยชน์ของสาธารณชน ข้อ 13 ความเห็นแก่ตัวทำให้ไม่สามัคคี ไม่มีสามัคคี ไม่รักษาสามัคคีไม่มีเพื่อน ข้อ 10 ความเห็นแก่ตัวเป็นข้าศึกของวิญญานแห่งประชาธิปไตยนี้แท้จริง หวังว่าท่านทั้งหลายทุกคนจะได้พยายามทำความเข้าใจกับเรื่องที่สำคัญที่สุด คือ ตัวตนที่พระพุทธศาสนามีความมุ่งหมายจะให้ละ.

1. ทุกข์
2. ธรรมบรรยาย
3. ความเห็นแก่ตัว

บ.647 พุทธทาสภิกขุ. (2525). *ปัญหาเพียงข้อเดียวของมนุษยชาติ*. กรุงเทพฯ: ธรรมนุชา. 65 หน้า.

เนื้อหาของหนังสือแบ่งเป็น 2 เรื่อง คือ ปัญหาเพียงข้อเดียวของมนุษยชาติและการศึกษา ต้องมุ่งประหารสัญชาติญาณอย่างสัตว์ เรื่องแรกกล่าวถึง ปัญหาของมนุษย์ที่ไม่รู้ว่าตนเองเกิดมาเพื่ออะไร โดยย้ำว่าการที่มนุษย์จะประกอบกิจกรรมใด ๆ ให้สำเร็จได้นั้นจะต้องรู้ว่าตนเองเกิดมาเพื่ออะไร และการที่จะให้รู้ว่า เราเกิดมาเพื่ออะไรได้นั้น เราจะต้องศึกษาในพระธรรม ทำความเข้าใจในพระธรรม เมื่อเรารู้จักพระธรรมดีแล้วเราก็จะรู้ว่าเราเกิดมาเพื่ออะไร และเรื่องที่สองกล่าวถึง การศึกษาในปัจจุบันว่า ควรจะศึกษาเพื่อบรมธรรม ไม่ใช่เพื่อความอยู่รอด ไม่ใช่เพื่อประชาธิปไตย แต่เพื่อธรรมมาธิปไตย

1. ธรรมะกับชีวิตประจำวัน

บ.648 พุทธทาสภิกขุ. (2515). *ปั้นมนุษย์แต่ยังเด็ก* (47). พระนคร: การพิมพ์พระนคร. 28 หน้า

บรรยายอบรม พระนิสิตฯ บวชภาคฤดูร้อน ปี 2512 ณ สวนโมกขพลาราม ไซยา 20 เมษายน 2512 วันนี้จะได้พูดกันถึงเรื่อง บรมธรรมกับเด็กทารก เพราะเด็กขาดบรมธรรม เพราะฉะนั้นในที่นี้ก็จะถือโอกาสพูดถึงการทำให้เด็กมีบรมธรรม แม้ในขนาดที่เรียกว่า ทารก แม้ที่เป็นเด็กทารกก็ต้องมีธรรมที่เป็นฝักฝ่ายของโลกุตระ ที่เรียกว่า ปรมัตถธรรม เด็ก ๆ จะต้องรู้เรื่อง อนัตตา สุญญตา ซึ่งเป็นเรื่องหัวใจของพุทธศาสนาตามประสาเด็กๆ ว่ามันไม่มีอะไรที่จะเป็นไปตามความพอใจของเราได้ทุกอย่าง มันเป็นธรรมชาติ ธรรมดาของมันอย่างนั้นเอง

1. เด็ก -- ธรรมะ

บ.649 พุทธทาสภิกขุ. (2545). *ปั้นมนุษย์แต่ยังเด็ก*. กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ.

หนังสือเล่มนี้ได้กล่าวถึงการปลูกฝังคุณธรรม ให้กับเด็กตั้งแต่ยังเล็ก จะได้มีความรู้ความเข้าใจจนเป็นคนที่มีคุณธรรม มีธรรมะเพื่อใช้ให้หลุดพ้นจากตัณหา จากกิเลสทั้งหลายให้รู้จักคิด รู้จักตัวเอง และมีชีวิตอยู่อย่างมีความสุข

1. ธรรมะสำหรับเด็ก

บ.650 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). *ปาฏิหาริย์*. กรุงเทพฯ: ธรรมสภา. 41 หน้า.

หนังสือเล่มนี้ กล่าวถึงเรื่องปาฏิหาริย์ว่ามีอยู่ 3 ชนิด คือ ชนิดที่หนึ่ง อิทธิปาฏิหาริย์ เป็นเรื่องมายา ชนิดที่ 2 อาเทศนาปาฏิหาริย์ เป็นวิชาเล่นกล ชื่อมนต์มณิกา หรืออมณิกามนต์ ซึ่งคนโบราณฝึกฝนใช้ทนายใจผู้อื่น ปาฏิหาริย์ทั้งสองชนิดนี้ อาศัยสมาธิจิตเป็นเครื่องบังคับสร้าง และชนิดที่ 3 อนุสาสน์ปาฏิหาริย์ คือ การช่วยให้รู้ธรรมเข้าใจธรรมะได้อย่างอัศจรรย์ นำไปสู่การปฏิบัติให้รู้แจ้ง พันทุกข์ คน โง่เห็นว่าปาฏิหาริย์ เป็นเรื่องเหนือธรรมชาติ แต่คนฉลาดรู้ว่าไม่มีสิ่งใดอยู่เหนือธรรมชาติ เพียงแต่ต้องศึกษาให้เข้าใจ และท่านกล่าวว่าไม่มีปาฏิหาริย์ไฉนไปกว่าการเข้าถึงความจริง เพราะสามารถปฏิบัติพิสูจน์ได้รู้เห็น ได้ด้วยตนเอง หากปฏิบัติได้เช่นนี้ก็จะเข้าถึงพุทธศาสนา ตอนสุดท้ายมีภาคผนวกเรื่องกาลามสูตรช่วยด้วย ซึ่งเป็นหลักธรรมที่ให้สติแก่มนุษย์ในเรื่องของ

ความเชื่อต่อสิ่งต่าง ๆ จำต้องมีวิจารณ์ วิเคราะห์ใคร่ครวญและมีเหตุผล ซึ่งจัดเป็นหลักธรรมะที่
ให้หลักประกันต่อความเป็นตัวของตัวเอง

1. ปาฏิหาริย์

บ.651 พุทธทาสภิกขุ. (2528). *ปาฐกถาธรรมเรื่องสติ*. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: กลุ่มศึกษาและ
ปฏิบัติธรรม. 28 หน้า.

หนังสือเล่มนี้ ให้ความสำคัญและความหมายของสติว่า เป็นสิ่งที่มีอยู่แล้วในตัวของผู้มนุษย์
โดยเกิดขึ้นตามธรรมชาติ สติเป็นแหล่งรวบรวมความรู้และความจำสามารถนำมาใช้ได้ตลอดเวลา
มนุษย์จำเป็นอย่างยั้งที่จะต้องฝึกฝนสติปัญญา เพื่อให้รู้ทันสิ่งที่มากระทบ และรักษาตนเองให้รอด
พ้นจากกิเลส นอกจากนี้สติยังเป็นตัวควบคุมกิเลส ตัณหา เพื่อสนองความต้องการสูงสุดของมนุษย์
คือ พ้นจากความทุกข์นั่นเอง สำหรับการฝึกฝนสติด้วยวิธีอานาปานสติสูตร หรือที่เรียกกันว่าสติ
ปัญฐานอันประกอบด้วย กาย จิต เวทนา และธรรมสามารถทำให้มนุษย์มีสติ ปัญญา และดำรงชีวิต
อยู่ด้วยวิจารณ์ญาณ หาใช่ความหมายหลงในวัตถุดังเช่นที่เป็นอยู่ในยุคปัจจุบัน

1. ปาฐกถาธรรม

บ.652 พุทธทาสภิกขุ. (2509). *ปาฐกถาเรื่องสิ่งที่เรายังสนใจกันน้อยไป*. กรุงเทพฯ: การพิมพ์พระนคร.
24 หน้า.

หนังสือเล่มนี้ กล่าวถึงการศึกษารธรรมซึ่งเป็นหัวใจของพุทธศาสนา ซึ่งพุทธบริษัทยังให้
ความเข้าใจน้อยโดยเฉพาะการศึกษาเรื่องอนัตตา สุญญตา ความไม่ยึดมั่นถือมั่นและเรื่องปฏิจสุมุ
บาท หรือเรื่องอริยสัจกันแต่ในรูปของวรรณคดี ปรัชญาและจิตวิทยานั้นไม่ได้ศึกษากันเหมือนใน
ครั้งพุทธกาล มีการใช้ธรรมะกันแต่ในรูปของระบบการศึกษาจริยธรรมทางสังคมการเมืองมากกว่า
เรื่องทางปรมัตถธรรมในระดับที่เป็นหัวใจของพุทธศาสนา

1. ปาฐกถาธรรม

บ.653 พุทธทาสภิกขุ. (2477). *ปาติโมกสังวรศีล บทที่ 3 แห่งเรื่องตามรอยพระอรหันต์*. ไซยา: โรงพิมพ์ธรรมทาน. 86 หน้า.

หนังสือเล่มนี้ได้กล่าวถึง สังวร อันเป็นศีลหมวดต้นแห่งจตุปาริสูทธศีล พรรณนาความด้วยปาติโมกข์ อันมาในบาลีวินัย ที่สงฆ์สาวกทุกกึ่งเดือน และที่มาในบาลีสามัญผลสุกอรอันยกขึ้นเป็นหลักกรรมตามรอยพระอรหันต์ รวมเข้าด้วยกัน เพื่อความอันจะกล่าวในชั้นที่สามมีหัวข้อดังต่อไปนี้ 1. ปาติโมกข์คืออะไร? มี 7 กระทู้ 2. สังวร คืออะไรมี 2 กระทู้ 3. ศีลคืออะไร มี 11 กระทู้ 4. ขอความเบ็ดเตล็ดเกี่ยวกับด้วยปติโมกสังวรศีล มี 7 กระทู้

1. สังวร

2. ปาติโมกสังวรศีล

3. ศีล

บ.654 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). *ปีใหม่ – พัฒนาชีวิต*. กรุงเทพฯ: นิพพาน. 42 หน้า.

ในหนังสือเล่มนี้ เป็นคำกล่าวต้อนรับปีใหม่และเป็นคำบรรยายแนะนำการใช้ชีวิตให้มีความเป็นมนุษย์อย่างมีความสุขของท่านพุทธทาส โดยมีเนื้อเรื่องแบ่งออกเป็น 2 ตอน คือ ปีใหม่กล่าวถึง ชีวิตที่ต้องปรับปรุงอยู่เสมอ สอนลูกหลานให้รู้จักพึ่งตนเอง เป็นต้น และการพัฒนาชีวิตกล่าวถึงให้มันกลางคืน เพื่อระลึกถึงพระพุทธเจ้า ชีวิตเป็นสิ่งที่พัฒนาได้การศึกษาในโรงเรียนยังพัฒนาชีวิตไม่สูงพอ เป็นต้น จากสาระดังกล่าวจะช่วยให้ผู้อ่านเข้าใจพุทธศาสนาว่าเป็นการพึ่งตนเอง และพัฒนาตนเองให้ความเข้าใจความหมายของธรรมะที่สัมพันธ์กับความเป็นมนุษย์ และเป็นเครื่องพัฒนาชีวิตที่ปราศจากทุกข์โดยสิ้นเชิงเพื่อปรับปรุงพัฒนาต้อนรับปีใหม่กับชีวิตที่ดีตลอดไป

1. พรปีใหม่

บ.655 พุทธทาสภิกขุ. (2534). *ปีใหม่ ชีวิตใหม่*. นนทบุรี: กองทุนมูลนิธิธรรมเพื่อการศึกษา และการปฏิบัติธรรม. 9 หน้า.

การบรรยายปาฐกถาธรรมในชุดพุทธธรรมนำสุข กล่าวถึงเรื่อง การทำปีใหม่ของตนให้เป็นปีใหม่อย่าให้เป็นปีเก่าจะขาดทุน ปีใหม่มาเพื่อให้เราทำอะไรตามเหตุผลที่ควรจะทำ ทำให้เรามีความสุข หรือเป็นชีวิตที่มีราคามากขึ้นกว่าปีเก่า ซึ่งคำสั่งสอนในพระพุทธานุศาสนาทรงโปรดทั้งปวงนั้น

เป็นคำสอนเรื่องให้เราถนอมเวลา หมายถึง ให้เรามาดัดตนนั้นเอง เราจะมีความสุขอย่างยิ่ง ทำงานให้สนุกเป็นสุขอยู่ในการทำงาน.

1. วันขึ้นปีใหม่

บ.656 พุทธศาสนิกขุ. (ม.ป.ป.). *ปีใหม่วิถีใหม่*. กรุงเทพฯ: พิมพ์ดี. 32 หน้า.

หนังสือเล่มนี้เป็นคำบรรยายเนื่องในวันขึ้นปีใหม่และเมื่อพูดถึงปีใหม่เราต้องรู้ว่าอะไรควรจะมีใหม่ ท่านพุทธทาสได้กล่าวถึงสิ่งที่จะมีในวันปีใหม่นี้คือ ความรู้ใหม่ เคารพตัวเองให้มากขึ้น มีความเป็นมนุษย์ให้มากขึ้น เห็นธรรมะให้มากขึ้น ทำงานให้สนุกเป็นสุข มีความสะอาดสว่างสงบในจิตใจมีความเป็นพุทธบริษัทมากขึ้น มีความใกล้ชิดต่อพระนิพพานมากขึ้น สิ่งที่จะควรมีให้น้อยคือความเห็นแก่ตัว การขัดแย้งการเกลียดตัวเอง การปรุงแต่งสิ่งที่จะต้องรู้จักยิ่งขึ้น การรู้จักละอายชีวิตนี้เป็นของธรรมชาติ จากคำที่กล่าวมาถือว่าถ้าผู้ใดประพฤติปฏิบัติได้อย่างที่กล่าวมาตลอดทั้งปีก็จะพบแต่ความสุข

1. วันขึ้นปีใหม่

2. พรปีใหม่

บ.657 พุทธศาสนิกขุ. (2547). *ปีใหม่นามธรรม*. กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ. 48 หน้า.

เนื้อหาของหนังสือเล่มนี้กล่าวถึงปีใหม่ 3 แบบคือปีใหม่แบบเด็ก ๆ ปีใหม่แบบคนขี้ฉลาด และปีใหม่แบบคนไม่กลัว ปีใหม่แบบเด็ก ๆ ไม่รับผิดชอบอะไร ไม่มีธุรกิจงานอะไรมันไม่มีความทุกข์อะไรมากนัก แต่ว่าพร้อมที่จะขยายไปในทางที่จะมีความทุกข์เมื่อโตขึ้นมาเรียกว่าปีใหม่แบบเด็ก ๆ ปีใหม่แบบที่สองคือแบบคนขี้ฉลาดเพราะฐานะยังไม่เสร็จได้แก่ท่านทั้งหลายทั่วไปทุกคนทุกคนที่รู้สึกว่ารฐานะของเรายังไม่เสร็จ ปีใหม่แบบที่สามแบบคนไม่กลัวคือคนกล้าได้แก่ท่านทั้งหลายบางคนที่ยังคงจิตใจของตนให้มีความสันโดษและกล้ามีความรู้สึกในทำนองที่ไม่ตัวกูของกูเป็นอยู่เหมือนตายแล้ว

1. วันขึ้นปีใหม่

บ.658 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). *ปีใหม่สำหรับปัญญาชน*. กรุงเทพฯ: นิพพาน, 32 หน้า. ภาพประกอบ.

หนังสือเล่มนี้ ชี้ให้เห็นความจริงเกี่ยวกับเวลาและความสุข ซึ่งมีความลึกซึ้ง หากเข้าใจได้ ย่อมทำให้ผู้นั้นได้ความสุขที่แท้จริง คือความสงบสุขร่มเย็น ไม่เป็นทุกข์ เป็นนายเหนือเวลา ไม่ถูกบีบบังคับให้ทรมานใจ เนื้อหาสาระแบ่งออกเป็น 21 เรื่อง เรื่องดังกล่าวทั้งหมดให้แนวคิดในแง่มุมต่าง ๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อเยาวชน และปัญญาชนในการนำไปปฏิบัติ และประยุกต์ใช้ เพื่อการดำเนินชีวิตสมบูรณ์

1. พรปีใหม่
2. ธรรมะกับชีวิตประจำวัน

บ.659 พุทธทาสภิกขุ. (2525). *บุญญกิริยาวัตถุ*. กรุงเทพฯ: กการพิมพ์พระนคร. 44 หน้า.

หนังสือเล่มนี้ ให้ความหมายและความเข้าใจเกี่ยวกับเรื่อง บุญญกิริยาวัตถุซึ่งแปลว่า วัตถุอันเป็นที่ตั้งแห่งการกระทำบุญ อันประกอบด้วย ทาน ศีล ภavana โดยแสดงในลักษณะที่เกี่ยวข้องกับความยึดมั่นถือมั่นไว้ 2 ประการ คือ ประการแรก แสดงการกระทำบุญในลักษณะที่เป็นการยึดมั่นถือมั่นในตนเอง ประการที่สอง แสดงการกระทำบุญในลักษณะทำลายความยึดมั่นให้หมดไป ทำให้ดับทุกข์ได้ โดยเน้นการกระทำบุญในลักษณะที่ทำลายความยึดมั่นถือมั่นให้หมดไป เพราะเป็นกระทำบุญที่แท้จริง

1. บุญญกิริยาวัตถุ

บ.660 พุทธทาสภิกขุ. (2529). *เป็นอยู่ชอบ โลกไม่ว่างจากพระอรหันต์*. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: รุ่งแสงการพิมพ์. 336 หน้า.

เนื้อหาของหนังสือเล่มนี้ หลักทั่วไปที่สำคัญสำหรับผู้ปฏิบัติธรรมที่แท้จะต้องเข้าใจ ได้ถูกต้อง และจะต้องปฏิบัติเต็มความสามารถ การปฏิบัติธรรม หมายถึงการเป็นอยู่โดยชอบธรรม มีหลัก 10 ประการ คือ 1. บิณฑบาต คือผู้ปฏิบัติจะต้องพิจารณาอยู่ตลอดเวลาที่ฉัน เพื่อไม่ให้เกิดโทษทางร่างกายและจิตใจ 2. กวาดวัด จะต้องเป็นคนรักษาความสะอาดทั้งภายนอกและภายใน รวมไปถึงความซื่อตรง 3. ปลงอาบัติ มีความสำคัญ 3 ประการ คือ เป็นคนเปิดเผยไม่ปกปิดความชั่วสำนึกตนและพยายามกลับตัว 4. ทำวัตรและสวดมนต์ คือเป็นการทำใจของตนให้เหมือนกับการเข้าเฝ้าพระพุทธเจ้า 5. ขวนขวายบิณฑกัมม์และภavana คือ การบิณฑกัมม์ แปลว่า คูลงไปตรง ๆ ในสิ่ง นั้น ๆ

และการเจริญภาวนา แปลว่าทำให้มีการเจริญ ทั้งสองเป็นการกำหนดด้วยจิต แต่มีความมุ่งหมายต่างกัน 6. อุปัฏฐากอุปัชฌาย์อาจารย์ คือ สิ่งที่ทำตลอดเวลาตามโอกาสที่ศึกษาเล่าเรียน และผู้ที่ปฏิบัติกรรมฐานภาวนา 7. บริหารสิ่งของและร่างกาย คือ รู้จักเลือกรักษาสิ่งนั้น ๆ ให้เป็นประโยชน์ตามที่ตนต้องการ 8. ขวนขวายเรียนธรรมวินัย คือ ต้องไม่ละทิ้งการศึกษา 9. เอาใจใส่ของสงฆ์และของกิจสงฆ์ คือ การเอาใจใส่ในทรัพย์สินสมบัติและหน้าที่การงานของพระศาสนา และกิจสุดท้ายคือ ดำรงตนให้น้ำใจ คือ สงวนความดีและความงามของตนเองเอาไว้ ซึ่งหลักทั้ง 10 ประการ นี้ถือเป็นปฏิบัติทั่วไปเพื่อการเป็นอยู่โดยชอบ

1. การปฏิบัติธรรม

บ.661 พุทธศาสนิกฯ. (2550). *เปลี่ยนคนเป็นมนุษย์* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: อมรินทร์. 252 หน้า.

หนังสือเล่มนี้กล่าวถึงหลักการปฏิบัติที่ทำให้คนมีระดับจิตใจที่สูงขึ้น โดยการเปลี่ยนคนเป็นมนุษย์นั้นจะนำไปให้เราทบทวนตัวเองว่าในการดำรงชีวิตและประกอบอาชีพการงานในทุกวันนี้ เป็นไปในทางพัฒนาตนหรือไม่มีการยกระดับตัวเองจากคนเป็นมนุษย์หรือยัง นอกจากนี้แล้วเนื้อหาในหนังสือยังประกอบด้วยหลักการปฏิบัติต่าง ๆ ที่สามารถทำให้คนสามารถยกระดับจิตใจให้สูงขึ้นจนเป็นมนุษย์ได้

1. การดำเนินชีวิต

2. พุทธศาสนากับชีวิตประจำวัน

บ.662 พุทธศาสนิกฯ. (ม.ป.ป.). *เป้าหมายของการศึกษา*. กรุงเทพฯ: นิพพาน. 22 หน้า. (ชุดพุทธศาสนิกฯ อันดับ 3)

คำบรรยายในหนังสือเล่มนี้ ได้แสดงให้เห็นเมื่อครั้งท่านพุทธทาสยังเป็นพระเทพวิสุทธเมธีระหว่าง พ.ศ. 2527 เนื้อหาเป็นเชิงอุดมคติ เพื่อการใช้ชีวิตขั้นครู โดยท่านย้ำว่า การศึกษาคือหน้าที่ที่มนุษย์จะต้องกระทำ โดยเฉพาะการศึกษาในปัจจุบันที่เน้นในด้านวัตถุ ซึ่งทำให้เกิดกิเลส และความเห็นแก่ตัวมากขึ้นทุกขณะ แต่การศึกษาที่แท้จริง และยังคงผลประโยชน์ให้เกิดขึ้นได้ คือการศึกษาด้านศีลธรรม คือศึกษามานุษยวิทยา มนุษยศาสตร์และศึกษามนุษยธรรม เพื่อความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ประพฤติปฏิบัติให้ถูกต้องตามหลักพระพุทธศาสนา และสร้างระบบการศึกษาที่มี

คุณภาพที่แท้จริงได้ นอกจากคำบรรยายเล่มนี้จะมีประโยชน์ทางการศึกษาแล้ว ยังมีการใช้ภาษาที่เข้าใจง่าย และให้ข้อคิดต่าง ๆ มากมายอีกด้วย

1. การศึกษา

2. ธรรมะ

บ.663 พุทธทาสภิกขุ. (2549). *เป้าหมายของชีวิต* (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ. 50 หน้า.

เนื้อหาของหนังสือได้กล่าวถึงเป้าหมายในการดำเนินชีวิตที่สมบูรณ์ตามหลักพระพุทธศาสนา ซึ่งเนื้อหาได้แบ่งออกเป็น 3 ประเด็น ประเด็นแรกคือความหมายของชีวิตซึ่งกล่าวถึงความสำคัญของชีวิตและวิวัฒนาการของชีวิต ประเด็นที่สองกล่าวถึงจุดมุ่งหมายปลายทางของชีวิต และส่วนที่สามกล่าวถึงวิธีปฏิบัติ เพื่อถึงเป้าหมายของชีวิต

1. ชีวิต – แง่พุทธศาสนา

2. การดำเนินชีวิต

บ.664 พุทธทาสภิกขุ. (2544). *เป้าหมายของชีวิต*. กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ. 32 หน้า.

หนังสือเล่มนี้กล่าวถึง ความทุกข์เกิดมาจากความโง่ สำคัญผิดในสิ่งต่าง ๆ แล้วก็ยินดียินร้ายต่อสิ่งที่เข้ามาเกี่ยวข้องด้วย แล้วก็เป็ความทุกข์เพราะความโลภ เพราะความโกรธและเพราะความหลง เหมือนกันทั้งนั้น เมื่อเป็นมนุษย์จะมีกิเลสที่เหมือนกันหมด เพราะฉะนั้นความทุกข์ก็เช่นกันคือทุกข์เพราะว่ามีกิเลส มีกิเลสนำไปสู่ความยึดมั่น ถือมั่น

1. ความทุกข์

บ.665 พุทธทาสภิกขุ. (2527). *เป้าหมายของชีวิตและสังคม*. กรุงเทพฯ: ธรรมบุชา. 100 หน้า.

หนังสือเล่มนี้ มุ่งชี้ให้เห็นว่าเป้าหมายของชีวิตก็คือความสันติสุขของบุคคล และเป้าหมายของสังคมก็คือ สันติภาพ โดยเนื้อเรื่องกล่าวถึงหลักธรรมที่สำคัญคือ ฆราวาสธรรม 4 ว่าเป็นหลักปฏิบัติเพื่อสันติสุขของตัวบุคคล นอกจากนี้ยังกล่าวถึงทศ 6 ว่าเป็นหลักปฏิบัติเพื่อความสงบของสังคม โดยย้ำว่าเราจะไปถึงเป้าหมายของชีวิตและสังคมด้วยการมีจริยธรรม ใช้ธรรมะในการ

ดำเนินชีวิต เพราะธรรมะนี่คือหนทางที่จะนำไปสู่นิพพาน ซึ่งเป็นเป้าหมายที่สำคัญที่สุดในพระพุทธศาสนา

1. ธรรมะ
2. สันติภาพ
3. ชีวิต – แง่พุทธศาสนา

บ.666 พุทธทาสภิกขุ. (2527). *เป้าหมายของชีวิตและสังคม*. กรุงเทพฯ: ธรรมบุชา. 100 หน้า.

หนังสือเล่มนี้ มุ่งชี้ให้เห็นว่าเป้าหมายของชีวิตก็คือความสันติสุขของบุคคลและเป้าหมายของสังคมก็คือ สันติภาพ โดยเนื้อเรื่องกล่าวถึงหลักธรรมที่สำคัญ คือ ฌราวาสธรรม 4 และอิทธิบาท 4 ว่าเป็นหลักปฏิบัติเพื่อความสันติสุขของตัวบุคคล นอกจากนี้ยังกล่าวถึงทศ 6 ว่าเป็นหลักปฏิบัติเพื่อความสงบของสังคม โดยย้ำว่าเราจะไปถึงเป้าหมายของชีวิตและสังคมด้วยการมีจริยธรรม ใช้ธรรมะในการดำเนินชีวิต เพราะธรรมะนี่คือหนทางที่จะนำไปสู่นิพพาน ซึ่งเป็นเป้าหมายที่สำคัญที่สุดในพระพุทธศาสนา

1. ชีวิต – แง่พุทธศาสนา
2. พุทธศาสนากับสังคม

บ.667 พุทธทาสภิกขุ. (2527). *ผัสสะสิ่งที่ต้องรู้จักและควบคุม*. ม.ป.ท. 37 หน้า. (ชุดลอยปทุม อันดับ 56)

เนื้อหาของหนังสือเป็นการบรรยายเกี่ยวกับผัสสะ ซึ่งหมายถึง การกระทบทาง ตา หู จมูก ลิ้น กายและใจ มนุษย์ทุกคนจะต้องมีผัสสะ เป็นต้นเหตุให้เกิดการกระทำ การกระทำเหล่านั้นจะต้องกระทำตามหลักวิชา กระทำไปด้วยความมีสติที่สมบูรณ์ เพียบพร้อมไปด้วยหลักธรรม คำสอนของพระพุทธศาสนา เป็นหนทางนำไปสู่การดับทุกข์ เหมาะสำหรับผู้ที่ต้องการศึกษา และดำเนินชีวิตด้วยหลักธรรม อย่างมีสติปัญญา เพื่อหาทางหลุดพ้นในบ่วงกรรม

1. ธรรมเทศนา
2. พุทธศาสนา
3. ผัสสะ

บ.668 พุทธทาสภิกขุ. (2539). *ผู้ครองเรือน*. กรุงเทพฯ: ชรรรมสภา.

หนังสือเล่มนี้กล่าวถึงคนเราที่เกิดมามีธรรมะเพราะเราเกิดมาจากธรรมะ พระธรรมสร้างเราเรามีความมุ่งหมายของเพื่อให้เรามีธรรมะการเป็นฆราวาสคือการเข้าโรงเรียนชีวิต เป็นการเรียนอยู่ในตัวชีวิต คือ ทุกสิ่งทุกอย่างที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวัน เป็นการสอนอย่างดีที่สุด คือรู้จริง แจ่มแจ้งจริง ไม่เหมือนกับเรียนหนังสือ ฆราวาสคือผู้ครองเรือนความอยู่รอดขั้นพื้นฐานของฆราวาสคือ 1) ความขยันขันแข็ง 2) ความสุภาพอ่อนโยน 3) ความกตัญญู 4) ความมีศีลมีสัตย์ 5) ความประหยัด 6) เมตตาใจกว้างใจบุญ 7) ความอดกลั้น 8) การยอมได้ 9) ความไม่ตามใจกิเลส 10) ความมีแบบฉบับเป็นของตนเอง หลักแห่งความอยู่รอดขั้นพื้นฐานของฆราวาส 1) มีความขยันขันแข็ง กล่าวหาญยอมตายด้วยพระธรรม 2) สุภาพอ่อนโยนเชื่อฟังคนเฒ่าคนแก่ 3) มีความกตัญญู 4) มีศีลมีสัตย์ 5) ประหยัด สันโดษ 6) มีเมตตา กรุณา ใจกว้าง ใจบุญ 7) อดกลั้น อดทน มีความแจ่มใสประกอบอยู่ด้วย 8) ยอมได้ให้อภัยได้ เป็นฝ่ายยอมเพื่อให้เรื่องต่าง ๆ เป็นไปด้วยดี 9) ไม่ตามใจกิเลส แต่ตามใจพระธรรมหรือพระเจ้า 10) มีแบบฉบับเฉพาะของชาวพุทธเองในทุก ๆ กรณี ในการกินอยู่หลับนอน เกิด แก่ เจ็บ ตาย

1. การครองเรือน

2. ธรรมะ

บ.669 พุทธทาสภิกขุ. (2554). *ผู้ทรงเป็นสัตว์โลกเห็นทั่วกันหมด*. กรุงเทพฯ: หอจดหมายเหตุพุทธทาสอินทปัญญา. 42 หน้า

หนังสือเล่มนี้ได้กล่าวถึง พระเจ้าเปิดโลก หมายความว่า เป็นการกระทำอันหนึ่งของพระพุทธเจ้าที่มารีเอกันอีกครั้งหลังว่า พระเจ้าเปิดโลก มันเป็นเรื่องเกี่ยวกับการเสด็จไปจำพรรษาในดาวดึงส์ ออกพรรษาแล้วก็เสด็จลงมาสู่โลกตรงที่เขาไปต้อนรับนั้น พระพุทธองค์ได้ทรงแสดงธรรมในลักษณะที่เป็นการเปิดโลก เราจึงเรียกว่า “พระพุทธเจ้าทำการเปิดโลก”

1. พระพุทธเจ้า

บ.670 พุทธทาสภิกขุ. (2532). *ผู้วางรากฐานวัฒนธรรมชาวพุทธ*. กรุงเทพฯ: เลียงเชียง. 69 หน้า.

หนังสือเล่มนี้กล่าวถึงผู้วางรากฐานวัฒนธรรมชาวพุทธ ได้แก่พ่อแม่ซึ่งเป็นผู้วางรากฐานชีวิตของลูก ความรักอันบริสุทธิ์ของพ่อแม่เริ่มเพิ่มพูนให้กับลูก ความปรารถนาอันปรากฏอยู่ภายในค่อย ๆ สะท้อนไปสู่ลูก รากฐานแห่งความรักในครอบครัวจะถูกสร้างขึ้น โดยพ่อแม่ รากฐานของสังคมก็จะถูกสร้างขึ้นโดยหัวหน้าชุมชนหรือผู้นำของชุมชนเพื่อให้สังคมนั้น ๆ มีความมั่นคง และปกติสุขหรือเจริญอกงามทางจิตใจ และท่านพุทธทาสภิกขุเป็นผู้วางรากฐานวัฒนธรรมของชาวพุทธ รากฐานแห่งชีวิตครอบครัวของท่านพุทธทาสภิกขุ เป็นครอบครัวที่มั่นคงทั้งทางด้านเศรษฐกิจและคุณธรรมมาโดยตลอดแม้จะใช้ชีวิตครองเรือนอยู่ทางโลก ก็ยังพบสานติสุขได้โดยสมบูรณ์พูนสุข

1. ชาวพุทธ

บ.671 พุทธทาสภิกขุ. (2548). *ผู้เห็นธรรม*. กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ. 60 หน้า.

ผู้เห็นธรรมเป็นหนังสือดี 1 ใน 100 เล่มที่อยู่ในชุดธรรมะชนะใจ ผู้เห็นธรรม และเห็นธรรมได้จริง ๆ นั้นเราต้องเห็นข้อเท็จจริงและเห็นว่าเป็นธรรมชาติอย่าไปยึดมั่นมากกว่าที่จะเป็นธรรมชาติ อย่าไปหลงใหล อย่าไปต้องการมันให้มากกว่าที่มันเป็นธรรมชาติแล้วสิ่งนี้มีลักษณะปรุงแต่งเปลี่ยนแปลงไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตา แล้วเป็นข้อเท็จจริงของสิ่งเหล่านี้ให้ได้ก็จะพบธรรม

1. ธรรมะ

บ.672 พุทธทาสภิกขุ.(2522). *เผชิญความจริง – ความแท้*. กรุงเทพฯ: การพิมพ์พระนคร, 41 หน้า
(ชุดทำบุญลืออายุ)

หนังสือเล่มนี้ เป็นการชี้แจงเกี่ยวกับความเข้าใจผิดต่าง ๆ ที่มีต่อกิจกรรมบางอย่างของสวนโมกข์เช่น ไม่จัดให้มีงานวัด ไม่รับบวชระยะสั้น ๆ ไม่รับนิมนต์ รังเกียดพระพุทธรูป ไม่เสกเป่ารดน้ำมนต์ ใช้คำภาษาต่างประเทศมากเกินไปในการบรรยายธรรม การเจิม การรดน้ำมนต์ โดยให้เหตุผลว่า พฤติกรรมบางอย่างอาจเกิดผลเสียต่อภาพลักษณ์ของพุทธศาสนา และให้เหตุผลว่า ทำไม

จึงปฏิบัติเช่นนั้น ซึ่งโดยเนื้อแท้ของวัตถุประสงค์แล้วสวนโมกขพลารามต้องการรักษาศีลธรรมให้อยู่ในสภาพที่ปลอดภัยที่สุด

1. สวน โมกขพลาราม

บ.673 พุทธทาสภิกขุ. (2529). *แผ่นดินทองของแต่ละคนต้องสร้างด้วยแผ่นดินธรรม*. กรุงเทพฯ: การพิมพ์พระนคร. 23 หน้า.

หนังสือเล่มนี้บรรยายว่า การสร้างแผ่นดินทองนั้นจะต้องสร้างแผ่นดินธรรมขึ้นมาก่อน แผ่นดินธรรมก็คือการที่ทุกคนทำหน้าที่ของตนโดยไม่บกพร่องแล้ว แผ่นดินทองก็จะเกิด การศึกษาปรมัตถธรรม และใช้ธรรมะนั้นมาปฏิบัติจะทำให้เกิดแผ่นดินธรรมเพื่อให้เกิดแผ่นดินทองในขั้นต่อไป และการที่ประเทศไทยมีประชาชนที่ปราศจากกิเลส จะทำให้ผู้สร้าง ผู้ประพฤติปฏิบัติใช้ชีวิตอย่างมีความสุขได้ นอกจากนี้ส่วนท้ายเล่มยังมีโครงการสัมมนาปณิธานของท่านอาจารย์พุทธทาสภิกขุอีกด้วย

1. ธรรมะ

บ.674 พุทธทาสภิกขุ. (2528). *แผ่นดินทองต้องสร้างด้วยแผ่นดินธรรม*. กรุงเทพฯ: การพิมพ์พระนคร. 38 หน้า.

หนังสือเล่มนี้ เสนอปาฐกถาธรรม 2 ข้อ คือ ข้อแรกการปฏิบัติธรรม คือการปฏิบัติหน้าที่ของตน แสดงให้เห็นความสำคัญ และคุณค่าของการปฏิบัติธรรมะ อันเป็นหน้าที่ของบุคคล ส่วนข้อที่สอง ให้แนวคิดที่ว่า แผ่นดินทอง สามารถสร้างได้จากแผ่นดินธรรม ซึ่งจะต้องมีหลัก และการปฏิบัติหน้าที่ถูกต้อง แผ่นดินที่ได้ชื่อว่า แผ่นดินทองจะต้องประกอบด้วยคนดี และแผ่นดินที่ดีก็คือ แผ่นดินที่มีคนที่มีคุณธรรมอยู่บนแผ่นดินนั้นนั่นเอง

1. ธรรมะ

บ.675 พุทธทาสภิกขุ. (2535). *แผ่นดินธรรมแผ่นดินทอง*. กรุงเทพฯ: ธรรมสภา. 54 หน้า.

หนังสือเล่มนี้ กล่าวว่าในยุคปัจจุบันอุดมการณ์ของแผ่นดินธรรม แผ่นดินทอง ถือเป็นอุดมการณ์ของชาติ และเป็นนโยบายของรัฐบาล เนื้อหาแบ่งออกเป็น 2 ตอน คือ ตอนที่ 1 แผ่นดินธรรม แผ่นดินทอง และแนวคิด และทิศทาง โดยในตอนแรกได้ให้ความหมายของแผ่นดินธรรม และธรรมะ ซึ่งมนุษย์ในสังคมจะต้องมีหน้าที่ที่ต้องกระทำให้ถูกต้องเพื่อความสุจริตที่แท้จริง และในตอนที่ 2 กล่าวถึงอุดมการณ์ทางความคิดที่มีประโยชน์ต่อการพัฒนา รวมทั้งข้อคิดเห็น และข้อเสนอแนะเกี่ยวกับอุดมการณ์ และโครงการ ซึ่งเนื้อหาโดยรวมกล่าวว่าการพัฒนาประเทศตามโครงการแผ่นดินธรรมแผ่นดินทอง โดยเริ่มจากการพัฒนา คน ชุมชน หมู่บ้าน และประเทศชาติ โดยการให้ทุกคนปฏิบัติการณ์เป็นคนดีทั้ง 6 ชนิด คือ การเป็นบุตรที่ดี เป็นศิษย์ที่ดี เป็นเพื่อนที่ดี เป็นพลเมืองที่ดี เป็นสาวกที่ดีและการเป็นมนุษย์เต็มตัว เพื่อให้เกิดความสุข ความสงบเรียบร้อย และความมั่นคงของประเทศชาติ

1. ธรรมะ

2. แผ่นดินธรรมแผ่นดินทอง

บ.676 พุทธทาสภิกขุ. (2535). *แผนที่ชีวิตสำหรับทุกคน*. ม.ป.ท. 51 หน้า.

หนังสือเล่มนี้เป็นการบรรยาย เมื่อวันที่ 13 ตุลาคม 2534 ที่หน้ากุฏิ สวนโมกข์ไชยา แก่นักศึกษามหาวิทยาลัยมหิดล วิทยาลัยครุฑนครศรีธรรมราชและผู้สูงอายุ มีหัวข้อดังนี้ ความสำคัญของเวลา 5 น. มนุษยธรรมทุกระดับ ความหมายของธรรมะ ความหมายของชีวิต ธรรมะสำหรับทั้ง 4 วัน ความหมายของการศึกษา โลกียะและโลกุตระ ปฏิจตุสมุปบาท : หัวใจพุทธศาสนา ชั้นห้าไม่ใช่ตัวตน ธรรมะสี่เกลอ อานาปานสติภาวนา อุปสรรคหรือมาร คือ ความเห็นแก่ตัว ปัญหาของโลกเกิดจากความเห็นแก่ตัว สังคมเดือดร้อนเพราะคนเห็นแก่ตัว และหมดปัญหาเมื่อหมดความเห็นแก่ตัว

1. ธรรมะ

2. เวลา

บ.677 พุทธทาสภิกขุ. (2527). *พบชีวิตจริง*. กรุงเทพฯ: การพิมพ์พระนคร. 36 หน้า. (ชุดลอยปทุม อันคับ 50).

เนื้อหาของหนังสือเล่มนี้ มุ่งแสดงให้เห็นว่า เมื่อจิตใจได้พบ หรือมีความสะอาดความสว่าง และความสงบ แล้วก็จะได้พบกับชีวิตจริง ซึ่งเป็นชีวิตที่รับเอาธรรมะเข้ามาเป็นคน โดยจะไม่รับเอากิเลสมาเป็นคน และท่านพุทธทาสได้กล่าวอีกว่า มนุษย์เรานั้นมีทั้งชีวิตจริงและชีวิตไม่จริง สำหรับชีวิตจริงนั้นเป็นชีวิตที่มีภาวะสะอาด สว่าง สงบ เข้าถึงสิ่งอันเป็นนิรันดร อันเป็นความจริงของนิพพาน ส่วนชีวิตไม่จริงนั้น คือชีวิตวัตถุ ซึ่งเป็นชีวิตตามความรู้สึกของปุถุชน หรือชีวิตตามกระแสแห่งปัจจุสมุปบาท

1. ชีวิต – แก่งพุทธศาสนา

บ.678 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). *พรขวัณขันธ์สมรส*. ม.ป.ท. 26 หน้า.

หนังสือเล่มนี้ ได้ให้ความหมายของคำว่า “สมรส” ว่า ทั้งสองคนจะต้องมีหน้าที่เสมอกัน ในการที่จะเอาชนะปัญหาในโลกนี้ให้ได้ ซึ่งการดำรงชีวิตของกลุ่มสมรสจะต้องเอาชนะโลกด้วย ธรรมะ 3 ข้อ คือ ข้อที่ 1 การเอาชนะความมีทรัพย์ ข้อที่ 2 การเอาชนะความมีเกียรติยศ ข้อสุดท้าย ความมีไมตรี และต้องเอาชนะด้วยเครื่องมือที่ถูกต้อง คือ สัจจะ ทมะ ขันติ จาคะ รวมทั้งการปฏิบัติให้ถูกต้องตามหลักพุทธศาสนา อันมีพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ และเป็นหลักสูงสุด ที่ทุกคนจะต้องเคารพทั้งยัง คือเป็นเครื่องคุ้มครองตนให้ประสบความสำเร็จตามเป้าหมายปลายทางของชีวิต

1. ชีวิตคู่ 2. การสมรส

บ.679 พระธรรมโกศาจารย์. (ม.ป.ป.). *พรพระธรรม เรื่อง การกระทำที่ถูกต้องแก่การเป็นมนุษย์*. ม.ป.ท. 27 หน้า.

หนังสือเล่มนี้กล่าวถึง ธรรมะ คือ การกระทำที่ถูกต้องแก่ความเป็นมนุษย์ของตน ซึ่งต้องยังประโยชน์ทั้งแก่ตนและแก่ผู้อื่น โดยข้อปฏิบัติที่ทำให้มีธรรมะ ประกอบด้วย 1. จะต้องมีความรู้จักตัวเอง เพราะโดยความเป็นมนุษย์ต้องจิตใจสูง ด้วยทำอย่างมนุษย์ เป็นมนุษย์ให้เต็มตาม

ความหมาย คำว่า มนุษย์ 2. เชื่อตัวเอง หมายถึง เชื่อในทางที่มั่นคง เชื่อว่า เป็นมนุษย์ต้องทำได้ อย่างมนุษย์ทำได้ ในการที่จะเป็นมนุษย์ให้สมบูรณ์ 3. ด้วยบังคับตัวเอง เมื่อเชื่อว่าเป็นมนุษย์และทำได้ อย่างมนุษย์ต้องบังคับตัวเองให้ทำให้จนได้ คือ การบังคับความรู้สึกฝ่ายต่ำด้วยความรู้สึกฝ่ายสูง 4. พอใจตัวเอง เมื่อเราเป็นมนุษย์ที่ถูกต้องเราได้ทุกทุกอย่างของความเป็นมนุษย์ที่ถูกต้อง เราก็อใจ ความพอใจนั้นเป็นความสุขโดยอัตโนมัติว่าเรามีส่วนในการทำให้โลกนี้มีสันติสุข มีสันติภาพ มีความสมบูรณ์แห่งความเป็นโลกนี้ 5. นับถือตัวเอง ยกมือไหว้ตัวเองได้เคารพในความคิดความงาม ของตนเอง.

1. ธรรมะ

บ.680 พุทธทาสภิกขุ. (พระธรรมโกศาจารย์). (ม.ป.ป.). *พรพระธรรม*. (ม.ป.ท.). 29 หน้า.

หนังสือเล่มนี้เป็นธรรมะบรรยายก่อนวันปีใหม่ 2 – 3 วันเป็นพรพระธรรมเรื่อง การกระทำ ที่ถูกต้องแก่การเป็นมนุษย์ ธรรมะ คือ การกระทำที่ถูกต้องแก่ความเป็นมนุษย์ข้อปฏิบัติที่ทำให้มี ธรรมะ 1. จะต้องมีความรู้จักตัวเอง เป็นมนุษย์พบพุทธศาสนาต้องมีจิตใจสูง 2. เชื่อตัวเอง ว่าเป็น มนุษย์ และทำได้ตามที่มนุษย์ทำ อย่ามัวจู้จาด อย่ามัวจู้เกียจ อย่ามัวเหลวไหล โทเล ไม่มีความ แน่นนอนอยู่อย่างนี้ 3. ต้องบังคับตัวเอง คือ บังคับกิเลส 4. พอใจตัวเอง มันต้องหลังจากบังคับตนเอง ชำระสะสางสิ่งสกปรกเศร้าหมองออกไปหมดแล้ว จึงจะพอใจตัวเอง 5. นับถือตัวเอง ยกมือไหว้ ตัวเองได้ ทั้ง 5 อย่างนี้เป็นหลักธรรมะในพระพุทธศาสนา

1. ธรรมะบรรยาย

บ.681 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). *พระคุณของแม่ คือ สันติภาพของโลก*. กรุงเทพฯ: อตัมมโย. 28 หน้า.

เนื้อหาในหนังสือเป็นธรรมะบรรยายเกี่ยวกับเรื่องของแม่ ดังนี้ แม่มีความหมายต่อลูก มากกว่าพ่อ เพศแม่ คือ บรรดาของโลก ศาสนาธรรมปกคลุมให้เคารพพ่อ แม่ คนสมัยก่อนเคารพ พ่อ แม่ ทำให้มีศีลธรรมดีกว่าสมัยนี้ โลกยิ่งเจริญลูกยิ่งเนรคุณพ่อ แม่ น้ำนม คือ เลือกในอกของ แม่ ลูกที่ไม่รู้บุญคุณพ่อ แม่ ต้องชดใช้ในภายหลัง ควรสอนให้เด็กรู้บุญคุณของพ่อแม่ก่อนอื่นใด พระคุณของพ่อ แม่ ตามพระบาลี พ่อ แม่เป็นครูคนแรกอย่างไร แม่ให้ทั้งชีวิตและจิตวิญญาณ แม่สอนให้ประหยัดเวลาพอดี แม่สอนให้ละเอียดรอบคอบ แม่สอนให้ช่วยตัวเอง แม่ให้ปัญญา

โวหาร จงตอบแทนพระคุณพ่อ แม่ ตั้งแต่เมื่อท่านยังมีชีวิตอยู่ อย่าทำให้ พ่อ แม่ น้ำตาตก การศึกษา ต้องสอนให้รู้พระคุณพ่อ แม่ บุตรที่ดีจะทำให้โลกนี้มีแต่สันติภาพ.

1. พระคุณแม่

บ.682 พุทธทาสภิกขุ. (2536). *พระคุณของแม่ธรรมมาตามารดาของธรรม*. กรุงเทพฯ: ธรรมสภา. 18 หน้า

หนังสือเล่มนี้ธรรมสภาจัดเป็นธรรมบรรยายในขณะที่ท่านเจ้าคุณพุทธทาสเข้ารับการรักษาตั้งแต่วันที่ 29 พฤษภาคม 2536 ที่โรงพยาบาลศิริราช ตึกวิฆณุวงศ์ กรุงเทพมหานคร เนื้อหาเป็นธรรมบรรยายพิเศษวันที่ 25 ตุลาคม 2535 เรื่องพระคุณของแม่มี 3 ก้าว ก้าวที่ 1 นวักสัตตภูศาสน์ ก้าวที่ 2 นวทรคุณ และก้าวที่ 3 โลกุตตรธรรมฯ เรื่องพระคุณของแม่เป็นสถาบันเรื่องธรรมมาตา เรื่องพระคุณของแม่ประกอบด้วย สัมมัตตา 10 เรื่องอย่าเป็นคนอกตัญญูและสุดเรื่องพระคุณของแม่ คือเรื่องคัมภีร์ครองโลก

1. พระคุณแม่

บ.683 พุทธทาสภิกขุ. (2535). *พระคุณที่อินเดียมีต่อไทย*. หนังสือชุดพุทธทาสบรรณालย์ดุสิตวิทยุ ออนุสรณ์. อันดับที่ 5. กรุงเทพฯ: อตัมมโย. 26 หน้า.

หนังสือเล่มนี้เป็นธรรมะบรรยายในวันอาสาฬหบูชาเทศนาปี 2533 กัณฑ์ที่ 2 เวลา 21.00 น. วันที่ 8 กรกฎาคม 2533 ณ ลานหินโค้ง สวนโมกข์ไชยา เรื่องที่แสดงในวอนนี้ก็คือ เรื่อง ขอบคุณผู้นำ พระพุทธศาสนามาให้เรา คุณูปการของพุทธศาสนา ชาวอินเดียผู้นำศาสนาและวัฒนธรรมมาให้ (1) เกี่ยวกับปัจจัย 4 (2) ประเพณีเกี่ยวกับชีวิต (3) การศึกษา (4) ศิลปะ (5) วิทยาการแขนงต่าง ๆ พุทธศาสนากับไสยศาสตร์เราจะสนองคุณอินเดียอย่างไร ชักชวนกันสร้างอินเดียจำลอง ชาวพุทธ ต้องมีความกตัญญูกตเวที.

1. ธรรมะบรรยาย

บ.684 พุทธทาสภิกขุ. (2550). *พระเจ้าอิตทัปปัจจยตา ผู้สร้าง ความคุม ยุมเล็ก สิ่งทั้งปวง*. กรุงเทพฯ: เพชรประกาย. 144 หน้า.

หนังสือเล่มนี้ได้กล่าวถึงความเข้าใจเรื่องอิตทัปปัจจยตาให้แจ่มแจ้งซึ่งมีความจำเป็นอย่างยิ่งของพุทธบริษัท ใจความทั้งหมดของพุทธศาสนา คืออิตทัปปัจจยตา สิ่งทั้งปวงล้วนเข้าหลักอิตทัปปัจจยตา แม้การก่อไฟหุงข้าวกันก็แสดงผลแห่งอิตทัปปัจจยตา “เรา” ที่เกิดจากกายพ่อแม่ ที่เกิดทางจิตใจ จากอวิชา ก็เป็นอิตทัปปัจจยตา ตามทางของกิเลส และในอริยาบถที่มีกิเลสเกี่ยวข้องนั้น ถือว่าไม่เป็นอิตทัปปัจจยตา เช่นนี้จึงทำให้มีความเป็นเหตุเป็นผล รู้จักการใช้สติในการคิด ว่าสิ่งที่เกิดขึ้นย่อมมีเหตุมีผลในตัวของมันเองจึงเรียกอิตทัปปัจจยตา

1. อิตทัปปัจจยตา

บ.685 พุทธทาสภิกขุ. (2555). *พระธรรมในทุกแห่งทุกมุม*. กรุงเทพฯ: หอจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญโญ. 49 หน้า

หนังสือเล่มนี้ได้กล่าวถึง “พระธรรมในทุกแห่งทุกมุม” โดยคำว่า พระธรรม นี้แปลว่า ทรงไว้ ซึ่งผู้ปฏิบัติ ธาตุหรือใจความของคำว่า ธรรมะ นั่นคือ คำว่า ทรงไว้ ยกไว้ ใ้ไม่ให้เกิด พระธรรม จึงเป็นสิ่งที่ทรงผู้ปฏิบัติไว้ไม่ให้เกิดจมลงไป ในกองทุกข์ ธรรมะ เป็นเครื่องดับทุกข์ สำหรับผู้ที่มีความทุกข์ หน้าที่กับธรรมะ 2 สิ่งที่เป็นอันเดียวกันคือ สิ่งที่อยู่ช่วยให้รอดจากความทุกข์ รอดทั้งทางกายและทางจิต เป็นหน้าที่ที่ต้องทำเอง ให้พระธรรมได้เป็นพระธรรม คือ เป็นความถูกต้องที่อยู่ ที่เนื้อ ที่ตัว ที่กาย ที่วาจา และที่ใจ

1. พระธรรม

บ.686 พุทธทาสภิกขุ. (2526). *พระบรมราโชวาทปีใหม่ ธรรม ช ปาฐกถา พุทธทาสภิกขุ*. กรุงเทพฯ: การพิมพ์พระนคร. 44 หน้า.

หนังสือเล่มนี้ แบ่งเนื้อหาสาระออกเป็น 3 ตอน ตอนแรกเป็นพระบรมราโชวาทเนื่องในวันปีใหม่ 2526 ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ซึ่งได้จาก นสพ. สยามรัฐ ฉบับ 6 ม.ค. 2526 คอลัมน์ ช้างวัดโดยประสพ ตอนที่สอง เป็นธรรมบรรยายของท่านอาจารย์พุทธทาสภิกขุ เรื่องธรรมวิจักขณกถา

ซึ่งท่านได้แสดงถวายพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระราชินี ณ วัดพระบรมธาตุไชยา เมื่อวันที่วิสาขบูชา ปี พ.ศ. 2510 ซึ่งได้บรรยายถึงความหมายของคำว่าธรรม คือ ธรรมชาติทุกชนิด กฎของธรรมชาติ หน้าที่ต่าง ๆ ที่มนุษย์ปฏิบัติ และผลของการทำหน้าที่จากการปฏิบัติ ตอนที่สาม เป็นธรรมปาฐกถาเรื่องภาวะแข็งขัดต้อง ไม่มีแหว่งแห่งศีลธรรม ท่านได้บรรยายถึงความขัดแย้ง ในตัวเองคือความเจ็บไข้ไม่สบาย ความขัดแย้งในครอบครัว คือความสับสนวุ่นวายในครอบครัว ภาวะขัดแย้งในบ้านเมือง คือคนในประเทศทำลายล้างกันเอง และภาวะขัดแย้งของโลกทำให้เกิด ความวินาสของโลก สิ่งที่สามารถหยุดยั้งความขัดแย้งเหล่านี้ คือพุทธทศมิต 3 สถานคือ จงชนะ ความโกรธด้วยความไม่โกรธ จงชนะความชั่วด้วยความดี จงชนะคำเท็จด้วยคำจริงสิ่งนั้น คือการ มีศีลธรรมนั่นเอง

1. พรปีใหม่
2. พระบรมราชาวาท

บ.687 พุทธทาสภิกขุ. (2543). *พระบรมศาสดากับศาสนาอื่น*. กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ. 240 หน้า.

หนังสือเล่มนี้ได้กล่าวถึงพระบรมศาสดากับศาสนาอื่น ซึ่งในเนื้อหาให้พิจารณาดูพุทธจริยา ว่าท่านเป็นอะไรกับเดียรถีย์ ท่านจะเป็นศัตรูผู้ทำลายล้างเดียรถีย์อื่น ท่านจะเป็นศัตรูผู้ทำลายล้าง เดียรถีย์หรือคนที่มองลวก ๆ อาจจะคิดไปอย่างนั้นแต่ที่แท้แล้วพระองค์ทรงโปรดเดียรถีย์อื่นให้หาย หลับตาให้เขาลืมตา ให้ลืมตาขึ้นมาเห็นอะไรตามที่เป็นอย่างจริง ท่านโปรดปรานหรือว่าฝ่ายตรงข้าม เสมอและเป็นธรรมดา ท่านจะต้องใช้วิธีการอย่างไร ซึ่งดูคล้าย ๆ กับว่าเที่ยวหาเรื่องระรานแท้จริง ไม่มีลักษณะการหาเรื่อง แต่เป็นหน้าที่ที่พระพุทธเจ้าต้องทำหน้าที่ของพระพุทธเจ้าคือการปิดหู ปิดตาสัตว์

1. ศาสนา
2. พระพุทธเจ้า

บ.688 พุทธทาสภิกขุ. (2528). *พระบาลี มหาสติปัฏฐานสูตร*. (ม.ป.ป.) สำนักพิมพ์พุทธศาสน์. 28 หน้า.

หนังสือเล่มนี้ พุทธทาสภิกขุ แปล และบันทึกความรู้สึกเกี่ยวกับพระสูตรนี้ เป็นพระบาลี มหาสติปัฏฐานสูตร สูตรที่ 9 แห่งมหาวรรค ที่มณีกาย สุตตันปิฎก เล่ม 10 หน้า 325 บรรพ 273 โดยแบ่งมหาสติปัฏฐาน 1. กายานุปัสสนาสติปัฏฐาน อิริยบท 3 กาย 2. เวทนานุปัสสนาสติปัฏฐาน 3. จิตตานุปัสสนาสติปัฏฐาน พิจารณาจิตที่มีภาวะต่าง ๆ กัน มีเจ็ดด้วยกิเลสหรือไม่ เป็นต้น 4. ชัมมา

นุปัสสนาสติปัฏฐาน พิจารณาธรรมทั้งหลายเป็นข้อ ๆ คือ ว่าด้วยนิรณันท์ ว่าด้วยอุปาทาน ชั้นที่ว่าด้วยอายตนะภายใน ภายนอก ว่าด้วยโพชชงค์ ว่าด้วยอริยสัจ คือ ก. ทุกข์ 12 ชนิด ข. สมุทัย 10 หมวด ค. นิโรธ 10 หมวด ง. มรรค มี 8 องค์ บันทึกความรู้สึกลึกอันเกี่ยวกับพระบาลีมหาสติปัฏฐานสูตรของผู้แปล พระองค์ทรงตรัสว่า ทุกข์คือโลก ตามหลักในมหาสติปัฏฐานสูตรได้ทรงวางไว้อย่างเรียบร้อยที่สุดแล้ว มี 5 ประเภท คือ 1. ร่างกาย 2. เวทนา คือ ความรู้สึกเสวยผลอันเกิดจากอารมณ์ต่างชนิด 3. จิต คือ นามธรรม อันสิงอยู่ในกาย กลับกลอกแปรปรวนอยู่เสมอ และ 4. ธรรม คือ สภาพอันอยู่เองตามธรรมดาในโลกอันมีกฎเกณฑ์ต่าง ๆ กับที่สูงสุดก็คือ กฎของความจริงอันมีอยู่อย่างแน่นอนว่า อย่างนั้นแล้วต้องเป็นไปเพื่อทุกข์ อย่างนั้นเพื่อสุข และอย่างนั้นเป็นการก้าวจากทุกข์ไปหาสุข ตั้งแต่อย่างต่ำจนถึงสูงสุด คือ นิพพานเป็นหน้าที่ของพุทธบริษัททั้งหลายทั้งสิ้นโดยตรง และโดยเฉพาะสำหรับบรรพชิตจะต้องทำให้เป็นตัวอย่างแก่พุทธบริษัทที่เป็นฆราวาสด้วย.

1. พระบาลี มหาสติปัฏฐานสูตร

บ.689 พุทธทาสภิกขุ. ผู้แปล. (2507). *พระบาลีมหาสติปัฏฐานสูตร สูตรที่ 9 แห่งมหาอรรถนิภาย สุตตินตปิฎก สุราษฎร์ธานี ธรรมทาน. 39 หน้า.*

เนื้อหาในหนังสือเป็นการแปลพระบาลีมหาสติปัฏฐานสูตรที่ประกอบด้วยคุณค่าอันพิเศษ เป็นของการศึกษาของทุก ๆ คน ดังที่พระองค์ตรัสว่า ทุกข์คือโลก โลกคือทุกข์ หากเราเริ่มต้นด้วยการคิดจนเห็นว่า ชีวิตเต็มไปด้วยทุกข์อย่างไรก็ตามที่เป็นอยู่จริงเสียก่อนแล้วพบอุบายสำหรับข่มทุกข์ รื้อทุกข์ ทำลายทุกข์ดับทุกข์นั้น ๆ เสียเป็นลำดับจะได้ชื่อว่าอยู่ในโลกแห่งพระพุทธศาสนา อันแสนสุข ซึ่งตามหลักในมหาสติปัฏฐานสูตรได้ทรงวางไว้อย่างเรียบร้อยที่สุดแล้ว มี 4 ประเภท คือ 1. ร่างกาย 2. เวทนา คือ ความรู้สึกเสวยผลอันเกิดจากอารมณ์ต่างชนิด 3. จิต คือ นามธรรม อันสิงอยู่ในกายกลับกลายแปรปรวนอยู่เสมอ และ 4. ธรรม คือ สภาพอันเป็นอยู่เองตามธรรมดาในโลกอันมีกฎเกณฑ์ต่าง ๆ กัน ที่สูงสุด คือ กฎของความจริงอันมีอยู่อย่างแน่นอนว่าอย่างนั้นแล้วต้องเป็นไปเพื่อทุกข์ อย่างนั้นเพื่อสุขและอย่างนั้นเป็นการก้าวจากทุกข์ไปหาสุข ตั้งแต่อย่างต่ำจนถึงอย่างสูงที่สุด คือ นิพพาน เป็นหน้าที่ของพุทธบริษัททั้งหลายทั้งสิ้นโดยตรงและ โดยเฉพาะสำหรับบรรพชิตจะต้องทำให้เป็นตัวอย่างแก่พุทธบริษัทที่เป็นฆราวาสด้วย.

1. พระบาลีมหาสติปัฏฐานสูตร

บ.690 พุทธศาสนิกข. (ม.ป.ป.). *พระบาลีมหาสติปัฏฐานสูตร*. กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ. 48 หน้า.

เนื้อหาของหนังสือเล่มนี้ ประกอบด้วยเนื้อหา 2 ส่วน ส่วนแรกเป็นการแปลพระบาลีมหาสติปัฏฐานสูตร ในส่วนนี้ ได้กล่าวถึง กายานุปัสสนาสติปัฏฐาน เวทนานุปัสสนาสติปัฏฐาน จิตตานุปัสสนาสติปัฏฐาน และธัมมานุปัสสนาสติปัฏฐาน ไว้อย่างละเอียด ส่วนที่ 2 เป็นบันทึกความรู้สึกอันเกี่ยวกับพระบาลีมหาสติปัฏฐานสูตรของผู้แปล ซึ่งทำให้ความเห็นในแง่มุมที่หลากหลาย เช่น มหาสติปัฏฐานสูตร เป็นมรรคที่วิเศษที่สุด พระพุทธองค์ได้มอบสิ่งที่มีคุณค่าทางพุทธศาสนาให้ชาวพุทธได้ศึกษาเพื่อให้พุทธบริษัทได้ดำเนินรอยตามจนเกิดมรรคผล สามารถนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์ทั้งแต่ตนเองและผู้อื่น และหากนำมาปฏิบัติตามก็จะเกิดประโยชน์สูงสุดคือ นิพพานนั่นเอง

1. พระสูตร

2. พระไตรปิฎก

3. สติปัฏฐาน

บ.691 พุทธศาสนิกข. (2523). *พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงเป็นกัลยาณมิตร*. (ชุดลอยปทุมอันดับ 18).

กรุงเทพฯ: การพิมพ์พระนคร. 76 หน้า

Note พระธรรมเทศनावันอาสาพหูชา พิมพ์สนองพระคุณเจ้าคุณปัญญาภักสุทธิคุณ (ปภัสสโร)

หนังสือเล่มนี้ได้กล่าวถึงพระพุทธเจ้าอาศัยพระองค์ เป็นกัลยาณมิตรแล้วพันทุกข์ทั้งปวง โดยกล่าวถึงหัวข้อนี้เขบตว่า สัตว์ทั้งหลายเหล่าใดได้อาศัยเราเป็นกัลยาณมิตรแล้ว สัตว์พวกที่มีความเกิดเป็นธรรมดา ก็จะพ้นจากความเกิด สัตว์ที่มีชราเป็นธรรมดา ก็จะพ้นจากชรา สัตว์ที่มีความตายเป็นธรรมดา ก็จะพ้นจากความตาย สัตว์ที่มีโลกะปริเทวะทุจะโทมนัสอุปายาส เป็นธรรมดา สัตว์เหล่านี้ ก็จะพ้นจากโลกะปริเทวะทุจะโทมนัสอุปายาสนี่อย่างนี้

1. นิเขปบท

2. กัลยาณมิตร - - แง่พุทธศาสนา

บ.692 พุทธศาสนิกข. (2520). *พระพุทธคุณคำกลอน*. กรุงเทพฯ: การพิมพ์พระนคร. 516 หน้า

หนังสือพุทธคุณลักษณะนี้ประกอบด้วย พุทธนวารหุณ 9 บท และอุมาลีพระพุทธรุณ 100 บท ประกอบคำบรรยายที่สวนโมกขพลาราม ไซยา ได้ใช้บทร้องเพลงไทยเดิมเป็นการวางรากฐาน

สำหรับศึกษา เข้าใจ และรู้จักพระองค์มากขึ้น เป็นพุทธานุสสติที่สามารถแสดงธรรมะข้อใดข้อหนึ่ง ให้เหมาะแก่การจับปัญหาของตน ได้โดยง่าย หรือทันที พร้อมกันนั้น ก็จะสร้างศรัทธาประสาทยิ่ง ๆ ขึ้นไป จนเป็นอัจฉริยะ ชนิดที่เรียกว่าไม่มีการถอยหลังจากพระสัทธรรม

1. พระธรรม

บ.693 พุทธทาสภิกขุ. (2524). *พระพุทธรูปบรรยาย*. สุราษฎร์ธานี: ธรรมทานมูลนิธิ. 783 หน้า.

(ชุดปกพิมพ์พิเศษ อันดับ 11 ก.).

หนังสือเล่มนี้ เป็นหนังสือที่บรรยายถึงคุณของพระพุทธเจ้า โดยแบ่งการบรรยายเป็น 14 ครั้ง โดยแบ่งเนื้อหาออกเป็น 3 เรื่องคือ อารัมภกถาเกี่ยวกับพระพุทธรองค์ พุทธนวารหุณ 9 บท และอุบาลีพุทธรุณ ทั้ง 100 บท ในเรื่องแรกกล่าวถึง ความหมายของพระพุทธเจ้า การเกิดขึ้นของพระพุทธเจ้า อุปนิสัยและบุคลิกลักษณะ ข้อควรสังเกตเกี่ยวกับลัทธิของพระองค์ และการดำเนินชีวิตประจำวันของพระพุทธรองค์ เรื่องที่สอง กล่าวถึงพุทธรนวารหุณ ทั้ง 9 บท โดยแบ่งการบรรยายออกเป็น 3 ครั้ง ในการบรรยายครั้งแรกชี้ให้เห็นถึงความเกี่ยวพันทั้ง 2 ฝ่าย คือพระองค์ต้องทำอย่างนั้นก่อน แล้วจึงจะไปช่วยคนอื่นได้ และในเรื่องที่สาม กล่าวถึงอุบาลี พุทธรุณ ทั้ง 100 บท แบ่งเป็น 10 หมวด หมวดละ 10 บท ซึ่งบทอุบาลี พุทธรุณทั้ง 100 บทนี้ เป็นการกล่าวสรรเสริญพระพุทธเจ้า เช่น พระองค์ทรงเป็นนักปราชญ์ผู้ทรงไว้ซึ่งปัญญา เป็นผู้ปราศจากโมหะ เป็นผู้มีชัยชนะอันวิจิตรเป็นผู้มีจิตสม่ำเสมอ เป็นผู้ปราศจากมลพิษทั้งปวง เป็นบุคคลสูงสุดแห่งบุคคลทั้งหลาย ฯลฯ

1. ธรรมโฆษณ์

บ.694 พุทธทาสภิกขุ. (2535). *พระพุทธรเจ้าจะพาเราไปทางไหน คำตอบต่อปัญหาเกิดมาทำไม*.

กรุงเทพฯ: วุฒิชัยธรรม. 39 หน้า.

หนังสือเล่มนี้ ประกอบด้วยเนื้อหา 2 ตอน ในตอนแรกกล่าวถึง จุดมุ่งหมายของพุทธศาสนาว่าเป็นดังนี้ ศาสนาจะนำพาเราไปเพื่อหลุดพ้นจากกิเลสและปล่อยวางสิ่งทั้งหลายทั้งปวง ทำลายความยึดมั่นถือมั่น มนุษย์จะไม่อยู่ภายใต้ของเหตุปัจจัยที่ปรุงแต่ง มนุษย์จะรู้จักเกิด รู้จักตาย รู้จักดับมากขึ้น ในตอนที่สองกล่าวถึง การที่คนเราเกิดมานั้นก็เพื่อต่อสู้และทำลายสิ่งที่เป็นกิเลส

นอกจากนี้ยังชี้แนะทางการบรรลุจุดหมายของชีวิต 3 ประการ คือประการแรก การควบคุมจิตมิให้ยินดียินดีตามผัสสะที่เกิดจากอินทรีย์ทั้ง 6 ประการที่สอง การรู้จักประมาณในการบริโภคเพื่อประโยชน์ทั้งทางกาย และทางจิต และประการสุดท้าย การประพฤติปฏิบัติเพื่อเป็นผู้ตื่นอยู่ตลอดเวลา คือ เป็นผู้ที่ไม่ปราศจากสติสัมปชัญญะนั่นเอง

1. พุทธศาสนา

บ.695 พุทธศาสนิกฯ. (2514). *พระพุทธรูปเจ้าชนิคที่อาจอยู่กับเราได้ตลอดเวลา*. กรุงเทพฯ: ธรรมบูชา. 110 หน้า.

เนื้อหาของหนังสือ แบ่งเป็น 2 เรื่อง คือ พระพุทธรูปเจ้าชนิคที่อาจอยู่กับเราได้ตลอดเวลา และนิพพานที่นี้ เดียวนี้กับนิพพานต่อตายแล้ว ในเรื่องแรกกล่าวถึง การมีพระพุทธรูปเจ้าอยู่ในใจว่า จิตสติปัญญา ความสามารถ คุณธรรม ภูมิธรรม หรือสิ่งที่เรียกว่า “ธรรมะ” คือพระพุทธรูปอย่างแท้จริง เมื่อเรามีธรรมะก็เหมือนกับมีพระพุทธรูปเจ้าอยู่ข้างเราตลอดเวลา ทำให้ไม่มีความทุกข์ ทำอะไรก็ไม่เกิดทุกข์ ในเรื่องที่สอง กล่าวถึง การไปสู่นิพพานว่า นิพพาน เมื่อมีชีวิตอยู่กับนิพพานเมื่อตายแล้วเป็นอย่างไร แล้วนิพพานอย่างไรหนจึงจะดีกว่ากัน

1. พระพุทธรูปเจ้า

บ.696 พุทธศาสนิกฯ. (2514). *พระพุทธรูปเจ้าชนิคที่อาจอยู่กับเราได้ตลอดเวลานิพพานที่นี้ – เดียวนี้กับนิพพานก่อนตายแล้ว*. พระนคร: คณะ ผ.ช.ป.

หนังสือเล่มนี้เป็น ธรรมบรรยาย ภาคมาฆบูชา ครั้งที่ 1/2514 เรื่อง พระพุทธรูปเจ้าที่อยู่กับเราได้ตลอดเวลา แสดงที่ สวนโมกขพลารามไชยาฯ วันเสาร์ที่ 9 มกราคม 2514 พระพุทธรูปเจ้าชนิคไหนจะอยู่กับเราตลอดเวลาไป เพราะมันเป็นหน้าปากคอก เราต้องทำให้จริงมีพระพุทธรูปเจ้าจริงที่นี้เราก็จะไม่มีความทุกข์ ได้อะไรก็ไม่มีความทุกข์ ทำอะไรก็ไม่มีความทุกข์ กับอะไรก็ไม่มีความทุกข์ พักผ่อนก็ไม่มีความทุกข์ แล้วพระพุทธรูปเจ้าที่อยู่กับเราตลอดเวลานั้นต้องเป็นธรรม ไม่นุกกล ไม่ใช้วัตถุ ; ธรรมนั้นแหละ คือพระภาคคต แล้วในที่สุดเรานั้นแหละก็จะไปพระพุทธรูปเจ้าเสียเอง มีพระพุทธรูปเจ้าอยู่ที่เราเมื่อไร เราก็เป็นพระพุทธรูปเจ้าเสียเองเมื่อนั้น หัวข้อที่ 2 ธรรมบรรยายภาคมาฆบูชา ครั้งที่ 2/2514 เรื่อง นิพพานที่นี้เดียวนี้กับนิพพานต่อตายแล้ว แสดงที่สวนโมกขพลารามไชยาฯ เสาร์ที่ 16 มกราคม 14 นิพพาน

เมื่อไร ทุกข้ออยู่ที่ตรงไหน ต้องดับทุกข์ที่ตรงนั้น และเมื่อนั้น โดยบุคคลนั้น กิเลสไม่ปรากฏที่ไหน นิพพานปรากฏที่นั่น สงสารวิภูฏ์ไม่ปรากฏที่ไหน นิพพานก็ปรากฏที่นั่น ความที่ว่างจากกิเลส เมื่อใดจำไม่มีตัวกู นิพพานก็มีอยู่ที่จิตนั้น ขอตัวกูเกิดได้ในจิตนั้นสังสารวิภูฏ์ก็มาเกิดทนความเย็น หมดความประมาทเมื่อไร มันก็มีความเย็นหรือนิพพานเมื่อนั้น ธรรมชาติพื้นฐานมันเย็นอยู่แล้ว แล้วเราไปเสือกทำให้มันร้อน ฉะนั้นเราอย่าไปเสือกก็ให้มันร้อน รักษาสภาพเป็นพื้นฐานไว้ให้ได้ นิพพานที่แท้จริงนั้นเป็นสิ่งที่มียู่ที่นั่นและเดี๋ยวนี้.

1. พระพุทธเจ้า

บ.697 พุทธศาสนิกขุ. (ม.ป.ป.). *พระพุทธเจ้าที่อยู่กับเราได้ตลอดเวลาและพระพุทธเจ้าที่ท่านยังไม่รู้จัก.* กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ. 76 หน้า.

หนังสือเล่มนี้ จำแนกเนื้อหาเป็น 2 ตอน คือ ตอนแรก กล่าวถึงพระพุทธเจ้าที่อยู่กับเราได้ตลอดเวลา เป็นการเน้นความสำคัญของ 3 ส คือ สะอาด สว่างและสงบ ซึ่งพระพุทธองค์จะอยู่กับผู้ที่อยู่ในภาวะจิตเช่นนี้ตลอดเวลา นับเป็นความสุขทางใจที่สมบูรณ์ ตอนที่สอง กล่าวถึงพระพุทธเจ้าที่เรายังไม่รู้จัก โดยกล่าวสรรเสริญพระพุทธเจ้าในแง่ของบุคคลาธิษฐาน และธรรมาธิษฐาน “พุทธะ” จะเป็นใครก็ได้ที่เป็นผู้รู้ ผู้ตื่นและผู้เบิกบาน นอกจากนั้นยังกล่าวถึงวันสำคัญทางพุทธศาสนา 3 วัน โดยเปรียบเทียบวันสำคัญ เหล่านี้ว่าวันวิสาขบูชา เปรียบเสมือนวันพระพุทธ วันอาสาฬหบูชา เป็นวันพระธรรม และวันมาฆบูชา เป็นวันพระสงฆ์ ซึ่งสาธุชนควรตระหนักถึงวันสำคัญดังกล่าวอย่างถูกต้อง

1. พระพุทธเจ้า

บ.698 พุทธศาสนิกขุ. (ม.ป.ป.). *พระพุทธเจ้ามีอุดมคติเป็นสังคมนิยม.* กรุงเทพฯ: องค์การฟื้นฟูพุทธศาสนา. 29 หน้า.

หนังสือเล่มนี้ แบ่งเนื้อหาออกเป็น 3 เรื่อง ได้แก่ เรื่องที่ 1. สังคมนิยมตามหลักพุทธศาสนา เรื่องที่ 2. ทุกศาสนาเป็นสังคมนิยม เรื่องที่ 3. จงใช้ธรรมะแก้ปัญหาสังคม สำหรับเรื่องที่ 1. บ่งแสดงให้เห็นว่า สังคมนิยมก็เป็นศีลธรรมระบบหนึ่ง และสังคมนิยมที่ประกอบอยู่ด้วยธรรมะนั้น จะสามารถช่วยโลกได้ในเรื่องที่ 2 ได้กล่าวให้เห็นว่าทุกศาสนาในโลกล้วนเป็นสังคมนิยม ไม่ใช่

ประชาธิปไตยอันนิยม ส่วนเรื่องที่ 3. ซึ่งให้เห็นว่าปัญหาของสังคมมีมากมาย แต่อาจจะแก้ไขได้ โดยอาศัยธรรม 3 ประการคือ ข้อที่ 1. การปฏิบัติหน้าที่ของตนให้ถูกต้อง ข้อที่ 2. มีความรักใคร่กลมเกลียวกัน และข้อที่ 3 บุคคลนั้นปกครองจะต้องเคารพและมีธรรมะประจำใจตัวเอง

1. พระพุทธเจ้า

บ.699 พุทธศาสนิกฯ. (2536). *พระพุทธศาสนาสอน – พุทธศาสนิกชน*. กรุงเทพฯ: บุคณิมิต. 33 หน้า.

เนื้อหาของหนังสือเล่มนี้ ได้นำเอาหลักธรรมของพุทธศาสนา มารวมไว้โดยแบ่งเป็นเรื่อง ๆ ทั้งหมด 9 เรื่อง คือ เรื่องแรกว่าด้วย อุปาทาน หรือตัวกู – ของกู ซึ่งเกิดขึ้นจากอวิชชา และการดับของอุปาทาน เรื่องที่สอง เป็นการเปรียบเทียบความหมายของภาษาคนกับภาษาธรรม ซึ่งคำแต่ละคำ ถ้านำมาเทียบกันจะมีความหมายที่ตรงกันข้ามกัน เรื่องที่สาม กล่าวถึงพระรัตนตรัย อันได้แก่ พระพุทธ พระธรรม และพระสงฆ์ ก็จะสามารเป็นหนทางสู่นิพพานที่แท้จริงได้ เรื่องที่สี่ กล่าวถึงไตรสิกขา อันได้แก่ ศีล สมาธิ และปัญญาซึ่งธรรมะทั้งสามนี้คือหนทางไปสู่ความสงบ เรื่องที่ห้าว่าด้วยไตรลักษณ์ อันได้แก่ อนิจจัง ทุกขัง และอนัตตตว่าเป็นธรรมะที่ให้อู่ว่าอะไรคืออะไร และการไม่ยึดในสิ่งนั้น ๆ เรื่องที่หกกล่าวถึงอิทัปปัจจยตา และตถตา ซึ่งหมายถึงเมื่อมีสิ่งใด ๆ เป็นปัจจัย สิ่งนั้นก็ย่อมจะเกิดขึ้น เรื่องที่เจ็ดว่าด้วยเรื่องจิตว่างและสุญญตา หรือหนทางแห่งการดับทุกข์ดับกิเลสให้หมดไป เรื่องที่แปดว่าด้วยเรื่องของอตัมมยตา หรือความมั่นคง การตัดจากอวิชชา และความหลง และเรื่องที่เก้า กล่าวถึงนิพพาน หรือความบริสุทธิ์ ซึ่งเป็นอมตะ และการไปถึงสู่นิพพาน นอกจากนี้ในตอนท้าย ยังมีแผนผังของธรรมะ 9 ตา ซึ่งเป็นธรรมะที่ต้องรู้ไว้เพื่อการดับทุกข์อย่างถูกต้อง

1. พุทธศาสนา

2. ธรรมะ

บ.700 พุทธศาสนิกฯ. (ม.ป.ป.). *พระพุทธศาสนากับโหราศาสตร์*. กรุงเทพฯ: ธรรมสภา. 38 หน้า.

หนังสือเล่มนี้ ท่านพุทธทาสกล่าวถึงพุทธศาสนากับโหราศาสตร์ พุทธศาสนาเชื่อเรื่องกรรม คนจะมีความสุขหรือทุกข์ขึ้นอยู่กับกรรมเก่า ส่วนโหราศาสตร์เชื่อเรื่องอำนาจของดวงดาว ซึ่งมีผลต่อชะตาของมนุษย์ พุทธศาสนาต้องการนำมนุษย์ออกจากกรงขังของตนเอง โดยตัวของตัวเอง ถ้ามีสิ่งอื่นมีอำนาจเหนือการกระทำของคนก็ไม่อาจออกจากกรงขังได้ ถ้าดวงดาวมีอำนาจ

เหนือบุคคลแล้ว ความหลุดรอดก็เป็นสิ่งที่ไม่ต้องหวัง ฉะนั้น มนุษย์จึงต้องมีอำนาจเหนือดวงดาว และสิ่งอื่น ๆ จนกระทั่งเหนือกรรมของตัวเองในที่สุด นั่นจึงจะเป็นความพ้นที่แท้จริง คนทุกคน มีกรรมของตนเองเป็นที่พึ่งอาศัยของตน ตลอดเวลาที่ยังไม่หลุดพ้นจากสังสารวัฏฏ์ หรือแรงกรรม

1. พุทธศาสนา   2. โหราศาสตร์

บ.701 พุทธศาสนิกขุ. (เจ้าคุณพระราชชัยกวี). (2501). *พระพุทธานุศาสนาคืออะไร*. พระนคร: โรงพิมพ์มหาดไทย กรมราชทัณฑ์. 37 หน้า.

หนังสือเล่มนี้เป็นคำบรรยายหลักพระพุทธานุศาสนา ครั้งที่ 2/2501 เรื่อง พระพุทธานุศาสนา คืออะไร พระราชชัยกวี (พุทธทาส อินทปัญโญ) บรรยายอบรมผู้ช่วยผู้พิพากษา ณ ห้องบรรยายแห่งเนติบัณฑิตสภา เมื่อวันที่ 6 มิถุนายน 2501 ตัวแทนของพระพุทธานุศาสนา คือ ตัวการปฏิบัติ หรือกระทำที่เป็นการตัดกิเลส และดับความทุกข์โดยตรงนั่นคือ ตัวแท้ของพุทธานุศาสนา ถ้ามันเป็นการหลงไปในทางใดทางหนึ่ง ในแง่ใดแง่หนึ่ง มุมใดมุมหนึ่ง นั่นคือ การเฉออกป็นอกทางของพุทธานุศาสนา ปกกลายเป็นเนืองอกอันใหม่ไปเป็นพุทธานุศาสนาเนืองอก ซึ่งกำลังถูกปิดป้ายปิดสลากว่าเป็นพุทธานุศาสนาเหมือนกัน เราอาจจะสรุปความข้อนี้ได้ว่า หลักแห่งความปฏิบัตินั้น ถ้าเราแบ่งก็แบ่งเป็นศีล เป็นสมาธิ เป็นปัญญา ศีล คือ การขุดเกลากิเลสอย่างคร่าว ๆ เพื่อให้มันกระเทือนถึงความยึดมั่นที่มีอยู่ในสันทาน สมาธิ เป็นการบีบบังคับกิเลสยิ่งขึ้นไปกว่านั้นอีก จนมันกระเทือนลึกเข้าไปอีก ส่วนปัญญานั้นเป็นการตัดกิเลสหรือตัดอวิชชา หรือตัดปัญหาโดยตรง ข้อปฏิบัติเหล่านี้แหละ เป็นตัวแท้ของพุทธานุศาสนา.

1. พุทธศาสนา

บ.702 พุทธศาสนิกขุ. (2505). *พระพุทธานุศาสนาช่วยเราได้อย่างไร?*. พระนคร: สุวีรานันท์. 152 หน้า.

เนื้อหาในหนังสือเล่มนี้แบ่งออกเป็น 2 เรื่อง คือ เรื่อง “พระพุทธานุศาสนาช่วยเราได้อย่างไร?” เป็นปาฐกถาที่ได้แสดงไว้ ณ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เมื่อหลายปีมาแล้ว โดยแบ่งหัวข้อเรื่องเป็น 3 ตอน คือ พุทธศาสนาในที่นี้คืออะไร พวกเราคืออะไร และจะช่วยได้อย่างไร เรื่องที่ 2 คือ “ไม่ว่าง – จะว่าง” [สุญญตา] ธรรมบรรยายในวันมาฆบูชา ปี พ.ศ. 2503 กล่าวถึง เรื่อง สุญญตา คือ เรื่องความว่างเป็นหัวใจแท้ของพระพุทธานุศาสนา เป็นเรื่องสูงสุดของความสุขที่เรียกว่า นิพพาน ความว่าง

อย่างเดียวกันนั้น ก็จะอยู่เหนือทุกข์ สุข เหนือดิ ชั่ว เหนือบุญ บาป และเป็นสิ่งที่พระอรหันต์ท่าน มีความว่างหรือนิพพานเป็นเรื่องสำหรับฆราวาสด้วยเหมือนกัน ไม่ใช่เป็นเรื่องแต่สำหรับพระ เมื่อใดมอง โดยความเป็นของว่างที่สุด เมื่อนั้นก็เป็นพระอรหันต์ขึ้นมาทันทีที่ตรงนั่นเอง.

1. พุทธศาสนากับชีวิตประจำวัน

บ.703 พุทธศาสนิกฯ. (2530). *พระพุทธรักษาช่วยเราอย่างไร*. (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ. 61 หน้า.

เนื้อหาของหนังสือเล่มนี้ กล่าวถึงมนุษย์มีความหวังที่จะแสวงหาทางพ้นทุกข์ ซึ่งท่านพุทธทาสได้ชี้ให้เห็นว่า พระพุทธรักษาจะช่วยให้เรามีความสุขได้อย่างไร โดยท่านแบ่งการบรรยายเป็น 3 ตอน ดังนี้ พระพุทธรักษาคือการสอนให้รู้จักชำระจิตใจให้บริสุทธิ์ ช่วยให้มนุษย์รู้จักตนเอง แก่ใจตนเอง และรู้ว่าสิ่งที่เราต้องการนั้นคือ ความรู้อันถูกต้อง รู้จักสิ่งทั้งหลายที่เป็นจริง เพราะฉะนั้นมีวิธีปฏิบัติเพื่อพ้นทุกข์ทางลัด คือ มรรค 8 และหลักอริยสัจ 4 สิ่งสำคัญคือ การช่วยเหลือตนเอง และการรู้จักแก้ปัญหาเฉพาะหน้า เพื่อให้ตนมีความสุขสืบไป

1. พุทธศาสนา

บ.703 พุทธศาสนิกฯ. (ม.ป.ป.). *พระพุทธรักษาชั้นบุปผชน*. กรุงเทพฯ: กลุ่มศึกษาและปฏิบัติธรรม. 39 หน้า.

หนังสือเล่มนี้ เป็นผลงานเรียบเรียงของท่านพุทธทาส ซึ่งพิมพ์เผยแพร่ครั้งแรก เมื่อปี 2473 โดยรักษาอักษรวิเศษไว้ทั้งหมดรวมทั้งถ่ายภาพต้นฉบับเดิมบางส่วนไว้เป็นตัวอย่างด้วย เนื้อหาของหนังสือมี 2 ตอน คือ ความเบื้องต้น ซึ่งประกอบด้วยพระพุทธรักษาที่มีประโยชน์อย่างไร เราควรปฏิบัติตนเกี่ยวกับศาสนาอย่างไร เราช่วยกันทำให้ศาสนาเจริญได้อย่างไร ผลสุดท้ายที่เราอาจหวังได้ และสรุปหมวดธรรมที่กล่าวไว้ในหนังสือเล่มนี้ ตอนที่ 2 คือคำขอสุดท้ายในตอนนี้ ผู้เรียบเรียงได้วิงวอนต่อผู้อ่านว่า หากเห็นฟองในสวนใจของหนังสือที่ขอให้ปฏิบัติให้เกินความสามารถ อย่าทอดทิ้ง และขอให้อำนาจพระศรีรัตนตรัยจะเป็นที่พึ่งของทุก ๆ คน นับว่าเป็นหนังสือที่มีคุณค่าในอันที่จะทำให้เห็นสภาพประวัติทางพุทธศาสนาในยุคหนึ่ง และทำให้ผู้อ่านเกิดความเข้าใจในพุทธศาสนาในระดับแรกเริ่ม และสามารถถือเป็นข้อปฏิบัติได้ในระดับต่ำ และระดับกลาง

1. พุทธศาสนา

บ.704 พุทธทาสภิกขุ. (2518). *พระพุทธศาสนาตัวแท้*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว. 225 หน้า.

หนังสือเล่มนี้ อธิบายให้ผู้อ่านทราบถึงแก่นแท้ของพุทธศาสนา โดยให้ความหมายของคำว่า “ศาสนา” หลักพระคัมภีร์ ซึ่งประกอบด้วย ปรัชญา ปฏิบัติ และปฏิเวธ อันเป็นตัวศาสนาที่สมบูรณ์ โดยแยกการปฏิบัติทางพุทธศาสนาออกเป็น 3 ส่วนคือ 1. ศีล การควบคุม กาย วาจาให้ปกติ มีสมาธิ 2. สมาธิ การทำสมาธิให้เกิดความสงบ และ 3. ปัญญา เป็นการรอบรู้ในสิ่งที่ควรรู้ การปฏิบัติดังกล่าวทำให้มนุษย์ได้รับประโยชน์อย่างสูงสุดตามหลักพุทธศาสนา

1. พุทธศาสนา

บ.705 พุทธทาสภิกขุ. (2536). *พระพุทธองค์ทรงรอเราอยู่*. กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ. 30 หน้า.

หนังสือเล่มนี้ มุ่งให้เห็นถึงความประสงค์ของพระพุทธเจ้าที่มีต่อชาวพุทธ พระพุทธเจ้าทรงต้องการให้ชาวพุทธมีความรู้ทางปรัชญาธรรม คือมีความรู้ธรรมะเท่าที่ควร จะรู้ในทางปฏิบัติจะต้องมีความรู้ทางปฏิบัติอย่างเพียงพอ โดยต้องรู้หลักปฏิบัติ เช่น อานาปานสติ สติปัฏฐาน 4 ส่วนในทางปฏิเวธ คือ รู้แจ้งว่าอะไรเป็นอย่างไรด้วยใจจริง และรู้แจ้งถึงเรื่องกิเลส ทำให้กิเลสหมดไป เพื่อไปสู่นิพพาน นอกจากนี้พระพุทธเจ้าทรงรอให้โลกมนุษย์พบกับความสงบ และประโยชน์ที่มนุษย์จะได้รับจากเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน

1. พระพุทธเจ้า

2. ธรรมปฏิบัติ

บ.706 พุทธทาสภิกขุ. (2534). *พระรัตนตรัยนั้นแหละคือตัวพุทธศาสนา*. กรุงเทพฯ: การพิมพ์พระนคร. (ชุดหมูน้อย อันดับที่ 54). 44 หน้า.

หนังสือเล่มนี้ กล่าวถึงตัวพระพุทธรูปศาสนาที่แท้จริงคือพระรัตนตรัย โบสถ์ วิหาร พระเจดีย์ พระไตรปิฎกที่อยู่ในตู้ พระสงฆ์ที่ไม่มีธรรมะ เป็นเพียงเปลือกของพระพุทธรูปศาสนา พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ ที่แท้จริง คือ ปัญญาที่ค้นพบพระธรรมที่เป็นกฎของธรรมชาติ เรียกว่า กฎอิทัจจาตา และจิตที่รู้จักกฎอิทัปปัจจยตา พระพุทธเจ้าเกิดจากพระสัทธตตะ โดยวิธี โอปปาติกะ คือเกิดโดยทางจิตใจ พุทธบริษัทจะต้องมีการเกิดทางจิตใจ คือรู้จักและเข้าถึงพระรัตนตรัยให้ได้ มิฉะนั้นจะเป็นพุทธบริษัทโง่ พุทธ พุทธศาสนา มีกฎอิทัปปัจจยตาซึ่งเป็นผู้สร้างโลก ควบคุมโลก

และทำลายโลกเป็นพระเจ้า การกราบพระพุทธรูปด้วยจิตใจที่รู้ในพระคุณของพระพุทธเจ้าเป็นพุทธศาสตร์ ถ้ากราบอย่างอ่อนน้อมขอให้ช่วยเป็นไสยศาสตร์ ซึ่งเป็นศาสตร์ของคนปัญญาอ่อน พระธรรมคือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่แท้จริง มีพระรัตนตรัยที่ไหนก็มีพระพุทธศาสนา มีปริยัติ ปฏิบัติ ปฏิเวธ ที่ไหนก็มีพระศาสนาทัน การอาศัยพระพุทธเจ้าเป็นกัลยาณมิตร คือ ปฏิบัติให้ถูกต้องตามกฎอหิंपัจจยตาแล้ว จะพ้นจาก ความเกิด แก่ เจ็บ ตาย พระพุทธเจ้าทรงประทานกฎอหิंपัจจยตา จริยสังขลิต์และตลาตี ซึ่งเป็นเรื่องเดียวกันให้แก่โลกในวันอาสาฬหปุณณมี โดยปัญจวัคคีย์ เป็นผู้รับแทนคนทั้งโลก หากสามารถปฏิบัติให้ตรงตามกฎ แล้วก็จะไม่มีความทุกข์เลย

1. พระรัตนตรัย   2. พุทธศาสนา

บ.707 พุทธทาสภิกขุ. (2534). *พระรัตนตรัยนั้นแหละคือตัวพุทธศาสนา*. กรุงเทพฯ: การพิมพ์พระนคร. (ชุดหมูนลือ อันดับที่ 54). 44 หน้า.

หนังสือเล่มนี้ กล่าวถึงตัวพระพุทธรูปที่แท้จริงคือพระรัตนตรัย โบสถ์ วิหาร พระเจดีย์ พระไตรปิฎกที่อยู่ในตู้ พระสงฆ์ที่ไม่มีธรรมะ เป็นเพียงเปลือกของพระพุทธรูป พระพุทธรูป พระธรรม พระสงฆ์ ที่แท้จริง คือ ปัญญาที่ค้นพบพระธรรมที่เป็นกฎของธรรมชาติ เรียกว่า กฎอหิंपัจจยตา และจิตที่รู้จักกฎอหิंपัจจยตา พระพุทธเจ้าเกิดจากพระสิทธัตถะ โดยวิธี โอปปาติกะ คือเกิดโดยทางจิตใจ พุทธบริษัทจะต้องมีการเกิดทางจิตใจ คือรู้จักและเข้าถึงพระรัตนตรัยให้ได้ มิฉะนั้นจะเป็นพุทธบริษัทที่โง่ พุทธ พุทธศาสนา มีกฎอหิंपัจจยตาซึ่งเป็นผู้สร้างโลก ควบคุมโลก และทำลายโลกเป็นพระเจ้า การกราบพระพุทธรูปด้วยจิตใจที่รู้ในพระคุณของพระพุทธเจ้าเป็นพุทธศาสตร์ ถ้ากราบอย่างอ่อนน้อมขอให้ช่วยเป็นไสยศาสตร์ ซึ่งเป็นศาสตร์ของคนปัญญาอ่อน พระธรรมคือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่แท้จริง มีพระรัตนตรัยที่ไหนก็มีพระพุทธศาสนา มีปริยัติ ปฏิบัติ ปฏิเวธ ที่ไหนก็มีพระศาสนาทัน การอาศัยพระพุทธเจ้าเป็นกัลยาณมิตร คือ ปฏิบัติให้ถูกต้องตามกฎอหิंपัจจยตาแล้ว จะพ้นจาก ความเกิด แก่ เจ็บ ตาย พระพุทธเจ้าทรงประทานกฎอหิंपัจจยตา จริยสังขลิต์และตลาตี ซึ่งเป็นเรื่องเดียวกันให้แก่โลกในวันอาสาฬหปุณณมี โดยปัญจวัคคีย์ เป็นผู้รับแทนคนทั้งโลก หากสามารถปฏิบัติให้ตรงตามกฎ แล้วก็จะไม่มีความทุกข์เลย

1. พระรัตนตรัย   2. พุทธศาสนา

บ.708 พุทธศาสนิกข. (2549). *พระราชากำลั่งเพื่อความชนะอย่างสูงสุดทุกชนิด*. กรุงเทพฯ: อุกษาการพิมพ์. 102 หน้า.

หนังสือเล่มนี้เป็นการจัดพิมพ์ขึ้นเนื่องในวาระการครองราชย์ครบรอบ 60 ปี ด้วยสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณจึงได้จัดทำหนังสือนี้ขึ้นมา ซึ่งท่านพุทธทาสได้กล่าวถึงพระราชานใน 5 วาระ ประกอบด้วย โชคดีที่เรามีพระมหากษัตริย์ที่ทำหน้าที่ เรื่องที่สองสมเด็จพระบรมพิตรพระราชสมภารผู้เป็นเอกศาสนูปถัมภก เรื่องที่สามเรื่องเฉลิมพระชนพรรษาด้วยวิธีใด เรื่องที่สำคัญของกษัตริย์ในระบอบประชาธิปไตยและธัมมวิจักขณกถา ธรรมที่ควรพึงเห็นโดยประจักษ์

1. พระราชา

บ.709 พุทธศาสนิกข. (ม.ป.ป.). *พระอรหันต์อย่าลืม*. กรุงเทพฯ: ธรรมสภา. 99 หน้า.

สำหรับเรื่อง พระอรหันต์อย่าลืมเล่มนี้ มีอยู่ด้วย 3 ตอน แสดงให้เห็นว่าพระอรหันต์เป็นอย่างไร มีความหมายและความสำคัญอย่างไร เราควรเกิดตามรอยพระอรหันต์อย่างไรจึงจะถูกต้องที่น่าสนใจคือ ท่านได้ให้อธิบายเรื่องอิงประภัสสรและหลักการทำให้ประภัสสรชนิดถาวร ซึ่งเป็นลักษณะจิตใจของพระอรหันต์ ซึ่งเราจะต้องศึกษาเรื่องพระอรหันต์นี้จากภายในจิตใจของเราเอง ด้วยการเจริญจิตภาวนาอันเป็นหน้าที่ของพุทธบริษัท จนกระทั่งเกิดจิตที่บริสุทธิ์หลุดพ้นจากสรรพกิเลส ด้วยอำนาจแห่งปัญญาญาณของตน จิตที่หลุดพ้นนั้นคือ จิตพระอรหันต์ พระอรหันต์คือ คุณภาพจิตในบุคคล มิใช่ตัวบุคคลเช่นเดียวกับพระพุทธเจ้าพระองค์จริง คือ พระองค์ธรรม มิใช่พระองค์บุคคลอันใดก็ฉนั้น นับเป็นธรรมกถาที่ให้ความคิดที่แหวกแนว และน่าสนใจมากเรื่องหนึ่ง

1. พระอรหันต์

บ.710 พุทธศาสนิกข. (2550). *พฤษาแห่งชีวิต*. กรุงเทพฯ: ไพลิน.

หนังสือเล่มนี้เป็นการรวบรวมคำบรรยายหลักพุทธธรรม ได้อย่างรวบรัดทั้งเรื่องปรีชาปฏิบัติ และปฏิเวธ ซึ่งทั้งสามอย่างนี้เมื่อรวมกันอยู่จะทำให้ผู้ปฏิบัติเกิดความร่มเย็นแห่งชีวิตรู้จัก

ตัวเอง ไม่มีตัวกู ไม่มีเอาตัวกู เพราะความเป็นตัวกูย่อมนำซึ่งความหายนะทุกอย่างในชีวิตการเข้าพัก
ในพฤษภานในที่นี้คือ พฤษภานที่เกิดจากกรรมะ

1. กรรมบรยาย
2. พุทธกรรม

บ.711 พุทธทาสภิกขุ. (2506). *พลังสิ่งที่มองไม่เห็นและความเชื่อที่มงาย*. พระนคร: โรงพิมพ์
อาศรมอักษร. 62 หน้า.

หนังสือเล่มนี้ได้กล่าวว่า เราไม่อาจจะเป็นพุทธบริษัทได้ เป็นได้แต่เพียงผู้มีชีวิตอยู่อย่างม
งายไปตามเดิม ไม่อาจเรียกว่าเป็นผู้ถึงธรรมได้เลย จนต้องได้รับความทุกข์ชนิดที่สัตย์เดรัจฉาน
ไม่ต้องได้รับ เราหวังแต่เพียงอย่างเดียวว่า เมื่อไรคนกับกรรมะหายความหลงมงายและความเป็น
ป่าเถื่อนแล้ว ปัญหาเหล่านี้จึงจะหมดไป การถึงกรรมะอย่างเดียวกันนั้นที่จะช่วยจัดปัญหานานา
ชนิด ที่เกิดมาจากสิ่งที่มองไม่เห็นตัวอังกถานนี้ ส่วนความเชื่อที่มงายได้กล่าวถึงปุณฺชนตั้งแต่เกิดมา
ย่อมมีความยึดมั่นถือมั่นในเรื่องที่ก่อความใคร่ (กาม) เป็นสมบัติขั้นที่ 1 แล้วยึดมั่นถือมั่นใน
ความคิดความเชื่อของตัวเอง (ทิฏฐิ) เป็นสมบัติขั้นที่ 2 ส่วนสมบัติขั้นที่ 3 ก็คือ มงาย (สลับพตปรา
มาส) ผู้ได้บังแต่หอมทั้งสมบัติขั้นใหญ่ๆ เหล่านี้ย่อมไม่สามารถจะจากความเป็นปุณฺชน เพื่อไปสู่
ความเป็นอารยชนหรือพระอรียเจ้าได้ ท้ายเล่มเป็นคำวิจารณ์ของหนังสือพิมพ์ “สารเสรี” (ฉบับปีที่
6 ประจำวันที่ 25 มกราคม 2502 เป็นบทความในช่องของบรรณาธิการภายใต้ชื่อเรื่องว่า “หนังสือ
ที่เหยียบย้งคนไทย” และคำวิจารณ์ของเอกชน

1. ความเชื่อ
2. กรรมะ

บ.712 พุทธทาสภิกขุ. (2542). *พหุลาณูศาสนี*. กรุงเทพฯ: ธรรมทาน. 140 หน้า.

หนังสือเล่มนี้มีเนื้อหากล่าวถึงพหุลาณูศาสนีคือหลักกรรมะที่ทรงสอนมากที่สุด ได้แก่
เรื่องความไม่เที่ยง ความเป็นทุกข์ และความเป็นอนัตตา ซึ่งรวมเรียกว่าเบญจจันท์ ไตรลักษณ์ อนัตต
ลักษณะ

1. พหุลาณูศาสนี
2. กรรมะ

บ.713 พุทธศาสนิกศ. (ม.ป.ป.). *พ่อแม่สมบุรณ์แบบ*. กรุงเทพฯ: ธรรมบูชา. 208 หน้า.

หนังสือเล่มนี้ แบ่งเนื้อหาออกเป็น 6 ตอน ตอนที่ 1 และตอนที่ 2 เป็นงานเขียนของท่าน พุทธศาสนิกศ. ตอนที่ 3 ถึงตอนที่ 6 เป็นงานของท่านปัญญาบัณฑิติกศ. สำหรับเนื้อหาตอนที่ 1 เป็นเรื่องชี้ให้เห็นว่า โลกในปัจจุบันกำลังขาดพ่อแม่ที่สมบุรณ์แบบ ทำให้การอบรมสั่งสอนในชั้น พื้นฐานไม่เพียงพอ การอบรมบุตริคา ควรปลูกฝังทั้งกายและวิญญาณ ตอนที่ 2 การทำงานเพื่องาน กล่าวถึงหลักการการทำงานที่สำเร็จรูป เช่น การทำงานด้วยจิตว่าง การทำงานที่ไม่หวังผลตอบแทน การทำงานต้องปฏิบัติอยู่ในศีลธรรม ตอนที่ 3 กล่าวถึง ท่านมหาตมะคานธี ผู้ยิ่งใหญ่ของประเทศ อินเดีย เป็นผู้มีคุณธรรมในจิตใจสูง เป็นนักการเมืองที่ต่อสู้เพื่อสิทธิ เพราะจะเป็นแบบอย่างให้คนอื่นปฏิบัติตาม ตอนที่ 4 ทำบุญให้เกิดประโยชน์ เป็นการให้แนวคิดในการทำบุญที่เหมาะสมแก่กาล เวลา สถานที่ และเกิดประโยชน์ต่อตนเองและสังคมอย่างคุ้มค่า ตอนที่ 5 วางแผนชีวิตพิชิตความทุกข์ คือการนำธรรมะมาปฏิบัติในชีวิตประจำวัน เช่น ต้องเตรียมพร้อมที่จะเผชิญกับเหตุการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นในชีวิตของเรา และตอนที่ 6 คือ การฝึกลูกให้รู้จักกตัญญูกตเวทิต่างแต่ยังเล็ก สอนให้เด็ก รู้จักบุญคุณของผู้อื่นได้ทำไว้แล้วแก่ตน เพราะความกตัญญูเป็นมูลฐานของศีลธรรม เป็นมูลฐานของความก้าวหน้า

1. บิดา

2. มารดา

3. ธรรมะกับชีวิตประจำวัน

บ.714 พุทธศาสนิกศ. (2528). *พ่อแม่สมบุรณ์แบบ*. กรุงเทพฯ: ธรรมบูชา, 36 หน้า (ชุดหมูน้อย อันดับที่ 24).

เนื้อหาของหนังสือเล่มนี้ ท่านพุทธทาสได้บรรยายให้เห็นว่า โลกทุกวันนี้ขาดพ่อแม่ที่สมบุรณ์แบบ คือ พ่อแม่ที่ขาดธรรมะ ไม่มีความเป็นมนุษย์ที่สมบุรณ์ ซึ่งมาจากสาเหตุหลายประการแต่ที่สำคัญคือ ขาดการศึกษาที่จะทำให้มนุษย์เข้าใจว่า “เกิดมาทำไม” พ่อแม่ที่ดีมีอยู่ 2 ทาง ได้แก่ พ่อแม่ที่ดีทางกาย และทางวิญญาณ สำหรับพ่อแม่ที่ดีทางกายคือ พ่อแม่ที่ดูแลบุตรตั้งแต่อยู่ในครรภ์จนกระทั่งเกิดมา และให้การอบรมเลี้ยงดูเป็นอย่างดี ส่วนพ่อแม่ที่ดีทางวิญญาณ คือ การเลี้ยงดูบุตรด้วยหลักศีลธรรม ซึ่งแบ่งเป็น 2 ชั้น คือ ชั้นธรรมดาและโลกกุตตระ นอกจากนี้ท่านยังได้กล่าวถึงการเป็นบุตรไว้หลายเรื่อง เช่น บุตรเป็นวัตถุของมนุษย์อย่างไร บุตรที่ดีที่สุดคือบุตรที่เชื่อฟังบิดามารดา โลกไม่มีสันติสุขเพราะขาดหลักธรรมและท่านกล่าวขำว่า พ่อแม่ที่สมบุรณ์แบบ

บ.717 พุทธทาสภิกขุ. (2548). *พินัยกรรมของพุทธทาส ระบบธรรม (เท่า) ที่นึกได้*. สุราษฎร์ธานี: สวน โภกขพลาราม และคณะธรรมทาน.

หนังสือ พินัยกรรมของพุทธทาส ระบบธรรม (เท่า) ที่นึกได้ เล่มนี้ เป็นสมุดบันทึกสำคัญของท่านพุทธทาสที่น่าจะเขียนเมื่อปี พ.ศ. 2530 นับว่าเป็นช่วงจังหวะสำคัญหนึ่ง เนื่องด้วยเพิ่งผ่านชดทกาล 80 ปี โดยท่านพุทธทาสปรารถนเสมอว่าเกินเลยกว่าฐานะอันควรของทาสของพระพุทเจ้า ในการอยู่่นานกว่าพระพุทเจ้า พินัยกรรมของพุทธทาส น่าจะเกิดด้วยคำรินี้ “ไม่ต้องสร้างอนุสาวรีย์อะไร ำให้เรา เพราะหนังสือเล่มนี้เป็นอนุสาวรีย์อันแท้จริงและสูงสุดแล้ว มีราคาชนิดที่ท่านไม่มีเงินที่ไหนดมากพอที่จะสร้างมันได้ นอกจากการช่วยกันพิจารณาแล้ว พวกกันทำตามในข้อที่ท่านเห็นว่ามันมีประโยชน์ในการดับทุกข์ ทั้งส่วนตัวและสังคม” ท่านได้รวบรวมหลักธรรมคำบรรยายของท่านในโอกาสต่างๆ ซึ่งสั้นแล้วแต่เป็นหนทางสู่ความสุข ในเล่มได้จัดเรียงเนื้อหาอย่างเป็นระเบียบ เพื่อให้ง่ายแก่การศึกษาปฏิบัติ อันจะทำให้เกิดสติ มีปัญญาในการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในชีวิต ทำให้รู้จักการดำเนินชีวิตอยู่บนความไม่ประมาท มีคุณธรรมประจำใจ สามารถดำเนินชีวิตได้อย่างมีความสุขโดยแท้จริง สมกับที่ท่านอาจารย์พุทธทาสเจตนาให้ทุกคนได้ถึง ซึ่งอุดมชีวิต ธรรมิกสังคม และ สันติภาพ

1. พุทธศาสนากับชีวิตประจำวัน

บ.718 พุทธทาสภิกขุ. (2542). *พื้นฐานของชีวิต*. กรุงเทพฯ: ธรรมสภา. 235 หน้า.

หนังสือเล่มนี้เป็นหนังสือที่กล่าวถึงพื้นฐานของชีวิตและการดำรงชีวิตด้วยธรรมะภายในหนังสือจะประกอบด้วยเนื้อหาสาระที่เกี่ยวข้องกับพื้นฐานของชีวิตทั้งในด้านความหมาย และการดำรงอยู่ด้วยธรรมะต่อจากนั้นเป็นการกล่าวถึงการควบคุมชีวิตให้ตั้งอยู่บนฐานที่ถูกต้องที่ควร โดยอาศัยมรรค ซึ่งจะนำไปสู่ชีวิตใหม่ที่ดีขึ้น

1. ชีวิต – แ่งพุทธศาสนา   2. การดำรงชีวิต

บ.719 พุทธทาสภิกขุ. (2527). *พุทธ – คริสต์ในทัศนะท่านพุทธทาส (ใจความแห่งคริสต์ธรรม
เท่าที่พุทธบริษัทควรทราบ)*. กรุงเทพฯ: เทียนวรรณ. 351 หน้า.

เนื้อหาในหนังสือเล่มนี้กล่าวถึง จดหมาย ดร. เสรี พงศ์พิศ ถึงท่านพุทธทาสลิขิตท่านพุทธทาสถึง ดร. เสรี พงศ์พิศ ถ้อยแถลง คำนำ ประโยชน์ของการศึกษาศาสนาเปรียบเทียบ พระเจ้าในฐานะสิ่งสูงสุดที่มนุษย์มีร่วมกัน ปัญหาแตกแยกเกี่ยวกับสิ่งที่เรียกกันว่าพระเจ้า การเกิดของพระคัมภีร์ในศาสนาที่มีพระเจ้า วิวัฒนาการแห่งความคิดของมนุษย์เกี่ยวกับสิ่งสูงสุด ปัญหาเกี่ยวกับปาณาติบาตในระหว่างศาสนา ปัญหาระหว่างพระเป็นเจ้ากับพระรัตนตรัย ชีวิตนิรันดร การไถ่บาป ความรักพระเจ้า การสารภาพบาป บรรยายสรุปความ ภาคผนวก (คำอธิบายเพิ่มเติม).

1. คริสต์ศาสนา

2. พุทธศาสนา

บ.720 พุทธทาสภิกขุ. (2517). *พุทธจริยา*. กรุงเทพฯ: การพิมพ์พระนคร. 458 หน้า.

หนังสือเล่มนี้ ประกอบด้วยเรื่อง พระพุทธเจ้าเป็นอะไรกับพวกเรา โดยให้ความหมายของพุทธจริยา โยคะ 4 อิตถีปัจฉยตา โลกุตตรธรรม พุทธบริษัท 4 เรื่อง พระพุทธเจ้าเป็นอะไรกับตัวท่านเอง ความหมายของเคียรติย์ มัชฌิมาปฏิปทา พระพุทธเจ้าเป็นอะไรกับสัตว์โลกทั้งปวง และในบทสุดท้ายได้ให้ข้อสรุปที่นำคิดว่าที่แท้จริงแล้วพระพุทธเจ้าไม่ได้เป็นอะไรเลย การที่กล่าวถึงว่าพระพุทธองค์เป็นอะไรนั้นล้วนมาจากความรู้สึกทั้งสิ้น

1. พระพุทธเจ้า

บ.721 พุทธทาสภิกขุ. (2535). *พุทธทาส - พราก*. กรุงเทพฯ: มุมนิสิต. 333 หน้า.

หนังสือเล่มนี้กล่าวถึง “ตัวกู” หรือ “ของกู” หมายถึงจิตที่กำลังถูกรอบงำอยู่ด้วยอวัยวะและมัสการ ก็คือกายเห็นแก่ตัว และของตัว และกำลังดิ้นรนทุกอย่างเพื่อทำตามนั้น โดยไม่ต้องคำนึงถึงศีลธรรมหรือความรู้สึกผิดชอบชั่วดีใด ๆ จึงต้องศึกษาว่ามันเป็นต้นเหตุหรือตัวการเพียงอย่างเดียวที่บันดาลให้ความทุกข์ทั้งปวงเกิดขึ้นในโลกนี้ จนทำให้มนุษย์มีความจำเป็นที่จะต้องมีวัฒนธรรมและศาสนาอย่างที่จะขาดเสียมิได้

1. ตัวกู-ของกู

บ.722 พุทธศาสนิกศ. (2536). *พุทธทาส : มติแห่งสวนโมกข์*. กรุงเทพฯ: มติชน. 138 หน้า.

หนังสือเล่มนี้กล่าวถึง กลางตลาดพุมเรียง อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี ณ ร้านค้าเรือนไม้สองชั้น หลังคามุงจากในวัยเด็กว่ากันว่าชีวิตของเด็กชายเงื่อม พานิช ไม่ค่อยมีอะไรตื่นเต้นโลดโผนนัก เด็กชายเงื่อมได้ศึกษาตั้งแต่อักษรภาษาไทย และมูลบทบรรพกิจอยู่กระทั่งอายุครบ 11 ปี จึงกลับไปอยู่บ้านและเข้าศึกษาต่อในโรงเรียนวัดโพธาราม จนกระทั่งอายุย่าง 20 ปีบริบูรณ์ไม่ว่าจะเป็นนางเคลื่อนไหวหรือญาติรายใดก็ตาม ต่างก็พากันปรารภว่า จะถึงเวลาที่หนุ่มเงื่อมควรจะต้องออกบวชตามประเพณี วันที่ 29 กรกฎาคม 2469 นายเงื่อม จึงออกบวชที่วัดนอกตามความประสงค์ของผู้ใหญ่ โดยมีพระครูโสภณเจตติการาม เป็นพระอุปัชฌาย์ได้รับฉายา “อินทปัญญาญ” และในปี พ.ศ. 2470 ท่านก็ยังสอบนักธรรมโทได้อีก ชีวิตพระในพรรษาแรกนั้นไม่แตกต่างกันมาก พอสอบนักธรรมโทได้ อาที่ชุมพรก็ขุดเยียดให้ไปเรียนต่อที่กรุงเทพฯจนสำเร็จการศึกษา

1. สวนโมกข์พลาราม
2. ตลาดพุมเรียง

บ.723 พุทธศาสนิกศ. (2538). *พุทธทาส สวนโมกข์พลาราม กำลังแห่งการหลุดพ้น*. (พิมพ์ครั้งที่ 2). สุราษฎร์ธานี ธรรมทานมูลนิธิ. 353 หน้า.

เนื้อหาของหนังสือเล่มนี้ แบ่งเป็น 5 ภาค คือ ภาคที่ 1 อัดชีวประวัติของท่านพุทธทาสเล่าไว้ กล่าวถึงการกำเนิดสภาพชีวิตครอบครัวตั้งแต่ในวัยเด็ก การศึกษาเล่าเรียน การบวช และการก่อตั้งสวนโมกข์ที่พุมเรียง จนถึงการแสดงธรรมะในที่ต่าง ๆ การเผยแพร่ธรรมะ การเดินทางไปต่างประเทศ และกล่าวถึงการเจ็บไข้ได้ป่วยจนกระทั่งที่ท่านบูรณภาพ ภาคที่ 2 ผลงานของท่านพุทธทาสกล่าวถึง หนังสือธรรมะและเทปบันทึกเสียงเรื่องราวธรรมะในชุดต่าง ๆ เช่น ชุดลอยปทุมชุดบัวหลวง ชุดหมุนล้อธรรมจักร ฯลฯ ภาคที่ 3 เกียรติคุณของท่านพุทธทาส กล่าวถึงสมณศักดิ์ที่ท่านได้รับ ปริญญาบัตรสาขาต่าง ๆ จากสถาบันที่มีชื่อเสียง และเรื่องอื่น ๆ เกี่ยวกับผลงานของท่านพุทธทาส ภาคที่ 4 เล่าสู่กันฟังเรื่องของท่านพุทธทาส ในส่วนนี้เป็นคำเล่าของผู้ใกล้ชิดท่านพุทธทาส กล่าวถึง การอาพาธของท่านพุทธทาส รวมทั้งภาพประกอบด้วย และในภาคที่ 5 คือ บทส่งท้าย เป็นเรื่องราวที่ท่านปัญญานันทะ และผู้จัดพิมพ์หนังสือเขียนความรู้สึกของตนเองที่มีต่อท่านพุทธทาสในแง่ต่าง ๆ หนังสือเล่มนี้ เป็นงานเขียนเล่มหนึ่งที่ช่วยผู้สนใจเกิดความรู้ความเข้าใจในชีวิตของท่านพุทธทาสได้เป็นอย่างดี

1. สวนโมกข์พลาราม

บ.724 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). *พุทธทาสกับเจตนารมณ์ของประชาธิปไตยตามแง่ปรัชญาและศีลธรรมไม่ใช่ในแง่การเมือง*. กรุงเทพฯ : กองทุนวชิรธรรม. 62 หน้า.

เนื้อหาของหนังสือ กล่าวถึงธรรมะตามหลักแห่งพระพุทธศาสนากับเจตนารมณ์ของประชาธิปไตยตามแง่ของปรัชญาและศีลธรรมว่า ประชาธิปไตยกับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาแยกออกจากกันไม่ได้ เพราะทั้งสองอย่างมีจุดหมายอย่างเดียวกันคือสร้างสันติภาพให้กับโลก ประชาธิปไตยมีจุดมุ่งหมาย 3 อย่าง อันได้แก่ เสรีภาพ หรือคำว่า แห่งความเป็นผู้มีความพอใจของตนเอง ความเสมอภาค หรือความสม่ำเสมอและภราดรภาพ หรือภาวะความเป็นพี่น้องกัน พระพุทธเจ้าก็ทรงใช้หลักทั้งสามนี้ เป็นเครื่องมือในการดำเนินชีวิต ดังนั้น ประชาธิปไตยกับหลักธรรมของพระพุทธศาสนา จึงเป็นของคู่กัน

1. พุทธศาสนากับสังคม

บ.725 พุทธทาสภิกขุ. (2536). *พุทธทาสกับทุกศาสนาเพื่อสันติภาพของโลก*. ม.ป.ท. 59 หน้า.

หนังสือเล่มนี้กล่าวถึง สิ่งเดียวในโลกที่จะทำให้โลกเกิดสันติภาพได้ คือ การอาศัยธรรมะในพระศาสนาของประชาชาติในโลก มาช่วยให้เกิดสันติภาพอย่างถาวร ให้กับมนุษยชาติได้ การศึกษาถึงแก่นแท้ของธรรมะในแต่ละศาสนา จะเห็นว่าทุกศาสนามีจุดมุ่งหมายเดียวกัน คือ เพื่อให้ศาสนิกชนของทุก ๆ ศาสนายู่อุด สามารถเอาชนะบาป ชนะกิเลสหรือศัตรูแห่งความดีงาม เพื่อให้มนุษย์เป็นคนดี มีศีลธรรม มีจิตใจสูง และอยู่ร่วมในสังคมเดียวกันได้อย่างสันติสุข

1. สันติภาพ

2. ธรรมะ

บ.726 พุทธทาสภิกขุ. (2527). *พุทธทาสภิกขุ กามารมณ์ และชีวิตสมรสตามอุดมคติพุทธศาสนา*. กรุงเทพฯ: ปาจารย์สาร. 122 หน้า

หนังสือเล่มนี้เป็นการบรรยายธรรมใน 2 ภาค คือ ภาคแรกเพชรสและกามารมณ์ เมื่อวันที่ 24 เมษายน 2513 มี 3 หัวข้อ คือ (1) ปัญหาเพชรสของ”ฆราวาส (2) การควบคุมความรู้สึกทางเพศของ”ฆราวาส (3) กามและกามารมณ์ สรุปความที่ว่า พระโตคาบัน ไม่ได้มีกามระคะอย่างปุณฺณมีแต่มีความสัดส่วนที่จะพึงมี แล้วถ้ามันยังเนื่องอยู่ด้วยการสืบพันธุ์นั้น มันก็เป็นสิ่งที่ยังแยกกันไม่ได้

นั่นเอง มันมีเท่านั้น ภาคหลัง: อุดมคติและหลักการปฏิบัติต่อชีวิตครองเรือน มี 3 หัวข้อ คือ (1) พรขวัญชั้นสมรส (2) อุดมคติต่อทิศเบื้องหลัง (บุตรภรรยา) (3) หลักปฏิบัติต่อทิศเบื้องหลังสรุปความขอให้เธอจง....เอา....ทั้งหลายที่ไว้ให้ได้ว่าเราเกิดมาเป็นมนุษย์ จะต้องเอาชนะมารของมนุษย์ให้จงได้ให้เหมือนกับพระพุทธเจ้าทรงชนะมารที่ต้นโพธิ์ ปัญหาที่เราจะต้องชนะให้ข้อคิดมีทรัพย์มียศ มีไมตรีให้ได้ แต่ต้องได้ด้วยเครื่องมือที่ๆ .....คือ สัจจะ ทมะ ขันติ จาคะ ครั้นได้แล้ว

1. กามารมณ

บ.727 พุทธทาสภิกขุ. (2542). *พุทธทาสลิลิต* 2. กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ. 560 หน้า

หนังสือพุทธทาสลิลิต เล่ม 2 เล่มนี้ได้กล่าวถึง เรื่องราวต่างๆ ในสมุดบันทึก จำนวน 19 ปี ในเล่มนี้ได้นำมาแบ่งเป็น 13 ตอน คือ พินัยกรรม, คำปรารภและข้อคิดอิสระ, ธรรมะกับชีวิต, ชุดหนทางรอดของมนุษย์เรา, ชุดสังขสาร, พระพุทธศาสนาและระหว่างศาสนา, ปรมัตถธรรมและศีลธรรมกลับมา, โลกนิติ-ธรรมนิติ, ศรัทธา-ปัญญา - สติ, ปรมัตถธรรม (อนัตตาสู่อัมมตยา), การศึกษา ศิลปะ และวัฒนธรรม, เศรษฐกิจ การเมือง สังคมและสันติภาพ, ชุดความอยู่รอดของประเทศไทย เป็นต้น เนื้อหาเหล่านี้มาจากบันทึกส่วนตัวของท่านอาจารย์พุทธทาส ซึ่งส่วนใหญ่เป็นหัวข้อย่อ ๆ ในการนำไปเทศน์

1. ธรรมะ

2. ธรรมบรรยาย

3. ธรรมะกับชีวิต

บ.728 พุทธทาสภิกขุ. (2542). *พุทธทาสลิลิต* 3. กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ. 656 หน้า

หนังสือ พุทธทาสลิลิต 3 เล่มนี้ เป็นเล่มสุดท้ายของหนังสือชุดพุทธทาสลิลิต ได้รวบรวมลิลิตของท่านพุทธทาสภิกขุที่มีในสมุดบันทึก ในปฏิทิน และใน Diary นำมารวมเป็นรูปเล่มได้ 15 ตอน คือ คำคม คำสั้น - ทิฎฐิวินาที, ร่างไว้ก่อน เพิ่งคิดได้, เกี่ยวกับทุกข์ทุกแห่งทุกมุม, ภาษาคน - ภาษาธรรม, ธรรมัตถวิจารณ์, ปรมัตถศิลป์แห่งชีวิต สัมมาชีพ : อุดมคติ วิทฺย ที่วิ หนังสือพิมพ์, สอนฝรั่ง-ชีวิตใหม่, วัน 80 ปี, สืบมรดกไทยยังไม่ใช้มรดกกรรม, การเมืองเรื่องของธรรม, ฝากไว้เพียงเท่านั้น เป็นต้น ในหนังสือเล่มนี้มีศัพท์ภาษาอังกฤษปะปนอยู่ด้วยประปราย สืบเนื่องมาจากกระยะปลายๆ อายุของท่านพุทธทาส ได้มีพวกฝรั่งนานาชาติ พวกนักศึกษาศาสนาที่สวนโมกข์

เป็นอันมาก การทำให้เพื่อนมนุษย์มีธรรมะกันอย่างทั่วถึงนี้เป็นการกระทำที่ถูกต้องตาม พุทธประสงค์

1. ธรรมะ

บ.729 พุทธทาสภิกขุ. (2541). *พุทธทาสลิจิต*. กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ. 504 หน้า

หนังสือ พุทธทาสลิจิต เล่มนี้ ได้กล่าวถึงบันทึกธรรมที่เป็นลายมือของท่านพุทธทาส เกี่ยวกับเรื่องพินัยกรรม, ความลับสุดยอด, ธรรมะโดยหลักพื้นฐาน, ความคิดนึกชั่วขณะที่ต้องรีบ บันทึกไว้ก่อน : แต่จะลืมเสีย, ปกิณกะ มีลักษณะเป็นการเขียนคำบรรยาย เป็นเสมือน “บันทึกช่วย จำ” หรือ “แผนการสอนย่อ” ของท่านอาจารย์ ซึ่งเป็นเรื่องที่ท่านเรียงไว้เป็นข้อๆ และมีบทบรรยาย สั้น ๆ ในแต่ละข้อ เพื่อนำไปเทศน์ ข้อเขียนต่าง ๆ ในหนังสือเล่มนี้ เป็นเสมือนบันทึกช่วยจำที่ท่าน จะรู้ของท่านเฉพาะองค์ จึงได้ปรากฏอักษรย่อเป็นอันมาก เช่น ธช. หกต. พุ. ฯลฯ ดูได้จากหน้าคำ ย่อ ซึ่งได้ถอดรหัสคำย่อไว้ให้

1. ธรรมบรรยาย

บ.730 พุทธทาสภิกขุ. (2547). *พุทธทาสลิจิตข้อธรรมบันทึกนึกได้เอง*. กรุงเทพฯ: แปลนรีดเดรส.

พุทธทาสลิจิตข้อธรรมบันทึกนึกได้เองเล่มนี้เป็นลายลิจิตที่ท่านพุทธทาสได้เขียนใน ระหว่างปีพ.ศ. 2495 เป็นต้นมา ซึ่งเขียนในลักษณะอนุทินประจำวันทำอะไร ที่ไหน ไปไหน ใครมา หา โดยการเขียนครั้งแรกที่นายกุหลาบ สายประดิษฐ์กับนายวิลาส มณีวัต ไปขออนักศึกษาธรรม ที่สวนโมกข์กับบันทึกสำคัญเช่นการตรวจคณะสงฆ์ของพระพิมลธรรมสาร สังฆมนตรี การไป แสดงธรรมที่งานฉลองสะพานวัดคลองตาล เวียงสระเป็นต้น

1. พุทธทาสลิจิต

บ.731 พุทธทาสภิกขุ. (2546). *พุทธทาสลิลิตคำกลอน*. กรุงเทพฯ: พิมพ์ดี. 179 หน้า.

หนังสือเล่มนี้เป็นสมุดบันทึกพุทธทาสลิลิตคำกลอน เป็นหนึ่งในหลายเล่มที่ท่านได้เขียนบันทึกเอาไว้ เนื้อหาของหนังสือเล่มนี้เป็นบทกลอนที่ท่านเขียนแต่งขึ้น เช่น เรื่อง ยกยักกับสตรี พระบ้าน - พระเถื่อน คูให้คิมแต่ได้ไม่มีเสีย เมื่อฉันดีกว่าแก

1. พุทธทาสลิลิต

บ.732 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). *พุทธทาสอนุทินปฏิบัติธรรม ศึกษาชีวิตอย่างเป็นวิทยาศาสตร์ บันทึกประจำวันขณะฝึกฝนตนเองเข้มข้น ในวัยหนุ่ม*. กรุงเทพฯ: เลียง. 146 หน้า.

หนังสือเล่มนี้เป็นบันทึกประจำวันของท่านอาจารย์พุทธทาสภิกขุในระหว่างพรรษาปี 2477 เป็นเวลา 3 เดือนที่ท่านกำหนดไว้สำหรับฝึกตนเอง การบันทึกดังกล่าวของท่านมีทั้งการบันทึกการปฏิบัติธรรมและข้อคิดความเห็นพิเศษเกี่ยวกับการปฏิบัติธรรม ประกอบด้วยบันทึกที่น่าสนใจศึกษา 39 เรื่อง เช่น วันคืนแห่งกรรมฐาน เป็นบันทึกเกี่ยวกับการปฏิบัติกรรมฐานของท่าน เรื่อง จุ่มจิ้มเกี่ยวกับสมาธิ เป็นบันทึกเกี่ยวกับข้อแนะนำในการฝึกสมาธิ ฯลฯ นอกจากนี้แล้ว ส่วนท้ายเล่มยังมีพินัยกรรมของท่านอาจารย์พุทธทาสอีกด้วยบันทึกดังกล่าวมีคุณค่าหลายประการ ทั้งในแง่ของเอกสารเกี่ยวกับชีวประวัติของท่าน ที่ช่วยให้พุทธศาสนิกชนรู้จักความรู้สึกนึกคิด และบุคลิกภาพช่วงหนึ่งในวัยหนุ่มของท่าน หนังสือเล่มนี้เป็นประโยชน์สำหรับพุทธศาสนิกชนโดยทั่วไป ในแง่ของการนำแบบอย่างของท่านมาปฏิบัติเพื่อการดำเนินชีวิตที่ดี

1. การปฏิบัติธรรม

บ.733 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). *พุทธธรรมนำสุขสู่ชีวิตใหม่*. กรุงเทพฯ: อคัมมโย. 28 หน้า.

หนังสือเล่มนี้ เป็นการบรรยายธรรมเพื่อให้นุชนยุคนี้มีธรรมมากขึ้น และให้ตระหนักว่า การมีธรรมนั้นย่อมทำให้มีชีวิตใหม่ที่ดี โดยที่มนุษย์ต้องใช้ธรรมอย่างถูกต้อง ธรรมบรรยายช่วยชี้ให้เห็นความหมายของคำว่าปีใหม่และชีวิตใหม่ที่แท้จริง นอกจากนั้นยังมีธรรมที่สามารถนำไปปฏิบัติในปีใหม่ที่จะถึงนี้ คือ การใช้เวลาให้เป็นประโยชน์ ไม่ให้กิเลสเข้ามาสู่ตัวเรา กิเลสทำให้เราใช้เวลาโดยไม่เห็นคุณค่าของเวลาที่สูญเสียไป ในการทำงานต้องทำงานให้สนุก และมีความสุขเมื่อได้

ทำงาน ธรรมเหล่านี้สามารถนำไปปฏิบัติได้ หากเรามีความตั้งใจที่จะเริ่มต้นชีวิตใหม่ เพื่อจะให้
ปีใหม่และชีวิตใหม่พบกับความสุข

1. ธรรมะบรรยาย

บ.734 พุทธทาสภิกขุ. (2504). *พุทธบริษัทกับทรัพย์สมบัติ*. พระนคร: โรงพิมพ์อักษรสาสน์. 23 หน้า.

เนื้อหาในหนังสือเล่มนี้กล่าวถึงว่า ชีวิตฆราวาสที่จะให้ได้ว่า นับถือพระพุทธศาสนานี้
ควรจะวางตัวและเกี่ยวข้องกับทรัพย์สมบัติตามที่มีอยู่อย่างไร ซึ่งทรัพย์ในที่นี้ หมายถึง 1. ภริยา
หรือ สามี คือ ผู้ซึ่งทำตนเป็นคู่ทุกข์คู่ยากในการที่จะร่วมมือกันเปลื้องหนี้ชีวิตจนมีจิตใจสูง พร้อม
จะเลื่อนชั้นแห่งจิตใจของตนขึ้นสู่ระดับสูงขึ้นไป 2. บุตรหรือหลาน มนุษย์นั้นมีอยู่ในโลก เพื่อ
สร้างความดีงามประดับโลกถึงที่สุด ของความดีความงามอันจะพึงสร้างกันได้และมีที่สุด คือ
นิพพาน 3. คนใช้หรือบริวาร รวมถึงข้าทาส กรรมกร ผู้รับใช้โดยมีค่าจ้างหรือด้วยความสมัครใจ
พุทธบริษัทจึงให้ความเคารพนับถือ ความเมตตาปราณี แก่บุคคลแม้ที่เรียกกันว่าข้าทาสบริวาร
ในฐานะเป็นเพื่อนร่วมชีพพร้อมทุกข์ ร่วมสุข ร่วมมือสะสางปัญหาปัญหาแห่งความเป็นมนุษย์
ความที่ธรรมชาติกำหนดให้อย่างสูงสุด 4. ทรัพย์สมบัติที่เป็นวัตถุ โดยเฉพาะ คือ เงินทอง
ตลอดจนถึงข้าวของอันมีค่า ควรจะให้ความหมายเหล่าทรัพย์สมบัติทั้งหลายเหล่านี้ในฐานะเป็น
เครื่องมือสำหรับเป็นอยู่ เพื่อต่อสู้กับปัญหาต่าง ๆ ในวัฏสงสาร ตลอดจนถึงการออกไปเสียได้
จากวัฏสงสารเป็นที่สุด 5. ทรัพย์ภายในหรือทรัพย์ติดตัว คือ คุณสมบัติที่เป็นภายในของร่างกาย
จิตใจอันเป็นเครื่องมือสำหรับให้ได้มาซึ่งทรัพย์ภายนอก ให้ถูกต้องตามความมุ่งหมายของ
ธรรมชาติแห่งการเกิดมาเป็นมนุษย์ จะเห็นได้ว่าไม่ว่าทรัพย์ประเภทใด เมื่อมีการใช้ให้ถูกต้อง
ตามความหมายของคำว่าทรัพย์ และตามความหมายของบุคคลผู้ใช้ทรัพย์ด้วยปัญญาแล้ว ไม่ว่าจะ
จะเป็นทรัพย์ประเภทใดย่อมนำไปสู่ผล คือ ความสุขที่ถูกต้อง เป็นความสุขเย็นและเป็นเครื่อง
สนับสนุนให้บุคคลตั้งอยู่ในที่ไกลแห่งพระนิพพานยิ่งขึ้นเป็นลำดับ

1. พุทธบริษัท

บ.735 พุทธทาสภิกขุ. (2504). *พุทธบริษัทกับทรัพย์สมบัติ*. พระนคร: โรงพิมพ์อักษรสาสน์.
23 หน้า.

หนังสือเล่มนี้พิมพ์แจกเป็นที่ระลึกในงานทอดกฐินสามัคคีกองทัพอากาศ พ.ศ. 2504 เป็นเรื่องที่พุทธบริษัทเราจะมีทางเกี่ยวกับทรัพย์สมบัติโดยสถานใด จึงจะได้ผลกำไรแก่ชีวิตนี้ ก่อนอื่นต้องทำความเข้าใจให้ตรงกันเสียก่อนว่า คำว่า “พุทธบริษัท” ในที่นี้มีได้หมายเอาพุทธบริษัทประเภทบรรพชิต คำว่า “ทรัพย์” คือ หมายถึงสิ่งที่มีไว้สำหรับปลื้มใจ หรือเป็นสิ่งที่นำมาซึ่งความปลื้มใจ ส่วนพุทธบริษัท หรือนัยหนึ่งผู้ที่เชื่อว่าเป็นสาวกหรืออริยสาวกของพระสัมมาสัมพุทธเจ้านั้น ควรจะรู้สึกในความหมายของคำว่า “ทรัพย์สมบัติ” ให้มีไปอีกอย่างหนึ่ง ซึ่งแตกต่างจากชาวโลกทั่ว ๆ ไป คือ ฝ่ายหนึ่งมีไว้สำหรับหลงใหลมัวเมา อีกฝ่ายหนึ่งมีไว้ในฐานะเป็นเครื่องมือหรือสะพานเพื่อให้ก้าวหน้าไปในทางของชีวิตที่ต้องการจะพ้นจากภัยในวัฏฏสงสาร โดยประการทั้งปวง เมื่อเรามีการใช้ให้ถูกต้องตามความหมายของคำว่า ทรัพย์ และตามความหมายของบุคคลผู้ใช้ทรัพย์ด้วยปัญญาแล้ว ไม่ว่าจะเป็นนทรัพย์ประเภทใด ย่อมนำไปสู่ผล คือ ความสุขที่ถูกต้องเป็นความสุขเย็นไม่ใช่ความสุขร้อนหรือความสุขใหม่ และเป็นเครื่องสนับสนุนให้บุคคลตั้งอยู่ในที่ใกล้แห่งนิพพานยิ่งขึ้นไปเป็นลำดับ.

1. พุทธบริษัท

2. ทรัพย์สมบัติ

บ.736 พุทธทาสภิกขุ. (2535). *พุทธประวัติ (ฉบับวิจารณ์)*. กรุงเทพฯ: อรุณวิทยา. 156 หน้า.

ในหนังสือเล่มนี้จะมีเนื้อหาอยู่ 3 ตอน คือ 1. ศาสนา วัฒนธรรม และปรัชญาของอินเดียโบราณ ซึ่งประกอบด้วย ศาสนา วัฒนธรรม ปรัชญา 2. พุทธประวัติ ซึ่งประกอบด้วย ประเทศสักกะความเป็นอยู่ของพวกศากยะ 3. พระพุทธคุณที่จารีกอยู่ในประวัติศาสตร์ ประกอบด้วย การปฏิวัติที่เกิดขึ้นแก่ประวัติศาสตร์ การปฏิวัติที่เกิดขึ้นแก่สมาคม และการปฏิบัติทางศาสนาให้ผู้อ่านได้ทราบถึงการวิจารณ์พุทธประวัติว่ามีข้อบกพร่องควรแก้ไขอย่างไร เป็นเรื่องที่อ่านเข้าใจง่าย ให้ความรู้ในแง่ประวัติศาสตร์พุทธศาสนาและเรื่องราวการค้นพบหลักฐานต่าง ๆ ทางพุทธศาสนาอีกด้วย

1. พุทธประวัติ

บ.737 อ.ป. (2549). *พุทธประวัติจากพระโอษฐ์* (พิมพ์ครั้งที่ 13). กรุงเทพฯ: ชรรตทานมูลนิธิ. 584 หน้า

หนังสือพุทธประวัติจากพระโอษฐ์ เล่มนี้ ได้กล่าวถึงประวัติชีวิตประจำวันของพระพุทธเจ้าที่พระองค์ตรัสไว้เอง เน้นเนื้อหาที่สะท้อนเรื่องการปฏิบัติธรรมมากกว่าเรื่องปาฏิหาริย์ โดยแปลจากพระไตรปิฎกล้วน ร้อยกรองเป็นหมวดหมู่ ติดต่อกันเป็นลำดับ เพื่อให้พุทธศาสนิกชนใช้เป็นแนวทางสำหรับดำเนินชีวิตและปฏิบัติธรรมตามรอยพระยุคลบาทได้อย่างสมบูรณ์มากที่สุด นับเป็นงานเล่มแรกของหนังสือชุดธรรมโฆษณ์ ที่ปัจจุบันมีมากกว่า 73 เล่ม พุทธประวัติจากพระโอษฐ์ เป็นเล่มที่มีการตีพิมพ์เผยแพร่มากที่สุดกว่าจะเป็นพุทธประวัติจากพระโอษฐ์เล่มนี้ได้ ท่านอาจารย์พุทธทาสภิกขุ ต้องใช้เวลาในการแปล รวบรวม และปรับปรุงแก้ไขยาวนานที่สุดกว่าเล่มใด ๆ เริ่มจากลงมือแปลเพียงรูปเดียวที่สวน โมกข์พิมพ์รวมเล่มครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. 2479 ต่อมา มีการจัดพิมพ์ขึ้นอีกได้ทำทานุกรมได้ทำเรื่องอย่างละเอียดมีทั้งหมดด้วยกันถึง 2480 คำ แยกเป็นชื่อบุคคล สถานที่ ชื่อเหตุการณ์ และศัพท์ธรรมะ มหามกุฏราชวิทยาลัยประกาศใช้เป็นหนังสือประกอบการเรียนครั้งสุดท้ายเมื่อ พ.ศ.2523 โดยมีพระมหาวิจิตร ธรรมวิจิตร โด และพระพรเทพ วิฑฒโน เป็นกำลังสำคัญในการช่วยเหลือ

1. พุทธประวัติ

บ.738 พุทธทาสภิกขุ. (2534). *พุทธประวัติจากพระโอษฐ์*. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: อรุณวิทยา, 308 หน้า.

หนังสือเล่มนี้ ได้รวบรวมพุทธประวัติของพระพุทธเจ้า โดยได้ถ่ายทอดมาจากพระไตรปิฎกจริง ๆ และอย่างถูกต้องที่สุด โดยได้รวบรวมไว้ 4 ภาค ได้แก่ ภาคนำ ข้อความให้เกิดความสนใจในพระพุทธเจ้าคือ พระตถาคต เป็นพระพุทธเจ้าเพียงองค์เดียวที่ทรงแสดงธรรมเพื่อดับทุกข์ และแสดงแบบแห่งการครองชีวิตอันประเสริฐแก่โลก ภาค 1 การบังเกิดแห่งพระพุทธเจ้า กล่าวถึง การประสูติ การออกบวชเพื่อแสวงหาความหลุดพ้น และการตรัสรู้ของพระพุทธองค์ ภาคที่ 2 ความเป็นพระพุทธเจ้าในทุกอริยาบถ และเป็นบรมราชาที่เคารพธรรม ภาคที่ 3 การสั่งสอนโปรดสัตว์ และภาคที่ 4 การปรินิพพานเนื้อหาของหนังสือให้คุณค่าทางรสชาติ รสพระธรรม และรสโฆหาร เหมาะสำหรับการศึกษาหลักธรรมที่เกี่ยวข้องอยู่กับพุทธประวัติ เพื่อนำไปสู่การปฏิบัติที่ถูกต้องต่อไป

1. พระพุทธเจ้า

2. พุทธศาสนา

3. พุทธประวัติ

บ.739 พุทธทาสภิกขุ. (2546). *พุทธประวัติจากพระโอษฐ์*. กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ. 768 หน้า.

หนังสือเล่มนี้กล่าวถึง พระประวัติตรัสเล่า ไม่มีคำเรียบเรียงของผู้แต่งละปนเพราะเป็นที่รวบรวมเฉพาะพระพุทธภาษิตที่ตรัสถึงประวัติของตนเอง จากคัมภีร์พระไตรปิฎกล้วนเลือกเก็บเอามาร้อยกรองให้เป็นหมวดหมู่ ติดต่อกันเป็นลำดับ มุ่งแสดงหลักธรรมที่แนบอยู่ในพระชนมชีพของพระองค์ เพื่อให้เป็นหนังสือส่งเสริมปฏิบัติธรรมเล่มหนึ่ง เป็นส่วนใหญ่ รวมทั้งเป็นแก่นแห่งเรื่องพุทธประวัติด้วย เป็นส่วนพิเศษ

1. พุทธประวัติ

2. พุทธภาษิต

บ.740 พุทธทาสภิกขุ. (2545). *พุทธประวัติจากพระโอษฐ์* (พิมพ์ครั้งที่ 5). กรุงเทพฯ: อรุณวิทยา. 308 หน้า.

พุทธประวัติจากพระโอษฐ์เล่มนี้เป็นหนังสือฉบับย่อจากพุทธประวัติจากพระโอษฐ์ฉบับใหม่ มีการตัดทอนข้อความบางตอนออกคงไว้เท่าใจความสำคัญ ที่ถูกถอดออกมาจากพระไตรปิฎกทั้งรสพระธรรมและรสโวหาร ไม่มีคำเรียบเรียงของผู้แต่งเป็นการรวบรวมเฉพาะพุทธภาษิตที่ตรัสถึงประวัติพระองค์เอง จากคัมภีร์พระไตรปิฎกล้วน ๆ เลือกเก็บเอามาร้อยกรองให้เป็นหมวดหมู่ ติดต่อกันตามลำดับ มุ่งแสดงหลักธรรมที่แนบอยู่ในพระชนมชีพของพระองค์ แทนการมุ่งทางด้านประวัติ หรือนิยายประวัติ เพื่อเป็นหนังสือส่งเสริมการปฏิบัติธรรม

1. พุทธประวัติ

บ.741 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป). *พุทธประวัติประกอบภาพ*. กรุงเทพฯ:ธรรมสาร. 449 หน้า.

หนังสือเล่มนี้กล่าวถึง ณ นครกบิลพัสดุ์มีพระราชานามว่าพระเจ้าสุทโธทนะมีพระอัครมเหสีนามว่า พระนางสิริมหามายา พระนางทรงมีครรภ์และได้ประสูติพระโอรสภายใต้ต้นสาละที่ลุมพินีได้ขนานนามให้แก่พระกุมารว่า สิทธัตถะในวันที่ 2 นับแต่วันที่ได้มีการชมนุมขนานนามพระกุมาร พระนางสิริมหามายาเป็นมารดาที่สิ้นพระชนม์ เมื่อเจ้าชายเติบโตขึ้น พระราชาได้เชิญครูอาจารย์มาให้การศึกษาแก่เจ้าชายจากนั้นพระโอรสได้ทรงอภิเษกสมรสกับนางพิมพา และได้มี

โอรส 1 คนพระนามพระราหุณหลังจากนั้นเจ้าชายสิทธัตถะได้ทรงออกผนวชเมื่อพระชนมายุ 35 พรรษา ได้ตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ณ โคนต้นมหาโพธิริมฝั่งแม่น้ำเนรัญชราในคืนวิสาขบูชา วันเพ็ญเดือนหก ต่อมาเมื่อพระสัมมาสัมพุทธเจ้าพระชนมายุ 80 พรรษา ได้เสด็จดับขันธปรินิพพาน ณ ป่าไม้สาละ

1. พุทธประวัติ

บ.742 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). *พุทธประวัติประกอบภาพสำหรับเยาวชน*. กรุงเทพฯ: วุฒิชัยธรรม, 446 หน้า.

หนังสือเล่มนี้ เป็นพุทธประวัติประกอบภาพมีเนื้อหาตั้งแต่ ตอนที่ 1 ในช่วงปฐมวัยของเจ้าชายสิทธัตถะ ตอนที่ 2 การอภิเษกสมรสระหว่างเจ้าชายสิทธัตถะกับนางยโสธรา ตอนที่ 3 การสละโลก ตอนที่ 4 การตรัสรู้ ตอนที่ 5 การประกาศพระธรรม ตอนที่ 6 เสด็จกลับกบิลพัสดุ์ ตอนสุดท้าย การปรินิพพาน ทุกตอนจะมีภาพประกอบสลับคำบรรยาย หนังสือเล่มนี้ จัดพิมพ์ เพื่อเป็นสื่อให้เยาวชนในปัจจุบันได้เรียนรู้ถึงพุทธศาสนามากขึ้น นอกจากนั้นยังช่วยให้รู้ ทั้งพุทธประวัติ พุทธจริยา และพุทธธรรม ซึ่งเป็นสิ่งที่มีคุณค่าแก่ชีวิตสำหรับผู้ที่ได้อ่านหนังสือเล่มนี้

1. พระพุทธเจ้า   2. พุทธศาสนา   3. พุทธประวัติ

บ.743 พุทธทาสภิกขุ. (2533). *พุทธประวัติสำหรับนักศึกษา*. (พิมพ์ครั้งที่ 11). กรุงเทพฯ: อรุณวิทยา, 285 หน้า.

พุทธประวัติเล่มนี้ แก้ไขปรับปรุงจากพุทธประวัติของต่างประเทศฉบับหนึ่งซึ่งแต่งโดยภิกษุสีลาจาระในกรุงลังกา เนื้อเรื่องทั้งหมดมุ่งให้เกิดผลทางอารมณ์ ทำนองนวนิยายเพื่อโน้มน้าวจิตใจของเยาวชนให้ศรัทธาในพระพุทธศาสนา โดยกล่าวถึงพุทธประวัติ ตั้งแต่ประสูติ จนถึงปรินิพพาน รวม 12 ตอน ตอนท้ายเล่มมีบทบันทึกที่ท่านพุทธทาสเขียนวิจารณ์เกี่ยวกับเรื่องพุทธประวัติในเรื่องต่าง ๆ นอกจากนี้ยังมีปทานุกรม ที่ให้ความสะดวกต่อการศึกษาค้นหาหัวข้อธรรมะต่าง ๆ ที่ปรากฏได้ตามที่ต้องการ

1. พระพุทธเจ้า   2. พุทธประวัติ

บ.744 พุทธศาสนิกศ. (2520). *พุทธประวัติสำหรับเยาวชน*. กรุงเทพฯ: ชรรรมบุษยา. 205 หน้า.

เป็นหนังสือที่กล่าวถึง ประวัติของพระพุทธเจ้าตั้งแต่แรกประสูติจนถึงปรินิพพานรวม 20 ตอน ตามลำดับดังนี้ กำเนิดพระสิทธัตถะ วัฏกุมาร ในวัยรุ่ม ในวัยหนุ่ม ความเบื่อน่าย การสละโลก พระมหากรุณาธิคุณ ความพยายามก่อนตรัสรู้ ประสบความสำเร็จ ประกาศธรรม สิงคาลมานพ สารีบุตรและโมคคัลลานะ เสด็จกบิลพัสดุ์ พุทธกิจประจำวัน พระนางมหาปชาบดี ปาฏิหาริย์ พุทธดำรัส ความกรุณาของพระองค์ เทวทัต การปรินิพพาน จัดเป็นหนังสือที่ส่งเสริมการศึกษาพุทธประวัติแก่เยาวชนในแง่ที่ทำให้ทราบว่ามนุษย์เกิดมาทำไม มีหน้าที่อะไร จุดมุ่งหมายสูงสุดในชีวิตที่เกิดมาในชาติหนึ่ง ๆ ควรทำอะไร และทำอย่างไรชีวิตจึงจะมีค่าและราคาสูงสุด การศึกษาพุทธประวัติจึงควรศึกษาด้วยเหตุผลดังกล่าว โดยมีพระพุทธองค์เป็นผู้ชี้แนวทางและแบบอย่างการดำเนินชีวิตตามที่ประสบมาแล้วด้วยพระองค์เอง

1. พระพุทธเจ้า
2. พุทธประวัติ
3. พุทธประวัติ

บ.745 พุทธศาสนิกศ. (2550). *พุทธประวัติสำหรับเยาวชน*. กรุงเทพฯ: บันลือธรรม. 217 หน้า.

หนังสือเล่มนี้เป็นการเล่าถึงพระพุทธประวัติเป็นลำดับดังนี้ ตอนที่ 1 กล่าวถึง กำเนิดพระสิทธัตถะ ตอนที่ 2 กล่าวถึงวัฏกุมาร ตอนที่ 3 กล่าวถึง ในวัยรุ่ม ตอนที่ 4 กล่าวถึงในวัยหนุ่ม ตอนที่ 5 กล่าวถึงความเบื่อน่าย ตอนที่ 6 กล่าวถึงการสละโลก ตอนที่ 7 กล่าวถึงพระมหากรุณาธิคุณ ตอนที่ 8 กล่าวถึงความพยายามก่อนตรัสรู้ ตอนที่ 9 กล่าวถึงประสบความสำเร็จ ตอนที่ 10 กล่าวถึงประกาศธรรม ตอนที่ 11 กล่าวถึงสิงคาลมานพ ตอนที่ 12 สารีบุตรและโมคคัลลาน ตอนที่ 13 เสด็จกบิลพัสดุ์ ตอนที่ 14 พุทธกิจประจำวัน ตอนที่ 15 พระนางมหาปชาบดี ตอนที่ 16 ปาฏิหาริย์ ตอนที่ 17 พุทธดำรัส ตอนที่ 18 ความกรุณาของพระองค์ ตอนที่ 19 เทวทัต ตอนที่ 20 ปรินิพพาน

1. พุทธประวัติ

บ.746 พุทธทาสภิกขุ. (2549). *พุทธประวัติสำหรับยุวชนอนุรักษ์ต้นฉบับเดิม*. กรุงเทพฯ: ธรรมทานมูลนิธิและธรรมสภา. 251 หน้า

หนังสือ พุทธประวัติสำหรับยุวชน อนุรักษ์ต้นฉบับเดิม เล่มนี้ ได้นำเสนอเรื่องราวพุทธประวัติ ของพระพุทธเจ้า ตั้งแต่ประสูติ ตรัสรู้ ปรีชาญาณ พุทธกิจและพุทธคุณไว้ครบถ้วนแก้ไขปรับปรุงขึ้นจากพุทธประวัติต่างประเทศฉบับหนึ่ง ซึ่งแต่โดย ภิกษุ สีลาจาระ นักศึกษาทางพระพุทธศาสนา ที่รู้จักกันดีทั่วโลกผู้หนึ่ง แต่งขึ้นสำหรับใช้สอนเด็กในลังกา เหตุผลที่ต้องแก้ไขปรับปรุงบางประการนั้น ได้กล่าวไว้แล้วในบันทึกท้ายเล่มของหนังสือเล่มนี้ ทั้งนี้ เพื่อเป็นการแก้ไขความขาดแคลนหนังสืออ่านสำหรับยุวชนชาวพุทธในประเทศไทยไปเรื่อย ๆ เท่าที่จะทำได้ เป็นหนังสือที่เหมาะสมอย่างยิ่งสำหรับเยาวชน เพื่อให้ได้ศึกษาเรื่องราวความเป็นมาของพุทธศาสนาได้อย่างเพลิดเพลินและมีความสุข เนื้อหาได้เรียงตามลำดับดังนี้ กำเนิดพระสิทธัตถะ, วัฏุมาร ในวัยรุ่น, ในวัยหนุ่ม ความเบื่อหน่าย, การสละโลก, พระมหากรุณาคุณ, ความพยายามก่อนตรัสรู้, ประสบความสำเร็จ, ประกาศธรรม, สิงคาลมณฑล สารีบุตร, โมคคัลลาน เสด็จกบิลพัสดุ์, พุทธกิจประจำวัน, พระนางมหาปชาบดี, ปาฏิหาริย์, พระพุทธคำรัส, ความกรุณาของพระองค์, เทวทัต, การปรีชาญาณ, เป็นต้น พุทธประวัติเล่มนี้นับว่าเป็นวรรณกรรมชิ้นเยี่ยม เนื่องจากมีองค์ประกอบที่สำคัญ ๆ ได้แก่ เนื้อหาถูกต้อง ลำดับความชัดเจนชวนอ่าน และใช้ภาษาที่งดงาม

1. พุทธศาสนา

2. พุทธประวัติ

บ.747 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). *พุทธพจน์ ลักษณะพระปลอม*. ม.ป.ท. 30 หน้า.

เนื้อหาของหนังสือเล่มนี้ กล่าวถึงภิกษุที่ทำให้มหาชนเสื่อมศรัทธา โดยแบ่งเป็นหลายประเภท คือ ภิกษุปลอม ภิกษุนอกบัญญัติ ภิกษุนอกคอก ภิกษุกินไฟ ภิกษุผู้นำแก้ว ภิกษุมหาโจร ฯลฯ ภิกษุเหล่านี้ มักขาดความสำรวม มีความเป็นอยู่ที่ไม่เหมาะสม มีการกระทำที่ปกปิด ซ่อนเร้น และอ้างตนว่าเป็นสมณะ ภิกษุที่มีลักษณะเช่นนี้ ไม่ควรแก่การเคารพบูชา ทำให้ศาสนาหมองมัวได้

1. พระภิกษุ

บ.748 พุทธทาสภิกขุ. (2517). *พุทธวิธีชুবชีวิตในยามตกอับ*. กรุงเทพฯ: ธรรมบุชา. 33 หน้า.

หนังสือเล่มนี้มุ่งชี้ให้เห็นถึงวิธีการดับทุกข์ นิพพาน และอวิชชา โดยอธิบายให้เห็นว่า นิพพานเกิดขึ้นเพราะไม่มีกิเลส และเมื่อใดที่จิตใจว่างจากกิเลส นั่นแหละคือนิพพาน นอกจากนี้ยังได้อธิบายถึงอบาย ซึ่งมีอยู่ 4 อย่าง ได้แก่ นรก คือความร้อนใจ เจริจณ คือ ความโง่ เปรต หมายถึง ความหิว และอสุรกายนั้นคือความขี้ลาด หากมนุษย์ว่างจากอบายमुखทั้ง 4 จะสามารถเข้าถึงนิพพานได้ ซึ่งนิพพานมีอยู่หลายระดับ เช่น นิพพานของวัตถุ นิพพานของสัตว์ นิพพานอย่างมนุษย์ หรือนิพพานชั่วคราว ซึ่งเรียกว่า ตังคคินิพพานวัตถุ นิพพานของสัตว์ นิพพานอย่างมนุษย์ หรือนิพพานชั่วคราว ซึ่งเรียกว่า และปฏิจุมุปปาต วัทัยเล่มด้วย นอกจากนี้มีหนังสือชุดผ้าตัดใหญ่ ซึ่งได้กล่าวถึง อภิธรรม และปฏิจุมุปปาต วัทัยเล่มด้วยเรื่องมาจากการศึกษาเกิดความรู้แรงจากการนองเลือด ในวันที่ 3 ตุลาคม 2517 เพื่อสนับสนุนการอบรมไม่ให้คนเห็นแก่ตัว เป็นข้อเสนอให้กับผู้บริหารประเทศ

1. ความทุกข์

2. การดับทุกข์

3. นิพพาน

บ.749 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). *พุทธวิธีชুবชีวิตในยามตกอับ*. กรุงเทพฯ: มิตรนราการพิมพ์. 38 หน้า.

หนังสือเล่มนี้กล่าวถึงการนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา มาปฏิบัติเพื่อช่วยพวงตัวเองมิให้พบกับความทุกข์ โดยเนื้อหาเป็นการกล่าวเกี่ยวกับเรื่องนิพพาน โดยการใช้คำพูดที่ว่า “ตกรอกอยู่กลาง คว้านิพพานอยู่กลาง” ซึ่งท่านพุทธทาสได้อธิบายให้เห็นถึงกิเลสที่ทำให้ไม่ไปถึงนิพพาน อีกทั้งท่านพุทธทาสยังสอนให้เราลละเลิกจากคำว่าตัวกู - ของกู และคอยพัฒนาจิตจนไม่มีกิเลสมาเกี่ยวข้องในตอนท้ายของหนังสือยังได้เล่าถึงทุกข์ว่าเป็นมาเช่นไรและเราจะดับมันได้อย่างไรและเมื่อเราว่างจากคำว่าตัวกูของกูก็จะทำให้เข้าถึงกับคำว่า “ตกรอกอยู่กลาง คว้านิพพานอยู่กลาง” ได้ง่าย

1. ชีวิต – แง่พุทธศาสนา

บ.750 พุทธทาสภิกขุ. (2550). *พุทธศาสตร์ - ไสยศาสตร์เคล็ดลับสำหรับฆราวาส*. กรุงเทพฯ: เพชรประกาย. 128 หน้า.

หนังสือเล่มนี้เป็นการให้เหตุผลในความเชื่อของคนให้มีสติในการคิดระหว่างความเชื่อเรื่องไสยศาสตร์ซึ่งเป็นศาสตร์ที่ไม่ต้องการได้ช่วยขณะหนึ่งพุทธศาสตร์มีความลึกซึ้งไปกว่านั้น มีพยานภาพในการตัดต้นเหตุแห่งสิ่งนั้น ทำให้ความเห็นให้ถูกต้องว่าควรดำเนินความดับทุกข์เพื่อฆราวาสจะไม่ติดอยู่ในเรื่องของ กิเลส กาม เกียรติ พอให้รู้และทำได้ในสิ่งที่ดีที่สุดของความเป็นมนุษย์ชาวโลกมักพากันหลงมัวเมาในวัตถุ ในบริโภคนิยม วิธีที่ไม่หลงไปกับสิ่งเหล่านั้น คือสร้างความเย็นทางใจให้เกิดขึ้นทำให้ความเย็นเกิดขึ้นกับจิตใจของมนุษย์

1. พุทธศาสนา
2. ไสยศาสตร์

บ.751 พุทธทาสภิกขุ. (2529). *พุทธศาสตร์กับไสยศาสตร์ โหราศาสตร์กับพุทธศาสนา*. มูลนิธิพุทธรักษา. 88 หน้า.

เนื้อหาของหนังสือแบ่งออกเป็น 2 ตอน คือ พุทธศาสตร์กับไสยศาสตร์ และโหราศาสตร์กับพุทธศาสนา ในตอนแรกนั้น กล่าวถึง ความขัดแย้งระหว่างพุทธศาสตร์กับไสยศาสตร์ ซึ่งพุทธะแปลว่า ตื่นจากหลับ ส่วนคำว่า ไสยศาสตร์ แปลว่า นอนหลับ ซึ่งมีความหมายตรงกันข้ามกับพุทธะ ไสยศาสตร์มีรากฐานมาจากความเชื่อ ความกลัว จึงทำให้ฝั่งไสยศาสตร์ ส่วนระบบพุทธศาสตร์นั้น อยู่เหนือปัญหาทั้งปวง เหนือความทุกข์ ส่วนตอนที่สอง กล่าวถึงโหราศาสตร์กับพุทธศาสนาว่า โหราศาสตร์เป็นเรื่องแห่งดวงดาวอยู่ใต้ความบังคับของธรรมชาติ เป็นวิชาที่บอกอิทธิพลแห่งธรรมชาติ ส่วนพุทธศาสนาเน้นการทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว หากเราประกอบกรรมทางจิตภาวนา ไม่มี ความยึดถือในสิ่งทั้งปวงเราก็จะอยู่เหนืออำนาจของสิ่งทั้งปวง รวมทั้งโหราศาสตร์ เพราะพุทธศาสนาเป็นศาสนาแห่งเหตุผล

1. พุทธศาสนา
2. ไสยศาสตร์
3. โหราศาสตร์

ไม่ทำลายความเห็นแก่ตัว ฟุ้งตนเองจึงจะเป็นพุทธ เสน่ห์ของความเห็นแก่ตัว เครื่องมือ ถ้าจัดความเห็นแก่ตัว การศึกษา คือ รู้จักตัวเอง การปฏิบัติธรรม คือ การปฏิบัติหน้าที่ หน้าที่บริหารชีวิตประจำวัน หน้าที่ต่อคนรอบข้าง หน้าที่ คือ ชีวิต ทำอย่างไรจึงจะเป็นคนรุ่นใหม่ ธรรมะกับชีวิต อันไหนสมควรกว่า ต้องรู้ว่าเกิดมาทำไม ความสุขที่แท้จริง ชาติตามธรรมชาติ ความว่างอย่างสูงสุด ศีลธรรมสำหรับคนรุ่นใหม่.

1. พุทธศาสนากับสังคม

2. ธรรมะ

บ.754 พุทธทาสภิกขุ. (2499). *พุทธศาสนากับสังคม*. ธนบุรี: โรงพิมพ์ประยูรวงศ์. 27 หน้า.

หนังสือในเล่มนี้ได้กล่าวถึง ตามหลักแห่งพระพุทธศาสนานี้ย่อมรับรองการประพฤติประโยชน์สังคม หรือการเปลื้องหนี้ในทางสัญญาประชาคมว่าเป็นสิ่งที่พึงกระทำ ตามสมควรแก่กรณีของบุคคลนั้น ๆ พุทธบริษัท จะต้องจัดจะต้องทำให้การประพฤติกระทำอันนี้ให้ถูกต้องและสมบูรณ์ในฐานะเป็นบูรพภาค หรือเป็นฐานที่ตัวแห่งการบำเพ็ญความดีงามในเบื้องสูงไป และพร้อมกันนั้นก็ยังเป็น ไปเพื่อความเป็นอยู่อย่างผาสุกใน โลกด้วย แม้ในที่สุดแต่บริษัททำเป็นบรรพชิตก็ยังมีภาระประพฤติ กระทำชนิดที่ตนให้เข้ากันได้กับสังคมแล้ว หากทางประพฤติประโยชน์แก่สังคมตามโอกาสนั้น ๆ เพื่อประโยชน์ตนเพื่อประโยชน์ผู้อื่น และเพื่อประโยชน์แก่พระศาสนาให้สืบไปตามลำดับ จนกระทั่งเป็นผู้หลุดพ้นเป็นพระอรหันต์แล้ว ก็ยังมีการกระทำอยู่ โดยกำลังงานของเมตตา และปัญญาซึ่งเหลืออยู่เป็นซาก.

1. พุทธศาสนากับสังคม

บ.755 พุทธทาสภิกขุ. (พระอริยนั้นทมนิ). (2496). *พุทธศาสนากับสังคม*. ไซยา: โรงพิมพ์ธรรมทาน. 25 หน้า.

เรื่อง พุทฺชนหิตประโยชน์ หรือ พุทธศาสนากับสังคมเป็นคำบรรยายภายในพรรษาประจำวัน ครั้งที่ 22 ที่ 22 กันยายน 2495 ของพระอริยนั้นทมนิ มีใจความว่า การที่รู้จักทำตนให้เข้ากันได้กับสังคมอย่างหนึ่งและการประพฤติประโยชน์แก่สังคม อย่างหนึ่ง หรือถ้าจะกล่าวตามหลักธรรมอีกแนวหนึ่ง เราอาจจะกล่าวได้ว่า ผู้ที่ยังมีหนี้สินในทางสัญญาประชาคมผูกมัดดวงวิญญาณอยู่นั้น หากอาจจะหลุดพ้นหรือบรรลุนิพพานไปได้หรือไม่ เราจึงเห็นได้ว่าการประพฤติ

ประโยชน์สังคมหรือเปลืองหนี้สัญญาประชาคมตามหลักแห่งพระพุทธศาสนานั้นเป็นของจำเป็นหรือเป็นหน้าที่โดยตรงอย่างหนึ่งของบรรพชิต และทั้งยังแถมเป็นเสมือนหนึ่งบูรพภาค แห่งการบรรลุนิพพาน โดยตรงด้วย พุทธศาสนายังคงมีความมุ่งหมายในประโยชน์ทางสังคมอยู่ส่วนหนึ่งเคียงคู่กันไปกับประโยชน์ส่วนตัวบุคคลอันจะดำเนินไปสู่โลกุตระภูมิโดยเฉพาะ.

1. พุทธศาสนากับสังคม

บ.756 พุทธทาสภิกขุ. (2534). *พุทธศาสนากับอุดมคติธรรมมิกสังคมนิยม*. นนทบุรี: กองทุนวชิรธรรม. 54 หน้า.

หนังสือพุทธศาสนากับอุดมคติธรรมมิกสังคมนิยมเล่มนี้ เป็นคำบรรยายของท่านพุทธทาสภิกขุ โดยกล่าวถึงใจความและความมุ่งหมายของธรรมมิกสังคมนิยม ตลอดจนหนทางไปสู่อุดมคติดังกล่าว ซึ่งต้องอาศัยการขัดเกลาความเห็นแก่ตัว แก่ไขความเข้าใจผิด คิดผิดไปสู่อุดมคติดังกล่าว ซึ่งต้องอาศัยการขัดเกลาความเห็นแก่ตัว แก่ไขความเข้าใจผิด คิดผิดและดำเนินชีวิตผิด ให้กลับกลายเป็นการเป็นอยู่อย่างประเสริฐที่เรียกว่า พรหมวิหาร หากเข้าใจถูกต้องและปฏิบัติได้ ย่อมทำให้เข้าถึงหัวใจของพุทธศาสนาและสามารถสร้างสันติสุขในบุคคลและสันติภาพขึ้นในโลกไปพร้อม ๆ กัน ในภาคท้ายการบรรยาย ยังมีการตอบคำถาม 13 ข้อ เกี่ยวกับวิปัสสนากรรมกร ทำไมจิตใจไม่บริสุทธิ์ ภาษาคนภาษาธรรม และวรรณคดีเล็กไม่ได้ ควรทำอะไรในสถานการณ์ปัจจุบัน และการศึกษาอย่างไรจึงจะเข้าใจหัวใจของเรื่อง ซึ่งเป็นคำถามที่น่าขบคิด และสามารถนำมาใช้ปฏิบัติในชีวิตประจำวัน

1. ธรรมบรรยาย

2. ธรรมะ

บ.757 พุทธทาสภิกขุ. (2542). *พุทธศาสนาคืออะไร*. กรุงเทพฯ: ธรรมสภา. 205 หน้า.

หนังสือเล่มนี้เป็นการทำความเข้าใจพระพุทธศาสนาซึ่งท่านพุทธทาสได้กล่าวถึงพระพุทธศาสนาเอาไว้ 80 ข้อ เช่น ได้กล่าวว่าพุทธศาสนาเป็นศาสนาแห่งการวิวัฒน์ ศาสนามีวิถีทางอย่างวิทยาศาสตร์ ศาสนาแห่งธรรมชาติ ศาสนาแห่งการลงทุนน้อย ศาสนาแห่งการดับทุกข์ที่ต้นเหตุ ศาสนาแห่งแสงสว่าง ศาสนาแห่งการมีความสุขและประโยชน์อยู่ทุกอริยบท ศาสนาที่ไม่

ต้องมีเทวดา ศาสนาแห่งความได้ชัดแย้งกับใครในโลก เป็นต้น ซึ่งเรื่องเหล่านี้ท่านได้ขยายประเด็นให้เห็นว่าศาสนาพุทธที่แท้จริงมันคืออะไร

1. พุทธศาสนา

บ.758 พุทธทาสภิกขุ. (2516). *พุทธจริยธรรม*. สุราษฎร์ธานี: ธรรมทานมูลนิธิ. 489 หน้า.

หนังสือเล่มนี้ ได้รวบรวมเนื้อหาทางธรรมต่าง ๆ ได้แก่ แนวสังเขปทั่วไปเกี่ยวกับจริยธรรม จริยธรรมมีเพียงแนวเดียว อุปสรรค ศัตรู ความรวนเร และความพังทลายของจริยธรรม มหรสปททาง วิญญาณเพื่อจริยธรรม จุดหมายปลายทางของจริยธรรม ตัวแท้ของจริยธรรม จริยธรรมในชีวิตประจำวัน จริยธรรมประเภทเครื่องมือ การชำระรักษาและการเผยแพร่จริยธรรม อุดมคติของครูตามทัศนะทางฝ่ายพุทธศาสนา บรมธรรม ฯลฯ ในแต่ละเรื่องให้ให้รายละเอียดที่ชัดเจน สามารถเข้าใจง่าย เช่น มหรสปททางวิญญาณ กล่าวไว้ว่าถ้าเรามีสติปัญญาเพียงพอที่จะสร้างมหรสปทในทางวิญญาณขึ้นได้แล้ว ความรวนเรและความเสื่อมเสียทางจริยธรรมของเราจะกลับร้ายกลายเป็นดี และท่านยังเอนานิทานเกี่ยวกับมโหระสปททางวิญญาณอีกด้วย ซึ่งมีข้อคิดคติสอนใจ

1. ศีลธรรมจรรยา   2. ครู   3. จริยธรรม

บ.759 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). *พุทธมรรคมีองค์ 8 ทางสายเดียวที่ทุกคนต้องเดิน*. กรุงเทพฯ: ธรรมสภา. 54 หน้า.

หนังสือเล่มนี้ เป็นธรรมเทศนาเรื่องมรรคมีองค์ 8 ซึ่งเปรียบเสมือนเป็นแนวทาง และวิธีปฏิบัติจิตใจให้ก้าวไปสู่ภูมิธรรมอันสูงส่ง จนกระทั่งหลุดพ้นหรืออยู่เหนือความทุกข์ทั้งปวง ความหมายของมรรค คือ ทาง ประกอบด้วย สัมมาทิฏฐิ คือ ความเห็นชอบสัมมาสังกัปปะคือ ความดำริชอบ สัมมาวาจา คือ การพูดจาชอบ สัมมากัมมันตะ คือ การกระทำชอบ สัมมาอาชีวะ คือ การมีอาชีพชอบ สัมมาวายามะ คือ ความเพียรชอบ สัมมาสติ คือ การมีสติชอบ และสัมมาสมาธิคือ การมีสมาธิชอบ มรรคทั้ง 8 ประการนี้ เป็นตัวแท้ของจริยธรรม เป็นสิ่งที่ควรยึดถือปฏิบัติซึ่งจะทำให้ชีวิตดำรงอยู่ด้วยความชอบ ธรรม 8 ประการ เข้าสู่ความสิ้นทุกข์ ประสพแต่ความสุขอย่างแท้จริง

1. ธรรมเทศนา

บ.760 พุทธศาสนิกศ. (2527). *พุทธรสของพระอรหันต์*. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: กลุ่มศึกษา และปฏิบัติธรรม. 48 หน้า. (ชุดลอยปทุม อันดับ 43).

หนังสือเล่มนี้ กล่าวถึงเรื่องของศิลปะและพุทธศาสนา โดยเน้นว่าธรรมะเป็นพุทธศิลป์ คือ เทคนิควิธีหรือเคล็ดในการดำรงชีวิตให้งาม ประมัตถศิลปะ คือการดำรงชีวิตให้รวมทั้งทางกาย ทางวาจา ทางใจ และทางสติปัญญา ในทางพุทธศาสนากล่าวว่ามนุษย์ตกอยู่ภายใต้ศิลปะทางวัตถุ มากเกินไป พุทธศิลป์เกิดได้จากการประพุดิพรหมจรรย์ เพื่อทำลายกิเลส ความยึดมั่นถือมั่นในตัวกู – ของกู เพื่อความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งทางกาย จิตและวิญญาณ พัฒนาตนให้เป็นผู้รู้ตามความเป็นจริงแห่งชีวิต หลุดพ้นจากความทุกข์ และเป็นผู้ที่มีความสะอาดและบริสุทธิ์อย่างแท้จริง คุณค่าของหนังสือเล่มนี้ ก่อให้เกิดการพัฒนาทางศีลธรรม และให้แนวทางในการครองชีวิตเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์จักต้องมีศิลปะ

1. ศิลปะ

2. พุทธศาสนา

3. พุทธศิลป์

บ.761 พุทธศาสนิกศ. (ม.ป.ป.). *เพชรในพระไตรปิฎกของขวัญวันล้ออายุ 2528*. กรุงเทพฯ: กลุ่มศึกษา และปฏิบัติธรรม. 36 หน้า.

หนังสือเล่มนี้จัดทำขึ้นในวาระครบรอบอายุ 80 พรรษาของท่านพุทธทาส เนื้อหากล่าวถึงเพชรในพระไตรปิฎก คือความไม่ยึดมั่นถือมั่น และเสรีภาพอันสูงสุดในการจะรับและนับถือธรรมะประจำชีวิต คือหลักกาลามสูตร และอาฏานาติยสูตร คือบทสวดเรื่องยักษ์ควรรกระทำด้วยเหตุผล ไม่ใช่ปฏิบัติตามกันมา ควรปฏิบัติธรรมด้วยความคิดใคร่ครวญหาสิ่งที่ถูกต้องแล้ว จึงปฏิบัติจนสามารถดับทุกข์ได้ เหมาะสำหรับผู้ต้องการเข้าถึงพระรัตนตรัยและพระพุทธเจ้าองค์จริง คือระบบธรรมที่ดับทุกข์ด้วยสติ และปัญญา และจะได้เพชรที่เป็นหัวใจของพระพุทธศาสนา คือความไม่ยึดมั่นถือมั่นมาประดับกับเนื้อกับตัว โดยมีหลักธรรมอันสูงสุดและคมเฉียบคือ กาลามสูตรมาเป็นเครื่องมือในการดับทุกข์ได้

1. พระไตรปิฎก

2. พุทธศาสนา

บ.762 พุทธศาสนิกศ. (2549). *เพียงแต่เกิดมาเป็นคน*. กรุงเทพฯ: เพชรประกาย. 160 หน้า.

หนังสือเล่มนี้เป็นการรวบรวมการบรรยายธรรมะในหัวข้อต่าง ๆ ของท่านพุทธทาส ที่เกี่ยวกับการปฏิบัติตนให้ดีขึ้นเนื้อหาทั้งหมดมีเค้าเรื่องประกอบด้วย กงจักรหรือดอกบัว กิเลสเป็น ตัวธรรมะเป็นคน เพียงแต่เกิดมาเป็นคนยังมีไข่มุกอยู่ ถ้าเป็นชาวพุทธก็จะหมดปัญหา ปัญญาต้องคู่ สติ ติฎฐิต้องเป็นสัมมา วิชชาต้องส่องแสง การลงแรงต้องคุ้มค่า ศีลธรรมกลับมาโลกสงบเย็น โดยเนื้อหาทั้งหมดจะมีความสัมพันธ์กันในด้านความเป็นมนุษย์ซึ่งกล่าวง่าย ๆ ว่าการทำหน้าที่ของ มนุษย์ต้องคงเส้นคงวาตรงต่อความเป็นมนุษย์มีฉะนั้นเราก็ได้ชื่อว่าเพียงแต่เกิดมาเป็นคนเท่านั้น

1. ธรรมบรรยาย

2. ธรรมะ

บ.763 พุทธศาสนิกศ. (2541). *เพื่อสืบสานปณิธานพุทธทาส เล่ม 1 เหตุให้เกิดวิกฤตการณ์*.

กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ. 144 หน้า.

เนื้อหาของหนังสือเล่มนี้กล่าวถึงพุทธศาสนา ซึ่งมีความเชื่อมั่นว่าหลักศาสนาธรรมนั้นด้าน หนึ่งเปรียบเสมือน “เครื่องมือ” ที่ใช้ตัดทำลายหรือแผ้วถาง มิใช่มีไว้สำหรับบุชาดังเช่นรูปเคารพ และหลักธรรมของทุกศาสนาต้องสามารถใช้ในชีวิตประจำวันของผู้คนเพื่อความสงบเย็น ตามอัธภาพของคนได้ พร้อม ๆ กันก็นำไปสู่ที่สุดแห่งทุกข์ในรูปแบบต่าง ๆ ตามศรัทธาความเชื่อ คำสอนของศาสดาทั้งหลาย จึงไม่มีเหตุผลอันใดที่จะมีการปิดกั้นความร่วมมือระหว่างศาสนา ในการร่วมกันเรียกร้องให้นำหลักศาสนธรรมมาใช้ในกิจการทุกด้านของมนุษย์

1. พุทธศาสนา

บ.764 พุทธศาสนิกศ. (2515). *แพร่ธรรมอย่างมีหลักการ*. กรุงเทพฯ: ธรรมบูชา. 2515. 139 หน้า.

หนังสือเล่มนี้เป็นปาฐกถาพิเศษ มีเนื้อหาสำคัญที่กล่าวถึงวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนา แก่สาธุชนทั่วไป โดยมีหลักสำคัญ 3 ประการ ได้แก่ ประการที่ 1. เผยแผ่ด้วยการทำให้ได้ยินได้ฟัง โดยมีหลักสำคัญอยู่ 3 ประการ ได้แก่ ประการที่ 1. เผยแผ่ด้วยการทำให้ได้ยินได้ฟัง หรือได้เห็น โดยทั่วไป ประการที่ 2. เผยแผ่ด้วยการปฏิบัติให้ดู ประการที่ 3. เผยแผ่โดยการเป็นผู้อยู่เหนือ กิเลสและความทุกข์ นอกจากนี้ท่านพุทธทาสยังได้กล่าวถึงกลุ่มชนที่ควรได้รับการเผยแผ่ธรรมะ

ว่ามี 3 ประเภท คือ ประเภทที่ 1. บุคคลที่มีปกติวิสัย ประเภทที่ 2. บุคคลผิดปกติวิสัย คือกำลังได้รับความเดือดร้อน ประเภทที่ 3. กลุ่มคนที่กำลังอยู่ในภาวะคับขันเหมือนกันทั้งหมด

1. พุทธศาสนา – การเผยแผ่

บ.765 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). *โพธิปักขิยธรรม ธรรมสูงสุดแห่งความรู้แจ้ง 17 ประการ*. กรุงเทพฯ: ธรรมสภา. 136 หน้า.

เนื้อหาในหนังสือเล่มนี้กล่าวถึง คำว่า โพธิปักขิยธรรม ซึ่งแปลว่า ธรรมที่เป็นฝักฝ่ายของโพธิ หมายถึง ธรรมะเครื่องมือ เริ่มด้วย อิทธิบาท 4 สติปัฏฐาน 4 สัมมปธาน 4 อินทรีย์ 5 พละ 5 โภชณงค์ 7 มรรคมืองค์ 8 ธรรมะที่เป็นหลักทั่ว ๆ ไป เป็นหมวดหมู่นั้น พุถึงสิ่งเดียวกันหมด หรือปฏิบัติตามธรรมะหมวดใดหมวดหนึ่ง หมู่ใดหมู่หนึ่ง ก็จะมีหมู่อื่นรวมอยู่ด้วยหมด ซึ่งจากการพิจารณาธรรมะในฐานะเป็นเครื่องมือจะเห็นได้ว่า เมื่อปฏิบัติธรรมะข้อใดข้อหนึ่งอยู่ มันหมายถึงได้ปฏิบัติธรรมะทุกข้อไปพร้อมกัน ดังพระพุทธเจ้าตรัสว่า เมื่อบุคคลเจริญอาณาปานสติอยู่ ย่อมมีสติปัฏฐาน 4 ให้บริบูรณ์ เพื่อมีสติปัฏฐาน 4 อยู่ ก็มีโภชณงค์ 7 บริบูรณ์ เมื่อโภชณงค์ 7 บริบูรณ์ ก็มีวิชาและวิมตต์บริบูรณ์.

1. โพธิปักขิยธรรม   2. ธรรมะ

บ.766 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). *โพธิปักขิยธรรม*. กรุงเทพฯ: ธรรมสภา. 137 หน้า.

หนังสือเล่มนี้กล่าวรวบรวมข้อธรรมที่ใช้สำหรับฆ่ากิเลสและความทุกข์เพื่อมุ่งสู่พุทธะ ซึ่งมีทั้งหมด 6 ประเภทสำคัญ ๆ ด้วยกันได้แก่ อิทธิบาท 4 สัมมปธาน 4 สติปัฏฐาน 4 อินทรีย์ 5 พละ 5 โภชณงค์ 7 และอริยมรรคมืองค์ 8 ซึ่งธรรมะดังกล่าวข้างต้นจะเป็นการนำไปปฏิบัติสู่พุทธะ คือความหลุดพ้นจากกิเลสทั้งปวง ในตอนท้ายของหนังสือเป็นการแสดงให้เห็นว่าเราจะปฏิบัติเช่นไร จึงจะสามารถปฏิบัติหลักธรรมดังกล่าวได้จนครบถ้วน

1. ธรรมะ   2. ความทุกข์   3. กิเลส

บ.767 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). *ฟ้าสาบทางประชาธิปไตย, สื่อมวลชนและหนังสือพิมพ์ คือผู้บันดาลโลก.*
กรุงเทพฯ: ชรรรมสภา. 86 หน้า.

เนื้อหาของหนังสือเล่มนี้ กล่าวถึงหลักพุทธศาสนา โดยแบ่งเนื้อหาเป็น 2 ตอน คือ ฟ้าสาบทางประชาธิปไตย กับสื่อมวลชน และหนังสือพิมพ์ คือผู้บันดาลโลก สำหรับฟ้าสาบทางประชาธิปไตย ได้กล่าวถึงระบบต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นระบบการเมือง ระบบเศรษฐกิจ ระบบผู้นำ ล้วนต้องอาศัยประชาธิปไตยเป็นพื้นฐาน และหลักประชาธิปไตยที่ดีที่สุดคือระบบระบับรมมิสังคมนิยมเผด็จการ ซึ่งจะต้องอาศัยศีลธรรมเป็นเครื่องมือหล่อหลอมจิตใจตนให้สะอาดซึ่งกิเลสและความเห็นแก่ตัว กลับมามองผู้อื่น และหิบบิ้นความรักให้แก่กัน เพื่อให้ประชาธิปไตยมีความสว่างทั้งทางวิญญาณ และร่างกาย สำหรับสื่อมวลชน และหนังสือพิมพ์ คือผู้บันดาลโลก ได้กล่าวถึงฐานันดรที่ที่ชาวหนังสือจะต้องเป็นผู้สนองความต้องการของพระพุทธเจ้า เพื่อนำทางให้คนมีแสงสว่างแห่งจิต ไม่หลุมหลงในอารยธรรม เนื้อหาแล้วนำปัญหาามาแยกแยะ พิจารณาโดยวิธีทางวิทยาศาสตร์ นำเสนอเพื่อแก้ปัญหาที่แท้จริง หาใช้เพื่อเงินตรา และลาภยศไม่ แต่ทำไปด้วยจิต สำนึกในหลักธรรม

1. ธรรมะกับชีวิตประจำวัน

บ.768 พุทธทาสภิกขุ. (2533). *ฟ้าสาบทางความลับสุดยอด.* กรุงเทพฯ: การพิมพ์พระนคร (พระธรรมโกศาจารย์). 60 หน้า.

หนังสือเล่มนี้คัดจาก อสิตสังวัจนายุสมานุสรณ์ 2449 – 2529 หัวข้อฟ้าสาบทางความลับสุดยอด ธรรมชาตมิได้สร้างชีวิตมาอย่างตายตัวว่าเป็นบุญหรือบาป ดีหรือร้าย กุศลหรืออกุศล โดยส่วนเดียว หากแต่ให้มันเป็นไปได้ ตามกฎอิทัปปัจจยตา แล้วแต่ใครจะสร้างมันอย่างไร หัวข้อที่ 2 ความลับสุดยอดสำหรับมิตรสหายที่เป็นฝรั่ง ธรรมะเป็นสิ่งที่ต้องศึกษาค้นคว้าและเข้าถึง โดยวิธีอย่างวิทยาศาสตร์ มิใช่โดยทาง ตรรกะ – นยะ – คณิตศาสตร์ – หรือฟิสิกส์ ซึ่งต้องใช้สมมติฐาน (Liypo - Thesis) หากแต่ต้องใช้ปัญญาโดยตรงที่รู้สึกอยู่ในจิตเป็นวัตถุสำหรับทำการพิสูจน์ทดลอง ส่วนท้ายเล่มเป็นบทกลอนเรื่อง ชีวิตนี้คืออะไรกัน? เป็นอยู่ด้วยจิตว่าง ตามรอยพระพุทธองค์ พุทธศาสนาให้อะไรแก่คนเรา มองแต่แง่ดีเถิด.

1. ธรรมะ

บ.771 พุทธทาสภิกขุ. (2527). *ฟ้าสาบทางปรมัตต์, อภิธรรม, อุบาสก, บรรพชิต*. กรุงเทพฯ: พระนคร. 78 หน้า. (ชุดหมูนปทุม อันดับ 55).

หนังสือเล่มนี้ กล่าวถึงความหมายของคำว่า “ปรมัตต์” “อภิธรรม” “อุบาสก” “บรรพชิต” การเข้าถึงปรมัตต์ต้องรู้ทิทัปปัจจยตา ปรมัตต์เป็นวิทยาศาสตร์ การนำไปสู่สุญญตา ลักษณะของผู้เป็นอุบาสก ความหมายของอุบาสก จากสาระดังกล่าวชี้ให้เห็นผู้อ่านเข้าใจถึงความเป็นอนัตตา ไม่ใช่ตัวตน เพื่อให้ผู้อ่านใช้ธรรมะเป็นตัวอย่างในการดำเนินชีวิต ให้เดินไปตามธรรมก็จะพบกับความสุข สามารถนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ในชีวิตประจำวันได้

1. ปรมัตต์
2. อภิธรรม
3. อุบาสก
4. บรรพชิต

บ.772 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). *ฟ้าสาบทางประชาธิปไตย สื่อมวลชน และหนังสือพิมพ์ คือ ผู้บันดาลโลก*. กรุงเทพฯ: ธรรมสภา. 86 หน้า.

หนังสือเล่มนี้เป็นธรรมบรรยายประจำวันเสาร์แห่งภาควิสาขบูชา ครั้งที่ 2 โดยมีหัวข้อ คือ ฟ้าสาบทางประชาธิปไตย ฟ้าสาบทางประชาธิปไตยต้องมีศีลธรรมเป็นรากฐาน รู้ว่าคำ “เผด็จการ” ให้ถูกต้อง ศีลธรรมตั้งรากฐานอยู่บนความรักผู้อื่น ประชาธิปไตยสมบูรณ์ต้องจัดให้ศีลธรรมกลับมา ฟ้าสาบทางเศรษฐกิจ ความหมายของ “เศรษฐกิจ” ความหมายของ “เศรษฐกิจ” เศรษฐกิจสมัยปัจจุบันคิดถึงผู้อื่นน้อย ฟ้าสาบทางการเมือง ทุกคนต้องเป็นสัตว์ศีลธรรมด้วย ประชาธิปไตยต้องมีเผด็จการเป็นเครื่องมือ การเมืองบริสุทธิ์ต้องมีศีลธรรมเป็นรากฐาน ชัมมิกังคมนิยมแบบเผด็จการจะเหมาะสม ฟ้าสาบทางสัมพันธภาพระหว่างรัฐบาลกับประชาชน ฟ้าสาบทางสัมพันธภาพของคนฉลาดและคนไม่ฉลาด ฟ้าสาบที่มีการปกครองทางศีลธรรม ฟ้าสาบทางเอาอย่างประเทศผู้นำหลงอยู่ในส่วนเกินจึงหาสันติภาพไม่ได้ ชาวพุทธไม่ควรหลงวัตถุนิยม ฟ้าสาบทางสิทธิมนุษยชน และท้ายเล่มเป็นหัวข้อสื่อมวลชนและหนังสือพิมพ์ คือ ผู้บันดาลโลก ปฏิสันฐานต้อนรับนักหนังสือพิมพ์ ณ สวนโมกข์ไชยา.

1. พุทธศาสนากับสังคม

บ.773 พุทธทาสภิกขุ. (2526). *ฟ้าสาบทางฝ่ายบรรพชิต*. ชุดลอยปทุม (62). กรุงเทพฯ: การพิมพ์พระนคร.
52 หน้า

Note ธรรมเนียมบรรยายภาคอาศัพทมูลวิทยา ชุดฟ้าสาบระหว่าง 50 ปี ที่มีสวน โมกข์ 20 สิงหาคม 2526

หนังสือเล่มนี้เป็นบรรยายเป็นครั้งที่ 7 ประจำวันเสาร์ ภาคอาศัพทมูลวิทยาในวันนี้ ซึ่งยังคงกล่าวถึงเรื่องฟ้าสาบในทิศทางต่าง ๆ ต่อไปตามเดิม โดยกล่าวว่า เรื่องฟ้าสาบนี้เป็นความมุ่งหมายทั้งหมด คือ ต้องการให้สิ่งต่าง ๆ มันสูงขึ้นไปในทางที่ดี มนต์หรือมีความหยุดชะงักไม่สำเร็จ ประโยชน์อยู่หลาย ๆ อย่างหรือเกือบจะทุกอย่าง เพราะว่าทุกอย่างนั้นสามารถจะทำให้ดีกว่านี้ได้ นั่นแหละจึงต้องนึกถึงเรื่องฟ้าสาบของทุก ๆ อย่าง กล่าวคือ ข้อแรกนั้นจะต้องนึกถึงความหมายของสองคำนี้เป็นสำคัญ อย่าเอาลักษณะภายนอกเป็นหลัก เช่น คำว่า เทศ มัคว่า เพศ บรรพชิต หรือ เพศคฤหัสถ์ อย่างนี้ อาจจะถือเอาความหมายชนิดที่ตรงกันข้ามเกินไปก็ได้ เพศบรรพชิตอยู่ในป่า เพศคฤหัสถ์อยู่ที่บ้านที่จริงมันก็มีความสำคัญอยู่ที่นั่นแหละ แต่ว่าต้องถือเอาความหมายให้พอดี

1. ธรรมเนียมบรรยาย
2. ฟ้าสาบ

บ.774 พุทธทาสภิกขุ. (2539). *ฟ้าสาบทางสุภายิตที่ข้าพเจ้าชอบ*. กรุงเทพฯ: ภาพพิมพ์. 48 หน้า.

หนังสือเล่มนี้ได้รวบรวมพุทธสุภายิต ที่ท่านพุทธทาสชื่นชอบ มีทั้งหมด 513 บท จัดเป็นหมวดหมู่ได้ 6 หมวดด้วยกัน คือ เกี่ยวกับคำพูด การกระทำ การทำงาน การดำเนินชีวิต การเงิน และการครองเรือน ซึ่งสุภายิตของท่านก็ให้ประโยชน์เป็นอย่างสูง และสามารถใช้เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต

1. พุทธสุภายิต
2. สุภายิตและคำพังเพย

บ.775 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). *ฟ้าสาบระหว่าง 50 ปี ที่มีสวนโมกข์ (ตอน 1)*. กรุงเทพฯ: พระนคร, 89 หน้า. (ธรรมโฆษณ์ หมวด 5 ชุดรวมเรื่องปกิณกะ อันดับ 46 ก.)

หนังสือเล่มนี้ ประกอบด้วยประเด็นสำคัญอยู่ 10 ประเด็น คือ 1. ฟ้าสาบธรรมานุภาพ และสังคมศาสตร์ กล่าวถึง อานุภาพของธรรมะ และสังคมศาสตร์ 2. ฟ้าสาบทางการเมือง กล่าวถึงการเมืองที่ใช้ธรรมะเป็นหลัก 3. ฟ้าสาบทางอาราม และทางปริยัติ กล่าวถึง สาเหตุที่ใช้คำว่า “โมกขพลาราม” ให้ความรู้ความเข้าใจในอนิสงส์ของพระธรรม 4. ฟ้าสาบทางธรรมโฆษณ์ กล่าวถึงความหมายของธรรมโฆษณ์ ประโยชน์ของเรื่องสาม ส. คือ สะอาด สว่าง สงบ ความหมายของพุทธะ คือ ประสูติ ตรัสรู้ นิพพาน 5. ฟ้าสาบทางธรรมโฆษณ์ หมวดว่าด้วยพระเจ้าและเบ็ดเตล็ด กล่าวถึงความหมายของพระเจ้า ครูคือผู้เปิดประตูทางวิญญาน บิฑามารดาเป็นครูคนแรก 6. ฟ้าสาบทางธรรมโฆษณ์ หมวดว่าด้วยคำที่ต้องอธิบายกันใหม่ กล่าวถึง นิพพาน ฌราวาสธรรม เวลา เศรษฐินิพพานธาตุ 7. ฟ้าสาบทางธรรมโฆษณ์ กล่าวถึง นิพพาน ฌราวาสธรรม เวลา เศรษฐินิพพานธาตุ 7. ฟ้าสาบทางธรรมโฆษณ์ หมวดคำที่มีความหมายลึกในภาษาธรรม กล่าวถึง คำว่า สัน โดยอธิบาย 8. ฟ้าสาบทางธรรมโฆษณ์ การประดิษฐ์ วิธีการเผยแผ่ กล่าวถึง 5 ตัว คือ นิ वर्ณ มารนำ กล่าวห้าตน คือ กิเลส ขันธ์ มัจจุ อภิสังขาร เทวบุตร 9. ฟ้าสาบทางปกิณกะ กล่าวถึง อิทัปปัจจยตา สัมมาทิฎฐิ ขันธ์ 5 สังขาร วิสังขาร และ 10. ฟ้าสาบทางเรื่องเบ็ดเตล็ด กล่าวถึง การเลื่อนขั้นให้ชีวิตให้พ้นจากทุกข์ จากประเด็นดังกล่าวทำให้เข้าใจธรรมะในด้านต่าง ๆ มากขึ้น และนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ในชีวิตประจำวันได้

1. ธรรมโฆษณ์

บ.776 พุทธทาสภิกขุ. (2515). *ภัยของพุทธศาสนา*. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ: บุรินทร์การพิมพ์. 38 หน้า. (ชุดมองด้านใน).

หนังสือเล่มนี้ ให้ความรู้ และความเข้าใจในเรื่องสุญญตา ซึ่งเป็นแก่นแท้ของพระพุทธศาสนา ให้ด้านความสำคัญและความหมายของสุญญตา จิตว่าง ข้อสังเกตเกี่ยวกับเรื่องของอัสสาทะ อาทีนวะ และนิสสรณะ การที่บุคคลไม่สนใจศึกษาและปฏิบัติเพื่อให้จิตว่างทำให้เนื้อแท้ของศาสนาไม่สมบูรณ์ ภัยของศาสนาบางประการมาจากความเข้าใจ โดยแท้จริงแล้วศีลจะต้องควบคุมโดยปัญญาและความมุ่งมั่นที่จะให้มีศีลได้นั้นเป็นสมาธิ การปฏิบัติธรรมจะต้องฝึกจนเป็นนิสัย และสิ่งที่สำคัญก็คือ จะต้องมองโลกให้ว่างอยู่เสมอ

1. ธรรมะ

2. ธรรมเทศนา

บ.777 พุทธศาสนิกศ. (ม.ป.ป.). ภาพชีวิตปริศนาธรรม. ม.ป.ท. 11 หน้า.

หนังสือเล่มนี้แบ่งออกเป็น 2 ตอน คือ เรื่องเด็ก ๆ เกิดมาทำไม? ให้โอวาทแก่นักเรียนพุทธศาสนาวินิจฉัย สุราษฎร์ธานี 9 มีนาคม 2513 ในหัวข้อ เกิดมาทำไม? เป็นบุตรที่ดีของบิดา มารดา เป็นศิษย์ที่ดีของครูบาอาจารย์ เป็นเพื่อนที่ดีของเพื่อน เราต้องเป็นพลเมืองที่ดีของประเทศไทย เราต้องเป็นพุทธมามกะที่ดีของพระพุทธเจ้า อย่าทำความชั่ว ทำความดี ทำจิตให้ผ่องแผ้ว อย่าทำความชั่วให้ทำความดี เรื่องสุดท้าย เกิดมาทำไม บรรยายอบรมพระนิสิตฯ ภาคฤดูร้อนที่สวนโมกข์ พ.ศ. 2513 เป็นภาพชีวิตปริศนาธรรม.

1. การเกิด

บ.778 พุทธศาสนิกศ. (บรรยายขยายธรรม) (2509). ภาพพุทธศาสนธรรมของยาน เรื่อง ผู้ทางชีวิตพัฒนา. พระนครชวนพิมพ์. 27 หน้า.

เนื้อหาในหนังสือ กล่าวถึง ภาพปริศนาธรรมพร้อมทั้งบรรยายขยายความ เพื่อเป็นวิธีเร่งปัญญาให้เบ่งบาน โดยเร็ว ทั้งเพื่อประหยัดเวลาและทั้งเพื่อกำหนดทิศทางชีวิตด้วย ซึ่งในเนื้อหาเปรียบเทียบพัฒนาจิตเปรียบด้วยการพัฒนาสัก 10 ระยะ เนื่องจากปกติปกติจิตย่อมอยู่ป่าและกึ่งคนอง เหมือนจิตที่โลดแล่นไปในสังสารวัฏจักร ด้วยอำนาจของตัณหาอุปทาน ถึงตราใดที่ยังบังคับจิตไม่ได้ มันก็จะกระเจิงไปตามที่ต่าง ๆ เป็นต้น จะชักจูงไป หากผู้ใดใครจะแก้ปัญหานี้ให้ได้โดยง่าย ก็จงกระทำโดยการทำวิมตรสให้เกิดขึ้นแก่ใจตนเองโดยตรงจะเข้าใจทุกสิ่งทุกอย่างพร้อมเย็น และถึงที่สุด

1. ภาพปริศนาธรรม

บ.779 พุทธทาสภิกขุ. (2508). *ภาพพุทธประวัติจากหินสลัก ยุคก่อนมีพระพุทธรูป*. กรุงเทพฯ: วุฒิชัยธรรม. 298 หน้า.

หนังสือเล่มนี้ จัดพิมพ์ขึ้นเพื่อรวบรวมภาพประกอบ 56 ภาพ ซึ่งเป็นภาพพุทธประวัติจากหินสลัก ก่อนมีพระพุทธรูปในประเทศอินเดียคือ ในราว พ.ศ. 300 – 700 ภาพ เหล่านี้เองที่เป็นต้นแบบของพุทธศิลป์ในประเทศไทยด้วย แต่ละภาพมีคำอธิบายของท่านพุทธทาสภิกขุ ภาพพุทธประวัติทั้งหมดนี้ไม่มีรูปพระพุทธรูปปรากฏอยู่เลย หากเพียงแต่แทนด้วยความว่างซึ่งเป็นสัญลักษณ์แทนพระพุทธรูป หนังสือเล่มนี้มีคุณค่าทั้งในทางประวัติศาสตร์ โบราณคดี ศิลปะ และธรรม นอกจากนี้ยังเป็นคู่มือศึกษาภาพพิมพ์สลักซึ่งประดับไว้รอบ โรงมหรสพทางวิญญูณในสวนโมกพลารามได้อย่างดีที่สุดด้วย

1. พระพุทธรูปเจ้า

2. พุทธประวัติ

บ.780 พุทธทาสภิกขุ. (2526). *ภาวะแย้งขัดต้องไม่มีในแวดวงแห่งศีลธรรม*. กรุงเทพฯ: ลีนิจการพิมพ์.

หนังสือเล่มนี้กล่าวถึง ภาวะแย้งขัดที่ไม่มีผลดีแก่ใคร หรือฝ่ายใดต้องไม่มีแวดวงแห่งศีลธรรมระหว่างศาสนา ความขัดแย้งเป็นสิ่งที่เรารู้จักกันดี ความขัดแย้งในตัวเองเป็นความเจ็บไข้ ไม่สบายทุกข์ทรมานในตัวเอง ระส่ำระสายในครอบครัว ศาสนาทุกศาสนาในโลกมีหน้าที่ขจัดภาวะแย้งขัดหรือภาวะขัดแย้ง ของมนุษย์นั่นเอง ทั้งที่เป็นชนิดนามธรรมหรือเป็นรูปธรรมเมื่อศาสนามีหน้าที่ขจัดความขัดแย้ง แล้วศาสนิกจะมาทำการขัดแย้งแก่กันและกัน ซึ่งเป็นไปไม่ได้ หรือไม่ใช่ศาสนา ผู้ที่มีพระเจ้าอยู่ในตน จะขัดแย้งกับใครไม่ได้ ผู้ที่มีพระคริสต์อยู่ในตน ผู้ที่มีพระพุทธรูปอยู่ในตนจะมีทางขัดแย้งกันได้อย่างไร ถ้าดูถึงหัวใจอันแท้จริงแล้วมันเป็นไปไม่ได้ ถ้าเป็นไปได้อย่างนั้นก็ไม่ใช่ความจริงพวกเราทุกคน ต้องช่วยกันเผยแผ่ศาสนาเพื่อทำลายความขัดแย้ง การเผยแผ่พุทธศาสนาคือการทำให้พุทธศาสนาทำให้รู้จักศาสนามากยิ่งขึ้น

1. ความขัดแย้ง

บ.781 พุทธทาสภิกขุ. (2537). *ภาษาคน - ภาษาธรรม เรามา “กิน” เวลากันเถิด*. กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ.

หนังสือเล่มนี้ เป็นการอธิบายความหมายของคำต่าง ๆ ที่เป็นภาษาคนและภาษาธรรม เนื่องจากภาษาคนและภาษาธรรมนั้นมีความหมายแตกต่างกัน ภาษาคนเป็นตามทางของวัตถุตามทางที่รู้สึกได้ตามที่คนธรรมดารู้สึก และอาศัยวัตถุเป็นพื้นฐานจึงพูดแต่เรื่องวัตถุพูดแต่เรื่องโลกพูดแต่เรื่องทีเห็นได้ด้วยตาธรรมดาสามัญชน ส่วนภาษาธรรมนั้น เป็นไปในทางนามธรรมที่ไม่เห็นตัวไม่เนื่องด้วยวัตถุต้องมีปัญญาจึงเห็นนามธรรม ทำให้คนที่รู้แต่ภาษาคน ไม่รู้ภาษาธรรมอ่าน หรือฟังธรรมะไม่เข้าใจจึงจำเป็นต้องอธิบายความหมายทั้งภาษาคนและภาษาธรรมควบคู่กันไป เพื่อจะเปรียบเทียบให้เห็นถึงความแตกต่าง และสร้างความเข้าใจให้คนไว้ศึกษาและปฏิบัติธรรม ได้ดียิ่งขึ้น

1. ภาษาคน

2. ภาษาธรรม

บ.782 พุทธทาสภิกขุ. (2539). *ภาษาคน ภาษาธรรม เรามา “กิน” เวลากันเถิด*. กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ. 80 หน้า.

หนังสือเล่มนี้ แบ่งเนื้อหาออกเป็น 2 ตอน คือ ตอนที่ 1 กล่าวถึง ภาษาคนว่าเป็นภาษาโลก ภาษาของคนที่ไม่รู้จักธรรมะ เรียกว่า ภาษาคน ส่วนตอนที่ 2 กล่าวถึง ภาษาธรรมะ เป็นภาษาที่คนเหมือนกันพูดแต่ทำให้เห็นธรรมะในส่วนลึก หรือเห็นธรรมะที่แท้จริงแล้วพูดไปด้วยความรู้สึกอันนั้น ซึ่งจิตเป็นภาษาธรรมขึ้นมาไม่เหมือนกับภาษาคน เรียกว่า ภาษาธรรมะ นอกจากนี้คนที่พูดภาษาธรรมะ ยังเป็นคนที่ใช้เวลาให้เกิดประโยชน์อีกด้วย หนังสือเล่มนี้ชี้ให้เห็นว่าการที่คนเรารู้แต่ภาษาคน ไม่รู้ภาษาธรรม ทำให้อ่านหรือฟังธรรมะไม่เข้าใจ อาจเป็นเหตุให้คิดว่า ธรรมะเป็นเรื่องลึกลับเกินไปจนไม่อาจเข้าใจได้ ซึ่งเกิดความท้อถอยในการศึกษา และปฏิบัติธรรมะ ซึ่งไม่ควรปล่อยให้เป็นอย่างนั้น หนังสือเล่มนี้ มีคำอธิบายถึงภาษาคน ภาษาธรรม อันจักอำนวยประโยชน์ต่อการศึกษา และปฏิบัติได้เป็นอย่างดี

1. ธรรมะ

2. ภาษาคน

3. ภาษาธรรม

บ.783 พุทธทาสภิกขุ. (2510). *ภาษาคน ภาษาธรรม*. กรุงเทพฯ: มหาคดีไทย. 46 หน้า.

เนื้อหาของหนังสือเล่มนี้ แบ่งเป็น 2 เรื่อง คือ ภาษาธรรมกับภาษาคน ซึ่งบรรยายโดยท่านพุทธทาส และทเวดาในภาษาธรรมโดยปัญญานันทภิกขุ ในเรื่องแรกเป็นการเปรียบเทียบระหว่างภาษาคนกับภาษาธรรมว่า ภาษาคนนั้นเป็นไปตามแนวทางของวัตถุ โดยไม่ได้อาศัยธรรมะเป็นพื้นฐาน จึงพูดแต่เรื่องวัตถุเรื่องโลก เรื่องที่เห็น ได้ด้วยตา ส่วนภาษาธรรมนั้นเป็นไปในทางนามธรรม เหนือกว่าวัตถุ ต้องมองให้ลึกจึงจะเข้าใจความหมาย นอกจากนี้ยังมีกรยกตัวอย่างคำแล้วเปรียบเทียบกันระหว่างภาษาธรรมกับภาษาคน เรื่องที่สอง กล่าวถึงการหลงไปบูชาสมมุติเทพของมนุษย์ซึ่งเป็นเรื่องของมนุษย์ที่โง่ ไม่ใช่ปัญหาเพราะสิ่งเหล่านั้นเกิดขึ้นในจิตใจชั่ว ขณะเท่านั้นจิตใจของมนุษย์ถือเป็นเรื่องสำคัญ จิตสร้างอะไรต่าง ๆ ได้เองโดยไม่ต้องพึ่งทเวดา

1. ธรรมะ	2. ภาษาคน	3. ภาษาธรรม

บ.784 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). *ภาษาคนภาษาธรรม*. กรุงเทพฯ: ธรรมสภา. 42 หน้า.

หนังสือเล่มนี้ได้รวบรวมภาษาธรรมไว้จำนวนหนึ่งเพื่อเป็นการเปรียบเทียบกับภาษาคนเป็นแนวทางในการทำความเข้าใจในการฟังธรรมะให้มีความหมายและง่ายแก่การเข้าใจ เพื่อยกระดับชีวิตและจิตใจของตน และใช้ธรรมะในการบริหารกาย บริหารจิต และสิ่งแวดล้อมอย่างถูกต้องเช่นคำว่า ความตาย ความเกิด นิพพาน ซึ่งท่านก็ได้ให้ความหมายทั้งภาษาคนและภาษาธรรมไว้อย่างละเอียด

1. ภาษาคน	2. ภาษาธรรม

บ.785 พุทธทาสภิกขุ. (2550). *ภาษาคนภาษาธรรม*. กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ. 80 หน้า.

หนังสือเล่มนี้ได้กล่าวถึงภาษาทางศาสนาเพื่อสอนหลักธรรมให้กับผู้สนใจเป็นคำต่าง ๆ และบอกความหมาย ทำให้การสื่อความหมายของหลักธรรม ได้อย่างง่ายไม่น่าเบื่อ ท่านบรรยายด้วยความรู้สึก จึงเกิดเป็นภาษาธรรมขึ้นมา ไม่เหมือนภาษาคน นี้เรียกว่าภาษาธรรมะ

1. ภาษาคน	2. ภาษาธรรม

บ.786 พุทธทาสภิกขุ. (2526). *ภูเขาแห่งวิถีพุทธธรรม*. กรุงเทพฯ: ชรรณบุชา. 182 หน้า.
ภาคผนวก.

เนื้อหาของหนังสือ *ภูเขาแห่งวิถีพุทธธรรม* แบ่งเป็น 2 ส่วน คือ การบรรยายธรรม และการตอบปัญหาธรรม การบรรยายธรรม ท่านพุทธทาสแสดงให้เห็นว่า พุทธบริษัทที่จะเห็นซึ่งพระธรรมจะต้องศึกษาด้วยสติปัญญา อย่างปราศจากการยึดมั่นถือมั่นในตนเอง ทำตนให้เข้าถึงสิ่งที่มีอยู่ได้ด้วยปัญญาของตนเอง ส่วนการตอบปัญหา เป็นการตอบคำถามตามข้อธรรมะที่แสดงแนวคิดของท่านพุทธทาส อันเป็นข้อขัดแย้งและเป็นที่วิจารณ์ในสังคม เช่น การยึดถือพระพุทธรูปด้วยพระพุทธรูป ซึ่งเป็นเพียงเปลือกและกาย การเข้าถึงพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ โดยไม่เป็นที่ตั้งแห่งการยึดถือ การตอบข้อสงสัยเกี่ยวกับข้อกล่าวหาว่าท่านพุทธทาส เป็นคอมมิวนิสต์ นับได้ว่าการตอบปัญหาทางธรรมของท่านพุทธทาส จากหนังสือเล่มนี้ เป็นการเปิดโลกทัศน์แห่งความเข้าใจในพุทธศาสนาที่ท้าทายต่อความเข้าใจแบบเดิมของสังคม อันยากที่จะหาผู้ใดกล้าจูดประกายความคิดอันเป็นการเปิดทางไปสู่ความเข้าใจถึงแก่นแท้แห่งพระศาสนาเทียมท่านได้

1. ธรรมเทศนา

บ.787 พุทธทาสภิกขุ. (2551). *ภูเขาแห่งวิถีพุทธธรรม* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: อมรินทร์ธรรมะ.
209 หน้า.

หนังสือภูเขาแห่งวิถีพุทธธรรม เป็น ปาฐกถาของท่านพุทธทาสที่ได้กล่าวถึงภูเขาที่ขวางอยู่ในวิถีทางแห่งการเข้าถึงพุทธธรรม ท่านอธิบายไว้ว่า ภูเขาที่อันตรายที่สุดและที่สำคัญที่สุด แต่พวกเรามากไม่รู้ตัวว่าเป็นภูเขา คือการเห็นผิดและการยึดถือแบบผิดดังเช่น ยึดถือพระพุทธรูปแทนพระพุทธเจ้า นำไปบูชาเกิดความยึดติด และประการที่สองการยึดถือคัมภีร์ พระไตรปิฎก ไบลานแทนธรรมะ ทำให้หลงท่องบ่น จดจำ จนลืมนำไปประยุกต์ปฏิบัติให้เกิดผลที่แท้จริงแก่ตัวเองแทนที่จะหลุดพ้นปล่อยวางกลับกลายเป็นการยึดติด

1. พุทธธรรม

บ.788 พุทธทาสภิกขุ. (2532). *ภูตผีปีศาจในตัวคน ในตัวข้าราชการ ในตัวนักการเมือง* (พิมพ์ครั้งที่ 2).
กรุงเทพฯ: รุ่งแสง. 87 หน้า.

หนังสือเล่มนี้ได้กล่าวถึงหลักการในการปฏิบัติตนให้พ้นจากอบายมุข โดยได้นำหลักธรรมสำหรับฆราวาสก็คือศีล 5 มาอธิบายเพื่อให้ปฏิบัติได้ง่ายขึ้นซึ่งท่านพุทธทาสได้อธิบายไว้อย่างละเอียดถึงมูลเหตุที่มาและหลักการปฏิบัติ นอกจากนั้นแล้วท่านพุทธทาสยังกล่าวให้เห็นว่าการตามใจตัวเองจะเป็นปีศาจแห่งการทำลายล้างศีลธรรมของศาสนาต่อไปแบบไม่มีที่สิ้นสุด

1. ข้าราชการ – ธรรมะ
2. นักการเมือง – ธรรมะ

บ.789 พุทธทาสภิกขุ. (2555). *ภูมิต่าง ๆ และแนวครองชีวิต*. กรุงเทพฯ: หอจดหมายเหตุพุทธทาส
อินทปัญญา. 57 หน้า

หนังสือเล่มนี้ได้กล่าวถึง ภูมิต่าง ๆ และแนวครองชีวิต มนุสสรรมศาสตร์ได้พูดถึงระดับชีวิตมี 4 ชั้นคือ พรหมจารี เกรงครัดที่สุด คฤหัสถ์ต่อสู้กับโลกอย่างถึงพริกถึงขิง วนปรัสถ์เก็บตัวเงียบมองดูชีวิตในด้านลึก และด้านสุดท้าย สันยาตตอบปัญหาชีวิต ทุกแง่ ทุกมุม ทุกคน ทุกชั้น ทุกวัย และภูมิ 4 นั้นก็คือ กามาวจรภูมิ รูปาวจรภูมิ อรูปาวจรภูมิ และ โลกุตตรภูมิ 4

1. การครองชีวิต

บ.790 พุทธทาสภิกขุ. (2529). *มนุษย์ควรมีสันติภาพ*. กรุงเทพฯ: การพิมพ์พระนคร. 40 หน้า.

หนังสือเล่มนี้เป็นการบรรยายธรรมเรื่องมนุษย์ควรมีสันติภาพ โดยอาศัยหลักอริยสัจจ 4 เป็นหลักการ คือเรื่องที่ 1 เรื่องทุกข์ วิกฤตการณ์ คือความไม่มีสันติภาพ เรื่องที่ 2 เหตุแห่งวิกฤตการณ์ คือเหตุแห่งความทุกข์ เรื่องที่ 3 ความดับทุกข์ คือสันติภาพ เรื่องที่ 4 ทางให้ถึงสันติภาพ คือความถูกต้องทุกประการ รวมกันเข้าเป็นหนทางแห่งสันติภาพ เรียกว่า อัฏฐังคิกมัคค์ คือ มรรคมีองค์แปด หมายถึง ความถูกต้องแปดประการรวมกันเข้าไว้เป็นหนทางอันประเสริฐ เกิดสัมมาญาณแล้วก็จะจึงมีสัมมาวิมุติ สันติภาพเป็นสิ่งสำคัญในการอยู่ร่วมกันในสังคม

1. สันติภาพ
2. มนุษย์กับสันติภาพ

บ.791 พุทธทาสภิกขุ. (2537). *มนุษย์ทำสงครามกับพระธรรมหรือพระเจ้า*. ม.ป.ท. (ชุดหมอนล้อ
อันคับที่ 67).

หนังสือเล่มนี้ เป็นการแสดงธรรมในวันบรรจุกศพอาจารย์เพชร วฑฒโน ท่านพุทธทาส
กล่าวถึงร่างกายของท่านอาจารย์ว่าเป็น ภาชนะใส่คุณธรรม ซึ่งเป็นตัวจริงของท่าน ท่านอาจารย์สอน
ว่า การขโมยของวัด ของสงฆ์ เป็นการขโมยของพระพุทธเจ้า เป็นบาป เป็นกรรมมาก ควรเคารพ
เชื่อฟัง บิณฑบาต ครุบาอาจารย์ เมื่อท่านล่วงลับไปแล้ว ควรทำความดีเพื่อบูชาคุณท่านอาจารย์
คนสมัยนี้ไม่รู้จักรัศธรรม เขี่ยบย่ำธรรม ไม่ประพฤดิธรรม กล้าทำสงครามกับพระธรรมคือพระเจ้า
ด้วยการแสวงหาเงินจำเป็น หาสงครามแย่งชิงผลประโยชน์กัน จึงถูกพระเจ้าลงโทษให้ไม่มีความสุข
สงบสุข การทำสงครามกับพระธรรมหรือพระเจ้า คือ การเชือดคอตัวเอง ขุดหลุมฝังตัวเอง ควรคอย
กลับมา เคารพบูชาพระธรรม มีพระธรรมเป็นดวงประทีป กินอยู่แต่พอดี พระธรรมก็จะบันดาล
ให้เกิดสันติสุข

1. ธรรมเทศนา

บ.792 พุทธทาส (สิริवास). (2480). *มนุษย์ปัญหา สำหรับทุกคน* “คนเราดีตรงไหน!. ไชยา :
โรงพิมพ์ธรรมทาน * มีการพบว่าเป็นคำกลอนชิ้นแรกของท่านหรือไม่*. 12 หน้า.

เนื้อหาภายในเล่มนี้เป็นคำกลอนโดยท่านพุทธทาสไปไว้ในคำนำว่า คนเราเมื่อไปเยี่ยมชมกัน
ก็มีของไปฝาก, เมื่อเขามาเยี่ยมก็มีของมอบให้ติดมือไป เป็นเครื่องระลึกหรือเพื่อบริโภคนิสัย
ข้าพเจ้าขณสิ่งของมีแต่มนุษย์ปัญหาของ “สิริवास” นี้แหละเป็น “ของฝาก” หรือ “ของติดมือ
กลับไป” สำหรับท่านที่รักใคร่ทั้งหลาย ของท่านจงบริโภคนิสัยหรือใช้มันให้ศิสมควรรตั้งใจของข้าพเจ้า
ด้วยเทิด. เงื่อน อินบัญญัติ พุมเริง วันเพ็ญ, วิสาขมาส 2480.

1. พุทธศาสนากับสังคม

บ.793 พุทธทาส. (2510). *มนุษย์มีใจสูง*. ปป สุราษฎร์ธานี: โรงพิมพ์ธรรมทาน. 8 หน้า.

หนังสือเล่มนี้เป็นพระธรรมเทศนาของท่านพุทธทาสภิกขุ แห่งสวนโมกข์พลาราม วัดธาร
น้ำไหล เขาพุทธทอง อ. ไชยา จ. สุราษฎร์ธานี ... จงอย่าได้อึดหนาระอใจ ในการที่จะฟังธรรม

เทศนา ซึ่งที่แท้เป็นการให้อาหารในทางใจ แม้ว่าจะต้องทำทุกวันและยังเป็นการซ้ำซาก ไม่มี
 รสชาติอันสนุกสนานอีกด้วย โดยเฉพาะพระธรรมเทศนาซึ่งเป็นการอบรมในวันนี้ มีความมุ่งหมาย
 เป็นการช่วยแก้ไขสิ่งร้ายให้กลายเป็นดี ในทางฝ่ายใจควบคู่กันไปกับการแก้ไขทางวัตถุ เมื่อทุกคน
 มีใจสูงพอแล้วปัญหาหรือความทุกข์ต่าง ๆ ในโลกนี้ จะสูญสิ้นไปในพริบตาเดียว ความสะอาด
 ความสว่างและความสงบเป็นของใจนั่นเอง คือ ความสูงของใจ การตามใจตัวเองเพราะเห็นแก่
 ความสุขทางเนื้อหนัง ก็คือ การตามใจกตติยปีศาจนั่นเอง การบังคับตัวเองข่มนำมาซึ่งความมีใจสูง
 การบังคับตัวเองนี้ คือ คำสอนของทุก ๆ ศาสนาในโลก

1. ธรรมเทศนา

บ.794 พุทธศาสนิกฯ. (2544). *มนุษย์ศูนย์*. กรุงเทพฯ: ธรรมสภา. 144 หน้า.

หนังสือเล่มนี้กล่าวถึงการประพฤติปฏิบัติของมนุษย์ โดยใช้ชื่อว่ามนุษย์ศูนย์ ซึ่งหมายถึง
 การที่เป็นมนุษย์ที่ว่างเปล่าเพราะศูนย์คือสิ่งที่ว่างเปล่าแต่ไม่ได้หมายถึงความไร้ค่า ปัญหาที่เกิด
 ขึ้นอยู่ในสังคมเราทุกวันนี้เกิดจากการที่มนุษย์เราพยายามหาสิ่งต่าง ๆ ต้องการอยากได้ไม่มีวันจับ
 ต้องการหาสิ่งต่าง ๆ มาเพิ่มใส่ลงมา การทำตัวให้เป็นมนุษย์ศูนย์คือการปฏิบัติธรรมการรู้จักความ
 ว่าง รู้จักควบคุม จิตใจ ถึงจะทำให้สังคมเราอยู่อย่างมีความสุขมากขึ้น

1. มนุษย์

บ.795 พุทธศาสนิกฯ. (ม.ป.ป.). *มรดกทางปัญญาเพื่อเยาวชนไทย*. กรุงเทพฯ: เรือนแก้ว. 30 หน้า.

หนังสือเล่มนี้กล่าวถึง คนในโลกมีชีวิตอยู่ได้และมีความสุขสบายอยู่ได้ เพราะอาศัย
 ความรู้ สติปัญญา ความซื่อตรงของผู้อื่นซึ่งมีเป็นจำนวนมากจนนับไม่ไหว คนทุกคนมีความผูกพัน
 ในทางนี้บุญคุณต่อกันและกัน ความรู้และยอมรับรู้ในบุญคุณของผู้อื่นที่มีอยู่เหนือตนนี้เรียกว่า
 กตัญญูตา การพยายามทำเพื่อตอบแทนบุญคุณนั้น ๆ เรียกว่า กตเวทิตา คนผู้รู้บุญคุณท่าน เรียกว่า
 คนกตัญญูคนที่ทำตอบแทนเรียกว่าคนกตเวทิต์ทั้งกตัญญูและกตเวทิต์เพื่อเป็นมรดกทางปัญญา
 ที่เยาวชนทุกคนควรยึดถือและปฏิบัติ

1. มรดก

2. กตัญญูกตเวทิตา

บ.796 พุทธศาสนิกศ. (2529). *มรดกที่ขอฝากไว้* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: พลพันธ์การพิมพ์.
46 หน้า.

หนังสือเล่มนี้ได้รวบรวมมรดกที่เป็นเรื่องฝ่ายวัตรธรรมและพิธีกรรมของท่านพุทธทาส มีมรดกที่ฝากไว้หลายมรดกด้วยกัน ซึ่งมรดกที่ขอฝากไว้นี้เป็นเรื่องส่วนตัว ที่หวังว่าจะได้รับการสนองตอบจากผู้ที่จะสืบอายุของท่านพุทธทาสไว้เอง รู้จักการดูแลอย่าให้มันรู้จักตาย มรดกในหนังสือเล่มนี้มีทั้งเรื่องฝ่ายวัตรธรรมและพิธีกรรมทั้งหมด 41 ข้อ และเรื่องฝ่ายนามธรรมทางสติปัญญา 148 ข้อ เนื่องจากว่ามรดกที่เป็นเรื่องฝ่ายวัตรธรรมและพิธีกรรมนี้ทุกคนสามารถเป็นพุทธทาสได้จะต้องรู้จักใช้ชีวิตให้เป็นประโยชน์ คือการทำให้ทุกคนเข้าถึงหัวใจของพุทธศาสนาและจะมีระบบการใช้ภาษาคน ภาษาธรรม ส่วนมรดกที่เป็นเรื่องฝ่ายนามธรรมทางสติปัญญานี้เป็นแนวทางที่ทุกคนต้องปฏิบัติตามที่ได้ศึกษามาและได้กล่าวถึงการเกิด - แก่ - เจ็บ - ตาย ซึ่งในส่วนนี้ถ้ารู้จักฟังโดยหลักภาษาคน ภาษาธรรมแล้วจะไม่มีขัดกันเลย และที่นี้จะเกี่ยวกับธรรมะทั้งหมด อาจจะมีหลายความหมาย หลายแง่แล้วนำมาปฏิบัติที่ถูกต้องแก่ความเป็นมนุษย์ของตน เกิดมามีทั้งความทุกข์ - สุข นั่นคือชีวิตที่แท้จริง

1. มรดก

2. วัตรธรรม

3. พิธีกรรม

บ.797 พุทธทาส. (2536). *มรดกที่ฝากไว้*. กรุงเทพฯ: พิมพ์ดี. 48 หน้า.

เนื้อหาในหนังสือ กล่าวถึง หลักธรรมที่พระพุทธทาสได้ฝากไว้มี 2 ฝ่าย คือ ฝ่ายวัตรธรรม และพิธีกรรม กับฝ่ายนามธรรมที่ท่านพุทธทาสได้เคยค้นคว้าสังเกตศึกษาและทดลองปฏิบัติมาแล้ว มีผลเป็นที่น่าพอใจ จึงได้ทำสรุปไว้เป็นข้อ ๆ ในส่วนฝ่ายแรกท่านพุทธทาสกล่าวไว้ว่า เราทุกคนสามารถเป็นพุทธทาสได้ ด้วยปณิธาน 3 ประการ คือ 1. การทำตนให้เข้าถึงหัวใจแห่งศาสนา 2. การถอนตัวออกจากอำนาจของวัตถุนิยม และ 3. การทำความเข้าใจระหว่างศาสนานั้นหมายถึง ต้องศึกษาด้วยการเห็นอย่างถูกต้องและสมบูรณ์มิใช่เห็นการเรียน ๆ ท่อง ๆ การทู่เมตสติปัญญา มานะพยายามให้ถึงที่สุด ในเมื่อได้ดำรงตนอยู่บนแนวทางที่ถูกต้องแล้วสำหรับฝ่ายนามธรรมทางสติปัญญาท่านกล่าวไว้ว่า ธรรมะคือระบบการปฏิบัติที่ถูกต้อง แต่ความเป็นมนุษย์ของตนทุกขั้นตอนแห่งวิวัฒนาการ ตั้งแต่เกิดจนตาย ทั้งเพื่อประโยชน์ตนและประโยชน์ผู้อื่น เรียกสั้น ๆ ว่า “หน้าที่” โดยธรรมะทั้งหมดในการปฏิบัติแบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ ธรรมะเครื่องมือ อันได้แก่ ศีล สมาธิ ปัญญา กับธรรมะผลที่ประสงค์ ได้แก่ มรรค ผล นิพพาน เพียงแต่เราจะต้องรู้จักธรรมะ

ที่จะใช้ปฏิบัติให้ถูกต้องตามกรณี ส่วนการศึกษานั้นให้ศึกษาจากร่างกายของตนเอง มิใช่ศึกษาสมุดพระไตรปิฎกในตู้หรือจะเรียกว่า เรียนชีวิตจากชีวิต คือ การเรียนความทุกข์จากความทุกข์ และพบความดับทุกข์ที่ตัวความทุกข์นั่นเอง.

1. พุทธศาสนา

2. ธรรมะ

บ.798 พุทธศาสนิกฯ. (2534). *มรรคทางปัญญาเพื่อเยาวชนไทย*. ปป. กรุงเทพฯ: เรือนแก้วการพิมพ์. 30 หน้า.

หนังสือเล่มนี้ได้กล่าวถึง โลกอาจรอดได้แม้เพราะกตัญญูกตเวทิต์ ทุกคนเป็นหนี้บุญคุณคนอื่นมาตั้งแต่อยู่ในท้องมารดา คนกตัญญูกตเวทิต์ คือ ผู้ยอมรับรู้ความที่ตนเป็นหนี้ และทำตอบแทน คนกตัญญูย่อมยอมรับรู้บุญคุณแม่ของสัตว์ และสิ่งของทำเป็นสาธารณณะ แม้ศัตรูคู่ปรปักษ์ คนกตัญญูก็ยังมองในแง่ว่าเป็นผู้มีบุญคุณต่อตนได้ เห็นคุณของสิ่งที่เห็นยาก แล้วจะเห็นคุณของบิดา มารดาเป็นวันไหว้มากศิษย์ดี ต้องใช้หนี้ครูด้วยการทำประโยชน์สืบต่อไปในโลก พระสงฆ์มีคุณแก่เราในการหาพลังบวกสืบอายุพระศาสนา ความกตัญญูตามวิธีของพุทธบริษัทจะเป็นการทำโลกให้ร่มเย็น ไม่สิ้นสุด กำลังใจของคนเต็มด้วยกตัญญูกตเวทิต์ตา โลกจะงดงามและโลกรอดและท้ายเล่มได้กล่าวถึงเกี่ยวกับทำนวยบักเวนท์

1. ความกตัญญูกตเวทิต์

บ.799 พุทธศาสนิกฯ. (2526). *มหาวิทยาลัยต่อหางสุนัษ*. กรุงเทพฯ: ธรรมบุชา. 155 หน้า.

เนื้อเรื่องเป็นธรรมบรรยายที่ท่านพุทธทาสให้ไว้เพื่อเป็นแนวทางแก่นักการศึกษาที่ปฏิบัติระบบการศึกษาผิดพลาดให้เป็นระบบการศึกษาที่ถูกต้อง คือ ประกอบด้วยธรรมะ และศีลธรรม เพราะการศึกษาเป็นรากฐานอันสำคัญในการพัฒนาประเทศ การปรับปรุงระบบการศึกษาควรยึดการประพฤตินี้เป็นหลัก สารของเรื่องประกอบด้วย บทความต่าง ๆ เกี่ยวกับมัชฌิมาหรือหนทางที่นำไปสู่นิพพาน ความสว่าง สะอาด และสงบ วิธีทำให้สะอาด สว่างและสงบ การพบชีวิตจริงของตนเอง เมื่อพบชีวิตจริงก็จะทำให้ทุกอย่างอยู่เหนือปัญหาและในบทสุดท้าย เป็นการย้ำเตือนธรรมที่ท่านได้กล่าวมาทั้งหมดและที่บรรยายอยู่เสมอ

1. พุทธศาสนากับการศึกษา

บ.800 พุทธศาสนิกขุ. (ม.ป.ป.). *มหาวิทยาลัยในตัวตน*. นนทบุรี: กองทุนคุณธรรม, 46 หน้า.

หนังสือเล่มนี้ได้กล่าวถึงหลักของพุทธศาสนาที่สามารถศึกษาได้จากตัวเรา เหตุที่คนเราไม่มีหลักธรรมคำสอนทางพุทธศาสนานั้นก็เพราะจิตใจ จิตใจที่กลัวการศึกษาธรรม ท่านพุทธทาสจึงกล่าวว่า อย่างแล้วว่าการศึกษาพระธรรมในพุทธศาสนาจะยุ่งยากและเรื่องมากถ้าหากว่าใจเรายอมรับการศึกษาแล้วเรียนจนสามารถปฏิบัติได้เพราะมหาวิทยาลัยพุทธศาสนาที่แท้จริงอยู่ที่ตัวเรา ซึ่งเราอาจมองข้ามมหาวิทยาลัยที่เปิดสอนทุกเวลาที่นักศึกษาต้องการ มหาวิทยาลัยที่ทำให้เราค้นคว้าหาทางดับทุกข์ นอกจากนี้ท่านยังได้กล่าวถึง หลักอริยสัจ ซึ่งเป็นเหตุแห่งทุกข์และการดับทุกข์

1. พุทธศาสนา

2. พระธรรม

บ.801 พุทธศาสนิกขุ. (2518). *มหิตลธรรมและสิ่งที่ทุกคนควรรู้จัก*. สุราษฎร์ธานี: ธรรมทานมูลนิธิ. 523 หน้า.

เนื้อหาของหนังสือเล่มนี้ แบ่งเป็น 2 ภาค คือ ภาคที่ 1 มหิตลธรรม ให้ความหมาย และความสำคัญของมหิตลธรรมว่า เป็นธรรมเสมอด้วยแผ่นดิน พร้อมกับอธิบายความหมายของธรรมะอย่างชัดเจน และเปรียบเทียบให้เห็นว่าธรรมะเปรียบกับแผ่นดินอย่างไร ภาคที่ 2 เป็นภาคผนวก เรื่องสิ่งที่ทุกคนควรรู้จัก ประกอบด้วยหลักธรรมที่ทุกคนควรทราบตัวเองที่ทุกคนควรรู้จัก อาหารที่ทุกคนต้องรู้จักและเลือกกัน ทำให้ผู้อ่านเข้าใจสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงของโลก และนำธรรมะมาใช้ เพื่อสันติภาพของโลกซึ่งเป็นสิ่งที่ท่านพุทธทาสเรียกร้องและต่อสู้มาจนชั่วชีวิต

1. ธรรมะ

2. พุทธศาสนา

บ.802 พุทธศาสนิกขุ. (2549). *มังสวิรัตติ ในท่านพุทธทาสสิกขุ*. นนทบุรี : หนังสือสาขาน้ำ, 135 หน้า.

หนังสือเล่มนี้ได้กล่าวถึงเรื่องการกินและการไม่กินเนื้อนั้น มีแนวความคิดเผยแพร่ อยู่มากมาย ทั้งเห็นด้วยและไม่เห็นด้วย มีทั้งแบ่งแยกออกเป็นพวกมังสวิรัตติกับพวกกินเจ เพื่อนำแนวคิดจากคำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า มาเป็นแนวทางในการปฏิบัติได้จริงอย่างมีเหตุมีผล ที่จะนำมาไตร่ตรองและคิดใคร่ครวญเพื่อหาข้อสรุปที่ถูกต้อง อันจะนำไปสู่การปฏิบัติได้อย่างถูกต้องและสอดคล้องกับความเป็นจริง

1. มังสวิรัตติ

บ.803 พุทธทาสภิกขุ. (2529). *มังสวิรัตินิทัศนะท่านพุทธทาสภิกขุ*. กรุงเทพฯ: กลุ่มศึกษาและปฏิบัติธรรม. 125 หน้า.

ในหนังสือเล่มนี้ ประมวลทัศนะและประสบการณ์ของท่านพุทธทาสต่อปัญหาที่ว่า ควรถือมังสวิรัตินิทัศนะอย่างไร ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน เพื่อการปฏิบัติที่ถูกต้องต่อปัญหาการถือมังสวิรัตินิทัศนะ มีหัวข้อที่น่าสนใจดังนี้คือ ข้อคิดเรื่อง อุททิสสมังสะ ข้อคิดสำหรับศีลข้อหนึ่งแฉงการณ 50 ปีสวนโมกข์ และในตอนสุดท้ายตอบปัญหาข้อสงสัยในหัวข้อ การกินเนื้อและกินผัก ศีลธรรมแห่งการกินเนื้อและกินผัก ส่วนในตอนท้ายของหนังสือเป็นบันทึกเพิ่มเติมพิเศษ ในเรื่องบันทึกการทดลองอาหารธรรมชาติ 3 เดือน เป็นบันทึกเกี่ยวกับรายการอาหารในวันต่าง ๆ และมีข้อคิดที่ได้จากการทดลองต่าง ๆ เช่น อาหารธรรมชาติ กินผักบาปเท่ากินเนื้อ ซึ่งข้อคิดในแต่ละข้อนั้นให้ข้อคิดที่ดีที่สามารถนำไปปฏิบัติในชีวิตประจำวันได้อย่างดีด้วย

1. มังสวิรัตินิทัศนะ

2. การปฏิบัติธรรม

บ.804 พุทธทาสภิกขุ. (2537). *มาฆบูชาเทศนา (โอวาทปาฏิโมกข์ ปฐมภาค ก กา)*. กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ, 51 หน้า.

หนังสือเล่มนี้ เป็นพระธรรมเทศนาของท่านอาจารย์พุทธทาสภิกขุ ธรรมบรรยายนี้ว่าด้วยโอวาทปาฏิโมกข์ปฐมภาค ก กา พรรณนาเรื่องหลักคำสอนสำคัญอันเป็นหัวใจของพระพุทธศาสนา โดยท่านได้บรรยายถึงเรื่องการปฏิบัติธรรมจนบรรลุถึงขั้นพระอรหันต์ และชี้ให้เห็นถึงความสำคัญ of พระอรหันต์ เพื่อให้พุทธบริษัทปฏิบัติตามพระอรหันต์ซึ่งเป็นหนทางสู่มรรค ผล นิพพาน ธรรมบรรยายดังกล่าวนี้มีประโยชน์ต่อพุทธศาสนิกชนในแง่ของการนำไปปฏิบัติเพื่อเกิดความสุขที่แท้จริงได้

1. ธรรมเทศนา

บ.805 พุทธทาส (“สิริवास”) 82. (2484). *มาเถอะเพื่อน! ตามรอยพระอรหันต์*. ไซยา: โรงพิมพ์ธรรมทาน.

หนังสือเล่มนี้ มาเถอะเพื่อน! จาก the “COME, by Miss A.C. Albers แปล, ประพันธ์และอธิบายโดย “สิริवास” มี 6 ข้อ (1) คือ มาเร็วเถอะ, แล่นเรือ ไปด้วยข้า อรุณใหม่ นาฬิกา อ้าปากหนี เราจะขึ้น ก้อนเมฆผล็อย ลอยเมฆมี สดุดี “อนันตริย์” พลัง, รีบไป. (2) อ้อ ไม่กล้า มา, เพราะกลัวตัว จะพลาด “ชั่วโมงซึ่ง หมายถึง” หรือ สหาย? หรือขาดคิด ตรวนชีพ บีบใจกาย? จงนัดหมาย และกล้าแล้ว แล้วเป็นฟรี (3) จงฟาดฟัน อุปสรรค ซึ่งปักขวาง จงฟังเสียง ลมคราง เป็นเพลงซึ่ง ทั่วทุกหลาบ แสงจันทร์จับ ความลับมี และฟังดอก พลับพลึงที่ กระซิบดาว. (4) มีเพลงบัน – เลงนาน ล้านปี แลแล้ว ล้านปีที่ มีศูนย์แนว คับหนึ่ง, เอ้า! มันกาง โน้ต สูง, แสง แดก จับวาว ส่งเสียงเร้า กระเช้าทั่ว ทั่วจักรวาล (5) รู้ ไร่ สลัดสาย ระยางชี ก็ท่านมี โลกของท่านในตัวท่านะ ซึ่งคุยกับ “ดาวรุ่งฤกษ์” อย่างเบิกบาน ถือท้ายเรือ หมายถึงสถาน เมฆขลิบทอง. (7) ช่มอินทรีย์. เพราะ, โอ้! มันชักใยเป็น – ภาพลวงเล่น! จงเน้น วิมุติห้อง ทางไปสู่ สานติรส ไม่หม่อมอง ก็เป็นของ ท่านเท่านั้น มันอยู่ใน – (อยู่ในเอะ). และสุดท้ายเล่มเป็นการอธิบาย.

1. ธรรมะ

บ.806 พุทธทาสภิกขุ. (2532). *มารู้จักพระพุทธศาสนากันให้ยิ่งกว่าที่แล้วมา*. กรุงเทพฯ: การพิมพ์พระนคร. 206 หน้า. (ชุดลอยปฐม อันดับ 99).

เนื้อหาของหนังสือเล่มนี้ มุ่งให้ผู้อ่านได้รู้จักพระพุทธศาสนาให้มากขึ้นกว่าที่แล้วมา โดยแบ่งเป็นข้อ ๆ ทั้งหมด 80 ข้อ ได้แก่ ศาสนาพุทธเป็นศาสนาแห่งวิวัฒนาการ มิได้มีผู้ใดเป็นผู้สร้างหรือเนรมิต เห็นว่าทุกสิ่งเป็นธรรมชาติ เป็นศาสนาแห่งธรรมเนียม เป็นศาสนาแห่งการยอมรับว่ามีนิพพานเป็นสิ่งหล่อเลี้ยงชีวิตประจำวัน เป็นศาสนาที่เป็นวิทยาศาสตร์ เป็นศาสนาที่มีสังฆธรรม ใช้ได้สำหรับสิ่งที่มีชีวิตตลอดนิรันดร เป็นศาสนาที่มีความรู้เรื่องวิวัฒนาการของธรรมชาติ โดยยึดปัจจุบันเป็นศาสนาแห่งสัมมิกเสรีประชาธิปไตยและสังคมนิยม เป็นศาสนาของผู้รู้ ผู้ตื่น ผู้เบิกบาน เป็นศาสนาแห่งอนัตตา ฯลฯ เนื้อหาทั้ง 80 หัวข้อในหนังสือเล่มนี้ เหมาะสำหรับคนโดยทั่วไป ที่พอใจ สนใจ ที่จะศึกษา ปฏิบัติและแก้ปัญหาแห่งทุกขนั้น

1. พุทธศาสนา

บ.807 พุทธทาส. (พระราชชัยกวี). (2505) ปป. *มาลัยแห่งธรรม*. ปป. สงขลา: โรงพิมพ์สุเมธการพิมพ์. 50 หน้า.

หนังสือเล่มนี้เป็นธรรมเทศนา 25 พุทธศตวรรษ แบ่งเป็น 3 เรื่อง คือ เรื่องที่ 1. เรื่อง อุบัติทวสมกถา หรือหนทางดับความเลวร้ายแห่งยุคปัจจุบัน แสดงโดย ภิกขุ พุทธทาส อินทปัญโญ ที่วัดพระบรมธาตุไชยาราชวรวิหาร วันที่ 17 พฤษภาคม 2500 ในหัวข้อ โลกในสมัยปัจจุบันเรานี้ มีลักษณะอาการที่เรียกได้ว่า ลุ่มหลงตกอยู่ใต้อำนาจของกิเลสและตัณหาเหลือประมาณปัญหาที่สองคือ การทำความดีให้ครบด้านนี้จะเป็นสิ่งที่ลุล่วงไปได้โดยไม่ยาก ปัญหาต่อไปจึงเป็นปัญหาที่ 3 คือ การทำจิตใจให้บริสุทธิ์ผุดผ่องนั้น เรื่องที่ 2 พุทธบริษัทกับทรัพย์สมบัติ พุทธบริษัท หรือนัยหนึ่งผู้ที่เชื่อว่าเป็นสาวกหรืออริยสาวกของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า นั่น คำว่า “ทรัพย์สมบัติ” หมายถึง สิ่งที่มีชีวิตและไม่มีชีวิตทางธรรมะย่อมรวมเอาบุตร ภริยาเข้าไว้ในฐานะเป็นทรัพย์ประเภทหนึ่งด้วยเหมือนกัน เพราะฉะนั้นคำว่า “ทรัพย์” ในที่นี้ หมายถึง ทุกสิ่งทุกอย่างที่มรรวาสมิไว้ในครอบครอง และเรื่องสุดท้าย คือ พุทธศาสนากับสังคมการประพฤติก่อต่อสังคมนั้นแหละเป็นบูรพภาคของการเดินผ่านไปสู่นิพพาน

1. ธรรมเทศนา

2. พุทธบริษัท

3. ทรัพย์สมบัติ

บ.808 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). *มาเลื่อนขั้นตนเองกันเถิด*. กรุงเทพฯ: เลียงเชียงการพิมพ์. 49 หน้า.

หนังสือเล่มนี้ เป็นเรื่องเกี่ยวกับการยกระดับจิตใจให้สูงขึ้น เหมาะเป็นอย่างยิ่ง สำหรับผู้ที่ประสงค์จะเริ่มต้นพัฒนาชีวิต จะกล่าวถึงการใช้ชีวิตด้วยความไม่ประมาท การขัดเกลากิเลส ความไม่เห็นแก่ตัว การที่จะทำให้ประโยชน์เกิดขึ้นกับตนเอง และสังคม กล่าวถึงสังคมมากมาย โดยที่เปรียบเทียบเป็นทศ 6 และมนุษย์ควรจะได้สิ่งที่ดีที่สุดที่มนุษย์ควรจะได้ มรรค 8 การนำหลักธรรมไปใช้ให้เกิดประโยชน์มากที่สุด สามารถที่จะนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ มีจิตใจที่สูงขึ้น มีคุณธรรม และยึดถือเป็นแบบอย่างได้อีกด้วย

1. ธรรมะ

บ.809 พุทธศาสนิกข. (2530). *มาสวนโมกข์จะต้องทำอะไรบ้าง*. กรุงเทพฯ: ธาราทองการพิมพ์.
23 หน้า.

หนังสือเล่มนี้มุ่งให้เห็นถึงหลักปฏิบัติสำหรับผู้ที่อยู่ในสวนโมกข์ คือต้องเป็นผู้ดับทุกข์ และละจากความยึดมั่นถือมั่นว่าตัวตนของตน การพิจารณาให้รู้แจ้งจะทำให้พ้นจากความทุกข์ ไม่เห็นแก่ตัว การทำงานต้องทำด้วยสติ สมาธิ และปัญญาซึ่งประกอบด้วยจิตว่าง นอกจากนี้ยังกล่าวในแง่ของพุทธศาสนิกชน ให้ทำความเข้าใจ คำพูดที่ว่า ความงามอยู่ที่ซากผี ความดีอยู่ที่การสละออกไป ความเป็นพระอยู่ทีจริง ส่วนนิพพานนั้นอยู่ที่ตายเสียก่อนตาย

1. สวนโมกข์พลาราม

บ.810 พุทธศาสนิกข. (2531). *มีธรรมะสี่เกลอให้มากกว่าปีเก่า*. (ชุดลอยปทุม 95). กรุงเทพฯ: การพิมพ์พระนคร. 39 หน้า

ธรรมบรรยายของท่านอาจารย์พุทธทาสภิกขุประจำวันเสาร์ภาคมาฆบูชา ครั้งที่ 4 ชุด “สิ่งที่ต้องดีกว่าปีเก่า” ณ สวนโมกขพลาราม อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี 23 มกราคม 2531 ถ้าจะให้มากกว่าปีเก่านี้ ขอให้ถือไว้เป็นหลักเกณฑ์และมันสมกับที่ว่าชีวิตนี้มันเหลือน้อยเข้าทุกที จะต้องทำอะไรให้เสร็จทันเวลาเท่าที่จะทำได้ให้ได้สิ่งที่ดีที่สุดในที่มนุษย์ควรจะได้ ให้ทันแก่เวลา แล้วธรรมะเป็นเกลอกับคนได้อย่างไร คำว่า ธรรม 4 เกลอ ในที่นี้หมายความว่า มีธรรมะมาช่วยคุ้มครองป้องกัน ที่นี้ เรื่องที่จะต้องช่วยนั้น มันไม่ได้มีแต่เรื่องภายนอกหรือเรื่องทางวัตถุ มันยังมีเรื่องที่เป็นภายในจิตใจ ในเพื่อในตัวก็มีปัญหาพิเศษ ซึ่งยากที่เพื่อนเกลอที่เป็นคน ๆ นี้จะช่วยได้ มันจึงต้องมีเพื่อนที่เป็นเกลอยิ่งไปกว่านั้น คือ ช่วยได้ในทางจิตใจ ช่วยได้ลึกซึ้งอย่างที่เพื่อนมนุษย์ด้วยกันช่วยไม่ได้ แต่ธรรมหรือพระธรรมนั้นช่วยได้

1. ธรรมะ

2. ธรรมะสี่เกลอ

บ.811 พุทธศาสนิกศ. (2555). *มือขวาทำบุญอย่าให้มือซ้ายรู้*. กรุงเทพฯ: หอจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญโญ. 49 หน้า

หนังสือเล่มนี้ได้กล่าวถึง การทำบุญ การประพาศธรรมะสุจริตก็คือ ประพาศธรรมะ เพื่อทำลายความยึดมั่นถือมั่น ประพาศธรรมะให้เป็นการลดความยึดมั่นถือมั่น ให้ขุดเกลาคความยึดมั่นถือมั่น จนกระทั่งตัวกู ของกู ไม่เกิดขึ้นในใจ ไม่มีเหลือ เหมือนการทำบุญ จิตที่จะคิดเอาหน้าเอาตาอย่าให้มันโผล่ขึ้นมาเป็นอันขาด ทำบุญอะไรออกไป มือขวามันทำไป ใ้มือซ้ายที่คอยคิดจะเอาหน้าเอาตา เอาดีเอาเด่น เอาสวรรค์วิมานนั้น อย่าให้มันรู้ อย่าให้มันคิด

1. การทำบุญ

บ.812 พุทธศาสนิกศ. (2523). *เมื่อธรรมครองโลก*. สุราษฎร์ธานี: ธรรมทานมูลนิธิ. 509 หน้า. (ชุดธรรมโฆษณ์ อันดับ 18 ฉ.).

สาระของหนังสือเล่มนี้ ให้ความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับคำว่า “โลก” และ “ธรรม” พร้อมกับชี้ปัญหาว่า โลกวิวัฒนาการเพื่อวิวัฒนาการ โลกกำลังมีการกระทำที่ส่งเสริมราคะ โทสะ โมหะ อันตรายจากวัฒนธรรมตะวันตกแห่งยุคปัจจุบัน การศึกษาที่กำลังเป็นอันตรายต่อธรรมะ ถ้าจะให้ธรรมครองโลกต้องจัดการศึกษาใหม่ นอกจากนั้นยังเสนอแนวคิดที่ว่า ศาสนาพระศรีอาริย์ไม่ใช่เรื่องละเมอเพื่อฝัน

1. ธรรมะ

2. โลก – แง่พุทธศาสนา

บ.813 พุทธศาสนิกศ. (2528). *เมื่อพอใจในหน้าที่ที่กำลังกระทำ ก็มีสวรรค์อยู่ ณ ที่นั่นเอง เมื่อไม่รู้จักก็ไม่รู้ว่าตนควรมีหน้าที่อะไร*. กรุงเทพฯ: การพิมพ์พระนคร. 38 หน้า. (ชุดหมุนล้อ อันดับ 27)

เนื้อหาเป็นการกล่าวบรรยายปาฐกถาธรรม เพื่อให้รู้ว่าแท้ที่จริงแล้วทุกคนเกิดมาเพื่ออะไร โดยเนื้อหาได้แบ่งเป็น 2 ตอน คือ ตอนที่ 1 กล่าวไว้ว่า เมื่อพอใจในหน้าที่ที่กำลังกระทำ ก็มีสวรรค์อยู่ ณ ที่นั่นเอง ซึ่งหน้าที่ที่ทุกคนต้องปฏิบัติคือธรรมะเพียงสิ่งเดียวเท่านั้น ตอนที่ 2 กล่าวไว้ว่า เมื่อไม่รู้จักตนเอง ก็ไม่รู้ว่าตนควรมีหน้าที่อะไร เนื้อหาในแต่ละตอนมีความกระชับชัดเจน เหมาะ

สำหรับผู้ที่ต้องการทำความเข้าใจกับตนเอง ว่าตนมีหน้าที่อะไร แล้วนำมาพิจารณาให้เห็นว่าความสุขที่แท้จริงมาใช่เงินตราไม่ แต่เกิดจากความพอใจในหน้าที่และการกระทำของตนเอง ซึ่งจะต้องดำเนินอยู่ในศีลธรรมอันดีงามด้วย

1. ปาฐกถาธรรม

บ.814 พุทธทาสภิกขุ. (2549). *เมื่อเรายังเด็ก*. กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ. 180 หน้า.

หนังสือเล่มนี้กล่าวถึง เมื่อท่านพุทธทาสยังเป็นเด็กซึ่งท่านทำหน้าที่ลูกที่ดีด้วยความกตัญญู กตเวทิต์รับใช้พ่อ แม่ เมื่อเป็นศิษย์วัดท่านก็เป็นศิษย์ที่เคารพเชื่อฟังครู อาจารย์ ในทุกสถานะชีวิตของท่านสามารถเป็นแบบอย่างให้เราเปรียบเทียบและได้เดินตาม นิสัยของท่านพุทธทาสนั้น ทำอะไรต้องทำอย่างดี ประณีต เรียบร้อย ละเอียดลออในเรื่องต่าง ๆ ชีวิตของท่าน พุทธทาสภิกขุ ทุกขั้นตอนไม่ว่าในฐานะของลูกในฐานะของศิษย์ในฐานะของครู และฐานะของสมณะแต่ละลำดับขั้นตอนเป็นชีวิตแบบอย่างที่ควรค่าแก่การศึกษาอย่างยิ่ง การเล่นในวัยเด็กที่เปรียบเสมือนรากฐานความสนุกสนานในวัยหนุ่มสาวแวกวารไปสู่ออนาคตของคหกรรมฉายาพุทธทาสผู้ซึ่งต่อตรงต่อพระสัมมาสัมพุทธเจ้าภายหลังการอุปสมบทเพียงไม่กี่ปีต่อมาด้วยความรู้ที่มีรากฐานมั่นคงพร้อมกับการค้นคว้าศึกษาทดลองด้วยตนเองอย่างไม่มีวันจบสิ้น จนถึงความเป็นพุทธทาสที่สมบูรณ์

1. กตัญญูกตเวทิตา
2. บุตร

บ.815 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). *แม่*. กรุงเทพฯ: ธรรมสภา. 43 หน้า.

เนื้อหาของหนังสือแบ่งเป็น 2 เรื่อง คือ แม่ บรรยายโดยท่านพุทธทาสภิกขุและความรักของแม่ บรรยายโดยท่านปัญญาวัณนทภิกขุ โดยเรื่องแรก กล่าวถึงความสัมพันธ์ ความรักของแม่ที่มีต่อลูก ซึ่งเป็นความรักที่ยิ่งใหญ่หาสิ่งใดเปรียบไม่ได้ แต่บางครั้งการที่แม่รักลูกมากเกินไป ก็จะทำให้ลูกเสียคนได้ เรื่องที่สอง กล่าวถึง พระคุณของแม่ ในแง่ที่เป็นปรมัตถวิจารณ์ หรือพิจารณาในพระคุณแม่อย่างลึกซึ้งว่าแม่คือผู้สร้างดวงวิญญาณของลูกสร้างความเป็นคนให้กับลูก เมื่อแม่ปลูกฝังสิ่งที่ดีให้กับลูก ลูกก็จะเดินถูกทาง และพร้อมที่จะเป็นแม่เป็นพ่อที่ดีสืบต่อกันไปในอนาคต

1. มารดา
2. พระคุณของมารดา

บ.816 พุทธทาสภิกขุ. (2554). *แม่คือผู้สร้างโลก*. กรุงเทพฯ: หอจดหมายเหตุพุทธทาสอินทปัญโญ.
55 หน้า

หนังสือเล่มนี้ได้กล่าวถึง แม่คือ ผู้สร้างโลก แม่สร้างลูกสร้างเด็กขึ้นมาในลักษณะอย่างไร คนเหล่านี้ก็ประกอบกันขึ้นเป็นโลก แม่ที่ปั้นดวงวิญญาณของเขามาตั้งแต่อ่อนแต่ออก แม่เป็นครูคนแรกที่สุดแล้วก็ปั้นวิญญาณของมนุษย์มาโดยตรง แม่ในความหมายของปรมัตถธรรม คือ ความหมายอันลึกซึ้งที่สุดของมนุษย์

1. แม่

บ.817 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). *แม่ที่ท่านยังไม่รู้จัก*. กรุงเทพฯ : อตัมมโย. 38 หน้า.

เนื้อหาของหนังสือเล่มนี้ กล่าวถึงความหมายของคำว่า แม่ และลูกในแง่มุมต่าง ๆ โดยท่านได้อธิบายความหมายของแม่ไว้ 3 ระดับ คือ ระดับที่ 1 แม่ระดับธรรมดา คือ แม่ที่ดำรงเผ่าพันธุ์มนุษย์เอาไว้ ระดับที่ 2 แม่ระดับจริยธรรม หมายถึงแม่คือพระธรรม และระดับที่ 3 แม่ระดับปรมัตถธรรม คือแม่ที่จะนำไปสู่นิพพาน นอกจากนี้ยังได้กล่าวถึงหน้าที่ของพ่อแม่ที่มีต่อลูก และหน้าที่ของลูกที่ควรปฏิบัติต่อกับแม่ ส่วนตอนท้ายของคำบรรยายเป็นคำปราศรัยวันแม่ ที่เน้นให้พ่อแม่และลูกทั้งหลายทำหน้าที่ของตัวเองให้ดีที่สุด เพื่อสันติสุขในครอบครัว

1. มารดา

บ.818 พุทธทาสภิกขุ. (2545). *แม่สอนไว้* (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ. 60 หน้า.

หนังสือเล่มนี้เป็นการรวบรวมคำสั่งสอนของมารดาท่านพุทธทาสที่ได้สอนท่านเมื่อคราวยังเป็นเด็ก โดยท่านได้สอนท่านพุทธทาสในเรื่องดังต่อไปนี้ คือแม่ให้ทั้งชีวิตและวิญญาณ แม่ให้ความละเอียดรอบคอบ แม่สอนให้ประหยัดอดออม แม่สอนกาลากันขโมย แม่ห้ามเล่นการพนัน แม่คือผู้สร้างโลก ลูกมนุษย์ท่านนั้นที่มีโอกาสตอบแทนบุญคุณพ่อแม่อย่าทำให้แม่น้ำตาตก

1. พุทธทาสภิกขุ -- คำสอน

บ.819 พุทธศาสนิกศ. (2519). *โมกขธรรมประยุกต์*. สุราษฎร์ธานี: ธรรมทานมูลนิธิ. 601 หน้า.
(ชุดธรรมโฆษณ์ 17 ค.)

หนังสือเล่มนี้ เป็นการรวบรวมธรรมบรรยายเรื่องต่าง ๆ รวม 22 เรื่อง โดยเริ่มด้วย เรื่อง ปัญหาของคน จบลงด้วยการได้สิ่งที่ดีที่สุด ที่มนุษย์ควรจะได้ แต่ละหัวข้อของคำบรรยาย ประกอบด้วยความรู้อันเป็นแนวทางแห่งโมกขะ ประยุกต์มาใช้ได้สำหรับชีวิตประจำวัน และท่าน ผู้สนใจประพฤติธรรมตามแนวอริยมรรคมีองค์แปด จะได้รับประโยชน์จากการศึกษาคำบรรยาย ในแต่ละหัวข้อด้วย เช่น ปัญหาของคน กล่าวถึง ความเป็นคน หมายถึง ภาวะของจิตใจที่จมอยู่ใน ความทุกข์ เพราะปัญหาของคนมีมูลเหตุทำให้เกิดปัญหาและวิธีที่จะทำให้ถึงการไม่มีปัญหาได้ ก็คือ การหมดปัญหา หากถือตามอริยมรรค 8 คือ หนทางอันประเสริฐ ได้แก่ ถูกต้องในความ คิดเห็น ถูกต้องในความปรารถนา ถูกต้องในการพูดจา ฯลฯ เป็นต้น เพราะปัญหาของคนอยู่ที่การ บังคับตัวเองไม่ได้ มีอวิชชา เกิดตัณหาจึงทำให้เกิดทุกข์ และในแต่ละหัวข้อของหนังสือจะมี คำอธิบายตอบปัญหาในแต่ละครั้งเอาไว้ด้วย

1. พุทธศาสนากับชีวิตประจำวัน
2. ธรรมบรรยาย

บ.820 พุทธศาสนิกศ. (2519). *โมกขธรรมประยุกต์*. กรุงเทพฯ: การพิมพ์พระนคร. 2519. 602 หน้า.

ธรรมบรรยายเล่มนี้ ประกอบด้วยหัวข้อธรรมะต่าง ๆ ทั้งหมด 22 หัวข้อ ได้แก่ ธรรมะ ในทางพุทธศาสนาเพื่อนำมาประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิต โลกธรรม ตัวตน การศึกษา ปัญญา ของคน ทำไมเราจึงไม่มีสติ ทำไมเราจึงไม่มีปัญญา สัมมาทิฐิ จุดหมายปลายทางของคนคืออะไร เนื้อหาแต่ละข้อมีการจัดลำดับ และจำแนกสาระไว้โดยละเอียด อ่านเข้าใจง่าย เช่น ในเรื่องจุดหมาย ปลายทางของคนคืออะไร ได้แนะให้มองประเด็นตั้งแต่ตัวปัญหา ความไวของจิตและสติปัญญา การรู้จักแยกมัจฉาทิฐิและสัมมาทิฐิ โดยแสดงให้เห็นจริงว่า จุดหมายปลายทางที่แท้จริงก็คือ “นิพพาน”

1. ธรรมบรรยาย
2. พุทธศาสนากับชีวิตประจำวัน

บ.821 พุทธศาสนิกศ. (2549). *ไม่มีคน จึงไม่ตาย ไม่มีเกิด*. กรุงเทพฯ: เพชรประกาย. 176 หน้า.

หนังสือเล่มนี้มีเนื้อหาสาระเกี่ยวกับปรัชญาในพระพุทธศาสนาที่ว่าตายเสียก่อนตาย หรือชนิดกำปั้นทุบดินว่า อยู่เหมือนกับตายแล้ว หรือที่ท่านอาจารย์พุทธทาสกล่าวว่า “ตายเสร็จสิ้นแล้วในตัวแต่หัวใจ” หากมองให้ลึกซึ้ง ผู้ไม่มีตัวกู คือผู้อยู่โดยไม่มีความรู้สึกว่ามี ตัวกู - ของกู แล้ว การตายของบุคคลนั้น หมายถึงการตายของกิเลสอย่างสิ้นเชิง

1. การตาย

2. การเกิด

บ.822 พุทธศาสนิกศ. (2530). *ไม่วุ่น – จะว่าง*. กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ. 37 หน้า.

หนังสือเล่มนี้ ท่านพุทธทาสกล่าวถึงความว่างกับความวุ่น ความว่าง คือเรื่องของนิพพาน ท่านได้กล่าวถึงพระธรรมในพระพุทธศาสนาว่า มี 2 ประเภท ประเภทที่หนึ่ง คือ พระองค์ได้ตรัสด้วยพระองค์เอง ส่วนประเภทที่สอง เป็นคำของสาวกชั้นหลังกล่าวทั้งสองประเภท กล่าวถึง สุนฺญตา คือ ความว่างอันเป็นหัวใจแห่งพระพุทธศาสนา ความสูงสุดยอด เรียกว่า นิพพาน เรื่องของ สุนฺญตา ความว่างหรือนิพพานนี้ ฆราวาสโดยทั่วไปควรเข้าใจและปฏิบัติด้วยมิใช่แต่พระสงฆ์เท่านั้น มนุษย์ควรทำจิตใจให้ว่าง มีความสะอาด สว่าง สงบเย็น จึงจะเกิดความสุข ถ้าโลกไม่มีรูป เสียง กลิ่น รส สัมผัส ก็จะไม่เกิดตัณหา ความว่างทำให้ผิวพรรณผ่องใส เรียกว่า มหาปฐิวินหรือวิหารของมหาบุรุษ หากใครมีความว่างชนิดนี้ก็ทำให้มีแต่ความสุข ความเย็น สว่างสงบ อยู่ตลอดเวลา ทำให้ผ่องใสทั้งกายและใจ

1. พระธรรม

2. พุทธศาสนา

บ.823 พุทธศาสนิกศ. (2524). *ยอดนักธรรมคำสอนผู้บวช*. กรุงเทพฯ: ธรรมบูชา. 202 หน้า.

หนังสือเล่มนี้กล่าวถึง การบวชที่มีที่ตั้งมีที่อาศัยอย่างมั่นคงแล้วมีความเจริญงอกงามในพระพุทธศาสนาเปรียบเหมือนต้นไม้ที่ได้อาศัยแผ่นดินที่ดีแล้วเจริญงอกงาม ผู้บวชแล้วทุกคนจงปักใจให้ตั้งอยู่ที่พระรัตนตรัย ด้วยการประพฤติปฏิบัติตนหัวใจอันประกอบไปด้วยความสะอาด สว่าง สงบ การตอบแทนบุญคุณมารดาบิดา นับว่ามีมากที่สุดในการบวช การบวชของคนให้เป็น การบวชที่บริสุทธิ์และถูกต้องไม่หันมาซึ่งอันตรายแก่ตน เพราะการบวชของคนมีพระรัตนตรัย

การบวชที่นำมาซึ่งผลอันจะพึงได้แก่ตน แก่ผู้มีบุญคุณของตน ตลอดถึงผลที่จะพึงได้แก่พระศาสนา ย่อมสำเร็จประโยชน์ได้ถึงที่สุดสมความมุ่งหมายอันแท้จริงแห่งการบวช

1. การบวช

บ.824 พุทธทาสภิกขุ. (2528). *ยอดนักรบ คำสอนผู้บวช*. กรุงเทพฯ: สมชายการพิมพ์. 235 หน้า

หนังสือเล่มนี้เป็นธรรมบรรยาย คำสอนผู้บวช ภาค 2 เรื่องเกี่ยวกับความดับทุกข์กับพระรัตนตรัย กับพระไตรปิฎก กับไตรสิกขา กับ 3 ส กับประโยชน์ 3 กับอริยสัจ กับวัฏฏสงสาร กับนิพพาน พหุลาภุศาสน์ที่ทรงสั่งสอนมากที่สุด ไตรลักษณ์ “สามัญลักษณ์ะ” อนิจจลักษณ์ะ ทุกขลักษณ์ะ อนัตตลักษณ์ะ ความทุกข์กับเบญจขันธ์ การสีกเกี่ยวกับวิธีสีก

1. การดับทุกข์

บ.825 พุทธทาสภิกขุ. (2548). *ยอดแห่งความสุข* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ. 60 หน้า.

หนังสือเล่มนี้กล่าวถึงยอดแห่งความสุข สิ่งที่เรียกว่าความสุขย่อมแตกต่างกันเป็นชั้น เช่นเดียวกับอาหาร คืออาหารของคนชั้นต่ำ ชั้นกลาง และชั้นสูงก็เรียกว่าอาหารทั้งนั้น ความสุขก็เช่นกัน สุขที่เป็นรากฐาน เป็นความสุขที่ไม่เบียดเบียนซึ่งกันและกัน ไม่เบียดเบียนทั้งตนเอง และผู้อื่น ส่วนสุขในชั้นกลางได้แก่การคายออกเสียได้ จากความกำหนัด เป็นความรักในสิ่งที่ยั่ววน ตลอดถึงสิ่งอันเป็นที่ตั้งแห่งความรักตามธรรมดา ส่วนความสุขอันเป็นสุขยอดนั้นคือสุขอย่างอนัตตา คือไม่ใช่ตัว ไม่ใช่ตนมีแต่สิ่งที่เป็น ไปตามเหตุปัจจัย เป็นสิ่งที่ยอยู่นอกกาย นอกจิตใจ ไม่มีตัวตนในมนุษย์

1. ความสุข

บ.826 พุทธทาสภิกขุ. (2548). *ยอดแห่งความสุข* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ. 70 หน้า.

หนังสือเล่มนี้ได้กล่าวถึงยอดแห่งความสุข สุขด้วยฐานที่มีคุณธรรมมีธรรมะคู่สุขชั้นกลาง การเอาชนะความรัก ความสุข ทำงานให้ความรักทั้งหมดจนสำเร็จก็จะเป็นยอดแห่งความสุข ผู้ที่แพ้ความรักตลอดกาลจนหมดไม่มีอะไรจะแพ้ อีก สำหรับความรักนั้นก็จะหาความสุขไม่ได้

1. ความสุข

บ.827 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). *ยอดแห่งความสุขของมนุษย์ ชะนะความทุกข์ได้ด้วยการปฏิบัติธรรม*.
กรุงเทพฯ: ธรรมสภา. 18 หน้า

หนังสือเล่มนี้เป็นปาฐกถาธรรมเรื่องยอดแห่งความสุขของมนุษย์ ชะนะความทุกข์ที่ได้ด้านการปฏิบัติธรรม เนื้อหาในเล่มประกอบด้วย เรื่องความสุข (1) สุขที่เป็นรากฐานจากการไม่เบียดเบียน (2) สุขชั้นกลางจากกามคุณเครื่องเผาผลาญจิตใจ และ (3) สุขที่เป็นสุขยอด

1. ความสุข
2. การปฏิบัติธรรม

บ.828 พุทธทาสภิกขุ. (2531). *ยาระงับสรรพโรค*. กรุงเทพฯ: โครงการสมุนไพรรักษาตัวเอง.
50 หน้า.

หนังสือเล่มนี้ มุ่งให้เห็นถึงวิธีการระงับโรคเกี่ยวกับทางจิตหรือวิญญาณ ซึ่งโรคเกี่ยวกับจิต ได้แก่ ความรัก, ความโกรธ, ความกลัว, ความตื่นเต้น ฯลฯ โดยได้หนทางแก้ไขไว้ 7 ประการ โดยแต่งเป็นคำกลอนที่อ่านเข้าใจง่าย เปรียบเทียบหลักคำสอนกับสมุนไพรรักษาซึ่งเปรียบเสมือนเครื่องยาที่จะแก้อาการเจ็บป่วยทางจิต

1. จิต
2. ยาระงับโรค

บ.829 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). *ยิ่งฉลาด ยิ่งทุกข์ : ตัวกู – ของกู คือจุดเริ่มต้นของความทุกข์*.
กรุงเทพฯ: ธรรมสภา. 31 หน้า.

หนังสือเล่มนี้ ประกอบด้วยบทความต่าง ๆ คือ ชีวิตและความทุกข์มาพร้อมกัน พระศาสดาเกิดขึ้นเพื่อห้ามล้อมนุษย์ ยิ่งฉลาดในเรื่องวัตถุมีทุกข์มาก กาม กิเลสและเกียรติในชีวิต จุดเริ่มต้นของความทุกข์อยู่ที่การยึดมั่นถือมั่นเรื่องดีและชั่ว ยิ่งฉลาดก็ยิ่งโง่งตามอนุสัย โดยชี้ให้เห็นว่า ปัญหาของมนุษย์เริ่มต้นเมื่อมนุษย์เริ่มฉลาด มีความยึดมั่นถือมั่น ตัวกูเป็นของกู ตกเป็นทาสของวัตถุ เมื่อมีความต้องการเกิดกิเลสตัณหาขึ้น ก็ทำให้เกิดทุกข์ นอกจากนั้นมนุษย์ยังมีความเข้าใจผิด ๆ ว่ากิเลสเป็นสิ่งที่มิอยู่ในตนในตัวอยู่แล้วไม่สามารถดับได้ จึงทำให้คนดับกิเลสไม่ได้

1. ความทุกข์
2. การดับทุกข์

บ.830 พุทธทาสภิกขุ. (2548). *ยูวธรรมสำหรับเยาวชน*. กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ. 70 หน้า.

หนังสือชุดนี้กล่าวถึงธรรมะปลูกใจ ปั้นมนุษย์ตั้งแต่เล็ก ๆ เด็กจะเป็นผู้สร้างโลกในอนาคต เด็กที่ดีต้องมีธรรมะ รู้คุณบิดามารดา เหมาะสำหรับจะนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน เพื่อสั่งสอนบุคคลทุกเพศทุกวัยด้วย

1. ธรรมะสำหรับเด็ก

บ.831 พุทธทาสภิกขุ. (2537). *เยาวชนกับศีลธรรม*. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: มูลนิธิธรรมทาน. 533 หน้า.

หนังสือเล่มนี้ ได้รวบรวมคำบรรยายที่ท่านพุทธทาสภิกขุได้บรรยายแสดงเจตนาบรรยายเพื่อเรียกร้องหรือวิงวอนขอให้เพื่อนผู้ร่วมทุกข์ เกิด แก่ เจ็บ ตาย มีความเข้าใจรู้สึกถึงคุณค่าของศีลธรรม เนื้อหาต่าง ๆ ประกอบด้วย ปัญหาทั่วไปเกี่ยวกับเยาวชน เยาวชนอภิชาติบุตร การสร้างเยาวชนแห่งยุคปัจจุบัน ศาสตร์ในการสร้างเยาวชน ศีรรัตนศาสตร์สากล พุทธศาสตร์สำหรับเยาวชน ธรรมศาสตร์สำหรับเยาวชน ฯลฯ ในแต่ละเรื่องได้ให้รายละเอียดที่ชัดเจน เช่น ในเรื่องเยาวชน อภิชาติบุตร ได้กล่าวถึงลักษณะของเยาวชนในหลักพระพุทธศาสนา ว่า มี 3 ชั้นคือ อวชาตบุตร คือ บุตรที่เกิดเร็วกว่าบิดามารดา ชั้นที่สอง อนุชาตบุตร บุตรที่เกิดเสมอกันกับบิดามารดา และชั้นที่สามคือ อภิชาติบุตร คือ บุตรที่เกิดยิ่งดียิ่งไปกว่าบิดามารดา เป็นต้น

1. ธรรมบรรยาย   2. เยาวชน   3. พุทธศาสนากับเยาวชน

บ.832 พุทธทาสภิกขุ. (2530). *เยาวชนที่พึงปรารถนา*. กรุงเทพฯ: นิพพาน. 27 หน้า.

เนื้อหาของหนังสือเล่มนี้ กล่าวว่าเยาวชนที่พึงปรารถนาคือ ยูวชนธรรมชีวิต ซึ่งเป็นเยาวชนที่สามารถสร้างสังคมใหม่หรือโลกใหม่ให้ดีกว่าเดิม ท่านพุทธทาสกล่าวว่า ยูวชนธรรมชีวิต แปลว่า ผู้มีชีวิตอยู่ด้วยธรรมะ มีธรรมะเป็นชีวิต ทั้งยังมีหลักธรรมสำหรับการยึดตนเป็นที่พึง 9 ข้อ ได้แก่ รู้จักตนเอง เคารพตนเอง เชื่อมั่นตนเอง ซื่อตรงต่อตนเอง บังคับตนเอง พอใจตนเอง เป็นสุขได้ด้วยตนเอง พึ่งตนเองได้ และรับผิดชอบตนเอง นอกจากนี้ยังเป็นผู้มีธรรมะเป็นที่พึ่ง คือมีธรรมเป็นตน มีความเป็นคน เชื่อฟัง เป็นคนที่อาจจะรับการอบรมสั่งสอนได้และดำรงตนอยู่ในสัปปริสธรรม

1. เยาวชน   2. พุทธศาสนากับเยาวชน

บ.833 พุทธทาสภิกขุ. (2512). *รบกัณฑ์พลาง แลกธรรมกัณฑ์พลาง*. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: ศิวพร. 45 หน้า. (เอกสารชุดมองด้านใน อันดับ 21).

เนื้อหาของหนังสือเล่มนี้ กล่าวว่า มนุษย์ในยุคปัจจุบันหลงในวัฒนธรรมทางด้านวัตถุมากเกินไป จนไม่เชื่อในหลักพุทธศาสนา ซึ่งส่งผลร้ายหลายประการ เช่น ทำให้คนมีจิตใจเสื่อมศีลธรรมทางเพศ ฯลฯ สิ่งเหล่านี้เรียกกันว่าชาตาน ดังนั้น มนุษย์จึงต้องทำความเข้าใจอันดีต่อกันเสียใหม่ ในระหว่างมนุษย์ผู้ยังมีความเข้าใจผิดต่อพระเจ้าว่า มนุษย์ทุกคนเป็นของพระเจ้าองค์เดียวกัน ทำให้มนุษย์หมกมิดกิเลส และอารมณ์ร้ายทั้งปวง ซึ่งเรียกว่านิพพาน ไม่ใช่ความตายอย่างที่คนหลงเข้าใจผิด แต่นิพพานเป็นความเย็น สันติอย่างทีทุกคนปรารถนา และการพัฒนาจิตใจให้เจริญถึงขั้นนิพพานคือ ยอดสุขของวัฒนธรรมทั้งปวง นอกจากนี้ยังได้กล่าวถึง หน้าที่ขององค์กร พ.ส.ล. ไว้อย่างละเอียดอีกด้วย

1. มนุษย์ – แง่พุทธศาสนา

บ.834 พุทธทาสภิกขุ. (2528). *รอยของพระธรรม*. กรุงเทพฯ: การพิมพ์พระนคร. 42 หน้า. (ชุดลอยปทุม อันดับที่ 66).

หนังสือเล่มนี้ มุ่งเน้นให้มนุษย์ศึกษาและปฏิบัติธรรมเพื่อก่อให้เกิดประโยชน์สำหรับผู้ปฏิบัติ ทั้งนี้ยังส่งผลให้ศาสนาไม่สาบสูญไปจากโลก ซึ่งมีหัวข้อบรรยายหลายประการดังนี้ รอยพระธรรมนำซึ่งความดับทุกข์ ปัญหาอยู่ที่ความทุกข์ ชีวิตที่ไม่มีทุกข์ ต้องมีความพอเหมาะพอดี ความสิ้นทุกข์คือความอัมหรือสุข ความสุขมี 2 ชนิดคือ เกิดจากมีกิเลสและไม่มีกิเลส รอยของพระธรรมเป็นระบบกำจัดกิเลส เป็นอยู่โดยชอบด้วยมรรคมีองค์ 8 และมีสติสัมปชัญญะ เพื่อนำเอาความยินดียินร้ายออกจากตัวมนุษย์ หนังสือเล่มนี้นอกจากผู้ปฏิบัติจะนำไปใช้ในการดำเนินชีวิตแล้วยังส่งผลให้ผู้ปฏิบัติเป็นมนุษย์โดยสมบูรณ์อีกด้วย

1. การปฏิบัติธรรม

บ.835 พุทธศาสนิกศ. (2519). *ระคมธรรม*. กรุงเทพฯ: การพิมพ์พระนคร. 42 หน้า.

เนื้อหาของหนังสือเล่มนี้ กล่าวถึงการระคมการใช้พลังแห่งธรรมะในการแก้ไขปัญหา เฉพาะหน้าต่าง ๆ ซึ่งท่านพุทธทาสได้กล่าวว่า การระคมการใช้พลังแห่งธรรมะนั้นมีจุดมุ่งหมาย 3 ประการ ได้แก่ ประการที่ 1 เพื่อระงับวิกฤติการณ์ของมนุษยโลก ประการที่ 2 เพื่อความปลอดภัยของชนชาติไทย ประการที่ 3 เพื่อความสุขสวัสดิ์ของชนชาติไทย และท่านพุทธทาสได้กล่าวไว้ในตอนท้ายว่า การระคมการใช้พลังแห่งธรรมะนั้นต้องระคมในลักษณะที่เป็นของจริง ตัวจริงและถูกต้องตามธรรม เพื่อให้ได้ผลอย่างแท้จริง

1. ธรรมเทศนา

2. ธรรมะ

บ.836 พุทธศาสนิกศ. (2517). *ระบบการเมือง ชนิดสร้างปัญหา*. กรุงเทพฯ: ธรรมบุชา. 79 หน้า.

เนื้อหาของหนังสือเล่มนี้ แบ่งเป็น 3 หมวดคือ ระบบการเมืองชนิดสร้างปัญหา การพัฒนาชนิดสร้างปัญหา และการแก้ไขสถานการณ์ชนิดสร้างปัญหา สำหรับหมวดแรกกล่าวถึง บรมธรรมกับระบบการเมืองในโลกปัจจุบัน ที่ยึดวัตถุนิยมเป็นหลักและเอาความคิดของบุคคลใดบุคคลหนึ่งเป็นหลัก หมวดที่สองว่าด้วยบรมธรรมกับการพัฒนาที่พัฒนาเฉพาะทางด้านวัตถุ โดยไม่มีการพัฒนาทางจิตใจซึ่งจะทำให้มนุษย์จมอยู่ภายใต้อำนาจของวัตถุนั้น และหมวดสุดท้ายว่าด้วยบรมธรรมกับการแก้ไขสถานการณ์โลกซีที่แก้ไขเฉพาะปลายเหตุของปัญหานั้น ๆ หรือแก้แบบเอาน้ำโคลนมาล้างน้ำโคลน ซึ่งมันยิ่งจะเพิ่มปัญหามากขึ้นแก่สังคม หนังสือเล่มนี้เหมาะสำหรับบุคคลโดยทั่วไปเพื่อเป็นสิ่งที่ย้ำเตือนไม่ให้เป็นคนเห็นแก่ตัว และรู้จักวิธีการดำเนินชีวิตที่ไม่เบียดเบียนตัวเอง

1. พุทธศาสนากับการเมือง

บ.837 พุทธศาสนิกศ. (ม.ป.ป.). *ระบบใช้ชีวิตที่สมบูรณ์แบบ*. กรุงเทพฯ: ธรรมบุชา. 56 หน้า.

หนังสือเล่มนี้กล่าวว่า คนเราโดยธรรมชาติก็คือสัตว์โลกชนิดหนึ่งที่เลื่อนขั้นตัวเองให้สูงเหนือสัตว์เดรัจฉาน ปัญหายุ่งยากที่แก้กันไม่ตกทุกวันนี้ไม่ว่าจะเป็นปัญหาความอดอยากยากแค้น ปัญหาการปล้น ก็เนื่องมาจากความเห็นแก่ตัวของมนุษย์ สาเหตุที่ทำให้เกิดปัญหาก็เพราะมนุษย์

ขาดการปฏิบัติ 10 ประการ ได้แก่ 1. เป็นคนขยันขันแข็ง 2. เป็นคนสุภาพอ่อนหวาน 3. มีความกตัญญู 4. มีศีลธรรม 5. เป็นคนประหยัด 6. มีความเมตตาบูชา 7. เป็นคนอดทน อดกลั้น 8. ยอมให้อภัยกัน 9. ไม่ตามใจกิเลส 10. มีแบบฉบับในเรื่อง กิน – หลับ – นอน ซึ่งเรียกว่าระบบการใช้ชีวิตที่สมบูรณ์แบบ หากมนุษย์ไม่ขาดการปฏิบัติดังกล่าว ปัญหาวุ่นวายคงไม่เกิดขึ้น

1. ชีวิต – แง่พุทธศาสนา

บ.838 พุทธทาสภิกขุ. (2511). *ระว่างว่างอันธพาล*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์อักษรสัมพันธ์. 34 หน้า.

หนังสือเล่มนี้ กล่าวถึงความหมาย 3 ประการของการทำวัตร ประการแรกที่ว่า “อุกาสะ” วันทามิ ภัณฑะ” เป็นคำแสดงความเคารพ ประการที่สองที่ว่า “สัพพัง อปราทัง ขมละเม ภัณฑะ” นั้น คือคำขอขมาโทษ และอดโทษ ประการที่สาม ที่ว่า “มยากะตัง ปุญญัง สามินา อนุโมทิตัพพัง “ ฯลฯ นั้น คือคำขอแลกเปลี่ยนส่วนบุญ ฉะนั้นในการทำวัตรสิ่งที่มาแสดงความเคารพซึ่งกัน และกัน มาขอขมาโทษ อดโทษให้กันและกัน และมาแสดงความเป็นกันเองคือต่างก็ขอแลกเปลี่ยนส่วนบุญซึ่งกันและกัน นอกจากนี้ยังกล่าวถึงหัวใจของศาสนา คือ ความว่าง ซึ่งมีทั้งความว่างในพุทธศาสนา ซึ่งเป็นการไม่ยึดมั่นถือมั่นและก่อให้เกิดปัญหา ส่วนความว่างอย่างอันธพาลแบบมิจฉาทิฎฐิ เป็นของนอกศาสนา โดยสอนว่าไม่มีตัวตน ฉะนั้น การฆ่ากัน การทำผิดทำชั่วจึงไม่มีบาป ไม่มีบุญอะไร ดังนั้นความว่างชนิดนี้ ก่อให้เกิดแต่โทษ เราจึงต้องปฏิบัติตามความว่างในพุทธศาสนา เพื่อความสงบสุขในชีวิต

1. การทำวัตร

บ.839 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). *รากฐานที่มั่นคงแห่งความเป็นมนุษย์*. กรุงเทพฯ: ธรรมสภา. 250 หน้า.

ธรรมบรรยายเรื่องนี้ ท่านพุทธทาสภิกขุกล่าวว่า รากฐานที่มั่นคงแห่งความเป็นมนุษย์ คือ ความมั่นคงภายในจิต ดวงวิญญาณเพราะสิ่งเหล่านี้เป็นรากฐานแห่งความมั่นคง ทั้งหลายโดยอาศัยหลักพระพุทธศาสนา เป็นกฎเกณฑ์คือธรรมครบถ้วนทั้ง 4 ความหมายคือ ธรรมหมายถึง ธรรมชาติ ธรรมหมายถึงกฎของธรรมชาติ ธรรมหมายถึงหน้าที่ตามธรรมชาติ ธรรมหมายถึงผลจากการทำหน้าที่ตามธรรมชาติ สรุปคือธรรมคือการประพฤติกระทำที่ถูกต้องแก่มนุษย์ทุกคน แห่งวิวัฒนาการของเขา กล่าวคือต้องมั่นคงทั้งทางจิตระบบจิต ระบบประสาท และทางวิญญาณ

มีความคิดเห็นที่สมบูรณ์ เราก็จัดได้ว่าเป็นมนุษย์ที่มีจิตใจสูงอยู่เหนือปัญหาต่าง ๆ ที่กำลังทำความยุ่งยากให้แก่มนุษย์นั่นเอง

1. ธรรมบรรยาย   2. มนุษย์ – แก่พุทธศาสนา

บ.840 พุทธศาสนิกศ. (2528). *ราชภโฏวาท*. กรุงเทพฯ: การพิมพ์พระนคร. 530 หน้า. (ธรรมโฆษณ์ ฉบับ 39 ง. ชุจดมฺมธรรมบรรยาย).

หนังสือเล่มนี้รวบรวมธรรมบรรยายเรื่องควรจะได้อะไรจากการบวช ปรตฺตคฺคฺบชชีวี ความเป็นมุนีในความเป็นมนุษย์ การอยู่อย่างลดหัวลดหาง การรู้จักอิมรสของโลกอื่นความสามารถชิมรสนิพพานบางเวลา ประชาธิปไตยตามแบบแห่งพุทธศาสนา การเคารพตนเอง ความมีปัจจัยแห่งนิพพานและรัฐภูฏะ ธรรมะกับปัญหาในโลก เนื้อหาส่วนใหญ่เป็นข้อธรรมะที่มีได้มีประโยชน์เฉพาะภิกษุเท่านั้น หากยังเป็นประโยชน์แก่บรรพชิตแก่ฆราวาส โดยเริ่มตั้งแต่การรู้จักปฏิบัติตนในด้านความเป็นอยู่ของชีวิต โดยดำรงตนอยู่ตามแนวทางพระพุทธศาสนา ส่งเสริมให้มีความพอใจในศาสนาซึ่งเป็นตัวกระตุ้นให้เกิดความเจริญก้าวหน้า จะพบกับความปลอดภัยและสามารถห้ามความชั่วได้ทุกชนิดอันเป็นสิ่งสำคัญที่จะทำให้อยู่ในโลกได้อย่างสูงสุดตลอดไป

1. ธรรมบรรยาย

บ.841 พุทธศาสนิกศ. (2550). *รู้ทันเล่ห์กิเลส* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: อมรินทร์. 288 หน้า.

หนังสือเล่มนี้เป็นการกล่าวถึงกิเลสมุ่งสอนให้ผู้อ่านรู้เท่าทันเล่ห์ของกิเลสซึ่งกิเลสจะชี้ให้เห็นถึงสิ่งต่าง ๆ ที่เรารู้จักในนามของกิเลสอย่างรอบด้าน หลายอารมณ์ความรู้สึกไม่ได้ทำให้เราเป็นทุกข์โดยตรง แต่ถ้าไม่รู้จักอย่างลึกซึ้งและเท่าทันจะชักนำทุกข์มาสู่ชีวิต โดยไม่รู้ตัวแม้กระทั่งในเรื่องใกล้ ๆ ตัวที่เราอาจมองข้ามแต่ท่านพุทธทาสกลับมองเห็น และบอกให้เรา

1. กิเลส

บ.842 พุทธทาสภิกขุ. (2511). *เรามา “กิน” เวลา*กันเถิด. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์อักษรสัมพันธ์, 22 หน้า. (ชุดมองด้านใน อันดับ 6).

เนื้อหาของหนังสือเล่มนี้ เป็นการบรรยายให้เห็นว่า เวลาในภาษาคนและภาษาธรรม มีลักษณะที่แตกต่างกัน สำหรับเวลาในภาษาคน คือ ช่วงเวลาที่เป็นนาฬิกา และวินาทีซึ่งมนุษย์จะต้องใช้เวลาในการประกอบการทำงานให้เสร็จทันเวลา และคนที่พ่ายแพ้แก่เวลาแต่ในภาษาธรรม คือ การรู้จักและเป็นอยู่ด้วยปัจจุบัน ไม่มีอดีต และอนาคต หรือไม่มีแม้แต่ปัจจุบัน และมนุษย์ใช้เวลาในการศึกษาธรรมะด้วยความไม่ประมาท ไม่โง่หลงในความยึดมั่นถือมั่น จนเกิดกิเลส และความทุกข์ และมนุษย์จะชนะเวลา และท่านย้ำว่า การศึกษาเรื่องเวลาจนเกิดความกระจ่าง ไม่มีตีความ จะไม่มีอะไรให้เวลากิน และสามารถบรรลุถึงสิ่งสูงสุดคือความว่าง

1. ภาษาคน
2. ภาษาธรรม

บ.843 พุทธทาสภิกขุ. (2529). *เรียนเกี่ยวกับการปฏิบัติธรรม*. (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพฯ: แสงสุทธิการพิมพ์, 182 หน้า.

ธรรมบรรยายเล่มนี้ ประกอบด้วย อรรถานุกรม คือ อธิบายศัพท์ยากที่ใช้ในหนังสือ เหมาะสำหรับผู้ที่ไม่เคยศึกษาธรรมะมาก่อน ส่วนเนื้อหาอื่น ๆ แบ่งออกเป็น 4 ตอน คือ ปฏิบัติธรรม คือ ขอดคิดปะอันจำเป็นสำหรับชีวิตมนุษย์ การกระทำที่เรียกว่าปฏิบัติธรรมเหตุผลเบ็ดเตล็ดเกี่ยวกับปฏิบัติธรรม และผลจากการปฏิบัติธรรม เนื้อหาแต่ละตอนทำให้เห็นคุณค่าของการปฏิบัติธรรมที่จะนำไปสู่ความสงบสุขในชีวิตอย่างแท้จริงโดยพระพุทธรองค์เป็นเพียงผู้ชี้แนวทางในการปฏิบัติเท่านั้น การปฏิบัติเป็นเรื่องของแต่ละบุคคล และผลที่ได้จากการปฏิบัติโดยการนำอริยมรรคมาใช้ จะตัดต้นเหตุของความทุกข์ในชีวิตลงได้

1. ธรรมบรรยาย
2. การปฏิบัติธรรม

บ.844 พุทธศาสนิกขุ. (2498). *เรียนพุทธศาสนาใน 15 นาที กับจะมีชีวิตเป็นคนอยู่อย่างไร*. ม.ป.ท. 33 หน้า.

หนังสือเล่มนี้ แบ่งเนื้อหาออกเป็น 2 เรื่อง คือ เรื่องแรก เรียนพุทธศาสนาใน 15 นาที และเรื่องที่สองจะมีชีวิตเป็นคนอยู่อย่างไร สำหรับเรื่องแรก กล่าวว่าทุกศาสนาสอนให้ยึดถือสิ่งศักดิ์สิทธิ์สูงสุด แต่พุทธศาสนาสอนให้พึ่งตนเองและทรงสอนหลักธรรมทางใจต่าง ๆ มากมาย เช่น หลักกรรม หลักอนัตตา หลักอริยสัจ หลักโลกิยะ และโลกุตตระ หลักพุทธศาสนากับวิทยาศาสตร์ โดยเฉพาะหลักอนัตตากล่าวว่า ไม่มีพระเจ้าผู้สร้าง และไม่มีตัวตน ส่วนเรื่องที่ 2 กล่าวว่ามนุษย์เกิดมาล้วนต้องเดินไปตามวัฏฏสงสาร คือการศึกษาให้รู้จักการเป็นคน และการอยู่เหนือการเป็นคน เป็นจุดสูงสุดที่ทำให้มนุษย์อยู่โดยปราศจากทุกข์ได้ และท่านยังได้ให้มนุษย์รู้จักกับผลกำไรของชีวิตด้วยการ “ค้าการเป็นคน” ไว้อีกด้วย

1. พุทธศาสนากับสังคม

บ.845 พุทธศาสนิกขุ. (2474). *เรื่องการทำทาน*. พระนคร: เติลเมล์. 45 หน้า

พระมหาอินุทปญฺโญ (เงื่อม)

น.ธ.เอก Note ท่านเขียนไว้ที่คำนำ ลงท้ายชื่อว่า อินุทปญฺโญ (เงื่อม เปรียญ วัดประทุมคงคา พระนคร

หนังสือเล่มนี้ได้กล่าวถึง การทำทาน ซึ่งแบ่งออกเป็น 4 ตอน คือ ตอนที่ 1 อธิบายคำว่า ทานทั่วไปโดยย่อ ๆ ตอนที่ 2 ว่าด้วยวัตถุทาน ลักษณะของวัตถุที่ควรให้ ลักษณะของผู้ให้ ลักษณะของผู้รับ ลักษณะของการให้ทั่วไป ลักษณะของการให้ที่เป็นสังฆทาน และอานิสงส์ของวัตถุทาน ตอนที่ 3 ว่าด้วยธรรมทาน ลักษณะของธรรมทาน ลักษณะของผู้ให้ธรรมทานและผู้รับ และอานิสงส์ของธรรมทาน และตอนสุดท้ายว่าด้วยอภัยทาน การให้ความสงบ

คณะศิษย์พิมพ์ขึ้นถวายพระครูคณาณุกุล (ศักดิ์ ฆมฺมรกษิต) เป็นที่ระลึกในการรับสมศักดิ์ วันที่ 6 พฤศจิกายน 2474

1. การทำทาน

บ.846 พุทธทาสภิกขุ. (2502). *เรื่องเกี่ยวกับความดับทุกข์*. พระนคร: สุวีรานันท์. 696 หน้า

หนังสือเล่มนี้เป็นการชี้ให้เห็นปัญหาต่างๆ ของเรื่องความทุกข์ที่เกี่ยวข้องอยู่ในประเด็น ดังนี้ (1) เกี่ยวข้องกับพระรัตนตรัยในฐานะที่เป็นใจความสำคัญหรือเป็นวิญญูณแห่งความหมายของคำว่า “พระรัตนตรัย” (2) เกี่ยวข้องกับพระไตรปิฎก บรรยายถึงลักษณะของความทุกข์ เหตุให้เกิดทุกข์ความไม่มีทุกข์ และลักษณะของการปฏิบัติเพื่อให้ถึงความไม่มีทุกข์อย่างพิสดาร (3) เกี่ยวข้องกับไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญา เป็นถึงการปฏิบัติทางกาย วาจา และใจ เพื่อถึงความดับทุกข์โดยตรง (4) เกี่ยวข้องกับความสะอาด สว่าง สงบ ย่อมมีความดับทุกข์โดยสมบูรณ์ (5) เกี่ยวกับประโยชน์ 3 โดยมีหลักกว่าประโยชน์ 2 ข้างต้นคือ ทิฐุธรรมมีกัตถประโยชน์ และสัมปรายิกัตถประโยชน์ และปรมัตถประโยชน์ (6) เกี่ยวข้องกับ อริยสัจในฐานะที่อริยสัจเป็นกฎความจริงของธรรมชาติ) ที่บุคคลจะต้องรู้และปฏิบัติให้ถูกต้องในกรณีที่จะทำความทุกข์ให้แก่ตน (7) เกี่ยวข้องกับวิภูฏสงสาร และ (8) เกี่ยวข้องกับนิพพาน ในฐานะที่ความดับทุกข์นั้นเป็นตนนิพพานโดยตรง ไม่ว่าจะกรณีใดและตอนท้ายเล่มเป็นเรื่องการอบรมจิตเพื่อสะดวกแก่การเข้าถึงพุทธธรรม

1. ความทุกข์ 2. การดับทุกข์ 3. พระรัตนตรัย 4. ไตรสิกขา 5. นิพพาน

บ.847 พุทธทาสภิกขุ. (2531). *เรื่องเกี่ยวกับปาฏิหาริย์*. กรุงเทพฯ: การพิมพ์พระนคร, 27 หน้า.
(ชุดลอยปทุม อันดับ 93)

หนังสือเล่มนี้ ให้ความเข้าใจและความหมายของคำว่า “ปาฏิหาริย์” โดยแบ่งเป็น 3 ประเภท คือ อิทธิปาฏิหาริย์ อาเทศนาปาฏิหาริย์ และอนุศาสนิปาฏิหาริย์ อิทธิปาฏิหาริย์ เป็นเรื่องที่แสดงด้วยกำลังของจิต ความเชื่อในเรื่องของปาฏิหาริย์เป็นเรื่องของคนโง่ โดยแท้จริงแล้วปาฏิหาริย์มีอยู่ในห้วงธรรมะ การปฏิบัติธรรมที่ปฏิบัติกันอยู่ก็เพื่อจุดประสงค์ให้ผู้ปฏิบัติมี ศีล สมาธิ และปัญญา สามารถดับทุกข์ได้ จึงจะเกิดประโยชน์ ควรศึกษาให้เข้าใจในเรื่องของกาลามสูตร จึงจะเกิดความเข้าใจในเรื่องปาฏิหาริย์อย่างถูกต้อง จึงจะไม่หลงใฝ่ฟังปาฏิหาริย์อย่างที่คนธรรมดาทั่วไปหวังฟังกันอยู่

1. ปาฏิหาริย์

บ.848 พุทธทาสภิกขุ. (2535). *เรื่องที่ต้องรู้หรือควรรู้*. กรุงเทพฯ: การพิมพ์พระนคร. 48 หน้า.
(ชุดหมอนล้อ อันดับที่ 58).

หนังสือเล่มนี้ มีเนื้อหาสำคัญเกี่ยวกับสิ่งที่ควรรู้คือ เราทั้งหลายเป็นเพื่อนทุกข์ เกิด แก่ เจ็บ ตาย ด้วยกันทั้งหมดทั้งสิ้น เราเป็นสมาชิกที่ปกป้องภัยตาด้วยกันทั้งหมดทั้งสิ้นเราเป็นลูกหนี้ของธรรมชาติ เรามีการผูกพันกับธรรมชาติเหมือนกับว่า เรายืมของมาใช้แล้วต้องคืนเจ้าของ ปัญหาเรื่องเพศ หรือเหนือเพศ หรือการสมรส เรื่องชีวิตสังโฆหาร คือการค้าขายด้วยชีวิต ฯลฯ หนังสือเล่มนี้เป็นประโยชน์สำหรับผู้สนใจในเรื่องที่ต้องรู้ได้ให้รายละเอียดอย่างแจ่มแจ้งทำให้จิตใจเข้าถึงธรรมะได้ง่าย เป็นจิตที่สะอาด สว่าง สงบ ซึ่งทำให้พ้นทุกข์ได้

1. ชีวิต – แง่ศาสนา
2. พุทธศาสนากับชีวิตประจำวัน

บ.849 พุทธทาสภิกขุ. (พระราชชัยกวี). (2503). *เรื่องพระพุทธศาสนาคืออะไรกับใครทุกข์? ใครสุข?*. เชียงใหม่: โรงพิมพ์พุทธนิคม. 23 หน้า.

เนื้อหาในเล่มนี้ มี 2 หัวข้อ ได้แก่ พระพุทธศาสนาคืออะไร ซึ่งคัดจาก น.ส.พ. ชาวพุทธ ฉบับที่ 5 . 6 ปีที่ 8 หน้า 11 – 17) คือ เรื่อง “อนัตตา” หรือเรื่อง “สุนยตา” คือ คำสอนของพระพุทธโคดมที่ไม่ซ้ำใคร ถ้าจะกล่าวเป็นภาษาไทยก็คือ คำสอนที่ว่า “สิ่งทั้งหลายทั้งปวงไม่ควรยึดมั่นถือมั่น” พระพุทธเจ้าท่านตรัสประโยคนี้ว่า สัพเพ ชัมมา นาลัง อภินิเวสวเว แปลว่า สิ่งทั้งหลายทั้งปวงไม่ควรยึดมั่นถือมั่น และทรงยืนยันว่า เมื่อกล่าวอย่างนี้ คือ กล่าวหมดทั้งพุทธศาสนา เมื่อใดได้ฟังอย่างนี้ก็คือ ได้ฟังทั้งหมดในพุทธศาสนา เมื่อใครเข้าใจประโยคนี้ ก็คือ เข้าใจทั้งหมดในพระพุทธศาสนาและเมื่อใครปฏิบัติอย่างนี้ก็ได้ชื่อว่าปฏิบัติกำหนดในพุทธศาสนา หากเมื่อใครได้รับผลจากการปฏิบัติอย่างนี้ก็คือ ได้รับผลทั้งหมดที่จะได้รับผลทางพุทธศาสนา หัวข้อสุดท้ายคือ *ใครทุกข์? ใครทุกข์?* (คัดจากชุมนุมเรื่องสั้นของพุทธทาสภิกขุ. หน้า 121). เพื่ออธิบายในสันดานเรา (หรือนิพพานรูปนั่นเอง) ก่อให้เกิดความรู้สึกว่า “นามรูปคือตัวเรา” แล้วเราก็ก่อกำเนิดขึ้นสำหรับเป็นทุกข์ หรือรับทุกข์ทั้งมวลของนามรูปอันเป็นอยู่ตามธรรมชาติเห็นได้ว่า “เราที่แท้จริง” นั้นไม่มี มีแต่เราที่สร้างขึ้น โดยอวิชชาท่านซึ่งกล่าวว่า ความทุกข์นั้นมิใช่จริงแก่ผู้ทุกข์หามีไม่ ความทุกข์ ความสุข มีเร็ว แต่ตัวผู้ทุกข์หรือผู้สุขที่เป็น “เราจริง ๆ” หามีไม่, มีแต่ “เรา” ที่สร้างขึ้นจากความไม่รู้ โดยความไม่รู้.

1. พุทธศาสนา
2. ทุกข์

บ.850 พุทธศาสนิกศ. (2498). *เรื่องพหุลาอนุศาสนี หรือคำสั่งสอนซึ่งทรงสั่งสอนมากที่สุด*.
 สุราษฎร์ธานี: ธรรมทานมูลนิธิ. 66 หน้า.

เนื้อหาของหนังสือเป็นธรรมบรรยายเรื่องพหุลาอนุศาสนี หรือเรื่องที่พระพุทธเจ้าทรงสั่งสอนมากที่สุด โดยแบ่งเป็น 3 ตอนคือ เบญจขันธ์ ไตรลักษณ์ และความทุกข์กับเบญจขันธ์ ในตอนแรกกล่าวถึงเบญจขันธ์ หรือส่วนประกอบ 5 ส่วนของสิ่งมีชีวิต ได้แก่ รูป เวทนา สัญญา สังขาร และวิญญาณ โดยขันธ์ 5 นี้ แบ่งช่วยได้เป็น 2 ประเภทคือ ขันธ์ 5 ล้วน ๆ ไม่เกี่ยวกับอุปาทาน และขันธ์ 5 ที่ประกอบอยู่กับ อุปาทาน ตอนที่สองกล่าวถึงไตรลักษณ์ว่าแบ่งเป็น 3 ลักษณะคือ อนิจจลักษณะ หรือลักษณะแห่งความไม่เที่ยง ทุกขลักษณะหรือลักษณะแห่งความเป็นทุกข์ และอนัตตลักษณะ หรือลักษณะแห่งความไม่มีตัวตน สิ่งเหล่านี้ คือลักษณะทั่วไปของสังขารทั้งปวง และเรื่องสุดท้ายกล่าวถึงความทุกข์กับเบญจขันธ์ว่าเบญจขันธ์ที่ประกอบอยู่กับอุปาทาน คือ สิ่งที่ทำให้เกิดความทุกข์ เพราะอำนาจของอุปาทานทำให้ยึดถือในสิ่งที่ว่า ตัวเรา – ของเรา ทำให้เกิดทุกข์ในที่สุด

1. พระธรรม

2. ธรรมบรรยาย

บ.851 พุทธศาสนิกศ. (ม.ป.ป.). *เรื่องสำคัญที่สุดสำหรับพุทธบริษัท “ปัจจุสมุปบาท” : หลักปฏิบัติอริยสัจที่สมบูรณ์แบบ*. กรุงเทพฯ: ธรรมสภา. 199 หน้า. (พพ.)

หนังสือเล่มนี้กล่าวถึง การศึกษาเรื่องปัจจุสมุปบาท ซึ่งเป็นเรื่องสำคัญและจำเป็นที่พุทธบริษัทควรจะศึกษาเรียนรู้เอาไว้ เพื่อสร้างความเข้าใจระหว่างกันและกัน ทั้งเพื่อเห็นแก่เราเอง แก่ศาสนา และแก่ประโยชน์ของเทวดาและมนุษย์และโดยเฉพาะการไม่ทะเลาะวิวาทในหมู่พุทธบริษัท ปัจจุสมุปบาท เป็นเรื่องปรมาตถธรรม ที่บางคนอาจจะตีความหมายให้ผิดเพี้ยนไปจากคำสั่งสอนที่แท้จริงเป็นสิ่งที่ทรงตรัสสั่งสอนได้ทรงชี้ให้เห็นว่าแต่ละสิ่งที่เกิดขึ้นมาเพราะมีเหตุปัจจัยอาศัยกันจึงทำให้เกิดขึ้น สำหรับในการบรรยายในหนังสือเล่มนี้ ท่านพุทธทาสได้เน้นย้ำคำสั่งสอนที่แท้จริง เพื่อป้องกันการเข้าใจผิดของผู้ที่ไม่รู้อย่างแท้จริงแล้วนำไปตีความให้ยากเกินความเข้าใจ การอธิบายอย่างถูกต้องตรงตามพุทธประสงค์ อันได้แก่ การระวังเมื่อมีมารกระทบทางอายตนะอย่าให้เวทนาปรุงเป็นตัณหาขึ้นมา ผู้สุขใจจะต้องระวังเพื่อไม่ให้ถูกต้องปัจจุสมุปบาทของพระพุทธเจ้าเมื่อถูกผสมกับสิ่งที่เป็นการตีความผิด ๆ

1. พุทธบริษัท

2. ปัจจุสมุปบาท

บ.852 พุทธศาสนิกศ. (2542). *ละ - ววง*. กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ. 150 หน้า.

หนังสือเล่มนี้เป็นการกล่าวบรรยายธรรมในหัวข้อต่าง ๆ ดังนี้ เรื่องแรกเป็นการกล่าวถึงการบูชาพระธรรม ปฏิบัติตามอริยมรรคทางหลักโรคน้ำ สำหรับเรื่องนี้สรุปได้ว่าสิ่งที่ไม่น่ายินดีครอบงำคนโง่ โดยรูปแห่งสิ่งที่น่ายินดี สิ่งที่ไม่น่ารัก มั่นครอบงำคนโง่ โดยรูปของสิ่งน่ารักความทุกข์มั่นครอบงำคนโง่ โดยรูปของความสุข ประการที่สองกล่าวถึงเรื่องบรรพชา - วัชชินกันบ้ำ ประการที่สามว่าด้วยเรื่องปกิณกคคีวิธิพุทธศาสนและเรื่องสุดท้ายยิ่งจะทำให้ดี โลกมันยังบ้ำซึ่งทั้งสี่เรื่องนี้รวมความหมายถึงการละ - ววง ละจากการทำความชั่ว ววงคือ ววงเฉยต่อสิ่งทั้งปวง

1. การปล่อยวาง

บ.853 พุทธศาสนิกศ. (ม.ป.ป.). *ลักษณะ 80 ประการของพุทธศาสนา*. กรุงเทพฯ: อตัมมโย. 205 หน้า.

เนื้อเรื่อง กล่าวถึงพุทธศาสนาที่มีลักษณะเด่นและแตกต่างจากศาสนาอื่น ๆ โดยแบ่งเป็นสี่ชุด ในแต่ละชุดว่าด้วยลักษณะเด่นของพุทธศาสนาที่แตกต่างจากศาสนาอื่น เช่น เป็นศาสนาอเทวนิยม เป็นสันนิยม เป็นศาสนาที่สามารถพิสูจน์ได้ ไม่กำหนดกาลสมัยให้เสรีภาพแก่ผู้นับถือ โดยมีกาลามสูตรเป็นเกณฑ์วินิจฉัย สิ่งเหล่านี้ เป็นลักษณะพิเศษของพุทธศาสนา นับเป็นการอธิบายที่ทำให้เห็นความจริงแท้ อันเป็นจุดเด่นของแต่ละข้อที่ช่วยให้อ่านเข้าใจและเห็นคุณค่าของพุทธศาสนาในแง่มุมต่าง ๆ ได้เป็นอย่างดี

1. พุทธศาสนา

บ.854 พุทธศาสนิกศ. (ม.ป.ป.). *ลักษณะของพระอรหันต์ โอกาสที่จะบรรลุธรรมในขั้นสูงสุด*.

กรุงเทพฯ: ธรรมสภา. 46 หน้า.

หนังสือเล่มนี้ กล่าวถึงวันสำคัญอยู่ 3 วัน คือ วันวิสาขบูชา เป็นวันพระพุทธเจ้าวันอาสาฬหบูชา เป็นวันของพระธรรม ซึ่งจะเห็นความสำคัญของวันมาฆบูชา ซึ่งเป็นวันของพระสงฆ์ล้วนแล้วแต่เป็นพระอรหันต์โดยมีลักษณะของความเป็นพระอรหันต์อยู่ 8 ประการ ที่ถือเป็นแบบอย่างที่ดี คือ 1. เว้นจากการปาณาติบาต การงดเว้นจากการเกลียดชัง 2. การทำตามพระอรหันต์ โดยการที่ไม่ถือเอาสิ่งของที่เจ้าของเขาไม่ให้มาเป็นเจ้าของ 3. ไม่ประกอบกิจกรรมของคนที่อยู่กัน

เป็นคู่ หมายถึง กิจกรรมระหว่างเพศ 4. งดเว้นจากการพูดเท็จพูดคำหยาบ 5. ไม่ดื่มสุราเมรัยของมีน
เมาทั้งหลาย 6. เว้นจากการวิกาลโภชน คือ กินอาหารส่วนเกินนอกเวลา 7. เว้นจากสิ่งบำรุงบำเรอ
ความรู้สึกที่มันมากเกินไปจนความจำเป็น เช่น การฟ้อนรำ ขับร้อง และ 8. งดเว้นอุจจาสนมหาสนา
ไม่ใช่เครื่องใช้ไม้สอยที่เกินความจำเป็น หากจะนำอุโบสถศีลทั้ง 8 ข้อนี้ มาปฏิบัติทุกวัน คือ ทำอยู่
บ่อย ๆ ก็เท่ากับว่าเราได้เข้าไปใกล้พระอรหันต์โดยการบรรลุนิพพานขั้นสูงสุดแล้ว

1. ธรรมเทศนา
2. พระอรหันต์

บ.855 พุทธทาสภิกขุ. (2534). *ลักษณะที่น่าอัศจรรย์บางประการของพุทธศาสนาอย่างเถรวาท*.
กรุงเทพฯ: ธรรมสภา. 34 หน้า.

หนังสือเล่มนี้ ได้กล่าวถึงลัทธิเถรวาทว่าเป็นลัทธินิคายที่โลกยอมรับว่าสามารถรักษา
หลักธรรมอันบริสุทธิ์ดั้งเดิมไว้ได้เคร่งครัดที่สุด แม้จะได้รับพุทธานุญาตให้แก้ไขสิ่งที่พระศาสดา
ทรงบัญญัติไว้แล้ว แต่ลัทธิเถรวาทก็ไม่ให้หลักการและลัทธิ เพื่อการแก้ไขแม้จะเป็นหลักการเพียง
เล็กน้อยก็ตาม ท่านพุทธทาสได้แสดงธรรมะข้อต่าง ๆ ที่แสดงให้เห็นถึงความน่าอัศจรรย์ที่ลัทธิเถร
วาทคงรักษาความบริสุทธิ์แห่งข้อธรรมะไว้ได้ แม้จะมีการปนปลอมจากความเชื่ออื่นก็ไม่สามารถ
เข้ากับเนื้อแท้ของลัทธิเดิมได้ เนื่องจากมี “มหาปเทศสี่” เพื่อสำหรับวินิจฉัย ฉะนั้น สิ่งที่ขัดกับ
หลักการเดิมของลัทธิก็จะไม่ได้การยอมรับไปในที่สุด

1. ธรรมเทศนา
2. พุทธศาสนา
3. พุทธศาสนาเถรวาท
4. พุทธศาสนามหายาน
5. ธรรมะ

บ.856 พุทธทาสภิกขุ. (2514). *สังกาวตารสูตร*. กรุงเทพฯ: สุทธิสารการพิมพ์. 35 หน้า.

หนังสือเล่มนี้ เป็นคัมภีร์หลักของพุทธศาสนาฝ่ายมหายานในจำนวนคัมภีร์สำคัญเก้าคัมภีร์
ซึ่งท่านพุทธทาสได้แปลมา สังกาวตารสูตรนี้ เป็นภาคที่แปด กล่าวถึงเรื่องการกินเนื้อสัตว์ เรียกว่า
ภาคมาสภิกษณปริวรรตยา สาวกในพระพุทธศาสนา ไม่ว่าจะจะเป็นบรรพชิตหรือฆราวาส จะไม่
รับประทาน เนื้อปลาหรือเนื้อสัตว์ชนิดอื่นใด พระคัมภีร์นี้จัดว่า

1. พระสูตร
2. สังกาวตารสูตร
3. มังสวิวัตติ

บ.857 พุทธศาสนิกฯ. (2514). *ลัด รวดเดียวถึง*. (พิมพ์ครั้งที่ 2). สุขภาพใจ. 38 หน้า.

เนื้อหาของหนังสือเล่มนี้ ได้รวบรวมคำบรรยายมาจากหนังสือชุด “ตัวกู – ของกู” ซึ่งทั้งหมด 37 ตอน สำหรับเรื่องนี้ คือ ตอนที่ 36 ชื่อตอนเดิมว่า “ทางลัดของทุกคน” และตอนที่ 37 “สักแต่ว่า” สำหรับตอนที่ 36 กล่าวถึงวิธีปฏิบัติ เพื่อคลายความกำหนัด ความยึดมั่นถือมั่นซึ่งเกิดจากอารมณ์เป็นตัวควบคุมให้กระทำไปตามทางทั้งภายนอกที่เป็นวิถีสงสาร และภายในที่เรียกว่า นิพพาน เป็นศิลปะแห่งชีวิตที่เป็นไปตามหลักแห่งพุทธศาสนามีทั้งที่เป็นคุณ และโทษ ซึ่งผู้ที่ไม่ได้รับการศึกษา สามารถรู้และเข้าใจได้ ส่วนตอนที่ 37 ในส่วนนี้กล่าวถึงวิธีปฏิบัติเพื่อดับไปแห่ง “ตัวกู – ของกู” คือ การปฏิบัติชนิดที่ทำให้เห็นว่าสุขเวทนาทั้งหลายทั้งปวง ไม่ควรยึดมั่นถือมั่นมาใช้ดับตัณหา อุปาทานให้หมดสิ้นไป คำบรรยายเล่มนี้ แม้จะอ่านแล้วเข้าใจยากบ้างแต่หากอาศัยความมีสติ มองเห็นปัญหา รับรู้อย่างใจจริงก็สามารถเข้าใจได้ทันที และสามารถนำไปปฏิบัติเพื่อเกิดผลประโยชน์ทั้งแก่ตนเองและผู้อื่นได้อีกด้วย

1. ธรรมเทศนา

2. พุทธศาสนา

บ.858 พุทธศาสนิกฯ. (ม.ป.ป.). *คู่มือชีวิตพัฒนาและเกิดมาทำไม?*. นนทบุรี: ใจสบาย. 72 หน้า.

คำบรรยายภาพเรื่องนี้ แบ่งเป็น 3 เรื่อง คือ คู่มือชีวิตพัฒนา – เกิดมาทำไม พร้อมทั้งผนวกคำบรรยายอบรมพระนิสิต เรื่อง เด็ก ๆ เกิดมาทำไม เรื่องแรกเป็นภาพชีวิตปริศนาธรรมแบบชยานมี 10 ภาพ คำบรรยายภาพของเดิมเป็นโคลง จึงจัดให้แปลเป็นร้อยกรองแสดงถึงแนวการปฏิบัติธรรมในพระพุทธศาสนาวิธีรวดเร็วจับพัตัน 20 ชั้น นับแต่เริ่มแรกเข้าสู่ธรรมตามลำดับ จนกระทั่งบรรลุถึงความหลุดพ้นซึ่งแต่ละเส้นภาพมีความหมายลึกซึ้ง ผู้ใฝ่ในธรรมที่ใช้วิจารณ์ญาณรอบคอบจะพึงเห็นได้ ให้ข้อคิดในการใช้สติปัญญา เรื่องที่สอง กล่าวถึงภาพชีวิตปริศนาธรรมชุด เกิดมาทำไม ส่วนเรื่องที่ 3 ท่านพุทธทาสได้แสดงถึงเด็ก ๆ เกิดมาทำไม? พร้อมทั้งสรุปว่า เราเกิดมาเป็นมนุษย์ ต้องได้สิ่งที่ดีที่สุดที่มนุษย์ควรจะได้ หมายถึง มนุษย์ต้องทำหน้าที่ คือ ประพฤติธรรม คือเป็นบุตรที่ดีของบิดามารดาเป็นเพื่อนที่ดีของเพื่อน เป็นพลเมืองที่ดีของประเทศชาติ เป็นพุทธมามกะที่ดีของพระพุทธเจ้า เมื่อเราทำหน้าที่ดังกล่าวได้ครบถ้วน ก็เรียกว่า ได้สิ่งที่ดีที่สุดที่มนุษย์ควรจะได้ไปตามลำดับ จนถึงสิ่งที่เรียกว่า มรรค ผล นิพพานในอนาคต

1. ชีวิต – แง่พุทธศาสนา

บ.859 พุทธศาสนิกขุ. (ม.ป.ป.). *เลี้ยงพระอย่างไรจึงจะได้บุญ*. กรุงเทพฯ: องค์การฟื้นฟูพุทธศาสนา. 16 หน้า.

หนังสือเล่มนี้ มุ่งให้เห็นถึงวิธีการปฏิบัติต่อศาสนา โดยในการบำรุงศาสนานั้น มนุษย์ต้องนำธรรมะมาปฏิบัติจนพ้นจากความทุกข์ ซึ่งตัวจริงของศาสนานั้นคือการดับทุกข์และเป็นผู้ที่สืบทอดให้ศาสนายังคงมีอยู่ในโลก นอกจากนั้นยังให้ความเข้าใจในเรื่องรูปแบบต่าง ๆ ของการเลี้ยงพระ และเสนอแนะวิธีการเลี้ยงพระที่ถูกต้องที่จะส่งผลให้ได้รับบุญอย่างสมบูรณ์ สุดท้ายได้ให้แนวคิดว่าการบำรุงศาสนานั้น จะต้องตรงกับตัวศาสนาอย่างแท้จริงนั่นคือ การปฏิบัติธรรมให้ถูกต้องจึงจะเรียกว่าเป็นการบำรุงศาสนา

1. การทำบุญ

บ.860 พุทธศาสนิกขุ. (2530). *โลกนี้มีแต่คนบ้า, ไม่บ้า เมื่ออวิชาไม่เกิด*. กรุงเทพฯ: ชมรมอทิปปัจฉตา. 64 หน้า.

หนังสือเล่มนี้ประกอบด้วยธรรมโอวาท 2 เรื่อง คือ โลกนี้มีแต่คนบ้าและไม่บ้า เมื่ออวิชาไม่เกิด เรื่องโลกนี้มีแต่คนบ้า กล่าวถึงจิตที่ไม่รู้จักโลก จิตที่ทำให้เกิดอุปาทาน ซึ่งเกี่ยวข้องกับสติปัญญา และสติสัมปชัญญะ การที่จะทำให้ในโลกลนี้ไม่มีคนบ้าก็ต้องขึ้นอยู่กับการควบคุมสติของตนเอง ส่วนเรื่องไม่บ้าเมื่ออวิชาไม่เกิด กล่าวถึง อวิชาว่าเป็นสังขารที่เกิดขึ้น และดับไป หากเรามีความโลภ โกรธ หลง เพลอสติ อวิชา ก็จะเกิดขึ้น แต่ถ้าเราสามารถควบคุมสติได้ อวิชา ก็จะไม่มีเกิด ธรรมโอวาททั้งสองเรื่องดังกล่าวนี้มีคุณค่าที่จะนำมาศึกษา เพื่อพัฒนาตน และแก้ไขตนเอง ให้อยู่เหนือความทุกข์ เพื่อการดำรงชีวิตที่สมบูรณ์ได้

1. ธรรมะ

บ.861 พุทธทาสภิกขุ. (2514). *โลกนี้ยังฉลาดยิ่งโง่*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มิตรไทย. 17 หน้า.
(หนังสือชุดพุทธบริษัท อันดับ 1).

หนังสือเล่มนี้ แบ่งเป็น 2 ภาค ภาคแรกเป็นพระราชดำรัสของสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ที่ทรงตรัสแก่พยาบาล ที่มหาวิทยาลัยมหิดล เกี่ยวกับเรื่องไม่ให้ลุ่มหลงในวัตถุ แฝ่เมตตาต่อกัน และให้ยึดถือในพระธรรม ส่วนภาคที่สอง เป็นธรรมบรรยายของท่านพุทธทาส เกี่ยวกับเรื่องความเจริญก้าวหน้าทางการศึกษาและวิทยาการของโลกมีมากขึ้น ทำให้มนุษย์เกิดความฉลาดมากขึ้น แต่ศีลธรรมกลับเสื่อมทรามลง อันเป็นหนทางที่นำไปสู่การทำร้ายตนเอง แสดงให้เห็นว่า โลกยิ่งฉลาดก็ยิ่งเกิดความโง่

1. พระราชดำรัส
2. ธรรมบรรยาย

บ.862 พุทธทาสภิกขุ. (2554). *โลกบ้า หรือ ธรรมบ้า*. กรุงเทพฯ: หอจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญโญ. 57 หน้า

หนังสือเล่มนี้ได้กล่าวถึง โลกบ้า หรือ ธรรมบ้า ถ้ายึดถือ โลก เมฆ โลก บ้า โลก หลง โลก ก็ว่า ธรรมะบ้า ถ้ายึดถือธรรมะก็ว่า โลกบ้า ไม่ยึดมั่นถือมั่นอะไร โดยความเป็นตัวตนนั้นแหละที่ทำให้หายบ้า

1. ธรรมบ้า
2. โลกบ้า

บ.863 พุทธทาสภิกขุ. (2516). *โลกพ้นยุคมิกคัสถุญญี่ได้อย่างไร*. กรุงเทพฯ: ธรรมบุชา, 48 หน้า.

หนังสือเล่มกล่าวถึงเรื่องของการเตือนตนเอง ความมีหิริ โอตตปปะ การทำกัมมฐาน วิปัสสนาที่ถูกต้อง การเอาชนะกับความทุกข์ จะทำให้อยู่เหนืออำนาจของโลก คือเป็นโลกุตตระ หรือปุถุชนชั้นดี

1. ธรรมะ

บ.864 พุทธศาสนิกข. (ม.ป.ป.). *โลกพ้นวิฤติได้ ด้วยศีลธรรม*. กรุงเทพฯ: สำนักหนังสือ.

หนังสือเล่มนี้กล่าวถึง ธรรมชาติของคณะเผยแพร่วิธีการดำเนินชีวิตอันประเสริฐ (ค.ช.ป.) โลกสว่างไสวได้ ด้วยคือการทำจิตใจให้สงบ มีความสุขสงบเย็น การปฏิบัติธรรมด้วยการทำหน้าที่ของมนุษย์คือการทำบุญ และความสุขที่แท้จริงจะไม่กีดเจ้าของ ไม่ทำให้เจ้าของเป็นทาสแห่งสิ่งเสพติด ทำให้เจ้าของยกมือไหว้ได้ เพราะฉะนั้นการที่เราจะมีความสุขได้ก็จะขึ้นอยู่กับจิตใจของคนเราทั้งนั้น การทำให้อยู่ในศีลธรรมก็ดี และการทำให้คนเป็นมนุษย์ได้นั้นขึ้นอยู่กับศีลธรรม ศีลธรรมเลว คนก็ถดถอยไปเป็นผี ศีลธรรมดี คนก็สูงขึ้นมาเป็นมนุษย์ได้

1. พุทธศาสนากับชีวิตประจำวัน

บ.865 พุทธศาสนิกข. (ม.ป.ป.). *โลกพระศรีอารีย์อยู่แค่ปลายจมูก การมอบความรักความเมตตาต่อเพื่อนมนุษย์*. กรุงเทพฯ: ชรรรมสภา. 31 หน้า.

หนังสือเล่มนี้ ชี้ให้เห็นความจริงที่ผู้คนพากันมองข้าม โดยกล่าวว่า โลกพระศรีอารีย์นั้นไม่ต้องรอคอยกันเป็นพันหรือหมื่นปี หากสามารถพบได้ในโลกนี้ เพียงแต่ปลุชนทุกหมู่เหล่าหันมาประพฤติปฏิบัติธรรมในเรื่องเมตตากรุณา หรือความรักผู้อื่น ว่าคืออะไร เพื่ออะไร และสามารถสร้างได้โดยวิธีใด โลกพระศรีอารีย์เกิดได้ด้วยการปลุกฝังให้รักผู้อื่น ซึ่งเป็นสิ่งที่หาได้ยาก ความรักผู้อื่นจะมีศีลทุกข้อ แก้ปัญหาได้ทุกเรื่อง และทำให้โลกสงบเย็น ปาฐกถาธรรมเรื่องนี้ จึงมีคุณค่าแก่ผู้อ่าน และสังคมในอันที่จะร่วมกันสร้างโลกพระศรีอารีย์ ซึ่งเป็นโลกอุดมคติที่ทุกชาติ ศาสนา และวัฒนธรรมใฝ่ฝันหา

1. โลกพระศรีอารีย์

บ.866 พุทธศาสนิกข. (2521). *โลกมีสันติได้ด้วยทุกคนใช้ชีวิตให้เป็นประโยชน์*. กรุงเทพฯ: การพิมพ์พระนคร. 69 หน้า

หนังสือเล่มนี้เป็นการแสดงธรรมทัศน์แรกคืออายุ ครอบรอบ 72 ปี บริบูรณ์ ณ สวนโมกข์ไชยา เมื่อวันที่ 27 พฤษภาคม 2520 การล้ออายุนี้มันมีประโยชน์ และมันถูกต้องในข้อที่ว่า มันเป็นสิ่งที่ดีควรล้อเพื่อให้มันฉลาดนั้น การล้ออายุของเรานี้จะทำให้อะไร ๆ มันพลอยดีขึ้นมาพลอยถูกต้อง

หรือพลอยดีขึ้นมา สังคมก็พลอยดีขึ้นบ้าง ถ้าเรารู้จักล้ออายุกันแบบนี้และโลกทั้งโลกก็จะพลอยดี
 ขึ้นบ้าง แม้พระศาสนาเองก็พลอยดีขึ้นบ้าง ในการพูดตามลำดับ 1. ปัญหาความแก่ 2. ปัญหาวัตถุ
 ปณิธาน 3. ปัญหา “ดวง” 4. ปัญหาจิตว่าง 5. ปัญหาคำว่า “พุทธทาส” 6. ปัญหาการเงินศาสนิกชน
 7. ปัญหา “อารยชนกับ “อนารยชน” 8. ปัญหาความเจริญ 9. ปัญหาโลกกำลังมีอะไรเป็นพระเจ้า
 10. ปัญหาโรควิปริต และ 11. ปัญหาวิชาความรู้

1. การล้ออายุ

บ.867 พุทธทาสภิกขุ. (2519). *โลกย่อมมีสันติภาพได้ทุกยุคทุกสมัยที่ยังมีธรรมะอยู่ในโลก*.
 สุราษฎร์ธานี: รัตนมีศรี. 32 หน้า.

หนังสือเล่มนี้ ชี้ให้เห็นว่าโลกย่อมมีสันติภาพได้ ทุกยุค ทุกสมัย ที่ยังเป็นธรรมะอยู่ในโลก
 เมื่อพิจารณาเปรียบเทียบระหว่างคนกับสัตว์ สัตว์มีสันติภาพตามแบบของสัตว์ ท่านพุทธทาสได้
 ให้ความหมายธรรมะ คือ ธรรมชาติ ธรรมของสัตว์เป็นไปตามกฎของธรรมชาติ มนุษย์ยุคก่อน ๆ
 ไม่มีการเปรียบเทียบกัน ไม่มีตมหา ไม่มีกิเลส โลกมีแต่ความสงบ ต่อมามนุษย์เริ่มมีความเจริญทาง
 สติปัญญา รู้จักกอบ โภย เบียดเบียนกัน ทำให้เกิดปัญหาในสังคมมีการแบ่งวรรณะเป็น 4 วรรณะ
 ได้แก่ กษัตริย์ พราหมณ์ แพศย์ สูตร เกิดวรรณะสูงต่ำมีการก่อกวนสันติภาพ เมื่อมนุษย์มีปัญญา
 สูงขึ้นรู้จักเอาธรรมะมาแก้ปัญหาเกี่ยวกับโลก ไม่ให้หลงวัตถุนิยม พุทธศาสนาแท้ ๆ นั้น ไม่ใช่วัตถุ
 นิยมและก็ไม่ใช่มโนนิยม แต่เป็นธรรมนิยม คือ นิยมความถูกต้อง ปัจจุบันโลกกำลังขาดสันติภาพ
 โลกจะมีสันติภาพได้ต่อเมื่อธรรมะกลับมา เกิดการสู้รบกันระหว่างธรรมะกับอธรรม ถ้าต้องการ
 ให้ธรรมะกลับมาเราก็ต้องมีเมตตากรุณา ถือเป็นหลักของจิตใจว่า “สัตว์ทั้งหลาย เป็นเพื่อนทุกข์
 เกิด แก่ เจ็บ ตาย ด้วยกันทั้งหมดทั้งสิ้น” ธรรมะจะครองโลกได้อีก

1. ธรรมะกับชีวิตประจำวัน   2. สันติภาพ

บ.868 พุทธทาสภิกขุ. (2515). *โลกยุคเทวดาครอง*. กรุงเทพฯ: ธรรมบูชา. 75 หน้า.

หนังสือเล่มนี้ สะท้อนให้เป็นสภาพโลกปัจจุบันซึ่งผู้นำของชาติต่าง ๆ ในโลกต้องพบกับ
 ปัญหาต่าง ๆ ต้นเหตุที่ก่อให้เกิดสิ่งเลวร้ายในโลกคือ ความเห็นแก่ตัวของมนุษย์ การบูชาความสุข
 ทางวัตถุและต้องการเอาวัตถุนั้นมาเป็นของตนอย่างง่ายดาย การแก้ปัญหานั้นผู้นำของชาติมักไม่แก้

ที่ต้นเหตุซึ่งมาจากการเบียดเบียนกัน การแก้ไขจึงต้องแก้ที่จิตที่ประกอบด้วยความเห็นผิดนั้น ให้คงเป็นจิตที่ประกอบด้วยความเห็นถูก ปัญหาต่าง ๆ จึงจะได้รับการแก้ไขพร้อมกันไปหมด ปัจจุบันผู้นำแก้ปัญหาที่ปลายเหตุจึงไม่มีทางที่ทำให้โลกมีสันติภาพได้เลย หากผู้นำของชาติให้ความสำคัญของธรรมะ และนำมาเป็นเครื่องมือในการแก้ปัญหาโดยให้การอบรมจิตใจที่ถูกต้อง ก็จะสามารถขจัดปัญหาต่าง ๆ ของโลกได้และนำมาซึ่งสันติสุขต่อมนุษยโลก

1. โลก – แง่พุทธศาสนา

บ.869 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). *โลกรอดได้เพราะเผด็จการโดยธรรม*. กรุงเทพฯ: ธรรมบูชา. 22 หน้า.

เนื้อหากล่าวถึงวัตถุนิยม ซึ่งเป็นสิ่งที่ทำให้โลกต้องตกอยู่ในอกุศล มนุษย์จะต้องช่วยกันผลัดอกุศลมาให้พ้นจากอกุศลนั้น โดยไม่ยึดอยู่ในวัตถุนิยม ไม่ข้องแวะกับอัตตคติภมณานุโยค และกามสุขัลลิกานุโยค เพราะความลำบากยุ่งยากในโลกเกิดขึ้นจากการหลงวัตถุนิยมใช้หลักธรรมิกสังคมนิยมในการขจัดวัตถุนิยมออกไป โดยใช้วิธีเผด็จการ หรือที่เรียกว่า ธรรมิกสังคมนิยมอย่างเผด็จการ หรือเผด็จการด้วยอุดมคติสังคมนิยมที่ประกอบด้วยธรรม

1. ธรรมะ

บ.870 พุทธทาสภิกขุ. (2516). *โลกอาจรอดได้แม้เพราะกตัญญูกตเวทิตา*. พัทลุง: พัทลุง. 15 หน้า.

เนื้อหาของหนังสือเล่มนี้ย้ำว่า ความกตัญญูกตเวทิตา ความรู้บุญคุณท่านแล้วทำตอบแทนให้ปรากฏ เป็นธรรมประคองโลกให้เป็นอยู่ได้ และอยู่ด้วยความสงบสุข มนุษย์ควรรู้ถึงความจริงอันประเสริฐสุดคือความที่มนุษย์ทุกคนเป็นหนี้ บุญคุณต่อกันและกัน แม้แต่คนที่เป็ญญาติมิตรกัน เป็นพ่อแม่ ครูบาอาจารย์ผู้ที่เป็นศัตรู และพระเจ้าผู้เป็นเจ้าของต่างก็มีบุญคุณด้วยกันทั้งสิ้น และโลกนี้แม้จะเต็มไปด้วยการแข่งขัน แย่งชิงกันทำความดี ก็ไม่ทำให้โลกสงบสุขได้ แต่หากทุกคนเต็มไปด้วยความกตัญญูกตเวทิตาจริง โลกก็จะเป็นโลกที่งดงามน่าอยู่ น่าบูชายิ่งกว่าโลกอื่นอย่างหาที่เปรียบมิได้ หากผู้ศึกษานำไปปฏิบัติตามก็จะทำให้เป็นคนดี มีคุณภาพและเป็นมนุษย์ที่มีจิตใจสูงอย่างแท้จริง

1. พุทธศาสนากับชีวิตประจำวัน

บ.871 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.) *โลกอื่น ซึ่งพบได้ในปัจจุบันวิถีทางที่จะเอาชนะความเกิด – แก่ – เจ็บ – ตาย*. กรุงเทพฯ: ธรรมสภา. 34 หน้า.

หนังสือเล่มนี้ได้ชี้ให้เห็นว่า โลกปัจจุบันนี้ เจริญไปในทางวัตถุ แต่ความสงบทางศาสนา หากได้ยาก ปัญหาจึงมีท่วมโลก มนุษย์พร้อมที่จะทำลายล้างกัน จึงเป็นหน้าที่ของทุกคนที่จะต้องต่อต้านยืนหยัด เพื่อให้โลกของเราอยู่อย่างปลอดภัย เราจะต้องมีโลกที่เหมาะสมสำหรับอยู่อาศัย มีจิตใจที่แจ่มแจ้งสว่างไสว รู้จักเลือกว่าโลกชนิดไหนเป็นโลกอะไรและสามารถสร้างโลกที่อยู่นี้ให้เป็นโลกอื่น มีจิตใจ สะอาด สว่าง สงบ เยือกเย็นเป็นนิพพาน ด้วยการเติมธรรมะลงไปในชีวิต สนุกสนานในการทำหน้าที่ และมีชีวิตที่มีชัยชนะโดยไม่ต้องหนี ไม่ต้องสู้ แต่อยู่เหนือปัญหาทั้งหลาย

1. โลก – แก่งพุทธศาสนา
2. พุทธศาสนากับชีวิตประจำวัน

บ.872 พุทธทาสภิกขุ. (2528). *โลกอื่น*. กรุงเทพฯ: การพิมพ์พระนคร, 34 หน้า (ชุดหมอนล้อ อันดับที่ 22).

หนังสือเล่มนี้ ให้ความหมายของคำว่า โลกคือสิ่งที่เข้ามากระทบความรู้สึกทางตา หู จมูก ลิ้น ผิวน้ำ จิตใจ ที่เรียกว่า รูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ ชัมมารมณั โลกเหล่านี้ทำให้เกิดกิเลส ตัณหาเป็นทุกข์ แต่ถ้าเรามีปัญญา ไม่ตกเป็นทาสอายุตนเองไม่ทุกข์ก็เป็นโลกอื่น โลกเปลี่ยนได้ตามความต้องการหรือธรรมชาติ ถ้าเรามีการศึกษาปัญญาจะเปลี่ยน โลกได้จากโลกกาม รูป อรูป กระทั่งโลกกุตตระ หรือนิพพาน คนไม่รู้จึงเลือกโลกได้ถูกต้อง เพราะไม่มีธรรมะ ควรสนใจปฏิบัติธรรมให้เลื่อนขั้น กระทั่งจิตอยู่กับนิพพานต้องหาอุบายอยู่ในโลกด้วยชัยชนะ ไม่ต้องหนีหรือจม โลก มองให้เห็นว่าโลกเป็นเช่นนั้นเอง มีปัญญาให้รู้ทัน ต้องเติมธรรมะลงในชีวิตให้เป็นธรรมะชีวิต ทุกชีวิตต้องทำหน้าที่ของตนให้ถูกต้อง ไม่ทำอันตรายได้ หากปฏิบัติใครเช่นนั้นจะทำให้อยู่เหนือโลก หรือทำให้พ้นจากทุกข์ได้นั่นเอง

1. ธรรมะกับชีวิตประจำวัน
2. กตัญญูกตเวที

บ.873 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). *วัคชินกันโรคบ้า*. กรุงเทพฯ: ธรรมบูชา. 63 หน้า.

หนังสือเล่มนี้ ประกอบด้วยเนื้อหาสำคัญ ๆ อยู่หลายประการ เช่น ความเห็นแก่ตัว ความโกรธ ความแค้น และความบ้า ซึ่งกล่าวถึง ความหมายของสภาวะ กาลามสูตร, สภาวะในภาษาคน และสภาวะในภาษาธรรม, การถือสภาวะ, วิธีการเข้าถึงสภาวะ ฯลฯ จากสาระดังกล่าวชี้ให้เห็นว่าผู้อื่นมีความเข้าใจในเรื่องของไตรสรณคมน์อย่างละเอียด ถูกต้องและลึกซึ้ง ซึ่งท่านพุทธทาสเปรียบเทียบไว้ว่าค้วค้วค้วที่ป้องกันโรคบ้า

1. โรคบ้า – แง่พุทธศาสนา

บ.874 พุทธทาสภิกขุ. (2501). *วัตตุนิยมกับพุทธศาสนา*. ม.ป.ท. 65 หน้า.

หนังสือเล่มนี้ กล่าวถึงวัตตุนิยมและพุทธศาสนาโดยชี้ให้เห็นว่า ลัทธิวัตตุนิยมนั้นมนุษย์ถูกลวงด้วยของเป็นกลุ่มมาแต่กำเนิด จิตจึงถูกนำไปสู่วัตตุนิยมโดยไม่รู้สึกรู้สึ เพราะฉะนั้นวัตตุนิยมจึงต้องคู่กับจิตใจ ดังนั้น จึงได้ปรากฏลัทธินี้ขึ้นมาซึ่งเป็นลัทธิที่ทำลายความสงบสุขของโลก ส่วนพุทธศาสนาถือเอาความจริงหรือสัจธรรมเป็นใหญ่ เห็นว่าจิตเป็นมูลของวัตตุนิยม แต่ไม่ได้สอนให้ทำลายวัตตุนิยม ต้องปฏิบัติทางสายกลาง เพื่อให้เอาชนะเหนือวัตตุนิยม โดยอาศัยกฎสังขธรรมชาติ คือกฎแห่งกรรม ประพฤติในทางถูก ละความซึ่งทำความดีอยู่เหนือกรรมโดยประการทั้งปวง ซึ่งจะเห็นได้ว่าทั้งสองลัทธิมีจุดมุ่งหมายที่แตกต่างกัน ไปมนุษย์ย่อมต้องเลือกปฏิบัติเพื่อให้เห็นตนเองสามารถดำรงชีวิตอยู่ในโลกนี้ต่อไป

1. วันครู 2. ครู

บ.875 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). *วันวิสาขะในทัศนะของปัญญาชน*. กรุงเทพฯ: องค์การฟื้นฟูพุทธศาสนา. 28 หน้า

วันนี้เป็นวันประสูติ ตรัสรู้ และปรินิพพานของพระพุทธเจ้าตรงเป็นวันเดียวกันตามคติของพุทธบริษัทฝ่ายเราสวาท ส่วนฝ่ายมหายานนั้นหาได้ถือว่าตรงเป็นวันเดียวกันไม่ กล่าวคือ การประสูติ หมายถึงการเกิดขึ้นของความเป็นพระพุทธเจ้า (มิได้หมายถึงการเกิดขึ้นของเจ้าชายสิทธัตถะ) นิพพานมีอยู่ 2 อย่างคือ สอุปาทิเสสนิพพาน (มีเศษเหลือ) และอนุปาทิเสสนิพพาน (ไม่มี

เศษเหลือ) ทั้ง 2 อย่างนี้ มีความหมายเป็นการสิ้นไฟแห่งกิเลสในขณะที่ยังเป็น ๆ ไม่เกี่ยวกับความตายเลย กิเลสหรือการตายของสิ่งที่เรียกว่า “ตัวกู-ของกู” เมื่อตัวกู-ของกู ดับไปกฎเรียกว่าปรินิพพาน คำว่า ธรรมทั้งปวง แบ่งออกเป็น 3 ประเภท คือ ตั้งธรรมดา กฎเกณฑ์ และหน้าที่ที่มนุษย์จะต้องประพฤติให้ถูกต้องตามกฎเกณฑ์เหล่านั้นจิตจะได้สู่ถึงสถานสุขอันแท้จริงและถึงที่สุดจริง ๆ นั้นต้องเป็นจิตที่ปราศจากความยึดถือว่ามีตัวตนตัวตนเท่านั้น เพราะพุทธศาสนาถือว่าตัวตนหรือตัวตนอันแท้จริงนั้นไม่มีเลย

1. วันวิสาขบูชา

บ.876 พุทธศาสนิกศ. (2542). “ว่าง” ตามหลักพุทธศาสนา. กรุงเทพฯ: ธรรมสภา. 281 หน้า.

หนังสือเล่มนี้เป็น คำบรรยายหุคอบรมผู้พิพากษา เกี่ยวกับเรื่องของธรรมะ ซึ่งสังขารมีความเกี่ยวข้องกับความเป็นมาตา ถ้าผู้ใดมองไม่เห็น ผู้นั้นจะเป็นผู้แพ้ ผู้ที่มองเห็นผู้นั้นชนะทุกซ์ทั้งโลก หลักธรรมที่แสดงความว่าง หลักธรรมของพระพุทธศาสนาว่าจิตเดิมว่างอยู่บนพื้นฐานของศาสนา ศีลธรรมและการปฏิบัติ ส่วนความวุ่น เกิดขึ้นภายหลัง และเกิดขึ้น เป็นครั้งคราว เมื่อตากระทบรูปแล้วปรุงแต่งเป็นคณหาเรียกว่า จิตวุ่น

1. ความว่าง

2. ผู้พิพากษา – จริยธรรม

บ.877 พุทธศาสนิกศ. (2549). ว่างจากกิเลส. กรุงเทพฯ: เพชรประกาย. 176 หน้า.

หนังสือเล่มนี้ได้กล่าวถึง ปณิธานอันสำคัญของท่านพุทธทาส ที่ปรารถนาจะให้โลกนี้ดีขึ้น เป็นโลกที่น่าอยู่ เป็นโลกที่มีแต่สันติ ไม่เบียดเบียนซึ่งกันและกันแต่สภาพที่เป็นจริง โลกยังมีแต่ความร้อนดังส้มอยู่ในกองไฟไม่มีอะไรที่จะร้อนไปยิ่งกว่านี้ หากเราหยุดเพื่อให้พ้นจาก “กิเลส” หรือพ้นจากความร้อนของไฟก็จะทำให้จิตของเราว่างจากกิเลสด้วยเราก็จะพบแต่ความสุข

1. ความว่าง

2. จิต

บ.878 พุทธทาสภิกขุ. (2529). *วิถีแห่งการบรรเทาทุกข์*. กรุงเทพฯ: สมชายการพิมพ์. 64 หน้า.

หนังสือเล่มนี้ เป็นเรื่องแนะนำวิถีแห่งการบรรเทาทุกข์ ท่านพุทธทาสภิกขุได้พูดถึงปัญหาที่เป็นเหตุให้เกิดทุกข์ และเสนอวิในการบรรเทาทุกข์โดยการปฏิบัติศีลธรรมที่เป็นหลักทั่วไป คือ ศีลห้า สำหรับฆราวาสปฏิบัติธรรมหมวดที่เรียกว่า ฆราวาสธรรมซึ่งมี 4 ประการ คือ สัจจะ ทมะ ขันติ และจาคะ ซึ่งเปรียบเหมือนแก้วสารพัดนึกของฆราวาส หากปฏิบัติได้ครบตามหลักธรรมก็จะทำให้ผู้นั้นเป็นผู้ชนะทุกอย่างทุกประการ ตอนท้ายเล่มท่านได้ชี้ให้เห็นถึงความสำคัญ และการปฏิบัติหน้าที่ของข้าราชการโดยให้ความหมายของข้าราชการว่า บุคคลที่นำความพอใจให้แก่ผู้อื่น และชี้ให้เห็นถึงผลของการกระทำที่เป็นสังฆธรรมของมนุษย์ คือ ทำดีได้ดีทำชั่วได้ชั่ว

1. การดับทุกข์   2. การปฏิบัติธรรม

บ.879 พุทธทาสภิกขุ. (2537). *วิธีชนะความตาย*. นนทบุรี: ภาพพิมพ์. 51 หน้า.

หนังสือเล่มนี้มีเนื้อหาเกี่ยวกับความตายและการเอาชนะความตาย ความตายนั้นมีอิทธิพลต่อชีวิตคนเรามากและเป็นภัยคุกคามคนทุกคนเพราะความตายเป็นจุดรวมของความกลัวทุกชนิด เช่น กลัวงู กลัวผี กลัวโรค กลัวเจ็บ ฯลฯ ทำให้คนเราเป็นอยู่ด้วยจิตใจที่ไม่สงบท่านพุทธทาสภิกขุ จึงได้แสดงธรรมเพื่อเตือนสติพุทธบริษัทที่จะต้องเกี่ยวข้องกับความตายด้วยหลักปรมัตถธรรม ซึ่งเป็นความจริงแท้ที่พุทธองค์ได้ฝากไว้ให้กับชาวโลกนี้ว่าแท้จริงแล้ว ความตายไม่มีและวิธีปฏิบัติว่าทำอะไรความตายจึงจะไม่มี เมื่อความตายไม่มีแล้วจะต้องกลัวอะไร ถ้าเกิดแล้วไม่กลัวตายเสียอย่างเดียวเท่านั้น คนเราก็แทบจะไม่กลัวอะไรเลยและจะเป็นอยู่ด้วยจิตใจที่สงบเย็น

1. ความตาย

บ.880 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). *วิธีการฝึกจิต*. กรุงเทพฯ: นิพพาน. 42 หน้า.

หนังสือเล่มนี้ กล่าวถึงมนุษย์ที่ไม่รู้จักละคลาย ไม่รู้จักกลัว ทำให้ผลเอวรี่ไป วิธีการฝึกจิต คือการทำให้มีสติ กำหนดรู้ที่เรียกว่า กัมมัฏฐาน ช่วยให้มีหิริ โอตตปปะสรั้งความซื่อสัตย์สุจริต ซึ่งตรงต่อธรรมะต่อตัวเอง กำหนดรู้ว่าสิ่งที่มากระทบนั้นคือประสบการณ์ ทำให้เกิดความเฉลียวฉลาดจนเกิดเป็นจิตสิกขธรรม หลุดพ้นจากความยึดมั่น ซึ่งวิธีการฝึกสมาธิมีหลายแบบ เช่น การฝึก

เพื่อมีสติ การฝึกให้มีหิริ โอตตปปะ เปรียบฝึกจิตคุณภาพจับว้าว การฝึกจิตของฝ่ายเถรวาท ฝึก มีสติสัมปชัญญะ ต้องสู้กับอารมณ์ ฯลฯ ท่านได้อธิบายละเอียดในทุกแง่มุม โดยเฉพาะในตอนที่ว่า ด้วยเรื่องการฝึกจิตของฝ่ายเถรวาท กล่าวว่า การฝึกจิตหมายถึง การมีลมหายใจอยู่กับความไม่โง่ ไม่ปรองดอง ไม่มีกิเลสเป็นผู้ที่มีจิตสมบูรณ์ สามารถดำเนินชีวิตอย่างถูกต้องตามหลักพุทธศาสนา หากผู้ปฏิบัติตามจะทำให้ประสบความสำเร็จ

1. จิต

2. การฝึกจิต

บ.881 พุทธทาสภิกขุ. (2511). *วิธีการศึกษาพุทธศาสนา*. กรุงเทพฯ: การพิมพ์พระนคร. 67 หน้า. (เอกสารชุดมองด้านใน อันดับที่ 19).

หนังสือเล่มนี้ กล่าวถึงวิธีศึกษาพุทธศาสนาซึ่งหมายถึง วิธีปฏิบัติตามหลักพุทธศาสนา นั้นเอง โดยแบ่งออกเป็น 3 วิธี วิธีแรก คือ ศึกษาเพื่อให้ได้รับความรู้ ซึ่งต้องศึกษาได้จากการฟังจาก คัมภีร์ บุคคล เพื่อก่อให้เกิดปัญญาจากการฟัง หรือสุตมยปัญญา วิธีที่สอง ศึกษาเพื่อให้เกิดความ เข้าใจ โดยมาจากการคิดค้นตามเหตุผลในปัญหาที่เกิดขึ้น ในใจของเรา จากสิ่งแวดล้อม เพื่อก่อให้เกิดปัญญาจากการคิดหรือจินตมยปัญญา วิธีที่สาม ศึกษาเพื่อจะให้เกิดผลเป็นความเห็น จริง โดยต้องศึกษาจากการซึมซาบในตัวเองโดยตรง ด้วยการพิจารณาอย่างละเอียดด้วยชีวิตจิตใจ จริง ๆ ปัญญาจะเกิดขึ้นเรียกว่า ภาวนามยปัญญา นอกจากนั้นการศึกษาพุทธศาสนายังต้องประกอบ ไปด้วย สติ สมาธิ ปัญญา ซึ่งเป็นสิ่งที่สามารถช่วยให้เราเข้าถึงธรรมะอย่างแท้จริงได้

1. พุทธศาสนา – การศึกษาและการสอน

บ.882 พุทธทาสภิกขุ. (2537). *วิธีชนะความตาย*. สุราษฎร์ธานี: ธรรมทานมูลนิธิ. 51 หน้า.

เนื้อหาของหนังสือแบ่งเป็นสามตอนคือ ความตายไม่มี วิธีชนะความตายและพุทธภาษิต เรื่องชีวิต – ความตาย ในตอนแรกกล่าวถึงความตายไม่มีว่าอาจจะเกิดมาจากเหตุที่เป็นมิจฉาทิฏฐิ หรือสัมมาทิฏฐิก็ได้จากเหตุดังกล่าว ทำให้ความตายไม่มีนั้นมีอยู่หลายระดับ และให้ผลดีนลิกหนา บางที่ต่างกัน บุคคลควรพิจารณาความตายไม่มีอย่างละเอียด ส่วนตอนที่สองว่าด้วยวิธีชนะความ ตาย สิ่งที่จะมาป้องกันความตาย การใช้ธรรมะเป็นเครื่องกำจัดความตาย เรื่องของโรคภัยไข้เจ็บ ซึ่ง มีอยู่ 2 ชนิด คือ โรคทางกายและโรคทางวิญญาณ ตลอดจนสถานการรักษาโรคทางกาย และโรคทาง

วิญญาณ ความสะอาด สว่างและสงบคือ หนทางที่จะเอาชนะความตายได้ ในตอนสุดท้าย กล่าวถึง พุทธภาษิตที่เกี่ยวข้องกับชีวิตและความตาย ซึ่งคัดจากหนังสือมฤตพจนานของพระราชมุนี ซึ่งเป็น ภาษิตที่ให้ข้อคิดที่ว่า ชีวิตของคนเราเป็นสิ่งที่ไม่เที่ยง ทุกคนเกิดมาแล้วจะต้องตาย

1. ความตาย

บ.883 พุทธศาสนิกข. (2548). *วิธีชนะความตาย* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ. 60 หน้า.

หนังสือเล่มนี้กล่าวถึง วิธีชนะความตาย อยู่ในชุดธรรมะสุขใจ เนื้อหากล่าวถึงวิธีการ ป้องกันความตายใน 2 ความหมาย คือ ไม่ให้ตายก่อน เวลาอันควรกับอยู่เหนือความตาย โดยประการทั้งปวง

1. ความตาย

บ.884 พุทธศาสนิกข. (ม.ป.ป.). *วิธีทำให้ชีวิตให้เต็มบริบูรณ์*. กรุงเทพฯ: ธรรมสภา. 27 หน้า.

หนังสือเล่มนี้เป็นพระธรรมเทศนา เรื่อง วิธีทำให้ชีวิตเต็มบริบูรณ์ มีหัวข้อ คือ ความหมายของ “ธรรม” ธรรมะกับชีวิต หน้าที่ธรรมะที่สำคัญที่สุด ปฏิบัติให้ถูกต้องจักไม่มีทุกข์ กาย วาจา ใจ ที่ตั้งแห่งการกระทำ การดำเนินชีวิตที่ถูกต้อง การปฏิบัติเพื่อความเป็นมนุษย์ เป้าหมาย ของความเป็นมนุษย์ ทุกข์เพราะขาดธรรมะ ความหวังเป็นมูลเหตุแห่งทุกข์ ทำทุกสิ่งด้วยปัญญา ความพอใจ ความสุขอันบริสุทธิ์ ความสุขจากการปฏิบัติหน้าที่ ความสุขจอมปลอม พระธรรม เป็นความสุขแท้ อาตนะเครื่องมือกิเลส ทุกสิ่งล้วน คือ ธรรมชาติ ทุกข์จากผัสสะ หัวใจของธรรมะ อย่าทำผิดเมื่อมีผัสสะ เต็มธรรมในชีวิตให้เต็มและธรรมกับหน้าที่.

1. ชีวิต

2. ธรรมะกับชีวิตประจำวัน

3. ธรรมเทศนา

บ.885 พุทธทาสภิกขุ. (2554). *วิธีทำสมาธิเบื้องต้น*. กรุงเทพฯ: หอจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญโญ. 48 หน้า

หนังสือเล่มนี้ได้กล่าวถึง วิธีทำสมาธิเบื้องต้น สมาธิ แปลว่า ความตั้งมั่นแห่งจิต คือ จิตธรรมดาไม่ตั้งมั่น ส่ายไปตามอารมณ์ หรือส่ายไปตามธรรมชาติของจิต ถ้าทำให้ไม่ส่ายไปตาม อารมณ์ นั้นแหละคือ เป็นสมาธิ คือ หยุดหนึ่ง ตั้งทับลงที่สิ่งใดสิ่งหนึ่ง ซึ่งจิตกำหนดในภาษาธรรมะ ที่สูงเกินไป เช่นให้บทนิยามของคำว่า สมาธิไว้ว่า “เอกัคคตาจิตที่มีนิพพานเป็นอารมณ์นั้น คือ สมาธิ”

1. สมาธิ

2. การทำสมาธิ

บ.886 พุทธทาสภิกขุ. (2525). *วิธีปฏิบัติธรรมทางลัด (ย่อมาจากเรื่อง “ตัวกู – ของกู”)*. กรุงเทพฯ: องค์การฟื้นฟูพุทธศาสนา. 190 หน้า.

หนังสือเล่มนี้แบ่งเป็น 6 บทด้วยกัน คือ บทที่ 1 เรื่องปรับความเข้าใจ เป็นเรื่องการทำ ความเข้าใจหลักพุทธศาสนาว่า ถ้าหากเข้าใจผิด ๆ ก็ไม่สามารถเข้าใจถึงจุดมุ่งหมายที่แท้จริงของพุทธ ศาสนาได้ บทที่ 2 พุทธศาสนามุ่งหมายอะไร กล่าวถึงจุดมุ่งหมายของพุทธศาสนาที่จะขจัดความ ทุกข์ให้หมดไปไม่ใช่มุ่งหมายที่จะพาคนไปสวรรค์ บทที่ 3 ปมเดียวที่ควรแก้ กล่าวถึงหลักธรรม ต่าง ๆ ที่ใช้ในชีวิตประจำวัน บทที่ 4 การเกิดขึ้นแห่งอตตตา เนื้อหาของบทที่ 5 ต่อเนื่องกันแบบที่ 4 ว่าการดับของอตตตาเป็นอย่างไร โดยมีตัวอย่างต่าง ๆ ที่สามารถให้เข้าเนื้อเรื่องได้ดียิ่งขึ้น ในบท สุดท้าย วิธีลัดอตตตาเป็นการแนะนำวิธีที่ทำให้ลัดอตตตาได้อย่างง่าย ๆ และมีประสิทธิภาพ ซึ่งเนื้อหา การปฏิบัติธรรมทางลัดนี้ ทุกคนจำเป็นต้องรู้จัก เพราะหัวใจของพุทธศาสนา คือ เรื่องความไม่ยึดมั่น ถือมั่น

1. การปฏิบัติธรรม

2. พุทธศาสนา

3. ศีลธรรม

บ.887 พุทธทาสภิกขุ. (2547). *วิธีฝึกสมาธิวิปัสสนาฉบับสมบูรณ์* (พิมพ์ครั้งที่ 8). กรุงเทพฯ: สุนทรสาส์น.

หนังสือเล่มนี้ได้กล่าวถึงการปฏิบัติวิปัสสนา คือ สมาธิภาวนาพิจารณาจนกระทั่งให้เห็นแจ้งตลอด ทั้งสิ้นทั้งหลายทั้งปวงไม่ใช่ตัวตน ที่แท้จริงเป็นเพียงธาตุต่าง ๆ เป็นสิ่งสมมุติว่าเป็นคน สิ่งของ ว่าเป็นนั่นเป็นนี่เท่านั้น พิจารณาเห็นอนัตตาชัดมากขึ้นเพียงใด ความเห็นแก่ตัวก็ลดน้อยลง หนังสือเล่มนี้จึงเป็นอุปกรณ์สำหรับกำจัดความเห็นแก่ตัวได้เป็นอย่างดี

1. สมาธิ
2. วิปัสสนา

บ.888 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). *วิธีฝึกอานาปานสติเบื้องต้นการรักษาและพัฒนาจิตให้สะอาด* *สว่าง สงบ*. กรุงเทพฯ: ธรรมสภา. 40 หน้า.

หนังสือเล่มนี้ มีเนื้อหาเหมาะแก่คนทั่วไป ไม่ย่อหรือพิสดารเกินไป โดยกล่าวถึงความสำคัญของอานาปานสติ การแบ่งอานาปานสติออกเป็น 4 หมวดคือ หมวดกาย เวทนา จิต และธรรม จัดเป็นสติปัญญา 4 คือ มีการตามรู้ทันกาย เวทนา (ความรู้สึก) จิต (สภาพจิต) และธรรม (ความยึดมั่นถือมั่น) อันเป็นหนทางไปสู่พระนิพพาน ผู้ใดฝึกสำเร็จครบถ้วนสมบูรณ์ สามารถผ่อนคลายและสลัดความยึดมั่นถือมั่นทั้งปวงได้ และหลุดพ้นได้อย่างสิ้นเชิง

1. จิต
2. การฝึกจิต

บ.889 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). *วิธีระงับดับทุกข์*. กรุงเทพฯ: การพิมพ์. 150 หน้า.

หนังสือเล่มนี้กล่าวถึง วิธีระงับดับทุกข์ด้วยการปฏิบัติเพื่อให้ได้มาซึ่งความว่างจากกิเลส อันเป็นทางแห่งสันติสุขทั้งของสังคมและของปัจเจกชน เป็นทางสำหรับกายวาจาใจจะเดินไปจาก ความทุกข์ไปสู่ความไม่มีทุกข์เมื่อไม่มีทุกข์จิตใจก็ว่างเปล่าโดยปราศจากกิเลสทั้งหลาย และมีสิ่งที่ทำให้หมดความทุกข์ไปอยู่ 8 ส่วนคือ สัมมาทิฐิ สัมมาสังกัปปो สัมมาวาจา สัมมากรรม สัมมาชีโว สัมมาวาจาโม สัมมาสมาธิ การกระทำที่ถูกต้องทั้ง 8 อย่างนี้รวมกันเรียกว่า ทางสายกลาง (มรรค) ก็คือเส้นทางระงับดับทุกข์

1. ความทุกข์
2. การดับทุกข์

บ.890 พุทธศาสนิกศ. (2514). *วิธีเลื่อนขั้นตัวเอง*. กรุงเทพฯ: องค์การค้ำชูศาสนา. 265 หน้า.

หนังสือเล่มนี้เป็นการรวบรวมการบรรยายธรรมะจำนวน 7 เรื่อง คือ เรื่องแรกได้กล่าวถึง วัตถุประสงค์ของศาสนิกชนคือสิ่งใดมีความเกิดขึ้นเป็นธรรมดา สิ่งนั้นก็ต้องมีความดับเป็นธรรมดา เรื่องที่สองเป็นเรื่องทำอย่างไรให้เรียนดี ซึ่งการตอบปัญหาในข้อนี้คือ การศึกษาตามแนวพระพุทธศาสนาซึ่งเป็นวิชาในชั้นสูงเป็นตัวควบคุมจิตใจของมนุษย์ เรื่องที่สามวิธีศึกษาพุทธศาสนาสรุปได้ว่า การศึกษาพระพุทธศาสนา ไม่ใช่เป็นการเรียนในโรงเรียนหรือการคิดเอาเอง แต่ต้องเข้าไปในที่สังฆค พิจารณาสังคต่าง ๆ โดยนับจากปัญหาในชีวิตจิตใจของตัวเองจากกิเลสของตัวเอง จากความทุกข์ของตัวเอง จากอะไร ๆ ของตัวเองที่ผ่านมาแล้วก็จะพบผลดังที่ต้องการ เรื่องที่สี่ในหัวข้อเรื่องทุกข์ขภวตถา(ดินแดนแห่งทุกข์) โจรปล้นธรรมชาติ คือ คนที่ไม่ฉลาดก็ทำ ความยึดมั่นถือมั่นและมีความทุกข์ เพราะไปปล้นไปโกงไปขโมยเอาของธรรมชาติยึดเป็นตัวกู ของกูเรื่องที่ห้าปาฐกถาในเรื่องรบกัณพลางแลกรรบกัณพลาง ซึ่งเป็นคำเปรียบเทียบกับโลกปัจจุบันที่กำลังตกอยู่ในห้วงแห่งอันตรายเพราะ โลกปัจจุบันหลงในวัตถุนิยมคนเอาเปรียบกันแต่ถ้าคนเรารู้จักธรรมะเข้าถึงศาสนาก็จะทำให้โลกน่าอยู่และสงบสุขขึ้นมาได้ เรื่องที่หกทำอย่างไรคุณพระ จึงจะคุ้มครองเป็นการกล่าวถึงให้คนอยู่ในธรรมะเข้าถึงศาสนารู้จักการวางตนปฏิบัติให้อยู่ในศีล ในธรรมเมื่อคนเราปฏิบัติได้ดังนี้คุณพระก็จะคุ้มครองชีวิตเราให้อยู่เย็นเป็นสุขได้และเรื่องสุดท้าย การงานคือการปฏิบัติธรรม โดยท่านเปรียบเทียบการทำงานสร้างสวน โมกข์ที่ผ่านมาเป็น การปฏิบัติ ธรรมอย่างหนึ่ง เป็นการทำงานด้วยจิตใจว่าง

1. ธรรมบรรยาย

2. พุทธศาสนา

บ.891 พุทธศาสนิกศ. (2550). *วิธีสร้างสุขทุกวัน*. กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ. 144 หน้า.

หนังสือเล่มนี้ได้กล่าวถึงวิธีสร้างความสุขทุกวัน ซึ่งต้องทำอย่างถูกต้องและพอใจที่รู้สึกรว่า ถูกต้องแล้ว ทั้งตามกฎของศีลธรรมและกฎของธรรมชาติ ก็ไม่ต้องกลัว ปลอดภัยแล้ว พอใจมาก ก็สุขมาก พอใจน้อย ก็สุขน้อย พอใจแล้วมันก็เป็นสุข หรือพอใจในสิ่งที่มีแล้วเป็นสุขที่สุด

1. ความสุข

บ.892 พุทธทาสภิกขุ. (2527). *วิธีสอนจริยธรรมของพระพุทธเจ้าและปัจฉิมกาลจริยศึกษา*.
กรุงเทพฯ: นิพพาน. 48 หน้า. (ชุดพุทธทาสภิกขุ อันดับ 7).

หนังสือเล่มนี้ แบ่งการบรรยายเป็น 2 ตอน โดยตอนแรก กล่าวถึงวิธีสอนของพระพุทธเจ้า โดยใช้หลักอริยสัจ 4 ซึ่งมี 2 ชนิด คือ การสอนทางทฤษฎี และการฝึกปฏิบัติอบรม การสอนทางทฤษฎี ควรสอนด้วยการบรรยาย (ใช้ปาก) การสาธิต (ทำให้ดู) และแสดงตัวอย่างให้ปรากฏในชีวิตจริง (คือชีวิตที่มีความสุข) มีแผนผังแสดงวิธีสอนจริยธรรมที่สมบูรณ์ และให้หลัก 4 ประการของการสอนคือ สิ่งนั้นคืออะไร มาจากอะไร เพื่อประโยชน์อันใด และสำเร็จด้วยวิธีใด ส่วนการสอนทางการฝึกปฏิบัติ สำหรับฆราวาส ควรมีหลักประจำตน คือ สัจจะ ทมะ ขันติ และจาคะ สำหรับตอนที่สอง เป็นการกล่าวถึงจริยธรรม และจริยศาสตร์ ในทางพระพุทธศาสนา จึงมีความสมบูรณ์ทั้งในแง่วิชาการปฏิบัติและผลจากการปฏิบัติ

1. จริยธรรม
2. ธรรมะ

บ.893 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). *วิปัสสนาในการทำงาน ทำงานด้วยจิตว่าง ทางกาย จิต และปัญญา*.
กรุงเทพฯ: ธรรมสภา. 27 หน้า.

หนังสือเล่มนี้เป็นปาฐกถาธรรมที่มุ่งเน้นให้มนุษย์เห็นว่า ในการทำงานนั้นจะต้องมีวิปัสสนาเป็นส่วนประกอบ เพราะวิปัสสนานั้นเป็นการเห็นซึ่งความจริงที่ทลายความเห็นแก่ตัว การใช้วิธีวิปัสสนาจะทำให้เกิดสมาธิและสมาธิเป็นเหตุให้เกิดปัญญาตามมา นอกจากนั้นยังต้องยึดหลักความเสียสละซึ่งเป็นพื้นฐานในการทำงานอีกด้วย ในการทำงานจะต้องทำจริงด้วยกาย จิต และปัญญา อีกทั้งต้องทำงานด้วยจิตว่างคือไม่เรียกร้อยเอาสิ่งใดมาเป็นของเรา ไม่หวังผลตอบแทน และต้องทำงานเพื่อประโยชน์ที่พอเหมาะพอดี หากเรานำหลักของธรรมะมาปฏิบัติงานทุกอย่างย่อมประสบความสำเร็จ

1. ปาฐกถาธรรม
2. วิปัสสนา
3. จิต
4. ปัญญา
5. สติ

บ.894 พุทธศาสนิกข. (2529). *วิปัสสนาระบบลัดสั้น*. กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ. 271 หน้า (ชุดปฐมัตถกรรมกลับมา อันดับ 1).

หนังสือเล่มนี้ ประกอบด้วยเนื้อหาสำคัญ 5 เรื่อง คือ เรื่องที่หนึ่ง สมณะวิปัสสนาแห่งยุคปรมาณู กล่าวถึง สัมตัญญูโก การใช้สติปัญญาในการควบคุมจิต การทำวิปัสสนาด้วยระบบลัด เรื่องที่สอง การปฏิบัติในอิริยาบถเดิน ซึ่งเป็นการกล่าวต่อจากอิริยาบถทนั่ง โดยการทำวิปัสสนา เรื่องที่สาม การปฏิบัติในอิริยาบถยืน กล่าวถึงอิริยาบถในการยืน เวทนา ตัณหา อุปาทาน เรื่องที่สี่ การปฏิบัติในอิริยาบถนอน และอื่น ๆ เรื่องสุดท้ายเป็นการสรุปผล โครงร่างและผลการปฏิบัติ โดยกล่าวถึง ผลจากการปฏิบัติอิริยาบถธัมมัญญูติญาณ โพรหมงค์ 7 อุเบกขา จากสาระดังกล่าว ซึ่งให้ผู้อ่านเห็นประโยชน์ของการวิปัสสนาการปฏิบัติแบบ 16 ขั้น ซึ่งจะทำให้เกิดสมาธิ สติ และปัญญาสามารถนำไปใช้ประโยชน์ในชีวิตประจำวันได้

1. วิปัสสนา
2. การปฏิบัติธรรม

บ.895 พุทธศาสนิกข. (ม.ป.ป.). *วิมุตติธรรม*. สงขลา: โรงพิมพ์มิตรไทย. 40 หน้า.

หนังสือเล่มนี้ กล่าวถึงที่มาของสูญญตาหรือความว่างซึ่งเป็นหัวใจของพุทธศาสนา อุปสรรคของการทำให้เกิดความว่างคือ ทุกข์กับการดับทุกข์ ในการจะกระทำให้เกิดความว่างนั้น ต้องประกอบด้วยศีล สมาธิและปัญญา โดยมีขั้นตอนการปฏิบัติคือ ขั้นแรก ต้องเจริญปัญญาอยู่เสมอ ขั้นที่สอง มีสมาธิและมีสติในการชนะกิเลสเพื่อต่อสู้ให้เกิดความเคยชิน ขั้นสุดท้าย เราต้องเป็นผู้ที่มีความละเอียด ความกล้าและแข็งกล้าในการกระทำในสิ่งที่ผิด หากผู้ใดปฏิบัติจนสามารถเกิดความว่างก็จะพบกับความสะอาด สว่าง สงบ ซึ่งเป็นสิ่งที่ดีที่สุดในมนุษย์ควรจะได้รับ

1. ความว่าง
2. ความทุกข์
3. การดับทุกข์

บ.896 พุทธศาสนิกขุ. (ม.ป.ป.). *วิเวกเป็นที่พักผ่อนของวิญญาณอันค้ำรนและวิเวกเป็นสิ่งที่ควร
รู้จักและควรมี*. กรุงเทพฯ: ภาพพิมพ์. 50 หน้า.

หนังสือเล่มนี้ เป็นการบรรยายในหัวข้อเรื่องวิเวกที่พักผ่อนของวิญญาณอันค้ำรน และวิเวก เป็นสิ่งที่ควรรู้จัก ซึ่งท่านพุทธทาสได้ชี้แนะให้รู้จักกับวิเวกคือความสงบจากการรบกวนทางกาย ทางจิต และทางวิญญาณตลอดจนแนะนำอุบายวิธีที่ทำให้ชีวิตได้รับความวิเวกโดยวิธีธรรมชาติ และ โดยการปฏิบัติจิตภาวนา เพื่อให้มีสันติรักษาคุ้มครองป้องกันจิตรู้เท่าทันอารมณ์ ความนึกคิดที่จะ เข้ามาไม่นำพาและพลาดพาเสียที่กิเลสค้นหา จนเข้าถึงภาวะ จิตหนึ่งหรือการที่เรียกว่าวิเวก ซึ่งเป็น สิ่งที่ชีวิตต้องการเพราะเป็นที่พักผ่อนของจิตวิญญาณอันค้ำรนให้กายและใจได้หยุด เพื่อกระทำ กิจการต่าง ๆ

1. ธรรมบรรยาย

บ.897 พุทธศาสนิกขุ. (ม.ป.ป.). *วิสาขบูชา*. กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ. 63 หน้า.

หนังสือเล่มนี้ กล่าวถึงวันสำคัญทางพุทธศาสนา คือ วันวิสาขบูชา ซึ่งถือเป็นวันประสูติ ตรัสรู้ และปรินิพพานของพระพุทธเจ้า ในวันนี้ผู้แสดงธรรมย้ำว่าสาธุชนชาวพุทธทั้งหลายควรจะ มาร่วมกันประกอบพิธีกรรมทางศาสนา โดยการปฏิบัติธรรมนำจิตใจให้สะอาดบริสุทธิ์ เพื่อ เอาชนะความเกิด ความแก่ ความเจ็บ และความตาย นอกจากนี้การปฏิบัติธรรมดังกล่าวสามารถ ทำให้มนุษย์หลุดพ้นจากความทุกข์ได้

1. วันวิสาขบูชา

2. ธรรมเทศนา

บ.898 พุทธศาสนิกขุ. (2525). *วิสาขบูชาเทศนา*. (พิมพ์ครั้งที่ 1). สุราษฎร์ธานี: ธรรมทานมูลนิธิ 485 หน้า. (ชุดธรรมโฆษณ์ อันดับที่ 23).

เนื้อหาของหนังสือเล่มนี้เป็นการรวบรวมธรรมเทศนาซึ่งท่านพุทธทาสภิกขุ แสดงไว้ในวัน วิสาขบูชา ตั้งแต่ปี 2501 – 2512 มีเนื้อหาทั้งหมด 14 ตอนคือ อนุปาทานปัญญาถาลาสังฆทักขณ ไม่ควรยึดมั่น สรรพธรรมาภินิเวสนถา หัวใจพุทธศาสนาคือความไม่ยึดมั่นถือมั่น โสภณ โลกกรรม ธรรมถา ธรรมคือสิ่งที่ทำให้โลกงดงาม จตุราริยสังกถา อวิชชาเกิด ทกข์ก็เกิด – อวิชชาดับ ทุกข์

ก็ดับ สัมมาทิฏฐิปุณณากถา คือ ทำทุกอย่างด้วยความถูกต้อง สัพพัมมสมุหนกถา การสอนธรรมะแบบผิด ๆ ย่อมไม่เกิดผลใด ๆ ลฯ เนื้อหาแต่ละตอนเป็นข้อธรรมะที่เกี่ยวเนื่องกัน ผู้บรรยายได้จำแนกเนื้อหาทุกตอนออกเป็นประเด็นย่อย ๆ อย่างละเอียดเพื่อช่วยให้ผู้อ่านเข้าใจเนื้อหาได้ง่าย เช่น ตอนแรกที่ว่าด้วยเรื่อง อนุปาทาน ปัญญาภาหรือธรรมทั้งปวงไม่ควรยึดมั่นถือมั่น ได้กล่าวถึงความสำคัญของวันวิสาขบูชาพระพุทธคุณ ความสำคัญของปัญหา การดับทุกข์ สัมมาทิฏฐิ – มิจฉาทิฏฐิ การไม่ยึดมั่นถือมั่น และความกตัญญู เป็นต้น นอกจากนี้ผู้บรรยายจะกล่าวถึงเนื้อหาอย่างละเอียดแล้ว ภาษาที่ใช้ยังอ่านเข้าใจง่าย หนังสือเล่มนี้จึงเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อผู้สนใจศึกษา และนำไปปฏิบัติ

1. ธรรมเทศนา

2. วันวิสาขบูชา

บ.899 พุทธทาสภิกขุ. (2524). “เวลา” ที่มีอิทธิพลให้อายุสั้น – อายุยืน. กรุงเทพฯ: การพิมพ์พระนคร. 131 หน้า. (ชุดทำบุญลืออายุ).

เนื้อหาของหนังสือแบ่งออกเป็น 2 ภาค คือ ภาคที่ 1 “เวลา” ที่มีอิทธิพลให้อายุสั้น – อายุยืน ซึ่งได้กล่าวถึงประเด็นสำคัญว่า เวลาที่ดีคือ ระยะห่างระหว่างความอยากกับการได้สมที่อยาก ส่วนอายุ เป็นเรื่องมายาชนิดหนึ่งเท่านั้น ซึ่งผู้อ่านจะเข้าใจและเห็นความสำคัญของเวลากับเรื่องอายุ โดยท่านพุทธทาสได้กล่าวว่า อายุสั้น คือ อายุที่ต้องทนทุกข์ ส่วนอายุที่มีประโยชน์เราทำประโยชน์ตลอดเวลาที่เท่ากับมีอายุยืน ส่วนภาคที่ 2 คือ ข้อโง่ หวังและกล่าวหา เป็นการรวบรวมคำถามต่าง ๆ เกี่ยวกับทางพระพุทธศาสนาที่มีการเข้าใจผิด ๆ ทุกแง่ทุกมุมนำมาตอบให้ละเอียดที่สุด ซึ่งเนื้อหาทั้งสองภาคก็จะให้ข้อคิดที่สามารถนำไปใช้ได้เป็นอย่างดี

1. เวลา

บ.900 พุทธทาสภิกขุ. (2526). เวลาที่มีอิทธิพลให้อายุสั้น-อายุยืน. กรุงเทพฯ: การพิมพ์พระนคร. 131 หน้า.

หนังสือเล่มนี้กล่าวถึง การใช้เวลาที่มีอยู่ให้มีประโยชน์และมีคุณค่ามากที่สุด ด้วยการไม่ปล่อยให้เวลาให้ล่วงเลยไปโดยไม่ได้ทำอะไรเลยเวลาเป็นสิ่งสำคัญมาตั้งแต่อดีตในเรื่องที่เกี่ยวกับความเชื่ออย่างเช่นความเชื่อในการทำบุญเพื่อต่ออายุให้ยืนยาวก็เป็นความเชื่อที่ดีอีกอย่างหนึ่ง คือทำ

ให้คนหันมาทำบุญกันมากขึ้น อีกทั้งยังเป็นการรักษานับธรรมนิยมประเพณีไทยให้อยู่คู่คนไทย ในทางอ้อมอีกทางหนึ่ง ซึ่งถือว่าได้ผลมาจนถึงปัจจุบัน อย่างหนึ่งที่เกิดขึ้นในบ้านเมืองเราขณะนี้ เต็มไปด้วยความอับทรมาน มีความเดือดร้อนวุ่นวายกันมาก จนหาความปลอดภัยได้ยากเต็มทีแต่ถ้า หากว่าทุกคนต้องการให้บ้านเมืองมีความสุข ทุกคนจะต้องรู้จักหน้าที่ และทำหน้าที่ของตนให้ดี และสมควรเหมาะสมกับเวลาก่อนที่จะไม่มีโอกาสได้ทำ หรือลาถับ โลกนี้ไปแล้ว

1. การดำเนินชีวิต

2. พุทธศาสนากับชีวิตประจำวัน

บ.901 พุทธศาสนิกศ. (2549). *เวลามีอิทธิพลให้อายุสั้น*. กรุงเทพฯ: ธรรมสภา. 131 หน้า.

หนังสือเล่มนี้ได้กล่าวถึง เรื่องของเวลาที่อาศัยกิเลสซึ่งเป็นต้นเหตุให้ต้องการสิ่งนั้นสิ่งนั้นถ้า เราไม่มีกิเลสเวลาก็หมดฤทธิ์ หมดความหมาย เหมือนกับว่าตายแล้ว แต่เดี๋ยวนี้นคนเรามีกิเลส เมื่อมี กิเลสก็เกี่ยวข้องกับเวลา เวลาทำให้เกิดทุกข์เมื่อเกิดทุกข์อายุจะสั้น

1. เวลา

2. กิเลส

บ.902 พุทธศาสนิกศ. (2549). *ศรีสตรธรรมและพุทธธรรม* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ.

หนังสือเล่มนี้เป็นการนำปณิธานสามประการของท่านพุทธทาสในข้อที่ว่าเพื่อความเข้าใจ อันดีระหว่างศาสนาในเนื้อหากล่าวถึงความเกี่ยวข้องในด้านจุดมุ่งหมายของศาสนาคริสต์ และ ศาสนาพุทธซึ่งได้อธิบายถึงลักษณะความเกี่ยวข้อง รวมทั้งมุมมองของแต่ละศาสนาเนื้อหาส่วนใหญ่จะเกี่ยวข้องกับศาสนาคริสต์โดยการนำศาสนาพุทธมาเป็นส่วนร่วมในการอธิบายถึงความ เหมือนความต่างและความเกี่ยวข้องในตอนสุดท้ายของหนังสือได้กล่าวถึงจุดมุ่งหมาย หรือผล ที่ได้รับจากศาสนา

1. ศาสนาคริสต์

2. ศาสนาพุทธ

บ.903 พุทธศาสนิกศ. (2520). *สารทกาลิกเทศนา (เล่ม 1)*. สุราษฎร์ธานี: ธรรมทานมูลนิธิ. 50 หน้า.
(ธรรมโฆษณ์ อันดับ 26).

หนังสือชุดธรรมโฆษณ์เล่มนี้ เป็นการรวบรวมเอาคำบรรยายในเรื่องของการทำบุญตักบาตร หรือทำบุญวันสารท รวมทั้งสิ้น 20 เรื่อง ได้แก่ โลกภูมิชาติกถา หรือบ่อเกิดแห่งการทำบุญตักบาตร อภิชาตบุตรตถกถา หรือลูกหลานที่ตายายต้องการ อนิจจาตถกถา หรือสิ่งที่ตายายเคยรู้ดีว่า ลูกหลาน กตัญญูกตเวทิกถา หรือประเพณีที่ตายายทิ้งไว้เป็นตัวอย่างแก่ตัวเรา ปฏิปักษ์ขณกถา หรือของฝากชิ้นเลิศจากตายาย ติโรกษทตตถกถาหรือปรตตายายมาหาเพื่ออานิสงส์ 4 ประการ แก่ลูกหลาน มาตาปีตเสฏฐบุตรตถกถา หรือบุตรที่ประเสริฐที่สุดของตายายที่บุตรเคยเชื่อฟัง ปฏิฆาตนิยมาตาปีตตถกถาหรือตายายที่ลูกหลานควรฆ่าเสีย เป็นต้น เนื้อหาที่กล่าวมาแล้วข้างต้นส่วนใหญ่ จะกล่าวถึงการทำบุญวันสารท การระลึกถึงพ่อแม่ปู่ย่าตายายที่ล่วงลับไปแล้ว สิ่งที่ปู่ย่าตายายอยากจะทำให้เราปฏิบัติเมื่อเราอยู่บนโลก คือ ปฏิบัติรักษาศีลให้ดำรงไว้กับชีวิต เป็นลูกที่ดีของพ่อแม่ และที่สำคัญคือ มีความกตัญญูกตเวทิต

1. ธรรมโฆษณ์

2. ธรรมบรรยาย

บ.904 พุทธศาสนิกศ. (2549). *ศาสนาคือโรงพยาบาลโลก*. กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ. 70 หน้า.

หนังสือเล่มนี้กล่าวถึง ศาสนาคือโรงพยาบาลโลก ศาสนาคำนี้คือตัวการกระทำเพื่อให้หลุดพ้นไปจากอันตรายที่ตนไม่ปรารถนา ความทุกข์หรืออันตรายที่น่ากลัวนั้นคือเรื่องเกี่ยวกับทางใจ โดยเฉพาะก็คือกิเลส ตัวแท้ที่อยู่ที่การกระทำเพื่อให้เกิดการรอดพ้นจากความทุกข์หรือสิ่งที่ตนไม่ปรารถนา ศาสนาเปรียบเสมือนโรงพยาบาลของโลกที่สามารถรักษาโรคได้ทุกอย่าง โดยเฉพาะโรคทางจิต วิญญาณที่เกิดจากกิเลส ตัณหา ความทะยานอยาก รัก โลภ โกรธ หลง ซึ่งทุกคนในโลกย่อมมีโรคชนิดนี้ด้วยกันทั้งนั้นและมีเพียงหลักธรรมในทางศาสนาเท่านั้นที่รักษาได้ การประพฤติหรือการกระทำตามกฎของความจริงแห่งธรรมชาติอันเด็ดขาด ทำให้เกิดการสัมพันธ์กันขึ้นระหว่างมนุษย์กับสภาพอันสูงสุด กล่าวคือความไม่มีทุกข์เลย ตัวศาสนาแท้และเป็นสากลแก่ชีวิตทุกชีวิตนั้นก็คือตัวการกระทำที่ทำให้ตัวให้รอด คือความพ้นจากความทุกข์โดยประการทั้งปวง

1. ศาสนา

2. ความทุกข์

3. โรงพยาบาล

บ.905 พุทธศาสนิกศ. (2549). *ศาสนาคือโรงพยาบาลโลก* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ.

หนังสือเล่มนี้เป็นหนังสือที่กล่าวถึงความสำคัญของศาสนาและจุดมุ่งหมายที่แท้จริงของศาสนาอย่างละเอียดทุกแง่มุม โดยเฉพาะในแง่ของตัวตนที่แท้จริงของศาสนา ความจำเป็นที่ต้องมีศาสนาและศาสนาจะช่วยบำบัดโรคให้แก่คนในโลกได้อย่างไร โดยเฉพาะอย่างยิ่ง โรคทางจิตวิญญาณที่เกิดจากกิเลส ตัณหา ความทะเยอทะยาน และรักโลกโกรธหลง

1. ศาสนา

บ.906 พุทธศาสนิกศ. (ม.ป.ป.). *ศาสนาคืออะไร*. กรุงเทพฯ: สมชายการพิมพ์. 176 หน้า.

หนังสือเล่มนี้ได้รวบรวมคำบรรยายของท่านพุทธศาสนิกศ. ซึ่งได้แสดงไว้ในโอกาสที่ต่างกัน รวม 3 เรื่อง เรื่องแรกคือ ศาสนาคือโรงพยาบาลโลก กล่าวว่าตัวแท้ของศาสนานั้นเป็นตัวการปฏิบัติหรือตัวการกระทำอันเป็นไปเพื่อความพ้นจากทุกข์ หรือสิ่งที่สัจวันั้น ๆ ไม่พึงปรารถนา เรื่องที่สอง คือธรรมะคือโอสถสำหรับโลก กล่าวว่าธรรมะคือยารักษาโรคทั้งโรคทางกาย โรคทางจิตและโรคทางวิญญาณ และเรื่องที่สาม คือศาสนามีเพียงศาสนาเดียวในส่วนนี้ท่านย้ำว่าศาสนา คือ กฎความจริงของธรรมชาติที่จะช่วยมนุษย์ให้รอดได้ด้วยการปฏิบัติตาม

1. ศาสนา

2. ธรรมบรรยาย

3. ธรรมะ

บ.907 พุทธศาสนิกศ. (2537). *ศิลปะการดำเนินชีวิต “เกี่ยวกับการปฏิบัติธรรม”*. (พิมพ์ครั้งที่ 8).

กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ. 36 หน้า.

หนังสือเล่มนี้ แบ่งเนื้อหาเป็น 4 ตอน คือ ตอนที่ 1 ปฏิบัติธรรมคือยอดศิลปะอันจำเป็นสำหรับชีวิตมนุษย์ กล่าวถึง การปฏิบัติเป็นการต่อสู้ชีวิต คือการกระทำเพื่อให้เราสู้แข็งเห็นชัดในวิญญูสงสารแห่งชีวิต เพราะสุขที่หลอกลวง คือ สิ่งที่มนุษย์ปรุงขึ้นเพื่อเลี้ยงตัณหาของตนไม่มีที่สิ้นสุด การที่มนุษย์ได้รับสุขที่แท้จริง คือ การมีความสงบเยือกเย็น ตอนที่ 2 การกระทำที่เรียกว่าปฏิบัติธรรม กล่าวถึง หลักปฏิบัติธรรมคือ พรรคมีองค์แปด เป็นทางดับทุกข์ คือ ดับตัณหา ความทะเยอทะยาน โดยดำเนินชีวิตทางสายกลาง การปฏิบัติธรรมแบ่งเป็น 5 ตอน คือ ศิล สมาธิ ปัญญา มรรคผล และนิพพาน ซึ่งมรรคผลนิพพานคือ ผลของการปฏิบัติธรรม ตอนที่ 3 เหตุผล

เบ็ดเตล็ดเกี่ยวกับปฏิบัติธรรม กล่าวถึง การปฏิบัติธรรมเป็นการหลุดพ้นจากความรู้สึกรันท่ำ เพราะมนุษย์อยู่ได้อำนาจวิชาและตณหา การแบ่งกิจการทางพระพุทธศาสนา คือ ปรียัติ ปฏิบัติ ปฏิเวธ ตอนที่ 4 ผลน่าชื่นใจของปฏิบัติธรรม กล่าวถึง ผลโดยกว้าง คือ ทำให้คนมีเหตุผลมีหลักการตัดสินใจ ขณะตนเอง บังคับตนเองได้ ทำให้มีความมุ่งหมายอันถูกต้องหนักแน่นทางกายกรรม วาจากรรมและอาชีพที่ห่างจากความทุกข์ ซึ่งผลของปฏิบัติธรรมเหมาะแก่ชีวิตทุกคน และในตอนท้ายเป็นอรรถานุกรมอธิบายศัพท์ยากในหนังสือสำหรับผู้ที่ไม่เคยศึกษาธรรมะมาก่อน

1. การปฏิบัติธรรม

บ.908 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). *ศิลปะไฟสันติ ชนิดเชือดคอ*. กรุงเทพฯ: ธรรมบูชา. 74 หน้า.

หนังสือเล่มนี้ ท่านพุทธทาสกล่าวถึง ท่านพุทธทาสกล่าวถึง การลืออายุว่าจะทำให้บุคคลถึงพร้อมความไม่ประมาท และจะทำให้มีอายุยืนยาว มีความสุข และท่านยังได้กล่าวถึงสันติภาพว่าในปัจจุบันกำลังหมดไป ทั้งนี้ เพราะคนส่วนใหญ่ในโลกกำลังเบียดเบียนตนเองอยู่ตลอดเวลา กล่าวคือ คนส่วนใหญ่ในโลกบูชาความสุขทางเนื้อหนัง และบูชาเงินหรือวัตถุ เมื่อคนส่วนใหญ่เกือบทั้งโลกเห็นผิดเช่นนี้ จึงมีการเรียกหาสันติภาพ ท่านกล่าวว่าวิธีที่พบกับสันติภาพก็คือ การรู้จักควบคุมจิตมิให้ตกเป็นทาสของสิ่งชั่วร้าย และทุกคนจะต้องทำให้ธรรมชาติอยู่ในสภาพสมดุล อีกทั้งมีจิตว่าง ไม่มีความโลภ โกรธ หลงเข้ามาครอบงำ ถ้ามองเห็นได้ชัดเจนเช่นนี้ คนส่วนใหญ่ในโลกก็จะมีแต่สันติภาพอย่างแน่นอน

1. พุทธศาสนากับชีวิตประจำวัน

บ.909 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). *ศิลปะสำหรับการมีชีวิตอยู่ในโลก*. กรุงเทพฯ: มิตรนราการพิมพ์. 50 หน้า

เป็นการบรรยายธรรมประจำวันเสาร์ ภาควิสาขบูชา วันที่ 26 เมษายน 2523 เป็นธรรมบรรยายที่ชี้ให้เห็นถึงทำอะไรจึงจะดำรงชีวิตอยู่ในโลกได้อย่างปราศจากความทุกข์ และสามารถอยู่เหนือโลกเหนือปัญหาทั้งปวง เนื้อหาภายในเล่มประกอบด้วย พุทธบริษัทยังรู้ความหมายของศิลปะ ทบทวนศิลปะแห่งการครองชีวิต มีศิลปะทั้งวัตถุ การกระทำ ความคิด และการแสดงออก ชีวิตต้องเนื่องอยู่กับศิลปะจึงจะงาม ชีวิตอยู่ในโลกได้อย่างงดงามต้องมีธรรมะ ปัญหา

ของโลกมีทั้งตามธรรมชาติและวิวัฒนาการ ต้องดำรงชีวิตให้อยู่เหนือปัญหา วิธีที่จะอยู่ในโลก โดยอยู่เหนือปัญหา ฟังรู้จักเหื่อของโลก อยู่ได้อำนาจโลกธรรม 8 ที่แพ้แก่โลก และด้านสุดท้าย ของเล่มนี้ ตัวอย่างเจตนาบางเรื่อง ได้แก่ เรื่องการงาน เรื่องทรัพย์สินสมบัติ เรื่องครอบครัว เรื่องการ เสวยสุข และควรให้งามทั้ง 3 วัน

1. พุทธศาสนากับศิลปะ

บ.910 พุทธศาสนิกขุ. (ม.ป.ป). ศิลปะสำหรับการมีชีวิตอยู่ในโลก. กรุงเทพฯ: มิตรนราการพิมพ์. 50 หน้า.

หนังสือเล่มนี้ชี้ให้เห็นถึงวิธีการดำรงชีวิตอยู่ในโลกได้อย่างปราศจากความทุกข์ และสามารถอยู่เหนือโลกและเหนือปัญหาทั้งปวง โดยการมีศิลปะในการดำรงชีวิตที่เรียกว่าความงาม ซึ่งงามทั้งกายวาจาและใจ นอกจากนี้ท่านพุทธทาสยังกล่าวถึง การประพฤติปฏิบัติอย่างถูกต้องของ ชีวิต การดำรงชีวิตอยู่ในโลกให้ดีที่สุด การไม่เป็นเหื่อของโลก มีอยู่ 3 เรื่องด้วยกัน ท่านได้ให้หลัก ในการจำง่าย ๆ คือ 3 ก. ก.กินคือเรื่องกิน ซึ่งทำให้เกิดปัญหาและวินาศไปเพราะการกิน เช่น การกิน เหล้า หรือกินที่มากเกินไปจนความจำเป็น ต่อมา ก.กาม ซึ่งเป็นเรื่องมนุษย์บังคับไม่ได้ เพราะธรรมชาติ เป็นผู้กำหนดแต่ถ้าเราหลงคิดก็จะตกเป็นทาสของกาม และสุดท้าย ก.เกียรติ ซึ่งทุกคนก็หลงไหล ในเกียรติถึงขนาดยอมตายเพราะเกียรติ หากทุกคนไม่ยึดติดและไม่ยอมตกเป็นเหื่อก็จะอยู่ในโลกนี้ ได้อย่างมีความสุข นอกจากนี้ท่านยังยกตัวอย่างการดำเนินชีวิตอย่างมีศิลปะในเรื่องการงาน เรื่อง ทรัพย์สินสมบัติ เรื่องครอบครัวและเรื่องการเสวยสุข ท่านยังให้ข้อคิดในการดำรงชีวิตอีกว่า อยู่ในโลก เหมือนกับลื่นงูอยู่ในปากงู ไปถูกเขี้ยวงู นั่นก็คือ ต้องมีศิลปะในการอยู่บนโลกนี้ให้รอดพ้นความ ทุกข์ทั้งปวง หากทุกคนปฏิบัติเช่นนี้แล้วก็จะดำเนินชีวิตอยู่ในโลกได้อย่างสันติสุขในการดำเนิน ชีวิตเป็นอย่างมาก

1. พุทธิศิลป์

2. ความงาม

บ.911 พุทธศาสนิกข. (ม.ป.ป.). *ศิลปะแห่งการครองชีวิต*. กรุงเทพฯ: ชรรรมบูชา. 64 หน้า.

หนังสือเล่มนี้ ประกอบด้วยการบรรยายธรรม อปัณณกสูตรเทศนา ซึ่งเป็นการตอบปัญหาว่าเกิดมาทำไม โดยให้คำอธิบายโดยละเอียดว่าเกิดมาเพื่อการสิ้นไปแห่งอาสวะ สิ่งทีกิเลสต้องการก็เพื่ออาสวะ และสิ่งที่ธรรมะต้องการ ก็เพื่อสิ้นอาสวะ ชีวิตมนุษย์จะพ้นทุกข์ได้ต้องรู้วิธีควบคุมจิต บังคับจิต และดำรงจิตให้อยู่ในสภาพปกติ เสียสละเพื่อส่วนรวม ศิลปะของการครองชีวิตที่ดี จึงอยู่ที่ความว่าง ไม่ยึดมั่นถือมั่น ไม่ต้องการมีและเป็น และควรปฏิบัติตนอย่างไรกับฐานะที่สมควรของตน

1. การครองเรือน
2. ธรรมบรรยาย

บ.912 พุทธศาสนิกข. (2547). *ศิลปะแห่งการใช้สติในทุกกรณี*. กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ . 60 หน้า.

หนังสือเล่มนี้กล่าวถึง ศิลปะแห่งการใช้สติในทุก ๆ กรณี หมายถึงหรือความหมายว่า ทุกชั้นตอนและทุก ๆ คน ให้ทุกอย่างถูกต้องตามทางของพระธรรม ซึ่งงามอยู่ในตัวพระธรรม มีธรรมะก็มีความ งาม มีความงาม ก็มีธรรมะ มีความงามก็เป็นศิลปะ ฉะนั้น ทุกคนจึงควรมีสติปะในทุกกรณี ทุกชั้นตอนในการละเอียดซึ่งอธิบายมุขการมีศิลปะก็เหมือนกับความงามในด้านการใช้สติปัญญาในทุก ๆ ด้านของชีวิต

1. สติ

บ.913 พุทธศาสนิกข. (2545). *ศิลปะแห่งการใช้สติในทุกกรณี*. กรุงเทพฯ: ชรรรมสภา. 46 หน้า.

หนังสือเล่มนี้กล่าวถึงการใช้สติในการคิดตัดสินใจและแก้ปัญหาโดยเนื้อหาในเล่มประกอบด้วยเนื้อหาที่เกี่ยวกับคำว่าศิลปะและธรรมะซึ่งแสดงให้เห็นความงามของธรรมะ ธรรมชาติและศิลปะ นอกจากนี้แล้วยังได้กล่าวถึงวิธีการสร้างความงามให้เกิดแก่ตัวโดยใช้สติในการแก้ปัญหา และได้อธิบายถึงความงามประเภทต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นความงามในการดำรงชีพ ความงามที่เกิดจากการละความงามในการบริโภค ความงามที่เกิดจากการเห็นพระธรรม ความงามที่เกิดจากการตัดจากกิเลส ความงามที่เกิดจากการละตัวกู - ของกู และความงามที่เกิดจากการตายอย่างมีสติ

1. พุทธศิลป์
2. ความงาม
3. สติ

บ.914 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). *ศิลปะแห่งการคูด้วยถาดสัมมัมปัญหา*. กรุงเทพฯ: สามัคคีสาร (ดอกแก้ว). 42 หน้า.

คำบรรยายในหนังสือเล่มนี้ กล่าวว่า ทุกสิ่งในโลกล้วนสอดแทรกด้วยศิลปะคือ ความงาม ทั้งชีวิตและธรรมชาติต้องประกอบด้วยศิลปะ ไม่ว่าจะเป็นความงาม ภายนอกหรือภายใน ล้วนต้องมีศิลปะ เพื่อการดำเนินชีวิตที่ดีที่สุด สำหรับศิลปะทางธรรมะคือ การศึกษาที่ละเอียดซึ้ง และการปฏิบัติต้องกระทำอย่างประณีตสุขุม กอปรด้วยปัญญา สิ่งสำคัญสูงสุดของพุทธศาสนา คือ การมีดวงตาปัญญาที่เห็นความจริงของสิ่งทั้งปวงอย่างถูกต้องตามเหตุและผล จนคลายความยึดมั่นถือมั่น และพ้นจากความทุกข์ นอกจากนี้ท่านยังย้ำว่าศิลปะแห่งการคูด้วยถาดสัมมัมปัญหานี้ก็คือศิลปะที่มีความงดงาม ละเอียด ประณีต ทำให้เข้าใจอย่างแจ่มชัดว่า วิปัสสนาคืออะไร ควรปฏิบัติอย่างไร จึงจะได้รับผลที่ควรจะได้รับให้สมกับเป็นพุทธบริษัท คำบรรยายเล่มนี้ ใช้ภาษาที่เข้าใจง่าย สามารถนำไปพัฒนาจิตใจให้เป็นผู้ที่มีความรู้ และนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ทั้งแก่ตนเอง และผู้อื่นได้

1. พุทธศิลป์

2. ธรรมะ

บ.915 พุทธทาสภิกขุ. (2523). *ศิลปะแห่งการมีพระพุทธรูปอยู่กับตัว*. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: การพิมพ์พระนคร. 47 หน้า. (ชุดลอยปทุม อันดับที่ 3).

หนังสือเล่มนี้ เป็นการบรรยายเรื่องปรมาตตศิลปะแห่งการครองชีวิต ในหัวข้อศิลปะแห่งการมีพระพุทธรูปอยู่กับเนื้อกับตัว ท่านพุทธทาสให้ความหมายคำว่า “ศิลปะ” คือสิ่งที่มีความงดงาม มีประโยชน์อย่างยิ่ง มีความละเอียดประณีตในทางฝีมือ พระธรรมมีความงามทั้งเบื้องต้น ท่านกลาง และเบื้องปลาย การที่พระพุทธรูปจะอยู่กับตัวได้จะต้องมีปฏิจกสมุปปบาทธรรม คือ เห็นธรรม จักรวาลของการเห็นปฏิจกสมุปปบาทฝ่ายเกิด คือ เห็นในการเกิดความทุกข์ และการดับทุกข์อย่างถูกต้องสมบูรณ์ จักรวาลในการเห็นปฏิจกสมุปปบาทฝ่ายดับ คือ การใช้สติปัญญาในการดับทุกข์ เหตุที่เข้าใจปฏิจกสมุปปบาทไม่ได้ เพราะไม่ได้เรียน จึงทำให้ปฏิบัติผิด การปฏิบัติธรรมต้องฝึกสติปัญญา ทำให้เห็นธรรม เรียกว่า ปัญญาจักขุ การเห็นปฏิจกสมุปปบาท มิได้โดยควบคุมมิให้ทุกข์เกิด คือ การปฏิบัติธรรม การถวายนามเคารพต่อพระพุทธรูปอย่างจริงจัง ก็คือ การเห็นปฏิจกสมุปปบาท เห็นธรรมแนวข้อปฏิบัติในการทำให้มีพระพุทธรูปพระองค์จริง คือ การมีจิตดวงใหม่เกิดขึ้น เรียกว่า ประสูติมีปัญญา เรียกว่า ตรัสรู้ ดับกิเลส เรียกว่า นิพพาน ข้อปฏิบัติเพื่อให้พระพุทธรูปอยู่กับตนเอง คือ การปฏิบัติอริยมรรคมีองค์ 8 หรือการปฏิบัติอานาปานสติ

1. พุทธศิลป์

2. การปฏิบัติธรรม

3. จิต

บ.916 พุทธทาสภิกขุ. (2520). *ศีลธรรมกับมนุษยโลก*. กรุงเทพฯ: การพิมพ์พระนคร. 490 หน้า.

เนื้อหาของหนังสือเล่มนี้ ประกอบด้วยเรื่องราวต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับศีลธรรมโดยชี้ให้เห็นว่า ปัญหาทั้งหลายและวิกฤตการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในโลกล้วนมาจากปัญหาของการไร้ศีลธรรม ทำอย่างไรจึงจะนำโลกมาสู่ภาวะปกติ คือภาวะแห่งการมีศีลธรรม โดยกล่าวถึงมูลเหตุชั้นรากแห่งการผิดพลาดทั้งปวง คุณค่าของศีลธรรมสามารถช่วยให้โลกรอดจากภาวะวิกฤตการณ์ทั้งหลาย สัมมาทิฏฐิ คือ รากแก้วของศีลธรรม สถาบันผู้มีพระคุณเป็นรากฐานของศีลธรรม และสถาบันมิตรภาพ คือ จุดเด่นแห่งความมีศีลธรรม

1. ศีลธรรม

บ.917 พุทธทาสภิกขุ. (2515). *ศึกษาตัวชีวิตคือการเลื่อนชั้นตัวเอง*. กรุงเทพฯ: องค์การคำคุณุสภา 238 หน้า.

เนื้อเรื่องเป็นธรรมชาติของท่านพุทธทาสในเรื่องของการเอาชนะสิ่งแวดล้อม การเอาชนะตนเองเพื่อความรอดพ้น ความเกิดที่คนยังไม่รู้จัก จิตประภัสสร จิตเดิมแท้ และจิตว่าง เหมือนหรือแตกต่างกันอย่างไร เรื่องมองบรมธรรมกับการศึกษาของโลกปัจจุบันการศึกษามีผลต่อบรมธรรมอย่างไร บรมธรรมกับชีวิตกับนักศึกษา อะไรคือสาเหตุที่ทำให้ชีวิตของนักศึกษาไร้ความหมาย การศึกษาชนิดที่นำโลกไปสู่ความวินาศ นอกจากนั้นยังมีเรื่องของครูที่ควรเคารพ และเรื่องของปฏิจสมุปบาทที่พุทธศาสนิกชนทุกคนควรรู้ไว้

1. ธรรมชาติ 2. บรมธรรม 3. พุทธศาสนากับการศึกษา

บ.918 พุทธทาสภิกขุ. (2544). *ศึกษาธรรมอย่างถูกวิธี*. กรุงเทพฯ: ธรรมสภา. 132 หน้า.

หนังสือเล่มนี้กล่าวถึงหลักธรรมวิภาคหรือการจำแนกธรรมออกเป็นส่วน ๆ โดยเนื้อหาในเล่มจะแบ่งออกเป็นสามภาคด้วยกัน ภาคแรกคือภาคนั่งแล้วต่อด้วยภาคที่หนึ่งว่าด้วยหลักธรรมฝ่ายความทุกข์และภาคสุดท้ายกล่าวถึงหลักธรรมฝ่ายความดับทุกข์ในส่วนแรกจะเป็นการกล่าวจำแนกธรรมออกเป็นประเภทเพื่อให้เข้าใจ รับรู้และได้ประโยชน์โดยแท้จริงในตอนกลางของส่วน

ต้องการทางกายและทางจิตถือเป็นเศรษฐกิจการบำบัดทางกายใช้วัตถุ ส่วนการบำบัดทางใจใช้ศีลธรรม และดำเนินชีวิตด้วยความว่าง

1. เศรษฐศาสตร์ – แก่งพุทธศาสนา

บ.921 พุทธทาสภิกขุ. (2530). *สมถวิปัสสนาแห่งยุคปรมาณู*. สุราษฎร์ธานี: ธรรมทานมูลนิธิ, 332 หน้า. (ธรรมโฆษณ์ หมวด 2 ชุคปกรณ์พิเศษ อันดับ 14 ข.).

เนื้อหาของหนังสือเล่มนี้ กล่าวถึงการทำสมาธิในยุคที่ผู้คนมีแต่การแก่งแย่งเบียดเบียนกัน โดยกล่าวถึงความหมายและประโยชน์ของการทำสมาธิว่าการทำสมาธิ ทำให้จิตใจสงบขึ้น และการทำสมาธิจะนำไปสู่นิพพาน โดยวิธีการทำสมาธินั้น ทำได้หลายวิธี เช่น การกำหนดลมหายใจเข้าออก การเดินจงกรม การนอ และวิธีการอื่น ๆ ซึ่งการทำสมาธิในหลาย ๆ วิธีนี้จะต้องบังคับจิตใจและอารมณ์ให้เป็นปกติ หากมีอะไรมาแทรกแซงในจิต กำหนดสิ่งนั้นจนหายไป จนเกิดความว่างในจิตใจ ว่างในตัวตน ว่างจากกิเลสไม่มีอุปาทาน เห็นในตถตา เห็นความเป็นสักว่าธาตุ และเห็นความเป็นอิทัปปัจจยา จะเห็นได้ว่า การทำสมาธิวิปัสสนา เป็นแนวทางที่สำคัญจะนำจิตใจของมนุษย์ในยุคปรมาณูให้หลุดพ้นจากกิเลส ความเห็นแก่ตัว เพื่อโลกที่สมบูรณ์ที่แท้จริง

1. การทำสมาธิ   2. สมาธิ   3. สมถวิปัสสนา

บ.922 พุทธทาสภิกขุ. (2549). *สมถวิปัสสนาแห่งยุคปรมาณู*. กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ. 472 หน้า.

หนังสือเล่มนี้เป็นหนังสือที่กล่าวถึงการวิปัสสนาแบบง่ายและสามารถปฏิบัติได้สะดวกในทุกเพศและทุกวัย เนื้อหาจะกล่าวถึงเหตุผลที่ต้องปฏิบัติจิตภาวนาหรือการวิปัสสนาว่ามีความเป็นมาอย่างไรพร้อมทั้งอธิบายถึงการเตรียมตัวก่อนปฏิบัติ นอกจากนี้แล้วภายในเล่มยังได้สอนการวิปัสสนาแบบต่าง ๆ ที่ง่ายและสะดวกแก่ยุคปัจจุบัน ทั้งการปฏิบัติการวิปัสสนาแบบลัดสำหรับคนที่มีความว่างน้อยการปฏิบัติวิปัสสนาในเวลาเดิน ยืน นอนและอื่น ๆ ตอนกลางของหนังสือยังได้กล่าวถึงผลที่ได้จากการวิปัสสนาแบบต่าง ๆ ส่วนในตอนท้ายของเรื่องได้กล่าวถึงจุดมุ่งหมายของการปฏิบัติในแบบต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นเพื่อความว่างแห่งจิตหรือเพื่อความว่างแห่งตัวตนในบทส่งท้าย ได้กล่าวสรุปถึงความหมายของคำว่ายุคปรมาณูและความเป็นไปแห่งยุคดังกล่าว และยังได้กล่าวต่อถึงการปฏิบัติตัวที่เหมาะสมที่ควรในยุคดังกล่าว

1. สมถวิปัสสนา   2. วิปัสสนา

บ.923 พุทธทาสภิกขุ. (2551). *สมุดภาพปริศนาธรรม “หมวดเต่า เขากระต่าย นอกบ. กรุงเทพฯ :*
มติชน. 264 หน้า.

หนังสือเล่มนี้ได้กล่าวถึงสมุดภาพปริศนาธรรม เครื่องมืออุปกรณ์ที่สำคัญในการเอาชนะมาร คือ การใช้ “อนัตตา สุธัญญา” มีแต่ชื่อไม่มีความเป็นตัวตนเช่นเดียวกันถ้าเราเข้าใจเรื่อง อนัตตา สุธัญญา ดีแล้ว หรือว่างจากตัวตน ความทุกข์ทั้งหลาย เปรียบด้วยภพภัยกษมาร ก็จะหมดไปโดยทันที ที่นี้และเดี๋ยวนี้

1. ภาพปริศนาธรรม

บ.924 พุทธทาสภิกขุ. (มปป.). *สมุดภาพปริศนาธรรมไทย. กรุงเทพฯ: อรุณวิทยา. 100 หน้า.*

เนื้อหาของหนังสือกล่าวถึงภาพปริศนาธรรมโดยเก็บรวบรวมรูปภาพจากสมุดข่อยที่อยู่ตามวัดในอำเภอไชยา จึงเป็นคัมภีร์ที่เป็นภาษาไทยและรวมของไทย ประกอบด้วยภาพจำนวน 47 ภาพ แบ่งการกล่าวเป็นสองภาค โดยภาคแรกกล่าวถึงการเกิดมาเป็นคนของคนเราที่เกิดมาจากธาตุต่าง ๆ แล้วเกิดกิเลสได้อย่างไร การวนเวียนอยู่ในวิภวภูตสังสาร วนเวียนในรูป เสียง กลิ่น รส สัมผัส และการกล่าวถึงการเกลียดธรรมชาติของคนเป็นการสิ้นสุดภาคแรก ในภาคที่สองเริ่มด้วยภาพความเข้าใจธรรมะรับเอาธรรมะไปปฏิบัติโดยวิธีต่าง ๆ กัน ตามแบบที่เห็นว่าสมควรแก่เพศ คือเพศบรรพชิตหรือฆราวาสภาพในภาคที่สองนี้แสดงถึงเพศบรรพชิตเป็นส่วนใหญ่จึงแสงด้วยอสุภกัมมัญฐานไปสู่ที่สงัด พิจารณาความจริงของชีวิตโดยอาศัยซากศพเป็นเครื่องช่วยแล้วก็มีศรัทธา นำไปสู่การบรรลุ ความรู้ ที่เรียกว่าญาณ ตั้งแต่สัมมะสนะญาณ มรรคญาณและผลญาณ

1. ภาพปริศนาธรรม

บ.925 พุทธทาสภิกขุ. (2543). *สรุปผลของการใช้ธรรมศาสตร์. กรุงเทพฯ: มิตรนราการพิมพ์.*
28 หน้า.

หนังสือเล่มนี้กล่าวถึงผลของการใช้ธรรมศาสตร์ นั่นก็คือการตัดปัญหาต่าง ๆ ซึ่งปัญหาในที่นี้แบ่งเป็น 3 ประการ ด้วยกัน คือ ปัญหาส่วนบุคคล เป็นปัญหาทางกาย ทางจิตและทางวิญญาณ ปัญหาทางสังคม และประการสุดท้ายคือปัญหาส่วนของพระเจ้า ซึ่งเป็นปัญหาที่ต้องเป็นไปตามกฎของธรรมชาติ ถ้ามีธรรมศาสตร์สัมมาทิฐิเพียงพอ สามารถประสานวัตถุและจิตใจ

ให้สัมพันธ์กันได้เป็นอย่างดีก็จะเป็นทาสวัตถุและเป็นทาสจิตใจ สามารถทำให้หมดปัญหาเหล่านั้นได้ซึ่งเป็นผลของการใช้ธรรมศาสตร์ นอกจากนี้ ยังกล่าวถึงกาลามสูตรเป็นการปลดเปลื้องดวงวิญญาณออกมาจากความไม่เป็นอิสระ นอกจากนี้ได้กล่าวถึง วิมุตติหุดพ้นได้ด้วยธรรมศาสตร์

1. ธรรมศาสตร์   2. พุทธศาสตร์ – ปัญหา

บ.926 พุทธศาสตร์กฤษฎ. (2507). *สวรรค์นั้นแหละคือนรก (54)*. พระนคร: การพิมพ์พระนคร. 27 หน้า

เทศน์วันปีใหม่ที 1 มกราคม 2507 ณ สวน โมกขพลาราม ไชยา ณ บัดนี้จะได้วิชันาพระธรรมเทศนา ได้กล่าวในประเด็นดังนี้ ในบรรดาสิ่งเครื่องล่อใจทั้งหลายย่อมไม่มีอะไร ยิ่งไปทำบุญวิวัฏคามินีปฏิบัติ คือ แสดงถึงธรรมเครื่องออกไปจากวิญญะ หรือทำขึ้นสู่ภาวะที่เรียกว่าอยู่เหนือโลก โดยประการทั้งปวง เวลาย่อมกักกินสรรพสัตว์พร้อมทั้งตัวมันเองอยู่ตลอดเวลา ถ้าต้องการจะพ้นจากความตาย หรือความทุกข์โดยสิ้นเชิงแล้ว ต้องละสิ่งที่เป็นเหยื่อเสียให้หมด หวังอยู่แต่สันติบท คือ พระนิพพาน สวรรค์ก็เป็นนรกชนิดหนึ่ง สวรรค์เสียอีกเป็นที่ตั้งแห่งความรัก ความยึดถือยิ่งกว่านรก เพราะฉะนั้นสวรรค์จึงมีส่วนที่ทำให้เกิดความทุกข์ได้มากกว่านรก คำว่าบุญนี้ มันก็...ยิ่งไปกว่าคำว่าเหยื่อเสียอีก ถ้ามีความปรารถนามาก เวลาที่วิ่งไปเร็วมาก ถ้ามีความปรารถนาล้น เวลาที่วิ่งไปช้า ๆ ถ้าไม่มีความปรารถนาเลย เวลาที่หยุดสนิทไม่วิ่งไป เวลาขึ้นไม่ได้เป็นสิ่งที่ตายตัวเสมอไป คราวใดร้อนใจอยู่ด้วยอำนาจของเวลา คราวนั้นก็ตกรนกร คราวใดสบายใจอยู่ด้วยอำนาจของเวลา คราวนั้นก็ขึ้นสวรรค์ คนที่ไม่ขึ้นสวรรค์ ไม่ตกรนกรของเวลาอีกต่อไปนั่นแหละจึงจะเอาตัวรอดได้

1. ธรรมเทศนา   2. สวรรค์   3. นรก

บ.927 พุทธศาสตร์กฤษฎ. (ม.ป.ป.). *สวรรค์ในทุกอิริยาบถ*. กรุงเทพฯ: กองทุนวุฒิชัยธรรม. 32 หน้า.

เนื้อหาของหนังสือเล่มนี้ ท่านพุทธทาสได้ให้ความเข้าใจ และแง่คิดเกี่ยวกับสวรรค์ว่าเป็นที่พึงปรารถนาของคนทั่วไป โดยแบ่งระดับของสวรรค์ และนรกเป็น 2 ระดับ คือระดับภาษาคน และระดับภาษาธรรม สำหรับสวรรค์ในทุกอิริยาบถนี้ ท่านพุทธทาสบรรยายให้เห็นสวรรค์ในแบบต่าง ๆ มากมาย ท่านย้ำว่า ธรรมะคือคู่ชีวิต และสวรรค์ก็คือธรรมะที่มนุษย์ถือปฏิบัติเป็นหน้าที่ที่จะต้อง

ปฏิบัติด้วยความพอใจ สวรรค์ที่อยู่ในยุคปัจจุบันสามารถสัมผัสได้ หากรู้จักสวรรค์ที่แท้จริงยอมทำให้มีความสุข และชื่นชมยินดี ทั้งนี้โดยไม่ขัดกับความเชื่อและประเพณีที่คั่งงาม หนังสือเล่มนี้เหมาะสำหรับผู้สนใจนำมาศึกษา เพื่อจะได้เข้าถึงหัวใจพระธรรม ซึ่งสามารถนำมาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน ได้เป็นอย่างดี หากใครครวญ และปฏิบัติตามยอมนำมาซึ่งความสุขที่แท้จริงได้

1. สวรรค์
2. ธรรมะกับชีวิตประจำวัน
3. พุทธศาสนากับชีวิตประจำวัน

บ.928 พุทธทาสภิกขุ. (2546). *สวัสดีปีใหม่คุณธรรมสำหรับผู้บริหาร*. กรุงเทพฯ: มิตรนชาการพิมพ์.

หนังสือเล่มนี้ ได้กล่าวถึงวันปีใหม่ซึ่งมีความสำคัญ ในการทำให้มีสิ่งใหม่เกิดขึ้นสมกับวันปีใหม่ ชีวิตต้องปรับปรุงอยู่เสมอเพราะชีวิตเป็นสิ่งที่ปรับปรุงได้ หากทำผิดพลาดแล้วทำให้ถูก ทำให้ดี คือมีธรรมะ การสอนให้ถูกหลานรู้จักพึ่งตัวเองไม่ต้องพึ่งสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เพราะสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่แท้จริงคือ ความดี การอยู่ในศีลทำให้มีผลคุ้มค่า ให้ยึดมั่นถ่อมมั่นในศีลห้าอย่างจริงจังก็จะทำให้เราเดินไปได้ถูกทางให้ทุกปีดีขึ้นดีกว่าปีเก่า ๆ ที่ผ่านมามาอย่างแท้จริง

1. วันขึ้นปีใหม่

บ.929 พุทธทาสภิกขุ. (2523). *สหายธรรมของอติมมยตา และอติมมตากับปัญหาของมนุษย์ยุคปรมาณู*. กรุงเทพฯ: การพิมพ์พระนคร. 55 หน้า. (ชุดหมูนล่อ อันดับที่ 46).

หนังสือเล่มนี้ มี 2 ตอน ตอนแรกให้ความหมายของคำว่า “สหายธรรม” บุคคลผู้บรรลุดอติมมยตา เรียกว่า “อติมมโย” อติมมยตาและอานิสงส์ สหายของอติมมยตามีมากมาย ได้แก่ อนิจจตา ทุกขตา อนัตตา ธรรมัญญิตตา ธรรมนิยามตา ตอนที่สอง กล่าวถึงปัญหาของมนุษย์ยุคปรมาณู เมื่อโลกมีปัญหามากต้องมอติมมยตาช่วย ความเห็นแก่ตัวเป็นมูลเหตุของปัญหา ปัจจัยแห่งความเห็นแก่ตัว คือการศึกษาที่ผิดพลาด ความเห็นแก่ตัวทำให้โลกขาดความสงบ

1. สหายธรรม
2. ธรรมะ

บ.930 พุทธศาสนิกศ. (2515). *สะสางปัญหาชีวิตในวันปีใหม่ (46)*. ฉบับ ส.ค.ศ. 2515 (ส.ค.ศ. = ส่งเสริมวิธีปฏิบัติเพื่อความสิ้นทุกข์) พระนคร : การพิมพ์พระนคร. 48 หน้า

เทศน์วันปีใหม่ ที่ 1 มกราคม 2514 ณ สวนโมกขพลาราม ไชยา ธรรมเทศนาในวันนี้เป็น ธรรมเทศนาพิเศษ ปรารภเหตุอันเป็นอภิลักขิตสมัยกล่าวต่อเป็นวันขึ้นปีใหม่ พระพุทธภายิตตรัสไว้ เกี่ยวกับความประมาท และความไม่ประมาท โอกาสเช่นวันปีใหม่นี้เป็นเรื่องที่เนื่องด้วยเวลา การทำบุญมันจึงมีอยู่ เป็น 3 ชั้น อย่างนี้ ทำบุญชั้นวันๆ ก็คือสบายใจ ทำบุญชั้นที่ 2 ก็คือ ให้นั่นซัด ลงไปว่ามันล้างบาป และทำบุญชั้นที่ 3 อันสุดท้ายนั้นทำบุญเพื่อจะให้...ขึ้นไปจนถึงระดับที่มีบุญ เต็มปรีแล้ว และความรู้อีกข้อที่ว่า เกิดมาทำไม? ถ้าคนเราเพียงรู้ว่า เกิดมาทำไม? เพียงข้อเดียว เท่านั้น ความรู้ต่าง ๆ ก็จะมีขึ้นมาอย่างถูกต้อง พระพุทธเจ้าท่านได้ตรัสว่า “สัมมาทิฐิ เป็นรุ่งอรุณ” หมายความว่า สัมมาทิฐินั้นเป็นแสงสว่าง

1. พุทธศาสนากับชีวิตประจำวัน

บ.931 พุทธศาสนิกศ. (ม.ป.ป.). *สักวันหนึ่ง... ท่านจะชอบสิ่งนี้*. กรุงเทพฯ: อตัมมโย. 26 หน้า.

เนื้อหาของหนังสือเล่มนี้ ได้รวบรวมคำบรรยายไว้ 2 ครั้ง ครั้งแรกบรรยายในหัวข้อเรื่อง สักวันหนึ่ง... ท่านจะชอบสิ่งนี้ และครั้งที่สอง บรรยายในหัวข้อเรื่องประโยชน์ของอตัมมยตา สำหรับเรื่องแรกกล่าวถึงชีวิตที่อยู่เหนืออิทธิพลของความเป็นบวกเป็นลบ คือสิ่งที่คนปรารถนา และ หนทางกลับไปมีจิตเดิมแท้ คืออยู่เหนือดี - ชั่ว นอกจากนี้ยังได้บรรยายให้เห็นความแตกต่าง ระหว่างจิตกับฉันไว้อย่างชัดเจนอีกด้วย ส่วนเรื่องที่สองกล่าวถึงการศกาทที่ขาดอตัมมยตา สามารถ สร้างปัญหาและความทุกข์มากมาย ซึ่งล้วนแล้วเกิดจากการปรุงแต่งทางอารมณ์ และความเจริญมิได้ ช่วยให้นุญช้เข้าถึงศาสนา แต่กลับทำให้คนมีกิเลสและตัณหามากยิ่งขึ้น นอกจากนั้นยังได้กล่าวถึง อานาปานสติ ซึ่งแบ่งเป็นหมวดๆ ไว้ 4 หมวดด้วยกัน คือ หมวดแรก กายานุปัสสนา หมวดที่ 4 เวทนานุปัสสนา หมวดที่ 3 จิตตานุปัสสนา และหมวดที่ 4 ธรรมมานุปัสสนา ทั้ง 4 หมวดดังกล่าว ล้วนเป็นเครื่องมือช่วยให้ผู้ศึกษาและปฏิบัติมีอตัมมยตาโดยสมบูรณ์ หากผู้ศึกษาสามารถนำไป ปฏิบัติจริงก็จะทำให้มนุษย์เอาชนะทุกสิ่งทุกอย่างที่มากกระทบได้ และทำให้ตนพบกับความสุข สงบเย็นได้อีกด้วย

1. ธรรมบรรยาย

2. อานาปานสติ

3. อตัมมยตา

บ.932 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). *สังขารธรรม : ความตายเป็นหน้าที่ของสังขาร*. กรุงเทพฯ: ธรรมสภา.238 หน้า.

หนังสือเล่มนี้เป็นการกล่าวในเรื่องของสังขาร การตายถือว่าเป็นหน้าที่ของสังขาร อย่างไม่มี การเปลี่ยนแปลงแก้ไข นอกจากการต้อนรับให้ถูกวิธี เนื้อหาประกอบด้วยเรื่องต่าง ๆ ได้แก่ เรื่องแรกเป็นการเทศนาในเรื่องดับไม่เหลือความดับไม่เหลือที่สมบูรณ์ด้วยสติปัญญา เรื่องที่สองหน้าที่ของชีวิตธรรมกถาหน้าเชิงตะกอน เรื่องที่สามธรรมะเป็นอมตะความเกิดความตายไม่มีสำหรับจิตที่มองเห็นสูญญตาอย่างถูกต้อง เรื่องที่สี่ความเกิด-ความตายสิ้นสงสัยเมื่อใจบริสุทธิ์ เรื่องที่ห้ากัตถัญญกตเวทิตาถก การทำบุญอุทิศแก่บรรพบุรุษ เรื่องที่หกทางแห่งการเข้าถึงชีวิตจริง กฎของธรรมชาติเหนือสิ่งทั้งปวง เรื่องที่เจ็ดโลกอื่นซึ่งพบได้ในปัจจุบันวิถีทางที่จะเอาชนะความเกิดแก่ เจ็บ ตาย เรื่องที่แปด เรื่องหลุดพ้นเสียจากความหลุดพ้น การเข้าถึงภาวะที่หลุดพ้นจากตัวกู-ของกู เรื่องที่เก้า รู้จักความตายให้ถูกต้องยิ่งสบายเท่าไร-ยิ่งกลัวตายเท่านั้น เรื่องที่สิบความตายกับความอยู่ ความ สิ้นสนของสติปัญญามนุษย์ เรื่องที่สิบเอ็ดความตายที่สำคัญที่สุดและเรื่องที่สิบสองความตายเสร็จสิ้นแล้วในตัวแต่หัวใจ

1. สังขารธรรม

2. ความตาย

บ.933 พุทธทาสภิกขุ. (2538). *สังขารธรรม*. กรุงเทพฯ: ธรรมสภา. 238 หน้า.

หนังสือเล่มนี้เป็นการรวมเอาคำบรรยายในหัวข้อเรื่องต่าง ๆ มารวบรวมเป็นเล่มแล้วใช้ชื่อ เรียกว่าสังขารธรรม เนื้อหาโดยส่วนใหญ่ในหนังสือเล่มนี้ที่กล่าวถึงความตายซึ่งความตายเป็น หน้าที่ของสังขาร การมีชีวิตอยู่อย่างมีประโยชน์แก่ทุกฝ่ายเป็นหน้าที่ ของผู้ที่ยังไม่ตายและรู้หน้าที่ ของตน การทำหน้าที่ให้ถูกต้อง นั่นคือการประพฤติธรรม ซึ่งท่านพุทธทาสได้พยายามให้ได้เห็นว่ การตาย คือ สังขารได้ทำหน้าที่ของมันอยู่ คนที่เข้าถึง หลุดพ้นรู้จักการเกิดแก่เจ็บตายก็จะทำให้ไม่ เกิดความเกรงกลัวเมื่อความตายมาถึง

1. ธรรมบรรยาย

บ.934 พุทธทาสภิกขุ. (2519). *สังคมนิยม ชนิดที่ช่วยโลกได้*. กรุงเทพฯ: การพิมพ์พระนคร. 40 หน้า.

เนื้อหาของหนังสือ ให้ความเข้าใจและความรู้เรื่องของสังคมนิยมที่เกี่ยวกับพุทธศาสนา โดยให้ความหมายของสังคมนิยมว่าเป็นสังคมที่ประกอบด้วยธรรมและเป็นสังคมนั้นที่แท้จริงของธรรมชาติ สามารถช่วยโลกให้เกิดสันติสุขได้ โดยย้ำว่าการจะแบ่งแยกมนุษย์เป็นพวก ๆ แล้วทำงานให้เป็นศัตรูกันนั้น ไม่ใช่ความต้องการของธรรมชาติและไม่ใช่ความต้องการของศาสนา สิ่งที่ธรรมชาติและศาสนาต้องการให้เป็น คือ การเป็นคน ๆ เดียวกัน มีความเมตตากรุณา ให้อภัยต่อกัน ไม่เห็นแก่ตัว ไม่ยึดกับตัว – ของกู สังคมนิยมที่ประกอบด้วยธรรมนี้จะนำความผาสุกมาให้แก่ชนในสังคมนั้น ๆ 1. กาลามสูตรช่วยด้วย กล่าวถึง หลักกาลามสูตร 10 ข้อ ที่เป็นหลักประกันความไม่เป็นตัวของตัวเอง หรือการไม่ใช่สติปัญญาของตัวเองในการต้อนรับสิ่งที่ได้ยิน ได้ฟัง เรื่องที่ 2 กรรมในพุทธศาสนา ได้แก่ กรรมที่ทำความสิ้นแห่งกรรมทั้งปวงจนชีวิตอยู่เหนือกรรม เป็นสิ่งที่ควรรู้จักและเกิดขึ้นกับตัว เรื่องที่ 3 นิพพานสำหรับทุกคน คือ ความเย็นที่เป็นผลแห่งความดับของกิเลส เรื่องที่ 4 น้ำพริกถ้วยเดียวแก้ปัญหาคือความไม่เห็นแก่ตัว เรื่องที่ 5 ศึกษาวิจารณ์ เป็นการวิจารณ์หลักพุทธะ คือ ผู้รู้ ผู้ตื่น ผู้เบิกบาน เพื่อนำมาปรับปรุงแก้ไขให้เหมาะสมแก่สถานะของประเทศที่มีศาสนิกชนอันเหมาะสม เรื่องที่ 6 มาเป็นพุทธทาสกันเถิด การเป็นพุทธทาสจะต้องปฏิบัติตามหน้าที่ให้สมบูรณ์ เป็นผู้เข้าถึงหลักธรรมะ ถ่ายทอดให้เพื่อนมนุษย์รู้ธรรมะอย่างไม่ถือว่าเป็นบุญคุณ ข้อเขียนทั้งหมดนี้นับเป็นผลงานที่ครอบคลุมเรื่องสำคัญอันควรแก่การให้ความเอาใจใส่อย่างดีที่สุด เพื่อชาวพุทธและชาวโลกจะได้เข้าถึงความจริง และความดีงาม

1. สังคมนิยม

2. พุทธศาสนากับสังคมนิยม

บ.935 พุทธทาสภิกขุ. (2533). *สังสารจากสวนโมกข์*. กรุงเทพฯ: กองทุนวัฒนธรรม. 66 หน้า.

หนังสือเล่มนี้ประกอบด้วยข้อเขียน 6 เรื่อง ได้แก่ กาลามสูตรช่วยด้วยเป็นการแสดงเกณฑ์วินิจฉัยสำหรับการปลงใจเชื่อของชาวพุทธซึ่งจะป้องกันความผิดพลาด ฆมกาย กรรมในพุทธศาสนา แสดงให้เห็นถึงกรรมชนิดที่ทำให้สิ้นกรรมและดับทุกข์ได้สิ้นเชิง นิพพานสำหรับทุกคนแสดงถึงจุดมุ่งหมายสูงสุดของมนุษย์คือความสงบเย็นจากกิเลสและความทุกข์ทั้งหลาย น้ำพริกถ้วยเดียวแก้ปัญหาคือความไม่เห็นแก่ตัว เป็นการศึกษาธรรมะที่เป็นการสรุปรวมยอดคำสอนที่เป็นหัวใจของทุกศาสนาและช่วยแก้ปัญหาคือต้นเหตุรากเหง้าแท้จริงได้ทุกปัญหา ศึกษาวิจารณ์ เป็นการวิพากษ์วิจารณ์ตัวการศึกษาจากจุดยืน

ทางธรรม เพื่อนำไปสู่การปรับปรุงเปลี่ยนแปลงส่วนที่ไม่ถูกต้อง มาเป็นพุทธทาสกัณเฑิด เป็นข้อเสนอแนะแนวทางการใช้ชีวิตและการทำงานเพื่อพระศาสนาและสังคม

1. สัจจสาร

2. กาลามสูตร

บ.936 พุทธทาสภิกขุ. (2533). *สัจจสารจากสวนโมกข์*. กรุงเทพฯ: กองทุนวัฒนธรรม. 66 หน้า.

หนังสือเล่มนี้ประกอบด้วยข้อเขียน 6 เรื่อง ได้แก่ กาลามสูตรช่วยด้วยเป็นการแสดงเกณฑ์วินิจฉัยสำหรับการปลงใจเชื่อของชาวพุทธซึ่งจะป้องกันความผิดพลาด ฆมกาย กรรมในพุทธศาสนา แสดงให้เห็นถึงกรรมชนิดที่ทำให้สิ้นกรรมและดับทุกข์ได้สิ้นเชิง นิพพานสำหรับทุกคนแสดงถึงจุดมุ่งหมายสูงสุดของมนุษย์คือความสงบเย็นจากกิเลสและความทุกข์ทั้งหลาย น้ำพริกถ้วยเดียวแก้ปัญหาได้หมดทั้งโลก เป็นการสรุปรวมยอดคำสอนที่เป็นหัวใจของทุกศาสนาและช่วยแก้ปัญหาที่ต้นเหตุรากเหง้าแท้จริงได้ทุกปัญหา ศึกษาวิจารณ์ เป็นการวิพากษ์วิจารณ์ตัวการศึกษาจากจุดยืนทางธรรม เพื่อนำไปสู่การปรับปรุงเปลี่ยนแปลงส่วนที่ไม่ถูกต้อง มาเป็นพุทธทาสกัณเฑิด เป็นข้อเสนอแนะแนวทางการใช้ชีวิตและการทำงานเพื่อพระศาสนาและสังคม

1. สัจจสาร

2. กาลามสูตร

บ.937 พุทธทาสภิกขุ. (2525). *สันโดษไม่เป็นอุปสรรคแก่การพัฒนา*. (ชุดลอยปทุมอันดับ 30).

กรุงเทพฯ: การพิมพ์พระนคร. 38 หน้า

Note การบรรยายประจำวันเสาร์ แห่งภาคอาศัพยชาเป็นครั้งที่ 4

หนังสือเล่มนี้เป็นการกล่าวถึง เรื่อง หลักระพุทธศาสนาที่ยังเข้าใจผิดกันอยู่ในหัวข้อ สันโดษไม่เป็นอุปสรรคแก่การพัฒนา ในประเด็นสำคัญ คือยินดีในสิ่งที่มีอยู่ คือให้พอใจในภาวะปัจจุบัน ทำจิตให้พอใจภาวะรอบตัวได้ชื่อว่า สันโดษเป็นทรัพย์ยิ่ง การทำงานเป็นการปฏิบัติธรรม สันโดษด้วย ความสุขมีก่อน ปัสสทธิ สมาธิ ปัญญาหลุดพ้นจะตามมา สันโดษทำให้มีกำลังใจที่จะพัฒนา หลักตัดสินธรรมวินัยว่า ถูก – ผิด ของพระพุทธศาสนามีอยู่ ปฏิบัติถึงขั้น โลกุตระก็มี

สันโดษ ประโยชน์ของสันโดษมิได้ตลอดชีวิต สันโดษไม่เป็นอุปสรรคทั้งโลกทางธรรม และมีชีวิตอยู่อย่างสดชื่น พอใจ จะมีนิพพานในปัจจุบัน

1. สันโดษ

2. การพัฒนา - - แห่งพุทธศาสนา

บ.938 พุทธทาสภิกขุ. (2530). *สันติภาพของมนุษย์มีรากฐานอยู่บนความไม่เห็นแก่ตัว*. กรุงเทพฯ: การพิมพ์พระนคร. 56 หน้า. (ชุดลอยปทุม อันดับ 88).

หนังสือเล่มนี้ กล่าวถึงการศึกษาในลักษณะไม่สมบูรณ์ มนุษย์ขาดการศึกษาด้านธรรมะ ซึ่งเป็นรากฐานของสิ่งทั้งปวง ท่านพุทธทาสได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับความเห็นแก่ตัว และความไม่เห็นแก่ตัวว่า เกิดจากความแตกต่างระหว่างความเป็นมนุษย์กับความเป็นคน คือมนุษย์เป็นผู้ที่มีจิตใจสูงต่างจากคน ซึ่งมีความเห็นแก่ตัว และยังเป็นมูลเหตุสำคัญของสันติภาพและวิกฤตการณ์ต่าง ๆ ในการแก้ปัญหา มนุษย์ใช้ระบบธัมมิกสังคัมคือความถูกต้องในการที่จะอยู่ร่วมกัน สามารถก่อให้เกิดสันติภาพขึ้นได้ นอกจากนี้ท่านพุทธทาสได้ย้ำอีกว่า การที่จะเกิดความเห็นแก่ตัวนั้นต้องอาศัยหลักธรรมในพุทธศาสนา และการที่มนุษย์ไม่มีความเห็นแก่ตัวสละซึ่งกิเลสได้ ย่อมทำให้เกิดสันติภาพขึ้นในโลก สามารถนำมาพัฒนาการดำเนินชีวิตในสังคมยุคปัจจุบันได้เป็นอย่างดี

1. ธรรมะ

2. พุทธศาสนากับการศึกษา

3. การศึกษา

บ.939 พุทธทาสภิกขุ. (2531). *สันติภาพของโลก*. สุราษฎร์ธานี: ธรรมทานมูลนิธิ. 420 หน้า. (ธรรมโฆษณ์ หมวด 2 ชุดปกรณัมพิเศษ อันดับ 18 ซ.).

ธรรมโฆษณ์เล่มนี้ เป็นการรวบรวมคำบรรยายของท่านพุทธทาส ในช่วงระหว่างวันที่ 5 กรกฎาคม – 27 กันยายน 2529 ซึ่งเป็นปีที่องค์การโลกสมมุติให้เป็นปีสันติภาพของโลก เนื้อหาของหนังสือ แบ่งออกเป็น 13 ประเด็น จัดรวมได้เป็น 5 หมวด คือ ทำไมจึงปรารถนาเรื่องสันติภาพ วิกฤตการณ์และเหตุที่ทำให้เกิดวิกฤตการณ์ สิ่งทีเรียกว่าสันติภาพ เหตุที่ทำให้เกิดสันติภาพ และจนกว่าโลกจะมีสันติภาพ หมวดแรก กล่าวถึงความไม่มีสันติภาพ ซึ่งเป็นปัญหาใหญ่ของมนุษย์โลกจะเกิดสันติภาพหรือวิกฤตการณ์ได้นั้นขึ้นอยู่กับจิตใจของมนุษย์ หมวดที่สอง กล่าวถึงวิกฤตการณ์ หรือภาวะวิปริต ซึ่งเกิดจากความเจริญทางด้านวัตถุและเป็นเหตุให้จิตใจของมนุษย์

ต่ำลง หมวดที่สาม กล่าวถึง การหลงความเจริญทางด้านวัตถุ ความเห็นแก่ตัวและการขาดศีลธรรมของมนุษย์เป็นเหตุให้เกิดวิกฤตการณ์ หมวดที่สี่ กล่าวถึงธรรมะที่ทำให้เกิดสันติภาพ เช่น สัมมาทิฐิ สัมมาสังกัปปะ สัมมาวาจา สัมมาจายสะ สัมมาสติ ฯลฯ แลละในหมวดสุดท้าย กล่าวถึงโลกจะมีสันติภาพได้ บุคคลจะต้องมีศีลธรรม 9 ข้อ อันได้แก่ มีการศึกษาถูกต้อง มีสุขภาพดี ไม่มีปัญหาทางครอบครัวต้องมีระบบเศรษฐกิจดี ต้องรู้จักธรรมะ ไม่เห็นแก่ตัว มีศีลธรรม มีสัมมาทิฐิ และเป็นคนที่ใช้ชีวิตเย็น

1. ธรรมะบรรยาย

2. สันติภาพ

บ.940 พุทธศาสนิกศ. (2532). *สันติศาสตร์วัฒนธรรม* (เล่ม 3). กรุงเทพฯ: การพิมพ์พระนคร.

Note คำบรรยายประจำวันเสาร์ ภาคมาฆบูชา ประจำปี 2514 ณ สวนโมกขพลาราม อ.ไชยา จ.สุราษฎร์ธานี

หนังสือเล่มนี้เป็นการบรรยายโดยหัวข้อว่า “เชื่อดีกว่าไม่เชื่อ และไม่เชื่อดีกว่าเชื่อ” เป็นสองอย่างด้วยกัน ถ้าวรรณความแล้วมันก็คือพูดเรื่องความเชื่อ แล้วก็เห็นอยู่ชัดว่าต้องการจะบอกให้ทราบ ว่าอย่างไรเชื่อดีกว่าไม่เชื่อ อย่างไรไม่เชื่อดีกว่าเชื่อ เป็นการแนะนำให้สังเกต หัวข้อต่อมาคือ วิภังชวาท - ขณิกวาท และขณิกวาท - สัสตวาท โดย ขณิกวาท แปลว่า ลัทธิที่พูดว่าทุกอย่างเป็นไปได้ ชั่วขณะ ขณิกวาท นั้นแปลว่า ลัทธิที่พูดว่ามันเป็นก้อน เป็นตัว เป็นตน ส่วน สัสตวาท แปลว่า ลัทธิที่บอกว่า เทียงแท้แน่นอนคงไม่เปลี่ยนแปลงอะไรหมด หัวข้อต่อไปคือ อภิธรรม แปลว่า ธรรมล้วนเกิน หรือว่า ธรรมะล้วนยิ่งใหญ่ ยิ่งใหญ่ไปในทางปริยัติ หรือยิ่งใหญ่มากไปในทางปฏิบัติ หรือผลของการปฏิบัติ และหัวข้อสุดท้าย คือ พุทธศาสนาในทุกแห่งทุกมุม ความมุ่งหมายส่วนใหญ่ ก็ต้องการให้รู้จักเลือกแง่เลือกมุมที่ถูกต้องในฐานะพุทธบริษัทไทยเรา

1. ความเชื่อ

บ.941 พุทธทาสภิกขุ. (2518). *สัมมาทิฏฐีย่อมประมวลมาแต่สิ่งที่พึงปรารถนา*. สุราษฎร์ธานี: รัตนมิตรี.
35 หน้า.

หนังสือเล่มนี้กล่าวถึงสัมมาทิฏฐิว่าเป็นคู่ปรับกันกับอวิชา จึงต้องศึกษาสัมมาทิฏฐิควบคู่กับอวิชา อวิชาคือภาวะที่ปราศจากความรู้ ส่วนสัมมาทิฏฐิคือความเห็นชอบ อวิชาเป็นความมืดที่หลอกลวง สัมมาทิฏฐิเป็นแสงสว่างที่ไม่หลอกลวง สัมมาทิฏฐิแยกออกเป็น 2 ประเภท ประเภทศีลธรรมและประเภทปรมัตถธรรม สัมมาทิฏฐิเป็นสิ่งที่ทำให้เกิดปัญญาสามารถแก้ปัญหาที่ปวงได้ นอกจากนี้ยังสามารถดับทุกข์ได้อีกด้วย

1. สัมมาทิฏฐิ

บ.942 พุทธทาสภิกขุ. (2541). *สิ่งทั้งปวงเป็นอนัตตา*. กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ. 40 หน้า.

หนังสือเล่มนี้กล่าวถึง พุทธศาสนาสอนให้เห็นความว่างจากสิ่งที่เป็นตัวตนสอนให้แบ่งสิ่งต่าง ๆ ที่เป็นปรากฏการณ์นั้น ๆ ออกได้เป็นส่วน ๆ ไม่มีส่วนไหนที่เป็นตัวตนและสอนให้เห็นว่าสังขารธรรมทั้งหลายนี้ เนื่องอยู่กับจิตเป็นไปชั่วขณะ ๆ ตามความรู้สึกรูสึกของจิต ทั้งหมดนี้แสดงให้เห็นความไม่มีตัวตนที่แน่นอนแท้ หรือถาวรอะไร

1. อนัตตา

2. ความว่าง

บ.943 พุทธทาสภิกขุ. (2528). *สิ่งทั้งปวงเป็นอนัตตาในฐานะเป็นหัวใจของพุทธศาสนา*. ม.ป.ท. 34 หน้า. (ชุดลอยปทุม อันดับ 67).

เนื้อหาของหนังสือได้กล่าวถึงอนัตตาในฐานะที่เป็นหัวใจของพุทธศาสนานั้นก็คือหลักการที่ว่าทุกสิ่งนั้นมีได้เป็นตัวตน หัวใจในการปฏิบัติธรรมคือการมีสติสัมปชัญญะหมายถึงการระลึกได้อยู่เสมอว่าทุกสิ่งทุกอย่างไม่ใช่ของเรา แลเมื่อมีสิ่งใดสิ่งหนึ่งมากระทบก็ต้องไม่ยินดียินร้ายกับสิ่งเหล่านั้น เพราะสิ่งเหล่านั้นเกิดจากธรรมชาติ ไม่ใช่ตัวตนที่แท้จริง หากมีความรู้สึกรู้สิดน หรือของตนอยู่แล้ว ย่อมทำให้เกิดทุกข์ จึงควรมีสติเห็นอนัตตาอยู่ทุกเวลา

1. อนัตตา

บ.944 พุทธทาสภิกขุ. (2528). *สิ่งทั้งปวงเป็นอนันตาในฐานะเป็นหัวใจของพุทธศาสนา* (ชุดลอย
ปทุม 67). กรุงเทพฯ: การพิมพ์พระนคร. 34 หน้า

เป็นธรรมบรรยายแก่คณะนักศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ กรุงเทพฯ และวิทยาลัย
ครูอยุธยา ณ ลานหินโค้ง สวนโมกขพลาราม อ.ไชยา จ.สุราษฎร์ธานี วันที่ 3 กุมภาพันธ์ 2528 การ
บรรยายในครั้งนี้ จะไม่บรรยายโดยหัวข้อว่า สิ่งทั้งปวงเป็นอนันตาในฐานะที่เป็นหัวใจของพุทธ
ศาสนา สิ่งซึ่งเป็นหัวใจของพุทธศาสนา คือ หลักการที่ว่าทุกสิ่งนั้นมีได้เป็นตัวตนตามธรรมชาติ
มิได้เป็นตัวตน เมื่อไปยึดถือเอาเป็นตัวตน มันก็เปลี่ยนไปเป็นของหนักขึ้นมา แล้วก็พบกับผู้ที่ยึดถือ
ว่าเป็นตัวตนนั้นแหละ

1. อนันตา

บ.945 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). *สิ่งที่ช่วยพัฒนาชีวิต*. กรุงเทพฯ: กองทุนอุทิศธรรม. 28 หน้า.

เนื้อหาของหนังสือ เป็นธรรมบรรยายของท่านพุทธทาส โดยแบ่งการบรรยายออกเป็น
2 ครั้ง คือ การบรรยายครั้งที่ 1 ว่าด้วยการพัฒนาชีวิตที่สามารถพัฒนาได้ด้วยตนเองไม่ต้องพึ่งพระ
เจ้า โดยมีเป้าหมายคือความสงบเย็น และสิ่งที่ช่วยพัฒนาชีวิต อีกอย่างคือ อานาปานสติ ซึ่งจะช่วย
ให้เกิดจิตว่าง ไม่ยึดอยู่ในตัวตนและทำให้ไม่เห็นแก่ตัว ส่วนการบรรยายครั้งที่ 2 กล่าวถึง การรู้ใน
ธรรมะ เราต้องรู้ทั้งหลักของธรรมะ และรู้วิธีการทำจิตเป็นสมาธิ เมื่อความเจริญทางวัตถุยิ่งมากขึ้น
ยิ่งจำเป็นจะต้องมีธรรมะให้มากขึ้น ขจัดวิชาออกไปและอยู่ด้วยความพอดี นอกจากนี้เนื้อหา
ของหนังสือยังมีเรื่องของจริยบรรค 8 ซึ่งเป็นธรรมที่จะช่วยให้อยู่รอด และหลุดพ้นได้

1. ธรรมะกับชีวิตประจำวัน
2. การปฏิบัติธรรม

บ.946 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). *สิ่งที่ต้องดีกว่าปีเก่า*. กรุงเทพฯ: ภาพพิมพ์. 39 หน้า.

หนังสือเล่มนี้ เป็นเรื่องเกี่ยวกับธรรมะที่จำเป็นต้องนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน 4 ข้อ คือ สติ
หมายถึง ความระลึกได้อย่างรวดเร็ว เพื่อควบคุมความรู้สึกหรือการกระทำของผู้มีธรรมข้อนี้
จำเป็นต้องฝึกฝนจึงจะเกิดได้ ปัญญา หมายถึง รู้อย่างทั่วถึงโดยรู้สิ่งควรรู้ เช่น รู้จักตัวเอง เคารพ
ตัวเอง เชื่อมั่นตัวเองและปลดปล่อยตัวเองให้พ้นจากความทุกข์ได้ สัมปชัญญะ หมายถึง กำลังใจ
ที่แน่วแน่นมั่นคงนั่นเอง ผู้ถึงพร้อมด้วยธรรมะดังกล่าวจะได้รับสิ่งที่ดีในชีวิต

1. ธรรมะ
2. การปฏิบัติธรรม

บ.947 พุทธทาสภิกขุ. (2531). *สิ่งที่ต้องทำให้ดีกว่าปีเก่า*. (พระรัตนตรัย, วังเด็ก, ทิศหก, ปีใหม่)
(ชุดลอยปทุม 98). กรุงเทพฯ: การพิมพ์พระนคร. 77 หน้า

ธรรมบรรยายของท่านอาจารย์พุทธทาสภิกขุ ณ สวนโมกขพลาราม อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี 29 มกราคม 2531 เป็นการบรรยายประจำวันเสาร์ในวันนี้ เป็นวันแรกของการบรรยายประจำปีนี้เป็นโอกาส...วันขึ้นปีใหม่ สิ่งที่ต้องทำในปีใหม่ให้ดีกว่าปีเก่า เขาจะต้องทำอะไร ๆ แห่งปีใหม่นี้ให้ดีกว่าปีเก่า ไม่น้อยหน้า หัวเหือก หัวมัน ที่งมอยู่ใต้ดิน ยิ่งเป็นพุทธบริษัท เป็นผู้รู้ ผู้ตื่น ผู้เบิกบาน ก็ยังจำเป็นที่จะต้องทำอะไรให้ดีกว่าปีเก่า หลักเกณฑ์ที่เข้าใจกันได้ง่าย ๆ ก็ว่า พระพุทธเจ้าเป็นผู้ค้นพบธรรม แล้วก็มีผู้ปฏิบัติตามความรู้อันนั้น ก็คือมีผู้ปฏิบัติธรรมะ มันสำเร็จอยู่ที่ว่ารู้ธรรมแล้วก็ปฏิบัติธรรมะ แล้วก็ได้รับผลของการปฏิบัติธรรม ทั้ง 3 องค์ เพื่อเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันตรงนี้ว่า เป็นเครื่องกระทำความดับทุกข์ – ดับทุกข์ – ดับทุกข์

1. การปฏิบัติธรรม

บ.948 พุทธทาสภิกขุ. (2513). *สิ่งที่ทำให้ชีวิตของนักศึกษาไร้ความหมาย (28)*. ม.ป.ท. 38 หน้า

บรรยายอบรม กลุ่มนิสิต นักศึกษา บวชภาคฤดูร้อน ณ สวนโมกขพลาราม ไชยา วันที่ 13 เมษายน 2512 จะพูดถึงเรื่อง บรรณธรรมกับชีวิตนักศึกษาของโลก ขอให้มองในแง่ที่ว่าชีวิตนี้เป็นสิ่งที่ปรับปรุงได้ แก้ไขได้ เปลี่ยนแปลงได้ ตามเหตุตามปัจจัย ตามร่องรอยของบรรณธรรมต่อไปเราก็ไปถึงแผนการศึกษา 4 อย่าง คือ พุทธิศึกษา จริยศึกษา พลศึกษา และหัตถศึกษา ชีวิตประจำวันของนักศึกษา เรากินอยู่หลับนอนตั้งแต่ใจของเราใฝ่สูงไม่ใช่ว่าสกปรก แต่เราดำเพื่อไม่ให้โอกาสแก่กิเลส เพราะฉะนั้น Plain Living ต้องกินข้าวจานแมว อาบน้ำในคู เป็นอยู่เหมือนตายแล้ว

1. พุทธศาสนากับชีวิตประจำวัน

บ.949 พุทธศาสนิกศ. *สิ่งที่ทำให้ลามก*. ม.ป.ท. 2513. 64 หน้า. (ชุดมองด้านใน อันดับ 34).

หนังสือเล่มนี้ มีลักษณะเป็นพุทธภาษิต มีคำบาลีประกอบพร้อมอธิบายความโดยละเอียดตามภาษาบาลีนั้น ๆ เช่น การให้ทาน คนพาล ที่ลัษเพื่อทำชั่วไม่มี โภคทรัพย์ย่อมฆ่าคนโง่เสมอไป คนทำบาปเพราะโง่ และสิ่งที่ทำให้ลามกคือความโลภ ซึ่งทำให้สิ่งต่าง ๆ สับสนุ่นวาย มีการเยื้องแย้งกันในโลก มีการเบียดเบียน มีความต้องการไม่สิ้นสุด เพราะมนุษย์ตกเป็นเหยื่อของความโลภ หากชำระจิตของตน เป็นผู้ฝึกฝนในการทำจิตให้เป็นจิตที่สูงได้ด้วยการพ้นเสียจากความโลภ ความลามกจะไม่เกิดขึ้นในโลกอย่างแน่นอน

1. ธรรมเทศนา

2. จิต

3. ธรรมปฏิบัติ

บ.950 พุทธศาสนิกศ. (2518). *สิ่งที่ทุกคนควรรู้จัก*. กรุงเทพฯ: การพิมพ์พระนคร. 169 หน้า.

หนังสือเล่มนี้ ประกอบด้วยหัวข้อธรรมะพื้นฐานที่มีประโยชน์ในฐานะเป็นหน้าที่สำคัญที่ควรปฏิบัติ ได้แก่ หลักธรรมที่ทุกคนควรทราบ ตัวเองที่ทุกคนควรรู้จักคือตนเองของกิเลส และตนเองของธรรมะ อาหารที่ทุกคนต้องรู้จักเลือกและรู้จักกิน โดยให้คำอธิบายเพื่อให้เห็นความแตกต่างของอาหารและเหยื่อ อันตรายต่าง ๆ ที่ควรรู้จัก เพื่อจะได้ประพฤติตนให้กลมกลืนกับสัตตัตถิญาณและรู้จักอันตรายเพื่อความรอดพ้น ต้องรู้จักความร้ายกาจของศัตรูและรู้คุณค่าของมิตรซึ่งมิตรที่ดีที่สุดก็คือ ธรรมะ อันได้แก่สัมมาทิฏฐินั่นเอง นอกจากนั้นยังให้ข้อคิดในเรื่องการรักษา และสะสมทรัพย์ อันจะทำให้เกิดความสุขในชีวิตได้

1. ธรรมะ

บ.951 พุทธศาสนิกศ. (2555). *สิ่งที่เป็นคู่ชีวิต*. กรุงเทพฯ: หอจดหมายเหตุพุทธทาสอินทปญญ. 61 หน้า

หนังสือเล่มนี้ได้กล่าวถึง สิ่งที่เป็นคู่ชีวิต นั่นก็คือ พระธรรม สิ่งทีเรียกว่ามีชีวิตในโลกนี้ สอนเรื่องของชีวิตกันแต่ในทางวัตถุ ชีวิตในฝ่ายนามธรรม เป็นเรื่องของจิตวิญญาณ สติปัญญา สิ่งที่เป็นคู่ชีวิต ก็คือ (1) กายที่เป็นวัตถุภายนอกกาย วัตถุภายในกาย (2) จิต ซึ่งมันเป็นของประจำกันมา

กับสิ่งที่เรียกว่าชีวิต เพราะ กายคือสิ่งมีชีวิต สิ่งมีชีวิต คือ จิต (3) วิญญาณ เป็นจิตเข้มแข็งสมบูรณ์ปกติ จะมีสติปัญญาเฉลียวฉลาดหรือไม่มันเป็นอีกระบบหนึ่ง ที่เรียกว่า ระบบฝ่ายวิญญาณ

1. คู่ชีวิต

บ.952 พุทธทาสภิกขุ. (2516). *สิ่งที่ผู้ฉลาดถือเอาเป็นครู*. กรุงเทพฯ: การพิมพ์พระนคร. 26 หน้า.
(ชุดมองด้านใน อันดับ 30).

เนื้อหาของหนังสือเล่มนี้ กล่าวว่ามันมนุษย์ทุกคนต้องมีที่เคารพคือครูบาอาจารย์ ซึ่งครูคนแรกของมนุษย์คือ บิดามารดา และท่านได้ให้ความหมายของคำว่า ครูและอาจารย์ไว้ว่า อาจารย์ คือผู้ฝึกมรรยาทหรือฝึกวิชาทั่ว ๆ ไป จนกระทั่งสอนหนังสือ ส่วนครูคือผู้นำในทางวิญญาณ อันเป็นความรู้ลึกซึ้งไปกว่าธรรมดา ส่วนครูในฐานะที่ไม่ใช่บุคคล คือ เหตุการณ์ หรือประสบการณ์ เป็นต้น ถ้าคนเรามีสติปัญญา สิ่งต่าง ๆ ก็จะเป็นครู เพราะมันสอนอย่างแท้จริง โดยเฉพาะตัวธรรมชาติ คืออนิจจัง ทุกขัง อนัตตา และตัวกิเลสเป็นครูได้เช่นกัน นอกจากนั้น ยังมีพระพุทธเจ้า ซึ่งเป็นผู้มีพระคุณแก่เรามากมาย ตรงที่ชี้หนทางให้เรา รู้จักถือธรรมชาตินมาเป็นครู ซึ่งยอดสุดของความเป็นครู คือพระธรรม ที่พระเจ้าทุก ๆ พระองค์ได้ถือเอาเป็นที่เคารพ และครูคนสุดท้ายก็คือตัวเรา ซึ่งสามารถทำให้มนุษย์ได้รับสิ่งที่ดีที่สุดที่มนุษย์ควรได้รับ

1. ครู
2. ธรรมเทศนา
3. พุทธศาสนา
4. การศึกษา

บ.953 พุทธทาสภิกขุ. (2554). *สิ่งที่พระพุทธเจ้าทรงเคารพ*. กรุงเทพฯ: หอจดหมายเหตุพุทธทาสอินทปัญญา. 75 หน้า

หนังสือเล่มนี้ได้กล่าวถึง สิ่งที่พระพุทธเจ้าทรงเคารพ ปัญหาทั้งหมดในโลกนี้แก้ได้ด้วยการเคารพสิ่งที่พระพุทธเจ้าเคารพ สิ่งนั้นคือ หน้าที่ คือ การเคารพธรรมะ เป็นหน้าที่ ที่จะช่วยให้รอด ไม่ให้พลัดตกลงไปในความทุกข์ เพราะปฏิบัติธรรมะคือ การปฏิบัติหน้าที่ ปฏิบัติศาสนา คือ ปฏิบัติหน้าที่ ปฏิบัติเพื่อความรอดคือ การปฏิบัติหน้าที่แล้วจะรอด

1. ธรรมะ
2. การปฏิบัติธรรม

บ.954 พุทธศาสนิกศ. (2530). *สิ่งที่พระพุทธเจ้าทรงเคารพ*. (ชุดลอยปฐม 87). กรุงเทพฯ: การพิมพ์
พระนคร.

ธรรมเนียมปฏิบัติของท่านอาจารย์พุทธทาสภิกขุ วันรับปริญญาคุณวุฒิบัณฑิตกิตติมศักดิ์ของ
มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ 8 กุมภาพันธ์ 2530 ณ ลานหินโค้ง สวนโมกขพลาราม อ.ไชยา
จ.สุราษฎร์ธานี สิ่งที่พระพุทธเจ้าทรงเคารพ คือ หน้าที่ โปรดฟังให้ดี ๆ สิ่งที่พระพุทธเจ้าทรงเคารพ
เราต้องเคารพสิ่งนั้น แล้วจะแก้ปัญหาทั้งหมดในโลกได้ ไม่ว่าปัญหาอะไร จะเป็นปัญหาทั้งโลกหรือ
เป็นปัญหาของประเทศหิบมือเดียว จงโปรดจำคำว่าปัญหาทั้งปวงจะแก้ได้ด้วย.....เคารพสิ่งที่
พระพุทเจ้าทรงเคารพแล้วท่านก็จะประหลาดใจ ในการที่จะได้ฟังว่าสิ่งนั้นคือ หน้าที่บางคนจะไม่
เคยฟัง ไม่เคยคิด เคยฝันว่า พระพุทธเจ้าทรงเคารพหน้าที่ เมื่อพระพุทธเจ้าตรัสรู้แล้วทันทีทรง
ฉนวนว่า ที่จะเคารพอะไร ในการตรัสรู้แล้วเป็นพระพุทธเจ้าแล้ว จะเคารพอะไร? ในที่สุดท่าน
แถลงพะเนียงว่า เคารพธรรมะ ธรรมะ

1. พุทธศาสนา - - ธรรมะบรรยาย

บ.955 พุทธศาสนิกศ. (ม.ป.ป.). *สิ่งที่รู้สึกรู้สียงเข้าใจผิดต่อกันและกันอยู่*. ม.ป.ท. 50 หน้า.

เนื้อหาของหนังสือเล่มนี้ กล่าวถึงปัญหาในทางธรรมที่มนุษย์ไม่สามารถเข้าใจอย่างแจ่ม
แจ้ง และตรงกัน หรือบางพวกคิดว่าเป็นเรื่องของคนที่เชื่อง่าย ไม่มีเหตุผล ทำให้เกิดความผิดพลาด
ในทางปฏิบัติ ซึ่งท่านพุทธทาสได้รวบรวมไว้ 10 ข้อ ได้แก่ หลักธรรมชั้นโลกกุตตระนั้นใช้เป็นข้อ
ปฏิบัติแก่ฆราวาส ในชีวิตประจำวันได้หรือไม่ จิตมีกิเลสเป็นพื้นฐานหรือว่ามีควมว่างจากกิเลส
เป็นพื้นฐาน ความอยาก หรือความต้องการหรือความปรารถนานั้น ไม่เป็นกิเลสไปเสียหมดเหมือน
ที่เข้าใจอยู่โดยมาก เรื่องปฏิเสธสมุบาทไม่ได้เป็นเรื่องข้ามภพข้ามชาติ หรือคร่อมภพคร่อมชาติ
เรื่องปฏิเสธสมุบาทไม่ได้เป็นเรื่องข้ามภพข้ามชาติ หรือคร่อมภพคร่อมชาติ ฯลฯ ในแต่ละข้อได้
อธิบายโดยละเอียดทุกแง่ทุกมุม หนังสือเล่มนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อแนะแนวทางให้คนได้เกิดปัญญาใน
การตัดสินใจปัญหาต่าง ๆ และใช้ปัญญาในการดับทุกข์ ซึ่งปัญญาเป็นจุดหมายสำคัญของพุทธศาสนา
หากปฏิบัติได้เช่นนี้ก็จะให้เราดำรงชีวิตอย่างมีความสุขได้

1. ธรรมะ

บ.956 พุทธทาสภิกขุ. (2503). *สิ่งที่อาจเข้าใจเขา*. พระนคร: สุวีรานันท์. 145 หน้า

บรรยายอบรมผู้ช่วยผู้พิพากษา วันที่ 10 มิถุนายน 2501 โดยท่านบรรยายมีหัวข้อต่อไปนี้ แก่
 เขาอันเกี่ยวกับถ้อยคำ ตัวตนหรืออาตมัน สัน โขษ ที่สังัด ศีลและวัตร ความสงบ แก่เขาอันเกี่ยวกับ
 หลักศาสนา สุนทรียาหรืออนัตตา เรียงความ เรื่องวิปัสสนา แก่เขาอันเกี่ยวกับกรรมภายิต อาศัย
 อาหารละอาหาร อาศัยตัณหา ละตัณหา อาศัยมานะ ละมานะ “มักสะพานเสีย” ในเมถุนธรรม แก่เขา
 อันเกี่ยวกับองค์ศาสนา เป็นคนสิ้นเนื้อประดาตัวมีแต่สอนไม่ให้ทำอะไร มีแต่จงไปให้พินาศ เป็น
 คนไม่ต้องพูดต้องเกิดกัน แก่เขาอันเกี่ยวกับการประพฤติ พรหมจรรย์ ออกบวชทำให้คนเป็นหม้าย?
 ออกบวชมิได้อะไรคุ้มกันบ้าง? เรื่องที่บรรยายนี้ท่านพุทธทาส สรุปเป็นหลักสั้น ๆ ว่า อย่าตื่นเข้าใจ
 ตามเสียงเล่าลือ อย่าคว่นเข้าใจหรือยึดมั่นหลักเกณฑ์เหล่านั้น

1. ธรรมะ

บ.957 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). *สิบปีในสวนโมกข์เล่าเรื่องชีวิตในวัยหนุ่ม*. กองทุนมูลนิธิธรรม,
 63 หน้า.

เป็นหนังสือที่รวมอัตตชีวประวัติในวัยหนุ่มของท่านพุทธทาส ในช่วงระยะเวลา 10 ปี
 โดยเขียนมาจากประสบการณ์จริงของท่านเกี่ยวกับการก่อตั้งสำนักปฏิบัติธรรมสวนโมกข์ ซึ่งเริ่มจาก
 ท่านเพียงองค์เดียว การต่อสู้และฟันฝ่าต่ออุปสรรคต่าง ๆ เพื่อการเผยแพร่วรรณธรรม จนประสบ
 ความสำเร็จดังที่ปรากฏในปัจจุบัน คุณค่าของหนังสือเล่มนี้ นอกจากจะช่วยให้เห็นภาพของสวน
 โมกข์ในอดีต นับแต่แรกตั้งแล้ว ยังทำให้ทราบความรู้สึกและแนวคิดในแง่มุมต่าง ๆ รวมทั้งความ
 งดงามในการใช้ภาษาของท่านด้วย

1. การปฏิบัติธรรม

2. พุทธทาสภิกขุ, 2499-2536

บ.958 พุทธทาสภิกขุ. (2529). *สิบปีในสวนโมกข์ อัจฉีประวัติในวัยหนุ่มของพุทธทาสภิกขุ*. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: พลพณิชการพิมพ์, 51 หน้า.

หนังสือเล่มนี้ ช่วยให้พุทธศาสนิกชนเข้าใจรากฐานอันเป็นที่องกามของความคิด และ ผลงานของท่านพุทธทาสภิกขุ เนื้อหาสาระเป็นบันทึกเกี่ยวกับการดำเนินชีวิตและแนวปฏิบัติ ของท่านในสวนโมกข์ในช่วงเวลา 10 ปี บันทึกเล่มนี้มีประโยชน์ต่อพุทธศาสนิกชนในแง่ของการ นำวิถีชีวิต และแนวการปฏิบัติธรรมของท่านมาเป็นแบบอย่างแห่งการปฏิบัติเพื่อการดำรงชีวิต ที่สมบูรณ์

1. พุทธทาสภิกขุ – ประวัติและผลงาน

บ.959 พุทธทาสภิกขุ. (2550). *สุขแท้พระคุณพ่อแม่*. กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ. 144 หน้า. (สม.)

หนังสือเล่มนี้กล่าวถึงสุขแท้พระคุณพ่อแม่เป็นเช่นไร คำว่า พ่อแม่ หรือบิดามารดา ซึ่งต้อง ทำความเข้าใจจนถึงที่สุดว่า มีอยู่ 2 ความหมายคือ บิดามารดาในทางกายที่ทำให้เกิดมาในทางกาย แล้วบิดามารดาในทางจิตทางวิญญาณ ที่ทำให้เกิดความรู้แสงสว่างอันถูกต้องทางจิตทางวิญญาณ ขึ้นมา ซึ่งกลายเป็นการเกิดอีกครั้งหนึ่งคือเกิดโดยธรรมะ เกิดโดยแสงสว่างของพระธรรม เป็นสุข ที่ไม่สามารถมีพระคุณใดไหนมาเปรียบเทียบได้

1. บิดามารดา

2. พระคุณพ่อแม่

บ.960 พุทธทาสภิกขุ. (2549). *สุญญตา*. กรุงเทพฯ: เพชรประกาย. 160 หน้า.

หนังสือเล่มนี้ได้กล่าวถึงสุญญตาในเรื่องทั้งหมดของชีวิตและในจิตวิญญาณ ซึ่งกล่าวได้ว่า สุญญตาเป็นเรื่องทั้งหมดของศาสนาซึ่งสุญญตานั้นมิใช่เรื่องของใครคนใดคนหนึ่งโดยเฉพาะ หากแต่สุญญตาเป็นเรื่องที่มีความจำเป็นอย่างมากแก่มนุษย์ชาติในตอนท้ายของหนังสือเล่มนี้เป็น การสรุปความทั้งหมดเกี่ยวกับคำว่าสุญญตา

1. สุญญตา

บ.961 พุทธทาสภิกขุ. (2543). *สุญญตา*. กรุงเทพฯ: ชรรรมสภา. 227 หน้า.

เนื้อหาในหนังสือเล่มนี้ประกอบด้วยความสำคัญของสุญญตา ความหมายของสุญญตา ความเป็นมาของสุญญตา หลักของสุญญตา นอกจากนี้ในส่วนของสุญญตาในแง่ที่กล่าวมาแล้วยังได้พูดถึงสุญญตาในแง่ของความเป็นธาตุ ซึ่งในความเป็นธาตุนั้นท่านพุทธทาสได้แยกย่อยออกมาอีก โดยกล่าวถึงความหมายในแง่ต่าง ๆ และการเปรียบเทียบอสังขตธาตุกับคำว่าธาตุในตอนท้ายของหนังสือยังกล่าวถึงปัจจัยสี่ของพระภิกษุในด้านต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นความหมายและความสำคัญ รวมทั้งผลของปัจจัยสี่โดยการพิจารณาแยกเป็นธาตุ รวมทั้งยังสะท้อนถึงอุปสรรคที่ทำให้ไม่สามารถพิจารณาปัจจัยสี่เป็นธาตุได้

1. สุญญตา

บ.962 พุทธทาสภิกขุ. (2536). *สุดยอดของความถูกต้อง คือนิพพาน*. กรุงเทพฯ: การพิมพ์พระนคร. 31 หน้า. (ชุดหมุนล้อ อันดับที่ 62).

หนังสือเล่มนี้ กล่าวถึงความถูกต้องเป็นสิ่งสูงสุด ถ้ามีความถูกต้องถึงที่สุดแล้วก็หมดทุกข์ ดังนั้นจึงควรศึกษาปฏิบัติความถูกต้อง และได้รับผลของความถูกต้อง ความถูกต้องของพระธรรม คือ สัมมัตตา 10 เป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์สูงสุด ประกอบด้วย สัมมาทิฐิ สัมมาสังกัปป สัมมาวาจา สัมมา กัมมันโต สัมมาอาชีโว สัมมาวาจาโม สัมมมาสติ สัมมาสมาธิ สัมมาญาณะ สัมมาวิมุตติ และได้กล่าวถึงอารมณ์ คือ สิ่งที่มีงหมาย ดังนั้นจึงต้องมีความถูกต้องเป็นอารมณ์ เมื่อถูกต้องถึงที่สุด เป็นนิพพานจะอยู่เหนืออารมณ์ คือ ไม่มีอารมณ์เป็นที่สุดแห่งความทุกข์ เราจึงควรหมั่นสำรวจดูตัวเองว่า มีอารมณ์อะไรไหน ถ้ายังมีอารมณ์ก็ต้องมีความทุกข์ ไม่ใช่ นิพพาน เราต้องมีความถูกต้องทางกาย ทางจิต ทางตัวตน ซึ่งให้ผลเป็นความว่างที่ถูกต้อง คือ พระนิพพาน ตอนท้ายเล่ม กล่าวถึง เถวล หรือ โกวัลยะ คือ นิพพาน หากเราสามารถดำรงชีวิตด้วยความถูกต้องแล้วก็จะทำให้เราไม่มี ความทุกข์นั่นเอง

1. นิพพาน

บ.963 พุทธศาสนิกศ. (ม.ป.ป.). *สุภาษิตที่ข้าพเจ้าชอบ*. กรุงเทพฯ: ธรรมสภา. 52 หน้า.

ในหนังสือเล่มนี้ได้รวบรวมสุภาษิตที่ท่านพุทธทาสชอบและเขียนไว้จำนวน 513 คำวน ซึ่งมาจากเสรีภาพทางความคิดของท่าน สุภาษิตเหล่านี้ เป็นสุภาษิตที่ดี ใช้อ้อยคำเข้าใจง่าย กระชับ ลึกซึ้ง ชัดเจน และให้แง่คิดคมคาย ฟังว่ามาจากการสังมประสบการณ์ต่าง ๆ ในชีวิต ที่ธรรมชาติ เป็นผู้ให้ ซึ่งถือว่าเป็นลิขสิทธิ์ของธรรมชาติ ให้คุณค่าและให้ประโยชน์อย่างยิ่งในทางเตือนจิต และ สติมิให้พลาดพลั้งต่อชีวิตในทางใด ๆ ได้ง่าย ๆ

1. พุทธสุภาษิต

2. สุภาษิตและคำพังเพย

บ.964 พุทธศาสนิกศ. (2509). *สูจิตว่าง*. กรุงเทพฯ: อักษรสาสน์. 148 หน้า.

หนังสือเล่มนี้ เป็นหลักธรรมสำคัญและเป็นหลักปฏิบัติเพื่อความไม่ยึดมั่นถือมั่น อันเป็น หัวใจของพระพุทธศาสนา เนื้อหาสาระแบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ หลักที่จะต้องเข้าใจ โดยละเอียด ในเรื่องความไม่ยึดมั่นถือมั่น ย้ำถึงความไม่ยึดมั่นถือมั่นเป็นเนื้อแท้ของพระพุทธศาสนาซึ่งเป็น หนทางแห่งการดับทุกข์และถึงขั้นนิพพาน ความยึดมั่นถือมั่นแบ่งออกเป็น 4 ประเภท คือ ยึดมั่นใน การยึดมั่นในความคิดเห็น ยึดมั่นในความประพฤติกี่งมายและยึดมั่นในตัวตนของตน ส่วนเรื่อง ที่สอง เป็นหลักปฏิบัติเพื่อความไม่ยึดมั่นถือมั่น กล่าวถึงหลักปฏิบัติที่ทำให้สามารถหลุดพ้นจาก ความยึดมั่นถือมั่น ได้แก่ เมื่ออารมณ์มากระทบเราต้องมีสติ และควรอยู่ด้วยปัญญา ความยึดมั่นถือ มั่นจะไม่เกิด หลักปฏิบัติดังกล่าวนี้ หากพุทธศาสนิกชนนำมาปฏิบัติเป็นแบบอย่างก็จะสามารถ ดับทุกข์ได้โดยสิ้นเชิง

1. จิต

2. ธรรมปฏิบัติ

บ.965 พุทธศาสนิกศ. (2521). *สูชีวิตสงบเย็น*. กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ. 148 หน้า.

หนังสือเล่มนี้กล่าวถึง มนุษย์มีวิวัฒนาการเจริญสูงขึ้นสูงขึ้น ๆ แม้จะดูที่บุคคลก็มีวิวัฒนาการ ตั้งแต่คลอดจากท้องแม่สูงขึ้น ๆ มนุษย์จะประพฤติกี่กระทำสิ่งใด ๆ ก็มีวิวัฒนาการแม้แต่ ความสามารถของมนุษย์ก็ต้องมีวิวัฒนาการเช่นกันเราจึงต้องมีการกระทำที่ถูกต้องตามขั้นตอน แห่งวิวัฒนาการของมนุษย์

ธรรมะนั้นที่เป็นคู่ชีวิตแท้จริงของคน ในขณะที่แห่งวิวัฒนาการเมื่อจิตของมนุษย์ไม่มี ธรรมะแล้วความวินาศนั้นจะเกิดขึ้นแก่แผ่นดิน โลก มนุษย์ที่ไร้ศีลธรรมจะทำลายแผ่นดิน โลก ให้วินาศไปอย่างไม่มีเหลือ ฉะนั้นอย่าเป็นอยู่ด้วยส่วนเกิน อย่ากินเกิน อย่านุ่งห่มเกิน อย่าไปใช้สอย เกิน แม้แต่การบำบัดโรคภัยไข้เจ็บก็อย่าให้มันเกินข้อความทั้งหมดนี้ถือเป็นการซื้ออยู่ทุก ๆ ข้อว่า เป็นวิธีที่จะทำให้ธรรมะเกิดขึ้น มีธรรมะได้รับผลแห่งธรรมะจะได้คู่ชีวิตที่สงบเย็น

1. มนุษย์

บ.966 พุทธทาสภิกขุ. (2534). *เสียงตะโกนจากธรรมชาติ*. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: พิมพ์อาไฟ. 55 หน้า.

หนังสือเล่มนี้ เป็นปาฐกถาธรรมท่านพุทธทาสภิกขุ เนื่องในวิสาขบูชา เนื้อหาสาระเป็น ประโยชน์แก่โลกปัจจุบันมาก ท่านแสดงให้เห็นความเกี่ยวข้องของธรรมะกับธรรมชาติ และพุทธ ศาสนา ความสำคัญของธรรมะต่อชีวิตและจิตใจ ความสำคัญของการสร้างวัดเป็นสถานที่อันร่มรื่น ตามคติโบราณให้ความหมายของสวนโมกขพลาราม ตลอดจนชี้แจงให้เห็นกิจการของสวนโมกข์ ว่ามีอะไรบ้าง ตั้งอยู่บนความเชื่อเรื่องธรรมชาติอย่างไรและมีจุดมุ่งหมายอย่างไร และประการ สุดท้ายได้แสดงธรรมปฏิบัติเพื่อช่วยให้เข้าถึงความหลุดพ้นจากทุกข์ทั้งหมด โดยการรู้จักสำรวจ ระวัง มีสติสัมปชัญญะในการดำเนินชีวิตตามพุทธสุภาษิตที่ว่า “การสำรวจดีในทุกกรณีย่อมพ้น ทุกข์ทั้งปวงได้”

1. ปาฐกถาธรรม

บ.967 พุทธทาสภิกขุ. (2529). *เสียงแห่งความสงบและธรรมกถาหน้าเชิงตะกอน*. กรุงเทพฯ: กลุ่มศึกษา และปฏิบัติธรรม. 68 หน้า.

เนื้อหาของหนังสือ แบ่งเป็นสองตอนคือ เสียงแห่งความสงบ และธรรมกถาหน้าเชิง ตะกอน เนื้อหาของตอนแรกกล่าวถึง ความสงบที่เป็นฝ่ายโลก ซึ่งเป็นของชั่วคราว และความสงบ ฝ่ายธรรม เป็นความสงบที่แท้จริง ความสงบที่แท้จริงคือที่สุดจบของสิ่งทั้งปวงนั้น คือ ความสมดุล ความสงบเกี่ยวกับความรู้แจ้ง ความบริสุทธิ์และความสุข หากมีความสงบเมื่อใดย่อมมีความรู้แจ้ง สิ่งทั้งหลาย มีความบริสุทธิ์สะอาดและไม่มีควมวุ่นวาย ส่วนตอนที่สอง ธรรมกถาหน้าเชิงตะกอน

กล่าวถึง ความตายเป็นหน้าที่ของสังขาร สังขารคือสิ่งปรุงแต่งจากเหตุปัจจัย ซึ่งทุกคนควรทำให้ผู้ที่ล่วงลับไปแล้ว ได้รับความพอใจดีกว่าบำเพ็ญกุศลตามขนบธรรมเนียมประเพณีเท่านั้น

1. ธรรมเทศนา

2. พุทธศาสนา – คติธรรม

บ.968 พุทธศาสนิกฯ. (2550). *แสงธรรมในดวงตา*. มปท. 40 หน้า.

หนังสือเล่มนี้เป็นงานวรรณกรรมเพื่อเผยแพร่ธรรมสัจจะความจริงของสิ่งทั้งปวง ต่อเนื่องจากการมองเห็น และเพ่งภาพพบนิพพาน โดยเนื้อหาในหนังสือเล่มนี้เป็นการเอาคำสอนมาวาดเป็นภาพประกอบซึ่งการอ่านหนังสือเล่มนี้ผู้อ่านจะต้องมองภาพประกอบไปด้วยจึงจะเข้าใจเนื้อหาของเรื่องแต่ละคำสอน

1. นิพพาน

บ.969 พุทธศาสนิกฯ. (2516). *ไสยศาสตร์เมื่อใช้เป็นคุณไสยชั้นยอด*. กรุงเทพฯ: การพิมพ์พระนคร. 65 หน้า.

เนื้อหาของหนังสือแบ่งเป็น 2 ประเด็น คือ ประเด็นแรก กล่าวถึงพุทธศาสนาที่อยู่ในรูปแบบไสยศาสตร์ คือการเข้าถึงพระพุทธรูป พระธรรม และพระสงฆ์ด้วยปาก หรือกิริยาท่าทางตามที่เขาสอนตามกันมา โดยไม่รู้จักพระคุณของพระพุทธรูป พระธรรม และพระสงฆ์ อย่างแท้จริง แต่ถ้าหากมีพระพุทธรูปเจ้าแท้อันแท้จริงด้วยความรู้สึกในธรรมะที่พระองค์สอนแล้ว เมื่อควบคุมผัสสะควบคุม ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ไม่ให้หลงใน รูป เสียง กลิ่น รส โสณัฐัพพะ และธัมมารมณ์มากจนเกินไป และอย่าให้อวิชชาเข้ามาปรุงแต่งจิตใจจะสามารถทำให้เราพ้นทุกข์ได้

1. ไสยศาสตร์

บ.970 พุทธศาสนิกขุ. (2547). *หนทางแห่งชีวิตใหม่*. กรุงเทพฯ: มิตรนราการพิมพ์. 48 หน้า.

หนังสือเล่มนี้มีเนื้อหากล่าวถึงหนทางแห่งชีวิตใหม่ การที่คนเราปล่อยไปตามสัญชาตญาณ นั้นเป็นชีวิตที่ไม่น่าปรารถนา ไม่น่าดู ไม่งดงาม ถือว่าเป็นชีวิตธรรมดา ก็จะเรียกว่าชีวิตเก่า ถ้าจะให้ ได้ชีวิตใหม่ต้องปราศจากที่เป็นกิเลสตัณหาและการหลีกเลี่ยงสิ่งเหล่านี้ได้คือศาสนา การเข้าถึง ศาสนาคือการพบธรรมะ ธรรมะจะเป็นตัวควบคุมสัญชาตญาณ ธรรมะคือระบบปฏิบัติที่จะควบคุม สัญชาตญาณให้หมดปัญหา

1. ชีวิต – แง่พุทธศาสนา

บ.971 พุทธศาสนิกขุ. (2549). *หนังสือเฉลิมพระเกียรติ*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์พระพุทธศาสนาของ- ธรรมสภา. 142 หน้า.

หนังสือเล่มนี้ได้กล่าวถึง ความล้ำค่าและทันสมัยอยู่ตลอดเวลา แม้วันเวลาได้ล่วงเลยมา นาน เพราะคนเราทุกคนเกิดมาต้องการความสุข ความเข้าใจในหลักการปฏิบัติธรรมให้ เป็น แก่นพระพุทศาสนา ที่ทำให้ผู้ปฏิบัติมีความสุข ที่แท้จริงของชีวิต

1. ความสุข

2. การปฏิบัติธรรม

บ.972 พุทธศาสนิกขุ. (ม.ป.ป). *หน้าที่ของชีวิต*. กรุงเทพฯ: ธรรมสภา. 26 หน้า.

หนังสือเล่มนี้กล่าวถึง การทำประโยชน์ให้ดีที่สุดนั้นเป็นหน้าที่ของคนที่มีชีวิตอยู่ คนที่มี ชีวิตอยู่จะต้องบำเพ็ญหน้าที่ของตนสืบต่อไป จะให้ชีวิตนี้มีประโยชน์ที่สุด ส่วนตัวก็ได้รับ ประโยชน์ บ้านเมือง ประเทศชาติ ก็ได้รับประโยชน์โลกก็ได้รับประโยชน์เช่นกัน แต่ก็ควรระลึก นึกไว้ว่าถ้าทุกคนในโลกคิดกันอย่างนี้แล้ว โลกก็จะเป็นโลกที่น่าอยู่น่าอาศัยยิ่งกว่านี้

1. ชีวิต – แง่พุทธศาสนา

บ.973 พุทธศาสนิกศ. (ม.ป.ป.). *หน้าที่ที่ทุกคนหลบหลีกไม่ได้*. กรุงเทพฯ: ธรรมบูชา. 30 หน้า.
(เอกสารชุดมองด้านใน อันดับ 59).

หนังสือเล่มนี้ อธิบายความหมายของธรรมะในฐานะที่เป็นหน้าที่อันสำคัญ ทั้งต่อตนเอง และผู้อื่น โดยแยกแยะให้ผู้อ่านเข้าใจอย่างชัดเจนถึงความสำคัญ ความจำเป็นและผลต่อการปฏิบัติ หน้าที่นั้น ๆ กล่าวคือ การปฏิบัติธรรม จะทำให้เกิดความสุขกาย สุขใจต่อตนเองจนอยู่เหนือ ความสุข ส่วนหน้าที่ต่อผู้อื่นนั้น ควรปฏิบัติให้ถูกต้องนับแต่ครอบครัวสังคม และสากลโลก ด้วยการเป็นบุตรดี เป็นศิษย์ดี เป็นพลเมืองดีและเป็นสาวกที่ดีของพระศาสนา ฉะนั้นหลักธรรม ที่ทุกคนจะหลบหลีกมิได้ก็คือ หน้าที่ของตนให้ถูกต้อง

1. ธรรมะ

2. การปฏิบัติธรรม

บ.974 พุทธศาสนิกศ. (ม.ป.ป.). *หน้าที่รับผิดชอบของมนุษย์แห่งยุคปัจจุบัน*. ม.ป.ท. 16 หน้า. (ชุดมองด้าน ในอันดับ 78).

เนื้อหาของหนังสือเล่มนี้ กล่าวว่า ในโลกยุคปัจจุบันนี้มีปัญหาเกิดขึ้นมากมาย จนหาความ สงบสุขไม่ได้ ดังนั้น มนุษย์จึงมีหน้าที่รับผิดชอบที่สุดอยู่ 3 ประการ คือ หน้าที่แรกได้แก่ การปรับปรุง ระบบการศึกษาให้ถูกต้องและสมบูรณ์ คือการศึกษาทางธรรมะ เพื่อช่วยให้มนุษย์เป็นมนุษย์ ที่สมบูรณ์ หน้าที่ที่สอง คือ แก้ปัญหาคอมมิวนิสต์ได้ ต้องแก้ด้วยระบบการศึกษาที่ถูกต้อง ตลอดจน การสร้างความรักและสันติภาพให้เกิดขึ้น หน้าที่สุดท้ายคือ ทำจิตให้มีสถาบันทั้งสาม คือ การเข้าใจ ความหมายของสถาบันของชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ อย่างลึกซึ้ง และเข้าถึงหัวใจของธรรมะ ตลอดจนสร้างธรรมะให้มีความสัมพันธ์กับสถาบันทั้งสามและสิ่งสำคัญ คือการจัดระบบการศึกษา ที่สมบูรณ์ถึงพร้อมหลักธรรมโดยทำจิตให้มีสถาบันทั้งสามและสิ่งสำคัญ คือการจัดระบบการศึกษา ที่สมบูรณ์ถึงพร้อมด้วยหลักธรรม โดยทำจิตให้มีสถาบันทั้งสามคือ ชาติ ศาสนา และ พระมหากษัตริย์ ที่แท้จริง

1. ธรรมะ

2. การปฏิบัติธรรม

บ.975 พุทธศาสนิกข. (ม.ป.ป.). *หลักการปฏิบัติในการทำให้จิตสะอาด สว่าง สงบ*. กรุงเทพฯ: ภาพพิมพ์, 36 หน้า.

หนังสือเล่มนี้ กล่าวถึงหลักปฏิบัติในการทำให้จิตให้สะอาด ปราศจากกิเลสที่ทำให้จิตเศร้า และสว่าง ด้วยปัญญาจัดความยึดถือ อวิชชาสงบ จากการปรุแต่งของกิเลส จิตที่สะอาด สว่าง และสงบนี้ เป็นจิตที่อิสระ มีพลัง มีปัญญา ไม่มีความยึดมั่นถือมั่นและมีกิเลสรบกวนจิตใจ เมื่อผู้ปฏิบัติ นำหลักปฏิบัติดังกล่าวมาปฏิบัติก็จะก่อให้เกิดความสะอาด สว่าง และสงบ ขึ้นในจิตใจ เมื่อนั้นความสุขก็จะเกิดขึ้นแต่ปฏิบัติ

1. จิต

บ.976 พุทธศาสนิกข. (2535). *หลักเกณฑ์ที่จะช่วยโลกให้รอดอยู่ได้*. กรุงเทพฯ: การพิมพ์พระนคร. 58 หน้า. (ชุดหมอนลือ อันดับ 50 หน้า).

หนังสือเล่มนี้ กล่าวถึงความสำคัญของวันในพระพุทธศาสนา คือ วันวิสาขบูชา เป็นวันพระพุทธรหรือวันชนะ วันอาสาฬหบูชา เป็นวันพระธรรมนับเป็นวันแห่งแสงสว่าง และวันมาฆบูชา เป็นวันพระสงฆ์ อันเป็นวันสะอาด นอกจากนั้นยังกล่าวถึงหลักเกณฑ์ที่จะช่วยโลกดำรงอยู่ได้ โดยเสนอแนะว่าจะนำหลักการของพระพุทธเจ้ามาใช้กับสภาวะในโลก ปัจจุบันอย่างไร อันตรายจากความเห็นแก่ตัว และวิชาครูของพระพุทธเจ้า ซึ่งนับเป็นเทคนิคการสอนอย่างหนึ่ง

1. พุทธศาสนา

บ.977 พุทธศาสนิกข. (ม.ป.ป.). *หลักตัดสินปัญหาชีวิต*. กรุงเทพฯ: อตัมมโย. 33 หน้า.

คำบรรยายเรื่องนี้ คัดมาจากตอนหนึ่งของหนังสือธรรมโฆษณชุดเตกัจจนกรรม ซึ่งแสดงให้เห็นว่า ปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นล้วนเป็นไปตามกฎของธรรมชาติ ตามกฎของเหตุปัจจัย และตามกฎของกรรม ซึ่งจะต้องแก้ไขให้ถูกต้อง โดยเฉพาะการใช้หลักเกณฑ์การตัดสินปัญหาซึ่งมีอยู่ 4 หลักกาลามสูตร หลักโคตรมีสูตร หลักมหาปเทศฝ่ายวินัย และหลักมหาปเทศฝ่ายธรรมะ ใน 4 หลักดังกล่าวได้ให้แง่คิดในการตัดสินปัญหาที่แตกต่างกัน เช่น หลักกาลามสูตร กล่าวว่า ให้มนุษย์เชื่อในสิ่งที่เป็นความถูกต้องและความถูกต้อง ซึ่งเกิดจากการใคร่ครวญแล้ว เป็นต้น คำบรรยายเล่มนี้

แม้จะเป็นคำบรรยายเชิงปรัชญาบ้าง แต่หากผู้สนใจศึกษาอย่างแท้จริงก็จะได้รับความกระจ่างชัดในหลักธรรม และท่านยังใช้ภาษาที่อ่านแล้วเข้าใจง่าย ก่อให้เกิดประโยชน์แก่ผู้สนใจทั้งทางการศึกษาและปฏิบัติได้อีกทางหนึ่งด้วย

1. ธรรมเนียม

2. ธรรมะ

บ.978 พุทธทาสภิกขุ. (2549). *หลักธรรมของพระพุทธองค์จากสมุทคูกู้้นพระไตรปิฎกของพุทธทาสภิกขุ เล่ม 1*

หนังสือ หลักธรรมของพระพุทธองค์จากสมุทคูกู้้นพระไตรปิฎกของพุทธทาสภิกขุ เล่มนี้เป็นสมุดบันทึกค้นคว้าธรรมเล่มสำคัญ' คือรายการหนึ่งที่ท่านอาจารย์โพธิ์ปรารภถึงว่าให้หาคุณเพราะเป็นเล่มที่ท่านอาจารย์พุทธทาสบอกเสมอว่า 'สำคัญที่สุด มีค่าที่สุด หาไม่ได้ ใครขอเท่าไรก็ให้ไม่ได้' ท่านอาจารย์พุทธทาสเขียนระบุไว้บนปกหน้าสมุดอนุทินประจำปีปกสีแดง ระบุว่า 'ที่มาสุภาสิต & หลักธรรม BUDDA หลักธรรม [1]' คือหนึ่งในสองสมุดเล่มดังกล่าว เป็นสมุดบันทึกที่สวนโมกขพลาราม คณะธรรมทาน และหอจดหมายเหตุพุทธทาสอินทปัญโญ เห็นตรงกันว่าเป็นเอกสารสำคัญยิ่ง ควรที่จะได้จัดพิมพ์เพื่อประกอบการศึกษาค้นคว้าต่อยอดขยายผลให้ยิ่งขึ้นไป ท่านอาจารย์พุทธทาสจัดแบ่งหัวข้อการบันทึกไว้ 12 หัวข้อ คือหัวข้อ นิพาน กรรม ภาษาธรรม สุนทรียตา พุทธองค์ มรรค สมาธิ อุตตา-อนัตตา ปฏิจจสมุปบาท ญาณ กิเลส และ ฌราวาส เริ่มบันทึกในปี พ.ศ. 2514 เป็นลำดับมาตามแต่ละหัวข้อ โดยมีการระบุอ้างอิงที่มาไว้โดยละเอียด นับได้ทั้งสิ้น 456 หน้า ปรากฏหลักฐานการบันทึกครั้งสุดท้ายในปี พ.ศ. 2530 อาจถือได้ว่าเป็นสมุดบันทึกหัวใจหลักธรรมของพระพุทธองค์ที่ท่านอาจารย์พุทธทาสจัดทำไว้ เป็นคู่มือใช้งานประจำตัวตลอดช่วงท้ายปลายชีวิต

1. พระธรรม

ปรากฏหลักฐานการบันทึกครั้งสุดท้ายในปี พ.ศ. 2530 อาจถือได้ว่าเป็นสมุดบันทึกหัวใจหลักธรรมของพระพุทธองค์ ที่ท่านอาจารย์พุทธทาสจัดทำไว้ เป็นคู่มือใช้งานประจำตัวตลอดช่วงท้ายปลายชีวิต

1. ธรรมะของพระพุทธเจ้า

บ.981 พุทธทาสภิกขุ. (2553). *หลักธรรมของพุทธองค์จากสมุดคู่มือพระไตรปิฎกของพุทธทาสภิกขุ (2)*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิหอจดหมายเหตุพุทธทาสอินทปัญญา. 432 หน้า

หนังสือเล่มนี้ได้จัดแบ่งหัวข้อการบันทึกไว้เล่มละ 12 หัวข้อ คือหัวข้อ นิพพาน กรรม ภาษารธรรม สุนทรียตา พุทธองค์ มรรค สมาธิ อัตตา – อนัตตา ปฏิภาสมุขุทบาท ญาณ กิเลส และ ฌราวาส ในเล่มแรกปกสีแดง ส่วนเล่มที่ 2 ปกสีน้ำตาลนั้นมีอีก 12 หัวข้อ ซึ่งท่านระบุไว้ว่าไม่เกี่ยวกับธรรมโดยตรง ได้แก่ หลักตัดสินธรรมวินัย พุทธโฆสอาจารย์ นรก – สวรรค์ พรหม ไตรรัตน์ ไตรปิฎกไตรลักษณ์ พระเจ้า หลักปฏิบัติ ลัทธิอื่น ศาสย และเบ็ดเตล็ด เริ่มบันทึกในปี พ.ศ. 2514 เป็นลำดับมาตามแต่ละหัวข้อโดย มีการระบุอ้างอิงที่มาโดยละเอียด นับได้ทั้งสิ้น 486 หน้า ปรากฏหลักฐานการบันทึกครั้งสุดท้ายในปี พ.ศ. 2530 อาจถือได้ว่าเป็นสมุดบันทึกหัวใจหลักธรรมของพระพุทธองค์ที่ท่านอาจารย์พุทธทาสจัดทำไว้ เป็นคู่มือใช้งานประจำตัวตลอดช่วงท้ายปลายชีวิต

1. ธรรมของพระพุทธเจ้า

บ.982 พุทธทาสภิกขุ. (2553). *หลักธรรมของพุทธองค์จากสมุดคู่มือพระไตรปิฎกของพุทธทาสภิกขุ (2)*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิหอจดหมายเหตุพุทธทาสอินทปัญญา. 432 หน้า

หนังสือเล่มนี้เป็นการรวบรวมธรรมกล่าวต่ออายุ 71 ปี ของท่านเอง เมื่อวันที่ 27 พฤษภาคม 2530 ได้ถอดเทปธรรมบรรยายที่ท่านได้แสดงไว้ทั้งหมด 3 กัณฑ์ รวม 9 ชั่วโมง 32 หัวข้อ แสดงธรรมเรียงลำดับในกัณฑ์เช้า 12 หัวข้อ กัณฑ์บ่าย 10 หัวข้อ และกัณฑ์ค่ำ 10 หัวข้อ ประกอบกับบัตรคำเตรียมบรรยายธรรมหรือกับ Power point ในสมัยนี้ ที่ท่านเตรียมมาด้วยตัวเองในปีนั้นทั้งหมด 49 หัวข้อ แต่ได้แสดงธรรมคืออายุจริง ๆ เพียง 32 หัวข้อเท่านั้น และส่วนที่ยังไม่บรรยายก็ได้ทำการรวบรวมไว้ในส่วนท้ายของหนังสือด้วย

1. ธรรมะของพระพุทธเจ้า

บ.983 พุทธศาสนิกศุ. (2515). *หลักธรรมที่ฝรั่งเข้าใจผิด*. กรุงเทพฯ : ธรรมบุชา, 79 หน้า.
(ชุดนั่งกลางทรายในสวนโมกข์ เล่ม 2).

หนังสือเล่มนี้ แบ่งเนื้อหาเป็น 3 ตอน คือ ตอนที่ 1 องค์กรประกอบที่ทำให้งานธรรมทูตสำเร็จ มี 8 ประการ เนื้อหาส่วนใหญ่กล่าวถึงหลักธรรมะที่เป็นความไม่ยึดมั่นถือมั่น ให้มีความรู้ รับผิดชอบต่อหน้าที่ และมีความเมตตา ตอนที่ 2 หลักธรรมที่ชาวตะวันตกหลงเข้าใจผิด ศาสนาพุทธไม่เชื่อเรื่องพระเจ้า แต่พวกฝรั่งเชื่อว่าพระเจ้าคือผู้ที่สวรรค์ส่งมา พระธรรมคือตัวศาสนา ประกอบด้วย ปรีชาธรรม ปฏิบัติธรรม และปฏิเวชธรรม ตอนสุดท้าย หลักธรรมที่ชาวตะวันตกเข้าใจพุทธศาสนาผิด พุทธศาสนาไม่ได้ตั้งตัวเป็นศัตรูกับเรื่องของวัตถุ ไม่ใช่ตัวความทุกข์ แต่เป็นตัวกำจัดความทุกข์ ธรรมเหล่าใด มีสาเหตุเป็นแดนเกิด พระตถาคตทรงแสดงเหตุและความดับของสิ่งเหล่านี้ และที่สำคัญ คือ หลักพุทธศาสนา เป็นหลักปรัชญาแนวอุดมคติ มนุษย์ในโลกควรรู้ว่า ทุกสิ่งล้วนมาจากเหตุเป็นตัวกำหนดทุกข์ พุทธศาสนาสอนให้คนประพฤติ และมีวิธีดับทุกข์ได้

1. ธรรมะ
2. ศาสนาพุทธ

บ.984 พุทธศาสนิกศุ. (2509). *หลักธรรมที่แสดงความว่าง*. กรุงเทพฯ : สุวิธานน์. 252 หน้า.

หนังสือเล่มนี้ เป็นคำบรรยายหลักพระพุทธศาสนา ซึ่งแบ่งการบรรยายออกเป็น 10 ตอน ประกอบด้วย หลักพระพุทธศาสนาและการเข้าถึงพุทธศาสนาของมนุษย์ ธรรมะที่พระพุทธเจ้านำมาสั่งสอนชาวพุทธ ปฏิจจสมุปทานในชีวิตประจำวัน เป็นเรื่องของกรรมการเกิดใหม่ และสังสารวัฏฏ์ มายากับของจริง เป็นเรื่องเกี่ยวกับอนัตตา สิ่งที่มนุษย์พึงได้ คือ มรรคผลนิพพาน ความสัมพันธ์ของธรรมทั้งปวง กล่าวถึงลัทธินิคายและความเป็นมาของศาสนา ธรรมะกับตุลาการ หรือการเดินทางที่ไม่ทุกข์ และในตอนสุดท้าย เป็นการตอบปัญหาธรรมเรื่องที่มาของธรรมยุคิและมหานิกาย ซึ่งการบรรยายนี้เป็นหลักปฏิบัติที่เป็นไปตามธรรมชาติ พวกนำไปปฏิบัติจนจิตว่างจากโลก โทสะ โมหะ ย่อมให้เป็นมนุษย์เป็นผู้มีใจสูง

1. ธรรมบรรยาย
2. พุทธศาสนาในชีวิตประจำวัน

บ.985 พุทธทาสภิกขุ. (2514). *หลักธรรมะสำหรับนักศึกษา*. กรุงเทพฯ: ชรรณบุชา. 132 หน้า.

เป็นการบรรยายธรรมะสำหรับนิสิตนักศึกษา ท่านพุทธทาสได้แสดงธรรมเทศนาโดยการตั้งคำถาม และตอบคำถามไปที่ละข้อ เช่น พระพุทธเจ้าท่านสอนว่าอย่างไร ท่านมีแนวสอนว่าอย่างไร ธรรมะนี้เปรียบเหมือนกับอะไร ท่านได้บรรยายไปที่ละข้อโดยเน้นในลักษณะที่เป็นเพียงหลักหรือใจความไว้ได้ถึง 48 หัวข้อ ก็คือจะสรุปหัวข้อให้ชัดเจนไปเสียก่อนว่า ปัญหาที่ว่าอย่างไร? แล้วจึงฟังคำตอบ ใจความสำคัญของตัวปัญหานั้น ช่วยให้ผู้ฟังคำตอบเข้าใจง่ายขึ้น แล้วช่วยให้จดจำได้โดยง่ายด้วย วิธีนี้เรียกว่า “เวทลลกลา” เพื่อความเหมาะสมแก่ท่านที่เป็นนักศึกษาหรือปัญญาชน

1. ธรรมบรรยาย

2. ธรรมเทศนา

บ.986 พุทธทาสภิกขุ. (2514). *หลักธรรมะสำหรับนักศึกษา*. กรุงเทพฯ: ชรรณบุชา. 131 หน้า.

หนังสือเล่มนี้กล่าวถึง หลักธรรมะที่มีจุดมุ่งหมายให้นักศึกษาได้ใช้เป็นคู่มือสร้างสันติภาพในจิตใจของพระพุทธเจ้าจะสอนในเรื่องความทุกข์กับความดับทุกข์เพื่อให้นักศึกษาช่วยตัวเองได้ ท่านสอนให้ละเว้นความชั่ว ให้ทำแต่ความดีแล้วทำจิตใจให้บริสุทธิ์ให้เดินทางสายกลางเพื่อจะได้มีความเหมาะสมทุกอย่างทุกประการที่เป็นอยู่เพื่อให้นักศึกษาจะปฏิบัติและดับทุกข์ได้ เป็นสิ่งที่นักศึกษาทั้งหลายจะต้องทำเองเพื่อความทุกข์สิ้นไป ในหนังสือเล่มนี้ได้สอนว่าสิ่งทั้งหลายมีเหตุมีปัจจัย เป็นไปตามเหตุตามปัจจัย พระธรรมคือคำสอนในการปฏิบัติเป็นและผลของการปฏิบัติเรื่องความไม่ยึดมั่นถือมั่น

1. ธรรมะ

2. พุทธศาสนากับการศึกษา

3. นักศึกษา

บ.987 พุทธทาสภิกขุ. (2515). *หลักปฏิบัติเกี่ยวกับทานบริจาค*. กรุงเทพฯ: การพิมพ์พระนคร. 28 หน้า.

หนังสือเล่มนี้ เป็นปาฐกถาธรรมพิเศษของท่านอาจารย์พุทธทาสภิกขุ เนื้อหากล่าวถึงหลักปฏิบัติเกี่ยวกับทานบริจาคว่า การให้ทานก็เป็นหนทางสู่นิพพานได้ เรื่องทานบริจาคมี 4 ชนิด ชนิดแรกคือ อามิสทาน คือการให้วัตถุทาน ชนิดที่สองคือ อภัยทาน คือ การให้ทั้งทางกาย วาจา ใจ ชนิดที่สาม เรียกว่าธรรมทาน คือ การให้ทั้งทางตรงและทางอ้อม มีอยู่ 3 ระดับ คือ การให้ความรู้

พื้นฐานเบื้องต้น ให้แสงสว่างเป็นทานและให้นิพพานเป็นทาน ชนิดที่สี่ คือสุญญตาทาน คือ การให้ความว่างตัวกู – ของกู โดยสละคืนให้กับธรรมชาติ ได้แก่ สละมานะทิฏฐิอย่างหยาบ ๆ สละความเห็นแก่ตัว สละอัสมีมานะและสละนิพพานหรือความว่าง ธรรมบรรยายชุดนี้มีแนวคิดให้พุทธบริษัทยึดถือไปปฏิบัติเพื่อเป็นหนทางสู่การพบความสุขที่แท้จริง

1. ปาฐกถาธรรม

2. การบริจาค

บ.988 พุทธทาสภิกขุ. (2542). *หลักปฏิบัติที่สำคัญในพุทธศาสนา*. กรุงเทพฯ: ธรรมสภา. 341 หน้า.

หนังสือเล่มนี้กล่าวถึงหลักธรรมและการปฏิบัติที่สำคัญในศาสนาโดยมีเนื้อหาแบ่งออกเป็น 3 ส่วนด้วยกันคือส่วนแรก กล่าวถึงความแตกต่างระหว่างศีลธรรมกับพุทธศาสนา ส่วนที่สอง กล่าวถึงหลักการปฏิบัติตัวด้านต่าง ๆ ส่วนที่สามกล่าวสรุปและตอบคำถามโดยส่วนแรกความแตกต่างระหว่างศีลธรรมกับศาสนานั้นเนื้อหาหลัก ๆ คือการชี้ให้เห็นว่าศีลธรรมกับศาสนามีความแตกต่างกันเพื่อไม่ให้ผู้คนจำผิดหรือสับสนซึ่งศีลธรรมคือระเบียบปฏิบัติให้สงบสุขส่วนรวมส่วนศาสนาปฏิบัติเกิดผลเฉพาะคน ศีลธรรมเป็นสิ่งที่มนุษย์บัญญัติขึ้น ส่วนศาสนาเป็นหลักความจริงของธรรมชาติในส่วนที่สองกล่าวถึงหลักการปฏิบัติศาสนาและศีลธรรม ส่วนที่สามกล่าวถึงการตอบคำถามข้อสงสัยที่มีคนข้องใจซักถามในขณะนั้น

1. การปฏิบัติธรรม

2. ศีลธรรม

บ.989 พุทธทาสภิกขุ. (2533). *หลักพุทธศาสนา* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ. 267 หน้า.

หนังสือเล่มนี้กล่าวถึงหลักพระพุทธานามิใจความสำคัญของพุทธศาสนา 10 ประเด็น คือ ประเด็นแรกว่าด้วยเรื่องใจความสำคัญของพระพุทธานามิ ประเด็นที่สองว่าด้วยเรื่องไตรลักษณ์ ประเด็นที่สามเรื่องอุปทานสี่ ประเด็นที่สี่เรื่องไตรสิกขา ประเด็นที่ห้าเรื่องเบญจขันธ์ ประเด็นที่หกเรื่องสมาธิและวิปัสสนาตามธรรมชาติ ประเด็นที่เจ็ดเรื่องสมาธิและวิปัสสนาตามหลักวิชาในรูปเทคนิค ประการที่แปดว่าด้วยเรื่องอริยบุคคลกับการละกิเลส ประการที่เก้าเรื่องพุทธศาสนากับคนทั่วไปและประเด็นสุดท้ายตุลาการตามอุดมคติแห่งพระพุทธานามิ

1. พุทธศาสนา

บ.990 พุทธศาสนิกศ. (2528). *หลุดพ้นเสียงจากความหลุดพ้น*. กรุงเทพฯ: การพิมพ์พระนคร. (ชุดลือปทุม
อันดับ 64).

เนื้อหาเกี่ยวกับวิมุตติ คือ ความหลุดพ้น เป็นหัวใจของพุทธศาสนา ศาสนาทุกศาสนา
มีพระเจ้าเป็นสิ่งสูงสุด แต่ในศาสนาพุทธมีพระธรรมหรือที่เรียกว่ากฎแห่งอิทัปปัจจยตาเป็นสิ่ง
สูงสุดที่ทุกคนต้องนับถือ ไม่เว้นแม้แต่องค์พระพุทธเจ้า ในแต่ละศาสนาสอนให้คนไม่เห็นแก่ตัว
มนุษย์ใช้ปัญญาเพื่อหาทางหลุดพ้น โดยถือว่าแท้จริงแล้วไม่มีสิ่งที่เรียกว่าตัว มนุษย์เกิดมาแล้ว
ล้วนเป็นไปตามกฎของอิทัปปัจจยตา วิธีที่จะทำให้ความเห็นแก่ตัวคือความไม่มีตัว วิธีการหลุดพ้น
ที่ถูกต้องที่สุดคือ การไม่ยึดตัวกู ซึ่งเป็นสิ่งสูงสุด และเป็นหัวใจหลักของพุทธศาสนา

1. พุทธศาสนา

บ.991 พุทธศาสนิกศ. (ม.ป.ป.). *หัวข้อธรรมในคำกลอน*. ม.ป.ท. 37 หน้า.

เนื้อหาในเล่ม ได้กล่าวถึง (คำประพันธ์ บทพระธรรมไม่จำเพาะว่าจะต้อง ไพเราะ เพราะ
อักษรหวังสัมผัส ซ้อยชด แห่งบทกลอนที่อรชรเชิงกวีตามนิยม ขอแต่เพียงให้อรรถแห่งธรรมะได้
แจ่มจะ ถนัดเห็นเป็นปฐมแล้วได้รสแห่งพระธรรมชำระมณีนที่อาจบมเบิกไว้ให้เจริญฯ ให้นิสัย
เปลี่ยนใหม่ จากก่อนแต่ไม่ซึมเศร้า สุขสง่า นำสรรเสริญเป็นจิตกล้าสามารถไม่ขาดเกินขอชวนเชิญ
ชมธรรมรส งดกวีฯ โดยมีหัวข้อในเล่มคือ ความสุข โลกนี้คืออะไร? การงาน เป็นอยู่ด้วยจิตว่าง
เป็นมนุษย์หรือเป็นคน รสแห่งความเปลี่ยนแปลง มองแง่ดีเกิด ตาบอด – ตาดี บุญเป็นอะไร
ปากอย่างไรอย่าง ชาวบ้าน – ชาววัด ความอยาก บ้าดี กิเลสขุย สหายเอี้ย ตัวกู – ตัวกู ของกู – ของ
กู อะไรเอี้ย? โลกรอดเพราะกตัญญู อุดต หี อุดตโน นาโถ การพึ่งผู้อื่น รักสงบ นั่งเหนือเมฆ มีอยู่แล้ว
นั่งริมธาร อะไรที่ไหน คนแก่ยามไหนก็ได้ ยาระงับสรรพทุกข์ ปิด – ปิด – ปิด เปิด – เปิด – เปิด
ปรัชญาจากสวนโมกข์ ตายก่อนตาย ดับสังขาร ความทุกข์เกิด.

1. ธรรมคำกลอน

บ.992 พุทธศาสนิกฯ. (ม.ป.ป.). *หัวข้อธรรมในคำกลอน*. กรุงเทพฯ: ภาพพิมพ์. 112 หน้า.

หนังสือเล่มนี้เป็นการรวบรวมคำกลอนที่มีเนื้อหาที่สอนให้ผู้อ่านเข้าใจในการฟัง เพื่อให้เห็นข้อเท็จจริงแห่งข้อความ แล้วฟังต่อไป เพื่อให้เกิดความรู้สึก ในการที่จะทำให้เกิดความสดสังเวช ความไม่ประมาท การเปลี่ยนนิสัยที่ไม่พึงปรารถนา กวาดล้างความรู้สึกที่ทำความรำคาญต่าง ๆ ความรู้ความเข้าใจที่เกิดจากการฟังมาประโยชน์มากกว่าที่เกิดจากการอ่านและยังเป็นการปฏิบัติกรรมฐานภาวนาชนิดอยู่ในตัวอีกด้วยหนังสือเล่มนี้ให้ความเพลิดเพลินด้วยภาษาที่เข้าใจง่าย และไพเราะของบทกลอนต่าง ๆ ที่ได้เรียบเรียงเอาไว้

1. ธรรมะ

2. พุทธภาษิต

บ.993 พุทธศาสนิกฯ. (ม.ป.ป.). *หัวใจของธรรมะ โดยพื้นฐาน*. กรุงเทพฯ: อตัมมโย. 44 หน้า.

การบรรยายธรรมะในหนังสือเล่มนี้ มุ่งแสดงให้เห็นถึง หัวใจของธรรมะ โดยหลักพื้นฐานอย่างถูกต้อง แบ่งเนื้อหาออกเป็น 8 เรื่อง ได้แก่ ประเด็นที่ 1 สิ่งที่ไม่ใช่หัวใจของธรรม เช่น ประวัติความเป็นมาของศาสนา ประวัติส่วนตัวของพระศาสดา ไสยศาสตร์ อิทธิปาฏิหาริย์ ประเด็นที่ 2 ตัวปัญหาคือตัวความทุกข์ ประเด็นที่ 3 ต้นเหตุของความทุกข์ ได้แก่ เหตุภายนอกซึ่งมาจากเรื่องต่าง ๆ รอบตัวเรา ส่วนเหตุภายในมาจากทางกาย ทางจิตและทางวิญญาณ ประเด็นที่ 4 เครื่องตัดต้นเหตุ ได้แก่ การเห็นอนิจจัง ทุกขัง อนัตตาของสิ่งทั้งปวง เรียกว่า การเห็นพระไตรลักษณ์ ประเด็นที่ 5 วิธีเหตุให้เกิดทุกข์ คือการใช้ปัญญาแก้ไขเหตุการณ์เฉพาะหน้าไปก่อน ประเด็นที่ 6 รักษาภาวะแห่งความถูกต้อง คือ รักษาความถูกต้อง ทางกาย ทางวาจา และทางใจให้คงมั่น ประเด็นที่ 7 มุ่งตรงไปสู่หัวใจของธรรมะเพื่อดับทุกข์ และประเด็นที่ 8 ฟังสนใจเจาะจงที่เรื่องดับทุกข์ สำหรับ 2 ประเด็นหลังนี้ มีความเกี่ยวเนื่องต่อกัน คือ ให้สนใจสิ่งที่เป็นหัวใจของธรรมะ คือการดับทุกข์นั่นเอง

1. ธรรมะบรรยาย

2. ธรรมะ

3. ศาสนา

บ.994 พุทธทาสภิกขุ. *หัวใจของธรรมะโดยหลักพื้นฐาน*. ม.ป.ป. 2528. 44 หน้า. (ชุดลอยปทุม
อันดับ 69).

เนื้อหาได้บรรยายถึงหลักปฏิบัติเพื่อหาทางสู่ความดับทุกข์ โดยตอนแรกได้บรรยายถึงประวัติความเป็นมาของศาสนา ความเชื่อ และไสยศาสตร์ ปาฏิหาริย์ ตอนที่สอง ได้กล่าวถึงการทำอะไรให้พ้นทุกข์ เป็นหนังสือเพื่อผู้อ่านทุกท่านที่ต้องการดับทุกข์สามารถเข้าใจว่า ทุกข์นั้นมีสาเหตุและวิธีการแก้ปัญหาที่มีอยู่หลายวิธีที่สามารถนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์กับผู้อื่นได้เป็นอย่างดี

1. ธรรมบรรยาย

2. ความทุกข์

3. การดับทุกข์

บ.995 พุทธทาสภิกขุ. (2522). *หัวใจของพระพุทธศาสนาคืออะไร*. กรุงเทพฯ: การพิมพ์พระนคร.
43 หน้า. (ชุดทำบุญลืออายุ).

เนื้อหาเป็นการกล่าวบรรยายถึงการทำบุญซึ่งมีอยู่ 2 ลักษณะ คือ การทำบุญต่ออายุและการทำบุญลืออายุ มนุษย์ควรมีหิริ โอตตัปปะ คือความละอายบาป ความละอายความชั่ว ความเกลียดกลัวบาป เกลียดกลัวความชั่ว การมีหิริ โอตตัปปะทำให้เรามีอายุยืนยาวขึ้น ท่านพุทธทาสภิกขุ กล่าวถึงหัวใจของพระพุทธศาสนาก็เช่นเดียวกับศาสนาทุกศาสนา คือ ความไม่เห็นแก่ตัว ความไม่ยึดมั่นถือมั่น ท่านกล่าวว่าเมื่อแรกเกิดมนุษย์ไม่มีกิเลส แต่เมื่อเจริญเติบโตขึ้นกิเลสก็เติบโตตามตัวตน หากเรากำจัดกิเลสได้ก็ทำให้เราใช้ชีวิตอยู่อย่างมีความสุข

1. ธรรมบรรยาย

2. การทำบุญ

บ.996 พุทธทาสภิกขุ. (2528). *หัวใจปรมัตถธรรม*. (ชุดลอยปทุม 71). กรุงเทพฯ: การพิมพ์พระนคร.
26 หน้า

ธรรมบรรยายของท่านอาจารย์พุทธทาสปาฐกถาธรรมทางวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย ชุด “ปรมัตถธรรมกลับมาโลกาสว่างไสว” ครั้งที่ 52 ปรมัตถธรรมกลับมาในลักษณะที่เป็นหัวใจ วันอาทิตย์ที่ 20 ตุลาคม 2528 เวลา 8.00 น. หัวใจของปรมัตถธรรม ข้อที่ว่า “ความไม่ยึดมั่นถือมั่น” อาศัยตามหลักพระมาลีที่ว่า สัพเพ ธมฺมา นาลิ อภินิเวสยา แปลว่า สิ่งทั้งปวง.....ไม่ควรยึด

มั่นถือมั่น คือไม่ควรฝังตัวหรือฝังใจเข้าไปหมายมั่นยึดมั่นว่าตัวเรา ว่าของเรา มีพระมาลีไว้ชัดเจน ถ้าได้ฟังคำว่า “สิ่งทั้งปวงไม่ควรยึดมั่นถือมั่น” และที่เท่ากับว่าได้ฟังธรรมทั้งปวง ลักษณะของความไม่ยึดมั่นถือมั่น ต้องยกเอาคำคู่ขึ้นมา ...เปรียบเทียบ คือ คำว่า อุปทาน-ความยึดมั่นถือมั่น กับคำว่า สมาทาน –การถือเอาไว้อย่างดี อุปทาน ทำด้วยความโง่ คือ อวิชชา ; สมาทาน ทำด้วยความฉลาด คือ วิชชา มั่นต่างกันอย่างนี้ สมาทานศีล คือให้ ถือเอาอย่างดีด้วยสติปัญญา

1. ธรรมะ

2. ปาฐกถา

บ.997 พุทธทาสภิกขุ. (2529). *หัวใจปรมัตถธรรม* (ชุดลอยปทุม 71). (พิมพ์ครั้งที่ 6). กรุงเทพฯ: การพิมพ์พระนคร. 24 หน้า

ธรรมบรรยายของท่านอาจารย์พุทธทาสภิกขุปาฐกถาธรรมทางวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย ชุด “ปรมัตถธรรมกลับมาโลกาสว่างไสว” ครั้งที่ 52 ปรมัตถธรรมกลับมาในลักษณะที่เป็นหัวใจขอให้ย้อนระลึกถึงการบรรยายในครั้งที่แล้วมาซึ่งมีหัวข้อว่า “ทำไมจึงต้องใช้คำว่ากลับมา” ทำไมจึงต้องใช้คำว่ากลับมา กับสิ่งที่เรียกว่า ศีลธรรมและปรมัตถธรรม? ข้อนี้ก็เพราะว่า สิ่งนั้นเคยมีแล้วมันหายไป : ศีลธรรมก็เคยมี ปรมัตถธรรมที่เป็นรากฐานของศีลธรรมก็เคยมีแล้วมันหายไปจึงได้เน้นในข้อที่ว่า ต้องกลับมา ก็มาเพื่อเป็นรากฐานของศีลธรรมอย่างจำเป็นที่จะหลีกเลี่ยงไม่ได้ ข้อนี้มันเกี่ยวข้องกัน คือ ศีลธรรมนั้นได้....ว่าเป็นอย่างไร ส่วนปรมัตถธรรมนั้น คือ บอกว่าทำไมจึงต้องเป็นอย่างนั้น ศีลธรรมคือ ความไม่เห็นแก่ตัวเป็นใจความสำคัญ ปรมัตถธรรม ก็คือ เหตุที่ต้องไม่เห็นแก่ตัว ซึ่งจำเป็นจะต้องมี

1. ปรมัตถธรรม

2. ธรรมะ

บ.998 พุทธทาสภิกขุ. (2542). *หัวใจปรมัตถธรรม*. กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ . 32 หน้า.

หนังสือเล่มนี้กล่าวถึง การมีชีวิตอยู่ชนิดที่ไม่ยึดมั่นถือมั่น ทั้งภายนอกและภายในหรือสิ่งใด ๆ ขึ้นมาเป็นตัวตนของตนจะเป็นการยึดมั่นถือมั่นในสิ่งใดก็ตาม ส่วนที่เป็นความยึดมั่นถือมั่นนั้นแหละ มันจะกัศผู้ยึดมั่นหรือจิตที่ยึดมั่นถือมั่นถ้าปราศจากความยึดมั่นถือมั่นแล้ว จะทำอะไรลงไปก็จะถูกต้องตามหลักแห่งพระพุทธศาสนา ได้รับผลตรงตามหลักแห่งพระพุทธศาสนา ปัญญา นำหน้าทุกสิ่งทุกอย่างแล้ว ศีลก็ถูกต้องไม่เข้ารกเข้าพง สมาธิก็ถูกต้องไม่เข้ารกเข้าพงรวมกันเป็นศีล

สมาธิ - ปัญญา ที่ถูกต้อง เป็นมัชฌิมาปฏิปทา ทั้งนี้ก็เพราะความไม่ยึดมั่นถือมั่นฉะนั้นจึงถือว่า หัวใจของปรมัตถธรรมในพระพุทธศาสนานั้น คือประโยชน์ที่ว่า “สิ่งทั้งปวงอันใคร ๆ ไม่ควรยึดมั่นถือมั่น” สามารถใช้เป็นรากฐานของศีลธรรมและควรจะถูกกลับมาเป็นรากฐานของศีลธรรม ให้ทับแก่เวลาที่โลกกำลังประกอบอยู่ด้วยวิฤต

1. พุทธศาสนากับชีวิตประจำวัน

บ.999 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). *หัวเราะเยาะความตาย*. กรุงเทพฯ: ใจสบาย. 42 หน้า.

หนังสือเล่มนี้ รวบรวมเนื้อหาไว้ทั้งหมด 4 เรื่อง กับภาคผนวกอีก 1 เรื่องคือ หัวเราะเยาะความตาย ความไม่ยึดมั่นถือมั่น สมทานกับอุปาทานเช่นนั้นเอง และดับไม่เหลือ หัวเราะเยาะความตายกล่าวถึง ความตายว่าเป็นของธรรมดาเช่นนั้นเอง และย้ำว่าผู้ที่ผู้ที่เป็นเช่นนี้จะเป็นกัลยาณมิตรกับพระพุทธเจ้า ความไม่ยึดมั่นถือมั่นกล่าวถึง ถ้าเรามีความยึดมั่นถือมั่นก็จะมีความเห็นแก่ตัว ความทุกข์ก็เกิดมาจากความยึดมั่นถือมั่น เด็กเล็ก ๆ ก็จะต้องได้รับการอบรมให้ดีที่สุดจะต้องไม่ยึดมั่นถือมั่น สมทานกับอุปาทาน สมทานแปลว่า ถือเอาไว้เป็นอย่างดี อุปาทาน แปลว่ายึดมั่นถือมั่น คืออย่ายึดมั่นถือมั่นจะต้องทำอะไรด้วยสมทาน คือ ทำด้วยสติปัญญา รู้สึกผิดชอบชั่วดี ไม่เห็นแก่ตัว และก็ไม่หวังอะไร เพราะสติปัญญามันคิดว่าถูกต้องแล้วอย่างนี้เป็นเรื่องที่ถูกต้อง เช่นนั่นเอง กล่าวถึง เป็นคำตรัสสรุป คำพูดต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับการดับทุกข์ ตถตา แปลว่า เช่นนั่นเอง อวิตถตา ไม่ผิดไปจากความเป็นเช่นนั้น อิทปปัจจยตา คือความที่มีสิ่งนี้ สิ่งนี้เป็นปัจจัยจึงเกิดขึ้น แล้วเมื่อมันมีเหตุมันก็มีผล โดยสมควรแก่เหตุ ซึ่งเป็นความเฉียบขาด เพราะเหตุอย่างนี้จึงเรียกว่าเช่นนั้นเอง ความดับไม่เหลือ มีวิธีปฏิบัติทั้งชนิดก็คือ จมิจิตที่มีปัญญาแท้จริงยึดถือว่า “ตัวกู” และของกู อีกอย่างหนึ่งหมายถึง เมื่อร่างกายจะต้องแตกดับไปจริง ๆ ขอให้ปล่อยทั้งหมด รวมทั้งร่างกายชีวิตจิตใจ อันเป็นที่พึงทางใจอันประเสริฐสูงสุดสำหรับผู้ไม่ต้องการหนีความ เกิด แก่ เจ็บ ตาย อย่างไร สติปัญญา

1. ความตาย

บ.1,000 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). *หากคอมมิวนิสต์เข้ามาพุทธศาสนาก็ยังอยู่ได้*. ม.ป.ท. 137 หน้า.

หนังสือเล่มนี้ กล่าวถึงคุณค่าของพุทธศาสนาและผลเสียของลัทธิวัตถุนิยม ซึ่งทั้งสองเรื่องชี้ให้เห็นว่าพุทธศาสนาสอนให้คนไม่ติดอยู่ในวัตถุนิยม เดินทางสายกลาง และไม่นิยมรุกราน หรือบังคับขู่เข็ญใครให้เชื่อในคำสอน หากลัทธิคอมมิวนิสต์จะเข้ามาเพื่อทำลายศาสนาพุทธนั้น คงเป็นไปได้ยาก เพราะหากเป็นชาวพุทธที่แท้จริงแล้ว จะไม่นิยมชมชื่นในลัทธิอื่นใดอีกจากลัทธิพุทธศาสนา โดยที่ลัทธิคอมมิวนิสต์ไม่สามารถมาบังคับขู่เข็ญและทำลายศาสนาได้

หนังสือเล่มนี้แบ่งเนื้อหาเป็น 4 ตอน ตอนแรกคือ ความหายนะของโลกฆราวาส ซึ่งเป็นสถาบันใหญ่ที่สุด มีการประพุดติ ความเป็นอยู่ที่จัดไว้เป็นระเบียบเฉพาะ ส่วนความเลื่อมมี 2 ชนิด คือ เลื่อมจากการก้าวไปตามหลักของอารยธรรม 4 และเลื่อมลงไปสู่ความทนมธรรมาน ตอนที่ 2 เรื่องภาวะจิตทรามในอารยธรรมแผนปัจจุบัน กล่าวถึง ภาวะจิตทรามของมนุษย์ตกต่ำลงไปมาก จิตทรามในพุทธศาสนามี 3 ประเภท คือ จิตทรามที่มาจากโลภะ คือ เนื้อหนังเพื่อ จิตทรามที่มาจากโทสะ คือ การฆ่ากันเพื่อ และจิตทรามที่มาจากโมหะคือ การทำสิ่งที่ไม่ต้องการแล้วจนเพื่อ ส่วนอารยธรรมแผนปัจจุบัน คือ อารยธรรมทางวัตถุนิยมความก้าวหน้าทางวัตถุเป็นหลักสำคัญ ตอนที่ 3 เรื่องภาวะจิตทรามในอารยธรรมแผนใหม่กล่าวถึงโทสะ และโมหะ อารยธรรมแผนใหม่ คือ อารยธรรมเทคโนโลยี อารยธรรมแผนใหม่นี้ นำไปสู่ความมี โลภะ โทสะ มากขึ้น ซึ่งอารยธรรมดั้งเดิมจะป้องกันปราบปราม โลภะ โทสะ โมหะ ตลอดเวลา ส่วนตอนสุดท้าย เรื่องภาวะจิตทรามในอารยธรรมแผนปัจจุบัน มูลเหตุของวิกฤตการณ์ในปัจจุบันคือ ความเห็นแก่ตัวซึ่งมี 3 ส่วนที่ทำให้เกิดขึ้น คือ โลภะ โมหะ โทสะ เป็นรากฐานความเห็นแก่ตัวทั้งสิ้น

1. ลัทธิวัตถุนิยม
2. คอมมิวนิสต์
3. พุทธศาสนากับสังคมนิยม

บ.1,001 พุทธทาสภิกขุ. (2524). *เห็นธรรมชาติคือเห็นความเป็นเช่นนั้นเอง*. (ชุดลอยปทุมอันดับ 8). กรุงเทพฯ: การพิมพ์พระนคร. 42 หน้า

Note คำบรรยายภาคอาสัพพัญญาที่หีน โค้ง สวน โมกขพลาราม ไชยา 23 สิงหาคม 2523

หัวข้อธรรมะในหนังสือเล่มนี้ เป็นหัวข้อธรรมะที่ลึกซึ้งยากแก่การเห็นในสังคัมวัตถุนิยม เช่นทุกวันนี้ ซึ่งเป็นสังคัมที่เต็มไปด้วยความอยาก : อยากได้ อยากดี อยากเด่น อยากสวย อยาก – อยาก – อยาก สารพัดชนิดที่มามีปิดกั้นไม่ให้บุคคลเห็นความเปลี่ยนแปลงที่ไหลเรื่อยของสิ่งต่าง ๆ

แต่เห็นเป็นความทุกข์หนึ่ง ความคงทนถาวร ความไม่เปลี่ยนแปลงของสิ่งเหล่านั้นตามความต้องการของตัวเอง ในความรู้สึกอย่างนี้ การเห็นอีกอย่างหนึ่ง ซึ่งตรงกันข้าม คือการเห็นความไหลเวียนหรือความเป็นเช่นนั้นเองของธรรมชาติ จะเกิดขึ้นไม่ได้ในจิตใจที่ถูกครอบงำด้วยความหลงใหลในวัตถุ เนื้อหนังร่างกายของบุคคลผู้นั้น

1. ธรรมะกับชีวิตประจำวัน

บ.1,002 พุทธทาสภิกขุ. (2549). *เห็นโลกเป็นของว่าง*. กรุงเทพฯ: ปรภายเพชร. 208 หน้า.

หนังสือเล่มนี้เป็นการคัดเอาคำบรรยายจากชุดชุมนุมล้ออายุ ในหนังสือธรรมโฆษณ์ลำดับที่ 42 ก. การบรรยายโดยมุ่งเน้นไปในทางเรื่องของการละกิเลส เน้นเรื่อง ความว่าง เน้นการละอัตตาความเป็นตัวกู - ของกู ซึ่งสิ่งทั้งหมดนี้หมายถึงการเข้าถึงเข้าสู่ภาวะของความว่างจากกิเลส ดังนั้นหนังสือเล่มนี้จึงมีเนื้อหาที่มุ่งเน้นไปในการให้คนเรามองโลกให้เป็นของว่างทุกสิ่งทุกอย่างที่เกิดขึ้น ไม่มีอะไรที่จริงจังแน่นอนมีเกิดมาและดับไปเพราะทุกสิ่งทุกอย่างมันคือความว่าง

1. ความว่าง

บ.1,003 พุทธทาสภิกขุ. (2542). *เห็นสังขะ*. กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ. 150 หน้า.

หนังสือเล่มนี้เป็นการกล่าวถึงการเทศนาครั้งหนึ่งของท่านพุทธทาสที่ตรงกับวันเกิดของท่านซึ่งท่านพุทธทาสได้ปฏิบัติเช่นนี้มาทุกปีเนื้อหาในตอนต้นของเรื่องจะกล่าวถึงการทำบุญวันเกิดในแง่ต่าง ๆ ของคนในสังคมที่มักทำบุญเพื่อต่ออายุ ในตอนกลางจะกล่าวถึงความยึดมั่นถือมั่นความมีสติโดยท่านพุทธทาสได้กล่าวว่าอายุวัฒนะของคนคือการหยั่งรู้การมีสติเช่นคนที่อายุ 20 ปี แต่มีความรู้เท่ากับคนอายุ 60 ปี ก็เท่ากับว่าชราอายุขึ้นไปอีก 40 ปี ในตอนท้ายของหนังสือเล่มนี้เป็นการชี้ให้เห็นว่าสังขะหรือความจริงที่ว่าคนทุกคนบนโลกล้วนเป็นคนบ้าเพราะโลกหมายถึง อารมณ์รูป เสียง กลิ่น รส สัมผัสถ้าใครอยู่ในอิทธิพลของรูปเสียง กลิ่น รส สัมผัส ฉะนั้นทุกคนที่อยู่ในโลกคือคนบ้า คนที่ขึ้นมาจากโลกมีแต่พระอรหันต์อยู่ในชั้น โลกศตวรรษมิฉะนั้นชั้นหนึ่งเท่านั้นที่ไม่เป็นคนบ้า นอกจากที่กล่าวแล้วนั้นท่านพุทธทาสยังชี้แจงให้เห็นว่าการรำลึกความบ้านั้นเป็นหนทางแห่งการแก้บ้า

1. ธรรมเทศนา

2. การทำบุญ

3. สติ

4. สังขะ

บ.1,004 พุทธทาสภิกขุ. (2518). *เหนือกรรมคือเหนือโลก*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.
236 หน้า.

หนังสือเล่มนี้กล่าวถึง เหนือกรรมคือเหนือโลกก็คือจิตที่ว่างไม่วุ่นวายไปตามโลกธรรมทั้ง 4 ทั้งนี้เพราะโลกมีความหมายขึ้นมาเพราะโลกธรรม หากสามารถดำรง “จิตว่าง” ได้จนกระทั่งโลกธรรมไม่สามารถจะเข้ามาทำให้ “จิตวุ่น” ได้นั้นแหละคือจิตที่ข้ามพ้นโลกธรรมกลายเป็นเหนือโลกขึ้นมา ดังนั้น “เหนือกรรมคือเหนือโลก” ได้ด้วยการดำรง “จิตว่าง” ดังกล่าว และนี่แหละคือ แก้วมณีล้ำค่าที่มีอยู่ในพระพุทธศาสนา

1. จิต

2. จิตว่าง

บ.1,005 พุทธทาสภิกขุ.(ม.ป.ป.). *เหนือวิทยาศาสตร์*. กรุงเทพฯ: ธรรมบูชา. 78 หน้า.

เนื้อหาของหนังสือ กล่าวถึงความรู้สึกถึงสิ่งที่เรียกว่า เวทนา ส่วนวิทยาศาสตร์ คือสิ่งที่ต้องทดลอง และปฏิบัติซึ่งมี 2 ทาง คือ วิทยาศาสตร์ทางวัตถุ และวิทยาศาสตร์ทางจิต ในศาสนาพุทธมีวิทยาศาสตร์ที่เรียกว่า ศาสตร์ทางจิต สามารถรับรู้เกี่ยวกับเวทนาคือ ความรู้สึกที่เราต้องรู้สึก ซึ่งแบ่งเป็น 3 เวทนาคือ สุขเวทนา ทุกขเวทนา อทุกขมสุขเวทนา สามสิ่งนี้ล้วนเป็นสาเหตุให้เกิดทุกข์ การดับทุกข์จะต้องใช้หลักธรรมะ ซึ่งมีอยู่มากมาย เช่น อริยสัจสี่ นิรวรณ ๕ และกล่าวถึงการทวิปัสสนา ซึ่งเป็นหลักการทางวิทยาศาสตร์จะต้องศึกษาให้รู้จักสิ่งที่เรียกว่าทุกข์ เหตุให้เกิดทุกข์ ความดับทุกข์ และทางให้ถึงความดับทุกข์ เวทนา สามารถทำให้ความว่าง ไม่ก่อให้เกิดปัญหาอันเป็นตัวทำให้ยุ่งยาก และเกิดทุกข์ คือสิ่งที่เรียกว่าเหนือวิทยาศาสตร์

1. พุทธศาสตร์กับวิทยาศาสตร์

บ.1,006 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป). *อตัมมยตา 100 แห่งมม*. กรุงเทพฯ: ม.ป.ท. 79 หน้า.

หนังสือเล่มนี้กล่าวถึง อตัมมยตา คือ ทำให้หลุดพ้นจากสิ่งผูกพัน คือ ความทุกข์ทั้งปวงให้สามารถขึ้นถึงจุดสูงสุดที่มนุษย์จะพึงได้พึงถึง ทำให้หมดปัญหาทุกชนิดตลอดเวลาทุกสถานที่ไม่ว่าที่ไหนไม่ว่าเวลาใด ไม่มีปัญหาเหลืออยู่เลย อตัมมยตาขับไล่ออกไปหมดปัญหาหรือดินเหตุ

แห่งปัญหาความทุกข์หรือต้นเหตุแห่งความทุกข์อะไรก็ตามที่เป็นสิ่งไม่พึงปรารถนา อตัมมยตา
จับไปปล่อยไปหมด

1. อตัมมยตา

บ.1,007 พุทธทาสภิกขุ. (2534). *อตัมมยตา สำหรับชาวบ้าน*. ม.ปท. 183 หน้า.

หนังสือเล่มนี้กล่าวถึงอตัมมยตาสำหรับชาวบ้านที่ท่านพุทธทาสต้องการที่จะให้ชาวบ้าน
เข้าถึงธรรมะชั้นสูงสามารถนำไปใช้ประโยชน์ในการดำเนินชีวิตได้ ดังนั้นเนื้อหาของหนังสือจึง
เป็นการกล่าวถึงเรื่องอตัมมยตาให้ประชาชนได้เข้าใจง่ายโดยทำความเข้าใจอตัมมยตาใน 3 ระดับ
คือขั้นแรกอตัมมยตา เป็นความหมายอันสูงสุดทำให้ละรูปธาตุได้ ละเนวตัณญาณาสัญญาณะ
ภวักคพรหม ซึ่งเป็นระดับสูง ระดับสองลงมา คือ อตัมมยตาชนิดที่จะไปตามลำดับคือละกามธาตุ
รูปธาตุ ละรูปธาตุด้วยรูปธาตุและระดับที่สามอตัมมยตาที่ให้ความหมายเป็นการละสิ่งที่ควรละ
เสียโดยเด็ดขาด การใช้อตัมมยตาสำหรับชาวบ้านต้องอาศัยธรรมะนี้ไปในการแก้ไขปัญหา
เพื่อความเจริญในทางจิตใจการปฏิบัติสมถวิปัสสนาบรรลุมรรคผลนิพพานก็ให้ใช้ธรรมะนี้ไปเป็น
แนวทางการที่นำอตัมมยตาไปใช้ก็จะเห็นถึงสิ่งที่จะเกิดขึ้นคือการคุ้มครองของมนุษย์ให้มนุษย์
เดินไปในทางที่ถูกที่ควร รู้จักคิดรู้จักการปฏิบัติตนให้อยู่ในสังคมปัจจุบันได้อย่างมีความสุข

1. ตัมมยตา

บ.1,008 พุทธทาสภิกขุ. (2539). *อตัมมยตากถา (ความที่ไม่ต้องสำเร็จจากสิ่งนั้น)*. กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ.
216 หน้า.

หนังสือเล่มนี้กล่าวถึงมนตราสำหรับชีวิต ควันหลงของอตัมมยตา อตัมมยตาประยุกต์
และอตัมมยตาใช้หย่าอะไรได้บ้างซึ่งทั้ง 4 เรื่องกล่าวโดยสรุปได้ว่าเป็นการหลุดพ้นจากสิ่งใด ๆ
ทั้งสิ้น คือ ไม่สำเร็จมาแต่ปัจจัยนั้น ๆ อีกต่อไป ฉันทไม่เอากับเขาแล้ว บุญก็ไม่ไหวบาก็ไม่ไหว
ดีก็ไม่ไหว ชั่วก็ไม่ไหว สุขก็ไม่ไหว ทุกข์ก็ไม่ไหว ไม่ไหวทั้งนั้น ที่ไม่เอาไปผูกพันอยู่กับมัน คือจะ
ไม่เอากับมัน ไม่ผูกพันกับมัน จะหลุดออกจากทุกสิ่งทุกอย่างจากที่กล่าวมาจึงเห็นได้ว่าความ
มีอตัมมยตาหรือการหลุดพ้นจากสิ่งใด ๆ ทั้งสิ้นในชีวิต

1. อตัมมยตากถา

บ.1,009 พุทธทาสภิกขุ. (2531). *อตัมมยตากถา*. กรุงเทพฯ: พระนครการพิมพ์. 107 หน้า.

หนังสือเล่มนี้ได้แบ่งออกเป็น 3 ตอน ตอนแรก พระธรรมเทศนาเรื่อง อตัมมยตากถา ซึ่งแปลว่าความไม่สำเร็จมาจากสิ่งนั้น ไม่สำเร็จมาจากปัจจัยที่เคยปรุงแต่งนั่นเอง ปัจจัยทั้งหลายที่เคยปรุงแต่งให้วุ่นวายไม่ต้องขึ้นอยู่กับปัจจัยนั้นอีกต่อไป นั่นคือหลุดพ้นจากวิภวสังสารหรือกองทุกข์นั่นเอง ตอนที่ 2 กล่าวถึงมนตราสำหรับชีวิต โดยใช้อตัมมยตากถาให้เป็นเหมือนมนต์ที่คอยเตือนสติ ขับไล่ความรู้สึก โลภะ ราคะ โทสะ และโมหะ เมื่อจิตเกิดหวั่นไหวก็ให้ใช้อตัมมยตา เพื่อช่วยให้จิตใจเข้มแข็งและหลุดพ้นจากโลกียะส่วนตอนสุดท้ายคว้นหลงของอตัมมยตา ซึ่งจะเป็นคำสอนของพระพุทธเจ้าให้เราปฏิบัติตาม และความเข้าใจในการศึกษาธรรมะ ซึ่งท่านพุทธทาสก็ได้อธิบายไว้อย่างละเอียด

1. อตัมมยตากถา

บ.1,010 พุทธทาสภิกขุ.(2532). *อตัมมยตาคืออะไร? และอตัมมยตากับสันติภาพของโลก*.

กรุงเทพฯ: การพิมพ์พระนคร. 36 หน้า.

เนื้อหาของเรื่องแบ่งเป็น 2 หมวดคือ อตัมมยตาคืออะไรและอตัมมยตากับสันติภาพของโลก โดยหมวดแรกกล่าวถึงความหมายของอตัมมยตาซึ่งเป็นที่เกิดของปัญญาโดยที่ว่า เมื่อจิตมีอตัมมยตา ก็จะเป็นอิสระต่อการปรุงแต่งของสิ่งทั้งปวง ซึ่งความหมายของอตัมมยตานี้หาได้จากลักษณะของอตัมมยตา จากเรื่องราวของอตัมมยตา และจากอานิสงส์ของการมีอตัมมยตา ส่วนหมวดที่ 2 กล่าวถึงอตัมมยตากับการสร้างสันติภาพให้กับโลก โดยท่านย้ำว่าคนในโลกจะต้องศึกษาให้เข้าถึงใจของอตัมมยตาอย่างแท้จริง และในตอนท้ายยังได้กล่าวถึงธรรมะ 9 ตา หรือผลที่เกิดจากการวิปัสสนาโดยไปถึงที่สุดแห่งสังขารทั้งปวง

1. อตัมมยตา

2. สันติภาพ

บ.1,011 พุทธทาสภิกขุ. (2531). *อดัมมยตาใช้อะไรได้บ้าง*. กรุงเทพฯ: การพิมพ์พระนคร. 48 หน้า.
(ชุดหมูนล้ออายุ อันดับ 37).

หนังสือเล่มนี้ กล่าวถึงวิธีการหย่า คือ การลด ละ เลิก จากอำนาจต่าง ๆ มากมายได้แก่ การหย่าขาดจากภพ หย่าขาดจากกรรม หย่าขาดจากอิทัปปัจจยตา หย่าขาดจากพระเจ้า หย่าขาดจากอิตตา หย่าขาดจากสังขาร ฯลฯ การลดละเลิกจากสิ่งดังกล่าวจำเป็นต้องอาศัยอดัมมยตา คือ การมองเห็น อนิจจัง ทุกขัง และอนัตตา จนสามารถเกิดเป็นความเบื่อหน่าย คลายความกำหนัด บรรลุมรรคผลนิพพานได้ ท่านพุทธทาสใช้ภาษาที่เข้าใจง่าย ให้แง่คิดที่นำมาใช้ในการดำเนินชีวิตได้

1. อดัมมยตา

2. การหย่าขาด

บ.1,012 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). *อดัมมยตาในฐานะของขวัณวันปีใหม่ความคงที่แห่งสภาพของจิตใจ*. กรุงเทพฯ: ธรรมสภา. 23 หน้า

หนังสือเล่มนี้เป็นการบรรยายปาฐกถาธรรม อดัมมยตาในฐานะของขวัณวันปีใหม่ก็เพื่อจะเอามาใช้พัฒนาปีใหม่ อาตมาขอยืนยันว่า “อดัมมยตา เป็นธรรมะ เป็นยอดธรรมะ เป็นหัวใจแห่งธรรมะ ในพระพุทธศาสนา “อดัมมยตา” นี้คืออะไร คือ ความที่จะคงที่ อะไร ๆ ปรุงแต่งไม่ได้ ขอนี้จะต้องพูดถึงเรื่อง “แผ่นดินธรรมแผ่นดินทอง” ทั้งในแง่ของการละ “สิ่งที่ต้องละ” “พัฒนาสิ่งที่ต้องพัฒนา” และแก้ปัญหายุ่งยากทุก ๆ ประการที่เกี่ยวกับสิ่งนั้น การพัฒนา “แผ่นดินธรรม แผ่นดินทอง” นี้ต้องใช้ออดัมมยตาในทาง “ละ” คือ ละ “อบายมุข” ละ “ไสยศาสตร์” ละ “ความเห็นแก่ตัว” สานในทางพัฒนานั้น พัฒนาจิต พัฒนากาย พัฒนาจิต พัฒนาวิญญาณให้ถูกต้องในการแก้ปัญหานั้น แก้ปัญหาให้ชัดเจนไปว่า เกิดมาเพื่ออะไร? เกิดมาทำไม?

1. ธรรมะ

2. ปาฐกถาธรรม

3. อดัมมยตา

บ.1,013 พุทธทาสภิกขุ. (2535). *อดัมมยตาประทีป*. กรุงเทพฯ: การพิมพ์พระนคร. 338 หน้า.
(ชุดปกรณัมพิเศษ อันดับ 12 ง.).

หนังสือเล่มนี้ มีเนื้อหา 2 ตอนคือ อดัมมยตาประทีป ประกอบด้วย อดัมมยตากถา มนตรา สำหรับชีวิต ควันหลงของอดัมมยตา อดัมมยตาประยุกต์ อริยสัจ อดัมมยตาที่ควรรู้จัก อดัมมยตา

ช่วยได้ในทุกกรณี การพัฒนาชีวิตโดยพระไตรลักษณ์ และประโยชน์ของอตัมมยตาในการพัฒนาชีวิตและช่วยแก้ปัญหาได้ในทุกกรณี ส่วนที่สอง เป็นเรื่องอตัมมยตาชีวิตใหม่และหนทางให้เข้าถึงชีวิตใหม่และหนทางที่จะเข้าถึงอตัมมยตา ซึ่งให้ทั้งความรู้ด้วยภาษาที่เข้าใจง่าย และประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิตแก่ทุกคนทั่วไปด้วย

1. อตัมมยตาประทีป

บ.1,014 พุทธทาสภิกขุ. (2533). *อตัมมยตาประยุกต์*. กรุงเทพฯ: การพิมพ์พระนคร. 313 หน้า.

หนังสือเล่มนี้กล่าวถึงอตัมมยตาที่พุทธบริษัทควรรู้ เหตุผลที่ต้องกล่าวถึงอตัมมยตา อตัมมยตากับชีวิตประจำวันของผู้พัฒนาทุกรูปแบบ เหมาะสำหรับผู้สนใจในธรรมะ ที่จะได้เข้าถึงธรรมะในทุกแง่มุม และสามารถนำมาใช้เพื่อพัฒนาชีวิตประจำวันของตนทั้งในทางวัตถุ กาย จิตใจ และวิญญาณ เพื่อนำไปสู่ความสงบ เยือกเย็นเพียงพอที่จะมีชีวิตที่เป็นสุขอยู่ได้ในโลกที่กำลังร้อนระอุอยู่ด้วยวิกฤตการณ์ทั้งหลาย

1. อตัมมยตาประยุกต์

บ.1,015 พุทธทาสภิกขุ. (2531). *อตัมมยตาประยุกต์*. กรุงเทพฯ: การพิมพ์พระนคร. 44 หน้า. (ชุดหมุนล้อ อันดับที่ 36).

หนังสือเล่มนี้ กล่าวถึงอตัมมยตาประยุกต์ คือ อตัมมยตาที่นำไปใช้ประโยชน์ได้ในชีวิตประจำวัน ท่านพุทธทาสได้ให้ความหมายของคำว่าประยุกต์ คือ เอาไปใช้ให้เป็นประโยชน์ได้ ความหมายของศีล สมาธิ ปัญญา ปัญญา คือ การรู้ความจริงของธรรมชาติและได้กล่าวถึงอุปาทาน 4 ซึ่งได้แก่ ดิน น้ำ ลม ไฟ ต้องอาศัยกันอยู่จึงเกิดความยึดมั่นถือมั่นเป็นของตน แต่เมื่อเรามองเห็นอตัมมยตา เราก็สามารถอย่างเข้าสู่ประตุนิพพานได้ เราจึงควรใช้อตัมมยตาเป็นคู่มือกาย วาจา ใจ สลัดสิ่งที่กักใจเสียแล้วจะพบแต่ความสุขสงบตลอดไป

1. อตัมมยตาประยุกต์

บ.1,016 พุทธทาสภิกขุ. (2536). *อตัมมยตาปริทัศน์*. กรุงเทพฯ: การพิมพ์พระนคร, 429 หน้า.
(ชุดปกรณัมพิเศษ อันดับที่ 12 ค.).

หนังสือเล่มนี้ เป็นหนังสือที่ให้รายละเอียดเรื่องของอตัมมยตาซึ่งเปรียบเสมือนเพชรเม็ดเอกในพระพุทธศาสนาในทุก ๆ ด้าน โดยแบ่งเป็นอตัมมยตาภาคต้น ประกอบด้วย เรื่อง อานิสงส์ครอบจักรวาลของอตัมมยตา อตัมมยตากับพระรัตนตรัย กับไตรสิกขา กับยุวชน อตัมมยตาเพื่อชาวบ้าน และชาววัด และอตัมมยตาในทุกสาขาอาชีพ ส่วนอตัมมยตาภาคปลายให้สาระเกี่ยวกับเรื่อง ปิใหม่แห่งอตัมมยตา อตัมมยตากับปัญหาแห่งชีวิตมนุษย์และกับหน้าที่ของชีวิต นับว่าเป็นหนังสือที่ส่งเสริมให้ผู้ศึกษาพุทธศาสนาเข้าใจและนำไปประ โยชน์ของอตัมมยตาไปใช้ในชีวิตประจำวันได้เป็นอย่างดี

1. อตัมมยตาปริทัศน์

บ.1,017 พุทธทาสภิกขุ. (2511). *อธิบายภาพปริสนาธรรมไทย*. พระนคร: สำนักพิมพ์สังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย. 107 หน้า. ภาพประกอบ.

อธิบายภาพปริสนาธรรมไทยเล่มนี้ เป็นคำบรรยายประกอบภาพปริสนาธรรม ซึ่งท่านพุทธทาสภิกขุได้อธิบายไว้ ภาพปริสนาธรรมที่นำมาอธิบายดังกล่าว ถ่ายทอดมาจากต้นฉบับสมุดข่อย ซึ่งเป็นสมบัติของวัดในอำเภอไชยา การนำมาอธิบาย ผู้อธิบายได้พยายามตีความหมายเพื่อก่อให้เกิดประโยชน์แก่ผู้ที่ยังไม่รู้พระพุทธศาสนา และเหมาะสำหรับพุทธศาสนิกชน แต่ละภาพมีหัวข้อธรรมะกำกับด้วย เช่น ตัณหาทั้งสาม อวิชชา วิธีหนีจากเบญจกามคุณ แล้วมีคำอธิบายภาพ บางภาพยกนิทานหรือมีเรื่องเล่าประกอบเพื่อให้ผู้อ่านเกิดความเข้าใจอย่างชัดเจน ล้วนเป็นธรรมะระดับสูงทางพุทธศาสนาทั้งสิ้น

1. ภาพปริสนาธรรม

บ.1,018 พุทธทาสภิกขุ. (มปป.). *อนัตตาของพระพุทธเจ้า*. กรุงเทพฯ: กองทุนวชิรธรรม. 110 หน้า.

หนังสือเล่มนี้เป็นการอธิบายเรื่องอนัตตาซึ่งเป็นวิวาทระหว่างมหายานกับเถรวาท ในพระพุทธศาสนา นอกจากอธิบายว่าอนัตตาที่พระองค์ทรงสอนไว้เป็นอย่างไรแล้ว ท่านยังชี้ให้เห็นว่าแตกต่างกับลัทธิอื่น ๆ เช่น มติของปุณณกัสป มัคขลิโคสาล อชิต เกสกัมพล ปุณณกัจจายนะ สัจจชัย เวสฐฐบุตรและนิคัณฐนาภูบุตร ซึ่งเป็นมิชฌาทิฎฐิอย่างไร ต่างจากมติของอาฬารดาบสและอุทกดาบสอย่างไร และที่สำคัญคือต่างจากมติของฮินดูเวทานตะและคัมภีร์ภควัทคีตาอย่างไร โดยท่านได้ยกตัวบทขึ้นเทียบเคียงอย่างชัดเจน พร้อมทั้งจัดความสัมพันธ์ของมติต่าง ๆ อย่างเป็นระบบท่านอ้างพระบาลีไปฎฐูปาทสูตรซึ่งเป็นสูตรที่พระพุทธเจ้าตรัสตอบปัญหานี้อย่างชัดเจน เพื่อเพิกถอนอัตตาจนถึงที่สุดแม้อัตตาของนักปรมัตถ์ที่ยึดติดในความบริสุทธิ์ว่าเป็นตัวตนสูงสุดด้วย อันเป็นเหตุให้อธิบายพุทธสุภาษิตที่ว่า “อตุตา หิ อตุตโน นาโถ ตนเป็นที่พึ่งแห่งตน” อย่างผิดพลาดและทำให้เกิดการสับสนพหุพจน์ และไม่นำไปสู่ความดับทุกข์สิ้นเชิงนอกจากที่กล่าวมา ท่านยังได้รวบรวมทัศนะของนักปราชญ์ตะวันตกที่กล่าวถึงอนัตตา เพื่อศึกษาเปรียบเทียบไว้อย่างน่าสนใจ 13 ท่าน ได้แก่ ชิเซโร เบลี อีปิคติตัส เกอเธหรือ โกอเต้ ชาร์ลสเวสเลย์ แอดคินสัน ลองเฟลโลว์ มองต์โกเมอรี เวอดเวธ โซเมอร์วิลี ยูเวนาล เซอร์มิเทเลอร์ และลอร์ดอะเวบิวรี่

1. อนัตตา

บ.1,019 พุทธทาสภิกขุ. (2542). *อนัตตาของพระพุทธเจ้า*. กรุงเทพฯ: ธรรมสภา. 213 หน้า.

หนังสือเล่มนี้มีเนื้อหากล่าวถึง อนัตตาของพระพุทธเจ้าซึ่งการแถลงความคิดเกี่ยวกับอนัตตาเพื่อค้นหาความจริงที่ว่า พุทธศาสนาเรามีในเรื่องนี้มานานแล้วและแตกต่างกับศาสนาอื่นหรือลัทธิอื่นที่พอมืออยู่บ้าง ดังนั้นหนังสือเล่มนี้จึงเป็นการบอกแนวทางที่ถูกต้องของอนัตตาไม่ไปจับเอาของลัทธิอื่นมาเป็นของตัว เนื่องจากมีความคล้ายคลึงกัน พุทธศาสนามีความแปลกกว่าศาสนาอื่นทั่วโลกและไปได้สูงสุดนอกเหนือจากศาสนาอื่น ก็ตรงที่ปฏิเสธอัตตาเด็ดขาด พุทธศาสนาสอนให้ผู้ปฏิบัติเห็นว่าไม่มีเพียงธรรมชาติล้วน ๆ ซึ่งเกิดจากธรรมชาติที่ถูกปรุงแต่งด้วยรูปขันธ์และไม่ปรุงแต่งที่ไม่มีเกิด ไม่มีดับ ไม่มีอัตตา หรือตัวตนที่ไหน ซึ่งลัทธิอื่นมีอัตตาที่วิญญาน

1. อนัตตา

บ.1,020 พุทธทาสภิกขุ. (2542). *อนัตตาของพระพุทธเจ้า*. มปท. 90 หน้า.

หนังสือเล่มนี้เป็นการกล่าวถึงความเป็นอนัตตาของพระพุทธเจ้าโดยหลักอนัตตาของพระพุทธเจ้านั้นปฏิเสธว่าเป็นอนัตตาโดยประการทั้งปวง ทั้งสังขตะและอสังขตะหรือกล่าวอีกอย่างหนึ่งว่าทั้งฝ่ายด้านหน้ามานและหลังมานคือทั้งวิชาและอวิชา ตามโฆหารที่กล่าวว่าตัวตน สำหรับจะได้เว้นบาปและการทำบุญนั้นย่อมหมายความว่าอยู่เพียงแต่ตัวตนที่สัตว์หลงสำคัญผิดขึ้นยึดถือตลอดเวลาที่สัตว์ยังไม่มีญาณทัสนะ

1. อนัตตา

บ.1,021 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). *อนัตตายามหาวิเศษ ธรรมะที่ช่วยกำจัดความเห็นแก่ตัว*. กรุงเทพฯ: ธรรมสภา. 31 หน้า.

หนังสือเล่มนี้เป็นธรรมบรรยายที่มุ่งเน้นให้มนุษย์เห็นถึงความสำคัญของอนัตตา ซึ่งเป็นหลักธรรมที่กำจัดความเห็นแก่ตัว อนัตตาเป็นความสุขที่จริงและสูงสุดที่ปรากฏแก่จิต โดยการไม่ยึดมั่นในสิ่งใดและไม่มีความรู้สึกว่าตัวตนหรือของตน อนัตตาจึงสามารถกำจัดทั้งความทุกข์และปัญหา ก่อให้เกิดความสงบสุข และทำให้มนุษย์หมดความเห็นแก่ตัวไปด้วย ในขณะที่เดียวกันมนุษย์ย่อมต้องมีกิเลสเกิดขึ้นและทำให้มนุษย์เกิดความเห็นแก่ตัวนั้น คือมนุษย์เกิดอัตตาขึ้นแล้วอัตตานี้ มีหนทางแก้ไขในอัตตาหมดไปคือ การควบคุมตัวตน บังคับตัวตน บังคับความเห็นแก่ตนอย่าให้เป็นทาสของกามารมณ์ มนุษย์ก็จะพบกับอนัตตาซึ่งเป็นธรรมะที่สามารถกำจัดความเห็นแก่ตัวให้หมดไปจากโลก

1. อนัตตายามหาวิเศษ

บ.1,022 พุทธทาสภิกขุ. (2524). *อนุสรณ์งานนมัสการรอยพระพุทธบาทจำลองและงานบำเพ็ญบุญ*. กรุงเทพฯ: การพิมพ์พระนคร. 119

เนื้อหาของหนังสือเล่มนี้เป็นการรวบรวมธรรมบรรยายสามเรื่อง คือ เรื่องแรกของขวัญวันเด็ก กล่าวถึงเด็กเป็นผู้สร้างโลก สามารถสร้างโลกพระศรีอารยเมตไตรย คือ รักผู้อื่น บังคับกิเลสของตน และทุกคนรักและบูชาการงาน ตอนที่สอง ความมีสุขภาพอนามัยทางจิต กล่าวถึง มนุษย์

เป็นผู้มีจิตใจสูงอยู่เหนือปัญหา ควรจะเป็นอยู่อย่างถูกต้อง มีอนามัยทางจิตที่ดีคือ จิตสดชื่นแจ่มใส และประพฤติให้ถูกต้องทางฝ่ายจิต คือ มีสติ กิเลสทำดีโดยยึดหลักธรรมะ ส่วนตอนสุดท้ายเรื่อง อานาปานสติ กล่าวถึงอานาปานสติ มี 16 ขั้น ซึ่งหากทำตามได้จะไม่มีความทุกข์ การปฏิบัติอานาปานสติแบบนอกพุทธศาสนา คือ เป็นการฝึกที่มีสติดีที่สุด ส่วนอานาปานสติแบบผสม ฝึกได้ให้จิตเป็นสมาธิพอสมควร ซึ่งการฝึกอานาปานสติแบบนี้ก็เป็นประโยชน์ที่ได้มาจากสติทั้งสิ้น

1. ของขวัญวันเกิด

บ.1,023 พระอรุณนันทมุนี. (2501). *อบรมผู้ช่วยผู้พิพากษา รุ่นแรก พ.ศ. 2499*. สุวีขนาน. 256 หน้า.

เนื้อหาของหนังสือกล่าวถึง พุทธศาสนาว่า พุทธศาสนาคือวิชาหรือหลักปฏิบัติให้รู้ว่าอะไรเป็นอะไร ให้รู้ว่าสังขารทุกอย่างไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตา แต่มนุษย์ยังหลงผูกพันกับสิ่งเหล่านั้นเพราะอำนาจของอุปาทานทั้งสี่ โดยมีขั้น 5 เป็นที่ตั้งของอุปาทาน ทำให้เกิดความทุกข์ขึ้น แต่เราก็สามารถดับทุกข์นี้ได้ด้วยศีลสมาธิ และปัญญา หรือที่เรียกว่า ไตรสิกขา ซึ่งการดับทุกข์นี้สามารถทำได้ด้วยการทำสมาธิ และวิปัสสนาจนเกิดความแจ่มแจ้งและหมดกิเลสทั้งปวง ทั้งหมดนี้คือของพระพุทธศาสนาที่แท้จริง นอกจากนี้ยังมีเรื่องของตุลาการกับการปฏิบัติหน้าที่รักษาความยุติธรรม ซึ่งจะต้องใช้หลักธรรมในการวินิจฉัยว่าสิ่งใดที่ถูกหรือสิ่งใดที่ผิด ไม่ใช่ทำเพื่อบุคคลใดบุคคลหนึ่งเป็นหลัก

1. ผู้พิพากษา – คุณธรรม

บ.1,024 พุทธทาสภิกขุ. (2544). *อบรมพระธรรมทูต*. กรุงเทพฯ: ธรรมสภา. 324 หน้า.

หนังสือเล่มนี้เป็นคำกล่าวการเปิดการอบรมพระธรรมทูตในปี พ.ศ. 2510 ซึ่งในครั้งนั้นได้มีการอบรมในเรื่องต่าง ๆ รวม 23 เรื่อง คือ เรื่องแรกได้บรรยายถึงเรื่องการทำวัตรคืออะไร เรื่องที่สองกล่าวถึงเรื่องความอดทน เรื่องที่สาม กล่าวถึงการประกาศพระศาสนา เรื่องที่สี่การฉันอาหาร เรื่องที่ห้าการชู้โทษ เรื่องที่หกการเดินจงกรม เรื่องที่เจ็ดการประหัด เรื่องที่แปดธรรมชาติเรื่องที่เก้าชีวิตของนักเผยแผ่ เรื่องที่สิบภาษาคน - ภาษาธรรม เรื่องที่สิบเอ็ดเราเป็นคนรวย เรื่องที่สิบสอง การช้อนเพชรพลอย เรื่องที่สิบสามเราไม่เป็นอะไรเลย เรื่องที่สิบสี่หมอนไม้ เรื่องที่สิบห้างานธรรมทูต เรื่องที่สิบหกวัตถุนิยม เรื่องที่สิบเจ็ดการทำวัตรสวดมนต์ เรื่องที่สิบแปดธรรมะต้องชนะวัตถุ

นิยม เรื่องที่สืบทอดชีวิตนี้ชาติหน้า เรื่องที่ยี่สิบสี่ ๆ ต่าง ๆ เรื่องที่ยี่สิบเอ็ดความนิยมในของแพง เรื่องที่ยี่สิบสองการกล่าวปิดการอบรม ของผู้แทนพระธรรมทูตและเรื่องสุดท้ายเป็นการกล่าวปิดของผู้ให้การอบรม

1. พระธรรมทูต

บ.1,025 พุทธศาสนิกขุ. (ม.ป.ป.). *อบรมพระธรรมทูต*. กรุงเทพฯ: อตัมมโย. 19 หน้า.

เนื้อหาของหนังสือเล่มนี้ เป็นการอบรมพระธรรมทูต หรือผู้ประกาศศาสนาที่นำความจริง และแบบอย่างชีวิตอันประเสริฐไปแสดงแก่ชาวโลก โดยการบอกให้จำ ทำให้ดู อยู่ให้เห็น และยื่น ให้สัมผัส เนื้อหาที่อบรมมีทั้งหมด 21 เรื่อง เช่น การทำวัตร ความอดทน การประกาศพระศาสนา การฉันอาหาร การเดินจงกรม การประหัด ชีวิตของนักเผยแผร์ ฯลฯ ส่วนตอนท้ายของเรื่อง เป็นคำบรรยายเบ็ดเตล็ดและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับบริหารบางอย่าง เรื่องทำวัตรสวดมนต์ ทำความ เข้าใจเกี่ยวกับจุดประสงค์ เกี่ยวกับการปฏิบัติวัตรต่าง ๆ ฯลฯ นอกจากนี้ยังมีคำแปลคำบรรยายเรื่อง ความ มุ่งหวังของยุโรปในธรรมทูตภิกษุจากภาคตะวันออกไกลของสิ รินจนโทภิกษุ คำแปลคำบรรยาย แห่งภิกษุธรรมทูตขอปสาทิโกภิกษุ และความต้องการพุทธศาสนาในอเมริกา ของ ดร. กิจปี ซึ่งเป็น เนื้อหาทั้งหมดทำให้พระธรรมทูตทั้งหลายสามารถนำไปปฏิบัติและเผยแผร์ความรู้แก่คนทั่วไปได้ เป็นอย่างดี

1. พระธรรมทูต

บ.1,026 พุทธศาสนิกขุ. (2527). *อภิธรรมคืออะไร*. กรุงเทพฯ: ธรรมนุชา, 120 หน้า.

หนังสือเล่มนี้ ท่านพุทธทาสชี้ให้เห็นความแตกต่างของสิ่งสำคัญ 2 สิ่ง คือธรรมะกับวินัย และอภิธรรมกับอภิวินัย โดยให้ความสำคัญกับอภิธรรม กล่าวว่่าอภิธรรม คือ สิ่งที่ดีบทุกข์ได้ อันได้แก่ ธรรมวินัย ซึ่งอภิธรรมมีประโยชน์มากมาย เช่น พัดคนให้ฉลาด ฝึกคนให้มีปฏิภาณ หลักแหลมในทางพูดจา ทางตรรก และทางศิลปะ และผู้ที่ศึกษาอภิธรรมจะต้องมีศีล สมาธิ ปัญญา สมบูรณ์ อภิธรรมมี 2 ส่วน คือ ส่วนแท้ และส่วนเกิน และใสนการสังคายนาพระธรรมได้เกิด อภิธรรม 7 คัมภีร์ที่สมบูรณ์ และในปัจจุบันเรียกว่า อภิธรรมัตถสังคหะ ซึ่งมีวิธีปฏิบัติคือ รู้วิธี ควบคุม ตา หู ลิ้น กาย ใจ หรือในลักษณะที่มีอะไรมากระทบแล้วไม่เกิดความคิดดวง เป็นความโลภ

ความหลงขึ้นมา และอภิธรรมที่แท้จริงคืออสุญญาหรือความว่าง ความไม่ยึดมั่นถือมั่น ซึ่งมี 7 ชั้น ผู้ที่สามารถปฏิบัติอภิธรรมทั้ง 7 ชั้น จะทำให้ได้รับประโยชน์สูงสุด คือความสุขจากความว่าง หรือนิพพานนั่นเอง

1. อภิธรรม

บ.1,027 พุทธทาสภิกขุ. (2544). *อภิธรรมคืออะไร*. กรุงเทพฯ : ธรรมสภา. 120 หน้า.

หนังสือเล่มนี้กล่าวถึงอภิธรรม ซึ่งตามความหมายโดยพยัญชนะอภิหมายถึงใหญ่ ธรรมก็คือธรรม ดังนั้นจึงรวมได้ว่าธรรมอันยิ่งใหญ่ และแบ่งได้เป็น 2 ส่วน คือ อภิธรรมที่เป็นส่วนจริงแท้และอภิธรรมที่เป็นส่วนเพื่อ อภิธรรมที่เป็นส่วนจริงคืออภิธรรมที่ใช้ดับทุกข์ได้และสิ่งที่ใช้ดับทุกข์ในทางพุทธศาสนาในที่นี้คือธรรมวินัยเป็นสิ่งที่ควรปฏิบัติ

1. อภิธรรม

บ.1,028 พุทธทาสภิกขุ. (2554). *อริยมรรค มีองค์แปด*. กรุงเทพฯ: หอจดหมายเหตุพุทธทาสอินทปัญโญ. 44 หน้า

หนังสือเล่มนี้ได้กล่าวถึง อริยมรรค มีองค์แปด มรรคมีองค์แปดนี้เป็นประมวลแห่งศีลธรรมทั้งหมดในพระพุทธศาสนา มรรค แปลว่า ทาง หมายถึง กระแสธรรมเพื่อไปถึงนิพพานชีวิตหรือสิ่งที่มีชีวิตมีความเปลี่ยนแปลง ไม่คงที่ กิริยานั้น เรียกว่า การเดินทาง เป็นสิ่งที่ต้องจัดต้องทำให้มีการเดินที่ถูกต้องที่สุดได้ ก็คือ อริยมรรคมีองค์แปด การปฏิบัติเพื่อดับทุกข์ตามกฎอิทัปปัจจยตา ก็คือ อริยมรรคมีองค์แปดนั่นเอง

1. อริยมรรค

บ.1.029 พุทธทาสภิกขุ.(2538). *อริยศีลธรรม*. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ :ธรรมทานมูลนิธิ. 474 หน้า.
(หมวดปกรณัมพิเศษ หมายเลข 18 ค.).

หนังสือเล่มนี้ เป็นเรื่องของการส่งเสริมให้ผู้อ่านรู้จักคุณค่าและความจำเป็นที่มนุษย์จำเป็นต้องมีศีลธรรม โดยให้รายละเอียดและคำอธิบายต่าง ๆ อย่างลึกซึ้ง และเสนอแนะแนวทางที่จะนำศีลธรรมกลับมาได้อย่างไร ในขณะที่โลกกำลังเจริญทางวัตถุ แต่จิตใจกำลังเสื่อมศีลธรรม เนื้อหาที่สำคัญประกอบด้วย ความหมายของคำว่า “ศีลธรรม” ค่าและความจำเป็นที่ต้องมีศีลธรรม ความรู้สึกของมนุษย์ต่อปัญหาทางศีลธรรม ปัญหาเกี่ยวกับศีลธรรมแห่งยุคปัจจุบัน การรื้อฟื้น และปรับปรุงศีลธรรม สาธารณะทั้งหมดล้วนน่าสนใจนำมาวิเคราะห์ใคร่ครวญทั้งสิ้น เช่น ปัญหาเกี่ยวกับศีลธรรมแห่งยุคปัจจุบันนั้นเกิดจากผลของการไม่มีศีลธรรม หรือเรียกว่าวิกฤตการณ์ซึ่งหมายถึง ความยุ่งยากทุกข์ทรมาน หากความผาสุกมิได้ เป็นต้น

1. ศีลธรรม

บ.1.030 พุทธทาสภิกขุ. (2546). *อริยสังจากพระโอยฐ์ ภาคต้น* (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพฯ: ธรรมทานมูลนิธิ. 1,572 หน้า

หนังสือ อริยสังจากพระโอยฐ์ ภาคต้น เล่มนี้ได้กล่าวถึงเรื่องอริยสังที่ตรัสเอง ไว้อย่างครบถ้วนที่สุด เพียงพอที่จะศึกษาเรื่องอริยสังอย่างชัดเจน เป็นที่รวบรวมแห่งพุทธวจนะทั้งปวง ซึ่งพระพุทธองค์ทรงประสงค์ให้ช่วยกันเผยแผ่ โดยการร้อยกรอง ซึ่งอริยสังเป็นเรื่องความทุกข์และความดับทุกข์ ทุกระดับทุกชั้นตอน ทุกแง่ ทุกมุมรวบรวมไว้ในเล่มนี้ได้ครบถ้วนทุกประเด็นที่เกี่ยวข้องกันไว้อย่างสมบูรณ์ สำหรับผู้ที่ตั้งใจศึกษาเรื่องนี้จะประสบความสำเร็จได้ในแง่ของปริยัติธรรมอันเป็นรากฐานของการปฏิบัติธรรมทุกศาสนาแล้วแต่มีธรรมะเป็นเนื้อใน ซึ่งถ้าสามารถนำออกมาใช้ได้ก็จะแก้ไขวิกฤตคาลของโลกได้ เป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งแห่งยุคปัจจุบัน ศาสนิกของแต่ละศาสนาจะต้องเข้าถึงแก่นแท้แห่งศาสนาของตนจึงจะร่วมมือกันช่วยโลกได้

1. ความทุกข์

2. การดับทุกข์

3. อริยสัง

บ.1,031 พุทธทาสภิกขุ. (2546). *อริยสัจจากพระโฆสภู ภาคปลาย* (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพฯ: ธรรมทานมูลนิธิ. 1,868 หน้า

หนังสืออริยสัจจากพระโฆสภู ภาคปลาย เล่มนี้ ได้กล่าวถึงเรื่องอริยสัจที่ตรัสเอง ไว้อย่างครบถ้วนที่สุด เพียงพอที่จะศึกษาเรื่องอริยสัจอย่างชัดเจน ให้สมกับชื่อที่ว่า อริยสัจเป็นหัวใจของพระพุทธศาสนา เป็นที่รวบรวมแห่งพุทธวจนะทั้งปวง ซึ่งพระพุทธองค์ทรงประสงค์ให้ช่วยกันเผยแผ่ เพื่อประโยชน์นี้เกื้อกูลแก่มหาชนทั้งเทวดาและมนุษย์ เนื้อหาในเล่มมี ภาคมัคคอริยสัจ ภาคสรุปอริยสัจทั้งหมด ปทานุกรมและลำดับหมวดธรรมไว้ท้ายเล่ม เพื่ออำนวยความสะดวกแก่การศึกษาค้นคว้า

1. อริยสัจ

บ.1,032 พุทธทาสภิกขุ. (2534). *อริยสัจและอตัมมยตา และอตัมมยตากับธรรมจักร*. กรุงเทพฯ: การพิมพ์พระนคร. 72 หน้า. (ชุดหมอนล้อ อันดับ 56).

หนังสือเล่มนี้แบ่งเนื้อหาออกเป็น 2 ตอน คือ ตอนแรก อริยสัจและอตัมมยตากถา ตอนที่สอง อตัมมยตากยธรรมจักร สำหรับตอนแรก กล่าวว่า อริยสัจ และอตัมมยตา ส่วนเกี่ยวข้องกันหรือสัมพันธ์กัน กล่าวคือ อริยสัจที่เป็นเรื่องของทุกข์ หรือความดับทุกข์ ส่วนอตัมมยตาคือตัวการดับทุกข์ หรือป้องกันไม่ให้ความทุกข์เกิดขึ้น นอกจากนี้ยังกล่าวถึงอริยมรรคมีองค์แปดไว้อย่างละเอียดอีกด้วย สำหรับตอนที่สอง กล่าวถึงการตัดกิเลส อวิชชาตัณหา ในจิตใจของมนุษย์ให้หมดไป และการรู้จักหรือใช้สติปัญญาในการตัดปัญหาเพื่อให้เกิดความสงบเย็น และเป็นประโยชน์แก่ทุกฝ่ายสืบ คืออตัมมยตาและธรรมจักร ทั้งสองตอนท่านพุทธทาสได้ชี้ให้เห็นว่ามีส่วนเกี่ยวข้องกันหรือเป็นเรื่องเดียวกัน แต่หากผู้ใดไม่สนใจศึกษาอย่างแท้จริงก็ยากที่จะเข้าใจได้ และท่านย้ำเป็นข้อสุดท้ายว่า ให้มีความไม่ประมาทในทุกสถานเกิด หากผู้สนใจศึกษานำไปปฏิบัติก็จะเกิดประโยชน์สูงสุดทั้งแก่ตนเองและผู้อื่น

1. อริยสัจ   2. อตัมมยตา   3. ความทุกข์   4. ความทุกข์

บ.1,033 พุทธทาสภิกขุ. (2526). *อะไร ๆ ในชีวิตสักว่าเป็นเรื่องของจิตสิ่งเดียว*. ม.ป.ท. 69 หน้า.
(ชุดธรรมะเล่นน้อย).

เนื้อหาของหนังสือเล่มนี้ กล่าวถึงความสำคัญของจิต และจิตเป็นพื้นฐานสำคัญของการพัฒนาชีวิต ส่วนเป็นเรื่องของจิตเพียงอย่างเดียว เดิมจิตเป็นธาตุความธรรมชาติชนิดหนึ่งเท่านั้น จากนั้นจะมีการพัฒนาขึ้นมา 3 ขั้นตอน คือจากจิตแล้วไปสู่จิตมีกิเลสจนไปถึงจิตหมดกิเลส โดยในคนหนึ่ง ๆ จะประกอบด้วยธาตุ 6 ธาตุ คือ ธาตุดิน ธาตุน้ำ ธาตุลม ธาตุไฟ วิญญาณธาตุ และอากาศธาตุ ธาตุเหล่านี้ แบ่งได้สองส่วนคือ ส่วนร่างกาย และส่วนจิต ในส่วนจิตเป็นส่วนที่สำคัญมาก เมื่อได้ที่จิตถูกปรุงแต่ง กิเลสก็จะเกิดขึ้นทันที สิ่งที่จะมาปรุงแต่งจิต เช่น เวทนา ชั้น 5 ความเป็น ตัวกู – ของกู สิ่งเหล่านี้ เป็นสาเหตุให้มนุษย์หลงวนเวียนอยู่ในวัฏสงสาร กิเลส กรรม วิบาก และมีสภาพเป็นทุกข์ตลอดเวลา เมื่อชีวิตรู้ว่าทุกข์เป็นอย่างไร เริ่มเกลียดกิเลสและการเวียนวนอยู่ในวัฏสงสาร จิตเดิมก็จะเปลี่ยนเป็นจิตที่หมดกิเลสได้

1. จิต

บ.1,034 พุทธทาสภิกขุ. (2526). *อะไร ๆ ในชีวิตสักแต่ว่าเป็นเรื่องของจิตสิ่งเดียว*. ม.ป.ท. 69 หน้า.
(ชุดลอยปทุม อันดับ 47).

เนื้อหาของหนังสือเล่มนี้กล่าวถึง เรื่องจิต ซึ่งมี 3 ชั้นคือ ตั้งต้นด้วยจิตล้วน ๆ ไม่มีกิเลส เมื่อมาอาศัยร่างกายมี ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ มันก็เกิดอวิชชาขึ้น คือจิตขั้นที่สอง คือ จิตที่มีกิเลส มีความทุกข์ หลงเป็นเหยื่อของวัตถุ เมื่อจิตเริ่มเข้าใจชีวิต เข้าใจความทุกข์ จิตจึงเกิดเป็นขั้นที่สาม คือ จิตหมดความรู้สึกรู้ว่ามีตัวตน หมดจากกิเลส เพราะจิตสามารถหมดกิเลสได้ ธรรมะทั้งหลาย ทั้งปวงเป็นเรื่องของจิต เมื่อจิตหมดจากกิเลสก็จะบรรลุนิพพานได้

1. จิต

บ.1,035 พุทธทาสภิกขุ. (2526). *อะไรคืออะไร*. สุราษฎร์ธานี: ธรรมทานมูลนิธิ. 411 หน้า. (ชุดธรรมโฆษณ์).

หนังสือเล่มนี้รวบรวมคำบรรยายต่าง ๆ เพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับเรื่องอะไร คืออะไรอย่างชัดเจนเกี่ยวกับเรื่องของการศึกษา ชีวิต ทรัพย์สินสมบัติ เศรษฐกิจ และสิ่งที่จะต้องรู้จักอย่างถ่องแท้ก็คือ พุทธศาสนาคืออะไร โดยใช้ภาษาที่เข้าใจง่าย และให้รายละเอียดทุกแง่มุมที่ลึกซึ้งขึ้นไป เช่น ตอนที่ว่าด้วยการบวช ได้ให้ความหมายของการบวช หลักทั่วไปของการบวชที่สมบูรณ์แบบ ลักษณะของการบวช ผู้ที่สนใจศึกษาและปฏิบัติตามจะประสบความสำเร็จกับความสะอาดสว่างและสงบในชีวิต นอกจากนี้ยังเสนอแนะแนวทางที่จะนำความรู้ความเข้าใจจากสิ่งเหล่านั้นมาใช้เพื่อพัฒนาตนเอง และสังคมโลกได้อย่างไร

1. การบวช

บ.1,036 พุทธทาสภิกขุ. (2503). *อานาปานสติภาวนา เล่ม 1 ว่าด้วยการฝึกสมาธิ...* พระนคร: 122 สามยอด. 238 หน้า

หนังสือเล่มนี้ ภาคแรกว่าด้วยวิธีในอานาปานสติ ตั้งแต่ต้นจนถึงขั้นสูงสุดสำหรับภาคแรกแบ่งเป็น 4 ตอน นับแต่ตอนนี้เป็นการศึกษาสมาธิล้วนต่อไปจนถึงตอนที่เริ่มปัญญาเจอเข้ามา ตอนต่อไป เป็นเรื่องปัญญามากขึ้น จนตอนสุดท้ายเป็นการทำปัญญาล้วน กล่าวคือ บุพณกิจของสมาธิภาวนา ปรรากเรื่องการมีศีลและจุดศูนย์กลางทั่วไปของการเจริญสมาธิ ความมุ่งหมายอันแท้จริงของบุพณกิจ บุพณกิจเฉพาะของการเจริญสมาธิ อานาปานสติภาวนา วิธีเจริญอานาปานสติ ขั้นที่หนึ่ง สอง สาม และสี่ ลำดับแห่งกรรมวิธีของอานาปานสติ กฎเกณฑ์เกี่ยวกับนิมิต นีวรณ้องค์แห่งวิมาน การบรรลุนิวินิต สรุปลักษณะของอานาปานสติขั้นที่สี่ และสรุปลักษณะแห่งจุดก่อกำเนิด

1. อานาปานสติภาวนา

2. การฝึกสมาธิ

3. สมาธิ

บ.1,037 พุทธทาสภิกขุ. (2544). *อานาปานสติ*. กรุงเทพฯ: ธรรมทานมูลนิธิและธรรมสภา, 272 หน้า.

หนังสือเล่มนี้ได้กล่าวถึงการกำหนดลมหายใจเข้าออก เพื่อฝึกสมาธิให้เกิดปัญญาแบบ อานาปานสติ สำหรับบัณฑิต มีทั้งหมด 16 ชั้น เริ่มจากการรู้จักอานาปานสติ ความลับ และอุบายในอานาปานสติ เพื่อเข้าสู่การฝึกขั้นที่ 1 - 4 เรียกว่า กายานุปัสสนาสติปัฏฐาน ขั้นที่ 5 - 7 เรียกว่า เวทนานุปัสสนาสติปัฏฐาน ขั้นที่ 9 - 12 เรียกว่า จิตตานุปัสสนาสติปัฏฐาน ขั้นที่ 13 - 16 เรียกว่า ธรรมานุปัสสนาสติปัฏฐาน เพื่อให้จิตมีความสงบแล้วการศึกษาธรรมะก็จะดีการเรียนรู้เรื่องต่าง ๆ ก็จะดีด้วย

1. อานาปานสติ

บ.1,038 พุทธทาสภิกขุ. (2525). *อานาปานสติภาวนา*. ของที่ระลึก 50 ปี สวนโมกข์. 41 หน้า.
(ชุดลอยปทุม อันดับ 35 หน้า)

หนังสือเล่มนี้ชี้ให้เห็นถึงจุดมุ่งหมายของอานาปานสติว่า ต่างจากกัมมัฏฐานอื่น คือ ต้องการให้มีการปฏิบัติครบหมดในเรื่องที่เกี่ยวกับลมหายใจ ซึ่งมีอยู่ 16 ชั้น ตามที่ปรากฏอยู่ในบาลี โดยแบ่งเป็นหมวด ๆ ดังนี้คือ หมวดที่ 1 - 4 ซึ่งเป็นขั้นแรกคือ การทำจัดให้เป็นสมาธิ ด้วยการกำหนดลมหายใจ หมวดที่ 2 - 4 เป็นการพิจารณาปีติและความสุขที่ได้รับจากสมาธิ หมวดที่ 3 เป็นการบังคับจิตตามที่ต้องการ และหมวดสุดท้าย เป็นเรื่องของการใช้ปัญญาพิจารณาความไม่เที่ยง จนจิตหลุดพ้น ซึ่งในแต่ละหมวดมีวิธีปฏิบัติอยู่ 4 ชั้น นับเป็นวิธทางอันสำคัญที่จะนำไปปฏิบัติเพื่อการดำเนินชีวิตในปัจจุบัน และส่งเสริมชีวิตให้มีคุณภาพยิ่งขึ้น อันแท้จริงของบุพกิจ และบุพกิจ โดยเฉพาะของการเจริญสมาธิ ภาวนาอานาปานสติภาวนาหรือการว่าด้วยวิธีเจริญอานาปานสติภาวนานี้ แบ่งเป็น 4 จุดกาะคือ กามานุปัสสนาสติปัฏฐาน เวทนานุปัสสนาสติปัฏฐาน จิตตานุปัสสนาสติปัฏฐาน และธรรมานุปัสสนาสติปัฏฐาน แต่ละจุดกาะได้แบ่งวิธีเจริญอานาปานสติออกเป็น 4 ชั้น รวมทั้งหมดในการเจริญอานาปานสติจึงมี 16 ชั้น ส่วนภาคผนวกมี 4 ส่วน คือ ว่าด้วยญาณเนื่องด้วยอานาปานสติภาวนามี 11 หมวด ว่าด้วยการตัดสังข โภชน์ของอริยมรรคทั้ง 4 ว่าด้วยพุทธวจนะเนื่องด้วยอานาปานสติ และว่าด้วยบทสวดแปลอานาปานสติปาฐะ ซึ่งในแต่ละส่วนได้อธิบายความหมายไว้อย่างละเอียด

1. อานาปานสติภาวนา

บ.1,039 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). *อานาปานสติภาวนา*. กรุงเทพฯ: ภาพพิมพ์. 41 หน้า.

หนังสือเล่มนี้ กล่าวถึงอานาปานสติภาวนาฉบับย่อพร้อมด้วยฉบับภาวนาจิตตอนท้ายเล่ม อธิบายแยกย่อยเป็นหมวดต่าง ๆ 4 หมวด คือ กาย เวทนา จิตและธรรม จิตได้ว่าเป็นคำสอนสำคัญ ในทางพุทธศาสนา คือ เป็นทั้งสมถะและวิปัสสนา มีทั้งศีล สมาธิและปัญญา นับเป็นสิ่งที่ควรแก่ การสนใจอย่างยิ่ง แม้พระพุทธองค์ก็ทรงสรรเสริญการเป็นอยู่ด้วยอานาปานสติภาวนานี้มาก ดังที่ตรัสเรียกว่าเป็นตถาคตวิหาร อริยวิหารและพรหาวิหาร เพราะพระพุทธองค์ก็ทรงเป็นอยู่ด้วยอานาปานสติเป็นประจำทั้งก่อนและภายหลังการตรัสรู้ เหมาะสำหรับผู้ปฏิบัติที่มีความตั้งใจจะ ส่งเสริมการปฏิบัติธรรมเพื่อความดับทุกข์

1. อานาปานสติภาวนา

บ.1,040 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). *อานาปานสติสมาธิเล่น*. กรุงเทพฯ : ใจสบาย. 44 หน้า.

หนังสือเล่มนี้ได้อธิบายขั้นตอนของอานาปานสติซึ่งเกี่ยวข้องอยู่กับการกำหนดลมหายใจ เข้าออก มีด้วยกัน 16 ขั้นตอนจัดให้เหลือเพียง 4 หมวด คือ หมวดแรกกายานุปัสสนาสติปัฏฐาน เป็นการจัดการลมหายใจที่มีอิทธิพลแก่ร่างกายและสัมพันธ์กับร่างกายเอาไว้เหมือนเดิม หมวดที่สองเวทนานุปัสสนาสติปัฏฐาน เป็นเรื่องของเวทนา หายใจเข้าออกด้วยความปิติซึ่งรู้สึกสบาย และมีความสุข เวทนาจะเป็นตัวปรุงแต่งจิตใจคือนั่นอย่างนี้ เมื่อเป็นสุขแล้วก็จะปรุงแต่ง ความคิด หมวดที่สามจิตตานุปัสสนาสติปัฏฐานคือ การกำหนดลมหายใจเข้าออก ที่ตัวจิตว่าขณะนี้ จิตกำลังเป็นอย่างไร กำลังมีความสุข ทุกข์ หรือหงุดหงิด จึงใช้อานาปานสติระงับจิต และหมวด สูดท้ายสัมมานุปัสสนาสติปัฏฐานคือ การศึกษาธรรม ที่จะทำให้เราประสบความสำเร็จ และเอาตัวรอดได้ เรียกว่าอนิจจานุปัสสีคือ เห็นความไม่เที่ยงของสังขารทั้งปวงอยู่ตลอดเวลาที่หายใจเข้า หายใจออก ซึ่งทั้งหมดนี้ก็คือ สารสำคัญของอานาปานสติ นอกจากนี้ท่านพุทธทาสยังได้รวบรวม บทสวดมนต์แปลอานาปานสติปาฐะที่สมบูรณ์แบบไว้ท้ายเล่มอีกด้วย

1. อานาปานสติ

บ.1,041 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). *อารมณ์เป็นเพียงมโนภาพของจิต*. กองทุนวชิรธรรม. 45 หน้า.

เนื้อหาของหนังสือเล่มนี้ แบ่งเป็น 2 ตอนคือ อารมณ์เป็นเพียงมโนภาพของจิต และไกลวัลยธรรม สำหรับอารมณ์เป็นเพียงมโนภาพของจิต กล่าวถึง มนุษย์ที่ตกเป็นทาสของอารมณ์ กระตุ้นให้สร้างมโนภาพ จนเกิดเป็นความทุกข์ หากมีสติสัมปชัญญะ อารมณ์ต่าง ๆ ก็จะถูกควบคุมให้ประพุดิแต่ในสิ่งที่ดีที่ถูกต้อง ในยุคปัจจุบันมนุษย์ตกอยู่ภายใต้รสชาติของวัตถุสัมผัสเกิดความ เป็นวิปริต โดยมีการวัตถุเป็นตัวกระตุ้น การฝึกจิตจะสามารถควบคุมสิ่งดังกล่าวได้ และตอนที่ 2 ไกลวัลยธรรม คือ สิ่งที่ดีงามที่สุดอยู่เหนือสิ่งทั้งปวง เพื่อมนุษย์กำจัดซึ่งกิเลส และสร้างสันติภาพ ซึ่งโลกจะมีสันติภาพได้เมื่อมีสัมมัตตะ 10 ประการ นอกจากนี้ ยังมีข้อขยายเกี่ยวกับไกลวัลยธรรม ของ ดร. ไพเพราะ ทิพยทัศน์ ซึ่งจะทำให้ไกลวัลยธรรมมีความกระจ่างชัดมากยิ่งขึ้น

1. อารมณ์

2. จิต

บ.1,042 พุทธทาสภิกขุ. (2534). *อาร์มภกถาของการเลิกอายุ*. กรุงเทพฯ: การพิมพ์พระนคร, 47 หน้า. (ชุดหมอนสือ อันดับที่ 53).

หนังสือเล่มนี้ กล่าวถึงอาร์มภกถาการเลิกอายุ อานิสงส์ของการปฏิบัติธรรมคือ ของขวัญ ที่ต้องการทำบุญเลิกอายุ ก็เพื่อให้รู้จักเรื่องตายเสียก่อนตาย อายุยังพระนิพพาน ดังนั้นจึงต้องเลิกเสีย เพื่อจะได้พบกับพระนิพพาน เลิกอายุคือเลิกตัวกู เป็นสิ่งที่พระพุทธรเจ้า และพระอรหันต์ทั้งหลาย ท่านกระทำอยู่เสมอ กล่าวถึงเวลา คือ ระยะเวลาว่างอยากจะได้จนกว่าจะได้ จึงเป็นสิ่งที่กั๊ดหัวใจ เวลาที่กำลังเป็น ไปด้วยเหตุ ปัจจัยของคน โง่เรียกว่า อายุ ชีวิตเป็นเครื่องหมายของการมีอายุ การบรรลุพระนิพพาน คือ การอยู่เหนือความหมายของเวลาเหนือความหมายของอายุ พระอรหันต์ ไม่มีเวลา เพราะท่านไม่ต้องการอะไร อายุใหม่จะเริ่มต้นเมื่ออายุ 80 ปีแล้ว เป็นเวลาที่ไม่มีความทุกข์ ควรเลื่อนจากการมีอายุชั่วคราว เป็นอายุนิรันดรด้วยการลื้ออายุ และเลิกอายุคือ เลิกความรู้สึกว่ามีตัวตน เลิกปัจจัยแห่งความมีตัวตน เลิกอาการแห่งตัวตน คือ เลิกการเวียนว่าย เลิกกินอาหารสักวัน เพื่อจะได้รู้จักความหิวที่ฉลาด เลิกอายุได้ด้วยการใช้นัตตาเป็นเครื่องมือตอนท้ายเล่มได้กล่าว ได้ห้ามแล้วว่ายามา เมื่อมาแล้วก็ต้องรับผิดชอบตัวเอง ด้วยการได้อะไรที่มีค่ากลับไป หากสามารถ เข้าถึงธรรมะก็จะทำให้เข้าถึงการเลิกอายุด้วย และเป็นประโยชน์อย่างยิ่งในการนำไปใช้ใน ชีวิต

1. อารมณ์

2. อาร์มภกถา

3. การปฏิบัติธรรม

บ.1,043 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). *อาหารหล่อเลี้ยงใจ สิ่งที่สำคัญสำหรับความเป็นมนุษย์*. กรุงเทพฯ.

หนังสือเล่มนี้ให้รายละเอียดเกี่ยวกับปัจจัยของมนุษย์ ซึ่งแบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ ปัจจัยฝ่ายร่างกายและปัจจัยจิตใจ ปัจจัยฝ่ายร่างกายนั้นก็คือปัจจัย 4 ส่วน ได้แก่ปัจจัยฝ่ายจิตใจนั้นคือ ปัจจัย 5 ความมีอาหารใจหล่อเลี้ยงอย่างเพียงพอท่านยังอธิบายไว้อีกว่า ภายกับจิตต้องการอาหารต่างกัน ภายเป็นวัตถุกินอาหารอย่างวัตถุ ส่วนจิตนั้นก็ต้องการการบริหารที่ถูกต้องเป็นอาหาร และการควบคุมฝ่ายกายให้อยู่ได้อานาจฝ่ายจิต นอกจากนี้ท่านยังให้รายละเอียดไว้ว่า อาหารของใจนั้นก็คือนุญ ซึ่งแบ่งออกเป็น 3 ประเภทด้วยกันนั้นก็คือ การให้ทาน การรักษาศีลและการภาวนา ซึ่งบุญก็เป็นอาหารที่หล่อเลี้ยงใจมนุษย์อยู่นั่นเอง

1. อาหาร

2. บุญ

3. ทาน

บ.1,044 พุทธทาสภิกขุ. (2538). *อาหารหล่อเลี้ยงใจ*. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ, 54 หน้า.

หนังสือเล่มนี้ แสดงให้เห็นความสำคัญของบุญในฐานะที่เป็นอาหารใจ ลักษณะของบุญ การบำเพ็ญบุญที่ถูกต้อง ผลของบุญประเภทต่าง ๆ และบุญที่แท้จริงคือ การช่วยให้คนมีศีลธรรม ความสุขอันแท้จริงต้องไม่ใช้เงิน การมีบุญเป็นเครื่องหล่อเลี้ยงจิตใจจะได้รับสิ่งที่ดีที่สุด และการบำเพ็ญบุญกุศลที่ถูกต้องสามารถชำระบาปได้

1. อาหารใจ

2. บุญ

บ.1,045 พุทธทาสภิกขุ. (2515). *อิทัปปัจจยตวะหวัใจพุทธวานะที่อุกมองข้าม (52)*. พระนคร: การพิมพ์พระนคร. 52 หน้า

บรรยายในชุด พุศกับวันเสาร์ภาคมาฆะ 2515 ณ สวนโมกขพลาราม ไชยา วันที่ 1 มกราคม 2515 พระพุทธเจ้าตรัสว่า “ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ! เราจะแสดงอริยสัจ 4 แก่พวกเธอ จงตั้งใจฟังให้ดี และพระพุทธเจ้าก็แสดงปฏิบัติจะสมบูรณ์บาท แสดงความทุกข์ คือ เกิด แก่ เจ็บ ตาย ฯลฯ บอกถึง ทุกข์ สมุทัย ท่านตรัสว่า อวิชชา ปัจจยา สังขารา ; สังขาระ ปัจจยา วิญญาณัง ฯลฯ จนถึงทุกข์ ปฏิจจสมบูรณ์บาท ฝ่ายเกิดทุกข์นั้นแหละคือ ทุกข์ สมุทัย บอกถึงทุกขนิโรธ ก็ว่า อวิชชาชะ ตเวชะ อเสสะวิราคณิโรธ สังขารนิโรธา ฯลฯ เรื่อยไปจนเป็นความดับทุกข์ คือ ปฏิจจสมบูรณ์บาท ฝ่ายนิโรธวาร นี้คือ

อริยสัจ 4 ที่เต็มรูป นั้นเรียกว่า อริยสัจย่อ หรืออริยสัจธรรมคา ถ้าอริยสัจสมบูรณ์แบบ ทุกขสมุทัยต้องแสดงด้วย ปฏิจาสุมุปบาท ฝ่ายสมุทวาร และทุกขนิโรธ ต้องแสดงด้วยปฏิจาสุมุปบาท ฝ่ายนิโรธวาร ฉะนั้นเรื่อง ปฏิจาสุมุปบาท ก็คือเรื่อง อริยสัจ เรื่องอริยสัจอันสมบูรณ์แบบ ก็คือเรื่อง ปฏิจาสุมุปบาท และเรื่องปฏิจาสุมุปบาท นั้นแหละคือเรื่อง อิทปปัจจยตา”

1. ธรรมบรรยาย

บ.1,046 พุทธทาสภิกขุ. (2537). *อิทปปัจจยตา* (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ. 366 หน้า.

เนื้อหาเล่มนี้เป็นการกล่าวถึงอิทปปัจจยตาท้ายถึงเมื่อมีสิ่ง ๆ นี้ สิ่ง ๆ นี้ ย่อมเกิดขึ้น ซึ่งในหนังสือเล่มนี้ได้กล่าวถึงอิทปปัจจยตาใน 13 ประการ คือ ประการแรกในฐานะของพระพุทธรูปที่ถูกลมองข้าม ประการที่สองในฐานะวิชาหรือศาสตร์ทั้งปวงของโลก ประการที่สามในฐานะที่เป็นตัวเราในทุกความหมายทุกอริยาบถ ประการที่สี่ในฐานะที่เป็นพระเจ้า ประการที่ห้าในฐานะที่เป็นวิวัฒนาการทุกแขนงของสิ่งที่มีชีวิต ประการที่หกในฐานะธรรมทั้งปวงหรือทุกสิ่งรอบตัวเรา ประการที่เจ็ดในฐานะพระรัตนตรัยและในไตรสิกขา ประการที่แปดในฐานะที่เป็นสิ่งต่อรองระหว่างศาสนา ประการที่เก้าในฐานะเป็นสิ่งที่มารวาสต้องเรียนรู้และปฏิบัติประการที่สิบในฐานะที่เป็นกฎเหนือกฎทั้งปวง ประการที่สิบเอ็ดในฐานะที่เป็นกฎแห่งกรรมเป็นกรรมและเป็นกัมมัคชัย ประการที่สิบสองในฐานะเป็นกฎแห่งกรรมเป็นกรรมและเป็นความสิ้นแห่งกรรมและประการที่สิบสามในฐานะที่เป็นแบบของปฏิจาสุมุปบาทต่าง ๆ

1. อิทปปัจจยตา

บ.1,047 พุทธทาสภิกขุ. (2526). *อิทปปัจจยตาในฐานะสิ่งสูงสุดแห่งพระพุทธศาสนา*. ม.ป.ท.64 หน้า. (ชุดลอยปทุม อันดับที่ 36).

เนื้อหาของหนังสือกล่าวถึงอิทปปัจจยตาเป็นเรื่องหัวใจของพุทธศาสนา นั่นก็คือเป็นกฎที่บันดาลให้ทุกสิ่งเป็นไปตามเหตุที่เกิด และควบคุมสิ่งทั้งปวงไว้อยู่ในที่ทั้งปวง มีการเกิดขึ้นตั้งอยู่และดับไปของทุกสิ่งในจักรวาล ไม่ว่าสิ่งมีชีวิตหรือไม่มีชีวิต เสมือนหนึ่งเป็นพระเจ้าของสากลจักรวาล ส่วนปฏิจาสุมุปบาท มีลักษณะเช่นเดียวกับอิทปปัจจยตา แต่ใช้เฉพาะเรื่องความทุกข์

ของมนุษย์ หรือเรียกให้เต็ม คือ อิทัปปัจจยตาปฏิจกสมุปบาท ความทุกข์เกิดจากการทำผิดในขณะที่แห่งผัสสะ การประพฤตินในสิ่งที่ถูกต้อง ไม่ทำให้เกิดทุกข์

1. อิทัปปัจจยตา

2. พุทธศาสนา

บ.1,048 พุทธทาสภิกขุ. (2534). *อิทัปปัจจยตาในฐานะหัวใจแห่งพระพุทธศาสนา*. กรุงเทพฯ: การพิมพ์พระนคร, 54 หน้า. (ชุดหมอนล้อ อันดับ 59).

หนังสือเล่มนี้ กล่าวว่า อิทัปปัจจยตาเป็นหัวใจของพุทธศาสนา เป็นสัจจะของธรรมชาติ การศึกษาธรรมะเป็นเรื่องของการดับทุกข์โดยตรง อิทัปปัจจยตา คือ สิ่งทั้งปวงที่เป็นไปตามอำนาจของเหตุและปัจจัย แบ่งเป็น 4 ข้อ คือ สิ่งทั้งปวงเกิดขึ้นและเป็นไปตามกฎอิทัปปัจจยตา ถ้าปฏิบัติผิดกฎอิทัปปัจจยตา จะเกิดความทุกข์ หากปฏิบัติถูกต้องจะไม่เกิดความทุกข์ และถ้าควบคุม หรือเอาชนะกฎอิทัปปัจจยตาได้จะถึงซึ่งนิพพาน จักรวาลนี้ล้วนเกิดจากกฎแห่งอิทัปปัจจยตาทั้งสิ้น วิธีการควบคุมกระแสแห่งอิทัปปัจจยตา จะต้องศึกษาให้ถ่องแท้ในเรื่องของกายและจิต

1. อิทัปปัจจยตา

2. พุทธศาสนา

บ.1,049 พุทธทาสภิกขุ. (2525). *อิทัปปัจจยตาในฐานะสิ่งสูงสุดแห่งพระพุทธศาสนา*. กรุงเทพฯ: ม.ป.ท. 63 หน้า.

หนังสือเล่มนี้กล่าวถึง ความสงบสุขที่แท้จริงนั้นเกิดมาจากการปฏิบัติที่ถูกต้องแก่ความเป็นมนุษย์ทุกชั้นตอนแห่งวิวัฒนาการของตน มีปริยัติเพื่อเรียนรู้ในเรื่องนี้มีการปฏิบัติ มีปฏิเวธ คือการได้รับผล

การนำไปใช้ให้เป็นประโยชน์คือเวลาที่เกิดผัสสะคือ ตา กระทบรูป หู กระทบเสียง จมูก กระทบกลิ่น ลิ้นกระทบรส ผิวกระทบสัมผัส สิ่งที่มากระทบผิวกายความรู้สึกเกิดขึ้นในจิตใจนี้เป็น 6 คู่ ถึงกันเข้าแล้วตามคู่ของมันเรียกว่าผัสสะ เวลานั้นสำคัญมาก ถ้าทำผิดในเวลานั้นก็เป็นทุกข์ ทำถูกในเวลานั้นก็ไม่เป็นทุกข์ผิดหรือถูกนั้นก็คือกฎของอิทัปปัจจยตาถูกในฝ่ายที่ดับทุกข์ ก็ดับทุกข์ ถูกในฝ่ายที่เกิดเกิดก็เป็นทุกข์

1. ความสุข

บ.1,050 พุทธทาสภิกขุ. (2531). *อิสราภาพหรือเสรีภาพในทางธรรม*. (พิมพ์ครั้งที่ 1). กรุงเทพฯ: การพิมพ์พระนคร. 35 หน้า. (ชุดลอยปทุม อันดับ 92).

เนื้อหาของหนังสือเล่มนี้ ชี้ให้เห็นว่า ในชีวิตคนเรานั้นมีสิ่งสองสิ่ง ซึ่งเป็นคู่ตรงกันข้าม คือ กิเลสกับ โภธิ กิเลสนั้นเป็นสิ่งที่จะนำไปสู่ทางต่ำ ส่วน โภธิจะนำไปสู่ทางแห่งความเจริญ กิเลสกับ โภธินั้นเข้ามาเกี่ยวข้องกับอิสราภาพหรือเสรีภาพในทางธรรมในเรื่องที่ว่า เสรีภาพ หรืออิสราภาพที่เราต้องการนั้นเป็นเสรีภาพของกิเลสหรือ โภธิ ถ้าเป็นเสรีภาพทาง โภธิจะเป็นเรื่องดีเพราะ โภธิ คือ ความไม่หลงใหล อยากได้อะไร แต่ถ้าเป็นกิเลสก็จะเกิดความอยากได้ แต่เมื่อไม่ได้ก็จะรู้สึก ว่าสูญเสียเสรีภาพจนกลายมาเป็นความทุกข์เพราะเรื่องนี้

1. อิสราภาพ

2. เสรีภาพ

บ.1,051 พุทธทาสภิกขุ. (2533). *อุคคคติแก้ปัญหาได้ทุกชนิด*. กรุงเทพฯ: อรุณวิทยา. 151 หน้า.

หนังสือเล่มนี้เป็นหนังสือที่ได้รับรางวัลชมเชยการประกวดงานสัปดาห์หนังสือแห่งชาติ เมื่อปี 2517 เนื้อหาแบ่งออกเป็น 7 เรื่อง คือ เรื่องที่ 1 เคล็ดลับสำหรับฆราวาสในทางธรรม เป็นธรรมะ สำหรับฆราวาส ที่พึงปฏิบัติตามแบบพุทธบริษัทหรือฆราวาสที่ดี เรื่องที่ 2 ทิศทางที่ฆราวาสจะต้อง เดิน เป็นธรรมะสำหรับผู้ที่จะลาสิกขาไปสู่การเป็นฆราวาสที่มีชีวิตสมบูรณ์แบบ เรื่องที่ 3 อุคคคติ ที่ควรมีต่อทิศทั้งหก คือ การปฏิบัติหน้าที่ให้ถูกต้องเพื่อไปสู่นิพพานด้วยกัน เรื่องที่ 4 หลักปฏิบัติ ต่อทิศเบื้องหน้า สำหรับเรื่องนี้มีหลักปฏิบัติทั่วไปโดยการเลี้ยงดูตอบแทนบุญคุณบุพการี ประพฤติ ตนเป็นคนดีสมควรแก่การได้รับมรดก และทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้เมื่อท่านตาย เรื่องที่ 5 ทิศ เบื้องหลังและเบื้องขวา – ซ้าย สำหรับเรื่องนี้ ท่านย้ำถึงการประพฤติตนให้เหมาะสมกับสถานะภาพ ของตนเอง เรื่องที่ 6 ทิศเบื้องบนและทิศเบื้องต่ำคือ ต้องปฏิบัติตามหลักธรรมอย่างถูกต้อง เรื่องที่ 7 จุดหมายปลายทางที่มนุษย์ต้องเดิน ไปนั้น ท่านย้ำให้เห็นว่าจุดหมายปลายทางที่มนุษย์จะต้องเดิน ไป มีเพียงแห่งเดียวคือ นิพพาน

1. ธรรมะ

2. อุคคคติ

บ.1,052 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). *อุคมคติอนุบาล*. กรุงเทพฯ: อตัมมโย. 64 หน้า.

หนังสือเล่มนี้ เป็นหลักในการสอนเด็กให้เป็น ผู้รู้ ผู้ตื่น ผู้เบิกบาน เพราะเด็ก คือ ผู้สร้างโลกในอนาคต ถ้าเด็กเป็นอย่างไร โลกอนาคตก็จะเป็นอย่างนั้น โดยกล่าวถึงเหตุผลที่ต้องมีการศึกษาอนุบาล ปัญหาที่นำเด็กไปสู่ความเห็นแก่ตัว การปรับข้อธรรมเพื่อนำมาใช้แก่เด็ก ๆ เช่น ปลุกฝังให้เด็กมีสัมมาทิฐิ ให้เด็กศึกษาความจริงของธรรมชาติ ให้รู้จักพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ให้ถูกต้อง เคารพต่อหน้าที่ และรู้จักกรรมดี กรรมชั่ว

1. อุคมคติ

บ.1,053 พุทธทาสภิกขุ. (2530). *อุปสรรคของการเข้าถึงธรรม อุปสรรคที่มีอยู่ในคำพูด*. กรุงเทพฯ: รุ่งแสง. 152 หน้า.

หนังสือเล่มนี้กล่าวถึงอุปสรรคในการเข้าถึงธรรม โดยมีสาเหตุหลายประการตั้งแต่การเผยแพร่ศาสนาที่ไม่ประสบผลเพื่อมนุษย์ที่ไม่สามารถเลื่อนขั้นทางจิตวิญญาณให้แก่ตัวเองได้ กล่าวคือการไม่ยอมพัฒนาจิตของตนเองให้สูงขึ้นยังหลงยึดติดกับกิเลส ประเด็นต่อมาคือการเข้าใจ ศาสนาอย่างผิด ๆ โดยมักจะยึดพิธีกรรมซึ่งเป็นเพียงเปลือกของศาสนาปฏิบัติจนยากแก่การเข้าถึงพระธรรม ในส่วนที่สองของหนังสือจะพูดถึง อุปสรรคที่มีอยู่ในคำพูดได้แก่การฟังคำถ่ายทอดมาผิด ๆ เป็นอุปสรรคต่อการเข้าถึงธรรมะซึ่งการที่จะเข้าถึงสังฆธรรมในข้อดีได้ต้องอาศัยหลักกาลามสูตรซึ่งประกอบด้วยอย่าได้ถือโดยฟังตาม ๆ กันมา อย่าได้ถือโดยลำดับสืบ ๆ กันมา อย่าได้ถือโดยความตื่นว่าได้ยินว่าอย่างนี้ ๆ อย่าได้ถือโดยอ้างตำราอย่าได้ถือโดยเหตุนี้กเดาเอาอย่าได้ถือนี้ยคือคาดคะเน อย่าได้ถือโดยความตรึกตรองอาหารอย่าได้ถือโดยชอบใจว่าต้องกันกับสิทธิของตนอย่าได้ถือโดยเชื่อว่าผู้พูดสมควรจะเชื่อได้ อย่าได้ถือโดยความนับถือว่าสมัยนี้เป็นครูของเรา

1. ธรรมะ – อุปสรรค

บ.1,054 พุทธทาสภิกขุ. (2511). *อุปสรรคของการเข้าถึงธรรม*. กรุงเทพฯ: อรุณการพิมพ์, 128 หน้า.
(เอกสารชุดมองคั่นใน อันดับ 15).

หนังสือเล่มนี้ กล่าวถึงอุปสรรคของการเข้าถึงธรรม ซึ่งมีดังนี้ มนุษย์ไม่ยอมเลื่อนชั้นตนเองให้ห่างจากโรค โลกะ โทสะ โมหะ มองเห็นศาสนาเป็นอุปสรรคแก่การพัฒนาโลกเกิดสันติภาพแบบถาวร, มีการมองเห็นศาสนาอื่นเป็นศัตรู เป็นความโง่และอันตรายที่สุด มีการเข้าใจว่าโลกกุดตรธรรมเอามาใช้กับฆราวาสไม่ได้, มนุษย์สนใจในเรื่องการตายอย่างผิดวิธี, สำหรับนักศึกษาจะไม่ต้องมารับปรัชญาแต่ต้องการเพียงการเป็นอยู่อย่างประเสริฐ การไม่เข้าใจถึงระบบกัมมัฏฐาน ไม่เข้าใจการทำบุญผิด และการทำบุญถูก และอุปสรรคอีกประการหนึ่ง คือ ในการปฏิบัติธรรมจะไม่สามารถบังคับตนเองได้ ซึ่งสิ่งเหล่านี้ล้วนเป็นอุปสรรคในการที่ทำให้เราสามารถเข้าถึงธรรมได้

1. ธรรมะ -- อุปสรรค

บ.1,055 พุทธทาสภิกขุ. (2514). *อุปสรรคของการเลื่อนชั้นตัวเอง*. กรุงเทพฯ: อรุณการพิมพ์, 238 หน้า.

เป็นหนังสือที่รวบรวมบรรยาย 3 เรื่องคือ มหาวิทยาลัยในตัวตน หรือธรรมะกำมือเดียวที่จำเป็นสำหรับทุกคน ให้ความรู้ในเรื่องการปฏิบัติตนตามหลักอริยสัจ 4 ซึ่งถือว่าบุคคลจะเข้าใจในเรื่องของทุกข์ และพาดพิงให้รอดพ้นจากความทุกข์ จะต้องปฏิบัติตนตามหลักดังกล่าว เรื่องอุปสรรคของการเข้าถึงธรรมซึ่งมีสาเหตุมาจากมนุษย์ในปัจจุบันไม่นิยมเลื่อนชั้นตัวเองทางวิญญาณ ความเข้าใจที่ผิดว่า ศาสนาเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนา ศาสนากำจัดกิเลส จึงพัฒนาไม่ได้ รวมทั้งความชิงชังกันระหว่างศาสนา เรื่องสุดท้ายกล่าวถึงอุปสรรคที่มีอยู่ในคำพูดอันมาจากความเข้าใจผิดเกี่ยวกับความกว้างและลึกซึ้งของคำความเข้าใจผิดเกี่ยวกับภาษาคน ภาษาธรรมและอริยสัจ 4 อุปสรรคจากคำพูดนี้เองที่ทำให้เกิดความเข้าใจที่ไขว้เขวไม่ตรงกับความหมายที่แท้จริง จึงทำให้ไม่สามารถเลื่อนชั้นตัวเองได้

1. ธรรมบรรยาย
2. ธรรมปฏิบัติ
3. ความทุกข์
4. การดับทุกข์

บ.1.056 พุทธทาสภิกขุ. (2511). *อุปสรรคที่มีอยู่ในคำพูด*. กรุงเทพฯ: คณะ ผ.ช.ป. 91 หน้า.
(ชุดมองด้านใน อันดับ 18).

เนื้อหาของหนังสือเล่มนี้ กล่าวถึง อุปสรรคที่เกิดมาจากคำพูด ซึ่งมาจากความเข้าใจผิดต่อความหมายนั้น ๆ หรือเรื่องนั้น ๆ และความเข้าใจผิดทางธรรมะซึ่งแบ่งได้สองประเภทคือ เข้าใจผิดเกี่ยวกับความ กว้าง แคบ ลึกซึ้งของคำและเข้าใจผิดระหว่างภาษาคนกับภาษาธรรม การเข้าใจผิดเพราะความหมายกว้าง หรือแคบของคำ เช่น คำว่าธรรมในภาษาบาลี หมายถึง ทุกสิ่งทุกอย่าง แต่ความหมายที่แท้ คำว่าธรรมหมายถึงการปฏิบัติตามหน้าที่ที่มนุษย์ควรจะทำปฏิบัติให้ถูกต้องตามกฎของธรรมชาติ ดังนั้น อุปสรรคที่เกิดมาจากคำพูด คือ ความเข้าใจผิดต่อคำว่าธรรม ส่วนประเภทที่สอง เข้าใจผิดในฐานะที่เป็นภาษาคนละชนิด ส่วนที่เรียกว่า ภาษาธรรม คือ ภาษาที่ผู้รู้ธรรมพูด ส่วนภาษาคนคือ ภาษาของคนที่ไม่รู้ธรรมะพูด ซึ่งจะเห็นได้ชัดว่าภาษาธรรมก็มาจากภาษาคน ดังนั้น อุปสรรคอันสำคัญที่เกิดมาจากคำพูด เราควรจะทำใจ และช่วยเหลือผู้อื่น จะทำให้เราได้รับสิ่งที่ดีที่สุดในสิ่งที่ได้จากพระศาสนา

1. ภาษาธรรม

2. ภาษาคน

บ.1.057 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). *เอกสารชุด มองด้านในอันดับ 45 เรื่อง จิตที่คิดจะให้นั้นหมายความว่าจิตที่คิดจะเอาและเพราะมีผู้ขาดแคลนเราจึงมีโอกาสได้บุญ*. มปท. 32 หน้า

หนังสือเล่มนี้ท่านพุทธทาสภิกขุให้โอวาทแก่หน่วยพัฒนาอานามย์ ณ ค่ายธรรมบุตร เมื่อวันที่ 6 กรกฎาคม 2512 สิ่งสำคัญที่สุดที่จะดูได้แก่ความเสียสละ สำหรับหน้าที่ประเภทที่หนึ่งในเบื้องต้นเราจะต้องช่วยเหลือซึ่งกันและกันให้มีการศึกษา ให้เป็นโลกของมนุษย์ที่มีการศึกษาอย่างแพร่หลายทั่วถึง สำหรับหน้าที่ประเภทที่สอง ที่เกิดรับโดยธรรมนั้น เป็นเรื่องทางจิตใจหรือทางวิญญาณเป็นส่วนสำคัญ ประพฤติหน้าที่ทุก ๆ อย่าง เพื่อเห็นแก่พระธรรม สำหรับหน้าที่ประการที่สาม ที่เกิดขึ้นโดยความผูกพันแก่กันและกันในทางสังคมนั้น คือ หน้าที่ทางการทดแทนบุญคุณซึ่งกันและกันเป็นส่วนใหญ่ เรามีชีวิตอยู่ในโลกคนเดียวไม่ได้ ทุกคนในโลกมีประโยชน์เกื้อกูลแก่กันและกัน มีบุญคุณแก่กันและกัน ไม่ว่าจะเป็นคนยากจน หรือคนมั่งมี ทำให้มนุษย์ทั่วโลกให้เป็นเสมือนบุคคลคนเดียวกัน

1. ธรรมเทศนา

2. ความเสียสละ

3. จิต

บ.1,058 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). *โอวาททลาสิกขา*. กรุงเทพฯ: อัมมโย. 29 หน้า. (คัดจากหนังสือธรรมโฆษณชชุด เตกิจนภรรม).

หนังสือเล่มนี้ ได้กล่าวถึงประเพณีที่ดิงามอย่างหนึ่งของไทย คือ การบวชเพื่อให้คนที่บวช รู้จักผิดชอบชั่วดี ประวัตติและธรรมเนียมของการบวช เป็นระเบียบการปฏิบัติในการบังคับตัวเอง ให้อยู่ในศีลธรรม แต่สำหรับการลาสิกขานั้นมีความสำคัญ ผู้ที่ลาสิกขาจะต้องนำความรู้ความสามารถออกไปเป็นฆราวาสที่ดี ซึ่งท่านพุทธทาสภิกขุได้บรรยายเกี่ยวกับการบวช และการลาสิกขาแก่คณะพระนักศึกษที่บวชในภาคฤดูร้อน เพื่อให้ผู้บวชได้บรรลุถึงประ โยชนอันพึง ได้จากการบวชอย่างเต็มที่ การนำหลักธรรมและการฝึกปฏิบัติในช่วงที่บวชไปใช้เมื่อลาสิกขาแล้ว

1. การบวช

บ.1,059 พุทธทาสภิกขุ. (2534). *โอวาทท่านพุทธทาส*. กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ. 183 หน้า.

ธรรมบรรยายชุดนี้ เป็นการรวบรวมโอวาท ข้อแนะนำ ข้อคัดเตือนแนวทางปฏิบัติธรรม เพื่อการดับทุกข์ ประกอบด้วยเนื้อหาสาระ 6 เรื่อง คือ เรื่องวิปัสสนา ซึ่งกล่าวถึงวิธีการวิปัสสนา เพื่อให้เกิดความสงบของจิต เกิดการรู้แจ้งเห็นจริง ซึ่งเป็นหนทางสู่การละกิเลสที่แท้จริง. เรื่องทำไมจึงต้องสนใจปฏิบัติธรรม กล่าวถึงการปล่อยวางใจจิตว่าง ไม่ยึดมั่นถือมั่น ซึ่งเป็นข้อธรรมที่เป็นแนวทางแห่งการพ้นทุกข์ เรื่องไม่ต้องทำอะไร กล่าวถึงการทำให้จิตให้ว่าง สามารถควบคุมสติสัมปชัญญะใช้ได้อยู่เสมอ เรื่องทำอย่างไรจึงจะว่าง กล่าวถึง สิ่งที่ทำให้จิตว่างก็คือสติ ซึ่งเป็นตัวป้องกันไม่ให้สิ่งรอบข้างมาทำลายจิตได้ เรื่องไม่มีศาสนากล่าวถึง ผู้ที่เข้าถึงเนื้อธรรมะของศาสนา โดยแท้จริง คือ ผู้ที่เห็นความสำคัญของทุกศาสนาเท่าเทียมกัน ส่วนเรื่องสุดท้ายคือ เรื่องไม่มีชีวิตและไม่มุ่งฟ้า กล่าวถึง การคิด การกระทำของมนุษย์นั้น เป็นเพียงสิ่งลวงไม่มีสิ่งไหนเป็นจริง เพราะทุกอย่างมีเกิดก็ต้องมีดับ ไม่เที่ยงแท้แน่นอน การมีชีวิตถึงเปรียบเสมือนไม่มีมุ่งฟ้า ก็เปรียบเสมือนไม่ได้มุ่ง ธรรมบรรยายชุดดังกล่าวนี้ มีแนวคิดหลายแง่มุมที่เป็นประ โยชนต่อพุทธศาสนิกชนนำไปปฏิบัติเพื่อการดำเนินชีวิตที่สมบูรณ์

1. พุทธทาสภิกขุ – โอวาท

บ.1,060 พุทธทาสภิกขุ. (2544). *โอวาทของท่านพุทธทาส*. กรุงเทพฯ: ธรรมทานมูลนิธิและธรรมสภา.
135 หน้า.

หนังสือเล่มนี้ได้กล่าวถึงโอวาทที่ท่านพุทธทาสให้เห็นแจ้งชัด การเริ่มทำตนให้สงบ และเห็นแจ้งย่อมเกิดขึ้นได้เสมอ เริ่มด้วยการละกิเลส กำหนดลมหายใจเข้าออกเพื่อนำไปสู่ปัญญา ทุกสิ่งทุกอย่างทั้งหมด ไม่ใช่ตัวตน ไม่ใช่ของตน ทุกอย่างไม่ว่าอะไรหมดไม่ควรยึดถือว่าตัวตนว่าของตน ให้เป็นผู้มีสติ มีปัญญาในตัวเอง

1. พุทธทาสภิกขุ – โอวาท

บ.1,061 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). *โอวาทปฏิบัติธรรมที่คอยบุย (คอยบวทห่า)*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์นิพนพาน, 84 หน้า. (ชุดพุทธทาสภิกขุ อันดับ 11).

หนังสือเล่มนี้เป็นการบันทึกธรรมการบรรยาย การสนทนา ตาม ตอบในระหว่างการฟัง ซึ่งเรียบเรียงจากบันทึกปฏิบัติท่านหนึ่งที่มีโอกาสไปรับฟังโอวาทของท่านอาจารย์ เนื้อหาของหนังสือเป็นโอวาทส่งเสริมการปฏิบัติธรรมที่ให้ความสว่าง และพลังใจแก่ผู้ปฏิบัติ โดยกล่าวถึงหลักธรรมทั่ว ๆ ไป ซึ่งผู้ปฏิบัติต้องผ่านสิ่งใดสิ่งหนึ่งมาอย่างซึ่มซาบ และนำไปปฏิบัติให้เกิดผล เพราะการปฏิบัติมีทั้งถูกทางและผิดทางได้ ฉะนั้น การปฏิบัติเป็นเรื่องจริงของธรรมชาติที่บุคคลควรจะเข้าใจตนเอง เพราะการพ้นความทุกข์จะต้องทิ้งแบบและลัทธิยึดถือต่าง ๆ การปฏิบัติอย่างสำรวมนั้นทำให้ได้โดยปฏิบัติกรรมฐานภาวนาที่เรียกว่า อานาปานสติให้ทุกลมหายใจเข้าออก อยู่ด้วยสติปัญญาเป็นการทำกิเลสให้น้อยลง วางเฉยต่อสิ่งทั้งปวง

1. ธรรมบรรยาย   2. ธรรมะ   3. การปฏิบัติธรรม

บ.1,062 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). *โอวาทลาสิกขา คำสอนสำหรับเตรียมตัวลาสิกขาอย่างถูกต้อง*.
กรุงเทพฯ: ภาพพิมพ์.

หนังสือเล่มนี้กล่าวถึง โอวาทลาสิกขาและประวัติธรรมเนียมการบวชซึ่งเป็นธรรมเนียมที่มีมาแต่ดึกดำบรรพ์ คำว่า บวชในกรณีอย่างนี้ไม่ใช่บวชเป็นภิกษุในพุทธศาสนาแต่หมายถึงการเข้าไปอยู่ในอาศรมใดอาศรมหนึ่งซึ่งมีครูบาอาจารย์ควบคุมตลอดเวลาระยะหนึ่ง จนกว่าจะครบตาม

โลกสูตร วิชาที่สอนสำหรับผู้ที่จะกลับออกมาเป็นฆราวาส เป็นบัณฑิตนี้มีเพียงข้อเดียวก็ได้ คือ การบังคับตัวเอง การที่จะบังคับตัวเองให้เว้นความชั่วและปฏิบัติความดี การมาสู่อาศรมบรรพชิต เป็นเรื่องฝึกบังคับตัวเองออกมาสู่อาศรมอย่างบรรพชิตพักหนึ่ง เข้าอาศรมนี้โดยหวังว่าจะได้รับประโยชน์เป็นพิเศษ เมื่อเป็นฆราวาสอยู่ก่อนนั้น มีแต่ความรู้ที่เรียน ๆ ท่อง ๆ จำ ๆ หรือเข้าใจ แต่ไม่สามารถบังคับตัวเองไว้เป็นอย่างนั้นได้ เรื่องนอกนั้นเป็นผลเล็ก ๆ น้อย ๆ เช่นจะมีโอกาสศึกษาเป็นพิเศษอย่างนี้ในหลักธรรมะ เรื่องศีลนั้นเป็นพื้นฐานสำหรับจะช่วยให้ดีขึ้น ถ้าอยู่ในระเบียบของศีลแล้ว การที่จะบังคับจิตหรือจะมีปัญหา ก็จะมีได้ง่ายกว่าที่ไม่มีศีล ต่อไปถึงเรื่องสมาธิหรือแม้แต่ศึกษาเรื่องสมาธิโดยหลักวิชา ก็จะมีประโยชน์มาก เมื่อลาสิกขาแล้วต้องเป็นฆราวาสสัตบุรุษถ้าเราบวชเข้ามาอยู่ในอาศรมบรรพชิตแล้วจะกลับออกไปสู่อาศรมฆราวาสก็มีปัญหาอย่างนี้มีวัตถุประสงค์มุ่งหมายอย่างนี้ ก็ต้องถือเอาไว้ได้

1. การบวช

บ.1,063 พุทธทาสภิกขุ. (2521). *โอวาทอบรมสามเณรภาคฤดูร้อน*. กรุงเทพฯ: ศิวพร. 78 หน้า.

หนังสือเล่มนี้ แบ่งเนื้อหาออกเป็น 3 เรื่องได้แก่ เรื่องที่ 1 ประโยชน์ของการบวช เรื่องที่ 2 ข้อปฏิบัติเกี่ยวกับบิดามารดา เรื่องที่ 3 ข้อปฏิบัติเกี่ยวกับครูบาอาจารย์ สำหรับเรื่องที่ 1 นั้น มุ่งแสดงให้เห็นถึงประโยชน์อย่างแท้จริงของการบวช กล่าวคือ ถ้าบวชจริง ปฏิบัติจริง วัตรธรรมะจริง ธรรมะก็จะช่วยขัดเกลาเราให้สะอาด สว่าง สงบ ได้ เรื่องที่ 2 ซึ่งให้เห็นถึง การปฏิบัติตนต่อบิดามารดาอย่างถูกต้อง ส่วนที่ 3 นั้น ได้ชี้ให้เห็นว่า คนเราทุกคนจะต้องมีครู ฉะนั้น การปฏิบัติตนต่อครูบาอาจารย์จึงถือเป็นสิ่งสำคัญว่าจะต้องปฏิบัติให้ถูกต้องและเหมาะสม

1. การบวช

บ.1,064 พุทธทาสภิกขุ. (2525). *โอสภารัตถัพพธรรม*. กรุงเทพฯ: การพิมพ์พระนคร. 512 หน้า.

(ธรรมโฆษณ์ 13. ก).

หนังสือโอสภารัตถัพพธรรมนี้ ประกอบด้วยเนื้อหาต่าง ๆ คือ หลักปฏิบัติเกี่ยวกับสรณาคมณห์ หลักปฏิบัติเกี่ยวกับทานบริจจาค หลักปฏิบัติเกี่ยวกับศีลวัตร หลักปฏิบัติเกี่ยวกับสมาธิวัตร หลักปฏิบัติเกี่ยวกับอัญจกิมรรค วิสุทธิเจ็ดและไตรสิกขา หลักปฏิบัติเกี่ยวกับสติสัมโพชฌัง และ

วิมุตติ ทัฬหีวิหาร พรหมวิหาร อริยวิหาร สุนทรุตตาวินัย หลักปฏิบัติเกี่ยวกับนิพพาน หลักปฏิบัติเกี่ยวกับกรรมและความสิ้นกรรม หลักปฏิบัติเกี่ยวกับอริยสัจจ์ หลักปฏิบัติดับทุกข์โดยอย่าให้กระแสน้ำใจสงบมาพบกันได้ หลักปฏิบัติเกี่ยวกับไตรลักษณ์ และหลักปฏิบัติเกี่ยวกับโลกุตตรธรรม จากหลักปฏิบัติข้างต้น ให้รายละเอียดแก่ผู้ศึกษาอย่างชัดเจน เช่น หลักปฏิบัติเกี่ยวกับทานบริจาค และหลักปฏิบัติเกี่ยวกับศีลวัตร หากผู้ศึกษานำหลักปฏิบัติโอสารถัพพธรรมดังกล่าวไปปฏิบัติ สิ่งที่ผู้ปฏิบัติจะได้รับคือ ความสุขนั่นเอง

1. โอสารถัพพธรรม

บ.1,065 พุทธทาสภิกขุ. (2503). *ฮวงโป*. พระนคร: สุวีขนานน์. 120 หน้า

Note หลังจากแปลงาน “สูตรของเว่ยหล่าว”

ท่านอาจารย์พุทธทาสภิกขุ ได้แปลและเรียบเรียงหนังสือขึ้นด้วยความมุ่งหมายที่จะให้ชาวพุทธทั้งหลายในประเทศ ได้เปิดหูเปิดตากว้างขวางยิ่งขึ้น การที่ท่านได้จัดให้มีหนังสือพุทธศาสนาฝ่ายมหายานนั้นเป็นการกระชับเกรียว สัมพันธ์ระหว่างพุทธบริษัทอย่างเถรวาท กับอย่างมหายาน ให้แน่นแฟ้นสนิทสนมกลมเกลียวกันยิ่งขึ้น พ้นจากความเป็นของคู่ที่ตรงกันข้ามแล้ว เข้าถึงความว่างหรือความเป็น จิตหนึ่ง ซึ่งเป็นจุด (One Mind) ซึ่งเป็นจุดมุ่งหมายของพุทธศาสนา ด้วยการรู้สึว่าตนได้...ทางลัดที่รุนแรงทางหนึ่ง พบสิ่งที่ติดอยู่หน้าผากแล้ว ภายหลังที่เที่ยววิ่งหาเสียหลายรอบ โลกที่ไม่เคยพบอยู่นั่นเอง และยังรู้สึกเลยไปถึงว่า การปฏิบัติเพื่อลู่ถึงสิ่งสูงสุดนั้นคือไม่ต้องปฏิบัติอะไรเลย เพราะมันมีอยู่ที่หน้าผากหรือถึงอยู่กับเนื้อตัวแล้ว เนื้อหาแบ่งออกไป 2 ส่วน คือ บันทึก ภาคหนึ่งว่าด้วยบันทึกชินเซา และบันทึกวานลิง (ประมวลคำสนทนา คำสอน และเรื่องเบ็ดเตล็ด ซึ่งบันทึกได้โดย เป่ย์-ฮุย ในขณะที่ท่านผู้ที่ดำรงตำแหน่งข้าหลวงเมืองวาน-ลิง และได้พบกันท่านครูบางที่นั่นรวมบันทึกคำสอนและคำสนทนาระหว่าง เป่ย์ฮุย (Pei Hsin) กับท่านครูบาฮวงโป (Huang Po) ในขณะที่ท่านครูบา พักอยู่ในเมืองชินเซา (Chun Chau) และภาคปกิณณะ บันทึกวาน-ลิง คำสอนของครูบา ฮวงโป (ตวนซึ) แห่งนิกายเซ็น

1. ฮวงโป

ภาคผนวก ข

งานบรรณนิทัศน์เฉพาะบรรณานุกรม

- บ.01 พุทธทาสภิกขุ. (2548). *100 คมธรรมพุทธทาสภิกขุ*. กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ. 124 หน้า.
- บ.02 พุทธทาสภิกขุ. (2530). *20 นิทานเซ็น ชุมมุนิทาน*. (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: สุขภาพจิต. 69 หน้า.
- บ.03 พุทธทาสภิกขุ. (2545). *96 พรรษา*. กรุงเทพฯ: ธรรมสภา. 163 หน้า.
- บ.04 พุทธทาสภิกขุ. (2547). *ก.ข.ศีลธรรม*. กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ. 96 หน้า.
- บ.05 พุทธทาสภิกขุ. (2539). *กฎธรรมชาติคาลัยทุกข์*. สวนอุสมจัดพิมพ์. 73 หน้า. (คัดจากต้นฉบับของหนังสือชุดไตรรัตน์จัดทุกข์ อันดับ 3).
- บ.06 พุทธทาสภิกขุ. (2533). *กฎบัตรพุทธศาสนา*. กรุงเทพฯ: กองทุนวุฒิชัยธรรมเพื่อการศึกษา และปฏิบัติธรรม. 39 หน้า.
- บ.07 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). *กฎแห่งกรรม*. กรุงเทพฯ: ธรรมสภา. 109 หน้า.
- บ.08 พุทธทาสภิกขุ. (2520). *กัตถัญญกถเวทิตานุสรณ์*. กรุงเทพฯ: การพิมพ์พระนคร. 2520. 76 หน้า.
- บ.09 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). *กัตถัญญกถเวที เป็นร่มโพธิ์ร่มไทรของโลก*. กรุงเทพฯ: ธรรมสภา. 25 หน้า.
- บ.10 พระธรรมโกศาจารย์ (พุทธทาสภิกขุ). (ม.ป.ป.). *กัตถัญญกถเวทีตากถาทำบุญอุทิศแก่บรรพบุรุษ*. กรุงเทพฯ: ธรรมสภา. 24 หน้า.
- บ.11 พุทธทาสภิกขุ. (2506). *กรรมตามหลักแห่งพระพุทธศาสนา*. กรุงเทพฯ: อักษรศาสตร์. 52 หน้า.
- บ.12 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). *กรรมเหนือกรรม (กรรมในฐานะกฎแห่งกรรมและกรรมจากพระโอบุช)*. กรุงเทพฯ: ธรรมสภา. 218 หน้า.
- บ.13 พุทธทาสภิกขุ. (2530). *กระแสแห่งชีวิตเป็นสิ่งที่ต้องรู้จัก*. กรุงเทพฯ: การพิมพ์พระนคร. 34 หน้า. (ชุดหมูน้อย).
- บ.14 พุทธทาสภิกขุ. (2538). *กลอนสอนทำ*. สุราษฎร์ธานี: ม.ป.ท., 18 หน้า.
- บ.15 พุทธทาสภิกขุ. (2527). *กามารมณ์และชีวิตสมรสตามอุดมคติพุทธศาสนา*. กรุงเทพฯ: โครงการหนังสือชุดพุทธศาสนาสำหรับคนหนุ่ม – สาว. 120 หน้า.
- บ.16 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). *การกระทำที่ถูกต้องแก่ความเป็นมนุษย์*. กรุงเทพฯ: อตัมมโย. 38 หน้า.
- บ.17 พุทธทาสภิกขุ. (2535). *การเก็บความโกรธใส่ถังฉาง*. กองทุนวุฒิชัยธรรม, 41 หน้า.
- บ.18 พุทธทาสภิกขุ. (2543). *การเก็บความโกรธใส่ถังฉาง*. สุราษฎร์ธานี: ธรรมทาน. 53 หน้า.
- บ.19 พุทธทาสภิกขุ. (2551). *การเกิดขึ้นของทุกสิ่งตั้งแต่ต้นที่ผัสสะเพียงสิ่งเดียว*. กรุงเทพฯ:
- บ.20 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). *การแก้ปัญหาด้วยสติปัญญา*. กรุงเทพฯ: ธรรมสภา. 23 หน้า.
- บ.21 พุทธทาสภิกขุ. (2515). *การแก้ปัญหาที่ไม่ถูกจุด (48)*. พระนคร : การพิมพ์พระนคร. 38 หน้า.

- บ.22 พุทธทาสภิกขุ. (2541). *การขุดพบเพชรในพระไตรปิฎก*. กรุงเทพฯ: ธรรมสภา. 199 หน้า.
- บ.23 พุทธทาสภิกขุ. (2503). *การเข้าถึงพระพุทธศาสนา*. พระนคร: อักษรสาส์น. 15 หน้า.
- บ.24 พุทธทาสภิกขุ. (2537). *การเข้าพรรษาและการออกพรรษา*. กรุงเทพฯ: ธรรมทานมูลนิธิ. 89 หน้า.
- บ.25 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). *การควบคุมกระแสแห่งชีวิต*. กรุงเทพฯ: สามัคคีสาส์น.
- บ.26 พุทธทาสภิกขุ. (2537). *การงานคือการปฏิบัติธรรม*. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ. 40 หน้า.
- บ.27 พุทธทาสภิกขุ. (2521). *การงานคือตัวความก้าวหน้า*. กรุงเทพฯ: สมชายการพิมพ์, 15 หน้า.
(ชุดมองด้านใน อันดับ 62).
- บ.28 พุทธทาสภิกขุ. (2537). *การงานที่เป็นสุข*. กรุงเทพฯ: ธรรมสภา. 163 หน้า.
- บ.29 พุทธทาสภิกขุ. (2554). *การชนะโลก*. กรุงเทพฯ: หอจดหมายเหตุพุทธทาสอินทปัญโญ. 58 หน้า.
- บ.30 พุทธทาสภิกขุ. (2548). *การช่วยผู้อื่นให้มีธรรมะ*. กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ. 70 หน้า.
- บ.31 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). *การช่วยเหลือผู้อื่นให้มีธรรมะโดยหลักพื้นฐาน*. กรุงเทพฯ: ตาตาพับลิเคชั่น. 52 หน้า.
- บ.32 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). *การใช้อาณาปณสดีให้เป็นประโยชน์ในบ้านเรือน*. กรุงเทพฯ: กองทุนวุดิธรรม. 28 หน้า.
- บ. 33 พุทธทาสภิกขุ. (2541). *การใช้อาณาปณสดีให้เป็นประโยชน์ในบ้านเรือน*. กรุงเทพฯ: มิตรนราการพิมพ์. 28 หน้า.
- บ.34 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). *การใช้อาณาปณสดีให้เป็นประโยชน์ในบ้านเรือน*. กรุงเทพฯ: อัดมมโย.
- บ.35 พุทธทาสภิกขุ. (2529). *การดับทุกข์ที่มีอยู่ในตัวการดำรงชีวิต*. กรุงเทพฯ: การพิมพ์พระนคร. 50 หน้า. (ชุดลอยปทุม อันดับ 82).
- บ.36 พุทธทาสภิกขุ. (2529). *การดำรงจิตไว้อย่างถูกต้อง*. ชุดดอกบัวหลวง อันดับ 8. พระนคร: การพิมพ์พระนคร. 38 หน้า.
- บ.37 พุทธทาสภิกขุ. (2549). *การดำรงชีวิตที่ถูกต้อง*. กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ. 70 หน้า.
- บ.38 พุทธทาสภิกขุ. (2544). *การดำรงชีวิตที่ถูกต้อง*. กรุงเทพฯ: มิตรนราการพิมพ์. 47 หน้า.
- บ.39 พุทธทาสภิกขุ. (2549). *การเดินทางที่ไม่ทุกข์*. กรุงเทพฯ: เพชรประกาย. 160 หน้า.
- บ.40 พุทธทาสภิกขุ. (2549). *การต่อต้านแก้ไขความวิปริตของโลก*. กรุงเทพฯ: คณะศิษย์. 56 หน้า.
- บ.41 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). *การตามรอยพระยุคลบาท โดยทศพิชราชธรรม*. ม.ป.ท. 14 หน้า.
- บ.42 พุทธทาสภิกขุ. (2534). *การถึงพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์*. กรุงเทพฯ: ภาพพิมพ์. 23 หน้า.
- บ.43 พุทธทาสภิกขุ. (2531). *การถึงพระรัตนตรัยโดย “เช่นนั่นเอง”*. กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ. 24 หน้า.

- บ.44 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). *การทำงานคือการปฏิบัติธรรม*. กรุงเทพฯ: ธรรมสภา. 384 หน้า.
- บ.45 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). *การทำงานด้วยจิตว่างเพื่อสังคม*. กรุงเทพฯ: อักษรสมัย. 22 หน้า.
- บ.46 พุทธทาสภิกขุ. (2555). *การทำงานนั้น คือ การปฏิบัติธรรม*. กรุงเทพฯ: หอจดหมาย
เหตุพุทธทาสอินทปญฺโญ. 29 หน้า.
- บ.47 พุทธทาสภิกขุ. (2548). *การทำงานเพื่องาน* (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ. 50 หน้า.
- บ.48 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). *การทำชีวิตให้มีธรรมะ*. กรุงเทพฯ: นิพพาน, 38 หน้า. (ชุดพุทธ
ทาสภิกขุ อันดับ 15).
- บ.49 พุทธทาสภิกขุ. (2531). *การทำทาน*. นนทบุรี: กลุ่มศึกษาและปฏิบัติธรรม. 48 หน้า.
- บ.50 พุทธทาสภิกขุ. (2545). *การทำนาตามแบบของพุทธเจ้า*. กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ. 119 หน้า.
- บ.51 พุทธทาสภิกขุ. (2517). *การทำงานที่มีอมตเป็นผล*. กรุงเทพฯ: ธรรมบูชา. 50 หน้า.
- บ.52 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). *การทำบุญกุศลที่สูงสุด*. กรุงเทพฯ: การพิมพ์พระนคร. 8 หน้า.
- บ.53 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). *การทำบุญวันสารท*. กรุงเทพฯ: รุ่งแสงการพิมพ์. 59 หน้า.
- บ.54 พุทธทาสภิกขุ. (2534). *การทำบุญสามแบบ*. กรุงเทพฯ: กองทุนมูลนิธิธรรมเพื่อการศึกษาและ
ปฏิบัติธรรม, 17 หน้า.
- บ.55 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). *การทำบุญสุนทรทาน*. กรุงเทพฯ: ธรรมสภา. 150 หน้า.
- บ.56 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). *การทำลายความเห็นแก่ตัว*. ม.ป.ท. 27 หน้า.
- บ.57 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). *การทำลายความเห็นแก่ตัว*. กรุงเทพฯ: ธรรมสภา, 29 หน้า.
- บ.58 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). *การทำวัตรและวิธีปฏิบัติแบบโบราณ*. ม.ป.ท. 98 หน้า.
- บ.59 พุทธทาสภิกขุ. (2526). *การทำวิปัสสนาและใจความสำคัญของวิปัสสนา*. ม.ป.ท. 71 หน้า.
(ชุดลอยปทุม อันดับ 63).
- บ.60 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). *การทำสมาธิและวิปัสสนา*. กรุงเทพฯ: ธรรมสภา. 103 หน้า.
- บ.61 พุทธทาสภิกขุ. (2530). *การนำโลกออกมาเป็นเสียจากอำนาจของวัตถุนิยม*. กรุงเทพฯ:
การพิมพ์พระนคร. 72 หน้า.
- บ.62 พุทธทาสภิกขุ. (2519). *การบวช*. กรุงเทพฯ: หจก. การพิมพ์พระนคร. 32 หน้า.
- บ.63 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). *การบวชคือการฝึกการทำเพื่อผู้อื่น*. กรุงเทพฯ: ธรรมสภา. 29 หน้า.
- บ.64 พุทธทาสภิกขุ. (2521). *การบวชคืออะไร*. สุราษฎร์ธานี: ประพิมพ์วิธานมีศรี. 36 หน้า.
- บ.65 พุทธทาสภิกขุ. (2522). *การบวชและคำสอนภาค*. กรุงเทพฯ: การพิมพ์พระนคร. 57 หน้า.
- บ.66 พุทธทาสภิกขุ. (2545). *การบวชอยู่ที่บ้าน*. กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ. 90 หน้า.
- บ.67 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). *การบำเพ็ญบารมีที่ถูกต้องแนวทาง*. กรุงเทพฯ: อดัมมโย. 45 หน้า.

- บ.68 พุทธทาสภิกขุ. (2531). *การบำเพ็ญบุญปรารถนาอายุ*. (พิมพ์ครั้งที่ 1). ม.ป.ท., 35 หน้า.
(ชุดลอยปทุม อันดับที่ 94).
- บ.69 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). *การบำรุงพระศาสนา*. นนทบุรี: ศูนย์สืบอายุพระพุทธศาสนา. 32 หน้า.
- บ.70 พุทธทาสภิกขุ. (2481). *การปฏิบัติธรรม ไชยา*. ธรรมทาน. 86 หน้า.
- บ.71 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). *การปฏิบัติธรรมในพุทธศาสนา*. กรุงเทพฯ: การพิมพ์, 37 หน้า.
- บ.72 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). *การปฏิบัติธรรมในพุทธศาสนา*. กรุงเทพฯ: อัดมมโย. 37 หน้า.
- บ.73 พุทธทาสภิกขุ. (2546). *การปฏิบัติธรรมสำหรับฆราวาส*. มปท. 64 หน้า.
- บ.74 พุทธทาสภิกขุ. (2531). *การปฏิรูป เป็นหน้าที่ของมนุษย์ (บทที่ท่นพยายามพูดไว้ก่อนที่จะพูดไปได้)* สุราษฎร์ธานี: ธรรมทาน. 84 หน้า. (ชุดทำบุญลืออายุ).
- บ.75 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). *การปรุ้งเป็นทุกข้ออย่างยิง การดับเป็นสุขเป็นสุขอย่างยิง*. (พิมพ์ครั้งที่ 2). สุราษฎร์ธานี: ธรรมทาน. 84 หน้า.
- บ.76 พุทธทาสภิกขุ. (2551). *การปรุ้งเป็นทุกข้ออย่างยิงการดับเป็นสุขอย่างยิง*. กรุงเทพฯ: มิตรนราการพิมพ์. 56 หน้า.
- บ.77 พุทธทาสภิกขุ. (2518). *การเป็นอยู่โดยชอบสำเร็จด้วยสติสัมปชัญญะ*. สุราษฎร์ธานี: โรงพิมพ์รัตนมีศรี. 29 หน้า.
- บ.78 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). *การฝึกความแข็งแ่งงของชีวิตและหาให้พบชีวิตที่เย็น*. กรุงเทพฯ: อัดมมโย, 50 หน้า.
- บ.79 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). *การพัฒนาจิตด้วยอานาปานสติ*. กรุงเทพฯ: อัดมมโย. 77 หน้า.
- บ.80 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). *การมองสิ่งทั้งปวงในด้านใน*. กรุงเทพฯ: มิตรนราการพิมพ์. 40 หน้า.
- บ.81 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). *การมองสิ่งทั้งปวงในด้านใน*. กรุงเทพฯ: ธรรมสภา. 40 หน้า.
- บ.82 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). *การมีกุศลชนิดที่แท้จริง*. กรุงเทพฯ: กองทุนวุฒิชธรรม. 51 หน้า.
- บ.83 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). *การมีชีวิตที่น่าพอใจ*. กรุงเทพฯ: ธรรมสภา. 24 หน้า.
- บ.84 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). *การมีสติสัมปชัญญะต่อผู้ความเจ็บใจ และธรรมะเพื่อชนะความเจ็บใจ*. กรุงเทพฯ: อัดมมโย. 56 หน้า.
- บ.85 พุทธทาสภิกขุ. (2555). *การมีอายุครบรอบปี...เป็นเช่นนั้นเอง*. กรุงเทพฯ: หอจดหมาย เหตุพุทธทาสอินทปัญญา. 25 หน้า.
- บ.86 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). *การเมืองคือธรรมะ*. กรุงเทพฯ: อรุณวิทยา. 247 หน้า.
- บ.87 พุทธทาสภิกขุ. (2549). *การเมืองคืออะไร? หนทางรอดของมนุษย์คือ ธรรมิกสังคมนิยม และพุทธทาสลิตซ์ข้อคิดทางการเมือง*. กรุงเทพฯ: งานดี. 279 หน้า.

- บ.88 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป). *การเมืองชนิดช่วยโลกได้*. กรุงเทพฯ: สมชายการพิมพ์. 58 หน้า.
- บ.89 พุทธทาสภิกขุ. (253). *การเมืองที่แก้ปัญหาลोकได้ นรกมีอยู่ในระบอบประชาธิปไตย*.
กรุงเทพฯ: ธรรมสภา. 56 หน้า.
- บ.90 พุทธทาสภิกขุ. (2554). *การเมืองเรื่องศีลธรรม*. กรุงเทพฯ: หอจดหมายเหตุพุทธทาส
อินทปญโญ. 58 หน้า.
- บ.91 พุทธทาสภิกขุ. (2547). *การระลึกถึงบรรพบุรุษ*. กรุงเทพฯ: มิตรนราการพิมพ์. 32 หน้า.
- บ.92 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป). *การเลี้ยงดูลูกอย่างอบอุ่น..* กรุงเทพฯ: นิพพาน. 67 หน้า.
(ชุดพุทธทาสภิกขุ อันดับ 20).
- บ.93 พุทธทาสภิกขุ. (2516). *การศึกษาคืออะไร*. นครหลวง: สำนักหนังสือธรรมบุชา. 42 หน้า.
- บ.94 พุทธทาสภิกขุ. (2515). *การศึกษาชนิดที่ไม่เลื่อนชั้นตัวเอง*. กรุงเทพฯ: ศึกษาภัณฑ์พาณิชย์.
249 หน้า.
- บ.95 พุทธทาสภิกขุ. (2515). *การศึกษาตัวชีวิตคือการเลื่อนชั้นตัวเอง*. ม.ป.ท. 238 หน้า.
- บ.96 พุทธทาสภิกขุ. (2521). *การศึกษาที่มีอันตราย*. กรุงเทพฯ: การพิมพ์พระนคร. 86 หน้า.
- บ.97 พุทธทาสภิกขุ. (2531). *การศึกษาที่สามารถกำจัดความเห็นแก่ตัว*. กรุงเทพฯ: การพิมพ์
พระนคร. 16 หน้า.
- บ.98 พุทธทาสภิกขุ. (2533). *การศึกษาในทรรศนะของท่านพุทธทาสภิกขุ*. กรุงเทพฯ: ภาพพิมพ์.
28 หน้า.
- บ.99 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป). *การศึกษาเพื่อเข้าถึงชีวิตนิรันดร*. กรุงเทพฯ: ธรรมบุชา. 63 หน้า.
- บ.100 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป). *การศึกษาเพื่อสันติสุข*. กรุงเทพฯ: คณะเผยแผ่วิธีการดำเนินชีวิต
อันประเสริฐ, 118 หน้า.
- บ.101 พุทธทาสภิกขุ. (2554). *การศึกษาและการรับปริญญาในพระพุทธศาสนา*. กรุงเทพฯ:
หอจดหมายเหตุพุทธทาสอินทปญโญ. 52 หน้า.
- บ.102 พุทธทาสภิกขุ. (2527). *การศึกษาและการรับปริญญาในพระพุทธศาสนา (ชุดลอยปทุม
60)*. กรุงเทพฯ: การพิมพ์พระนคร. 32 หน้า.
- บ.103 พุทธทาสภิกขุ. (2549). *การศึกษาสมบูรณ์แบบ: คือวงกลมที่คุ้มครองโลกถึงที่สุด*.
กรุงเทพฯ: อุษากการพิมพ์.
- บ.104 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป). *การส่งเสริมปฏิบัติธรรมและหลักแห่งพระพุทธศาสนา*. กรุงเทพฯ:
กลุ่มศึกษาและปฏิบัติธรรม. 48 หน้า.
- บ.105 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป). *การสร้างเสริมจริยธรรมแก่เด็กวัยรุ่น*. กรุงเทพฯ: ธรรมบุชา. 60 หน้า.

- บ.106 พุทธทาสภิกขุ. (2535). *การสืบอายุพระศาสนา*. กรุงเทพฯ: การพิมพ์พระนคร.
- บ.107 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). *การหมดความเห็นแก่ตัวคือหมดทุกข์*. กรุงเทพฯ: มิตรนราการพิมพ์.
- บ.108 พุทธทาสภิกขุ. (2541). *การหมดความเห็นแก่ตัวคือหมดทุกข์*. กรุงเทพฯ: มิตรนราการพิมพ์.
- บ.109 พุทธทาสภิกขุ. (2549). *การเห็นธรรมชาติอันลึกซึ้ง คือการเห็นความเป็นเช่นนั้นเอง*. กรุงเทพฯ: มิตรนราการพิมพ์. 55 หน้า.
- บ.110 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). *การให้ทาน วิธีแก้ไขในการสูญเสียอย่างถูกต้อง*. กรุงเทพฯ: ธรรมสภา. 31 หน้า.
- บ.111 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). *การให้ทานที่ไม่เสียเงินแล้วยังได้นิพพาน*. กรุงเทพฯ: องค์การฟื้นฟูพุทธศาสนา. 26 หน้า.
- บ.112 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). *การไหว้ทิศอย่างอารยชนหรือทิศธรรม*. กรุงเทพฯ: ธรรมบูชา. 201 หน้า.
- บ.113 พุทธทาสภิกขุ. (2550). *การอยู่ด้วยปัจจุบัน ไม่มีอดีต ไม่มีอนาคต*. กรุงเทพฯ: มิตรนราการพิมพ์.
- บ.114 พุทธทาสภิกขุ. (2532). *การอยู่เหนืออิทธิพลของความเป็นบวกเป็นลบ*. ชมรมครู. ศิลปกรรมแห่งประเทศไทย (ชคสท.). กรุงเทพฯ: มูลนิธิเผยแพร่วิถีชีวิตประเสริฐ (ผชบ.). 17 หน้า.
- บ.115 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). *แก้วใหม่ของสวนโมกข์*. พระนคร: อักษรสาส์น. 14 หน้า.
- บ.116 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). *กิจจำเป็นก่อนภาวนา*. กรุงเทพฯ: ธรรมบูชา. 54 หน้า.
- บ.117 พุทธทาสภิกขุ. (2550). *เกิดเป็นคนทั้งที่ย่าต้องตกรกไปพลางทำงานไปพลาง*. กรุงเทพฯ: มิตรนราการพิมพ์. 48 หน้า.
- บ.118 พุทธทาสภิกขุ. (2538). *เกิดมาทำไม* (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ. 126 หน้า.
- บ.119 พุทธทาสภิกขุ. (2522). *เกิดมาทำไม*. กรุงเทพฯ: สมชายการพิมพ์. 111 หน้า.
- บ.120 พุทธทาสภิกขุ. (2518). *เกิดมาเป็นคนทำไม และ เรียกส่วนเกินเพื่อสังคม*. กรุงเทพฯ: องค์การฟื้นฟูพุทธศาสนา, 26 หน้า.
- บ.121 พุทธทาสภิกขุ. (2514). *เกิดมาเพื่อเลื่อนขั้นตัวเอง*. กรุงเทพฯ: องค์การค้ำของคุรุสภา. 295 หน้า.
- บ.122 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). *เกิดมาแล้วควรทำอย่างไร*. ม.ป.ท. 50 หน้า.
- บ.123 พุทธทาสภิกขุ. (2498). *เกียรติคุณของพระพุทธเจ้า*. กรุงเทพฯ: สุริชานนท์. 184 หน้า.
- บ.124 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). *เกียรติคุณของพระพุทธเจ้า*. กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ.
- บ.125 พุทธทาสภิกขุ. (2532). *เกียรติคุณของพระพุทธเจ้า*. (ชุดลอยปทุม 100). กรุงเทพฯ: การพิมพ์พระนคร. 105 หน้า.

- บ.126 พุทธทาสภิกขุ. (2502). *เกี่ยวกับการปฏิบัติธรรม*. ไซยา: ธรรมทาน แผนกมูลนิธิ. 73 หน้า
- บ.127 พุทธทาสภิกขุ. (2529). *แก่นพระพุทธศาสนา*. (ชุดลอยปทุม 80). กรุงเทพฯ: การพิมพ์พระนคร. 69 หน้า.
- บ.128 พุทธทาสภิกขุ. (2536). *แก่นพุทธศาสนา*. กรุงเทพฯ: ธรรมทานมูลนิธิ. 216 หน้า.
- บ.129 พุทธทาสภิกขุ. (2548). *แก่นพุทธศาสนา*. กรุงเทพฯ: เพชรประกาย. 143 หน้า.
- บ.130 พุทธทาสภิกขุ. (2548). *แก่นพุทธศาสนา* (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ. 184 หน้า.
- บ.131 พุทธทาสภิกขุ. (2537). *ไถวัลยธรรม*. กรุงเทพฯ: พิมพ์ดี. 240 หน้า.
- บ.132 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). *ไถวัลยธรรมที่ปณี ประมวลหลักสันติธรรมสากล*. กรุงเทพฯ: สวนอุดมมูลนิธิ. 492 หน้า.
- บ.133 ท่านพุทธทาสภิกขุ. (2509). *ข้อคิดบางข้อ*. พระนคร: โรงพิมพ์วิญญูณ. 47 หน้า.
- บ.134 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). *ข้อคิดวันสำคัญ*. กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ. 206 หน้า.
- บ.135 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). *ของขวัญวันปีใหม่ ความคงที่แห่งสภาพของจิตใจ*. กรุงเทพฯ: ธรรมสภา.
- บ.136 พุทธทาสภิกขุ. (2550). *ข้อปฏิบัติทั้งหมด สรุปอยู่ในคำเพียงคำเดียวคือความไม่ยึดมั่น*. กรุงเทพฯ: มิตรนราการพิมพ์. 56 หน้า.
- บ.137 ท่านพุทธทาสภิกขุ. (2508). *ข้อปฏิบัติให้จิตว่าง*. พระนคร: ศิริพัศต์. 56 หน้า.
- บ.138 พุทธทาสภิกขุ. (2546). *ขุมทรัพย์จากพระโอรุ์* (พิมพ์ครั้งที่ 9). กรุงเทพฯ: ธรรมทานมูลนิธิ. 578 หน้า.
- บ.139 พุทธทาสภิกขุ. (2574). *ขุมทรัพย์จากพระโอรุ์ (ฉบับคู่มือพุทธบริษัท)*. กรุงเทพฯ: บุพนิมิต.
- บ.140 พุทธทาสภิกขุ. (2549). *ขุมทรัพย์จากพระโอรุ์ ภาค 2 มหาสมบัติ*. กรุงเทพฯ: เพชรประกาย.
- บ.141 พุทธทาสภิกขุ. (2549). *ขุมทรัพย์จากพระโอรุ์ ภาค 3 พินัยกรรมของพ่อ*. กรุงเทพฯ: ประกายเพชร. 176 หน้า.
- บ.142 พุทธทาสภิกขุ. (2549). *ขุมทรัพย์จากพระโอรุ์ภาค 1 ผู้ชี้ขุมทรัพย์*. กรุงเทพฯ: เพชรประกาย.
- บ.143 พุทธทาสภิกขุ. (2517). *เขียนมา – ตอบไป*. กรุงเทพฯ: กรุงเทพมหานครการพิมพ์. 175 หน้า.
- บ.144 พุทธทาสภิกขุ. (2542). *เขียนมาตอบไป*. กรุงเทพฯ: ธรรมสภา. 201 หน้า.
- บ.145 พุทธทาสภิกขุ. (2513). *คนได้มีโอกาสเสียดสละเป็นผู้มีโชคดีและปีใหม่มสามแบบ*. ม.ป.ท. (ชุดมองด้านใน อันดับ 38).

- บ.146 พุทธทาสภิกขุ. (2515). *คนถึงธรรม – ธรรมถึงคน*. กรุงเทพฯ: ธรรมบูชา. 402 หน้า.
- บ.147 พุทธทาสภิกขุ. (2506). *คนถึงธรรม ธรรมถึงคน” เล่ม 1 ตอน 1 – 9*. พระนคร: สุวีขนานน์. 156 หน้า.
- บ.148 พุทธทาสภิกขุ. (2506). *คนถึงธรรม ธรรมถึงคน” เล่ม 2 ตอน 10 – 18*. พระนคร: สุวีขนานน์. 308 หน้า.
- บ.149 พุทธทาสภิกขุ. (2506). *คนถึงธรรม ธรรมถึงคน” เล่ม 3 ตอน 19 – 32*. พระนคร: สุวีขนานน์.
- บ.150 พุทธทาสภิกขุ. (2534). *คนหนุ่มสาวกับอุดมคติเพื่อสังคม*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิโกมลคีมทอง. 36 หน้า.
- บ.151 พุทธทาสภิกขุ. (2549). *คมคำภาษาธรรมพุทธทาส*. นนทบุรี: อนุรักษ์. 128 หน้า.
- บ.152 พุทธทาสภิกขุ. (2510). *คริสต์ธรรม-พุทธธรรม (ปาฐกถา ชินแคลร์ ทอมป์สัน จุดที่ 5) แสดงในงานวันชินแคลร์ทอมป์สัน อนุสรณ์ ณ ศูนย์ศิลป วิทยาลัยพระคริสตธรรม แห่งภาคคริสจักรในประเทศไทย เชียงใหม่ 18-19-20 มกราคม 2510*. พระนคร: การพิมพ์พระนคร. 166 หน้า.
- บ.153 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). *คริสต์ธรรมและพุทธธรรม*. พระนคร: การพิมพ์พระนคร. 155 หน้า.
- บ.154 พุทธทาสภิกขุ. (2525). *ครูคือผู้ทำหน้าที่สร้างโลก*. กรุงเทพฯ: ธรรมทานมูลนิธิ. (ชุดหมูนล่ออันดับ 19).
- บ.155 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). *ครูที่ท่านยังไม่รู้จัก*. คัดจาก: ธรรมโฆษณ์อรรถนุกรม เล่ม 2. ม.ป.ท. 13 หน้า.
- บ.156 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). *ครูในอุดมคติ*. กรุงเทพฯ: นิพพาน. 29 หน้า. (ชุดธรรมมะสำหรับครูเล่ม 6).
- บ.157 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). *ครูเป็นพระเจ้าผู้สร้างโลก*. นนทบุรี: พิมพ์ดี. 70 หน้า.
- บ.158 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). *ควร มั่งสวัติ (กินใจ? “-หรือ-ข้อคิดสำหรับศีลข้อหนึ่ง*. ธรรม: โรงพิมพ์อักษรศิลป์. 16 หน้า.
- บ.158 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). *ความก้าวหน้าของพุทธบริษัทในการบรรลุธรรมอาปานสติ และ ปฏิจอสุมปบาท*. กรุงเทพฯ: ธรรมสภา. 70 หน้า.
- บ.160 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). *ความเกิด ความตายสิ้นสงสัยเมื่อจิตใจบริสุทธิ์*. กรุงเทพฯ: ธรรมสภา. 31 หน้า.
- บ.161 พุทธทาสภิกขุ. (2512). *ความเกิดที่คนยังไม่รู้จัก (25)*. พระนคร: อักษรสานส์. 48 หน้า.

- บ.162 พุทธทาสภิกขุ. (2528). *ความเกิดแห่งทุกข์และความไม่เกิดแห่งทุกข์*. กรุงเทพฯ: พระนคร. 56 หน้า. (ชุดหมอนล้อ อันดับ 23).
- บ.163 พุทธทาสภิกขุ. (2531). *ความแข็งแรงแห่งชีวิต*. ม.ป.ท. 128 หน้า. ภาพประกอบ
- บ.164 พุทธทาสภิกขุ. (2549). *ความคิดนึกชั่วขณะที่ต้องบันทึกไว้ก่อนจะลืมเสีย*. กรุงเทพฯ: มติชน.
- บ.165 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). *ความจริงที่ชาวโลกกำลังต้องการอรรถยัสัจจ์สำหรับคนสมัยใหม่*. กรุงเทพฯ: ชรรรมสภา, 50 หน้า.
- บ.166 พุทธทาสภิกขุ. (2513). *ความเจ็บไข้มาตักเตือนให้ฉลาด*. กรุงเทพฯ: การพิมพ์พระนคร. 32 หน้า. (เอกสารชุดมองด้านใน อันดับ 36).
- บ.167 พุทธทาสภิกขุ. (2548). *ความเจ็บไข้มาเตือนให้ฉลาด*. กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ. 70 หน้า.
- บ.168 พุทธทาสภิกขุ. (2549). *ความเจ็บไข้มาเตือนให้ฉลาดและการมีสติสัมปชัญญะต่อผู้ความเจ็บไข้*. กรุงเทพฯ: มิตรนราการพิมพ์. 44 หน้า. (สม.)
- บ.169 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). *ความเชื่อที่มถาย*. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ. 38 หน้า.
- บ.170 พุทธทาสภิกขุ. (2505). *ความดับไม่เหลือ การทำบุญทำกุศลที่สูงสุด ทุกวันนี้เรามีชีวิตอยู่ทำไมกัน? ผู้ที่พยายามเป็นมนุษย์*. พระนคร: โรงพิมพ์ พ พิตยาการ. 41 หน้า.
- บ.171 พุทธทาสภิกขุ. (2505). *ความดับไม่เหลือ*. สุราษฎร์ธานี: โรงพิมพ์ธรรมทาน. 24 หน้า (อยู่ในชุดดอกบัวหลวง อันดับ 1).
- บ.172 พุทธทาสภิกขุ. (2513). *ความตายไม่มี? นรกที่มีอยู่ในระบบประชาธิปไตย*. พระนคร: คณะเผยแพร่วิธีการดำเนินชีวิตอันประเสริฐ (ผ.ช.ป.). 14 หน้า.
- บ.173 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). *ความตายไม่มี? จิตว่างได้อย่างไร*. กรุงเทพฯ: เสียงเชิง. 21 หน้า.
- บ.174 พุทธทาสภิกขุ. (2508). *ความตายไม่มี?*. พระนคร: ศิริพัศต์. 41 หน้า.
- บ.175 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). *ความถูกต้อง 4 ประการ*. กรุงเทพฯ: ภาพพิมพ์. 52 หน้า.
- บ.176 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). *ความถูกต้อง 4 ประการ*. กรุงเทพฯ: ภาพพิมพ์. 52 หน้า.
- บ.177 พุทธทาสภิกขุ. (2555). *ความถูกต้องของการศึกษา*. กรุงเทพฯ: หอจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญญา. 33 หน้า
- บ.178 พุทธทาสภิกขุ. (2535). *ความถูกต้องของพระพุทธเจ้า*. ม.ป.ท., 76 หน้า.
- บ.179 พุทธทาสภิกขุ. (2548). *ความทุกข์*. กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ. 189 หน้า.
- บ.180 พุทธทาสภิกขุ. (2538). *ความน่าอัศจรรย์บางประการของนิพพาน*. กรุงเทพฯ: ธรรมทานมูลนิธิ. 66 หน้า

- บ.181 พุทธทาสภิกขุ. (2518). *ความเป็นเจ้าโลก*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว. 217 หน้า.
- บ.182 พุทธทาสภิกขุ. (2528). *ความเป็นพระอรหันต์*. กรุงเทพฯ: การพิมพ์พระนคร. 46 หน้า.
(ชุดหมუნลือ อันดับ 28).
- บ.183 พุทธทาสภิกขุ. (2529). *ความเป็นพระอรหันต์*. ม.ป.ท. 47 หน้า (ชุดหมუნลืออันดับที่ 28).
- บ.184 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). *ความเป็นอุบาสกอุบาสิกาที่ท่านยังไม่รู้จัก*. กรุงเทพฯ: อตัมโย. 39 หน้า.
- บ.185 พุทธทาสภิกขุ. (2525). *ความมั่นคงภายใน*. กรุงเทพฯ: การพิมพ์พระนคร. 36 หน้า.
- บ.186 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). *ความมีจิตปกติเป็นยาวิเศษ*. กรุงเทพฯ: อตัมโย. 35 หน้า.
- บ.187 พุทธทาสภิกขุ. (2546). *ความมีนิสัยน้อยองไปสู่ความสงบ*. กรุงเทพฯ: เฟื่องฟ้า. 58 หน้า.
- บ.188 พุทธทาสภิกขุ. (2546). *ความมีสุขภาพอนามัยทางจิต*. กรุงเทพฯ: เฟื่องฟ้า. 60 หน้า.
- บ.189 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). *ความเมตตาอาหาร*. กรุงเทพฯ: ใจสบาย. 46 หน้า.
- บ.190 พุทธทาสภิกขุ. (2534). *ความไม่เห็นแก่ตัวและความสุขสามระดับ*. กรุงเทพฯ: การพิมพ์พระนคร, 96 หน้า. (ชุดหมუნลือ อันดับที่ 52).
- บ.191 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). *ความรอดตัวของวัยรุ่น*. กรุงเทพฯ: แสงธรรม. 159 หน้า.
- บ.192 พุทธทาสภิกขุ. (2525). *ความรักดี*. กรุงเทพฯ: การพิมพ์พระนคร. 37 หน้า.
(ชุดหมუნลือ อันดับที่ 17).
- บ.193 พุทธทาสภิกขุ. (2554). *ความรักผู้อื่น*. กรุงเทพฯ: หอจดหมายเหตุพุทธทาสอินทปัญญา. 51 หน้า.
- บ.194 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). *ความรู้ที่เพียงพอตามที่สมควรจะรู้*. กรุงเทพฯ: ม.ป.ท. 12 หน้า.
- บ.195 พุทธทาสภิกขุ. (2525). *ความล้มเหลวกับความสำเร็จของสังคมบรมธรรม (ฉบับย่อ)*
(พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ. 211 หน้า.
- บ.196 พุทธทาสภิกขุ. (2542). *ความลับของชีวิต*. กรุงเทพฯ: ธรรมสภา. 211 หน้า.
- บ.197 พุทธทาสภิกขุ. (2525). *ความลับของสิ่งที่เรียกว่าธรรมะ*. อตัมโย. 37 หน้า.
- บ.198 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). *ความลับของสิ่งที่เรียกว่าธรรมะ*. กรุงเทพฯ: ภาพพิมพ์. 44 หน้า.
- บ.199 พุทธทาสภิกขุ. (2541). *ความลับสุดยอด*. กรุงเทพฯ: ธรรมสภา. 200 หน้า.
- บ.200 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). *ความว่าง: วิธีปฏิบัติเพื่อเป็นอยู่ด้วยความว่าง*. กรุงเทพฯ: ธรรมสภา.
- บ.201 พุทธทาสภิกขุ. (2539). *ความว่าง จิตว่างไม่มีในพระไตรปิฎกจริงหรือ*. (พิมพ์ครั้งที่ 2).
กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ. 94 หน้า.
- บ.202 พุทธทาสภิกขุ. (2534). *ความว่าง*. กรุงเทพฯ: สุทธิสารการพิมพ์. 82 หน้า.
- บ.203 พุทธทาสภิกขุ. (2508). *ความว่าง-จิตว่าง*. พระนคร: ศิริพัศศ์. 61 หน้า.

- บ.204 พุทธทาสภิกขุ. (2538). *ความวิเวกเป็นสุข ความไม่เบียดเบียนเป็นสุข*. กรุงเทพฯ: มิตรนราการพิมพ์. 52 หน้า.
- บ.205 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). *ความสงบอย่างยิ่งคือการดำรงอยู่นี้ือกาลเวลา*. กรุงเทพฯ: ธรรมสภา. 31 หน้า.
- บ.206 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). *ความสุข (สุขกถา)*. นนทบุรี: กองทุนวุดิธรรม. 60 หน้า.
- บ.207 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). *ความสุขกับความหิว*. กรุงเทพฯ: ภาพพิมพ์. 18 หน้า.
- บ.208 พุทธทาสภิกขุ. (2541). *ความสุขของมรณวาส*. กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ. 35 หน้า.
- บ.209 พุทธทาสภิกขุ. (2541). *ความสุขของมรณวาส*. กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ. 36 หน้า.
- บ.210 พุทธทาสภิกขุ. (2545). *ความสุขที่ท่านยังไม่รู้จัก*. กรุงเทพฯ: S.R. 32 หน้า.
- บ.211 พุทธทาสภิกขุ. (2543). *ความสุขที่แท้จริง*. กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ. 166 หน้า.
- บ.212 พุทธทาสภิกขุ. (2521). *ความสุขที่เป็นสิ่งไม่ต้องลงทุนซื้อ*. กรุงเทพฯ: สมชายการพิมพ์. 17 หน้า (ชุดมองด้านใน อันดับ 66).
- บ.213 พุทธทาสภิกขุ. (2522). *ความสุขแท้มีอยู่แต่ในงาน*. กรุงเทพฯ: สุพจน์การพิมพ์. 185 หน้า .
- บ.214 พุทธทาสภิกขุ. (2527). *ความสุขแท้เมื่อสิ้นสุดแห่งความสุข*. กรุงเทพฯ: การพิมพ์พระนคร, 38 หน้า (ชุดลอยปทุม อันดับ 57).
- บ.215 พุทธทาสภิกขุ. (2544). *ความสุขในทุกอิริยาบถ*. กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ . 38 หน้า.
- บ.216 พุทธทาสภิกขุ. (2544). *ความสุขในทุกอิริยาบถ*. กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ. 39 หน้า.
- บ.217 พุทธทาสภิกขุ. (2549). *ความสุขในทุกอิริยาบถ*. กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ. 50 หน้า.
- บ.218 พุทธทาสภิกขุ. (2555). *ความหมายและคุณค่าของคำว่า “ล้ออายุ*. กรุงเทพฯ: หอจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญโญ. 47 หน้า.
- บ.219 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). *ความหลงผิดของสังคมในเรื่องการทำบุญ*. กรุงเทพฯ: อักษรสมัย, 111 หน้า.
- บ.220 พุทธทาสภิกขุ. (2543). *ความหลุดพ้น*. กรุงเทพฯ: ธรรมทานมูลนิธิและธรรมสภา. 190 หน้า.
- บ.221 พุทธทาสภิกขุ. (2551). *ความหลุดพ้นเสียจากความหลุดพ้น*. กรุงเทพฯ: มิตรนราการพิมพ์. 55 หน้า.
- บ.222 พุทธทาสภิกขุ. (2531). *ความเห็นแก่ตัวน่ากลัวนัก*. กรุงเทพฯ: การพิมพ์พระนคร. 16 หน้า.
- บ.223 พุทธทาสภิกขุ. (2548). *ความอิมใจ*. กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ. 39 หน้า.
- บ.224 พุทธทาสภิกขุ. (2548). *ความอิมใจ* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ. 50 หน้า.
- บ.225 พุทธทาสภิกขุ. (2542). *คาถาเย้ยตมหา*. กรุงเทพฯ: มิตรนราการพิมพ์. 42 หน้า.

- บ.226 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). *ค่ายธรรมบุตร เล่ม 1*. ม.ป.ท. 144 หน้า.
- บ.227 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). *ค่ายธรรมบุตร เล่ม 2*. กรุงเทพฯ: การพิมพ์พระนคร. 325 หน้า.
- บ.228 พุทธทาสภิกขุ. (2518). *ค่ายธรรมบุตร*. สุราษฎร์ธานี: ธรรมทานมูลนิธิ. 491 หน้า.
(ชุดธรรมโฆษณ์ อันดับที่ 37).
- บ.229 พุทธทาสภิกขุ. (2548). *คำกลอนสอนธรรม*. กรุงเทพฯ: เพชรประกาย. 208 หน้า.
- บ.230 พุทธทาสภิกขุ. (2482). *คำตอบของพุทธทาส พ.ศ. 2481 ข้อ 1 ถึงข้อ 23*. ไซยา: โรงพิมพ์ธรรมทาน. 72 หน้า.
- บ.231 พุทธทาสภิกขุ. (2511). *คำบรรยายธรรมอบรมพระธรรมทูตในสวนโมกขพลาราม พ.ศ. 2510 เล่ม 2*. สุราษฎร์ธานี: ธรรมทาน. 151 หน้า.
- บ.232 พุทธทาสภิกขุ. (2528). *คำบรรยายเรื่องเกี่ยวกับการบวช*. กรุงเทพฯ: แสงสุทธิการการพิมพ์. 56 หน้า.
- บ.233 พุทธทาสภิกขุ. (2532). *คำบรรยายเรื่องเกี่ยวกับความดับทุกข์*. กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ. 56 หน้า.
- บ.234 พุทธทาสภิกขุ. (2511). *คำบรรยายหลักพระพุทธศาสนา (อบรมผู้ที่เฝ้ารับการโปรดเกล้าฯ เป็นตุลาการ) ชุดที่ 1 ประจำปี 2499 ว่าด้วย วิชาที่บอกว่าจะอะไรเป็นอะไร*. สุราษฎร์ธานี: ธรรมทานมูลนิธิไซยา. 256 หน้า.
- บ.235 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). *คำบรรยายหลักพระพุทธศาสนา*. กรุงเทพฯ: พระนคร. 256 หน้า.
- บ.236 พุทธทาสภิกขุ. (2534). *คำบรรยายหลักพุทธธรรม (พิมพ์ครั้งที่ 2)*. กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ. 351 หน้า.
- บ.237 พุทธทาสภิกขุ. (2544). *คำประพันธ์บทพระธรรม(ฉบับเขียนด้วยลายมือของท่านพุทธทาสภิกขุ)*. กรุงเทพฯ: ธรรมสภา.
- บ.238 พุทธทาสภิกขุ. (2529). *คำสอนของพุทธทาสภิกขุว่าด้วยเรื่องตัวตน ธรรมะสำหรับผู้เพื่อที่จะรัก โกรธเกลียดกลัว*. กรุงเทพฯ: สยามสมัย, 76 หน้า.
- บ.239 พุทธทาสภิกขุ. (2524). *คำสอนผู้บวช (ภาค 1)*. กรุงเทพฯ: ธรรมบูชา. 207 หน้า.
- บ.240 พุทธทาสภิกขุ. (2519). *คำสอนผู้บวช (ภาค 2)*. กรุงเทพฯ: สมชายการพิมพ์. 235 หน้า.
- บ.241 พุทธทาสภิกขุ. (2514). *คำสอนผู้บวชพรรษาเดียว*. พระนคร: ธรรมบูชา. 479 หน้า.
- บ.242 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). *คำสอนผู้บวชพรรษาเดียว*. กรุงเทพฯ: ธรรมบูชา, 479 หน้า.
- บ.243 พุทธทาสภิกขุ. (2534). *คำสอนผู้บวชพรรษาเดียว*. กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ. 286 หน้า.
- บ.244 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). *คำสอนผู้บวชใหม่*. กรุงเทพฯ: ธรรมสภา. 253 หน้า.
- บ.245 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). *คำสอนอวงไป*. กรุงเทพฯ: ธรรมสภา. 135 หน้า.

- บ.246 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). *คำสอนหลวงปู่*. กรุงเทพฯ: ธรรมสภา, 135 หน้า.
- บ.247 พุทธทาสภิกขุ. (2520). *คำอธิบายภาพปริศนาธรรมไทย ชุด กายนคร คำโคลงของคุณ ประไพเอกรพาทนิช*. กรุงเทพฯ: ห้างหุ้นส่วนจำกัด สีวพร. 259 หน้า
- บ.248 พุทธทาสภิกขุ. (2541). *คืนสู่ความถูกต้อง (ถอยหลังเข้าคลองกันเถิด)* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ. 64 หน้า.
- บ.249 พุทธทาสภิกขุ. (2531). *คุณของชีวิต*. กรุงเทพฯ: ภาพพิมพ์. 23 หน้า.
- บ.250 พุทธทาสภิกขุ. (2547). *คุณของมารดาบิดาพระคุณของแม่*. กรุงเทพฯ: มิตรนราการพิมพ์.
- บ.251 พุทธทาสภิกขุ. (2519). *คุณค่าของศีลธรรม*. กรุงเทพฯ: การพิมพ์พระนคร. 44 หน้า.
- บ.252 พุทธทาสภิกขุ. (2527). *คุณธรรมของครู*. กรุงเทพฯ: นิพพาน. 24 หน้า. (ชุดธรรมะ สำหรับครู เล่ม 5).
- บ.253 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). *คุณพระช่วย*. กรุงเทพฯ: กองทุนวุฒิธรรมกลุ่มศึกษาและปฏิบัติ ธรรม. 14 หน้า.
- บ.254 พุทธทาสภิกขุ. (2546). *คุณพระช่วย*. นนทบุรี: เอส.อาร์.พรีนติ้ง. 31 หน้า.
- บ.255 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). *คู่มือดับทุกข์ ฉบับสมบูรณ์*. กรุงเทพฯ: ธรรมสภา. 319 หน้า.
- บ.256 พุทธทาสภิกขุ. (2537). *คู่มือปฏิบัติธรรม (ฉบับสมบูรณ์)*. สุราษฎร์ธานี: คณะกรรมการ ไชยา. 366 หน้า
- บ.257 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). *คู่มือพ้นทุกข์ ฉบับสมบูรณ์*. กรุงเทพฯ: ธรรมสภา. 350 หน้า.
- บ.258 พุทธทาสภิกขุ. (2523). *คู่มือมนุษย์*. กรุงเทพฯ: การพิมพ์พระนคร. 164 หน้า.
- บ.259 พุทธทาสภิกขุ. (2548). *คู่มือมนุษย์* (พิมพ์ครั้งที่ 5). กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ. 336 หน้า.
- บ.260 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). *คู่มือมนุษย์ฉบับ 3 ภาษา*. กรุงเทพฯ: ธรรมสภา. 436 หน้า.
- บ.261 พุทธทาสภิกขุ. (2501). *คู่มือมนุษย์ฉบับผู้สูงอายุ*. กรุงเทพฯ: ธรรมสภา. 70 หน้า.
- บ.262 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). *คู่มือศึกษาและปฏิบัติอานาปานสติสมบูรณ์แบบและการใช้ให้เป็น ประโยคในบ้านเรือน*. กรุงเทพฯ: ธรรมสภา. 212 หน้า.
- บ.263 พุทธทาสภิกขุ. (2517). *เคล็ด ผู้อิสระ*. กรุงเทพฯ: ธรรมบุชา. 58 หน้า.
- บ.264 พุทธทาสภิกขุ. (2514). *เคล็ดลับในการครองชีวิต*. กรุงเทพฯ: การพิมพ์พระนคร. 45 หน้า. (เอกสารชุดมองด้านใน อันดับ 43).
- บ.265 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). *เค้าโครงการเผยแผ่พระพุทธศาสนาสมัยปัจจุบัน*. กรุงเทพฯ: ธรรมบุชา. 6 หน้า.

- บ.266 พุทธทาสภิกขุ. (2525). *เค้าเงื่อนของธรรมะและอิทัปปัจจกตา*. (ชุดลอยปทุม 32). กรุงเทพฯ: การพิมพ์พระนคร. 89 หน้า.
- บ.267 พุทธทาสภิกขุ. (2526). *ใครคือใคร*. สุราษฎร์ธานี: ธรรมทานมูลนิธิ, 435 หน้า. (ชุดธรรมโฆษณ์ หมวด 4 อันดับที่ 37 ข.).
- บ.268 พุทธทาสภิกขุ. (2535). *ใครนำพุทธศาสนามาให้เรา พระคุณที่อื่นเดียวมีต่อไทย*. ม.ป.ท. 26 หน้า (ชุดพุทธทาสบรรณาลัย ดุจดพากย์อนุสรณ์ ลำดับที่ 5).
- บ.269 พุทธทาสภิกขุ. (2532). *ใครหลงอายุ ลวงอายุ ล้ออายุ เลิกอายุ*. กรุงเทพฯ: ธรรมบูชา. 78 หน้า (ชุดทำบุญล้ออายุ).
- บ.270 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). *นรवासคืออะไร?*. กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ. 96 หน้า.
- บ.271 พุทธทาสภิกขุ. (2536). *นรवासธรรม เล่ม 2*. กรุงเทพฯ: การพิมพ์พระนคร. 384 หน้า
- บ.272 พุทธทาสภิกขุ. (2536). *นรवासธรรม เล่ม 3*. กรุงเทพฯ: การพิมพ์พระนคร. 586 หน้า.
- บ.273 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). *นรवासธรรม*. กรุงเทพฯ: นิพพาน, 114 หน้า.
- บ.274 พุทธทาสภิกขุ. (2527). *นรवासธรรม*. สุราษฎร์ธานี: ธรรมทานมูลนิธิ. 586 หน้า (ชุดธรรมโฆษณ์ อันดับที่ 17 ค.).
- บ.275 พุทธทาสภิกขุ. (2514). *นรवासกับไสยศาสตร์ (42)*. พระนคร: การพิมพ์พระนคร. 36 หน้า.
- บ.276 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). *งานก้าวต่อไปของชาวพุทธ*. กรุงเทพฯ: กองทุนวุดิธรรม. 58 หน้า.
- บ.277 พุทธทาสภิกขุ. (2511). *งานก้าวต่อไปของชาวพุทธ*. พระนคร: การพิมพ์พระนคร. 66 หน้า.
- บ.278 พุทธทาสภิกขุ. (2531). *งานปราบผี : ปราบภรรมา ชุดนั่งกลางทรายในสวนโมกข์ เล่มที่ 1*. กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ. 83 หน้า.
- บ.279 พุทธทาสภิกขุ. (2531). *งานปราบผี*. กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ. 83 หน้า.
- บ.280 พุทธทาสภิกขุ. (2550). *งานเป็นผลคนเป็นสุข*. กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ. 120 หน้า.
- บ.281 พุทธทาสภิกขุ. (2524). *งานสังคมสงเคราะห์กับความอยู่รอดของชาติ*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิเผยแพร่ชีวิตประเสริฐ (ผ.ช.ป.) 16 หน้า.
- บ.282 พุทธทาสภิกขุ. (2505). *แง่ขว*. พระนคร. สุวีขนัน. 130 หน้า.
- บ.283 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). *จดหมายจากสวนโมกข์ (เขียนมา – ตอบไป)*. กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ. 110 หน้า.
- บ.284 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). *จดหมายจากสวนโมกข์*. ชนบุรี: หลันเฮ้ง. 180 หน้า.
- บ.285 พุทธทาสภิกขุ. (2530). *จนกว่าโลกจะมีสันติภาพ*. กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ. 64 หน้า.

- บ.286 พุทธทาสภิกขุ. (2530). **จนกว่าโลกจะมีสันติภาพ**. กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ. 64 หน้า.
- บ.287 พุทธทาสภิกขุ. (2508). **จริยธรรม**. พระนคร: โรงพิมพ์ส่วนท้องถิ่น. 38 หน้า.
- บ.288 พุทธทาสภิกขุ. (2542). **จริยธรรม**. กรุงเทพฯ: อรุณวิทยา. 55 หน้า.
- บ.289 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). **จริยธรรมของบัณฑิต**. กรุงเทพฯ:ธรรมสภา. 118 หน้า.
- บ.290 พุทธทาสภิกขุ. (2540). **จริยธรรมสำหรับครู**. กรุงเทพฯ: ประสานมิตร. 240 หน้า.
- บ.291 พุทธทาสภิกขุ. (2535). **จริยธรรมของบัณฑิต**. กรุงเทพฯ:ธรรมสภา. 118 หน้า.
- บ.292 พุทธทาสภิกขุ. (2531). **จัดการที่เหตุของสิ่งที่มีเหตุ.(อย่าเอาไม้สั้นไปรันจี้)**. กรุงเทพฯ: การพิมพ์พระนคร. 34 หน้า (ชุดลอยปทุม อันดับที่ 96).
- บ.293 พุทธทาสภิกขุ. (2528). **จากจิต – สู่จิต**. กรุงเทพฯ: การพิมพ์พระนคร. 47 หน้า.
- บ.294 พุทธทาสภิกขุ. (2528). **จากจิตสู่จิต**. กรุงเทพฯ: การพิมพ์พระนคร. 47 หน้า.
- บ.295 พุทธทาสภิกขุ. (2516). **จิตคืออะไร? และทำวัตรเช้า-เย็น และกรวดน้ำ** (สวดแปลแบบสวนโมกข์). พระนคร: การพิมพ์พระนคร. 54 หน้า.
- บ.296 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). **จิตตภาวนา**. มีปรากฏจังหวัด: ม.ป.ท. ไม่ปรากฏจำนวนหน้า.
- บ.297 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). **จิตตภาวนาทุกรูปแบบ**. กรุงเทพฯ: อตัมมโย. 40 หน้า.
- บ.298 พุทธทาสภิกขุ. (2549). **จิตที่คิดจะให้นั้นสบายกว่าจิตที่คิดจะเอา และเพราะมีผู้ขาดแคลนเราจึงมีโอกาสได้บุญ**. กรุงเทพฯ: มิตรนราการพิมพ์. 47 หน้า. (สม.).
- บ.299 พุทธทาสภิกขุ. (2550). **จิตนี้ประภัสสร**. กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ. 90 หน้า.
- บ.300 พุทธทาสภิกขุ. (2534). **จิตประภัสสร จิตเดิมแท้ จิตว่าง เหมือนกันหรืออย่างไร**. กรุงเทพฯ: การพิมพ์พระนคร. 40 หน้า.
- บ.301 พุทธทาสภิกขุ. (2534). **จิตประภัสสร จิตเดินหน้า จิตว่าง เหมือนกันหรืออย่างไร?** กรุงเทพฯ: การพิมพ์พระนคร. 40 หน้า.
- บ.302 พุทธทาสภิกขุ. (2539). **จิตตภาวนาทุกรูปแบบโดยหลักพื้นฐาน**. กรุงเทพฯ: การพิมพ์พระนคร, 49 หน้า (ชุดลอยปทุม อันดับที่ 77).
- บ.303 พุทธทาสภิกขุ. (2508). **จิตว่าง**. พระนคร: ศิริพันธ์. 170 หน้า.
- บ.304 พุทธทาสภิกขุ. (2549). **จิตว่างจากตัวกู - ของกู**. กรุงเทพฯ: เพชรประกาย. 144 หน้า.
- บ.305 พุทธทาสภิกขุ. (2523). **จิตว่างในชีวิตประจำวัน**. กรุงเทพฯ: คุรุสภา. 376 หน้า.
- บ.306 พุทธทาสภิกขุ. (2508). **จิตว่างและสิ่งที่ยังเข้าใจผิดกันอยู่**. พระนคร: โรงพิมพ์คุรุสภา. 122 หน้า.

- บ.307 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). **จิตวิทยากับพุทธศาสตร์ และจิตวิทยาในพุทธศาสนา.** กรุงเทพฯ: อตัมมโย. 70 หน้า.
- บ.308 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). **จิตวิทยากับพุทธศาสตร์และจิตวิทยาในพุทธศาสนา.** กรุงเทพฯ: บจก. ภาพพิมพ์. 70 หน้า.
- บ.309 พุทธทาสภิกขุ. (2526). **จุดมุ่งหมายของการบวชที่ถูกต้อง.** กรุงเทพฯ: ชรรรมบูชา. 139 หน้า.
- บ.310 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). **จุดมุ่งหมายของการบวชที่ถูกต้อง.** กรุงเทพฯ: ชรรรมบูชา. 139 หน้า.
- บ.311 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). **จุดหมายของการการศึกษา.** กรุงเทพฯ: ชรรรมบูชา. ม 102 หน้า.
- บ.312 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). **จุดหมายปลายทางของชีวิต.** กรุงเทพฯ: ชรรรมสภา. 28 หน้า.
- บ.313 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). **จุดหมายปลายทางของชีวิต.** กรุงเทพฯ: ม.ป.ท. 27 หน้า.
- บ.314 พุทธทาสภิกขุ. (2517). **เจียดส่วนเกิน: ดับไฟไหม้โลก.** กรุงเทพฯ: คณะเผยแผ่
วิธีการดำเนินชีวิตอันประเสริฐ. (ศชป.). 25 หน้า.
- บ.315 พุทธทาสภิกขุ. (2521). **โอรปสันชรรรมชาติ.** กรุงเทพฯ: การพิมพ์พระนคร, 34 หน้า.
(ชุดมองด้านใน อันดับ 20).
- บ.316 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). **ใจความทั้งหมดของพระพุทธรศาสนา.** กรุงเทพฯ: ชรรรมสภา. 40 หน้า.
- บ.317 พุทธทาสภิกขุ. (2528). **ใจความแห่งคริสตชรรรมเท่าที่พุทธรบริษัทควรทราบ.** สุราษฎร์ธานี: ชรรรมทานมูลนิธิ, 489 หน้า. (ชรรรมโฆษณห์หมวด 5 ชุตรวมเรื่องปกิณณะ อันดับที่ 44).
- บ.318 พุทธทาสภิกขุ. (2549). **“ช่วยเขาหน่อย...อย่าเพ้อคิดตาย! หัวใจนิพพาน”.** กรุงเทพฯ: มติชน. 136 หน้า.
- บ.319 พุทธทาสภิกขุ. (2549). **ชาตินี้ชาติหน้า เรื่องผี ๆ สาง ๆ.** กรุงเทพฯ: มิตรนราการพิมพ์.
- บ.320 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). **ชาติในปฏิจอสรูปบาท.** กรุงเทพฯ: การพิมพ์พระนคร. 22 หน้า.
(ชุดหมูนลือ อันดับ 8).
- บ.321 พุทธทาสภิกขุ. (2551). **ชีวิตคือการต่อสู้.** กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ. 60 หน้า.
- บ.322 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). **ชีวิตคือการลงทุนเพื่อผลอันสูงสูด.** กรุงเทพฯ: มิตรนราการ
พิมพ์, 53 หน้า. (ชุดหมูนลือ อันดับ 78).
- บ.323 พุทธทาสภิกขุ. (2545). **ชีวิตคือขันธุ์ 5.** กรุงเทพฯ: ชรรรมสภา. 174 หน้า.

- บ.324 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). *ชีวิตคือขั้นที่ห้ามมิใช้ตัวตน*. ม.ป.ท. 71 หน้า. (ชุดหมูนลื้อ
อันดับ 34).
- บ.325 พุทธทาสภิกขุ. (2549). *ชีวิตคืออะไร*. กรุงเทพฯ: เพชรประกาย. 224 หน้า.
- บ.326 พุทธทาสภิกขุ. (2545). *ชีวิตคู่*. กรุงเทพฯ: มิตรนราการพิมพ์. 46 หน้า.
- บ.327 พุทธทาสภิกขุ. (2551). *ชีวิตคู่*. กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ. 60 หน้า.
- บ.328 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). *ชีวิตที่ถูกต้องและพอดี วัคซีนป้องกันโรคทางวิญญาณ*. กรุงเทพฯ:
ธรรมสภา, 27 หน้า.
- บ.329 พุทธทาสภิกขุ. (2534). *ชีวิตที่มีพื้นฐานและสิ่งที่เป็นพื้นฐานของชีวิต*. กรุงเทพฯ: การพิมพ์
พระนคร. 139 หน้า. (ชุดหมูนลื้อ อันดับที่ 55).
- บ.330 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). *ชีวิตที่ไม่เสียชาติเกิด*. กรุงเทพฯ: อตัมมโย. 58หน้า.
- บ.331 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). *ชีวิตที่สดชื่นเยือกเย็น*. กรุงเทพฯ: กองทุนมูลนิธิธรรมกลุ่มศึกษา
และปฏิบัติธรรม. 47 หน้า.
- บ.332 พุทธทาสภิกขุ. (2526). *ชีวิตทุกฝีก้าวต้องเดินตามกฎของอิทัปปัจจยตา*. สุราษฎร์ธานี: รัตนมีศรี.
17 หน้า.
- บ.333 พุทธทาสภิกขุ. (2551). *ชีวิตนี้มีค่า*. กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ. 70 หน้า.
- บ.334 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). *ชีวิตนี้มีมาเพื่ออะไร*. กรุงเทพฯ: ธรรมบูชา. 87 หน้า.
- บ.335 พุทธทาสภิกขุ. (2528). *ชีวิตนี้มีมาสำหรับทำประโยชน์*. (ลองแหวกม่านอวิชชาสักนิดเถอะ).
ม.ป.ท., 82 หน้า. (ชุดทำบุญลื้ออายุ).
- บ.336 พุทธทาสภิกขุ. (2548). *ชีวิตในปัจฉิมวัย*. กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ. 70 หน้า.
- บ.337 พุทธทาสภิกขุ. (2548). *ชีวิตในปัจฉิมวัย*. กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ. 70 หน้า.
- บ.338 พุทธทาสภิกขุ. (2507). *ชีวิตในสวนโมกข์และมหาปรารธนา*. พระนคร: ศิริพันธ์.
79 หน้า.
- บ.339 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). *ชีวิตเป็นสิ่งที่พัฒนาได้*. กรุงเทพฯ: ภาพพิมพ์.
- บ.340 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). *ชีวิตเพื่อใคร*. กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ, 40 หน้า (ชุดวิถีแห่งชาติ).
- บ.341 พุทธทาสภิกขุ. (2521). *สู่ชีวิตสงบเย็น*. กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ. 148 หน้า.
- บ.342 พุทธทาสภิกขุ. (2519). *ชีวิตสุขสานดีในงานเพื่อส่วนรวม*. กรุงเทพฯ: ธรรมบูชา. 72 หน้า.
- บ.343 พุทธทาสภิกขุ. (2555). *ชีวิตใหม่ เมื่อปีใหม่*. กรุงเทพฯ: หอจดหมายเหตุพุทธทาสอินทปัญญา.
37 หน้า.
- บ.344 พุทธทาสภิกขุ. (2544). *ชีวิตใหม่ในโลกใบใหม่*. กรุงเทพฯ: ธรรมสภา. 97 หน้า.

- บ.345 พุทธทาสภิกขุ. (2529). *ชีวิตใหม่และบรรดาหรือหนทางที่จะมีชีวิตใหม่*. กรุงเทพฯ: การพิมพ์พระนคร, 95 หน้า. (ชุดลอยปทุม อันดับ 79).
- บ.346 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). *ชุดธรรมะสำหรับครู เล่ม 2 การปฏิบัติงานคือการปฏิบัติธรรม*. กรุงเทพฯ: นิพพาน. 28 หน้า
- บ.347 พุทธทาสภิกขุ. (2538). *ชุดธรรมะสำหรับครู เล่ม 4 คือผู้สร้างโลก*. กรุงเทพฯ: นิพพาน. 30 หน้า
- บ.348 พุทธทาสภิกขุ. (2529). *ชุดธรรมะสำหรับครู เล่ม 9 ครูกับการอยู่รอดของสังคม* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: นิพพาน. 36 หน้า
- บ.349 พุทธทาสภิกขุ. (2529). *ชุดส่งเสริมการปฏิบัติธรรมตามรอยพระอรหันต์*. กรุงเทพฯ: การพิมพ์พระนคร. 166 หน้า
- บ.350 พุทธทาสภิกขุ. (2549). *ชุมนุมข้อคิดอิสระ อนุรักษ์ต้นฉบับของธรรมทานมูลนิธิ*. กรุงเทพฯ: ธรรมทานมูลนิธิและธรรมสภา. 251 หน้า
- บ.351 พุทธทาสภิกขุ. (2544). *ชุมนุมข้อคิดอิสระ*. กรุงเทพฯ: ธรรมสภา. 261 หน้า.
- บ.352 พุทธทาสภิกขุ. (2544). *ชุมนุมเทศนา*. กรุงเทพฯ: ธรรมทานมูลนิธิและธรรมสภา. 260 หน้า.
- บ.353 พุทธทาสภิกขุ. (2523). *ชุมนุมเทศนาของพุทธทาสภิกขุ เล่ม 1*. ธรรมทาน, 49 หน้า.
- บ.354 พุทธทาสภิกขุ. (2512). *ชุมนุมเทศนาของพุทธทาสภิกขุ เล่ม 2*. สุราษฎร์ธานี: ธรรมทาน. 110 หน้า.
- บ.355 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). *ชุมนุมธรรมบรรยายเรื่องจิตว่าง*. กรุงเทพฯ: อรุณวิทยา. 215 หน้า.
- บ.356 พุทธทาสภิกขุ. (2544). *ชุมนุมบทประพันธ์*. กรุงเทพฯ: ธรรมสภา. 251 หน้า.
- บ.357 พุทธทาสภิกขุ. (2549). *ชุมนุมบทประพันธ์ของสิริวินาสอนุรักษ์ต้นฉบับเดิม*. กรุงเทพฯ: ธรรมทานมูลนิธิและธรรมสภา. 251 หน้า
- บ.358 พุทธทาสภิกขุ. (2548). *ชุมนุมปาฐกถาชุด พุทธธรรม* (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ.
- บ.359 พุทธทาสภิกขุ. (2540). *ชุมนุมปาฐกถาชุดพุทธธรรม* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ.
- บ.360 พุทธทาสภิกขุ. (2540). *ชุมนุมปาฐกถาธรรมชุดพุทธธรรม*. (พิมพ์ครั้งที่ 2). สุราษฎร์ธานี: คณะธรรมทาน, 181 หน้า.
- บ.361 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). *ชุมนุมปาฐกถาธรรมทางวิทยุ เล่ม 1*. กรุงเทพฯ: อรุณวิทยา. 203 หน้า.
- บ.362 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). *ชุมนุมปาฐกถาธรรมทางวิทยุ เล่ม 2*. กรุงเทพฯ: อรุณวิทยา. 183 หน้า.
- บ.363 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). *ชุมนุมปาฐกถาธรรมทางวิทยุ (เล่ม 3)*. กรุงเทพฯ: อรุณวิทยา. 262 หน้า.

- บ.364 พุทธทาสภิกขุ. (2549). *ชุมนุมเรื่องยาว อนุรักษ์ต้นฉบับของธรรมทานมูลนิธิ*. กรุงเทพฯ: ธรรมทานมูลนิธิและธรรมสภา. 475 หน้า
- บ.365 พุทธทาสภิกขุ. (2544). *ชุมนุมเรื่องยาว*. กรุงเทพฯ: ธรรมสภา. 450 หน้า.
- บ.366 พุทธทาสภิกขุ. (2513). *ชุมนุมเรื่องยาวของพุทธทาสภิกขุ เล่ม 1*. (พิมพ์ครั้งที่ 2). สุราษฎร์ธานี: ธรรมทานมูลนิธิ, 54 หน้า.
- บ.367 พุทธทาสภิกขุ. (2549). *ชุมนุมเรื่องสั้น อนุรักษ์ต้นฉบับของธรรมทานมูลนิธิ*. กรุงเทพฯ: ธรรมทานมูลนิธิและธรรมสภา. 251 หน้า
- บ.368 พุทธทาสภิกขุ. (2544). *ชุมนุมเรื่องสั้น*. กรุงเทพฯ: ธรรมสภา. 345 หน้า.
- บ.369 พุทธทาสภิกขุ. (2496). *ชุมนุมเรื่องสั้นของพุทธทาสภิกขุ*. ไซยา: ธรรมทาน. 145 หน้า
- บ.370 พุทธทาสภิกขุ. (2530). *ชุมนุมเรื่องสั้นความกลัว*. (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ. 54 หน้า.
- บ.371 พุทธทาสภิกขุ. (2525). *ชุมนุมล้ออายุ เล่ม 1*. สุราษฎร์ธานี: ธรรมทานมูลนิธิ. 531 หน้า.
(ชุดธรรมโฆษณ์ หมวด 5 อันดับที่ 42 ก. ชุดรวมเรื่องปกิณกะ).
- บ.372 พุทธทาสภิกขุ. (2507). *ชุมนุมอภิถกจิตกาลพจน์*. พระนคร: อักษรสาสน์. 202 หน้า.
- บ.373 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). *เข่นนั้นเอง*. มปท. 44 หน้า.
- บ.374 พุทธทาสภิกขุ. (2549). *โชคดีมีโอกาส ได้ตามรอยพระยุคลบาท โดยทศพิราชธรรม*. กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง. 252 หน้า.
- บ.375 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). *เข่นในสวนโมกข์*. กรุงเทพฯ: ธรรมสภา, 143 หน้า. ภาพประกอบ.
- บ.376 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). *เข่นวิธีทำชาเข่น หินยาน มหายาน*. กรุงเทพฯ: ธรรมสภา. 93 หน้า.
- บ.377 พุทธทาสภิกขุ. (2511). *ดวงตาที่เห็นธรรม เอกสารชุดมองด้านใน*. พระนคร: อักษรสัมพันธ์. (อันดับ 12). 44 หน้า.
- บ.378 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). *ดวงตาเห็นธรรม*. นนทบุรี: กองทุนวชิรธรรม. 44 หน้า.
- บ.379 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). *ดวงตาเห็นธรรม*. นนทบุรี: กองทุนวชิรธรรม. 44 หน้า.
- บ.380 พุทธทาสภิกขุ. (2505). *ดวงประทีปแห่งชีวิต*. พระนคร: บริการทอง จำกัด. 87 หน้า.
- บ.381 พุทธทาสภิกขุ. (2542). *ดอกสร้อยแสดงธรรม 221 ฉากของชีวิต*. กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ. 32 หน้า.
- บ.382 พุทธทาสภิกขุ. (2523). *ดับทุกข์สิ้นเชิง*. กรุงเทพฯ: การพิมพ์พระนคร. 61 หน้า.
(ชุดลอยปทุม อันดับที่ 38).
- บ.383 พุทธทาสภิกขุ. (2549). *ดับปรุ้งเพื่อรักผู้อื่น*. กรุงเทพฯ: อริยมรรค. 113 หน้า.
- บ.384 พุทธทาสภิกขุ. (2505). *ดับไม่เหลือ*. เชียงใหม่ พุทธนิคม. 10 หน้า.
- บ.385 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). *ดับไม่เหลือ*. กรุงเทพฯ: ธรรมสภา. 237 หน้า.

- บ.386 พุทธทาสภิกขุ. (2549). **ดับไม่เหลือแห่งตัวกู**. นนทบุรี: อนุญญา. 144 หน้า.
- บ.387 พุทธทาสภิกขุ. (2550). **เด็กจะเป็นผู้สร้างโลกในอนาคต**. กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ. 80 หน้า.
- บ.388 พุทธทาสภิกขุ. (2522). **เด็กดีคือเด็กที่รู้จักคุณของบิดามารดาและครูอาจารย์**. กรุงเทพฯ: สมชาย, 7 หน้า.
- บ.389 พุทธทาสภิกขุ. (2548). **เด็กดีต้องมีธรรมะ**. กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ. 60 หน้า.
- บ.390 พุทธทาสภิกขุ. (2549). **ตถตา - เซ่นนั่นเอง**. กรุงเทพฯ: เพชรประกาย. 160 หน้า.
- บ.391 พุทธทาสภิกขุ. (2548). **ตถตาหน้าเชิงตะกอน**. กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ. 50 หน้า.
- บ.392 พุทธทาสภิกขุ. (2545). **ตถตาหน้าเชิงตะกอน**. กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ. 47 หน้า.
- บ.393 พุทธทาสภิกขุ. (2534). **ตถาหน้าเชิงตะกอน**. กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้งกรุ๊ป (พระธรรมโกศาจารย์). 40 หน้า.
- บ.394 พุทธทาสภิกขุ. (2500). **ตอบปัญหาบาทหลวง**. พระนคร: อักษรสาส์น. 63 หน้า.
- บ.395 พุทธทาสภิกขุ. (2548). **ตัวกู - ของกู**. กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ. 464 หน้า.
- บ.396 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). **ตัวกูของกู**. กรุงเทพฯ: ธรรมสภา. 189 หน้า.
- บ.397 พุทธทาสภิกขุ. (2505). **“ตัวกู-ของกู” หรือหลักพุทธศาสนาสำหรับนักศึกษาผู้ไม่เคยสนใจมาก่อน**. 348 หน้า.
- บ.398 พุทธทาสภิกขุ. (2524). **ตัวตนคืออะไร**. กรุงเทพฯ: การพิมพ์พระนคร. 41 หน้า. (ชุดหมอนต์อันดับที่ 12).
- บ.399 พุทธทาสภิกขุ. (2545). **ตัวเองที่ทุกคนควรรู้จัก**. กรุงเทพฯ: มิตรนราการพิมพ์. 62 หน้า.
- บ.400 พุทธทาสภิกขุ. (2549). **ตามรอยพระอรหันต์**. กรุงเทพฯ: พุทธทาสบรรณालักษณ์คุณวิภาชัย อนุสรณ์. 78 หน้า.
- บ.401 พุทธทาสภิกขุ. (2506). **ตามรอยพระอรหันต์**. กรุงเทพฯ: ศึกษาภัณฑ์, 220 หน้า.
- บ.402 พุทธทาสภิกขุ. (2541). **ตายเสร็จสิ้นแล้วในตัวแต่หัวใจ**. มปท. 32 หน้า.
- บ.403 พุทธทาสภิกขุ. (2537). **ตำราดูพระและวินัยของภิกษุ**. กรุงเทพฯ: ธรรมสภา. 131 หน้า.
- บ.404 พุทธทาสภิกขุ. (2517). **ตุลาการภิธรรม เล่ม 1**. สุราษฎร์ธานี: ธรรมทานมูลนิธิ. 597 หน้า. (ชุดธรรมโฆษณ์ อันดับ 16).
- บ.405 พุทธทาสภิกขุ. (2519). **เตกกิจฉกรรม**. กรุงเทพฯ: การพิมพ์พระนคร. 43 หน้า. (ชุดธรรมโฆษณ์ อันดับ 17. ง.).
- บ.406 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). **เตรียมใจ**. พระนคร: ธรรมสภา. 80 หน้า.
- บ.407 พระธรรมโกศาจารย์ (พุทธทาสภิกขุ). (ม.ป.ป.). **เตือนใจวัยรุ่น - วัยอันตราย**. ม.ป.ท. 39 หน้า.
- บ.408 พุทธทาสภิกขุ. (2542). **ถอนความยึดมั่นตามหลักพุทธศาสนา**. กรุงเทพฯ: ธรรมสภา. 350 หน้า.

- บ.409 พุทธทาสภิกขุ. (2517). *ถอยหลังเข้าคลองสู่ธรรมิกสังคมนิยม*. พระนคร: มูลนิธิโกมลคีมทอง. 38 หน้า.
- บ.410 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). *เถื้อศาสนาแต่ไม่ถึงธรรม*. กรุงเทพฯ: องค์การฟื้นฟูพุทธศาสนา. 126 หน้า.
- บ.411 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). *เถื้อศาสนาแต่ไม่ถึงธรรม*. กรุงเทพฯ: องค์การฟื้นฟูพุทธศาสนา. 126 หน้า.
- บ.412 พุทธทาสภิกขุ. (2525). *แถลงการณ์สวนโมกข์ 50 ปี และกฎบัตรพุทธบริษัท*. กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ. 145 หน้า.
- บ.413 พุทธทาสภิกขุ. (2525). *แถลงการณ์สวนโมกข์ 50 ปี และกฎบัตรพุทธบริษัท*. กรุงเทพฯ: แสงรุ่งการพิมพ์. 246 หน้า.
- บ.414 พุทธทาสภิกขุ. *ทรัพย์สมบัติคืออะไร*. กรุงเทพฯ: การพิมพ์พระนคร. 2523. 27 หน้า. (ชุดหมูน้อย อันดับ 4).
- บ.415 พุทธทาสภิกขุ. (2537). *ทศพิชราชธรรม*. กรุงเทพฯ: ธรรมสภา. 188 หน้า.
- บ.416 พุทธทาสภิกขุ. (2549). *ทศพิชราชธรรม*. กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ. 160 หน้า.
- บ.417 พุทธทาส. (ม.ป.ป.). *ทศพิชราชธรรม ข้อที่ 3 “ปริจาค”*. ม.ป.ท. 16 หน้า.
- บ.418 พุทธทาสภิกขุ. (2529). *ทศพิชราชธรรมกับสังคมนิยมในพุทธศาสนา*. กรุงเทพฯ: สมชาย. 48 หน้า.
- บ.419 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). *ทศพิชราชธรรมเรื่องปริจาค*. ม.ป.ท. 16 หน้า.
- บ.420 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). *ทางเดินของชีวิต*. กรุงเทพฯ: ภาพพิมพ์พระนคร. 32 หน้า.
- บ.421 พุทธทาสภิกขุ. (2519). *ทางเดินของชีวิต*. กรุงเทพฯ: ศึกษาภัณฑ์พาณิชย์. 196 หน้า.
- บ.422 พุทธทาสภิกขุ. (2512). *ทางรอด 5 ประการ (วิมุตตายนะ)*. พระนคร: ผชป. 59 หน้า.
- บ.423 พุทธทาสภิกขุ. (2512). *ทางรอด 5 ประการ (วิมุตตายนะ)*. (พิมพ์ครั้งที่ 2). พระนคร: โรงพิมพ์อักษรสาสน์. 46 หน้า
- บ.424 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). *ทางแห่งการเข้าถึงชีวิตจริง กฎของธรรมชาติมีอำนาจเหนือสิ่งทั้งปวง*. กรุงเทพฯ: ธรรมสภา, 36 หน้า.
- บ.425 พุทธทาสภิกขุ. (2522). *ทางออกที่ 3 ของโลกแห่งยุคปัจจุบัน*. กรุงเทพฯ: มหาจุฬาราชวิทยาลัย. 55 หน้า.
- บ.426 พุทธทาสภิกขุ. (2537). *ทางออกที่ 3 แห่งปัจจุบัน*. กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ. 54 หน้า.
- บ.427 พุทธทาสภิกขุ. (2524). *ทางออกที่ 3 แห่งยุคปัจจุบัน*. กรุงเทพฯ: การพิมพ์พระนคร. 42 หน้า. (ชุดหมูน้อย อันดับ 9).

- บ.428 พุทธทาสภิกขุ. (2522). *ทางออกที่ 3 ของโลกแห่งยุคปัจจุบัน*. กรุงเทพฯ: มหาจุฬาราชวิทยาลัย. 55 หน้า.
- บ.429 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป). *ทาน คือ ภาวนา*. กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ. 152 หน้า.
- บ.430 พุทธทาสภิกขุ. (2547). *ท่านจะได้อะไรจากสวนโมกข์*. กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ. 48 หน้า.
- บ.431 พุทธทาสภิกขุ. (2548). *ท่านทำอะไรจึงจะได้บุญมาก* (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ. 70 หน้า.
- บ.432 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป). *ทำงานให้ประเสริฐ*. กรุงเทพฯ: อตัมมโย. 41 หน้า.
- บ.433 พุทธทาสภิกขุ. (2528). *ทำงานให้สนุกได้อย่างไร* (พิมพ์ครั้งที่ 2) ชุดลอยปทุม (62). กรุงเทพฯ: กลุ่มศึกษาและปฏิบัติธรรม. 35 หน้า
- บ.434 พุทธทาสภิกขุ. (2549). *ทำงานให้สนุกได้อย่างไร*. กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ. 60 หน้า.
- บ.435 พุทธทาสภิกขุ. (2553). *ทำบุญ 3 แบบ*. กรุงเทพฯ: หอจดหมายเหตุพุทธทาสอินทปัญญโย. 27 หน้า.
- บ.436 พุทธทาสภิกขุ. (2537). *ทำบุญสามแบบ*. กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ. 64 หน้า.
- บ.437 พุทธทาสภิกขุ. *ทำไม่วิปัสสนาจึงล้มเหลว*. ม.ป.ป., 2536. 36 หน้า. (ชุดพุทธทาสบรรณालัย อุดมศึกษาอนุสรณ์ อันดับ 8).
- บ.438 พุทธทาสภิกขุ. (2549). *ทำไม่วิปัสสนาจึงล้มเหลว*. กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ. 49 หน้า.
- บ.439 พุทธทาสภิกขุ. (2549). *ทำไม่วิปัสสนาจึงล้มเหลว*. กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ.
- บ.440 พุทธทาสภิกขุ. (2500). *ทำวัตรเช้า – เย็น*. แปล เชียงใหม่ พุทธิคม. 25 หน้า.
- บ.441 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป). *ทำอย่างไรกับปัญหาตาย - เกิด*. กรุงเทพฯ: รุ่งแสงการพิมพ์. 32 หน้า.
- บ.442 พุทธทาสภิกขุ. *ทำอย่างไรกับปัญหาตาย – เกิด*. กรุงเทพฯ: รุ่งแสงการพิมพ์, ม.ป.ป. 32 หน้า.
- บ.443 พุทธทาสภิกขุ. (2516). *ทำอย่างไรคุณพระจึงจะคุ้มครอง* (เอกสารชุดมองด้านในอันดับ 22). พระนคร: การพิมพ์พระนคร. 42 หน้า.
- บ.444 พุทธทาสภิกขุ. (2536). *ทำอย่างไรจึงจะไม่มีทุกข์*. ธรรมทานมูลนิธิ. 25 หน้า.
- บ.445 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.) *ทำอย่างไรจึงจะไม่มีทุกข์*. พระนคร: อตัมมโย. 25 หน้า.
- บ.446 พุทธศาสนา. (2534). *ทำอย่างไรชีวิตไม่กัดเจ้าของ*. กรุงเทพฯ: การพิมพ์พระนคร. 81 หน้า.
- บ.447 พุทธศาสนา. (2534). *ทำอย่างไรชีวิตไม่กัดเจ้าของ*. กรุงเทพฯ: การพิมพ์พระนคร. 81 หน้า.
- บ.448 พุทธทาสภิกขุ. (2511). *ทำอย่างไรถึงจะเรียนดี (อันดับ 18)*. พระนคร: อักษรสัมพันธ์.
- บ.449 พุทธทาสภิกขุ. (2548). *ทำอย่างไรให้สุขภาพจิตดี*. กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ . 70 หน้า.
- บ.450 พุทธทาสภิกขุ. (2516). *ทฤษฎีคืออะไร*. พระนคร: พระถาวรการพิมพ์. 63 หน้า.

- บ.451 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). **ทศธรรม ธรรมะที่เป็นทางเดินของมนุษย์**. กรุงเทพฯ: ธรรมสภา. 145 หน้า.
- บ.452 พุทธทาสภิกขุ. (2533). **ทศธรรม**. กรุงเทพฯ : เบลโล่การพิมพ์. 148 หน้า.
- บ.453 พุทธทาสภิกขุ. (2494). **ทุกข์ปญฺชนกถา**. พระนคร: การพิมพ์พาณิชย์. 72 หน้า.
- บ.454 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). **ทุกแห่งทุกมุมเกี่ยวกับ ธรรมะ**. กรุงเทพฯ: อัดัมมาโย, 84 หน้า.
- บ.455 พุทธทาสภิกขุ. (2553). **ทุกอย่างเป็นเช่นนั้นเอง**. กรุงเทพฯ: หอจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญโญ. 48 หน้า.
- บ.456 พุทธทาสภิกขุ. (2521). **ทุกอย่างเป็นไปตามปัจจัย**. กรุงเทพฯ: การพิมพ์พระนคร. 44 หน้า.
- บ.457 พุทธทาสภิกขุ. (2534). **เทศนาและโอวาท**. กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ. 237 หน้า.
- บ.458 พุทธทาสภิกขุ. (2544). **โทษที่ลับล้นเป็นพิเศษของตัวตนและอัตตาที่ท่านยังไม่รู้จัก**. กรุงเทพฯ: มิตรนราการพิมพ์.
- บ.459 พุทธทาสภิกขุ. (2544). **โทษที่ลับล้นเป็นพิเศษของตัวตนและอัตตาที่ท่านยังไม่รู้จัก**. กรุงเทพฯ: มิตรนราการพิมพ์.
- บ.460 พุทธทาสภิกขุและปัญญานันทภิกขุ. (ม.ป.ป.). **ธรรมกถาหน้าพระที่นั่ง**. กรุงเทพฯ: เอส. อาร์.พรินต์ติ้ง. 32 หน้า.
- บ.461 พุทธทาสภิกขุ. (2524). **ธรรมกับปัญหาปากท้อง**. กรุงเทพฯ: กลุ่มศึกษาและปฏิบัติธรรม. 20 หน้า.
- บ.462 พุทธทาสภิกขุ และสิริवास. (2525). **ธรรมคติและธรรมคีตา**. (ชุดลอยปทุม 26). กรุงเทพฯ: การพิมพ์พระนคร. 53 หน้า.
- บ.463 พุทธทาสภิกขุ. (2542). **ธรรมคือทุกสิ่งที่เป็นสำหรับมนุษย์**. กรุงเทพฯ: ธรรมสภา. 332 หน้า.
- บ.464 พุทธทาสภิกขุ. (2527). **ธรรมชีวิตกับความเป็นธรรมชาติ**. (พิมพ์ครั้งที่ 1). กรุงเทพฯ: การพิมพ์พระนคร. 38 หน้า. (ชุดลอยปทุม อันดับ 59).
- บ.465 พุทธทาสภิกขุ. (2542). **ธรรมทัศน์ของพุทธทาส: เห็นลัทธิจะ**. กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ. 149 หน้า.
- บ.466 พุทธทาสภิกขุ. (2544). **ธรรมทานก่อนตาย**. กรุงเทพฯ : ธรรมสภา. 155 หน้า.
- บ.467 พุทธทาสภิกขุ. (2513). **ธรรมในฐานะเป็นเครื่องมือสร้างคน สร้างชาติ และสร้างโลก**. จังหวัดที่พิมพ์ – ไม่ปรากฏ: องค์การค้าของคุรุสภา. 269 หน้า.
- บ.468 พุทธทาสภิกขุ. (2525). **ธรรมบรรณาการจากธรรมโอวาทและธรรมเทศนา**. กรุงเทพฯ: การพิมพ์พระนคร. 81 หน้า.

- บ.469 พุทธทาสภิกขุ. (2534). **ธรรมบรรยายชุดโอวาทท่านพุทธทาส**. กรุงเทพฯ ฯ: สุขภาพใจ. 183 หน้า.
- บ.470 พุทธทาสภิกขุ. (2534). **ธรรมบรรยายพิเศษในสวนโมกข์**. กรุงเทพฯ ฯ: อรุณวิทยา. 158 หน้า.
- บ.471 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). **ธรรมบรรยายพิเศษในสวนโมกข์**. กรุงเทพฯ ฯ: สุวีริยานนท์. 110 หน้า.
- บ.472 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). **ธรรมบรรยายระดับมหาวิทยาลัย (เล่ม 2)**. สุราษฎร์ธานี: ธรรมทาน. 442 หน้า. (ชุดธรรมโฆษณ์ อันดับ 36).
- บ.473 พุทธทาสภิกขุ. (2533). **ธรรมปาฐกโมกข์ เล่ม 1**. กรุงเทพฯ ฯ: แสงสุทธิการพิมพ์. 518 หน้า.
- บ.474 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). **ธรรมปาฐกโมกข์ เล่มที่ 2**. สุราษฎร์ธานี: ธรรมทาน. 442 หน้า. (ชุดธรรมโฆษณ์ อันดับ 36).
- บ.475 พุทธทาสภิกขุ. (2524). **ธรรมปริทัศน์**. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ ฯ: ธรรมสภา. 36 หน้า.
- บ.476 พุทธทาสภิกขุ. (2510). **ธรรมวิจักขณกถา**. หาดใหญ่: โรงพิมพ์คุลิต. 14 หน้า.
- บ.477 พุทธทาสภิกขุ. (2534). **ธรรมวิจักขณกถา**. กรุงเทพฯ ฯ: อรุณวิทยา. 152 หน้า.
- บ.478 พุทธทาสภิกขุ. (2542). **ธรรมวิเสชา (จดหมายในสวนโมกข์)**. กรุงเทพฯ ฯ: สุขภาพใจ. 142 หน้า.
- บ.479 พุทธทาสภิกขุ. (2516). **ธรรมศาสตร์**. พระนคร: การพิมพ์พระนคร. 31 หน้า.
- บ.480 พุทธทาสภิกขุ. (2532). **ธรรมศาสตร์ (เล่ม 1)**. กรุงเทพฯ ฯ: การพิมพ์พระนคร. 442 หน้า. (ธรรมโฆษณ์ หมวด 4 ชุดชุมนุมธรรมบรรยาย อันดับ 40 ก.).
- บ.481 พุทธทาสภิกขุ. (2538). **ธรรมศาสตร์ในขั้นที่จะสามารถช่วยโลกได้**. กรุงเทพฯ ฯ: มิตรนรา การพิมพ์. 25 หน้า. (ชุดหมอนล้อ อันดับที่ 71).
- บ.482 พุทธทาสภิกขุ. (2521). **ธรรมสังฆสงเคราะห์**. สุราษฎร์ธานี: ธรรมทานมูลนิธิ, 521 หน้า. (ชุดธรรมโฆษณ์ อันดับที่ 18 ค.).
- บ.483 พุทธทาสภิกขุ. (2515). **ธรรมสากัจฉา**. กรุงเทพฯ ฯ: โรงพิมพ์ส่วนท้องถิ่น กรมการปกครอง.
- บ.484 พุทธทาสภิกขุ. (2548). **ธรรมสำหรับคนเจ็บไข้** (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ ฯ: สุขภาพใจ. 70 หน้า.
- บ.485 พุทธทาสภิกขุ. (2541). **ธรรมสำหรับคนเจ็บไข้**. กรุงเทพฯ ฯ: สุขภาพใจ. 48 หน้า.
- บ.486 พุทธทาสภิกขุ. (2529). **ธรรมสำหรับครู**. กรุงเทพฯ ฯ: การศาสนา. 256 หน้า.
- บ.487 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). **ธรรมสำหรับครู**. กรุงเทพฯ ฯ: โครงการพัฒนากิจการกรมการ
เรียนการสอนจริยศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ. 50 หน้า
- บ.488 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). **ธรรมอวยพรต้อนรับปีใหม่**. กรุงเทพฯ ฯ: ธรรมสภา. 28 หน้า.
- บ.489 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). **ธรรมโอสอปรโลก**. กรุงเทพฯ ฯ: ภาพพิมพ์. 59 หน้า.

- บ.490 พุทธทาสภิกขุ. (พระราชชัยชกวี). (ม.ป.ป.). **ธรรมะ – เครื่องคุ้มครองโลก**. พระนคร:
ชุมนุมช่าง. 48 หน้า.
- บ.491 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). **ธรรมะ 10 มิติ**. กรุงเทพฯ: ธรรมพุทธศาสตร์ มศว. ประสาน
มิตร. 51 หน้า.
- บ.492 พุทธทาสภิกขุ. (2524). **ธรรมะ 24 เหลี่ยม**. (พิมพ์ครั้งที่ 2) นนทบุรี: กองทุนวชิรธรรม.
45 หน้า.
- บ.493 พุทธทาสภิกขุ. (2549). **ธรรมะ 4 เกด**. กรุงเทพฯ : เพชรประกาย. 272 หน้า.
- บ.494 พุทธทาสภิกขุ. (2549). **ธรรมะ 9 ตา**. กรุงเทพฯ : อมรินทร์. 404 หน้า.
- บ.495 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). **ธรรมะกับการเมือง การเมืองกับธรรมะ**. กรุงเทพฯ: ธรรมบูชา.
90 หน้า.
- บ.496 พุทธทาสภิกขุ. (2546). **ธรรมะกับการเมือง**. กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ. 368 หน้า.
- บ.497 พุทธทาสภิกขุ. (พระราชชัยชกวี). (2509). **ธรรมะกับนักศึกษ**. พระนคร: สุวีชานัน.
186 หน้า.
- บ.498 พุทธทาสภิกขุ. (2531). **ธรรมะกับสัตตชาตญาณ**. สุราษฎร์ธานี: ธรรมทานมูลนิธิ. 398 หน้า.
(ธรรมโฆษณ์ หมวด 2 ชุดปรกณ์พิเศษ อันดับที่ 15).
- บ.499 พุทธทาสภิกขุ. (2511). **ธรรมะกำมือเดียวที่จำเป็นสำหรับทุกคน**. กรุงเทพฯ: อักษรสัมพันธ์.
323 หน้า.
- บ.501 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). **ธรรมะของผู้ครองเรือน**. กรุงเทพฯ: ภาพพิมพ์. 38 หน้า.
- บ.502 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). **ธรรมะชั้น ก ข กกา**. กรุงเทพฯ: ธรรมบูชา. 12 หน้า.
- บ.503 พุทธทาสภิกขุ. (2546). **ธรรมะคำเดียว**. กรุงเทพฯ : มิตรนราการพิมพ์. 45 หน้า.
- บ.504 พุทธทาสภิกขุ. (2537). **ธรรมะคำเดียวพอ**. กรุงเทพฯ : อดัมมโย, 2537. 41 หน้า.
- บ.505 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). **ธรรมะคือความงาม ความงามคือธรรมะ**. กรุงเทพฯ: ธรรมสภา.
19 หน้า.
- บ.506 พุทธทาสภิกขุ. (2546). **ธรรมะคืออะไร**. (ธรรมพรปีใหม่). กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ. 40 หน้า.
- บ.507 พุทธทาสภิกขุ. (2531). **ธรรมะคืออะไร**. กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ.
- บ.508 พุทธทาสภิกขุ. (2549). **ธรรมะคือโอสธสำหรับโลก** (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ.
- บ.509 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). **ธรรมะโดยวิธีใดกัน?** ม.ป.ท., 16 หน้า. (ชุดมองด้านในอันดับ 74).
- บ.510 พุทธทาสภิกขุ. (2549). **ธรรมะทำไม**. กรุงเทพฯ: เพชรประกาย. 160 หน้า.
- บ.511 พุทธทาสภิกขุ. (2511). **ธรรมะทำไมกัน**. สุราษฎร์ธานี: โรงพิมพ์รัตนมิตรี. 50 หน้า.

- บ.522 พุทธทาสภิกขุ. (2525). **ธรรมะที่ควรเติมลงในชีวิต**. สุราษฎร์ธานี: ธรรมทานมูลนิธิสวน
โมกขพลาราม. 40 หน้า.
- บ.513 พุทธทาสภิกขุ. (2541). **ธรรมะที่ควรเติมลงในชีวิต**. กรุงเทพฯ: มิตรนราการพิมพ์. 40 หน้า.
- บ.514 พุทธทาสภิกขุ. (2513). **ธรรมะที่ล้าอายุ**. พระนคร: อักษรสัมพันธ์. 126 หน้า.
- บ.515 พุทธทาสภิกขุ. (2549). **ธรรมะน้ำล้างธรรมะโคลน**. กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ. 288 หน้า.
- บ.516 พุทธทาสภิกขุ. (2524). **ธรรมะในฐานะที่ต้องศึกษาทั้งชนิดสัตว์และไม่มีตัวตน**.
(พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: การพิมพ์. 16 หน้า. (ชุดหมุนล้อ อันดับที่ 10).
- บ.517 พุทธทาสภิกขุ. (2507). **ธรรมะในฐานะเป็นเครื่องมือ สร้างคน สร้างชาติ และสร้างโลก**.
พระนคร: รุ่งเรืองธรรม. 49 หน้า.
- บ.518 พุทธทาสภิกขุ. (2529). **ธรรมะในฐานะลัทธิการเมือง**. กรุงเทพฯ: สมชายการพิมพ์. 17 หน้า.
- บ.519 พุทธทาสภิกขุ. (2551). **ธรรมะในฐานะวัฒนธรรม และการประยุกต์ให้เต็มความหมาย**.
กรุงเทพฯ: กลุ่มประชาสัมพันธ์ สำนักงานปลัดกระทรวงวัฒนธรรม. 290 หน้า. (สม.)
- บ.520 พุทธทาสภิกขุ. (2551). **ธรรมะในฐานะวัฒนธรรมและการประยุกต์ให้เต็มความหมาย**.
กรุงเทพฯ: กลุ่มประชาสัมพันธ์ สำนักงานปลัดกระทรวงวัฒนธรรม. 290 หน้า
- บ.521 พุทธทาสภิกขุ. (2534). **ธรรมะในฐานะวิทยาศาสตร์**. สุราษฎร์ธานี: ธรรมทาน,
348 หน้า. (ธรรมโฆษณ์หมวด 2 ชุดปกรณ์พิเศษ อันดับที่ 15 ข.).
- บ.522 พุทธทาสภิกขุ. (2510). **ธรรมะในฐานะสร้างตัว**. กรุงเทพฯ: อักษรสาสน์. 87 หน้า.
- บ.523 พุทธทาสภิกขุ. (2505). **ธรรมะบางเรื่อง**. กรุงเทพฯ: อักษรสาสน์. 89 หน้า.
- บ.524 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). **ธรรมะเป็นคู่ชีวิต**. ม.ป.ท., 42 หน้า.
- บ.525 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). **ธรรมะเล่มน้อย**. กรุงเทพฯ: มิตรนราการพิมพ์. 44 หน้า.
- บ.526 พุทธทาสภิกขุ. (2549). **ธรรมะเล่มเล็กจากสวนโมกข์ ไม่สามขา**. กรุงเทพฯ: ไพลิน. 128 หน้า.
- บ.527 พุทธทาสภิกขุ. (2549). **ธรรมะเล่มเล็กจากสวนโมกข์ ไม่สามขา**. กรุงเทพฯ: ไพลิน. 128 หน้า.
- บ.528 พุทธทาสภิกขุ. (2527). **ธรรมะสัจจะของสมถวิปัสสนาแห่งยุคปรมาณู** (ชุดลอยปทุม 54).
กรุงเทพฯ: การพิมพ์พระนคร. 61 หน้า
- บ.529 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). **ธรรมะสำหรับคนเกลียดวัด**. กรุงเทพฯ: ธรรมสภา. 143 หน้า.
- บ.530 พุทธทาสภิกขุ. (2541). **ธรรมะสำหรับคนเจ็บไข้**. กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ.
- บ.531 พุทธทาสภิกขุ. (2541). **ธรรมะสำหรับผู้สูงอายุ** (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ. 56 หน้า.
- บ.532 พุทธทาสภิกขุ. (2530). **ธรรมะสำหรับผู้สูงอายุ**. (ชุดลอยปทุม 90). กรุงเทพฯ: การพิมพ์
พระนคร.

- บ.533 พุทธทาสภิกขุ. (2535). **ธรรมะสำหรับเพื่อน**. กรุงเทพฯ: พระนครการพิมพ์. 346 หน้า.
- บ.534 พุทธทาสภิกขุ. (2546). **ธรรมะโอวาทสำหรับคนเจ็บไข้**. กรุงเทพฯ: มิตรนราการพิมพ์. 63 หน้า.
- บ.535 พุทธทาสภิกขุ. (2534). **ธรรมาวิจักขณขกถาและส่วนสำคัญของพระพุทธศาสนาที่ทุกคนควรรู้**. กรุงเทพฯ: อรุณวิทยา. 152 หน้า.
- บ.536 พุทธทาสภิกขุ. (2542). **ธัมมิกสังคมนิยม** (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: ประยูรวงศ์. 117 หน้า.
- บ.537 พุทธทาสภิกขุ. (2514). **นวกานุสาสน์**. กรุงเทพฯ: การพิมพ์พระนคร. 352 หน้า. (ธรรมโฆษณ์ หมวด 4 ชุดธรรมบรรยาย อันดับ 39).
- บ.538 พุทธทาสภิกขุ. (2516). **นักได้เวทีนามกระเดื่อง**. เชียงใหม่: พุทธนิคม. 20 หน้า.
- บ.539 พุทธทาสภิกขุ. (2516). **นายแพทย์ที่โลกบูชา**. กรุงเทพฯ: คณะเผยแผ่วิธีการดำเนินชีวิตอันประเสริฐ (ศพ.). 122 หน้า
- บ.540 พุทธทาสภิกขุ. (2735). **น้ำนิ่ง ตลิ่งไหล**. กรุงเทพฯ: อตัมมโย. 48 หน้า.
- บ.541 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). **น้ำสำหรับดับไฟในชีวิต**. กรุงเทพฯ: มูลนิธิเผยแผ่ชีวิตประเสริฐ 27 หน้า.
- บ.542 พุทธทาสภิกขุ. (2535). **น้ำสำหรับดับไฟในชีวิตการทำงาน คือ การปฏิบัติธรรม**. กรุงเทพฯ: ชมรมครูศีลธรรมแห่งประเทศไทย มูลนิธิเผยแผ่ชีวิตประเสริฐ. 30 หน้า.
- บ.543 พุทธทาสภิกขุ. (2504). **นิพพาน**. พระนคร : สุวีชานนท์. 292 หน้า.
- บ.544 พุทธทาสภิกขุ. (1494). **นิพพาน – จุดปลายทางของชีวิต**. เชียงใหม่: โรงพิมพ์พุทธนิคม. 23 หน้า.
- บ.545 พุทธทาสภิกขุ. (2536). **นิพพาน คือ ความถูกต้องของตนเอง**. กรุงเทพฯ: หลักการพิมพ์พระนคร. 24 หน้า.
- บ.546 พุทธทาสภิกขุ. (2531). **นิพพาน คือ ความอยู่รอดของมนุษยชาติ**. กรุงเทพฯ: การพิมพ์พระนคร 17 หน้า.
- บ.547 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). **นิพพาน จุดหมายปลายทางของชีวิต**. กรุงเทพฯ: อตัมมโย. 140 หน้า (พระธรรมโกศาจารย์)
- บ.548 พุทธทาสภิกขุ. (2542). **นิพพาน**. กรุงเทพฯ : ธรรมสภา. 228 หน้า.
- บ.549 พุทธทาสภิกขุ. (2536). **นิพพานคือความถูกต้องของตนเอง**. กรุงเทพฯ: ชมรมธรรมธิ์ปัจฉยดา. 24 หน้า.
- บ.550 พุทธทาสภิกขุ. (2531). **นิพพานคือความอยู่รอดของมนุษยชาติ**. กรุงเทพฯ: การพิมพ์พระนคร. 17 หน้า.

- บ.551 พุทธทาสภิกขุ. (2551). **นิพพานจุดหมายปลายทางของชีวิต**. กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ. 90 หน้า.
- บ.552 พุทธทาสภิกขุ. (2524). **นิพพานที่นี้และเดี๋ยวนี**. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ. 46 หน้า.
- บ.553 พุทธทาสภิกขุ. (2538). **นิพพานสำหรับทุกคน**. ม.ป.ท. 2538. 148 หน้า.
- บ.554 พุทธทาสภิกขุ. (2545). **นิพพานสำหรับทุกคน**. กรุงเทพฯ: มิตรนราการพิมพ์. 45 หน้า.
- บ.555 พุทธทาสภิกขุ. (2550). **นิพพานสำหรับทุกคน**. กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ. 50 หน้า.
- บ.556 พุทธทาสภิกขุ. (2528). **นิเวศน์สิ่งที่จะต้องรู้จักก่อนสิ่งใดในชีวิตประจำวัน**. กรุงเทพฯ: การพิมพ์พระนคร. 40 หน้า. (ชุดพุทธธรรมประยุกต์).
- บ.557 พุทธทาสภิกขุ. (2528). **นิเวศน์สิ่งที่จะต้องรู้จักก่อนสิ่งใดในชีวิตประจำวัน**. กรุงเทพฯ: การพิมพ์พระนคร. 40 หน้า. (ชุดหมุนล้อ อันดับที่ 24).
- บ.558 พุทธทาสภิกขุ. (2529). **แนวการปฏิบัติธรรมในสวนโมกขพลาราม**. กรุงเทพฯ: พลพันธ์การพิมพ์. 100 หน้า.
- บ.559 พุทธทาสภิกขุ. (2541). **แนวการปฏิบัติธรรมในสวนโมกขพลาราม**. กรุงเทพฯ: เคล็ดไทย.
- บ.560 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). **แนวครองชีวิต สิ่งที่ดีที่สุดที่มนุษย์ควรจะได้รับ**. กรุงเทพฯ: ธรรมสภา. 33 หน้า.
- บ.561 พุทธทาสภิกขุ. (2551). **แนวครองชีวิต**. กรุงเทพฯ : สุขภาพใจ. 70 หน้า. (สม.)
- บ.562 พุทธทาสภิกขุ. (2527). **แนวสังเขปทั่ว ๆ ไปของการพัฒนา**. กรุงเทพฯ: การพิมพ์พระนคร 54 หน้า. (ชุดลอยปทุม อันดับ 58).
- บ.563 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). **แนะแนวคำตอบ คำถามเกี่ยวกับหลักธรรมบางเรื่อง**. (ม.ป.ท.). 40 หน้า.
- บ.564 พุทธทาสภิกขุ. (2505). **แนะแนวจริยธรรม**. พระนคร: ชุมนุมส่งเสริม. 356 หน้า.
- บ.565 พุทธทาสภิกขุ. (2505). **แนะแนวจริยธรรม**. กรุงเทพฯ: ชุมนุมส่งเสริมจริยศึกษา. 356 หน้า.
- บ.566 พุทธทาสภิกขุ. (2511). **ในวิภวภูมิตถาคตนิพพาน**. พระนคร: อักษรสัมพันธ์. 33 หน้า.
- บ.567 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). **ในวิภวภูมิตถาคตนิพพาน**. ม.ป.ท. 33 หน้า. (ชุดมองด้านในอันดับ 17).
- บ.568 พุทธทาสภิกขุ. (2532). **บทช่วยจำสำหรับเรื่องอตัมมยตา**. กรุงเทพฯ: การพิมพ์พระนคร. 79 หน้า. (ชุดหมุนล้อ อันดับ 41).
- บ.569 พุทธทาสภิกขุ. (2527). **บททดสอบเสนอว่าด้วยจิตวิเคราะห์แบบพุทธ (ปมเรื่อง)**. พลพันธ์การพิมพ์. 53 หน้า. (โครงการหนังสือชุดพุทธศาสนาสำหรับคนหนุ่มสาว).
- บ.570 สิริวิยาส (พุทธทาสภิกขุ). (ม.ป.ป.). **บทพระธรรมประจำภาพเล่มที่ 1 คำนำและศีลธรรมรวมบทกลอนประกอบภาพถ่ายที่ท่านอาจารย์พุทธทาสเตรียมพิมพ์ค้างไว้**. สุราษฎร์ธานี: สวนโมกขพลาราม คณะธรรมทาน. 623 หน้า.

- บ.571 พุทธทาสภิกขุ. (2549). **บทพระธรรมประจำภาพ เล่มที่ 2 ปรมัตถธรรม**. สุราษฎร์ธานี:
สวน โมกขพลาราม และคณะธรรมทาน.
- บ.572 พุทธทาสภิกขุ. (2549). **บทพระธรรมประจำภาพ เล่มที่ 3 ภาพสี อื่น ๆ ซ้ำ ๆ เกินชุด และ
บทวิเคราะห์**. สุราษฎร์ธานี: สวน โมกขพลาราม และคณะธรรมทาน.
- บ.573 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). **บทเรียนที่ควรรู้เมื่อท่านมาอยู่ที่สวนโมกข์**. กรุงเทพฯ: ธรรมสภา.
28 หน้า.
- บ.574 พุทธทาสภิกขุ. (2546). **บทศึกษาความตายของท่านพุทธทาส**. กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ. 240 หน้า.
- บ.575 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). **บรม (ฉบับย่อ)**. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ. 211 หน้า.
- บ.576 พุทธทาสภิกขุ. (2525). **บรมธรรม (ฉบับย่อ)**. (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: แสงรุ่งการพิมพ์.
211 หน้า.
- บ.577 พุทธทาสภิกขุ. (2535). **บรมธรรม (ภาคต้น)**. (พิมพ์ครั้งที่ 4). สุราษฎร์ธานี: ธรรมทาน
มูลนิธิ, 390 หน้า.
- บ.578 พุทธทาสภิกขุ. (2525). **บรมธรรม (ภาคปลาย)**. (พิมพ์ครั้งที่ 4). สุราษฎร์ธานี: ธรรมทาน
มูลนิธิ, 829 หน้า.
- บ.579 พุทธทาสภิกขุ. (2527). **บวช 3 เดือน**. สำนักหนังสือธรรมนุชา. 99 หน้า.
- บ.580 พุทธทาสภิกขุ. (2541). **บวช 3 เดือน** (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ. 80 หน้า.
- บ.581 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). **บวชจริง เรียนจริง ปฏิบัติได้จริง**. กรุงเทพฯ: นิพพาน. 15 หน้า.
- บ.582 พุทธทาสภิกขุ. (2539). **บวชจริง เรียนจริง ปฏิบัติจริง ได้ผลจริง**. กรุงเทพฯ: นิพพาน. 15 หน้า.
- บ.583 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). **บวชทำไม**. กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ. 255 หน้า.
- บ.584 พุทธทาสภิกขุ. (2549). **บวชอยู่ได้อย่างไร 60-70 ปี**. กรุงเทพฯ: มติชน. 140 หน้า
- บ.585 พุทธทาสภิกขุ. (2533). **บ่อเกิดการทำบุญวันสารทโลหภูมิชาดกกลา: ชาดกว่าด้วยเรื่อง
เปอตคนรทรม้อทองแดง**. กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ. 59 หน้า.
- บ.586 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). **บันทึกธรรม**. มปท. 81 หน้า.
- บ.587 พุทธทาสภิกขุ. (2549). **บันทึกไปอินเดียของพุทธทาส**. สุราษฎร์ธานี: แปลน โมทิฟ.
- บ.588 พุทธทาสภิกขุ. (2543). **บางแง่มุมของชีวิตในทัศนะพุทธทาสภิกขุ**. กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ.
192 หน้า.
- บ.589 พุทธทาสภิกขุ. (2543). **บางแง่มุมของมนุษย์ในทัศนะพุทธทาสภิกขุ เล่ม 1**. กรุงเทพฯ:
สุขภาพใจ. 56 หน้า.
- บ.590 พระอริยนั้นทมนี. (2502). **บางเรื่องของสวนโมกข์ 2**. พระนคร: สุวีรานนท์. 165 หน้า.

- บ.591 พุทธทาสภิกขุ. (2502). *บางเรื่องของสวนโมกข์ เล่มที่ 1*. พระนคร: สุวีฑานัน. 357 หน้า
- บ.592 พุทธทาสภิกขุ. (2500). *บุคคลไม่ประมาท*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภา. 17 หน้า.
- บ.593 พุทธทาสภิกขุ. (2514). *บุชา 3 จะทำอย่างไรดี*. เชียงใหม่: พุทธนิคม. 119 หน้า.
- บ.594 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). *บุญปีใหม่ (หนังสือธรรมะชุด พุทธทาสภิกขุ อันดับ 25)*.
กรุงเทพฯ: เลียงเชียง. 20 หน้า.
- บ.595 พุทธทาสภิกขุ. (2530). *บุตรที่ประเสริฐที่สุด* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ. 68 หน้า.
- บ.596 พุทธทาสภิกขุ. (2513). *ปฏิบัติสมุปบาทคืออะไร*. กรุงเทพฯ: พระนครการพิมพ์. 177 หน้า.
- บ.597 พุทธทาสภิกขุ. (2549). *ปฏิบัติสมุปบาทจากพระโอรส* (พิมพ์ครั้งที่ 5). กรุงเทพฯ: ธรรม
ทานมูลนิธิ. 941 หน้า
- บ.598 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). *ปฏิบัติสมุปบาทเรื่องสำคัญที่สุดสำหรับพุทธบริษัท*. กรุงเทพฯ:
ธรรมสภา. 199 หน้า.
- บ.599 พุทธทาสภิกขุ. (2535). *ปฏิบัติสมุปบาทกับอานาปานสติ*. กรุงเทพฯ: อตัมมโย. 146 หน้า.
- บ.600 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). *ปฏิบัติสมุปบาทจากธรรมเนียมของพุทธทาสภิกขุ*. กรุงเทพฯ:
อตัมมโย. 179 หน้า.
- บ.601 พุทธทาสภิกขุ. (2539). *ปณิธานของท่านอาจารย์พุทธทาสภิกขุ*. กรุงเทพฯ: กลุ่มปฏิบัติงาน
เพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ร่วมกับจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยและสวนอศมมูลนิธิ.
20 หน้า.
- บ.602 พุทธทาสภิกขุ. (2529). *ปณิธาน 3 ประการ*. กรุงเทพฯ: หจก. การพิมพ์พระนคร. 197 หน้า.
- บ.603 พุทธทาสภิกขุ. (2541). *ปณิธาน เล่ม 2 จะครองชีวิตอยู่โดยวิธีใด*. กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ.
- บ.604 พุทธทาสภิกขุ. (2541). *ปณิธาน เล่ม 2 จะครองชีวิตอยู่โดยวิธีใด*. กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ.
160 หน้า.
- บ.605 พุทธทาสภิกขุ. (2539). *ปณิธานของท่านอาจารย์พุทธทาสภิกขุ*. กรุงเทพฯ: กลุ่มปฏิบัติงาน
เพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ร่วมกับจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยและสวนอศมมูลนิธิ.
20 หน้า.
- บ.606 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). *ปณิธานเบื้องหลายชีวิต (ปรารภเรื่องธรรมานาชาติ)*.
กรุงเทพฯ: กองทุนวุฒิชัยธรรม กลุ่มศึกษา และปฏิบัติธรรม.
- บ.607 พุทธทาสภิกขุ. (2541). *ปณิธานเพื่อสืบสานปณิธานพุทธทาส*. กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ. 144 หน้า.
- บ.608 พุทธทาสภิกขุ. (2541). *ปณิธานเล่ม 3 ทางรอดที่เหลืออยู่*. กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ. 160 หน้า.
- บ.609 พุทธทาสภิกขุ. (2518). *ปณิธานวันล้ออายุ*. กรุงเทพฯ: การพิมพ์พระนคร. 132 หน้า.

- บ.610 พุทธทาสภิกขุ. (2537). *ปรัชญากรรมธรรมะสำหรับชาวบ้าน*. กรุงเทพฯ: ส่องสยาม. 68 หน้า.
(ชุดหมูนลือ อันดับ 68).
- บ.611 พุทธทาสภิกขุ. (2504). *ธนบุรี: ปมเบื้อง หมั่นเฮ้ง*. 74 หน้า.
- บ.612 พุทธทาสภิกขุ. (2526). *ปรมัตตธรรมกลับมา (ตอนที่ 1)*. (44). กรุงเทพฯ: การพิมพ์
พระนคร. 226 หน้า
- บ.613 พุทธทาสภิกขุ. (2524). *ปรมัตตธรรมคำกลอน*. (ชุดลอยปทุมอันดับ 11). กรุงเทพฯ:
การพิมพ์พระนคร. 44 หน้า
- บ.614 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). *ปรมัตตวิจารณ์เกี่ยวกับพระคุณแม่*. สุราษฎร์ธานี: สติธิประเสริฐ,
19 หน้า.
- บ.615 พุทธทาสภิกขุ. (2545). *ปรมัตตสภาวะธรรม* (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ. 432 หน้า.
- บ.616 พุทธทาสภิกขุ. (2538). *ปรมัตตสภาวะธรรม (ฉบับย่อความจากชุดธรรมโฆษณ์)*
(พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ. 430 หน้า. (หพ.)
- บ.617 พุทธทาสภิกขุ. (2524). *ปรมัตตธรรมคำกลอน*. (ชุดลอยปทุม 11). วรรณกรรมกำเนิด
ถิ่นรอบอ่าวบ้านดอน. กรุงเทพฯ: การพิมพ์พระนคร. 45 หน้า
- บ.618 พุทธทาสภิกขุ. (2571). *ประชาธิปไตยแบบสังคมนิยม*. กรุงเทพฯ: ธรรมบูชา. 53 หน้า.
- บ.619 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). *ประมวลธรรมท่านพุทธทาสและแถลงการณ์ 50 ปีสวนโมกข์*.
กรุงเทพฯ: อตัมมโย. 430 หน้า.
- บ.620 พุทธทาสภิกขุ. (2522). *ประมวลปรมัตตธรรมที่คนธรรมดาควรจะทำ*. นนทบุรี:
โรงพิมพ์สถานสงเคราะห์หญิงปากเกร็ด. 51 หน้า.
- บ.621 พุทธทาสภิกขุ. (2542). *ประมวลปรมัตตธรรมที่คนธรรมดาควรจะทำและการดำรงจิตไว้
อย่างถูกต้อง*. กรุงเทพฯ: พิมพ์ดี. 80 หน้า.
- บ.622 พุทธทาสภิกขุ. (2549). *ประมวลรูปแบบแห่งสากลพรหมจรรย์ - นิพพาน*. กรุงเทพฯ: มติชน.
184 หน้า
- บ.623 พุทธทาสภิกขุ. (2537). *ประมวลรูปแบบแห่งสากลพรหมจรรย์*. ม.ป.ท. 136 หน้า.
(ชุดหมูนลือ อันดับ 64).
- บ.624 พุทธทาสภิกขุ. (2517). *ประโยชน์ของการบรรลุธรรม*. กรุงเทพฯ: องค์การฟื้นฟูพุทธศาสนา.
64 หน้า.
- บ.625 พุทธทาสภิกขุ. (2534). *ประโยชน์ของการมีธรรมะ*. กรุงเทพฯ: อตัมมโย. 55 หน้า.

- บ.626 พุทธทาสภิกขุ. (2555). *ประโยชน์ของความกตัญญู*. กรุงเทพฯ: หอจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญโญ. 41 หน้า
- บ.627 พุทธทาสภิกขุ. (2547). *ประโยชน์ของความกตัญญู*. กรุงเทพฯ: มิตรนราการพิมพ์. 31 หน้า.
- บ.628 พุทธทาสภิกขุ. (2528). *ประสพสุขเพราะพระพุทโธวาท*. กรุงเทพฯ: การพิมพ์พระนคร. 61 หน้า. (ชุดไตรรัตน์จัดทุกซ์ อันดับ 2).
- บ.629 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). *ประสูติ ตรัสรู้ นิพพาน ตรงเป็นวันเดียวกันแน่หรือ*. ม.ป.ท. 22 หน้า.
- บ.630 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). *ปรับปรุงชีวิตใหม่ด้วยอานาปานสติภาวนา*. ม.ป.ท. 59 หน้า.
- บ.631 พุทธทาสภิกขุ. (2509). *ปรารภถึงชีวิตเมื่อ 60 ปี*. กรุงเทพฯ: ธรรมบุชา. 92 หน้า.
- บ.632 พุทธทาสภิกขุ. (2515). *ปริศนาธรรม: นิทานเรื่องสั้น ๆ ของท่านพุทธทาสภิกขุ*. กรุงเทพฯ: ธรรมบุชา. 117 หน้า.
- บ.633 พุทธทาส. (2507). *ปริศนาธรรม*. พระนคร: สุวิธานนท์. 174 หน้า.
- บ.634 พุทธทาสภิกขุ. (2535). *ปริศนาธรรมไทยชุดกายนคร*. กรุงเทพฯ: ภาพพิมพ์. 47 หน้า. ภาพประกอบ.
- บ.635 พุทธทาสภิกขุ. (2508). *ปดุตนาธรรมแบบชยาน เรื่องลู่ทางชีวิตวัฒนา*. ธนบุรี: สัตยการพิมพ์. 29 หน้า.
- บ.636 พุทธทาสภิกขุ. (2515). *ปล่อยเต่าในวันล้ออายุ*. กรุงเทพฯ: ธรรมบุชา. 191 หน้า.
- บ.637 พุทธทาสภิกขุ. (2555). *ปวารณา คือ เครื่องหมายแห่งคนดี*. กรุงเทพฯ: หอจดหมายเหตุพุทธทาสอินทปัญโญ. 49 หน้า
- บ.638 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). *ปวารณา*. กรุงเทพฯ: ธรรมทานมูลนิธิ. 41 หน้า. (ชุดหมูนล้อ อันดับที่ 7).
- บ.639 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). *ปัจจัยที่ 5 : อาหารของดวงใจที่ท่านยังไม่รู้จัก*. กรุงเทพฯ: ใจสบาย. 47 หน้า.
- บ.640 พุทธทาสภิกขุ. (2537). *ปัญหาเกี่ยวกับการปฏิบัติธรรม ปริยัติ ปฏิบัติ ปฏิเวช*. กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ. 128 หน้า.
- บ.641 พุทธทาสภิกขุ. (2537). *ปัญหาเกี่ยวกับการปฏิบัติธรรม,ปริยัติ ปฏิบัติและปฏิเวช*. กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ. 128 หน้า.
- บ.642 พุทธทาสภิกขุ. (2537). *ปัญหาเกี่ยวกับพระผู้เป็นเจ้า กรรม อนัตตา*. กรุงเทพฯ: อรุณวิทยา, 237 หน้า.
- บ.643 พุทธทาสภิกขุ. (2548). *ปัญหาของมนุษย์*. กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ. 177 หน้า.

- บ.644 พุทธทาสภิกขุ. (2548). **ปัญหาของมนุษย์**. กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ. 188 หน้า.
- บ.645 พุทธทาสภิกขุ. (2517). **ปัญหาที่ทุกคนควรนำมาขบคิด**. กรุงเทพฯ: องค์การของคุรุสภา. 196 หน้า.
- บ.646 พุทธทาสภิกขุ. (2531). **ปัญหาทุกเรื่องเกี่ยวกับตัวตน**. กรุงเทพฯ: การพิมพ์พระนคร. 19 หน้า.
- บ.647 พุทธทาสภิกขุ. (2525). **ปัญหาเพียงข้อเดียวของมนุษยชาติ**. กรุงเทพฯ: ธรรมบูชา. 65 หน้า.
- บ.648 พุทธทาสภิกขุ. (2515). **บั้นมนุษย์แต่ยังเด็ก (47)**. พระนคร: การพิมพ์พระนคร. 28 หน้า.
- บ.649 พุทธทาสภิกขุ. (2545). **บั้นมนุษย์แต่ยังเด็ก**. กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ.
- บ.650 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). **ปาฏิหาริย์**. กรุงเทพฯ: ธรรมสภา. 41 หน้า.
- บ.651 พุทธทาสภิกขุ. (2528). **ปาฐกถาธรรมเรื่องสติ**. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: กลุ่มศึกษาและปฏิบัติธรรม. 28 หน้า.
- บ.652 พุทธทาสภิกขุ. (2509). **ปาฐกถาเรื่องสิ่งที่เรายังสนใจกันน้อยไป**. กรุงเทพฯ: การพิมพ์พระนคร. 24 หน้า.
- บ.653 พุทธทาสภิกขุ. (2477). **ปาติโมกข์วรรคที่ 3 แห่งเรื่องตามรอยพระอรหันต์**. ไซยา: โรงพิมพ์ธรรมทาน. 86 หน้า.
- บ.654 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). **ปีใหม่ – พัฒนาชีวิต**. กรุงเทพฯ: นิพพาน. 42 หน้า.
- บ.655 พุทธทาสภิกขุ. (2534). **ปีใหม่ ชีวิตใหม่**. นนทบุรี: กองทุนมูลนิธิธรรมเพื่อการศึกษาและการปฏิบัติธรรม. 9 หน้า.
- บ.656 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). **ปีใหม่ชีวิตใหม่**. กรุงเทพฯ: พิมพ์ดี. 32 หน้า.
- บ.657 พุทธทาสภิกขุ. (2547). **ปีใหม่สามแบบ**. กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ. 48 หน้า.
- บ.658 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). **ปีใหม่สำหรับปัญญาชน**. กรุงเทพฯ: นิพพาน. 32 หน้า.
ภาพประกอบ.ศ
- บ.659 พุทธทาสภิกขุ. (2525). **บุญญกิริยาวัตถุ**. กรุงเทพฯ: การพิมพ์พระนคร. 44 หน้า.
- บ.660 พุทธทาสภิกขุ. (2529). **เป็นอยู่ชอบ โลกไม่ว่างจากพระอรหันต์**. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: รุ่งแสงการพิมพ์. 336 หน้า.
- บ.661 พุทธทาสภิกขุ. (2550). **เปลี่ยนคนเป็นมนุษย์** (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: อมรินทร์. 252 หน้า.
- บ.662 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). **เป้าหมายของการศึกษา**. กรุงเทพฯ: นิพพาน. 22 หน้า
(ชุดพุทธทาสภิกขุ อันดับ 3)
- บ.663 พุทธทาสภิกขุ. (2549). **เป้าหมายของชีวิต** (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ. 50 หน้า.
- บ.664 พุทธทาสภิกขุ. (2544). **เป้าหมายของชีวิต**. กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ. 32 หน้า. (หก.)

- บ.665 พุทธทาสภิกขุ. (2527). *เป้าหมายของชีวิตและสังคม*. กรุงเทพฯ: ธรรมบุชา. 100 หน้า.
- บ.666 พุทธทาสภิกขุ. (2527). *เป้าหมายของชีวิตและสังคม*. กรุงเทพฯ: ธรรมบุชา. 100 หน้า.
- บ.667 พุทธทาสภิกขุ. (2527). *ผัสสะสิ่งที่จะต้องรู้จักและควบคุม*. ม.ป.ท. 37 หน้า (ชุดลอยปทุม
อันดับ 56)
- บ.668 พุทธทาสภิกขุ. (2539). *ผู้ครองเรือน*. กรุงเทพฯ: ธรรมสภา.
- บ.669 พุทธทาสภิกขุ. (2554). *ผู้ทรงเป็นสัตว์โลกเห็นทั่วกันหมด*. กรุงเทพฯ: หอจดหมายเหตุ
พุทธทาสอินทปัญญา. 42 หน้า
- บ.670 พุทธทาสภิกขุ. (2532). *ผู้วางรากฐานวัฒนธรรมชาวพุทธ*. กรุงเทพฯ: เลียงเชียง. 69 หน้า.
- บ.671 พุทธทาสภิกขุ. (2548). *ผู้เห็นธรรม*. กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ. 60 หน้า.
- บ.672 พุทธทาสภิกขุ. (2522). *เผชิญความจริง – ความแท้*. กรุงเทพฯ: การพิมพ์พระนคร.
41 หน้า (ชุดทำบุญลืออายุ)
- บ.673 พุทธทาสภิกขุ. (2529). *แผ่นดินทองของแต่ละคนต้องสร้างด้วยแผ่นดินธรรม*. กรุงเทพฯ:
การพิมพ์พระนคร. 23 หน้า.
- บ.674 พุทธทาสภิกขุ. (2528). *แผ่นดินทองต้องสร้างด้วยแผ่นดินธรรม*. กรุงเทพฯ: การพิมพ์
พระนคร. 38 หน้า.
- บ.675 พุทธทาสภิกขุ. (2535). *แผ่นดินธรรมแผ่นดินทอง*. กรุงเทพฯ: ธรรมสภา. 54 หน้า.
- บ.676 พุทธทาสภิกขุ. (2535). *แผนที่ชีวิตสำหรับทุกคน*. ม.ป.ท. 51 หน้า.
- บ.677 พุทธทาสภิกขุ. (2527). *พบชีวิตจริง*. กรุงเทพฯ: การพิมพ์พระนคร. 36 หน้า. (ชุดลอยปทุม
อันดับ 50).
- บ.678 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). *พรขวัญชั้นสมรส*. ม.ป.ท. 26 หน้า.
- บ.679 พระธรรมโกศาจารย์. (ม.ป.ป.). *พรพระธรรม เรื่อง การกระทำที่ถูกต้องแก่การเป็นมนุษย์*.
ม.ป.ท. 27 หน้า.
- บ.680 พุทธทาสภิกขุ. (พระธรรมโกศาจารย์). (ม.ป.ป.). *พรพระธรรม*. (ม.ป.ท.). 29 หน้า.
- บ.681 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). *พระคุณของแม่ คือ สันติภาพของโลก*. กรุงเทพฯ: อตัมมโย.
28 หน้า.
- บ.682 พุทธทาสภิกขุ. (2536). *พระคุณของแม่ธรรมตามารดาของธรรม*. กรุงเทพฯ: ธรรมสภา.
18 หน้า
- บ.683 พุทธทาสภิกขุ. (2535). *พระคุณที่อินเดียมีต่อไทย. หนังสือชุดพุทธทาสบรรณาลัยคุณ
พากย์อนุสรณ์. อันดับที่ 5*. กรุงเทพฯ: อตัมมโย. 26 หน้า.

- บ.684 พุทธทาสภิกขุ. (2550). **พระเจ้าอโศกปิฎกฉายตาผู้สร้าง ควบคุม ยুবเล็ก สิ่งทั้งปวง**. กรุงเทพฯ: เพชรประกาย. 144 หน้า. (สม.).
- บ.685 พุทธทาสภิกขุ. (2555). **พระธรรมในทุกแง่ทุกมุม**. กรุงเทพฯ: หอจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญโญ. 49 หน้า.
- บ.686 พุทธทาสภิกขุ. (2526). **พระบรมราชาชาติใหม่ ธรรม ช ปาฐกถา พุทธทาสภิกขุ**. กรุงเทพฯ: การพิมพ์พระนคร. 44 หน้า.
- บ.687 พุทธทาสภิกขุ. (2543). **พระบรมศาสดากับศาสนาอื่น**. กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ. 240 หน้า.
- บ.688 พุทธทาสภิกขุ. (2528). **พระบาลีมหาสติปัฏฐานสูตร**. (ม.ป.ป.) สำนักพิมพ์พุทธศาสน์. 28 หน้า.
- บ.689 พุทธทาสภิกขุ. ผู้แปล. (2507). **พระบาลีมหาสติปัฏฐานสูตร สูตรที่ 9 แห่งมหาอรธิม นิกายสุตตันตปิฎก สุราษฎร์ธานี**. ธรรมทาน. 39 หน้า.
- บ.690 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). **พระบาลีมหาสติปัฏฐานสูตร**. กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ. 48 หน้า.
- บ.691 พุทธทาสภิกขุ. (2523). **พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงเป็นกัลยาณมิตร**. (ชุดลอยปทุมอันดับ 18). กรุงเทพฯ: การพิมพ์พระนคร. 76 หน้า
- บ.692 พุทธทาสภิกขุ. (2520). **พระพุทธคุณคำกลอน**. กรุงเทพฯ: การพิมพ์พระนคร. 516 หน้า
- บ.693 พุทธทาสภิกขุ. (2524). **พระพุทธคุณบรรยาย**. สุราษฎร์ธานี: ธรรมทานมูลนิธิ. 783 หน้า. (ชุดปกรณัมพิเศษ อันดับ 11 ก.).
- บ.694 พุทธทาสภิกขุ. (2535). **พระพุทธเจ้าจะพาเราไปทางไหน คำตอบต่อปัญหาเกิดมาทำไม**. กรุงเทพฯ: วุฒิชัยธรรม. 39 หน้า.
- บ.695 พุทธทาสภิกขุ. (2514). **พระพุทธเจ้าชนิดที่อาจอยู่กับเราได้ตลอดเวลา**. กรุงเทพฯ: ธรรมบูชา. 110 หน้า.
- บ.696 พุทธทาสภิกขุ. (2514). **พระพุทธเจ้าชนิดที่อาจอยู่กับเราได้ตลอดเวลานิพพานที่นี้ – เดียวนี้ กับนิพพานก่อนตายแล้ว**. พระนคร: คณะ ผ.ช.ป.
- บ.697 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). **พระพุทธเจ้าที่อยู่กับเราได้ตลอดเวลาและพระพุทธเจ้าที่ท่านยังไม่รู้จัก**. กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ. 76 หน้า.
- บ.698 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). **พระพุทธเจ้ามีอุดมคติเป็นสังคมนิยม**. กรุงเทพฯ: องค์การฟื้นฟู พุทธศาสนา. 29 หน้า.
- บ.699 พุทธทาสภิกขุ. (2536). **พระพุทธทาส – พุทธทาสวงนา**. กรุงเทพฯ: บุคณิมิต. 33 หน้า.
- บ.700 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). **พระพุทธศาสนากับโหราศาสตร์**. กรุงเทพฯ: ธรรมสภา. 38 หน้า.

- บ.701 พุทธทาสภิกขุ. (เจ้าคุณพระราชชัยกวี). (2501). *พระพุทธศาสนาคืออะไร*. พระนคร: มหาดไทยกรมราชทัณฑ์. 37 หน้า.
- บ.702 พุทธทาสภิกขุ. (2505). *พระพุทธศาสนาช่วยเราได้อย่างไร?*. พระนคร: สุวิธาน. 152 หน้า.
- บ.703 พุทธทาสภิกขุ. (2530). *พระพุทธศาสนาช่วยเราอย่างไร*. (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ. 61 หน้า.
- บ.703 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). *พระพุทธศาสนาชั้นปुरुชน*. กรุงเทพฯ: กลุ่มศึกษาและปฏิบัติธรรม, 39 หน้า.
- บ.704 พุทธทาสภิกขุ. (2518). *พระพุทธศาสนาตัวแท้*. กรุงเทพฯ: อรุณสภาคัดพร้าว. 225 หน้า.
- บ.705 พุทธทาสภิกขุ. (2536). *พระพุทธองค์ทรงรอเราอยู่*. กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ. 30 หน้า.
- บ.706 พุทธทาสภิกขุ. (2534). *พระรัตนตรัยนั้นแหละคือตัวพุทธศาสนา*. กรุงเทพฯ: การพิมพ์พระนคร. (ชุดหมอนลือ อันดับที่ 54). 44 หน้า.
- บ.707 พุทธทาสภิกขุ. (2534). *พระรัตนตรัยนั้นแหละคือตัวพุทธศาสนา*. กรุงเทพฯ: การพิมพ์พระนคร. (ชุดหมอนลือ อันดับที่ 54). 44 หน้า.
- บ.708 พุทธทาสภิกขุ. (2549). *พระราชากำลังเพื่อความชนะอย่างสูงสุดทุกชนิด*. กรุงเทพฯ: อุษากการพิมพ์. 102 หน้า.
- บ.709 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). *พระอรหันต์อย่าลืม*. กรุงเทพฯ: ธรรมสภา. 99 หน้า.
- บ.710 พุทธทาสภิกขุ. (2550). *พฤษยาแห่งชีวิต*. กรุงเทพฯ: ไพลิน.
- บ.711 พุทธทาสภิกขุ. (2506). *พลังสิ่งที่ไม่เห็นและความเชื่อที่มลาย*. พระนคร: อาศรมอักษร. 62 หน้า.
- บ.712 พุทธทาสภิกขุ. (2542). *พหุลาอนุสาสนี*. กรุงเทพฯ: ธรรมทาน. 140 หน้า.
- บ.713 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). *พ่อแม่สมบุรณ์แบบ*. กรุงเทพฯ: ธรรมบุชา. 208 หน้า.
- บ.714 พุทธทาสภิกขุ. (2528). *พ่อแม่สมบุรณ์แบบ*. กรุงเทพฯ: ธรรมบุชา. 36 หน้า. (ชุดหมอนลือ อันดับที่ 24).
- บ.715 พุทธทาสภิกขุ. (2542). *พ่อแม่สมบุรณ์แบบและบุตรที่ประเสริฐที่สุด*. กรุงเทพฯ: เอส. อาร์. 55 หน้า.
- บ.716 พุทธทาสภิกขุ. (2547). *พินัยกรรมของพุทธทาส ระบบธรรม (เท่า) ที่นึกได้*. สุราษฎร์ธานี: สวนโมกขพลาราม และคณะธรรมทาน.
- บ.717 พุทธทาสภิกขุ. (2548). *พินัยกรรมของพุทธทาส ระบบธรรม (เท่า) ที่นึกได้*. สุราษฎร์ธานี: สวนโมกขพลาราม และคณะธรรมทาน.
- บ.718 พุทธทาสภิกขุ. (2542). *พื้นฐานของชีวิต*. กรุงเทพฯ: ธรรมสภา. 235 หน้า. (สม.)

- บ.719 พุทธทาสภิกขุ. (2527). **พุทธ – คริสต์ในทัศนะท่านพุทธทาส** (ใจความแห่งคริสต์ธรรม
เท่าที่พุทธบริษัทควรทราบ). กรุงเทพฯ: เทียนวรรณ. 351 หน้า.
- บ.720 พุทธทาสภิกขุ. (2517). **พุทธจริยา**. กรุงเทพฯ: การพิมพ์พระนคร. 458 หน้า.
- บ.721 พุทธทาสภิกขุ. (2535). **พุทธทาส - พราศ**. กรุงเทพฯ: มุมนิสิต. 333 หน้า. (หพ.).
- บ.722 พุทธทาสภิกขุ. (2536). **พุทธทาส: มติแห่งสวนโมกข์**. กรุงเทพฯ: มติชน. 138 หน้า.
- บ.723 พุทธทาสภิกขุ. (2538). **พุทธทาส สวนโมกข์พลาราม กำลังแห่งการหลุดพ้น**. (พิมพ์ครั้งที่ 2).
สุราษฎร์ธานีธรรมทานมูลนิธิ. 353 หน้า.
- บ.724 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). **พุทธทาสกับเจตนารมณ์ของประชาธิปไตยตามแง่ปรัชญาและ
ศีลธรรมไม่ใช่ในแง่การเมือง**. กรุงเทพฯ: กองทุนวุดิธรรม. 62 หน้า.
- บ.725 พุทธทาสภิกขุ. (2536). **พุทธทาสกับทุกศาสนาเพื่อสันติภาพของโลก**. ม.ป.ท. 59 หน้า.
- บ.726 พุทธทาสภิกขุ. (2527). **พุทธทาสภิกขุ กามารมณ์ และชีวิตสมรสตามอุดมคติพุทธศาสนา**.
กรุงเทพฯ: ปาจารย์สาร. 122 หน้า.
- บ.727 พุทธทาสภิกขุ. (2542). **พุทธทาสลิลิต 2**. กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ. 560 หน้า.
- บ.728 พุทธทาสภิกขุ. (2542). **พุทธทาสลิลิต 3**. กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ. 656 หน้า.
- บ.729 พุทธทาสภิกขุ. (2541). **พุทธทาสลิลิต**. กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ. 504 หน้า.
- บ.730 พุทธทาสภิกขุ. (2547). **พุทธทาสลิลิตข้อธรรมบันทึกนี้ก็ได้เอง**. กรุงเทพฯ: แปลนรีดเดอร์ส.
- บ.731 พุทธทาสภิกขุ. (2546). **พุทธทาสลิลิตคำกลอน**. กรุงเทพฯ: พิมพ์ดี. 179 หน้า.
- บ.732 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). **พุทธทาสอนุทินปฏิบัติธรรม ศึกษาชีวิตอย่างเป็นวิทยาศาสตร์
บันทึกgrayวันขณะฝึกฝนตนอย่างเข้มข้นในวัยหนุ่ม**. กรุงเทพฯ: เลียง. 146 หน้า.
- บ.733 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). **พุทธธรรมนำสุขสู่ชีวิตใหม่**. กรุงเทพฯ: อตัมมโย. 28 หน้า.
- บ.734 พุทธทาสภิกขุ. (2504). **พุทธบริษัทกับทรัพย์สมบัติ**. พระนคร: โรงพิมพ์อักษรสาสน์.
23 หน้า.
- บ.735 พุทธทาสภิกขุ. (2504). **พุทธบริษัทกับทรัพย์สมบัติ**. พระนคร: โรงพิมพ์อักษรสาสน์.
23 หน้า.
- บ.736 พุทธทาสภิกขุ. (2535). **พุทธประวัติ (ฉบับวิจารณ์)**. กรุงเทพฯ: อรุณวิทยา. 156 หน้า.
- บ.737 อ.ป. (2549). **พุทธประวัติจากพระโอษฐ์** (พิมพ์ครั้งที่ 13). กรุงเทพฯ: ธรรมทานมูลนิธิ.
584 หน้า
- บ.738 พุทธทาสภิกขุ. (2534). **พุทธประวัติจากพระโอษฐ์**. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: อรุณวิทยา,
308 หน้า.

- บ.739 พุทธทาสภิกขุ. (2546). *พุทธประวัติจากพระโอษฐ์*. กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ. 768 หน้า.
- บ.740 พุทธทาสภิกขุ. (2545). *พุทธประวัติจากพระโอษฐ์* (พิมพ์ครั้งที่ 5). กรุงเทพฯ: อรุณวิทยา. 308 หน้า.
- บ.741 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). *พุทธประวัติประกอบภาพ*. กรุงเทพฯ:ธรรมสาร. 449 หน้า.
- บ.742 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). *พุทธประวัติประกอบภาพสำหรับเยาวชน*. กรุงเทพฯ: วุฒิชกรรม. 446 หน้า.
- บ.743 พุทธทาสภิกขุ. (2533). *พุทธประวัติสำหรับนักศึกษา*. (พิมพ์ครั้งที่ 11). กรุงเทพฯ: อรุณวิทยา. 285 หน้า.
- บ.744 พุทธทาสภิกขุ. (2520). *พุทธประวัติสำหรับเยาวชน*. กรุงเทพฯ:ธรรมบุชา. 205 หน้า.
- บ.745 พุทธทาสภิกขุ. (2550). *พุทธประวัติสำหรับเยาวชน*. กรุงเทพฯ: บันลือธรรม. 217 หน้า.
- บ.746 พุทธทาสภิกขุ. (2549). *พุทธประวัติสำหรับเยาวชนนุรักษ์ต้นฉบับเดิม*. กรุงเทพฯ:ธรรมทานมูลนิธิและธรรมสภา. 251 หน้า
- บ.747 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). *พุทธพจน์ ลักษณะพระปลอม*. ม.ป.ท. 30 หน้า.
- บ.748 พุทธทาสภิกขุ. (2517). *พุทธวิธีชุบชีวิตในยามตกอับ*. กรุงเทพฯ:ธรรมบุชา. 33 หน้า.
- บ.749 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). *พุทธวิธีชุบชีวิตในยามตกอับ*. กรุงเทพฯ: มิตรนราการพิมพ์. 38 หน้า.
- บ.750 พุทธทาสภิกขุ. (2550). *พุทธศาสตร์ - ไสยศาสตร์เคล็ดลับสำหรับบรพวส*. กรุงเทพฯ:เพชรประกาย. 128 หน้า.
- บ.751 พุทธทาสภิกขุ. (2529). *พุทธศาสตร์กับไสยศาสตร์โหราศาสตร์กับพุทธศาสนา*. กรุงเทพฯ. มูลนิธิพุทธรักษา. 88 หน้า.
- บ.752 พุทธทาสภิกขุ. (2525). *พุทธศาสตร์กับไสยศาสตร์*. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: การพิมพ์พระนคร. 56 หน้า. (ชุดลอยปทุม อันดับ 34).
- บ.753 พุทธทาสภิกขุ. (2530). *พุทธศาสนากับคนรุ่นใหม่และสังคมไทยในอนาคต*. กรุงเทพฯ:โครงการหนังสือพุทธศาสนาสำหรับคนหนุ่มสาว. 73 หน้า.
- บ.754 พุทธทาสภิกขุ. (2499). *พุทธศาสนากับสังคม*. ชนบุรี: โรงพิมพ์ประยูรวงศ์. 27 หน้า.
- บ.755 พุทธทาสภิกขุ. (พระอริยนั้นทมนี่). (2496). *พุทธศาสนากับสังคม*. ไซยา: โรงพิมพ์ธรรมทาน. 25 หน้า.
- บ.756 พุทธทาสภิกขุ. (2534). *พุทธศาสนากับอุดมคติธัมมิกสังคมนิยม*. นนทบุรี: กองทุนวุฒิชกรรม. 54 หน้า.
- บ.757 พุทธทาสภิกขุ. (2542). *พุทธศาสนาคืออะไร*. กรุงเทพฯ:ธรรมสภา. 205 หน้า.

- บ.758 พุทธทาสภิกขุ. (2516). **พุทธกิจวัตรธรรม**. สุราษฎร์ธานี: ธรรมทานมูลนิธิ. 489 หน้า.
- บ.759 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). **พุทธมรณกิจ 8 ทางสายเดียวที่ทุกคนต้องเดิน**. กรุงเทพฯ: ธรรมสภา. 54 หน้า.
- บ.760 พุทธทาสภิกขุ. (2527). **พุทธรสของพระอรหันต์**. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: กลุ่มศึกษา และปฏิบัติธรรม. 48 หน้า. (ชุดลอยปทุม อันดับ 43).
- บ.761 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). **เพชรในพระไตรปิฎกของขวัณวันล้อยอายุ 2528**. กรุงเทพฯ: กลุ่มศึกษาและปฏิบัติธรรม. 36 หน้า.
- บ.762 พุทธทาสภิกขุ. (2549). **เพียงแต่เกิดมาเป็นคน**. กรุงเทพฯ: เพชรประกาย. 160 หน้า.
- บ.763 พุทธทาสภิกขุ. (2541). **เพื่อสืบสานปณิธานพุทธทาส เล่ม 1 เหตุให้เกิดวิกฤตการณ์**. กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ. 144 หน้า. (หก.)
- บ.764 พุทธทาสภิกขุ. (2515). **แพร่ธรรมอย่างมีหลักการ**. กรุงเทพฯ: ธรรมบุชา. 139 หน้า.
- บ.765 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). **โพธิปักขิยธรรม ธรรมสูงสุดแห่งความรู้แจ้ง 17 ประการ**. กรุงเทพฯ: ธรรมสภา. 136 หน้า.
- บ.766 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). **โพธิปักขิยธรรม**. กรุงเทพฯ: ธรรมสภา. 137 หน้า. (สม.)
- บ.767 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). **ฟ้าสาบทางประชาธิปไตย, ล้อมวลชนและหนังสือพิมพ์ คือผู้บันดาลโลก**. กรุงเทพฯ: ธรรมสภา. 86 หน้า.
- บ.768 พุทธทาสภิกขุ. (2533). **ฟ้าสาบทางความลับสุดยอด**. กรุงเทพฯ: การพิมพ์พระนคร (พระธรรมโกศาจารย์). 60 หน้า.
- บ.769 พุทธทาสภิกขุ. (2526). **ฟ้าสาบทางธรรมโมฆณ์: หมวคว่าด้วยคำที่ต้องอธิบายกันใหม่**. (ชุดลอยปทุม 41). กรุงเทพฯ: การพิมพ์พระนคร. 72 หน้า
- บ.770 พุทธทาสภิกขุ. (2536). **ฟ้าสาบทางปกิณกะ**. กรุงเทพฯ: การพิมพ์พระนคร. 34 หน้า.
- บ.771 พุทธทาสภิกขุ. (2527). **ฟ้าสาบทางปรมัตต์, อภิธรรม, อุบาสก, บรรพชิต**. กรุงเทพฯ: พระนคร. 78 หน้า. (ชุดหมูนปทุม อันดับ 55).
- บ.772 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). **ฟ้าสาบทางประชาธิปไตย ล้อมวลชน และหนังสือพิมพ์ คือ ผู้บันดาลโลก**. กรุงเทพฯ: ธรรมสภา. 86 หน้า.
- บ.773 พุทธทาสภิกขุ. (2526). **ฟ้าสาบทางฝ่ายบรรพชิต**. ชุดลอยปทุม (62). กรุงเทพฯ: การพิมพ์พระนคร. 52 หน้า
- บ.774 พุทธทาสภิกขุ. (2539). **ฟ้าสาบทางสุภายิตที่ข้าพเจ้าชอบ**. กรุงเทพฯ: ภาพพิมพ์. 48 หน้า.

- บ.775 พุทธศาสนิกศ. (ม.ป.ป.). *ฟ้าสาบระหว่าง 50 ปี ที่มีสวนโมกข์ (ตอน 1)*. กรุงเทพฯ:
พระนคร. 89 หน้า. (ธรรมโฆษณ์ หมวด 5 ชุดรวมเรื่องปกิณกะ อันดับ 46 ค.)
- บ.776 พุทธศาสนิกศ. (2515). *ภัยของพุทธศาสนา*. (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพฯ: บุรินทร์การพิมพ์,
38 หน้า. (ชุดมองด้านใน).
- บ.777 พุทธศาสนิกศ. (ม.ป.ป.). *ภาพชีวิตปริศนาธรรม*. (ม.ป.ท). 11 หน้า.
- บ.778 พุทธศาสนิกศ. (บรรยายขยายธรรม) (2509). *ภาพปฤติยาธรรมของยาน เรื่อง สู่ทางชีวิตวัฒนา*.
พระนครชวนพิมพ์. 27 หน้า.
- บ.779 พุทธศาสนิกศ. (2508). *ภาพพุทธประวัติจากหินสลัก ยุคก่อนมีพระพุทธรูป*. กรุงเทพฯ:
วุฒิชัยธรรม. 298 หน้า.
- บ.780 พุทธศาสนิกศ. (2526). *ภาวะแย้งขัดต้องไม่มีในแวดวงแห่งศีลธรรม*. กรุงเทพฯ: ลีนีการพิมพ์.
- บ.781 พุทธศาสนิกศ. (2537). *ภาษาคน - ภาษาธรรม เรามา “กิน” เวลากันเถิด*. กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ.
- บ.782 พุทธศาสนิกศ. (2539). *ภาษาคน ภาษาธรรม เรามา “กิน” เวลากันเถิด*. กรุงเทพฯ:
สุขภาพใจ. 80 หน้า.
- บ.783 พุทธศาสนิกศ. (2510). *ภาษาคน ภาษาธรรม*. กรุงเทพฯ: มหาดไทย. 46 หน้า.
- บ.784 พุทธศาสนิกศ. (ม.ป.ป.). *ภาษาคนภาษาธรรม*. กรุงเทพฯ: ธรรมสภา. 42 หน้า.
- บ.785 พุทธศาสนิกศ. (2550). *ภาษาคนภาษาธรรม*. กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ. 80 หน้า.
- บ.786 พุทธศาสนิกศ. (2526). *ภูเขาแห่งวิถีพุทธธรรม*. กรุงเทพฯ: ธรรมบูชา. 182 หน้า. ภาคผนวก.
- บ.787 พุทธศาสนิกศ. (2551). *ภูเขาแห่งวิถีพุทธธรรม* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: อมรินทร์ธรรมะ.
209 หน้า.
- บ.788 พุทธศาสนิกศ. (2532). *ญาติปีศาจในตัวคน ในตัวข้าราชการ ในตัวนักการเมือง* (พิมพ์ครั้งที่ 2).
กรุงเทพฯ: รุ่งแสง. 87 หน้า.
- บ.789 พุทธศาสนิกศ. (2555). *ภูมิต่าง ๆ และแนวครองชีวิต*. กรุงเทพฯ: หอจดหมายเหตุพุทธทาส
อินทปัญโญ. 57 หน้า
- บ.790 พุทธศาสนิกศ. (2529). *มนุษย์ควรมีสันติภาพ*. กรุงเทพฯ: การพิมพ์พระนคร. 40 หน้า.
- บ.791 พุทธศาสนิกศ. (2537). *มนุษย์ทำสงครามกับพระธรรมหรือพระเจ้า*. ม.ป.ท. (ชุดหมอนล้อ
อันดับที่ 67).
- บ.792 พุทธทาส (สิริวิลาส). (2480). *มนุษย์ปัญหา สำหรับทุกคน “คนเรามาดีตรงไหน! ”* ไซยา:
โรงพิมพ์ธรรมทาน * มีการพบว่าเป็นคำกลอนชิ้นแรกของท่านหรือไม่*. 12 หน้า.
- บ.793 พุทธทาส. (2510). *มนุษย์มีใจสูง*. ปป สุราษฎร์ธานี: โรงพิมพ์ธรรมทาน. 8 หน้า.

- บ.794 พุทธทาสภิกขุ. (2544). *มนุษย์ศูนย์กลาง*. กรุงเทพฯ: ธรรมสภา. 144 หน้า. (สม.).
- บ.795 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). *มรดกทางปัญญาเพื่อเยาวชนไทย*. กรุงเทพฯ: เรือนแก้ว. 30 หน้า.
- บ.796 พุทธทาสภิกขุ. (2529). *มรดกที่ขอฟากไว้* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: พลพันธ์การพิมพ์. 46 หน้า.
- บ.797 พุทธทาส. (2536). *มรดกที่ฝากไว้*. กรุงเทพฯ: พิมพ์ดี. 48 หน้า.
- บ.798 พุทธทาสภิกขุ. (2534). *มรดกทางปัญญาเพื่อเยาวชนไทย*. ปป. กรุงเทพฯ: เรือนแก้วการพิมพ์ 30 หน้า.
- บ.799 พุทธทาสภิกขุ. (2526). *มหาวิทยาลัยต่อทางสู่นับ*. กรุงเทพฯ: ธรรมบุชา. 155 หน้า.
- บ.800 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). *มหาวิทยาลัยในตัวตน*. นนทบุรี: กองทุนคุณธรรม. 46 หน้า.
- บ.801 พุทธทาสภิกขุ. (2518). *มหิดลธรรมและสิ่งทีทุกคนควรรู้จัก*. สุราษฎร์ธานี: ธรรมทานมูลนิธิ, 523 หน้า.
- บ.802 พุทธทาสภิกขุ. (2549). *มังสวิวัตินทานพุทธทาสภิกขุ*. นนทบุรี: หนังสือสายน้ำ. 135 หน้า.
- บ.803 พุทธทาสภิกขุ. (2529). *มังสวิวัตินทัศนทานพุทธทาสภิกขุ*. กรุงเทพฯ: กลุ่มศึกษาและปฏิบัติธรรม, 125 หน้า.
- บ.804 พุทธทาสภิกขุ. (2537). *มานุษยชาติสนา (โอวาทปาฏิโมกข์ ปฐมภาค ก กา)*. กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ, 51 หน้า.
- บ.805 พุทธทาส (“สิริवास”) 82. (2484). *มาละอะเพื่อน! ตามรอยพระอรหันต์*. ไซยา: โรงพิมพ์ธรรมทาน.
- บ.806 พุทธทาสภิกขุ. (2532). *มารู้จักพระพุทธศาสนาเกินให้ยิ่งกว่าที่แล้มาแล้ว*. กรุงเทพฯ: การพิมพ์พระนคร, 206 หน้า. (ชุดลอยปทุม อันดับ 99).
- บ.807 พุทธทาส. (พระราชชัยกวี). (2505) ปป. *มัลย์แห่งธรรม*. ปป. สงขลา: โรงพิมพ์สุเมธการพิมพ์ 50 หน้า.
- บ.808 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). *มาเลื่อนขั้นตนเองกันเถิด*. กรุงเทพฯ: เสียงเซียงการพิมพ์. 49 หน้า.
- บ.809 พุทธทาสภิกขุ. (2530). *มาสวนโมกข์จะต้องทำอะไรบ้าง*. กรุงเทพฯ: ธาราทองการพิมพ์. 23 หน้า.
- บ.810 พุทธทาสภิกขุ. (2531). *มีธรรมะสี่เกลอให้มากกว่าปีเก่า*. (ชุดลอยปทุม 95). กรุงเทพฯ: การพิมพ์พระนคร. 39 หน้า.
- บ.811 พุทธทาสภิกขุ. (2555). *มีขวาทำบุญอย่าให้มีช้ายรู้*. กรุงเทพฯ: หอจดหมายเหตุพุทธทาสอินทปัญญา. 49 หน้า.

- บ.812 พุทธทาสภิกขุ. (2523). *เมื่อธรรมครองโลก*. สุราษฎร์ธานี: ธรรมทานมูลนิธิ. 509 หน้า.
(ชุดธรรมโฆษณ์ อันดับ 18 ค.).
- บ.813 พุทธทาสภิกขุ. (2528). *เมื่อพอใจในหน้าที่ที่กำลังพระทำ ก็มีสวรรค์อยู่ ณ ที่นั่นเอง เมื่อไม่รู้จักก็ไม่รู้ว่าตนควรมีหน้าที่อะไร*. กรุงเทพฯ: การพิมพ์พระนคร. 38 หน้า.
(ชุดหมอนสี่อันดับ 27).
- บ.814 พุทธทาสภิกขุ. (2549). *เมื่อเรายังเด็ก*. กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ. 180 หน้า.
- บ.815 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). *แม่*. กรุงเทพฯ: ธรรมสภา. 43 หน้า.
- บ.816 พุทธทาสภิกขุ. (2554). *แม่คือผู้สร้างโลก*. กรุงเทพฯ: หอจดหมายเหตุพุทธทาสอินทปัญญา. 55 หน้า.
- บ.817 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). *แม่ที่ทำงานยังไม่รู้จัก*. กรุงเทพฯ: อตัมมโย. 38 หน้า.
- บ.818 พุทธทาสภิกขุ. (2545). *แม่สอนไว้* (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ. 60 หน้า.
- บ.819 พุทธทาสภิกขุ. (2519). *โมกขธรรมประยุกต์*. สุราษฎร์ธานี: ธรรมทานมูลนิธิ. 601 หน้า.
(ชุดธรรมโฆษณ์ 17 ค.).
- บ.820 พุทธทาสภิกขุ. (2519). *โมกขธรรมประยุกต์*. กรุงเทพฯ: การพิมพ์พระนคร. 602 หน้า.
- บ.821 พุทธทาสภิกขุ. (2549). *ไม่มีคน จึงไม่ตาย ไม่มีเกิด*. กรุงเทพฯ: เพชรประกาย. 176 หน้า.
- บ.822 พุทธทาสภิกขุ. (2530). *ไม่วุ่น – จะว่าง*. กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ. 37 หน้า.
- บ.823 พุทธทาสภิกขุ. (2524). *ยอดนักธรรมคำสอนผู้บวช*. กรุงเทพฯ: ธรรมบูชา. 202 หน้า.
- บ.824 พุทธทาสภิกขุ. (2528). *ยอดนักกรบ คำสอนผู้บวช*. กรุงเทพฯ: สมชายการพิมพ์. 235 หน้า.
- บ.825 พุทธทาสภิกขุ. (2548). *ยอดแห่งความสุข* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ. 60 หน้า.
- บ.826 พุทธทาสภิกขุ. (2548). *ยอดแห่งความสุข* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ. 70 หน้า.
- บ.827 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). *ยอดแห่งความสุขของมนุษย์ ชนะความทุกข์ได้ด้วยการปฏิบัติธรรม*.
กรุงเทพฯ: ธรรมสภา. 18 หน้า.
- บ.828 พุทธทาสภิกขุ. (2531). *ยาระงับสรรพโรค*. กรุงเทพฯ: โครงการสมุนไพรรักษาเพื่อการพัฒนาตนเอง.
50 หน้า.
- บ.829 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). *ยิ่งฉลาด ยิ่งทุกข์ : ตัวกู – ของกู คือจุดเริ่มต้นของความทุกข์*. กรุงเทพฯ:
ธรรมสภา. 31 หน้า.
- บ.830 พุทธทาสภิกขุ. (2548). *ยูวธรรมสำหรับเยาวชน*. กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ. 70 หน้า.
- บ.831 พุทธทาสภิกขุ. (2537). *เยาวชนกับศีลธรรม*. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: มูลนิธิธรรมทาน.
533 หน้า.

- บ.832 พุทธทาสภิกขุ. (2530). *เยาวชนที่พึงปรารถนา*. กรุงเทพฯ: นิพพาน. 27 หน้า.
- บ.833 พุทธทาสภิกขุ. (2512). *รบกัณฑ์พลาถ แลกธรรมกัณฑ์พลาถ*. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: ศิวพร. 45 หน้า. (เอกสารชุดมองด้านใน อันดับ 21).
- บ.834 พุทธทาสภิกขุ. (2528). *รอยของพระธรรม*. กรุงเทพฯ: การพิมพ์พระนคร. 42 หน้า. (ชุดลอยปทุม อันดับที่ 66).
- บ.835 พุทธทาสภิกขุ. (2519). *ระดมธรรม*. กรุงเทพฯ: การพิมพ์พระนคร, 42 หน้า.
- บ.836 พุทธทาสภิกขุ. (2517). *ระบบการเมือง ชนิดสร้างปัญหา*. กรุงเทพฯ: ธรรมบูชา. 79 หน้า.
- บ.837 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). *ระบบใช้ชีวิตที่สมบูรณ์แบบ*. กรุงเทพฯ: ธรรมบูชา. 56 หน้า.
- บ.838 พุทธทาสภิกขุ. (2511). *ระวิ้งว่างอันธพาล*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์อักษรสัมพันธ์. 34 หน้า.
- บ.839 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). *รากฐานที่มั่นคงแห่งความเป็นมนุษย์*. กรุงเทพฯ: ธรรมสภา. 250 หน้า.
- บ.840 พุทธทาสภิกขุ. (2528). *ราชภโฏวาท*. กรุงเทพฯ: การพิมพ์พระนคร. 530 หน้า. (ธรรมโฆษณ์ อันดับ 39 ง. ชุดชุมนุมธรรมบรรยาย).
- บ.841 พุทธทาสภิกขุ. (2550). *รู้ทันเล่ห์เหลี่ยม* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: อมรินทร์. 288 หน้า.
- บ.842 พุทธทาสภิกขุ. (2511). *เรามา "กิน" เวลากันเถิด*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์อักษรสัมพันธ์, 22 หน้า. (ชุดมองด้านใน อันดับ 6).
- บ.843 พุทธทาสภิกขุ. (2529). *เรียนเกี่ยวกับการปฏิบัติธรรม*. (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพฯ: แสงสุทธิ การพิมพ์. 182 หน้า.
- บ.844 พุทธทาสภิกขุ. (2498). *เรียนพุทธศาสนาใน 15 นาที กับจะมีชีวิตเป็นคนอยู่อย่างไร*. ม.ป.ท. 33 หน้า.
- บ.845 พุทธทาสภิกขุ. (2474). *เรื่องการทำทาน*. พระนคร: เติลเมตต์. 45 หน้า
- บ.846 พุทธทาสภิกขุ. (2502). *เรื่องเกี่ยวกับความดับทุกข์*. พระนคร: สุวีชานัน. 696 หน้า
- บ.847 พุทธทาสภิกขุ. (2531). *เรื่องเกี่ยวกับปาฏิหารย์*. กรุงเทพฯ: การพิมพ์พระนคร. 27 หน้า. (ชุดลอยปทุม อันดับ 93)
- บ.848 พุทธทาสภิกขุ. (2535). *เรื่องที่ต้องรู้หรือควรรู้*. กรุงเทพฯ: การพิมพ์พระนคร. 48 หน้า. (ชุดหมูนลือ อันดับที่ 58).
- บ.849 พุทธทาสภิกขุ. (พระราชชัชถวี). (2503). *เรื่องพระพุทธานาคืออะไรกับใครทุกข์? ใครสุข?* เชียงใหม่: โรงพิมพ์พุทธนิคม. 23 หน้า.

- บ.850 พุทธทาสภิกขุ. (2498). **เรื่องพหุทานุศาสนี หรือคำสั่งสอนซึ่งทรงสั่งสอนมากที่สุด.**
สุราษฎร์ธานี: ธรรมทานมูลนิธิ. 66 หน้า.
- บ.851 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). **เรื่องสำคัญที่สุดสำหรับพุทธบริษัท “ปัจจุสมุปบาท”:**
หลักปฏิบัติอริยสัจที่สมบูรณ์แบบ. กรุงเทพฯ: ธรรมสภา. 199 หน้า.
- บ.852 พุทธทาสภิกขุ. (2542). **สะ - วา.** กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ. 150 หน้า.
- บ.853 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). **ลักษณะ 80 ประการของพุทธศาสนา.** กรุงเทพฯ: อคัมมโย.
205 หน้า.
- บ.854 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). **ลักษณะของพระอรหันต์ โอกาสที่จะบรรลุธรรมในขั้นสูงสุด.**
กรุงเทพฯ: ธรรมสภา. 46 หน้า.
- บ.855 พุทธทาสภิกขุ. (2534). **ลักษณะที่น่าอัศจรรย์บางประการของพุทธศาสนาอย่างถาวร.**
กรุงเทพฯ: ธรรมสภา. 34 หน้า.
- บ.856 พุทธทาสภิกขุ. (2514). **ลังกาวตารสูตร.** กรุงเทพฯ: สุทธิสารการพิมพ์. 35 หน้า.
- บ.857 พุทธทาสภิกขุ. (2514). **ลัด รวดเดียวถึง.** (พิมพ์ครั้งที่ 2). สุขภาพใจ. 38 หน้า.
- บ.858 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). **สู่ทางชีวิตพัฒนาและเกิดมาทำไม?** นนทบุรี: โจสบาย. 72 หน้า.
- บ.859 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). **เลี้ยงพระอย่างไรจึงจะได้บุญ.** กรุงเทพฯ: องค์การฟื้นฟูพุทธ
ศาสนา. 16 หน้า.
- บ.860 พุทธทาสภิกขุ. (2530). **โลกนี้มีแต่คนบ้า, ไม่บ้า เมื่อวิชาไม่เกิด.** กรุงเทพฯ: ชมรม
อิทัปปัจจตา. 64 หน้า.
- บ.861 พุทธทาสภิกขุ. (2514). **โลกนี้ยิ่งฉลาดยิ่งโง่.** กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มิตรไทย. 17 หน้า.
(หนังสือชุด พุทธบริษัท อันดับ 1).
- บ.862 พุทธทาสภิกขุ. (2554). **โลกบ้า หรือ ธรรมบ้า.** กรุงเทพฯ: หอจดหมายเหตุพุทธทาส
อินทปัญญา. 57 หน้า
- บ.863 พุทธทาสภิกขุ. (2516). **โลกพันยุคมีกัลป์อยู่ได้อย่างไร.** กรุงเทพฯ: ธรรมบูชา. 2516. 48 หน้า.
- บ.864 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). **โลกพันวิฤตติได้ ด้วยศีลธรรม.** กรุงเทพฯ: สำนักหนังสือ.
- บ.865 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). **โลกพระศรีอารีย์อยู่แค่ปลายจุมกการมอบความรักความเมตตาต่อ
เพื่อนมนุษย์.** กรุงเทพฯ: ธรรมสภา. 31 หน้า.
- บ.866 พุทธทาสภิกขุ. (2521). **โลกมีสันติมาได้ด้วยทุกคนใช้ชีวิตให้เป็นประโยชน์.** กรุงเทพฯ:
การพิมพ์พระนคร. 69 หน้า.

- บ.867 พุทธทาสภิกขุ. (2519). *โลกย่อมมีสันติภาพได้ทุกยุคทุกสมัยที่ยังมีธรรมะอยู่ในโลก.*
 สุราษฎร์ธานี: รัตนมิตรี. 32 หน้า.
- บ.868 พุทธทาสภิกขุ. (2515). *โลกยุคเทวดาครอง.* กรุงเทพฯ: ธรรมบุชา. 75 หน้า.
- บ.869 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). *โลกรอดได้เพราะเผด็จการโดยธรรม.* กรุงเทพฯ: ธรรมบุชา.
 22 หน้า.
- บ.870 พุทธทาสภิกขุ. (2516). *โลกอาจรอดได้แม้เพราะกตัญญูกตเวที.* พัทลุง: พัทลุง. 15 หน้า.
- บ.871 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). *โลกอื่น ซึ่งพบได้ในปัจจุบันวิถีทางที่จะเอาชนะความเกิด – แก่ -
 เจ็บ - ตาย.* กรุงเทพฯ: ธรรมสภา. 34 หน้า.
- บ.872 พุทธทาสภิกขุ. (2528). *โลกอื่น.* กรุงเทพฯ: การพิมพ์พระนคร. 34 หน้า (ชุดหมอนล้อ อันดับที่ 22).
- บ.873 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). *วัชชีนกันโรคบ้า.* กรุงเทพฯ: ธรรมบุชา. 63 หน้า.
- บ.874 พุทธทาสภิกขุ. (2501). *วัตตุนิยมกับพุทธศาสนา.* ม.ป.ท. 65 หน้า.
- บ.875 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). *วันวิสาขะในทัศนะของปัญญาชน.* กรุงเทพฯ: องค์การฟื้นฟู
 พุทธศาสนา. 28 หน้า.
- บ.876 พุทธทาสภิกขุ. (2542). *ว่าง” ตามหลักพุทธศาสนา.* กรุงเทพฯ: ธรรมสภา. 281 หน้า.
- บ.877 พุทธทาสภิกขุ. (2549). *ว่างจากกิเลส.* กรุงเทพฯ: เพชรประกาย. 176 หน้า.
- บ.878 พุทธทาสภิกขุ. (2529). *วิถีแห่งการบรรเทาทุกข์.* กรุงเทพฯ: สมชายการพิมพ์. 64 หน้า.
- บ.879 พุทธทาสภิกขุ. (2537). *วิธีชนะ ความตาย.* นนทบุรี: ภาพพิมพ์. 51 หน้า.
- บ.880 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). *วิธีการฝึกจิต.* กรุงเทพฯ: นิพพาน. 42 หน้า.
- บ.881 พุทธทาสภิกขุ. (2511). *วิธีการศึกษาพุทธศาสนา.* กรุงเทพฯ: การพิมพ์พระนคร. 67 หน้า.
 (เอกสารชุดมองด้านใน อันดับที่ 19).
- บ.882 พุทธทาสภิกขุ. (2537). *วิธีชนะความตาย.* สุราษฎร์ธานี: ธรรมทานมูลนิธิ. 51 หน้า.
- บ.883 พุทธทาสภิกขุ. (2548). *วิธีชนะความตาย* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ. 60 หน้า.
- บ.884 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). *วิธีทำชีวิตให้เต็มบริบูรณ์.* กรุงเทพฯ: ธรรมสภา. 27 หน้า.
- บ.885 พุทธทาสภิกขุ. (2554). *วิธีทำสมาธิเบื้องต้น.* กรุงเทพฯ: หอจดหมายเหตุพุทธทาสอินทปัญโญ.
 48 หน้า
- บ.886 พุทธทาสภิกขุ. (2525). *วิธีปฏิบัติธรรมทางลัด (ย่อมาจากเรื่อง “ตัวกู – ของกู”).* กรุงเทพฯ:
 องค์การฟื้นฟูพุทธศาสนา. 190 หน้า.
- บ.887 พุทธทาสภิกขุ. (2547). *วิธีฝึกสมาธิวิปัสสนาฉบับสมบูรณ์* (พิมพ์ครั้งที่ 8). กรุงเทพฯ:
 สุนทรสาส์น.

- บ.888 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). **วิธีฝึกอานาปานสติเบื้องต้นการรักษและพัฒนาจิตใจให้สะอาด**
สว่าง สงบ. กรุงเทพฯ: ธรรมสภา. 40 หน้า.
- บ.889 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). **วิธีระงับดับทุกข์.** กรุงเทพฯ: การพิมพ์. 150 หน้า.
- บ.890 พุทธทาสภิกขุ. (2514). **วิธีเลื่อนขั้นตัวเอง.** กรุงเทพฯ: องค์การคำคุณุสภา. 265 หน้า.
- บ.891 พุทธทาสภิกขุ. (2550). **วิธีสร้างสุขทุกวัน.** กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ. 144 หน้า.
- บ.892 พุทธทาสภิกขุ. (2527). **วิธีสอนจริยธรรมของพระพุทธเจ้าและปัจฉิมกาลาจริยศึกษา.**
 กรุงเทพฯ: นิพพาน. 48 หน้า. (ชุดพุทธทาสภิกขุ อันดับ 7).
- บ.893 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). **วิปัสสนาในการทำงาน ทำงานด้วยจิตว่าง ทางกาย จิต และปัญญา.**
 กรุงเทพฯ: ธรรมสภา. 27 หน้า.
- บ.894 พุทธทาสภิกขุ. (2529). **วิปัสสนาระบบลัดสั้น.** กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ. 271 หน้า (ชุดปรมัตถ
 ธรรมกลับมา อันดับ 1).
- บ.895 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). **วิมุตติธรรม.** สงขลา: โรงพิมพ์มิตรไทย. 40 หน้า.
- บ.896 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). **วิเวกเป็นที่พักผ่อนของวิญญาณอันดิ้นรนและวิเวกเป็นสิ่งทีควร**
รู้จักและควรมี. กรุงเทพฯ: ภาพพิมพ์. 50 หน้า.
- บ.897 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). **วิสาขบูชา.** กรุงเทพฯ : สุขภาพใจ, 63 หน้า.
- บ.898 พุทธทาสภิกขุ. (2525). **วิสาขบูชาเทศนา.** พิมพ์ครั้งที่ 1. สุราษฎร์ธานี: ธรรมทานมูลนิธิ.
 485 หน้า. (ชุดธรรมโฆษณ์ อันดับ 23).
- บ.899 พุทธทาสภิกขุ. (2524). **เวลา” ที่มีอิทธิพลให้อายุสั้น – อายุยืน.** กรุงเทพฯ: การพิมพ์พระ
 นคร, 131 หน้า. (ชุดทำบุญล่ออายุ).
- บ.900 พุทธทาสภิกขุ. (2526). **เวลาที่มีอิทธิพลให้อายุสั้น-อายุยืน.** กรุงเทพฯ: การพิมพ์พระนคร.
 131 หน้า.
- บ.901 พุทธทาสภิกขุ. (2549). **เวลามีอิทธิพลให้อายุสั้น.** กรุงเทพฯ: ธรรมสภา. 131 หน้า.
- บ.902 พุทธทาสภิกขุ. (2549). **ศรีสทธรรมและพุทธธรรม** (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ.
- บ.903 พุทธทาสภิกขุ. (2520). **สารทกาลิกเทศนา (เล่ม 1).** สุราษฎร์ธานี: ธรรมทานมูลนิธิ.
 50 หน้า. (ธรรมโฆษณ์ อันดับ 26).
- บ.904 พุทธทาสภิกขุ. (2549). **ศาสนาคือโรงพยาบาลโลก.** กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ. 70 หน้า.
- บ.905 พุทธทาสภิกขุ. (2549). **ศาสนาคือโรงพยาบาลโลก** (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ.
- บ.906 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). **ศาสนาคืออะไร.** กรุงเทพฯ: สมชายการพิมพ์. 176 หน้า.

- บ.907 พุทธทาสภิกขุ. (2537). *ศิลปะการดำเนินชีวิต “เกี่ยวกับการปฏิบัติธรรม.* (พิมพ์ครั้งที่ 8).
กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ. 36 หน้า.
- บ.908 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). *ศิลปะไฟสันติ ชนิดเชือดคอ.* กรุงเทพฯ: ธรรมบุษยา. 74 หน้า.
- บ.909 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). *ศิลปะสำหรับการมีชีวิตอยู่ในโลก.* กรุงเทพฯ: มิตรนราการพิมพ์.
50 หน้า
- บ.910 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). *ศิลปะสำหรับการมีชีวิตอยู่ในโลก.* กรุงเทพฯ: มิตรนราการพิมพ์.
50 หน้า.
- บ.911 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). *ศิลปะแห่งการครองชีวิต.* กรุงเทพฯ: ธรรมบุษยา. 64 หน้า.
- บ.912 พุทธทาสภิกขุ. (2547). *ศิลปะแห่งการใช้สติในทุกกรณี.* กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ. 60 หน้า.
- บ.913 พุทธทาสภิกขุ. (2545). *ศิลปะแห่งการใช้สติในทุกกรณี.* กรุงเทพฯ: ธรรมสภา. 46 หน้า.
- บ.914 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). *ศิลปะแห่งการดูด้วยยากดลัมมปัญญ.* กรุงเทพฯ: สามัคคีสาร
(ดอกแก้ว). 42 หน้า.
- บ.915 พุทธทาสภิกขุ. (2523). *ศิลปะแห่งการมีพระพุทธเจ้ากับเนื้อกับตัว.* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ:
การพิมพ์พระนคร. 47 หน้า. (ชุดลอยปทุม อันดัมที่ 3).
- บ.916 พุทธทาสภิกขุ. (2520). *ศีลธรรมกับมนุษยโลก.* กรุงเทพฯ: การพิมพ์พระนคร. 490 หน้า.
- บ.917 พุทธทาสภิกขุ. (2515). *ศึกษาตัวชีวิตคือการเลื่อนขั้นตัวเอง.* กรุงเทพฯ: องค์การคำคุณุสสา
238 หน้า.
- บ.918 พุทธทาสภิกขุ. (2544). *ศึกษาธรรมอย่างถูกวิธี.* กรุงเทพฯ: ธรรมสภา. 132 หน้า.
- บ.919 พุทธทาสภิกขุ. (2518). *ศึกษาธรรมอย่างถูกวิธีหรือธรรมวิภาค นอกภูมิ.* (พิมพ์ครั้งที่ 4).
สุราษฎร์ธานี: ธรรมทานมูลนิธิ. 132 หน้า.
- บ.920 พุทธทาสภิกขุ. (2524). *เศรษฐศาสตร์ชาวพุทธ.* ม.ป.ท. 46 หน้า.
- บ.921 พุทธทาสภิกขุ. (2530). *สมถวิปัสสนาแห่งยุคปรมาณู.* สุราษฎร์ธานี: ธรรมทานมูลนิธิ. 332 หน้า.
(ธรรมโฆษณ์ หมวด 2 ชุดปรกณ์พิเศษ อันดับ 14 ข.).
- บ.922 พุทธทาสภิกขุ. (2549). *สมถวิปัสสนาแห่งยุคปรมาณู.* กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ. 472 หน้า.
- บ.923 พุทธทาสภิกขุ. (2551). *สมุทภาพปริศนาธรรม “หมวดเต่า เขาระต่าย นอกบ”.* กรุงเทพฯ:
มติชน. 264 หน้า.
- บ.924 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). *สมุทภาพปริศนาธรรมไทย.* กรุงเทพฯ: อรุณวิทยา. 100 หน้า.
- บ.925 พุทธทาสภิกขุ. (2543). *สรุปผลของการใช้ธรรมศาสตร์.* กรุงเทพฯ: มิตรนราการพิมพ์.
28 หน้า.

- บ.926 พุทธทาสภิกขุ. (2507). *สวรรค์นั้นแหละคือนรก (54)*. พระนคร: การพิมพ์พระนคร.
27 หน้า.
- บ.927 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). *สวรรค์ในทุกอิริยาบถ*. กรุงเทพฯ: กองทุนวชิรธรรม. 32 หน้า.
- บ.928 พุทธทาสภิกขุ. (2546). *สวัสดิ์ปีใหม่คุณธรรมสำหรับผู้บริหาร*. กรุงเทพฯ: มิตรนชาการพิมพ์.
- บ.929 พุทธทาสภิกขุ. (2523). *สหายธรรมของอดัมมยตา และอดัมมตากับปัญหาของมนุษย์ยุค
ปรมาณู*. กรุงเทพฯ: การพิมพ์พระนคร. 55 หน้า. (ชุดหมูนล้อ อันดับที่ 46).
- บ.930 พุทธทาสภิกขุ. (2515). *สะสางปัญหาชีวิตในวันปีใหม่ (46)*. ฉบับ ศ.ค.ศ. 2515 (ศ.ค.ศ. =
ส่งเสริมวิธีปฏิบัติเพื่อความสิ้นทุกข์) พระนคร: การพิมพ์พระนคร. 48 หน้า.
- บ.931 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). *สักวันหนึ่ง... ท่านจะชอบสิ่งนี้*. กรุงเทพฯ: อดัมมโย. 26 หน้า.
- บ.932 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). *สังขารธรรม: ความตายเป็นหน้าที่ของสังขาร*. กรุงเทพฯ:
ธรรมสภา. 238 หน้า.
- บ.933 พุทธทาสภิกขุ. (2538). *สังขารธรรม*. กรุงเทพฯ: ธรรมสภา. 238 หน้า.
- บ.934 พุทธทาสภิกขุ. (2519). *สังคมนิยม ชนิดที่ช่วยโลกได้*. กรุงเทพฯ: การพิมพ์พระนคร. 40 หน้า.
- บ.935 พุทธทาสภิกขุ. (2533). *สังสารจากสวนโมกข์*. กรุงเทพฯ: กองทุนวชิรธรรม. 66 หน้า.
- บ.936 พุทธทาสภิกขุ. (2533). *สังสารจากสวนโมกข์*. กรุงเทพฯ: กองทุนวชิรธรรม. 66 หน้า.
- บ.937 พุทธทาสภิกขุ. (2525). *สันโดษไม่เป็นอุปสรรคแก่การพัฒนา*. (ชุดลอยปทุมอันดับ 30).
กรุงเทพฯ: การพิมพ์พระนคร. 38 หน้า.
- บ.938 พุทธทาสภิกขุ. (2530). *สันติภาพของมนุษย์มีรากฐานอยู่บนความไม่เห็นแก่ตัว*. กรุงเทพฯ:
การพิมพ์พระนคร. 56 หน้า. (ชุดลอยปทุม อันดับ 88).
- บ.939 พุทธทาสภิกขุ. (2531). *สันติภาพของโลก*. สุราษฎร์ธานี: ธรรมทานมูลนิธิ,
420 หน้า. (ธรรมโฆษณ์ หมวด 2 ชุดปกรณพิเศษ อันดับ 18 ซ.).
- บ.940 พุทธทาสภิกขุ. (2532). *สันตศีลตันพธรรม (เล่ม 3)*. กรุงเทพฯ: การพิมพ์พระนคร.
- บ.941 พุทธทาสภิกขุ. *สัมมาทิฏฐಿಯ่อมประมวลมาแต่สิ่งที่พึงปรารถนา*. สุราษฎร์ธานี: รัตนมีศรี.
2518. 35 หน้า.
- บ.942 พุทธทาสภิกขุ. (2541). *สิ่งทั้งปวงเป็นอนัตตา*. กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ. 40 หน้า.
- บ.943 พุทธทาสภิกขุ. (2528). *สิ่งทั้งปวงเป็นอนัตตาในฐานะเป็นหัวใจของพุทธศาสนา*. ม.ป.ท.
34 หน้า. (ชุดลอยปทุม อันดับ 67).
- บ.944 พุทธทาสภิกขุ. (2528). *สิ่งทั้งปวงเป็นอนัตตาในฐานะเป็นหัวใจของพุทธศาสนา (ชุดลอย
ปทุม 67)*. กรุงเทพฯ: การพิมพ์พระนคร. 34 หน้า

- บ.945 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). **สิ่งที่ช่วยพัฒนาชีวิต**. กรุงเทพฯ: กองทุนวชิรธรรม. 28 หน้า.
- บ.946 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). **สิ่งที่ต้องดีกว่าปีเก่า**. กรุงเทพฯ: ภาพพิมพ์. 39 หน้า.
- บ.947 พุทธทาสภิกขุ. (2531). **สิ่งที่ต้องทำให้ดีกว่าปีเก่า**. (พระรัตนตรัย, วังเด็ก, ทิศหก, ปีใหม่)
(ชุดลอยปทุม 98). กรุงเทพฯ: การพิมพ์พระนคร. 77 หน้า.
- บ.948 พุทธทาสภิกขุ. (2513). **สิ่งที่ทำให้ชีวิตของนักศึกษาไร้ความหมาย (28)**. ม.ป.ท. 38 หน้า.
- บ.949 พุทธทาสภิกขุ. (2513). **สิ่งที่ทำให้ลามก**. ม.ป.ท. 64 หน้า. (ชุดมองด้านใน อันดับ 34).
- บ.950 พุทธทาสภิกขุ. (2518). **สิ่งที่ทุกคนควรรู้จัก**. กรุงเทพฯ: การพิมพ์พระนคร. 169 หน้า.
- บ.951 พุทธทาสภิกขุ. (2555). **สิ่งที่เป็นคู่ชีวิต**. กรุงเทพฯ: หอจดหมายเหตุนิตยสารอินทปัญญา.
61 หน้า
- บ.952 พุทธทาสภิกขุ. (2516). **สิ่งที่ผู้ฉลาดถือเอาเป็นครู**. กรุงเทพฯ: การพิมพ์พระนคร. 26 หน้า.
(ชุดมองด้านใน อันดับ 30).
- บ.953 พุทธทาสภิกขุ. (2554). **สิ่งที่พระพุทธเจ้าทรงเคารพ**. กรุงเทพฯ: หอจดหมายเหตุนิตยสาร
อินทปัญญา. 75 หน้า
- บ.954 พุทธทาสภิกขุ. (2530). **สิ่งที่พระพุทธเจ้าทรงเคารพ**. (ชุดลอยปทุม 87). กรุงเทพฯ:
การพิมพ์พระนคร.
- บ.955 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). **สิ่งที่รู้สึกละอายยังเข้าใจผิดต่อกันและกันอยู่**. ม.ป.ท. 50 หน้า.
- บ.956 พุทธทาสภิกขุ. (2503). **สิ่งที่อาจเข้าใจเขา**. พระนคร: สุวีชานัน. 145 หน้า
- บ.957 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). **ลิปปีในสวนโมกข์ เล่าเรื่องชีวิตในวัยหนุ่ม**. กองทุนวชิรธรรม. 63 หน้า.
- บ.958 พุทธทาสภิกขุ. (2529). **ลิปปีในสวนโมกข์ อดีตชีวิตประวัติในวัยหนุ่มของพุทธทาสภิกขุ**.
(พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: พลพันธ์การพิมพ์. 51 หน้า.
- บ.959 พุทธทาสภิกขุ. (2550). **สุขแท้พระคุณพ่อแม่**. กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ. 144 หน้า.
- บ.960 พุทธทาสภิกขุ. (2549). **สุญญตา**. กรุงเทพฯ: เพชรประกาย. 160 หน้า.
- บ.961 พุทธทาสภิกขุ. (2543). **สุญญตา**. กรุงเทพฯ: ธรรมสภา. 227 หน้า.
- บ.962 พุทธทาสภิกขุ. (2536). **สุดยอดของความถูกต้อง คือนิพพาน**. กรุงเทพฯ: การพิมพ์
พระนคร. 31 หน้า. (ชุดหมุนล้อ อันดับที่ 62).
- บ.963 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). **สุภาษิตที่ข้าพเจ้าชอบ**. กรุงเทพฯ: ธรรมสภา. 52 หน้า.
- บ.964 พุทธทาสภิกขุ. (2509). **สูจิตว่าง**. กรุงเทพฯ: อักษรสาสน์. 148 หน้า.
- บ.965 พุทธทาสภิกขุ. (2521). **สูชีวิตสงบเย็น**. กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ. 148 หน้า.

- บ.966 พุทธทาสภิกขุ. (2534). *เสียงตะโกนจากธรรมชาติ*. (พิมพ์ครั้งที่ 2) กรุงเทพฯ: พิมพ์อำเภอ. 55 หน้า.
- บ.967 พุทธทาสภิกขุ. (2529). *เสียงแห่งความสงบและธรรมกาหน้าเชิงตะกอน*. กรุงเทพฯ: กลุ่มศึกษาและปฏิบัติธรรม. 68 หน้า.
- บ.968 พุทธทาสภิกขุ. (2550). *แสงธรรมในดวงตา*. มปท. 40 หน้า. (สม.).
- บ.969 พุทธทาสภิกขุ. (2516). *ไสยศาสตร์เมื่อใช้เป็นคุณไสยชั้นยอด*. กรุงเทพฯ: การพิมพ์พระนคร. 65 หน้า.
- บ.970 พุทธทาสภิกขุ. (2547). *หนทางแห่งชีวิตใหม่*. กรุงเทพฯ: มิตรนราการพิมพ์. 48 หน้า.
- บ.971 พุทธทาสภิกขุ. (2549). *หนังสือเฉลิมพระเกียรติ*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์พระพุทธศาสนาของ-ธรรมสภา. 142 หน้า.
- บ.972 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). *หน้าที่ของชีวิต*. กรุงเทพฯ: ธรรมสภา. 26 หน้า.
- บ.973 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). *หน้าที่ที่ทุกคนหลบหลีกไม่ได้*. กรุงเทพฯ: ธรรมบุชา. 30 หน้า.
(เอกสารชุดมองด้านใน อันดับ 59).
- บ.974 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). *หน้าที่รับผิดชอบของมนุษย์แห่งยุคปัจจุบัน*. ม.ป.ท. 16 หน้า.
(ชุดมองด้านในอันดับ 78).
- บ.975 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). *หลักการปฏิบัติในการทำให้จิตสะอาด สว่าง สงบ*. กรุงเทพฯ: ภาพพิมพ์. 36 หน้า.
- บ.976 พุทธทาสภิกขุ. (2533). *หลักเกณฑ์ที่จะช่วยโลกให้รอดอยู่ได้*. กรุงเทพฯ: การพิมพ์พระนคร. 58 หน้า. (ชุดหมูนล่อ อันดับ 50 หน้า).
- บ.977 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). *หลักตัดสินปัญหาชีวิต*. กรุงเทพฯ: อตัมมโย. 33 หน้า.
- บ.978 พุทธทาสภิกขุ. (2549). *หลักธรรมของพระพุทธองค์จากสมุคคู้้นพระไตรปิฎกของพุทธทาสภิกขุ เล่ม 1*.
- บ.979 พุทธทาสภิกขุ. (2549). *หลักธรรมของพระพุทธองค์จากสมุคคู้้นพระไตรปิฎกของพุทธทาสภิกขุ เล่ม 2*.
- บ.980 พุทธทาสภิกขุ. (2553). *หลักธรรมของพุทธองค์จากสมุคคู้้นพระไตรปิฎกของพุทธทาสภิกขุ (1)*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิหอจดหมายเหตุพุทธทาสอินทปัญญา. ไม่มีเลขหน้า.
- บ.981 พุทธทาสภิกขุ. (2553). *หลักธรรมของพุทธองค์จากสมุคคู้้นพระไตรปิฎกของพุทธทาสภิกขุ (2)*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิหอจดหมายเหตุพุทธทาสอินทปัญญา. 432 หน้า.

- บ.982 พุทธทาสภิกขุ. (2553). **หลักธรรมของพุทธองค์จากสมมุติผู้ค้นพระไตรปิฎกของพุทธทาสภิกขุ (2)**. กรุงเทพฯ: มูลนิธิหอจดหมายเหตุพุทธทาสอินทปัญญา. 432 หน้า.
- บ.983 พุทธทาสภิกขุ. (2515). **หลักธรรมที่ฝรั่งเข้าใจผิด**. กรุงเทพฯ: ธรรมนุชา” 79 หน้า.
(ชุดนั่งกลองทรายในสวน โมกข์ เล่ม 2).
- บ.984 พุทธทาสภิกขุ. (2509). **หลักธรรมที่แสดงความว่าง**. กรุงเทพฯ: สุวีขนัน, 252 หน้า.
- บ.985 พุทธทาสภิกขุ. (2514). **หลักธรรมะสำหรับนักศึกษา**. กรุงเทพฯ: ธรรมนุชา. 132 หน้า.
- บ.986 พุทธทาสภิกขุ. (2514). **หลักธรรมะสำหรับนักศึกษา**. กรุงเทพฯ : ธรรมนุชา. 131 หน้า.
- บ.987 พุทธทาสภิกขุ. (2515). **หลักปฏิบัติเกี่ยวกับทานบริจาค**. กรุงเทพฯ: การพิมพ์พระนคร. 28 หน้า.
- บ.988 พุทธทาสภิกขุ. (2542). **หลักปฏิบัติที่สำคัญในพุทธศาสนา**. กรุงเทพฯ: ธรรมสภา. 341 หน้า.
- บ.989 พุทธทาสภิกขุ. (2533). **หลักพุทธศาสนา** (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ. 267 หน้า.
- บ.990 พุทธทาสภิกขุ. (2528). **หลุดพ้นเสียจากความหลุดพ้น**. กรุงเทพฯ: การพิมพ์พระนคร.
(ชุดลือปทุม อันดับ 64).
- บ.991 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). **หัวข้อธรรมในคำกลอน**. ม.ป.ท. 37 หน้า.
- บ.992 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). **หัวข้อธรรมในคำกลอน**. กรุงเทพฯ: ภาพพิมพ์. 112 หน้า.
- บ.993 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). **หัวใจของธรรมะโดยพื้นฐาน**. กรุงเทพฯ: อติมมโย. 44 หน้า.
- บ.994 พุทธทาสภิกขุ. (2528). **หัวใจของธรรมะโดยหลักพื้นฐาน**. ม.ป.ท. 44 หน้า.
(ชุดลือปทุมอันดับ 69).
- บ.995 พุทธทาสภิกขุ. (2522). **หัวใจของพระพุทธศาสนาคืออะไร**. กรุงเทพฯ: การพิมพ์พระนคร.
43 หน้า. (ชุดทำบุญลืออายุ).
- บ.996 พุทธทาสภิกขุ. (2528). **หัวใจปรมัตถธรรม**. (ชุดลือปทุม 71). กรุงเทพฯ: การพิมพ์พระนคร. 26 หน้า
- บ.997 พุทธทาสภิกขุ. (2529). **หัวใจปรมัตถธรรม** (ชุดลือปทุม 71). (พิมพ์ครั้งที่ 6). กรุงเทพฯ: การพิมพ์พระนคร. 24 หน้า
- บ.998 พุทธทาสภิกขุ. (2542). **หัวใจปรมัตถธรรม**. กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ. 32 หน้า.
- บ.999 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). **หัวเราะเยาะความตาย**. กรุงเทพฯ: ใจสบาย. 42 หน้า.
- บ.1,000 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). **หากคอมมิวนิสต์เข้ามาพุทธศาสนาก็ยังอยู่ได้**. ม.ป.ท. 137 หน้า.
- บ.1,001 พุทธทาสภิกขุ. (2524). **เห็นธรรมชาติคือเห็นความเป็นเช่นนั้นเอง**. (ชุดลือปทุมอันดับ 8).
กรุงเทพฯ: การพิมพ์พระนคร. 42 หน้า
- บ.1,002 พุทธทาสภิกขุ. (2549). **เห็นโลกเป็นของว่าง**. กรุงเทพฯ: ปรกาศเพชร. 208 หน้า.

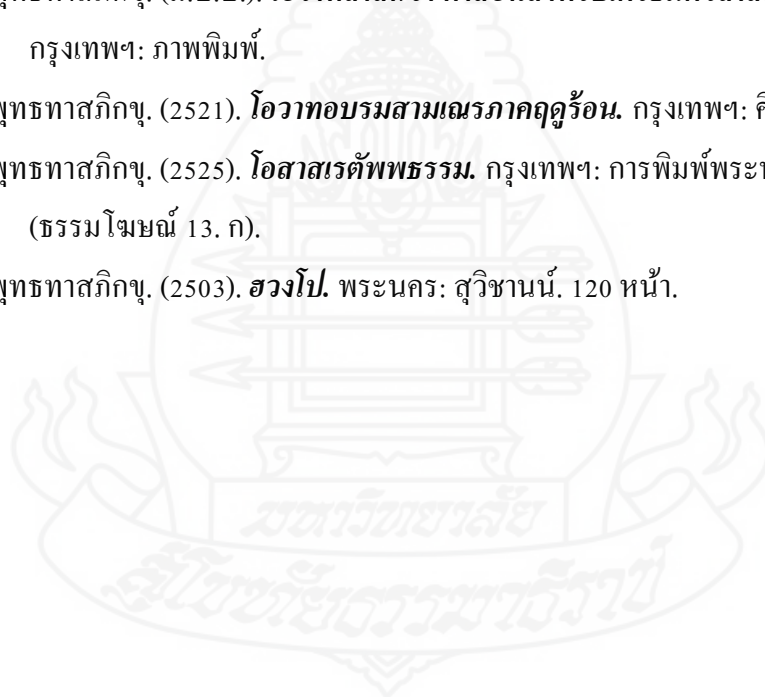
- บ.1,003 พุทธทาสภิกขุ. (2542). *เห็นลัทธิจะ*. กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ. 150 หน้า.
- บ.1,004 พุทธทาสภิกขุ. (2518). *เหนือกรรมคือเหนือโลก*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว. 236 หน้า.
- บ.1,005 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). *เหนือวิทยาศาสตร์*. กรุงเทพฯ: ชรรรมบูชา, 78 หน้า.
- บ.1,006 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). *อหัมมยตา 100 แง่มุม*. กรุงเทพฯ: ม.ป.ท. 79 หน้า.
- บ.1,007 พุทธทาสภิกขุ. (2534). *อหัมมยตา สำหรับชาวบ้าน*. ม.ปท. 183 หน้า.
- บ.1,008 พุทธทาสภิกขุ. (2539). *อหัมมยตากถา (ความที่ไม่ต้องสำเร็จจากสิ่งนั้น)*. กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ. 216 หน้า.
- บ.1,009 พุทธทาสภิกขุ. (2531). *อหัมมยตากถา*. กรุงเทพฯ: พระนครการพิมพ์. 107 หน้า.
- บ.1,010 พุทธทาสภิกขุ. (2523). *อหัมมยตาคืออะไร? และอหัมมยตากับสันติภาพของโลก*. กรุงเทพฯ: การพิมพ์พระนคร. 36 หน้า.
- บ.1,011 พุทธทาสภิกขุ. (2531). *อหัมมยตาใช้อะไรได้บ้าง*. กรุงเทพฯ: การพิมพ์พระนคร. 48 หน้า.
(ชุดหมูนลืออายุ อันดับ 37).
- บ.1,012 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). *อหัมมยตาในฐานะของขั้ววันปีใหม่ความคงที่แห่งสภาพของจิตใจ*. กรุงเทพฯ: ชรรรมสภา. 23 หน้า.
- บ.1,013 พุทธทาสภิกขุ. (2535). *อหัมมยตาประทีป*. กรุงเทพฯ: การพิมพ์พระนคร. 338 หน้า.
(ชุดปกรณพิเศษ อันดับ 12 ง.).
- บ.1,014 พุทธทาสภิกขุ. (2533). *อหัมมยตาประยูกต์*. กรุงเทพฯ: การพิมพ์พระนคร. 313 หน้า.
- บ.1,015 พุทธทาสภิกขุ. (2531). *อหัมมยตาประยูกต์*. กรุงเทพฯ: การพิมพ์พระนคร. 44 หน้า.
(ชุดหมูนลือ อันดับที่ 36).
- บ.1,016 พุทธทาสภิกขุ. (2536). *อหัมมยตาปริทัศน์*. กรุงเทพฯ: การพิมพ์พระนคร. 429 หน้า.
(ชุดปกรณพิเศษ อันดับที่ 12 ค.).
- บ.1,017 พุทธทาสภิกขุ. (2511). *อธิบายภาพปริศนาธรรมไทย*. พระนคร: สำนักพิมพ์สังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย, 107 หน้า. ภาพประกอบ.
- บ.1,018 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). *อนัตตาของพระพุทธเจ้า*. กรุงเทพฯ: กองทุนวุฒิชรรรม. 110 หน้า.
- บ.1,019 พุทธทาสภิกขุ. (2542). *อนัตตาของพระพุทธเจ้า*. กรุงเทพฯ: ชรรรมสภา. 213 หน้า.
- บ.1,020 พุทธทาสภิกขุ. (2542). *อนัตตาของพระพุทธเจ้า*. มปท. 90 หน้า.

- บ.1,021 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). **อนัตตายามหาวิเศษ ธรรมะที่ช่วยกำจัดความเห็นแก่ตัว.**
กรุงเทพฯ: ธรรมสภา. 31 หน้า.
- บ.1,022 พุทธทาสภิกขุ. (2524). **อนุสรณ์งานนมัสการรอยพระพุทธรูปบาทจำลองและงานบำเพ็ญบุญ.**
กรุงเทพฯ: การพิมพ์พระนคร. 119 หน้า.
- บ.1,023 พระอริยนั้นทมูณี. (2501). **อบรมผู้ช่วยผู้พิพากษารุ่นแรก พ.ศ. 2499.** สุวีขนานน์. 256 หน้า.
- บ.1,024 พุทธทาสภิกขุ. (2544). **อบรมพระธรรมทูต.** กรุงเทพฯ: ธรรมสภา. 324 หน้า.
- บ.1,025 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). **อบรมพระธรรมทูต.** กรุงเทพฯ: อตัมมโย. 19 หน้า.
- บ.1,026 พุทธทาสภิกขุ. (2527). **อภิธรรมคืออะไร.** กรุงเทพฯ: ธรรมบูชา. 120 หน้า.
- บ.1,027 พุทธทาสภิกขุ. (2544). **อภิธรรมคืออะไร.** กรุงเทพฯ: ธรรมสภา. 120 หน้า. (สม.).
- บ.1,028 พุทธทาสภิกขุ. (2554). **อริยมรรค มีองค์แปด.** กรุงเทพฯ: หอจดหมายเหตพุทธรทาส
อินทปัญญา. 44 หน้า.
- บ.1,029 พุทธทาสภิกขุ. (2538). **อริยศีลธรรม.** (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: ธรรมทานมูลนิธิ. 2538.
474 หน้า. (หมวดปกรณัมพิเศษ หมายเลข 18 ค.).
- บ.1,030 พุทธทาสภิกขุ. (2546). **อริยสังจากพระโอรสผู้ ภาคต้น** (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพฯ: ธรรมทาน
มูลนิธิ. 1,572 หน้า.
- บ.1,031 พุทธทาสภิกขุ. (2546). **อริยสังจากพระโอรสผู้ ภาคปลาย** (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพฯ: ธรรม
ทานมูลนิธิ. 1,868 หน้า.
- บ.1,032 พุทธทาสภิกขุ. (2534). **อริยสังและอตัมมยถา และอตัมมยตากับธรรมจักร.** กรุงเทพฯ:
การพิมพ์พระนคร. 72 หน้า. (ชุดหมูนลือ อันดับ 56).
- บ.1,033 พุทธทาสภิกขุ. (2526). **อะไร ๆ ใน ชีวิตสักว่าเป็นเรื่องของจิตสิ่งเดียว.** ม.ป.ท.,
69 หน้า. (ชุดธรรมะเล่นน้อย).
- บ.1,034 พุทธทาสภิกขุ. (2526). **อะไร ๆ ในชีวิตสักแต่ว่าเป็นเรื่องของจิตสิ่งเดียว.** ม.ป.ท.,
69 หน้า. (ชุดลอยปทุม อันดับ 47).
- บ.1,035 พุทธทาสภิกขุ. (2526). **อะไรคืออะไร.** สุราษฎร์ธานี: ธรรมทานมูลนิธิ,
411 หน้า. (ชุดธรรมโฆษณ์).
- บ.1,036 พุทธทาสภิกขุ. (2503). **อานาปนสติภาวนา เล่ม 1 ว่าด้วยการฝึกสมาธิ...** พระนคร:
122 สามยอด. 238 หน้า.
- บ.1,037 พุทธทาสภิกขุ. (2544). **อานาปนสติ.** กรุงเทพฯ: ธรรมทานมูลนิธิและธรรมสภา.
272 หน้า.

- บ.1,038 พุทธทาสภิกขุ. (2525). *อานาปานสติภาวนา*. ของที่ระลึก 50 ปี สวณโมกข์. 41 หน้า.
(ชุดลอยปทุม อันดับ 35 หน้า).
- บ.1,039 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). *อานาปานสติภาวนา*. กรุงเทพฯ: ภาพพิมพ์. 41 หน้า.
- บ.1,040 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). *อานาปานสติสมาธิ*. กรุงเทพฯ: ใจสบาย. 44 หน้า.
- บ.1,041 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). *อารมณ์เป็นเพียงมโนภาพของจิต*. กองทุนวชิรธรรม. 45 หน้า.
- บ.1,042 พุทธทาสภิกขุ. (2534). *อารมณ์ภกตาของการเลิกอายุ*. กรุงเทพฯ: การพิมพ์พระนคร.
47 หน้า. (ชุดหมูน้อย อันดับ 53).
- บ.1,043 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). *อาหารหล่อเลี้ยงใจ สิ่งที่สำคัญสำหรับความเป็นมนุษย์*. กรุงเทพฯ.
- บ.1,044 พุทธทาสภิกขุ. (2538). *อาหารหล่อเลี้ยงใจ*. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ. 65 หน้า.
- บ.1,045 พุทธทาสภิกขุ. (2515). *อิทัปปัจจยตะหวัใจพุทธวานะที่อุทุมองข้าม (52)*. พระนคร:
การพิมพ์พระนคร. 52 หน้า.
- บ.1,046 พุทธทาสภิกขุ. (2537). *อิทัปปัจจยตา* (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ. 366 หน้า.
- บ.1,047 พุทธทาสภิกขุ. *อิทัปปัจจยตาในฐานะสิ่งสูงสุดแห่งพระพุทธศาสนา*. ม.ป.ท. 2526.
64 หน้า. (ชุดลอยปทุม อันดับ 36).
- บ.1,048 พุทธทาสภิกขุ. (2534). *อิทัปปัจจยตาในฐานะหวัใจแห่งพระพุทธศาสนา*. กรุงเทพฯ:
การพิมพ์พระนคร. 54 หน้า. (ชุดหมูน้อย อันดับ 59).
- บ.1,049 พุทธทาสภิกขุ. (2525). *อิทัปปัจจยตาในฐานะสิ่งสูงสุดแห่งพระพุทธศาสนา*. กรุงเทพฯ:
ม.ป.ท. 63 หน้า.
- บ.1,050 พุทธทาสภิกขุ. (2531). *อิสรภาพหรือเสรีภาพในทางธรรม*. (พิมพ์ครั้งที่ 1). กรุงเทพฯ:
การพิมพ์พระนคร. 35 หน้า. (ชุดลอยปทุม อันดับ 92).
- บ.1,051 พุทธทาสภิกขุ. (2533). *อุดมคติแก้ปัญหาได้ทุกชนิด*. กรุงเทพฯ: อรุณวิทยา. 151 หน้า.
- บ.1,052 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). *อุดมคติอนุบาล*. กรุงเทพฯ: อตัมมโย. 64 หน้า.
- บ.1,053 พุทธทาสภิกขุ. (2530). *อุปสรรคของการเข้าถึงธรรม อุปสรรคที่มีอยู่ในคำพูด*. กรุงเทพฯ:
รุ่งแสง. 152 หน้า.
- บ.1,054 พุทธทาสภิกขุ. (2511). *อุปสรรคของการเข้าถึงธรรม*. กรุงเทพฯ: อรุณการพิมพ์. 128 หน้า.
(เอกสารชุดมองคืนใน อันดับ 15).
- บ.1,055 พุทธทาสภิกขุ. (2514). *อุปสรรคของการเลื่อนขั้นตัวเอง*. กรุงเทพฯ: ครูสภาลาดพร้าว.
238 หน้า.

- บ.1,056 พุทธทาสภิกขุ. (2511). *อุปสรรคที่มีอยู่ในคำพูด*. กรุงเทพฯ: คณะ ผ.ช.ป. 291 หน้า.
(ชุดมองด้านใน อันดับ 18).
- บ.1,057 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). *เอกสารชุด มองด้านในอันดับ 45 เรื่อง จิตที่คิดจะให้นั้น
หมายความว่าจิตที่คิดจะเอาและเพราะมีผู้ขาดแคลนเราจึงมีโอกาสได้บุญ*. มปท. 32 หน้า.
- บ.1,058 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). *โอวาททลาลึกขว*. กรุงเทพฯ: อตัมมโย. 29 หน้า.
(คัดจากหนังสือธรรมโฆษณัชุด เตกิจฉกธรรม).
- บ.1,059 พุทธทาสภิกขุ. (2534). *โอวาทท่านพุทธทาส*. กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ. 183 หน้า.
- บ.1,060 พุทธทาสภิกขุ. (2544). *โอวาทท่านพุทธทาส*. กรุงเทพฯ: ธรรมทานมูลนิธิและธรรมสภา.
135 หน้า.
- บ.1,061 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). *โอวาทปฏิบัติธรรมที่ดอยปุย (ดอยบวกห้า)*. กรุงเทพฯ:
สำนักพิมพ์นิพนพาน. 84 หน้า. (ชุดพุทธทาสภิกขุ อันดับ 11).
- บ.1,062 พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). *โอวาททลาลึกขว คำสอนสำหรับเตรียมตัวทลาลึกขวอย่างถูกต้อง*.
กรุงเทพฯ: ภาพพิมพ์.
- บ.1,063 พุทธทาสภิกขุ. (2521). *โอวาทอบรมสามเณรภาคฤดูร้อน*. กรุงเทพฯ: ศิวพร. 78 หน้า.
- บ.1,064 พุทธทาสภิกขุ. (2525). *โอสาสรตัพพธรรม*. กรุงเทพฯ: การพิมพ์พระนคร. 512 หน้า.
(ธรรมโฆษณั 13. ก).
- บ.1,065 พุทธทาสภิกขุ. (2503). *ฮวงโป*. พระนคร: สุวิธานัน. 120 หน้า.

ภาคผนวก ค

แบบสัมภาษณ์ตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 และ 3

แบบสัมภาษณ์

เรื่อง

การพัฒนาารูปแบบการจัดการสารสนเทศประวัติและผลงานพุทธทาสภิกขุ

เพื่อการบริการและเผยแพร่สารสนเทศ

The Development of Information Management Model of Buddhadasa

Bhikkhu Life and Work for Information Services and Dissemination

ธณิศา สุขขารมย์

นักศึกษาระดับปริญญาเอก หลักสูตรศิลปศาสตร สาขาวิชาสารสนเทศศาสตร์

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพการจัดการสารสนเทศประวัติและผลงานพุทธทาสภิกขุเพื่อการบริการและเผยแพร่สารสนเทศ
2. เพื่อศึกษาสภาพการบริการและเผยแพร่ประวัติและผลงานพุทธทาสภิกขุ

นิยามศัพท์

1. แหล่งสารสนเทศที่ให้บริการและเผยแพร่ประวัติ และผลงานพุทธทาสภิกขุ หมายถึง ห้องสมุด หอจดหมายเหตุ พิพิธภัณฑ์ สถานปฏิบัติธรรม หรือสถาบันอื่นๆ ที่ให้บริการ และเผยแพร่ประวัติ และผลงานพุทธทาสภิกขุ
2. การจัดการสารสนเทศประวัติและผลงานพุทธทาสภิกขุ หมายถึง การดำเนินงานตามนโยบายของแหล่งสารสนเทศที่ให้บริการ และเผยแพร่ประวัติ และผลงานพุทธทาสภิกขุ ตามกระบวนการจัดการทรัพยากรสารสนเทศ โดยมีบุคลากรดำเนินงานตามงบประมาณที่ได้รับ
3. สภาพการบริการ และเผยแพร่ประวัติและผลงานพุทธทาสภิกขุ หมายถึง กระบวนการในการดำเนินงานเพื่อให้บริการ และเผยแพร่ผลงานพุทธทาสภิกขุในด้านสถานที่ให้บริการ และเผยแพร่ ประเภทของการบริการ และเผยแพร่สารสนเทศ และสื่อที่ให้บริการตลอดจนช่องทางการให้บริการ

แบบสัมภาษณ์แบ่งออกเป็น 3 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของแหล่งบริการและเผยแพร่ประวัติและผลงานพุทธทาสภิกขุ

ตอนที่ 2 สภาพการจัดการสารสนเทศประวัติและผลงานพุทธทาสภิกขุเพื่อการบริหาร
และเผยแพร่สารสนเทศ

ตอนที่ 3 สภาพการบริการและเผยแพร่ประวัติและผลงานพุทธทาสภิกขุ

คำชี้แจง โปรดตอบคำถาม ดังต่อไปนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไป

1. ข้อมูลเกี่ยวกับสภาพและบุคคลที่สัมภาษณ์

วันที่.....เดือน.....ปี.....เวลา.....-.....น.

2. ผู้ให้ข้อมูลการสัมภาษณ์

ผู้บริหารระดับนโยบาย   ผู้บริหารองค์กร

ผู้ปฏิบัติงาน   ผู้ใช้บริการ

3. แหล่งสารสนเทศที่ให้บริการและเผยแพร่ประวัติและผลงานพุทธทาสภิกขุ

ห้องสมุดโมกขพลบรรณาลัย วัดธารน้ำไหล (สวนโมกขพลาราม) จังหวัดสุราษฎร์ธานี

หอพุทธทาสธรรมโฆษณ์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี

ห้องพุทธทาส มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ จังหวัดปัตตานี

หอจดหมายเหตุท่านพุทธทาส อินทปัญโญ กรุงเทพฯ

ตอนที่ 2 สภาพการจัดการสารสนเทศประวัติและผลงานพุทธทาสภิกขุเพื่อการบริการและเผยแพร่สารสนเทศ

แนวคำถามสำหรับ ผู้บริหารระดับนโยบาย ผู้บริหารองค์กร

1. กรอบนโยบายการจัดการสารสนเทศประวัติ และผลงานพุทธทาสภิกขุเพื่อการบริการและเผยแพร่สารสนเทศ ของหน่วยงานท่านเป็นอย่างไร
2. กลยุทธ์ระดับองค์กรในการจัดการสารสนเทศประวัติ และผลงานพุทธทาสภิกขุเพื่อการบริการและเผยแพร่สารสนเทศ ของหน่วยงานท่านเป็นอย่างไร
3. วัตถุประสงค์หลักและวัตถุประสงค์รองในการจัดการสารสนเทศประวัติและผลงานพุทธทาสภิกขุเพื่อการบริการและเผยแพร่สารสนเทศ ของหน่วยงานท่านเป็นอย่างไร
4. กระบวนการดำเนินงานการจัดการสารสนเทศประวัติและผลงานพุทธทาสภิกขุเพื่อการบริการ และเผยแพร่สารสนเทศ ของหน่วยงานท่านเป็นอย่างไร
5. แนวทางการจัดการสารสนเทศด้านทรัพยากรสารสนเทศเพื่อดำเนินงานการจัดการสารสนเทศประวัติและผลงานพุทธทาสภิกขุเพื่อการบริการ และเผยแพร่สารสนเทศ ของหน่วยงานท่านเป็นอย่างไร
6. การบริหารจัดการด้านการจัดสรรงบประมาณเพื่อดำเนินงานการจัดการสารสนเทศประวัติและผลงานพุทธทาสภิกขุเพื่อการบริการและเผยแพร่สารสนเทศ ของหน่วยงานท่านเป็นอย่างไร
7. การจัดการสารสนเทศโดยใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการจัดการสารสนเทศประวัติและผลงานพุทธทาสภิกขุเพื่อการบริการและเผยแพร่สารสนเทศ ของหน่วยงานท่าน มีทิศทางเป็นเช่นไร
8. การจัดเจ้าหน้าที่ หรือบุคลากรเพื่อการจัดการสารสนเทศประวัติ และผลงานพุทธทาสภิกขุเพื่อการบริการและเผยแพร่สารสนเทศ ของหน่วยงานท่าน เป็นอย่างไร
9. แผนการดำเนินงานการจัดกิจกรรมบริการและเผยแพร่ ประวัติและผลงานพุทธทาสภิกขุของหน่วยงานท่าน เป็นเช่นไร
10. แผนงานต่อไปในการจัดการสารสนเทศประวัติและผลงานพุทธทาสภิกขุ เพื่อการบริการและเผยแพร่สารสนเทศ ของหน่วยงานท่าน เป็นเช่นไร
11. ความสำเร็จในการจัดการสารสนเทศประวัติและผลงานพุทธทาสภิกขุ เพื่อการบริการและเผยแพร่สารสนเทศที่ดี ของหน่วยงานท่าน ควรเป็นเช่นไร

12. หน่วยงานของท่านมีความร่วมมือระหว่างองค์กรภายในและระหว่างประเทศต่อการจัดการสารสนเทศประวัติและผลงานพุทธทาสภิกขุเพื่อการบริหารและเผยแพร่สารสนเทศเป็นเช่นไร

13. ข้อเสนอแนะอื่นๆ

แนวคำถามสำหรับ [ ] ผู้ปฏิบัติงาน

ด้านทรัพยากร (โปรดระบุจำนวน.....ชื่อเรื่อง)

1. สภาพการดำเนินงานการจัดการสารสนเทศประวัติและผลงานพุทธทาสภิกขุเพื่อการบริหารและเผยแพร่สารสนเทศ

1.1 กระบวนการจัดการสารสนเทศด้วยระบบมือ เป็นอย่างไร

1.1.1 การรวบรวม มีวิธีการ รูปแบบ เป็นอย่างไร

1.1.2 การจัดหมวดหมู่ มีวิธีการ รูปแบบ เป็นอย่างไร

1.1.3 การประมวลผล/วิเคราะห์/เข้าถึง มีวิธีการ รูปแบบ เป็นอย่างไร

1.1.4 การบำรุงรักษา มีวิธีการ รูปแบบ เป็นอย่างไร

1.1.5 กระบวนการอื่นๆ มีวิธีการ รูปแบบ เป็นอย่างไร

1.2 การจัดการสารสนเทศโดยใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ เป็นอย่างไร

1.2.1 การรวบรวม มีวิธีการ รูปแบบ เป็นอย่างไร

1.2.2 การจัดหมวดหมู่ มีวิธีการ รูปแบบ เป็นอย่างไร

1.2.3 การประมวลผล/วิเคราะห์/เข้าถึง มีวิธีการ รูปแบบ เป็นอย่างไร

1.2.4 การบำรุงรักษา มีวิธีการ รูปแบบ เป็นอย่างไร

1.2.5 กระบวนการอื่นๆ มีวิธีการ รูปแบบ เป็นอย่างไร

2. บุคลากรที่รับผิดชอบงานการจัดการสารสนเทศประวัติและผลงานพุทธทาสภิกขุเพื่อการบริหารและเผยแพร่สารสนเทศ มีจำนวนกี่คน แต่ละคนมีหน้าที่อะไร อย่างไร

3. สถานที่ในการจัดการสารสนเทศประวัติและผลงานพุทธทาสภิกขุเพื่อการบริหาร และเผยแพร่ มีความเหมาะสม หรือไม่อย่างไร และควรมีสภาพเป็นอย่างไร

4. อุปกรณ์ หรือเครื่องมือในการจัดการสารสนเทศประวัติและผลงานพุทธทาสภิกขุเพื่อการบริหาร และเผยแพร่สารสนเทศ มีความพร้อมมาก น้อยเพียงใด และควรเป็นอย่างไร

5. ปัญหาหรืออุปสรรคต่อการจัดการสารสนเทศประวัติ และผลงานพุทธทาสภิกขุ เพื่อการบริหาร และเผยแพร่สารสนเทศ เป็นอย่างไร เพราะเหตุใด พร้อมบอกข้อเสนอแนะ

แนวคำถามสำหรับ [ ] ผู้ใช้บริการ

1. หน่วยงานแห่งนี้มีทรัพยากรสารสนเทศด้านประวัติและผลงานพุทธทาสภิกขุ เพื่อการบริการและเผยแพร่เพียงพอต่อความต้องการของท่านหรือไม่ อย่างไร เพราะเหตุใด
2. ท่านมีความพึงพอใจต่อรูปแบบของหนังสือ และสื่อธรรม ประวัติ และผลงานพุทธทาสภิกขุเพื่อการบริการและเผยแพร่ของหน่วยงานนี้หรือไม่ อย่างไร เพราะเหตุใด
3. บุคลากร หรือ เจ้าหน้าที่ให้ประวัติและผลงานพุทธทาสภิกขุเพื่อการบริการ และเผยแพร่ต่อท่านด้านอะไรบ้าง อย่างไร
4. สถานที่ในการจัดการสารสนเทศประวัติและผลงานพุทธทาสภิกขุเพื่อการบริการ และเผยแพร่ มีความเหมาะสม หรือไม่ อย่างไร เพราะเหตุใด
5. มีปัญหาหรืออุปสรรคต่อสภาพการใช้บริการสารสนเทศด้านประวัติ และผลงานพุทธทาสภิกขุ หรือไม่ อย่างไร เพราะเหตุใด
6. ข้อเสนอแนะอื่นๆ

ตอนที่ 3 สภาพการบริการและเผยแพร่ประวัติและผลงานพุทธทาสภิกขุ

แนวคำถามสำหรับ [ ] ผู้ปฏิบัติงาน

1. มีการวางแผนงานเพื่อให้บริการและเผยแพร่ประวัติและผลงานพุทธทาสภิกขุ กระทำในลักษณะใด แบบใด และจัดเมื่อใด เพราะเหตุใด
2. กิจกรรมการบริการและเผยแพร่ประวัติและผลงานพุทธทาสภิกขุ มีลักษณะอย่างไร เป็นเช่นไร
3. หน่วยงานของท่านมีกิจกรรมประจำหรือกิจกรรมพิเศษเพื่อการบริการและเผยแพร่ประวัติและผลงานพุทธทาสภิกขุ มีลักษณะอย่างไร เป็นเช่นไร และจัดเมื่อใด
4. ประเภทของกิจกรรมการบริการและเผยแพร่ มีลักษณะอย่างไร เป็นเช่นไร และจัดเมื่อใด เพราะเหตุใด
5. รูปแบบการทางการบริการและเผยแพร่ประวัติและผลงานพุทธทาสภิกขุ มีกี่วิธี อะไรบ้าง เป็นอย่างไร
6. ช่องทางการบริการและเผยแพร่ประวัติและผลงานพุทธทาสภิกขุ มีกี่วิธี อะไรบ้าง เป็นอย่างไร

7. หน่วยงานของท่านมีการนำเทคโนโลยีสารสนเทศเข้ามาช่วยในการทำงานเพื่อการบริการและเผยแพร่ประวัติและผลงานพุทธทาสภิกขุหรือไม่ ถ้ามีในลักษณะใด เป็นอย่างไร และถ้าไม่มี เพราะเหตุใด

8. มีการส่งเสริมบริการสืบค้นประวัติและผลงานพุทธทาสภิกขุ หรือไม่ ถ้ามีในลักษณะใด เป็นอย่างไร และถ้าไม่มี เพราะเหตุใด

9. มีกลุ่มงานบุญบริหาร ธรรมภาคี กลุ่มธรรมทาน และผู้สนับสนุนในการบริการและเผยแพร่ประวัติและผลงานพุทธทาสภิกขุ หรือไม่ ถ้ามีในลักษณะใด เป็นอย่างไร และถ้าไม่มี เพราะเหตุใด .

10. มีปัญหาหรืออุปสรรคต่อการบริการและเผยแพร่ประวัติและผลงานพุทธทาสภิกขุหรือไม่ อย่างไร และมีแนวทางการแก้ไขอย่างไร

11. ข้อเสนอแนะอื่น ๆ

แนวคำถามสำหรับ [ ] ผู้ใช้บริการ

1. ท่านได้รับการบริการ และเผยแพร่ประวัติและผลงานพุทธทาสภิกขุ ะไรบ้าง และจากแหล่งใด

2. ท่านได้เข้าร่วมกิจกรรมการบริการและเผยแพร่ประวัติ และผลงานพุทธทาสภิกขุ ะไรบ้าง

3. ท่านมีความพึงพอใจต่อรูปแบบการบริการ และเผยแพร่ประวัติและผลงานพุทธทาสภิกขุ ะไรบ้าง

4. ท่านได้รับความสะดวกในการเข้าถึงฐานข้อมูลบริการสืบค้นประวัติ และผลงานพุทธทาสภิกขุออนไลน์ หรือไม่ อย่างไร

5. ท่านมีปัญหาหรืออุปสรรคต่อการบริการ และเผยแพร่ประวัติ และผลงานพุทธทาสภิกขุ ะไรบ้าง

6. ข้อเสนอแนะอื่น ๆ

ภาคผนวก ง
คู่มือการจัดทำบรรณนิทัศน์

คู่มือการจัดทำบรรณนิทัศน์ผลงานพุทธทาสภิกขุ

ธนิศา สุขขารมย์

tanisabeau@gmail.com

การทำบรรณนิทัศน์ เพื่อเป็นแบบบันทึกข้อมูลสำหรับผู้วิจัย ให้ได้แก่นำงานด้านผลงาน เฉพาะหนังสือที่เป็นผลงานของท่านพุทธทาสโดยตรง มีวิธีการจัดทำ ดังนี้

1. เขียนรูปแบบบรรณานุกรม โดยดูจากหน้าปกในของหนังสือแต่ละเล่ม มีหลักการ ดังนี้

- 1.1 ชื่อผู้แต่งในที่นี่ ใช้ว่า พุทธทาสภิกขุ
- 1.2 ปีที่พิมพ์ ตามปี พ.ศ. ที่ปรากฏ และถ้าไม่ปรากฏปีที่พิมพ์ให้ใส่ว่า ม.ป.ป
- 1.3 ชื่อหนังสือ
- 1.4 จังหวัดที่พิมพ์ เช่น กรุงเทพฯ พระนคร สุราษฎร์ธานี เป็นต้น
- 1.5 การลงรายการโรงพิมพ์ หรือสำนักพิมพ์ ให้พิจารณาว่า ถ้าปรากฏสำนักพิมพ์ ให้ใส่ สำนักพิมพ์ ถ้าปรากฏทั้งสำนักพิมพ์และโรงพิมพ์ ให้ใส่ สำนักพิมพ์ ถ้าปรากฏโรงพิมพ์อย่างเดียว ให้ใส่ โรงพิมพ์ และถ้าไม่ปรากฏทั้งโรงพิมพ์และสำนักพิมพ์ ให้ใส่ว่า ม.ป.ท

2. ส่วนเนื้อหา ให้สรุปจากคำนำ หรือสารบัญ หรือสารบัญละเอียด ถ้าไม่มีให้อ่านหัวข้อหลัก ๆ ในเนื้อหาของหนังสือ โดยส่วนมากแล้วหนังสือท่านพุทธทาสมักจะพิมพ์เป็นตัวหนา เป็นประเด็นสำคัญให้ แล้วนำมาสรุปเป็นความเรียง ข้อสังเกต ไม่ควรใส่ความคิดเห็นของผู้อ่านลงไป เพราะจะทำให้เสียความ

ตัวอย่าง

พุทธทาสภิกขุ. (2537) *ทำบุญสามแบบ*. กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ. 64 หน้า.

หนังสือเล่มนี้ได้รวบรวมวิธีการดำเนินชีวิตอันประเสริฐด้วยการกำหนดการทำบุญไว้ 3 แบบประการแรกคือ การทำบุญที่เปรียบเหมือนกับคนที่อาบน้ำโคลน เพราะไม่มีน้ำอื่นจะอาบ อาบเสร็จแล้วก็ยังมีโคลนติดตัวอยู่ แม้จะเอาน้ำโคลนล้างเท้า เท้าก็ยังเปื้อนโคลนอยู่ นั่นก็คือพวกที่ฆ่าสัตว์ตัดชีวิตแล้วมาทำบุญให้ทาน ฆ่าวัว ฆ่าไก่ เห็นแต่เรื่องกินเป็นเรื่องใหญ่ เป็นเพียงการทำบุญเพื่อเอาหน้าเท่านั้น ประการที่ 2 การทำบุญที่เปรียบเสมือนการอาบน้ำที่ปนด้วยน้ำหอม แม้ว่าอาบเสร็จแล้ว ก็ยังมีเครื่องหอมติดตัวอยู่ นั่นก็คือการทำบุญด้วยอุपाทาน คือยึดมั่นถือมั่น

ในบุญ และประการสุดท้าย การทำบุญที่เปรียบเสมือนการอาบน้ำที่ใสสะอาด ถูบไล้ด้วยสบู่แล้ว ล้างตัวด้วยน้ำที่ใสสะอาดก็จะมีอะไรติดอยู่ที่เนื้อตัว เป็นเนื้อตัวที่ใสสะอาดนั้นก็คือการทำบุญที่ไม่ยึดมั่นว่าสิ่งใดเป็นตัวเราหรือของเรา เพื่อให้กิเลสหมดไปจากสันดาน

3. ให้หัวเรื่องจากเนื้อหาผลงานของท่านพุทธทาส โดยการอ่านภาพรวม ให้ได้จัดทำ หัวเรื่องควบคุม และหัวเรื่องอิสระจากบรรณนิทัศน์ ซึ่งจะช่วยให้สืบค้นแก่ผู้ที่สนใจ เพื่อความสะดวก รวดเร็วในการศึกษาค้นคว้า ดังนี้

ตัวอย่าง

พุทธทาสภิกขุ. (2524). *ธรรมะของข้าราชาการ*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์อักษรไทย. 52 หน้า.

หนังสือเล่มนี้เป็นการบรรยายที่สถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย ภาคปกติ วันพุธที่ 1 เมษายน 2524 เวลา 06.30-07.00 น. เนื่องในโอกาสวันข้าราชาการพลเรือน โดยหัวข้อว่า “ธรรมะสำหรับข้าราชาการพลเรือน” อาตมาเองก็ถือตัวเองว่าเป็นข้าราชาการกับเขาด้วยเหมือนกัน เพราะมีเงินนิตยภัตที่ออกมาจากงบประมาณแผ่นดินหรืออย่างน้อยอาตมาจึงเป็นข้าราชาการของพระพุทธองค์ ซึ่งทรงมีหน้าที่สร้างสันต์ทานในหมู่มนุษย์ ทรงเป็นภพของโลกก็ว่าได้ในด้านจิต ด้านวิญญาน ซึ่งไม่ค่อยมีใครมองธรรมะ คือ หน้าที่ ส่วนข้าราชาการ แปลว่า ผู้ทำงานของพระราชา พระราชา ได้ชื่อมาจากความพอใจ ข้าราชาการพลเรือนมีหน้าที่ทำให้ราษฎรร้องออกมาว่าพอใจ ทุกคนมีหน้าที่เป็นข้าราชาการของพระธรรม เป็นข้าราชาการของพระพุทธเจ้า เป็นข้าราชาการของพระเจ้า แล้วแต่ว่าจะนับถือศาสนาอย่างไรก็มีสิ่งสูงสุดของเขา เขาเป็นข้าราชาการของสิ่งสูงสุดนั้นเน้นศีลธรรม คือ ความรักผู้อื่น

1. ข้าราชาการ -- การปฏิบัติธรรม

2. ธรรมะของข้าราชาการ

ภาคผนวก จ

จดหมายเชิญผู้เข้าร่วมการสนทนากลุ่มครั้งที่ 1 และ 2

ที่ ศธ 0522.15(1)/

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช
ตำบลบางพูด อำเภอปากเกร็ด
จังหวัดนนทบุรี 11120

พฤศจิกายน 2560

เรื่อง ขอเชิญเป็นผู้ทรงคุณวุฒิ

เรียน พระครูใบฎีกาณเทียร มณทิโร (เจ้าอาวาสวัดตระกรับ อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี)

ด้วยนางสาวธนิศา สุขขารมย์ นักศึกษาหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต แขนงวิชาสารสนเทศศาสตร์ สาขาวิชาศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช กำหนดประชุมสัมมนาเรื่อง รูปแบบการจัดการสารสนเทศประวัติและผลงานพุทธศาสนิกชนเพื่อการบริหารและเผยแพร่สารสนเทศ ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของการวิจัยการพัฒนาเรื่อง รูปแบบการจัดการสารสนเทศประวัติและผลงานพุทธศาสนิกชนเพื่อการบริหารและเผยแพร่สารสนเทศ โดยได้มีการจัดสัมมนาในวันที่ 27 พฤศจิกายน 2560 เวลา 9.30-11.30 น. ณ ห้องประชุม อาคารหอสมุดกลางและเฉลิมพระเกียรติ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี

จึงเรียนมาเพื่อโปรดเข้าร่วมสัมมนาตามวัน เวลา และสถานที่ดังกล่าว จะขอบคุณยิ่ง

ขอแสดงความนับถือ

(รองศาสตราจารย์ ดร.น้ำทิพย์ วิภาวิน)

อาจารย์ที่ปรึกษาหลัก

สาขาวิชาศิลปศาสตร์

โทรศัพท์ 0 2504 8515-7

โทรสาร 0 2503 3564

ที่ ศธ 0522.15(1)/

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช
ตำบลบางพูด อำเภอปากเกร็ด
จังหวัดนนทบุรี 11120

พฤศจิกายน 2560

เรื่อง ขอเชิญเป็นผู้ทรงคุณวุฒิ
เรียน คุณรวีวรรณ ขำพล (หัวหน้าฝ่ายหอสมุดจอห์น เอฟ เคนเนดี มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
วิทยาเขตปัตตานี)

ด้วยนางสาวธณิศา สุขขารมย์ นักศึกษาหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต แขนงวิชาสารสนเทศ
ศาสตร์ สาขาวิชาศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช กำหนดประชุมสัมมนากลุ่ม เรื่อง รูปแบบการ
จัดการสารสนเทศประวัติและผลงานพุทธทาสภิกขุเพื่อการบริหารและเผยแพร่สารสนเทศ ซึ่งเป็นส่วนหนึ่ง
ของการวิจัยการพัฒนาเรื่อง รูปแบบการจัดการสารสนเทศประวัติและผลงานพุทธทาสภิกขุเพื่อการบริหารและ
เผยแพร่สารสนเทศ โดยได้มีการจัดสัมมนากลุ่มในวันจันทร์ ที่ 27 พฤศจิกายน 2560 เวลา 9.30-11.30 น.
ณ ห้องประชุม อาคารหอสมุดกลางและเฉลิมพระเกียรติ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี

จึงเรียนมาเพื่อโปรดเข้าร่วมสัมมนากลุ่มตามวัน เวลา และสถานที่ดังกล่าว จะขอบคุณยิ่ง

ขอแสดงความนับถือ

(รองศาสตราจารย์ ดร.น้ำทิพย์ วิกาวิน)

อาจารย์ที่ปรึกษาหลัก

สาขาวิชาศิลปศาสตร์
โทรศัพท์ 0 2504 8515-7
โทรสาร 0 2503 3564

ที่ ศธ 0522.15(1)/

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช
ตำบลบางพูด อำเภอปากเกร็ด
จังหวัดนนทบุรี 11120

พฤศจิกายน 2560

เรื่อง ขอเชิญเป็นผู้ทรงคุณวุฒิ
เรียน ผู้ช่วยศาสตราจารย์ศิริภรณ์ บัณฑิตชน (อาจารย์กลุ่มวิชาปรัชญาและศาสนา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี)

ด้วยนางสาวธณิศา สุขขารมย์ นักศึกษาหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต แขนงวิชาสารสนเทศศาสตร์ สาขาวิชาศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช กำหนดประชุมสัมมนากลุ่ม เรื่อง รูปแบบการจัดการสารสนเทศประวัติและผลงานพุทธทาสภิกขุเพื่อการบริหารและเผยแพร่สารสนเทศ ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของการวิจัยการพัฒนาเรื่อง รูปแบบการจัดการสารสนเทศประวัติและผลงานพุทธทาสภิกขุเพื่อการบริหารและเผยแพร่สารสนเทศ โดยได้มีการจัดสัมมนากลุ่มในวันจันทร์ ที่ 27 พฤศจิกายน 2560 เวลา 9.30-11.30 น. ณ ห้องประชุม อาคารหอสมุดกลางและเฉลิมพระเกียรติ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี

จึงเรียนมาเพื่อโปรดเข้าร่วมสัมมนากลุ่มตามวัน เวลา และสถานที่ดังกล่าว จะขอบคุณยิ่ง

ขอแสดงความนับถือ

(รองศาสตราจารย์ ดร.น้ำทิพย์ วิภาวิน)
อาจารย์ที่ปรึกษาหลัก

สาขาวิชาศิลปศาสตร์

โทรศัพท์ 0 2504 8515-7

โทรสาร 0 2503 3564

ที่ ศธ 0522.15(1)/

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาราช
ตำบลบางพูด อำเภอปากเกร็ด
จังหวัดนนทบุรี 11120

พฤศจิกายน 2560

เรื่อง ขอเชิญเป็นผู้ทรงคุณวุฒิ
เรียน ดร.พนารัตน์ จันทร์สิทธิเวช (อาจารย์ประจำสาขาปรัชญา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาเขตเชียงใหม่)

ด้วยนางสาวธณิศา สุขขารมย์ นักศึกษาหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต แขนงวิชาสารสนเทศศาสตร์ สาขาวิชาศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาราช กำหนดประชุมสัมมนากลุ่ม เรื่อง รูปแบบการจัดการสารสนเทศประวัติและผลงานพุทธทาสภิกขุเพื่อการบริหารและเผยแพร่สารสนเทศ ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของการวิจัยการพัฒนาเรื่อง รูปแบบการจัดการสารสนเทศประวัติและผลงานพุทธทาสภิกขุเพื่อการบริหารและเผยแพร่สารสนเทศ โดยได้มีการจัดสัมมนากลุ่มในวันจันทร์ ที่ 27 พฤศจิกายน 2560 เวลา 9.30-11.30 น. ณ ห้องประชุม อาคารหอสมุดกลางและเฉลิมพระเกียรติ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี

จึงเรียนมาเพื่อโปรดเข้าร่วมสัมมนากลุ่มตามวัน เวลา และสถานที่ดังกล่าว จะขอบคุณยิ่ง

ขอแสดงความนับถือ

(รองศาสตราจารย์ ดร.น้ำทิพย์ วิกาวิน)

อาจารย์ที่ปรึกษาหลัก

สาขาวิชาศิลปศาสตร์
โทรศัพท์ 0 2504 8515-7
โทรสาร 0 2503 3564

ที่ ศธ 0522.15(1)/

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช
ตำบลบางพูด อำเภอปากเกร็ด
จังหวัดนนทบุรี 11120

พฤศจิกายน 2560

เรื่อง ขอเชิญเป็นผู้ทรงคุณวุฒิ
เรียน คุณนันทนา เดชเกิด (หัวหน้างานพัฒนาทรัพยากรสารสนเทศ สำนักวิทยบริการและเทคโนโลยี-
สารสนเทศ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี)

ด้วยนางสาวธณิศา สุขขารมย์ นักศึกษาหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต แขนงวิชาสารสนเทศ
ศาสตร์ สาขาวิชาศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช กำหนดประชุมสัมมนากลุ่ม เรื่อง รูปแบบการ
จัดการสารสนเทศประวัติและผลงานพุทธทาสภิกขุเพื่อการบริการและเผยแพร่สารสนเทศ ซึ่งเป็นส่วนหนึ่ง
ของการวิจัยการพัฒนาเรื่อง รูปแบบการจัดการสารสนเทศประวัติและผลงานพุทธทาสภิกขุเพื่อการบริการและ
เผยแพร่สารสนเทศ โดยได้มีการจัดสัมมนากลุ่มในวันจันทร์ ที่ 27 พฤศจิกายน 2560 เวลา 9.30-11.30 น.
ณ ห้องประชุม อาคารหอสมุดกลางและเฉลิมพระเกียรติ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี

จึงเรียนมาเพื่อโปรดเข้าร่วมสัมมนากลุ่มตามวัน เวลา และสถานที่ดังกล่าว จะขอบคุณยิ่ง

ขอแสดงความนับถือ

(รองศาสตราจารย์ ดร.น้ำทิพย์ วิภาวิน)
อาจารย์ที่ปรึกษาหลัก

สาขาวิชาศิลปศาสตร์
โทรศัพท์ 0 2504 8515-7
โทรสาร 0 2503 3564

ที่ ศธ 0522.15(1)/

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช
ตำบลบางพูด อำเภอปากเกร็ด
จังหวัดนนทบุรี 11120

พฤศจิกายน 2560

เรื่อง ขอเชิญเป็นผู้ทรงคุณวุฒิ

เรียน ผู้อำนวยการสำนักศิลปะและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี

ด้วยนางสาวธณิศา สุขขารมย์ นักศึกษาลัทธิสุตรปรัชญาดุขฎิบัณจิต แขนงวิชาสารสนเทศศาสตร์ สาขาวิชาศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช กำหนดประชุมสัมมนากลุ่ม เรื่อง รูปแบบการจัดการสารสนเทศประวัติและผลงานพุทธทาสภิกขุเพื่อการบริหารและเผยแพร่สารสนเทศ ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของกรวิจัยการพัฒนาเรื่อง รูปแบบการจัดการสารสนเทศประวัติและผลงานพุทธทาสภิกขุเพื่อการบริหารและเผยแพร่สารสนเทศ โดยได้มีการจัดสัมมนากลุ่มในวันจันทร์ ที่ 27 พฤศจิกายน 2560 เวลา 9.30-11.30 น. ณ ห้องประชุม อาคารหอสมุดกลางและเฉลิมพระเกียรติ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี

จึงเรียนมาเพื่อโปรดเข้าร่วมสัมมนากลุ่มตามวัน เวลา และสถานที่ดังกล่าว จะขอบคุณยิ่ง

ขอแสดงความนับถือ

(รองศาสตราจารย์ ดร.น้ำทิพย์ วิภาวิน)

อาจารย์ที่ปรึกษาหลัก

สาขาวิชาศิลปศาสตร์

โทรศัพท์ 0 2504 8515-7

โทรสาร 0 2503 3564

ที่ ศธ 0522.15(1)/

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาราช
ตำบลบางพูด อำเภอปากเกร็ด
จังหวัดนนทบุรี 11120

พฤศจิกายน 2560

เรื่อง ขอเชิญเป็นผู้ทรงคุณวุฒิ
เรียน พระอาจารย์ทวิทรัพย์ (วัดธารน้ำไหล อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี)

ด้วยนางสาวธณิศา สุขขารมย์ นักศึกษาหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต แขนงวิชาสารสนเทศศาสตร์ สาขาวิชาศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาราช กำหนดประชุมสัมมนากลุ่ม เรื่อง รูปแบบการจัดการสารสนเทศประวัติและผลงานพุทธศาสนิกชนเพื่อการบริการและเผยแพร่สารสนเทศ ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของการวิจัยการพัฒนาเรื่อง รูปแบบการจัดการสารสนเทศประวัติและผลงานพุทธศาสนิกชนเพื่อการบริการและเผยแพร่สารสนเทศ โดยได้มีการจัดสัมมนากลุ่มในวันจันทร์ ที่ 27 พฤศจิกายน 2560 เวลา 9.30-11.30 น. ณ ห้องประชุม อาคารหอสมุดกลางและเฉลิมพระเกียรติ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี

จึงเรียนมาเพื่อโปรดเข้าร่วมสัมมนากลุ่มตามวัน เวลา และสถานที่ดังกล่าว จะขอบคุณยิ่ง

ขอแสดงความนับถือ

(รองศาสตราจารย์ ดร.น้ำทิพย์ วิภาวิน)

อาจารย์ที่ปรึกษาหลัก

สาขาวิชาศิลปศาสตร์
โทรศัพท์ 0 2504 8515-7
โทรสาร 0 2503 3564

ที่ ศธ 0522.15(1)/

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช
ตำบลบางพูด อำเภอปากเกร็ด
จังหวัดนนทบุรี 11120

พฤศจิกายน 2560

เรื่อง ขอเชิญเป็นผู้ทรงคุณวุฒิ
เรียน พระอาจารย์ รศ ดร มารุต คำชะเอม (วัดธารน้ำไหล อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี)
ด้วยนางสาวธณิศา สุขขารมย์ นักศึกษาหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต แขนงวิชาสารสนเทศ
ศาสตร์ สาขาวิชาศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช กำหนดประชุมสัมมนากลุ่ม เรื่อง รูปแบบการ
จัดการสารสนเทศประวัติและผลงานพุทธศาสนิกชนเพื่อการบริหารและเผยแพร่สารสนเทศ ซึ่งเป็นส่วนหนึ่ง
ของการวิจัยการพัฒนาเรื่อง รูปแบบการจัดการสารสนเทศประวัติและผลงานพุทธศาสนิกชนเพื่อการบริหารและ
เผยแพร่สารสนเทศ โดยได้มีการจัดสัมมนากลุ่มในวันจันทร์ ที่ 27 พฤศจิกายน 2560 เวลา 9.30-11.30 น.
ณ ห้องประชุม อาคารหอสมุดกลางและเฉลิมพระเกียรติ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี

จึงเรียนมาเพื่อโปรดเข้าร่วมสัมมนากลุ่มตามวัน เวลา และสถานที่ดังกล่าว จะขอบคุณยิ่ง

ขอแสดงความนับถือ

(รองศาสตราจารย์ ดร.น้ำทิพย์ วิภาวิน)

อาจารย์ที่ปรึกษาหลัก

สาขาวิชาศิลปศาสตร์

โทรศัพท์ 0 2504 8515-7

โทรสาร 0 2503 3564

ที่ ศธ 0522.15(1)/

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช
ตำบลบางพูด อำเภอปากเกร็ด
จังหวัดนนทบุรี 11120

พฤษภาคม 2560

เรื่อง ขอเชิญเป็นผู้ทรงคุณวุฒิ

เรียน พระครูใบฎีกาณัติธรรม มณฑิโร (เจ้าอาวาสวัดตระกรับ อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี)

ด้วยนางสาวธณิศา สุขขารมย์ นักศึกษาหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต แขนงวิชาสารสนเทศศาสตร์ สาขาวิชาศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช กำหนดประชุมสัมมนากลุ่ม เรื่อง รูปแบบการจัดการสารสนเทศประวัติและผลงานพุทธศาสนิกชนเพื่อการบริหารและเผยแพร่สารสนเทศ ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของการวิจัยการพัฒนาเรื่อง รูปแบบการจัดการสารสนเทศประวัติและผลงานพุทธศาสนิกชนเพื่อการบริหารและเผยแพร่สารสนเทศ โดยได้มีการจัดสัมมนากลุ่มในวันจันทร์ ที่ 27 พฤษภาคม 2560 เวลา 9.30-11.30 น. ณ ห้องประชุม อาคารหอสมุดกลางและเฉลิมพระเกียรติ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี

จึงเรียนมาเพื่อโปรดเข้าร่วมสัมมนากลุ่มตามวัน เวลา และสถานที่ดังกล่าว จะขอบคุณยิ่ง

ขอแสดงความนับถือ

(รองศาสตราจารย์ ดร.น้ำทิพย์ วิภาวิน)

อาจารย์ที่ปรึกษาหลัก

สาขาวิชาศิลปศาสตร์

โทรศัพท์ 0 2504 8515-7

โทรสาร 0 2503 3564

ที่ ศธ 0522.15(1)/

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช
ตำบลบางพูด อำเภอปากเกร็ด
จังหวัดนนทบุรี 11120

พฤษภาคม 2560

เรื่อง ขอเชิญเป็นผู้ทรงคุณวุฒิ

เรียน กรรมการและเลขานุการมูลนิธิหอจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญโญ

ด้วยนางสาวธณิศ สุธขารมย์ นักศึกษาหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต แขนงวิชาสารสนเทศศาสตร์ สาขาวิชาศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช กำหนดประชุมสัมมนากลุ่ม เรื่อง รูปแบบการจัดการสารสนเทศประวัติและผลงานพุทธทาสภิกขุเพื่อการบริการและเผยแพร่สารสนเทศ ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของการวิจัยการพัฒนาเรื่อง รูปแบบการจัดการสารสนเทศประวัติและผลงานพุทธทาสภิกขุเพื่อการบริการและเผยแพร่สารสนเทศ โดยได้มีการจัดสัมมนากลุ่มในวันศุกร์ที่ 15 ธันวาคม 2560 เวลา 9.30-11.00 น. ณ หอจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญโญ

จึงเรียนมาเพื่อโปรดเข้าร่วมสัมมนากลุ่มตามวัน เวลา และสถานที่ดังกล่าว จะขอบคุณยิ่ง

ขอแสดงความนับถือ

(รองศาสตราจารย์ ดร.น้ำทิพย์ วิภาวิน)
อาจารย์ที่ปรึกษาหลัก

สาขาวิชาศิลปศาสตร์

โทรศัพท์ 0 2504 8515-7

โทรสาร 0 2503 3564

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ	นางสาวธณิศา สุขขารมย์
วัน เดือน ปีเกิด	5 มิถุนายน 2519
สถานที่เกิด	คูสิต กรุงเทพ ฯ
ประวัติการศึกษา	ศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ สถาบันราชภัฏสวนคูสิต ปี 2540 รัฐศาสตรบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง ปี 2544 ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร ปี 2546
สถานที่ทำงาน	สาขาวิชาสารสนเทศศาสตร์และบรรณารักษศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี อำเภอเมือง ฯ จังหวัดสุราษฎร์ธานี
ตำแหน่ง	อาจารย์

